BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE II
NUMERO 35

BIBLIOTECA
Monte fusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE II
NUMERO 35

BIBLIOTECA S. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

BIBLIOTECA D. E. M. C. S.
MONTEVIDEO

BIBLIOTECA O.F.M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

R. P. Natalis Alexander Predicator,
in Sacra Facultate Parisiensi
Doctor et Professor.

COMMENTARIUS LITTERALIS ET MORALIS IN OMNES EPISTOLAS SANCTI PAULI APOSTOLI, ET IN VII. EPISTOLAS CATHOLICAS,

Auctore R. P. F. NATALI ALEXANDRO, *in Sacra Facultate Parisiensi Doctore, in Collegio generali Parisiensi FF. Prædicatorum emerito Theologiæ Professore, & Studii Regente, Dominicanæ Provinciæ Parisiensis Expræfecto.*

TOMUS PRIMUS.

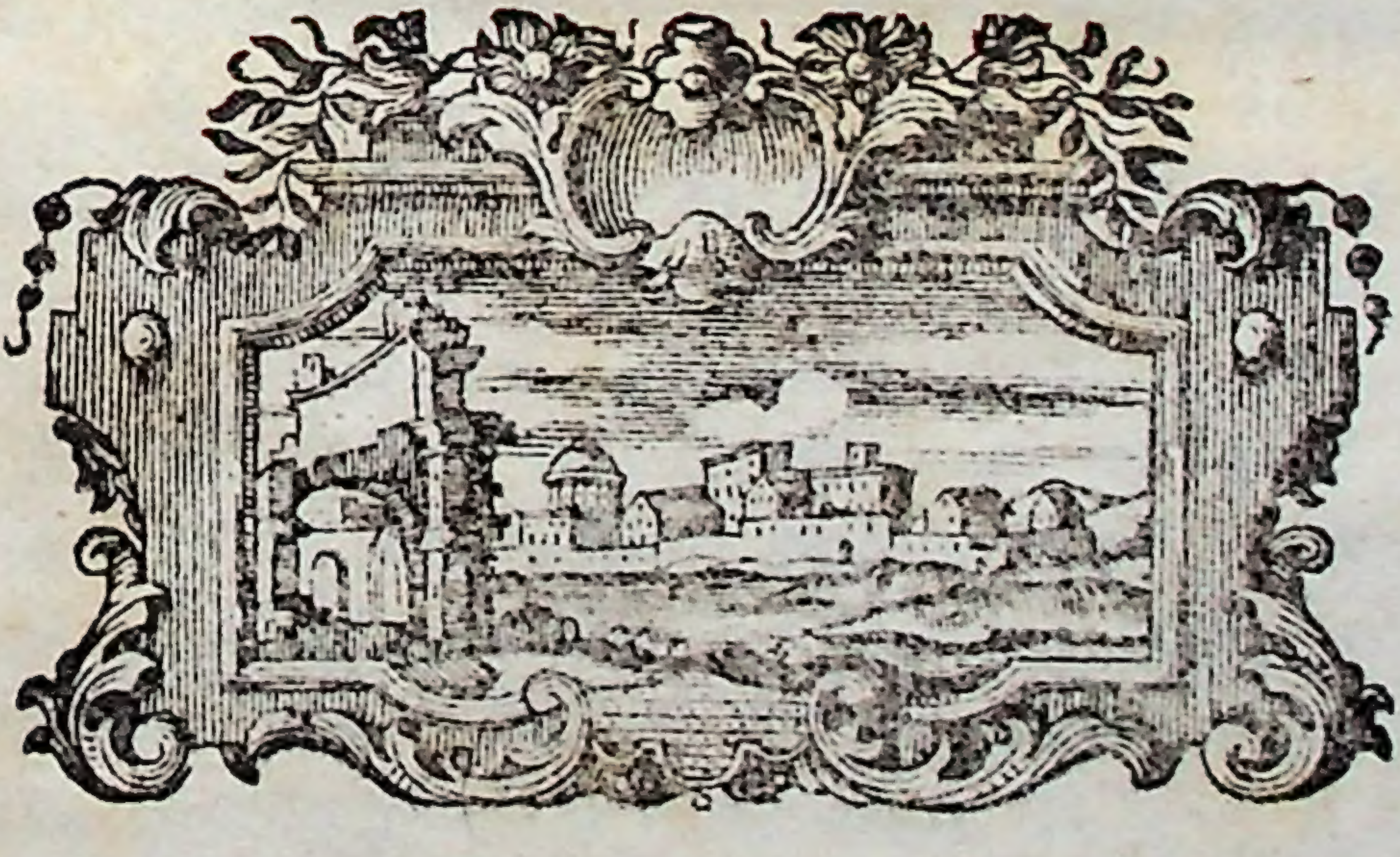

PARISIIS,
Apud SILVANUM DE GRASSORTIS.

Expensis THOMÆ BETTINELLI VENETI.
CIↃIↃCCXLVI.

BIBLIOTECA ... MIN. CAPPUCCINI
MONTEFUSCO
LETT...
VOLUME N. 1

BIBLIOTECA C. F. F. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

EMINENTISSIMO ECCLESIÆ PRINCIPI D. D.

LUDOVICO-ANTONIO DE NOAILLES,

Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Tit. S. Mariæ ad Minervam Cardinali, Archiepiscopo Parisiensi, Duci Sancti Clodoaldi, Pari Franciæ, Regii Ordinis Sancti Spiritus Commendatori &c.

F. NATALIS ALEXANDER,

ORDINIS FF. PRÆDICATORUM PROFESSOR,

Sempiternam Felicitatem.

A*POSTOLICAS omnes Epistolas novo Commentario Litterali & Morali illustratas Tibi ut offeram*, CARDINALIS ARCHIPRÆSUL EMINENTISSIME, *non prisca tantum Noalliæ Domus nobilitas invitat, ab annis amplius septingentis celebris, & perennibus Monumentis ad posteritatis memoriam commendata; sed privatæ etiam virtutes tuæ, summa qua fulges Dignitate eminentiores. Avitæ nobilitatis insignia extant vestigia in primariis & antiquissimis Lemovicum Cœnobiis, quibuscum & Brivensis Dominicanorum Conventus, olim centum Fratrum, a Progenitoribus tuis fundatus, & post Hæreticorum direptionem & incendium restauratus, Noalliæ gentis pietatem ac liberalitatem ad divini cultus propagationem & incrementum testatur & prædicat.* HUGONEM NOALLIUM *sanctissimi Francorum Regis* LUDOVICI NONI *in Ægyptiaca Expeditione comitem, fidei Christianæ victimam infidelium gladiis cecidisse, suoque sepultum triumpho, produnt Historiæ.* JOANNIS NOALLII *in bellis Aquitanicis Regum Christianissimorum ju-*

BIBLIOT. CAP. O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

ra, & Francorum gloriam ac libertatem propugnantis, fidem conſtantiſſimam, & bellicam fortitudinem ac magnanimitatem, Noalii caſtri, Anglorum ultrice manu diruti ruinæ ac rudera clarius ac magnificentius quam trophæa quælibet eloquuntur. Res bello ac pace præclare geſtas a proavis, a parente, fratribuſque tuis, ECCLESIÆ PRINCEPS EMINENTISSIME, *Epiſtolæ nuncupatoriæ brevitas complecti non poteſt, quibus non dicam exornandis, ſed vel recenſendis prolixa non ſufficeret oratio. Nobiliſſimæ Domus decora commemorare longius eſſet, quæ Provinciis Proreges, Gallicis Exercitibus Duces generoſos & invictos Polemarchos, Franciæ Pares, Regiorum ſtipatorum Præfectos, Sacræ Majeſtatis Conſervatores vigilantiſſimos dedit, Chriſtianiſſimis Regibus ob probatam fidelitatem & officia acceptiſſimos.*

Tametſi vero Noalliæ Domus antiqua nobilitas & gloria, virtute, præclariſque facinoribus ſuffulta, omni reverentia digna ſit; me in admirationem, reverentiam, & (ſi dicere auderem tantulus ego Frater) in amorem tui potiſſimum rapiunt gratiarum dona, quæ in Te Deus Optimus Maximus plena manu effudit. Pietas eximia, qua ab infantia imbutus es a ſancta Matre, cui mutuam vicem rependiſti, illam in Chriſto iterum parturiens, & ad perfectionem dirigens, ad quam votis ferventiſſimis ſuſpirabat, ut mater ſimul, & filia tua ſpiritualis eſſet: ingenita bonitas, & ad benefaciendum omnibus propenſiſſima indoles; morum ſuavitas ac modeſtia cum animi magnitudine conjuncta (quæ ſunt Noalliorum propriæ ac velut hereditariæ virtutes) vitæ innocentia, cujus in hanc uſque diem, donante Deo, cujus gratiæ quicquid boni ad ſalutem pertinentis in Te eſt, acceptum referre didiciſti: Orationis ſtudium, ſacræ eruditionis opes, zelus gloriæ Dei & ſalutis animarum, prudentia incomparabilis, omnium ſeculi vanitatum & deliciarum contemtus & fuga, Te Archiepiſcopalibus Regiæ Urbis, & Cardinalitiis infulis dignum præſtiterunt: Omnibus virtutum ac meritorum gradibus ad Eminentiſſimam Dignitatem

tatem

tatem ascendisti, Deo vocante ac providente, ut non solum Gallicanæ, sed & Romanæ Ecclesiæ, ac per eam toti orbi Christiano, cujus Mater est & Magistra, sapientiæ, & omnium virtutum Pastoralium exemplo suspiciendus esses.

Eminet Pastoralis vigilantia tua, ARCHIPRÆSUL MAXIME, *in custodia depositi, tam Fidei, quam sanioris morum doctrinæ, quod Tibi, omnibusque Episcopis, & Romano imprimis Pontifici, a Domino creditum est. Hujus vigilantiæ testis æquissima Censura centum & viginti septem Propositionum in Comitiis generalibus Cleri Gallicani anno millesimo septingentesimo, Te Præside, & sanctæ unanimitatis inter Episcopos, post Deum, auctore, edita & promulgata. Testes Instructiones ac Litteræ Pastorales ac Mandata de perfectione Christiana & Vita interiore contra Pseudo-Mysticorum perniciosa dogmata; contra Jansenianas propositiones ab Ecclesia merito damnatas ac hæreseos nota inustas; contra inquietos & turbulentos homines, qui adversus Pontificias Innocentii X. Alexandri VII. & Clementis XI. Constitutiones mussitare & oblatrare non cessant superba contumacia, & pacem Ecclesiæ stultis & sine disciplina quæstionibus, litigiosis distinctiunculis, ac seditiosis Libellis perturbare. Omnia Pastoralium Instructionum, Litterarum, ac Mandatorum tuorum argumenta percensere, fructusque ex eis in Ecclesiam redundantes observare ac prædicare si aggrederer, prolixior essem, ac importunus. In iis pariter elucent eruditio, pietas, zelus Apostolicus, prudentia & moderatio singularis.*

In Te pariter emicant caritas veritatis, & veritas caritatis, ARCHIPRÆSUL EMINENTISSIME; *Cleri, populique Christiani exemplum Te Deus esse dedit in verbo, in doctrina, in conversatione, pietate, modestia, humilitate, quę dignitatem non minuit, sed auget; affabilitate, quæ majorem Eminentiæ tuæ reverentiam conciliat; mansuetudine, quæ animi firmitatem sacro regimini necessariam non emollit; profusa in pauperes beneficen-*

tia

tia, quam hominum oculis abſcondis quantum potes, ut Deum magis promerearis; in quotidiana ſacrorum Myſteriorum celebratione, in ſancto per ſingulos annos decem dierum ſeceſſu ante Viſitationem Diœceſis, in familiæ Archiepiſcopalis ad Chriſtianam pietatem inſtitutione: in quibus virtutum paſtoralium officiis ſancti Cardinalis Archiepiſcopi Mediolanenſis CAROLI BORROMÆI *accuratus & fervidus es æmulator. Aulam adis, non ut ſæculi moribus, ſed ut Eccleſiæ ſervias; non privatæ utilitati, ſed caritati; ad ædificationem, non ad oſtentationem; Apoſtolico ſpiritu, non Aulico; ubique tui ſimilis, in Eccleſia, in Aula, in domo, ubique ſine ſupercilio, ſine faſtu, ubique pietatis exemplar, Regi acceptiſſimus, Principibus reverendus, omnibus amabilis.*

Tot ac tantarum ornamenta virtutum, tot gratiæ dona, quibus Te Deus Optimus Maximus cumulavit, ob quæ & nos Divinæ Majeſtati gratias agimus immortales, quæ Te Pariſienſi Eccleſiæ Paſtorem, Clero Gallicano ornamentum, Catholicæ veritatis & doctrinæ ſanæ aſſertorem & propugnatorem, errorum & vitiorum averruncum, Diſciplinæ reſtauratorem, caritatis & pacis Eccleſiaſticæ conſervatorem, Religioſis Viris patrem ac protectorem, Litteratis hominibus ſtudia ſua ac labores Eccleſiæ utilitati devoventibus patronum benevolentiſſimum ac potentiſſimum, afflictis & oppreſſis præſidium ac ſolatium dedit: hæc (inquam) me impulerunt ut Commentarium iſtum in omnes ſancti Pauli, aliorumque Apoſtolorum Epiſtolas illuſtriſſimo Nomini tuo conſecrarem. Munus iſtud Litterarium pro ſumma benignitate tua ſuſcipias precor, ECCLESIÆ PRINCEPS EMINENTISSIME, *ut meę in Te venerationis & obſervantiæ pignus, gratique animi pro benevolentia in me tua, quam ſæpe ſum expertus, perenne monumentum. Eminentiæ tuæ multos annos, optimam integramque valetudinem, donorumque cœleſtium incrementa à Deo adprecor, ut Eccleſiæ Pariſienſi quamdiutiſſime præſis ac proſis.*

F A-

FACULTAS REVERENDISSIMI PATRIS

MAGISTRI GENERALIS

ORDINIS FF. PRÆDICATORUM.

NOS Fr. ANTONINUS CLOCHE Ordinis FF. Prædicatorum Magister Generalis & Servus: Tenore præsentium nostrique auctoritate Officii, dilecto nobis in Christo Fratri R. P. NATALI ALEXANDRO in sacra Facultate Parisiensi Doctori, in magno S. Jacobi Conventu & Collegio Theologiæ emerito Professori & Studii Regenti, ac Provinciæ Parisiensis Exprovinciali, licentiam concedimus & facultatem in lucem edendi ac Typis mandandi *Commentarium Litteralem & Moralem in omnes Epistolas sancti Pauli, & in septem Epistolas Catholicas*, servatis de jure servandis. Datum Romæ die 4. Maii 1709.

Fr. ANTONINUS CLOCHE, MAGISTER ORDINIS.

Fr. CAROLUS HYACYNTHUS LASCARIS, Magister & Prosocius.

A P-

APPROBATIO DOMINI BERTHE
DOCTORIS ET SOCII SORBONICI, REGII LIBRORUM CENSORIS.

DE Mandato Illustrissimi Galliarum Cancellarii, Legi & expendi *Commentarium Litteralem & Moralem in omnes Epistolas sancti Pauli Apostoli, & in septem Epistolas Catholicas sanctorum Apostolorum Jacobi, Petri, Joannis, & Judæ; Auctore* R. P. F. NATALI ALEXANDRO *in sacra Facultate Parisiensi Doctore*. Auctor pridem toto in orbe Christiano celebris immensitate illa eruditionis sacræ, quam exhaurire potuit, vires nondum exhausit suas. Id aggredi & tam fausto exitu perficere sat non habuit, quod antea nemo tentasset, jam ab ipsis Ecclesiæ incunabulis ad nostram usque ætatem, simul Historiæ salebras explanare, Chronologiæ recessus perscrutari, Critices nodos exsolvere, nebulas Dogmatis dispellere; Opus arduum, ingens, magni pretii, summæ utilitatis; Opus hominis Religiosissimi & laboriosissimi, qui vitam omnem, vitæque vota omnia Musæo & Altari conclusit. In hoc (inquam) Opere operosissimo non hæsit indefessus Auctor: Scholæ laborare, id est, spirare perrexit, atque adjutare Ecclesiam, prodesse Religioni, ornare Sodalitium. Divinis utriusque Testamenti Litteris inutritus, in his, saltem quod ad præcipua capita attinet, evulsit quidquid spinarum, & illustravit quidquid inerat obscuritatis. Instituti sui austerus legum custos, & studiosus doctrinæ defensor, Commilitonum partes nec indecore, nec inauspicato egit, & animos præconio veri vere Apostolico, quod Familiæ Dominicanæ spiritus & tessera est, informavit. Reipublicæ Christianæ Theologiam Moralem adornavit ex Oraculis Scripturæ & scitis Patrum amplissimam, quæ innocentiam & severitatem spirat, nihil molle & dissolutum habet. Evangelio plurimum luminis attulit ad litteræ intelligentiam, & disciplinam Morum. Tandem quasi velit inter ulnas & in ipso S. Pauli complexu acquiescere, & emori, in ejus intimum & sacratissimum pectus insinuare sese conatus est meditatione diuturna, & lectione, ut liquet ex hocce novo in tanti Apostoli Epistolas Commentario, quo nos locupletat, & ipse prodit in lucem auctior. Litteræ expositionem immodica Critice non onerat, varias lectiones insigniores non omittit, sensum sequitur qui verum præsefert magis, alios non improbat sensus, quos non æque probat. Quæ Mores spectant, pie ac luculenter edisserit; cuique Pauli Oraculo vim & splendorem accersit ex selectissimis Patrum sententiis & exquisitioribus testimoniis; vitia, corruptelas, disciplinam remissiorem insectatur; virtutem, Re-

gulam

gulam Evangelicam; quod ſeverum eſt ſuadet & inculcat; utrobique contumaciam Novitatis carpit; Summi Pontificis auctoritatem, jura Epiſcoporum, Regiam Majeſtatem egregie tuetur ac propugnat. Videtur dignus Commentarius eo Scriptore, qui magnum Theologiæ Pariſienſis Ornamentum, Dominicani Ordinis decus, & habetur & exiſtit; dignus quo terminentur tot labores, quorum fructum & gloriam ætas nulla terminabit. Datum in Ædibus Sorbonicis die 9. Decembris Anno 1708.

M O-

MONITUM.

PRodeunt nunc Commentaria litteralia, & moralia in omnes Epistolas Canonicas nostri præclarissimi P. NATALIS ALEXANDRI, quæ in tres Tomos partientur, & in ultimo addentur præcepta, & regulæ ad Prædicatores Verbi divini informandos cum ideis Concionum per totum annum.

COM-

COMMENTARIUS
LITTERALIS ET MORALIS
IN OMNES EPISTOLAS
SANCTI PAULI APOSTOLI
PROLOGUS.

COmmentario Litterali ac Morali in Evangelia publicam in Lucem edito, manum e tabula subducere cogitabam, aliis præsertim curis distractus, & Monasticæ Provinciæ regimine solido quadriennio occupatus. Visitationes Conventuum remotissimorum, quotidiana negotia, annexæ muneri solicitudines, & necessaria servitus, me a Musæolo meo, librisque avulsum detinebant. Sacris tamen studiis assuetus, cum Parisios lustratis Provinciæ Cœnobiis redux essem, Apostoli Pauli Epistolas in manus sumebam, meditabar, & quæ ad earum expositionem opportuna videbantur subcisivis horis in scripta redigebam. Cœptum opus diu abrupit gravis periculosusque morbus, quo, susceptis per Dei misericordiam Pœnitentiæ, salutaris Viatici, & Unctionis-Extremæ Sacramentis, sensuum perceptiones impeditæ, alimentorum interclusi meatus, desperata a saluberrimæ Facultatis

Doctoribus valetudo eſt. Anima Fraternis precibus Deo commendata, ad portas mortis deductus ſum. Verum Dei providentiſſima bonitas, Helvetii celeberrimi Medici ab amicis meis in extremo illo agone vocati arte ac miniſterio, me prope exanimem revocavit ad vitam, ſenſimque priſtinam valetudinem reſtituit. Actis Deo gratiis, qui me ad pœnitentiam ſervare dignatus eſt, ubi me ex morbo difficili ac diuturno plene confirmatum ſenſi, S. Pauli Epiſtolas reſumpſi, deditque Deus ut cœptum Opus perficerem ea methodo & ſtylo, uti & eo conſilio, quo commentarium in Evangelia ante annos aliquot adornavi, ut Paſtorum & Miniſtrorum Eccleſiæ, divinique verbi Prædicatorum utilitati ſervirem. Æquo bonoque animo ſuſcipite, Eccleſiaſtici Religioſique Viri, Chriſtianæ Religionis promptuarium, Doctrinæ in tertio cœlo ab Apoſtolo Gentium auditæ medullam, totius Scripturæ divinæ, Theologiæque, ſive qua fidem ædificat, ſive qua mores informat, abſolutiſſimum compendium, ſancti Pauli Epiſtolas novo Commentario ſenſum Litteralem ac Moralem ſeorſim exponente illuſtratas: Adjunctumque in ſeptem Epiſtolas Catholicas SS. Jacobi, Petri, Joannis & Judæ Commentarium, eadem methodo adornatum: & Auctori ſeptuagenario gratiam ac pacem æternam a Deo veſtris ſacrificiis ac precibus impetrate.

IN EPISTOLAM S. PAULI APOSTOLI AD ROMANOS, COMMENTARIUS LITTERALIS ET MORALIS.

PRÆFATIO.

SANCTO APOSTOLO Paulo scribendæ ad Romanos Epistolæ occasionem dedit excitata Romæ Judæos inter & Gentiles ad Christi fidem conversos contentio de meritis operum & justificatione. Utrique enim suis meritis vocationem suam ad fidem Evangelii arrogabant. Judæi quidem se Dei populum singulariter electum esse gloriabantur; Legem sibi datam, non Gentibus; Patriarchas suos & Prophetas Deo cumprimis familiares extitisse, divina oracula sibi per illos tradita; divina promissa sibi præcipue facta, pacta secum inita maxime de Messia generis humani Salvatore ex ipsis nascituro, qui revera ad illos missus, ex illisque natus erat. Hæc autem omnia Majorum suorum meritis, suisque tribuebant, quod divini cultus ac Legis observandæ studiosissimi sibi viderentur; digni proinde præ ceteris populis quibus Evangelii gratiam ac promissa Deus exhiberet. Gentiles e contra Philosophorum suorum sapientiam jactabant, qui sine ullo positivæ Legis adjutorio, solo naturæ lumine unum verum Deum ex mundi opificio cognovissent, & multa prudenter, juste, fortiter ac temperanter gessissent. Plebis vero idololatriam ignorantia quodam modo excusari. Judæos certe se minus dignos Evangelii gratia & promissis, cum accepta veri Dei notitia, tantisque ab eo beneficiis cumulati, nihilominus in idololatriam tam sæpe, tam fœde relapsi essent, Christumque Dei Filium morte turpissima condemnassent.

Huic fidelium Romæ degentium contentioni medetur Apostolus Epistola ad eos data, qua ostendit nec Judæos, nec Gentiles gloriari debere, quasi gratiam Evangelii suorum intuitu meritorum acceperint. Gratiam non esse gratiam, si ex meritis detur. Itaque ante gratiam, quam omnes gratis acceperant, omnes & singulos pariter obnoxios peccato fuisse, tantum abest ut Judæi per Legem, & Gentiles per Philosophiam, aut per opera fidem præcedentia, justificari & salvari potuerint. Sola igitur fide in Christum Jesum Propitiatorem ac Mediatorem gratis a Deo donata, eaque per dilectionem operante, justificari ac salvari omnes, qui sive ex Judæis, sive ex Gentibus, salutem consequuntur.

Hoc præcipuum Epistolæ ad Romanos argumentum est, quod paucis verbis complectitur S. Augustinus dicens. *In hac Epistola quæstionem versari operum Legis & gratiæ.* Et alibi: *Intentio Apostoli* (inquit) *hæc est*, *ut de operum meritis nemo glorietur, de quibus audebant Israelitæ gloriari*, quod

S. Aug. in Exposit. quarumdam pro-

positionum ex Epistola ad Romanos. Lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. In Expositione inchoata Epistolæ ad Romanos.

quod datæ sibi legi servissent, & ex hoc Evangelii gratiam tamquam debitam meritis suis percepissent, quia legi serviebant. Unde nolebant eamdem gratiam dari gentibus, tamquam indignis qui Judaica Sacramenta perciperent. Omnibus itaque gratiam Evangelii pariter venisse ostendit, ac propterea gratiam vocari, quia non quasi debitum justitiæ reddita est, sed gratuito data. Tanta autem *moderatione* hoc argumentum tractat Apostolus, *ut nec Judæos superbire permittat, tamquam de meritis operum legis; nec Gentes merito fidei adversus Judæos inflari, quod ipsi receperint Christum, quem illi crucifixerunt. Tamquam enim pro ipso Domino legatione fungens, hoc est pro lapide angulari, utrumque populum tam ex Judæis quam ex Gentibus connectit in Christo per vinculum gratiæ, utrisque auferens omnem superbiam meritorum, & justificandos utrosque per gratiam humilitatis associans.*

S. Aug. Epist. 195. alias 105. ad Sixtum.

Hæc Epistola primum inter Epistolas S. Pauli tenet locum, tum propter Urbis regnatricis dignitatem, & Romanos rerum dominos; tum *ut gratiæ prædicatio inde se velut a capite orbis toto orbe diffunderet. Ea est enim quæ justificatur impius, id est, fit justus qui prius erat impius. Et ideo percipiendæ hujus gratiæ merita nulla præcedunt, quoniam meritis impii non gratia, sed pœna debetur; nec ista esset gratia, si non daretur gratuita, sed debita redderetur.*

Origenes Præfat. in Epist. ad Rom. 2. Corint. 4.

Corinthi scriptam hanc Epistolam probat Origenes, quod missa fuerit per Phœben Diaconissam Ecclesiæ quæ erat in Cenchris portu Corinthiorum, cap. XVI. 1. *Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ quæ est in Cenchris: ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis; & assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.* 2. Quod Caium, qui Corinthi morabatur, hospitem suum vocet, cap. XVI. 23. *Salutat vos Caius hospes meus, & universa Ecclesia.* Eo data est tempore, quo collectis in Macedonia & Achaia eleemosynis profecturus erat Apostolus Hierosolymam. cap. XV. 25. 26. *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis. Probaverunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem:* Unde colligit S. Joannes Chrysostomus, posteriorem esse utraque ad Corinthios, cum in secundæ cap. 8. & 9. eos ad hanc eleemosinam erogandam adhortetur.

4. Ceterum ordine temporis, ac scriptionis Paulinarum Epistolarum prima est Epistola 1. ad Thessalonicenses, quam Apostolus Corinthi scripsit. (1. *Thessal.* 3.) Secuta est altera ad eosdem. Deinde prima & secunda ad Corinthios, prima ad Timotheum, ad Titum, septima scripta est Epistola ad Romanos. Alias vero Romæ scripsit ex vinculis hoc ordine, ad Galatas, ad Philippenses, ad Philemonem, ad Ephesios, ad Colossenses, ad Hebræos. Omnium autem ultima scripta est Epistola secunda ad Timotheum. Hunc ordinem Epistolarum S. Pauli, quod tempus spectat, ex ipsis Epistolis cum Historia Actuum Apostolorum collatis probat Theodoretus. Epistolam autem ad Romanos ceteris præpositam, *Ut quæ in se omnis generis doctrinam, & accuratam copiosamque dogmatum pertractationem contineat.* Quamquam Epistolæ pars duplex sit, dogmatica, quæ primis undecim capitibus, ethica quæ reliquis continetur. Multis difficultatibus & obscuritatibus involuta est, quibus deterritus S. Augustinus cœptam hujus Epistolæ Expositionem imperfectam reliquit, ultra salutationis explicationem non progressus. Unde minime dubium est ad hanc potissimum respexisse S. Petrum, cum scripsit: In Epistolis Pauli esse *quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum*

Theodoret. 1. Præfat. in Ep. S. Pauli.

2. Retract. c. 25.

2. Petri 3. 16.

sorum perditionem. Græce scriptam *Tertii* Amanuensis manu omnes pene consentiunt, & Græcismi frequentes Latinæ Versionis probant. Et vero cum hæc Epistola, quamquam Romanis proprie scripta, præcipua Christianæ Religionis documenta contineret, eoque nomine ipsam cum aliis Ecclesiis communicari operæ pretium esset, eam Græce potius quam Latine scribi conveniens erat. Græcæ enim linguæ intelligentia & usus latius patebat, quam Latinæ. Quin & Romanis omnibus, etiam fœminis, familiarem fuisse, testis est Juvenalis: & peregrinis Romæ morantibus notiorem fuisse Latina, nemo negaverit.

CAPUT I.

Sensus Litteralis.

1. PAULUS *servus Jesu Christi, vocatus Apostolus*. Nomen suum, conditionem, officium adscribit Epistolæ initio, pro more sæculi, potissimum Romano. Saulus ante vocatus, Pauli nomen sumpsit, vel a Sergio Paulo Proconsule, quem ad Christi fidem convertit *a*; vel ut nomen suum tenui inflexione Romanis auribus accomodaret *b*. Unde tunc Sauli nomen in Pauli commutavit, cum Apostolicum munus apud gentes obire cœpit, ut se Apostolorum omnium minimum ipso etiam nomine profiteretur. *Servus Jesu Christi*, tum conditione, ab illo scilicet redemptus & vindicatus; tum officio & ministerio, ejus quippe negotium agens in prædicatione verbi, eique ad sacram hanc functionem sponte & ex amore penitus mancipatus. *Vocatus Apostolus*. Non privata usurpatione, sed divina vocatione; non meis meritis, sed una Dei gratia assumptus ad munus Apostolicum obeundum. Apostoli nomen proprie ac stricte hic sumitur, quatenus præcipuam in Ecclesia dignitatem significat illorum, quos ex Discipulorum numero Christus immediate vocavit, illosque in orbem universum tamquam legatos misit cum summa potestate prædicandi Evangelium suum, fundandi ac regendi Ecclesias, & Spiritum sanctum dandi. Tales fuere duodecim illi quos Dominus ex omnibus Discipulis suis electos Apostolos nominavit. (*Luc. 6.*) His nihilo inferior Paulus, qui de se ipso ad Galatas *c* scribit: *Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi*. Et ad Corinthios: *d Nihil minus fui ab iis qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum*. Quamobrem Ecclesiæ usu cum dicitur Apostolus, si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur nisi Paulus, quia pluribus Epistolis est notior, & plus omnibus laboravit.

a *S. Hieron. in Epist. ad Philemonem s*

b *S. Aug. lib. de Spiritu & Littera, cap. 7. Sermo 31. alias 3. De Diversis, & alibi Thedoret. in Commeat.*

c *Galat.* 1. 11. 12.

d 2. *Corinth.* 12. 11.

S. Aug. l. 13. *ad Bonifacium.*

Segregatus in Evangelium Dei. Ab utero matris meæ, imo ab æterno e multis electus a Deo, ceu vas & organum singulare ad prædicandum ejus Evangelium, id est, lætissimum illud nuntium de redemptione & salute generis humani per Christum, doctrinamque ac legem ab ipso Christo Jesu traditam annuntiandam & promulgandam coram gentibus & regibus, & filiis Israel. A Patre porro & Filio, & Spiritu sancto electus est ad prædicationis Evangelicæ ministerium. A Patre quidem, ut constat ex Epist. ad Galatas: *Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam ut revelaret Filium suum in me, ut evangeli-*

Act. 9. 15.

Galat. 1. 15. *Theodoret. in Comment.*

nomen meum in Gentibus. A Filio vero, ut constat ex Actibus Apostolorum; *Vade, quoniam ego in nationes longe mittam te*. A Spiritu sancto denique dicente Prophetis & Doctoribus Ecclesiæ Antiochenæ. *Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos*. Quibus locis simul collatis æqualitas Trinitatis manifeste demonstratur, Divinitas vero & consubstantialitas Filii inde confirmatur, quod *Evangelium Dei* quod hic vocat Apostolus, postea dicat Evangelium Filii. *Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus*.

2. *Quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis*. Ab Evangelio depellit invidiam novitatis, admirabilem illam novitatem promissam ac prænuntiatam fuisse a Deo per Prophetas ostendens, quorum oracula scriptis consignata servantur. Hoc præcipuum argumentum quo veritas Religionis Christianæ demonstratur. Unde Origenes lib. 1. contra Celsum: *Omnium*, inquit, *quæ ad adstruendam Christi fidem adhiberi possunt argumentorum maximum, hoc est, quod prædictus fuit a Prophetis qui apud Judæos fuerunt, tum Mose, tum iis qui Mose vel recentiores fuerunt, vel vetustiores*. Et Eusebius Præparationis Evangelicæ lib. 1. cap. 3. *Non levis est*, inquit, *probatio veritatis, quam tuemur, Hebraicarum litterarum testificatio, in quibus cum ante multos annos Hebræi Prophetæ bonorum promissionem omni mortali generi prædicaverint, nominatim Christi appellationis meminerunt, ejusque adventum ad homines vaticinati sunt*. Hinc S. Augustinus Tractatu XVI. in Ioannem: *Quid est Christus? dicet Paganus: Cui respondemus, Quem prænuntiaverunt Prophetæ*. Christus *finis Legis & Prophetarum*.

De filio suo. Vel ad verbum, *promisit*, hæc verba referuntur, & sensus est Deum Patrem per omnes Prophetas prædixisse Filii sui futuram incarnationem, & in carne assumpta dispensationem: vel ad Evangelium Dei, cujus argumentum & subjectum explicat, ad præstantiam ejus commendandam, quod scilicet de Filio Dei agat: *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem*. Qui a Patre natura genitus ante sæcula, eique consubstantialis, filius etiam David in tempore factus est, ut qui ex semine David humanam naturam acceperit. Addit Apostolus, *secundum carnem*, ne natura quidem filius David existimaretur, Dei autem secundum gratiam. Illa enim adjectio, *secundum carnem*, innuit quod Dei Patris vere est Filius secundum divinitatem. Neque enim in iis qui id sunt solum quod videntur, illud invenitur adjectum, *secundum carnem*. Testis est S. Matthæus Evangelista. Cum enim dixisset, *Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Jacob, Jacob autem genuit Judam, &c.* Nusquam addidit, *secundum carnem*, illis enim qui meri homines erant hujusmodi non conveniebat additio. Hic vero quoniam non solum homo est, sed & Deus ante sæcula qui homo factus est, Verbum Deus, cum seminis David meminisset Apostolus, *secundum carnem* necessario addidit, nos aperte docens quomodo Dei sit Filius ab æterno, secundum Divinam naturam; quomodo Filius David in tempore, *secundum carnem*, idest, secundum humanam naturam. *Ex semine David*, idest, ex familia, & posteritate David, quatenus ex Mariæ substantia natus. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem*. Pronomen *ei*, nec in Græco Textu, nec in Syriaca, nec in Æthiopica & Arabica legitur versione, nec in plerisque codicibus Latinis. Non legit Tertullianus hunc locum citans lib. adversus Praxeam cap. 7. Veruntamen Vulgata nostra Ecclesiæ usu tam antiquo & tam constante, atque summa auctoritate consecrata, SS. Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, ceterique Patres Latini, qui hunc locum attigerunt & citarunt, pronomen retinent, *Qui factus est ei ex semine David*,

Theodoret. in Comment.

Christus Jesus verus Dei Filius.

vid, ſecundum carnem. Quo loco duæ in Chriſto naturæ ſigillatim aſſeruntur, & unitas perſonæ Chriſti declaratur, & naturalis filiatio æternaque generatio, & Filii a Patre diſtinctio, ſecundum perſonam; atque ita Arii, Sabellii, Neſtorii & Eutychetis hæreſes breviſſima ſententia refelluntur.

4. *Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Jeſu Chriſti Domini noſtri.* Qui prædeſtinatus eſt, ſecundum quod factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem, ſive quatenus hic homo ſingularis, ut per gratiam unionis perſonalis humana natura divinitate uncta, & in perſona Verbi ſubſiſtente, nullis meritis præcedentibus Filius Dei naturalis eſſet, æqualem, immo eamdem virtutem habens cum Deo Patre: quippe cum de ipſo ſcriptum ſit: *Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem & divinitatem*: Et, *Chriſtum Dei virtutem & Dei Sapientiam*, quæ quidem virtus & divinitas Chriſti hoc evidenti ſigno manifeſtata ac declarata eſt, quod Spiritum ſanctum in homines effuderit poſt Reſurrectionem ſuam ex mortuis: ſive Chriſtum eſſe Filium Dei naturalem duo ſigna demonſtrant; donatio ſcilicet Spiritus Sancti ad ſanctificationem animarum, & revocatio mortuorum ad vitam immortalem & æternam. De prædeſtinatione Chriſti hunc locum eo ſenſu S. Auguſtinus explicat. „ Ipſa eſt (*inquit*) prædeſtinatio Sanctorum quæ in Sancto Sanctorum maxime claruit: quam negare quis poteſt recte intelligentium eloquia veritatis? Nam & ipſum Dominum gloriæ in quantum homo factus eſt Dei Filius, prædeſtinatum eſſe didicimus. Clamat Doctor gentium in capite Epiſtolarum ſuarum. “ *Paulus ſervus Jeſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Evangelium Dei, quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum.* „ Prædeſtinatus eſt ergo Jeſus, ut qui futurus erat „ ſecundum carnem Filius David, eſſet tamen in virtute Filius Dei ſecundum „ Spiritum ſanctificationis; quia natus eſt de Spiritu ſancto & Virgine Maria. Ipſa eſt illa ineffabiliter facta hominis a Deo Verbo ſuſceptio ſingularis, ut Filius Dei & Filius hominis ſimul, filius hominis propter ſuſceptum „ hominem, & Filius Dei propter ſuſcipientem unigenitum Deum veraciter „ & proprie diceretur, ne non Trinitas, ſed quaternitas crederetur. Prædeſtinata eſt iſta naturæ humanæ tanta & tam celſa & ſumma ſubvectio, „ ut quo attolleretur altius non haberet: ſicut pro nobis ipſa divinitas quo „ uſque ſe deponeret humilius, non habuit, quam ſuſcepta natura hominis „ cum infirmitate carnis, uſque ad mortem crucis. Sicut ergo prædeſtinatus „ eſt ille unus, ut caput noſtrum eſſet: ita multi prædeſtinati ſumus ut „ membra ejus eſſemus. Humana hic merita conticeſcant. *Et alibi*: Quaſi „ vero quiſquam regulam fidei fideliter intuens, Filium Dei negaturus eſt „ prædeſtinatum, qui eum negare hominem non poteſt. Recte quippe dicitur non prædeſtinatus ſecundum id quod eſt verbum Dei. Deus apud „ Deum, ut quid enim prædeſtinaretur, cum jam eſſet quod erat, ſine initio, ſine termino ſempiternus? Illud autem prædeſtinandum erat, quod „ nondum erat, ut ſic ſuo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora prædeſtinatum erat ut fieret. Quiſquis igitur Dei Filium prædeſtinatum negat, hunc eumdem filium hominis negat. Sed propter contentioſos etiam hinc audiamus Apoſtolum in ſuarum exordio litterarum... Secundum hanc ergo prædeſtinationem etiam clarificatus eſt antequam mundus eſſet, ut eſſet claritas ejus ex reſurrectione mortuorum apud Patrem, „ ad cujus dexteram ſedet.

C. Thomas Lect. 3. in c. 1. Epiſt. ad Rom. Apoc. 5. 1. Cor. 1.

Chriſti prædeſtinatio, ſine meritorum prævisione.

S. Aug. l. de Prædeſt. Sanctor. cap. 15.

S. Aug. Tract. 105. in Joannem, n. 8.

BIBLIOTECA O.F.M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

liandos. Non solum (inquit) vobis aliquid impertiri velim spiritualis gratiæ, sed & a vobis accipere. Excitat enim magistrum discipulorum alacritas, & profectus auditorum exhortatio concionatorum est, quam Græci verbi συμπαρακληθῆναι vim esse eruditi Interpretes volunt.

13. *Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpe proposui venire ad vos,* ut dilectionem meam, & ferventem salutis vestræ curam, non solum verbo, sed opere & veritate vobis ostenderem; (*& prohibitus sum usque adhuc.*) Nec per me stetit quin propositum illud adimplerem; sed aliis negotiis Evangelii magis urgentibus, Deo ita volente, impeditus sum ac retardatus. *Ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris gentibus.* Ideo autem ad vos venire sæpe proposui, ut fructum aliquem prædicationis Evangelicæ apud vos colligerem, quemadmodum apud ceteras gentes, collectosque fidei vestræ ac bonorum operum vestrorum manipulos Domino messis a quo missus sum, cum gaudio incredibili offerrem.

Rom. 15. 2. & 21. 12.

Sic autem prædicavi Evangelium non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Propter, quod & impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.

14. *Græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum.* Græcorum nomine Romanos etiam designat Apostolus, qui omnes nationes præter se ac Romanos Græcis artibus excultos, legibusque primum institutos, barbaras appellabant. Gentibus omnibus, etiam iis, quas Græci, vosque Romani, barbaras vocare consuevistis; doctis æque & indoctis, me profiteor annunciandi & docendi Evangelii debitorem ex injuncto mihi munere Apostolatus. 15. *Ita (quod in me) promptum est & vobis qui Romæ estis evangelizare.* Itaque quantum in me est, parato & prompto sum animo ad Romanum iter, ut apud vos etiam Apostolicum Evangelii prædicandi atque docendi munus obeam.

16. *Non enim erubesco Evangelium.* Quamvis Evangelium, & quod illius objectum est, Christus crucifixus, novum vile & probrosum mundo videatur, illud tamen palam prædicare non me pudet, etiam in civitate quæ Imperii & Sapientiæ sedes est. *Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primum & Græco.* Divina virtute & potentia, cujus est organum, efficax est ad æternam salutem afferendam credentibus omnibus, & ex fide viventibus, id est facientibus quod Evangelium præscribit: Judæis imprimis, quibus promissiones factæ, & ex quibus Christus natus est; deinde Gentilibus, qui velut in eorum gratiam sunt assumpti, ac si ramus oleastri in bonam olivam inseratur.

Marc. 16. 16.

Rom. 11. 17. 18

17. *Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit.* Justitia qua Deus hominem donat, seu gratia interior qua justos & sanctos homines facit, & qua vere coram Deo justi sunt, revelatur in Evangelio. Quæ quidem justitia non ex operibus Legis est, ut Judæis videtur; neque ex operibus naturæ, ut Gentiles putant; sed ex fide in Christum Jesum. *Ex fide in fidem:* Ex fide veteris Testamenti, in fidem novi; ex fide Prophetarum, in fidem Apostolorum; ex fide Patrum, in fidem filiorum: Utriusque enim Testamenti homines per fidem Christi justi fiunt & salutem consequuntur. Antiqui enim Patres eadem fide venturum crediderunt, qua venisse credimus. *Habentes eumdem spiritum fidei .... credimus propter quod & loquimur.* *HÆC est justitia Dei* (inquit S. Augustinus) *quæ in Testamento veteri velata, in novo revelatur, quæ ideo justitia Dei dicitur, quod impertiendo eam justos facit; sicut* Domini est salus, qua salvos facit. *Et hæc est fides in qua & in quam revelatur, ex fide scilicet annuntiantium in fidem obedientium: qua fide Jesu Christi, idest quam nobis contulit Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusque futurum esse quod juste vivimus; unde illi ea*

2. Cor. 4, 13.
S. Aug. Lib. de Spiritu & Littera, cap. 21.
Psalm. 3. 9.

pie-

pietate qua solus colendus est, gratias agimus. Sive, *ex fide in fidem*, id est *ex fide verborum quibus nunc credimus quod nondum videmus, in fidem rerum, qua in æternum quod nunc credimus obtinebimus*; cum jam per speciem manifestam se contemplandam præbebit sanctis ipsa Dei Sapientia per quam facta sunt omnia. Sive, *Ex fide in fidem*, idest ex fide augescente, & quæ perfectior in dies evadit & firmior: sicut Apostoli dixerunt: *Domine, adauge nobis fidem.* Hebraismus est, qualis Psalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem* & 2. Corint. 3, *A claritate in claritatem.* *S. Aug. lib. 2. quæst. Evang. quæst. 39.* *Theophylact. & Oecumen.*

Probat autem Apostolus hanc doctrinam novam non esse, sed propheticam; nec Judæos per Legem vere justos esse coram Deo. *Scriptum est enim: justus autem ex fide vivit.* Legendum, *vivet*, secundum meliores Codices eruditi Commentatores observant, quod in Hebræo futuri temporis verbum habeatur, & LXX. quoque Interpretes futurum reddiderint, & Syriaca etiam ac Æthiopica Versio suffragentur: Verum Vulgata nostra & hic, & ad Galat. 3. 11. & ad Hebræos 10. 38. præsentis temporis verbum constanter usurpat, & S. Hieronymi divina Bibliotheca ex Vaticano Exemplari edita. Quamquam idem est in utraque sensus. Propheta enim futuri temporis verbum adhibut ad significandum perpetuitatem vitæ. Apostolus autem præsentis temporis verbo utitur ut pariter significet totam justi vitam qua justus est, ex fide oriri, & per eam servari: ut qui vitam justitiæ nec adipisci potuerit nisi per fidem in Christum Jesum; nec in ea crescere & proficere possit, nec in ea perseverare nisi per fidem: non quod fides sine spe ac fiducia remissionis peccatorum ac justitiæ consequendæ, & sine amore supernaturali quo Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiamus, sine bona tandem voluntate placendi Deo, & mandata ejus implendi, sufficiat ad justitiæ consecutionem vel incrementum. Sed quod ex hac fide tanquam initio, fundamento, & radice vitæ spiritualis ac justitiæ habeat homo quod justus sit ac juste operetur, & quod in justitia proficiat ac perseveret. Unde Apostolus alibi ait. *Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per Legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.* Denique quoties ex fide justificari hominem S. Paulus docet, de fide *quæ per charitatem operatur* intelligendus est. *Habacuch. 2. 4.* *Secundum LXX.* *Galat. 2. 20. 21.*

18. *Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent.* Revelatur etenim in Evangelio vindicta Dei superventura, & in omnes homines impios & injustos exercenda a Christo judice e cælis descendente in flamma ignis. Impietatis nomine intelliguntur proprie peccata quæ adversus cultum & religionem Dei committuntur; injustitiæ vero nomine cetera crimina. *Qui veritatem Dei in injustitia detinent.* Eis omnibus Evangelium pœnas in interitu æternas a facie Domini & a gloria virtutis ejus comminatur, qui veram quam de Deo sunt assecuti notitiam per pravitatem voluntatis suæ, moresque improbos velut captivam detinent, & ne in alios propagetur, supprimunt, & ne in opera pietatis erumpat, impediunt. *Veritatem in injustitia detinent.* Cultum scilicet uni Deo debitum creaturę impendunt, quæ summa injustitia est. Sic Plato quam habebat Dei notitiam suppressit, & idololatria aliisque flagitiis commaculatam velut in atro carcere captivam detinuit. Divinum certe Platonem immerito appellari, cum alia plurima, tum hæc imprimis sententia probat: *Parentem & Opificem universorum neque invenire facile, neque inventum in vulgus promulgare tutum est.* *Galat. 5. 6.* * In Græco & Syriaco non legitur *Dei*, sed simpliciter *veritatem*. *2. Thessalon. 3. 7. 8. 9.* *Plato in Timæo.*

st. Sic Seneca veritatem captivam detinuit, cum populo colens falsos Deos, tametsi unum verum Deum agnosceret. „ Iste (*inquit S. August.*) „ quem Philosophia quasi liberum fecerat, tamen quia illustris populi „ Romani Senator erat, colebat quod reprehendebat, agebat quod argue„ bat, quod culpabat adorabat: quia videlicet magnum aliquid eum Phi„ losophia docuerat, ne superstitiosus esset in mundo, sed propter leges „ civium moresque hominum, non quidem ageret fingentem scenicum in „ theatro, sed imitaretur in templo: eo damnabilius, quo illa quæ „ mendaciter agebat, sic ageret, ut eum populus veraciter agere exi„ stimaret. "

19. *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestavit.* Quia quod naturæ lumine de Deo cognosci potest, scilicet Deum esse unum, immutabilem, immensum, æternum, omniscium, perfectissimum, Creatorem ac Gubernatorem mundi, providentissimum, illis manifeste & evidenter cognitum est. Deus enim illis manifestavit, tum per naturales ideas hominum cordibus inscriptas, tum ex libro creaturarum.

20. *Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus & divinitas.* Invisibiles enim Dei perfectiones, æternaque illius potentia, & divinitas, ex creatione mundi, sive ex rebus ab eo conditis perspicue intelliguntur, & velut oculis sese intuenda præbent. Ex operis enim præstantia cognoscitur ars, ingenium, sapientia, & virtus opificis. *Ita ut sint inexcusabiles.* Nulla ut illis suppetat excusatio ex ignorantia veritatis; 21. *Quia cum Deum cognovissent* naturali jure, sive *natura Magistra*, ut loquitur Tertullianus, *non sicut Deum glorificaverunt*, de illius natura, attributis, operibus, ac beneficiis non recte sentientes, nec eum honore cultuque debito venerati, debitisque laudibus celebrantes; *aut gratias egerunt* ut bonorum omnium auctori; sed fortunæ, astris, prudentiæ suæ ac industriæ; aut certe iis qui natura non sunt Dii, & Idolis, quæ nihil sunt, bona omnia sua & aliorum accepta retulerunt. *Sed evanuerunt * in cogitationibus suis*, in speculationibus, ratiociniis, argutiisque suis vani & inanes fuere; quia Dei nomen cælo, sideribus, elementis, hominibus mortuis, idolis tribuerunt: *Et obscuratum est insipiens cor eorum.* Illorum impietas & ingrati animi vitium tenebras & cæcitatem eorum mentibus effudit. Stulti facti sunt, qui veram sapientiam quæ in pietate consistit, respuerunt. Sapientiæ lumine privati sunt, quo Deus vere, perfecte & utiliter ad salutem cognoscitur. Sicut enim qui oculos avertit a sole, in tenebras incurrit; ita qui a Deo avertitur de se ipso præsumens, spiritaliter obtenebratur. Unde idem Apostolus ad Ephes. 4. 17. 18. *Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, per cæcitatem cordis ipsorum.* Confer cum Sapientiæ XIII. *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum Deos putaverunt. Quorum si specie delectati, Deos putaverunt: sciant quanto his Dominator eorum speciosior est. Speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior est illis. A ma-*

magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri. Sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum quærentes, & volentes invenire. Etenim cum in operibus illius conversentur, inquirunt: & persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur. Iterum autem nec his debet ignosci. Si enim tantum potuerunt scire ut possent æstimare sæculum, quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt? Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manuum hominum. SEMPER, inquit Tertullianus, *humana gens male de Deo meruit, primo quidem ut inofficiosa ejus, quem cum intelligeret ex parte, non requisivit; sed & alios insuper sibi commentata est quos coleret: dehinc quod non inquirendo innocentiæ Magistrum, & nocentiæ judicem & exactorem, omnibus vitiis & criminibus inolevit. Ceterum si requisisset, sequebatur ut recognosceret, & recognitum observaret, & observatum propitium magis experiretur, quam iratum.*

& inanes simulachra eorum.

Tertull. Apolog. c. 40.

22. *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*. Cum se sapientes censerent ac haberi amarent, eoque nomine gloriarentur, a vera sapientia, quæ in vera erga Deum pietate posita est, longissime aberraverunt, in eisque divina illa oracula impleta sunt: Proverb. 19. 3. *Stultitia hominis supplantat gressus ejus, & contra Deum fervet animo suo*. Isaiæ 5. 21. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes*. Jeremiæ 10. 14. *Stultus factus est omnis homo a scientia sua: confusus est omnis artifex in sculptili: quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis*. An, amabo, sapiens Seneca, cujus impiæ istæ sententiæ sunt? *Sapiens cum Diis ex pari vivit ...... Absoluta libertas, nec homines timere, nec Deum*,

23. *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis* corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium*. Sed enim incorruptibile nomen, naturam, majestatem, cultum ac venerationem immortalis Dei ad simulachra homini mortali, immo volucribus, quadrupedibus, & reptilibus similia transtulerunt. Confer cum Psalmo 105. 20. *Et mutaverunt gloriam suam*, sive ut habent LXX. Interpretes, *gloriam ejus*, scilicet Dei, *in similitudinem vituli comedentis fœnum*. Et Jeremiæ 2. 11. *Populus meus mutavit gloriam suam in idolum*. Gloria scilicet hominum in veri Dei confessione & cultu posita est. Ac proinde sensus idem est, sive legatur, *mutaverunt gloriam suam*, vel, *gloriam ejus*. Varias variarum Gentium idololatriæ species, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, hoc loco perstringit Apostolus.

* *Similitudo imaginis* per Hebraismum pro *imagine simili*, sive repræsentante ponitur.

24. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis*, propter quod, scilicet in pœnam idololatriæ & ingrati animi vitii, Deus illos auxilio suo destitutos pravis cupiditatibus permisit, quibus in immunditiæ peccata fœdasque libidines sponte prolapsi sunt: ita ut ipsi propria corpora fœdarent & contumelia afficerent. Confer cum 1. Corinth. 6. 18. *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*, vel, *in semetipsis*, vel *inter semetipsos*, ut legit S. Ambrosius lib. 1. *De Fide ad Gratianum*, cap. 16. idest, *inter se mutuo*, corpora sua fœda libidine commaculant. *Tradidit illos Deus*, non impellendo in peccatum, absit, sed deserendo, & non adjuvando, quod justo-judicio facit, ita peccata ordinans, ut subsequentia pœnæ sint præcedentium. Quemadmodum enim si quis exercitus Præfectus prælio ingravescente retrocedens abscesserit, hostibus milites tradidisse dicitur, haudquaquam ipsos im-

S. Aug. l. 5. contra Julianum, c. 2. & alibi. S. Jo. Chrys. Hom. in hanc Epist. Theodoretus in Comm.

impellens, verum suo destituens auxilio: sic & Deus eos dimisit, qui admittere ipsius præcepta noluerunt, sed ab eo defecerunt, cum ille partes suas omnes explevisset. Aut sicut si Medicus ægrotum suis consiliis morem non gerentem, suaque remedia pertinaciter rejicientem ac spernentem quod facere sinat quicquid vult, suoque appetitui permittat, ipsum tradere dicitur interitui, deserendo, non impellendo vel operando. Cum vidisset ergo Deus mundi sapientes nec velle per opificium ad Conditorem deduci, neque vi rationis indita meliora in rebus agendis eligere, ac deteriora fugere, illos sua pene providentia privavit, & tamquam cymbam absque suburra ferri permisit: quasi detrectans eos gubernare qui ad extremam impietatem prolapsi fuerant, quæ injustam & legibus contrariam vitam peperit.

25. *Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium*. Qui veram de Deo notitiam, de æterna ejus potentia & divinitate mentibus ipsorum inditam, & ab ejus operibus excitatam, mendacio commutarunt, pro Deo vero imaginarios & falsos admittentes: *& coluerunt* eos seu venerati sunt religioso cultu: *& servierunt creaturæ potius quam Creatori*. Adoratione & sacrificiis, in quibus posita est uni vero Deo debita servitus, creaturam coluerunt relicto & postposito Creatore, *qui est benedictus in sæcula*, qui tamquam Deus in se gloriosus ac beatus, summeque independens, & omni laude major, omni tempore colendus ac laudandus est. *Amen*. Ita fiat. Philosophi, non minus quam plebs Gentilis, veritatem Dei in mendacium commutaverunt, & creaturis relicto Creatore servierunt, tametsi non Civilem, aut Poeticam, sed naturalem Theologiam profiterentur, de quibus ex Varrone *S. Augustinus* Lib. VI. *De Civitate Dei*, cap. 5. 6. 7. 8. & Lib. VII. *Qui est benedictus in sæcula*. Ex hominum impietate nihil accipit detrimenti, sed ejus Majestas ac gloria salva semper est, manetque in æternum omni laude dignus.

26. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ*. Pluribus explicat Apostolus quomodo Deus puniverit impietatem pseudo-sapientum seu Philosophorum Gentilium, qui creaturæ servierunt relicto Creatore. Sicut enim gloriam Dei mutarunt in ea quæ bestiis ipsis viliora sunt, idest in similitudinem bestiarum, & naturæ ordinem inverterunt, creaturam præponentes Creatori: ita Deus illos in pœnam impietatis permisit ea patrare, quæ bestiæ ipsæ abhorrent, & quæ naturæ ordini capitaliter adversantur. *Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ*. Permisit ut passionibus fœdissimis, ignominiosis, infamibus, abominandis se dederent, cum agendo, tum patiendo nefaria. *Nam fœminæ eorum*, quibus a natura pudor insitus est circa naturales etiam voluptates, virorum exemplo corruptæ *immutaverunt naturalem usum* corporum suorum & sexus officium, *in eum qui est contra naturam*, præpostera libidine, idque non semel aut iterum, [illegible] & consuetudine abominabili.

27. *Similiter autem & masculi relicto naturali usu fœminæ*, quem ad prolis propagationem in legitimo matrimonio Deus author naturæ destinavit, naturæ contrarias voluptates commenti & expiscati, *exarserunt in desideriis suis in invicem*. Vim concupiscentiæ supra modum omnem licentiam & effrenatam exprimit hoc verbum, *exarserunt*, nec non consuetudinem [illegible] appetentiæ. *Masculi in masculos turpitudinem operantes*, studio [illegible] perpetrantes fœditatem, exercentesque libidinem sterilem, [illegible]. *Et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes*. Condignam peccato suo pœnam recipientes in propriis corpo-

po-

poribus, ut sicut veritatem Dei in mendacium commutaverunt, ita naturalem usum in eum qui est contra naturam commutare permitterentur, & in fœdissima flagitia, pro arbitrio se totos immergere. Obscœno puerorum amore infames fuere, Socrates, Zeno, Plato, Aristoteles: Solon & Lycurgus libidinem illam nefariam legibus suis permiserunt, Romæ omnia hujusmodi flagitiorum plena.

Diogenes Laertius in Zenonis Vita. Athenæus, l. 13. *Deipnosophistarum*. *Tertull. Apol.* c. 46. *S. Greg. Nazianz.* Orat. 1. adversus Jul. *S. Jo. Chrys.* Hom. 4. in Epist. ad Rom. *Theodoretus*, Lib. de Græcarum Affectionum Curatione, Ser. 9. *de Legibus*. De Romanis testes *Horatius*, *Juvenalis*, *Seneca* Epist. 95. *Tacitus & Suetonius* in Gestis Tyberii Imp.

28. *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt*. Et sicut Dei cognitioni & cultui sedulo vacare non curarunt: tradidit illos Deus in reprobam mentem, perverso corruptæ mentis de rebus agendis judicio illos permisit, ut faciant quæ rationi & juri naturæ ac Gentium maxime repugnant. *Reprobum sensum* hoc loco vocat Apostolus mentem quę ad omnem pietatem justitiamque inutilis est, propterea que rejicitur a Deo ut illo indigna. Sic reproba pecunia est, quæ cum in se nullius sit pretii, inutilis est ad negotiationis usum. Confer cum Jeremiæ 6. 30. *Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos*.

29. *Repletos omni iniquitate*. Factum est autem, ut sic a Deo in pœnam infidelitatis & ingrati animi derelicti, replerentur omni genere vitiorum, *malitia*, seu nocendi studio, quod diabolicum crimen est: unde diabolus antonomastice *malus* appellatur: *fornicatione*, quo nomine omnis extra matrimonium legitimum viri cum muliere congressus intelligitur: *avaritia*, quæ cupiditas est inexplebilis habendi, etiam aliena malo titulo, per vim scilicet, fraudem & rapinam: *nequitia*, perversa inclinatione ad deteriora: *plenos invidia*, quod vitium est alienæ felicitatis impatiens, *& homicidio*, invidiæ cognato crimine: *contentione*, qua quis certat studio vincendi, non amore veritatis, non ratione, sed animi pertinacia: *dolo*, quæ machinatio est ad fallendum & circumveniendum in negotiis proximum. *Malignitate*, qua omnia in pejus interpretamur contra mutuæ dilectionis officium. *Susurrones*, qui suspiciones malas insusurrant ad solvendam amicitiam. 30. *Detractores*, qui alienam famam apertius lacerant: *Deo odibiles*, seu Dei osores, seu *abhorrentes a Deo*, ut S. Cyprianus Epist. 58. legit, idest quibus Deus est horrori ob justitiam vindicem quam exercet in malos: *contumeliosos*, qui alios injuriis & contumeliis afficiunt, & vi opprimunt: *superbos*, *elatos*, qui propter ea quæ habent aut habere sibi videntur bona, se aliis præponunt, eosque despiciunt; ac vana de se opinione tumidi, de dictis factisque suis se jactant, animalia gloriæ: *inventores malorum*, qui nova scelera, nova luxus ac libidinum genera, novas injurias, novas opprimendi artes, nova nocumenta seu nocendi instrumenta excogitant, qui, ut *Proverb.* 16. 28. dicitur, *fodiunt malum*, idest, nova malorum genera non aliter invenire student, quam fossores aurum quærunt in fodinis. *Parentibus non obedientes*, seu (quæ vis est Græcæ vocis ἀπειθεῖς) *Impersuasibiles*, monitis parentum non acquiescentes, adversus mandata ipsorum contumaces, intractabiles: 31. *Insipientes*, qui rationis judicio & conscientiæ dictamine non reguntur, sed affectu præpostero feruntur & ruunt in vitia præcipites: *incompositos*, idest, inurbanis moribus ab omni societate & consuetudine honesta alienos; sive qui in pactis servandis se cum aliis non componunt. Syriacus Interpres vertit, *Cum quibus nullum est certum fœdus*. Eumdem sensum sequitur Arabs. Theophylactus, *pactorum violatores*. Sed prior sensus, quem Vulgata nostra præ se fert, præponendus, ne redundare videatur quod sequitur inferius, *absque fœdere*. Theodoretus huic sensui suffragatur, *incompositos* intelligens, qui vitam nefariam & a communi societate alienam amplectuntur. *Sine affectione*, exper-

pertes etiam naturalis affectus erga parentes, erga liberos & agnatos. Hoc vitium apud Romanos frequens, qui liberos, si numerus gravis videretur, aut necabant impune, aut exponebant, ut ipsis exprobrant Justinus Martyr & Tertullianus in Apolog. Unde Tacitus in Judæorum institutis a Romanorum moribus discrepantibus, *Necare* (inquit) *quemquam ex agnatis nefas*. Addit Apostolus, *Absque fœdere*; qui fidem & fœdera non servent; vel, *implacabiles*, quæ vis etiam est Græcæ vocis, ἀσπόνδους, qui semel offensi reconciliari nolunt. Syrus: *Cum quibus nulla pax*. Quem sensum etiam Oecumenius & Theophilactus sequuntur. *Sine misericordia*, qui alienis miseriis non commoventur, nec eas sublevare operæ pretium ducunt, in inferendis & ulciscendis injuriis crudeles.

32. *Qui cum justitiam Dei cognovissent*, qua bonis bona, malis mala rependit, vel jus naturæ humanis mentibus a Deo insitum, *non intellexerunt*, intelligere & considerare noluerunt, malitia quippe sua excæcati, *quoniam qui talia agunt, digni sunt morte*, æterna. *Et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*; verbis vel factis, doctrina, consilio, jussu, patrocinio, adulatione, ope, participatione, silentio. Vulgata nostra Versio hic a Græco Textu paululum discrepat, prout illum reddunt antiqui Patres & posterioris ævi Interpretes: *Qui justitiam Dei cognoscentes (quoniam talia agentes digni sunt morte) non solùm ea faciunt, sed etiam consentiunt facientibus*, Sic, & Syrus: *Qui cum norint judicium Dei, quod eos qui talia perpetrant ad mortem damnat, non solum eam peragunt, sed etiam participant cum iis qui ea faciunt*. Consentiunt Arabs & Ethiops. Verumtamen S. Cyprianus eo modo legit quo Vulgata nostra: *Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt morte sunt digni, non tantum qui faciunt ea, sed & qui consentiunt eis qui hæc agunt*. Et S. Hieronymus, qui Novum Testamentum jussu Damasi Romani Pontificis Græcæ fidei reddidit, hunc locum iisdem verbis exhibet quibus Vulgata nostra.

S. Jo: Chrysost. Homil. S. Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius.

S. Hieron. in divina Bibliothec.

CAPUT I.

Sensus Moralis.

1. PAULUS *servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei*. Reges & Principes terræ magnificos dignitatum suarum titulos Edictis suis ac Litteris inscribunt ambitioso spiritu, fastuque sæculari: Paulus vero quamvis se *abortivum*, & *primum peccatorum*, & *Apostolatu indignum* sentiat & palam profiteatur, Epistolis tamen suis sibi convenientes ex Dei gratia titulos præponit, non ad ostentationem, se ad eorum, ad quos scribit, utilitatem. Intelligentes enim quis illas scriberet majore illas studio & alacritate accipiebant. Ac primum quidem Sauli nomen quod fastum & gloriam sæcularem redolebat, usurpare noluit, sed Pauli; quod Latino usu parvum significat, ut se *minimum Apostolorum* ipso nomine indicaret. *Servum Jesu Christi* se appellat, quem omnes increduli *fabri filium* sceleratum, crucifixum, eoque nomine maledictum appellabant. Paulus vero servitutem ejus regno cuilibet anteponebat: Apostoli nomen adiicit; sed infidelibus nomen istud erat: contemptui potius quam venerationi.

Theodoret. in hunc locum. S. Aug. Lib. de Spiritu & Littera, cap. 7.

tioni. 1. Corinth. 4. 9. *Puto quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit; tanquam morti destinatos.* Et aliunde quicquid dignitatis est & gloriæ in Apostolatu, Dei vocationi & gratiæ debere se prædicat. *Vocatus Apostolus.* Hinc discant Viri Ecclesiastici sæculares titulos non affectare, suorum Ordinum appellari nominibus, fastum omnem exuere, fugere ostentationem; dignitatibus & præfecturis, si quas in Ecclesia gerunt, non intumescere, non efferri; divinæ gratiæ tribuere, si ad eas vere sint vocati, sin minus, terribile judicium metuere. A sancto Paulo discant, Pastorale munus veram esse servitutem, se propter Christum Jesum & ejus Ecclesiam vivere, & laborare debere intelligant; quicquid possunt, quicquid agunt, quicquid possident, ad unam Christi gloriam & sponsæ ejus decorem atque utilitatem, ad animarum denique salutem referendum. *Servus Jesu Christi.* Verum ex amore serviant ei, cujus obsequiis se manciparunt, ad cujus cultum consecrati sunt. *Non enim acceperunt spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum,* (quæ gratia est Christianis omnibus per Christum data.) Et digne serviendo, omnesque sacri ministerii sui partes implendo, nihilominus cum humilitate dicant; *Servi inutiles sumus.* Vocationem examinent suam, infelicissimi enim sunt, & maledictioni proximi, si absque divina vocatione statum Ecclesiasticum, Dignitates, Pastorale munus, & sacrum quodvis ministerium amplexi fuerint, ac susceperint. *Nec enim quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Sic Paulus Apostolatum non ambivit, aut Apostolicam dignitatem ac munus usurpavit, sed a Deo *vocatus est Apostolus.* Vocationis ad Ecclesiasticum statum ac Ministerium defectus, radix est & causa malorum omnium ac scandalorum, quæ Ecclesiam Dei dedecorant. „ Sane, *inquit sanctus Bernardus*, qui non fideliter „ introivit, neque per Christum, quidni infideliter agat & contra Chri- „ stum? manifestam sine dubio faciet arborem fructus, radicem palmes, „ opus intentionem. Faciet ad quod venit, ut mactet utique & disperdat. „ Quando enim altari serviat, qui ejusmodi est: serviat autem in spiritu „ & veritate? Tales nimirum Pater adoratores quærit. Alioquin ministra- „ tio mortis est, in judicium & condemnationem. “ Videte vocationem „ vestram, (inquit Apostolus. Quis ea intentione gradus Ecclesiasticos, & „ Ministeria Sanctuarii quærit, immo quæritur (quæri nempe quam quæ- „ rere ipse debuerat) ut sine curis sæculi, in sanctimonia cordis & cor- „ poris illuminandus accedat ad Dominum, & suam pariter ac proximo- „ rum operetur salutem, orationis studio deditus, & verbo prædicationis? *Ipsi regnaverunt, & non ex me,* ait Dominus; *principes extiterunt, & ego non vocavi eos.* „ Universos siquidem in Ordinibus Ecclesiasticis, ceterisque „ ad Sanctuarium pertinentibus honorem quærentes proprium, aut divitias, „ seu corporis voluntatem, postremo quæ sua sunt, non quæ Jesu Chri- „ sti; non ea quæ Deus est caritas, sed aliena a Deo, & malorum om- „ nium radix cupiditas introducit. *Videte vocationem vestram.* Si nulla sit, satagite ut per pœnitentiam, per sacrum secessum, per abstentionem a sancti Ministerii functionibus secundum consilium docti ac pii conscientiæ Moderatoris, per assiduam & ferventem orationem, per jejunia & eleemosynas gratiam a Deo impetretis, qua suppleatur quod vobis defuit, ut in expiatum animum Spiritus sanctus descendat, dignosque Christi Ministros efficiat. Si autem vos Dei misericordia vocatos agnoscitis, vocationis ve-

Seculares titu li a Viris Ecclesiasticis non affectandi.

Rom. 8. 15.

Luc. 17.

Hebr. 5. 4. 5.

Vocatio ad Ecclesiasticum statum & ministerium necessaria & sedulo examinanda.

S. Bernard. seu Gaufridus Abbas Clarev. Lib. De Colloquio Simonis ad Jesum, sive Declamat. in Evang. *Ecce nos reliquimus omnia,* ch. 17.

1. *Cor.* 1.

S. Bernard. ibid. cap. 13.

Osee 8.

Origenes in c. 1. *Ep. ad Rom.*

Ezech. 34.

ſtræ gratiam nolite negligere, ne ab ea decidatis, ſicut & Judas; qui etiam vocatus eſt Apoſtolus, & negligens vocationis ſuæ gratiam factus eſt fur & proditor. Eſt vocatus Paſtor, ſed non electus, qui præeſt gregi, & lacte ejus nutritur, lanis ejus operitur, ſed gregem non paſcit, quod infirmum eſt non conſolidat, quod ægrotum non ſanat, quod confractum eſt non alligat, quod abjectum eſt non reducit, quod perditum eſt non quærit: *ſed cum auſteritate & potentia* imperat, dominandi libidine, non caritate ſerviendi.

Prædicatoris officium a quibus, & quomodo obeundum?

1. *Segregatus in Evangelium Dei*, 2. *Quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo.* Evangelium prædicare, non omnium eſt qui ad ſtatum Eccleſiaſticum vocati ſunt, ſed eorum qui ad ſacrum illud miniſterium, quod Epiſcoporum proprium eſt, Dei vocatione, illorumque auctoritate & electione ſegregantur. Illud autem exercere non præſumant, niſi antea jugi oratione lacrymiſque purgati, & divinarum Scripturarum ſtudio eruditi, ut *Evangelium Dei*, non *viſiones cordis ſui* prædicent: Evangelium, inquam, ante prænuntiatum per Prophetas, quia *paraturam deſiderabat ut credi poſſet*: Evangelium purum, non mollioris & effeminatæ eloquentiæ fucis adulteratum prædicent, ut *cum dicant nove, non dicant nova*. Agendæ pœnitentiæ, ferendæ crucis, abnegandi ſe ipſum, perpetuo confligendi cum vitiis & cupiditatibus, non amandi mundum, & ea quæ in mundo ſunt, divitias, honores, voluptates, ſed unius Dei præ omnibus & ſuper omnia diligendi neceſſitatem hominibus inculcent, judiciorum Dei ſeveritatem, æternæ vitæ præmia hominibus annuntient; Religionis Myſteria, veritates, officia explicent ex Prophetis, ex Evangelio, ex Apoſtolicis litteris, ex Patribus a Deo illuminatis. Hoc eſt prædicare *Evangelium Dei*. Scripturarum medicamenta omnia perſcrutari debent, & orando ac legendo agere, ut idonea valetudo animæ ſuæ ad tam *periculoſum negotium tribuatur*, ut loquitur S. Auguſtinus. Sed exemplo vitæ ſanctioris imprimis prædicare ſtudeant Evangelium Dei, ſicut Prophetæ & Apoſtoli, a ſæculi moribus & corruptione ſegregati. *Prædicator quiſque plus actibus quam vocibus inſonet, & bene vivendo veſtigia ſequacibus imprimat, quam loquendo, quo gradiantur, oſtendat.*

Tertull. Vincent. Lirin.

S. Aug. Ep. 21. alias 148. S. Gregorius M. lib. P. Curæ Paſtoralis, c. 6.

3. 4. *Qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem. Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Jeſu Chriſti Domini noſtri.* Prædeſtinatio Jeſu Chriſti exemplar eſt prædeſtinationis electorum ejus, quos elegit Deus per ipſum ante mundi conſtitutionem ut eſſent ſancti & immaculati in conſpectu ejus, & in ipſo benedixit omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus. „ Eſt præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ, ipſe Salvator, ipſe Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus; qui ut hoc eſſet, quibus „ tandem ſuis vel operum vel fidei præcedentibus meritis natura humana „ quæ in illo eſt comparavit? Reſpondeatur quæſo: Ille homo, ut a Verbo Patri coæterno in unitatem perſonæ aſſumptus, Filius Dei unigenitus eſſet, unde hoc meruit? Quod ejus bonum qualecumque præceſſit? „ Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? .... Appareat itaque nobis in noſtro capite ipſe „ fons gratiæ, unde ſecundum uniuſcuiuſque menſuram ſe per cuncta ejus „ membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei ſuæ homo quicumque „ Chriſtianus, qua gratia homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus: de „ ipſo Spiritu & hic renatus, de quo eſt ille natus; eodem Spiritu fit in nobis remiſſio peccatorum, quo Spiritu factum eſt ut nullum haberet ille

S. Aug. l. de Prædeſtinatione ſanctorum. cap. 15. Prædeſtinatio Chriſti, exemplar prædeſtinationis membrorum ejus.

pec-

„ catum. Imitatores simus Jesu Christi, ejus exemplo & amore infirmitatem, humiliationem, & miserias vitæ presentis sustineamus, ut filii Adam, ut gloriam resurrectionis, quæ est adoptio perfecta filiorum Dei consequamur.

5. *Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus*. Omnis gratia a Deo est per Jesum Christum Dominum nostrum, tum ea quæ nobis datur ut fideles simus & obedientes divino lumini ad sanctificationem nostram; tum quæ ad aliorum utilitatem & conversionem tribuitur .... *Percurrat Apostolus orbem*, Omnis gratia a Deo est per Jesum Christum.

Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet,
Quaque viam verbo reseratam invenerit, intret: S. Prosper Carm. De Ingratis, p. 2.
Ut tamen his studiis auditor promoveatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit, inque graves adolet plantaria fructus,
Hæc semen fidei radicem adfigere menti,
Eque sinu cordis validum jubet edere germen,
Hæc maturandam segetem servatque fovetque,
Ne lolium & tribuli, & vanæ dominentur avenæ:
Ne ventus frangat, torrens trahat, æstus adurat:
Nec cum se nimium læta & præfortis in altum
Extulerit, turpi procumbat strata ruina.

Paulo Philippis Macedoniæ Civitate prædicante, Lydia purpuraria credidit, quia *Dominus aperuit cor ejus intendere his quæ a Paulo dicebantur*: Si quem igitur fructum spiritualem colligat Prædicator Evangelicus, ejusque concionibus auditores ad Deum convertantur, Dei gratiæ totum tribuat, nihil sibi: si vero nullum vel exiguum fructum referat, humiliet se in conspectu Dei, timeatque ne peccatis suis contingat spiritalis illa sterilitas, utpote qui indignus sit Evangelii Minister. *Act.* 16. 14.

Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Spiritus fidei, non est spiritus contentionis, sed obedientiæ. Verbo Dei simpliciter & firmiter adhærendum, in auctoritate Dei revelantis acquiescendum est, in captivitatem redigenda mens est in obsequium fidei. Locutus est Deus, sileat humana mens, nullus est inquisitioni ac disputationi locus. Non intellectus solum, sed voluntas fidei subjicienda est; vita nostra Evangelio conformanda. Hoc est vere *obedire fidei*. Salutaris obedientia quam fidei debemus, sine Dei amore esse non potest; nec amor Dei sine Mandatorum ejus observantia inveniri. Fidem & dilectionem probant opera. „ Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides si„ ne operibus mortua est. *Et*, Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus „ non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem servat „ verbum ejus, vere in hoc caritas Dei perfecta est: & in hoc scimus quo„ niam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille am„ bulavit, & ipse ambulare. Obedientia fidei, in quo consistit? *Jacobi* 2. 26. 1. *Jo.* 2. 3. 4. 5. 6.

6. *In quibus estis & vos vocati Jesu Christi*. Sanctus Paulus gentium omnium Apostolus, suum etiamnum Apostolatum exercet, virtutum suarum exemplis, Epistolisque suis ubique terrarum prædicare non cessans. Illas igitur audire & legere debemus quasi ad nos scriptas; gratias perennes agere Deo quod e Gentibus per Jesum Christum vocatis & ad obedientiam fidei adductis nos esse voluerit solo misericordiæ suæ dono, ceteris in infidelitate relictis: gratiam illam qua Christiani sumus honoribus & di- Gratia qua Christiani sumus, omnibus honoribus sæculi præponenda.

dignitatibus omnibus sæculi præponere, in qua plebeii magnatibus & principibus, servi Dominis, pauperes divitibus, eruditis imperiti coæquantur. 7. *Omnibus qui sunt Romæ*. Romanis rerum Dominis nihil amplius tribuit Apostolus quam reliquis gentibus; sed nec inter eos discrimen observat conditionum aut dignitatum, quamvis inter eos qui in Christum crediderunt, aliqui essent nobilitate, opibus, aut doctrina præstantes; sed eorum fastum dejiciens, pariter debitores esse docet gratiæ Dei, & æquales in regno Jesu Christi; in quo non est servus, neque liber, multo magis neque Rex, neque privatus. Omnes enim fratres sunt, omnes filii & heredes Dei, coheredes vero Christi. Omnes vocati sunt, nemo per se ipsum advenit. *In quibus estis & vos*. Non ait, Alios vobiscum; sed, vos una cum aliis vocavit. *Omnibus qui sunt Romæ*. Omnes una appellatione & salutatione dignatur, quod Deus personarum acceptor non sit, sed spiritualia dona æque omnibus proposuerit, Evangelium, vocationem, fidem, spem cælestium bonorum, adoptionem in Dei filios, gratiam, pacem, sanctificationem, regnum æternum. Hoc igitur modo fideles universos humilitatem edocet Apostolus, ne ex inæqualitate conditionum, aut bonorum temporalium, adversus alios efferantur & insolescant. Hoc ipso & servos consolatur, docens quod ex servitute nihil accipiant detrimenti, ut qui veram libertatem per Jesum Christum adepti sint: & dominos ad modestiam componit, docens eos in conspectu Dei viliores servis futuros, nisi liberati a peccato, servi Dei facti essent, fideique obedirent. Hinc discant Pastores, Concionatores, Moderatores conscientiarum, nullam acceptionem personarum habere in dispensatione cælestium bonorum, in administratione sacramentorum, in prædicatione Evangelii, quæ ipsis concredita est. Idem Evangelium, una fides, unum baptisma, eadem Christianæ vitæ officia omnibus generatim proposita, qui Christiani vocantur. Nec emolliri, nec attemperari debet Christianæ Legis disciplina & Christi jugum in gratiam nobilium & divitum. Omnes sine discrimine vocati, per arctam viam pariter ducendi sunt ad vitam. Aliam enim Christus non aperuit. A communibus Christianæ disciplinæ regulis, quas Christus in Evangelio docuit, quas Apostoli tradiderunt, quas Ecclesia in Conciliis dirigente Spiritu sancto promulgavit, non sunt excipiendi magnates & divites.

Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis. Romana Ecclesia Deo singulariter dilecta, a Deo illuminata, sancta, prædilectionis hujus privilegio a fundatione sua per sanctos Apostolos Petrum & Paulum semper virgo permansit, omnisque erroris pura, ab omni hæresis suspicione libera, *Mater & Magistra omnium Ecclesiarum* semper habita est. Quicumque ipsam audire noluerunt, amiserunt veritatem; quicumque ab illa separati sunt, amiserunt caritatem. Huic summa veneratione adhærendum: ejus Constitutionibus ac Decretis religiose parendum est, si Deo dilecti, & sancti esse velimus: *Dilectis Dei, vocatis sanctis*. Dilectio Dei, fons omnium bonorum. *Unde sanctificatio? A dilectione*. (ait sanctus Joannes Chrysost.) *Vocatis sanctis*. Christianum esse & ad sanctitatem vocatum, idem est. Hęc est voluntas Dei, sanctificatio nostra. Caput nostrum Christus Sanctus sanctorum; Ecclesia Christi sponsa, mater nostra sancta est; Sacramenta sancta; Evangelium sanctum: sancti igitur & immaculati Christiani esse debent. Nisi sancti sint, Christiano nomine sunt indigni. Hinc Tertullianus Ethnicos his verbis compellat: „ De vestris semper æstuat carcer: de vestris semper metalla suspirant: de vestris semper bestiæ saginantur: de „ vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic Christia-

„ nus,

„ nus, nisi hoc tantum. Aut si & aliud, jam non Christianus. Nos ergo „ soli innocentes. Quid mirum, si necesse est? Enimvero necesse est. „ Innocentiam a Deo edocti, & perfecte eam novimus, ut a perfecto „ Magistro revelatam, & fideliter custodimus, ut ab incontemptibili dis- „ pectore mandatam. *Et infra*. Sed dicet aliquis: Etiam de nostris ex- „ cedere quosdam a regula disciplinæ. Desinunt tamen Christiani haberi „ penes nos.

7. *Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo*. Hæc benedictio minor non est ea qua Noe, Sem & Japhet benedixit, qua Melchisedech Abraham, qua Isaac filium suum Jacob, qua Israel duodecim Patriarchas, qua Moyses Tribus Israel benedixit. In Spiritu enim Dei Ecclesiis Christi & fidelibus benedicit Apostolus. Per ipsum ergo Spiritum ab Apostolo benedictionem acceperunt, gratiæ scilicet incrementum & pacem, qui digni fuere benedictione ejus. Alioquin fiet illud quod scriptum est: *Si fuerit ibi filius pacis requiescet super eum pax vestra: sin autem, ad vos revertetur*. Hinc discant Christiani se dignos exhibere per morum innocentiam, aut pœnitentiam, Sacerdotali benedictione. Hinc discant Sacerdotes Spiritum sanctum, quem in sacra Ordinatione acceperunt, non extinguere, non contristare, ut fidelibus salutariter benedicant. Quamquam enim ab eorum probitate non pendeat Sacramentorum fructus, & orationum, quæ nomine Ecclesiæ fiunt, efficacia: si tamen indigni fuerint, pro quibus funduntur, benedictione spirituali, fructus benedictionis ad Sacerdotes, qui Christi Spiritum non habent, minime revertitur.

Matth. 10.

Gratia vobis & pax, in præsenti inchoata, in futuro consummata. Tunc enim perfecta pax, cum caro adversus spiritum amplius non concupiscet, cum absorpta erit mors in victoria, & corruptibile hoc induerit immortalitatem. Tunc plena & perfecta pax erit, cum plena & perfecta erit justitia. Tunc plena & perfecta justitia, ubi perfecta caritas. Tunc perfecta caritas, ubi nulla cupiditas, & plena immortalitas. *Gratia vobis & pax*. Finis omnium Dei consiliorum, omnium Mysteriorum Christi Jesu salvatoris nostri, omnium desideriorum hominis Christiani, regnum est ipsius Jesu Christi in terris per gratiam victricem peccati: & regnum Dei in pace qua sanctos donabit in cælis post destructionem omnimodam peccati. *Gratia vobis & pax a Deo patre nostro, & Domino Jesu Christo*. Non enim omnis gratia est a Deo. Nam & judices mali præbent gratiam, in accipiendis personis aliqua cupiditate illecti, aut timore perterriti. Neque etiam omnis pax Dei est aut ab illo: unde ipse Dominus discernens ait: *Pacem meam do vobis*; adjungens etiam non se talem pacem dare, qualem dat hic mundus. „ Gratia „ est ergo a Deo Patre & Domino Jesu Christo, qua nobis peccata remit- „ tuntur, quibus adversabamur Deo. Pax vero ipsa qua reconciliamur Deo. „ Cum enim per gratiam remissis peccatis absumptæ fuerint inimicitiæ, re- „ stat ut pace adhæreamus illi, a quo nos sola peccata dirimebant, sicut „ Propheta dicit: *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum*. „ Quibus remissis per fidem Domini nostri Jesu Christi, nulla separatione in- „ terveniente pax erit.... *Sed* Pax perfecta etiam corporis suo tempore da- „ bitur, si nunc pacem quam Dominus per fidem dare dignatus est, incon- „ cusse spiritus noster atque incommutabiliter teneat.

Pax perfecta tunc erit, quando perfecta justitia & consummata caritas.

Jo. 14. 27.
S. Aug. Exposit. inchoata Epist. ad Romanos.

Isai. 59. 2.

8. *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo*. Commercium omne quod Religio Deum inter & homines constituit, in gratiis ab ejus bonitate recipiendis, & agendis positum est. Christianum istud actionis gratiarum officium

Gratiarum actio gratiæ promeretur incrementum.

S. Jo. Chryf. ficium: *Animam ab invidiæ ac malignitatis morbo liberat, Deumque magis allicit ad eos amandos, quos grato erga se animo esse cognoscit.* Gratiarum actio gratiæ promeretur incrementum.

S. Prosper Carm. De Ingratis.

Fons igitur meriti est lucis Pater, inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis majorum est causa bonorum,
Dum largitori sua reddimus, eque relatis
Augemur, nostrumque bonum fit gloria dantis.

Gratias igitur agamus Domino Deo nostro pro beneficiis omnibus ab ejus summa bonitate acceptis, præcipue vero pro spiritualibus bonis; sicut sanctus Paulus gratias agebat non ob potentiam, gloriam, divitias, terrenamque felicitatem Romanorum, sed ob eorum fidem, caritatem, constantemque in ipsis persecutionibus pietatem ac patientiam. Gratias agamus in omni vitæ nostræ statu, non divites modo, sed & paupertate oppressi; non sani tantum, sed & infirmi; non in prosperis tantum, sed & adversis in rebus, sanctum virum Job imitati. Nec vero pro nobis dumtaxat, sed pro fratribus nostris gratias agamus. Cum enim per caritatem communia sint totius corporis Ecclesiæ spiritualia bona, Christianos omnes gratias agere oportet non pro gratiis tantum a se acceptis, sed pro iis quas Dei misericordia in alios effundit. Imprimis vero Pastores & Sacerdotes omnes eo fungi oportet officio pro Christiana plebe, & caritatis suæ fervore supplere aliorum Christianorum in gratiis Deo referendis negligentiam. Gratias denique agere oportet per Jesum Christum Dominum nostrum, *Catholicum Patris* æterni *Sacerdotem*, ut loquitur Tertullianus.

9. 10. 11. 12. *Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.* Bonum Pastorem assiduas pro Ecclesia, & pro grege suo ad Deum preces fundere oportet, Deo servire in spiritu, sincera pietate, & amore casto. *Non* enim *colitur nisi amando*. Servire gratis, propter unam ipsius gloriam, servire in Evangelio Filii ejus: attendere lectioni, exhortationi & doctrinæ, instare in illis. Exhibere se operarium inconfusibilem in verbo veritatis. Deum orare ut auditorum corda aperiat ad obediendum verbo; quia neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Zelo salutis & perfectionis animarum flagrare, nullis parcere laboribus ut Dei negotia promoveat, nullis difficultatibus a ministerio suo deterreri. Non lucra vel commoda temporalia sectari, sed ministerium obire suum *ut impertiat aliquid gratiæ spiritualis*, excitando peccatores ad pœnitentiam, confirmando probos & justos in Christiana pietate, *ad confirmandos vos*. Sic alios accendere ad Dei amorem & Christianæ legis observantiam, qui veræ ac vivæ fidei fructus sunt, ut eorum sancta conversatione & exemplis inardescat magis, & ad currendum alacrius in via mandatorum Dei & Evangelicæ perfectionis incitetur. *Id est, simul consolari in vobis, per eam, quæ invicem est, fidem vestram atque meam.*

S. Aug. Ecclesiæ Ministri quomodo Deo servire debent?

Nec Pastores solum & Sacerdotes, sed veri quilibet Christiani Ecclesiam Christi sponsam matremque suam tenero amore prosequi debent, Deumque pro ejus incremento, felici regimine, & unitate assidue & ferventer orare. Qui enim Ecclesiam non diligit, Christum ejus caput & sponsum sincere non diligit. Ceterum quod spectat media humana quæ ad opus Dei peragendum assumenda videntur, eorum, ut & omnium quæ suscipimus, & nobis proponimus, executio felixque exitus divinæ committi debet voluntati, *obse-*

crans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Nam Prædicatorum Evangelicorum itinera, & verba, Missionumque exitus, Dei arbitrio reguntur ac dispensantur, & occulto Dei judicio ob peccata populorum interdum impediuntur. Unde Actuum 16. 6. *Transeuntes autem Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. 7. Tentabant ire in Bythiniam, & non permisit eos Spiritus Jesu.* Et de Prædicatoribus Evangelicis sub nubium symbolo ait Deus Isai. 5. 6. *Nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.* Quamobrem & Apostolus hic ad Romanos scribit: *Nolo autem vos ignorare, fratres, quia sæpe proposui venire ad vos (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris gentibus.*

14. *Græcis, & Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum.* Omnibus omnia fieri debet Pastor animarum, & Concionator Evangelicus. Doctrina & eloquentia illi opus est, ut sapientibus explicet dogmata fidei, & vitæ Christianæ præcepta; illorumque fidem, istorum observantiam persuadeat. Patientia & mansuetudine opus est, ut doceat rudes & imperitos, quorum major in Ecclesia numerus. Omnium ovium sibi commissarum curam æqua sollicitudine ac vigilantia gerere debet, siquidem Christi sanguine pariter redemptæ & acquisitæ sunt. „ Sapientibus efficitur debitor per hoc „ quod accepit sapientiam in Mysterio absconditam, quam sapientibus & „ perfectis loqueretur. Quomodo autem & insipientibus? in quo patientiæ „ gratiam & longanimitatis accepit. Summa etenim patientia est ferre insi- „ pientium motus, " ignorantiam, tarditatem, rusticitatem. Verumtamen, inquit Apostolus, *Dispensatio mihi credita est*, &, *Væ mihi si non evangelizavero.* Eadem omnibus debetur caritas, licet non eadem omnibus adhibenda sit medicina. „ Ipsa item caritas alios parturit, cum aliis infirmatur, „ alios curat ædificare, alios contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad „ alios se erigit; aliis blanda, aliis severa, nulli nimica, omnibus mater. " Caritas Pastores & Prædicatores Evangelii paratos & promptos semper efficit ad Ministerium suum forti, alacri ac læto animo obeundum. Ignavi, inertes, pigrique Sacerdotes, quos difficultates, pericula, labores, a functionibus suis deterrent, pastorali munere sunt indigni. 15. *Ita (quod in me) promptum est & vobis, Qui Romæ estis evangelizare.*

Pastorum & Prædicatorum Evangelicorum dotes.

Origenes in Comment. *S. August.*

S. Aug. l. De Catechizandis rudibus.

16. *Non enim erubesco Evangelium.* Cur enim hominem pudeat prædicare aut facere, quod Deus pro ejus salute docere & pati voluit? Paulum ut non puderet verbum crucis, quod pereuntibus stultitia est, annuntiare Romæ, quæ humanæ sapientiæ & eloquentiæ profanæ sedes, ethnicæque superstitionis arx erat, magna opus erat caritate, qua pectus Apostolicum flagrabat; caritate (inquam) quæ improperia & humiliationes Christi honoribus & gloriæ mundi præponeret. Metus displicendi hominibus, malus pudor, malorum temporalium timor, servo Jesu Christi non conveniunt. In Christum credere, & prædicare crucifixum, *necessarium* est *dedecus fidei.* „ Salvus sum, si non confundar de Domino meo. Nam qui me erubuerit & „ meos sermones, *inquit*, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in „ majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum. Alias non invenio „ materias confusionis, quæ me per contemptum ruboris probent bene im- „ pudentem & feliciter stultum. Crucifixus est Dei Filius: non pudet, „ quia pudendum est. " Evangelium & crucem erubescunt, quos pudet secundum Evangelium vivere, corruptis sæculi moribus non conformari. Hi dicere vere non possunt; *Non erubesco Evangelium.* Neque vero sancti Spiritus efficaciam & virtutem gratiæ Christi, quæ in eo latet, consequuntur,

Non erubescendum Evangelium.

Tertull. l. De Carne Christi. *Luc. 9. 26.*

tur, quicumque illud audiunt aut legunt; sed qui illud diligunt, ei fideliter obediunt, illudque accurate observant: *Virtus enim Dei est ad salutem omni credenti.*

Misericordia & veritas Dei in Evangelio manifestatur.

17. *Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit.* Omnes viæ Dei, misericordia & veritas, sive justitia. Utraque in Evangelio revelatur. Primum via misericordiæ sanctificantis & salvantis homines per Jesum Christum, fontem & perfectionem veræ justitiæ in Lege veteri absconditæ, in nova manifestatæ; autorem, objectum, consummatorem & finem fidei, ex qua justi utriusque testamenti vixerunt, vivunt, & vivent, quotquot salutem per ipsum consequuntur, a justo Abel usque ad ultimum electorum. Animalis homo vivit ex iis quæ sensus pascunt & delectant. Philosophus ex iis quę rationi sapiunt. Christianus ex gratia præsenti, quam in Christo & per Christum obtinet & spe futurorum bonorum quæ fides ipsi præsentia reddit. *Justus autem ex fide vivit.* „ Quoniam neque bonum nostrum jam videmus, unde oportet „ ut credendo quæramus: neque ipsum recte vivere nobis ex nobis est, „ nisi credentes adjuvet & orantes, qui & ipsam fidem dedit, qua nos ab „ illo adjuvandos esse credamus. *Justus ex fide vivit.* Enimvero *Difficile est ut male vivat, qui bene credit.*

[illegible]

18. *Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent.* Manifestatur etiam in Evangelio via justitiæ, per Jesum Christum exercendæ in supremo judicii die, cum e cœlo veniet in majestate judicaturus & puniturus omnem impietatem & injustitiam hominum, qui cognita per ejus gratiam veritate [illegible], ejus quidem lucem amantes, sed vitam suam ad eam ceu ad regulam omnis justi piique operis conformare non curantes. Hæc injustitia est in qua homines pene omnes, alii magis, alii minus, veritatem Dei detinent. Nam vera Dei cognitio, quantum est de se, inducit homines ad bonum (inquit S. Thomas) „ sed ligatur quasi captivitate detenta per „ injustitiæ affectum, per quam, ut Psal. 11. dicitur, *Diminutæ sunt veritates a filiis hominum.*

[illegible]

[illegible]

19. 20. *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusabiles.* Omnis Dei cognitio a Deo est; sed graviorem damnationem accersit iis qui eum noverunt, nisi dilectionem ejus pariat, adorationem, & laudem. Hos autem pii & grati animi motus non parit, imo elationem potius & superbiam, nisi Deus misericordia sua hominem præveniat, fideique lumine illustret. „ Cęlum & terra, & omnia quæ in „ eis sunt, ecce undique mihi dicunt ut te amem, nec cessant dicere om„ nibus ut sint inexcusabiles. Altius autem tu misereberis cui misertus e„ ris, & misericordiam præstabis cui misericors fueris: alioquin cęlum & „ terra surdis loquuntur laudes tuas. “ Si vero inexcusabiles sunt Ethnici, qui vocem creaturarum audire noluerunt; quanto magis inexcusabiles Christiani, qui Evangelio Creatoris, vocique Mysteriorum, Miraculorum, & exemplorum Jesu Christi Redemptoris sui cordis aures occluserunt? *Ita ut sint inexcusabiles.* Creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium; his abutuntur carnales homines a Creatore deficientes. Proh pudor! Ex iis vero veri Christiani ad Deum redeunt, & ad invisibiles ejus perfectiones diligentius, sempiternam quoque ejus virtutem ac divinitatem colendam accenduntur. „ Si vigilanter exteriora conspicimus, *inquit sanctus Gregorius*, per ip-

„ sa

" sa eadem ad interiora revocamur ,,..... Menti enim nostræ peccato suo *S. Gregorius l. 26. Moral. cap. 8.*
" exterius sparsæ necdum Deus, sicut est, interius innotescit: sed dum fa-
" cturæ suæ decus foris proponit, quasi quibusdam se nobis nutibus innuit,
" & quæ intus sequamur, ostendit; ac miro modo ipsis formis exterioribus
" nos ad interiora perducit: innuit immensa admiratione quod est, mira
" hæc exterius ostendendo, quæ non est. Hinc enim de Sapientia scri-
" ptum est: *In viis ostendit se illis hilariter, & omni providentia occurrit il-* *Sap. 6.*
" *lis*. Viæ quippe ad Creatorem sunt opera considerata Creatoris. Quæ
" dum facta cernimus, potentiam factoris miramur. In istis viis a Sapientia
" omni nobis providentia occurritur, quia factoris nobis virtus inquirenda
" proponitur in omne quod mirabiliter factum videtur: & quocumque se
" verterit anima, si vigilanter intendit, in iisdem ipsis Deum invenit, per
" quæ reliquit; ejusque potentiam ex eorum rursus consideratione cogno-
" scit, quorum amore deservit: & per quæ perversa cecidit, per hæc con-
" versa revocatur. Ubi enim lapsi sumus, ibi incumbimus ut surgamus:
" & quasi ibi surgendo manum considerationis figimus, ubi pede amoris lu-
" brici corruentes negligendo jacebamus. Quia enim ab invisibilibus per
" visibilia cecidimus, dignum est ut ad invisibilia ipsis rursum visibilibus
" innitamur: ut quo casu anima venit ad infima, eo gradu revertatur ad
" summa; atque eisdem, quibus corruit passibus surgat.

Ita ut sint inexcusabiles. 21. *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.* Ideo excusari non possunt, quia prima eorum culpa ex ignorantia non processit. Deum enim cognoverunt, nec tamen coluerunt diligendo, & legem ejus observando; nec ad illum, quidquid in ipsis erat boni, per gratiarum actionem retulerunt. Horribilius istud in Christianis quam in Paganis crimen est, graviorique damnatione plectetur; & pars eorum cum incredulis erit in stagno ignis, qui non extinguitur. " Cum *enim* ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur a pe- *Tertull. l. De Pænit. cap. 5.*
" na (quia Deum in aperto constitutum, & vel ex ipsis cælestibus bonis
" comprehensibilem ignorari non licet) quanto cognitum despici periculosum
" est? Despicit porro qui bonorum ac malorum intellectum ab illo consecu-
" tus, quod intelligit fugiendum, quodque jam fugit, resumens, intellectui
" suo, idest Dei dono contumeliam facit. Respuit datorem cum datum de-
" serit negat beneficium, cum beneficium non honorat.... Ita in Dominum
" non modo contumax, sed etiam ingratus apparet.

Sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Proh quantam rationis corruptionem! quæ ad Deum quærendum & colendum homines impellere debebat, eos qui sapientes videbantur, ab eo avertit. Ita Dei dono abusi sunt, in se ipsis & non in Deo fiduciam habentes. *Dixerunt, Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* *Psalm. 11. 5.* Hinc cæcitas cordis, justa superbiæ pœna, Proverb. 11. 2. *Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: ubi autem est humilitas, ibi & sapientia.* Unde Christus Matth. 11. 25. *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis*, idest humilibus. Indicat Apostolus quatuor gradus cæcitatis, in quam Ethnicos Philosophos præcipites egit superbia. 1. Rationis lumen ita in ipsis obtenebratum est deserente Deo, ut Deum ipsum vere non cognoverint, varios in errores circa naturam ejus, bonitatem, potentiam, providentiam, opera & beneficia prolapsi. Deum enim aut corporeum, aut improvidum, aut ex necessitate agentem, aut certo conclusum loco, aut rerum omnium opificem & omnium bonorum

Quatuor gradus cæcitatis in quam gentiles Philosophos præcipites egit superbia.

au-

auctorem non esse senserunt, plurima ad fatum, ad astra, ad casum & fortunam referentes, aut industriæ certe suæ ac prudentiæ tribuentes. *Evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum.*

2. Nec se ipsos cognoverunt illi gentium Philosophi, quo magis enim sapientum nomine gloriabantur, eo magis vera sapientia destituti sunt, quæ Dei unius ac veri cognitio & adoratio in spiritu & veritate est. 22. *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Jerem. 10. 14. *Stultus factus est omnis homo a scientia*, in qua gloriatur, & quam Deo scientiarum domino acceptam non refert. Isaiæ 5. 21. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.*

3. Nec alias creaturas cognovere, quarum imagines pro diis coluerunt. *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis.*

4. Non hominibus tantum, eorumque simulachris, sed bestiis etiam, & earum similitudinibus, honorem soli Deo vero debitum detulerunt. „ Et volucrum, & quadrupedum, & serpentium. *Confer cum Sapientiæ* 14. Acerbo luctu dolens pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc „ quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia. Deinde interveniente tempore, „ convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, „ & tyrannorum imperio colebantur figmenta .... Et hæc fuit vitæ humanæ „ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et. cap. 13. Infelices „ autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem, opus manus antiquæ ...., Non „ erubescit loqui cum illo, qui sine anima est; & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adjutorium inutilem „ invocat; & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest; & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu, petit ab eo, qui in „ omnibus est inutilis. " Lugendum, quod eversis jam idolorum templis, mali Christiani nova in cordibus suis idola fabricent & colant; tot idola, quot crimina, quibus salutem immolant suam. Nonne aurum & argentum avari numina sunt, in quibus spem suam collocat? *Avaritia simulachrorum servitus.* Nonne fallax & vana pulchritudo mulieris compositę & circumornatæ ut similitudo templi, idolum est amatoris impudici? Nonne idololatrię spiritualis reus est, quisquis terrenis cupiditatibus suis servit, per reptilium & animalium omne genus prophetice adumbratis? Ezechiel 8. 9. 10. *Et dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt. Et ingressus vidi & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium.*

24. 25. 26. 27. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.* Triplex desertionis gradus ob impietatem & superbiam, qua relicto & postposito creatore, debitam illi soli servitutem creaturis exhibuerunt. 1. Tradidit illos Deus desideriis cordis corrupti, gratiam subtrahendo, qua pravis cupiditatibus repugnarent, easque vincerent. Cęlesti autem illo pręsidio destituti, in vitia impudicitię se immerserunt, adeo ut ipsimet corpora sua polluerint & contumelia affecerint. Honos enim corporum pudicitia. 2. Tradidit seu permisit illos Deus passionibus ignominiosis, adeo ut nullo sexuum habito respectu naturalem usum commutaverint in eum qui contra naturam est. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c.* Crimen abominandum.

dum. *Exarserunt in desideriis suis in invicem*, &c. „Quemadmodum enim sæpe fieri videmus, ut qui ciborum appetitionem amiserint, terram ac lapillos comedant: quique impotenti siti correpti fuerint, ii & cœnum quoque nonnunquam ad bibendum appetant: ita & illi ad hujusmodi amores illegitimos & infames efferbuerunt. Unde vero abominandum illud desiderium? A Dei destitutione. Dei autem desertio unde? Ab eorum improbitate qui illum reliquerunt. Hujus enim mali turpitudo ab eorum manat socordia, quę desiderium ipsum incendit. Carnem unam in duas dividunt, naturę legem violant & dissolvunt, sterili & abominanda voluptate Sodomorum & Gomorrhęorum penam, terribilioraque supplicia merentur. Et quemadmodum pluvia illa ignis & sulphuris in infames illos quinque civitatum incolas a Domino descendens e cęlo, terram ita cum illis exussit ut penitus infrugiferam & ad seminum susceptionem inutilem redderet: ita infames illi ac bruti, hominumque indigni nomine, qui turpibus desideriis in invicem exarserunt, a Deo deserti, inutiles ad omne bonum opus efficiuntur, ut terra reproba, maledicta, & combustioni destinata. *Et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes*. 3. Tradidit illos Deus seu dimisit perverso illorum judicio, permisit eorum judicium de agendis ita depravari, ut malum bonum, & bonum malum ęstimarent ac dicerent, vitamque felicem in voluptatibus turpissimis constituerent. *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt. Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, &c.* Tres isti desertionis divinę gradus pœnę sunt prioris peccati, scilicet superbię, qua Deum quęrere contempserunt, & ex creaturis, Animęque suę testimonio cognitum colere, eique ut omnium bonorum Auctori de acceptis beneficiis gratias agere. Sed & causæ sunt subsequentium peccatorum, quorum in abyssum se immerserunt. Hoc justi Dei judicii terribile arcanum, ut præcedentium meritis peccatorum in alia cadere peccatores permittat excæcatos ad cumulum damnationis: „Quod agitur dispositione superius ordinata, sed inferius iniquitate confusa; ut & præcedens culpa sit causa subsequentis; & rursum culpa subsequens sit pæna præcedentis... Prioris ergo peccati merito, peccatorum subsequentium fovea tegitur; ut qui malum sciens perpetrat, deinceps juste in aliis etiam nesciens cadat. Hoc quippe agitur ut culpæ culpis feriantur, quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa vitiorum: Nam quia omnipotens Deus ad pænitentiam tempus indulget, quod tamen humana malitia ad usum suæ iniquitatis intorquet: justo Dei judicio augeri culpa permittitur, ut ad feriendum altius quandoque cumuletur" Hinc Apostolus cum de infidelibus Philosophis præmisisset: *Qui cum cognovisset Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis*, subdit quod ex illius erroris semine pullulavit: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis*. Quia enim cognoscentes Deum, peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, excæcantur ne intelligant quod committunt. Hinc Apostolus alibi scribit: „Ut impleant peccata sua semper: Pervenit enim ira Dei super illos usque in finem. *Hinc David ait*: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in justitiam tuam. *Hinc per Moysen Dominus ait*: Nondum completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus. *Et rursum*: De vinea Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ. Uva eorum uva fellis, & botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, &

ve-

S. Jo. Chrys. Hom. 4. in hanc Epist.

S. Gregorius lib. 25. Moral. cap. 9.

1. Thess. 2. 16. Ps. 68. 28.

Genes. 16. 16. Deut. 32.

„ venenum aſpidum inſanabile. Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis: Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore, ut „ labatur pes eorum. “ Jam meretur ſupplicium peccatum & cauſa peccati: ſed expectatur adhuc augmentum ut ſupplicii ſubroget peccatum & pœna peccati.

Superbia præcipitium eſt, quo ſæpe ruitur in impudicitiam.

S. Greg. lib. 26. Moral. cap. 13.

Pœnitentiam igitur agamus, quia peccatum quod pęnitentia non diluit, mox ſuo pondere ad alia trahit. Humilitati ſtudeamus, quia ſuperbia præcipitium eſt, quo ſæpe ruitur in impudicitiam, permittente & puniente Deo, quod in Gentium Philoſophis contigiſſe Apoſtolus teſtatur. „ Proinde per humilitatis cuſtodiam ſervanda eſt munditia caſtitatis. Si enim pie „ ſpiritus ſub Deo premitur, caro illicite ſuper ſpiritum non levatur. Ha„ bet quippe ſpiritus commiſſum ſibi dominium carnis, ſi tamen ſub Deo „ recognoſcit jura legitimæ ſervitutis. Nam ſi Auctorem ſuum ſuperbiendo „ contemnit, jure & a ſubjecta carne prælium ſuſcipit. Unde & ille primus „ inobediens, mox ut ſuperbiendo peccavit, pudenda contexit. Quia enim „ contumeliam ſpiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis invenit. Et „ quia Auctori ſuo ſubditus eſſe noluit, jus carnis ſubditæ, quam regebat, „ amiſit, ut in ſe ipſo inobedientiæ ſuæ confuſio redundaret, & ſuperatus „ diſceret, quod elatus amiſiſſet. Nullus ergo poſtquam ſuperna appetere „ cœperit, ſi carnis voluptate proſternitur, tunc ſe victum judicet cum „ aperte ſuperatur. Si enim plerumque virus libidinis de radice naſcitur „ elationis, tunc caro vicit, cum ſpiritus latenter intumuit: jam tunc quip„ pe anima per originem culpæ in petulantiam jumentorum cecidit, cum ef„ ferendo ſe more volucrum, ultra quam debuit, evolavit. Hinc eſt quod „ longa continentia repente ſolvitur, hinc quod plerumque & uſque „ ad ſenium virginitas ſervata vitiatur. Quia enim negligitur humilitas „ cordis, rectus judex deſpicit etiam integritatem corporis; & quando„ que per apertum malum reprobos annuntiat, quos dudum reprobos in oc„ culto tolerabat.

Genes. 3.

Infidelitatis & ingrati animi mala germina.

29. *Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, dolo, contentione, malignitate, ſuſurrones, detractores,* &c. Hæc infidelis, ſuperbi, & ingrati animi mala germina. Confer cum Sapientiæ 14. „ Et non ſuffecerat erraſſe eos circa Dei ſcientiam (*inquit Sapiens*) ſed & in magno viventes inſcientiæ bello, tot & tam magna mala „ pacem appellant. Aut enim filios ſuos ſacrificantes, aut obſcura ſacrificia „ facientes, aut inſaniæ plenas vigilias habentes, neque vitam, neque nu„ ptias mundas jam cuſtodiunt, ſed alius alium per invidiam occidit, aut „ adulterans contriſtat: & omnia commiſſa ſunt, ſanguis, homicidium, „ furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & pejurium, tumul„ tus bonorum, Dei immemoratio, animarum inquinatio, nativitatis im„ mutatio, nuptiarum inconſtantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ. „ Infandorum enim idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium, „ & finis.

CA-

C A P U T II.

Sensus Litteralis.

1. PRopter quod inexcusabilis es, o homo, omnis qui judicas. Cum Gentium Philosophi inexcusabiles sint, quia cognita Dei justitia, non attenderunt tamen dignos esse morte quicumque flagitia mox recensita committunt, vel committentibus quoquo modo consentiunt, ne existimes o Judee Legisperite, & quisquis de Lege, Circumcisione & promissis Dei gloriaris, & Gentiles interim judicas & damnas, aliquam tibi excusationem apud Deum æquissimum ac summum judicem suffragari. *In quo enim*, seu hoc ipso quod *judicas alterum, teipsum condemnas*, ut peccatorem & morte dignum: *eadem enim agis quæ judicas*, sive damnas. Nec ignorantia igitur te excusare potest, cum noveris malum esse quod damnas in aliis: nec innocentia, cum illa ipsa agas de quibus alios condemnas. Et si ab aliquibus forte eorum, quæ mox enumeravi, criminum, abstines, id facis timore pęnæ quam lex minatur, vel infamiæ quæ crimini adjuncta est, non amore justitiæ: adeoque cordis depravatione & mala voluntate reus es, quamvis manum ab opere cohibeas. De aliis temere non judicandum.

2. *Scimus enim*, non solum notione naturali, sed ex Scripturis sanctis, *quoniam judicium Dei est, secundum veritatem in eos qui talia agunt*. Judicium justum, incorruptum, non ex rei specie aut externis conjecturis, sed ex veritate, nulla personarum habita ratione, nihil dans gratiæ aut odio, secundum cor & opera exercebit Deus in hujusmodi criminum reos. Hoc certo scimus, id credere firmiter debetis, ut Dei verbum. Dei judicium vitari non potest.

3. *Existimas autem hoc, o homo qui judicas eos qui talia agunt, & facies ea, quia tu effugies judicium Dei?* Putas tu, qui damnas alios hisce vitiis contaminatos, & nihilominus hæc admittis, te Dei judicium ac vindictam evasurum? Oppido falleris. Homines enim tribus de causis crimina impune ferunt vel quia ignorantur, vel quia nemo tam potens est qui illa puniat, aut quia jus gratia vel pretio corrumpitur. Horum nihil in Dei judicio locum habet. Omnia scit, omnia potest, ex veritate & æquitate judicat. Job 34. „ Oculi ejus super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat. Non sunt tenebræ & non est umbra mortis, ut „ abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium. Conteret multos, „ & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Novit enim opera eorum, & idcirco inducet noctem, & conterentur.

4. *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis?* An magnam & superabundantem Dei bonitatem seu benignitatem contemnis, qua immeritos gratia sua misericorditer prævenit, eisque peccata condonat? & patientiam qua malos tolerat, & longanimitatem qua pœnam in longum tempus differt? Contemnis enimvero, qui iis ad spem impunitatis & peccandi licentiam abuteris. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam*, & morum emendationem *te adducit?* Invitat, non solum obvia Dei cognitione ex creaturis, sed lege, Prophetarum prædicatione, promissis; Messiæ ad te missi sermonibus & miraculis, aliisque beneficiis. Id certe ignorare non potes, nisi ignorantia voluntaria & affectata.

5. *Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi*

iram

iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei. Tu vero pro duritia tua; & callo quod cordi tuo prava peccandi consuetudine veluti obductum est, quo fit ut Dei ad penitentiam invitantis suasionibus & impulsibus non emolliaris, pęnas instar thesauri in tuam perniciem accumulas apud justitiam Dei quas in te effundet in die ultionis, quo palam justum in omnes judicium exercebitur: Græci interpretes legunt: *In die iræ & revelationis, & justi judicii Dei.* Dies revelationis vocatur, quia omnium hominum opera & consilia, & peccati deformitas, quæ nunc latet plurimos, dum prosperum & felix scelus virtus vocatur, & Dei justitia ad quam non attendunt peccatores, dum dissimulat peccata hominum propter pęnitentiam, velut reducto velo clarissime conspicientur.

6. 7. 8. *Qui reddet unicuique*, sive circumcisus sit, sive incircumcisus, mercedem vel pęnas, *secundum opera ejus*, non secundum fidem dumtaxat. Hoc Apostoli loco & necessitas & merita bonorum operum stabiliuntur. *Secundum opera ejus.* Secundum qualitatem, numerum, intentionem operum, bonis bona, melioribus meliora; malis mala, nequioribus graviora supplicia justus judex retribuet. *Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam.* Iis qui perseverando in bonis operibus & omnia vitæ Christianæ officia ad finem usque vitæ implendo, gloriam & honorem & immortalitatem in Deo quærunt, vitam æternam retribuet. *Iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.* Iis qui contentiosi sunt, & præjudicia sua, privatasque opiniunculas pertinaciter defendentes malesana disputandi prurigine: & veritati ac doctrinæ Evangelii sive dogmata, sive mores spectanti resistunt: & injustitiam amplectuntur, adhærentque doctrinis erroneis quibus sana veræ Religionis dogmata evertuntur, aut morum corruptela fovetur, infligetur a Deo justo judice grave supplicium.

9. 10. *Tribulatio & angustia in omnem animam operantis malum, Judæi primum & Græci.* Afflictio & pęna, quam effugere nemo poterit, opprimet omnem hominem operantem malum, non eos dumtaxat qui ex habitu peccant; Judæum primum, cujus peccatum gravius est, cum ignorantiæ excusationem frustra prætexat, & majoribus beneficiis fuerit ingratus; deinde Gentilem. *Gloria autem* æterna, *& honor* verus & solidus apud Deum, *& pax*, idest bonorum omnium quieta, perpetua, certa & secura possessio, parata est *omni operanti bonum* ex fide Christi mediatoris vel ante vel post ejus adventum, *Judæo primum*, qui prior est in promissionibus, *& Græco*, sive Gentili.

11. 12. *Non enim est acceptio personarum apud Deum.* Deus cum homines judicat, personas non respicit, an Judæus sit vel Gentilis, nobilis vel ignobilis, dives vel pauper, doctus vel indoctus, sed tantum respicit causæ merita, sola opera & cordis affectus. *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.* Quicumque sine lege scripta, quam Deus per Moisen Israelitis dedit, peccaverunt, sine legis damnatione peribunt, secundum legem dumtaxat naturalem, quam violaverunt, judicati; non secundum legem scriptam, quam non noverant, & quæ illis posita non fuerat: *& quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.* Qui vero lege a Deo accepta, contra eam peccaverunt, per legem condemnabuntur, ut ejus prævaricatores: Nemo vero putet, hoc verbo, *judicabuntur* mitius aliquid significari, quam hoc verbo, *peribunt*: Solet enim Scriptura judicium etiam pro æterna damnatione ponere, ut *Joan.* 5. 18. & 19.

S. August. lib. de Fide & Operibus cap. 23.

Dein-

Deinde non solum minime mitioris, verum etiam deterioris conditionis esse illos qui scientes peccant, confirmat Apostolus. Hi sunt autem maxime qui legem acceperunt, Rom. 4. 13. *Ubi lex non est, nec prævaricatio.* Rom. 7. 7. & 8. *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces*, &c. Ab hoc reatu graviore liberat gratia Spiritus Sancti per Jesum Christum Dominum nostrum, quæ diffusa caritate in cordibus nostris donat justitiæ delectationem, qua immoderatio concupiscentiæ superetur. Hinc itaque confirmatur non solum nihil mitius, sed gravius aliquid intelligendum, de quibus dictum est, *Qui in lege peccaverunt, per legem judicabuntur*, quam de illis qui sine lege peccantes sine lege peribunt: nec pro pœna transitoria hoc loco dictum *judicium*, sed pro ea qua etiam non credentes judicabuntur, scilicet æterna.

13 *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum*. Legem nosse, & singulis sabbatis in synagogis audire, ut Judæi, non sufficit ut justus sit homo interiori justitia & sanctitate, cujus maxime rationem habet Deus: *sed factores legis justificabuntur*, justi habebuntur & judicabuntur a Deo, utpote justitiam, quæ lege præcipitur, ex fide per dilectionem operante exercentes. Confer cum 1. Joan. 3. *Qui facit justitiam, justus est*. „Non ergo ita intelligenda est hæc Apostoli sententia, *Factores legis justificabuntur*, tamquam per opera, non per gratiam justificentur, cum dicat, justificari hominem per fidem sine operibus legis, nihil aliud volens intelligi in eo quod dicit, *gratis*, nisi quod justificationem opera non præcedunt. Aperte quippe alibi dicit, *Si gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia*. Sed sic intelligendum est, *Factores legis justificabuntur*, ut sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi justificentur: ut non justificatio factoribus accedat, sed ut factores justificatio præcedat. Quid est enim aliud, *justificati*, quam justi facti, ab illo scilicet qui justificat impium ut ex impio fiat justus? Si enim ita loqueremur, ut diceremus, Homines liberabuntur; hoc utique intelligeretur, eis qui jam homines essent accedere liberationem: si autem diceremus, Homines creabuntur, non utique intelligeretur eos creari qui erant, sed ipsa creatione homines fieri. Ita si dictum esset, Factores legis honorabuntur; non recte acciperemus nisi honorem his qui jam essent Factores legis accedere. Cum vero dictum est, Factores legis justificabuntur; quid aliud dictum est quam, Justi justificabuntur? Factores enim legis utique justi sunt. Ac per hoc tantumdem est ac si diceretur, Factores legis creabuntur, non qui erant, sed ut sint: ut sic intelligerent etiam Judæi legis auditores, indigere se gratia justificatoris, ut possint esse factores.

S. August. lib. De spiritu & littera, cap. 26.

Rom. 11. 6.

Factores legis non justificantur quia legem observant sed illam observant quia per Dei gratiam justificati sunt.

14. *Cum enim gentes*, fide Christi mediatoris imbutæ, *quæ legem scriptam, non habent*, ut Judæi, *naturaliter*, ipsa natura duce, natura (inquam) per gratiam reparata, sanata, & adjuta, sive solo naturalis legis dictamine, per fidei lumen, & gratiæ medicinalis auxilium roborato, *ea quæ legis sunt, faciunt*, implent & observant accurate Decalogi præcepta; *ejusmodi* (Gentiles) *legem*, scriptam, *non habentes, ipsi sibi sunt lex*, dum sua sponte ac proprio judicio, sine externo scriptæ legis adminiculo, doctrina & admonitione, bonum operantur. „Naturaliter ergo homines quæ legis sunt, faciunt: Qui enim hoc non faciunt, vitio suo non faciunt. Quo vitio lex Dei est deleta de cordibus: ac per hoc, vitio sanato, cum illic scribitur, fiunt quæ legis sunt naturaliter: Non quod per naturam negata sit gratia, *sed potius per gratiam reparata natura*. PER *unum* quippe *hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransivit, in quo omnes peccaverunt*: & ideo quia *non est distinctio, egent glo-*

S. August. lib. de Spiritu & littera cap. 27.

Quo sensu gentes legem non habentes naturaliter faciant quæ legis sunt.

Rom. 3.
Rom. 5.

ria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius. „ Qua gratia in interiore homi-
„ ne renovato justitia scribitur quam culpa deleverat: & hæc misericordia su-
„ per genus humanum per Christum Jesum Dominum nostrum. *Unus enim*
[illegible] *Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus.*

15. 16. *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum: & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.* Vitæ quippe innocentia ostendunt, id quod lege præscriptum est, scriptum esse in cordibus suis a Spiritu sancto. Vel, operibus ostendunt, naturæ legem eadem præcipientem ac prohibentem, quæ lex scripta, animis suis a Deo inditam. Quod & ipsorum conscientia testatur interiori dictamine rationis, variisque cogitationibus illos accusantibus, aut defendentibus, *In die (cum judicabit Deus occulta hominum) secundum Evangelium meum per Jesum Christum.* Quæ cogitationum invicem accusantium aut defendentium disceptatio ultimam diem maxime respicit, qua Deus per Jesum Christum judicabit occulta etiam consilia & cogitationes cordium, secundum Evangelium quod prædico. Evangelii porro fidem hic appellat, quia sola ratione constare non poterat per quem Deus homines esset judicaturus.

[illegible]

17. 18. 19. 20. *Si autem tu Judæus cognominaris*, religione, *& requiescis in lege*, & fiduciam ponis in lege, quasi tibi salutem præstare possit; *& gloriaris in Deo*: idest, de Dei agnitione, cultu, beneficiis; *& nosti voluntatem ejus*: & perspectum habes ex libris Moysis & Prophetarum quid Deus a te fieri velit: *& probas utiliora, instructus per legem.* Ex lege in qua institutus es a prima ætate discernis & approbas meliora. *Confidis te ipsum esse ducem cæcorum*, tantam legis scientiam tibi arrogas, ut errantibus ducem te præbere possis: *lumen eorum qui in tenebris sunt*; & doctrinæ lucem afferre iis qui in tenebris ignorantiæ versantur; *Eruditorem insipientium*, sive imperitorum, *magistrum infantium*, sive simplicium, qui morum disciplina indigent; *habentem formam scientiæ & veritatis in lege.* Quippe qui habere te glorieris in lege regulam agendorum & credendorum, qua alios informare possis.

21. 22. 23. 24. *Qui ergo alium doces, te ipsum non doces*; non redigis ad praxim ipsa vivendi præcepta, quæ tradis; dicis, & non facis: *qui prædicas non furandum, furaris*: per avaritiam, malis artibus, usuris, res alienas usurpas: *qui dicis non mœchandum, mœcharis*: adulterio, aliisque libidinibus te polluens: *qui abominaris idola, sacrilegium facis*; dona idolis oblata usurpans idolothytorum mensas, in quibus victimarum partes apponuntur, & vina libaminum propinantur, frequentans; aut quovis modo veri Dei cultum pervertens templum aut res sacras profanans. (*Malach.* 1. 8. 12. 13. 14.) *Qui in lege gloriaris*, tamquam a Deo accepta, per prævaricationem legis *Deum inhonoras.* Legis enim violatio contemptum legislatoris involvit. Indeque occasionem das gentibus Deum blasphemandi (*Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.*) Dicebant enim gentiles malis Judæorum moribus offensi: Ecce qualis Religio, quæ talem vitam parit. Confer cum Isaiæ 52. 5. *Et jugiter tota die nomen meum blasphematur.* Ezechiel 36. 20. *Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: Populus Domini iste est, & de terra ejus egressi sunt.*

25. 26. 27. *Circumcisio quidem prodest, si legem observes*: Circumcisio prodest Judæo pro statu legis, si legem observet, vel etiam initio promulgationis Evangelii cum legales ceremoniæ nondum prohibitæ essent, ac morti-

tiferæ, tametsi per Christi mortem & resurrectionem extinctæ & abrogatæ? Unde Paulus Timotheum circumcidit. Proderat (inquam) tunc Judæo circumcisionem carnis ad spiritum transferenti. Proderat non ratione signi, sed ratione rei significatæ, scilicet circumcisionis cordis, de qua Jeremiæ 4. 4. scriptum est. *Circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda.* Alioqui *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per caritatem operatur.* Et, *circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei.* Galat. 5. 6. 1. Corinth. 7. 19.

Si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Non plus tibi proderit circumcisio tua, quam si adhuc incircumcisus esses; eodem loco habebit te Deus ac hominem incircumcisum & gentilem. *Si igitur præputium*, id est homo præputium habens, homo incircumcisus, *justitias legis custodiat*, mandata legis observet, cujus observantiæ debitor est Judæus vi circumcisionis susceptæ; *nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur?* Nonne apud Deum pro circumciso habebitur, & ei æque acceptus erit ac si circumcisus esset, quamvis carne sit incircumcisus? *Et judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es?* Et gentilis ex genere & nativitate incircumcisus, si perfecte legem servet, damnabit te, qui cum legem scriptam acceperis a Deo, & circumcisus fueris, legem violas: externos quidem ritus studiose observans, animi vero puritatem, justitiam, caritatem, quæ præcipua sunt legis, & ejus spiritus, nullatenus curans.

28. 29. *Non enim qui in manifesto Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne est circumcisio.* Non enim qui genere & externa dumtaxat religionis professione Judæus est, is vere Judæus est & Deo acceptus: neque vera, salutaris, & Deo accepta circumcisio ea est quæ fit in carne, & exterior dumtaxat ceremonia est: *sed qui in abscondito, Judæus est*: sed is vere Judæus, qui talis est intus, & pura mente Deum colit: *& circumcisio cordis in spiritu, non littera*: Vera circumcisio est ea quæ fit interius per Spiritum Dei, vitia & pravos effectus præcidentem; non externa illa ceremonia quam lex præscribit. *Cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.* Verus ille Judæus laudem & commendationem non exspectat ab hominibus, qui non vident nisi quæ foris conspicua sunt, sed a solo Deo, qui cor intuetur.

C A P U T II.

Sensus Moralis.

1. P*ropter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas. Eadem enim agis quæ judicas.* Temerarii judicii iniquitas.
Maxima pars Christianorum, quamvis nullam in alios jurisdictionem vel auctoritatem habeant, proximos suos vel in privatis colloquiis & familiaribus congressibus, vel intus apud se, nemine conscio, temere judicant & condemnant, jus Dei usurpantes, violantes caritatem, sibi ipsis damnationem arcessentes, omnisque excusationis suffugium apud Deum præcludentes. *Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas.* Ea mensura nobis remetietur, qua metimur alios. Qua facilitate, qua levitate, qua libidine, qua animi aversione & odio judicamus Christianos fratres, ea nos

severitate Deus judicabit, qui operum nostrorum, sermonum, & ipsarum cogitationum cordis, judex est & testis. *In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas.* Se ipsos maxime condemnant Pastores, concionatores, & conscientiarum moderatores, qui peccata committunt eadem, & plerumque graviora iis, de quibus alios judicant. „ Et ideo oportet unumquemque de sua prius conscientia judicare, & „ tunc ejus, quem judicat, gesta discutere: quod si fieret, omnis pene „ adeundi honoris Ecclesiastici abscinderetur ambitio, si se judicandos potius „ tius quam judicaturos hi, qui præesse volunt populis, cogitarent. Nemo ergo existimet quod possit effugere judicium Dei. *Quo ibo a spiritu tuo* (inquit Propheta) *& quo a facie tua fugiam?* Et quia hæc ad eos maxime dicuntur, qui præsunt judiciis populorum, alibi scriptum est: *Tempus est ut incipiat judicium a domo Dei.* Et alibi ait Dominus: *Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi... Si nos ipsos judicaremus*, inquit Apostolus, *non utique judicaremur*. Prius itaque nos ipsos judicemus in tribunali conscientiæ nostræ, peccata nostra per pœnitentiam expiemus, vitam agamus professione nostra & ministerio nostro dignam, prius quam alios judicare aggrediamur: alioquin timeamus ne Dominus nobis terribiliter exprobrando dicat: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum..... Existimasti, inique, quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.*

Origenes lib. 2. in Epist. ad Romanos cap. 2.

Psalm. 138.

1. Petri 4. 17.

Levitici 10. 3.

Psalm. 49. 16.

Dei judicium quam metuendum?

2. 3. *Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.* Quam metuendum judicium illud, quod non secundum æstimationem, non secundum Directorum legem Dei benignius interpretantium, & plus æquo emollientium jugum Christi, opiniones; non secundum humani cordis ignaviam, cæcitatem, illusiones, & corruptionem fiet; sed secundum veritatem, lumen, & justitiam inflexibilem & incorruptam Dei. Ascendat homo tribunal conscientiæ suæ, ibique *secundum veritatem* se judicet, ne a Domino judicetur, & cum hoc mundo damnetur. Quid facimus miseri nosmetipsos? in memoriam revocemus novissima nostra, ne peccemus. „ Nam & per ignem nobis transeundum est, & uniuscujusque „ opus quale sit, ignis probabit. Ibi aurum nostrum vertetur in scoriam, „ ibi revelabitur universa impuritas, ibi veritas ipsa accepto tempore quod „ nobis interim datum contemnimus, justitias judicabit. Quæ vero illic „ omnes justitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ reputabuntur? quicquid „ nunc parvipendendo transimus, palpando tegimus, dissimulando negligimus, quanto illic cruciatu vindex flamma consumet! Utinam magis nunc „ daret quis capiti meo aquas, & oculis meis fontem lacrymarum! Forte „ enim non reperiret ignis exurens, quod interim fluens lacryma diluisset. „ Jam vero post ignem illum putas aliquid residuum invenietur in nobis? „ aut tantum erit ut audeamus illud vultui Majestatis offerre; aut ejus „ astare conspectui? Quis ille pudor erit, quæve confusio, post tanta be„ neficia tam tepidos, tam imperfectos, tam vacuos apparere ante faciem „ Domini Dei nostri? Fugiebat Adam ut absconderetur ab eo, post unius „ utique pomi vetiti gustum: quid nos post tanta flagitia præsumemus. „ Quando ab hac confusione purgabitur oculus cordis, cui nunc operam „ dare negligimus, ut irreverberata acie veri illius Solis radios valeat in„ tueri? *Existimas autem hoc, o homo qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?* Nequaquam. Unde *Job* 11. 20. scriptum est: *Oculi impiorum deficient, & effugium peribit ab eis.* Oculi impiorum

S. Bernardus Serm. 22. De Diversis.

„ piorum, intentiones sunt in eis carnalium desideriorum. Qui idcirco defi- *S. Gregorius lib. 20. Moral. cap. 13.*
„ ciunt, quia æterna negligunt, & sola semper transitoria præstolantur.
„ Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus tempora-
„ libus exoptant, ad mortem quotidie cursu rerum labentium tendunt: sed
„ cogitare mortalia mortaliter nesciunt. Carnis vita per momenta deficit,
„ & tamen carnale desiderium crescit. Res habita instanti fine corripitur,
„ & habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit, eorum
„ desideria cum vita terminantur. *Quorum oculi tunc superna ultione deficiunt, quia suo hic judicio a terrena deficere delectatione noluerunt.* A quibus
„ & omne effugium perit: quia eorum malitia ab animadversione distri-
„ cti judicis quo se valeat occultare, non invenit. Nam nunc iniqui cum
„ tristitia aliqua vel adversa patiuntur, effugii latebras inveniunt: quia ad
„ voluptatem protinus carnalium desideriorum recurrunt. Ne enim pau-
„ pertas cruciet, divitiis animum demulcent. Ne despectus proximorum
„ deprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur, antepo-
„ sitis epularum diversitatibus nutritur. Si quo animus mœstitiæ impulsu
„ dejicitur, mox per interposita jocorum blandimenta relevatur. *Tot ergo hic habent effugia, quot sibi præparant delectamenta. Sed quandoque ab eis effugium perit; quia eorum mens, amissis omnibus, se solummodo & Judicem conspicit. Tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa servatur: & repente miseri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt.*

4. *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Impotentem-ne existimas, quod improbos statim non puniat? An ejus tolerantiam peccandi licentiam interpretaris? Ultionem interim differt, quia bonus: sed repetit aliquando, quia justus. Ne *dixeris* igitur, *Peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. Ne dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius.* Noli errare, Deus non irridetur. Deus judex justus, fortis, & patiens, longanimis & multum misericors: sed in patientiæ suæ, bonitatis, ac misericordiæ contemptores severum judicium exercebit, æternamque repetet ab eis ultionem. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Peccatur,

Patientia Dei peccatores ad pœnitentiam expectantis. — *Eccli. 5. 4. 6. 7.* — *S. Aug. Enarr. in Psal. 102.*

„ & vivitur; accedunt peccata, augetur vita: blasphematur quotidie, &
„ solem suum facit oriri super bonos & malos. Vocat undique ad corre-
„ ctionem, vocat undique ad pœnitentiam, vocat beneficiis creaturæ, vo-
„ cat impertiendo tempus vivendi, vocat per concionatorem, vocat per
„ intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per mi-
„ sericordiam consolationis. *Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti. Adveniet autem dies Domini ut fur.* Quamobrem ne divinæ patientiæ obtentu perseveres in peccatis. *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.*

2. Petri 3. 9. 10. — *Eccli. 5. 8. 9.*

5. *Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei.* Cor durum, quod nec beneficiis & promissis emollitur, nec terrore flectitur, male habebit in novissimo die. Iram implacabilem, pœnasque æternas & reconditas sibi colligit cor impœnitens in diem ultionis. *Thesaurizas tibi iram*, inquit Apostolus, *demonstrans non eum qui judicat, sed eum qui judicatur, hujus rei autorem esse. Tibi ipsi colligis iram, non tibi Deus. Etenim ille omnia*

Eccli. 3. 27. — *Impœnitentia, & durities cordis.* — *S. Joan. Chrys. Hom. 5. in Ep. ad Romanos.*

„ quæ oportebat. Perfecit enim ut cognosceres tum quæ bona es-
„ sent, tum quæ mala; præterea & lenitatem exhibuit suam, ad pœni-
„ tentiam te vocans. Diem comminatus est terribilem, modis omnibus
„ ad meliorem frugem te alliciens. Qui si inflexus manes, tibi ipsi colli-
„ gis iram in die iræ... Deus auget longanimitatem, & tu auges ini-
„ quitatem. Erit illius thesaurus in sempiterna misericordia in eos qui
„ non contempserunt misericordiam: tuus autem thesaurus in ira inve-
„ nietur. & quod ponis quotidie per modicum, postea massam inventu-
„ rus es: minutatim ponis, sed cumulum invenies. Noli attendere mi-
„ nuta peccata tua quotidiana: de minutissimis guttis flumina implentur. Vox misericordiæ in hac vita nos vocat, ne cordis aures occludamus: alioquin pondere misericordiæ contemptæ & exacerbatæ justitiæ in morte opprimemur. Tempus vitæ præsentis dies est misericordiæ: tunc erit *dies iræ & revelationis justi judicii Dei*. Tunc palam innotescet omnibus justitia divini judicii, quod nunc justum esse incredulis & impiis non videtur. *Deus de suo optimus, de nostro justus. Nisi enim homo deliquisset, optimum duntaxat Deum nosset ex naturæ proprietate: at nunc etiam justum eum patitur ex causæ necessitate: tamen & hoc ipso optimum, dum & justum. Et bono enim juvando, & malo puniendo, justitiam exhibens, utramque sententiam bono præstat, hinc vindicans istud, inde remunerans illud... Diximus plenum perfectumque credendum judicium Dei, ut ultimum jam atque exinde perpetuum: ut sic quoque justum, dum non in aliquo minus: ut sic quoque Deo dignum, dum pro tanta ejus patientia, plenum atque perfectum. Itaque plenitudinem perfectionemque judicii non nisi de totius hominis repræsentatione constare.*

(Margin: S. August. [illegible])

(Margin: Tertullianus lib. de Resurrectione carnis cap. 14.)

(Margin: Deus unicuique reddet secundum opera.)

6. 7. 8. *Qui reddet unicuique secundum opera ejus.* Non secundum nobilitatem aut dignitatem sive potentiam sæcularem, non secundum divitias, non secundum scientiam, sed secundum opera unicuique reddet justus judex. *Iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam.* Merces vitæ æternæ vitam otiosam & mollem agentibus non retribuetur, sed cælestia & æterna bona fide quærentibus; difficultates omnes & impedimenta spe & patientia vincentibus: bonorum operum fructum ex caritate proferentibus; humilitatem, quæ *gloriæ* semen est; mundi contemptum, quo verus & perennis *honor* acquiritur; pœnitentiam & corporis mortificationem, quæ germen est *incorruptionis* & immortalitatis. Patientia boni operis in illis est, qui agones & certamina perferunt pietatis. *Christianorum ergo est pressuram pati in hoc sæculo, & lugere, quorum est vita æterna.* A bonis operibus non desistendum unquam propter adversa quæ patimur. *Patientia enim opus perfectum habet. Ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.* Et, *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis repromissionem.* Vita porro æterna non conferetur nisi illis qui recta & pura intentione bonum facientes non deficiunt, non temporalia quærentes, sed æterna. Hos corona incorrupta manet, & honor filiorum Dei. *Iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.* Curiositas dubiis contra fidem, aut legem Dei, viam aperit: dubia porro disputationes & contentiones pariunt: contentio pertinaciam: pertinacia januam mentis & cordis claudit veritati, aperit errori & iniquitati. Error & iniquitas pondus iræ & indignationis divinæ trahunt in animam, veritatis & legis, quæ Deus est, inimicam. Vocem veritatis audire noluit: vocem illius Deus non exaudiet, cum in angustia extre-

(Margin: Origenes in Epist. ad Rom. lib. 2. cap. 2. Jacobi 1. 4. Hebr. 10. 36.)

extrema clamaverit. *Numquid Deus audiet clamorem ejus, cum venerit super eum angustia?* Clamorem ejus angustiæ tempore Deus non audit, quia tranquillitatis tempore in præceptis suis ipse clamantem Dominum non audivit. Tanto major tunc exercetur severitas, quanto nunc major misericordia prorogatur: & districte tunc judicium non correctis exerit, qui pietatem nunc delinquentibus patienter impendit. *Job 27 9. S. Gregorius l. 17. Moral. c. 8.*

11. *Non enim est acceptio personarum apud Deum.* Non respicit faciem, & quæ hominem exterius spectabilem apud homines faciunt, sed cor. Non coronat nisi, quæ in eo regnat, caritatem: non damnat nisi, quæ in eo dominatur, cupiditatem. Viæ ejus longe dissimiles sunt viis terrenorum judicum, de quibus a Propheta dictum est: *Usquequo judicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?* *Psalm. 81. 2.*

12. *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.* Nemini suppetit excusatio de ignorantia veritatis & officiorum suorum. Nemo enim sine lege vel in lapideis tabulis, vel in corde scripta. Hæc accusat, convincit, judicat & damnat peccatores. Qua ratione igitur excusari possent, qui accepta insuper lege Evangelii, ita vivunt quasi legem non haberent? quanto graviora merentur supplicia? „ Humana superbia tamquam præsumens de viribus „ liberi arbitrii excusatam se putat, quando ignorantiæ, non voluntatis vide„ tur esse quod peccat. Secundum hanc excusationem, inexcusabiles dicit „ Scriptura divina quoscumque scientes peccare convincit. Dei tamen justum „ judicium nec illis parcit qui non audierunt. *Quicumque enim sine lege pec„ caverunt, sine lege peribunt.* Et quamvis se ipsi excusare videantur, non „ admittit hanc excusationem, qui scit se fecisse hominem rectum atque „ obedientiæ dedisse præceptum, nec nisi ejus, qui male usus est, libero „ voluntatis arbitrio, etiam quod transiret in posteros, manasse peccatum... „ Ac per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel addi„ tamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat, sive „ qui judicat, sive qui non judicat. Quia & ipsa ignorantia in eis qui intel„ ligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non po„ tuerunt, pœna peccati. Ergo in utrisque non est justa excusatio, sed ju„ sta damnatio. Ideo autem divina Eloquia eos inexcusabiles dicunt, qui „ non ignorantes, sed scientes peccant, ut secundum judicium superbię suę, „ quo multum confidunt de viribus propriæ voluntatis, se inexcusabiles vi„ deant: quia de ignorantia jam non habent excusationem suam, & non„ dum est justitia cui præsumebant sufficere voluntatem. *S. Aug. Ep. 194. al. 105.*

13. *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Lumen legis & Evangelii accepisse nihil prodest iis qui legem non servant, qui secundum Evangelium vitam non instituunt. Audienda lex cum docilitate, grato animo recolenda est legis Evangelicæ per Christum datæ memoria, in ea meditandum cum fide, observanda est ex caritate, quæ finis est & plenitudo legis. Quod totum quia gratiæ opus est, humillimis & ferventissimis precibus est a Deo flagitanda. Apostolicam istam sententiam cum tremore audiant Christiani, qui sacras quidem conciones lubenter audiunt, sed nihilo meliores evadunt. Audiant cum tremore Pastores, Doctores, Concionatores, qui Scripturas legunt, intelligunt, populis exponunt: nec tamen secundum Evangelium vivunt. Non enim lex ideo nobis data est, ut nostras aures demulceat, sed ut ad bonorum actionem nos „ deducat. *Custodite diligentes, quod libenter audistis* (scribebat S. Bernardus ad Januenses) *Mementote scriptum*, Quia metuebat Herodes Joannem, & li- *Non auditores, sed observatores legis apud Deum justi sunt.* *S. Bernar. Ep. 129* *Matth. 6.* *Luc. 11.*

benter eum audiebat. *Sed beatus foret, si audita libenter æque servasset. Denique non qui audiunt, sed* BEATI *qui audiunt & custodiunt verbum Dei.*

S. August. Enarrat. in Psal. 49.

Contra vero maledicti qui vel audire contemnunt aut negligunt, vel frustra audiunt & ne conversionis suæ fructum referat, impediunt. „ Quantum „ in nobis valeat sermo Dei ad correctionem vitæ nostræ, & ad speranda „ præmia ejus, pœnasque metuendas, unusquisque in se metiatur; & con„ scientiam suam ante oculos ejus sine dolo ponat, nec sibi blandiatur in „ tanto periculo; quoniam & ipse Dominus Deus noster nulli blanditur: „ & si consolatur nos promittendo bona sua, & confirmando spem nostram; „ male viventibus tamen & contemnentibus verbum suum, omnino non „ parcit. Interroget se unusquisque, cum tempus est, & videat ubi sit, & „ aut perseveret in bono, aut mutetur a malo. Non enim quicumque ho„ mo, aut quicumque Angelus, sed *Deus deorum Dominus locutus est, & vocavit terram* per Prophetas, per Filium suum, per Apostolos suos, per Pastores & Concionatores, per voces arcanas inspirationum suarum, per prospera, per adversa, promittendo, comminando nos vocat. Audimus, & Dei legem adeo sanctam, adeo facilem, adeo suavem, adeo utilem saluti animarum nostrarum, observare negligimus; & præsumimus nos salvos fore, quia vocati sumus ad lumen admirabile Evangelii, ipsumque legimus, vel audimus, non attendentes quod *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.*

Conscientia peccatorum accusatrix in judicio Dei,

15. 16. *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die qua judicabit Deus occulta hominum,* &c. Conscientia uniuscujusque accusatrix est & testis in judicio Dei. Ejus accusatio declinari, ejus testimonium recusari nulla ratione, nulla cavillatione potest. Inter se invicem accusant & defendunt cogitationes incertæ, timidæ, contrariæ, cor inordinatum, & suis cupiditatibus perturbatum male torquentes. *Jussisti Domine, & vere sic est, ut animus inordinatus sibi ipsi sit pœna.* Sola dilectio legis pacem affert, quæ tranquillitas ordinis est. *Pax multa diligentibus legem tuam.* Dilectio porro legis cum fideli & accurata ejus observantia conjuncta est. Si Gentiles naturæ legem non observantes justam excusationem coram Deo proferre non possunt, quia signatum est super homines lumen vultus Dei, & omnium animis innata Lex illa est, quæ a malo declinare, & bonum facere præcipit: Si Judæi se inaniter excusant: cum Legem scriptam acceperint per Angelos in manu Mediatoris, scilicet Mosis Dei Ministri & Interpretis, cum a Prophetis sint edocti, cum tot miraculis & beneficiis ad legis observantiam sint excitati, cum Dei fœdere ac promissis de Messia ex ipsorum gente nascituro sint ad Dei mandata implenda animati: Quanto minus Christiani justam excusationem proferre valent, qui non solum legem, sed Spiritum gratiæ per Jesum Christum redemptorem ac mediatorem omnium hominum, maxime vero fidelium, acceperunt? An prætexere possunt infirmitatem? Sed Deus qui urget præcepto, prævenit auxilio, & omnia possumus in eo qui nos confortat. An obtendere possunt ignorantiam? sed Homo quilibet ad imaginem Dei conditus naturæ lege scire compellitur, sive pravum, sive rectum sit quod operatur. *Nam ad judicium pro actione cur venit, si potuit nescire quod egit? Et ipsi ergo qui præceptis dominicis erudiri contemnunt, utrum bona an mala sint quæ faciunt, sciunt. Nam si bona se facere nesciunt, cur de aliquibus factis in ostentatione gloriantur? Rursum si mala se agere ignorant, cur in eisdem factis alienos oculos declinant?*

S. August.

Homo naturæ lege scire tenetur an rectum, vel pravum sit quod agit.

S. Gregorius lib. xx. Moral. cap. 16.

stant? Ipsi enim sibi testes sunt, quia sciunt malum esse quod agunt, quod videri ab aliis verentur. Si enim veraciter malum esse non crederent, nequaquam hoc ab aliis videri formidarent. Unde bene per Sapientem dicitur: Cum „ sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi: *Quia dum de facto suo conscientiam pulsans timor redarguit, ipsa sibi testimonium perhibet damnabile esse quod agit. Quo contra per Joannem dicitur*: Si cor nostrum non „ reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum. *Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos certe fugere non possunt. Quia enim malum quod faciunt, noverunt, habent testem conscientiam, habent judicem rationem suam. In peccato igitur quod committunt, prius contra se judicium suæ rationis inveniunt, & post ad districtionem æterni examinis perducuntur. Et hoc est forè tasse quod per Psalmistam dicitur*: Abysus abyssum invocat in voce cata- „ ractarum tuarum: *Quia dum miro ordine dispositionis occultæ malum non permittitur nesciri quod agitur, & suo se jam judicio peccator in conscientia condemnat, & post condemnationem propriam, ad æterni Judicis sententiam properat. Abyssum ergo abyssum invocare, est de judicio ad judicium pervenire.*

Sap. 17. *Joann. 2.* *Psalm. 42.*

19. 20. 21. 22. 23. *Confidis te ipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt.... Qui ergo alium doces, te ipsum non doces.* Quam inanis & periculosa est scientia quæ inflat! Væ illi qui scientiæ ac veritatis regulam habet præ manibus, nec ea utitur ad ædificationem fidelium, ad conversionem peccatorum, ad morum inprimis suorum emendationem; sed abutitur ad elationem, ad ostentationem, ad dominationem! Væ illi qui ingenium, scientiam, prudentiam, eloquentiam, industriamque suam sibi sufficere confidit, non solum ut dux sit cæcorum, & lumen eorum qui in tenebris sunt: sed ut sui ipsius dux sit. Quam multi cæci & duces cæcorum, mente eruditi, corde cæci; qui alios docent, seipsos non docent, id est, regulas scientiæ & veritatis, quas ex lege noverunt, sibi ipsis non applicant! Contremiscant Pastores, Doctores, Concionatores, Conscientiarum Moderatores, qui talenta quædam naturalia, & qualemcumque sacræ legis scientiam satis esse arbitrantur, ut regimen ac directionem animarum suscipiant, nec animum ipsi suum a vitiis & pravis cupiditatibus purgare, omnique virtutum genere excolere conantur & student. Ad ea attendant, quæ Jesus Discipulis suis, ad Prædicationem eos mittens, præscribit, quo- „ rum summa hæc est, ut virtute tales sint, atque ita expediti ac mode- „ sti, & ut uno verbo dicam, cœlestes, ut non minus ob eorum vitam & „ mores, quam ob sermonem atque doctrinam, Evangelium currat. At- „ tendant ad exprobrationes Pharisæis & Scribis factas, quibus cum nos „ virtute longe superiores esse debeamus, quemadmodum nobis præceptum „ est, si modo cælorum regnum consequi cupimus, turpe profecto fuerit, „ si ipsis etiam pejores inveniamur: adeo ut ipsi quoque serpentes appelle- „ mur, & genimina viperarum, & duces cæci, culicem colantes, & came- „ lum deglutientes, & sepulchra externe quidem pulchra, interne autem „ sordida, & paropsides in speciem mundæ.... Purgari prius necesse est, de- „ inde purgare: sapientia instrui, atque ita demum alios sapientia instrue- „ re: lux fieri, & alios illuminare, ad Deum appropinquare, & ita alios „ adducere: sanctificari, & postea sanctificare: cum manibus ducere, cum „ prudentia consilium dare. *Quia stulte egerunt Pastores, & Dominum non quæsierunt; propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.*

Talenta naturalia, ingenium scilicet, scientia, eloquentia, industria, &c. ad regimen & directionem animarum, ad divini verbi Ministerium non sufficiunt.

S. Greg. Nazian. Orat. 2. Apologet.

Jerem. 10. 21.

Qui ergo alium doces, teipsum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris, dum Dei gloriam tibi tribuis, humanam gloriam & populares applau-

suas captas, temporalia commoda ex Ministerio sanctæ Prædicationis aut directionis animarum quæris. *Qui dicis non mœchandum, mœcharis*; cor tuum amore creaturarum prostituens, adulterans verbum Dei; in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, non in ostensione spiritus & virtutis Evangelium annuntians. *Qui abominaris idola, sacrilegium facis*, teipsum adorans superba in talentis tuis complacentia, ut Lucifer; res sacras indigne tractans, nomen habens Sacerdotis, & vitam agens omnino sæcularem. *Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras*,, projiciens sermones Dei retrorsum. Sermones etenim Dei post se Prædicator projicit, cum hoc quod dicit, facere contemnit. Quomodo autem dictis ejus alter obediat, dum ipse respuit opere, quod prædicat voce? *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* (inquit Christus) Qui solvit opere, & docet voce, in isto regno cælorum, id est in præsentis temporis Ecclesia, minimus Ministrorum est: in regno vero cælesti nec minimus. Lex scilicet prædicatoribus est posita ut vivendo impleant, quod loquendo suadere festinant. *Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adjuvatur.* Gallus altos cantus noctu edens, Prædicatoris Evangelici symbolum est, ejusque officium designat, eo quod se ad canendum parans, prius alas excutit, & semetipsum feriens, vigilantiorem reddit. „ Necesse est enim ut concionatores Evangelici prius studio bonæ actionis evigilent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent voce: prius se per sublimia facta excutiant, & tunc ad bene vivendum alios sollicitos reddant: prius cogitationum alis semetipsos feriant; quicquid in se inutiliter torpet, sollicita investigatione deprehendant, districta animadversione corrigant; & tunc demum aliorum vitam loquendo componant: prius punire propria fletibus curent, & tunc quæ aliorum punienda sunt denuntient: & antequam verba exhortationis insonent, omne quod locuturi sunt, operibus clament.

24. *Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes.* Quid damnabilius, quam paganorum more vivere, & Christiano nomine gloriari? bona vita laus Deo digna: mala vita, blasphemiæ genus, & occasio in aliis, Christianæ Religionis dedecus & opprobrium. „ Cujus criminis rei sint Christiani, ex hoc uno intelligi potest, quia nomen Dei infamant. Et cum scriptum sit nobis ut omnia faciamus in gloriam Dei, nos e diverso cuncta in Dei facimus injuriam. Cumque ipse Salvator noster ad nos quotidie clamet: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*: „ nos ita vivimus ut filii hominum videant opera nostra mala, & blasphement Patrem nostrum qui in cælis est. Quæ cum ita sint, magna videlicet nobis prærogativa de nomine Christianitatis blandiri possumus: qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quod Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. Numquid de nobis dicere Gentiles non possunt, *Ubi est lex Catholica quam credunt? ubi sunt pietatis & castitatis præcepta quæ discunt? Evangelia legunt, & impudici sunt: Apostolos audiunt, & inebriantur: Christum sequuntur, & rapiunt: vitam improbam agunt, & probam legem habere se dicunt .... In nobis Christus patitur opprobrium, in nobis patitur lex Christiana maledictum.*

25. *Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.* Quid prodest a Paganis, a Judæis, ab Hæreticis, exteriori cultu, Sacramentis, & ceremoniis discerni, & cordis corruptione, pravisque moribus illis assimilari? Non status, ad quem vocati sumus, sanctitas, sed vita sancto statui respondens, & observantia

Matth. 5. — Mala vita Christianorum dedecus est & opprobrium religionis.

vantia legum, Deo nos acceptos facit: nos certe paganis multo deteriores & culpabiliores ſumus. Neque enim prævaricantur a lege quam non habent, quia, ut ſcriptum eſt, *Ubi non eſt lex, nec prævaricatio*: Ergo „ nec contemnunt legis ſcita quæ non habent: quia nemo poteſt deſpicere „ quod neſcit. Nos ergo & contemptores pariter & prævaricatores ſumus: „ ac per hoc paganis deteriores, quia illi non norunt Dei mandata, nos „ novimus: illi ea non habent, nos habemus: illi inaudita non faciunt, „ nos lecta calcamus. Et ideo apud illos ignorantia eſt, apud nos prævaricatio: quia minoris criminis reatus eſt legem neſcire, quam ſpernere.

Salvianus ibid.

28. 29. *Non enim qui in manifeſto, Judæus eſt: neque quæ in manifeſto, in carne, eſt circumciſio. Sed qui in abſcondito, Judæus eſt: & circumciſio cordis in Spiritu, non littera.* Tota Chriſtianiſmi pietas in caritate poſita eſt, quæ ſola circumciſionem cordis perficit, reſecando cupiditatem, inordinatos affectus, pravos habitus, & quaſcumque veteris hominis corruptelas. Ad nos pertinet ſpiritualis illa circumciſio: ſine illa nihil proderit externa Chriſtianæ Religionis profeſſio: ſine illa ſolam Evangelicæ Legis litteram, non ſpiritum habemus. *Nos enim* (inquit alibi Apoſtolus noſter) *ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſervimus Deo, & gloriamur in Chriſto Jeſu, & non in carne fiduciam habemus.* Sancti veteris Teſtamenti reipſa & ſpiritu Chriſtiani erant ob circumciſionem cordis. Judæi carnales ab his patribus degenerantes, ob circumciſionem carnis remanſerunt in carne Judæi, in corde paeani. Nos, tametſi nomine, & externa profeſſione Chriſtiani, pejores carnalibus Judæis, & prope ſimiles Paganis ſumus, niſi corde circumciſi ſimus. *Circumciſio cordis in ſpiritu, non littera.* Circumciſionem cordis dicit, *puram ab omni illicita concupiſcentia voluntatem: quod non fit littera docente & minante, ſed Spiritu adjuvante atque ſanante. Ideo laus talium non ex hominibus, ſed ex Deo eſt, qui per ſuam gratiam præſtat unde laudentur, de quo dicitur*, „ In Domino laudabitur anima mea: “ & *cui dicitur*, Apud te laus mea: *non quales illi ſunt qui Deum laudari volunt quod homines ſunt, ſe autem quod juſti ſunt.*

Vera Chriſtianiſmi pietas in circumciſione cordis poſita.

Philipp. 3. 3.

S. Auguſtin. lib. de ſpiritu & littera, cap. 8.

C A P U T III.

Senſus Litteralis.

1. 2. **Q**Uid ergo amplius Judæo eſt? aut quæ utilitas circumciſionis? Si ita ſe res habet, ut circumciſio nihil proſit ſine legis obſervatione, & præputium ſeu incircumciſio nihil obſit legem obſervanti; nec is vere Judæus ſit apud Deum, qui in manifeſto & externa dumtaxat profeſſione Judæus eſt, & in carne circumciſus, ſed qui in abſcondito, ſive interius Judæus eſt, & corde circumciſus, quid igitur eximium Judæo collatum eſt præ Gentili? quid præcipuum habet populus ille, quem Deus toties ſuum peculiariter populum, partem ſuam, hereditatem ſuam, vineam ſuam electam vocat? aut quæ utilitas fuit exterioris circumciſionis a Deo inſtitutæ? *Multum per omnem modum.* Ampliora certe beneficia Judæis a Deo præſtita ſunt, quam Gentilibus; modiſque omnibus illis præcellunt, ſi privilegiorum ratio habeatur. *Primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei.* Quorum quidem privilegiorum præcipuum eſt, quod illis divina oracula, Lex, Prophetiæ, Scripturæ omnes divinæ, inſtar depoſiti

positi pretiosi concredita sint: & quod res divinis oraculis comprehensæ ad Judæos imprimis spectarent, cum Messias & illis peculiariter promissus, & ex eorum genere natus, apud illos prædicaverit & miracula ediderit; eisque primum verbum salutis per Apostolos suos miserit.

3. *Quid enim, si quidam illorum non crediderunt?* (eloquiis sive promissis Dei) *numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit?* Numquid ipsorum infidelitas abolebit fidelitatem & constantiam Dei in præstandis promissis? *Absit*. Fieri certe non potest ut eloquia & promissa Dei quæ nullis suspensa sunt conditionibus, hominum infidelitate irrita & inania reddantur.

Psal. 50. secundum Versionem LXX.

4. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*. Certissime credatur Deum esse veracem, & in omnibus dictis promissisque suis constantem, qui nec fallere possit, nec falli. Homo autem ex depravatæ naturæ suæ propensione proclivis est ad mendacium, & inconstans in promissis. *Sicut scriptum est* Psalmo 50. a Davide Deum ita compellante: *Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris*. Ut verax agnoscaris in verbis tuis, & fidelis in promissis: qui nec ob peccata mea retractes promissa mihi facta de regni stabilitate, ac successore, deque Messia ex genere domoque mea nascituro. Ita fit ut victor semper agnoscaris in judiciis quæ homines recta ratione de tuis actis tulerint.

5. 6. *Si autem iniquitas*, seu injustitia nostra *justitiam Dei commendat*, spectabiliorem facit, magisque confirmat, *quid dicemus? Numquid iniquus* seu injustus *est Deus, qui infert iram?* qui nos punit. Numquid, inquam, injustitiæ accusari potest, quia gloriæ suæ bonum elicit ex improborum etiam peccatis? *Secundum hominem dico*. Humano sensu loquor. Ex persona hominum insipientium & carnalium, qui divina non capiunt, hanc moveo objectionem. *Absit*, ut quis de Deo tam indigne sentiat. *Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?* Si qua injustitiæ labes Deo adhærere posset, qua ratione mundum judicaret? Supremus enim mundi judex, a quo appellari non potest, cujus judicium a nemine reformari & emendari valet, integerrimus & æquissimus est.

7. 8. *Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tamquam peccator judicor?* Si enim (dicit aliquis) veracitas & fidelitas Dei per meam infidelitatem illustrior apparuit ad gloriam ipsius promovendam, ex Gentium vocatione: cur ego damnor ut peccator & infidelis? *Et non (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere) Faciamus mala, ut veniant bona: quorum damnatio justa est*. Et cur non potius dicamus, Faciamus mala, ut inde bona proveniant, & Dei gloria promoveatur? quod quidam nobis per calumniam impingunt. Quos manet justissima damnatio. Absit enim ut illationem tam absurdam probemus: quin potius illam jure meritoque damnamus. Juste enim punit Deus peccata, etiamsi ex iis, occasione data, gloriæ suæ manifestationem ac promotionem consequatur.

9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. *Quid ergo? præcellimus eos?* Numquid igitur nos Judæi Gentes præcellimus? *Nequaquam*. Non omnino. Etsi enim nos Judæi Legem & circumcisionem a Deo acceperimus, nobisque credita sint ejus oracula, (quod uni tamen ejus benignitati, non meritis nostris tribuendum est) non tamen quoad fidem & gratiam Evangelicam, veramque justitiam, quæ & Judæis & Gentibus pariter indebitæ, gratis dantur, eos præcellimus. *Causati enim sumus, Judæos & Græcos omnes sub peccato esse*. Jam ante convicimus Judæos & Gentiles omnes

nes reos esse peccati, quamvis illi Legem, hi Philosophiam Magistram accepissent. *Sicut scriptum est*, variis scripturæ locis. *a Non est justus quisquam*, nequidem unus in universo hominum genere, ex sua origine, antequam justificetur ex fide. *Non est intelligens*, non est qui intelligentia sua recte utatur, *non est requirens Deum*. Non est cui Deus cordi sit, & qui mandata ejus observare studeat. *Omnes declinaverunt* a via recta: *simul*, pariter, *inutiles facti sunt*, nullum bonorum operum fructum ferentes, ut palmites infrugiferi a vite abscissi: *non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Ne unus quidem est bonæ frugis. *Sepulchrum patens est guttur eorum. b* Sicut enim sepulchrum patens tetrum ac pestiferum fœtorem exhalat, ita os eorum blasphemias, calumnias, convitia, detractiones, aliosque id genus noxios sermones evomit. *Linguis suis dolose agebant*. Linguis suis ad dolos & fraudes abusi sunt: *venenum aspidum sub labiis eorum. c* Quasi aspides exitiale venenum in quemlibet ejaculari noxiis sermonibus parati sunt. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est*; *d* qua odium in corde latens proferunt, probris & maledictis lacessentes eos quibus sunt offensi. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, e* innocentium. *Contritio & infœlicitas in viis eorum*. Omnia eorum studia eo tendunt ut alios opprimant, conterant, & miseros reddant. *Et viam pacis non cognoverunt*. Pacem, & quæ fovendæ pacis media sunt, caritatem ac justitiam nullatenus curant. *Non est timor Dei ante oculos eorum. f* Omnem Dei timorem excusserunt, ubique præsentem, & justum malorum esse vindicem non cogitantes. Quamvis autem omnes illi Versus jam olim in vulgatis Codicibus Latinis uno loco, scilicet *Psalmo XIII.* consequenter legerentur, etiam ante SS. Hieronymi & Augustini tempora, certum tamen est neque in Hebræo Textu, neque in Versione LXX. interpretum, neque in Chaldaica Paraphrasi eo loco omnes & singulos haberi. Denique omnes Græciæ Tractatores, qui nobis eruditionis suæ in Psalmos Commentorios reliquerunt, hos octo Versiculos veru annotant atque prætereunt: „ Sepulchrum patens est guttur eorum: Linguis suis dolose agebant: Venenum aspidum sub labiis eorum: Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: Contritio & infelicitas in viis eorum: Et viam pacis non cognoverunt: Non est timor Dei ante oculos eorum. " Non tam igitur Apostolus de Psalmo decimo-tertio sumpsit, quod in Hebraico non habetur, quam ii qui artem contexendarum inter se Scripturarum Apostoli nesciebant, quæsierunt aptum locum, ubi assumptum ab eo ponerent testimonium, quod absque auctoritate Scripturæ positum non putabant. Observatio est *S. Hieronymi in prooemio libri decimi-sexti Commentariorum in Isaiam Prophetam, ad Virginem Eustochium*. Ceterum eadem veteris Instrumenti verba non semper exhibet Apostolus, sed sensum exprimit, qualem ei memoria suggerebat.

a *Psal.* 13. 1. 2. 3.

b *Psalm.* 5. 11.

c *Psal.* 139. 4.

d *Ps.* 9. *secundum Hebræos* 10. 7.

e *Isai* 59. 7. 6.

f *Psal.* 35. 1.

Octo versus qui Psalmo 13. secundum Vulgatam Editionem Latinam consequenter leguntur, non habentur in Hebræo Textu, nec in Versione LXX. interpretum: sed ab Apostolo ex variis scripturæ sacræ locis prolati sunt.

19. 20. *Scimus autem*, quod certum & indubitatum est iis qui sacras Litteras norunt, *quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur*: quæcumque præcepta, prohibitiones, objurgationes, comminationes, in Libris Moysi, Psalmis, Prophetis, universisque Veteris Testamenti Libris exaratæ sunt, ad eos pertinere ac dirigi, qui sub lege sunt, qui legi sunt subjecti, quibus Lex data est, scilicet ad Judæos. *Ut omne os obstruatur*: quo fit ut nemo seu Judæus, seu Gentilis, gloriari possit de justitia, quasi vel ex operibus legis vel ex operibus naturæ justificetur; nemo se a peccato excusare valeat: *& subditus fiat omnis mundus Deo*: & omnes homi-

homines reos se agnoscant, seu obnoxios condemnationi Dei justi judicis. Vox scilicet Græca ὑπόδικος condemnationi obnoxium, seu debitorem pœnarum significat. *Et subditus fiat omnis mundus Deo*. Et agnoscant omnes se Dei misericordia, & Christi mediatoris gratia summe indigere, eamque „ implorare discant. Nam ὑπόδικος, hoc est reus, obnoxiusque ille proprie „ dicitur, qui sibi ipse ad defensionem minime sufficere cum possit, alte- „ rius patrocinio indiget. Talis erat nostra conditio, qui remedia ea om- „ nia amiseramus, quæ ad salutem pertinent.

S. Chrysost. Homil. 6.

20. *Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo*. Quia nemo homo ex operibus legis sive ceremonialis, sive moralis, sive etiam ex operibus legis naturæ, quibuscumque studiis excultæ, exclusa fide & gratia Christi, vere justus est interiori justitia, quæ sola Deum promeretur. *Per legem enim cognitio peccati* tantum habetur, non consumptio & abolitio. Legem intellige de qua postea dicit, *Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces*.

S. August. lib. De Spiritu & Littera, cap. 8.

21. *Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est: testificata a lege & Prophetis*. Nunc autem illucescente Evangelio, justitia Dei manifestata est, per fidem & gratiam Jesu Christi, etiam illis quibus lex data non fuerat, scilicet Gentibus: tametsi justitia illa a Deo collata hominibus per Christum, nullo Judæi Gentilis-ve habito discrimine, testimonio legis & Prophetarum comprobetur. *Justitia Dei manifestata est*. Non dixit, *justitia hominis*, vel *justitia propriæ voluntatis, sed justitia Dei; non qua Deus justus, sed qua induit hominem, cum justificat impium. Hæc testificatur per legem & Prophetas: huic quippe testimonium perhibent lex & Prophetæ. Lex quidem hoc ipso quod jubendo & minando, & neminem justificando, satis indicat, dono Dei justificari hominem per adjutorium Spiritus: Prophetæ autem, quia id quod prædixerunt, Christi implevit adventus*. Nam hinc sequitur & „ adjungit, dicens: *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi*, hoc est, per „ fidem qua creditur in Christum, sicut autem ista fides Christi dicta est, „ non qua credit Christus: sic & illa justitia Dei, non qua justus est Deus. „ Utrumque enim nostrum est; sed ideo Dei & Christi dicitur, quod ejus „ nobis largitate donatur. Justitia ergo Dei sine lege, non sine lege mani- „ festata est. Quomodo enim per legem testificata, si sine lege manifestata? *Sed justitia Dei sine lege est, quam Deus per Spiritum gratiæ credenti confert sine adjutorio legis, hoc est non adjuto a lege. Quandoquidem homini per legem ostendit infirmitatem suam, ut ad ejus misericordiam per fidem confugiens sanaretur*.

Justitia per fidem in Christum, non per legem.

S. August. ibid. cap. 9.

22. 23. *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio*. Justitia porro quam Deus largitur per fidem perfectam, humilem, obedientem in Jesum Christum, effusa est in omnes & super omnes, tam ex Judæis, quam ex Gentibus, credentes in eum. Non enim est distinctio. Hac in re nullum discrimen est ratione gentis, sexus, conditionis, talentorum naturalium, aut operum fidem præcedentium. *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei*: id est, justificatione, quæ in gloriam Dei cedit, & uni Dei misericordiæ accepta referenda est, ut qui fit bonus, in se, non in Domino glorietur. Vel, *egent* seu *destituuntur* gloria Dei, indigni sunt vita æterna, quæ non datur nisi justis.

S. Joan. Chrysost. & Theophylact.

24. 25: *Justificati* gratis, (id est) *per gratiam ipsius*, sola Dei gratuita bonitate „ & misericordia. Nihil enim eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides si- „ ve opera, justificationis gratiam promeretur: si enim gratia est jam non ex „ operibus: alioquin gratia jam non est gratia. Ideo justitiam vel fidem

Concil. Trid. sess. 6. c. 8.

„ nusquam

„ nusquam dictam esse mercedem in Scripturis „ S. Augustinus observat, quia justitiæ vel fidei merces redditur. Nomine autem justificationis, hic totam salutis œconomiam ab initio usque ad finem, ab initio fidei ad finem vitæ æternæ, intellexit Apostolus. *Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia, & cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quam munera sua? sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus: sic in fine, quo erit vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustra Deo cantatur;* Et misericordia ejus præveniet me: &, misericordia ejus subsequetur me. *Unde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur; tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur; nec ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur.*

Nulla merita ante gratiam.

S. August. Epist. 194. alias 107.

„ *Per redemptionem quæ est in Christo Jesu.* Per Christum Jesum redem-
„ ptorem nostrum. Causa enim efficiens justificationis nostræ misericors
„ Deus, qui gratuito abluit & sanctificat, signans & ungens in Spiritu
„ promissionis sancto; qui est pignus hæreditatis nostræ: meritoria autem
„ dilectissimus unigenitus Filius suus Dominus noster Jesus Christus, qui
„ cum essemus inimici, propter nimiam caritatem qua dilexit nos, sua
„ sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, & pro
„ nobis Deo Patri satisfecit . . . *Qui facit peccatum, servus est peccati.*
„ Ex qua quidem servitute homo redimitur, si pro peccato satisfaciat.
„ Sicut si aliquis ob culpam commissam obnoxius esset Regi ad solven-
„ dam pecuniam, ille eum redimere diceretur a noxa, qui pro eo pe-
„ cuniam solveret. Hæc autem noxa ad totum hominum genus perti-
„ nebat, quod erat infectum peccato primi parentis. Unde nullus alius
„ pro peccato totius humani generis satisfacere poterat, nisi solus Chri-
„ stus, qui ab omni peccato immunis erat. *Per redemptionem quæ est in*
„ *Christo Jesu.* Quasi dicat, Per alium non poterat nobis esse redemptio.
Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.

Conc. Trid. Sess. 6. c. 7.

Totius generis humani redemptio per Jesum Christum.

Joan. 8.

S. Thomas Lect. 5.

1. *Petri.* 1. 18.

25. *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.* Quem Deus ab æterno destinavit, & ab initio mundi, ante legem, & sub lege promissum, multisque figuris adumbratum, in plenitudine temporum exhibuit omnibus hominibus victimam propitiationis & reconciliationis perficiendæ sanguine illius pro ipsis effuso, cujus virtus nobis applicatur per fidem qua credimus eum per mortem suam mundum redemisse. Decrevit porro Deus ut redimeremur, expiaremur, eique reconciliaremur, non sanguine hircorum & taurorum, sed pretioso sanguine Christi Filii sui, ut manifestam faceret justitiam qua homines vere coram Deo justi sunt, & quam solus Deus tribuit, condonando peccata, non solum præsentia, sed etiam præterita; non solum peccata hominum qui tempore passionis ejus, aut postea vixerunt, & ad finem usque mundi victuri sunt, sed illorum qui præcesserunt, in Christum Mediatorem credentes & ex fide viventes.

26. *In sustentatione Dei.* Quæ delicta hactenus toleraverat Deus admirabili patientia, usque ad hoc tempus quo justitiam suam, id est justificationem

tionem partam meritis Christi mediatoris & propitiatoris, mundo manifestaret ac exhiberet, *ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore. Ut sit ipse justus*, ut & ipse justus ac sanctus agnoscatur, *& justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi*: & autor justitiæ ac sanctitatis in eis qui credunt in Jesum Christum.

27. *Ubi est igitur gloriatio tua?* Quam habes rationem extollendi te de justitia tua supra Gentilem, o Judæe; quid est unde glorieris, cum æque sitis ambo obnoxii Deo propter peccata, & Christi redemptione ac propitiatione pariter indigeatis! *Exclusa est.* Nullus gloriationi & inani jactantiæ ac fiduciæ & propriis meritis relictus est locus. *Per quam legem?* qua lege exclusa est? *Factorum?* Sive operum? *Non, sed per legem fidei.* Non præcluditur gloriationis ansa per Mosaicam Legem, etiam qua parte moralis est, quia tantum agenda præscribit, nec auxilia subministrat quibus impleatur: sed per fidem ipsam, qua velut lege impellitur homo ad quærendam a Deo justitiam: sive per legem Evangelii, in qua Gentiles Judæis æquantur mediante fide in Christum Jesum utrosque justificante, & auxiliis gratiæ utrisque oblatis, & per subministrationem Spiritus datis ad implenda Dei mandata. *Hæc est lex fidei, qua credimus & oramus per gratiam nobis donari: ut faciamus quod per nosmetipsos implere non possumus, ne ignorantes Dei justitiam, & nostram volentes constituere, justitiæ Dei non simus subjecti. In lege itaque factorum est Dei jubentis justitia: in lege autem fidei, subvenientis misericordia.*

S. Chrysost. Theophylact. — S. August. in Psal. 118. Serm. 10. — Rom. 10.

28. *Arbitramur enim*, censemus igitur & concludimus *justificari hominem* quemcumque, sive Judæum, sive Gentilem, *per fidem*, tamquam humanæ salutis & veræ justitiæ ac sanctitatis *initium*, *fundamentum*, *radicem*, medium quo justitia interior apprehendatur & impetretur; *sine operibus legis*, fidem præcedentibus. Fides quidem sola non sufficit ad justificationem peccatoris, sed *quæ per caritatem operatur*. Et ut docet S. Jacobus Epistolæ suæ Catholicæ cap. 2. *Ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum*: Sed ex operibus a fide profectis, non ex iis quæ sola cognitione legis instructus & adjutus homo effecerit. *Opera sunt ex fide, non ex operibus fides*, de qua dictum est, *Justus ex fide vivit.*

Concil. Trident. Sess. 6. c. 8. — Galat. 5. 6. — S. August. lib. De Gratia & Libero Arbit. [illegible]. 24.

29. *An Judæorum Deus tantum? Nonne & Gentium? Immo & Gentium.* An Deus Judæorum tantum, & non etiam Gentium Deus est, ut solos Judæos, non etiam Gentiles justificare & salvare velit? Gentilium certe non minus quam Judæorum Deus est, omnes salvos fieri volens, omnibus in ordine ad salutem æternam benefaciens.

30. *Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* Unus siquidem omnium Deus est, dives in omnes qui invocant illum, qui circumcisos pariter & incircumcisos, sine discrimine, per fidem justificat. *Per fidem*, & *ex fide*, idem sunt, ut S. Augustinus ex Apostolo ostendit, lib. *De Spiritu & Littera*, cap. 29.

31. *Legem ergo destruimus per fidem?* Ergo-ne legem irritam & inutilem censemus, adscribendo justificationem fidei sine operibus legis? *Absit, sed legem statuimus.* Quinimmo, legem stabilimus & confirmamus. Quemadmodum enim lex antevertens, fidei testimonium attulit, sic fides ipsam legem invalidam stabilivit. Scopus enim legis erat, justum hominem facere, quod illa quidem præstare non valuit. Id autem præstitit fides superveniens. Simul enim ut quis credidit, justificatus est. Non igitur legem fides irritam, sed ratam absolutamque fecit. Tria igitur hoc in capite docet Apostolus. 1. Quod sine lege fieri potest hominis justificatio. 2. Quod ipsum justificare non valuit ipsa lex. 3. Quod fides cum lege non pugnat, immo ipsi auxiliatur & cooperatur. *Sed legem statuimus.* 1. Quia per legem

S. Joan. Chrys. Hom. 7. — S. Thomas Lect. 4.

legem novam exhibentur bona quæ per veteris legis ceremonias ceu per figuras & umbras ſignificabantur & promittebantur. 2. Quia fides Chriſti auxilium gratiæ impetrat ad moralia præcepta legis implenda. Quædam etiam addit conſilia, per quæ præcepta moralia tutius & firmius obſervantur. Unde Chriſtus ait? *Non veni legem ſolvere, ſed adimplere*; &, *Unum* *Matt. 5. 6. 7.*
iota aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.

CAPUT III.

Senſus Moralis.

1. 2. QUid ergo amplius Judæo eſt? *Aut quæ utilitas circumciſionis?* Quam felix ſors Chriſtianorum.
Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita ſunt
illis eloquia Dei. Homo carnalis & corde incircumciſus non capit quantæ ſit felicitatis vocatum eſſe ad Eccleſiam, quanta ſit baptiſmi gratia, quanti fructus. Quantum ſit beneficium ad verum Iſraelem pertinere, Dei populum eſſe, legem ejus accepiſſe, non in tabulis tantum, ſed in cordibus ſcriptam, non atramento, ſed Spiritu Dei vivi. Id capit fides viva & Dei dilectione animata. Unde verus Chriſtianus ex ea vivens, Deo pro tot beneficiis gratias perennes agens, ait: *Beatus populus, cujus Dominus* *Pſal. 143. 15.*
Deus ejus. Et, *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, & de lege tua do-* *Pſal. 93. 12.*
cueris eum. Felicior Chriſtianorum ſors quam Judæorum. His enim credita ſunt eloquia Dei umbris & figuris involuta, & quaſi ſigillata: iſtis vero per Filium Dei unigenitum revelata. Judæis littera legis & Prophetiarum: Chriſtianis intelligentia, & promiſſorum effectus. Chriſtianus verbis Dei edoctus longe plura novit, meliora, ſublimiora, utiliora ad ſalutem, quam doctiſſimi Gentium Philoſophi, quam Judæorum Legis peritiſſimi. *Credita ſunt illis eloquia Dei*, non ut ſervis, ſed ut amicis. *Jam non* *Joan. 15. 15.*
dicam vos ſervos (ait Chriſtus) *ſed amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Credita ſunt illis ut legant cum ſumma veneratione *adoranda verba Scripturarum*, cum ſimplicitate, cum humilitate, cum attentione. Parvulorum enim, æque ac magnorum ingeniorum cibus ſunt & caſtæ deliciæ. *Scriptura ſic loquitur ut altitudine ſuperbos ir-* *S. Auguſt.*
rideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos paſcat, affabilitate par- *lib. 5. de Geneſ. ad Litt.*
vulos nutriat. Legant cum animi puritate & munditia, ut ejus intelligen- *c. 4.*
tiam ab ipſa Veritate, quæ Deus eſt, conſequi mereantur. Id obtinebunt ſpiritali circumciſione vitiorum & pravorum affectuum. *Quæ utilitas circumciſionis?* &c. Legant cum delectatione, ſine faſtidio, ut dicere poſſint: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo!* Recondant illa *Pſal. 118. 103.*
in corde, & aſſidue meditentur, ut non peccent: *In corde meo abſcondi* *ibid. Verſ. 11.*
eloquia tua, ut non peccem tibi.

3. *Quid enim, ſi quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit? Abſit.* Judæi non crediderunt Moyſi, Prophetis, ipſi Dei Filio apud illos Evangelium ſuum prædicanti & miraculis confirmanti. Chriſtiani plurimi non credunt verbis & promiſſis Chriſti, quæ in Evangelio legunt & audiunt, non credunt Apoſtolicæ prædicationi tot miraculis confirmatæ, non credunt Spiritui ſancto per Eccleſiam loquenti, aut certe ita vivunt ac ſi non crederent, nec ſperarent æterna bona, credentibus, & ex fide viventibus, a Deo promiſſa. O duritiem cor- *Pſal. 105. 15.*
dis! o ingrati animi vitium! *Non crediderunt verbo ejus, & pro nihilo ha-* *2. Petri 2. 21.*
bue-

buerunt terram desiderabilem. Quam terribile ipsis imminet judicium! *Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*. Verumtamen numquid multorum incredulitas, improbitas, ingratitudo fidem Dei evacuavit? Hinc agnoscant & fateantur Hæretici ab Ecclesia se perperam discessisse propter malos mores Catholicorum plurimorum, aut fœdam vitam Ministrorum. Promisit Christus se cum Ecclesia futurum usque ad consummationem sæculi, Spiritum veritatis illi non defuturum, nusquam illam erraturam, utpote quæ ab eo regatur, & quam audiri jubeant in omnibus Religionis controversiis ut summum in terris judicem. An improbi multorum Christianorum mores irrita facere potuerunt Christi promissa Ecclesiæ sponsæ ejus facta, cum Judæorum plurimorum incredulitas irrita facere non potuerit promissa Dei facta Synagogæ, quæ typus erat Ecclesiæ a Christo fundatæ? *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit*. Odio semper habenda iniquitas in filiis Ecclesiæ, semper vero diligenda est Ecclesia, quæ in se sancta est & immaculata. Non ex personis fidès, sed ex fide personæ judicandæ sunt. Fidelis est Deus in promissis suis, eaque certissime adimplet independenter a fidelitate hominum, cum absoluta sunt. Verum cum ea certis conditionibus adstrinxit, eorum executio conditiones illas postulat ex parte hominum, ut impleantur. *Si vis ad vitam ingredi*, inquit, *serva mandata*. Vitam æternam promisit hominibus, sed ea conditione ut mandata sua servent. Mandata ergo Dei violando, promissa ejus irrita faciunt infidelitate sua. Amemus igitur quod præcipit, ut assequi mereamur quod promittit.

Concil. Arausic. S. August. 4. *Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax*. Deus summa veritas est. *Homo non habet de suo nisi mendacium & peccatum.... Quicquid veritatis reperitur in homine, non est ab homine, sed a Deo. Veritatem quicumque loquitur, ore suo loquitur, sed non suum*. Fallit alios, seque ipsum, homo peccator; illos verbis & factis: seipsum errore cogitationum, falsitate judiciorum, perversitate desideriorum. Quin & Deum fallere paratus est hypocrisi sua, si falli posset. Omnis homo ex se mendax, sola Dei gratia verax. Nemo igitur de homine præsumat, nemo in homine confi-
S. August. Enarrat. in Psal. 115. dat. Quod si de homine non debet quisque præsumere, utique nec de se ipso, quia homo est. *Omnis homo mendax*, sed *Deus verax*, qui ait, *Ego
Psal. 82. 6.* *dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis*. „ Consolatur humiles, & implet eos „ non solum fide credendæ, sed etiam fiducia prædicandæ veritatis; si perseveranter subdantur Deo, nec imitentur unum ex principibus diabo- „ lum, qui in veritate non stetit, & cecidit. Si enim omnis homo men- „ dax, in tantum non erunt mendaces, in quantum non erunt homines: „ quoniam dii erunt & filii Altissimi.

Justitia Dei. 5. 6. *Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?* Deus de suo bonus, de nostro justus. Cum summe bonus sit, non potest non odisse peccatum; cum summe justus, non potest non punire, quod pœnitentia deletum non est, atque ab ipso homine pœnitente punitum. Deus peccati auctor esse non potest, quia sanctus; ordinator est, quia justus. Ab ordine legis defecit homo admissione culpæ; in ordinem justitiæ cogitur inflictione pœnæ. In veteri Testamento terruit Deus carnalibus, in Novo spiritualibus pœnis. Utro-
S. August. in Psal. 9. bique justus, sive occultum, sive manifestum judicium exerceat. *Judicium occultum est pœna qua nunc quisque aut exercetur ad purgationem, aut admone-*

monetur ad conversionem, aut excæcatur ad damnationem, si contempserit vocationem & disciplinam Dei. Judicium autem manifestum est quo venturus Dominus judicabit vivos & mortuos, omnibus fatentibus eum esse a quo & bonis præmia æterna, & malis æterna supplicia retribuentur. *Judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitia*. Non quemadmodum judicant homines qui corda non vident, a quibus plerumque deteriores absolvuntur, quam condemnantur: sed in æquitate & cum justitia Dominus judicabit, testimonium perhibente conscientia, & cogitationibus accusantibus seu defendentibus, ut dictum est. *Psal. 9. 9.*

8. *Et non (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere.) Faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est*. Exemplum Apostoli consoletur Pastores, Doctores & Concionatores, qui Catholica, Apostolica, Augustiniana dogmata de Gratia & Prædestinatione sanctorum docentes & prædicantes, calumniam patiuntur, quasi doctrinam propugnent ac prædicent, exitialem libertati, desperationi viam pandentem, Christianæ pietati contrariam, Ecclesiæ fulminibus attritam & damnatam. Veritates divinas in injustitia non detineant propter calumnias hominum; verumtamen servatis prudentiæ legibus. Ea dogmata non prædicent, nisi cum id postulat necessitas defendendæ veritatis, aut institutio fidelium, qui contrariis erroribus, fidei puritati adversis, seducuntur. Alias de profundioribus ac sublimioribus quæstionibus silendum est, quas rudes, quorum major est numerus, capere non possunt, & inde pejores fiunt. „ Dicatur ergo verum, maxime ubi aliqua quæstio ut dicatur impellit: & capiant qui possunt; ne forte cum taceatur propter eos qui capere non possunt, non solum veritate fraudentur, verum etiam falsitate capiantur, qui verum capere quo caveatur falsitas possunt. Facile est enim, immo & utile ut taceatur aliquod verum propter incapaces. *Unde Dominus ait*, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. *Et Apostolus*, Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis .... *Caussas verum tacendi longum est omnes quærere vel inserere: quarum tamen est & hæc una*, Ne pejores eos faciamus qui non intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt facere doctiores; qui nobis aliquid tale tacentibus doctiores quidem non fiunt, sed nec pejores fiunt. Cum autem res vera ita se habet, ut fiat pejor nobis eam dicentibus, ille qui capere non potest; nobis autem tacentibus ille qui potest: quid putamus esse faciendum? Nonne potius est dicendum verum, ut qui potest capere capiat; quam tacendum, ut non solum id ambo non capiant, verum etiam qui est intelligentior, ipse sit pejor? Qui si audiret & caperet, per illum etiam plures discerent ... Instat inimicus gratiæ, atque urget modis omnibus, ut credatur secundum merita nostra dari, ac sic gratia jam non sit gratia: & nos nolumus dicere, quod teste scriptura possumus dicere? Timemus enim videlicet, ne loquentibus nobis offendatur, qui veritatem non potest capere; & non timemus, ne tacentibus nobis, qui veritatem potest capere, falsitate capiatur?

Doctrina Catholica, & Apostolica de gratia & prædestinatione prædicanda, non obstante calumnia. Servandæ Christianæ prudentiæ leges, a S. Augustino præscriptæ. S. August. lib. De Don. persev. c. 16. Joan. 16. 12. 1. Cor. 3. 1.

Sicut aiunt quidam nos dicere, Faciamus mala, ut veniant bona: quorum damnatio justa est. Ne minimum quidem peccatum committendum est umquam, ut inde bonum aliquod proveniat. Quodcumque peccatum Dei offensa est infinite boni, quæ nullo bono creaturæ potest compensari. Ne leve quidem mendacium licet ad salutem æternam alicujus hominis procu-

Ne minimum quidē peccatum committendum est ut inde bonum aliquod eveniat. S. August cont. Mendacium.

randam, multo minus ad vitam temporalem servandam: Fenus exercere non licet etiam ad alendos pauperes: & licebit permittere superstitiosos & idololatricos ritus Neophytis apud paganos ad Christianam Religionem conversis, & baptismum illis conferre, etiamsi ritus impios in mortuorum suorum honorem, ejurare & penitus abdicare nolint? Procul, procul a prædicatoribus veritatis tam execrandum principium: *Faciamus mala, ut eveniant bona*. Procul a Christianis mentibus tam pestifera sententia! Væ illis qui hanc in praxi sequuntur! *Quorum damnatio justa est*. O stupendam cordis humani perversitatem! Deum ex malis bonum gloriæ suæ elicere videt, dum illa ordinat: homo vero iniquus inde occasionem sumit. 1. Deum judicandi & damnandi in tribunali mentis suæ. *Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?* 2. Inde occasionem arripit sua peccata excusandi. *Si enim veritas in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tanquam peccator judicor?* 3. Inde occasionem accipit indurandi & obfirmandi se ipsum in malitia & iniquitate, dicens: *Faciamus mala, ut eveniant bona*. Molliores & benigniores sententias in Morali Christiana sectemur, ut plures, nobiliores, locupletiores, potentiores in directionem nostram se tradant; dilatemus viam mandatorum Dei, pietatis professionem cum ingenio moribusque sæculi conciliemus ad majorem Dei gloriam. *Numquid Deus indiget vestro mendacio*, Magistri erroris, prurientes auribus, & a veritate auditum avertentes? Job. 13. 7.

9. *Quid ergo? præcedimus eos? nequaquam. Causati enim sumus Judæos & Græcos omnes sub peccato esse*. Nemini præponere coram Deo nos debemus, si quidem omnes peccatores sumus: immo nos excitare mutuo debemus ad penitentiam & humilitatem, ut communis judicis iram placemus, misericordiam impetremus. Nos ipsos judicemus, non cum aliis, sed cum Deo, & ejus lege non comparantes. Cor superbum ne consulamus, ne audiamus, sed Dei oraculis credamus, quæ superbiam nostram confundunt, funestosque peccati effectus nobis ponunt ob oculos. 1. Peccatum quod ex Adamo contraximus, vel quod propria voluntate committimus, spoliat nos justitia interiori cujus unius Deus rationem habet; nos Deo exosos facit, Dei inimicos, ejus iræ obnoxios, æternæ damnationis reos. *Non est justus quisquam*. In Christo & per Christum quærenda est amissa justitia, in quo, & per quem unum recuperari & reparari potest. 2. Peccatum rationem corrumpit & depravat, ut bona temporalia præferat æternis, creaturas Deo. *Non est intelligens, non est requirens Deum*. Rationem corruptam, fide reformemus; quæ hominis novi ratio est: Deum oremus ut cor rectum in nobis creet per caritatem, ut eum unum quæramus, ipsique uni amore casto adhæreamus. 3. Peccatum nos a via recta deducit, ut bonum nostrum, gaudium nostrum, felicitatem nostram in creaturis quæramus. *Omnes declinaverunt*. Hæc in creaturis frustra quærimus, ab illis abstrahere nos debet spes æternorum bonorum. Solus enim Deus bonum nostrum est, gaudium nostrum, fœlicitas nostra. 4. Peccatum nos inutiles facit, & ad omne opus bonum invalidos ac impotentes. Nihil enim salutaris boni absque Dei gratia possumus, in quo omnia possumus. *Simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Opera licet faciat peccator secundum se, & *ex officio* seu ex objecto bona: illa tamen ita plerumque corrumpit peccatum in corde regnans, ita inficit plerumque dominans cupiditas, ut ad Deum non referantur, sed ad creaturam, Sicque *ipso non recto fine peccata sint*, & ad salutem inutilia. *Non enim fructus est bonus, qui de caritatis radice non surgit .... Caritatem tolle, non est*

Funesti peccati effectus.

S. August. [illegible]

est quo te moveas ad bonum opus; aut si moves, ut servus moves. Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu. Defectus ordinis ad Deum ut ultimum finem, qui ordo sine motu caritatis saltem inchoatæ & imperfectæ esse non potest, impedit ne opus peccatoris sit ex omni parte bonum. *Quod fit sine caritate, nullo modo fit bene*: id est, ut oportet ad salutem. *Caritas sola bene operatur ... Ubi caritas non est, non potest esse justitia*. Gratiam & caritatem a Deo assidue flagitemus, per quam solam bonum bene facere possumus. 5. Peccatum venenum suum ab animo in linguam effundit, ut fiat ipsa universitas iniquitatis, instrumentum fraudis ac doli, mendaciis, perjuriis, adulatione, pravis consiliis accumulans peccata, & aliis odorem mortis afilans, eosque perimens. *Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant.* Linguam peccatoris linguam aspidis facit, falsis accusationibus, falsis testimoniis, susurrationibus seu veris, seu falsis, verumtamen noxiis; calumniis, detractionibus, verbis impudicis & scurrilibus, sermonibus & doctrinis periculosis, contra fidem, contra Moralis Christianæ puritatem, contra Ecclesiæ pacem & unitatem, contra obedientiam Potestatibus debitam, quæ Ecclesiam aut Rempublicam ex Dei ordinatione regunt. *Venenum aspidum sub labiis eorum*. Verba impietatis & blasphemiæ in Deum; verba maledictionis, imprecationis, amaritudinis in proximum, peccatum quod in corde regnat, format in ore peccatoris. Simplicitatem, caritatem, humilitatem, mansuetudinem Christianam, quas extinxit in anima, frustra in ejus verbis quæreres, cujus os servit iniquitati. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est*. Cor mundemus, ut lingua nostra pura sit, & pietati atque caritati serviat. 6. Peccatum homines, quibus dominatur, ad vindictam inflammat, eosque in mutuam armat perniciem: facit ut desideriis, consiliis, negligentia, ignavia, approbatione, innocentem sanguinem effundant, viduam & pupillum opprimant, avaritia ut plurimum instigante, sæpius etiam sola ultionis libidine. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*. Veloces pedes nostros ad benefaciendum proximo caritas reddat, quos ad malefaciendum promptos fecit iniquitas. 7. Peccatum inclinat hominem ad aliorum infelicitatem procurandam, impellitque ut auctoritate sua, talentis, opibus, industria ad eorum fortunas evertendas abutatur, non attendens ad innatum illud humanæ menti juris naturalis principium: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: pro nihilo ducens exemplum Christi qui *pertransiit benefaciendo & sanando omnes*; omnem sensum commiserationis exuens, qui caracter est hominis; omnem affectum caritatis, qui caracter est Christiani. *Contritio & infœlicitas in viis eorum*. 8. Peccatum lumen quo vias Domini & legem ejus cognoscamus, & ad eas attendamus, in nobis extinguit. Viæ porro Domini, & mandatorum ejus fidelis observantia, via pacis est. *Pax multa diligentibus legem tuam*, (inquit Propheta) Quicumque hac pace destitutus est, proprii cordis, quasi maris ferventis motibus & tempestatibus agitatur, & in se inquietus, dissidiis, rixis, contentionibus, litibus alios inquietat & perturbat. *Et viam pacis non cognoverunt*. 9. Peccatum timorem Dei, quod initium sapientiæ & conversionis est, in corde peccatoris extinguit: quo extincto, vix ullus superest religionis sensus. *Non est timor Dei ante oculos eorum*. Extremum illud, & *Psal. 118.* desperationi proximum cordis indurati malum maxime timendum est: Deoque supplicandum ne spiritum timoris sui a nobis auferat. *Confige timore tuo carnes meas*, Domine Deus meus; *a judiciis enim tuis timui*.

19. *Scimus autem, quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt*

 loquitur.

Omnia quæ loquitur Evangelium, Chriſtianis omnibus loquitur.

loquitur. Et omnia quæcumque loquitur Evangelium, iis qui ſunt ſub Evangelio, id eſt, Chriſtianis omnibus loquitur. Omnibus dictum eſt: *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis*: &, *Facite fructus dignos pœnitentiæ*. Omnibus dictum eſt: *Diligite inimicos veſtros*. Omnibus dictum eſt: *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*. Omnibus dictum eſt: *Oportet ſemper orare, & numquam deficere*. Omnibus dictum eſt: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Omnibus dictum eſt: *Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*. Omnibus dictum eſt: *Qui ſe humiliat, exaltabitur; & qui ſe exaltat, humiliabitur*. Omnibus dictum eſt: *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus: & qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus*. Omnibus dictum eſt: *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum*. Quicumque hæc modo audire non vult ad ſuam ſanctificationem, audiet aliquando ad ſuam damnationem. Primum religionis & Chriſtianæ pietatis principium, quod ex Evangelio diſcimus, eſt generalis corruptio naturæ: ob hanc ingemiſcere & humiliare nos debemus, reos nos profiteri, Dei judicia timere, quibus nos peccatum obnoxios fecit: *Ut omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo*.

Ex operibus legis nemo juſtus apud Deum eſt.

S. Auguſt. lib. de Spiritu & littera, c. 8.

20. *Quia ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati*. Ex operibus legis homo videri poteſt juſtus hominibus, non autem ex iis juſtus eſt coram Deo, qui cordis ipſius & intimæ voluntatis inſpector eſt, ubi videt, etiamſi aliud faciat qui legem timet, quid tamen mallet facere ſi liceret. Opera quæ Chriſtus non operatur in nobis per gratiam ſuam, & quæ non referimus ad Deum per caritatem, opera ſunt legis, ac proinde ad ſalutem inutilia. A lege ne expectemus, quod ſolus Chriſtus per Spiritus ſui ſubminiſtrationem dare nobis poteſt. Lex quidem ad cognitionem peccati nos perducit, ſed ſola gratia

S. Auguſt. [illegible] ad Bonifacium, [illegible]

„ medicinalis Chriſti ſalvatoris nos a peccato liberare poteſt: per Moyſen „ revelatum eſt Teſtamentum vetus, per quem data eſt lex ſancta & juſta „ & bona, per quam fieret non abolitio, ſed cognitio peccati; qua „ convincerentur ſuperbi, ſuam juſtitiam volentes conſtituere, quaſi divino „ adjutorio non egentes, & rei facti litteræ confugerent ad gratiæ ſpiritum, „ non ſua juſtitia juſtificandi, ſed Dei, hoc eſt, quæ illis eſſet ex Deo. *Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem ſine lege juſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata a lege & Prophetis*. Lex quippe eo ipſo quo ex ea „ nemo juſtificatur, teſtimonium perhibet juſtitiæ Dei. Quod enim ex le„ge nemo juſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt, quia *Juſtus ex fide* „ *vivit*. Sic ergo cum lex non juſtificat impium de prævaricatione con„victum, mittit ad juſtificantem Deum, atque ita juſtitiæ Dei perhibet „ teſtimonium. Prophetæ vero teſtimonium perhibent juſtitiæ Dei, præ„nunciando Chriſtum, *Qui factus eſt nobis ſapientia a Deo, & juſtitia, &* „ *ſanctificatio, & redemptio*: ut, quemadmodum ſcriptum eſt, *Qui gloria*„*tur, in Domino glorietur*. Erat autem occulta iſta lex ab initio, cum ho„mines iniquos natura ipſa convinceret, aliis facientes quod ſibi fieri no„luiſſent. Revelatio autem Novi Teſtamenti in Chriſto facta eſt, cum „ eſt manifeſtatus in carne, in quo apparuit juſtitia Dei, id eſt, quæ ho„minibus ex Deo eſt. Hinc enim ait: *Nunc autem ſine lege juſtitia Dei manifeſtata eſt*.

1. Cor. 1. 30. & 31. Jerem. 9. 23.

Fides in Jeſum Chriſtum, radix & initium omnis juſtitiæ.

22. 23. 24. 25. *Juſtitia autem Dei per fidem Jeſu Chriſti, in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum. Non enim eſt diſtinctio: omnes enim peccaverunt;*

runt;

runt, & egent gloria Dei. Quid fide pretiosius, quæ radix est & initium omnis justitiæ? Verumtamen cum fides sola non justificet nisi caritate formata, quæ universa delicta operit, & per quam in Deo manemus, & Deus in nobis, Deum diligamus, non verbo neque lingua, sed opere & veritate. Collaudemus infinitam Dei misericordiam, qui veram & interiorem justitiam diffundit in omnes & super omnes in Jesum Christum credentes, sive ex Gentibus vocati sint ad lumen admirabile fidei. Non est igitur cur jam glorientur Judæi de legalibus observantiis, quæ *ad justificationem carnis usque ad tempus correctionis* erant *impositæ*: non glorietur Gentilis de Philosophiæ luminibus, & de operibus officio bonis, quæ sine fide edidit, magnis interdum passibus ad bonum currens, sed extra viam; & secundum hominem vivens, cum secundum Deum vivendum sit. Una enim est via perveniendi ad veram justitiam, omnis generis peccatoribus in universo terrarum orbe a Deo parata & proposita, fides in Christum Jesum. Quam cæci sunt, qui se peccatores esse non intelligunt ac humiliter confitentur, seque gratia Salvatoris indigere non sentiunt, nec eam continuis gemitibus implorant! *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei*. Gloria ejus, misericordiam exercere erga illos quibus nulla suppetunt merita. Hanc si impetravimus, gloriam demus Deo subsequentium meritorum, quæ dona sunt gratiæ ejus; dicentes: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*. Ad nostram justitiam nihil conferre possumus *ex nobis, quasi ex nobis*, non opera bona, non orationem, non pia desideria, non sanctas cogitationes, non fidem, aut vel ipsum fidei initium. Hinc humana superbia comprimatur; Christiana humilitas oriatur, augeatur, firmetur. *Justificati gratis per gratiam ipsius*. Justos nos fecit misericors Deus per Christum Jesum Filium suum, qui nos a servitute peccati, & a diaboli tyrannide redemit, seipsum morti tradens pro nobis. *Per redemptionem quæ est in Christo Jesu*. Gratias immortales habeamus & agamus Jesu Christo Domino nostro, qui veram justitiam, libertatem, salutem, sanguinis sui pretio nobis comparavit; qui se ipsum in ara crucis victimam obtulit Deo Patri, ut illius justitiæ satisfaceret, nosque illi reconciliaret: nobis omnia peccata condonans, suaque justitia nos induens per fidem caritate animatam, quæ & fructus est sanguinis ipsius, & medium quo nobis virtus ejus applicatur. *Poculum enim salutis nostræ confectum ex infirmitate nostra & virtute divina habet* quidem *in se ut omnibus prosit, sed si non bibitur, non medetur*. His mediis justificati & sanctificati sunt, quicumque Deo ante Christi adventum & deinceps placuerunt; quicumque nunc ipsi placent ex omnibus gentibus; quicumque ipsi placebunt usque ad finem mundi. *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. In sustentatione Dei*, qui longanimis est & multum misericors, *ad ostensionem justitiæ ejus, in hoc tempore* tam acceptabili, in his diebus salutis: *ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi*. Adoremus, & diligamus Dominum Jesum Christum, qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. In fide & ex fide illius vivamus. Illi adhæreamus ut palmites veræ viti: numquam ab eo nos separet peccatum. Noster in illo thesaurus est: in illo sit fixum & immobiliter radicatum cor nostrum. Præcedentia delicta nostra patienter toleravit, misericorditer condonavit, sanguine suo abluit; ne deinceps peccatis, sed justitiæ vivamus; ne diaboli nos servituti iterum subjiciamus.

Psal. 113. *S. Prosper.*

27. 28. *Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum?*

Fides humiliat hominem.

Vere fidelis non eſt, qui in ſeipſo gloriatur.

S. Auguſt. lib. de ſpiritu & littera, cap. 13. n. 22.
Exod. 20. 17.
Sap. 8. 21.
Jacob. 1. 17.

2. Cor. 1. 12.

Rom. 10. 3.

rum? Non, *ſed per legem fidei*. Fidés humiliat hominem, docendo ipſum nihil poſſe, nihil mereri, niſi per gratiam Chriſti ſalvatoris, per quam incipit, & perficit omne opus bonum & ſalutare. An vere fidelis eſt, qui in ſe ipſo, non in Domino gloriatur? Gloriatio autem vana excluſa eſt non per legem operum, ſed per legem fidei, qua quiſque cognoſcit, ſi bene vivit, Dei gratia ſe habere, & ut perficiatur in dilectione juſtitiæ, non ſe aliunde conſecuturum. Quiſquis confidit in operibus, quæ Chriſtus in illo non operatur, arundine innititur. Nulla autem opera bona & ſalutaria Chriſtus operatur in homine, niſi per fidem. *Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Illa dicit*, Non concupiſces, *Iſta dicit*, Cum ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc donum; adii Dominum, & deprecatus ſum. „ Ipſa eſt illa ſapientia quæ pietas vocatur, qua colitur „ Pater luminum, a quo eſt omne datum optimum, & omne donum per„ fectum. Colitur autem ſacrificio laudis actioniſque gratiarum, ut cultor „ ejus non in ſeipſo, ſed in illo glorietur. Ac per hoc lege operum dicit „ Deus; Fac quod jubeo: lege fidei dicitur Deo, Da quod jubes. Ideo enim „ jubet lex, ut admoneat quod faciat fides; id eſt, ut cui jubetur, ſi non„ dum poteſt, ſciat quid petat: ſi autem continuo poteſt, & obedienter „ facit, debet etiam ſcire quo donante poſſit. *Non enim ſpiritum hujus mun„ di accepimus*, ait idem ipſe conſtantiſſimus gratiæ Prædicator, *ſed Spiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis*. „ Quis eſt au„ tem ſpiritus mundi hujus, niſi ſuperbiæ ſpiritus? Quo cor inſipiens ob„ ſcuratum eſt eorum, qui cognitum Deum non ut Deum gratias agendo „ glorificaverunt? Nec alio ſpiritu decipiuntur etiam illi, qui ignorantes „ Dei juſtitiam, & ſuam juſtitiam volentes conſtituere, juſtitiæ Dei non ſunt „ ſubjecti. Unde mihi videtur magis eſſe fidei filius, qui novit a quo ſperet „ quod nondum habet, quam qui ſibi tribuit id quod habet. Quamvis utri„ que horum præferendus ſit, qui & habet, & novit a quo habet; ſi ta„ men non ſe credat eſſe quod nondum eſt; ne incidat in vitium illius Pha„ riſæi, qui quamquam Deo gratias ageret ex iis quæ habebat, nihil ta„ men petebat dari ſibi, tamquam nihilo indigeret ad augendam perficien„ damve juſtitiam. „ Ex his colligitur non juſtificari hominem præceptis bonæ vitæ niſi per fidem Jeſu Chriſti, hoc eſt, non lege operum, ſed fidei; non littera, ſed ſpiritu; non factorum meritis, ſed gratuita gratia. *Arbitramur enim juſtificari hominem per fidem ſine operibus legis*. Chriſte Jeſu, auctor & conſummator fidei, perfice opus tuum in nobis.

Chriſtus Jeſus Rex omnium gentium.
Pſalm. 46.
Jerem. 10.

Iſaiæ 54.

Pſal. 46.
S. Auguſt. Enarrat. in hunc pſalmum

29. 30. *An Judæorum Deus tantum?* Nonne *& Gentium? immo & Gentium*. Notus in Judæa Deus, jam ab omnibus agnoſcitur. *Rex omnis terræ Deus* eſt, Gentium omnium creator, gubernator, proviſor & redemptor, de quo a Propheta dictum eſt: *Quis non timebit te, o Rex gentium?* Rex gentium eſt non minus quam Judæorum, quia omnes ſanguine ſuo acquiſivit, Jeſus Chriſtus. Rex eſt omnium, in quorum cordibus fidem & caritatem operatur. Solus quippe Deus in corde hominis immediate operari poteſt jure proprietatis ac ſupremi dominii. Jam impletum eſt quod prædixerat Iſaias: *Dominabitur tui qui fecit te Redemptor tuus, & ſanctus Iſrael Deus omnis terræ vocabitur*. Benedictus Deus noſter, qui nos ex nihilo naturæ per creationem, & ex nihilo peccati per fidem eduxit. *Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis*. Concordent manus & lingua; iſta confiteatur, illæ operentur. *Quoniam Dominus excelſus terribilis, Rex magnus ſuper omnem terram*. Non tantum ſuper Judæos. Non

illi

illi sufficit unam gentem habere sub se: *Ideo tantum pretium ex latere dedit, ut emeret orbem terrarum. Quoniam Rex omnis terræ Deus, psallite sapienter*. Gentes, ex quibus vocati sumus ut Christiani essemus, adorabant
„ Deos manufactos, & psallebant illis, sed non sapienter. Si sapienter canta-
„ rent, lapides non adorarent. *Regnabit Deus super gentes*. Quando diceban-
„ tur ista, super unam gentem regnabat Deus: Prophetia erat, non-
„ dum res demonstrabatur. Deo gratias, jam videmus impleri, quod an-
„ te prophetabatur. Chirographum Deus ante tempus scripsit nobis, im-
„ pleto tempore reddidit nobis. *Deus sedet super sedem sanctam suam*. Non
„ solum cæli sedes Dei, sed anima justi. Obtemperat anima sedenti in se
„ Deo, & ipsa jubet membris suis. *Non potest inferiori se bene imperare, nisi superiori se non fuerit dedignata servire*. Servit autem fide per dilectionem operante tam Gentilis quam Judæus, a Deo per Christum Jesum vocatus & justificatus. *Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*.

31. *Legem ergo destruimus per fidem? Absit, sed legem statuimus*. Lex enim statuitur, cum spiritus ejus & adimpletio demonstratur. Ut autem lex impleatur, solus Christus per gratiam suam efficit. Sicut lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur, inquit S. Agustinus. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio: sed per
„ legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum,
„ per gratiam sanatio animæ a vitio peccati, per animæ sanitatem libertas
„ arbitrii, per liberum arbitrium justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis
„ operatio. Ac per hoc, sicut lex non evacuatur, sed statuitur per fidem,
„ quia fides impetrat gratiam qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non
„ evacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem,
„ qua justitia libere diligatur. *Per fidem igitur confugiamus ad misericor-*
„ *diam Dei*, ut det quod jubet, atque inspirata gratiæ suæ suavitate per
„ Spiritum Sanctum, faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat
„ quod impedit". Ita magna multitudo dulcedinis ejus, hoc est, lex fidei, caritas ejus conscripta in cordibus atque diffusa, perficietur sperantibus in eum, ut anima sanata, non timore pœnæ, sed amore justitiæ, operetur bonum.

Sicut lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam statuitur.

S. August. lib. De spiritu & littera, cap. 30.

CAPUT IV.

Sensus Litteralis.

1. 2. 3. QUid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si Gentilis & Judæus, nullo discrimine, justificantur ex fide, non ex operibus, quid dicemus Abraham patrem nostrum consecutum esse ex circumcisione, quam Deus ut fœderis sui sigillum in carne illius imprimi jussit? Nonne illi profuit ad justitiam & gratiam Dei promerendam? Minime vero. *Si enim Abraham ex operibus* fidem præcedentibus, & ex fidei radice non profectis *justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*. Etsi forte gloriari possit de externa illa operum justitia apud homines, qui vident tantum ea quæ foris sunt; non habet tamen unde glorietur apud Deum, qui cordis inspector est & judex. At gloriam habuit Abraham apud Deum, Deo placuit, amicus Dei appellatus est, fides ejus

S. August. Enarrat. 1. in Psal. 31.

celebrata est: justitiam ergo non est adeptus secundum carnem, seu ex operibus. *Quid enim dicit Scriptura?* (Genes. 15. 6. postquam narrata fuit Dei promissio Abrahamo facta de sobole, re ipsi insperata) *Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad justitiam.* Fidem adhibuit Abraham Dei verbis illum futurum patrem multarum gentium promittentis, & fides illa Deo æquissimo æstimatori ac judici accepta fuit ut eximium opus justitiæ, & per eam aucta est & magis declarata justitia & sanctitas Abrahami. Hæc vis locutionis istius, *& reputatum est illi ad justitiam*, non qualem hæretici justitiæ imputativæ patroni volunt. Confer cum *Psalmo* 105. 31. cum 1. *Machab.* 2. 52. & cum S. Cypriani explicatione Epist. LXIII. ad Cæcilium scribentis: *Si Abraham Deo credidit, & deputatum est ei ad justitiam; utique quisquis Deo credit, & fide vivit, justus invenitur; & jampridem in Abraham fideli benedictus & justificatus ostenditur, sicut beatus Apostolus probat dicens: Credidit Abraham Deo, & deputatum est ei ad justitiam.* Igitur fidem imputari ad justitiam, & per fidem justum esse vera & interiori justitia, idem est secundum Scripturam, SS. Patrum expositionem, & Ecclesiæ fidem in Concilio Tridentino assertam & confirmatam.

Abraham non est justificatus ex operibus fidem præcedentibus.

Concil. Trid. Sess. 6. c. 7. & can. 11.

4. 5. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Merces autem quæ alicui propter-opera redditur, non ex gratia, sed ex debito rependitur. Si igitur Abraham ex operibus justificatus est, non est justificatus gratis. *Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam, secundum propositum gratiæ Dei.* Ei vero qui exteriora opera non facit, tempore destitutus, credit autem in Deum qui justificat peccatorem, fide sperante, diligente, invocante, ad obedientiam parata, fides illa prodest ad justitiam, seu accepta est Deo ut actus justitiæ quam in eo operatur, illum interius renovans, ut vere justus sit & nominetur. Ex eo enim quod credit vera esse quæ divinitus revelata & promissa sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per sanguinem & merita Christi, Deo justificanti se subjicit, atque ita recipit ab eo justitiæ donum. Hæc vis est verborum istorum, *reputatur fides ejus ad justitiam.* Ea enim locutione homines uti consueverunt, *quando id quod minus est ex parte alicujus, reputatur ei gratis ac si totum fecisset.* Ideo Apostolus docet hanc imputationem locum non habituram, si justitia esset ex operibus, sed solum quatenus est ex fide velut ex initio & semine ex quo tota justitia & renovatio interior progerminat. His verbis, *secundum propositum gratiæ Dei*, id est, secundum gratuitam ejus misericordiam, nihil est in Græco Textu quod respondeat.

S. Thom. Lect. 1. in cap. 4.

6. 7. 8. *Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus.* Idem docet David, justitiam scilicet homini sine ullo operum merito, ac proinde gratis a Deo infundi, dicens *Psalmo* 31. beatum esse hominem, quem Deus suo judicio justum reputat & facit absque ullo præcedentium operum merito. *Beati*, inquit, *quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Si enim peccatum in justificatis remaneret ac viveret, non esset vere dimissum, nec ab eo liberatus esset homo per gratiam Christi: Sicut infirmus non est liberatus a vulnere quod solummodo tectum est, non curatum. *Sub tegmine vulnerati putrescit vulnus: sub tegmine Medici sanatur vulnus.* Non esse, & non apparere, coram Deo idem est, quem nihil latere potest, *Omnia enim nuda sunt & aperta oculis ejus. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*, delendo illius maculam, & reatum pœnæ æternæ auferendo:

Justificatio peccatoris omnino gratuita.

S. Augustin. Hebr. 4. 13.

ferendo: Nam quod spectat reatum pœnæ temporalis, non pugnat ille cum amicitia Dei. Pœnas enim temporales & quidem non leves exegit a Davide Psalmi hujus auctore, postquam homicidii & adulterii crimina pœnitenti condonata sunt, nec jam a Deo habitus est pro peccatore, siquidem a Nathan Propheta audiverat. *Dominus transtulit peccatum tuum*. 2. Reg. 12. 13.

9. 10. 11. 12. *Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio*? Hæc justificationis gratia, qua homo jam spe, & si nondum re, beatus est, an ad Judæos dumtaxat pertinet, qui circumcisi sunt; an etiam ad Gentiles, qui sunt incircumcisi? *Dicimus enim*, jam diximus, & iterum dicimus, *quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. Quomodo ergo reputata est? In circumcisione, an in præputio?* Quo in statu erat, quando justus a Deo habitus est ex fide? Circumcisus-ne, an incircumcisus erat? *Non in circumcisione, sed in præputio*. Id ipsi evenit prius quam circumcisus esset, ut ex Scriptura sacra perspicuum est. *Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio*. Sicque circumcisionem quæ signum erat fœderis cum ipso & posteris ejus a Deo initi, quo ad censum populi Dei pertinerent, accepit Abraham ut signaculum seu sigillum quo comprobata est, rata habita, & confirmata præcedens ejus justitia, quam per fidem habuerat, cum adhuc incircumcisus esset: *Ut sit pater omnium credentium per præputium*, ut esset pater omnium credentium, etiam incircumcisorum, exemplo fidei suæ ac religionis: ut reputetur & illis ad justitiam fides qua in Deum credunt: *Et sit pater circumcisionis*, id est circumcisorum Judæorum: *Non iis tantum qui sunt ex circumcisione*, non eorum tantum qui carne circumcisi sunt, quasi hoc eis sufficiat ut filii sint Abrahæ, *sed & iis qui sectantur vestigia fidei*, verum etiam fidem imitantur: *quæ est in præputio patris nostri Abraham*, quam habuit pater noster Abraham, cum adhuc esset incircumcisus.

13. *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus* (supple, facta est) *ut heres esset mundi: sed per justitiam fidei*. Duas promissiones Abrahamo factas indigitat Apostolus, primam Gen. 12. 3. *In te benedicentur universæ cognationes terræ*: alteram Gen. 22. 18. *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ*. Neutram obtinuit Abraham per legem, siquidem annis quadringentis & triginta ante legem datam ipsi facta est, sed per justitiam ex fide natam, & credentibus gratuito Dei munere donatam. Galat. 3.

14. 15. *Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio*. Si enim ii tantum quibus lex data est, & qui ex lege se justos esse præsumunt, scilicet Judæi, heredes sunt promissionis Abrahamo factæ, & promissæ benedictionis participes; sequitur fidem sancti Patriarchæ qua Deo promittenti credidit; & nostram, qua per Christum redemptorem justitiam exspectamus, inanem & irritam esse: Deique promissionem suo frustratam effectu, quem lex præstare nemini potest. Confer cum Galat. 3. 18. *Si ex lege hereditas; jam non ex promissione*. Sunt enim paralellæ sententiæ. *Lex enim iram operatur*, id est pœnam affert, occasione data. *Ubi enim non est lex, nec prævaricatio*, id est transgressio legis est. Qui legem accepit, sciens peccat, adeoque majorem sibi pœnam arcessit. Lex igitur, non per se, & ex institutione sua, sed ex occasione iram legislatoris provocat, pœnamque peccantium auget; causa autem iræ est improbitas transgressorum. Sic Christus dicitur *positus in ruinam multorum*, & Apostoli quibusdam erant *odor mortis in mortem*, ex occasione: quia Christi beneficiis, & Apostolorum prædicatione plurimi abusi sunt, graviusque peccantes, damnationem æternæ mortis meruerunt.

16. 17. *Ideo*

Vide Græcum Textum, qui sic ad verbum reddi potest : *Propter hoc ex fide, ut secundum gratiam, ad esse firmam promissionem omni semini*. Et Syriacam Versionem, cujus hic est sensus: *Propterea ex fide, quæ per gratiam est, justificabimur, ut vera sit promissio toti ejus semini*.

16. 17. *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum*. Ideo ex fide divina promissio impletur, ut secundum gratiam impleri, id est, ut gratuita omnino & indebita agnoscatur, & ut firma sit ac rata omnibus Abrahami filiis, non iis solum quibus lex data est, sed & Gentilibus, qui licet non sint ex Abraham progeniti, neque legem acceperint, filii tamen ejus censentur per imitationem fidei. Omnium enim nostrum, tam Judæorum, quam Gentium, in Deum & Jesum Christum Filium ejus Dominum nostrum credentium pater est. (*Sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te*) patrem multarum gentium, secundum carnem, & multo magis secundum fidem, te constitui, proposito ac præordinatione certissima. *Ante Deum, cui credidit*, quæ paternitas spiritualis illi convenit coram Deo, cujus promissioni credidit : *qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt*. Dei omnipotentiam ex duobus effectis prædicat, quæ naturæ & arti sunt impossibilia. 1. Efficere ut sit quod non est. 2. Efficere ut quod mortuum est reviviscat: simulque significat Abrahamum hæc de Deo credidisse. Duo ista membra ad multiplicem Abrahami posteritatem, quæ nondum erat, referri videntur. Prius illud, *vivificat mortuos*, ad Judæos ex ejus quasi emortui, decrepiti, & per naturam inutilis ad gignendi functionem, lumbis natos, posterius istud, *vocat ea quæ non sunt, &c.* ad Gentiles, qui prius non erant populus Dei & filii Abrahæ, & tales facti sunt Dei misericordissima potestate ad fidem eos vocantis, illisque fidem donantis, qua Abraham imitarentur. Confer cum Versu 19. hujus capitis, & cum Osee 1. 10. *Et erit in loco ubi dicetur eis, Non populus meus vos: dicetur eis, Filii Dei viventis*.

Abrahami Patriarchæ fides.

18. 19. *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium*. Videns enim sterilem conjugem, tum utrumque præ senectute imbecillum, nullamque suscipiendorum liberorum spem apparere secundum naturam, nec ullum esse antiquius exemplum, quod eum posset consolari, divinum promissum fideliter suscepit, ex eoque spem concepit, fore ut multarum gentium pater esset, *secundum quod dictum est ei:* Genes. 15. 5. *Sic erit semen tuum*; innumerabile ut stellæ cœli. *Et non infirmatus est fide*, nullam passus fidei infirmitatem est, nullam dubitationem seu vacillationem circa promissionem Dei ; *nec consideravit corpus suum emortuum*, id est effœtum præ senio, & ad generandum impotens, *cum jam fere centum esset annorum*, uno scilicet minus. (Annum enim agebat ætatis nonagesimum nonum) *& emortuam vulvam Saræ*. Vimque concipiendi extinctam in corpore Saræ, quæ sterilis erat, & nonagenaria.

Loca Scripturæ in speciem pugnantia conciliantur.

S. Ambr. l. 1. De Abraham, cap. 4.

Hunc locum Apostoli pugnare cum *Genesis* 17. frustra quis objiceret, ubi Abraham post Dei promissionem repetitam, *cecidit in faciem suam, & risit, dicens in corde suo, putas-ne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* Risus enim Abrahami *non incredulitatis, sed exultationis indicium fuit* (inquit S. Ambrosius) Denique *adoravit & credidit.... Non est incredulus in promissis, nec avarus in votis. Hoc est, Non dubito quod facias, ut & centum annorum seni dones filium, & naturæ Auctor naturæ metas relaxes. Beatus cui ista donantur : sed tamen & jam hic Ismaël quem habeo de vernacula, si vivat in conspectu tuo, abundat mihi gratia. Denique Dominus & probavit ejus affectum, & petitionem non abnuit, & sua promissa firmavit*. Sed & Sanctus Augustinus locum Genesis eodem sensu exponit : *Risus Abrahæ*, inquit, *exultatio est gratulationis, non*

irrisio

irrisio diffidentis. *Verba quoque ejus illa in animo suo*, Si mihi centum annos habenti nascetur filius, & si Sara annorum nonaginta pariet: *Non sunt dubitantis, sed admirantis*. Etsi aliter sensisse videantur nonnulli Patres re operosius non examinata, & aliquid dubitationis in S. Patriarchæ verbis illis suboluerit, firmiorem habemus Apostoli sententiam, SS. Ambrosii, Augustini, & omnium S. Pauli Interpretum suffragio confirmatam. *S. Aug. l. 16. De civit. Dei cap. 26.*

20. 21. 22. *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia*: Ne animo quidem ancipiti, suspenso ac dubio fuit circa promissionem divinam; *sed confortatus est fide*, id est, firma fide illam suscepit, *dans gloriam Deo*: illum scilicet omnipotentem, & in promissis suis veracem ac fidelem professus: *Plenissime sciens quia quæcumque promisit, potens est & facere*. Plena ac certissima fide persuasum habens, Deum præstare posse quæcumque promisit, *Ideo & reputatum est illi ad justitiam*. Ideo tam heroica fides Deo accepta fuit ut opus egregium justitiæ. *S. Chrysost.*

23. 24. 25. *Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam*, credidisse verbis & promissionibus Dei fide firma, humili, obediente: *sed & propter nos*; non solum ad ejus commendationem, verum etiam ad nostram doctrinam & exemplum: *Quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis*. Hinc enim intelligere debemus, & nobis fidem ad justitiam pariter imputandam, id est, fide justitiam nostram inchoari vel augeri, fide (inquam) qua credimus in Deum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis. Hæc totius Evangelii summa. Fides enim resurrectionis Christi, omnium Mysteriorum fidem complectitur. Christi resurrectio sigillum est omnium quæ fecit, pertulit, docuit, promisit. Qui credit Jesum a mortuis resurrexisse, credit illum esse verum Messiam a Deo promissum, Dei Filium unigenitum, incarnatum, natum, mortuum esse & resurrexisse pro nostra salute. *Qui traditus est propter delicta nostra; & resurrexit propter justificationem nostram*. Qui traditus est morti a Deo Patre, seque ipsum liberrime tradidit Patri obediens, ut peccata nostra expiaret condigna, immo superabundanti satisfactione: & resurrexit ut fide resurrectionis suæ nos justificaret. *Mortuum quippe Christum & Pagani credunt: resurrexisse autem Christum, propria fides est Christianorum*. Si enim confitearis, *ait Apostolus*, quia Dominus est Jesus, & credideris in corde tuo quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. *Quia ergo ex ista resurrectionis fide justificamur, ideo & illud de Christo Apostolicum est*, QUIA *mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.* *S. Aug. l. 16. contra Faustum, c. 29.* *Rom. 10. 9.*

CAPUT IV.

Sensus Moralis.

1. 2. *Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? si enim Abraham ex operibus justificatus est: habet gloriam, sed non apud Deum*. Hæc humani cordis lugenda corruptela, quod gloriam suam ex bonis operibus quærat, quasi ea Deo non deberet, sicut & fidem, quæ radix bonorum operum est. Contra vero bonus Christianus se Deo omnia per Christum Jesum debere confitetur, & in Domino, non in

Fidem & bona opera Deo per Jesum Christum debemus.

se ipso

se ipso gloriatur; inanem esse gloriam persuasum habens, quæ Dei judicio & approbatione minime nititur. Homines de superficie operum judicium ferunt, laudant quod in illis fulget exterius; Deus vero de intentionis puritate, de cordis munditia, de effectus fervore judicat. *Ille* igitur *vere probatus est, quem Deus commendat* (ait alibi noster Apostolus) Christiano nomine indigni sunt, qui *Dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei*.

Joan. 12.

4. 5. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum*. Si quid boni in nobis est quod ex ejus gratia non oriatur, aut quod eam mereri valeat, Deus nos gratuito & pro nihilo non salvat; gratia Dei non est vita æterna, sed stipendium operum, sicut mors æterna stipendium est peccati. „ Merces nostra gratia vocatur (*inquit S. Augustinus*) si gratia est, gratis datur. Quid est, gratis datur? Gratis constat. „ Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera „ tua, & inveniuntur omnia mala. Si quod debetur illis operibus Deus red- „ deret, utique damnaret. Malis operibus quid debetur nisi damnatio? bonis „ quid debetur? Regnum cælorum. Tu autem in malis operibus inventus „ es: si reddatur tibi quod debetur, puniendus es. Quid ergo fit? Non tibi „ Deus reddit debitam pœnam, sed donat indebitam gratiam. Debebat vin- „ dictam, dat indulgentiam. Incipis ergo esse in fide per indulgentiam, jam „ fides illa assumpta spe & dilectione incipit bene operari, sed nec tunc glo- „ rieris, & extollas te: memento a quo in via positus sis; memento quia & „ sanis pedibus & velocibus errabas; memento quia & si languebas, & in „ via semivivus jacebas, levatus es in jumentum, & perductus in stabulum. In propriis meritis non confidamus, quæ nulla habemus ex nobis. Superba enim illa fiducia & præsumptio meritum ac præmium fidei pessumdat ac destruit. *Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiæ Dei*. Sic Abraham justificatus est, non ex operibus, sed ex fide, non tamen otiosa & sterili, sed actuosa & bene operante. Abraham filium suum immolandum Deo obtulit: „ Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationem operis, sed video „ fidei fundamentum: Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radi- „ cem. Si autem hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi pro- „ desset qualecumque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abraham, „ ut cum ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret „ apud semetipsum, Non facio, & tamen credo quia me etiam contemnen- „ tem jussa sua liberat Deus; fides sine operibus mortua esset, & tamquam ra- „ dix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergo? Debemus nulla „ opera præponere fidei, id est ut ante fidem quisquam dicatur bene opera- „ tus? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur ho- „ minibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magnæ vires & cur- „ sus celerrimus preter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem; „ ubi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, „ intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum „ facit aspiciat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. Fac enim homi- „ nem optime gubernare navim, & perdidisse quo tendit, quid valet quia ar- „ temonem optime tenet, optime movet; dat proram fluctibus, cavet ne late- „ ra infligantur; tantis est viribus ut detorqueat navim quo velit, atque unde „ velit; & dicatur ei; Usquequo is? & dicat, Nescio; aut dicat, Ad illum portum „ eo; nec in portum, sed in saxa festinet: Nonne iste quanto tibi videtur in na- „ vi gubernanda agilior & efficacior, tanto periculosius eam sic gubernat, ut „ ad naufragium properando perducat? Talis est & qui optime currit præter „ viam:

S. Aug. Enar. 2. in Psal. 31.

Luc. 10. 30.

Abraham justificatus ex fide, non sterili, sed actuosa & per dilectionem operante.

S. Aug. ibid.

Bonum opus intentio facit.

Fides sine caritate & bonis operibus inutilis ad salutem.

„ viam. Nonne ergo erat melius & tolerabilius, ut esset gubernator ille „ aliquanto invalidior, ut cum labore & aliqua difficultate gubernacula „ regeret, & tamen rectam viam, debitumque cursum teneret; rursum- „ que ille pigrius etiam & imbecillius, tamen in via ambularet, quam „ præter viam fortier curreret? Optimus ergo ille qui & viam tenet, & „ bene ibi ambulat: sequentis autem spei, qui etsi aliquantulum claudicat, „ non omnino ut erret, aut remaneat, sed progreditur etsi paulatim. For- „ tasse enim sperandum est eum quo tendit etiam tardius perventurum. „ Ergo ex fide justificatus est Abraham: sed si fidem opera non præcesse- „ runt, tamen secuta sunt. Numquid enim fides tua sterilis erit? Si ste- „ rilis non es, sterilis non est ipsa. Aliquid mali credidisti, & igne ma- „ litiæ tuæ radicem tuæ fidei concremasti. Tene ergo fidem operaturus. „ Sed dicis, Non hoc ait Apostolus Paulus. Immo hoc ait Paulus Apo- „ stolus: *FIDES*, *inquit*, quæ per dilectionem operatur. *Opus fidei dile-* „ *ctio est*; quæ dilectio vocari non potest, nisi & mali nihil operetur, & „ quicquid potest boni operetur. Quid enim facit dilectio? Declina a ma- „ lo, & fac bonum. *Hanc fidem sine operibus commendat Apostolus*, *& alio tamen loco ait*: „ Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, ca- „ ritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo si nihil prodest fides sine caritate, caritas autem ubi fuerit necesse est ut operetur, fides ipsa per dilectionem operatur. Quomodo ergo justificatur homo sine operibus? Respondet Apostolus. Propterea hoc tibi dixi, homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris, & merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam. Noli ergo præsumere de operibus tuis ante fidem. Noveris quia peccatorem te fides invenit, & si te fides data fecit justum, impium invenit quem faceret justum. *Credenti*, inquit, *in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam*, *secundum propositum gratiæ Dei.*

Galat. 5. *Psal. 36. 47.* *1. Cor. 13.*

6. 7. 8. *Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Davidis humilitas imitanda, qui gratuitam fidei justitiam confessus est, nec in se ipso, sed in solo Deo virtutem suam seu fortitudinem, justitiamque inveniens, nihil suis meritis, verum uni ejus misericordiæ acceptum retulit. Hæc Davidis intelligentia, quam presefert Psalmi 31. ab Apostolo citati titulus: *Ipsi David intelligentiæ*: Qua scilicet intelligitur non meritis operum, sed gratia Dei hominem liberari confitentem peccata sua. *Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus*. Quam justitiam? Fidei, quam bona opera non præcesserunt, sed quam bona opera consequuntur. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates*, *& quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus*. Intelligentia felix est ut noveris nec jactare te debere de meritis tuis, nec præsumere de immunitate peccati. *Prima intelligentia*, *ut te noveris peccatorem. Consequens intelligentia est, ut cum ex fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc viribus tuis, sed gratiæ Dei deputaveris. Ita non erit dolus in corde tuo, hoc est in ore interiore tuo, nec aliud in labiis habebis, aliud in cogitatione*. Qui enim cum sit iniquus, justum se prætendit, nonne dolosus est? *Beati quorum remissæ sunt iniquitates*, *& quorum tecta sunt peccata*. Hanc beatitudinem per baptismum, & exinde per pœnitentiam consecuti sumus. Collaudemus misericordiam Dei, qui dimisit iniquitates nostras, & projecit in profundum maris omnia peccata nostra. *Beati*, non in quibus non sunt „ inventa peccata, sed *quorum tecta sunt peccata*... Cooperta sunt, tecta

David gratuitam fidei justitiam confessus est. Ejus humilitas imitanda.

S. Aug. Enarr. 2. in Psal. 31.

„ sunt,

„ sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere; si noluit advertere, noluit animadvertere, si noluit animadvertere, noluit punire; si noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Nec sic intelligatis quod dixit, Peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim est Deum videre peccata, nisi punire peccata? Cui propterea dicitur. *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Peccata ergo tua non videat, ut te videat. Sed ut a peccatis tuis oculos avertat, ut illa remittat, ipsa confitere ut David, excusare noli, confitere sine dolo, *Nec est in spiritu ejus dolus*. Confitere corde contrito & humiliato; noli tegere peccata tua, ut Deus tegat. *Deus tegat vulnera, noli tu. Nam si tu tegere volueris erubescens, Medicus non curabit. Sub tegmine Medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnerati celatur vulnus. Cui celas? Qui novit omnia*. Peccatum in nobis puniamus exemplo Davidis pœnitentiam agentes & Justitiæ divinæ satisfacientes, ut nobis a Deo non imputetur. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*. Fœlices nos æstimemus, cum Deus temporalibus flagellis ad emendationem nos cædit ut filios: *Flagellat* enim *omnem filium quem recipit*. Davidem pœnitentem imitemur, qui *Agnoscens culpam suam, amplexus est pœnam suam, quærens gloriam non suam*.

Vulnera animarum nostratum si tegamus, ea Deus non curat.

Hebr. 11.

S. August. in Psalm. 50.

℣. 10. 11. Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio? &c. Ex incircumcisis illis sumus, quibus Deus peccata remisit, & justitiam donavit per Jesum Christum Dominum nostrum. Ex iis sumus, quibus fidem gratis dedit, quæ justitiæ radix est. Fidem in baptismo acceptam, frequentibus actibus excitemus, & bonis operibus comprobemus, ut in nobis augeatur, & perficiatur. Grato simus erga Deum & Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum animo: Misericordias Domini in æternum cantemus. Quam optandum esset ut fideles Sacramenta suscipientes jam pleni essent fide, caritate, justitia, sicut Abraham circumcisionem suscipiens jam justus erat! Utinam ita dispositi essent Pœnitentes, cum Absolutionem recipiunt Sacerdotis, post Confessionem peccatorum, ut Absolutio sacramentalis justitiam & gratiam in ipsis potius obsignaret quam produceret! Hæc quidem sacramenti virtus, ut remissionem peccatorum, gratiam, & justitiam operetur; neque necesse est ut contritione perfecta, quæ caritate formata est, justificati sint peccatores antequam Baptismum vel Absolutionem sacerdotis in Pœnitentiæ Sacramento recipiant (quæ propterea Sacramenta mortuorum a Theologis appellantur, quod spiritaliter mortuis per peccatum vitam gratiæ reddant) verum, ut dixi, optandum esset ut fide tam viva, spe tam firma, caritate tam fervente pœnitentiam agerent ante sacramentalem Absolutionem, ut ejus quidem in voto susceptæ virtute justi jam essent, eaque actu impensa præcedentem justitiam obsignaret, confirmaret, augeret: quemadmodum circumcisio justitiam fidei in Abrahamo obsignavit. *Et signum accepit circumcisionis signaculum justitiæ fidei*. Hoc Ecclesiæ desiderium fuisse prioribus seculis, publicæ pœnitentiæ stationes, variique gradus, totaque pœnitentialis disciplinæ ratio; diuturnæ pœnitentium probationes, morumque accuratum examen, prius quam Absolutione donarentur, aperte demonstrant. Disciplinam suam justis de causis mutavit pia Mater, filiorum infirmitati condescendens: sed tamen debitas dispositiones exigit ad Absolutionem sacramentalem recipiendam, quæ nisi adsint in peccatoris animo vel ante, vel ipso quo illam recipit tempore, ipsa Absolutio non est in eo causa vel *signaculum justitiæ*, imo potius signaculum est damnationis.

Ecclesiæ desiderium de pœnitentium dispositione ad absolutionem Sacerdotis suscipiendam.

11. 12. *Et*

11. 12. *Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei; quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam. Et sit pater circumcisionis: non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abraham.* Circumcisio, quam Abraham accepit, signum fuit baptismi nostri, spiritualisque circumcisionis, quam exercere debemus præcidendo & resecando pravas cupiditates, & vitia succrescentia. Hoc opus fidei, quo justitia nostra perficitur usque in diem Christi. Ita filii Abraham erimus. *Ut sit pater omnium credentium*. Præclarus est eam in rem S. Justini Martyris locus Dialogo cum Tryphone. „ Abraham, *inquit*, non propter „ circumcisionem, justitiæ a Deo reportavit testimonium, sed propter fi„ dem: priusquam enim est circumcisus, sic de eo promulgatum est: Cre„ didit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam. Quocirca & nos „ in præputio carnis nostræ credentes Deo per Christum, & circumcisio„ nem obtinentes nobis eam assecutis utilem, cordis scilicet circumcisio„ nem, justi & grati Deo, ut speramus, apparebimus. " Patres-familias, domini, Magistratus, Principes, vitia & pravas cupiditates verbo Dei, quod penetrabilius est omni gladio ancipiti, circumcidite; fidei, religionis, caritatis, justitiæ, omniumque virtutum Christianarum, filiis vestris, servis, subditis exempla præbete: Sacramenta pari pietate frequentate ei qua Abraham Patriarcha noster signum circumcisionis accepit: & illorum secundum spiritum patres eritis, sicut Abraham *pater* est *omnium credentium*. Animo parati estote ad relinquendum omnia propter Deum, ad immolandum ejus voluntati, quæ maxime diligitis; ita filios Abrahæ vos demonstrabitis, *sectantes vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ*.

Circumcisio ab Abrahamo suscepta, figura fuit baptismi nostri & spiritualis circumcisionis.

13. 14. *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei*: Gratuita promissio temporalis hereditatis Abrahamo facta ante legem, typus est gratuitæ prædestinationis sanctorum ad æternam hereditatem, quæ non meritis legis, sed meritis fidei, quæ dona Dei sunt, tribuitur. Hanc hereditatem in veteri Testamento adumbratam, Christus Jesus in nostro revelavit. Secundum Evangelii fidem vita instituenda est, regnum Dei quærendum est, & justitia ejus, ut Evangelii promissa consequamur; ut *hæredes* simus *mundi* novi, quæ est *Ecclesia primitivorum qui conscripti sunt in cælis*, Nemo vero existimet exteriorem dumtaxat litteræ Evangelii observantiam ad cælestem hereditatem consequendam sufficere; hæc enim mera lex est, si spiritu destituta sit. Evangelii porro spiritus, caritas est. Hæc una filios Dei facit, quibus servatur hereditas, Deus ipse æternum fruendus. Si timor ad justitiam sufficit, & ad hereditatem consequendam, lex per se sufficiet, quæ timorem inspirat pœnarum comminatione: si lex & timor sufficiunt, frustra factæ sunt promissiones, frustra in Christo Jesu, & per Christum Jesum impletæ & exhibitæ. *Si enim qui ex lege hæredes sunt; exinanita est fides abolita est promissio*. Hi soli filii Dei sunt, & hæredes promissionum Testamenti novi, qui Spiritu Dei aguntur, qui non est spiritus servitutis & timoris, sed amoris, quem in cordibus justorum diffundit. *Hæc est brevissima & apertissima differentia duorum testamentorum, timor & amor: illud hominem veterem*, qualis est Judæus: *hoc ad novum hominem*, qualis est verus Christianus, *pertinet*.

Hebr. 12. 12.

Exterior Evangelii observantia sine ejus spiritu non sufficit ad salutem.

S. Aug. contra Adimantum, cap. 17.

15. *Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio*. Lex sine gratia magis reos facit, quia mentem illuminat, voluntatem vero non adjuvat; dat nosse hostem, non vincere; accendit cupiditatem; (nitimur

Legis sine gratia infirmitas.

S. Aug. l. de Gratia & libero arbitrio, c. 10. Et lib. De Spiritu & Littera, c. 8.

timur enim in vetitum) non donat caritatem ; cor inflat , non ſanat. *Quando autem cognoſcit homo peccatum , ſi non adjuvat gratia ut cognitum caveatur, ſine dubio lex iram operatur .* Judæis igitur qui ſub lege erant, lex iram operabatur, abundante peccato, quod a ſcientibus perpetrabatur. „ Quia & quicumque faciebant quod lex jubebat , non adjuvante ſpiritu „ gratiæ , timore pœnæ faciebant, non amore juſtitiæ: ac per hoc coram „ Deo non erat in voluntate , quod coram hominibus apparebat in ope„ re , potiuſque ex illo rei tenebantur, quod eos noverat Deus malle, ſi „ fieri poſſet impune, committere.

Juſtitia fidei tribus ex capitibus commendatur.

16. *Ideo ex fide, ut ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei qui ex lege eſt ſolum , ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ, &c.* Juſtitia fidei tribus ex capitibus commendatur, tribus excellentiæ radiis effulget. 1. Gratiæ & operationis Dei in cordibus noſtris effectus eſt. Fides igitur eſt gratuitum omnino Dei donum : alioqui gratis non juſtificarentur, qui ex fide juſtificantur. Fides ex nullis præcedentibus meritis per Dei gratiam fit in homine , ſine qua opera bona a nullo fiunt homine. *Ideo ex fide, ut ſecundum gratiam.* 2. Juſtitia fidei, quod ſtatum ſuum ſpectat , immutabilis, invariabilis & perpetua eſt, non temporaria, ut ſtatus legis . *Ut firma ſit promiſſio.* 3. Non uni nationi , ſed omnibus gentibus fidei juſtitia a Deo per Chriſtum Jeſum parata eſt. *Omni ſemini, non ei qui ex lege eſt ſolum, ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ, qui pater eſt omnium noſtrum.* Hoc vocationis noſtræ fundamentum . Abrahæ enim filii credendo facti ſumus ; non filii carnis , ſed filii promiſſionis , quibus idem Apoſtolus ait : *Si autem vos Chriſti: ergo ſemen Abrahæ eſtis, ſecundum promiſſionem hæredes.* Eccleſia Chriſti una gens, pertinens ad ſemen Abrahæ; quæ vocata eſt quidem ex omnibus gentibus, *& ſic in ea dicuntur omnes gentes, ut una ſit gens in adoptionem vocata .* De illa prædictum a Propheta eſt : *Semen Abraham ſervi ejus, filii Jacob electi ejus. Ipſe Dominus Deus noſter, in univerſa terra judicia ejus.* Et, *Qui annuntiat verbum ſuum Jacob, juſtitias & judicia ſua Iſrael. Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.* Extra iſtam gentem nulli genti manifeſtavit judicia ſua : Quoniam qui ea non crediderunt, etiamſi annuntiata ſunt, manifeſtata eis utique non ſunt; quia niſi credant non intelligent.

S. Auguſt. paſſim.

Galat. 3. 29.

Pſal. 104. 6. 7.
Pſal. 147. 19. & 20.
S. Aug. Enar. in Pſal. 104.

17. 18. (*Sicut ſcriptum eſt : Quia patrem multarum gentium poſui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt , tamquam ea quæ ſunt.* Quando promiſit Deus Abrahæ in ſemine ejus fidem gentium, *dicens*, Patrem multarum gentium poſui te, *non de noſtræ voluntatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione promiſit. Promiſit enim quod ipſe facturus fuerat, non quod homines. Quia etſi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum; ipſe facit ut illi faciant quæ præcepit, non illi faciunt ut ipſe faciat quod promiſit: alioquin ut Dei promiſſa compleantur , non in Dei, ſed in hominum eſt poteſtate, & quod a Domino promiſſum eſt , ab ipſis redditur Abrahæ.* Gratiæ ejus omnipotentis efficaciam, fidem gentium operantis, & ex lapidibus filios Abrahæ ſuſcitantis , exprimit Apoſtolus duobus operibus, quæ Dei propria ſunt, reſurrectione ſcilicet mortuorum, & rerum non extantium creatione ſeu productione ex nihilo . Eſſe quippe vel non eſſe; mortuum eſſe aut vivere; ſterilem eſſe vel fœcundum, idem eſt apud Deum miſericordiam facere volentem . Qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt:

Geneſ. 17. 5.
S. Auguſt. lib. De Prædeſtin. ſanct. c. 10.

Efficacia gratiæ Dei fidem gentium operantis, quam de ſua prædeſtinatione promiſit.

S. Proſper Car. De ingratis, p. 2. cap. 18.

Uſque adeo donum eſt quod credimus, & data gratis
Gratia, non merita ditat mercede vocatos:

Nec

Nec justorum operum discernit facta, sed omnes
Sola ex immundis mundos facit: utque legentem
Lectus amet, non hoc studio, sed munere sumit.
Nam si spectatrix meritorum est gratia, & illis
Se tribuit, quorum est animus purgatior, & quos
Per libertatem arbitrii sibi repperit aptos:
Insontes tantum justosque adsumere solum
Debuit, & veri cupidos ac recta volentes.
Perversos autem & scelerum assuetudine turpes
Deturbare procul, lucemque negare tenebris.
Atqui Salvator mundi non præmia justis
Solvere, nec sanis venit conferre medelam:
Sed quod dispersum exciderat, fractum atque jacebat,
Quærere, & inventum reparare & reddere curæ.

Quantocumque ergo languore, quantavis miseria, quantavis sterilitate quantavis impotentia laboret anima nostra, eam ad Deum convertamus, nihil de nobis ipsis, totum ab ejus misericordia sperantes, qui vita nostra est, lumen nostrum, virtus nostra. *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium.*

Pastores Ecclesiæ noverint se patres multarum familiarum Christianarum, & quasi multarum gentium, quæ pastorali ipsorum curæ commissæ sunt, a Deo constitutos. Suave illud & honorificum patris nomen magis ament, quam domini, ne in clero dominari videantur. Nomen istud S. Paulus lubentius sibi sumebat quam Magistri & Doctoris. *Ut filios meos carissimos moneo. Nam si multa millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.* Oves igitur suas sincero & effectivo amore ceu filios carissimos diligant, Christianæ illorum institutioni sedulo se applicent, rudibus in doctrina & exhortatione se accommodent, illorum saluti procurandæ & promovendæ se totos impendant & superimpendant; illis thesaurizent, id est bona sua temporalia ad illorum inopiam sublevandam cum gaudio distribuant; non laboribus, nec vitæ quidem suæ parcant, sed eam alacriter exponant, ut Sacramenta in vitæ periculo constitutis administrent; nec pestis, similiumve morborum contagione ab officio deterreantur. Se ut hominem sterilem & emortuum, ut debile & inutile instrumentum Pastor consideret: qui Christianæ & Sacerdotalis humilitatis sensus est: sed ad Deum fide viva confugiat, qui vitam, fœcunditatem, viresque ad functiones sacri Ministerii digne implendas ipsi donare potest. *Qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.* De suis peccatis, & infidelitatibus, miseria & impotentia convictus, *in spem contra spem* credat, & confidat adfuturum sibi Deum misericordia sua & gratia, viresque ac fœcunditatem spiritualem donaturum, ad conservandum & augendum populum sibi commissum in fide & pietate Christiana. Nullis tandem obicibus & impedimentis, nulla populi sibi commissi indispositione, duritie, contradictione fidem suam infirmari sinat; quo magis laboribus pastoralibus corpus ejus debilitatur, eo magis fides ejus per caritatem operans roboretur: & pater numerosæ posteritatis secundum spiritum evadet, quam divinæ gratiæ fœcunditas ipsi suscitabit. *Et non infirmatus est fide.* Omnia possibilia sunt credenti.

Pastores Ecclesiæ ut patres fidelium se gerant, non ut dominos.

1. Cor. 4. 14. 15.

Credendum sine hesitatione, sperandum sine diffidentia,

20. 21. *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo.* Credere sine hæsitatione, sperare sine diffidentia, est Deum glorificare. Dei omnipotentiam & veritatem magnificat & laudat

exemplo Abrahami Patriarchæ.

laudat hominis sic dispositi pius affectus, Deus dixit, Deus promisit. Hæc duo verba sufficiunt ad resistendum tentationibus incredulitatis, mentem agitantibus; ad sedandum fluctus diffidentiæ, cor pulsantes. [*Tertull. De Præscript. cap. 14. & 8.*] *Cedat* igitur *curiositas fidei, cedat gloria saluti .... Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum, nec inquisitione post Evangelium*. Divinorum [*S. Chrysost. Hom. 8.*] Mysteriorum modum curiose inquirere, arcanas rationes quibus Deus promissa sua implere decrevit, dubia ratione perscrutari, grave peccatum est, injuriaque Dei omnipotentiæ illata. Certa persuasione adhærendum veritatibus a Deo revelatis. Hic fidei caracter est, quæ majorem suadendi vim habet, quam humana quævis ratiocinatio. *Plenissime sciens quia quæcumque promisit. potens est & facere*. [*S. Aug. l. 16. De Prædest. Sanct. c. 10.*] „Non ait, prædicere; non ait, præscire; „nam & aliena facta potest prædicere atque præscire: sed ait, *potens est & „facere*; ac per hoc facta, non aliena, sed sua. An forte opera bona „gentium Deus promisit Abrahæ in semine ipsius, ut hoc promitteret „quod ipse facit; non autem promisit fidem gentium, quam sibi homines „faciunt; sed ut promitteret quod ipse facit, illam præscivit homines es„se facturos? Non quidem loquitur sic Apostolus: filios quippe promisit „Deus Abrahæ, qui fidei ejus vestigia sectarentur. Sed si opera gentium promisit, non fidem; profecto quoniam non sunt bona opera nisi ex fide [*Habac. 2. 6. Rom. 14. 23. Hebr. 11. 6.*] (*Justus* enim *ex fide vivit*; &, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*; & *Sine fide impossibile est placere Deo*:) nihilominus ut impleat quod promisit Deus, in hominum est potestate. „Nisi enim homo faciat quod Deo „donante ad hominem pertinet, non faciet ipse quod donet: hoc est, ni„si habeat homo fidem ex semetipso, non implet Deus quod promisit, „ut opera justitiæ dentur ex Deo. Ac per hoc, ut promissa sua Deus pos„sit implere, non est in Dei, sed in hominis potestate. Quod si veritas „& pietas nos credere vetat: *Credamus cum Abraham, quoniam quæ promisit, potens est & facere. Promisit autem filios Abrahæ; quod esse non possunt si non habeant fidem: ergo ipse donat & fidem*. Abrahæ fidem imitemur. Prompta sit fides nostra respectu rerum difficillimarum, ut Sancti illius Patriarchæ fides; firma sit & tranquilla inter humanarum ratiocinationum contradictiones & pugnas; obediens sit, & ad sacrificium omnium affectuum carnalium, bonorumque temporalium parata; perseverans in probationibus; constans & fidelis in medio incredulorum & impiorum. [*S. Joan. Chrys. Hom. 8.*] „Quoties nobis credulitatem vitio vertent, illis contra exprobremus incredu„litatem; ut miseris, pusillanimibus, insipientibus. Quemadmodum enim „fides magni & sublimis animi est, ita incredulitas animi est exilis, ra„tione carentis, & ad pecudum amentiam depressi. Deum glorificemus [*Lucæ 12. Vers. 5. æquivalenter.*] „tum per fidem, tum per opera fidei, ut ab illo vicissim glorificemur. *Eos* „enim *qui me glorificant*, ait, *glorificabo*. Quamquam si nulla etiam propo„sita esset merces, vel hoc ipsum magna gloria fuerit, quod digni habiti „fuerimus qui Deum glorificemus. Nam si qui Regum laudes celebrant, „ii ob hoc tantummodo magnopere sibi placent, & si nullus inde alius „fructus existeret: quanto majoris gloriæ est, quod Deus ac Dominus noster a nobis glorificari velit, idque propter sanctificationem & salutem nostram, cum nobis non indigeat, nec ullus ipsi accedat ex glorificatione nostra felicitatis gradus? Quantum vero nos supplicium manet, si moribus fidei, quam profitemur, dissentaneis, auctores fuerimus ut blasphemia Deus afficiatur?

23. 24. *Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam: sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum*, qui

qui resuscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis. Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram. Colligamus igitur & nos fructus fidei, & justitiam quæ ex ea nascitur, decerpamus. Non enim frustra scripta sunt quæ Dominus Deus fecit Patriarchæ Abrahæ; sed ut nos illa videntes fidem similem ostendamus. Fidem porro Abrahæ, quæ illi ad justitiam reputata est, commendans Apostolus, eamque nobis in exemplum datam docens, ut Dei verbis & promissis pariter credamus, opportune meminit mortis & resurrectionis Christi Jesu, ut fidem solam in iis qui virtutem negligunt, ad justitiam minime sufficere doceat: sed bona opera fidei necessario adjungenda, sine quibus mortua esset. Si enim oportuit Christum Jesum pro peccatis nostris mortem subire, ut nostrum debitum exolveret, & ut ejus resurrectio communem omnium resurrectionem præstaret: quid non agere debemus & pati, ut tantæ gratiæ simus participes? In Christum Jesum qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram, ut par est non credimus, nisi moriamur peccato, & Deo vivamus; nisi cælestia quæramus & sapiamus, non quæ super terram. Qui hæc agit, ostendit se credere in eum qui suscitavit Dominum Jesum a mortuis, & huic vere fides reputatur ad justitiam. Neque enim possibile est ut habenti in se aliquid injustitiæ possit justitia reputari, etiamsi credat in eum qui suscitavit Dominum Jesum a mortuis. Si propter peccata nostra traditum Christum Jesum credimus, quomodo non alienum nobis & inimicum est omne peccatum, pro quo Redemptor noster traditus in mortem est? Si surreximus cum Christo, qui est justitia, & in novitate vitæ ambulamus, & secundum justitiam vivimus, surrexit nobis Christus ad justificationem nostram. Si vero nondum deposuimus veterem hominem cum actibus suis, sed in injustitia vivimus, audeo dicere quod nondum surrexit nobis Christus ad justificationem, nec traditus est propter peccata nostra. Si enim hoc credo, quomodo illud amo pro quo ille pertulit mortem? Si hoc credo, quod ille ad justificationem meam surrexit, quomodo injustitia placet? Justificat ergo eos Christus tantummodo, qui novam vitam exemplo resurrectionis ipsius suscipiunt, & vetusta injustitiæ atque iniquitatis indumenta velut causam mortis abjiciunt. Origenes l. 4. in Epist. ad Romanos.

Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram. „ Sicut morte ipsius seminamur, sic resurrectione ipsius germina- „ mus. Etenim morte ipsius significatur mors vitæ nostræ. De hac re „ audi Apostolum: *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Ille non habuit quod emendaret in cruce: „ quia sine peccato ascendit in crucem. Nos in cruce ejus emendemur, „ & ibi ponamus quod male contraximus, ut justificari ejus resurrectione „ possimus. *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justi-* „ *ficationem nostram.* In ejus traditione delictum sonat, in ejus resurrectione „ justitia sonat. Ergo moriatur delictum, & resurgat justitia. S. Aug. Serm. 236. alias 88. De Diversis. Rom. 6. 4.

CAPUT V.

Sensus Litteralis.

Ex fide justificamur, meritis Christi Mediatoris.

1. JUstificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Itaque ex fide, non ex meritis, a peccatis mundati & sanctificati, pacem cum Deo servemus, cui sumus reconciliati per Dominum Jesum Christum Meditatorem nostrum. In hoc Versu variant Græci codices. In plerisque legitur, ἔχομεν, *habemus*, id est, Deum habemus placatum & propitium: cui lectioni Tertullianus favet l. 5. contra Marcionem cap. 13. dicens: *Monet* (Apostolus) *justificatos ex fide Christi, non ex lege pacem habere*. Eumdem sensum adstruit Auctor Commentariorum olim S. Ambrosio adscriptorum. *Pacem*, inquit, *cum Deo habere fides facit, non lex: hæc enim nos Deo reconciliat, sublatis peccatis quæ nos Deo fecerant inimicos. Et quia Dominus Jesus hujus gratiæ minister est, per ipsum pacificati sumus Deo.* Versiones Arabica & Æthiopica eumdem sensum reddunt: *Pacem habemus apud Deum*. Antiquum MS. Alexandrinum, Claromontanum, aliusque Codex Græcus Sandionysianus a Gagnæo citatus habent, ἔχωμεν, *habeamus*. Quam lectionem Origenes, S. Chrysostomus, Theodoretus, S. Hieronymus in divina Bibliotheca, S. Augustinus lib. 2. Operis imperfecti contra Julianum cap. 172. aliique sequuntur. Versio Syriaca eumdem sensum reddit.

Græcorum codicum variatio.

Spes gloriæ filiorum Dei.

2. *Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*. Cujus opera & meritis, scilicet Jesu Christi Mediatoris, adducti sumus, aditum habuimus, admissi sumus, fide, non meritis, ad gratiam tam eximiam justificationis & sanctificationis, ad statum tam felicem gratiæ, in qua firmi permanemus, & de qua gloriamur in Domino, beatos nos existimantes in spe gloriæ filiis Dei paratæ; ad quam gratia jus nobis tribuit, cum nos filios Dei per adoptionem faciat. Vox *filiorum* abest a Græco Textu, & a Versionibus Syriaca, Æthiopica, Arabica: eam non agnoscunt Græci Commentatores, nec S. Cyprianus *lib. 3. Testimoniorum ad Quirinum, num. 6.*

Gaudium in adversitatibus.

3. 4. 5. *Non solum autem*, ea spe gloriamur, *sed & gloriamur in tribulationibus*, gaudemus adversis rebus, iis maxime quæ propter Dei & Christi nomen nobis eveniunt: *scientes quod tribulatio patientiam operatur*: edocti a Spiritu sancto, & fœlici experientia, quod adversitas & afflictio parit patientiam: *patientia autem probationem*, quia inde exploratum habetur quanti Deum & cœlestia faciamus: *Probatio vero spem* magis magisque accendit, tum ex Dei bonitate, cui non convenit talem patientiam sine præmio relinquere, tum ex promissione Christi (Matth. 5. 11. 12. & Joan. 16. 20. *Spes autem non confundit*, id est, non fallit. Pudere eos solet, quorum spes vanis pollicitationibus delusa est: sed spes quæ divinis promissis nititur, non confundit, non pudefacit, quia certissima & infallibilis est. *Quia Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Quod dixi, spem non confundere, sive non fallere, compertum est ex Charitate, tum ea qua nos diligit Deus, effundendo in nos Spiritum sanctum tamquam pignus hæreditatis promissæ; tum ea qua nos dilectores suos facit, quam idem Spiritus multiplicibus donis comitatam in cordibus nostris effundit. De qua & 1. *Joan.* 3. scriptum est: *Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus.*

6. 7.

6. 7. *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est?* Ut quid enim, nisi ut suam erga nos caritatem demonstraret, Christus pro nobis mortuus est tempore constituto a Patre, cum adhuc peccati languoribus detineremur? *Vix enim pro justo quis moritur*: Vix inter mortales inveniatur, qui ad mortem pro homine justo & insonte oppetendam paratus sit. *Nam pro bono forsitan quis audeat mori.* Verumtamen contingere forte potest ut aliquis tam forti sit animo (quamquam hoc perrarum sit) ut pro viro bono & de omnibus bene merito mori sustineat. Hic sensus planior videtur & magis ad Apostoli mentem, quam interpretatio S. Hieronymi, justum & bonum de rebus, non de personis explicantis. *Justum & bonum*, inquit, *non putemus esse diversum, nec aliquam proprie significare personam; sed absolute rem justam & bonam, pro qua difficulter, sed interdum aliquis inveniri potest, qui suum sanguinem fundat.*

Christus pro impiis mortuus est.

S. Joan. Chrys. Hom. 9. Theodoret. &c.

S. Hier. Epist. 151. ad Algasiam, quæst. 7.

8. 9. 10. *Commendat autem caritatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est.* Verum hoc ipso eximiam suam erga nos caritatem Deus conspicuam facit, quod cum adhuc peccatis obstricti, nondum justificati essemus, Christus pro nobis mortuus est tempore convenienti, in plenitudine temporis. Hæc verba, *secundum tempus*, eruditis Commentatoribus redundare videntur hoc loco, & secundum fidem Græci Textus, cui Versiones Syriaca & Arabica consentiunt, expungenda. Ea non legerunt *S. Irenæus libro 3. cap. 18. S. Cyprianus Epist. 52. ad Antonianum, S. Hilarius Tract. in Psal. 55.* num. 7. *S. Augustinus lib. 4. De Trinitate Cap. 1.* Verum in antiquis optimæ notæ Codicibus Græcis extitisse, constat ex eo quod *S. Hieronymus*, qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit, ea exhibeat in divina sua Bibliotheca, & *Theodoretus* illa exponat in Commentario, quem sequitur *Theophylactus*.

Galat. 4.

Multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Multo magis ergo per mortem ejus nunc justificati, per ipsum liberabimur ab ira Dei, seu a justa vindicta quam in peccatores æternum exercebit. *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.* Si enim nos Christus Dei Filius reconciliavit Patri pro nobis moriendo, cum inimici essemus, ejusque iræ ob peccatum obnoxii; multo magis reconciliatos salvabit vivens vita immortali & gloriosa, regnans sine fine, sedens ad dexteram Patris, & interpellans pro nobis ut advocatus noster. Quid potius agat, cui omnis potestas data est, quam ut plena & perfecta animæ corporisque salute donet eos, pro quibus in gratiam Patris restituendis tam multa gessit ac passus est?

11. *Non solum autem* sumus reconciliati, *sed & gloriamur in Deo*, quem propitium habemus, & cujus amici, immo & filii adoptivi facti sumus, non nostra virtute ac merito, sed *per Dominum nostrum Jesum Christum*, Mediatorem nostrum, *per quem nunc reconciliationem accepimus*; cujus beneficio ac merito gratiam reconciliationis nunc obtinuimus.

12. *Propterea sicut per unum hominem*, Adamum totius humani generis primum parentem, *peccatum in hunc mundum intravit*, in universum genus humanum propagatione transfusum est; *& per peccatum mors.* Mors etiam per peccatum intravit, ut pœna peccati juste a Deo inflicta, quam ponendo præceptum fuerat Adamo comminatus Genes. 2. 17. *& ita in omnes homines mors pertransiit*: ad hunc etiam modum per Adami peccatum,

Dogma Catholicum de peccati originalis in omnes homines transfusione.

mors ad omnes ejus posteros permanavit; *in quo*, scilicet uno homine, Adamo, tamquam in principio & radice totius generis, *omnes peccaverunt*, non imitatione sola, ut Pelagiani & Sociniani asserunt, sed vitiata origine. *Peccatum generationis intelligi voluit Apostolus: imitationis enim peccatum non per unum hominem, sed per diabolum intravit in mundum.* In quo omnes peccaverunt; *quia in illo fuerunt omnes quando peccavit, unde peccatum nascendo trahitur, quod nisi renascendo non solvitur.* Ideo autem Apostolus peccati originalis in omnes homines transfusi dogma hic tradit, ut reconciliationis per Christum necessitatem confirmet. *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* „Quid „ tergiversantur Pelagiani & Sociniani? Si omnibus necessaria est reconci- „ liatio per Christum, per omnes transiit peccatum quo inimici fuimus, „ ut opus reconciliari haberemus? *Per unum hominem*, per unius illius vo- „ luntatem malam omnes in eo peccaverunt, quando omnes ille unus fue- „ runt, de quo propterea singuli peccatum originale traxerunt. *In quo omnes peccaverunt*, qui ex illo per carnalem concupiscentiam nati sunt. Ex hoc itaque loco dogma Catholicum de peccati originalis transfusione in omnes homines Concilium Africanum Canone 2. Concilium Arausicanum Canone 2. & Tridentina Synodus Sessione 5. Canonibus 2. & 4. invicte adstruxerunt, & confirmaverunt, quod omnis retro Antiquitas credidit, & Patres tam Græci, quam Latini etiam ante S. Augustinum summo consensu docuerunt. *S. Justinus Martyr Apolog.* 1. *p.* 94. & *Dialogo cum Tryphone p.* 315. *S. Irenæus lib.* 4. *cap.* 5. & *lib.* 5. *cap.* 16. & 19. *Clemens Alexandrinus* lib. 3. *Stromatum* p. 453. & 466. *Tertulianus libro De Anima* p. 342. & lib. *De Testimonio Animæ p.* 82. Edit. Rigaltii, lib. *De Carne Christi* p. 372. & 373. lib. 5. *Advers. Marcionem* p. 609. lib. *De Resurrectione Carnis*, p. 403. *Origenes Homilia* 6. *in Leviticum*, *Homil.* 3. *in Cantica*, *lib.* 3. *in Epist. ad Romanos* p. 321. col. 1. lib. 5. p. 342. col. 2. *lib.* 4. *Contra Celsum* p. 190. & 191. *Firmilianus Cæsariensis in Cappadocia Episcopus inter Epistolas S. Cypriani* 75. ipse *S. Cyprianus Epist.* 59. *ad Fidum de Infantibus baptizandis*, &c.

S. Aug. lib. 2. *Contr. Julian. c.* 29. *& lib.* 4. *ad Bonifacium c.* 4.

S. Aug. lib. 2. *De Nuptiis & concupisc. c.* 5. *& alibi passim, Enchiridii c.* 26.

13. 14. *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.* Nam ante legem, quæ per Moysen data est, peccatum erat in mundo, in hominibus regnabat, qui ad peccatum originis quod omnes ex Adamo contraxerant, addebant gravia peccata propriæ voluntatis & actionis, sed peccata illa non imputabantur ipsis ad pœnam mortis temporalis, quasi transgressoribus legis, cum lex lata non esset, quæ certa quædam crimina morte luenda edixit. Nam *Ubi non est lex, nec prævaricatio* est. (Tametsi ante legem scriptam, plurimi ob violatam naturæ legem gravissimis ac manifestis criminibus, pœna mortis a Deo naturæ Auctore plexi sint.) *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.* Mors nihilominus tyrannidem suam exercuit ab Adamo usque ad legem datam Moysi, non solum in eos qui scientes, volentes, peccabant, ut Adam; de quibus scriptum est, Osee 6. 7. *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me:* verum etiam in eos qui non peccaverunt propriæ voluntatis actu, scilicet in infantes. Ex quo sequitur, mortem esse effectum & pœnam peccati quod ex Adamo omnes & singuli nascendo contraxerunt. Qui Adam typus & figura erat Christi venturi, quem alibi *novissimum Adam* Apostolus vocat: Forma (inquam)

Mors affectus & pœna peccati ex Adamo contracti.

S. Hier. Dial. 3. *cont. Pelagianos.*

S. Aug. l. 2. *operis imperf. cont. Julian. p.* 1027. & 1038. & *Epist.* 158. *al.* 89. *ad Hilarium, & in Expósit. propos. ex Epist. ad Romanos.*

quam) erat Christi a contrario, quia sicut per Adam peccatum & mors in mundum introducta sunt, ita per Christum justitia & vita reparata est. Hæc expositio planior est, & Apostoli sensum propius attingit. Unde S. Augustinus Julianum Pelagianum his verbis urget: „ Ecce non adamave„ runt peccantis exemplum, qui non in prævaricationis ejus similitudine „ peccaverunt, & tamen etiam regnavit in eos mors. An vis redire ad „ Catholicam veritatem, ut in eos quoque mortem regnasse fatearis, qui „ non peccaverant, propria faciendo peccata, sed regnum mortis in simi„ litudine prævaricationis ejus, de cujus stirpe sunt nati, tanquam hære„ ditario miseriæ jure subierunt. Sic quippe intellexerunt hæc Apostolica „ verba Doctores Ecclesiæ, qui viderunt ea non posse recte intelligi, nisi „ in eis intelligatur obnoxiæ successionis origo peccati; propter quod di„ xerunt, parvulos secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis „ antiquæ prima nativitate contrahere.

S. Cyprian. Epist. 64. ad Fidum.

Usque ad legem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur. Legit S. Augustinus, *Non deputabatur*, id est, non putabatur esse peccatum: *Quia lex non erat, qua arguente demonstraretur, sive lex rationis in parvulo, sive lex litteræ in populo.* „ Usque ad legem peccatum erat in „ mundo, *hoc est, nec lex potuit auferre peccatum*.... Sed regnavit mors ab „ Adam usque ad Moysen, *quia nec per Moysen, id est, nec per legem re*„ *gnum ejus ablatum est*: etiam in eos qui non peccaverunt: *Quare igi*„ *tur si non peccaverunt? Audi quare*, in similitudinem prævaricationis Adæ, „ qui est forma futuri. “ *Dedit enim ex se formam posteris suis, quamvis peccata propria non habentibus, ut peccati paterni contagione morerentur, qui per ejus carnalem concupiscentiam gignerentur.*

S. August. Epist. 158. ad Hilarium, n. 18

S. August. lib. 6. cont. Julian. c. 4.

Quod spectat hunc Versum, *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt*, &c. Quosdam olim Codices negationem non habuisse S. Augustinus observat *Epist. ad Hilarium*, sed minime dubium quin ii fuerint interpolati, cum & Græcus textus, & Orientales Versiones, & Vulgata nostra, & Græci omnes Commentatores (Origene excepto, qui tamen in quibusdam Exemplaribus negationem haberi, seu ipse, seu ejus interpres, ac sæpe interpolator Rufinus fatetur) & Latini (excepto Ambrosiastro) atque imprimis S. Hieronymus qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit, & S. Augustinus qui hoc argumentum ceteris operosius & accuratius expendit & tractavit, negationem summo consensu legerint, retinuerint, vindicaverint.

Vulgata versio hoc loco vindicatur.

15. *Sed non sicut delictum, ita & donum.* Sed non eadem gratiæ Christi, quæ peccati primi hominis ratio est. *Si enim unius delicto multi mortui sunt*, si unius, scilicet Adami peccato multi, id est omnes ex eo carnaliter propagati, mortem incurrunt: *multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.* Multo abundantius & copiosius misericordia & gratia Dei dona sua effudit propter merita unius hominis Jesu Christi, secundi Adam, in plures, id est in omnes ad Christum pertinentes. Sensus non est quod plures salvet Christus gratia sua, quam perdiderit Adam peccato suo: sed quod plus gratiæ nobis restituerit, quam in Adamo perdideramus, scilicet perseverantiam justitiæ, & vitam æternam; quæ Adam in paradiso non habuit. *Multo magis utique abundavit, quia in quibus abundavit, temporaliter moriuntur, in æternum victuri sunt.*

S. August. ibid.

S. August. lib. 1. De peccatorum meritis, c. 13. & in Exposit. propos. Epist. ad Rom.

16. 17. *Et non sicut per unum peccatum, ita & donum.* Nec par est ratio gratiæ per Christum partæ, & condemnationis ac miseriæ quæ ex unius

peccato conſecuta eſt. *Nam judicium quidem ex uno in condemnationem:* Dei enim judicio ob unum dumtaxat primi hominis peccatum morte damnati ſunt omnes ejus poſteri, quia in eo peccaverunt : *Gratia autem ex multis delictis in juſtificationem.* Gratia vero Dei a multis etiam delictis, quæ propria voluntate ſuperaddiderunt, abſolutos juſtitia donat. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum*, & vim ſuam potenter exeruit in omnes ejus poſteros peccati contagione per carnalem ex illo originem inquinatos; *multo magis abundantiam gratiæ & donationis & juſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jeſum Chriſtum* : Potiori jure qui gratiæ & juſtitiæ, donorumque illas comitantium abundantiam per Dei miſericordiam & merita Chriſti Jeſu, novi Adami, accipiunt, per ipſum regnabunt in vita immortali & glorioſa.

Judicium quidem ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis delictis in juſtificationem. „Et unum quippe illud ad damnationem trahere po„tuit: ſed gratia non hoc unum tantum, verum etiam plura quæ ſuperad„dita ſunt peccata delevit. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum : multo magis abundantiam gratiæ & donationis & juſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jeſum Chriſtum*; Multo magis in vita regnabunt, qui „ſine fine regnabunt; quam mors in eis regnavit, quæ cum fine regnavit.

18. *Igitur ſicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem : ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ.* Ex his perſpectum eſt, quemadmodum per unius Adami peccatum omnes homines in mortis condemnationem incurrerunt: ita & per unius Chriſti juſtitiam id eſt juſtas & ſanctas actiones, ac præſertim obedientiam illam uniformem, qua ad mortem uſque crucis Patri ſe obedientem exhibuit ad ſatisfaciendum pro nobis plena, accurata, numeris omnibus abſoluta, immo ſuperabundanti ſatisfactione, omnes homines ad Chriſtum pertinentes juſtificationem vitæ conſequi, id eſt gratiam ſanctificantem qua ſpiritualiter in Chriſto vivant, & ad vitam æternam tandem perducantur. *Ideo autem & ibi omnes, & hic omnes, quia nemo ad mortem niſi per illum, nemo ad vitam niſi per iſtum.*

S. Auguſt. lib. 6. cont. Julian. c. 4.

19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi : ita & per unius obeditionem, juſti conſtituentur multi.* Sicut per unius hominis, ſcilicet Adami tranſgreſſionem, multi, id eſt omnes ex eo geniti conſtituti ſunt peccatores, non extrinſeca tantum primi illius peccati imputatione, ſed intrinſecus adhærente contagione peccati, quam naſcendo contraxerunt : ita & per unius Chriſti obedientiam juſti conſtituentur multi, id eſt omnes qui per fidem in eo renaſcentur : juſti (inquam) conſtituentur, non extrinſecus tantum imputata Chriſti juſtitia, ſed interius inhærente, quam per Adami inobedientiam amiſimus.

Concil. Trid. Seſſ. 6.

20. *Lex autem ſubintravit, ut abundaret delictum.* Medio autem tempore inter Adamum & Chriſtum lex Moyſi data ſubingreſſa eſt ad tempus, per quam tantum abeſt ut homines ſanati ſint a peccato & juſtitiam adepti, quin potius ejus occaſione deteriores facti ſunt. „Non enim data eſt quæ „poſſet vivificare ; quia gratia vivificat per fidem : ſed data eſt lex „ad oſtendendum quantis quamque arctis vinculis peccatorum conſtringe„rentur, qui de ſuis viribus ad implendam juſtitiam præſumebant. Sic abun„davit peccatum, cum & concupiſcentia ex prohibitione ardentior facta eſt, „& peccantibus contra legem prævaricationis crimen acceſſit. “ Id clarius adhuc explicat S. Thomas : *Lex ſubintravit, ut abundaret delictum.* To *ut*, cauſam non ſignificat, ſed conſecutionem. Non enim ad hoc

S. Chryſ. legit. *Lex obiter ſubiit, ut abundaret delictum.*

S. Auguſt. in Expoſit. propoſit. ex Epiſt. ad Rom. c. 30.

S. Thomas Lect. 6.

fuit

fuit data lex ut peccatum abundaret; quin potius peccatum prohibuit quantum in se erat: sed lege data consecuta est abundantia delictorum. 1. Quantum ad peccatorum multitudinem. Lex enim licet peccatum demonstraret, peccati tamen concupiscentiam non auferebat. Cum autem alicui prohibetur quod concupiscit, vehementius in concupiscentiam illius exardescit; sicut fluvius apposito obice rapidius fluit, & obicem frangit. 2. Hæc verba, *Ut abundaret delictum*, ad cognitionem referuntur; & significant peccatum abundantius cognitum fuisse per legem: ex quo factum est ut gravius esset. Peccat enim gravius qui sciens, quam qui ignorans peccat. 3. To *ut*, sic accipi potest ut causam significet, ita tamen ut abundantia delicti non intelligatur finis legis subintrantis, sed id quod ex abundantia delicti sequitur, scilicet humiliatio hominis. Lege enim subintrante abundavit delictum: & ex delicti abundantia consecutum est bonum illud ordinante Deo, quod homo infirmitatem suam agnoscens humiliatus est. Dicebat enim apud se homo superbus & de viribus suis præsumens; *Non deest qui impleat, sed deest qui jubeat*, secundum illud Exod. 24. *Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & ei obediemus*. Sed quando lege data consecuta est multitudo delictorum, homo infirmitatem suam cognovit ad observantiam legis, secundum illud Sapient. 9. *Infirmus homo & exigui temporis, minor ad intellectum judicii & legum*, &c. Intentio ergo Dei legem dantis non fertur ad abundantiam peccatorum, sed ad humiliationem hominis, propter quam permisit ut abundarent delicta.

Vide *Theodoretum, & alios*.

Quo sensu legem subintrasse ut abundaret delictum, Apostolus asserit?

Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. In genus humanum, in quo abundavit peccatum, misericors Deus superabundantem gratiam effudit. Longe efficacior fuit gratia Christi, quam peccatum Adami, & alia quæ occasione legis inundarunt. Quanto gravior erat morbus, tanto potentior & efficacior esse debuit medicina: quanto major iniquitas peccantis, tanto major misericordia peccatum remittentis.

21. *Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum*. Ut sicut peccatum longe lateque grassatum ac dominatum est inferendo mortem, ita & gratia ac misericordia Dei longe lateque dominetur, veram justitiam tribuens hominibus, eosque ad vitam æternam perducens, qui Christo dati sunt a Patre, per merita ejusdem Domini nostri Salvatoris ac Redemptoris omnium hominum, maxime vero electorum.

Efficacior gratia Christi peccato Adami.

C A P U T V.

Sensus Moralis.

1. JUstificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Pacem cum Deo non habent, qui justitiam fidei per caritatem operantis non servant, qui secundum fidem non vivunt, qui Deo per Dominum nostrum Jesum Christum pacis nostræ Mediatorem non sunt conjuncti, qui Christo fideles non sunt, legem ejus observando. Pacem habere cum Deo non possumus, nisi iis conditionibus quas præscripsit, ut justitiam diligamus & faciamus. *Justitia & pax osculatæ sunt*. Fac „ justitiam, & habebis pacem. Si non amaveris justitiam, pacem non ha„ bebis. Duæ amicæ sunt, tu forte unam vis, & alteram non facis. „ Nemo est „ qui non velit pacem, sed non omnes volunt operari justitiam: Interroga om„ nes homines, vis pacem? Uno ore tibi respondet totum genus humanum, Opto,

Quinam pacem cum Deo non habent?

Psalm. 84. *S. Aug. Enar. in hunc Psal.*

„ Opto, cupio, volo, amo. Ama & juſtitiam, quia duæ amicæ ſunt juſtitia „ & pax, ipſæ ſe oſculantur. Si amicam pacis non amaveris, non te amabit „ ipſa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum eſt deſiderare pacem? „ Quivis malus deſiderat pacem, ſed fac juſtitiam; quia juſtitia & pax ſe „ oſculantur, non litigant. Tu quare litigas cum juſtitia? Ecce juſtitia di- „ cit tibi, Ne fureris; & non audis. Ne adulteres, non vis audire. Non „ facias alteri quod tu pati non vis, non dicas alteri quod tibi dici non vis. *Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica ſum juſtitiæ, quemcumque invenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem, fac juſtitiam.* Ideo alius Pſalmus ait: *Declina a malo, & fac bonum* (hoc eſt amare juſtitiam) *inquire pacem, & perſequere eam.* Jam enim non diu illam quæres: quia & ipſa occurret tibi, ut oſculetur juſtitiam. Si quis pacem habet ad Deum, & reconciliatus eſt per ſanguinem Chriſti, ultra non cogitat quæ inimica ſunt Deo. Paulus ipſe te docet qui ait, *Sapientia carnis inimica eſt Deo.* Si ergo carnaliter ſapias, & vitam tuam cupiditatibus carnis exponas, & affluentia deliciarum reſolvas: aut ſi de legis intellectu carnaliter non ſpiritaliter ſentias, & aſſertionibus humana arte quæſitis ipſius ſenſum detorqueas, & ſanctam ſeveritatem emollire nitaris ut hominibus placeas, per ſapientiam carnis inimicus efficeris Deo. *Filioli* (inquit Joannes) *nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt.... Quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.* Igitur qui mundum diligit, qui concupiſcentiæ ſervit, qui ſuperbiæ & ambitioni, pacem cum Deo non habet, ſed inimicitias adverſus illum ſuſcitat, pro quibus ſolvendis Chriſtus mortuus eſt; opus Chriſti ſolvit, quantum in ſe eſt, & virtutem crucis & paſſionis ejus evacuat. Nec intra noſmetipſos, nec extrinſecus ad invicem habeatur ulla diſſenſio, & tunc pacem habebimus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Certiſſime enim ſciendum eſt, malos veram pacem numquam habere. Dum enim continuis adverſus ſe ipſos rixis diſſident & variarum cupiditatum conflictu perturbantur; dum ſemper cogitant quomodo proximo noceant, mens eorum numquam pace fruitur, quæ juſtitiæ fidei & caritatis fructus eſt. Tunc pacem cum Deo habemus, quando adverſus diabolum fortius pugnamus.

Pſal. 33. 15. Origenes lib. 4. in Epiſt. ad Rom. Rom. 8. 7. 1. Joan. 2.

Chriſtus oſtium eſt per quod ingredimur ad Deum.

Pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui pax noſtra eſt; *per quem & habemus acceſſum in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.* Quo modo acceſſum habeamus ad gratiam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ipſe Salvator docet: *Ego ſum oſtium*, inquit, *& nemo venit ad Patrem niſi per me.* Sed videamus quale eſt oſtium, ut ſciamus quales eſſe debeant qui intrent per ipſum, & acceſſum habeant ad gratiam. Iſtud oſtium veritas eſt: & per oſtium veritatis non poſſunt introire mendaces: juſtitia eſt, & per oſtium juſtitiæ non ingrediuntur injuſti. Iſti oſtio inſcripta hæc ſententia eſt: *Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde.* Per oſtium porro humilitatis & manſuetudinis nec iracundus ingreditur, nec ſuperbus. Qui vult igitur acceſſum habere ad gratiam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, in qua Paulus ſtare ſe dicit, omnium juſtorum nomine loquens, oportet eum ab his vitiis eſſe alienum. Alioqui non patitur hoc oſtium eos per ſe introire, ſed continuo clauditur, & tranſire non ſinit diſſimiles ſibi. Id fatuis Virginibus accidiſſe docet Evangelica parabola. Quæ quoniam oleum bonorum operum in vaſis ſuis non collegerant, tardius venientes clauſum oſtium invenerunt.

Joan. 10. Origenes.

Per

Per quem & habemus accessum in gratiam istam. Quanta bona per Christi gratiam consequimur! quam grato erga tam misericordem tam beneficum Dominum animo esse debemus! Primus gratiæ Salvatoris fructus est pax cum Deo. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum*. Effectus alter est perseverantia in fide & bonis operibus. *Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus*. Etsi autem stamus, casum timeamus, quia nostris viribus stare non possumus, sed ipsius gratiæ auxilio: Nam liberum arbitrium habet de sua mutabilitate, si deficit; de gratiæ opitulatione, si proficit. *Qui stat* ergo, *videat ne cadat*: de suis non præsumat viribus, Christi gratiam ferventibus precibus imploret; casurum se noverit, nisi Dominus supponat manum suam. Tertius gratiæ Christi effectus est *spes Gloriæ* Dei, quam nobis per Spiritum adoptionis indidit Christus, „ Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, „ qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vi- „ vam; per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hereditatem incor- „ ruptibilem & incontaminatam & immarcescibilem, conservatam in cæ- „ lis in vobis, qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem. Et hæc gloria, quæ in futuro in nobis complebitur, interim nunc per spem inchoatur. *Spe enim salvi facti sumus*. Hac spe animati Christiani quid non agant, quid non patiantur propter Deum? In hac spe gloriemur, & jam stantes sint pedes nostri in atriis Jerusalem illius quæ sursum est mater nostra. *Et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*.

Gratiæ Christi multiplex effectus. — *1. Petri 1.* — *Rom. 8.* — *Psal. 121.*

3. 4. *Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus*. Quartus gratiæ effectus est, gaudere quod propter Christum patiamur, & ea de re in Domino gloriari. Hic spei Christianæ fructus. Qui enim vehementer aliquid sperat, libenter sustinet propter illud difficilia quævis & amara: sic infirmus vehementer sperans sanitatem, libenter bibit potionem amaram ut eam recuperet. Signum ergò vehementis spei quam nobis indidit Christi gratia respectu gloriæ filiorum Dei, est gloriatio de rebus adversis quas pro Christo patimur. Sed & gloriamur in tribulationibus, per quas nos oportet introire in regnum cælorum. Id vivæ fidei eximium opus, is gratiæ Christi triumphus. *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis*. In rebus adversis patientem esse, Philosopho sufficit? illas cum amore tolerare, Christiani proprium est: in tribulationibus vero gaudere & gloriari, gratia Apostolica est. Calamitates omnes & afflictiones, divina providentia dispensat, ordinat, infert, aut ut exerceant conversos ad Deum; aut de conversione admoneant, aut justæ damnationi ultimæ præparent obduratos. *Tribulatio* ergo in iis qui recti sunt corde, *patientiam operatur*; quia nimirum tribulationem intuentur ut semen bonorum æternorum: in mundi vero hujus & vitæ præsentis amatoribus impatientiam, mœrorem, desperationem parit. „ O quantum patientiæ bonum! „ Patientia est, quæ nos Deo & commendat & servat: ipsa est, quæ iram „ temperat, linguam frænat, mentem gubernat, pacem custodit, discipli- „ nam regit, libidinis impetum frangit, tumoris violentiam comprimit, in- „ cendium simultatis extinguit, coercet potentiam divitum, inopiam paupe- „ rum refovet: tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laborio- „ sam castitatem, in conjunctis & maritatis individuam caritatem. Facit hu- „ miles in prosperis, in adversis fortes, contra injurias & contumelias mi- „ tes: docet delinquentibus cito ignoscere; si ipse delinquas, diu & multum „ rogare: tentationes expugnat, persecutiones tolerat, passiones & martyria „ consumat. Ipsa est, quæ fidei nostræ fundamenta firmiter munit: ipsa est

In rebus adversis gaudere & gloriari proprium est Christiani. — *S. Thomas Lect. 1. in cap. 5.* — *Act. 14.* — *Jacob. 1. 2.* — *S. August. Enarrat. in Psalm. 9.* — *S. Cyprian. lib. De patientia bono.*

„ quæ

„ quæ incrementa ſpei ſublimiter provehit: ipſa actum dirigit; ut tenere „ poſſimus viam Chriſti, dum per ejus tolerantiam gradimur: ipſa efficit „ ut perſeveremus filii Dei, dum patientiam Patris imitamur.

Adverſitatum ſpirituales utilitates.

Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem; Manifeſtum eſt enim quod detrimentum alicujus rei facile ſuſtinemus propter rem quam magis amamus. Unde ſi quis in rebus corporalibus & temporalibus patienter detrimentum ſuſtinet propter bonorum æternorum conſecutionem, hinc compertum & exploratum habetur ipſum æterna bona præ temporalibus diligere. Confer cum Eccleſiaſtici 2. 4. 5. *Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore ſuſtine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines vero acceptabiles in camino humiliationis.* Et cum Jacobi 1. 3. *Scientes quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habet, ut ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes.* Tunc vere nos diligere Deum, illique nos adhærere cognoſcimus, cum cetera omnia præter ipſum amittere parati ſumus. Hæc vero animi præparatio ſpem Chriſtianam mirum in modum auget. *Probatio vero ſpem.* Confer cum Sapientiæ 3. 5. *In paucis vexati, in multis bene diſponentur, quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos ſe.* „ Nihil certe ad bonorum æternorum ſpem nos ita „ comparat ac bona conſcientia. Itaque nullus illorum qui vitam recte „ atque ſancte egere, de futuris diffidit: contra vero plerique ex illis qui „ vita negligenter acta malæ conſcientiæ ſtimulis fodiuntur, de futuris „ bonis deſperant, & in animum inducunt ſuum, nullum eſſe judicium, „ nec retributionem. Quid igitur? In ſpe bona cæleſtia & æterna, Deum „ ipſum poſſidemus, ejuſque fruitione certiſſime futura jam gaudemus. “ *Spe gaudentes.* Enimvero *Spes* divina *non confundit.* „ Spes autem huma- „ na perſæpe fallit, eo, a quo præſidium exſpectabatur, vel mortuo, vel „ adhuc quidem ſuperſtite, ſed mutante benefaciendi voluntatem. At non „ talis eſt rerum noſtrarum conditio, immo firma atque immobilis ſpes. „ Nam qui ſpopondit, is ſemper vivit: nos autem ad quos promiſſorum „ fruitio pertinet, etſi moriendum nobis ſit, tamen aliquando reſurgemus. “ Nihil eſt ergo quod ſpem noſtram fruſtrare poſſit.

S. Joannes Chryſoſt. Hom. 9. in Epiſt. ad Rom.

S. Chryſoſt. ibid.

5. *Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Spiritus ſanctus divini erga nos amoris pignus eſt; noſtrique erga Deum amoris fons vivus. Porro noſter in Deum amor fundamentum eſt ſpei noſtræ. Quid non ſperant a mundo amatores mundi, quamvis ſpem eorum tam ſæpe deludat? Quid non ſperare debent a Deo qui illum diligunt, cum pignora ipſis dederit promiſſionum ſuarum, Filium ſuum, & Spiritum ſanctum? „ *Spes autem non* „ *confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, &c.* Non dixit, „ Data eſt, ſed, *diffuſa eſt in cordibus noſtris*, largitatem oſtendens. Quod „ enim maximum erat, hoc dedit: non cœlum, non terram, non mare; „ ſed quod his omnibus antiquius pretioſiuſque erat, & angelos ex homi- „ nibus, & Dei filios, & Chriſti fratres effecit. Quid autem hoc eſt? Spiri- „ tus ſanctus. Quod ſi nollet magnis nos coronis poſt labores donare, „ numquam ante ipſos labores tot tantaque bona donaſſet: nunc vero di- „ lectionis ſuæ fervorem hinc declarat, quod non ſenſim ac pedetentim nos „ honeſtavit, ſed cumulate ac plena manu bonorum fontem effudit, idque „ ante ipſa certamina. Quamobrem etſi non ſis admodum dignus, ne deſperes, „ cum magnum in cauſa patronum habeas, judicis dilectionem. Idcirco enim „ & ipſe per hæc verba, *Spes non confundit*; non ad noſtra merita, ſed ad Dei

„ dile-

„ dilectionem caritatemque erga nos totius negotii laudem retulit. De acceptis beneficiis gratias agamus, utque donum caritatis, aut ejus incrementum & preseverantiam a Deo impetremus, supplices oremus per Dominum nostrum Jesum Christum in Spiritu sancto. „ Plenitudo legis non „ est nisi caritas. Et utique caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, non „ per nos ipsos, nec viribus propriæ voluntatis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Valet itaque liberum arbitrium ad opera bona, si divinitus adjuvetur, quod fit humiliter petendo & faciendo. Desertum vero divino adjutorio, qualibet scientia legis excellat, nullo modo habet justitiæ soliditatem, sed inflationem impiæ superbiæ, & exitiosum tumorem.

S. August. Epist. 157. alias 89. ad Hilarium, n. 4. & 5.

Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c. Caritas qua Deum diligimus, dicitur in cordibus nostris diffusa, quia ad omnes mores & actus animæ perficiendos se extendit. Nam *Caritas patiens est, benigna est, &c.*

S. Thomas Lect. 1. 1. Cor. 13.

8. *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.* Audi quomodo amatus es non amandus, audi quomodo amatus es turpis, fœdus, antequam esset in te quod amari dignum esset. „ Amatus es „ prius, ut dignus fieres qui amareris. An forte impius amari merebatur? „ Quæro quid merebatur impius? Damnari, respondes. Christus tamen „ pro impiis mortuus est. Ecce quid tibi præstitum est impio, jam pio „ quid servatur „? Christus pro nobis mortuus est, ne desperemus; mortuus est pro nobis cum adhuc peccatores essemus, impii, ejus inimici: nihil nobis tribuamus. Infinitus Dei erga nos amor longius progredi non potuit quam ut Filium suum unigenitum pro nobis traderet. Ingrati animi vitium in peccatoribus ulterius progredi non potest, quam ut tantum amorem contemnant, & Deum tam misericordem, tam erga se beneficum, redamare recusent. Speremus, magnifica promissa considerantes: amemus pretiosissima pignora jam tenentes, mortem & sanguinem Filii, donum Spiritus sancti. „ An pro minimo habet Deus hominem, propter „ quem mori voluit Unicum suum? Attendamus ad indicium dilectionis. „ Promissionis Dei tales arras accepimus: tenemus mortem Christi, tenemus sanguinem Christi. Quis mortuus est? Unicus. Pro quibus mortuus est? Utinam pro bonis, utinam pro justis. Sed quid? Etenim Christus, ait Apostolus, pro impiis mortuus est. Qui donavit impiis mortem suam, quid servat justis nisi vitam suam"? Erigat ergo se humana „ fragilitas, non desperet. Qui promisit, Deus est, & venit ut promitteret; apparuit hominibus, venit suscipere mortem nostram, promittere „ vitam suam Venit ad regionem peregrinationis nostræ, accipere quod „ hic abundat, opprobria, flagella, colaphos, sputa in faciem, contumelias, spineam coronam, suspensionem in ligno, crucem, mortem. Hæc „ abundant in regione nostra, ad talia commercia venit. Quid hic dedit, „ quid accepit? Dedit exhortationem, dedit doctrinam, dedit remissionem „ peccatorum; accepit contumelias, mortem, crucem. Attulit nobis de „ illa regione bona & in regione nostra pertulit mala. Promisit tamen „ nobis quod ibi futuri simus unde venit, & ait, *Pater, volo, ut ibi ego sum, & ipsi sint mecum*. Tanta præcessit dilectio, Quia ubi eramus, „ fuit nobiscum; ubi ipse est, erimus cum illo. „ Quid tibi promisit Deus, „ o homo mortalis? quia victurus es in æternum. Non credis? crede. „ Plus est quod fecit, quam quod promisit. Quid fecit? Mortuus est pro te?

Summa Dei caritas in homines. Ejus pignora sanguis Christi, & donum Spiritus sancti.

S. August. Serm. 142. alias 54. De Verbis Dom. & 34. ex Homil. 50.

S. August. Enarrat. in Psal. 148. n. 8.

Joan. 17. 24.

„ te? Quid promisit? Ut vivas cum illo. Incredibilius est quod mortuus „ est æternus, quam ut in æternum vivat mortalis. Jam quod incredibi- „ lius est tenemus. Si propter hominem mortuus est Deus, non est vi- „ cturus homo cum Deo? Non est victurus mortalis in æternum, propter „ quem mortuus est qui vivit in æternum? Accepit ex te, unde morere- „ tur, pro te .... Induit se ubi pro te moreretur induit te ubi cum illo „ vivas. Ubi se induit morte? In virginitate Matris. Ubi te induet vita? „ in æqualitate Patris .... Quiddam nostrum jam sursum est, quod hic accepit, „ ubi mortuus est, ubi crucifixus est. Jam quædam primitiæ tuæ præcesserunt, „ & dubitas quia secuturus es?

11. *Non solum autem, sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.* Non solum gloriamur in spe gloriæ quam in futuro exspectamus, sed etiam in hoc quod sumus nunc Deo conjuncti per fidem & caritatem: non ex nobis, sed in Deo; nec per nos; nihil enim ex nobis nos esse, nihil ex nobis posse, nihil per nos ipsos & ex nobis mereri certo scimus; sed per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem etiam nunc reconciliati sumus Deo, ac de inimicis amici facti sumus. Testimonium quippe reddit Spiritus sanctus spiritui nostro per caritatem quam in cordibus nostris diffundit, & per communionem passionum Christi quam in nobis operatur, nos esse Dei filios, & heredes aliquando futuros, per Dominum nostrum Jesum Christum.

Peccatum originale. Pœnalitates ex peccato consecutæ, & mors ipsa, in sacrificium convertendæ sunt.

12. 13. *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Peccatum originale, quamvis Baptismo in regeneratis omnibus deletum sit actu, ita ut nihil sit damnationis iis qui sunt in Christo Jesu, manet tamen quodam modo reatu, quia justitiæ divinæ propter illud sumus semper obnoxii in pœnalitatibus hujus vitæ, mortisque supplicio, cujus lata in nos sententia est. Hujus exspectatione suspensi, quomodo mundi voluptates degustare possumus? Quomodo non ingemiscimus ob peccatum, longe magis horrendum, & timendum quam mortem, quæ illius stipendium & pœna est? Pœnalitates & calamitates hujus vitæ, morbos, mortem ipsam, per Dei gratiam in bonum convertamus, & pœnam in sacrificium per amorem pœnitentem mutemus, ut honoretur Deus expiatione peccati, & salvetur homo punitione peccatoris ..... *Per unum hominem* universa massa perditionis facta est possessio perditoris. Nemo itaque, nemo prorsus inde liberatus est; aut liberatur, aut liberabitur, nisi gratia Redemptoris. Quotidie gratias agamus Domino Deo nostro, qui nos ab originali peccato per Baptismum liberavit: & hereditario illo peccato fæliciter soluti, propriæ voluntatis & actionis peccatis ne nos implicemus, quę nos gravioribus suppliciis obnoxios faciunt. Si enim *regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*, quis dubitet eos æterna morte plectendos, qui non solum legem naturæ omnium animis impressam, non solum legem scriptam digito Dei, & Moysi datam ministerio Angelorum, sed legem Evangelicam a Jesu Christo Dei Filio latam, prædicatam, miraculis confirmatam, ejus sanguine sancitam & sigillatam violaverint, pretiosum ejus sanguinem conculcaverint, & Spiritui gratiæ contumeliam fecerint?

S. August. lib. De peccato orig. c. 29.

S. August. ibid. cap. 24.

„ 14. *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen*, &c. Quia non eam „ potuit vincere nec lex data per Moysen; non enim data est quæ posset „ vivificare, sed quæ mortuos, quibus vivificandis gratia esset necessaria, „ non solum peccati propagatione & dominatione prostratos, verum etiam

ipsius

„ ipsius legis addita prævaricatione convictos, deberet ostendere; non ut „ periret quisquis hoc Dei misericordia etiam tunc intelligeret, sed ut per „ regnum mortis ad supplicium destinatus, etiam sibi ipsi per prævaricationem „ legis manifestatus, Dei quæreret adjutorium, ut ubi abundavit pecca„ tum, superabundaret gratia, quæ sola liberat a corpore mortis hujus. „ Quamvis ergo nec lex per Moysen data potuerit a quoquam homine re„ gnum mortis auferre: erant tamen & legis tempore homines Dei, non „ sub lege terrente, convincente, puniente; sed sub gratia delectante, sa„ nante, liberante. „Heu, quot nunc non solum sub gratia non vivunt, sed ne quidem sub lege! Quot per ignorantiam affectatam legis Evangelicæ, & divinorum Mandatorum, officiorumque Christianæ vitæ, Deum offendunt! Nolunt intelligere ut bene agant: adeo cæci, ut nec per legis prævaricationem, & regnum peccati in semetipsis, suam miseriam cognoscant, nec Dei gratiam implorent, quæ sola illud destruere potest. Plures, Judæorum instar, sub lege sunt terrente, non sub gratia delectante; qui Dei legem utcumque observant timore pœnæ, non delectatione justitiæ, mori & ardere in æternum magis metuentes, quam peccare & Deo displicere.

Lex regnum mortis auferre non potuit,

Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, &c. Ab Adam enim usque ad Moysen, & toto deinceps tempore legis usque ad Christum, genus humanum vixit ex corpore, id est secundum carnem „ qui etiam *exte„ rior & vetus homo* dicitur, & cui vetus Testamentum datum est, ut „ quamvis religiosis, tamen carnalibus adhuc operationibus futura spiri„ talia præsignaret. Hoc toto tempore quo secundum corpus vivebatur, *regnavit mors etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*. Illud autem, *usque ad Moysen* accipiendum est, quo „ usque Legis opera, id est carnaliter observata illa sacramenta, etiam eos „ obstrictos tenuerunt certi mysterii gratia, qui uni Deo subditi erant. Ab „ adventu autem Domini, ex quo ad circumcisionem cordis a carnis cir„ cumsione transitum est, facta vocatio est, ut secundum animam vivere„ tur, id est *secundum interiorem hominem*, qui etiam *novus homo propter regenerationem dicitur, morumque spiritualium innovationem*. Nisi igitur secundum interiorem hominem, & secundum Spiritum vivamus, nisi morum novitate ostendamus nos veteris hominis actus & affectus exuisse, ad Novum Testamentum non pertinemus, & in nobis in similitudinem prævaricationis Adæ peccantibus, & in similitudinem diaboli in peccato obfirmatis, & non pœnitentibus, mors sine fine regnabit.

S. August. Enarrat. in Psal. 6. Ephes. 4.

Coloss. 3. 10.

15. 16. *Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit*. „ In causa duorum hominum, quorum „ per unum venumdati sumus sub peccato, per alterum redimimur a pec„ catis; per unum præcipitati sumus in mortem, per alterum liberamur „ ad vitam; quorum ille nos in se perdidit faciendo voluntatem suam, „ non ejus a quo factus est; iste nos in se salvos fecit, non faciendo vo„ luntatem suam, sed ejus a quo missus est: in horum (inquam) duo„ rum hominum caussa proprie fides Christiana consistit. Sic primus Adam „ est *forma futuri*; sed Christi gratia efficacior est ad salvandum, quam Adami peccatum ad perdendum. Peccatum enim procedit ex infirmitate voluntatis humanæ; gratia vero ex immensitate bonitatis divinæ, quæ hominis voluntate infinities potentior est. *Sed non sicut delictum, ita & donum*. Homo per se ipsum dona Dei destruere potest: solus Deus perdita & extincta reparare potest. Peccatum justitiam originalem in Adamo & posteris

S. August. lib. De Peccato Origin. c. 24.

In Causa duorum hominum, Adam & Christi, Fides Christiana proprie consistit.

S. August. lib. De correptione & gratia, c. 11.

posteris ejus destruxit: Gratia Christi hoc peccatum & alia innumera, quæ Adami posteri propria voluntate superaddiderunt, condonat, delet, destruit; justitiam victrici & triumphanti modo reparat, abundantiorem impertit, in ea perseverare facit, gloria & immortalitate coronat in cælis. „ Gratiam „ acceperat Adamus, quam si per liberum non deseruisset arbitrium, sem„ per esset bonus: sed deseruit, & desertus est. Tale quippe erat adjuto„ rium, quod desereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet; non „ quo fieret ut vellet. „ Hæc prima est gratia, quæ data est primo Adam; „ sed hac potentior est in secundo Adam. Prima est enim qua fit ut ha„ beat homo justitiam si velit: secunda ergo plus potest, qua etiam fit ut „ velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem „ contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat.

Abundantia gratiæ nobis per Christum parta & donata.

17. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.* Extremæ hominis indigentiæ Dei in misericordia divitis respondet abundantia, de cujus plenitudine omnes accepimus: *Abundantiam.* Indignitati nostræ respondet gratia; dimissionem quippe peccati nulla merita præcedunt: *Gratiæ.* Impotentiæ nostræ, quippe qui nihil boni ex nobis, quasi ex nobis velle & operari possimus, respondet donatio: *& donationis.* Iniquitatibus nostris respondet *justitia*; seu rectitudo operum: *& justitiæ.* Morti, quæ pœna peccati est, respondet vita, cujus ad regnum æternum regno mortis oppositum Christus Jesus nos suscitabit: *In vita regnabunt per unum Jesum Christum.* Væ illis qui egestatem suam, miseriam, indignitatem, impotentiam, peccata non agnoscentes, abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ pœnitentis animi gemitibus non implorant. Væ illis qui se justos existimant, quia exteriora legis opera faciunt, cum Evangelii spiritum, scilicet caritatem non habeant. *Dicis, Dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Hi abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ, quam solis humilibus dat Deus, non accipient. Væ illis qui mortem & servitutem peccati magis amant, quam vitam & regnum Jesu Christi,

Apocal. 3. 17.

Primi & secundi Adami comparatio.

18. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Primam justitiam in baptismo accepimus, ubi depositis veteris Adami exuviis Christum induimus, justitiæ ejus participes facti. Illam pia humilitate, & gratiarum actione perenni conservare studeant, qui ita fœlices sunt ut nondum ab illa exciderint: pœnitentiæ actione reparare satagant, qui illam infeliciter amiserunt. Sola enim justitia vel conservata, vel reparata perducit ad vitam. Illius autem sive primam donationem, sive reparationem, incrementum, & futuram in gloria consummationem, uni Mediatori Christo Jesu debemus. Non est enim aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos salvos fieri. *Sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Illi ergo inseparabiliter adhæreamus, ut palmites veræ viti, ut in illo vitam habeamus, & abundantius habeamus.

Obedientiæ bonum.

19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem justi constituentur multi.* Inobedientia quasi universale peccatum est, quod in ceteris peccatis invenitur, cum sint transgressiones divinæ legis. Obedientia omnium virtutum anima & perfectio est: nisi enim vero Deo serviant & subditæ sint, veræ virtutes esse non possunt. Voluntas Dei, & propria voluntas hominis, duo fontes sunt; illa

virtutum, hæc vitiorum: illa regnum Dei, hæc regnum peccati constituit: illa religionem fundat, hæc idololatriam, illa fœlicitatem, ista miseriam æternam. „ Obedientia in omni rationali creatura omnis justitiæ origo est atque perfectio; ita ut duorum hominum, id est, Adam qui fuit caput mortis nostræ, & Christi qui est caput salutis nostræ, hæc commendetur maxima distinctio, quia sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per obedientiam unius hominis justi constituentur multi .... Sola obedientia tenet palmam, sola inobedientia invenit pœnam. *Obediamus Christo Domino nostro, qui usque ad mortem obediens factus est, ut nos justos constitueret.* Nihil enim tam expedit animæ, quam obedire. Et si expedit animæ obedire in servo ut obediat domino, in filio ut obediat patri, in uxore ut obediat viro; quanto magis in homine ut obediat Deo? Expertus ergo malum Adam, omnis autem homo Adam, sicut in his qui crediderunt omnis homo Christus, quia membra sunt Christi: expertus ergo malum, quod non debuit experiri, si crederet dicenti, Noli tangere: expertus ergo malum, postea saltem obtemperet præceptis Medici ut surgat, qui noluit credere Medico ut non ęgrotaret.

S. August. in Psal. 71. n. 6. & in Psal. 70. Serm. 2.

20. *Lex autem subintravit ut abundaret delictum.* Quid est, ut abundaret delictum? Quia *ubi gratia non erat, auxit prohibitio desiderium: & cum quasi de propria præsumitur virtute, factum est grande vitium.* Sed *Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia.* Venit Dominus; *totum quod de Adam traxisti, totum quod tuis pravis moribus addidisti, totum dimisit, totum delevit; orationem docuit, gratiam promisit; certamen indixit, laboranti subvenit, victorem coronavit.* Lex quidem, quantum in se est, peccatum prohibet. Unde Propheta ait: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Sed lege data peccatum auctum est, quia concupiscentia magis exarsit triplici ratione. 1. Quia quod subjacet hominis potestati ab illo parvi-fieri solet; quod vero extra ejus potestatem est, magnifieri consuevit. Prohibitio porro rei quæ concupiscitur ponit illam quasi extra hominis potestatem: & ideo concupiscentia magis exardescit in rem concupitam quæ prohibetur. 2. Quia interiores affectiones quando interius retinentur, ita ut non deriventur exterius, magis incenduntur, ut patet in dolore & ira: si autem exterius quoquo modo prodeant, vis earum minuitur. Prohibitio autem propter timorem pœnæ refrænat concupiscentiam ne exterius prodeat & opere consummetur: ideoque interius retenta concupiscentia magis inflammatur. 3. Quia quod non est prohibitum, apprehendimus, ut possibile nobis quotiescumque placuerit; & ideo multoties data etiam opportunitate, illud vitamus: sed cum aliquid proibitum est, ita apprehenditur a nobis quasi eo frui semper non possimus: ideo opportunitate data illud consequendi, illoque impune fruendi, in illud majori propensione ferimur. Ideo data lege, quæ concupiscentiæ usum & opera prohibebat, & tamen concupiscentiam non moderabatur, ipsa concupiscentia homines ferventiori impetu ad peccatum impellebat. Hinc peccatum abundavit, quia *Lex non implebatur timore, quæ non impletur nisi caritate.* Utinam Christianorum parti longe majori lex Evangelica non esset occasio peccati & ruinæ, ob pravam eorum dispositionem, ob regnantem in illis concupiscentiam! Littera enim Evangelii edocti, avaritiam, ambitionem, impudicitiam, vindictam, ceteraque vitia sibi prohibita esse noverunt: sed quia Evangelii spiritum in se extinxerunt, in illis magis exardescunt cupiditates, abundatque peccatum; a quo etsi cohibeantur interdum timore gehennæ, non tamen

S. August. Serm. 163. alias 3. De verbis Apostoli, c. 10.

Psal. 118.

S. Thomas Lect. 6.

Lege data, concupiscentia magis exarsit triplici ratione.

S. August. Quæst. 168. in Exodum.

 men

men amore justitiæ: & ideo magis rei quotidie fiunt, adeo ut de illa malorum Christianorum turba jure merito dici posset a Domino: *Ista est Jerusalem, in medio Gentium posui eam, & in circuitu ejus terras. Et contempsit judicia mea, ut plus esset impia quam Gentes.*

Ezech. 5. 5.

21. *Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.* " Ostendit Apostolus peccatum loco regis fuisse, mortem autem loco militis sub peccato " in acie stantem, & ab illo armatam. Porro si peccatum mortem armavit, perspicuum est quod justitia per gratiam advecta, quæ peccatum idem tollit, mortem armis spoliat, illiusque regnum omne dissolvit, ad immortalem ac sempiternam vitam nos perducens. Horum autem bonorum conciliator nobis Christus est. Ne igitur de vita dubita, cum justitiam habeas. Etenim justitia melior est vita, quandoquidem illius parens est.

S. Joan. Chrysost. Hom. 10.

Nos quidem a morte temporali in præsenti sæculo non eripit justitia per Christum data; sed ipsa mors non jam omnino malum est, sed quodam modo bonum; nobisque prodest per Christi gratiam ad ipsius peccati destructionem. " Nunc vero majore & mirabiliore gratia Salvatoris in usus " justitiæ peccati pœna conversa est. Tunc dictum est homini: Morieris, " si peccaveris: nunc dicitur Martyri: Morere, ne pecces. Tunc dictum est, " Si mandatum transgressi fueritis, morte moriemini: nunc dicitur: Si mortem " recusaveritis, mandatum transgrediemini. Quod tunc timendum fuerat, ut " non peccaretur; nunc suscipiendum est, ne peccetur. Sic per ineffabilem Dei " misericordiam & ipsa pœna vitiorum transit in arma virtutis, & fit justi meritum etiam supplicium peccatoris. Tunc enim mors est acquisita peccando, nunc impletur justitia moriendo. Verum hoc in sanctis Martyribus, " quibus alterutrum a persecutore proponitur, ut aut deserant fidem, aut sufferant mortem. Justi enim malunt credendo perpeti, quod sunt primi iniqui non credendo perpessi. Nisi enim peccassent illi, non morerentur; " peccabunt autem isti, nisi moriantur. Mortui sunt ergo illi quia peccaverunt: non peccant isti, quia moriuntur. Factum est per illorum culpam, ut veniretur in pœnam: fit per illorum pœnam, ne veniatur in " culpam: non quia mors bonum aliquod facta est, quæ antea malum " fuit: sed tantam Deus fidei præstitit gratiam, ut mors quam vitæ constat esse contrariam, instrumentum fieret per quod transiretur ad vitam. " Ut sicut peccatum regnavit in mortem: ita & gratia regnet per justitiam " in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum .... *MORS " justo non naturæ finis sed culpæ est .... Per vitam ad mortem est transitus, per mortem ad vitam est reditus.*

Mors bonum justis.

S. August. lib. 13. de civit. Dei, c. 4.

S. Ambrosius Enarrat. in Psalm. 1. 13. & lib. De bono mortis, c. 8.

C A P U T VI.

Sensus Litteralis.

1. 2. **Q***Uid ergo dicemus?* Objectionem sibi proponit Apostolus, cui locum dedisse quodam modo videbatur, docens, ex Dei misericordia & Christi Jesu meritis superabundasse gratiam, ubi peccatum abundaverat; & peccatores gratis justificatos, nulla operum fidem præcedentium habita ratione. *Permanebimus in peccato, ut gratia abundet?* An perseverandum

randum in peccato censebimus, sive rursus peccato serviendum post vocationem, post baptismum, post justificationem nostram, ut suæ gratiæ virtutem Deus in nobis amplius commendet, & suam iterum misericordiam majore cum gloria in nos exerceat? *Absit.* Absurda est & detestabilis illatio. Sicut enim perabsurdum est ideo velle ægrotare, ut ars & peritia Medici magis inclarescat: ita summæ dementiæ est, velle adhuc peccare, ut misericordia & gratia Dei magis commendetur. *Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Peccatum hic sumitur dativo, non ablativo casu, ut *Galat.* 2. 19. mortuum esse Legi, id est non amplius secundum Legem vivere, metaphorica locutio est. Sicut enim mortuus dicitur qui functiones & operationes vitæ non habet, quas ante habuit; ita qui liberati sunt a peccato per Christi gratiam, dicuntur peccato mortui, quia peccatum in illis extinctum ac omnino deletum est, nullas jam operationes habet; nihil jam commercii illis est cum peccatis, quemadmodum vivis nullum est cum mortuis commercium. *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Indignum certe est ut iterum peccato serviamus.

3. *An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?* Quicumque in baptismo nomen Christo dedimus, & mystico ejus corpori insiti sumus, baptismo nostro Christi mortem repræsentavimus immersi & veluti sepulti sub aqua: & quod mors Christi corpori, hoc baptismus fuit peccato in nobis viventi & regnanti. Quicumque baptismo a Christo Jesu instituto, & fidem ac doctrinam Christi profitendo baptizati sumus, virtute mortis ejus, & in fide mortis ejus, ac resurrectionis, baptizati sumus. Ex hoc loco demonstratur, parvulos qui baptizantur in Christo, peccato mori: cui vero peccato moriuntur, nisi quod nascendo traxerunt? a

Baptismus imago est mortis & sepulturę Christi, ejusque resurrectionis.

a S. Aug. l. 2. contr. Julian. & alibi passim.

4. *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem.* Ipso baptismi ritu, nostri scilicet corporis in aquam immersione, Christi sepulturam expressimus, ut per baptismum peccato moreremur, sive ut peccatum in nobis extingueretur vi sancti baptismatis ex Christi morte derivata: *Ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris*, id est, vi Divinitatis suæ, quæ eadem est ac Patris, *ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Ut sicut Christus potestate Patris ac sua ad vitam gloriosam & immortalem resurrexit ita & nos postquam ex aquis baptismi emersimus, novam vitam instituamus.

Theodoret. in hunc locum.

5. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus; simul & resurrectionis erimus.* Si enim insiti sumus Christo, ut palmites viti, per baptismum, qui mortis ejus similitudo est, sicque mortis ejus participes facti sumus, moriendo peccatis: & similitudine resurrectionis ejus in baptismo etiam expressa illi insiti, ejusdem resurrectionis participes esse debemus, adeoque in novitate vitæ ambulare, ut Christo resurgenti spiritu conformemur.

6. *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est*, certi enim sumus vetustatem & corruptionem peccati Christi morte sublatam, maculam ejus abstersam, reatum abolitum, fomitem mortificatum. (Confer cum Coloss. 2. 14.) *Ut destruatur corpus peccati*, ut malorum operum congeries, ut peccatorum omne genus; ut consuetudo peccandi, quæ est veluti compages quædam multis vitiis quasi membris constans, destruatur in nobis; *ut ultra non serviamus peccato*, præbendo consensum pravis concupiscentiis, & quæ suggerunt opere complendo. *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est*, typice. Veteris enim hominis crucifixio significata est in cruce Domini, sicut & novi hominis instauratio in resurrectione ipsius. De veteri enim homine, cujus similitudinem Chri-

Coloss. 2. 14. *Delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.*

S. Aug. in Exposit. proposit. 32. ex Epist. ad Romanos.

Deuter. 21. 23. 2. *Cor.* 5. 21. *Galat.* 3. 13. *Isaia* 53. 6. & 11.

stus in cruce pendens gessit, dictum est a Moyse, *Maledictus a Deo est qui pendet in ligno*. Propterea dicitur factus pro nobis *peccatum*, *& maledictum*, & quod in eo *posuit Deus iniquitatem omnium nostrum*, & *iniquitates* nostras *portabit*.

7. *Qui enim mortuus est* vitæ veteri per baptismum quo Christo commorimur, *justificatus est a peccato*, remissis peccatis translatus est ad statum justitiæ: absolutus est a peccatis. Sumpta locutio a judiciis forensibus, ubi qui absolvebantur, justificari dicebantur, ita ut de eodem crimine accusari non possent. Syriacus vertit: *Is enim qui mortuus est*, *liberatus est a peccato*. Unde consequens est ut illi ultra non serviat post baptismum.

8. 9. 10. 11. *Si autem mortui sumus cum Christo*. Si vere mortui sumus peccatis, quemadmodum Christus ad illorum expiationem vere mortuus est, *credimus quia simul etiam vivemus cum Christo*: Mores nostros vitæ novæ Domini nostri conformantes in præsenti, ut in futuro vitæ illius gloriosæ & immortalis participes simus. *Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur*. Christus a morte suscitatus, non moritur amplius: *Mors illi ultra non dominabitur*; sive secundum vim Græci Textus, *non dominatur*. *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel*: Quantum enim attinet mortem quam pro peccato subiit, id est ad nostra peccata expianda, destruenda, exhaurienda, una vice pro omnibus mortuus est, unica morte pro omnibus satisfecit; ideo non est necesse ut iterum moriatur:
2. Cor. 13. 4. *Quod autem vivit*, jam excitatus a morte, *vivit Deo*, vivit *ex virtute Dei*; vitam Deo dignam & immortalem præstantis. *Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro*. Ita considerate vos tamquam mortuos peccato per baptismum, viventes autem propter Deum, cui uni servire debetis, quod per gratiam Christi Jesu consecuti estis; sive, quod Christus Jesus Dominus noster suo jure a nobis exigit.

S. August. lib. 1. contra duas Epist. Pelag. c. 13. Serm. 128. alias 43. De Verbis Domini, Serm. 30. alias De verbis Apost. 22. cap. 4. Serm. 155. alias 6. De Verbis Apost. Concil. Trident. Sess. 5. can. 5. Theodor.

12. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiis ejus*. Ne igitur concupiscentia in renatis manens ad agonem, quæ *peccatum* dicitur, & *lex peccati*, quia ad peccatum instigat atque sollicitat, vobis dominetur quandiu corpus mortale geritis, quod aggravat animam. Date operam ne peccatum dominium jam amissum in vobis recuperet. Quod ne fiat, pravis cupiditatibus ad peccatum illicientibus morem ne geratis, ne ad illicita consentiatis.

13. *Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato*: *sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiæ Deo*. Cum Apostolus de peccato & justitia velut duobus regibus, singulis suum regnum ac dominum, alterum alteri inimicum habentibus locutus sit, utriusque arma commemorat, parandæque victoriæ rationem docet. Ne exhibeatis membra vestra peccato in obsequium velut arma & instrumenta quibus adversus vos ipsos militet, vel quibus ad regnum ejus stabiliendum ipsi militetis, iniqua opera facientes: *sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes*: sed vos totos Deo devovete & in obsequium date; sicut facere convenit eos, qui per ipsius gratiam a morte peccati sunt in vitam novam suscitati: *& membra vestra arma justitiæ Deo*. Et membra vestra Deo consecrate ut illi serviant & militent armorum instar ad omnia justitiæ & virtutis cujusvis opera.

14. *Peccatum enim vobis non dominabitur*: non tantæ sunt peccati vires ad vos debellandos, quantæ olim fuere tempore Mosaicæ Legis. *Non enim sub Lege estis, sed sub gratia*. Non estis sub servitute Legis, exigentis a vobis

sui

sui observantiam, nec ad præcepta sua implenda adjuvantis: sed ab ea translati estis ad gratiam Christi per baptismum & fidem Jesu Christi: a quo *justum adjutorium* sperare debetis ad resistendum peccato, nisi arma justitiæ ignave abjicientes, illi vos ultro dedatis. Sub Lege est homo, *cum per legem cognitione facta peccati, & nondum divino adjuvante Spiritu, secundum legem volens vivere vincitur, & sciens peccat, peccatoque subditus servit.* A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est: *id agente scientia mandati, ut peccatum operetur in homine omnem concupiscentiam, cumulo prævaricationis adjecto, atque ita quod scriptum est impleatur: Lex subintravit, ut abundaret delictum.* Sub gratia vero est, *si respexerit Deus, ut ad implenda quæ mandat ipse adjuvare credatur, & agi homo cœperit Spiritu Dei;* tunc scilicet *concupiscitur adversus carnem fortiore robore caritatis: ut quamvis adhuc sit quod homini repugnet ex homine, nondum tota infirmitate sanata, ex fide tamen justus vivat, justeque vivat, in quantum non cedit malæ concupiscentiæ, vincente delectatione justitiæ.*

S. August. Enchirid. cap. 118. *2. Petri 2. 11.*

15. 16. *Quid ergo? Peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.* Objectionem sibi proponit & solvit Apostolus. Ideo-ne dicemus, Pergamus vitiis indulgere, quia sub lege non sumus, & remissionem habemus paratam per gratiam quam lex non dabat? Absit ut id vel cogitemus. *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?* An ignoratis quod quicumque se tradit alicui ad obediendum, illius servus efficitur? Diverso tamen stipendio diversis dominis obeditur. Qui enim obedit peccato, per ejus servitutem ducitur ad mortem secundam, ad damnationem æternam: qui vero obedit Deo, hujus obedientiæ servus feliciter evadit, quia obediendi assuetudine animus ejus magis ac magis ab obediendum inclinatur; & hac salutari obedientia quam divinis mandatis delectabiliter exhibet, justitiam implet. Ideo autem *obeditionem* opponit peccato, quia peccatum est cœlestium inobedientia mandatorum.

Servitus peccati mortem, obedientia justitiæ vitam & libertatem affert.

17. 18. *Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.* Gratias habeo & ago Deo, quod cum essetis servi peccati, misericordia ejus vos præveniente & vocante obedistis ex animo doctrinæ Evangelii, secundum eam formam & regulam ad quam instituti estis. *Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ.* Sic a peccato liberati, cujus probrosæ servituti addicti eratis, translati estis ad gloriosam & suavem justitiæ, id est omnigenæ virtutis servitutem.

19. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ.* Quod a vobis exigo, ne grave, difficile, aut a ratione & humanitate alienum existimetis. Ad humanæ enim infirmitatis & conditionis mensuram me *attempero*, remque vobis præscribo rationi maxime convenientem, humanæ imbecillitati congruam. *Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Sicut tradidistis membra corporis vestri ad serviendum fornicationi, aliisve peccatis carnalibus, & injustitiæ corde conceptæ, ad iniquitatem opere perpetrandam: ita nunc pari saltem studio præbete membra vestra velut organa ad serviendum justitiæ in Evangelio propositæ per bona opera, ad perficiendum negotium sanctificationis vestræ, quæ Dei voluntas est. Tertullianus lib. *De Resurrect. carnis* c. 47. legit: *Ita nunc exhibete membra vestra famula justitiæ.*

20. 21. 22. *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.* Quando

serviebatis peccato, liberi eratis a præclara & votis omnibus expetenda servitute justitiæ; liberi, inquam, malesana libertate, justitiæ fræno vos minime coercente ne in omne genus vitiorum præcipites rueretis.

Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Quem fructum, quam utilitatem tunc reportastis ex operibus peccati, quæ nunc vos commisisse pudet? *Nam finis illorum mors est.* Illorum operum exitus & merces, mors temporalis & æterna. Utramque merentur, qui hæc agunt. Cum enim anima Deum a se separat, dignum est ut ab ea corpus separetur, quæ mors prima est: & cum ad tempus vult a Deo separari propter delectationem peccati, dignum est ut ab eo æternum separetur, quæ est mors secunda. *Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Nunc vero a dominio peccati, cui serviebatis, liberati, & Deo mancipati spontanea fœlicique servitute, fructum excellentissimum ex illa servitute percipitis, sanctimoniam scilicet ac vitæ munditiam: finem vero habetis vitam æternam. Finem fini opponit, morti vitam, nec brevem & transitoriam, sed immortalem & æternam.

S. Thomas, Lect. 4.

23. *Sapientia enim peccati mors.* Peccatum hic per prosopopeiam repræsentat Apostolus ut regem seu potius tyrannum, qui suis militibus stipendium reddit. Stipendia, seu (quæ vis est Græci Textus) *obsonia*, merces peccati, mors est. *Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.* Græce, *τό χάρισμα τȣ̃ Θεȣ̃*, donum, seu potius *donativum Dei*, quo nomine Tertullianus utitur lib. *De Resurrectione carnis*, *cap.* 47. Idque nomen stipendio aptissime respondet. Solent quippe Reges egregiis militibus præter stipendium dare coronas, laureas, honores. His donativis comparat Apostolus vitam æternam, non quod non detur bene meritis, sed quod sit multo major meritis. Noluit autem Apostolus vitam æternam vocare stipendium justitiæ seu bonorum operum mercedem, sed gratiam Dei, tum quia omnis dignitas, omne meritum operum ex gratia est, & ex Dei beneplacito ac promissione, non ex ipsorum natura: tum quia prædestinatio electorum ad vitam æternam omnino gratuita est, & a prævisione meritorum, quæ Deus in illis creat & coronat, independens. Vitam porro æternam, omnesque gratias ad illam perducentes, per Christi Jesu Domini nostri merita Deus nobis tribuit. S. Augustinum legere convenit, tum Enchiridii cap. 107. tum aliis in locis, ubi postremum istum Versum exponit. *Ipsam (inquit) vitam æternam, quæ certe merces est operum bonorum, gratiam Dei appellat Apostolus:* „ Stipendium enim, „ *inquit*, peccati mors: Gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu „ Domino nostro. *Stipendium pro opere militiæ debitum redditur, non donatur: ideo dixit,* Stipendium peccati mors; *ut mortem peccato non immerito illatam, sed debitam demonstraret. Gratia vero nisi gratis est, gratia non est. Intelligendum est igitur etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera; quibus cum vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?*

Obsonia proprie sunt, quæ ad panem vescenda dantur. Olim species ipsæ dabantur militi, postea pro eis pecunia data est. Tertull. sic reddit hunc locum: *Stipendia enim delinquentiæ mors; donativum autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.*

C A-

CAPUT VI.

SENSUS MORALIS.

1. 2. *QUid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit*. Doctrina gratiæ humiliat & ædificat Dei filios; verum Adami filiorum, id est peccatorum qui ea doctrina abutuntur, superbiam & ignaviam per accidens alit. Dicunt enim operibus, sin-minus lingua, Permaneamus in peccato, ut gratia abundet. Quasi rationis humanæ præsumptio, & affectio peccati dispositiones sint, non vero impedimenta gratiæ. *Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Hoc est, cum id præstiterit gratia, ut moreremur peccato, quid aliud agimus, si vivamus in eo, nisi ut gratiæ simus ingrati? „ Neque enim qui laudat „ beneficium medicinæ, prodesse morbos dicit & vulnera, a quibus illa „ hominem sanat: sed quanto majoribus medicina laudibus prædicatur, „ tanto magis vituperantur & horrentur vulnera & morbi, a quibus liberat quæ ita laudatur. Sic laus & prædicatio gratiæ vituperatio & damnatio est delictorum. Demonstranda enim fuerat homini fœditas languoris „ ejus, cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum & bonum „ profuit, quo magis aucta est iniquitas quam minuta; quandoquidem „ Lex subintravit ut abundaret delictum; ut eo modo convictus, atque „ confusus, videret non tantum doctorem sibi esse necessarium, verum „ etiam adjutorem Deum, a quo ejus itinera dirigantur, ne dominetur ei „ omnis iniquitas, & confugiendo ad opem divinæ misericordiæ sanetur: „ atque ita ubi abundavit delictum, superabundet gratia, non peccantis „ merito, sed subvenientis auxilio. In doctrina gratiæ ita medium teneatis, ut nec ad dexteram, nec ad sinistram declinetis. Quicumque dicit, „ Voluntas mea mihi sufficit ad facienda opera bona, declinat in dexteram. Sed qui putant bonam vitam esse deserendam, quando audiunt „ sibi gratiam prædicari, ut credatur, & intelligatur voluntates hominum „ ipsa ex malis bonas facere, ipsa etiam quas fecerit custodire, & propterea dicunt, *Faciamus mala, ut veniant bona*, in sinistram declinant. Ideo „ vobis dixit, *Ne declinetis in dexteram, neque in sinistram*: Hoc est, *Non sic defendatis liberum arbitrium, ut ei bona opera sine Dei gratia tribuatis; nec sic defendatis gratiam, ut quasi de illa securi, mala opera diligatis; quod ipsa gratia Dei avertat a vobis. Talium quippe verba sibi proponens Apostolus ait*: Quid ergo dicemus? *Permanebimus in peccato, ut gratia abundet*? Atque his verbis hominum errantium, & Dei gratiam non intelligentium, respondit ut debuit: *Absit. Qui enim mortui sumus peccato, „ quomodo adhuc vivemus in illo*? Nihil potuit dici brevius & melius. *Quid enim nobis gratia Dei utilius confert in hoc præsenti sæculo maligno, nisi ut moriamur peccato? Ac per hoc ipsi gratiæ invenietur ingratus, qui propter illam vult vivere in peccato, per quam morimur peccato.*

Doctrina gratiæ humiliat Dei filios & ædificat, peccatorum qui ea doctrina abutuntur superbiam & ignaviam per accidens alit.

S. August. lib. De Spiritu & Littera, c. 6.

Psal. 118. 133.

S. August. Epist. 215. alias 47. ad Valentinum, ejusque Monachos.

Rom. 3. 8.

Proverb. 4. 26.

Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Primus gratiæ baptismalis effectus est ut peccato moriamur, ita ut mens nostra, cor nostrum, sensus nostri non magis illi vivant, non magis ad illud afficiantur, non magis ad illud moveantur, quam mortui ad res hujus mundi afficiuntur & moventur. Peccata in fonte baptismatis Christi sanguine consecrato submersa sunt, ut Pharao & Ægyptii Israelitas persequentes

Primus gratiæ baptismalis effectus est ut peccato moriamur.

confixas, nisi corporeos sensus ab illecebra illiciti desiderii sub metu divini continere judicii : ut qui resistit peccato, & concupiscentias suas, ne quid morte dignum operentur, interficit, audeat cum Apostolo dicere : *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Galat. 6. 14.

Quartus gratiæ baptismalis effectus est, spiritualis resurrectio & vitæ novitas: *Ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. Peccato moriamur, ut Deo vivamus: sepeliamur, ut resurgamus. „ Novum vitæ genus atque institutum demonstrat morum mutatio. Ubi scortator fit castus; ubi avarus misericors; „ ubi iracundus & asper mansuetus, spiritualis resurrectio est, alterius, „ gloriosæ scilicet resurrectionis proœmium. Et quo pacto resurrectio? „ Peccato quidem mortificato, justitia autem exurgente; ac vita quidem „ pristina deleta, nova autem hac & angelica regnante. Surrexit Christus per gloriam Patris: & nos si mortui sumus peccato, & Christo „ consepulti, quia *omnes qui vident opera nostra bona, glorificant Patrem* „ *nostrum qui in cœlis est*, merito Christo consurrexisse per gloriam Patris „ dicimur, ut in novitate vitæ ambulemus. " *Novitas autem vitæ est, ubi deposuerimus veterem hominem cum actibus suis, & induerimus novum, qui secundum Deum creatus est, & qui renovatur in agnitione Dei, secundum imaginem ejus qui creavit eum*. Neque vero putes quod innovatio vitæ semel facta sufficiat, sed *quotidie, semper illa innovatio vitæ innovanda est*. Ait enim Apostolus: *Et si is qui foris est noster homo corrumpatur, sed qui intus est renovatur de die in diem*. Sicut enim vetus de die in diem veterascit, ita & novus hic semper innovatur, & numquam est quando non innovatio ejus augescat. *In novitate ergo vitæ ambulemus, ostendentes nosmetipsos ei qui nos cum Christo suscitavit, quotidie novos, & (ut ita dixerim) pulchriores; decorem vultus nostri in Christo tamquam in speculo colligentes; gloriamque Domini speculantes, in eamdem imaginem transformemur, qua Christus surgens a mortuis, ab humilitate terrena ad gloriam paternæ Majestatis ascendit*. Proficiamus semper in sancta novitate, ambulare non cessemus, & progredi de virtute in virtutem, donec videamus Deum in Sion.

S. Chrysost. Homil. 10.

Origenes lib. 5. in Epist. ad Rom. cap. 6.

2. Cor. 4.

5. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus*. Quintus gratiæ baptismalis effectus, est insitio corpori Christi per similitudinem mortis ejus. Ut surculus inseratur arbori, fit vulnus in cortice matris arboris: ut insereremur Christo, non unum, sed quintuplex in sancta ejus carne vulnus factum est. Cum Christo moriendum, ut cum illo, & illi vivamus, in præsenti vita gratiæ, in futuro sæculo vita gloriæ. *Si enim complantati sumus similitudini mortis ejus*, &c. „ Mortem Christi velut plantam alicujus arboris ostendit, cui nos com- „ plantatos esse vult, ut ex succo radicis ejus, radix quoque nostra susci- „ piens producat ramos justitiæ, & fructus afferat vitæ. *Sapientia lignum* „ *vitæ est his, qui apprehenderint eam; & qui tenuerit eam, beatus*. Chri- „ stus ergo Dei virtus & Dei sapientia, ipse est arbor vitæ, cui com- „ plantari debemus, & novo quodam atque amabili Dei dono mors il- „ lius arbor vitæ nobis efficitur. " Quia vero hic non de morte nostra naturali, sed de mystica, agitur, non ait Apostolus, *Si complantati sumus morti ejus*, sed *similitudini mortis ejus*. „ Christus ita semel mortuus est „ peccato, ut peccatum omnino non fecerit, nec dolus inventus sit in „ ore ejus. Nemo autem homo præter eum mundus a peccato, nec si

Origenes ibid.

Proverb. 3. 18.

„ unius

„ unius Dei fuerit vita ejus. Ideo ipsa morte qua Jesus mortuus est peccato, nos mori non possumus. Hoc est ergo quod recipere potest humana natura, ut ad similitudinem mortis ejus hoc fiat, dum ipsum imitando non peccat. Nam omnino nescire peccatum, solius Christi est. Igitur complantari nos vult mortis ejus similitudini, qua peccato mortuus est semel, ut possimus & resurrectioni ejus esse complantati ..... Omnis planta post hyemis mortem, resurrectionem veris expectat. Si ergo & nos in Christi morte complantati sumus in hyeme sæculi hujus & præsentis vitæ, etiam ad futurum ver inveniemur fructus justitiæ ex ipsa radice proferentes: & si complantati fuimus ei, necesse est ut Pater agricola purget nos tanquam palmites vitis veræ, ut fructum plurimum afferamus, sicut ipse dicit in Evangelio: „ *Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.* Qui justitiæ & sanctitatis fructum non ferunt, Christo non sunt insiti, nec similitudini mortis ejus complantati: adeoque resurrectionis ejus non erunt participes, non procedent in resurrectionem vitæ, sed in resurrectionem judicii.

Joan. 15. 1. 2.

Corpus peccati destruendum per pœnitentiam.

6. & 7. *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.* Crucifigere veterem hominem non sufficit per pœnitentiam, sed corpus peccati destruere oportet, destruendo membra ejus. *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* Quæ destructio per pœnitentiam perficitur, quæ tamdiu durare debet quam vita. *Crucifixio interioris hominis,* inquit S. Augustinus, *pœnitentiæ dolores intelliguntur, & continentiæ quidam salubris cruciatus, per quam mortem mors impietatis perimitur. Et ideo per talem crucem evacuatur corpus peccati, ut jam non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato.* Mortui sumus peccato in Christo Jesu, a peccati dominio liberati sumus: non potest iterum nobis dominari peccatum, nisi velimus. *Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.* Hæc vera libertas, pravarum cupiditatum mortificatio. Hæc vera vita, Christo commori. Qui mortuus est, ab officiis & functionibus hujus vitæ mortalis & miseræ liberatus est: sic homo baptizatus, quandoquidem in sacro fonte mortuus est peccato, omnino mortuus maneat. Si enim post baptismum peccat, labefactat Dei donum, infidelem se Dei promissis ostendit; se pervicacem demonstrat, quod rebus omnibus desiderabilius est, cum Christo vivere. *Si autem mortui sumus cum Christo: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo.* Hæc spes in sinu nostro reposita nos interim consoletur.

Colos. 3. 5.

S. August. [illegible]

S. [illegible]

Vitæ novitas necessaria ut resurrectioni Christi conformemur.

9. 10. 11. *Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Non solum peccato moriendum est, sed in vitæ novitate perseverandum, ut Christi resurrectioni conformemur. In Christo nihil superest mortalitatis post resurrectionem gloriosam: in Christiano per ejus gratiam suscitato nihil superest peccati ad mortem. Qui dominio peccati post resurrectionem spiritualem se tradunt, diabolo ansam præbent triumphandi de ipso triumpho Christi resurgentis & gloriosi: *Ut rursum Malus recuperata præda sua adversus Dominum gaudeat.* Christus semel mortuus ad peccata nostra expianda, non moritur amplius: Christianus semel in baptismo peccato mortuus, & ad vitam novam suscitatus, non moriatur deinceps morte peccati. Propterea unum baptis-

Tertullian. lib. de Pœnit.

baptisma est, sicut una mors & resurrectio Christi Domini nostri. *Si non iterum moritur, nec iterum lavacrum est. Quod si lavacrum non est iterum, cave & tu ne ad peccatum inclines.* Superest quidem pœnitentia, qua resurgere iterum possint, qui post baptismum iterum in mortem peccati prolapsi sunt, & hæc est divinæ benignitatis & misericordiæ redundantia: sed qui secundæ hujus resurrectionis fiducia post acceptam baptismi gratiam iterum peccant, & horrendum in modum ingrati sunt Deo, & imminenti periculo perditionis æternæ se exponunt. „ Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est, toties delinquendo, quoties ignoscitur. „ Ceterum finem utique evadendi habebit, cum offendendi non habebit. „ Evasimus semel, * hactenus periculosis nosmetipsos inferamus, etsi iterum evasuri videmur. Plerique naufragio liberati, exinde repudium & „ navi & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum divinæ misericordiæ oneri esse; formidant videri * inculcar; quod „ consecuti sunt; bona certe sollicitudine iterum experiri vetant, quod „ semel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, testatio est timoris. „ Timor autem hominis, Dei honor est. " Christianus sive per baptismum, sive per pœnitentiam resurgens a morte peccati, si moriatur iterum, verendum est ne vere suscitatus non fuerit; ne sincera non fuerit ejus conversio. Veræ conversiones constantes sunt, nec ita desultoriæ, ut multis videtur. Status justitiæ & sanctitatis, in quo gratia Christi nos constituit, constans, per se & stabilis est. Spiritus Dei, licet ubi vult spiret, immutabilis est; inconstantiam & levitatem non amat. Gratia in divinæ naturæ consortium nos evehit, quæ immutabilis est; tametsi thesaurum istum portemus in vasis fictilibus. Vicissitudines illæ peccati & gratiæ, vitæ & mortis, resurrectionis & relapsus, a Christianæ Religionis spiritu, ab hominis in novitatem vitæ Christi suscitati indole sunt penitus alienæ. S. Justinus Martyr, de Christianorum moribus loquens, eis, ex quo peccato mortui erant, Christoque commortui in baptismo, constantem tribuit vitæ integritatem. „ Qui, *inquit*, olim stupris lætabamur „ (*nempe in Gentilitatis tenebris adhuc positi*) nunc castitatem solam complectimur. Qui magicis artibus utebamur, bono & æterno nos consecramus dicamusque Deo. Qui possessionum & pecuniarum fructus ac „ proventus præ rebus omnibus adamabamus, nunc etiam ea quæ habemus in commune conferimus, & cum indigentibus quibusque communicamus. Qui odiis ac cædibus mutuis inter nos grassabamur, & pro „ consuetudine recepta cum eis qui contribules nostri non essent, communem focum non habebamus, nunc a Christi apparitione familiariter „ simul vivimus, & pro inimicis oramus: & qui nos iniquo persequuntur odio, suasione flectere conamur, ut secundum honesta Dei præcepta vitam agentes, bonam spem habeant, eadem se nobiscum a Deo „ omnium dominatore præmia esse consecuturos. " Qui vere cum Christo surrexit, uni Deo vivit, uno illius amore agit quicquid agit, non amore mundi, non amore divitiarum, honorum, gloriæ & laudis humanæ, non amore voluptatum. Amor cordis humani vita est. Qui mundum amat, mundo vivit: Qui Deum amat, Deo vivit; totus in illo consummatus est spirituali resurrectione; totus illi devotus & consecratus est, ut victima mortua simul & vivens, mortua peccato, vivens Deo; mortificata carne per crucem & pœnitentiam, vivificata & innovata spiritu per virtutem mortis & resurrectionis Christi. *Quod enim mortuus est pecca-*

S. Chrysost. Hom. 11.

Tertullian. lib. De Pœnit.

* *Hactenus*, id est, *numquam deinceps.*

* *Inculcare*, id est, *conculcare.*

Vicissitudines pœnitentiæ & relapsus ab indole hominis ad novitatem vitæ Christi suscitati alienæ sunt.

S. Justinus Apolog. 2.

[illegible]

... Tenet autem imperator interior, quia sub majore imperatore juvandus adstitit; frenat iram, coercet concupiscentiam. Inest tamen quod frenetur, inest quod coerceatur, inest quod teneatur. Quid autem volebat ille sanus mente serviens legi Dei, nisi ut omnino non esset quod frenaretur? Et hoc debet conari omnis qui tendit ad perfectionem (*tendere autem debet omnis Christianus*) ut & ipsa concupiscentia cui non datur ad obtemperandum membra, quotidie in profectu minuatur.

v. 14. *Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub Lege estis, sed sub Gratia.* Peccatum nobis dominatur cum illud [illegible], & [illegible] in eo manemus; verum si illi resistimus, & Deo nos tradimus servandi, quae vera libertas est, destructum est in nobis regnum peccati. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*, ait alius Apostolus; *resistite diabolo, & fugiet a vobis.* Spirituales Judaei, qui in Christum venturum cre-

credentes, & ex illius fide viventes, Legis præcepta servabant, non timore pœnæ, sed amore justitiæ, non erant sub lege, sed sub gratia. Carnales Christiani, qui legis mandata non servant, aut solo pœnæ timore faciunt quod Lex jubet, sub gratia non sunt, sed sub lege. „Illi soli sunt „ sub gratia, quibus gratia dominatur, qui Spiritu facta carnis mortificant, „ qui secundum legem caritatis vivunt & operantur. His lex posita est, „ non sicut injustis & non subditis ad vetus Testamentum pertinentibus „ posita est in tabulis lapideis; sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est supernæ Jerusalem, filiis promissionis, filiis hęreditatis æternæ, sancto Spiritu „ tamquam digito Dei in mente datur, & in cordibus scribitur; non quam „ memoria teneant, & vita negligant; sed quam sciant intelligendo, faciant diligendo, in latitudine amoris, non in timoris angustiis. *Nam qui timore pœnæ, non amore justitiæ opus legis facit, profecto invitus facit. Quod autem invitus facit, si posset fieri, mallet utique non juberi. Ac per hoc, legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus; nec mundatur opere, qui immundus est voluntate*. Sub lege est, non sub gratia, qui legis meminit, nec eam diligit, eo modo reus est; quia *Memoria ejus lapis illi est quodam modo scriptus, non quo adornetur, sed quo prematur; pondus oneris, non titulus honoris*. Hic peccati servituti se tradit, cui mavult obedire quam justitiæ. Voluntatem ejus tenet inimicus, eamque habitu & consuetudine peccati, velut ferrea catena ligans, captivam ducit. O probrosam, duram, exitialem servitutem, quæ mortem infert animæ eamque æternæ damnationi addicit! 16. *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam*.

S. Aug. in Ps. 118. Serm. 11.

17. 18. *Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ; in quam traditi estis*. Nisi obedientia nostra donum Dei esset, Apostolus de illa gratias Deo non ageret. Gratiarum actio, clarissima est gratiæ testificatio. Deus ad cor nostrum loquitur: & cor nostrum docile ac verbo suo obediens facit. Si ex animo obediamus, caritate cor nostrum ad obedientiam inclinante, illamque suavem efficiente, servitutem peccati cum servitute justitiæ & pietatis, quæ vera libertas est filiorum Dei, feliciter commutavimus. *Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ*.

Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde, &c. „ Quemadmodum cum quis crudelis alicujus tyranni captivum ea captivitate liberatum hortatur ne ad tyrannum posthac revertatur, illique memoriam refricat gravissimæ diutissimæque illius tyrannidis: ita & Paulus, „ quæ præterire mala, per eas quas Deo agit gratias, manifestissima reddit. Neque enim (inquit) humanæ potentiæ fuit, quod ab illis malis „ erepti fuerimus: sed Deo & habendæ & agendæ gratiæ, qui id & voluerit, & potuerit. Ac recte dixit, *Obedivistis ex corde*; neque enim vi coacti aut necessitate adacti estis, sed voluntate vestra vos ab illis malis subtraxistis. Quod si ultro accessistis nullam vim perpessi, quam habere veniam, quam excusationem obtendere possetis ad pristina reversi? Denique „ ut intelligas negotii totius laudem non tam ad illorum docilem ac promptum animum, quam ad Dei gratiam ac beneficentiam referendam, cum „ dixisset, *Obedistis ex corde*, addidit, *in eam formam doctrinæ in quam traditi estis*. Nam obedientia ex corde profecta, liberum arbitrium probat, „ traditos autem illos esse in formam seu typum Evangelicæ doctrinæ, Dei „ gratiam significat. *Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ*. Duo „ Dei dona in memoriam revocat Apostolus; primum quod a peccato

S. Chrysost. Hom. 11. Durissima peccati servitus, obedientia suavissima justitiæ.

„ libera-

" liberaverit, alterum quod justitiæ mancipaverit: quod postremum omni
" etiam libertate antiquius ac præstantius est. Nobiscum enim similiter
" egit Deus ac si quis puerum orphanum nactus a barbaris raptum, & in
" illorum regionem abductum, illum non modo captivitate liberet, sed &
" patrem sese illi officiosum studiosumque præbeat, tum præcellenti ali-
" qua dignitate cohonestet. Id in nostra causa effectum est. Neque enim
" a pristinis peccatis solum liberavit nos Deus, sed & ad angelicam vi-
" tam adduxit, optimi instituti ac regiminis viam nobis muniens, nos
" justitiæ tutelæ ac præsidio tradens, vetera omnia mala perimens, ve-
" terem hominem mortificans, ad immortalem denique vitam veluti ma-
" nu deducens. In hac igitur vita, in hac felici & gloriosa servitute, quæ
" nos liberos facit libertate filiorum Dei, perseveremus.

Gratias ago Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. De paucis impræsentiarum Christianis id dici potest, quod de Romanis omnibus ad Christi fidem conversis [illegible] & baptizatis Apostolus dicebat. Omnes fuimus servi peccati; & ubi tradita est nobis forma Evangelicæ doctrinæ, & huic non utcumque, neque solis verbis, sed ex animo & tota devotione elegimus obedire, liberamur a servitute peccati, & servi efficimur justitiæ. Sed vereor ne forte plures simus, qui videamur suscepisse formam doctrinæ justitiæ, & verbis quidem vel professione justitiæ videamur obedire; corde autem obediamus peccato, tamquam vitiis in nobis adhuc dominantibus. Et ideo ante omnia indigemus illa, de qua superius dixit, mortificatione membrorum. *Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ.* Quod vero dicit, justitiæ servum fieri, simul intellige & sapientiæ, & pietatis, & pudicitiæ, & omnium virtutum Christianæ professioni, suoque statui convenientium. Sic enim intelligendum quod a Propheta Rege scriptum est: Psal. 117. 19. *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino.* Non enim solius justitiæ, quatenus particularis virtus est, portas ingreditur, qui vult confiteri Domino, sed & veritatis, & sapientiæ, & pietatis, & castitatis, &c. Omnium enim una est aula virtutum, cujus sub justitiæ nomine januas sibi postulat aperiri.

19. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Multo majus studium impendere deberetis servituti justitiæ, quam hactenus impendistis servituti peccati; id a vobis jure suo Deus exigere posset: id a vobis ejus nomine possem ego tamquam ejus legatus & minister postulare, quod a Judæis Propheta postulabat: Baruch 4. 28. *Sicut fuit sensus vester ut erraretis a Deo: decies tantum iterum convertentes requiretis eum.* Et quid non facere deberetis ad Deum placandum & promerendum? Quid non dare, quid non pati ad æternæ damnationis periculum avertendum? Attamen habita ratione infirmitatis vestræ, id unum a vobis postulo, ut par studium colendis virtutibus exhibeatis, ac exhibuistis colendis vitiis. Postulat ratio justitiæ quam Deo debemus, ut pœnitentia crimine minor non sit: ut membra nostra & facultates omnes pœnitentia Dei servituti consecret, quæ peccati & dæmonis servituti devovimus & addiximus. Dudum currebant pedes vestri ad spectacula, ad ludos aleatorios, ad societates & conventus virorum aut mulierum in quibus periclitatur innocentia: nunc ad Ecclesiam Dei concurrite. Officia divina frequentate, infirmos in Xenodochiis jacentes, captivos in carceribus visitate, consolamini, sublevate. Currebatis prius ad effundendum sanguinem: nunc ad eripiendum pupillum & viduam

de manu

de manu fortiorum illos opprimentium festinate. Manus olim extendebantur ut aliena diriperent concussionibus, fraudibus, usuris: nunc apertæ sint ut propria largiantur. Circumspiciebant prius oculi mulieres, aut res quasvis alienas ad concupiscendum: nunc circumspiciant pauperes, debiles, calamitosos quosvis ad miserendum & juvandum. Aures delectabantur auditu vano, canticis impudicis, detractionibus: nunc ad audiendum verbum Dei, sacras lectiones, pia colloquia, convertantur. Lingua quæ convitiis, maledictis, & turpiloquiis erat assueta, nunc ad benedicendum omni tempore Dominum moveatur. Sermones sanos & honestos proferat, ut det gratiam audientibus, & veritatem loquatur cum proximo suo. „ Sicut enim exhi-
„ buistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita
„ nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem. *Quid*
„ *est sicut illud, ita & hoc, nisi,* Quemadmodum ad peccandum nullus vos *S. Aug. Ep.*
„ cogebat timor, sed ipsius libido voluptasque peccati, sic ad juste viven- *145. alias*
„ dum non vos supplicii metus urgeat, sed ducat delectatio caritasque ju- *144. ad Ana-*
„ stitiæ? Et hæc quidem, quantum mihi videtur, nondum est perfecta, *stasium, n. 5.*
„ sed quodammodo adulta justitia. Neque enim frustra præmitteret, *Hu-*
„ *manum dico propter infirmitatem carnis vestræ*, nisi quia plus aliquid dicen-
„ dum fuit, si jam illi ferre potuissent. Plus quippe servitutis debetur justi-
„ tiæ, quam peccato solent homines exhibere. Nam pœna corporis etsi non
„ a voluntate, tamen revocat ab opere peccati. Nec facile quisquam est, qui
„ palam committat, quo illicitam & immundam percipiat voluptatem, si cru-
„ ciatus vindictæ certus est continuo sequuturus. Justitia vero sic amanda est,
„ ut ab ejus operibus etiam pœnæ corporis nos cohibere non debeant, atque
„ inter manus etiam crudelium inimicorum luceant opera nostra coram homini-
„ bus, ut quibus placere possunt, glorificent Patrem nostrum qui in cœlis est.

20. 21. 22. *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.* Misera & cæca peccatoris libertas, qua grave onus peccati levissimo & suavissimo Christi jugo stulte præponit. *Vir vanus in superbiam erigitur, & tamquam pullum onagri se liberum putat.* Qua de libertate, verius servitute dicenda, siquidem *Qui facit peccatum, servus est peccati,* Deus apud Prophetam ait: *A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam.* Falso sibi videtur liber, qui tot dominis servit, quot vitiis: qui duriorem servitutem patitur ea qua Israelitæ premebantur in Ægypto sub Pharaone, operibus duris luti & lateris addicti. *Libertas* quippe *sine gratia, non est libertas sed contumacia.* Quomodo diligi potest peccatum, quod miserrima servitus animæ comitatur, quod sequitur infamia, cujus exitus mors æterna est? *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.* Felices quos peccasse non modo pudet, sed Dei amore super omnia pœnitet! infelices quos pœnitentiam agere, & peccata confiteri pudet, cum peccasse non pudeat! „ Est

Misera & cæca peccatoris libertas.

Job. 11. 12.

Joan. 8.

Jerem. 2. 20.

Exod. 1.

S. August.

Eccl. 4. 25.

Tertul. l. De Pœnit. cap. 10.

„ confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gra-
„ tiam (*inquit Sapiens*) Intolerandum scilicet pudori, Domino offenso sa-
„ tisfacere, saluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delin-
„ quendum expandens frontem, ad deprecandum vero subducens. Ego ru-
„ bori locum non facio, cum plus de detrimento ejus acquiro, cum ipse
„ hominem exhortatur, Ne me respexeris dicens, Pro te mihi melius est
„ perire. Omnium infelicissimi, quos pudet non peccasse, qui in malitia gloriantur, qui de iniquitatibus se jactant, quas forte non commiserunt; quos eo trahit inimica amicitia, & consortium malorum, ut pudeat non esse impudentes. Talis erat Augustini adolescentis miseria, quam in Confessio-

August. lib. 2. Confess. c. 3.

quitulus ait. „Nolebam [illegible] Et praecepi illam tamen occidere, ut „ [illegible] tantummodo [illegible] minori dilectione, [illegible] „ [illegible] Et nunc [illegible] magis [illegible] „ [illegible] non solum [illegible], verum etiam [illegible]. Quid „ [illegible] ? Ego [illegible] „ [illegible] „ [illegible] „ [illegible]. Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nullus plane fructus peccati. Nullum fructum [illegible] quod [illegible] Peccator autem est infructuosus, [illegible] [illegible] [illegible] Quis [illegible] [illegible] [illegible] mors [illegible] [illegible]

22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam. Operantes peccati [illegible] fructus sanctificationis, [illegible] Illorum finis mors est, horum vero vita aeterna. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

23. Stipendia enim peccati mors. Qui peccato militans aliud sperat, ipse se decipit. Mors [illegible] in homine post peccatum [illegible] [illegible] Ex nobis enim non habemus nisi peccatum: stipendia autem peccati, mors. Vita aeterna merces est [illegible] sed merita illa & opera bona sunt Dei dona, & non dona fructus sunt sanguinis Christi. *Gratia autem Dei vita aeterna in Christo Jesu Domino nostro.* Stipendium [illegible] vitam aeternam dicere potuisset Apostolus, sed gratiam dicere maluit, *Ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad aeternam vitam, sed pro sua miseratione perducere. De quo in Psalmo dicit [illegible] anima sua:* „Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Numquid non corona bonis „ operibus redditur? *Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo* „ *dictum est:* Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere „ pro bona voluntate, *ideo dicit Psalmus*, Coronat te in misericordia & miserationibus, *quia ejus miseratione bona operamur, quibus corona redditur.* Nemo itaque in se ipso glorietur, siquidem nihil habet in se boni quod

non.

non acceperit. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.* Ex Christi capitis nostri plenitudine accepimus pro modulo nostro tamquam particulas nostras, ut bene vivamus, *sicut Deus partitus est mensuram fidei*; quia *Unusquisque proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic*, & ipsa est gratia; sed insuper accipiemus & *gratiam pro gratia*, quando nobis vita æterna reddetur, de qua dixit Apostolus: *Gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.*

Joan. 1. 16. *Rom. 12. 3.* *2. Cor. 7. 7.*

C A P U T VII.

Sensus Litteralis.

1. AN *ignoratis, fratres (scientibus enim Legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit?* Cum docuerit Apostolus superiori capite fideles per Christum Jesum liberatos esse a servitute peccati; hoc capite docet per eumdem esse liberatos a servitute legis. Sermonem autem dirigit ad Judæos qui Christianam Religionem profitebantur. Num, inquit, ignorare potestis, vos qui legis Mosaicæ notitia estis imbuti, Legem homini dominari, sive hominem subditum esse legi quanto tempore vivit ipsa Lex; vel, quanto tempore vivit homo? Lege autem mortua, seu abrogata, hominem ultra ejus vinculo non obligari; sive, Legis imperium in vivos dumtaxat, non in mortuos extendi? Nulla enim lex, nullum pactum ultra vitæ fines jus suum producit: quod Versu sequenti probat ex lege Matrimonii.

2. 3. *Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.* Sic mulier conjugata alligata est legis conjugalis vinculo, quamdiu vir ejus vivit: mortuo autem viro, soluta est a lege conjugii. Respicit Apostolus legem primordialem conjugii in Paradiso institutam. Genes. 2. 24. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*: quam explicans Christus Matth. 19. 6., infert: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Hinc matrimonium ex institutione sua esse indissolubile demonstratur, nec ulla de causa, etiam fornicationis, dirimi posse, quamdiu conjuges vivunt: adeo ut quod Lex Mosaica habet de libello repudii, sit permittentis propter cordis duritiem Judæorum sub lege viventium, non approbantis. *Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*: Mulier ergo rea erit adulterii, quæ viro suo superstite, alteri copulata fuerit. *Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri*, conjugii vinculo soluta est, libera est: *ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro*, si alteri viro nupserit.
„ Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva
„ sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier uxor esse
„ incipit, nisi prioris esse desiverit. Esse autem desinet uxor prioris, si
„ moriatur vir ejus, non si fornicetur. Licite itaque dimittitur conjux
„ ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit
„ reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis. Sic-
„ ut enim manente in se Sacramento regenerationis, excommunicatur
„ cujusquam reus criminis, nec illo Sacramento caret, etiamsi numquam
„ reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis conjugalis, uxor

Matrimonii indissolubilitas.

S. August. lib. 2. De conjugiis adulterinis, cap. 3. 4. & 5.

lib. 1. Retractationum cap. 23. & 26. & lib. 2. cap. 1. lib. De Prædestinatione Sanctorum cap. 4. Libro 6. Contra Julianum cap. 23. Juliano objicienti quod locum istum intelligeret aliter quam debeat intelligi, sic respondet: „ Non ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo evertitur hæresis vestra, quemadmodum vere intelligendus est: immo vero „ ego prius eum aliter intellexeram; vel potius non intellexeram, quod „ mea quædam istius temporis etiam scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus & de se ipso dicere potuisse, *Ego autem carnalis sum*, „ cum esset spiritalis; & quod captivus duceretur sub lege peccati, quæ in „ membris erat ejus. Ego enim putabam dici ista non posse nisi de iis, „ quos ita haberet carnis concupiscentia subjugatos, ut facerent quicquid „ illa compelleret; quod de Apostolo dementis est credere: cum etiam innumerabilis multitudo sanctorum, ne concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed postea melioribus & intelligentioribus cessi, vel potius ipsi quod fatendum est veritati, ut viderem in illis „ Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum contra carnales concupiscentias „ dimicantium. Qui cum mente sint spiritales, adhuc tamen isto corruptibili corpore quod aggravat animam, recte intelliguntur esse carnales; *1. Cor. 15.* „ quia erunt & corpore spiritales, quando seminatum corpus animale, resurget spiritale: & recte adhuc intelliguntur ea parte captivi sub lege „ peccati, quæ desideriorum, quibus non consentiunt, motibus subjacet. „ Hinc factum est ut sic ista intelligerem, quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & ceteri Ecclesiæ sancti notique Doctores, „ qui & ipsum Apostolum adversus carnales concupiscentias, quas habere nolebat, & tamen habebat, streme conflixisse, eumdemque conflictum suum „ illis suis verbis contestatum fuisse senserunt.

Augustinianæ porro expositionis veritatem probant etiam rationes ex ipsius capitis visceribus petitæ. 1. Scopus Apostoli, qui docendum sibi proposuit, hominem in Christo regeneratum & sub gratia constitutum non esse amplius damnationi obnoxium, quamvis adhuc carne serviat legi peccati, modo tamen ipsa mente serviat legi Dei, & non secundum carnem ambulet (Vers. 25. hujus Capitis, & Vers. 1. Capitis sequentis.) 2. Mutatio temporis verbi, indicat Apostolum loqui de homine sub alio statu constituto. Versu enim 7. 8. 9. 10. & 11. verbum præteriti temporis usurpat, quia personam assumit hominis ante legem aut sub lege positi, hominis peccatoris: *Peccatum non cognovi nisi per legem... Peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam... Ego autem vivebam sine lege aliquando... Ego autem mortuus sum, & inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem..... Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me, & per illud occidit*. A Versu vero 14 loquitur de se ipso in tempore præsenti, *Ego autem carnalis sum*, &c. Quo loquendi modo indicat de se ipso, & de regeneratis omnibus loqui a statu peccati & legis servitute ad statum gratiæ translatis, qui tamen quotidianam pugnam carnis adversus spiritum experiuntur. Confer cum loco parallelo *ad Galatas* 5. 17. ubi renatos & sub gratia constitutos alloquebatur: *Caro enim concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis*. 3. Quæ ibi dicit Apostolus in sua & aliorum persona, *se velle bonum, nolle* & *odisse malum, se illud non operari; consentire* & *condelectari legi Dei, se mente servire legi Dei*...... Se non operari illud quod in carne sua experitur legi Dei contrarium... *Miser ego homo, quis me libe-* *S. Aug. lib. 1. contra duas Epist. Pelag.*

rabit de corpore mortis hujus? ad personam hominis sub gratia, non sub lege constituti pertinent. S. Augustini expositionem secuti sunt S. Prosper lib. contra Collatorem. cap. 4. S. Gregorius lib. 19. Moralium cap. 5. & lib. 29. cap. 15. Venerabilis Beda, S. Thomas.

S. Aug. l. 1. contra duas Epist. Pelag. cap. 11.

15. *Quod enim operor, non intelligo*, id est non approbo, non consentio, non facio. Ad affectum, non ad intellectum id referendum est: alioquin sibi ipsi contrarius esset Apostolus, cum superius dixerit, *Per legem cognitio peccati*: &, *Peccatum non cognovi nisi per legem*. Et, *Peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Quomodo enim peccatum per legem cognovit, quod ignorat? Quomodo apparet peccatum, quod ignoratur? Sic ergo dictum est, *Non intelligo*, non facio, quia nulla consensione id ego ipse committo: quomodo dicturus est Dominus impiis, *Non novi vos*; quem proculdubio latere nihil potest: & sicut dictum est, *Eum qui non noverat peccatum*; quod est, non fecerat: Neque enim non noverat quod arguebat. *Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio*. Ne carne quidem vellem concupiscere, ideo rebellis concupiscentiæ motus sentire. verum id penes me non est; sed negare consensum in mea est potestate, & id presto, menteque repugno cupiditati. Facere ergo malum se ait, *Non affectu consentiendi & implendi, sed ipso motu concupiscendi* (ait S. Augustinus.) Hæc duo verba, *bonum* & *malum*, Vulgatæ Versionis Auctor ad majorem explicationem addidit, quibus nihil in Græco Textu respondet, neque in Syriaca Versione. In divina quidem Bibliotheca quæ sub S. Hieronymi nomine edita est, legitur ut in Vulgata nostra, *Non enim quod volo bonum hoc ago: sed quod odi malum, illud facio*. Sed in Epistola ad Ctesiphontem adversus Pelagium, hæc duo verba, *bonum* & *malum* omittit, hunc locum ita citans: *Non enim quod volo, hoc ago: sed quod nolo, id operor*. Sic etiam legit S. Augustinus: *Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, illud facio*. Sic etiam legit Ambrosiaster.

Matt. 7. 23. 2. Cor. 5. 21.

Pravi concupiscentiæ motus resignandi, illisque negandus consensus.

16. 17. *Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.* Si autem carne concupisco, quod nollem facere: edoctus a lege, *Non concupisces*, consentio legi, meque illi conformo recta & integra voluntate, agnoscens quod bona sit. *Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Nunc autem, constitutus sub gratia, quæ liberavit delectationem voluntatis a consensione cupiditatis, jam non ego operor pravos illos concupiscentiæ motus, quia non consentio exhibere membra mea arma iniquitatis peccato; sed illos operatur inhabitans in me concupiscentia. Frustra hunc locum ad sui patrocinium erroris trahunt immundi Quietistæ. „ Nam si *homo* & concupiscit & consentit & agit; quomodo „ non ipse illud operatur, etiamsi se operari doleat, & vinci graviter ingemiscat? .... Multum autem fallitur homo, qui consentiens concupi„ scentiæ carnis suæ, & quod illa desiderat decernens facere & statuens, pu„ tat sibi adhuc esse dicendum, *Non ego operor illud*; etiam oderit quia „ consentit. Simul enim est utrumque, & ipse odit, quia malum esse no„ vit; & ipse facit, quia facere statuit. Jam vero si & illud addat, quod „ Scriptura prohibet, dicens, *Neque exhibueritis membra vestra arma iniqui*„ *tis peccato*, ut quod facere statuit in corde, etiam corpore compleat; & „ ideo dicat, *Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*, quia „ cum id decernit & facit, displicet sibi: tantum errat, ut nec se ipsum „ agnoscat; quando cum ex toto ipse sit, & corde statuente & corpore im„ plente, se ipsum esse non putat. Qui ergo dicit, *Jam non ego operor illud*,

Immundi Quietistæ, refelluntur. S. Aug. ibid. & lib. 1. De Nuptiis & concupisc. c. 28.

„ *Sed*

„ *sed quod habitat in me peccatum*: Si tantummodo concupiscit, verum dicit;
„ non si cordis consensione decernit, aut etiam corporis ministerio perficit.

18. *Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum*. Ex- *Joan. 3. 6.*
perientia novi, in me, quatenus sum carnalis, secundum veteris Adami
corruptionem, de qua Christus Dominus dixit, *Quod natum est ex carne,
caro est*, nullum inesse bonum. *Nam velle adjacet mihi: perficere autem bo-
num, non invenio*. Velle bonum, etiam perfecte, mihi per Christi gratiam
renovato & adjuto jam adest: volo enim non concupiscere, nequidem carne:
sed ut totum illud, quod volo bonum perficiam, non assequor, carne re-
moram injiciente. Secundum Textum Græcum vertendum esset, *Velle ad-
jacet mihi; perficere autem bonum, non*: id est, non mihi adjacet perficere *S. Aug. lib. 3. contra Julian. cap. 26.*
„ bonum. Non ait, facere; sed, perficere bonum, quia facere bonum,
„ est post concupiscentias non ire: perficere autem bonum, est non con-
„ cupiscere. Quod est ad Galatas, *Concupiscentias carnis ne perfeceritis*; *Galat. 5. 16.*
„ hoc e contrario est hoc in loco, *Perficere autem bonum non invenio*. Quia
„ nec illæ perficiuntur in malo, quando eis non accedit nostræ volunta-
„ tis assensus: nec nostra voluntas perficitur in bono, quamdiu illarum
„ cui non consentimus permanet motus.

Velle adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio: ita interpretaba- Semipelagiana Cassiani expositio refellitur.
tur Cassianus, quasi per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indul-
tum est, nonnumquam prodeant bonarum voluntatum principia, quæ ta-
men, nisi a Deo dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non
possunt. Semipelagianam illam expositionem refellit S. Prosper: Dixit qui- *S. Prosper lib. contra Collatorem cap. 4.*
dem beatus Apostolus, „Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum
„ non invenio. *Sed idem dixit*, Non quia idonei sumus cogitare aliquid a *2. Cor. 3. 5.*
„ nobis quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. *Et idem* *Philipp. 2. 13.*
„ *dixit*, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bo-
„ na voluntate. *Non ergo Apostolus sibi contrarius est*. Sed cum donatum
„ nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus & facere, nisi peten-
„ tibus, quærentibus, atque pulsantibus, qui dedit desiderium, præstet effe-
„ ctum. Vox ista dicentis, *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum
„ non invenio*; vocati est, & jam sub gratia constituti, qui condelectatur
„ quidem legi Dei secundum interiorem hominem, sed videt aliam legem
„ in membris suis repugnantem legi mentis suæ; & captivantem se in le-
„ ge peccati: & quamvis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen
„ in se non invenit eorum quæ optat operandi, donec pro bona voluntate
„ quam sumpsit, virtutum mereatur facultatem invenire quam quærit.

19. 20. *Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc
ago. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod ha-
bitat in me peccatum*. Id magis inculcat quod jam ante dixit Vers. 15. &
17. ut probet se minime assequi in hac vita mortali, ut quod vult bonum;
scilicet non concupiscere, perficiat.

21. 22. *Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum: quoniam mihi ma- Innata concupiscentia lex peccati, legi Dei repugnans.
lum adjacet*. Volens igitur facere bonum, propensionem ad malum, quæ
mihi innata est, experior, legem fomitis, legem peccati, concupiscentiam
legi Dei repugnantem; quæ lex propterea vocatur, quod motibus suis in-
stiget ad peccatum, sicut lex promissis & minis ad officium invitat. Vel, *S. Aug. lib. 1. De nuptiis & concupisc. cap. 30.*
„ invenio legem mihi esse bonam, volenti facere quod lex vult: quoniam
„ non ipsi legi, quæ dicit, *Non concupisces*; sed mihi adjacet malum quod
„ nolo, quia & nolens concupisco. Syriaca Versio lucem aliquam huic Ver-
„ sui afferre potest: *Comperio ergo (inquit) hanc legem consentientem menti*

[illegible]

[illegible] appellavit, ubi est morbidus [illegible] Nam [illegible] naturam, in [illegible] jam templum Dei est [illegible]

„ [illegible] teneretur, non quidem [illegible]

„ [illegible] remissio, ut peccatum [illegible] imputetur, [illegible]

„ catur; tamen sub ipsa lege [illegible] concupiscentia sua, nisi

Rom. 8. 23. „ aliquantum teneretur [illegible] captiva, quomodo esset verum quod

„ ait idem Apostolus, [illegible] exspectantes, redemptionem corporis nostri:

„ In tantum igitur adhuc [illegible] redemptio corporis nostri, in quan-

„ tum [illegible] ex aliqua parte captivum est sub lege peccati.

Sola Christi gratia [illegible] 24. 25. *[illegible] ego homo, qui me liberabit de corpore mortis [illegible]* me liberabit de corpore hoc mortali, de corpore his rebellis con[illegible] motibus obnoxio? *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum [illegible]* [illegible]

[illegible] adversus quos dimicatur, et inte-

„ [illegible] aliqua tenere captivum: quod in no-

„ stra [illegible] teneatur, tamen in spe redemptio-

„ nis est; quia ipsa vitiosa concupiscentia nulla omnino remanebit, caro

„ autem nostra ab ea peste [illegible] sanata, et tota immortalitate ve-

„ stita, in [illegible] beatitudine permanebit.

[illegible], id est, *Gratias ago Deo per Jesum Christum.* [illegible] Versio. Sensus est, Gratias ago Deo, qui me [illegible] Christum [illegible] ab hoc corpore mortis, [illegible] [illegible] Bibliotheca Vulgatae nostrae

* Quaest. 8. [illegible] Hieronymus in Epistola ad Algasiam * eo [illegible], extrema desperatio, immo [illegible] irretiri; conversus in se

„ Apo-

„ Apostolus, immo homo sub cujus persona Apostolus loquitur, agit gratias Salvatori, quod redemptus sit sanguine ejus, & sordes in baptismo „ deposuerit, & novum Christi assumpserit vestimentum, & mortuo veteri homine, natus sit homo novus, qui dicat: *Miser* ego homo, quis „ me liberabit de corpore mortis hujus? Gratias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum, qui me de corpore mortis liberabit.

Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati. Ipse ego Paulus, quamdiu in hoc mortali corpore detineor, plenaque liberatio mea differtur, mente servio legi Dei, non consentiendo legi peccati; carne autem servio legi peccati, habendo desideria peccati, quibus etsi non consentio, nondum tamen penitus careo. Ex his concludit S. Augustinus, Apostolum non quidem se solum in sua persona, verum alios etiam sub gratia constitutos significasse, sed secum nondum in illa constitutos pace perfecta, in qua absorbebitur mors in victoriam. *S. August. lib. 1. ad Bonifacium cap. 11.*

CAPUT VII.

Sensus Moralis.

1. AN *ignoratis, fratres, quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?* Qui spiritu Dei non ducitur, nec dicere potest: *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus*, servituti & maledicto legis obnoxius est, quam implere non potest sine gratia .... Nobis dominetur lex gratiæ, lex Evangelii, lex caritatis, quanto tempore vivimus, ab ea nusquam deficiamus, ut non dominetur nobis omnis iniquitas.

2. *Nam quæ sub viro est mulier, alligata est legi*, &c. Uxor viro subdita sit ut vir legi; ab eo dirigatur ad bonum, illum amet, illi pareat; non timore pœnæ, sed amore casto fidem illi servet: Vir autem Christianus cum uxore agat ut gratia cum hominis voluntate, suavissima benignitate, & caritatis imperio illam regens, illi consulens, illi compatiens & condescendes tamquam infirmiori vasculo; ut regimine viri delectetur, nec illud umquam excutere cogitet, vel ab eo tantisper deficere, quamdiu vivit. Uxor viro subdita sit, ut vir legi.

3. *Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, &c.* Anima Christo semper viventi & numquam deinceps morituro desponsata, corrumpitur, adultera est, si alios amatores admittat, si creaturis adhæreat. Dividere cum illis cor suum non potest, quod sponso totum debet. Aliud præter Deum amare plus quam ipsum, in amore alicujus rei creatæ acquiescere, spiritale adulterium est, propter quod anima repudiari meretur a Deo, & ab eo audire: *Ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus.* Adulterium spirituale quam frequens. *Osee 2.*

Vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Adulterium, immane crimen, publicæ Pœnitentiæ obnoxium, quamdiu in Ecclesia viguit saluberrima disciplina; cujus criminis rei olim a Communione in quibusdam Ecclesiis in perpetuum separati, immo Absolutionis Sacramentalis privati beneficio, non desperatione veniæ, sed rigore disciplinæ. Quod in Ecclesia Africana aliquando observatum a quibusdam Episcopis ante Novatianam hæresim exortam, ad execrationem criminis, & ad ejus contagionem a fidelium cœtu avertendam, S. Cyprianus testis est. *Dandam pacem (inquit) mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum con-* Adulterii enormitas. *Epist. 52. ad Antonianum, Innocentius I. Epist. ad Exuper.*

tra,

[illegible] Domi, [illegible] Cirilli Com- [illegible] Con- [illegible] Ec- [illegible] nte: *Sa-* [illegible] *Marito viven-* [illegible] potestatem [illegible] & amore, aut nimia familiaritate. Ab alio viro [illegible] non accipiat, quæ alteri sensim alligant; non [illegible] castus amor nec profert, nec libenter audit. [illegible] castitatis indicia sunt, adulterii præludia. Non alteri [illegible] viro suo. Sienim alteri placere uxores studuerint aut [illegible] pulchritudinis suggestu, aut mundi muliebris com- [illegible] quodam modo adulteræ sunt. *Solis maritis vestris placere* [illegible] *in tantum autem placebitis eis, in quantum aliis placere non curaveritis* (inquit Tertullianus Christianas feminas alloquens) *Nulla uxor deformis est marito suo. Satis placuit cum electa est, seu moribus seu forma commendata .... Non de integra conscientia venit studium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus.*

S. Ambrosius [illegible]

Si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. [illegible]
„ trimonii genus quoddam servitutis esse Apostolus [illegible]
„ conjugium, quo mulier ligatur & [illegible]
sed major est servitus, *Neque enim mulier sui corporis* [illegible]
sed vir. „ Et ne forte tibi non conjugii videatur esse [illegible]
„ xus: *Similiter & vir sui corporis potestatem non habet sed mulier.* [illegible]
„ ta igitur conjugii necessitas [illegible]
„ enim necessitatibus [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] Quid [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
[illegible] *Christi solius ancillæ.* [illegible]
[illegible] libertatem. [illegible]

Spiritales Christi nuptiæ cum Ecclesia.

Origenes.

Isai. 54. 1.

4. 5. 6. *Itaque, fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis surrexit, ut fructificemus Deo*. Tota vetustas Adami & litteræ quæ occidit, mortua in cruce cum Christo est. In ipso resurgente facta sunt omnia nova: novus homo, novus gratiæ status, novum fœdus nuptiarum cum Ecclesia, quarum novi fructus, justitiæ & bonorum operum. „ Ad sanctas illas nuptias pariter vocati Gen„ tiles ac Judæi. Hi sub legis jugo quasi sub viri potestate vivebant. Sed „ ubi venit plenitudo temporum, lex infirmari cœpit in carne, & infir„ mitatem mors consecuta est; & plurimi qui sub hujus viri potestate vi„ xerant, tanquam mulier Spiritui nubunt, Christo credentes. Qui vero ex Gentibus Domino crediderunt: sub hujus viri, id est legis non vixerunt potestate. Id declarat Isaiæ Prophetæ oraculum. *Lauda sterilis, quæ non paris: quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum, dicit Dominus*. „ Multos filios dicit desertæ magis quam ejus quæ habet vi„ rum, quia multo plures ex Gentibus, quam ex Judæis crediderunt. Et „ ostendit eam quæ habet virum, Synagogam esse quæ habet legem; „ desertam vero ac vagam, ac sine ulla potestate legis viventem, mul„ titudinem Gentium, quæ & sterilis erat, nullius boni ac salutaris operis fructum ferens. Ex hac gentium multitudine per Christum vocati sumus, legi etiam mortui per corpus Christi, in quo iniquitates nostras tulit, & peccata nostra portavit. Ipsi commortui sumus & consepulti in baptismo, unum corpus cum ipso effecti, unus Christus. Christo igitur a morte redivivo ut sponsæ fideles amore casto adhæreamus: nihil amemus nisi quod diligit, nihil nisi propter ipsum acquiramus; in ipso, per ipsum, & propter ipsum, bonis operibus fœcundi simus: *Ut sitis alterius, qui ex mortuis surrexit, ut fructificemus Deo*. Secundum Adami vetustatem, antequam Gratiæ Christi adjutorium infirmitati nostræ subveniret, servi pravarum cupiditatum eramus, quæ operum nostrorum principia ut plurimum erant; opera sterilia erant respectu vitæ æternæ, quin potius mortem æternam infrugiferis illis operibus tenebrarum merebamur, secundum carnem viventes. *Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti*. Nunc vero facti per baptismum filii Dei, & membra Christi, per Spiritum ejus non nisi opera Deo digna, opera justitiæ, opera ad vitam æternam perducentia offerre debemus. *Nunc autem* per gratiam Jesu Christi Domini nostri *soluti sumus* non solum a Legis, sed a peccati servitute & morte, *a lege mortis in qua detinebamur*: Dei servituti gloriosæ ac felici addicti sumus: *Ita ut serviamus*: Spiritu sancto in cordibus nostris diffuso renovati: *in novitate Spiritus*: „ Non jam servi legis per timorem, sed amici per carita„ tem, & servi justitiæ unde illa lex promulgata est. Justitiæ autem non „ serviliter, sed liberaliter serviendum est, id est, caritate potius quam ti„ more: *& non in vetustate litteræ*.

S. August. lib. Quæst. 83. quæst. 66.

Lex hominem ad Christum pædagogi perducit officio.

7. *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret, Non concupisces*. Lex Dei gratia est, sed exterior: docet hominem, non sanat: intellectum illustrat; non adjuvat voluntatem; terret conscientiam; non mundat, non justificat: peccatum indicat, non aufert. Generalis prohibitio legis est, *Non concupisces*: generalis jussio, *Diliges*. Quod alibi una sententia complexus est Apostolus: *Nolite conformari huic sæculo: sed re„ formamini spiritu mentis vestræ*. Illud pertinet ad non concupiscere, hoc „ ad diligere; illud ad continentiam, hoc ad justitiam; illud ad declinan„ dum

S. August. lib. De Perfectione justitiæ hominis, c. 5.

Rom. 12. 2.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

„ dum a malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiscendo enim ve„ tustate exspoliamur, & novitate induimur diligendo. Sed nec quisquam „ potest continens esse, nisi Deus det, & caritas Dei diffundatur in cordi„ bus nostris, non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum qui datus est „ nobis. Hoc autem fit de die in diem in iis, qui volendo, & credendo, „ & invocando proficiunt, & præterita obliviscentes, in ea quæ ante sunt „ extenduntur. Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cum in his implendis „ homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam con„ fugiat fatigatus: ac sic eum lex terrendo, ad Christum diligendum pæ„ dagogi perducat officio ..... Lex ait, *Non concupisces*, quibus verbis „ quid aliud imperat, nisi ab illicitis cupiditatibus continentiam? Animus „ quippe velut pondere amore fertur quocumque fertur. *Jubemur itaque detrahere de pondere cupiditatis, quod accedat ad pondus caritatis, donec illud [illegible], hoc perficiatur.*

S. August. Epist. 157. alias 89. ad Hilarium.

8. 9. 10. *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.* Naturæ nostræ corruptione, quæ majoribus Dei beneficiis abutitur. Lex nobis funesta evadit, nisi illam Gratia Salvatoris comitetur. 1. Inflammat concupiscentiam, quæ cohibita velut aggere legis opposito, majori impetu in prava desideria erumpit. 2. Peccatum excitat, quod in homine sine lege vivente consopitum erat. Sibi enim videbatur vivere, quia peccatum non cognoscebat, legem ignorans. Accedente autem lege, peccatum cognitum est, magisque reum fecit hominem: gravius enim peccat sciens quam ignorans. *Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum.* Heu infelicem hominis peccatoris statum! qui vel ignorantia legis occasio ruinæ est: vel scientia legis a Deo data ut ad vitam æternam perveniret observando mandata, vertitur in mortem depravata & prævaricatrice voluntate. *Et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.* O quam multi nomen habent quod vivant, & mortui sunt coram Deo, qui nimirum & Christianæ vitæ officia ignorare amant, & mortem peccati, cujus in umbra sedent & placide conquiescunt, penitus ignorant. Nec legis externis admonentis, nec gratiæ [illegible] illustrantis & voluntatem excitantis vocibus interioris hominis aures accommodant, ut se mortuos fateantur, & ad Salvatorem confugiant, qui [illegible] gratia [illegible] potest. *Ego autem mortuus sum.* O Domine, *Doce me justificationes tuas, da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo .... Vivifica me, & custodiam sermones tuos.*

Psal. 118.

11. *Nam peccatum occasione accepta per mandatum, [illegible] me, & per illud occidit.* [illegible]

Lex, [illegible]

12. 13. *Itaque lex quidem sancta, &c.* „ Lex enim docendo & [illegible]

S. August. [illegible]

[illegible]

„ ligens quare sit data, per ejus comminationem confugit ad gratiam liberantem: *Huic gratiæ qua justificatur impius, quisquis ingratus velut ad legem implendam de suis viribus fidit, ignorans Dei justitiam, & suam volens constituere, justitiæ Dei non est subditus: ac per hoc fit ei lex non absolutionis adjutorium, sed vinculum criminis. Non quia lex malum est, sed quia* peccatum per bonum *talibus* operatur mortem; ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. *Per mandatum enim gravius delinquit, qui per mandatum scit quam malum sit, quod admittit.* Quanto major est humanæ depravatio voluntatis, tanto admirabilior est gratia Salvatoris, sanans infirmitatem nostram. „ Hæc est utilitas legis, quia ostendit hominem sibi ipsi, „ ut sciat infirmitatem suam, & videat quemadmodum per prohibitionem „ augeatur potius carnalis concupiscentia quam sanetur. Appetuntur enim „ ardentius quæ vetantur, dum id quod spiritualiter jubetur, carnalis observare compellitur. Ut autem sit spiritalis, qui legem impleat spiritalem, „ non fit ipsa lege, sed Gratia; hoc est, non imperio, sed beneficio; non „ jubente littera, sed juvante Spiritu. Incipit autem homo secundum gratiam „ in interiori homine renovari, ut mente agat quod amat, nec carni consentiat agenti quod odit, id est, ut omnino non concupiscat; sed ut post „ concupiscentias suas non eat „. Lex sancta est: eam veneremur ut a Sancto sanctorum nobis datam ad sanctificationem nostram; justa est, eam diligamus, illique adhæreamus amore justitiæ: *bonum* est *mandatum*, nobis utile ad vitam æternam consequendam, illud fideliter observemus & impleamus. *Bonum mihi*, Domine, *lex oris tui super millia auri & argenti*. Qui enim mandata tua observaverit, vivet in illis. Benedictus Deus, qui hominis utilitatem cum gloria sua conjungere voluit & dignatus est.

Rom. 10. 3.

S. August. Epist. 196. *alias* 200. *ad Asellicum.*

Psal. 118.

14. *Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato.* Legem Dei, quæ spiritualis est, non amamus, si concupiscentiæ lege adversus eam in nobismetipsis pugnante non humiliamur, non contremiscimus, non gemimus. *Carnalis sum, venundatus sub peccato*, ait Apostolus ardens divina caritate: spiritalis sum, ait homo carnalis flagrans prava cupiditate. Ille sub peccato venundatum se luget: iste justitiæ laudem aucupatur. Ille castigat corpus suum & in servitutem redigit, ne serviat peccato: iste temere se exponit objectis & occasionibus omnibus, quæ illicere, excitare, & accendere concupiscentiam possunt. Ad felicem illum immortalitatis statum suspiremus, in quo totus homo spiritalis erit, & a peccati servitute non solum spiritu, sed carne liberatus, ut non solum possit non peccare, quæ nunc libertas est hominis pugnantis: sed ut non possit peccare, quæ tunc erit felicitas triumphantis. Heu! quot pravas cogitationes, quot desideria, quot motus indeliberatos parit concupiscentia in ipsis etiam justis! quot etiam peccata parturit mente non satis vigilante, aut ipsa voluntate consentiente! propter quæ necesse est ut dicamus Patri nostro qui est in cælis: *Dimitte nobis debita nostra.*

Legem Dei non amamus si concupiscentiæ lege adversus eam gemimus.

15. 16. *Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod nolo malum illud facio.* Volo non concupiscere, & concupisco. Illud ago carne, non mente. Aliud est *non concupiscere*, aliud *post concupiscentias suas non ire*. „ Non „ concupiscere, omnino perfecti est; post concupiscentias non ire, pugnantis „ est, luctantis est, laborantis est; Ubi fervet pugna, quare desperatur vi„ ctoria? Quando erit victoria? Quando absorbebitur mors in victoriam? „ Tunc enim vox erit triumphantis, non sudor pugnantis. *Si autem quod* „ *nolo hoc facio, consentio legi, quoniam bona est.* Non implet legem infir„ mitas mea, sed laudat legem voluntas mea. Quid enim Lex dicit?

S. August. Serm. 254. *alias* 3. *De Verbis Apostoli*

Aliud est non concupiscere; aliud

„ Non

[illegible] ego nolo concupiscere, & tamen concupisco, quam-[illegible] mex essensum non præbeam, quamvis post eam [illegible] enim, averto mentem, nego arma, teneo me-[illegible] fit in me quod nolo. Quod non vult lex; nolo [illegible] ergo consentio legi. Vox hæc sanctorum est qui contra con-[illegible] pugnant, non immundorum, non hominum mente & cor-[illegible] qui subjugati pertrahuntur; immo non pertrahuntur, quia li-[illegible]. Audi vocem Apostoli: *Spiritu ambulate, & concupiscen-[illegible]*. Melius quidem erat implere quod Lex dicit, [illegible]. Plenitudo est ista virtutis, perfectio justitiæ, palma vi-[illegible]. Hoc quia modo impleri non potest, vel illud impleatur, *Post [illegible] tuas non eas*. Melius est eas non habere: sed quia sunt, noli [illegible] ire. Nolunt post te ire: Noli post eas ire. Si velint post te ire; [illegible]; quia contra mentem tuam non rebellabunt. Rebellant, re-„ bella; pugnant, pugna; expugnant, expugna: hoc solum vide, ne vin-„ cant .... Semper pugnandum est, quia ipsa concupiscentia, cum qua nati su-„ mus, finiri non potest quamdiu vivimus: quotidie minui potest, finiri „ non potest.

18. *Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi: perficere autem bonum non invenio.* Carnalis hominis appetitus repugnat spiritualis hominis voluntati; cupiditas caritati, caro spiritui. Gemamus, oremus, vigilemus, pugnemus, carnem cum vitiis & concupiscentiis suis crucifigamus. *Velle adjacet mihi*, non ex me ipso, nulla enim bona voluntas, nullum bonæ voluntatis initium in nobis est ex nobis; sed ex gratia Dei, qui in nobis operatur & velle: *Perficere autem non invenio*. „Fiunt in nobis concupiscentiæ malæ, quando id quod non „ licet, libet; sed non perficiuntur, cum legi Dei mente serviente libidines „ continentur. Et bonum fit, cum id quod male libet, vincente bona de-„ lectatione non fit, sed boni perfectio non impletur, quando legi peccati „ carne serviente libido illicit, & quamvis contineatur, tamen movetur. „ Non enim opus esset ut contineretur, nisi moveretur. Erit quandoque „ etiam perfectio boni, quando consumptio mali: illud summum, hoc erit „ nullum. Quod si in ista mortalitate sperandum putamus, fallimur. Tunc „ enim erit, quando mors non erit; & ibi erit, ubi vita æterna erit. *In illo enim sæculo & in illo regno erit bonum summum, malum nullum; quando erit & ubi erit sapientiæ amor summus, continentiæ labor nullus.* „ Non igitur mala est caro, si malo careat, id est, vitio quo vitiatus est „ homo, non factus male, sed ipse faciens. Ex utraque enim parte, id est, „ & anima & corpore a bono Deo factus bonus, ipse fecit malum quo „ factus est malus. A cujus mali reatu jam etiam solutus per indulgentiam, „ ne leve existimet esse quod fecit, adhuc cum suo vitio pugnat per continentiam. *Absit autem ut insint ulla vitia in illa quæ futura est pace regnantibus: quando quidem in isto bello quotidie minuuntur in proficientibus, non peccata solum, sed ipsæ quoque concupiscentiæ, cum quibus non consentiendo confligitur, & quibus consentiendo peccatur.* Quod ergo *caro concu-„ piscit adversus spiritum*, quod *non habitat in carne nostra bonum*, quod „ *lex in membris nostris repugnat legi mentis*, non est duarum naturarum „ ex contrariis principiis facta commixtio, sed unius adversus se ipsam „ propter peccati meritum facta divisio ..... *Non est ista prior vita crea-„ ti hominis, sed posterior pœna damnati*. Ex qua damnatione per Jesum „ Christum gratia liberati, cum pœna sua dimicant liberi, nondum sa-

„ lute

S. August. lib. De Continentia, c. 8.

Concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus, penitus destruetur in regnantibus.

„ lute plena, sed jam pignore salutis accepto: non liberati autem & peccatis rei sunt, & suppliciis implicati. Post hanc vero vitam reis; manebit in æternum pœna pro culpa; liberis non permanebit in æternum nec culpa, nec pœna: sed permanebunt in æternum substantiæ bonæ spiritus & caro, quas Deus bonus & immutabilis bonas, quamvis mutabiles, condidit. Permanebunt autem in melius commutatæ, numquam jam in deterius mutandæ, consumpto penitus omni malo, & quod homo fecit injuste, & quod passus est juste. Quibus duobus mali generibus omnino pereuntibus, quorum est unum præcedentis iniquitatis, alterum consequentis infelicitatis, erit hominis sine ulla pravitate voluntas recta.

Reum hominem non faciunt pravi motus concupiscentiæ, nisi ipsis consentiat.

20. *Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Reus non est quicumque motus & pugnas concupiscentiæ rebellis in se experitur. Justus non est, quisquis non experitur. Timeat iste ne jam sit ab illa devictus: non desperet ille, quasi Deo sit invisus. Reum enim hominem & Dei inimicum non faciunt, qui in ipso exurgunt pravi motus, ac desideria carnis, nisi ipsis consentiat. „ Unde ipsi Apostoli a consensione pravarum libidinum liberi, de concupiscentia carnis, quam moderando frænabant, tanta humilitate & pietate gemebant, ut optarent eam non habere potius quam domare. Et aliquando ista concupiscentia sic insidiatur sanctis, ut faciat dormientibus, quod non potest vigilantibus .... Notum est quam importunam tumultuantis concupiscentiæ vim S. Hieronymus in eremo pateretur, ubi illam domare austeriore vita studebat. „ O quoties (*inquit*) ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum Monachis præstet habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidiæ lacrymæ, quotidie gemitus, &, si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens desideriis æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua jam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. „ *Dicere potest quicumque pugnat adversus concupiscentiam, nec illius motibus pravis consentit*: Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet. " Id (inquam) vere dicere potest, si vim patiens a concupiscentia, illi vim faciat: si fide, oratione, fortitudine adversus domesticum hostem armetur, ut S. Hieronymus. *Itaque* (inquit) *omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam .... Memini me clamantem diem crebro junxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas*. „ Si hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogitationibus oppugnantur, quid patiuntur qui deliciis fruuntur? .... Se unusquisque consideret, & accusator sui tractet incentiva vitiorum, quo modo & in sermone, & in cogitatione, & in calore corporis sæpe loquatur, & cogitet, & patiatur quod non vult .... Nihil sit in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum parvus est hostis, interfi-

S. August. lib. 1. contra duas Epist. Pelagian. c. 11. & Serm. 151. Editionis postremæ Paris.

S. Hieronym. Epist. 22. ad Eustochium, De custodia virginitatis.

S. Hieron. Epist. ad Algasiam quæst. 8.

„ ce;

Non concupiſces. Et ego nolo concupiſcere, & tamen concupiſco, quamvis concupiſcentiæ meæ aſſenſum non præbeam, quamvis poſt eam non eam. Reſiſto enim, averto mentem, nego arma, teneo membra, & tamen fit in me quod nolo. Quod non vult lex; nolo cum lege; ergo conſentio legi. Vox hæc ſanctorum eſt qui contra concupiſcentias ſuas pugnant, non immundorum, non hominum mente & corpore carnalium, qui ſubjugati pertrahuntur; immo non pertrahuntur, quia libenter ſequuntur. Audi vocem Apoſtoli: *Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis*. Melius quidem erat implere quod Lex dicit, *Non concupiſces*. Plenitudo eſt iſta virtutis, perfectio juſtitiæ, palma victoriæ. Hoc quia modo impleri non poteſt, vel illud impleatur, *Poſt concupiſcentias tuas non eas*. Melius eſt eas non habere: ſed quia ſunt, noli poſt eas ire. Nolunt poſt te ire: Noli poſt eas ire. Si velint poſt te ire; non erunt; quia contra mentem tuam non rebellabunt. Rebellant, rebella; pugnant, pugna; expugnant, expugna: hoc ſolum vide, ne vincant.... Semper pugnandum eſt, quia ipſa concupiſcentia, cum qua nati ſumus, finiri non poteſt quamdiu vivimus: quotidie minui poteſt, finiri non poteſt.

(Margin: Poſt concupiſcentias ſuas non ire. — Galat. 5. 16. — S. Auguſt. Serm. 151. alias De Tempore 45. — Eccli. 18. 30.)

18. *Scio enim quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Nam velle adjacet mihi: perficere autem bonum non invenio*. Carnalis hominis appetitus repugnat ſpiritualis hominis voluntati; cupiditas caritati, caro ſpiritui. Gemamus, oremus, vigilemus, pugnemus, carnem cum vitiis & concupiſcentiis ſuis crucifigamus. *Velle adjacet mihi*, non ex me ipſo, nulla enim bona voluntas, nullum bonæ voluntatis initium in nobis eſt ex nobis; ſed ex gratia Dei, qui in nobis operatur & velle: *Perficere autem non invenio*. „Fiunt in nobis concupiſcentiæ malæ, quando id quod non licet, libet; ſed non perficiuntur, cum legi Dei mente ſerviente libidines continentur. Et bonum fit, cum id quod male libet, vincente bona delectatione non fit, ſed boni perfectio non impletur, quando legi peccati carne ſerviente libido illicit, & quamvis contineatur, tamen movetur. Non enim opus eſſet ut contineretur, niſi moveretur. Erit quandoque etiam perfectio boni, quando conſumptio mali: illud ſummum, hoc erit nullum. Quod ſi in iſta mortalitate ſperandum putamus, fallimur. Tunc enim erit, quando mors non erit; & ibi erit, ubi vita æterna erit. *In illo enim ſæculo & in illo regno erit bonum ſummum, malum nullum; quando erit & ubi erit ſapientiæ amor ſummus, continentiæ labor nullus*. Non igitur mala eſt caro, ſi malo careat, id eſt, vitio quo vitiatus eſt homo, non factus male, ſed ipſe faciens. Ex utraque enim parte, id eſt, & anima & corpore a bono Deo factus bonus, ipſe fecit malum quo factus eſt malus. A cujus mali reatu jam etiam ſolutus per indulgentiam, ne leve exiſtimet eſſe quod fecit, adhuc cum ſuo vitio pugnat per continentiam. *Abſit autem ut inſint ulla vitia in illa quæ futura eſt pace regnantibus: quando quidem in iſto bello quotidie minuuntur in proficientibus, non peccata ſolum, ſed ipſæ quoque concupiſcentiæ, cum quibus non conſentiendo confligitur, & quibus conſentiendo peccatur*. Quod ergo *caro concupiſcit adverſus ſpiritum*, quod *non habitat in carne noſtra bonum*, quod *lex in membris noſtris repugnat legi mentis*, non eſt duarum naturarum ex contrariis principiis facta commixtio, ſed unius adverſus ſe ipſam propter peccati meritum facta diviſio ..... *Non eſt iſta prior vita creati hominis, ſed poſterior pœna damnati*. Ex qua damnatione per Jeſum Chriſtum gratia liberati, cum pœna ſua dimicant liberi, nondum ſa-

(Margin: S. Auguſt. lib. De Continentia, c. 8. — Concupiſcentia quotidie minuitur in proficientibus, penitus deſtruetur in regnantibus.)

„ lute

„ lute plena, sed jam pignore salutis accepto: non liberati autem & peccatis rei sunt, & suppliciis implicati. Post hanc vero vitam reis; manebit in æternum pœna pro culpa; liberis non permanebit in æternum nec culpa, nec pœna: sed permanebunt in æternum substantiæ bonæ spiritus & caro, quas Deus bonus & immutabilis bonas, quamvis mutabiles, condidit. Permanebunt autem in melius commutatæ, numquam jam in deterius mutandæ, consumpto penitus omni malo, & quod homo fecit injuste, & quod passus est juste. Quibus duobus mali generibus omnino pereuntibus, quorum est unum præcedentis iniquitatis, alterum consequentis infelicitatis, erit hominis sine ulla pravitate voluntas recta.

Reum hominem non faciunt pravi motus concupiscentiæ, nisi ipsis consentiat.

20. *Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Reus non est quicumque motus & pugnas concupiscentiæ rebellis in se experitur. Justus non est, quisquis non experitur. Timeat iste ne jam sit ab illa devictus: non desperet ille, quasi Deo sit invisus. Reum enim hominem & Dei inimicum non faciunt, qui in ipso exurgunt pravi motus, ac desideria carnis, nisi ipsis consentiat. „ Unde ipsi Apostoli a consensione pravarum libidinum liberi, de concupiscentia carnis, quam moderando frænabant, tanta humilitate & pietate gemebant, ut optarent eam non habere potius quam domare. Et aliquando ista concupiscentia sic insidiatur sanctis, ut faciat dormientibus, quod non potest vigilantibus .... Notum est quam importunam tumultuantis concupiscentiæ vim S. Hieronymus in eremo pateretur, ubi illam domare austeriore vita studebat. „ O quoties (*inquit*) ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum Monachis præstet habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidiæ lacrymæ, quotidie gemitus, &, si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens desideriis æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua jam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. „ *Dicere potest quicumque pugnat adversus concupiscentiam, nec illius motibus pravis consentit*: Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet. “ Id (inquam) vere dicere potest, si vim patiens a concupiscentia, illi vim faciat: si fide, oratione, fortitudine adversus domesticum hostem armetur, ut S. Hieronymus. *Itaque* (inquit) *omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam .... Memini me clamantem diem crebro junxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas.* „ Si hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogitationibus oppugnantur, quid patiuntur qui deliciis fruuntur? .... Se unusquisque consideret, & accusator sui tractet incentiva vitiorum, quo modo & in sermone, & in cogitatione, & in calore corporis sæpe loquatur, & cogitet, & patiatur quod non vult .... Nihil sit in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum parvus est hostis, interfi-

S. August. lib. 1. contra duas Epist. Pelagian. c. 11. & Serm. 151. Editionis postremæ Paris.

S. Hieronym. Epist. 22. ad Eustochium, De custodia virginitatis.

S. Hieron. Epist. ad Algasiam quæst. 8.

„ ce;

tamen miserabilis, quia non habet pacem. Qui de sua in corpore mortis hujus servitute ingemiscit, ab ea liberari incipit, & in libertate filiorum Dei proficit: & quo magis infelicitatem suam cognoscit, eo magis ad beatitudinem accedit. Dic, *Infelix ego homo!* quia nisi venisset Filius hominis, periisset homo. Exclama in angustiis: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus*, ubi lex in membris meis repugnat legi mentis meæ? Si hoc fideliter, si humiliter dicis, verissime respondetur, *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Quotidiano liberatricis illius gratiæ adjutorio te indigere confitere, illudque assiduis & ferventibus precibus ac gemitibus implora. „ Nemo *enim* liberat a vulneribus illius trucidatoris; nisi hujus gratia Salvatoris. Nemo liberat venumdatos sub peccato a vinculis captivantis, „ nisi gratia redimentis. Ac per hoc universi, qui se in nequitiis & iniquitatibus excusatos volunt, ideo justissime puniuntur, quoniam qui liberantur, nonnisi gratia liberantur. Nam si excusatio illic justa esset, non inde jam gratia, sed justitia liberaret. Cum vero non liberat nisi gratia, nihil justum invenit in eo quem liberat, non voluntatem, non operationem, non saltem ipsam excusationem. Nam si hæc justa est, quisquis ea utitur, merito, non gratia liberatur. " Tunc autem perfecte liberabimur a corpore mortis hujus, cum ad justitiæ in qua hic perseveranter proficere debemus, consummationem venerimus, ubi peccati concupiscentia non cohibenda atque frenanda, sed nulla sit. „ Hoc enim Lex posuit dicendo, „ *Non concupisces*, non quod hic valeamus, sed ad quod proficiendo tendamus. Verum hoc fit non Lege quæ hoc imperat, sed fide quæ hoc impetrat; non littera qua jubetur, sed Spiritu quo donatur; non ergo meritis operantis hominis, sed largientis gratia Salvatoris. Utilitas itaque Legis est ut hominem de sua infirmitate convincat, & Gratiæ medicinam, quæ in Christo est, implorare compellat.

Qui de sua in corpore mortis hujus servitute ingemiscit, ab ea liberari incipit.

S. August. Epist. 194. alias 105. ad Sixtum. n. 28.

S. August. Epist. 196. alias 200. ad Asellicum.

S. August. Enarrat. in Psalm. 75. n. 4

Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati. Gloria Dei & gratiæ triumphus est, hominem efficere victorem peccati repugnante lege peccati: in illo bonam operari voluntatem, qua legi Dei serviat, propensione ad malum ex adverso trahente. „ Novitatis gaudio suspenderis, „ vetustatis onere prægravaris: incipit tibi esse bellum adversus te. Sed ex „ qua parte tibi displices, jungeris Deo; & ex qua parte jam jungeris Deo, „ idoneus eris ad vincendum te; quia ille tecum est qui omnia superat. „ Attende quid dicit Apostolus; *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.* Unde mente? Quia displicet tibi vita tua mala. Unde carne? Quia „ non desunt suggestiones & delectationes malæ; sed ex eo quod mente „ jungeris Deo, vincis quod in te non vult sequi. *Præcessisti enim ex parte, & ex parte tardaris. Trahe teipsum ad illum qui te sursum tollit.* „ Pondere quodam vetustatis deprimeris, clama, & dic, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Quare autem permittit, ut diu contra de litiges, donec „ absorbeantur omnes cupiditates malæ? Ut intelligas in te pœnam tuam. *In te ex teipso* est flagellum tuum: sit rixa tua tecum. Sic vindicatur „ in rebellem adversus Deum, ut ipse sibi sit bellum, qui pacem noluit „ habere cum Deo. Sed tene membra tua adversus concupiscentias tuas „ malas. Surrexit ira, tene tu manum conjunctus Deo. Potuit surgere, „ sed non invenit arma. Apud iram tuam impetus est, apud te arma sunt: „ sit impetus inermis, & discit jam non surgere qui frustra surrexit. " Utinam vere dicere possis: *Mente servio legi Dei*. „ Verum cum hæc dicis, „ ne ad mortificandas actiones carnis de spiritu tuo præsumas, & superbia „ pe-

Gratiæ triumphus est hominem efficere victorem peccati, repugnante lege peccati.

S. August. Serm. 176.

qui mente & affectu legi carnis obediunt, amant & gustant bona temporalia, quæ mundus offert, ad quæ carnalis inclinat appetitus; toti sunt in operibus carnis (*Galat.* 5. 19.) Homines vero spirituales, qui non legi carnis, sed Spiritui sancto se regendos dedunt, ea quæ Spiritus sanctus suggerit summo studio amplectuntur; toti sunt in operibus illi consentaneis, qui *fructus Spiritus* appellantur.

6. 7. *Nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus vita & pax.* Carnalia autem cogitare, amare, sapere, mortem affert animæ: contra vero, spiritalia cogitare, amare & sapere, parit vitam & pacem interiorem, bonorumque omnium tranquillam & perpetuam possessionem. *Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: Legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest.* Hic autem rerum carnalium amor inimicus est Deo, seu (quæ vis est Græci Textus) *inimicitia est erga Deum*, nos Dei constituit inimicos (confer cum *Jacobi* 4. 4.) Legi enim Dei non obedit, immo repugnat: nec vero illi subjici potest, cum studia in contraria tendant. Prudentia carnis.

8. 9. *Qui autem in carne sunt.* Igitur qui carnis affectibus serviunt, *Deo placere non possunt*, quamdiu sic vivunt, quemadmodum Regi placere non possunt subditi rebelles. *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu:* Vos per baptismum in Christo renati, carni subditi non estis, sed spiritui: non secundum carnis legem & desideria vivitis, sed secundum Evangelium, & secundum legem Spiritus sancti: *Si tamen Spiritus Dei habitat in vobis.* Si tamen ita fidem imbibistis, & animo mundati estis: vel, si in baptismi gratia ita perseverastis, ut Spiritus Dei in vobis habitet ac maneat ceu in templis suis. *Si quis autem Spiritum Christi non habet*, in se inhabitantem per gratiam sanctificantem & caritatem, *hic non est ejus*: hic ad Christum vere non pertinet ut vivum ejus membrum. Eumdem *Spiritum Dei & Christi* vocat Apostolus; qua loquendi ratione & Christum esse Deum verum, & Spiritum sanctum a Patre & Filio pariter procedere confirmat, ut ejusdem cum utroque substantiæ. Hæc verba, *si tamen Spiritus Dei habitat in vobis*, sic interpretatur S. Chrysostomus, ut dubitantis non sint, sed credentis & confidentis, & idem significent ac, *Quandoquidem Spiritus Dei habitat in vobis.* Quo sensu verba illa, *si tamen*, usurpat Apostolus 2. Thessalon. 1. 6. *Si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis qui vos tribulant.* Et Galat. 3. 4. *Tanta passi estis sine causa? Si tamen sine causa.* *S. Chrysost. Homil.* 13.

10. *Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem.* Si autem Christus est in vobis per Spiritum suum, a quo est indivulsus: ob reciprocam immeationem seu inexistentiam trium Sanctissimæ Trinitatis personarum; corpus quidem morti obnoxium est propter peccatum: Anima autem vivit vita gratiæ, propter justitiam, qua ipsam induit Christus, qui *factus est nobis a Deo justitia & sanctificatio*, id est, auctor justitiæ & sanctitatis. 1. Cor. 1. 13.

11. *Quod si Spiritus ejus*, scilicet Dei Patris, *qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis* per gratiam justificantem & caritatem, idque perseveranter: *Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Idem ipse Pater Æternus, qui Christum caput vestrum & exemplar resurrectionis omnium Sanctorum, *primogenitum mortuorum* suscitavit a mortuis; & mortalia corpora vestra aliquando ex morte revocabit ad vitam immortalem, beatam, gloriosam: quia Spiritus ejus, quem velut pignus & arrham beatæ resurrectionis dedit, in vobis habitat, non solum in animis vestris, sed etiam in corporibus, ut in templis suis. Quidam Interpretes vertunt, *Per* Spiritus Dei habitans in justis, beatæ resurrectionis pignus est.

inhabitantem Spiritum ejus in vobis, ſecundum Complatenſem Editionem, & Mſſ. quoſdam Codices Græcos: ſed Vulgatæ noſtræ lectio, *Propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis*, convenit cum Mſſ. Græcis melioris notæ cum Editione Græca Roberti Stephani, cum Syriaca Verſione, quibus ſuffragantur S. Irenæus lib. 5. cap. 10. Tertullianus lib. *De Reſurrectione carnis*, S. Chryſoſtomus Hom. 13. Theodoretus, &c. S. Auguſtinus in Expoſitione Propoſitionum ex Epiſt. ad Romanos, propoſit. 51. legit, *Per inhabitantem Spiritum ejus in vobis*. Et Sermone 362. alias *De Diverſis* 121. & lib. 4. *De Trinitate*, cap. 3.

12. 13. *Ergo, fratres, debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem vivamus*. Servitutem itaque debemus Chriſto Domino a quo redemptionem & Spiritum vitæ accepimus, non carni, ut ejus deſideriis obſequamur. *Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini*, æterna morte, ſine ſpe vitæ melioris, ad quam ſancti reſurgent: *Si autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Si per Spiritum in vobis inhabitantem, vos regentem, in vobis & per vos operantem, pravas cupiditates & deſideria atque opera carnis mortificaveritis, adverſus illa continuo pugnantes, neque ipſis conſentientes, vivetis vita æterna, non ſecundum animas ſolum, ſed etiam ſecundum corpora.

Qui ſolo pœnarum timore legem Dei implent, non ſunt filii Dei.

14. 15. *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei*. Quicumque efficaciter moventur a Spiritu ſancto in ipſis operante & adjuvante ut bene agant, ſunt filii Dei adoptione & gratia. *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore*: Non enim vos, qui in Chriſto per baptiſmum renati eſtis, accepiſtis ſpiritum ſervorum, ut etiamnum ſolo timore Dei legem impleatis, ut ſervi ſolius pœnæ metu, non domini amore a noxis abſtinentes: qui timor legislationem in monte Sina factam comitatus eſt, & patrum veſtrorum corda concuſſit *: *Sed accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum*, ſed accepiſtis Spiritum ſanctum, qui gratia & charitate in cordibus veſtris diffuſa vos efficit Dei filios adoptivos: *In quo clamamus: (Abba) Pater*. Per quem Spiritum filiali affectu & fiducia, quæ juſtorum Novi Teſtamenti propria eſt, oramus dicentes, *Abba*. id eſt, *Pater mi*.

* *Exod.* 19. & 20. & *Hebr.* 12. 18. 19. 20.

Fidei ſpeciali Proteſtantium qua homines ſe juſtos eſse & prædeſtinatos certo credunt, Apoſtolus non favet.

16. *Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei*. Ipſe enim Spiritus ſanctus, quem accepimus, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro clamore illo ſeu oratione ferventi ex amore erga Deum profecta, & fiducia filiali, qua Deum ut patrem noſtrum invocamus, & bonæ voluntatis conſcientia, animique tranquillitate inde nata, de qua 1. Joannis 3. 21. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*: his, (inquam,) quæ in nobis operatur Spiritus ſanctus, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod filii Dei ſumus: teſtimonium quidem in ſe certiſſimum, ſed ſingulis juſtis haud certo cognitum; verum indiciis dumtaxat & conjecturis probabilibus, quas a fallacibus conjecturis diſcernere non valent in hujus vitæ tenebris. Unde hic locus Apoſtoli ad fidem ſpecialem Proteſtantium, qua juſti certi ſint & firmiter credere debeant ſe juſtos eſſe, Deique filios, adſtruendam fruſtra profertur: cum ipſe Paulus per teſtimonium Spiritus ſancti id de ſe ipſo certo non cognoverit. 1. Cor. 4. 3. 4. *Sed neque me ipſum judico. Nihil enim mihi conſcius ſum: ſed non in hoc juſtificatus ſum*.

17. *Si autem filii* ſumus, *& heredes*; jus habemus ad hereditatem, quæ filiis debetur: ad hoc enim adoptatur quis in filium ut ſit heres: *heredes quidem Dei*, tanquam Patris, apud quem patrimonii locum habet regnum cæleſte, æterna fœlicitas, ipſiuſmet Dei fruitio: *Coheredes autem Chriſti*, tamquam

Infra, verſ. 29. *Hebr.* 1. 2.

quam *primogeniti in multis fratribus*, & *hæredis universorum*, sub quo, per quem, & propter quem regnabimus in æternum. *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Ea tamen conditione cœlestem capiemus hereditatem, si constanti patientia adversa omnia toleremus exemplo Christi, spe certa futuræ gloriæ, quam vitæ crucifixæ meritis Deus retribuet.

18. *Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Æstimo enim, vobisque ita persuasum esse velim, ut mihi persuasum est, perpessiones nostras, quæ brevi temporis hujus intervallo definiuntur, pares non esse gloriæ æternæ, quam Deus in nobis aliquando revelabit, secundum promissiones suas. Quæ enim proportio levis & transitoriæ tolerantiæ, cum æterna gloria? In lance si appendantur hinc tribulationes nostræ, hinc præmii magnitudo; non dubium quin illa pars lancis in qua id appendetur, tota propendeat. Confer cum II. Cor. 4. 17. *Id quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Frustra vero adversus meritum bonorum operum urgetur hic locus Apostoli, *Non sunt condignæ*, &c. Quamvis enim opera nostra bona & perpessiones, ex natura sua, & divina promissione ac gratia seclusis, nullam habeant cum æterna gloria proportionem, neque ad eam sint condignæ; ut tamen Christi meritis innituntur, & ex ejus gratia procedunt, atque ex caritate quam in nobis Spiritus sanctus operatur, condignæ sunt vita æterna, quam propterea *in nobis operari* ab Apostolo dicuntur. Hunc locum ita reddit Tertullianus: *Reputo enim passiones hujus temporis non esse dignas ad gloriam, quæ in nos habeat revelari.*

Hic Apostoli locus meritis bonorum operum non est contrarius.

S. Thomas Lect. 4.
Tertullian. lib. De Resurrect. carnis, c. 40.

19. 20. 21. *Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat.* Prosopopæia hic utitur Apostolus, desiderium, voluntatem, gemitum creaturis etiam inanimis tribuens, cœlis nimirum & elementis, totique mundo. Res creatæ vehementi & anxio desiderio, velut qui exserto capite aliquem operiuntur de longinquo venturum ad auxilium suum, tempus illud exspectant, quo revelabuntur, seu manifestabuntur filii Dei, eorumque dignitas & gloria palam innotescet. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe.* Omnis creatura hominum usibus serviens non solum mutabilitati & interitioni subjacet, sed & hominum malitiæ qui illa abutuntur ad peccandum. Subjecta est autem non sponte & ex naturæ suæ inclinatione; sed ordinante Deo, qui eam vicibus, ministeriis hominum, maledictioni, & futuræ dissolutioni subditam esse voluit, non in perpetuum, sed ad tempus, facta ei spe liberationis, & renovationis, *Quia & ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Futurum est enim ut ipsa creatura vindicetur a servitute mutabilitatis & corruptionis, nec-non a servili ministerio quod hominibus etiam peccatoribus, ea contra Dei legem abutentibus, exhibere cogitur. Id autem fiet, quando filii Dei perfectam & gloriosam libertatem consequentur. Tunc enim totius creaturæ futura est renovatio, tunc *cœli novi & terra nova* promittuntur. Sive, *Liberabitur a servitute corruptionis*, propter libertatem filiorum Dei, ut sit particeps libertatis & gloriæ filiorum Dei. De creaturarum servitute præclare Tertullianus lib, *De Corona*, cap. 6. *Dei Æmulus universam conditionem certis usibus homini mancipatam, cum ipso homine corrupit; unde eam & Apostolus invitam ait vanitati succidisse, vanis primum usibus, tum turpibus & injustis & impiis subversam.* De creaturæ vero liberatione lib. *Adversus Hermogenem*, cap. XI. *Tunc erit mali finis, cum præses ejus* dia-

Isai. 65. 17.
2. Petri 3. 10. 13.
Apocal. 21. 1.

*diabolus abierit in ignem, quem præparavit illi Deus & Angelis ejus; prius in puteum abyssi relegatus, cum revelatio filiorum Dei redemerit conditionem * a malo, utique vanitati subjectam; cum restituta innocentia & integritate conditionis, Pater Filio posuerit inimicos sub pedes*, &c.

* *Conditionem*, id est, res conditas.

22. 23. *Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit & parturit usque adhuc*. Compertum habemus, omnes creaturas ad hominum usus conditas simul ingemiscere more mulierum parturientium, & exspectare cum anxietate tempus illud quo simul nobiscum liberabuntur. *Non solum autem illa*, neque vero solæ creaturæ hominum usibus servientes, *sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri*. Sed & nos ipsi, qui regenerati sumus, & Spiritum sanctum, ejusque dona accepimus velut pignora certam spem facientia fore ut quæ in nobis cœpit Deus perficiat, intus in imo cordis nostri gemimus, plenum & consummatum effectum adoptionis filiorum Dei exspectantes, redemptionem scilicet corporis nostri a miseriis hujus vitæ, a mortalitate, a peccato seu concupiscentia inhabitante. Alludere videtur Apostolus ad legales primitias, quæ Deo oblatæ spem faciebant plenæ messis. *Per primitias itaque significavit*, Theodoreto interprete, *quod in futuro sæculo multiplicatam Spiritus gratiam recipiemus. Si enim quod nunc datum est, primitiæ & arrabo appellatur, clarum est illud multis partibus majus futurum*. Theodoreto Sanctus Joannes Chrysostomus præivit, ac de regeneratis omnibus, in quorum persona loquitur Apostolus, hunc locum exponit. Ita intelligit & Sanctus Augustinus lib. 11. De Peccatorum Meritis & Remiss. *cap.* 7. & 8. „ Adoptio „ ergo plena filiorum in redemptione fiet etiam corporis nostri. Primitias „ itaque Spiritus nunc habemus, unde jam filii Dei re ipsa facti sumus: „ in ceteris vero spe sicut salvi; sicut innovati, ita & filii Dei; re autem „ ipsa quia nondum salvi, ideo nondum plene innovati, nondum etiam „ filii Dei, sed filii sæculi.... Consumetur ergo quod filii carnis & sæculi „ sumus, & perficietur quod filii Dei & spiritu renovati sumus. “ Perficietur autem in secunda regeneratione, qua electi renovabuntur ad gloriam; de qua Dominus ait: *In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede Majestatis suæ*.

Matth. 19.

1. Joan. 3. 2.

S. Aug. lib. 2. De peccatorum Meritis, c. 8.

24. 25. *Spe enim salvi facti sumus*. Nondum reipsa, sed spe sola; & ideo adhuc gemimus, exspectantes corporum nostrorum redemptionem, perfectæque beatitudinis statum. Ideo S. Joannes ait: *Charissimi, nunc filii* „ *Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus*. Quid est hoc, *sumus &* „ *erimus*, nisi quia sumus in spe, erimus in re? Nam sequitur, *Scimus* „ *quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. „ Jam ergo & ei similes esse jam cœpimus, primitias habentes Spiritus, „ & adhuc dissimiles sumus per reliquias vetustatis. Proinde in quantum similes, in tantum regenerante Spiritu filii Dei: in quantum „ autem dissimiles, in tantum filii carnis & sæculi. Illinc ergo peccare „ non possumus: hinc vero si dixerimus quia peccatum non habemus, „ nos ipsos seducimus: donec totum transeat in adoptionem, & non sit „ peccator, & quæras locum ejus, & non invenias. Id speramus, „ expectantes Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui re„ formabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis „ suæ. *Spes autem quæ videtur, non est spes*. Spes est rei futuræ, non præsentis, & quæ jam possidetur. *Nam quod videt quis, quid sperat?*

Philipp. 3.

Quæ

Quæ enim ratio superest sperandi boni, quod jam habes, & quo frueris? *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus.* Si autem spes eorum est quæ nondum habentur, cum patientia præsentium miseriarum sustinere debemus molestam moram adoptionis perfectæ filiorum, redemptionis corporis nostri, ac beatitudinis nostræ.

26. 27. *Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Non solum Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro quod filii Dei sumus: sed etiam nos qui propter naturæ imbecillitatem & corruptionem, propter ignorantiæ vitium, & concupiscentiæ vulnus, & mortalitatem prægravantem, infirmi & ex nobis ipsis impotentes ad omne bonum supernaturale sumus, gratiæ suæ donis adjuvat. Tanta enim est infirmitas nostra, ut non solum egeamus auxilio Spiritus sancti ad ea quæ scimus agenda, vel toleranda propter Deum; non solum egeamus ut nobis bonam voluntatem inspiret, & vires bene agendi subministret, patientiam donet in adversis, & quasi onus attollat ex altera parte, ne sub eo fatiscamus: sed cum omne præsidium nostrum & solatium sit in oratione qua possumus a divina misericordia & bonitate impetrare quæ necessaria & utilia nobis sunt ad salutem; ne quidem sciamus quid nobis expediat, quid & quomodo petere a Deo debeamus. Sed ipse Spiritus sanctus, efficaci sua in nobis operatione orare nos docet & facit gemitibus qui verbis exprimi nequeant; tum quia procedunt a desiderio rei inefabilis, scilicet cœlestis gloriæ; tum quia ipsi cordis affectus, quatenus a Spiritu sancto procedunt, cujus potentia & efficacia in animis hominum est inenarrabilis, convenienter digneque explicari non possunt.

S. Aug. contra Sermonem Arianorum c. 25. lib. 4. De Anima & ejus origine, c. 9. Epist. 130. al. 121. De orando Deo, c. 13. S. Thomas Lect. 5.

Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro Sanctis. Deus autem cui manifesta sunt arcana cordium desideria, intimique affectus, novit & approbat quod Spiritus suus desiderare Sanctos facit; quia docet & facit eos postulare quod divino beneplacito convenit. Hunc locum egregie tractat Sanctus Augustinus Epistola 194. alias 105. ad Sixtum. *Quid est autem, interpellat, nisi interpellare nos facit? Indigentis enim certissimum indicium est interpellare gemitibus. Nullius autem rei esse indigentem fas est credere Spiritum sanctum. Sed ita dictum est,* interpellat, *quia interpellare nos facit, nobisque interpellandi & gemendi inspirat affectum; sicut illud in Evangelio,* „Non enim vos estis qui lo„quimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. *Neque enim & hoc ita fit de nobis tamquam nihil facientibus nobis. Adjutorium igitur Spiritus-sancti sic expressum est, ut ipse facere diceretur, quod ut faciamus facit. Nam non esse intelligendum spiritum nostrum, de quo dictum est,* interpellat gemitibus inenarrabilibus, *sed Spiritum sanctum, quo nostra infirmitas adjuvatur, satis ipse demonstrat Apostolus: inde enim cœpit,* „Spiritus „(*inquit*) adjuvat infirmitatem nostram; *deinde ita subjunxit,* Quid enim „oremus, sicut oportet, nescimus: *& cetera. De hoc quippe Spiritu apertius alibi dicit,* Non enim accepistis Spiritum servitutis, iterum in ti„more; sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, „Abba, Pater. *Alio tamen loco ait,* Quoniam filii Dei estis, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, Abba, Pater. *Non hic ait,* in quo clamamus: *Sed ipsum Spiritum clamantem dicere maluit, quo efficitur ut clamemus.*

Spiritus sanctus facit ut oremus.

Matth. 10. 20.

Supra vers. 15.

Galat. 4. 6.

28. *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Certo compertum habemus

Omnia prospera & adversa cedunt in bonum electorum.

pro *nobis* Christus fecerit, quis efficere possit ut nos amare desinat? Quid efficere possit ut ab ejus caritate unquam divellamur? *Tribulatio*? seu afflictio in corpore & rebus externis? *an angustia*? in animo, vel certe in rebus dubiis & perplexis ubi consilium humanum deficit, & ubi mala ita hominem circumstant ac premunt, ut evadendi locum præripere videantur? *an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?* (*Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.*) Sicut scriptum est electos pati & passuros esse, *Psal.* 44. Tui caussa, propter confessionem nominis tui, cultumque tuum, quotidie morti, vexationibus, & quibusvis periculis expositi sumus: tractamur a persecutoribus nostris ut oves mactationi destinatæ. *Sed in his omnibus*, malis enumeratis, *superamus*, seu (quæ vis est Græci verbi ὑπερνικῶμεν) *supervincimus*, iis omnibus longe ac facile superiores sumus, *propter Deum qui dilexit nos*, non nostris viribus ac meritis, sed per auxilium Christi qui nos dilexit.

38. 39. *Certus sum enim*, persuasum habeo, & confido, *quia neque mors*, id est metus mortis; *neque vita*, id est spes vitæ; *neque Angeli*, *neque principatus*, *neque virtutes*; Angeli Satanæ, potestates adversæ, quarum operatio est fidelium eversio; *neque instantia*, *neque futura*: Nec præsentia, futurave bona aut mala; *neque fortitudo*, nulla vis principum hujus sæculi (Hæc verba, *neque fortitudo*, absunt a Græco Textu & Syriaca Versione) *neque altitudo*, *neque profundum*, id est, nihil eorum quæ in cælo sunt & in aere, vel in mari; vel, nulla prosperitas, nullum honoris fastigium, nulla sublimitas fortunæ, ex qua præcipitium timeri possit; nulla adversitas & miseria, ex qua naufragium certaque ruina immineret; *neque creatura alia*, nec quicquam aliud eorum quæ res inter creatas maxime terribilia sunt mortalibus, *poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro*. Tam potens est & efficax, tam certa & immutabilis Dei erga suos dilectio, ut nihil nos ab ea divellere possit, faciendo ut nos amare desinat; aut certe ut illius amor suo frustretur effectu, id est nostra salute. Singularis autem & eximius ille Dei erga electos amor ipsis conciliatur per Christum Dominum nostrum, Mediatorem ac propitiatorem. Vel, nihil poterit nos separare a caritate qua nos dilexit Deus ab æterno in Christo Jesu, ut membra ejus, *caput* enim *& membra unus est Christus*, ut S. Augustinus sæpe repetit.

CAPUT VIII.

Sensus Moralis.

Multiplices gratię Christi in baptizatis effectus.

1. 2. 3. 4. 5. *Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant*. Multiplices & plane mirabiles gratiæ Christi in baptizatis effectus ad fidelium solatium hic ab Apostolo recensitos pie meditari, pro tantis beneficiis gratias agere, illisque ad eum finem uti debemus, propter quem nobis immeritis a Deo collata sunt, scilicet ad ejus gloriam, salutemque nostram. Gratia Dei sententiam damnationis in filios Adami a Deo latam rescindit, nobisque merita sacrificii Jesu Christi, & virtutem passionis ac resurrectionis ejus appli-

applicans, nos filios Dei facit, nos Christo inserit ut palmites veræ viti, nos illi conjungit ut membra capiti, Christi *concorporales* facit, ita ut in illo subsistamus & vivamus. *Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu*. 2. Gratia Christi efficit ut a viis carnis recedamus, & vitam sanctam, Christianoque dignam nomine ducamus. *Qui non secundum carnem ambulant*. In Christo esse non sufficit, nisi in eo permaneamus, & secundum ejus Evangelium vitam instituamus. Christiano nomine frustra gloriatur, qui Christum minime imitatur. Gratia Christi otiosa non est; facit ut in viis Dei, quæ viis carnis contrariæ sunt, id est in mandatis ejus, non ambulemus solum, sed curramus. *Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini... Viam mandatorum tuorum cucurri*. „ Quo „ itis, peccatores, qui secundum carnem ambulatis? peritis, & nescitis. Non il„ lac itur qua pergitis, quo pervenire desideratis: Nam utique beati esse „ cupitis; sed misera sunt, & ad majorem miseriam ducunt itinera ista „ qua curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite: si ad il„ lud pervenire vultis, huc venite, hac ite. Viæ perversæ relinquite ma„ lignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra „ tendendo fatigamini, quo perveniendo inquinamini. Non autem beati „ inquinati in errore, qui ambulant in perversitate sæculi: sed, *Beati immaculati in via, qui non secundum carnem ambulant*, sed *qui ambulant in lege Domini, qui scrutantur testimonia ejus*, ipsa diligentes, ipsa, & non aliud per ipsa quærentes, & *in toto corde*, non negligenter *exquirunt eum*.

Psal. 118. S. August. Serm. 1. in hunc Psalmum.

2. Gratia Christi, quæ spiritus est vitæ, concupiscentiam in nobis mortificat, etsi nondum penitus extinguit; nosque ab ejus dominatione liberat, necnon ab eterna morte animæ & corporis: Fructus enim est Spiritus vivificantis, & germen vitæ æternæ. *Lex enim Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati, & mortis*. Lex non illa in monte Sina data per vetustatem litteræ, sed lex gratiæ in cordibus scripta per Spiritum sanctum, liberat nos a lege peccati & mortis. „ Ut enim condelecteris legi Dei se„ cundum interiorem hominem, unde haberes, nisi lex spiritus vitæ in Chri„ sto Jesu tibi succurreret? Ideo, mens humana, ne tibi tribuas, ne super„ bias quod non consentis desideriis carnis, quod lex peccati non te de ar„ ce deponit: " *Lex spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit te a lege peccati & mortis*. Non lex timoris, sed lex amoris: *Hæc* enim *apertissima est & brevissima differentia duorum Testamentorum, timor & amor: illud ad hominem veterem, hoc ad novum hominem*, qualis est verus & bonus Christianus, *pertinet*. Quam ingratus est & insipiens homo, qui Spiritum vitæ ab anima sua peccando expellit, & concupiscentiæ mortisque regnum in se ipso instaurat!

S. August. Ser. 155. alias 6. De Verbis Apostoli. Idem lib. contra Adimantum c. 17.

3. Gratia Christi per ejus incarnationem & passionem mortemque parta supplet infirmitatem & impotentiam legis, & ab eius maledictione nos liberat, præbendo vires efficacissimas voluntati, quibus impleatur. Regnum peccati seu concupiscentiæ in carne, legem infirmam fecit: Gratiæ Medicinalis & victricis quam nobis Christus Salvator meruit, imperium in voluntatem facit ut lex impleatur. „ Lex enim jubebat, & non implebat; quia „ caro, ubi non erat gratia, invictissime resistebat. *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem*. Quid fecit Deus, ut tanto malo succurreret? *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne*. „ Contra carnem, immo pro carne „ misit carnem. Peccatum enim carnis occidit, carnis substantiam libe„ ravit. Quia enim in carne peccati & mors est & peccatum; in „ similitudine vero carnis peccati mors quidem est, sed peccatum non „ est;

S. August. Serm. 155.

„ est; misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut destrue-
„ ret corpus peccati, & mortis imperium everteret. Mortem non debebat,
„ & persolvebat. " *Ille nisi indebitum solveret, numquam nos a debito liberaret*. Ingrati horrendum in modum sumus, si ei totam vitam nostram non devovemus, qui pro nobis & vitam suam & mortem impendit.

S. August. lib. Quaest. octoginta trium, Quaest. 66.

Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, id est per desideria carnalia: „ ideo enim non implebatur lex, quia ipsius justitiæ
„ nondum erat caritas, quæ interiore delectatione teneret mentem, ne ad
„ peccatum delectatione rerum temporalium traheretur. Filius autem Dei
„ a Patre missus in mundum ut homines redimeret, *de peccato damnavit*
„ *peccatum in carne*, id est, suscipiendo carnem hominis peccatoris, & do-
„ cendo quemadmodum viveremus, peccatum in ipsa carne damnavit, ut
„ æternorum caritate spiritus flagrans non duceretur captivus in consensio-
„ nem libidinis. *Ut justificatio legis impleretur in nobis; qui non secundum*
„ *carnem ambulamus, sed secundum Spiritum*. Itaque præcepta legis per ca-
„ ritatem impleta sunt, quæ per timorem non poterant.

4. Gratia Christi nos a carnis corruptione abstrahit, & spirituales efficit, ut non amplius quæ carnis sunt, sed quæ Spiritus sapiamus. *Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt: qui vero secundum Spiritum sunt, quæ sunt Spiritus sentiunt*. Gustus cordis, amor est. Qualis amor, talia opera: quale cor, talis vita. Hinc dignoscere possumus, utrum cœlestes simus, an terreni; spiritales, an carnales; filii Dei, an filii hujus sæculi. *Pondus meum amor meus, eo feror quocumque feror*. „ Dono tuo,

S. August. lib. 13. Confess. cap. 9.

„ Domine, accendimur, & sursum ferimur, inardescimus & imus ad pa-
„ cem Jerusalem. " *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus*. „ Ibi nos collocavit voluntas bona, ut nihil velimus aliud

Psal. 121.

„ quam permanere illic in æternum. Tales homines, quales amores. Si
„ terram amas, terra es; si cœlum amas, cœlum es; si carnem amas,
„ caro es; si Deum amas, Deus es. " *Non faciunt bonos mores, nisi boni amores*.

S. August. Serm. 311.

6. *Nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus vita & pax*. Quæ carnis sunt, scilicet voluptates, divitias, honores sæculi amare, illis frui velle, status mortalis est. Hæc fidei veritas a Spiritu sancto per Apostolum tradita & prædicata. Summa perversitas est uti fruendis, & frui utendis. Solo Deo fruendum, creaturis utendum, quasi non utamur. Frui est alicui rei amore inhærere propter ipsam, in ea ponere finem lætitiæ suæ: Quisquis ergo creaturas propter se ipsas amat, illas, perverse amat: Quisquis in illis finem lætitiæ suæ quærit, prudentia carnis regitur, quæ mors animæ est. Quisquis autem creaturis utitur propter solam necessitatem, cujus metas ne transiliat attento cavet animo, qui illarum necessarium usum ad Deum refert, is regitur prudentia Spiritus, quæ est vita & pax. Perturbatio & mors fructus sunt amoris noxii: Vita & pax fructus sunt amoris boni & sancti. Pax æterna Deum & legem ejus perseveranter diligenti. „ Noli igitur esse vana anima mea, & obsurdescere in

Prudentia carnis Deo inimica.

Prudentia spiritus.

S. August. lib. 4. Confess. cap. 10. & 11.

„ aure cordis, tumultu vanitatis tuæ. Audi & tu: Verbum ipsum clamat
„ ut redeas; *Et ibi est* locus quietis imperturbabilis, ubi non deseritur
„ amor, si ipse non deserat.... Ut quid perversa sequeris carnem tuam?
„ Ipsa te sequatur conversa... Si placent corpora, Deum ex illis lauda & in
„ Artificem eorum retorque amorem; ne in his quæ tibi placent, tu displi-
„ ceas. Si placent animæ, in Deo amentur: quia & ipsæ mutabiles sunt, &
„ in illo fixæ stabiliuntur; alioquin irent & perirent. In illo ergo amentur:

„ & ra-

„ & rape ad eum tecum quas potes, & dic eis: Hunc amemus, hunc ame-
„ mus: ipse fecit hæc, & non est longe. Non enim fecit atque abiit, sed
„ ex illo in illo sunt. Ecce ubi est, ubi sapit veritas. Intimus cordi est,
„ sed cor erravit ab eo. Redite prævaricatores ad cor, & inhærete illi qui
„ fecit vos. State cum eo, & stabitis. Requiescite in eo, & quieti eritis.
„ *Hæc prudentia Spiritus, quæ est vita & pax.*

7. 8. 9. *Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: Legi enim Dei non est subjecta; nec enim potest.* An Deum amat, qui Dei inimicum in corde suo fovet? Amor proprius, quo inhæremus rebus quæ sensibus carnis, aut ingenitæ veteris hominis superbiæ blandiuntur, Dei inimicus est. Amor mundi, inimicus est Deo. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* Amor sæculi, adulterium est quo Christo animarum nostrarum sponso fides in baptismo data violatur, & Anima nostra inquinatur. *Adulteri, nescitis quia amicitia hujus mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus inimicus Dei constituitur.* Prudentia carnis legi Dei subjecta non est, nec esse potest, cum sit amor inordinatus rerum terrenarum & temporalium. „ Prudentia enim carnis dicitur, (inquit S. Augustinus) cum ani-
„ ma pro magnis bonis temporalia bona concupiscit. Quamdiu autem ap-
„ petitus talis inest animæ, legi Dei subjecta esse non potest: id est, non
„ potest implere quæ lex jubet. Sed cum spiritalia bona desiderare cœpe-
„ rit, & temporalia contemnere, desinet esse carnis prudentia, & Spiritui
„ non resistet. *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt*: Quascumque precum formulas recitare, quascumque eleemosynas erogare consueveris; quibuscumque Confraternitatibus, Scapularis, Rosarii, &c. nomen dederis; etsi Religiosum Ordinem profitearis, etsi Sacerdos fueris & Missam quotidie celebres, Deo non places si naturæ corruptæ affectibus & desideriis obedias, & Evangelii præcepta spiritumque minime sequaris. Hæc est vita secundum carnem, quæ Deo placere non potest, quia *Deus Spiritus est*: nec verus ipsius cultor quisquam est, nisi spiritualis sit, id est, carnis desideriis & pravis affectibus dominetur. *Summa Religionis est imitari quem colis.* Veri Christiani character, quo ab Ethnicis & Judæis car-
„ nalibus discernitur, est secundum Spiritum vivere, id est, in volupta-
„ tibus carnis non acquiescere, sed in fide, spe & caritate spiritalium rerum. *Vos autem in carne non estis, sed in Spiritu: si tamen Spiritus Dei habitat in vobis.* Qui vero Spiritum Christi non habet, traditus est spiritui erroris & tenebrarum. Qui Christi non est, cujus est nisi principis hujus mundi? *Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Quo modo autem unusquisque habere in se probatur Spiritum Christi? „ Christus sa-
„ pientia est, si sit sapiens secundum Christum, & quæ Christi sunt sa-
„ piat, habet in se per sapientiam Spiritum Christi. Christus justitia est.
„ Si quis habet in se justitiam, per justitiam Christi habet in se Spiritum
„ Christi. Christus pax est. Si quis habet in se pacem Christi, per Spiri-
„ tum pacis habet in se Spiritum Christi. Sic & caritatem, & sanctifica-
„ tionem, & singula quæcumque Christus esse dicitur, qui habet, Spiritum
„ Christi in se habere credendus est, & sperare quod mortale corpus suum
„ vivificabitur propter inhabitantem in se Spiritum Christi." Qui autem non tollit crucem suam & Christum non sequitur, qui regnum peccati in se ipso, & in aliis, quantum in se est, non destruit; qui pro veritatis & justitiæ defensione vitam devovere suam non est paratus, hic Spiritum Christi non habet, creatura quidem ejus est, sicut feræ sylvarum & ju-

1. Joan. 2.

Jacobi 4. 4.

S. August. lib. De diversis Quæstionibus octoginta tribus. Quæst. 66.

Quæ sit vita secundum carnem, quæ secundum spiritum?

S. August. lib 8. de Civit. Dei c. 17.

S. August. lib. Quæstionum octoginta trium. Quæst. 66.

Origenes lib. 6. in Epist. ad Romanos.

& jumenta in montibus & boves; ſed diſcipulus ejus non eſt. Nihil non agere debet Chriſtianus ad Spiritum Chriſti conſervandum. Ab hominibus carnalibus recedit. *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt.* Quocumque peccato mortali fugatur, extinguitur in nobis; pœnitentia revocatur. *Vitæ innocentia conſervatur, unicuique ſecundum profectum fidei augetur & gratiæ, & quanto purior anima redditur, tanto largior ei Spiritus infunditur.* Spiritus Chriſti non vivificat niſi membra Chriſti: membra porro Chriſti viva, non ſunt, quæ ab ejus corpore per mortale peccatum ſeparata ſunt. „ Amemus *igitur* unitatem, timeamus ſeparationem. Nihil ſic debet formidare Chriſtianus, quam ſeparari a corpore Chriſti. Si enim ſeparatur a „ corpore Chriſti, non eſt membrum ejus; ſi non eſt membrum ejus, „ non vegetatur Spiritu ejus. Quiſquis autem Spiritum Chriſti non ha- „ bet, hic non eſt ejus.

Geneſ. 6. 3. Origenes.

S. Auguſt. Tract. 27. in Joan.

10. *Si autem Chriſtus in vobis eſt; corpus quidem mortuum eſt propter peccatum; ſpiritus vero vivit propter juſtificationem.* Quis ſine horrore de illius tyranni crudelitate cogitet, qui mortua jungebat corpora vivis? Longe majorem nobis horrorem incutere debet peccatum, quo factum eſt ut anima reſuſcitata & renovata per Chriſti gratiam corpori mortuo propter peccatum, id eſt propter concupiſcentiam in eo inhabitantem conjuncta ſit. Hæc bellum continuum, eo periculoſius quo domeſticum eſt, adverſus juſtorum ſpiritum ſeu animam gerit, illique mortem inferre conatur. Pugnare viciſſim adverſus illam debemus, nec umquam cedere, numquam ejus deſideriis conſentire. Si enim vel ſemel conſentiamus, de vita animæ noſtræ actum eſt, periimus. Si victores ſemel evaſerimus, ne ſecuri propterea ſimus. Inſtaurandum certamen eſt; non quieſcit hoſtis, caro ſemper adverſus ſpiritum concupiſcit; reſiſtere ſemper & pugnare debet ſpiritus, hoſtemque debilitate tamdiu pugnantem quandiu vivit. Tamdiu autem vivit, donec corpus hoc mortale immortalitatem induerit; & abſorpta morte in victoria, inhabitans peccatum penitus extinctum fuerit. *Vivificatis autem mortalibus corporibus noſtris, non ſolum ad peccandum conſenſio nulla erit, ſed nec ipſa cui non conſentiatur carnis concupiſcentia remanebit. Quam ſpiritui reſiſtentem non habere in carne mortali ille tantummodo Homo potuit, qui non per ipſam ad homines venit.* Gaudeamus & demus gloriam Deo, qui vitam ſpiritus nobis donavit per gratiam & caritatem. Timeamus, quia in corpore noſtro circumferimus mortem peccati, ſeu propenſionem maledictam ad peccatum, qua velut ſtimulo ſemper urgemur ad mortem animæ, qua ſeparatur a Deo omnis juſtitiæ fonte.

S. Auguſt. lib. 1. contra duas Epiſtola Pelagian. c. 11.

Reſurrectio corporum ad vitam immortalem, primæ regenerationis, quæ fit in baptiſmo, fructus eſt.

11. *Quod ſi Spiritus ejus qui ſuſcitavit Jeſum a mortuis, habitat in vobis; qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Reſurrectio corporum ad vitam immortalem, quæ ſecunda regeneratio eſt, primæ regenerationis quæ fit in baptiſmo fructus eſt; jus eſt adoptionis noſtræ; effectus eſt inhabitationis Spiritus Chriſti in nobis ut in membris cæleſtis iſtius capitis, & in Templis adorandi illius Spiritus. „ Corpora enim noſtra per Lavacrum il- „ lud quod eſt ad incorruptionem, unitatem acceperunt in Chriſto: Animæ „ autem per Spiritum. Unde & utraque neceſſaria, cum utraque proficiunt „ in vitam Dei, miſerante Domino noſtro Jeſu Chriſto .... Templum igitur „ Dei, in quo Spiritus inhabitat Patris, & membra Chriſti non participare „ ſalutem, ſed in perditionem redigi dicere, quomodo non maximæ eſt „ blaſphemiæ? .... Nunc autem partem aliquam Spiritus ejus ſumimus, „ ad

S. Irenæus lib. 3. c. 19.

Et lib. 5. c. 6. & 8.

„ ad perfectionem & præparationem incorruptelæ, paulatim assuescentes & „ capere & portare Deum, quod & pignus dixit Apostolus, hoc est, par- „ tem ejus honoris qui a Deo nobis promissus est. " Gratiæ baptismalis amplitudinem & virtutem pauci capiunt. Germen est vitæ æternæ, & gratiarum omnium ad illam perducentium. Væ illis qui divinum illud germen suffocarunt, nec illud suscitare per Pœnitentiam curant. *Ephes. 1. 14.*

12. *Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.* Carnem reficere, fovere, induere, curare laborantem debemus, sed absit ut secundum carnem vivamus, & ad illam deferamus vitæ nostræ dominium. Illam enim necesse est sequi rectæ rationis imperium, non præire. Attamen carnales homines ita vivunt, quasi illi omnia debeant. Illi vigilias suas, opes, curas & studia, omnemque vitam suam consecrant, quam uni Deo debent. Ne vero seipsos decipiant, seque secundum carnem non vivere glorientur, qui ab intemperantia, ebrietate, fornicatione, immunditia, omnibusque vitiis corporis forte liberi sunt: Si enim secundum corruptæ rationis ductum, & propriæ voluntatis impulsum vivant; si avaritiæ, ambitioni, invidiæ, aliisque vitiis serviant, quæ inter opera carnis Apostolus commemorat, secundum carnem vivere convincuntur. *Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Ad hos hostes per continentiam mortificandos Apostolus cælesti & spiritali tuba Christi milites excitat. *Ipsa quippe in hoc bello valet plurimum, in quo adversus carnem spiritus concupiscit; quoniam ipsas carnis concupiscentias quodam modo crucifigit.* Unde cum hæc dixisset Apostolus, continuo subjecit: *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Hæc est actio continentiæ, sic opera carnis mortificantur.

Quid est secundum carnem vivere?

Galat. 5. 19.

lib. De Continentia, c. 6.

13. *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Qui hoc audit, si ullus ei Christianus sensus est, contremiscat. Vita secundum carnem, expletio desideriorum carnis, ad mortem æternam perducit. Fidei veritas est, oraculum Spiritus sancti: & mundum contrarium sentientem & dicentem vir Christianus audiet? Carnis & desideriorum operumque carnalium mortificatio perducit ad vitam æternam, beatam, gloriosam, non animæ tantum, sed & corporis. Carnem igitur suam vere non amant, sed oderunt, qui tantum illi bonum per continentiam & mortificationem Christianam non procurant. „ Ne igitur corpus nunc vivere sinas, ut tum vivat: fac, illud ut moriatur, „ ut ne moriatur. Nam si vivum manserit, nequaquam vivet: sin vero „ mortuum fuerit, tum denique vivet. Hoc ipsum & in universali resur- „ rectione fit: prius enim illud moriatur oportet ac sepeliatur, ac tum de- „ mum immortale fiet. Hoc idem & in lavacro usu venit: prius enim „ crucifixum est ac sepultum, & tum demum excitatum. Hoc & in corpo- „ re Dominico: illud enim cruci suffixum, mortuum, sepultumque est, „ ac tum demum resurrexit. Itaque & hoc quoque in illius operibus fa- „ ctitemus; assidue illud mortificemus, non substantiam destruentes; sed „ impetus motusque, qui ad pravas actiones ferunt, cohibentes. Hæc so- „ lum vita est, non servire voluptatibus, quibus quisquis se subdiderit, „ hic vivere minime censendus est propter inusta ab illis probra ac dede- „ cora, propter eos quos afferunt terrores ac pericula, propter infini-

Carnalis vitæ mortificatio.

S. Joan. Chry. Hom. 13. in Ep. ad Rom.

„ tarum

„ tarum turbationum agmen. Si enim mors exſpectata homini voluptario „ fuerit, is profecto ante ipſam etiam mortem timore emoritur; ſi morbi, ſi injuriæ, ſi paupertas, ſi aliud quidpiam adverſum improviſumque „ acciderit, periit jam miſer & abſumptus eſt. Hac porro vita quid miſerabilius? At non talis eſt qui Spiritu vivit; quin & terrore, & dolo„ re, & periculis, & quavis mutatione ſuperior eſt.

S. Auguſt. lib. De Continentia c. 4. Idem lib. 14. De Civit. Dei c. 4.

„ *Si ſecundum carnem vixeritis*, id eſt, ſi ſecundum vos vixeritis, *moriemini*. Nam diabolus non habet carnem; & tamen quia ſecundum ſe „ ipſum vivere voluit, in veritate non ſtetit. Unde homo vivendo ſe„ cundum ſe ipſum fit ſimilis diabolo, & ſecundum mendacium vivit, „ non quia ipſe mendacium eſt, cum ſit ejus auctor & creator Deus, qui non eſt auctor mendacii: „ *Sed quia* homo ita factus eſt rectus, ut non „ ſecundum ſe ipſum, ſed ſecundum eum a quo factus eſt, viveret, id „ eſt, illius potius quam ſuam faceret voluntatem: non autem ita vivere, „ quemadmodum factus eſt ut viveret, hoc eſt mendacium. Beatus quip„ pe vult eſſe, etiam non ſic vivendo ut poſſit eſſe. Quid eſt iſta volunta„ te mendacius? Unde non fruſtra dici poteſt, omne peccatum eſſe men„ dacium. Non enim fit peccatum niſi ea voluntate qua volumus ut bene „ ſit nobis. Ergo mendacium eſt, quod cum fiat ut bene ſit nobis, hinc „ potius male eſt nobis; vel cum fiat ut melius ſit nobis, hinc potius pe„ jus eſt nobis. Unde hoc, niſi quia de Deo poteſt bene eſſe homini, quem „ delinquendo deſerit; non de ſe ipſo, ſecundum quem vivendo delinquit?

S. Auguſt. Serm. 156. alias 13. De Verbis Apoſtoli.

Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Epicurei putaverunt non eſſe beatitudinem niſi ſecundum carnem vivere, & bonum hominis in voluptate corporis poſuerunt. Stoici totam ſpem beatitudinis ſuæ in anima ſua conſtituentes, poſuerunt ſummum bonum in virtute ſua. Illi ſecundum carnem viventes, iſti ſecundum animam viventes, nec illi nec iſti ſecundum Deum viventes. Dicebat Epicureus, *Mihi frui carne, bonum eſt*. Dicebat Stoicus: *Mihi frui mea mente bonum eſt*. Dicit Chriſtianus: *Mihi autem adhærere Deo, bonum eſt*. Dicebat Epicureus: *Beatus cujus eſt in fructu voluptas carnis ejus*. Dicebat Stoicus: *Beatus cujus eſt in fructu virtus animæ ejus*: Dicit Chriſtianus: *Beatus cujus eſt nomen Domini ſpes ejus*. Ergo fratres, *Debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem vivamus*, ſic„ ut Epicurei. Sed etiamſi ſecundum ſe ipſam vivere voluerit anima, „ carnalis erit, carnem ſapit, de carne non ſurgit. *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. „ Hoc eſt opus noſtrum in hac vita, actiones carnis ſpiritu mortificare, „ quotidie affligere, minuere, frenare, interimere. Quam multa enim pro„ ficientes non jam delectant, quæ antea delectabant? Quando ergo dele„ ctabat, & non ei conſentiebatur, mortificabatur: quia jam non delectat, „ mortificatum eſt. „ Calca mortuum, tranſi ad vivum. Mortua eſt enim „ delectatio una, ſed vivit altera: & illam, dum non conſentis, mortificas; „ cum cœperit omnino non delectare, mortificaſti. Hæc eſt actio no„ ſtra, hæc eſt militia noſtra. In hoc agone cum confligimus, Deum ha„ bemus ſpectatorem: in hoc agone cum laboramus, Deum poſcimus ad„ jutorem. Si enim nos ipſe non adjuvat, non dico vincere, ſed nec pu„ gnare poterimus. «

S. Auguſt. lib. De Præd. Sanct. c. 11.

Solus Dei Spiritus, ſola gratia Chriſti Salvatoris, Sola caritas pravos naturæ corruptæ affectus mortificare, & cordi hominis vitam ſpiritualem donare poteſt. *Si ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. „ Ex his duobus unum exigitur, alterum offertur. Ut ſpiritu fa„ cta carnis mortificemus, exigitur; ut autem vivamus, offertur. Num „ igitur

„ cta carnis mortificare non donum Dei esse dicamus ; neque id donum „ Dei esse fateamur, quoniam exigi audimus a nobis præmio vitæ, si hoc „ fecerimus, oblato? Absit ut hoc placeat participibus & defensoribus gra- „ tiæ. Pelagianorum est error iste damnabilis, quorum mox Apostolus „ ora obstruxit, adjungens: *Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt* „ *filii Dei*: ne facta mortificare nos carnis, non per Dei, sed per nostrum spiritum crederemus.

14. *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei.* Ne dicas, Hoc potest voluntas mea, hoc potest liberum arbitrium meum. *Nisi ille regat, cadis; nisi ille erigat, jaces.* Quomodo ergo spiritu tuo, cum audias Apostolum dicentem: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*? „ Tu te vis „ agere, a te ipso vis agi ad actiones carnis mortificandas. Quid tibi prodest „ quia non eris Epicureus, & eris Stoicus? sive Epicureus eris, sive Stoi- „ cus eris, inter filios Dei non eris .... *Non qui secundum carnem suam vivunt, non qui secundum spiritum suum vivunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui spiritu suo aguntur, sed quotquot Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei.* „ Dicit mihi aliquis, Ergo agimur, non agimus. Respon- „ deo, immo & agis, & ageris, & tunc bene agis, si a bono agaris. Spi- „ ritus enim Dei est qui te agit, agenti adjutor est tibi. *Ipsum nomen ad-* „ *jutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliquid agis.* Agnosce quid poscas, „ agnosce quid confitearis, quando dicis, *Adjutor meus esto, ne derelin-* „ *quas me.* Adjutorem utique invocas Deum. Nemo adjuvatur, si ab „ illo nihil agatur. *Quicumque enim* (inquit) *Spiritu Dei aguntur: hi sunt* „ *fili Dei*! non littera, sed Spiritu: non lege præcipiente, minante, pro- „ mittente; sed Spiritu exhortante, illuminante, adjuvante. *Scimus*, in- „ quit idem Apostolus, *quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bo-* „ *num.* Si non esses operator, ille non esset cooperator. Cum auditis. „ *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*, nolite vos demittere. „ Neque enim templum suum sic de vobis ædificat Deus, quasi de lapi- „ dibus qui non habent motum suum: levantur, ab structore ponuntur. „ Non sic sunt lapides vivi: *Et vos tamquam lapides vivi coædificamini in* „ *templum Dei.* Ducimini, sed currite & vos: ducimini, sed sequimini: quia „ cum secuti fueritis, verum erit illud, quia *sine illo nihil facere potestis.*

Non qui spiritu suo, sed qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei.

S. August. Serm. 156.

Psal. 26. 8.

A Deo fit agimur, ut agamus

Eppes. 22.

Quicumque enim Spirttu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Agunt ut filii Adam, ut Judæi carnales, ut servi peccati & legis, quicumque rationis corruptæ falso lumine, quicumque cupiditatis impetu & motu, quicumque solo metu pœnarum agunt: illi soli agunt ut filii Dei, qui Spiritu ejus agunt & aguntur. Non ait Apostolus, Quicumque Spiritu Dei vi- „ vunt: sed, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*: ostendens „ quod sic Spiritum Dei vult esse vitæ nostræ dominum, ut gubernato- „ rem navigii; nec solum corpus, sed ipsam etiam animam illi subjicien- „ dam. Neque enim illam vult dominari, & suo quodam instituto vive- „ re, sed illius auctoritatem Spiritus potestati supposuit. Ne enim lava- „ cri dono confisi, vitam subsequentem negligerent, ait: Quamvis Ba- „ ptisma acceperis, nisi Spiritu postea ducaris, dignitatem datam perdidi- „ sti, & adoptionis prærogativam. Propterea non dixit, Quicumque Spi- „ ritum Dei acceperunt, sed, *Quicumque Spiritu Dei aguntur*, hoc est, „ quicumque omnem vitam ita vivunt, *hi sunt filii Dei*. Considerent qui statum vitæ aut conditionem aliquam eligunt, qui Clericali Militiæ dant nomen, & ad Sacerdotium provehi desiderant, qui Beneficia Ecclesiastica quærunt vel suscipiunt, qui Monasticam Vitam amplectun-

Filii Dei non sunt, qui ejus Spiritu non aguntur.

S. Joannes Chrysost. Hom. 14.

ctuntur, qui nubere volunt, qui Magistratus capessunt, qui negotiationem profitentur, qui castra sequuntur, utrum Spiritu Dei agantur; & cognoscent an vere sint filii Dei. Patres carnis nostræ consulimus, & eorum ducimur voluntate, cum de status & conditionis electione, aut de re magni momenti deliberandum est; & Patrem animarum nostrarum non consulimus, non exquirimus ejus voluntatem, ejus Spiritu non agimur. Frustra igitur Christianorum & filiorum Dei nomine gloriamur.

S. August. Serm. 156,

15. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus; Abba (Pater.)* Differentia veteris & novi Testamenti, Judæorum & Christianorum, servorum & filiorum, Legis & Evangelii, Synagogæ & Ecclesiæ, timor est & amor. „ Dicet aliquis, Alius est spiritus servitutis, alius Spiritus libertatis. Si alius „ esset, non diceret Apostolus, *iterum*. Idem ergo Spiritus, sed in tabulis „ lapideis in timore, in tabulis cordis in dilectione. Jam ergo non in ti- „ more, sed in dilectione, ut non servi, sed filii simus. *Qui enim adhuc ideo bene agit, quia pœnam timet, Deum non amat, nondum est inter filios; utinam tamen vel pœnam timeat. Timor servus est, caritas libera est; & ut sic dicamus, timor est servus caritatis. Ne possideat diabolus cor tuum, præcedat servus in corde tuo, & servet Dominæ venturæ locum. Fac, fac vel timore pœnæ, si nondum potes amore justitiæ. Veniet Domina, & servus abscedet, quia consummata caritas foras mittit timorem.* Quot Judæi Christiano sub nomine latent! Frustra ad Deum clamamus. *Pater noster*, nisi Spiritu caritatis clamemus. *Sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater)* „ Dominus timetur, Pater amatur. Cor clamet.

Differentia veteris & novi testamenti, timor & amor.

Dan. 13.

S. August. Serm. 14. in Psal. 118.

„ *Pater noster qui es in cælis*. Clamor iste cordis est, non faucium, non „ labiorum: intus sonat, auribus Dei sonat. Clauso ore, labiisque immotis Susanna ista voce clamabat.... *In quo clamamus, Abba (Pater.)* Ipse Spiritus sanctus nos facit petere, quem desideramus accipere; ipse nos „ facit quærere, quem cupimus invenire; ipse nos facit pulsare, ad quem „ nitimur pervenire.... Etiam hoc agit acceptus, ut largius accipiendus petendo, quærendo, pulsando poscatur. Sive enim ut vita bona petatur, sive ut bene vivatur; quotquot Spiritu Dei aguntur hi sunt filii Dei.

Examinandum que spiritu agamus.

16. 17. *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* „ Non Spiritus noster reddit testimonium spiritui nostro, quia sumus filii Dei: sed Spiritus Dei, arra reddit testimonium pro ea re quæ „ nobis promissa est: Unusquisque ergo attendat cor suum. In omni actione sua consideret quo Spiritu agat, & quo fine; an Spiritu Dei, an spiritu sæculi, an propter Deum & bona æterna, an propter mundum & bona temporalia, & cognoscet qualis sit, an filius, an servus, an pro illo opere expectare debeat pœnam ut malus & infidelis servus, an hæreditatem ut filius. „ *Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.*

S. August. Serm. 156.

„ Medicus noster & sanitatem nobis donat, & mercedem insuper nobis largiri dignatur. Quæ est illa merces? Hereditas. Sed non quomodo est hominis patris hæreditas. Relinquit enim eam filiis suis, non possidet cum „ filiis suis. Heredes Dei sic sunt, ut ipse Deus sit hæreditas nostra." *Dominus pars hæreditatis meæ*, ait Propheta. *Heredes quidem Dei*, ait Apostolus. Si parum vobis est, audite quo amplius gaudeatis: *Coheredes autem Christi*. Meminerimus nos, heredes esse Dei in cælo viventis, ut res terrenas contemnamus. Meminerimus nos esse coheredes Christi in cruce mortui, ne ipsi commori in cruce nostra recusemus. Hereditatis ejus consortes esse non

Psal. 15. 5.

possumus, nisi consortes simus passionum. Hæc novi fœderis conditio indispensabilis est. *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur.*

18. *Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Futura bona si semper cogitemus, mala præsentia parvipendemus. Hæc enim momentanea sunt, bona vero futura æterna sunt. Tolerantia malorum præsentium muneratur gloria & claritate quadam immensæ dignitatis, qua Deo similes erimus, quem videbimus sicuti est. *Exultabunt Sancti in gloria.* Nunc quidem gloriam habent justi, sed occultam in conscientia sua. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Tunc autem gloria illa in conspectu omnium revelabitur, & bonorum, & malorum, de quibus scriptum est: *Mirabuntur in subitatione insperatæ salutis.* Gloria illa sola vera est: *ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Gloria enim hujus mundi vana est, quia est in his quæ sunt extra hominem, verbi gratia, in apparatu divitiarum, in splendore mundanarum dignitatum, in luxu vestium, in elegantia formæ, in ædificiorum & variæ supellectilis magnificentia, in præstantia ingenii & doctrinæ; in opinione hominum: sed futura gloria erit de eo quod est intra hominem: *Regnum Dei intra vos est.* Passiones igitur hujus temporis longe impares sunt magnitudini futuræ gloriæ. *Ad punctum in modico dereliqui te* (ait Dominus) *& in miserationibus magnis congregabo te.*

Præmium æternum patientiæ in rebus adversis. S. Thomas Lect. 4. Psal. 149. 2. Cor. 1. Sap. 5. Luc. 17. Isai. 54.

Non sunt condignæ passiones hujus temporis. „ Ipse dicit qui patiebatur, „ & sciebat pro quo nomine patiebatur, & quo fructu patiebatur. “ *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* „ Sæviat mundus, fremat mundus, increpet linguis, coruscet armis, „ quicquid potest faciat; quid faciet ad id quod accepturi sumus? Appen„ do quod patior contra id quod spero. Hoc sentio, illud credo. Et ta„ men plus valet quod credo, quam quod sentio. Quicquid est quod sæ„ vit pro nomine Christi, si potest vivi, tolerabile est: si non potest vivi „ migrare hinc facit. Non extinguit, sed accelerat. Quid accelerat? Ipsum „ præmium, ipsam dulcedinem, quæ cum venerit, sine fine erit. *Opus cum* „ *fine, merces sine fine....* Quid in incertum tibi dies & annos numeras? „ Transit hora, transit & pœna, nec accedunt sibi, sed cedunt potius & „ succedunt. Non sic gloria, non sic remuneratio, non sic merces ipsa la„ boris: nescit vicissitudinem, nescit finem, manet tota simul, & manet in „ æternum. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini.* Sufficit „ enim nunc cuique diei malitia sua, nec laborem suum potest reservare se„ quenti; sed omnium merces laborum in die illa una redditur, cui altera „ non succedit. “ *Reposita est mihi corona justitiæ* (ait Apostolus) *quam reddet mihi in illum diem justus judex. Melior est* enim *dies una in atriis* illis *super millia.* „ Guttatim pœna bibitur, liquando sumitur, per minutias transit: „ nam in remuneratione torrens est voluptatis, & fluminis impetus, torrens „ inundans lætitiæ, flumen gloriæ, & flumen pacis. Flumen plane est, sed „ quod affluat, non quod fluat vel effluat: Flumen vocatur, non quod trans„ eat vel pertranseat, sed quod abundet. Igitur “ *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.*

S. August. Serm. 179. alias 24. ex Sirmondianis. S. Bernard. Serm. 1. De Diversis. Psalm. 126. 1. Tim. 4. Psal. 83.

19. *Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat.* In creaturas sensibiles hominum usibus mancipatas redundat corruptio hominis, qui ipsis abutitur contra Creatoris intentionem. Ideo revelationem filiorum Dei exspectant, ut ab ea corruptione vindicentur & expurgentur igne quo mundus conflagrabit, & quandam gloriæ novitatem ac pulcritudinem cœlum & terra consequantur. Expectare & nos debemus ac vehementer desiderare

In creaturas sensibiles redundat corruptio hominis qui ipsis abutitur.

siderare restaurationem universalem ordinis, renovationem mundi, & gratiæ Christianæ consummationem, si vere Christiani sumus. *Cunctis diebus quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea.* Tempus vitæ præsentis non est tempus manifestationis electorum. Adhuc modicum, & gloria filiorum Dei revelabitur, *Nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus.* Ingemiscamus interim ob captivitatem nostram, donec illam Deus convertat; peccata nostra defleamus, ad diem liberationis nostræ suspiremus, *Exspectantes beatam spem & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.*

S. Joan. 3. Tit. 2.

20. 21. 22. 23. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens,* &c. Creaturæ sensibiles conditæ sunt a Deo ut hominem evehant ad cognitionem & amorem supremæ Veritatis: & illis abusus homo vanitati suæ illas subjicit. O perversitatem! Vult illis frui quasi Deus suus ac summum bonum essent: illis utitur pro arbitrio, & ad se ipsum illas refert, quasi Deus illarum esset. Qua in re illarum naturali propensioni vim infert. Suopte enim instinctu ad Deum referri amant, qui illarum primum principium & ultimus finis est. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens.* Ab hujus mundi vanitate, a sæculi pompis, quibus in baptismo renuntiavimus, a laqueis quos diabolus sub creaturis sensibilibus abscondit, a veneno quo ipsas infecit, ut liberemur, gratiam Christi invocemus, oremus & vigilemus assidue, cum Davide dicentes. *Averte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua vivifica me.* „ A contrario differunt inter se vanitas & veritas. Hujus autem „ mundi cupiditas, vanitas: sed Christus qui ex hoc mundo liberat, Ve- „ ritas. Ipse est Via, in qua se vult iste vivificari, quia ipse est & Vita. „ Ipse qui ait: *Ego sum via, veritas & vita.* Sed quid est, *Averte oculos* „ *meos ne videant vanitatem*? Numquid quamdiu sumus in hoc mundo, pos- „ sumus non videre vanitatem? *Omnis enim creatura vanitati subjecta est,* „ quæ intelligitur esse in homine: &, *Omnia vanitas*: Quæ abundantia ho- „ minis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? An iste fortassis hoc „ orat, ut non sit vita ejus sub sole, ubi omnia vanitas; sed in illo sit, „ in quo se vivificari petit? Ille quippe *ascendit* non super solem tantum, „ sed *super omnes cœlos, ut impleret omnia.* Et in illo magis quam sub sole „ vivunt, qui non inaniter audiunt quod dixit Apostolus: “ *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* „ Ac per hoc si vita nostra ibi est ubi veritas, non est vi- „ ta nostra sub sole ubi vanitas. Sed hoc tam magnum bonum magis ha- „ bemus in spe, non tenemus in re. Et secundum spem nostram beatus Apo- „ stolus ista locutus est: *Vanitati creatura subjecta est, non volens, sed pro-* „ *pter eum qui subjecit eam in spe.* Ergo in spe, qua speramus nos adhæ- „ suros contemplandæ veritati, subjecti sumus interim vanitati. Creatura „ quippe ista spiritalis, animalis, corporalisque omnis in homine est, immo „ homo est. *Sponte peccavit, & inimica facta est veritati: sed ut merito pu-* „ *niretur, non sponte subjecta est vanitati.* Denique post pauca subdit Apostolus: „ *Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes,* id est, „ qui nondum quidem ex toto quod sumus, sed ex parte qua pecoribus me- „ liores sumus, Deo, non vanitati subditi sumus; hoc est per primitias Spi- „ ritus: & *ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum exspectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus*

Psal. 118. S. August. Serm. 12. in hunc Psalmum. Ecclesiastici 1. Ephes. 4. 10. Coloss. 3. 1. 3.

spera-

speramus, per patientiam exspectamus. „Quamdiu itaque hic secundum carnem sumus, cujus adoptionem & redemptionem per patientiam spei adhuc exspectamus; tamdiu secundum id per quod sub sole sumus, vanitati subjecti sumus. Quamdiu igitur ita sumus, unde possumus non videre vanitatem, cui etiam subjecti sumus in spe? Quid est ergo quod iste dicit, *Averte oculos meos ne videant vanitatem?* An hoc petit, ut non quidem in hac vita quod in spe gerimus impleatur, sed ut in ea sorte sit, quæ in illo quandoque possit impleri, cum liberabitur a servitute corruptionis, & spiritu & anima & corpore, in libertatem gloriæ filiorum Dei, ubi jam non videat vanitatem?

Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes & ipsi intra nos gemimus, &c. Si proprium electorum est ingemiscere, suspirare, & serventibus desideriis optare liberationem ex corpore mortis hujus & peccati, quid de illis sentiendum, quibus nihil vitæ præsentis amore potius est, eamque in gaudio & deliciis totam transigunt? Si Spiritus sanctus efficit ut ad cœlestem pat[...]m suspiremus; timere debet qui ad illam non suspirat, ne Spiritus sa[...]ti primitias non habeat, cujus plena, perfecta & consummata effusio totum Christi corpus mysticum omniaque & singula membra glorificata inundabit; timere debet ne ad Christi corpus non pertineat. Ad gaudium Domini per gemitus & lacrymas vitæ pœnitentis pervenitur. De hoc ipso saltem ingemiscamus quod non gemimus. *Et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum exspectantes, redemptionem corporis nostri*. Servum est, captivum est, miserum est corpus hoc quod nimium amatis, quod studiosius ornatis, quod impensius fovetis, cujus desideriis obsequimini, & hoc ipso illius servitutem & captivitatem augetis, illique miseriam æternam procuratis: cum pro ejus redemptione laborare possitis quamdiu vita superstes est, agendo pœnitentiam, & bona opera exercendo, in iisque usque ad mortem perseverando. *Redemptionem corporis nostri*.

Ingemiscere & optare ferventibus desideriis liberationem a corpore mortis hujus & peccati, proprium electorum est.

24. 25. *Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus*. Spes Christiana magnus thesaurus. Laborum præteritorum fructum & merita servat; futura bona præsentia reddit; mala temporalia mitigat, contemptum & fastidium deliciarum hujus sæculi inspirat, bonorumque æternorum gustum anticipatum infundit justis, qui gustant & vident quam suavis sit Dominus. Vita Christiana, vita est exspectationis & salutis iis qui fidem habent, & secundum fidem vivunt. „*Spe enim salvi facti sumus*. Sicut ergo spe salvi, ita spe beati facti sumus: & sicut salutem, ita beatitudinem, non jam tenemus præsentem, sed expectamus futuram; & hoc *per patientiam*; quia in malis sumus, quæ patienter tolerare debemus, donec ad illa veniamus bona, ubi omnia erunt quibus ineffabiliter delectemur; nihil erit autem, quod jam tolerare debeamus. Talis salus quæ in futuro erit sæculo, ipsa erit etiam finalis beatitudo. Quam beatitudinem Philosophi, quoniam non videntes nolunt credere, hic sibi conantur falsissimam prædicare, quanto superbiore, tanto mendaciore virtute.

Spes Christiana magnus thesaurus. *S. Aug. l. 19. De Civit. Dei, cap. 4.*

„*Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus*. „Hinc vobis exhortatorium & consolatorium præbere sermonem admonet nos Dominus noster, cui dicitur in Psalmo: *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium*. Ipse (inquam) qui spes nostra est in terra viventium, jubet ut vos alloquamur in hac terra morientium; ut non respiciatis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt;

Psalm. 41. 6. S. Aug. Serm. 157. alias 23. De Verbis Apost.

„ sunt; quæ autem non videntur, æterna. Quia ergo quod non videmus „ speramus, & per patientiam exspectamus: merito nobis in Psalmo dici-

Psalm. 26.

„ tur: *Exspecta Dominum, & viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum*. Mundi enim promissa semper fallunt, Dei autem promissa „ numquam fallunt. Sed quia mundus quod pollicetur hic videtur daturus, id est in hac terra morientium in qua nunc sumus; Deus autem „ quod pollicetur, in terra viventium nobis daturus est; multi fatigantur „ exspectare veracem, & non erubescunt amare fallacem.

„ *Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus.* „ Docuit nos Christus Jesus exemplo suæ passionis, quanta cum patientia in „ illo ambulemus: & firmavit nos exemplo suæ resurrectionis, quid ab il- „ lo patienter sperare debeamus. Quod non videmus quidem speramus: „ sed corpus sumus illius capitis, in quo jam perfectum est quod speramus. Quoniam qui resurrexit caput nostrum est, servat spem nostram. „ Et quia prius quam resurgeret, flagellatum est caput nostrum, firmavit

Hebr. 12. 6.

„ patientiam nostram. Scriptum est enim: *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit*. Non itaque in flagello „ deficiamus, ut in resurrectione gaudeamus.

Ignorantia & infirmitas hominis.

26. *Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Infirmitas nostra ex Adami vetustate & concupiscentia inhabitante: fortitudo nostra ex caritate, quam Spiritus sanctus in cordibus nostris diffundit. Quæ major infirmitas & miseria, quam omnibus indigere; & quibus indigemus, postulare non posse; nescire quid nobis expediat, & proinde quid a Deo petere debeamus; ignorare quomodo petere

S. Chrys. Hom. 14.

oporteat ea ipsa, quæ alioquin utilia sunt ad salutem? Neque vero vulgus dumtaxat fidelium in hac ignorantia & infirmitate versatur, sed &

Cap. 1.

ipsi Ecclesiæ Magistri, ipsi Apostoli. *Quid oremus, sicut oportet, nescimus.* Quod non ex modestia tantum Apostolus ait: Nam diu & ferventer oravit ut Romanos adire posset, nec tamen id cum vehementer optabat, consecutus est. Oravit ut auferretur a se stimulus carnis, utque a variis periculis liberaretur, nec tamen voti compos evasit. Similiter & Moses obsecrans ut Terram promissam ingrederetur, Jeremias pro Judæis, Abra-

Quid oremus, sicut oportet, nescimus.

ham pro Sodomitis supplicantes, a Deo non sunt exauditi. Nesciebant ergo quid orarent, quid secundum Dei voluntatem esset, quid ad illius gloriam conducibilius, nisi Spiritus sanctus illorum infirmitatem adjuvaret, illisque intus dictaret preces dignas quæ exaudirentur, & illos postulare faceret quæ Deus concedere & facere decreverat. Petimus sæpe temporalia bona, & illa absolute petimus, quæ salutem nostram impediunt, & dam-

S. Aug. Epist. 130. al. 121. ad Probam. cap. 14.

nationem nobis arcessunt pravo usu. *Quid oremus, sicut oportet, nescimus...* „ Molestiæ tribulationesque temporales plerumque prosunt, vel ad sanandum tumorem superbiæ, vel ad probandam exercendamve patientiam, „ cui probatæ & exercitatæ clarior merces uberiorque servatur; vel ad „ quæcumque flagellanda & abolenda peccata; tamen nos nescientes quid „ ista prosint, ab omni tribulatione optamus liberari... In his ergo tribulationibus quæ possunt & prodesse & nocere, quid oremus sicut oportet „ nescimus: & tamen quia dura, quia molesta, quia contra sensum no- „ stræ infirmitatis sunt, universali humana voluntate, ut a nobis hæc auferantur, oramus. Sed hoc devotionis debemus Domino Deo nostro, ut „ si ea non abstulerit, non ideo nos ab eo negligi existimemus, sed potius pia patientia malorum, bona speremus ampliora: sic enim virtus in „ infir-

„ infirmitate perficitur. *Nonnullis quippe impatientibus Dominus Deus quod petebant concessit iratus, sicut contra Apostolo negavit propitius.* „ Nam legimus „ Israelitæ quid & quomodo rogaverint & acceperint; sed expleta concu- „ piscentia, impatientia est graviter castigata. Dedit & regem petentibus „ secundum cor eorum, sicut scriptum est, non secundum cor suum. De- „ dit etiam quod diabolus postulavit, ut probandus ejus famulus tentare- „ tur. Exaudivit rogantes & immundos Spiritus, ut in multos sues legio „ dæmonum mitteretur. Hæc autem scripta sunt, ne forte se quisque ma- „ gnipendat, si fuerit exauditus, cum aliquid impatienter petit, quod non „ impetrare plus prosit; aut se abjiciat, & de divina erga se miseratione „ desperet, si non exaudiatur, cum forte aliquid petit, quo accipiendo „ affligatur atrocius, vel a prosperitate corruptus penitus evertatur. In „ talibus ergo *quid oremus sicut oportet, nescimus*. Unde si aliquid contra „ quam oramus acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agen- „ do, hoc potius oportuisse quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, „ minime dubitare debemus.

Num. 11. 35. 1. Reg. 8. 7. Job. 1. 12. & cap. 2. 6. Luc. 8. 32.

Nam quid oremus sicut oportet, nescimus. Quoties desideramus opus aliquod virtutis facere, idque ut implere possimus, oramur, videmur orare sicut oportet: sed tamen aliquando non ita se res habet. Quodcumque enim virtutis opus non est singulis hominibus congruum. Sic ei qui utiliter in actione posset proficere, non expedit contemplationis quies, & e contrario. „ Est via quæ videtur homini justa; novissima autem ejus dedu- „ cunt ad mortem (*inquit Sapiens*) Sæpe (*inquit S. Gregorius*) qui con- „ templari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt, & sæ- „ pe qui occupati bene humanis usibus viverent, gladio suæ quietis extin- „ cti sunt. Hinc namque est quod nonnulli inquieti spiritus, dum plus ex- „ quirunt contemplando, quam capiunt, usque ad perversa dogmata erum- „ punt: & dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, Magistri erro- „ rum fiunt.... Hos itaque contemplativa vita ultra vires assumpta cogit a „ veritate cadere, quos in statu suæ rectitudinis humiliter poterat sola acti- „ va custodire.... Rursum nisi quibusdam mentibus contemplativa vita po- „ tius quam activa congrueret, nequaquam per Psalmistam Dominus dice- „ ret, VACATE & videte quia ego sum Deus.

Prover. 14. 12. S. Greg. lib. 6. Moral. cap. 17. Psalm. 45. 27.

Quid oremus sicut oportet, nescimus. Motus enim & affectus cordis nostri discernere usquequaque non possumus. *Pravum est cor omnium & inscrutabile, quis cognoscet illud?* Ne quidem ipsum, sed solus Dominus. Sæpe nos latet utrum aliquid petamus ex ira, vel ex zelo justitiæ. Unde petitio filiorum Zebedæi repulsa est, quia licet divinæ gloriæ participationem Deique fruitionem postulare viderentur: tamen ex vana gloria & animi elatione eorum petitio procedebat.

Jerem. 17. 9. S. Thom. Lect. 5. Matth. 20.

27. *Qui autem scrutatur corda, scit quod desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.* Solum Spiritum suum, solam voluntatem suam Deus audit: cum ergo Spiritum suum dat nobis ut oremus, vult efficaciter nobis dare quod rogamus. Postulat autem Spiritus sanctus, seu postulare facit electos destructionem imprimis peccati, & omnium pravarum affectionum, & perseverantiam in caritate graviores inter tentationes quibus pulsantur, & mala quibus affliguntur. Postulare autem facit *gemitibus inenarrabilibus*. Oratio enim gemitus est cordis, miseriam suam, indigentiam & impotentiam sentientis. Hoc negotium plus gemitibus agitur, quam vocibus. Oratio interpres desiderii, immo sanctum desiderium est. *Desiderium tuum, oratio tua.* Desiderium porro primus est amoris fru-

Spiritus Sanctus nos orare docet ac facit.

S. August.

ctus. Solus igitur amor bona desideria format, adeoque bonas orationes fundit. Spiritus autem sanctus amor est. Igitur sine Spiritu sancto infirmitatem nostram adjuvante orare non possumus, qui nequidem dicere possumus, *Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto*: neque *sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed omnis sufficientia nostra ex Deo est*, ait alibi noster Apostolus. Cum igitur initium orationis pia sit cogitatio, nulla nobis est ex nobis ipsis ad orandum sufficientia, sed tota est a Spiritu sancto. *Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis.*

Rebus optimis abutitur cupiditas, malis bene utitur caritas. S. Aug. Epist. 131. al. 156.

28. *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Rebus optimis abutitur cupiditas: malis bene utitur caritas. Christi doctrina, miraculis, exemplis abusi sunt Judæi; tot & tanta beneficia in illorum excæcationem, indurationem & perniciem cesserunt. Afflictiones, persecutiones, tentationes cedunt in bonum eorum qui Deum diligunt: Deo enim sive corripienti, sive consolanti; sive probanti, sive coronanti constanti dilectione in adversis rebus, non minus quam in prosperis adhærent. *Diligentibus Deum om-* „ *nia cooperantur in bonum*: Non solum ergo illa quæ appetuntur ut sua- „ via, verum etiam illa quæ ut molesta vitantur, quando alia sic sumi- „ mus ne capiamur, alia sic ferimus ne frangamur, & secundum præce-

Psalm. 33. 2. Psal. 118. 71.

„ pta divina in omnibus tias agimus ei, de quo dicimus: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*: &, *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas*. Neque enim revera, si „ fallacis prosperitatis semper hic tranquillitas arrideret, anima humana „ portum illum veræ certæque securitatis appeteret.

S. Aug. l. De Corrept. & Gratia, c. 9.

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, &c. Usque adeo prorsus „ omnia, ut etiam si qui eorum deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum „ eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. „ Discunt enim in ipsa via justa cum tremore se exultare debere, non si- „ bi arrogando tamquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicen- „ do in abundantia sua, *Non movebimur in æternum*. Propter quod eis dicitur: *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via justa*. Neque enim ait, & non veniatis ad viam justam, sed, *ne pereatis de via justa*: Quid ostendens, nisi „ eos esse commonitos, qui jam ambulant in via justa, ut in timore Deo „ serviant, id est, *non altum sapiant, sed timeant*; non superbiant, sed „ humiles sint? Unde & alibi dicit, *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes*; exultent Deo, sed cum tremore; in nullo gloriantes, quando „ nostrum nihil sit; ut qui gloriatur, in Domino glorietur: ne pereant „ de via justa, in qua jam ambulare cœperunt, dum sibi hoc ipsum assi- „ gnant, quod in ea sunt.

Psalm. 29. 7. Psalm. 2. 12. Rom. 11. 20. Rom. 12. 16.

Certius indicium prædestinationis, est conformitas humiliationibus & Passionibus Jesu Christi.

29. *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Certius indicium prædestinationis ad gloriam Christi Jesu, est conformitas humiliationibus & passionibus ejus. Oportuit Christum sic pati, & ita intrare in gloriam suam: oportuit humiliari usque ad mortem crucis, ut exaltaretur, & Primogenitus esset in multis fratribus ille qui Filius Dei naturalis & unigenitus erat: oportuit non suam facere voluntatem, sed voluntatem ejus qui miserat eum, æterni Patris. Frustra igitur sperant hereditatis ejus & gloriæ consortium adoptivi, nisi ejus humilitatem, patientiam, paupertatem, obedientiam, caritatem, mansuetudinem imitentur. Illum imitari nolle,

quid

quid aliud est quam divinæ adoptioni renunciare? *Qui servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est: & in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* Conformitas imaginis Filii Dei nunc in homine interiori per gratiam & caritatem, ceterasque virtutes inchoatur; in cœlo perficietur & „ consummabitur. Secundum hanc imaginem Filii, cui per immortalitatem „ conformamur in corpore, etiam illud agimus quod dicit idem Apostolus: „ *Sicut portavimus imaginem terreni, sic portemus imaginem cælestis:* ut sci- „ licet qui secundum Adam mortales fuimus, secundum Christum immor- „ tales nos futuros, fide vera & spe certa firmaque teneamus. Sic enim „ nunc eamdem imaginem portare possumus, nondum in visione, sed in „ fide; nondum in re, sed in spe. *S. August. lib. 14. De Trinit. c. 18. 1. Cor. 15. 49.*

30. *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Connexionem illam admirabilem Decretorum Dei gratuitorum, efficacium, immutabilium, ex quibus nostra pendet æternitas, humiliter adorare, non superba curiositate scutari debemus abyssum sapientiæ & judiciorum Dei. Qui vocati sunt ad fidem Christianam Catholicam, qui baptismo regenerati, & justificati; quibus datum est amissam justitiam recuperare per pœnitentiam; sperare debent & in Dei misericordia confidere, se aliquando æterna gloria donandos: sed hæc fiducia humiliores, vigilatiores, & fideliores reddat in observantia divinorum mandatorum, sine qua non patet aditus ad vitam, dicente Christo: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Satagant ut per bona opera certam suam vocationem & electionem faciant: Sanctimoniam sectentur, sine qua nemo videbit Deum, & in ea perseverent usque in finem vitæ præsentis: *Qui enim perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit.* Gratias inefabiles agamus misericordiæ Dei, quos voluit liberantis; qui nullo-modo arguere possemus justitiam universos in massa perditionis relinquentis & damnantis. „ Secundum propositum occultissi- „ mæ justitiæ bonitatisque suæ Deus, quos prædestinavit, illos & voca- „ vit; & quos vocavit, ipsos & justificavit; quos autem justificavit, „ ipsos & glorificavit. Prædestinatio nostra non in nobis facta est, sed „ in occulto apud ipsum, in ejus præscientia. Tria vero reliqua in nobis „ fiunt, vocatio, justificatio, glorificatio. Vocamur prædicatione pœni- „ tentiæ: sic enim cœpit Dominus evangelizare, *Agite pœnitentiam, ap-* „ *propinquavit enim regnum cœlorum.* Justificamur invocatione misericor- „ diæ, & timore judicii. Hinc est quod dicitur, *Deus in nomine tuo sal-* „ *vum me fac, & in virtute tua judica me.* Non timet judicari, qui im- „ petraverit ante salvari. Vocati, renuntiamus diabolo per pœnitentiam, „ ne sub jugo ejus remaneamus: justificati, sanamur per misericordiam, „ ne judicium timeamus: glorificati, transimus in vitam æternam, ubi „ Deum sine fine laudamus.

Fructus ex inscrutabili divinæ Prædestinationis decreto colligendi.

S. August. Enarrat. in Psal. 150. n. 3.

Matt. 3. 2. & 4. 17.

Psal. 53. 3.

31. 32. *Quid ergo dicemus ad hoc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?* „ Deus pro nobis, ut prædestinaret nos; Deus pro nobis, ut vocaret nos; „ Deus pro nobis, ut justificaret nos; Deus pro nobis, ut glorificaret „ nos. Prædestinavit, antequam essemus: vocavit, cum aversi essemus; „ justificavit, cum peccatores essemus; glorificavit, cum mortales esse- „ mus. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Prædestinatis a Deo, voca- „ tis, justificatis, glorificatis, qui vult adversari, paret sese si potest bellare „ contra Deum. Ubi enim audivimus, *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* „ Nisi qui Deum vincit, non lædit nos. Et quis est qui vincit Omnipo- „ tentem?

S. August. Serm. 158. alias 16. De Verbis Apostoli.

„ tentem? Quicumque reluctari voluerit, sibi nocet .... In his autem
„ quatuor rebus, quas commendavit Apostolus insignes, quæ pertinent
„ ad eos pro quibus est Deus, id est, prædestinatione, vocatione, justifi-
„ catione, glorificatione, considerare debemus quid jam habeamus, &
„ quid adhuc exspectemus. In his enim quæ jam habemus, Deum lau-
„ demus largitorem: in his quæ nondum habemus, teneamus debitorem.
„ *Debitor enim factus est, non aliquid a nobis accipiendo, sed quod ei pla-*
„ *cuit promittendo*.... Dicere illi non possumus, Redde mihi, quia dedi tibi. *Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei?* Sed, *Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti: & hoc tu fecisti, quia laborantes juvisti.* (Rom. 11. 35.) Promissa procuddubio sua implebit, qui fidelis est in verbis suis, qui etiam infiniti pretii pignus dedit bonitatis erga nos suæ, Filium suum unigenitum: *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*, pro nobis, cum adhuc peccatores essemus, tradidit illum morti crucis, ut pretium redemptionis nostræ, ut victimam expiationis nostræ, ut mediatorem reconciliationis nostræ: *Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Quid a mundo reformidet? quid non speret a Deo, qui donum illud ineffabile cognoscit, æstimat, colit, diligit, dignamque datore & dono vitam agens, summopere cavet ne id sibi fiat inutile ad salutem?

33. 34. *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat; quis est qui condemnet?* Cum pro nobis mortuus sit Christus, & pro membris suis satisfecerit, nihil illa debent amplius justitiæ Dei, quamdiu per gratiam baptismalem in illo manent; & si ab illa gratia per aliquod peccatum morte dignum electi exciderint, ex illo resurgunt per pœnitentiam, & justificati discedunt ex hoc mundo. Nulla igitur accusatio nocere potest iis quos Deus elegit ut sint sancti. Unde S. Joannes in divina Apocalypsi scribit: *Projectus est accusator fratrum nostrorum.* (Apocal. 12.) Nemo damnare potest, quos Deus absolvit, justosque declarat & pronuntiat. *Ipso concedente pacem, quis est qui condemnet?* (Job. 34. 29.) Certe non damnabit ipsos Pater, qui proprium Filium suum pro ipsis dedit: non Filius, qui morte sua peccata illorum expiavit ut victima propitiationis, qui resurrectione sua justitiam illis peperit, qui evectione sua ad dexteram Dei Spiritum sanctum in illos effudit, qui interpellatione sua ut Mediator & Advocatus meritum suum illis efficaciter applicat. *Christus Jesus qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.*

Electos nihil a Christo separare in perpetuum potest.

35. 36. 37. *Quis ergo nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia? an fames?* &c. O admirabiles vias Domini! quod reprobos a Christo separat, electos illis intimius conjungit. Nec malorum timor, nec bonorum periturorum amor illos a caritate Christi separare potest, in quo & securum contra mala omnia refugium, & bonorum omnium cumulum reperimus. Qui mortem, infernumque vicit, nos a malis omnibus hujus vitæ servare poterat: Sed illi gloriosius, nobisque longe utilius est illa per gratiam ipsius patiendo vincere. Non solum autem universa mala temporalia vincunt electi, sed inter hæc de peccato, & de se ipsis triumphant, in caritate Christi perseverando usque ad finem. *Sed in his omnibus superamur propter eum qui dilexit nos.* „ Major certe libertas necessaria est (inquit S. Augustinus) adversus tot & tantas tentationes, quæ (S. August. lib. De Correptione & Gratia, c. 12.)
„ in paradiso non fuerunt, dono perseverantiæ munita atque firmata,
„ *ut cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur hic mundus:*
„ Hoc sanctorum martyria docuerunt. Adam terrente nullo, & insuper contra

„ contra Dei terrentis imperium libero usus arbitrio, non stetit in tanta „ felicitate, in tanta non peccandi facilitate: Sancti vero in regnum Dei „ per gratiam ejus prædestinati, non dico terrente mundo, sed sæviente „ ne starent, steterunt in fide; cum videret ille bona præsentia quæ fuerat relicturus, isti futura quæ accepturi fuerant non viderent. *Unde hoc,* „ *nisi donante illo, a quo misericordiam consecuti sunt ut fideles essent, a* „ *quo acceperunt Spiritum non timoris, quo persequentibus cederent, sed vir-* „ *tutis & caritatis & continentiæ, quo cuncta minantia, cuncta invitantia,* „ *cuncta cruciantia superarent?*

38. 39. *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei,* &c. Quo magis a creaturarum amore separati sumus, & Christo Jesu divina caritate magis adhæremus, ejus Evangelium corde & opere nos diligere comprobantes, eo magis confidere possumus nos esse de numero electorum, quos in Christo Jesu Deus ab æterno dilexit, ut illius membra essent, & per illum vitam consequerentur æternam. *Horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus.* Certi sumus prædestinatos omnes esse perseveraturos in bono. *Certus sum* (inquit Apostolus „ in eorum persona loquens) Vos itaque etiam ipsam obediendi perseve„ rantiam a Patre luminum, a quo descendit omne datum optimum & „ omne donum perfectum, sperare debetis & quotidianis orationibus po„ scere, atque hoc faciendo confidere, non vos esse a prædestinatione po„ puli ejus alienos; qui etiam hoc ut faciatis ipse largitur. *Absit autem a vobis ideo desperare de vobis, quoniam spem vestram in ipso habere jubemini, non in vobis.* Maledictus enim omnis qui spem habet in homine: &, Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine; *quia* Beati omnes qui confidunt in eo. „ Hanc spem tenentes, servite Do„ mino in timore, & exultate ei cum tremore: quoniam de vita æter„ na, quam filiis promissionis promisit non mendax Deus ante tempora „ æterna, nemo potest esse securus, nisi consummata fuerit ista vita, „ quæ tentatio est super terram: sed faciet nos perseverare in se usque „ in ejus vitæ finem, cui quotidie dicimus, NE nos inferas in tentatio„ nem.

Electi certissime perseveraturi sunt in bono.

S. Aug. l. De Correpț. & Gratia, c. 7.

S. Aug. l. De Dono perseverantiæ, c. 22.

Jerem. 17. 5.

Psal. 117. 8.

Psalm. 2. 15. & 18.

Certus sum quia neque mors, neque vita &c. neque creatura alia, poterit nos separare a charitate Dei. „ Non est amandus Deus propter bona pro„ missa, sed illa propter ipsum expetenda. Neque enim qui sincere in ali„ quem divitem affectus est, eum propter opes & facultates diligit: sed „ propter suum in eum affectum, res etiam, quæ ad eum pertinent, di„ ligit. Ita etiam divinus Apostolus, *Nolem*, inquit, habere regnum „ cælorum, & omnia quæ videntur & intelligentia percipiuntur, sine di„ lectione in Christum. Si quis autem mihi tum præsentia, tum futura „ molesta & aspera proposuerit, & temporalem atque æternam mortem, „ & longissimum in gehenna supplicium una cum dilectione Christi, lu„ bentius & alacrius hæc susciperem, quam illa magna ac præclara, & „ quæ verbis exprimi nequeunt, Dei dilectione frustratus. Hanc itaque „ ut habeamus, & supplices a Deo contendamus, & omne studium ad„ hibeamus, ut Apostoli vestigia sequentes, digni Apostolicis tabernaculis „ habeamur.

Theodoretus.

Deus non est amandus propter bona promissa tantum: sed illa propter ipsum expenda.

CAPUT IX.

Senſus Litteralis.

1. 2. V*Eritatem dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu ſancto: Quoniam triſtitia mihi magna eſt & continuus dolor cordi meo*. Quia ſæpe male a Judæis tractatus fuerat Paulus, contra in ſummo honore habitus apud Chriſtianos e Gentibus vocatos, credi poterat aut illis infenſus, aut in iſtos propenſior, ſuſpicionem hanc longe a ſe amolitur, & mirabilem dilectionem ſuam erga Judæos confirmat jurejurando, tres advocans teſtes doloris ſui ob incredulitatem & reprobationem Judæorum, ſcilicet Chriſtum, conſcientiam ſuam, & Spiritum ſanctum. *Veritatem dico in Chriſto*: Rem veram ſincere & ex animo loquor, non in cujuſquam gratiam: Chriſtus mihi teſtis eſt: ſed & conſcientia mea teſtimonium mihi perhibet per Spiritum ſanctum eam regentem. Quod continuum & graviſſimum dolorem, qualis eſt parturientium, in corde patior ex reprobatione & cæcitate Judæorum fratrum meorum ſecundum carnem.

Quo ſenſu S. Paulus optaverit anathema eſſe a Chriſto pro fratribus,

3. 4. 5. *Optabam enim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio eſt filiorum & gloria, & teſtamentum, & legislatio, & obſequium, & promiſſa: Quorum Patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, Amen*. Optarem ego ipſe qui Chriſtum ita diligo, ut nihil ab ejus Charitate me ſeparare poſſit, optarem excludi a Chriſti gloria & conſortio (*ſi fieri poſſet, ſi liceret*,) ut Judæi ſalvi fierent, & ne videretur Deus illorum majores decepiſſe, promiſſioque Abrahamo facta intercidere. Una igitur Dei gloria, & Judæorum ſalus Paulum urgebant, illudque ab illo exprimebant deſiderium, non abſolutum, quo ſalutem ſuam æternam devoveret, ſed conditionatum, ſi fieri poſſet ut Chriſtum ſemper diligens ab ejus conſortio & gloria eſſet alienus; ne Deus ob reprobationem Judæorum blaſphemiis inhonoraretur.

S. Joan.Chryſ. Hom. 15.

Unde verſ. 7. ſubdit: *Non autem quod exciderit verbum Dei*, declarans id ſe optare, ſi fieri poſſet, propter verbum Dei, hoc eſt propter promiſſionem Abrahamo factam. Quemadmodum enim Moyſes videbatur quidem Judæis legatione fungi, rem vero totam pro Dei gloria agebat, cum ait: *Obſecro, peccavit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti..... Ne quæſo dicant Ægyptii, Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret e terra: Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui*. Ita & Paulus, Ut ne (inquit) dicant quod „ Dei promiſſio excidit, & quæ promiſit, falſe promiſit, velim anathe- „ ma fieri. Hac velut hyperbolica locutione magnitudinem ſui erga Judæos amoris S. Paulus exprimit. *Qui ſunt cognati mei ſecundum carnem*, id eſt, ejuſdem generis, Abrahami & Jacob, cui nomen Iſrael divinitus impoſitum eſt, poſteri. *Quorum adoptio eſt filiorum*, quos Deus, præteritis aliis gentibus ſibi in peculium elegit & filios nominavit, * atque ut tales fovit. *Quorum adoptio eſt filiorum, & gloria*, præ ceteris gentibus, ratione legis illis a Deo datæ: *Non enim fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis*. 2. Ratione miraculorum in illius populi gratiam

Exod. 32. 31. 32. & 12.

Theodoretus. S. Iſidorus Pelus. l. 2. Epiſt. 58. Photius Epiſt. 216. Theophylactus, Oecumenius.

* *Exodi 4. 22. 23. Hæc dicit Dominus: Filius meus primogenitus Iſrael.*

tiam a Deo editorum; 3. Ratione Prophetiarum & promissionum. 4. Ratione protectionis singularis. *Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis*. Hinc præcipua Israelitici populi gloria & celebritas. Horum est *& testamentum*, id est fœdus & pactum multiplex, de terra promissionis, de terrena prosperitate & victoriis adversus hostes, de Sacerdotio & regno. *Et legislatio, & obsequium, & promissa*. His Lex a Deo lata, & cultus sacer ac divinus præscriptus, & promissiones magnificæ illis a Deo factæ sunt. *Quorum Patres*. Qui progenitores habent Sanctos Patriarchas Abraham, Isaac, & Jacob, qui promissa acceperunt de Christo; quæ a Deo impleta sunt, siquidem ex Israelitis Christus natus est, *Et ex quibus Christus secundum carnem*, * *qui est super omnia Deus benedictus in sæcula*. *Amen*. Verus Deus, nihilo Patre inferior, super omnia Deus, super omnia benedictus, id est, laudibus in omnem æternitatem celebrandus. *Amen*. Hoc Versu Arianorum & Socinianorum Hæresis expugnatur. Cum vero tanta sint Judeorum privilegia, cum tam magnifica promissa, tot beneficia acceperint a Deo, his omnibus honoribus & bonis exciderunt. Propterea discrucior, ait Apostolus; ac si diceret: „ Vellem ab „ eo choro separari atque alienari, qui Christum circumdat, non ab ipsius „ amore (absit) sed & illa fruitione & gloriá privari sustinuerim, ut ne „ Dominus meus convitio afficiatur, maleque audiat; ne dicant quod res „ ipsæ velut in scena factæ sunt: Aliis promisit, & aliis dedit: ex aliis „ genitus est, & alios salvos fecit! Judæorum majoribus pollicitus est; „ illorum autem prole derelicta eos qui ipsum numquam agnoverant in „ illorum bona introduxit. Illi in Legis meditatione, in Prophetarum le„ctione laborarunt; & qui ab aris & ab idolis nuperrime rediere, facti „ sunt illis superiores. Ne igitur hæc de Domino Deo dicantur (quam„quam injuste dicantur) & a cælorum regno libens exciderem, & „ ab illa arcana gloria, adversaque omnia tolerarem, maximam omnium „ consolationem mihi adfore existimans, si amplius non audiam convitiis „ eum affici, cujus amore tantopere ardeo. *Vide eumdem Chrysostomum lib.* „ De Compunctione cordis, *cap.* 8.

Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. Hormah, id est, Anathema Hebræis dicebatur homo sceleratus vel res quæpiam, quæ cum execratione ita funditus delebatur, ut quoad fieri posset, nihil ejus reliquum maneret, *quomodo jussu Dei deleta est urbs Jericho (*Josue* 6. 17. *Numer.* 21. 2. 3. *Judic.* 1. 17. *Malach.* 4. 6. 1. *Malach.* 5. 5.) Græci vocabant *anathemata* homines scelestissimos qui ingruente calamitate publica ad Urbis lustrationem Diis Manibus & inferis mactabantur. Atque eo sensu hoc in loco sumi vocem *anathema*, prout significat destructionem seu occisionem corporalem, qua quis cum execratione de vita hominumque societate exterminatur, vult S. Hieronymus Epist. 151. ad Algasiam Quæst. 9. *Cerne* (inquit) „ Apostolum quantæ charitatis in Chri„stum sit, ut pro illo cupiat mori, & solus perire, dummodo omne in „ illum credat hominum genus; perire autem non in perpetuum, sed im„præsentiarum. Qui enim perdiderit animam suam pro Christo, salvam „ faciet eam. Unde & de 43. Psalmo assumit exemplum: Quoniam pro„pter te mortificamur tota die, reputati sumus ut oves occisionis. Vult „ ergo Apostolus perire in carne, ut alii salventur in spiritu; suum san„guinem fundere, ut multorum animæ conserventur. Quod autem ana„thema interdum occisionem sonet, multis veteris Instrumenti testimo„niis probari potest.

Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi. *Psal.* 147. *Psal.* 125.

* Vorstius, aliique Sociniani punctum ponunt post hæc verba, *secundum carnem*, ut hæc sententia de solo Deo Patre intelligatur, *qui est super omnia Deus, benedictus* (supple, *sit*) *in sæcula*, Sed per solā virgulā hæc verba a præcedentibus distinguenda ita ut ad Christum referantur, Codices omnes Græci, Latini Syriaca Versio, series cōtextus, veterum interpretum suma cōsensio, probant contra Neotericos illos Scripturarum interpolatores, & divinitatis Christi Domini hostes.

* Josue 6. 17. *Sitque civitas hæc anathema* Num. 21. 2. 3 Israel voto se Domino obligans ait: *Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus. Exaudivitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit, subversis urbibus ejus: & vocavit nomen loci illius Horma, id est anathem.* Judit. 1. 17.

Hanc

Abiit autem Judas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis Horma, id est anathema.

Malach. 4. 6. *Ne forte veniam, & percutiam terram istam anathemate.* 1. Machab. 5. 5. *Et anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus qui in eis erant.*

Cap. superiori, vers. 32.

Judæorum reprobatio, & vocatio Gentium.

Hanc expositionem quæ forte planior est, probabilior, & convenientior, S. Joannes Chrysostomus durioribus verbis refellit, eo maxime argumento quod se optare dicat S. Paulus *Anathema esse a Christo pro fratribus*: Mors autem corporis illum non separasset a Christo, immo illi magis conjunxisset, unde alibi ait: *Desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo*. Verum illud, *a Christo*, commode exponi potest, *propter Christum*, vel ob amorem Christi, ut S. Hieronymus intellexit, *Optabam anathema esse a Christo pro fratribus meis*. Id est, Vitam meam corporalem devovere optarem, & mortem subire propter Christum, ut Judæi fratres mei salutem æternam consequantur. At, objicit S. Chrysostomus: Nihil magnum esset ac singulare quod paratus esset Paulus mori pro Judæis. Immo vero istud singularis & eximiæ dilectionis argumentum est. Joannis 10. 11. *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis*. Et cap. 15. 13. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Et maximum dilectionis erga nos suæ argumentum dedit Deus, *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Utramque interpretationem Photius approbat *Epist.* 216.

6. 7. 8. *Non autem quod exciderit verbum Dei*. Quæ de Judæorum reprobatione & casu, & de Gentium vocatione in eorum locum dicam, non evertunt verbi Dei veritatem, & divinarum firmitatem promissionum: Necesse est enim impleri omnia quæ Deus decrevit, prædixit, promisit; nec id meo dolore, vel alia causa impediri potest: sed in solis Fidelibus Dei sermo implebitur. *Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ*. Non omnes qui ex Jacob Patriarcha sunt carnaliter progeniti, sunt a Deo electi, & beatæ illius visionis candidati, sive ex eorum felici numero ad quos proprie pertinent promissiones salutis: *Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii*. Nec quicumque ex semine Abraham propagati sunt, propterea censendi sunt ejus filii, quod spectat jus hereditatis, benedictionem, & promissiones. *Sed in Isaac vocabitur tibi semen*. Abrahamo dictum est, (*Genes.* 21.) Sed Isaac cum iis qui ex illo genus ducent, vocabitur semen tuum, in quo promissiones semini tuo factas adimplebo. *Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine*. Id autem allegorice significat, non omnes qui ex Abraham consueto naturæ ordine progeniti sunt, adoptatos esse in filios Dei: sed eos solos qui regenerati sunt secundum spiritum per gratiam fidei, secundum promissionem sancto Patriarchæ a Deo factam his verbis, *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*, sive ex Abrahamo carnaliter progeniti sint, sive non, sive Judæi sint, sive Gentiles, a Deo habendos pro vero semine Abrahæ: sicut etiam Ismael secundum carnem natus non est computatus in semine, nec heres fuit; sed Isaac secundum promissionem natus. Confer cum *Galat.* 4. 22. 23. [*Genes.* 22. 18.]

9. *Promissionis enim verbum hoc est*, scriptum Genes. 18. 10. *Secundum hoc tempus*; post annum hoc ipso tempore, *veniam ad te*, (verba sunt Angeli, Abrahamo Dei nomine loquentis, ex Versione LXX. Interpretum) *& erit Saræ filius*: Sara conjux tua, licet vetula & sterilis, ex te filium habebit.

10. *Non solum autem illa: sed & Rebecca, ex uno concubitu habens Isaac patris nostri*. Non solum autem Sara filium promissionis peperit Abrahamo, Isaacum scilicet typum Christi & omnium in ipso electorum, sicut Ismael ex Agar genitus typus erat reproborum: sed & *Rebecca* eodem tempore duos geminos concepit ex Isaac patre nostro, scilicet Jacob & Esau, quorum prior filius fuit promissionis, & typus electorum; posterior

sterior filius dumtaxat carnis, & typus reproborum. Judæorum superbiam retundit Apostolus, qui se justos esse confidebant, & salvos fore propter merita patrum. Vanam esse illorum fiduciam ostendit exemplo duorum filiorum Abraham, quorum unus electus, alter reprobus. Ne quis vero id matrum diversitati adscriberet, quia Isaac de libera, Ismael de ancilla natus est; aut diversitati meritorum patris, quia Ismaelem genuit incircumcisus, Isaac autem circumcisus: altero exemplo ostendit filiorum electionem in parentum conditionem aut merita non esse refundendam, scilicet Jacob & Esau, quorum unus promissionis filius fuit, & a Deo electus, typusque prædestinatorum; alter filius dumtaxat carnis, reprobus & typus reproborum. Quamvis eodem partu, ex eadem matre libera, & eodem concubitu Isaaci Patriarchæ nati essent.

11. 12. 13. *Cum enim nondum nati fuissent*, gemelli fratres, immo ante conceptionem quæ nativitas est in utero, *aut aliquid boni egissent aut mali*, quo amorem vel odium mererentur (*ut secundum electionem propositum Dei maneret*) ut decretum Dei æternum gratuito unum præ alio eligentis & a perditionis massa discernentis firmum staret, ac immutabiliter impleretur: *Non ex operibus*, etiam futuris & prævisis, id est non propter opera bona vel mala: *Sed ex vocante dictum est ei*: Sed propter vocationem & electionem Dei, dictum est Rebeccæ: *Quia major serviet minori*. Major natu, scilicet Esau, serviit minori, scilicet Jacob, translato jure primogenituræ Idumæi Esau posteri Israelitis Jacobi posteris servierunt, a Davide debellati, usque ad tempora Joram filii Josaphat, quibus jugum excusserunt. Esau Jacob invitus serviit ad ejus salutem, Deo persecutionem ejus ordinante ad probationem sancti fratris. Prior ille sensus litteralis est, ut patet ex divino ad Rebeccam oraculo: *Duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur: populusque populum superabit, & major serviet minori*. De duobus igitur illis populis dictum est, *Major serviet minori*, quod tamen de duobus fatribus, quatenus duorum populorum patres & capita futuri erant, dictum Apostolus recte refert. Alter sensus allegoricus est, sed a Spiritu sancto per Apostolum loquente æque intentus. Serviunt plane reprobi electis inviti ad eorum sanctificationem & salutem, disponente Deo, & omnia illis vertente in bonum. Omnia enim propter electos, ut ipsi salutem consequantur in Christo Jesu. *Omnia vestra sunt* (inquit alibi S. Paulus) *vos autem Christi, Christus autem Dei*. Quod autem de gratuita electione Jacob & de reprobatione Esau dicit Apostolus, confirmat ex Oraculo Malachiæ Prophetæ: *Sicut scriptum est; Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Deus illo responso, *Major serviet minori*, significat id quod multo post ex ejus persona scriptum est a Malachia Propheta, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Non solum autem significant Propheta & Apostolus plane constitutum a Deo præferre Israelitas Idumæis in beneficiis temporalibus; seu minus dilexisse, posthabuisse, neglexisse, & quasi non curasse atque contempsisse Esau & Idumæos ejus posteros comparate ad Jacob & Israelitas, (ut recentiores quidam, viri ceteroquin eruditi commentantur) sed ad Jacob & Esau, & quatenus singulares erant personæ, & quatenus typi, hic reproborum, ille prædestinatorum, hunc locum esse referendum ostendit Apostoli scopus, qui de electione ac vocatione ad vitam æternam, deque rebus spiritualibus loquitur, ac probat non omnes Israelitas esse Dei filios, vitæque æternæ heredes. Odium igitur & dilectio hic absolute, non comparate intelligenda sunt. Odium Esau æternam ejus reprobationem significat, dilectio Jacob æternam ejus electionem ad regnum cæleste

Genes. 25. 23.

2. *Reg.* 8. 14.
4. *Reg.* 8. 22

Gratuitæ Prædestinationis doctrina ab Apostolo tradita.

cæleſte & ſempiternam felicitatem. Utrumque ad immutabile Dei propoſitum, ſeu ad ſummum divinæ voluntatis ac libertatis arbitrium referendum eſſe, ex hoc Apoſtoli loco demonſtratur, hoc tamen diſcrimine, quod prædeſtinatio eſt ex divinæ voluntatis propoſito æternoque decreto, & quoad terminum, ſcilicet vitam æternam, & quoad media illuc perveniendi, ſcilicet gratiam, bona opera, perſeverantiam: reprobatio autem quoad terminum dumtaxat, ſcilicet pœnas æternas reproborum, non vero quoad media, ſcilicet peccata, pravaſque voluntates. Unde voluntatem quidem ſignificat Dei permittendi ut aliqui ab ultimo fine excidant, & in peccata cadant, & inferendi damnationis pœnam pro peccatis: non vero voluntatem ut peccent, aut ullam ad eorum peccata cooperationem. Reprobatio propoſitum eſt Dei, quo ab æterno conſtituit aliquos relinquere in maſſa perditionis, & propter peccatum ſive originale ſolum, ſive actualia, æternæ damnationi addicere. Prædeſtinatio propoſitum Dei eſt, quo ab æterno aliquos eligit, & a maſſa perditionis diſcernit, aliiſque præparat beneficia ſua ſeriem ſcilicet gratiarum, & donum perſeverantiæ, quibus certiſſime liberentur & ſalventur.

Hunc Apoſtoli ſenſum aſſecutus eſt & expoſuit S. Auguſtinus, quem Deus Myſteriorum prædeſtinationis & gratiæ doctorem & interpretem optimum Eccleſiæ ſuæ dedit, Epiſtola 194. alias 105. ad Sixtum, * ubi contra Pelagianos ſic loquitur: „ *Non itaque* miſericordiæ gratuitæ Dei pertinaciſ- „ ſima adverſentur inſania .... Nec de inſcrutabilibus judiciis ejus audeant „ judicare, cur in una eademque cauſſa ſuper alium veniat miſericordia „ ejus, ſuper alium maneat ira ejus. Qui enim ſunt iſti qui reſpondeant „ Deo, quandoquidem ille Rebeccæ habenti geminos ex uno concubitu „ Iſaac patris noſtri, cum illi nondum nati nihil egiſſent boni vel mali, „ ut ſecundum electionem propoſitum ejus maneret, electionem ſcilicet gra- „ tiæ, non debiti, electionem qua eligendos facit ipſe, non invenit; non „ ex operibus, ſed ex vocante dicit, Minori ſerviturum eſſe majorem. In „ quam ſententiam beatus Apoſtolus etiam teſtimonium Prophetæ longe „ poſterioris aſſumpſit; *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui*: ut intellige- „ retur hoc apertum poſtea per Prophetam, quod antequam illi naſceren- „ tur, erat in Dei prædeſtinatione per gratiam. Quid enim diligebat in „ Jacob, antequam natus feciſſet aliquid boni, niſi gratuitum miſericordiæ „ ſuæ donum? Et quid oderat in Eſau, antequam natus feciſſet aliquid „ mali, niſi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret juſtitiam, „ quam nullam ille fecerat; neque in iſto odiſſet naturam, quam bonam „ ipſe fecerat. Mirum eſt autem cum his coarctantur anguſtiis, in quan- „ ta ſe abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis. “ *Ideo*, inquiunt, „ *nondum natorum alium oderat, alium diligebat, quia eorum futura opera* „ *prævidebat*. „ Quis iſtum acutiſſimum ſenſum defuiſſe Apoſtolo non mi- „ retur? Hoc quippe ille non vidit, quando ſibi velut adverſantis objecta „ quæſtione, non id potius tam breve, tam apertum, tam (ſicut iſti pu- „ tant) verum abſolutumque reſpondit. Cum enim rem ſtupendam pro- „ poſuiſſet, quomodo de nondum natis nec aliquid agentibus boni aut „ mali recte dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium odio ha- „ buerit, ipſa ſibi objecta quæſtione motum exprimens auditoris. „ *Quid* „ *ergo dicemus?* inquit, *Numquid iniquitas apud Deum? abſit*. Hic ergo „ erat locus ut diceret quod iſti ſentiunt; *Futura enim Deus opera præ-* „ *videbat, quando minori majorem ſerviturum eſſe dicebat*. Non autem hoc „ Apoſtolus dicit, ſed potius ne quiſquam de ſuorum operum audeat me-

„ ritis

* Cap. 8.

Ratio Prædeſtinationis ſola Dei miſericordia, ratio reprobationis peccatum originale.

„ ritis gloriari, ad Dei gratiam & gloriam commendandam voluit valere
„ quod dixit. Cum enim dixisset, *Absit ut sit iniquitas apud Deum*; tam-
„ quam ei diceremus, Unde hoc ostendis, cum asseras non ex operibus,
„ sed ex vocante dictum esse, Major serviet minori? *Moysi enim dicit*, in-
„ quit, *Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misertus*
„ *fuero. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Ubi
„ nunc merita, ubi opera vel præterita vel futura tamquam liberi arbitrii
„ viribus adimpleta vel adimplenda? Nonne apertam protulit Apostolus de
„ gratuitæ gratiæ, hoc est veræ gratiæ commendatione sententiam? Non-
„ ne stultam fecit Deus hæreticorum sapientiam? Quid autem agebatur,
„ ut hoc Apostolus diceret, ut eorum geminorum commemoraret exem-
„ plum? Quid persuadere moliebatur? Quid inculcare cupiebat? Nonne
„ hoc quod ipsorum oppugnat amentia, quod superbi non capiunt, quod
„ sapere nolunt, qui ignorantes Dei justitiam & suam volentes constitue-
„ re, justitiæ Dei non sunt subjecti? De ipsa quippe gratia satis agebat A-
„ postolus, & ideo promissionis filios commendabat. Quod enim promittit
„ Deus, non facit nisi Deus. Habet namque aliquid rationis & veritatis,
„ ut homo promittat, & Deus faciat: ut autem homo se facere dicat quod
„ promiserit Deus, superbæ impietatis est reprobus sensus.

„ Intentio igitur intuenda est Apostoli, quomodo propter gratiam com-
„ mendandam nolit eum de quo dictum est, *Jacob dilexi*, nisi in Domino
„ gloriari: ut cum ex eodem patre, eadem matre, uno concubitu ante-
„ quam aliquid egissent boni aut mali, alterum Deus diligit, odit alterum,
„ intelligat Jacob ex illa massa originalis iniquitatis, ubi fratrem suum,
„ cum quo habuit communem caussam, videt per justitiam meruisse dam-
„ nari, nonnisi per gratiam se potuisse discerni. Nondum enim nascenti-
„ bus, nec agentibus bonum aut malum, ut secundum electionem pro-
„ positum Dei maneret, non ex operibus sed ex vocante dictum est ei,
„ Major serviet minori.

„ *Et Enchiridii cap. 98.* Ambo itaque gemini natura filii iræ nasceban-
„ tur, nullis quidem operibus propriis, sed originaliter ex Adam vinculo
„ damnationis obstricti. Sed qui dixit, *Miserebor cujus misertus ero*, Jacob
„ dilexit per misericordiam gratuitam, Esau autem odio habuit per judi-
„ cium debitum. Quod cum deberetur ambobus, in altero alter agnovit
„ non de suis distantibus meritis sibi esse gloriandum, quod in eadem caus-
„ sa idem supplicium non incurrit; sed de divinæ gratiæ largitate.

14. 15. *Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas apud Deum? Absit.* Objectioni occurrit Apostolus. An hoc docemus, quod nos docere quidam effutiunt, A Deo quædam injuste fieri? Id enim sequi videtur, si Deus alios eligit, alios reprobat nulla meritorum habita ratione. Sed absit ut Deum injustum dicamus, quod ipsius naturæ plane repugnat. Injustus certe non est, cum iis quos ipsi lubet eligere, gratiam facit. *Moysi enim dicit*, Exodi 33. 19. postquam in cultu vituli aurei omnes peccaverant: *Miserebor cujus misereor; & misericordiam præstabo: cujus miserebor.* Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Nemini quicquam debeo, gratiam facio quibus volo. Ubi debitum non est, non est injustitia si uni præ alio beneficia dispensentur. Electio porro, prædilectio & liberatio unius ex communi massa perditionis, in qua alter relinquitur, non est opus justitiæ, nec cuiquam jure debita, sed solius misericordiæ, & mere gratuita: nullam igitur habet rationem præter divinam voluntatem. Qui hic miscent prævisionem operum, iis & sensus ver-

„ nec merentur: at potius ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum misericordiæ, nec invenimus; quia „ nullum est, ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur... Obduratio Dei est nolle misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior, sed tantum quo sit melior non erogetur.

19. *Dicis itaque mihi, Quid adhuc queritur? Voluntati enim ejus quis resistit?* At mihi objiciet impius: Si Deus quos vult eligit ad vitam æternam, quos vult deserit in massa perditionis & reprobat, si misericordiam præstat vel negat pro suæ voluntatis beneplacito, quid conqueritur de hominibus apud Prophetas, quod ad ipsum non convertantur, & duro corde sint? Cur ipsis irascitur & comminatur, cum ejus voluntati nemo obstare possit? Respondere poterat Apostolus, Juste conqueri Deum de peccatoribus, qui præceptis ejus resistunt, & se ipsos in peccatis indurant, ac peccatis merentur subtractionem gratiarum, cum ipse homines peccare nolit, immo prohibeat, nec ipsos induret positive inspirando malitiam, aut ad peccatum compellendo; sed negative tantum, non impertiendo misericordiam indignis. Hinc Tertullianus lib. 2. adversus Marcionem: *Indurat*, inquit, *cor Pharaonis: sed meruerat in exitium subministrari, qui jam negaverat Deum, qui jam legatos ejus toties superbus excusserat, qui jam populo labores adjecerat. Postremo quia Ægyptius olim Deo reus fuerat gentilis idololatriæ, Ibin & crocodilum citius colens quam Deum unum.* Sed fortiori responsione humanam superbiam Apostolus contundit.

20. *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* o homo carnalis & animalis, qui hæc objicis, tu quis es, qui adversus Deum contendere, responsare & obmurmurare audeas, ut mali servi contra dominos? *Numquid dicit figmentum ei qui se finxit; Quid me fecisti sic?* Numquid vas fictile dicit figulo, cur me fecisti vas honorificum, verbi gratia pixidem aromaticam, patinam cibariam, aut vas vile & abjectum, vas culinarium, aut matulam? Nec tu igitur qui minor es respectu Dei, quam lutum respectu figuli, facta Opificis tui jure reprehendis. Isaiæ 29. 16. *Perversa est hæc vestra cogitatio: quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo, Non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo, Non intelligis.*

21. *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* An figulus non habet jus & potestatem ex eodem luto aqua consperso & macerato faciendi aliud quidem vas ad usus honorificos, aliud vero ad usus viles & sordidos? Ita Deus ex eadem massa humani generis Adami peccato corrupta, & damnationi obnoxia, jure suo alios quidem eligit ad gloriam ex mera misericordia; alios rejicit, reprobat & damnat justo, quamvis occulto judicio. Hoc loco (inquit S. Augustinus) quidam stulti putant Apostolum in responsione defecisse; & inopia reddendæ rationis repressisse contradictoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum est, *O homo, tu quis es?* Et in talibus quæstionibus ad suæ capacitatis considerationem revocat hominem verbo quidem brevi, sed re ipsa magna est redditio rationis. Si enim hæc non capit, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit, magis non invenit quid respondeat. „ *Videt enim*, si capit, „ universum genus humanum tam justo judicio divino in apostatica radice „ damnatum, ut etiamsi nullus inde liberaretur, nemo recte posset Dei vituperare justitiam; & qui liberantur, sic oportuisse liberari, ut ex pluribus non liberatis, atque in damnatione justissima derelictis, ostenderetur quid meruisset universa consparsio, & quo etiam istos debitum judicium

S. Aug. Enchiridii c. 89.

„ Dei

„ Dei duceret, nisi eis indebita misericordia subveniret, ut volentium de
„ suis meritis gloriari omne os obstruatur, & qui gloriatur, in Domino *Rom. 3. 19.*
„ glorietur. *1. Cor. 2. 31*

An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Hæc massa si esset ita media, *S. Aug. Epist. 186. al. 106. ad Paulinum Episcopum.*
„ ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non fru-
„ stra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vasa in contumeliam. " *Cum*
„ vero per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem universa
„ defluxerit, proculdubio quod ex ea fiant vasa in honorem, non ipsius
„ justitiæ, quæ gratiam nulla præcessit, sed Dei misericordiæ: quod vero
„ in contumeliam, non iniquitati Dei, quæ absit ut sit apud Deum, sed
„ judicio deputandum est. Hoc quisquis cum Ecclesia Catholica sapit, non
„ contra gratiam pro meritis disputat, sed misericordiam & judicium Do-
„ mino cantat, ut nec misericordiam recuset ingratus, nec judicium ac-
„ cuset injustus. Alia est namque illa consparsio de qua idem Apostolus:
„ *Si autem delibatio sancta est, & consparsio: & si radix sancta est, & ra-* *Rom. 11. 16.*
„ *mi*. Illa est ex Abraham, non ex Adam, id est, ex communione sa-
„ cramenti & similitudine fidei, non ex propagine mortali. Ista vero vel
„ consparsio; vel, sicut in plerisque Codicibus legitur, massa, quoniam
„ tota mortis est, cum per unum hominem peccatum intravit in mun-
„ dum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in
„ quo omnes peccaverunt; misericordia ex illa fit aliud vas in honorem,
„ judicio autem aliud in contumeliam. Neque ibi præcedunt merita
„ gratiam liberantis, neque hic effugiunt peccata justitiam punientis.

22. 23. *Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam?* Non est quod respondeas Deo, & adversus ejus providentiam ac supremam voluntatem obmurmures, quod volens justitiam suam vindicem ostendere in punitione peccatorum, & potentiam suam notam facere confringendo tanquam vasa figuli reprobos mandatis suis reluctantes, toleravit illos cum multa patientia diu differens illorum supplicium, qui damnatæ massæ propagine sive etiam propriæ voluntatis malitia, vasa sunt digna ira, & ad interitum ac supplicium æternum apta: illos autem sustinuit Deus, ut palam ostenderet abundantiam bonitatis suæ, & gloriosam effusionem gratiæ suæ in vasa misericordiæ, id est in electos, quorum misereri voluit, & quos æterna electione, vocatione secundum propositum, justificatione, omniumque gratiarum illis misericorditer collatarum serie, præparavit in gloriam; Non ait Apostolus, *vasa iræ, quæ aptavit in interitum*; sed *apta in interitum*, quia peccatum ex solo homine est, & suamet opera & arbitrio aptat se in interitum, sibique perditionem & damnationem arcessit. De electis vero ait, *in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam*, quia quicquid boni, quidquid meriti in illis est, quo ad vitam æternam certissime perducuntur, a Deo est, qui hoc illis ab æterno misericorditer præparavit. Dicitur autem Deus sustinere in multa patientia reprobos, *ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ*, quia ipsa condemnatio & reprobatio malorum, manifestat & commendat Dei bonitatem in electos, qui ab ipso misericorditer liberantur. „ Merito au-

S. Aug. lib. 2. ad Simplicianum Quæst. 2. *S. Thomas in hunc locum.*

Dei misericordia in prædestinatione, justitia in reprobatione.

„ tem videretur injustum, quod fiunt vasa iræ ad perditionem, si non es- *S. Aug. Epist. 190. al. 157. ad Optatum Episcopum.*
„ set ipsa universa ex Adam massa damnata. Quod ergo fiunt inde na-
„ scendo vasa iræ, pertinet ad debitam pœnam. Quod autem fiunt rena-

„ ſcendo vaſa miſericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Oſtendit ergo „ Deus iram ſuam, non utique animi perturbationem, ſicut eſt quæ ira „ hominis nuncupatur, ſed juſtam fixamque vindictam, quia de ſtirpe „ inobedientiæ ducitur propago peccati atque ſupplicii. Et homo natus

Job. 14. 1. ſecundum Verſ. LXX. Interpretum.

„ *ex muliere*, ſicut in libro Job ſcriptum eſt, *brevis eſt vitæ, & plenus* „ *iracundiæ*. Ejus enim rei vas eſt, qua plenus eſt: unde iræ vaſa dicun- „ tur. Oſtendit & potentiam ſuam, qua bene etiam utitur malis, multa „ illis naturalia & temporalia bona largiens, eorumque malitiam ad exer- „ cendos & comparatione admonendos bonos accomodans, ut in eis di- „ ſcant agere gratias Deo, quod ab eis non ſuis meritis, quæ in eadem „ maſſa paria fuerunt, ſed illius miſeratione diſcreti ſunt. Quod maxime „ apparet in parvulis, de quibus cum per Chriſti gratiam renaſcuntur, & „ iſtam vitam in illa tenera ætate finientes in æternam tranſeunt & bea- „ tam, dici non poteſt quod libero diſcernuntur arbitrio ab aliis in- „ fantibus, qui ſine hac gratia in ipſius maſſæ damnatione moriuntur. Si „ autem hi ſoli crearentur ex Adam, qui eſſent per gratiam recreandi, „ & præter eos qui in Dei filios adoptantur, nulli alii homines naſce- „ rentur, lateret beneficium, quod donaretur indignis; quia nullis ex „ eadem damnabili ſtirpe venientibus debitum ſupplicium redderetur. „ Cum vero adtulit in multa patientia vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in „ perditionem, non ſolum oſtendit iram & demonſtravit potentiam „ ſuam redhibendo vindictam & bene utendo non bonis; ſed etiam no- „ tas fecit divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Ita enim quid præ- „ ſtetur ſibi diſcit gratis juſtificatus, dum non ſuo merito, ſed gloria lar- „ giſſimæ Dei miſericordiæ diſcernitur a damnato, cum quo eadem juſti- „ tia fuerat & ipſe damnandus. *Et infra*: Tota quippe iſta maſſa juſtæ „ damnationis reciperet debitum, niſi ex ea faceret non ſolum juſtus, ſed „ etiam miſericors figulus alia vaſa in honorem ſecundum gratiam, non „ ſecundum debitum; dum & parvulis ſubvenit, quorum nulla merita „ dici poſſunt, & majores prævenit ut habere aliqua merita poſſint.

24. 25. 26. *Quos & vocavit nos, non ſolum ex Judæis, ſed etiam ex Gentibus*. Electos porro (e quorum numero *nos* eſſe per ejus miſericordiam confidimus) *vocavit* ad fidem ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, vocatione efficaci, qua credunt, aut credituri ſunt, & ex fide vivunt, atque in bonis operibus perſeverant, quotquot præordinati ſunt ad vitam æternam, *non ſolum ex Judæis*, ut vos putatis, viri Iſraelitæ; *ſed etiam*, & quidem majori numero, *ex Gentibus*. *Sicut in Oſee dicit*: *Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam*. Sicut Deus prædixit per Oſee Prophetam: Eos qui non ſunt populus meus; cultui meo ſingulariter dicatus, & a me ſingulariter dilectus & eximiis beneficiis cumulatus, vocabo populum meum: & qui non ſunt dilecti a Deo dilectione bona ſpiritualia & ſupernaturalia donante, vocabo dilectos, dona fidei, gratiæ, bonorum operum, perſeverantiæ illis tribuendo: & iis qui miſericordiam in hanc uſque diem non ſunt conſecuti, miſericordiam impendam, convertens eos ad fidem cultumque meum, & ad vitam æternam perducens. *Et erit: In loco, ubi dictum eſt eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi*. Et fiet aliquando ut in ipſis locis in quibus dictum eſt eis a Deo, Vos ut plebem meam non agnoſco, filii Dei vocentur, & verum Dei cultum ſuſcipiant ac exerceant. De Gentibus id intelligitur „ dictum, quia non habebant deſtinatum unum ſacrificiorum locum, ſic-

„ ut Judæi in Jerusalem. Missi sunt autem ad Gentes Apostoli, ut in *S. Aug. lib. 1. ad Simplician. Quæst. 2.*
„ loco suo quique crederent, & ubicumque credidissent, ibi sacrificium
„ laudis offerrent, quibus dedit potestatem filios Dei fieri. *Joan. 1. 12.*

Hæc verba, *& non dilectam dilectam*, Sanctus Hieronymus hunc locum Apostoli referens in Commentario Capitis 2. Osee non legit. Omnes vero Commentatores Græci hæc verba legunt, sed postrema illa omittunt, *& non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam*; nec in Græcis Exemplaribus habentur verba quæ illis respondeant, neque in Vulgata antiqua, Exemplaribus Collegii Parisiensis Societatis Jesu & S. Germani a Pratis adjuncta, neque apud Sanctum Augustinum lib. 1. ad Simplicianum Quæst. 2. & libro 22. contra Faustum cap. 89. Inde autem manavit varietas lectionis; quod Textus Hebraicus utroque modo verti possit; Interpretes aliqui unam, alii alteram Versionem exhibuerint, in quibusdam Bibliis una in textu servata, altera ad marginem adnotata sit, deinde scribarum oscitantia e margine irrepserit in Textum, ut Viri Eruditi conjiciunt. Versio Syriaca omittit hæc verba, *& non dilectam dilectam.* Sic enim locum integrum exhibet: *Sicut & in Hosea dixit: Vocabo eos qui non erant populus meus, Populum meum; & quæ misericordiam non erat consecuta; Misericordiam consecutam.* Arabica postrema verba omittit, media exhibet: *Ut ait Osee Propheta: Vocabo eos qui non erant populus meus, & gentem quæ non erat dilecta.* Consentit Æthiopica: *Quemadmodum dicit Jusia Propheta: Efficiam illum populum meum, qui non erat populus meus; & reddam illam dilectam meam, quæ non erat dilecta mea.*

Osee quidem Propheta hæc ait de decem Tribubus per Assyrios abductis, quæ ad vitulorum cultum deflexerant, & ex quibus pauci in patriam erant redituri & rursum futuri Dei populus, una cum Tribubus Juda & Benjamin: Verumtamen quia Decem illæ Tribus defectione sua ad cultum idolorum, & dispersione, typus erant populi Gentilis, Apostolus a Spiritu sancto edoctus vaticinium illud conversioni Gentium secundum sublimiorem sensum convenire declarat. Lege *S. Augustinum* Libro 18. *De Civitate Dei, cap.* 28.

27. 28. *Isaias autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient.* Isaias magno doloris affectu de Judæis loquens clamat ut illos ad attentionem excitet circa reprobationem populi, & vocationem paucorum ex eis: Etsi Israeliticus populus secundum promissionem Abrahamo factam sit innumerabilis, pauci tamen ex iis salvi fient, aliis propter incredulitatem rejectis, quorum in locum Gentes credentes in Christum assumentur: ut in Israele spiritali, magis quam in Israele carnali, promissiones patribus factæ impleantur. Isaias sub typo decem Tribuum abductarum in captivitatem Assyriacam, ex qua paucissimi redierunt; vel Judæorum, qui post cladem a Sennacherib illatam residui erant, significavit paucitatem Judæorum, qui in Christum credituri erant & salvandi. *Verbum enim consummans & abbrevians in æquitate, quia verbum abbreviatum faciet Dominus super terram.* Deus enim justo judicio rem de qua agimus exequetur, redigens Israelem, quem salvaturus sit, ad brevem, accisum & exiguum numerum, ita ut pene consumatur. Concisionem & imminutionem magnam faciet Dominus in terra, paucos ex Judæis toto orbe dispersis salvando. Isaiæ locum ab Apostolo non iisdem omnino verbis citatum ita reddit S. Hieronymus: *Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ convertentur* *Isai. 10 22.*

 ex eo.

ex eo. Conſummatio abbreviata inundabit juſtitiam: conſummationem enim & abreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ. Quod ſub Ezechia futurum erat, comparat Iſaias cum eo quod ſub Achaz Rege factum eſt, qui miſit Nuntios ad Regem Aſſyriorum, dicens: *Servus tuus ego ſum: aſcende, & libera me de manu Regis Syriæ; & de manu Regis Iſrael, qui conſurrexerunt adverſum me. Et cum collegiſſet argentum & aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, & in theſauris Regis, miſit Regi Aſſyriorum munera. Qui & acquievit voluntati ejus: aſcendit enim Rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtavit eam, & tranſtulit habitatores ejus Cyrenem, Raſin autem interfecit.* „ At quando Lumen Iſrael & Sanctus „ Carmeli ſaltum vepreſque conſumpſerit, & Rex Aſſyrius cum paucis „ fugerit, tunc (inquit Propheta) reſidui Iſrael, qui cum Ezechia prin- „ cipe, captis ceteris Judææ urbibus obſidebuntur in Jeruſalem, nequa- „ quam confident in Aſſyrio, ſicut nunc faciunt ſub Achaz Rege: ſed „ liberati ab ipſo Aſſyrio, percuſſore, qui prius amicus, & poſtea hoſtis „ extiterat, innitentur atque confident ſuper Dominum Sanctum Iſrael: „ nequaquam falſo, ut ſub prioribus fecerant Regibus, ſed in veritate. „ (Quod ſub Ezechia factum legimus;) ita ut idolis derelictis convertan- „ tur ad cultum Dei. Et quia dixerat reliquias eſſe ſalvandas, tranſit ad „ poſteriora tempora, & plenam illarum ſalvationem futuram dicit eſſe „ ſub Chriſto, ut Apoſtolus hic explicat.

4. Reg. 16.

S. Hieron. in cap. 10. Iſaiæ.

29. *Et ſicut prædixit Iſaias: Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus.* Niſi Dominus exercituum paucos ex genere noſtro ſervaſſet, atque ex impia multitudine elegiſſet, veros Abrahami & promiſſionis filios gratuita miſericordia ſua factos, totus Iſrael ob infidelitatem reprobatus fuiſſet, omninoque periiſſet ut Sodoma & Gomorrha. Loquitur Iſaias de vaſtitate & clade illata per Reſinem & Phaceen, quo tempore paucos Hieroſolymis concluſos Deus ſervavit. Sic Apoſtolicis temporibus paucos ex Judæis ad viam ſalutis æternæ Deus adduxit. Unde S. Juſtinus in Dialogo cum Tryphone: „ * Magiſtri veſtri (*inquit*) & ſe ipſos & vos decipiunt, exiſtiman- „ tes eis omnino qui ex ſatu ſecundum carnem Abrahæ ſunt, quamvis „ peccatoribus & infidelibus & erga Deum immorigeris, regnum æternum „ datum iri, quæ non conſiſtere ſanctæ demonſtrarunt Litteræ, alioqui „ hoc Iſaias non dixiſſet: Et niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſe- „ men, ut Sodoma & Gomorrha facti eſſemus.

Iſai. 1. ſecundum LXX.

** Pag. 369.*

30. 31. *Quid ergo dicemus?* Quid ex Propheticis illis oraculis colligemus? Id quod ſequitur, nempe *Quod gentes quæ non ſectabantur juſtitiam, apprehenderunt juſtitiam, juſtitiam autem quæ ex fide eſt.* Gentes quæ Legis, & multo magis Fidei juſtitiam ignorabant, ideoque nec veræ juſtitiæ ſtudebant, qua Deo gratus & amicus eſt homo, veram juſtitiam aſſecutæ ſunt, quæ datur & recipitur per fidem in Chriſtum propitiatorem & mediatorem. *Iſrael vero ſectando legem juſtitiæ, in legem juſtitiæ non pervenit.* Judaicus vero populus, maxima ex parte, non pervenit ad juſtitiam lege præceptam, quamvis obſervantiam Legis a Deo ſibi datæ profiteretur.

32. 33. *Quare?* Cur vero id ita contigit? *Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus.* Quia exiſtimaverunt ad conſequendam juſtitiam ſibi ſufficere exteriorem obſervationem legis, & fidem in Chriſtum contempſerunt. Ideo nec doni fidei fuere participes, nec eam quæ ex illa vitæ inſtitutione eſt, juſtitiam habuere. Umbras enim ſectabantur, ſcilicet ceremonias legales, de quibus dictum eſt ab Apoſtolo noſtro, *Umbra habens Lex fu-*

turorum bonorum, & repudiaverunt veritatem. Ideo ad legem justitiæ, sive ad legem Spiritus vitæ non pervenerunt, quia illam per debitam viam, scilicet per fidem in Christum, qui via est, veritas, & vita, & qui factus est nobis a Deo justitia & sanctificatio, id est author justitiæ & sanctitatis constitutus, non quærebant. *Offenderunt enim in lapidem offensionis.* Ad Christum, qui lapis angularis, fundamentalis, probatus, pretiosus a Prophetis appellatus, velut ad lapidem offendiculi impegerunt. Illis scilicet sensu carnis suæ inflatis & tumidis factus est occasio ruinæ, propter humilitatem ejus, & carnis infirmitatem, & crucem. Metaphora sumpta est a cursoribus aut viatoribus, qui improvidi offendunt ad lapidem, quem non vident in via, propter ejus parvitatem, & corruunt. *Sicut scriptum est* ab Isaia Propheta: *Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali*, Ponam in Sion, id est, Hierosolymis, unde Prædicationis Evangelicæ & Ecclesiæ initium, Christum, in quem Judæi superbi & increduli graviter impingent, & corruent. *Lapis offensionis & petra scandali*, idem significant. *Scandalum* Græce, *offendiculum* est Latine. Veneranda tamen Sancti Thomæ expositio, offensionem quidem referentis ad ignorantiam, de qua noster Apostolus ait 1. Corinth. 2. *Si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*: Scandalum vero ad impactionem & casum, quo per infidelitatem ceciderunt, Christum & ejus Apostolos persequentes. Unde idem Apostolus 1. Corinth. 1. ait: *Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Confer cum Lucæ 2. 34. ubi Christus a sancto Simeone dicitur positus in ruinam & resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. *Et omnis qui credit in eum, non confundetur.* Omnis qui credit in eum, sive Judæus, sive Gentilis, totam ejus doctrinam suscipiens, & secundum illam vitam suam instituens, moresque componens, spe sua non excidet, quia vitam æternam ab eo promissam consequetur. Habetur in Isaia secundum Textum Hebraicum, *Qui crediderit, non festinet*. Sed LXX. Interpretes, quorum Versionem hic sequitur Apostolus, quo sensus clarior esset, reddiderunt: *Omnis qui credit in eum, non confundetur.* Idem porro utrobique sensus. Ait enim Propheta, *Non festinet*, id est, non opus est ut festinet, quia certus est se accepturum quod sperat, adeoque pudore non suffundetur quasi frustra speraverit: quo sensu ab Apostolo nostro superius dictum est, scilicet cap. 5. *Spes autem non confundit.* Sic explicat Sanctus Hieronymus Isaiæ locum in Commentario. *Qui crediderit, non confundetur*: Sive, *juxta Hebræum*, non festinet, *ne videlicet ei tardus Christi adventus videatur. Si enim tardaverit, juxta Habacuch, nemo desperet, quia veniens veniet, & promissa sua complebit.*

Theodoret. in hunc locum. Hebr. 10.

Isai. 28.

C A P U T IX.

Sensus Moralis.

1. *VEritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perbibente conscientia mea in Spiritu sancto.* Veritatem semper dicere, non solum Ecclesiæ Ministri, sed Christiani omnes debent, ut qui tres non modo operum, sed & verborum suorum & cogitationum testes habeant veracissimos; Christum qui *Veritas* est; Spiritum sanctum, qui *Spiritus* est *veritatis*; conscientiam, quæ a veritate in formata, & lu-

Christiani semper dicere debent veritatem.

ex eo. Consummatio abbreviata inundabit justitiam: consummationem enim & abreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.
4. Reg. 16. Quod sub Ezechia futurum erat, comparat Isaias cum eo quod sub Achaz
S. Hieron. in cap. 10. Isaiæ. Rege factum est, qui misit Nuntios ad Regem Assyriorum, dicens: *Servus tuus ego sum: ascende, & libera me de manu Regis Syriæ; & de manu Regis Israel, qui consurrexerunt adversum me. Et cum collegisset argentum & aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, & in thesauris Regis, misit Regi Assyriorum munera. Qui & acquievit voluntati ejus: ascendit enim Rex Assyriorum in Damascum, & vastavit eam, & transtulit habitatores ejus Cyrenem, Rasin autem interfecit.* „At quando Lumen Israel & Sanctus „Carmeli saltum vepresque consumpserit, & Rex Assyrius cum paucis „fugerit, tunc (inquit Propheta) residui Israel, qui cum Ezechia principe, captis ceteris Judææ urbibus obsidebuntur in Jerusalem, nequaquam confident in Assyrio, sicut nunc faciunt sub Achaz Rege: sed „liberati ab ipso Assyrio, percussore, qui prius amicus, & postea hostis „extiterat, innitentur atque confident super Dominum Sanctum Israel: „nequaquam falso, ut sub prioribus fecerant Regibus, sed in veritate. „(Quod sub Ezechia factum legimus;) ita ut idolis derelictis convertantur ad cultum Dei. Et quia dixerat reliquias esse salvandas, transit ad „posteriora tempora, & plenam illarum salvationem futuram dicit esse „sub Christo, ut Apostolus hic explicat.

Isai. 1. secundum LXX. 29. *Et sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus.* Nisi Dominus exercituum paucos ex genere nostro servasset, atque ex impia multitudine elegisset, veros Abrahami & promissionis filios gratuita misericordia sua factos, totus Israel ob infidelitatem reprobatus fuisset, omninoque periisset ut Sodoma & Gomorrha. Loquitur Isaias de vastitate & clade illata per Resinem & Phaceen, quo tempore paucos Hierosolymis conclusos Deus servavit. Sic Apostolicis temporibus paucos ex Judæis ad viam
* Pag. 363. salutis æternæ Deus adduxit. Unde S. Justinus in Dialogo cum Tryphone: „* Magistri vestri (*inquit*) & se ipsos & vos decipiunt, existimantes eis omnino qui ex satu secundum carnem Abrahæ sunt, quamvis „peccatoribus & infidelibus & erga Deum immorigeris, regnum æternum „datum iri, quæ non consistere sanctæ demonstrarunt Litteræ, alioqui „hoc Isaias non dixisset: Et nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, ut Sodoma & Gomorrha facti essemus.

30. 31. *Quid ergo dicemus?* Quid ex Propheticis illis oraculis colligemus? Id quod sequitur, nempe *Quod gentes quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem quæ ex fide est.* Gentes quæ Legis, & multo magis Fidei justitiam ignorabant, ideoque nec veræ justitiæ studebant, qua Deo gratus & amicus est homo, veram justitiam assecutæ sunt, quæ datur & recipitur per fidem in Christum propitiatorem & mediatorem. *Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.* Judaicus vero populus, maxima ex parte, non pervenit ad justitiam lege præceptam, quamvis observantiam Legis a Deo sibi datæ profiteretur.

32. 33. *Quare?* Cur vero id ita contigit? *Quia non ex fide, sed quasi ex operibus.* Quia existimaverunt ad consequendam justitiam sibi sufficere exteriorem observationem legis, & fidem in Christum contempserunt. Ideo nec doni fidei fuere participes, nec eam quæ ex illa vitæ institutione est, justitiam habuere. Umbras enim sectabantur, scilicet ceremonias legales, de quibus dictum est ab Apostolo nostro, *Umbra habens Lex futurorum*

turorum bonorum, & repudiaverunt veritatem. Ideo ad legem justitiæ, sive ad legem Spiritus vitæ non pervenerunt, quia illam per debitam viam, scilicet per fidem in Christum, qui via est, veritas, & vita, & qui factus est nobis a Deo justitia & sanctificatio, id est author justitiæ & sanctitatis constitutus, non quærebant. *Offenderunt enim in lapidem offensionis.* Ad Christum, qui lapis angularis, fundamentalis, probatus, pretiosus a Prophetis appellatus, velut ad lapidem offendiculi impegerunt. Illis scilicet sensu carnis suæ inflatis & tumidis factus est occasio ruinæ, propter humilitatem ejus, & carnis infirmitatem, & crucem. Metaphora sumpta est a cursoribus aut viatoribus, qui improvidi offendunt ad lapidem, quem non vident in via, propter ejus parvitatem, & corruunt. *Sicut scriptum est* ab Isaia Propheta: *Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali*, Ponam in Sion, id est, Hierosolymis, unde Prædicationis Evangelicæ & Ecclesiæ initium, Christum, in quem Judæi superbi & increduli graviter impingent, & corruent. *Lapis offensionis & petra scandali*, idem significant. *Scandalum* Græce, *offendiculum* est Latine. Veneranda tamen Sancti Thomæ expositio, offensionem quidem referentis ad ignorantiam, de qua noster Apostolus ait 1. Corinth. 2. *Si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*: Scandalum vero ad impactionem & casum, quo per infidelitatem ceciderunt, Christum & ejus Apostolos persequentes. Unde idem Apostolus 1. Corinth. 1. ait: *Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Confer cum Lucæ 2. 34. ubi Christus a sancto Simeone dicitur positus in ruinam & resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. *Et omnis qui credit in eum, non confundetur.* Omnis qui credit in eum, sive Judæus, sive Gentilis, totam ejus doctrinam suscipiens, & secundum illam vitam suam instituens, moresque componens, spe sua non excidet, quia vitam æternam ab eo promissam consequetur. Habetur in Isaia secundum Textum Hebraicum, *Qui crediderit, non festinet.* Sed LXX. Interpretes, quorum Versionem hic sequitur Apostolus, quo sensus clarior esset, reddiderunt: *Omnis qui credit in eum, non confundetur.* Idem porro utrobique sensus. Ait enim Propheta, *Non festinet*, id est, non opus est ut festinet, quia certus est se accepturum quod sperat, adeoque pudore non suffundetur quasi frustra speraverit: quo sensu ab Apostolo nostro superius dictum est, scilicet cap. 5. *Spes autem non confundit.* Sic explicat Sanctus Hieronymus Isaiæ locum in Commentario. *Qui crediderit, non confundetur*: Sive, *juxta Hebræum*, non festinet, *ne videlicet ei tardus Christi adventus videatur. Si enim tardaverit, juxta Habacuch, nemo desperet, quia veniens veniet, & promissa sua complebit.*

Theodoret. in hunc locum. Hebr. 10.

Isai. 28.

C A P U T IX.

Sensus Moralis.

1. V*Eritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto.* Veritatem semper dicere, non solum Ecclesiæ Ministri, sed Christiani omnes debent, ut qui tres non modo operum, sed & verborum suorum & cogitationum testes habeant veracissimos, Christum qui *Veritas* est; Spiritum sanctum, qui *Spiritus* est *veritatis*; conscientiam, quæ a veritate informata, &

Christiani semper dicere debent veritatem.

lu-

lumine vultus Dei, qui veritas est, signata, arguit quicquid est contra Legem ejus & veritatem. Christianos qui *regenerati* sunt *verbo veritatis*, mentiri quam indignum est! Jurejurando veritatem confirmare licet aliquando exemplo Apostoli, si necessitas exigat, caritas dirigat. *Jurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Maledicti, qui pro terrenis rebus, aut pro mortalis etiam vitæ conservatione innoxium esse juramentum volunt ad asserendum mendacium, quod æquivocationibus & amphibologiis verborum velut foliis quibusdam obtegitur. *Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant finesque constituant, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi estis fontes lacrymarum! Et quid faciemus? quo ibimus? ubi nos occultabimus ab ira Veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere perjuria?*

Jerem. 4. 2.

S. August. lib. contra Mendacium cap. 18.

Spiritualium hominum dolor ex caritate, carnalium, ex cupiditate.

2. *Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* Carnales homines immodice dolent de rebus nihili, de rerum temporalium amissione, de suis vel suorum temporalibus malis. Eorum tristitia, quæ ex amore sæculi ortum habet, mortem operatur. Spirituales vero homines dolent præsertim de suis & aliorum peccatis, ut Apostolus noster, qui & alibi ait: *Et lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam.* Impense dolent, quod animæ Christi sanguine redemptæ pereant. Hic dolor caritatis est, & salutem operatur. Veris Pastoribus convenit ejusmodi tristitia, eo major, quo ferventior illorum erga Deum & proximum amor est. *Tristitia mihi magna est.* Nec raptim transit ut tristitia sæculi, sed tamdiu durat, quamdiu vident Deum offendi, & animas perire, pro quibus Christus sanguinem suum fudit. Unde Jeremias ait: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei.* Hac animatus caritate Apostolus infidelitatem, excæcationem, reprobationem, perditionem Israelitarum dolebat: *& continuus dolor cordi meo.* Non levis est hæc tristitia, & quasi superficialis, sed intimo in corde radicata. *Multi enim gemitus mei, & cor meum mærens.*

2. Cor. 12. 21.

Jerem. 9. 1.

Thren. 1. 22.

Boni Pastoris caritas.

3. *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Bonus Pastor non solum omnia commoda temporalia, sed sanctiora etiam desideria pro Dei gloria & proximorum salute devovet. Viam aliquam salutis suæ ob finem tam sanctum Dei Spiritu ducente exponere, commutare est, non perdere. Nihil certius est eo quod pro caritate exponitur. Via caritatis ut excellentior, ita securior est. Pastor non est, sed mercenarius, qui pro animarum salute nihil amittere, nullum dispendium seu damnum pati paratus est. S. Pauli exemplum mercenarios & ignavos Pastores coram hominibus pudore suffundit, coram Deo damnabit. Illi res possibiles, immo facillimas ad Dei gloriam & animarum salutem promovendam pati recusant: ille non solum difficillima quæque, sed etiam impossibilia pro Christo & fratribus agere & pati optabat zelo Apostolicæ caritatis. „ In tantum succensus erat igne „ Christi, ut ei etiamsi flammas immortales adhibeas, nesciat, non sentiat, non uratur. Multo namque vehementior est ignis Christi, quo uritur per amorem. Non enim Paulus erat sicut nos mercenarii, qui timore gehennæ regnum Christi requirimus, sed ille multo præstantiore „ & beatiore desiderio constrictus, ita fert omnia, ut ex his quas patitur „ pœnis, solatia magis amoris sui capiat, quam dolorem corporis sentiat. „ Ita enim totam ejus mentem devinxit amor Christi, ut etiam hoc quod „ ei præ ceteris omnibus amabilius erat, esse cum Christo, quia ita pla-

S. Joan. Chrys. l. 1. De Compunctione cordis, cap. 8.

„ ceret & Christo, contemneret: sed & cœlorum regno, quod videbatur „ esse laborum remuneratio, pro Christo nihilominus carere pateretur, & „ ab ipso etiam Christo anathema effici pro Christo optabile haberet. " Ne „ vero tam generosus Apostolici pectoris affectus incredibilis tibi videatur, „ cogita quod parentes multi pro liberis hæc admisere, ut illos magis in- „ clarescere viderent, illorum gloriam ac temporalem felicitatem reputan- „ tes ipsorum convictu & præsentia suaviorem. Sed quia procul ab hoc „ amore absumus, ne animi quidem cogitatione dicta hæc complecti pos- „ sumus. *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.* Ipse ego omnium Magister, qui coronas infinitas exspecto; qui sic illum amo, ut meus erga ipsum amor mihi sit rebus omnibus antiquior, optarem (si fieri posset) anathema esse a Christo pro fratribus meis, id est a cœlesti gloria separatus, vel in perpetuum, si meo erga Christum salvo amore, & salva Christi erga me caritate fieri posset; vel ad tempus; modo privatione illa vel dilatione beatitudinis meæ, fratrum meorum Israelitarum saluti cooperarer, & Dei gloriam promoverem.

Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. Apostolicæ caritatis imitator est, qui opprobria, & dura quæque, etiam anathema, sive excommunicationem injustam, qua ab Ecclesiæ visibilis societate ejicitur, pati mavult quam prodere fidei veritatem, aut Moralis Evangelicæ puritatem, aut Ecclesiæ sacratissimam disciplinam Canonibus Spiritu Dei conditis & totius mundi reverentia consecratis firmatam; aut justitiæ defensionem deserere, sive vita, sive fama, sive bona innocentium in discrimen adducantur. Caritatis (inquam) est in his occasionibus excommunicationem injustam pacifico animo pati salva reverentia legitimæ auctoritatis, salvo vinculo Ecclesiasticæ unitatis. „ Sæpe sinit divina providen- „ tia (*inquit S. Augustinus*) per nonnullas nimium turbulentas carnalium *S. Aug. l. De vera Religione, cap. 6.* „ hominum seditiones expelli de Congregatione Christiana etiam bonos „ viros. Quam contumeliam vel injuriam suam cum patientissime pro Ec- „ clesiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis mo- „ liti fuerint, docebunt homines, quam vero affectu, & quanta sinceritate „ Deo serviendum sit... Hos coronat in occulto Pater, in occulto videns. „ Rarum videtur hoc genus, sed tamen exempla non desunt: immo plu- „ ra sunt quam credi potest.

4. 5. *Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem.* Hæc privilegia, decora, ornamenta, longe excellentius Ecclesiæ Christianæ quam Synogogæ conveniunt. Ecclesiæ enim filii sunt veri *Israelitæ* secundum Spiritum, *ad novam vitam nati, & ad visionem Dei reparati.* Horum *adoptio est filiorum*, in Christo *S. August. in Psalm. 21.* Jesu Filio Dei unigenito; in quo omnem plenitudinem habet divinitatis corporaliter inhabitantem, pro *gloria* Templi & Arcæ; *Testamentum* novum pro vetere, fœdus æternum pro temporali. Legem Spiritus vitæ pro *Legislatione* antiqua & littera occidente, Evangelium pro Lege Moysi: adorationem in Spiritu & veritate, & Eucharistiam quæ verum Christi corpus est, pro *obsequio* seu cultu typico, externisque ceremoniis: cœlestem hereditatem pro terrena, *promissorum* exhibitionem pro figuris & umbris futurorum bonorum. Christianorum *Patres*; non Patriarchæ solum, sed unus omnium Pater Deus Patriarcharum; frater vero secundum carnem *Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Unde Apostolus noster alibi ait: *Qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes.* *Hebr. 2. 11. 12.*

Pro-

Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Gratias Deo pro tot ac tantis beneficiis agamus; caveamusque ne illorum abusu nos reddamus indignos cælesti hereditate, ne auferatur a nobis regnum Dei, sicut a Judæis ablatum est, & detur genti facienti fructum ejus.

Pauci electi, & vere Christiani.

S. Aug. l. 17. De Civit. Dei, cap. 13.

6. 7. 8. *Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ.* In sanctis ad æternam gloriam electis & prædestinatis, qui sunt veri Israelitæ, omnia Dei promissa implentur. Ex filiis Jacob secundum carnem, pauci sunt veri Israelitæ. Ex hominibus baptismo initiatis, qui militantis Ecclesiæ membra sunt, pauci electi, pauci vere Christiani, fide scilicet, moribusque fide dignis; pauci cœlestis Jerusalem cives futuri, *ubi erit veraciter populus Israel*, id est, *Videns Deum, cujus præmii desiderio pia per fidem vita in hac ærumnosa peregrinatione ducenda est.* Multi ex Ægypto educti, Mare transierunt, Manna cibati sunt in deserto; sed tamen ad Terram promissam non pervenerunt. Multi a peccato per baptismum liberati; vero Manna, Christi scilicet corpore in deserto hujus viæ nutriti, Deum non vident in Terra viventium. Membra sunt Ecclesiæ quæ in terris peregrinantur, sed prædestinatione Dei non sunt membra *Ecclesiæ primitivorum, qui conscripti sunt in cælis*. Ad pusillum istum gregem, ad benedictam istam salvandorum paucitatem, illi soli pertinent qui per angustam portam ingrediuntur, qui per arctam viam incedunt; quæ sola ducit ad vitam. Deus in libro vitæ inter filios suos non censet nisi Jesum Christum, & quos in ipso ante mundi constitutionem elegit, & adoptavit per gratiam suam ut ejus coheredes essent: sicut inter filios Abraham neminem censet præter Isaac, ejusque liberos. *Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen.* Unus Isaac nomine filii dignus est, id est, qui Isaaci exemplo semper est ad obediendum Deo paratissimus, qui Dei voluntatem propriæ etiam vitæ præponit, qui sancta, vivens, & Deo placens victima est; qui lignum portat lubens ad montem, in quo est immolandus Domino; qui quotidie fert crucem suam, & Christum sequitur, in monte cum ipso cruci configendus. Illi tandem soli filii Dei sunt Christo Jesu promissi & dati a Patre; ex quibus nemo peribit, qui carnalibus desideriis renuntiant, & divinæ electionis signa, Christianas scilicet virtutes, bonorumque operum fructus in omni vita sua exhibent: *Non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine.*

Hebr. 12. 23. Matth. 7. 13. 14.

Spiritualis in baptismo regeneratio.

S. Joan. Chrys. Homil. 16. in Epist. ad Rom.

9. *Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius.* „Isaac non secundum legem naturæ, neque secundum potestatem carnis genitus est, a patre scilicet decrepito, & matre vetula „ac sterili, sed secundum potestatem promissionis. Ipsum igitur promissionis verbum Isaacum effinxit & genuit; ipsum promissionis robur filium Abrahamo peperit. Sic & nos per verbum Dei regeneramur in baptismo. *Voluntarie* enim & gratuita omnino misericordia *genuit nos* Deus *verbo veritatis*, & *mundavit lavacro aquæ in verbo vitæ*. „In Patris & Filii „& Spiritus sancti nomine baptizati regeneramur. Hæc porro non naturæ generatio est, sed promissionis Dei. Quemadmodum enim generationem Isaac tum prædixit, tum explevit: sic & nostram in baptismo regenerationem multis ante temporibus prædixit per Prophetas, ac postea „perfecit. *Effundam* (inquit) *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris ... Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri .... & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.*

Jacobi 1. 18. Ephes. 5. 26.

Ezechiel. 36. 26. 28.

in Deum. Id quotidie impletur in iis quos Deus sibi in filios per Christum & in Christo adoptavit. In divina illa regeneratione caro nihil operatur, *res tota Spiritus est*. Quemadmodum Deus olim Saram vetulam ac sterilem fœcunditate donavit: sic aquas ex se ipsis steriles verbo suo ac Spiritu fœcundas effecit, ut nos generarent novam in Christo creaturam, & filios Dei. *Hinc perdiscamus quænam sit nostra nobilitas, vitamque exhibeamus illa dignam.* *S. Chrysost.*

11. 12. 13. 14. *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret) Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Humana hic merita conticescant. Gratuita prædilectio electorum tam eorum propriis aut parentum meritis, aut bonis operibus præcedentibus, aut prævisis tribui non potest, quam dilectio Jacob præ Esau, ex uno patre, unaque matre eodem modo affectis, uno conceptu, uno partu, in eorum aut in parentum merita refundi non potest. Quo minus meremur, eo magis Deo debitores sumus. Indignitas nostra humilitatis Christianæ fundamentum est; ut certum teneamus, „ In nullo esse gloriandum, quando nostrum nihil sit. „ *Enimvero*. Quod est meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia; & cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet nisi munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus: sic in fine, quo erit vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, *in miseratione & misericordia*. Non itaque frustra Deo cantatur, *Et misericordia ejus præveniet me, & misericordia ejus subsequetur me*. Unde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur; tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur; nec ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Ubi autem invenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eumdem gratiæ defensorem Apostolum Paulum: Stipendium, *inquit*, peccati mors est; gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro. “ Amor Dei æternus & gratuitus sola ratio est prædestinationis sanctorum, & cur præ aliis eligantur. His bona largitur quæ vult diligere: in reprobis vero mala invenit quæ damnare decrevit. Dei bonitatem & amorem adoremus, justa judicia timeamus, scrutari vero superba curiositate ne præsumamus. „ Satis sit interim Christiano adhuc in fide viventi, & nondum cernenti quod perfectum est, sed ex parte scienti, nosse vel credere quod neminem Deus liberet nisi gratuita misericordia per Dominum nostrum Jesum Christum, & neminem damnet nisi æquissima veritate per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum. Cur autem illum potius quam illum liberet aut non liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium. Numquid enim est iniquitas apud Deum? Absit. Sed inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus.

Amor Dei æternus & omnino gratuitus sola ratio prædestinationis sanctorum, non merita prævisa.

S. Cyprianus S. Aug. passim. S. Aug. Epist. 194. al. 105. ad Sixtum.

Psalm. 102. 4. Psalm. 58. 11. Psalm. 22. 6.

S. Aug. ibid.

15. 16. *Moysi enim dicit: Miserebor: cujus miserebor, & misericordiam præstabo cujus miserebor.* Nullum in nobis divinarum gratiarum fundamentum est, sed in sola Dei misericordia: nulla vero ratio misericordiæ præter voluntatem miserentis. Quid igitur in voluntate nostra confidimus,

quæ

quæ ex se ipsa invalida, infirma, & inconstans est? quid in conatibus, quorum fiducia præsumptio est & superbia gratiæ inimica? quid in meritis, cum in fundo naturæ nihil sit præter egestatem & indignitatem? *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*. Misericordiam ejus humili, fervente, & perseverante oratione postulemus, quasi totum ab illo pendeat, qui *operatur in nobis velle & perficere*: sic operemur bonum, sic curramus in via mandatorum Dei, quasi totum ex nobis penderet. Sic curramus ad propositum nobis a Deo bravium æternæ vitæ per bona opera, ut aliquando comprehendamus & assequamur. Non gloriemur in nobis, si quid boni agimus, cum non sit ex nobis. Libertas nostra & ad bonum & ad malum salva est: sed illa quidem ad malum sufficit; non autem ad bonum, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Unde Sanctus Prosper:

S. Prosper Carm. De Ingratis, pag. 4.

Et tamen in sanctos animum cum intendimus actus,
Cum desideriis carnis mens casta repugnat,
Cum tentatori non cedimus, & per acerbas
Vexati pœnas illæso corde manemus,
Libertate agimus, sed libertate redempta,
Cui Deus est rector, summoque ex lumine lumen,
Vita, salus, virtus, sapientia: Gratia Christi est,
Qua currit, gaudet, tolerat, cavet, eligit, instat,
Credit, sperat, amat, mundatur, justificatur.
Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus; tu corda moves: tu vota petentis,
Quæ dare vis tribuis, servans largita, creansque
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, studiumque resolvi
Virtutum, aut opus ingenii torpere putandum est,
Quod bona sanctorum tua sunt, & quicquid in illis
Aut sanum, aut validum est, de te viget, ut videatur
Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas,
Quæ sine te quid agit, nisi quo procul exulet a te?
Præcipites semper calles, & devia motu
Ingressura suo: nisi fessam, tu bone, & ægram
Suscipias, referas, foveas, tuearis, honestes.
Tunc fiet cursus velox, oculique videntes,
Libera libertas, sapiens sapientia, justum
Judicium, & fortis virtus, & sana facultas.

Reproborum malitia utitur Deus ad ostensionem virtutis & gloriæ suæ, & ad electorum exercitationem ac profectum.

17. *Dicit enim Scriptura Pharaoni. Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra*. Pharao reproborum typus. Divitiæ, dignitates, honores, prosperitas, cum Dei munera sint reprobis sæpe data, electis plerumque negata, nemo Christianus illa magnifaciat, nemo cupiat, nemo his donatus non contremiscat, ne forte sit ex numero reproborum: caveat ne temporalibus hisce beneficiis ad indurationem & perditionem suam abutatur. Ne securum se putet de peccatorum impunitate, quia Deus illum in præsenti sæculo non punit. Tolerat illum Deus, dat ei tempus pœnitentiæ, quo abutitur ille ad cumulandam mensuram criminum. *Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia*. Quamobrem Deus servat impium in diem malum, ut in eo virtutem suam ostendat. Interdum & in præsenti sæculo ostendit temporalibus pœnis, quæ præludia sunt æterna-

Job 24. 23.

-rum.

rum. Improborum malitia utitur Deus ad finem gloriæ suæ, ad bonorum exercitationem, & profectum; ut nempe malorum indurationem cognoscentes, humilient se sub potenti manu Dei, grato sint in gratiam ejus animo, ei fideles sint, & summam ejus virtutem agnoscant & collaudent. Confiteantur quod *Sicut Deus bonarum naturarum optimus Creator est, ita malarum voluntatum justissimus ordinator; ut cum illæ male utantur naturis bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis.* Divitias bonitatis & misericordiæ tuæ, potius quam potestatem iræ tuæ in me ostende, Deus meus! Patientiæ tuæ debeo quod non sum consumptus, parce mihi, Domine; *corripe me, verumtamen in judicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.* Emenda ut filium, ne perdas ut inimicum. Salvum me fac secundum misericordiam tuam.

S. August. lib. 11. De Civit. Dei, Cap. 17.

Jerem. 10.

18. 19. 20. *Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat.* Supremus est gratiarum suarum dominus & dispensator. Quod misereatur, mera liberalitas est: quod deserat, justum judicium est. Quærimus meritum electionis, & nullum invenimus nisi in Christo Jesu. Quærimus meritum indurationis, & in nobis ipsis invenimus. „ Sit igitur hoc fixum „ atque immobile in mente sobria pietate atque stabili in fide, quod „ nulla est iniquitas apud Deum: atque ita tenacissime summissimeque „ credatur, idipsum quod Deus cujus vult miseretur, & quem vult obdurat, hoc est, cujus vult miseretur, & cujus non vult non miseretur, „ esse alicujus occultæ atque ab humano modulo investigabilis æquitatis, „ quæ in ipsis rebus humanis terrenisque contractibus animadvertenda est; „ in quibus nisi supernæ justitiæ quædam impressa vestigia teneremus, „ numquam in ipsum cubile ac penetrale sanctissimum atque castissimum „ spiritualium præceptorum nostræ infirmitatis suspiceret atque inhiaret „ intentio... Quapropter cum dando & accipiendo inter se hominum societas connectatur, dentur autem & accipiantur vel debita vel non debita, quis non videat iniquitatis argui neminem posse, qui quod sibi „ debetur, exegerit? nec eum certe, qui quod ei debetur, donare voluerit? hoc autem esse non in eorum qui debitores sunt, sed in ejus cui „ debetur arbitrio? sunt igitur omnes homines (quando quidem ut Apostolus, ait, In Adam omnes moriuntur, a quo in universum genus humanum origo ducitur offensionis Dei,) una quædam massa peccati, supplicium debens divinæ summæque justitiæ, quod sive exigatur, sive donetur, nulla est iniquitas. A quibus autem exigendum, & quibus donandum sit, superbe judicant debitores: quemadmodum conducti ad illam „ vineam injuste indignati sunt, cum tantumdem aliis donaretur, quantum illis redderetur. “ *Itaque* hujus impudentiam quæstionis ita retundit Apostolus: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* Sic enim respondet Deo, cum ei displicet quod de peccatoribus conqueritur Deus, „ quasi quemquam Deus peccare cogat, si tantummodo quibusdam peccatoribus misericordiam justificationis suæ non largiatur, & ob hoc dicatur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non „ quia impellit ut peccent. Eorum autem non miseretur, quibus misericordiam non esse præbendam æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima judicat. *Inscrutabilia enim sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ipsius.* Nemo igitur adversus Deum obmurmuret ac dicat: *Quid adhuc queritur? Voluntati enim ejus quis resistit?* Conqueritur enim juste de peccatoribus, tamquam de his quos peccare ipse „ non cogit. Simul etiam ut hi quorum miseretur, hanc quoque habeant

Quod Deus aliquos eligat, mera misericordia est; quod aliquos deserat ac reprobet, justum judicium est.

S. Aug. lib. 1. ad Simplician. Quæst. 2.

Matt. 20. 11.

„ beant vocationem, ut dum conqueritur Deus de peccatoribus, compun-
„ gantur corde, atque ad ejus gratiam convertantur. *Juste ergo conqueri-*
„ *tur & misericorditer*. Sed si hoc movet, quod voluntati ejus nullus
„ resistit, quia cui vult subvenit, & quem vult deserit; cum & ille cui
„ subvenit, & ille quem deserit, ex eadem massa sint peccatorum, &
„ quamvis debeat uterque supplicium, ab uno tamen exigatur, alteri do-
„ netur: si hoc ergo movet; *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?*
ILLUD *tantummodo inconcussa fide teneatur, quod non sit iniquitas apud Deum: qui sive donet, sive exigat debitum, nec ille a quo exigit, recte potest de iniquitate ejus conqueri, nec ille cui donat, debet de suis meritis gloriari. Et ille enim nisi quod debetur, non reddit: & ille non habet nisi quod accepit.*

21. *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Quomodo Deus qui nihil odit eorum quæ fecit, odio habuit Esau quem ipse vas fecit in contumeliam? Respondet S. Augustinus: „Non odit Deus Esau hominem,

Joan. 1. 11. *Joan. 8. 47.* *S. Aug. lib. 2. ad Simplician. Quæst. 2.*

„ sed odit Esau peccatorem. Sicut dicitur de Domino, *In propria venit,*
„ *& sui eum non receperunt*. Quibus item ipse dicit, *Vos propterea*
„ *non auditis, quia non estis ex Deo*. Quomodo sui, quomodo non
„ ex Deo? Nisi quia illud dictum est de hominibus quos ipse Dominus
„ fecerat; illud de peccatoribus, quos ipse Dominus arguebat: iidem ta-
„ men ipsi & homines & peccatores; sed homines Dei conditione, pec-
„ catores propria voluntate. Quod ergo Jacob dilexit, numquid peccator
„ non erat? Sed *dilexit in eo, non culpam quam delebat, sed gratiam quam donabat*. Nam & *Christus pro impiis mortuus est*, non tamen ut impii per-

Rom. 5. 6.

„ manerent, sed ut justificati ab impietate converterentur, credentes in
„ eum qui justificat impium. Odit enim Deus impietatem. Itaque in
„ aliis eam punit per damnationem, in aliis adimit per justificationem,
„ quemadmodum ipse judicat esse faciendum illis judiciis inscrutabilibus."
„ Et quod ex numero impiorum, quos non justificat, facit vasa in con-
„ tumeliam, non hoc in eis odit quod facit: quippe in quantum impii
„ sunt, execrabiles sunt; in quantum autem vasa fiunt, ad aliquem
„ usum fiunt, ut per eorum ordinatas pœnas vasa quæ fiunt in hono-
„ rem proficiant. Non itaque odit Deus, nec in quantum homines sunt,
„ nec in quantum vasa sunt, id est, nec quod in eis facit creando, nec
„ quod in eis facit ordinando; Nihil enim odit eorum quæ fecit. Sed ta-
„ men quod vasa eos facit perditionis, ad usum correctionis aliorum fa-
„ cit. Odit enim in eis impietatem, quam ipse non fecit. Sicut enim ju-
„ dex in homine odit furtum, sed non odit quod datur ad metallum; il-
„ lud enim fur, hoc judex facit: ita Deus quod ex conspersione impio-
„ rum facit vasa perditionis, non odit quod facit, id est opus ordinatio-
„ nis suæ in pœna debita pereuntium, in qua occasionem salutis illi quo-
„ rum miseretur, inveniant. Summam Dei bonitatem humiliter adoremus, qui misericorditer salvat, quos juste damnare potest. Sed incomprehensibilia illius judicia curiositate temeraria scrutari ne præsumamus. „Aucto-

Incomprehensibilia Dei judicia temeraria curiositate ne scrutemur.

S. Greg. lib. 9. Moral. cap. 8.

„ ris facta semper indiscussa veneranda sunt, quia injusta nequaquam
„ esse possunt. Rationem quippe de occulto ejus consilio quærere, nihil
„ est aliud quam contra ejus consilium superbire. Cum ergo factorum
„ causa non deprehenditur, restat ut sub factis illius cum humilitate ta-
„ ceatur; quia " Nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret
„ Maje-

„ Majestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem „ suam considerans, cur non videat, rationem videt. Quo enim se cernit figmentum divini operis, eo semetipsum redarguit, ne contra manum resultet operantis: quia qui benigne quod non erat fecit; quod est, „ injuste non deserit. Ad semetipsam ergo mens redeat, & quod apprehendere non valet, non requirat: ne si divinæ iræ causa discutitur, „ amplius discussa provocetur: & quam placare humilitas poterat, inextinguibiliter superbia accendat. " Deus ex eadem massa perditionis, quæ „ de Adami stirpe profluxit, facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam: in honorem per misericordiam; in contumeliam, per judicium: „ ut nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in se. *S. Aug. Enchirid. c. 107.*

22. 23. *Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam?* Omnia; ipsæ etiam reproborum pœnæ ad Dei gloriam & salutem electorum ordinantur. Iram Dei notam faciunt, simul & ejus sanctitatem, cui peccatum infinite oppositum est: ideo in illud armatur, neque inultum esse sinit. *Volens ostendere iram.* 2. In reproborum punitione potentiam suam ostendit, quæ malis bene utitur, & in ordinem redigit graviores ab ordine defectus, & magis horrenda perversitatum ac inordinationum monstra: *& notam facere potentiam suam.* 3. Ostendit gloriæ suæ bonitatisque divitias in electis, quos ex eadem perditionis massa, in qua cum reprobis communiter involvebantur, misericorditer liberat, & ad regni sui possessionem elegit: *Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* 4. Patientiam suam in sustinendis ac tolerandis reprobis ostendit, quæ certe major est, quam ejus severitas. *Sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum.* „ Quid prodest vasis perfectis in perditionem, quod ea patienter Deus sustinet, ut ordinate disperdat, utaturque illis ad instrumentum salutis aliorum quorum miseretur? *Sed illis utique prodest, ad quorum salutem istis sic utitur; ut sicut scriptum est, Justus manus lavet in sanguine peccatoris, id est, mundetur ab operibus malis per timorem Dei, cum videt supplicia peccatorum.* „ Quod ergo volens „ ostendere iram sustinuit in multa patientia vasa iræ, *valet ad utilem* „ *aliis præstandum timorem*, & ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa „ misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. *Etenim obduratio illa impiorum utrumque demonstrat, & quid timendum sit, ut quisque pietate convertatur in Deum; & quantæ agendæ sint gratiæ misericordiæ Dei, qui in aliorum pœna quid aliis donet ostendit. Si autem illa, quam de aliis exigit, non est justa pœna, nihil donat aliis, a quibus eam non exigit. Quia vero illa justa est, & nulla est iniquitas apud vindicantem Deum; quis sufficiat agere gratias ei, qui hoc remittit, quod si vellet exigere, nemo se recte di-* „ *ceret non debere* ...... Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis non „ redditum cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debitum „ fuisse cognoscimus. *Si enim omnis homo liberaretur, utique lateret quid peccato per justitiam debeatur: si nemo, quid gratia largiretur.*

S. Aug. lib. ad Simplician. Quæst. 2.

Psalm. 57. 11.

Deus in electis & reprobis gloriam suam ostendit.

Impiorum obduratio & punitio piis demonstrat quid illis timendum sit & quantas agere gratias Deo debeant.

S. Aug. Epist. 194. al. 105. ad Sixtum.

24. 25. 26. *Quos & vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex Gentibus, sicut in Osee dicit* &c. Gratuitam prædestinationem sanctorum confirmat Gentilium exemplum, quorum alii ad fidem Evangelii sine ullis meritis vocati, alii in infidelitatis tenebris derelicti, cum omnes pariter peccatores essent. Gratias Domino Deo nostro agamus, qui de Gentibus alienatis a veritate Dei propter ignorantiam quæ in illis erat, vocavit nos.

nos in admirabile lumen ſuum. Gratiæ vocationis noſtræ fideliter reſpondendum eſt; in bonis operibus vocatione ſancta dignis perſeverandum: ſiquidem in Chriſtianis non coronantur initia, ſed finis. Cooperatores ſimus gratiæ Dei, quæ operatur in nobis. Illam curramus viam, quam ipſe Dominus ſe eſſe teſtatus eſt; *Qui nobis, nullis operum meritis ſuffragantibus, & ſacramento conſuluit & exemplo: ut in adoptionem vocatos per illud proveheret ad ſalutem, per hoc imbueret ad laborem.* Tres divinæ miſericordiæ effectus in electis Propheta & Apoſtolus commendant. Vocat illos, regit ac manu ducit ut populum pretioſo ſanguine Filii ſui Jeſu Chriſti Domini noſtri acquiſitum. *Vocabo non plebem meam, plebem meam.* Unde Apoſtolus noſter alibi ait: *Dedit ſemetipſum pro nobis, ut mundaret ſibi populum acceptabilem.* 2. Illis veritatem ſuam & arcana revelat quaſi dilectæ ſponſæ: *& non dilectam, dilectam.* Unde rurſus Apoſtolus ait. *Vos qui aliquando eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti.* 3. Electis ſuis dat ſe ipſum Deus in hereditatem ut filiis ſuis. *Et erit in loco, ubi dictum eſt eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi;* Filiis autem hereditas incorruptibilis & incontaminata, ſcilicet Deus, ipſe æternum fruendus, præparata eſt gratuita ejus miſericordia: *& non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam.* Electorum nempe glorificatio, miſericordiæ Dei erga illos conſummatio eſt. Deo in omnibus ſubditi ſimus & obediamus ut populus ejus: Illi fidem ſervemus & amorem exhibeamus, ut ſponſa ejus: gratum in illum animum, piamque fiduciam ſemper habeamus, ut filii ejus. Timeamus & caveamus ne peccatis noſtris & rebellione adverſus ejus imperium & legem ſanctiſſimam deleamur de populo ejus, & dicat nobis: *Non plebs mea vos.* Timeamus & caveamus ne infidelitate noſtra & adhæſione ad creaturas mereamur ab illo repudiari, & terribilem illam vocem in die judicii audire, *Neſcio vos.* Timeamus & caveamus, ne ingrati animi vitio ac degeneri converſatione mereamur ab hereditate optimi & amantiſſimi Patris excludi, quam præparavit diligentibus ſe, & in dilectione ſua uſque in finem perſeverantibus. Caveamus ne de nobis quoque juſte conqueratur Deus dicens; *Filios enutrivi & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me. Væ genti peccatrici, populo nequam, filiis ſceleratis; dereliquerunt Dominum, blaſphemaverunt ſanctum Iſrael, alienati ſunt retrorſum.*

S. Leo Serm. 34. in Epiph. 5. — *Tres divinæ miſericordiæ effectus in electis.* — *Tit. 2. 14.* — *Epheſ. 2. 13.* — *Fructus ex Myſterio gratuitæ prædeſtinationis colligendi.* — *Iſai. 1. 2. 4.*

27. 28. *Iſaias autem clamat pro Iſrael: ſi fuerit numerus filiorum Iſrael tamquam arena maris, reliquiæ ſalvæ fient.* Paucitas electorum in populo Iſrael, quem ſibi Deus ut peculium elegerat, timorem incutere debet Chriſtianis. Majora in noſtri gratiam edidit prodigia quam in gratiam Judæorum; inſigniora nobis largitus eſt beneficia: *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.* Nec tamen propterea de noſtra electione ad gloriam ſecuri eſſe debemus. Magnus Chriſtianorum numerus, longe major quam Iſraelitarum: & tamen pauci ſalvi fient. *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.* Quis non contremiſcat? Sed quantumvis exiguus ſit numerus electorum, nulli tamen eorum quos ab eo numero excludit, iniquus eſt: *Verbum enim conſummans & abbrevians in æquitate.* „Hi, inquam, qui non pertinent ad hunc certiſſimum & feliciſ„ſimum numerum prædeſtinatorum, pro meritis judicantur. Aut enim ja„cent ſub peccato quod originaliter generatione traxerunt; aut cum illo „hereditario debito hinc exeunt, quod non eſt regeneratione dimiſſum, „aut per liberum arbitrium alia inſuper addiderunt; arbitrium, inquam, „liberum, ſed non liberatum; liberum juſtitiæ, peccati autem ſervum;

Paucitas electorum. — *Pſal. 147. 20.* — *S. Aug. lib. De Corrept. & Gratia, c. 13.*

„quo

„ quo volvuntur per diversas noxias cupiditates, alii magis, alii minus, „ sed omnes mali, & pro ipsa diversitate diversis suppliciis judicandi; aut „ gratiam Dei suscipiunt, sed temporales sunt, nec perseverant; *deserunt & deseruntur. Dimissi sunt enim libero arbitrio, non accepto perseverantiæ dono, judicio Dei justo & occulto.* Ad salutem porro perducuntur electi Evangelii accurata observantia, quod *verbum consummans & abbrevians* est, seu perfectum & abbreviatum: siquidem pro cunctis Legis ceremoniis dat præceptum brevissimum dilectionis & fidei, & ut quod nobis fieri noluerimus, ne fecerimus alteri. Unde Dominus ait: *In his duobus mandatis universa Lex pendet & Prophetæ.*

S. Hieron. in Isaiæ cap. 10. Matth. 22. Theodoretus in Comment. S. Aug. Quæst. 2. Libri 1. ad Simplician.

29. *Et sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus.* Ut non omnes pereant, sicut in Sodoma & Gomorrha, non meritum eorum facit, sed gratia Dei relinquentis semen ex quo messis bonorum operum consurgat. Gravius fuit peccatum Judæorum quam Sodomorum. Unde Dominus per Prophetam ait: *Et major est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum.* Graviora sunt peccata Christianorum peccatis Judæorum, quia majoribus Dei beneficiis sunt ingrati. Soli igitur Dei misericordiæ tribuendum est quod non exterminemur ut Sodomitæ, non deseramur ut Judæi. *Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti.*

Thren. 4. 6.

Thren. 3. 22.

30. 31. 32. 33. *Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam. Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus.* Nemo peccator est, qui salvari non possit, si peccatum deserat, & ad Christum Jesum tamquam ad omnis justitiæ fontem, & salutis auctorem fide viva & amore pœnitente confugiat. Nemo justus & bonis operibus plenus, qui perire non possit, si in se ipso, & in operibus suis confidat. Legem justitiæ exterius dumtaxat sectari; timore pœnæ, non amore justitiæ vitare peccatum; in devotionibus superficiariis & externis tantum pietatis operibus confidere, Spiritum vero Evangelii, scilicet caritatem, non habere, Judaicum est. Qui ita sunt affecti, solo nomine Christiani, animo Judæi sunt; veram justitiam non assequuntur, quæ est ex fide per dilectionem operante: ad novum Dei populum non pertinent, de quo scriptum est a Propheta: *Populus meus, lex mea in cordibus eorum.*

Nemo peccator qui salvari non possit: Nemo justus qui perire non possit.

Isai. 51. 7.

Offenderunt enim in lapidem offensionis, 33. Sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali. Solent offendere, qui mentem alio convertunt, & viam nolunt prospicere. Hoc Judæis accidit. Per viam legalium ceremoniarum ambulantes, ad Christum non attenderunt, quem illæ significabant. Superbia scilicet sua excæcati sunt, ne illum fidei oculis viderent, quem Lex & Prophetæ prædicebant & prædicabant multiplicibus figuris & oraculis. Væ mundo, & carnalibus hominibus, quibus Christus lapis est offensionis, quia ad Christum humilem pro nobis factum attendere nolunt, & viam humilitatis ejus sectari.

C A P U T X.

Senſus Litteralis.

1. F*Ratres, voluntas quidem cordis mei, & obſecratio ad Deum, ſit pro illis in ſalutem.* Chriſtianos tam ex Judæis, quam ex Gentibus in Chriſtum credentes alloquitur Apoſtolus, ſuamque erga Iſraelitas populares ſuos, qui nondum credebant, benevolentiam teſtatur. Magna, inquit, & ſincera cordis mei propenſione Judæis vera bona opto & adprecor, pro illis preces ad Deum fundens ut ſalutem æternam eo miſerente conſequantur.

2. 3. *Teſtimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam.* Teſtor enim de ipſis, quod ſtudio vehementi ac fervido in Dei cultum ac legem ejus ferantur; ſed eorum zelum & laudabile cœteroquin ſtudium neceſſaria cognitio non dirigit. Ignorant ſcilicet quis ſit verus Dei cultus, & quæ via comparandæ juſtitiæ, tanta luce Scripturarum, & Evangelicæ prædicationis affulgente. *Ignorantes enim juſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti.* Ignorantes nempe juſtitiam qua nos Deus juſtos efficit, juſtitiam veram, internam, in fide, ſpe, & caritate poſitam, qua Deo grati ſumus; & propriam juſtitiam, id eſt humanam, quæ illos juſtos facit coram hominibus externa legis obſervatione; ſeu quæ propriis viribus ſola legis notitia adjutis comparari ipſis videtur, ſtatuere ac tueri ſuperbo conatu ſtudentes, ſeſe Deo ſubjicere contumaciter recuſant, a quo uno vera illa juſtitia per humilitatem fidei recipi poteſt.

4. *Finis enim Legis, Chriſtus, ad juſtitiam omni credenti.* Chriſtus enim eſt complementum, perfectio, & conſummatio Legis; ita ut nemo juſtificari poſſit, niſi qui in illum credit, ſive Judæus ſit, ſive Gentilis. Qui ergo Chriſto per fidem ſubjici nolunt, juſtitiam Dei ignorant. Apoſtoli ſcopus eſt oſtendere, ad veram internamque juſtitiam nullam eſſe viam niſi per Chriſtum: *Finis Legis Chriſtus*: quod enim voluit lex, non autem perficere potuit, id Chriſtus perfecit, nempe juſtificare hominem.

5. *Moyſes enim ſcripſit*: (Levit. 18. 5.) *Quoniam juſtitiam, quæ ex lege eſt, qui fecerit homo, vivet in ea.* Moyſes enim deſcribit juſtitiam quæ eſt ex lege his verbis: *Cuſtodite leges meas, atque judicia, quæ faciens homo vivet in eis*, non ſolum mortis pœnam evadet, in Legis tranſgreſſores conſtitutam; non ſolum longævus erit ſuper terram; ſed vitam æternam, cujus longævitas illa temporalis, veteris Teſtamenti hominibus promiſſa, typus erat, obtinebit. Confer cum *Matth.* 19. 17. & *Luc.* 10. 28.

6. 7. *Quæ autem ex fide eſt juſtitia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis aſcendet in cœlum? id eſt, Chriſtum deducere. Aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum a mortuis revocare*: Sic autem loquitur idem Moyſes de juſtitia quæ eſt ex fide: Ne apud temetipſum dubitando & hæſitando dicas, *Quis aſcendet in cœlum*, ut verbum Dei ſeu novæ Legis mandatum, quo voluntatem ſuam hominibus explicet, inde ad nos deferat, & audiamus atque, opere compleamus: Hoc enim interrogare, eſt velle Chriſtum, qui divinæ voluntatis interpres hominibus eſt a Deo conſtitutus, e dextera Patris ad quam in cœlis glorioſus ſedet,

Juſtitia fidei.

ſedet, in terram deducere ut exterius ac viſibiliter nos iterum doceat. Aut quis deſcendet in profundum inferni, ut verbum Dei, & novæ legis mandata ad nos deferat, ut illa poſſimus audire, & facere quod præceptum eſt? Hoc enim interrogare, eſt Chriſtum ab inferis revocare, & a mortuis excitare velle, quaſi nondum reſurrexerit. Nemo cauſetur impoſſibilitatem aut ſummam difficultatem credendi Myſteriis novæ legis, quam prædicamus.... Moyſis verba *Deuteron.* 30. *verſ.* 12. quæ ſecundum ſenſum obvium litteræ de mandato legis ab ipſo promulgatæ intelliguntur; Apoſtolus a Spiritu ſancto edoctus ſublimiorem ſenſum, ab ipſomet Spiritu, qui verba illa Moyſi dictavit, pariter intentum, de verbo fidei, & novæ legis doctrina ac mandatis intelligit; præſertim vero de Myſteriis Incarnationis & Reſurrectionis Chriſti, quæ humanæ rationi minus credibilia videri poſſunt, in quibus propterea ponit exemplum. Moſes igitur juxta litteram ſic effatus eſt: „ Mandatum Dei ob oculos tuos poſitum eſt, o Ju- „ dææ; neque opus eſt te in cœlum conſcendere ut illud invenias: neque „ ad abyſſum deſcendere, ut iſtud accipias, neque ultra maria tranſire: „ ſed prope te eſt in ore tuo, & in mente tua. Cuncta enim monſtravit „ tibi Deus per legem. Apoſtolus autem ad Chriſtum illa tranſtulit: hoc „ eſt, Ne hæſites, neque dicas in corde tuo: Quomodo Chriſtus deſcen- „ dit de cœlis, & incarnatus eſt? aut quomodo mortuus reſurrexit? ſed „ crede quod & deſcenderit incarnatus, ac tumulo conditus redierit reſur- „ gens. Quid igitur hac re facilius, cum in ore tuo ſalutem habeas?

S. Joannes Chryſoſt. Homil. 17. *Theodoretus. Theophylact. & Oecumen.*

8. 9. *Sed quid dicit Scriptura? Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo:* Verbum ſalutis quod tibi annuntiatur, prope te eſt, non procul quærendum; tam in promptu eſt ut corde teneri & ore facile proferri poſſit. *Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus.* Tale eſt Evangelium quod prædicamus: ſive, iſta eſt natura fidei, quam neceſſariam docemus ad veram juſtitiam conſequendam. *Quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris quod Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris.* Si confitearis ore, profeſſione ſcilicet fidei ſincera & aperta, Jeſum eſſe Dominum & Salvatorem tuum, omniumque hominum, & corde credideris quod a mortuis reſurrexit divina, id eſt ſua, Patriſque virtute, ſalvus eris, ad vitam æternam pervenies. Incarnationis & Reſurrectionis Chriſti præſertim meminit, quia his articulis, fere concluditur tota fides. Sub his igitur reliqui ſunt ſubintelligendi. Et certe ſi Jeſum eſſe Dominum & Salvatorem noſtrum credimus, conſequens eſt ut credamus omnia quæ per ſe ipſum, per Apoſtolos ſuos, per Eccleſiam ſuam, revelante Spiritu ſancto ſuo, nobis credenda propoſuit. Sed & fidei nomine quæ ad ſalutem perducit, fides viva intelligenda eſt, quæ per dilectionem operatur, fides bona voluntate comitata, qua paratus eſt homo ad ſervanda mandata divina, quorum obſervationem ad vitam æternam conſequendam neceſſariam eſſe, fides ipſa docet.

Deuteron. 30. 14.

Fidei explicitæ in Chriſtum Jeſum neceſſitas ad ſalutem.

10. *Corde enim creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Corde credendum eſt, ut veram juſtitiam, quæ in remiſſione peccatorum, & infuſione gratiæ, ac virtutum poſita eſt, a Deo conſequamur; & fidem ore profiteri neceſſe eſt ut ad ſalutem perveniamus. Fidem (inquam) pro loco & tempore palam confiteri neceſſe eſt, quando ſcilicet expoſcitur fides alicujus a perſecutore; aut quando periclitatur fides aliena. Ideo baptizati unguntur chriſmate in fronte, impreſſo ſigno crucis, ut Chriſtum crucifixum confiteri non erubeſcant. Hinc olim dicti *Confeſſores*, qui pro fidei Chriſtianæ profeſſione a Tyrannis affligebantur ci-

Exterior confeſſio fidei pro loco & tempore neceſſaria eſt ad ſalutem.

tra mortem; ab eoque numero minime exclusi, qui sæviente in Christianos persecutione fugiebant, viribus suis diffidentes: de quibus S. Cyprianus: *Primus est victoriæ titulus, Gentilium manibus apprehensum Dominum confiteri. Secundus ad gloriam gradus est, cauta secessione subtractum Domino reservari. Illa publica, hæc privata confessio est. Ille Judicem sæculi vicit; hic contentus Deo suo judice, conscientiam puram cordis integritate custodit. Illic fortitudo promptior, hic sollicitudo securior. Ille appropinquante hora sua jam maturus inventus est; hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto idcirco secessit, quia non erat negaturus; confiteretur utique si fuisse & ipse detentus.*

S. Cyprian. Tract. De Lapsis.

Isai. 28. 16. 11. 12. 13. *Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur.* Omnis, sive Judæus, sive Gentilis, in Christum credens, cum voluntate faciendi ea quæ ille præscribit, non frustrabitur salute quam sperat. *Non enim est distinctio Judæi & Græci.* In negotio enim justificationis & salutis nulla distinctio est Judæos inter & Gentiles. *Nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.* Congruum certe est ut neminem in se credentem & confidentem Christus a salute repellat, cum sit pariter omnium dominus, tum jure creationis, cum jure redemptionis, & misericordiæ ac gratiæ divitiis affluat, quas effundere paratus est in omnes qui illum invocant, & vera fide, spe & caritate colunt. *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Quicumque fide sincera, & spei, atque caritatis comitatu instructa, Christum ut bonorum omnium spiritualium ac salutis auctorem Mediatoremque invocaverit, salutem per illum certissime consequetur.

Joel. 2. 32.

14. 15. *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur, sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem; evangelizantium bona!* His duobus versibus objectio continetur, & ad eam objectionem respondetur. Invocatio ex fide, fides ex auditu, auditus prædicationem, prædicatio missionem requirit. Hæc igitur omnia cum Dei providentia disponat, vitio vertendum non est Judæis quod nomen Christi Domini non invocent. Hæc objectio, cui hunc in modum respondet Apostolus: Immo vero audiverunt Judæi verbum salutis, & missi sunt ad eos Apostoli, qui illud annuntiarunt, prout fuerat ab Isaia prædictum his verbis: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Nihil enim aliud circumeuntes Apostoli annuntiarunt, quam ineffabilia bona & oblatam a Deo pacem ac reconciliationem per Christum Jesum Dominum nostrum his qui in illum crederent. Unde jussit Apostolis ipsis Dominus, ut quamcumque domum ingrederentur, dicerent: *Pax huic domui.* Quod itaque non credant Judæi, culpa illorum est. *Quomodo ergo invocabunt,* tanquam auctorem salutis, & Dominum omnium, *in quem non crediderunt, aut quomodo credent ei,* sive in eum, via ordinaria, *quem*, id est, de quo *non audierunt.* Sub auditu comprehenditur & lectio, per quam multi crediderunt. Unde Joannis 20. 31. scriptum est: *Hæc scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei; & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* „ Dixi, fieri non posse via ordinaria, ut fides „ sine auditu habeatur: quia paucissimis donatum est, ut nullo sibi ho„ mine prædicante, per ipsum Deum vel per Angelos cælorum doctrinam „ salutis accipiant; multis vero donatum est ut Deo per homines cre„ dant." Quolibet tamen modo dicatur homini verbum Dei, proculdubio,

Theophylact.

Isai. 52.

S. August. lib. De Dono Persever. cap. 19.

bio, quod sic audiat ut illi obediat, donum Dei est. *Quomodo autem audient sine prædicante?* Qua ratione audire poterunt de eo in quem debent credere, nisi eis annuntietur Evangelium? Cujus auditionem Deus procurat omnibus qui ab illa originali damnatione divinæ gratiæ largitate discreti sunt. *Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur?* Nemo Evangelium prædicare legitime potest sine missione, vel ordinaria, quæ fit auctoritate Episcoporum, qui Apostolis vicaria ordinatione successerunt; vel extraordinaria, quæ fit immediate a Deo per inspirationem internam: cujus missionis signum quandoque est Scripturæ sacræ auctoritas; Unde Joannes Baptista missionem suam auctoritate Isaiæ Prophetæ probavit: *Ego vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta.* Quandoque extraordinariæ missionis argumentum est veritas eorum quæ futura prænuntiantur, ipsis eventis confirmata. Unde Deuteron. 18. 22. Scriptum est: *Quod in nomine Domini Propheta prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non est locutus.* Quandoque vero signum extraordinariæ missionis est miraculorum operatio. Unde cum Moyses dixisset Domino, *Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus;* Deus dedit illi potestatem edendi miracula ad missionem suam confirmandam. *Virgam hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.* Nec tamen eventorum veritas aut miracula sufficienter demonstrant Dei missionem, præsertim si quis contra fidei dogmata prædicet, quæ Ecclesia ab Apostolis accepit, & quæ perpetua traditione legitime illis succedentium Episcoporum ad nos usque derivata sunt. Unde Deuteronom. 13. scriptum est: *Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum atque portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos, & serviamus eis; non audies verba Prophetæ illius.* Aut enim vera prophetia non est, aut vera miracula, quæ in testimonium erroris adhibentur: aut donis divinis, quæ sanctos homines non faciunt, contra Deum abutuntur, qui prava dogmata prædicant; sicut illi quibus sigillum Principis extra ordinem commissum esset, eo abuterentur, si falsas litteras eo sigillo consignarent, quæ ad ejus auctoritatem evertendam publicarentur: Penes Ecclesiam igitur, quæ columna est & firmamentum veritatis, controversiarum fidei Judex supremus & infallibilis, depositi custos, auctoritas est judicandi de novarum prophetiarum & miraculorum veritate, ac de eorum vocatione: qui se extra ordinem missos gloriantur; & se ad Evangelii prædicationem, aut ad sacrum quodvis munus in Ecclesia obeundum intrudunt. In Ecclesia dico; nam si extra Ecclesiam conventicula faciunt, ipso schismate suo caritatem non habere convincuntur; adeoque velut æs sonans & cymbalum tinniens habendi sunt; & non minus vitandi quam ethnici, (ut docet Christus) siquidem Ecclesiam non audiunt, in cujus unitate Deus posuit cathedram veritatis. Sine legitima igitur missione nulli Evangelii prædicatores recipiendi & audiendi. *Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? Sicut scriptum est:* sive, de quibus scriptum est Isaiæ 52. 7. *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona;* ad æternam salutem hominum pertinentia? Quam optandus, quam suavis eorum adventus, qui reconciliationem hominum cum Deo per Christum annuntiant... In citatione verborum Isaiæ S. Paulum propius sequi Textum Hebraicum, quam Versionem LXX. Interpretum, observat S. Hieronymus Commentar. in Isaiam; ubi Grecum Textum Latine sic reddit: *Sicut hora, super montes, sic pedes evangelizantis auditum pacis, evangelizantis bona.* Targum Jonathanis cum Hebræo concordat.

Idem, lib. De Corrept. & Grat. cap. 7.

Evangeliu m nemo prædicare potest sine missione

Joann. 1.

Quæ Missio legitima?

Exod. 4.

Hæc varietas ex Græcę vocis ambiguitate orta est; ὥρα enim tempus, aut pulchritudinem significat.

16. 17. *Sed non omnes obediunt Evangelio*. Hæc per modum interrogationis dicta Theodoretus commentatur, *Sed non omnes obedierunt Evangelio?* His verbis objectionem contineri, S. Chrysostomus, Theophylactus & Oecumenius censent: sequentibus vero responsionem: *Isaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui nostro?* Quia enim dixerat Apostolus Prædicatores Evangelii a Deo missos probari Prophetæ testimonio, ne quis objiceret, Si a Deo missos esse compertum est, omnes illis obedire oportuit, objectioni sic respondet; Tametsi omnes Evangelio non obediant, ex eo tamen non labefactatur ejus veritas. Idipsum enim ab Isaia prædictum est cap. 53. 1. his verbis: *Domine, quis credidit auditui nostro*. Pauci admodum ex Judæis crediderunt prædicationi, quam ex ore nostro audiverunt. *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. Ergo fides ex auditu nascitur, seu via ordinaria non habetur nisi per auditum: ut vero audiatur quod credendum est, verbum Christi annuntiari opus est ab ejus Prædicatoribus.

18. *Sed dico: Numquid non audierunt; Et quidem * in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Sed quæ excusatio suppetere potest Judæis? Numquid enim Evangelii prædicationem non jam audierunt? Immo vero: *In omnem terram, & in fines orbis terræ*, fama prædicationis Apostolorum pervagata est. Cum enim in illustrioribus urbibus prædicaverint & miracula fecerint, ut Hierosolymis, Cæsareæ, Joppe, Antiochiæ, Ephesi, Corinthi, Thessalonicæ, Romæ, &c. Inde fama rerum tantarum pervenit ad omnes terras in quibus habitabant Judæi; sicut vis & influxus cælorum in omnes orbis partes diffunditur. Et eorum doctrina in extremos orbis terrarum fines disseminari cœpta est, Apostolis ubique Gentium prædicantibus, & ante mundi finem in omnibus terræ habitabilis partibus Evangelium prædicabitur, secundum Christi Domini prædictionem ac mandatum. Matth. 24. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*. Matth. 28. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes*. Marci 16. *Eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa & Samaria & usque ad ultimum terræ*. *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Locutus autem est S. Paulus præteriti temporis verbis, sicut Propheta quo usus est teste (quamvis enuntiaret quod futurum erat, non quod jam factum fuerat & completum) propter certitudinem preordinationis divinæ. „ Hinc autem patet nullam suppetere Judæis excusationem. Quomodo enim fieri posset ut Judæi non audirent, cum „ gentes quæ sunt in toto orbe terrarum audiverint? Veritatis enim pre„cones ipsis primis predicationem attulerunt. Nam ipse quoque Dominus eis dixit: *Ite potius ad oves quæ perierunt domus Israel*. Et in Actibus Apostolorum, *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei*.

* Hec Psalmi 18. verba historice de cœlis, prophetice de Apostolis & eorum predicatione intelliguntur.

S. August. Epist. 199. aliàs 88. ad Hesychium. S. Thomas Lect. 3.

Theodoretus.

Matt. 10. 6.

Act. 13.

19. *Sed dico: Numquid Israel non cognovit?* Numquid Judæi non cognoverunt clarius quam Gentes ea quæ pertinent ad Mysterium Christi, & ipsarum Gentium vocationem; Legis & Prophetarum testimoniis edocti? ita plane. *Primus Moyses dicit*: Moyses qui ceteros Prophetas tempore præcedit, dicit: *Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem; in gentem insipientem, in iram vos mittam*. Ex vocatione & adoptione gentium, gratiisque quas illis conferam, tametsi a cultu meo, atque adeo a vera sapientia alienis, occasionem accipietis invidiæ & iræ, qua in illas excandescetis. Confer cum Epist. ad Titum 3. 3. *Eramus* (inquit Apostolus noster) *aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes*

Deuteron. 32. 21. secundum Versionem. LXX. Interpret.

vientes desideriis & voluntatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

20. 21. *Isaias autem audet, & dicit*: Isaias vero palam & aperte pronuntiat ex Dei persona: *Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant*. More Prophetico præteritum usurpat pro futuro, ob certitudinem eventus. Inventus sum ab iis qui de me nihil cogitabant, toti suis idolis mancipati, id est a populo Gentili: Me notum feci iis qui me non consulebant, sed falsa sua Numina. Conversionem Gentium præter eorum merita & intentionem fuisse ostendit, ex mera gratia Salvatoris nostri Dei, qui eis apparere dignatus est, non in ænigmatibus & figuris legi, sed in manifesta veritate. Paululum inverso verborum ordine, licet eodem sensu, Propheticum Oraculum citat Apostolus. Sic enim apud Isaiam habet Vulgata nostra Hebraicæ consona veritati: *Quæsierunt me, qui ante non interrogabant; invenerunt, qui non quæsierunt me: dixi, Ecce ego, ecce ego ad gentem quæ non invocabat nomen meum*. Versio vero LXX. Interpretum: *Apparui non quærentibus me: inventus sum ab his qui me interrogabant*. Sed (ut dixi) verborum ordinem sine ullo sensus detrimento Apostolus immutat. *Isai. 65. 1.*

21. *Ad Israel autem*, sive de Judæis, *dicit* idem Propheta: *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem*. Assidue velut expansis manibus advocavi populum contumacem, prædicatione & miraculis Christi Filii mei & Apostolorum ejus, continuisque beneficiis illos ad fidem & pœnitentiam invitans: & tamen ad me venire recusarunt. Metaphora sumpta est a matribus, quæ petulantes pueros passis ulnis ad se revocant, venientes complecti paratæ. Vox, *contradicentem*, abest a Textu Hebræo: ex Versione LXX. Interpretum sumpta est, qui illam addiderunt salvo sensu, ad Iudæorum ingrati animi vitium erga Deum lu- *S. Hieron.*
„ culentius exprimendum. *Expandi manus meas ad populum non creden-* *in c. 65. Isai.*
„ *tem & contradicentem*: Qui cum beneficiis Domini vinceretur, & ultra *lib. 18. Commentar.*
„ hominem signa conspiceret, dicebat: *Iste non ejicit dæmonia, nisi in Beelzebud principe dæmoniorum*. Et iterum: *Samaritanus es tu, & dæmonium habes*. Et rursum: *Cum sis homo, facis te Deum*. Et alibi: *Iste homo non est a Deo, qui sabbatum non custodit*. Denique cum ille in cruce extenderet manus ad populum non credentem, & diceret, *Pater, ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt*: Illi e regione dicebat; *Vah qui destruit templum Dei, & in tribus diebus ædificat illud: descendat nunc de cruce, & credimus ei. Alios salvos fecit, se ipsum salvum facere non potest*. De hoc & Simeon in ulnis tenens parvulum prophetabat: *Ecce hic positus est in ruinam & in resurrectionem multorum; & in signum cui contradicetur*. Romæ Judæi loquuntur ad Paulum: *De Secta hac notum est nobis, quod ubique ei contradicatur*.

CAPUT X.

Sensus Moralis.

1. 2. VOluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum fit pro illis in *salutem*. Discant Pastores animarum exemplo S. Pauli omnes & singulas oves sibi commissas intimo cordis affectu diligere, & eorum salutem *Caritas Pastoralis.*

salutem propensissima voluntate desiderare, quantumvis indignæ sint; quantumvis errantes, quantumvis ingratæ, & obstinatæ. Nonne Judæi indigni erant dilectione & curis S. Pauli, quem de Christo Jesu loquentem nequidem audire volebant, immo graviter persequebantur, ejus etiam vitæ insidiati? ut constat ex *Act.* 13. *&* 14. & tamen eos impense diligit, non transitorio, sed perseverante voluntatis ardore illorum salutem exoptans. Unde *Act.* 16. 8. ait: *Opto apud Deum omnes qui audiunt tales fieri qualis ego sum, exceptis vinculis his.* 2. Pastores assidue Deum orare debent pro commissarum sibi ovium salute; pro non credentibus, ut Deus cor eorum aperiat, & fidem illis donet; pro fidelibus, ut eis fidem au-
1. *Reg.* 12. 23. geat, caritatem inspiret & perficiat, perseverantiæ donum misericorditer largiatur. *Et obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem.* Unde Samuel bonorum & ipse Pastorum exemplar ad populum ait: *Absit a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis.* 3. Pastorum erga commissas oves caritas debet esse benefaciens, & laboriosa, ita ut nullis difficultatibus, nullis periculis ab earum salute procuranda deterreantur aut retardentur. Orare non sufficit Pastori, sed & laborare necesse est, sollicite, assidue, indefesse in ministerio verbi, ut errores evellat & destruat; veritatem doceat, defendat; vitia extirpet, inserat virtutes, nutriat caritatem; populum perfectum Christo præparet, in spiritu & veritate Deum adorantem, in sanctitate & justitia omnibus vitæ suæ diebus Domino servientem, 4. Compatiens esse debet Pastorum caritas, ut numquam ovium infirmitati insultent, non illas ad iracundiam provocent acerbioribus verbis; sed, si quid in iis laudabile est, commendent, ad earum animos devinciendos, fiduciamque conciliandam, exemplo S. Pauli: *Testimonium*, inquit, *perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent.* Nec tamen vitia commissarum sibi plebium dissimulare, immo corripere debent, ut saluberrimis admonitionum & correptionum medicamentis sanentur & convertantur. Hac Apostolus noster erga Judæos utitur œconomia: *Æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.* 5. Vim reprehensionum & objurgationum temperare debent lenitate prudenti. Sic Apostolus laude vituperationem condivit, *velut esca quadam hamum celans*, ut verbi divini fructus ab iis reciperetur.

Theodoret in hunc locum.

2. 3. *Æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim justitiam Dei; & suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.* Quo major, eo periculosior zelus est, si scientiæ luminibus ac prudentiæ directione sit destitutus. Zelus fervor est devotionis & caritatis. *Zelum habere debet Sacerdos, qui incorruptam Ecclesiæ studet servare castitatem.* Ad conservandam fidei puritatem, ad ejusdem fidei propagationem, ad Morum reformationem ac restaurationem Disciplinæ summe necessarius zelus est. Verum nisi illum scientia dirigat, caritas informet, æquitas comitetur cum mansuetudine conjuncta, magis nocet Ecclesiæ quam prosit; salutem animarum magis impedit quam juvet; unde Propheta Deum orat ut doceat ipsum *bonitatem, disciplinam, & scientiam.* Qui fervidæ indolus
Psal. 118. 66. impetum, aut cæcos etiam pietatis igniculos sequuntur in Ecclesiæ & animarum regimine, mortem plerumque inferunt animabus quæ vivunt spiritali vita; tantum abest ut vitam iis procurent quæ mortuæ sunt morte peccati. *Mensura quædam est & disciplina zeli, sicut disciplina virtutis*; ait S. Ambrosius. Hanc mensuram qui prætergreditur, omnia in Ecclesia, vel in Societatibus Ecclesiasticis miscet ac perturbat; bonos etiam sæpe persequitur & vexat, arbitratus obsequium se præstare Deo, infirmos ad

Zeli Pastoralis caracteres.

S. Ambrosius Serm. 18. in Psal. 118.

S. Ambrosius ibid.

ad desperationem compellit, malos exasperat & a via salutis imprudens avertit. „ Importabilis absque scientia est zelus: Ubi ergo vehemens „ æmulatio, ibi maxime discretio est necessaria, quæ est ordinatio caritatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax, minusque utilis invenitur, plerumque autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior ac vehementior spiritus, profusiorque caritas, eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet caritatem .... Discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem..... Tolle hanc, & virtus vitium erit. „ Falsi zeli triplex ut plurimum origo est. 1. Ignorantia consiliorum & viarum Dei, verarumque regularum quibus dirigi ac regi debent animæ. Has quippe ex sacrarum Scripturarum & Traditionis fontibus aliqui non hauriunt. 2. Complacentia & fiducia in visionibus cordis sui, propriisque talentis, industria, pietate cujus famam habent, & operibus, quæ bono, (ut videtur) animo & zelo gloriæ Dei aggrediuntur. 3. Arcanum studium independentiæ etiam in boni operatione; quo fit ut Christum non consulant ut par est, nec ad ejus documenta & exempla qui summus Pastor est animarum nostrarum, attendant. *Ignorantes enim justitiam Dei, & suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti*. Medium porro certissimum quo scientia & prudentia spiritus, quæ zelo illuminando & dirigendo est necessaria, comparatur, Christiana humilitas est. *Hæc est tota scientia magna hominis: Scire quia ipse per se nihil est; & quoniam quicquid est, a Deo est, & propter Deum est. QUID enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis*? Et, *Qui putat se aliquid esse, cum nihil sit, se ipsum seducit*. „ Hæc „ dicuntur adversariis civitatis Dei ad Babyloniam pertinentibus, de sua „ virtute præsumentibus, in se, non in Domino gloriantibus; ex quibus „ sunt etiam carnales Israelitæ, terrenæ Jerusalem cives terrigenæ, qui „ *ignorantes Dei justitiam*, id est, quam dat homini Deus qui solus est „ justus, & justificans; *& suam volentes constituere*; id est, velut a se sibi „ partam, non ab illo impertitam, *justitiæ Dei non sunt subjecti*, utique „ quia superbi, de suo putantes, non de Dei, posse placere se Deo, qui „ est Deus scientiarum, atque ideo & arbiter conscientiarum, ibi videns „ cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, si hominum sunt, & ab „ illo non sunt.

S. Bernardus Serm. 49. in Cantica.

Falsi zeli triplex origo.

S. August. Enarrat. in Psal. 70. Conc. 1.

1. Cor. 4. 7.

Galat. 6. 3.

S. August. lib. 17. De Civit. Dei c. 4.

4. *Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti*. Qui legis exteriorem observantiam præseferunt, nec fidem mandatorum, & consiliorum Christi, quæ caritas est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, attendunt & curant; Judaice, non Christiane vivunt, litteram legis sectantur, non spiritum; in via manent, ad finem non perveniunt: *Finis* „ *legis, Christus, ad salutem omni credenti*. Quid est finis Christus? Quia „ Christus Deus, & *finis præcepti caritas*, & *Deus caritas*: quia *Pater &* „ *Filius & Spiritus sanctus unum sunt*. Ibi tibi finis est: alibi via est. „ Noli hærere in via, & non pervenire ad finem. Ad quicquid aliud veneris, transi usque quo pervenias ad finem. Quis est finis. *Mihi autem* „ *adhærere Deo bonum est*. Adhæsisti Deo, finisti viam; permanebis in patria. Pecuniam aliquis quærit, non sit tibi finis: transi tamquam peregrinus. Quæris ubi transeas, non ubi remaneas. Si autem amas, per avaritiam implicatus es: erit tibi avaritia catena pedum: ultra progredi non „ potes. Transi ergo & hoc: quærere finem. Salutem corporis quæris, adhuc noli ibi remanere. Quæ est enim ista salus corporis, quæ morte peri- „ mitur,

Ad finem ultimum vitæ Christianæ studiis omnibus tendendum est.

S. August. Tract. 10. in Epist. 1. S. Joan.

Psal. 72. 28.

„ mitur, quæ ægritudine debilitatur, frivola, mortalis, fluxa? Quære
„ illam, ne impediat forte morbida valetudo opera tua bona. Ergo non eſt
„ ibi finis, quia propter aliud quæritur. Quicquid propter aliud quæritur,
„ non eſt ibi finis: Quicquid propter ſe & gratis quæritur, ibi eſt finis,
„ Quæris honores, forte ad aliquid agendum quæris, ut peragas aliquid,
„ ut placeas Deo. Noli ipſum honorem amare, ne ibi remaneas. Quæris
„ laudem? Si Dei quæris, bene facis: ſi tuam quæris, male facis. Sed ecce
„ amaris tu, laudaris: noli gratulari quando in te laudaris: laudare in Do-
„ mino, ut cantes: *In Domino laudabitur anima mea*. Sermonem aliquem
„ bonum dicis, & laudatur ſermo tuus? Non laudetur quaſi tuus, non eſt ibi finis .... Videte, Fratres, quanta tranſimus, in quibus non eſt finis. His utimur quaſi in via; quaſi in manſionibus ſtabulorum reficimur, & tranſimus. Ubi ergo finis? In Chriſto Jeſu, fidei noſtræ & gratiæ omnis auctore & conſummatore. Si finem alibi ſtatuamus, finis erit interficiens & conſumens, non perficiens. Ipſe enim ſolus cum Patre & Spiritu ſancto eſt vita æterna. *Finis legis, Chriſtus, ad juſtitiam omni credenti.*

Pſal. 33. 3.

Lex Dei obſervanda ex ſpiritu legis, & propter finem legis.

5. *Moyſes enim ſcripſit: Quoniam juſtitiam quæ ex lege eſt, qui fecerit homo, vivet in ea.* Non in poſſeſſione, auditione, & externa dumtaxat obſervantia legis, ſed in obſervatione mandatorum ex ſpiritu legis, & propter finem legis, vita poſita eſt, & vera pietas, promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ. *Si vis ad vitam ingredi*, ait Chriſtus, *ſerva mandata*. Verum ergo dicit lex, *Qui fecerit ea, vivet in illis*. Sed *ut faciat ea*,
„ *& vivat in eis, non lex quæ hoc imperat, ſed fides eſt neceſſaria, quæ*
„ *hoc impetrat*. Quæ tamen fides, ut hæc accipere mereatur, ipſa gratis
„ datur. Lex igitur ſolum dat adjutorium cognitionis quo facienda nove-
„ rimus; non inſpirationem dilectionis ut cognita ſancto amore faciamus,
„ quæ proprie gratia eſt. Nam ſcientia legis ſine caritate inflat, non ædificat. *Cognitio itaque legis facit ſuperbum prævaricatorem: per donum autem caritatis delectat legis eſſe factorem.*

Matt. 19. Levit. 25. 8. S. Auguſt. lib. 4. contra duas Epiſt. Pelagian. c. 5.

6. *Quæ autem ex fide eſt juſtitia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis aſcendet in cœlum? id eſt Chriſtum deducere. Aut quis deſcendet in abyſſum: hoc eſt Chriſtum a mortuis revocare.* Incarnatio, mors & reſurrectio Jeſu Chriſti, ſunt objectum, origo, & meritum Chriſtianæ fidei. Non inquirendum quomodo impleri potuerint adoranda illa myſteria; ſed verbo Dei ea revelantis ſine hæſitatione credendum eſt. Nullis difficultatibus fides terretur, illas heroico & invicto animo propulſat; obmurmurantibus adverſus Myſteria rationibus aditum cordis occludit & munit. *Ne dixeris in corde tuo, &c.* Quo magis incredibilia videntur, eo digniora ſunt quæ credantur, quia Deus locutus eſt, prima & ſumma Veritas, quæ nec falli poteſt, nec fallere. Quo minorem cum ingenio viribuſque noſtris proportionem habent veritates quæ nobis a Deo credendæ proponuntur, eo magis accommodatæ ſunt Dei conſilio, homines ſub fidei jugo humiliare volentis. *Demus Deum aliquid poſſe, quod nos fateamur inveſtigare non poſſe. In talibus rebus tota ratio facti eſt potentia facientis.*

Miſteriorum fides abſque hæſitatione & inquiſitione.

S. Auguſt. Epiſt. 137. alias 3. ad Voluſianum.

8. *Sed quid dicit Scriptura? Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus.* Quam compendioſa, quam facilis lex fidei? Judæi tot linguis ad fidem ſuam profitendam indigebant, quot erant in Lege Moyſi ceremoniæ, ſacrificia, & præcepta: Chriſtiani uno corde ad credendum, una lingua ad confitendum fidem indigent. Utrumque vero Dei donum eſt. Hoc eſt verbum fidei, quod Apoſto-

Lex fidei compendioſa & facilis.

Apostolicæ prædicationis objectum & argumentum est: hoc verbo ædificata toto orbe Ecclesia: hoc verbo corda mundantur omnium qui illud suscipiunt. *Et vos* (inquit Christus) *mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.* Joan. 15. 3.

9. *Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Is solus vere confitetur Christum Jesum esse Dominum, qui affectum illi suum subjicit, eique in omnibus obedientiam exhibet: sine qua non confitetur illum Christianus ad salutem, sed ad suam damnationem. *Non* enim *omnis qui dicit* illi, *Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: Sed qui facit voluntatem* ejus & *Patris, ipse intrabit in regnum cælorum.* Hic vere dicit, *Dominus Jesus, in Spiritu sancto*, ut alibi scribit Apostolus noster. Corde credit Christi mortem & resurrectionem, qui cum illo moritur mundo. ejusque corruptelis abrenuntiat, ac Deo vivit per caritatem. Opera enim bona fidem sequuntur, modo sincera sit. *Si in corde tuo credideris*, &c. *salvus eris.* Fide igitur impetramus salutem, & quantum nobis inchoatur in re, & quantum perficienda exspectatur in spe. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine; quam abscondisti timentibus te! perfecisti eis qui sperant in te.* Ex lege timemus Deum; ex fide speramus in Deum: Sed timentibus pœnam absconditur gratia. *Sub quo timore anima laborans, quando concupiscentiam malam non vicerit, nec tamen ille quasi custos severus abscesserit, per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod jubet, atque inspirata gratiæ suavitate per Spiritum sanctum faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit. Ita multa multitudo dulcedinis ejus, hoc est lex fidei, caritas ejus conscripta in cordibus atque diffusa, perficitur sperantibus in eum, ut anima sanata non timore pœnæ sed amore justitiæ operetur bonum.*

Quinam vere confitentur Christum Jesum esse Dominum?

Psal. 30. 20.

S. August. lib. De spiritu & littera, cap. 29.

10. 11. *Corde creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem, &c.* Fide viva Deus in corde colitur, confessione fidei coram hominibus honoratur. Mens, lingua, opera concordent necesse est ad salutem consequendam. Fides cordis, propriarum virium naturæ & liberi arbitrii præsumptionem sive superbam fiduciam destruit, faciendo ut homo in Deo solo confidat. Oris confessio facit ut fidelis hominum existimationem & malitiam parvipendat & contemnat, & solum Deum præ omnibus creaturis æstimet, revereatur & timeat; facit *ut cum omnibus suis erroribus, amoribus & terroribus vincatur hic mundus.* Nam *Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra* . . . . „ Parum est in corde habere Christum, & nolle confiteri dum timetur opprobrium; sed exprobrantibus respondendum „ est verbum. *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis*, id est in promissis tuis. *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque, quia in judiciis tuis supersperavi.* Hæc Martyrum & Confessorum gloria, hoc omnium Christianorum officium est. Qui non credunt quod ore confitentur, impii sunt, mendaces, illusores sacrilegi. Qui negant, aut confiteri erubescunt lingua & operibus quod credunt, frustra salutem sperant. *Perfecisti eis qui sperant in te in conspectu filiorum hominum* (inquit Rex Propheta) „ Ergo si speras in Domino, coram hominibus spera: ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, & „ timeas confiteri, cum tibi pro crimine objiciatur quia Christianus es. „ Cui autem modo objicitur quia Christianus est? Tam pauci non „ Christiani remanserunt, ut eis magis objiciatur quia Christiani non „ sunt, quam ipsi audeant aliquibus objicere quia Christiani sunt.

Mentis, oris, operumque concordia necessaria est ad salutem.

S. August.

1. Joan. 5. 4.

Psal. 118.

S. August. Enarrat. in hunc Psal. Serm. 13.

Psalm. 30.

S. August. Enarrat. in Psalm. 30. n. 7.

„ Tamen

„ Tamen dico vobis, Fratres mei, incipe, quicumque me audis, vivere
„ quomodo Christianus, & vide si non tibi objiciatur & a Christianis,
„ nomine, non vita, non moribus. Non sentit, nisi qui expertus est.
„ Vis vivere ut Christianus? Vis sequi vestigia Domini tui? Objiciatur
„ tibi, erubescis; & erubescendo, dimittis. Viam perdidisti. Videris tibi
„ corde credidisse ad justitiam, sed perdidisti, *Ore confessio fit ad salutem*.
„ Si ergo vis ambulare viam Domini, etiam in conspectu filiorum ho-
„ minum spera in Deum, id est, noli erubescere de spe tua. Quomodo
„ vivit in corde tuo, sic habitet in ore tuo: quia non sine caussa signum
„ suum Christus in fronte nobis figi voluit, tamquam in sede pudoris,
„ ne Christi opprobria Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu ho-
„ minum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspe-
„ ctu filiorum hominum nec ore, nec factis, Christum negaveris, spera
„ tibi perfici dulcedinem Dei. Hæc enim fides substantia est & fundamen-
„ tum spei nostræ. *Omnis qui credit in illum non confundetur*.

Deus gratias ad salutem sufficientes omnibus offert.

12. *Non enim est distinctio Judæi & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum*. Nulla apud Deum acceptio personarum est. Omnes, Gentiles pariter & Judæos vult salvos fieri. Bonitatis & misericordiæ suæ indeficientes divitias in omnes effundit: gratias ad salutem sufficientes omnibus offert, quamvis donum fidei, specialesque gratias non omnibus tribuat. Hinc Apostolus noster alibi ait: *Qui est Salvator omnium hominum maxime fidelium*. „ Dicendo, *Qui est Salvator omnium hominum*, confirmavit

1. Tim. 4. 10. Auctor lib. 2. De Vocatione omnium Gentium, c. 31.

„ bonitatem Dei super universos homines esse generalem: addendo au-
„ tem, *maxime fidelium*: ostendit partem esse generis humani, quæ me-
„ rito fidei divinitus inspiratæ, ad summam atque æternam salutem spe-
„ cialibus beneficiis provehatur: quod utique nulla iniquitate agitur ju-
„ stissimi & misericordissimi Dei, cujus judicium in his dispensationibus
„ non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est.

Cap. 26.

„ Generalis illa opitulatio *per innumeros modos, sive occultos, sive manife-*
„ *stos, omnibus adhibetur: & quod a multis refutatur, ipsorum est nequitiæ:*
„ *quod autem a multis suscipitur, & gratiæ est divinæ, & voluntatis humanæ*.

Quomodo nomen Domini invocandum?

12. 13. *Idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum*. Pauperrimi sumus & miserrimi; illum invocemus, ut divitiarum illius participes simus. Spiritualibus bonis dives est, qui orare scit ut oportet. Oratio enim fide concepta, spe animata, caritate fervens, humilitate commendata, perseverantia victrix, omnia Dei bona, adeoque salutem nostram in manibus nostris ponit. *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*. Sed recte invocandum est. Quicumque enim orant, nomen Domini, ut par est, non invocant: de quibus in Psalmo dicitur: *Deum non invocaverunt*. Invocant, sed non Deum. „ Invocas quicquid

Psal. 52. 6. S. August. Enarrat. in Psal. 85. n. 8. & in Psal. 52. n. 8.

„ amas: invocas quidquid in te vocas, quicquid vis ut veniat ad te. Por-
„ ro si Deum propterea invocas ut veniat ad te pecunia, ut veniat ad te
„ hæreditas, ut veniat ad te sæcularis dignitas, illa invocas, quæ vis ut ve-
„ niant ad te: sed *Deum tibi adjutorem ponis cupiditatum, non exauditorem*
desideriorum .... „ Si Deum invocares, ipse ad te veniret, ipse esset divi-
„ tiæ tuæ. Nunc autem vis habere arcam plenam, & inanem conscien-
„ tiam: Deus non implet arcam, sed pectus. Quid tibi prosunt exterio-
„ res divitiæ, si te interior premit egestas? Ergo qui propter sæcularia
„ commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam præsentem &
„ terrenam felicitatem invocant Deum, non invocant Deum .... Quid
„ ergo faciam, inquis, quid orem? Quod te docuit Dominus, quod te

„ docuit

„ docuit Dominus, quod te docuit cælestis Magister: Invoca Deum tamquam Deum, ama Deum tamquam Deum: illo melius nihil est; ipsum desidera, ipsum concupisce. *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluptatem Domini.* Si ergo amator Dei esse vis, sincerissimis medullis castisque suspiriis ipsum dilige, ipsum ama, illi flagra, illi inhia, quo jucundius nihil invenis, quo melius, quo lætius, quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quam id quod est sempiternum? Non times ne aliquando a te pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo invocas Deum tamquam Deum, securus esto, divitiarum illius particeps eris, qui dives est in omnes qui invocant illum. Pete ab illo salutem, & salus tua ipse erit. *Omnis* enim *quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Psal. 26. 4.

14. *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?* Ad hoc ergo credunt, qui recte credunt, ut invocent in quem crediderunt, & valeant facere quod præceptis legitimis acceperunt, quoniam *Id quod lex imperat, fides impetrat .... Fides fons est orationis, nec potest ire rivus, ubi caput aquæ siccatur. Ergo ut credamus, oremus; & ut ipsa non deficiat fides qua oramus, oremus. Fides fundit orationem, fusa oratio etiam ipsi fidei impetrat firmitatem.* S. August. Epist. 157. alias 89. Idem Serm. 115. alias 36. De Verbis Domini.

Quomodo credent ei quem non audierunt? Non magis excusari possunt Christiani qui Christo & Evangelio non credunt ut oportet, quam Judæi. Quamvis enim eis Christus ipse per se non prædicet Evangelium quotidie tamen prædicat in Scripturis suis, & in Ecclesia per Ministros suos, de quibus dixit: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Sed & nunc & semper Christus tamquam Verbum unicuique loquitur in corde, & de pietate docet, de justitia suadet, de castitate, de pudicitia, & de omnibus simul virtutibus adhortatur, sicut ipse dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt.* Sic deniqne & in corde Pauli loquebatur, ita ut & ille diceret: *An experimentum quæritis ejus qui loquitur in me Christus?* Ita, Domine Deus meus, ipsum est Verbum tuum, quod & *Principium est, quia & loquitur nobis.* „ Sic in Evangelio per carnem ait; „ & hoc insonuit foris auribus hominum, ut crederetur, & intus quæreretur, & inveniretur in æterna veritate, ubi omnes discipulos bonus „ & solus Magister docet. Ibi audio vocem tuam, Domine, dicentis mihi, quoniam ille loquitut nobis, qui docet nos. Qui autem non docet „ nos, etiamsi loquitur, non nobis loquitur. Quis porro nos docet, nisi „ stabilis Veritas? Quia & per creaturam mutabilem cum admonemur, „ ad veritatem stabilem ducimur; ibi vere discimus, cum stamus & audimus eum, & gaudio gaudemus propter vocem Sponsi, reddentes nos „ unde sumus. Et ideo Principium, quia nisi maneret, cum erraremus, non „ esset quo rediremus. Cum autem redimus ab errore, cognoscendo utique redimus. Ut autem cognoscamus, docet nos, quia *Principium est, & loquitur nobis.* Loquere Domine Jesu, quia audit servus tuus.

Christus nobis quotidie loquitur. Luc. 10. Origenes lib. 8. Commentar. in hanc Epist. c. 10. Joan. 10. 1. Cor. 3. Joan. 8. 25. S. August. lib. 11. Confess. c. 8.

15. *Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* Non solum exteriore missione divini verbi Prædicatoribus opus est, ut scilicet auctoritate legitima Episcoporum, qui vice Christi Ecclesiam regunt, illis ministerium verbi ad corporis ejus ædificationem demandetur: sed interiore missione, per gratiam Christi vocantem & adjuvantem maxime indigent. Unde Origenes: *Nos præcones & prædicatores Christi* (inquit) *non possemus*

Missio non solum exterior, sed interior verbi divini Ministris necessaria. Origenes in hunc locum. p. 383. col. 1.

mus prædicare, nec annuntiandi nobis virtus ulla ſubſiſteret, niſi adeſſet nobis ipſe qui miſit. Quod ſi prædicantibus nobis audire non vultis, veſtra jam culpa eſt, & ſi audientes non creditis, & non credentes non invocatis, & non invocantes, ſalvi eſſe nequitis. Sed ita nos in omnibus exhibeamus irreprehenſibiles verbi miniſtros, ut non vituperetur miniſterium noſtrum, & dicere merito poſſit plebs Chriſtiana, *Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* Specioſos pedes, id eſt vitam & converſationem puram & ſanctam in nobis ſuſcipiant populi. Illi ſunt ſpecioſi & decori pedes prædicatorum, qui per viam vitæ, quæ Chriſtus eſt, incedunt. Iſti ſunt pedes, quibus Apoſtolus noſter ſe curſum conſummaſſe dixit, ſic cucurriſſe ut comprehendat, id eſt animo quo tenditur & properatur in cœlum. Iſti ſunt pedes a Jeſu loti, de quibus ait: *Si ego lavi pedes veſtros Dominus*
Joan. 13. *& Magiſter, & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis.* Si quis inveniat aquam vivam, ſi quis accipiat potum a Jeſu, ſi quis per ejus gratiam illius imitetur exempla, caritatem, puritatem, humilitatem, paupertatem, labores, amorem crucis, mundi contemptum, zelum ſalutis animarum, & aqua illa a Chriſto ſuper eum effuſa fiat in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam, iſte de aqua doctrinæ ſpiritalis poteſt lavare pedes auditorum, & omnes ex ipſorum animis pravorum effectuum operumque ſordes & immunditias diluere: & hoc faciens datum a Magiſtro implebit exemplum. *Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Pacem quam mundus dare non poteſt, nec turbare; bona, non temporalia, non peritura, ſed æterna, Deum ipſum, unum ſummumque bonum. Dicant divini verbi Miniſtri
Cantic. 5. 3. cum Sponſa: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Caveant ne illorum affectus inquinentur dum prædicant Chriſtum & aperiunt illi oſtium, ut habitet per fidem in cordibus hominum. Timeant ne forte aliis præ-
S. Auguſt. Tract. 57. in Joan. dicantes ipſi reprobi fiant: *Tutius enim veritas auditur quam prædicatur: quoniam cum auditur, humilitas cuſtoditur: Cum autem prædicatur, vix non ſubrepit cuivis hominum quantulacumque jactantia, in qua utique inquinantur pedes ....* Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? *Lava eos, Chriſte Jeſu. Dimitte nobis debita noſtra, quoniam non eſt extincta caritas noſtra. Quando te audimus, exultant tecum in cæleſtibus oſſa humiliata. Sed quando te prædicamus, terram calcamus ut tibi aperiamus: & ideo ſi reprehendimur perturbamur; ſi laudamur, inflamur.* Lava pedes noſtros ante mundatos, ſed cum ad aperiendum tibi per terram pergimus, inquinatos.

Obediendum Evangelio. 16. *Sed non omnes obediunt Evangelio*: Quam pauci Chriſtiani Evangelio omni ex parte obediunt? Credunt Myſteriis; præceptis & regulis morum contradicunt. Vellent Evangelium cupiditatibus ſuis condeſcendere & accommodari. Diſplicet illis quod inimicos diligere, quod divitias non amare, quod honores & gloriam mundi parvifacere, quod crucem quotidie ferre jubeat: adeo ut non minus hodie Prædicatores Evangelii cum gemitu & lacrymis dicere poſſint, quam Apoſtoli: *Domine, quis credidit auditui noſtro?* Siquidem fides operibus comprobatur, pauci credunt; quia pauci admodum vitam ſecundum Evangelium inſtituant.

S. Anſelmus Tract. De concordia gratiæ & liberi arbitrii, c. 6. 17. *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.* Quod dicit „ fidem eſſe ex auditu, intelligendum eſt quia fides eſt ex hoc quod con- „ cipit mens per auditum: neque ita ut ſola conceptio mentis faciat fi- „ dem in homine; ſed quia fides eſſe nequit ſine conceptione. Addita „ namque rectitudine volendi conceptioni per gratiam, fit fides: quia cre- „ dit

dit quod audit. Sed quia auditus est per verbum Christi, quod prædicatores ejus annuntiant, magnam & multiplicem gratiam hæc una fidei gratia complectitur: 1. Prædicatores Evangelii a Deo eligi oportet, nobisque destinari. Quod vero nobis potius quam aliis destinentur, gratia est nobis immeritis a Deo collata. 2. Mitti illos a Deo necesse est, cujus legatione funguntur & cujus ministri sunt. Quod autem ad nos potius a Deo mittantur, quam ad alios, quibus occulto sed justo judicio immittit *non famen panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini*, altera gratia est nobis misericorditer impertita. 3. Opus est ut prædicatores Evangelii audiamus: & hæc nova gratia est. Quot enim divini verbi Præcones, ad gentes integras mittuntur, & a paucis tamen hominibus audiuntur? 4. Prædicatores audire non sufficit, nisi intelligatur & capiatur verbum salutis quod annuntiant. Quod autem intelligatur & capiatur, Dei donum & gratia est non omnibus data qui auribus corporis audiunt. Unde Christus Dominus ait: „ Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, „ & audientes non audiunt, neque intelligunt: & adimpletur in eis pro- „ phetia Isaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes „ videbitis, & non videbitis. Incrassatum est enim cor populi hujus, & „ auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt: nequando videant „ oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sa- „ nem eos. „ 5. Non sufficit intelligentia, sed necessaria est humilis, omnimoda, perfecta summissio & obedientia mentis & cordis divinæ, quam Prædicatores annuntiant, veritati. Id autem fieri non potest, sine recta voluntate, quam sola Christi gratia nobis tribuit. „ Auditus est per verbum „ Christi, hoc est per verbum prædicantium Christum. Prædicantes vero non „ sunt nisi mittantur: sed quod mittantur, gratia est. Quapropter & præ- „ dicatio gratia est: quia gratia est quod descendit ex gratia; & auditus „ est gratia, & intellectus ex auditu gratia, & rectitudo volendi gratia est. „ Verum missio, prædicatio, auditus, intellectus; nihil sunt nisi voluntas „ velit quod mens intelligit: quod voluntas facere nequit, nisi accepta re- „ ctitudine: recte namque vult, cum vult quod debet. Ita quod mens „ ex auditu verbi concipit, est semen prædicantis: & rectitudo est incre- „ mentum quod Deus dat, sine quo NEQUE qui plantat, neque qui ri- „ gat, est aliquid; sed qui incrementum dat Deus „. Quoties igitur nobis prædicatur verbum Dei, Deo gratias agamus, per Dominum nostrum Jesum Christum; illumque supplices oremus, ut rectam voluntatem misericorditer in nobis operetur, sine qua gratiæ ceteræ nobis inutiles fiunt ad salutem: & agente cordis nostri pravitate, nobis in cumulum damnationis, potius quam ad sanctificationem vertuntur.

Amos 8. 11. Una Gratia fidei multiplicem gratiam complectitur.

Matth. 13. 13. 14. 15.

Isai. 6.

S. Anselmus, ibid.

1. Cor. 3.

Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Id unum Prædicatores ejus annuntient, non persuasibilia humanæ sapientiæ & eloquentiæ verba, virtute Crucis vacua & destituta. Verbum Christi semen & alimentum fidei est. Id ex Scripturis sacris & sanctorum Patrum libris hauriendum, non ex cisternis dissipatis, quæ continere non valent aquas sapientiæ salutaris; quibus potari debent populi Christiani. „ Ministri Christi „ sunt: verba Domini sui loquantur .... Sicut ergo Deus in principio per „ miraculum fecit frumentum, & alia de terra nascientia, ad alimentum „ hominum, sine cultore & seminibus (inquit S. Anselmus) ita sine huma- „ na doctrina mirabiliter fecit corda Prophetarum, & Apostolorum, necnon „ & Evangelistarum; fœcunda salutaribus seminibus: Unde accipimus quicquid salubriter in agricultura Dei ad alimentum animarum seminamus;

Solum Dei verbum prædicandum.

S. Anselmus, ibid.

„ ſicut nonniſi de primis terræ ſeminibus habemus, quod ad nutrimentum „ corporum propagamus. *Siquidem nihil utiliter ad ſalutem ſpiritalem prædicamus, quod ſacra Scriptura Spiritus ſancti miraculo fœcundata non protulerit, aut intra ſe non contineat.*

18. 19. *Sed dico; Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico: Numquid Iſrael non cognovit?* &c. Sonus Apoſtolicæ prædicationis ad nos uſque pervenit, & in Eccleſia toto orbe diffuſa verba eorum reſonant. In Eccleſia Romana, cui totam doctrinam cum ſanguine profuderunt Apoſtolorum Principes Petrus & Paulus, in Eccleſia (inquam illa) Matrice fidei, Magiſtra veritatis, in quam velut in depoſitum dives, doctrinam ſalutis contulerunt, Apoſtolicæ voces audiuntur, & per ejuſdem verbi Miniſtros in omnibus terræ partibus eorum ſermones omnium gentium linguis prædicantur. „ In omnem terram exivit ſonus eorum, & hæretici Eccleſiam non „ intrant. Ideo ſonus in omnem terram exiit, ut tu cælum intres. Audi „ teſtamentum Patris tui. Ecce, quid planius, quid apertius. *In omnem* „ *terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Numquid „ expoſitore opus eſt? Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, „ qui potes totum in concordia retinere. Noli, inquis, me quærere. Cur „ te non quæram, cum Chriſtus errantes domus Iſrael, & Apoſtoli oves „ errantes in omnibus gentibus, & in omni terra magnis laboribus quæſierint? Noli me quærere, ais. Hoc ſane vult iniquitas qua diviſi ſumus: „ ſed non vult caritas qua fratres ſumus. Improbus non eſſem, ſi quærerem ſervum meum, & improbus dicor, quia quæro fratrem meum? Sic „ ſapiat in quo fraterna caritas non eſt, qua Apoſtolorum pectora in noſtrum exemplum flagrabant: ego tamen quæro fratrem meum, ut ad „ communem matrem Eccleſiam Catholicam, Apoſtolicam, Romanam redeat. Iraſcatur, dum tamen quæratur, qui inventus placatur. Quæro, „ inquam, fratrem meum, & interpello non contra illum, ſed pro illo Dominum meum. Nec dicam interpellans, Domine dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem; ſed, Dic fratri meo ut teneat mecum hæreditatem. Abſit ut Judæis ſimilis fiam, qui fidei gentium invident, & ira „ ſuccenſi ſunt ob earum vocationem. *Primus Moyſes dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem inſipientem, in iram vos mittam.*

S. Auguſt. Enarrat. 2. in Pſal. 18.

Fratres noſtri ab Eccleſia ſegreges quærendi.

Multis modis Deus ſe ipſum nobis notum facit.

20. 21. *Iſaias autem audet & dicit: Inventus ſum a non quærentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant.* Multis variiſque modis ac viis Deus ſe ipſum nobis notum fecit, ſuaque de nobis conſilia, ſuamque voluntatem, & noſtra erga illum officia nobis ſignificavit, exhortationibus Concionatorum, admonitionibus Superiorum, lectione piorum librorum, Sanctorum exemplis, internis inſpirationibus, beneficiis, flagellis. Nobis apparuit cum de ipſo, & de ſalute noſtra non cogitaremus, immo illum fugeremus. Nunc ſaltem illum quæramus fide viva, caritate fervente; quæramus Dominum, dum inveniri poteſt; invocemus eum, dum prope eſt, dum expanſis manibus nos vocat; dum ſuarum dona gratiarum in nos effundere paratus eſt, dum viam ſalutis nobis oſtendit, & in ea dux nobis eſſe dignatur. Erit, erit, cum fruſtra, quæretur ab eis qui cordis incredulitate, duritie, contumacia, & vitæ morumque pravitate illi contradicunt, inſtar Judæorum. *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi.* Obdurati ſumus, & damnationi proximi, ſi terribili exemplo reprobationis Judæorum non movemur, non contremiſcimus, non confugimus ad Deum æmulatione laudabili, ne alii gratiam & coro-

Exemplum terribile reprobationis Judæorum timorem ſalutarem in nobis excitare debet.

& coronam nobis paratam accipiant. Reprobati sunt Judęi culpa sua, vocatæ sunt Gentes Dei misericordia. Illinc timendum, hinc sperandum, & gratiæ vocationis nostræ fideliter respondendum est. *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.* „ Diem hic vocat „ universum retro tempus quod prætererat. Illud vero quo manus suas ex- „ tendisse dicit, vocasse, attraxisse, adhortatumque esse declarat. Deinde „ ostendens quod universa hujus inobedientiæ culpa illorum fuerit, dicit: „ *Ad populum non credentem & contradicentem.* Vides quanta illorum sit „ accusatio. Ipsi quippe neque adhortanti quidem obedierunt, sed & con- „ tradixerunt: idque non semel, non bis aut ter, sed per universum tem- „ pus, cum eadem perseveranter facientem viderent. Alii vero qui Deum „ numquam cognoverant, ipsum tamen attrahere potuerunt. Attamen non „ dicit quod ipsi Deum per se attrahere potuerint: sed & eorum, qui ex „ Gentibus credebant, fastum dejiciens, ostendensque quod totum hoc Dei „ gratia perfecerit, dicit: *Ego conspicuus factus sum, & ego inventus sum.* „ Omnium ergo illi vacui sunt? dices. Nequaquam. Sed quod inventa „ apprehenderunt, & conspicua facta cognoverunt, hoc de suo attulerunt. „ Deinde ne Judæi dicant, Quare non & nobis conspicuus es factus? addit; „ *Tota die expandi manus meas*, &c. Quasi dicat: Non solum conspicuus illis „ factus sum, sed & extensis manibus usque perstiti, & adhortans, & pa- „ ternam benevolentiam, qualemque erga suam prolem mater habet curam „ ostendens. Sic probat perditionem illorum ab ipsorum obstinata voluntate „ profectam esse, ita ut omni venia indigni sint. Licet enim & audierint, „ & quæ dicebantur intellexerint, neque sic tamen accedere voluerunt: & „ quod adhuc multo majus est, non solum audire illos fecit & intelligere, „ sed & ad æmulationem provocavit. *Ego ad æmulationem vos adducam*, &c. „ Scitis passionis hujus tyrannidem, quantasque vires ad omnem contentio- „ nem dissolvendam, & ad erigendum languidos ac remissos habeat zelotypię „ natura. Et quid opus est de hominibus istud dicere, cum & in iis quæ „ ratione non admodum valent, & in puerorum ætate adhuc immatura, „ multam potentiam ostendat zelotypia? Fit enim sæpe numero ut puer qui „ ad patrem vocatus non accedebat, sed contentiose abnuebat, cum primum „ viderit alium quempiam puerum patri obsequi, ultro jam ad paternum si- „ num accurrat; ita ut quod sedula non potuit advocatio, id æmulatio effi- „ ciat. Ita Deus erga Judæos se gessit. Non enim advocavit solum, manus- „ que expandit, sed & zelotypiæ passionem in ipsis expectavit, dum eos „ qui multo viliores erant, non solum in ipsorum bona introduxit, sed multo majoribus & excellentioribus cumulavit. Verum neque sic accesserunt. Qua ergo venia digni essent tam increduli Dei verbis, tam infideles promissis, tam ingrati beneficiis; tam rebelles mandatis? *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi.*

S. Joannes Chrysost. Homil. 18. in hanc Epistolam.

C A P U T XI.

Sensus Litteralis.

1. DIco ergo: *Numquid Deus repulit plebem suam?* Objectionem occupat Apostolus: Num propter incredulitatem & contumaciam Judæorum a Prophetis prædictam irritæ factæ sunt promissiones a Deo factæ Abrahamo? Numquid omnino repulit, despexit, abjecit Deus populum suum,

suum sic ante prædilectum? Numquid participem non fore decrevit *benedictionis* in Christo promissæ? *Absit.* Nequaquam id sequitur ex iis quæ prænuntiavit Isaias, & quæ jam impleta videmus. *Nam & ego Israelita sum*, non ex proselytis aggregatus, sed *ex semine Abraham, ex Tribu Benjamin*, omnium ultima & minima, nec tamen sum a Deo repulsus, sed vocatus ad Evangelii gratiam, & promissionum particeps factus; quin etiam ad Apostolatum & Evangelii prædicationem a Christo electus.

Quid nomine præscientiæ intelligit Apostolus? 2. *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit.* Ex populo Israelitico Deus eos non repulit, non abjecit, quos prædilexit, elegit, ac proprie populum suum esse voluit, de quo scriptum est: *Beneplacitum est Domino in* Psal. 149. 4. *populo suo: & exaltabit mansuetos in salutem:* Et, *Quia non repellet Domi-* Psal. 93. 14. *nus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet.* Nomine præscientiæ, prænotionem fidei vel operum futurorum, quorum intuitu vocati sint & electi, non intellexit Apostolus, qui Semipelagianum illum errorem prædamnavit Vers. 6. his verbis: *Si gratia, jam non ex operibus*: Sed divinæ voluntatis propositum seu decretum efficacissime prædestinans ad salutem æternam intellexit, ut explicat S. Augustinus. „ Aliquando, *inquit*, prædestinatio significatur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus, *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*. Hic quod ait, *præscivit*, non recte intelligitur, nisi prædestinavit: quod circumstantia ipsius lectionis ostendit: Loquebatur enim de reliquiis Judæorum, quæ salvæ factæ sunt pereuntibus ceteris ..... Hæc est illa electio, qua eos quos voluit, elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus, in caritate, prædestinans eos in adoptionem filiorum. Nullus igitur qui hæc intelligit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apostolus, *Non repulit Deus plebem suam quam præscivit*, Prædestinationem significare voluisse. Præscivit enim reliquias, quas secundum electionem gratiæ fuerat ipse facturus. Hoc est ergo, prædestinavit: sine dubio enim præscivit, si prædestinavit: Sed prædestinasse, est hoc præscisse quod fuerat ipse facturus. Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eamdem prædestinationem intelligere? Magis enim fortasse voluerunt hoc verbo in ea re uti, quod & facilius intelligitur, & non repugnat, immo & congruit veritati quæ de prædestinatione gratiæ prædicatur. Hoc scio, Neminem contra istam prædestinationem, quam secundum Scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse.

3. Reg. 19. 10. 2. 3. 4. *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel?* Ignorare certe non potestis quod Scriptura sacra commemorat de Elia, quomodo coram Deo queratur de populo Israel decem Tribuum, quasi totus a Dei cultu defecisset. *Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.* Impiæ Jezabelis jussu Prophetas tuos occiderunt Israelitæ, qui ad Baalis cultum defecerunt. Altaria in honorem tuum a piis erecta in excelsis, ex quo Regum Israel tyrannide permissi non erant ad Templum Hierosolymitanum ire sacrificia divinæ Majestati tuæ oblaturi: hæc, inquam, altaria in odium sancti nominis; cultusque tui, everterunt: & ego relictus sum solus cultorum tuorum, Deus meus: & vitæ meæ insidiantur, ut cultum tuum penitus extinguant. *Sed quid dicit illi divinum responsum?* Quid illi respondet Deus? *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.* Servavi mihi ipsi multa millia

lia virorum, præter mulieres & parvulos, qui non adoraverunt Idolum Baal, sed in cultu meo constantes permanent. Non ait Apostolus; *Relicta sunt mihi*, aut, *Reliquerunt se mihi*, sed *Reliqui mihi*, *septem millia*, ut ostenderet Dei gratia fuisse salvatas reliquias Israel, non meritis operum eorum. *S. August. lib. De Dono Persev. c. 18.*

5. 6. *Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt.* Sicut olim Deus per gratiam suam sibi servavit septem millia virorum, qui cultus sui puritatem fideliter & constanter retinerent, licet Eliæ Prophetæ ignoti essent: ita in præsenti tempore promulgati Evangelii, per electionem Dei gratuitam pauci Judæi servati sunt ex tota gente, qui Christi fidem amplecterentur, & ad salutem æternam perducerentur. Vox *salvæ*, redundat secundum Græcum Textum, ejusque Commentatores, & Syriacam Versionem; sed a S. Hieronymo adjecta est majoris perspicuitatis gratia, incolumi sensu, in Latina Versione quam adornavit. *Si autem gratia, jam non ex operibus*: Si per gratiam, seu gratuitam Prædestinationem salvantur pauci illi, quos sibi Deus ex Judæis elegit & in fidem vocavit, ut per Christum vitam consequerentur æternam, non igitur bonorum operum intuitu electi & prædestinati sunt: *Alioquin gratia jam non est gratia.* „ Præcedit ergo non debita, sed gratuita gratia, ut „ per illam fiant bona opera: ne si præcesserint bona opera, tamquam ope„ ribus reddatur gratia, ac sic gratia jam non sit gratia. Gratia non est „ ullo modo, nisi gratuita sit omni modo (ait alibi S. Augustinus). Ipsa „ vita æterna gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur; non „ ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus „ datur. Hoc nihil salubrius fides credit, quia nihil verius intellectus in„ venit. De electione porro ad vitam æternam intelligenda est Apostolica „ ista sententia: *Reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt.* *S. Augustinus l. b. 2. ad Bonifacium, c. 7. Et Epist. 194. alias 105. ad Sixtum.*

7. *Quid ergo? Quod quærebat Israel hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excæcati sunt.* Quid ergo ex his colligemus, nisi Judæos non esse consecutos justitiam quam quærebant, quia non quæsierunt, nec quærunt ut oportet: quæsierunt enim eam ex operibus legis, cum ex gratia & fide in Christum unice quærenda sit. Portio autem illius populi, quam Deus gratis elegit, consecuta est justitiam. *Electio* pro electis usurpatur Hebraico loquendi more, sicut alibi *Circumcisio* pro circumcisis, *justitia* pro justis, *vocatio* pro vocatis. Ceteri vero malitia sua excæcati sunt ut Evangelii lumen non videant.

8. *Sicut scriptum est* (Isaiæ 29. 10.) *Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem.* Apud Isaiam secundum Hebraicam Veritatem habetur: *Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis*. LXX. Interpretes κατάνυξιν, id est *compunctionem* verterunt: Theodotio ἔκστασιν, id est *mentis excessum*; Aquila καταφοράν, id est *gravem somnum* seu *veternum*, a quo ut homines excitentur, compungi & vellicari solent. Syriacus hic vertit: *Dedit eis Deus spiritum stupidum.* Æthiops: *Dedit eis Deus spiritum torporis*. S. Hieronymus S. Chrysostomum secutus, vertit, *Spiritum compunctionis*, secundum vim Græcæ vocis κατάνυξις. S. Cyprianus Epist. 55. ad Cornelium legit, *Spiritum transpunctionis*. Compunctionis autem nomine significat hoc loco Apostolus *habitum quemdam animæ ad id quod pejus est immedicabiliter & immutabiliter se habentem. Quandoquidem & David alibi dicit*: Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar, *Hoc est, non immutabor, non desistam. Quemadmodum enim is qui in pietate compungitur, non facile in aliud transfertur: Sic & qui in malitia compungitur, non facile immutatur.* Compun- *S. Chrysost. Hom. 61. cui Theodoretus, Theophylact. Oecumen. consentiunt.*

gi siquidem nihil est aliud, quam quasi incusso clavo ad aliquid infigi, solideque compingi. Ut igitur immedicabilem mentis illorum morbum, immutabilemque significanter exprimeret, spiritum compunctionis posuit. Quod vero dixit Apostolus, *Dedit eis*, non operationem Dei, sed concessionem, seu permissionem significat. *Dedit eis*, non inspirando malitiam, seu subtrahendo gratiam: *Oculos ut non videant, & aures ut non audiant.* Sic a Deo derelicti sunt, ut cum haberent oculos, quibus videbant Christi & Apostolorum miracula, & aures quibus admirabilem Evangelii doctrinam audiebant, illis tamen, quemadmodum oportebat, non sunt usi, & præ stupore mentis ad ea non attenderunt. „Non igitur fecit Deus ut ipsi non crederent.
Theodoret. „ Quomodo enim fieri posset, ut & ipse eis infidelitatem immitteret, &
Isai. 6. „ pro ea pœnas ipse de illis sumeret? Hoc autem ipse quoque Propheta „ apertius docuit: *Incrassatum est cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt.* Non ergo alius eos excæcavit, sed „ ipsi oculos suos clauserunt, & lucem intueri noluerunt (inquit Theodo„ retus.)

S. Isidorus Pelusiota lib. 4. Epist. 101. *Spiritum compunctionis* pariter interpretatur *Spiritum stuporis & percussionis.* Quod autem verbum compungendi hoc loco sit idem cum verbo obstupefaciendi, probari ait ex verbis sequentibus: *Oculos ut non videant, & aures ut non audiant.* Hoc enim usu venire solet iis qui stupore sunt correpti. *Nam cum mens perturbata sit, sensus, officia & actiones suas abnegant.* Id confirmat ex illis verbis Ecclesiastici 14. 1. *Beatus qui non est stimulatus*, sive compunctus, *in tristitia delicti*, ubi Sapiens *non eum beatum prædicat*, qui non sit affectus tristitia secundum Deum, quæ pœnitentiam in salutem operatur, *sed eum qui non sit in stupore datus a mœrore, neque suam salutem providerit, quod accidit Judæ, qui suspendio vitam sibi eripuit: quod etiam metuens Paulus ne accideret illi qui apud Corinthios stuprum admiserat, præcipiebat ipsum acta jam pœnitentia in cœtum fidelium recipi, ne immoderato mœrore talis absorberetur.*

Hæc denique verba, *usque in hodiernum diem*, significant quod prædictum est ab Isaia, impletum esse, & quotidie impleri. Provide hoc addidit Apostolus: non enim omnes quos indurat Deus, in perpetuum indurat; sed quosdam in gravia peccata incidere sinit, in iisque indurari ad tempus, ut eos velut ex somno excitans, gratiæ suæ triumphum magis ostendat. Nam inter illos de quibus hunc Isaiæ locum usurpaverat Christus (*Matth.* 13. 14. *Marci* 4. 12.) fuere illi qui conscientia parricidii in Christum commissi Evangelium prius spretum recepere (*Act.* 2. 37.) De eadem obduratione loquens Paulus 2. Cor. 3. 14. 15. 16. ait: „ Sed obtusi „ sunt sensus eorum .... Usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, „ velamen positum est super cor eorum. Cum autem conversus fuerit ad „ Dominum, auferetur velamen. *Confer cum Deuteron.* 29. 2. 3. 4. Vos vi„ distis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in Terra Ægypti Pha„ raoni & omnibus servis ejus, universæque terræ illius, tentationes ma„ gnas quas viderunt oculi tui, signa illa portentaque ingentia, & non „ dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ „ possunt audire; usque in præsentem diem.

9. 10. *Et David dicit*, de hoc hominum genere Psalm. 68. 23. *Fiat mensa eorum in laqueum: & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis.* Fel & acetum, quæ pro cibo & potu Domino in cruce pendenti offerent, illis exitium, pœnam, & perniciem importabunt: ita ut

in verbo Dei & Evangelii prædicatione, quæ cibi & deliciarum loco illis esse debuerant, inveniant pro meritis laqueum quo capiantur, & lapidem ad quem offendant. Hunc esse genuinum Prophetæ & Apostoli sensum constat ex Vers. præcedente ejusdem Psalmi: *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto.* Hoc loco Paulus Versionem LXX. secutus est, sensum expressit, non tamen verba singula scrupulose reddidit (ut solent qui memoriter aliquid citant.) Legitur enim in Psalmo: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.* Secundum Hebraicum Textum: *Erit mensa eorum coram eis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.* S. Augustini interpretatio præ ceteris placet: *Qualem muscipulam mihi exhibuerunt, dando mihi talem potum, talis muscipula illis sit.* Vox porro *fiat*, non optantis est, sed prophetantis. *Fiat* ergo illis *mensa eorum in laqueum.* Et numquid injustum est hoc? Justum est. Quare? quoniam *in retributionem.* Non enim aliquid illis accideret quod non debebatur. *In retributionem fit, & in scandalum*: quia ipsi sibi sunt scandalum. *Obscurentur oculi eorum ne videant*: Mens eorum subtractione divini tui luminis, cui interiores clauserunt oculos, obtenebretur, ne præsentem videant veritatem: *& dorsum eorum semper incurva*: id est, eorum affectus in terras incurvari, & cœlestium inanes esse permitte, ut eamdem veritatem a Deo manentem, & e cœlis affulgentem intueri nequeant.

S. August. Enarrat. in Psal. 68. Serm. 2.

Origenes, S. Chrysost. S. Thomas Lect. 2.

11. *Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent?* Quæro ergo num ita labi Judæos permiserit Deus, ut tota gens in casu maneret; sive, ut eorum casus & universalis & irreparabilis esset? Vel, numquid Deus permisit eos offendere ad Christum Jesum, velut ad lapidem in via illorum positum, ut eorum dumtaxat casum, non aliam utilitatem inde consequentem intenderet? *Absit.* Procul id a divina bonitate, quæ nullum permittit malum, nisi propter bonum quod inde elicit. *Sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos æmulentur.* Illorum delictum factum est gentibus salutis occasio, cum Apostoli videntes ab illis Evangelium repelli, illud Gentibus prædicaverunt. Act. 13. *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repulistis illud, ecce convertimur ad gentes,* &c. Vocatio autem & fides gentium ad ipsorum Judæorum conversionem & salutem a Deo misericorditer ordinata est, ut illi gentiles imitentur: quod fieri gaudet Ecclesia in paucis qui ad Christi fidem convertuntur, & fidem gentium sancte æmulantur; & omnino compleri gaudebit in fine mundi, quando salvus fiet omnis Israel, cum plenitudo gentium in Ecclesiam intraverit.

12. *Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi: & diminutio eorum divitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum?* Si lapsus & incredulitas Judæorum cessit ac redundavit in spirituales mundi divitias, id est in salutem gentium toto orbe dispersarum, Deo ita ordinante: & si Judæorum derelictio & abjectio fuit occasio vocationis gentium, in quas gratia Christi copiose effusa est: quanto magis plenitudo Judæorum in Christum crediturorum usque ad finem mundi, gentibus ipsis profutura est ad confirmationem fidei, & spiritualium divitiarum incrementum? Christus enim & Ecclesia ubique a libris Judæorum testimonium habent fidei Christianæ ad convertendos Gentiles, qui suspicari potuissent Prophetias de Christo, quas Evangelii Prædicatores proferebant, esse confictas, nisi probarentur testimonio Judæorum, & multi ex illis earum veritate & eventu convicti, Jesum esse Christum a Deo promissum patribus suis agnoscerent,

in eumque crederent; ac ejus tamquam unius capitis membra cum gentibus in Ecclesia fierent; in qua mutuis exemplis se ad ejus cultum & amorem incitarent.

13. 14. *Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciem aliquos ex illis.* Ad Christianos sua potissimum opera ex Gentibus collectos sermonem convertit S. Paulus, eosque monet ne propter dona a Deo accepta se extollant, aut Judæos ut plane deploratos contemnant; quorum casum non esse irreparabilem ostendit studium quod ad illorum conversionem procurandam ut Christi Minister adhibebat. Totius igitur sententiæ sensus est: Vos appello, o Gentes: Quamdiu vester ero Apostolus, id est, quamdiu vitam mihi Deus commodabit, Ministerium Apostolatus & prædicationis ad Gentes, Christi electione & missione mihi demandatum, & Spiritus Sancti revelatione Ecclesiæ facta confirmatum, illustre ac celebre reddam ad Christi gloriam, ut experiar si Judæos mihi genere conjunctos quodam sanctæ æmulationis stimulo incitem, ut exemplo gentium in Christum Jesum credant & Evangelium suscipiant; sicque aliquorum ex illis salutem procurem.

Act. 4. 15. Act. 13. 2.

15. *Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?* Si Judæorum pertinax incredulitas ob quam a Deo rejecti sunt, occasio fuit reconciliationis Gentium cum eo per fidem Christi: quid erit eorum salus, nisi reditus de morte ad vitam? Spiritaliter enim mortui, vita gratiæ & fidei donabuntur. Vel, illorum conversio ad fidem tantum gaudium paritura est, ac si mundus altera sui parte mortuus revivisceret. Vel, plenam eorum assumptionem ad gratiam Evangelii & ad salutem in fine sæculi quid tandem consequetur, nisi generalis resurrectio mortuorum? Confer cum verbis Christi, Matth. 24. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.*

Theodoret.

16. *Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.* Prior Metaphora sumpta est ab eo quod fiebat ex Legis Mosaicæ præscripto. Ex prima farina quæ ex novis frugibus pinsebatur, pars delibabatur ad panes duos primitiarum coquendos, qui Deo offerebantur .... Hac autem delibatione & oblatione, reliqua conspersio seu massa farinæ oleo conspersa benedictionem divinam accepisse censebatur, ut ex ea panes ad hominum alimoniam coquerentur. Sensus ergo Apostolicæ sententiæ est: Si Patriarchæ Abraham, Isaac & Jacob, qui sunt veluti primitiæ ex tota massa populi Judaici Deo oblatæ, sancti sunt; & massa ipsa seu populus universus in ipsis quodammodo sanctificatus & Deo dicatus, sive sanctitati destinatus est: ac proinde non est contemnendus a Gentibus: & si Abraham primus Judæorum Pater ac radix totius gentis, sanctus est; & rami, id est filii ex eo progeniti sancti sunt, id est participes fieri possunt promissionum & gratiæ Dei potiori quadam ratione quam gentes, si Dei misericordia cor eorum ad patres convertat, sive ad parentum fidem & pietatem imitandam inclinet. Sic Apostolus noster virum infidelem per mulierem fidelem sanctificatum esse, & mulierem infidelem per virum fidelem sanctificatam docet; *alioquin* (inquit) *filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt*, id est sanctitati destinati, quam tamen non consequuntur, nisi per baptismum in Christo renascantur.

Levitici 23. 24. 17.

Malach. ult.

1. Cor. 7. 14.

17. 18. *Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari*

riari adversus ramos. Quamvis Judæorum longe plurimi a justitia & fide Patriarcharum defecerint, velut rami ab arbore bona defracti & revulsi: tu vero, Gentilis, cum similis esses oleæ sylvestri, ex profanis scilicet ac infidelibus oriundus, sterilis, neglectus, habens formam & umbram oleæ, sed succo ejus generoso & fructibus, hoc est, gratia Spiritus sancti destitutus, insitus es inter ramos in arbore manentes, id est Apostolos, aliosque ex Judæis ad Christum conversos, in locum ramorum defractorum, & particeps factus es succi & alimenti a radice profluentis, id est promissorum quæ Deus fecit Abrahamo, fidei ac multiplicis gratiæ consors, Deo te in sanctam societatem fidelium inserente: noli despicere Judæos, & adversus illos superbe extolli. Ramos enim insititios præponi velle naturalibus, quasi digniores sint, prorsus iniquum est. Hic porro cum Origene observandum, oleæ & oleastri similitudinem mutato rerum ordine ab Apostolo positam. Agricolæ enim ex arbore fœcunda surculum inserunt sterili, non contra; olivam inserunt oleastro, ut ille fructus afferat, non oleastrum olivæ: sed Apostolus *res magis causis, quam causas rebus aptavit.* Id autem fecit Apostolus noster, ut Gratiæ Christi vim ac beneficium magnificentius commendaret, qui contra leges agriculturæ ramum silvestris & infructiferæ arboris in truncum arboris fructiferæ insevit, ut fructum vel præter naturam ferret. Fastum igitur Gentilium comprimit S. Paulus, eosque in modestia & humilitate continet: *Noli*, inquit, *gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.* Nihil tibi debet sancta radix, nihil Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, immo tu illis plurimum debes, per quos fides ad te traducta est. Siquidem superædificatus es super fundamenta Apostolorum & Prophetarum: quin & Christum Jesum divinum florem debes radici Jesse: & Evangelii prædicatio, Ecclesiaque ab Hierosolymis incœpit, & salus ex Judæis est: Ne igitur te extollas, sed elationem tuam ista cogitatio comprimat.

Theodoretus, aliique Græci delibationem sive primitias interpretantur Christum Dominum secundum humanam naturam: radicem, Patriarcham Abraham: ramos olivæ, Judæorum populum, ut qui inde germinaverit: olivæ pinguedinem, pietatis doctrinam: ramos fractos, Judæos non credentes: oleastrum insitum in olivam, Gentiles ad gratiam Evangelii vocatos.

19. 20. *Dices ergo*: Ex iis quæ dixi occasionem arripies adversus Judæos gloriandi, & dices: *Fracti sunt rami ut ego inserar.* Defracti sunt rami naturales ab arbore, ut ego eorum loco insererer. Non igitur radicem sanctam despicio, sed ramis fractis me digniorem existimo, qui per fidem factus sum ramus insititius, jam de succo radicis vegetatus. *Bene*: Verum est, inquit Apostolus, fractos esse ramos permittente Deo, ut tu in eorum locum inserereris. Propter incredulitatem fracti sunt & revulsi ab arbore, id est a societate fidelis populi: *tu autem fide stas*, non tuis meritis, sed Christi gratia & fide qua insitus fuisti, stas & manes in olea, radici conjunctus, & pinguedinis ejus, nempe donorum sancti Spiritus particeps. *Noli altum sapere, sed time.* Ne superbe te extollas, sed time ne aliquando excidas a fide & gratia, & sorti ramorum fractorum sors tua similis sit.

21. 22. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat.* Si Deus Judæis, qui naturali origine a sancta Patriarcharum radice orti sunt, a quibus & fidei succum per traditionem acceperant, non pepercit, sed eos propter infidelitatem & superbiam excidit, time ne forte nec tibi parcat, si gratiæ ejus sis infidelis. „ Si eos nihil „ juvit naturæ necessitudo, quia non habebant eamdem voluntatem: Theodoret.

„ mul-

„ multo magis tu, non ſervata gratia, fies a radice alienus. *Vide ergo bonitatem & ſeveritatem Dei*: Conſidera diligenter hinc bonitatem Dei miſerentis, illinc ſeveritatem punientis, ſive, quæ vis eſt Græcæ vocis ἀποτομίαν, *præciſionem*, metaphora ſumpta a Medicis, qui membra putrida ad vivum reſecant. *In eos quidem qui ceciderunt* vitio ſuo, id eſt in Judæos, *ſeveritatem: in te autem*, Gentilem, *bonitatem Dei*, *ſi permanſeris in bonitate*, id eſt in fide & juſtitia, qua miſericorditer a Deo donatus es: *Alioquin & tu excideris*. Hinc dogma Catholicæ fidei de gratiæ amiſſibilitate confirmatur. Hinc, inquam, invicte probatur hominem juſtificatum excidere poſſe a ſtatu gratiæ & juſtitię, nec quemquam abſque ſingulari Dei revelatione certum eſſe poſſe de perſeverantia ſua.

23. 24. *Sed & illi*, ſcilicet Judęi, *ſi non permanſerint in incredulitate*, (ut autem non permaneant, ſed revertantur, eos benigne Deus invitat,* Jerem. 3. 1.) *inſerentur* iterum oleæ, ex qua exciſi ſunt, fideque Chriſti reſtituentur in priſtinam vitam. *Potens eſt enim Deus iterum inſerere illos*, per gratiæ ſuę victricis efficaciam. *Nam ſi tu*, Gentilis, *ex naturali exciſus es oleaſtro*, id eſt ex Gentilitate idolis ſerviente, ex qua naturali propagine ortus es, Dei miſericordia revulſus es, *& contra naturam*, id eſt contra conſuetudinem naturę, & pręter ſpem omnem, *inſertus es in bonam olivam*, fidei Abrahæ particeps factus es, & hunc gloriaris te habere radicem ac patrem, non lege naturæ, ſed Dei miſericordia te ab impiis parentibus & cognatis ſeparantis: *Quanto magis ii qui ſecundum naturam*, id eſt qui naturali origine ex Patriarchis orti ſunt, *inſerentur ſuæ olivæ?* Patribus ſuis per fidem in Chriſtum conjungentur? „ Id eſſe *contra naturam* ait Apoſtolus, quod eſt contra conſuetudinem naturę, quam notitia humana comprehendit, ut oleaſter inſertus in olea, non oleaſtri baccas, ſed oleę pinguedinem ferat. Ceterum Deus creator & conditor omnium naturarum nihil contra naturam facit; id enim erit cuique naturale, quod ille fecerit, a quo eſt omnis modus, numerus & ordo naturę... Sed contra naturam non incongrue dicimus Deum aliquid facere, quod facit contra id quod novimus in natura. Sed nec homo contra naturam aliquid facit, niſi cum peccat (inquit S. Auguſtinus.)

**Jerem. 3. 1. Tu fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te.*

S. Auguſt. lib. 26. contra Fauſtum, cap. 3.

25. 26. *Nolo enim vos ignorare, fratres, Myſterium hoc,* (*ut non ſitis vobis ipſis ſapientes*) Vos ſcire volo, Fratres mei, qui ex Gentibus ad Chriſti fidem vocati eſtis, vobis, inquam, aperire volo arcanum illud Dei conſilium, ne vobis ipſis nimium tribuatis: *Quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo Gentium intraret*. Quod pars Iſraelitici populi, non tamen exigua, ſed maxima, juſto Dei judicio excęcata eſt, ad illud uſque tempus quo ingens multitudo gentium ex omnibus mundi partibus, ſecundum oracula Prophetarum, ad Chriſti fidem vocanda, in Eccleſiam intraret. *Et ſic omnis Iſrael ſalvus fieret*, paucis exceptis, qui manebunt in infidelitate pertinaces. Sicut enim plenitudo gentium non ſic ad Eccleſiam accedet, ut Gentilium nemo ſit excipiendus ab hac gratia: ſic omnis Iſrael non ita ſalvus fiet, ut nullus Judæorum ſub mundi finem ſit excipiendus a ſalute. Unde S. Gregorius M. *Enoch* „ & Elia prędicante (*inquit*) multi ex his qui tunc ex Judęis in infidelitate remanſerint, ad cognitionem veritatis redibunt, ſicut de eodem Elia dicitur, Elias veniet, & ipſe reſtituet omnia. " Quod Zacharię Prophetę oraculum eſt.

S. Gregor. Homil. 12. in Ezechiel. Zachar. 4.

Grotii commentarius refellitur.

Grotius hunc locum S. Pauli exponit de vero Iſraele, id eſt, de Judęis qui Jacobi ſive Iſraelis patientiam in malis imitabuntur; de *Iſraele Dei*; ut loquitur

tur

tur ad *Galat. 6. 16.* Simul autem innuit adesse tempus, quo non pauci, ut antea, sed magna quædam multitudo Judæorum Christum esset amplexura. Id autem evenit primum ait Grotius, cum videre Judæi impletum quod Christus dixerat, Idola Romanorum, id est signa militaria apparitura in conspectu Templi. Tunc enim multi Christianismum amplexi simul cum ante factis Christianis exempti sunt secuturis malis. Post id vero excisa Urbe, exciso Templo, cum jam multo clarius veritas vaticiniorum Christi appareret, servitutis etiam personalis onus multorum fregisset ferociam, multi plane Judæi Christum amplexi sunt, Vespasiano & Tito id non impedientibus.

Verum hæc Grotii Commentatio Apostoli sensui, & Traditioni plane contraria est. Qua enim ratione id *Mysterium* vocaret Apostolus, quod suo tempore palam impletum erat, & de quo nemo fidelis dubitare potuit, totum Israelem spiritualem, id est numerum electorum salvum fore? 2. Judæi eo tempore ad fidem Christi conversi paucissimi erant, & vix *reliquiæ* dicendi comparatione totius populi increduli: at Paulus non agit de reliquiarum, sed de totius populi conversione. *Et sic omnis Israel salvus fieret.* 3. Toto hoc capite de Israele secundum carnem locutus fuerat Apostolus, nec aliter constare potest antithesis inter hęc duo, *Cæcitas ex parte contigit in Israel*, &, *Omnis Israel salvus fiet.* Ad generalem igitur Judæorum conversionem sub finem mundi futuram hæc referenda sunt, secundum concordem tam Græcorum quam Latinorum Patrum expositionem. Vide *S. Hilarium in* Psal. 58. n. 11. *S. Hieronymum in cap. 3. Osee, & in cap. 3. Habacuch. S. Chrysost. Hom.* 19. *S. Augustinum lib.* 20. *de Civitate Dei cap. 29. lib. 2. Quæst. Evangel. Quæst. 33. lib. de octo Quæstionibus Dulcitii Quæst. ultima. Theodoretum* in hunc locum, &c. Unus e Græcis *Cæsarius Dialogo* 4. in contrariam sententiam abiit. *S. Hieronymus* variasse nonnullis videtur, qui *lib. 4. Commentar. in Isaiam*, ad Caput XI. „ In „ die illa (*inquit*) hoc est in illo tempore, cum surrexerit radix Jesse in „ signum populorum, sive ut eminetur Gentium, apponet Dominus secundo manum suam: ut nequaquam juxta nostros Judaizantes, in fine mundi, cum intraverit plenitudo Gentium, tunc omnis Israel salvus fiat, sed hæc omnia in primo intelligamus adventu. “ Verum eatenus dumtaxat Judaici populi restitutionem impugnat, quatenus a Judæis futura speratur per Eliam, Legis veteris ceremonias & sacrificia, totumque Mosaici cultus apparatum instaurantem. Confer cum ejusdem Commentariis in cap. 4. *Malachiæ*, & in cap. 17. *S. Matthæi*. Unde in fine Commentarii in Cap. XI. *Isaiæ* satis ostendit se Judæorum & Judaizantium crassa commenta solum inpugnare, qui carnaliter futura contendunt, quæ de Judaici populi restitutione a Prophetis sunt prędicta. „ Prudens & „ Christianus lector hanc habeat repromissionum Prophetalium regulam: „ ut quę Judæi, & nostri, immo non nostri, Judaizantes carnaliter futura contendunt, nos spiritualiter jam transacta doceamus: ne per occasionem istiusmodi fabularum, & inextricabilium juxta Apostolum Quęstionum, judaizare cogamur.

26. 27. Quod autem dixit Apostolus noster, Omnem Israel salvatum iri cum plenitudo Gentium intraverit, statim confirmat ex vaticinio *Isaiæ cap. 59. Vers.* 20. Secundum Versionem LXX. Interpretum: *Sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob. Et hoc a me illis testamentum, cum abstulero peccata eorum.* Ex Sion, id est, ex Gente Judaica, atque ex ipsa regia stirpe Davidis, sive, *propter Sion*, (ut habet Editio Sixtina, conformiter Hebraicę Veritati) veniet Redemptor,

qui

qui a servitute peccati & diaboli homines eripiat, & iniquitates avertat a posteris Jacob, id est eorum peccata deleat & condonet. Et hoc fœdus quod pepigi cum patribus eorum ex omni parte implebitur, cum abstulero peccata eorum per Baptismum & Pœnitentiam, generali conversione totius populi.

S. Hieronymus Hebraicum Isaiæ Textum ita reddidit: *Cum venerit Sion Redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum.* Versio LXX. Interpretum sic habet: *Et veniet propter Sion qui liberat, & avertet impietates a Jacob. Et hoc erit eis a me testamentum. Spiritus meus qui est in te,* &c. unde ergo hæc verba quæ continenter citat Apostolus, *cum abstulero peccata eorum?* Ex alio ejusdem Prophetæ loco videntur desumpta, scilicet ex *Isaiæ* 27. 8. ubi LXX. Interpretum Versio sic habet: *Ob id auferetur iniquitas Jacobi, & benedictio hæc obtinget ei, cum deposuerit peccatum suum.* Vulgata vero nostra secundum Hebraicum Textum: *Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus.* Aliis arcessita videntur ex *Jeremiæ* 31. *Vers.* 31. & 34. ubi legimus in Vulgata nostra: *Feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum... Propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius.* Neque id mirum videri debet, cum S. Paulus plura Prophetarum loca in unum quandoque compingat, ut Viri Eruditi ante me observarunt.

28. 29. *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos: Secundum electionem autem, charissimi propter Patres.* Itaque quod attinet ad Evangelium, cui pertinaciter contradicunt, exosi sunt Deo, quod in vestram salutem cessit, o Gentiles, quos Deus in ipsorum locum assumpsit: Quod autem ad electionem attinet illius populi præ ceteris Gentibus, ut Deo velut in peculium esset, ut grex Pastori, ut servus Domino, ut filii Patri, charissimi illi sunt propter Sanctos Patriarchas, & promissiones illis factas & eorum posteris. Quæ quidem promissiones implebuntur, cum pars eorum longe maxima convertetur ad Christi fidem & salva fiet. *Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei.* Promissa enim Dei absoluta, & vocatio secundum propositum, seu quæ ex prædestinatione & electione æterna ad salutem ortum habet, immutabilia sunt, & ejusmodi ut eorum pœnitere Deum non possit.

S. August. Epist. 149. alias 59. ad Paulinum, n. 49.

Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, „ Pretium quippe redemptionis nostræ sanguis est Christi, qui nonnisi ab inimicis potuit occidi. Hic est ille usus malorum in provectum bonorum. Quod vero adjungit: *Secundum electionem autem, charissimi propter patres*; hinc ostendit non illos inimicos, sed electos esse dilectos. Sed Scripturę mos est ita loqui de parte tamquam de toto: sicut Corinthios in primis Epistolæ suę partibus ita laudat tanquam omnes tales sint: & postea in nonnullis Epistolæ ipsius locis ita reprehendit tamquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam divinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus literarum ejus creberrime sparsam, quisquis diligenter adverterit, multa dissolvit, quæ inter se videntur esse contraria. Inimicos ergo alios dicit, alios dilectos: sed quia in uno populo erant, velut eosdem ipsos dicere videtur. Quamquam & ex ipsis inimicis, qui crucifixerunt Dominum, plerique conversi sunt, & apparuerunt electi. Tunc electi, quando conversi, quantum ad salutis initium: quantum vero ad Dei præ-

„ scien-

„ scientiam, non tunc electi, sed ante constitutionem mundi. Addidit, *propter patres*: quia id quod patribus promissum est, oportebat impleri. Unde cap. 15. hujus Epistolæ ait: „ *Dico enim Christum Jesum ministrum* „ *fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones pa-* „ *trum. Gentes autem super misericordia honorare Deum.* Secundum istam „ misericordiam dictum est, Inimici propter vos: quod & supra dixerat, „ Illorum delicto salus gentibus. *Sine pœnitentia enim sunt dona & voca-* „ *tio Dei*: id est, sine mutatione stabiliter fixa sunt. Ad hanc vocationem „ qui pertinent, omnes sunt docibiles Dei: omnes veniunt ad Filium: „ istorum nemo perit, quia omne quod dedit ei Pater, non perdet ex eo „ quidquam.

Rom. 15. 8.

S. August. lib. De Prædest. Sanctorum, cap. 16.

30. 31. *Sicut enim aliquando & vos*, ex Gentibus vocati, *non credidistis Deo*, immo falsis diis olim servistis: *Nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum*; id est, occasione incredulitatis ipsorum & contumaciæ adversus Evangelium, Dei misericordia efficaciter vocati estis, & fide in Jesum Christum donati: *Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur*: ita & Judæi, postquam a fide Abrahami deficientes, Christum recipere noluerunt, ipsumque crucifixerunt, non crediderunt misericordiam Dei per Christum ad vos pertinere; Deo istam incredulitatem permittente & ordinante, ut & ipsi exemplo misericordiæ vobis impensæ ad eam implorandam per fidem & pœnitentiam confugiant, saltem in fine sæculi, cum se alium Messiam frustra exspectasse congnoverint, sicque misericordiam consequantur. Nec igitur illi despicere vos debent, & adversum vos extolli quasi alienos a promissionibus: nec vos debetis ipsis insultare quasi ramis defractis, & de illorum salute desperare.

32. *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.* Deus enim omnes, id est Judæos & Gentes, sive utriusque populi multitudinem longe maximam, Gentes ante Christi adventum per multa retro sæcula, Judæos post Christi prædicationem, concludi permisit incredulitate velut captivos in carcere; ex quo viribus suis evadere non possent, ut in utrumque populum suo tempore misericordiam suam exerceret: omnesque vocationem, justificationem & salutem, non ex meritis, sed ex gratuita Dei misericordia esse agnoscerent, utpote indebitam prorsus, & illis datam, in quibus nulla merita ante fidem invenit, sed quibus fidem & merita dedit.... *Conclusit Deus omnia in incredulitate*, Theodoretus interpretatur, convicit omnes tam Judæos quam Gentiles de incredulitate.

33. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* O profunditatem abditæ & immensæ scientiæ & sapientiæ Dei, qua & ab æterno prænovit omnia, & res a se conditas mirabili justissimoque modo administrat, ordinatque ad finem gloriæ suæ! *Quam incomprehensibilia sunt*, seu (quæ vis est Græcæ vocis) *inscrutabilia* judicia ejus, alios eligentis, alios reprobantis, & *investigabiles viæ ejus*. Impervestigabiles & abstrusæ rationes divinæ providentiæ. Arcanæ & humanæ rationi prorsus imperviæ sunt divinæ misericordiæ & justitiæ operationes. *Universæ viæ Domini misericordia & veritas*, ait Rex Propheta. „ Igitur investigabiles sunt misericordia & veritas ejus: quoniam cujus vult miseretur, non justitia, sed misericordiæ „ gratia; & quem vult obdurat, non iniquitate, sed veritate vindictæ. „ Quæ tamen misericordia & veritas ita sibi occurrunt, quia scriptum est, „ *Misericordia & veritas obviaverunt sibi*; ut nec misericordia impediat veritatem, qua plectitur dignus; nec veritas misericordiam, qua liberatur „ indignus.

Psal. 24. 10.

S. August. Epist. 194. alias 105. ad Sixtum.

34. 35.

34. 35. *Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?* * Quis mentem Domini perspectam & exploratam habet, nisi cui revelaverit? Aut quis consiliorum ejus conscius est? Reges enim terreni habent consiliarios qui intima ipsorum noverint; Deus vero ad sua consilia homines non admittit. *Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* * Quis Dei beneficentiam & gratiam meritis prævenit suis, ut vicem ei Deus reddat? Eodem tendit hæc sententia, quo illa Matth. 20. 14. *Tolle quod tuum est, & vade,* &c. Quasi dicat Apostolus, Si cui rationes divinæ dispensationis a me hactenus allatæ non satisfaciunt, cogitet non de solvendo debito, aut de reddenda gratia, sed de mero beneficio hic agi; beneficii autem sui quisque arbiter est. Hæc interrogatio, *Quis cognovit sensum Domini?* scientiæ respondet. Ista, *Quis consiliarius ejus fuit?* sapientiæ. Illa tandem; *Quis prior dedit ei?* divitiis, ait Theodoretus.

* Isai. 40. 13. 14. secundum LXX.

* Job. 41. 2.

36. *Quoniam ex ipso; & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Ab ipso operante primoque auctore; per ipsum conservantem & administrantem; in ipso, seu (quæ vis est Græci Textus) *in ipsum*, ut finem ultimum sunt omnia quæcumque sunt in cœlo & in terra, & inprimis quicquid boni est in electis, quod ipsos perducit ad salutem. *Ipsi gloria in sæcula* sit. Finis quippe omnium operum Dei, gloria ejus est. *Amen.* Ita fiat.

Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Omnia sunt *ex ipso*, sicut ex prima operatrice potentia. Omnia sunt *per ipsum*, in quantum omnia facit per suam sapientiam. Omnia sunt *in ipso*, sicut in bonitate conservante. Hæc autem tria, scilicet potentia, sapientia, & bonitas, communia sunt tribus Personis divinis: sed tamen potentia quæ habet rationem principii, speciatim attribuitur & appropriatur Patri, qui est principium totius divinitatis: Sapientia Filio, qui procedit ut Verbum sive ut Sapientia genita: bonitas Spiritui sancto, qui procedit ut amor, cujus objectum est bonitas: & ideo speciatim attribuendo hæc tria singulis personis, seu appropriando (si cum Scholasticis ita loqui fas est) dicere possumus; *Ex ipso*, scilicet ex Patre; *Per ipsum*, scilicet per Filium, *In ipso*, scilicet in Spiritu sancto, omnia sunt. Hunc locum contra Maximinum Arianum profert S. Augustinus. *Si ergo*, inquit, *sive de Patre, sive de Filio, verissime tamen dicitur quod ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia; sine dubio Patris & Filii demonstratur æqualitas. Si autem quoniam non nominavit Patrem & Filium & Spiritum sanctum, sed Deum & Dominum, quod & ipsa Trinitas dici potest, singula horum trium referri ad singulos voluit: Ex ipso dicens, propter Patrem; & Per ipsum, propter Filium, & In ipso, propter Spiritum sanctum: cur hanc Trinitatem unum Dominum Deum non vultis agnoscere? Quando quidem non ait, Ex ipsis, & per ipsos, & in ipsis; sed ait,* „ Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: *nec ait,* „ *Ipsis gloria; sed,* Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

S. Thomas.

S. August. lib. 2. contra Maximinum Arianum, cap. 23.

CAPUT XI.

Sensus Moralis.

1. NOn repulit *Deus plebem suam quam præscivit.* Populus Dei, electi ejus, ad salutem æternam tam ex Judæis quam ex Gentibus ab ipso prædestinati. Non repellit illos Deus, quos ita elegit in hereditatem sibi. Fidelis est Dominus in verbis & promissis suis. Fideles simus & nos voca-

Pia in Deo fiducia.

vocationi nostrę, ac voto quod in baptismo emisimus, servandi ejus mandata; ceterum in ejus bonitate confidamus, *quia non repellet Dominus plebem suam, & hereditatem suam non derelinquet.* „ Tam certus esse debes „ de requie, de felicitate, de eternitate, de immortalitate, si feceris prę„ cepta ipsius, quam certus esse debes de interitu, de ardore ignis eterni, „ de damnatione cum diabolo, si contempseris pręcepta ejus. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Alioquin time ne sis ex illis de quibus ait: *Non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea, Si introibunt in requiem meam.*

Psal. 94. 14. S. August. Enarrat. in hunc Psal.

2. 3. 4. *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt. & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.* Qui in fide, justitia & pietate perseverant in medio nationis pravę; & qui in mundo viventes, mundi corruptelis & perversis moribus non inquinantur, & mala quę ipsis versantur ob oculos non imitantur exempla, id propriis viribus ne tribuant, nec propterea in se ipsis glorientur, sed Deo humiliter gratias agant, qui ipsos immaculatos custodivit ab hoc sęculo. „ Et tu qui loqueris (*inquit Deus*) nisi de „ me pręsumeres, ubi esses? Nisi gratia mea plenus esses, nonne ante Baal „ etiam ipse genu flecteres? Gratia autem mea plenus es: quia nihil de „ tua virtute, sed totum de mea gratia pręsumpsisti.... Cave, o Christia„ ne, cave superbiam. Licet enim imitator Sanctorum sis, totum semper „ gratię reputa: quia ut esset aliquid reliquum, gratia in te Dei, non tuum „ meritum fecit. “ Quisquis bonus est, caveat ne existimet se solum inter malos bonum esse. Periculosa tentatio, qua Elias Propheta tantus pulsatus est. „ Grana cum cœperint triturari, inter paleas jam se non ta„ gunt; ita quasi se non noverunt, quia intercedit palea. Et quicumque „ longius attendit aream, paleam solam putat; nisi diligentius intueatur, nisi „ manum porrigat, nisi spiritu oris, id est statu purgante discernat, difficile „ pervenit ad discretionem granorum. Ergo aliquando & ipsa grana ita „ sunt, quasi sejuncta ab invicem, & non se tangentia, ut putet unus„ quisque qui profecerit, quod solus sit. Hęc cogitatio Eliam tentavit „ tantum virum.... Quisquis adhuc malus est, non putet neminem bo„ num esse: quisquis bonus est, non putet se solum bonum esse.... & „ non timeat bonus in commixtione malorum, quia veniet tempus ut in„ de segregetur.

Cavenda præsumptio.

S. August. Serm. 100. alias 7. De verbis Domini.

S. August. Enarrat. 2. in Psal. 25.

5. 6. *Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia.* Prędestinatorum electio & ad gratiam, & ad gloriam, omnino gratuita est, Hinc Deum glorificare & laudare, nos ipsos vero humiliare sub manu ejus debemus. „ Si gratia vocatur, gratis datur; si gra„ tis datur, nulla merita tua pręcesserunt ut detur. Nam si pręcesserunt „ merita tua, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum de„ bitum. Si ergo dicis pręcessisse merita tua, te vis laudare, non Deum: „ ideo non cognoscis Christum, qui venit cum gratia Dei. Converte er„ go te ad merita tua, vide illa mala fuisse, ut non tibi deberetur nisi „ supplicium, non pręmium. Et cum videris quid tibi per meritum debea„ tur, agnoscis quid per gratiam donetur, & sacrificio laudis glorificas „ Deum. Ibi est via in qua noveris. Christum salutare Dei. „ Interrogo „ igitur, Credis, o peccator, Christo? Dicis, Credo. Quid credis? Gratis

Prędestinatio gratuita, Christianæ humilitatis fundamentum.

S. August. Enarrat. in Psal. 49. n. 31.

Idem Serm. 100. alias 7. De verbis Domini.

„ uni-

„ universa peccata per ipsum tibi posse remitti? Habes quod credidisti. O
„ gratia gratis data! Quid tu juste, credis te sine Deo non posse servare
„ justitiam? Ipsius ergo totum reputa, quod justus es, pietati: quod autem
„ peccator es, tuae iniquitati adscribe. *Esto accusator tuus, & ille erit indul-*
„ *tor tuus. Omne enim crimen, facinus, vel peccatum, nostrae est negligentiae:*
„ *& omnis virtus & sanctitas Dei est indulgentiae.* Gratias itaque Deo aga-
„ mus quod de salvatis sumus, quodque cum ex operibus salvari nequive-
„ rimus, dono Dei gratis salvati sumus. Gratias vero non verbis tantum,
„ sed & operibus ac rebus ipsis agamus. Ea quippe diligens ac vera erit
„ gratiarum actio, si ea, per quę Deus glorificari poterit, fecerimus, ea-
„ que fugerimus, a quibus liberati sumus. Etenim si quis Regem contu-
„ melia affecisset, ac loco poenarum quas dare propter crimen debuerat,
„ honoribus ac gratiis ab eo fuisset cumulatus; & tamen rursum ejus Ma-
„ jestatem contempsisset, in eamque fuisset injuriosus; nonne extremae in-
„ gratitudinis reus judicaretur, extremasque poenas daret, ac prioribus mul-
„ to graviores? Sic nobis, cum Dei inimici essemus, non solum peccata con-
„ donavit Deus optimus maximus; non solum poenas aeternas nobis debitas
„ remisit: sed etiam honoribus & gratiis cumulavit, filios suos per gratiam
„ adoptionis fecit, ac Filii sui unigeniti cohaeredes. Si igitur post tanta bene-
„ ficia rursus divinam Majestatem contumelia affecerimus, quae nos poenae
„ manent tantae reos ingratitudinis? Fugiamus ergo illa a quibus liberati sumus, & non ore tantum gratias agamus, ne dicatur de nobis; *Populus hic labiis me honorat, cor vero eorum longe est a me.* Exiguus est electorum numerus, hunc sequamur; impiorum & corruptorum hominum multitudinem ne imitemur: ne curvemus genu ante Baal, ante Idola mundi. Idolum est quicquid contra Dei legem diligimus, quicquid locum ejus in cordibus nostris occupat, & jura ejus usurpat.

Vera gratiarum actio in quo posita? S. Joan. Chrysost. Hom. 18. in hanc Epist.

Isai. 29.

Caecitas spiritualis.

7. 8. 9. *Quid ergo? Quod quaerebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excaecati sunt.* Qui Judaeorum exemplo de suorum operum justitia gloriantur, & mediis adinventionum suarum, amorisque proprii instinctu, Deum quaerunt ut illorum faciat voluntatem, non ut illius voluntati obediant; ut illo utantur, bonis vero temporalibus fruantur, Deum, quem male quaerunt, non consequuntur. *Quod quaerebat Israel, non est consecutus.* Sed indurationem & caecitatem justo Dei judicio inveniunt. Non habent caracteres electorum, quos Deus prior quaerit, ut illum querant ipso duce, ut illum inveniant, teneant, nec umquam dimittant. *Electio autem consecuta est: ceteri vero excaecati sunt.* Dat illis Deus Spiritum soporis, ut percutientem non sentiant, & sicut Sisara lacte terrenarum voluptatum a muliere, id est a concupiscentia sua potati, clavo in cerebrum defixo compungantur, & soporem morti consocient. *Dedit illis Deus spiritum compunctionis*, sive, spiritum perturbationis, vertiginis, stuporis. *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est.* Gratiae suae lumen illis Deus offert, quam illi non vident. Claudunt scilicet oculos verę luci, quae omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat. Lux illis praesens est, sed illi a luce absentes sunt. Oculos habent, sed non illuminatos oculos cordis: oculos habent apertos & perspicaces ad videndam vanitatem, caecos ad veritatem. *Oculos ut non videant*: Loquitur illis Deus, exterius per Pastores & Praedicatores; interius per sanctas inspirationes, & non audiunt; *& aures ut non audiant.* Fallimur si tam infelicem statum paucorum esse in hoc mundo existimamus: si illum non timemus, vereor ne jam in illum inciderimus.

Judic. 4.

Psal. 106. 27.

mus. *Quis cæcus, nisi servus meus? & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? Quis cæcus, nisi qui venundatus est? & quis cæcus, nisi servus Domini? Qui vides multa, nonne custodies? Qui apertas habes aures, nonne audies?* Sic excæcatis & induratis panis vivus verbi Dei, & divinæ Eucharistiæ mensa, quibus tam frequenter abusi sunt, in laqueum, in perniciem & ruinam vertuntur, novorumque criminum occasiones fiunt, quibus eorum aggravatur damnatio. In pœnam præcedentium peccatorum id illis retribuitur, quia fel in escam Christi miserunt. „Acceperat Domi- „ nus escam suavem, quando Pascha manducavit cum Discipulis suis: „ ibi Sacramentum sui Corporis demonstravit. In hanc escam tam suavem, „ tam dulcem unitatis Christi, quam commendat Apostolus, dicens, *Unus* „ *panis, unum corpus multi sumus*: in hanc escam suavem quis est qui dat „ fel, nisi contradictores Evangelii, tamquam illi persecutores Christi? *Mi-* „ *nus enim peccaverunt Judæi crucifigentes in terra ambulantem; quam qui contemnunt in cælo sedentem. Quod ergo fecerunt Judæi, ut in escam quam jam acceperat darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui male vivendo scandalum inferunt Ecclesiæ.* In his impletur illa Davidis prædictio, ait Apostolus noster: *Fiat mensa eorum in laqueum: & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis.* Tantum abest ut Sacramenta, si forte ad illa accedant; & verbum Dei, si forte illud audiant; & Scriptura sacra, si forte hanc legant; mentis illorum tenebras dispellant, & illuminent; ut potius augeant. *Obscurentur oculi eorum ne videant.* Tantum abest ut corda illorum ad cœlum evehant, ut potius ad terram incurvent, ac in ea magis magisque defigant: *Et dorsum illorum semper incurva.* Hoc consequens est. „Nam quorum oculi fuerint obscurati, ne vi- „ deant, sequitur ut dorsum illorum incurvetur. Unde hoc? Quia cum „ cessaverint superna cognoscere, necesse est ut de inferioribus cogitent. „ Qui bene audit, *Sursum cor*, curvum dorsum non habet. Erecta quip- „ pe statura exspectat spem repositam sibi in cælo; maxime si præmittat „ thesaurum suum, quo sequatur cor ejus. At vero qui futuræ vitæ spem „ non intelligunt, jam excæcati, de inferioribus cogitant.

Isai. 42. 19.

S. Aug. Enar. 2. in Psal. 68.

1. Cor. 10. 17

11. 12. *Dico ergo, Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto salus est Gentibus, ut illos æmulentur.* Deus malum permittit, ut majus ex eo bonum eliciat. *Hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus*, & tam sapienter exquisita, ut cum angelica „ & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit „ ipsa fecisset, etiam per eamdem creaturæ voluntatem, qua factum est „ quod Creator noluit, impleret ipse quod voluit: bene utens & malis „ tamquam summe bonus, ad eorum damnationem quos juste prædestina- „ vit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benigne prædestinavit ad gra- „ tiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quan- „ tum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficere valuerunt. Hoc „ quippe ipso quod contra voluntatem fecerunt ejus, facta est voluntas „ ejus. Propterea namque *Magna opera Domini, exquisita in omnes volunta-* „ *tes ejus*: ut miro & inefabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod „ etiam contra ejus fit voluntatem. Quia non fieret, si non sineret: nec „ utique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri male, nisi om- „ nipotens & de malo facere posset bene. Sic per Judæos malevolos bona „ voluntate Patris Christus pro nobis occisus est. *Illorum delicto salus est Gentibus.* Novum crimen Judæorum fuit quod Apostolicam doctrinam & Evangelii prædicationem repulerunt: Inde vero magnum bonum consecu-

S. Aug. Enchiridii c. 100.

rum est ordinante & faciente Deo, ut Apostoli Gentibus prædicarent. *Illorum delicto salus est Gentibus*. Judæorum impœnitentia cumulus fuit peccatorum perfidæ gentis: propterea in omnes Gentes sunt dispersi. Pœna vero illa Judæorum cessit in utilitatem Gentium, ut Ecclesia ubique a libris, quorum Judæi veritatem agnoscunt, testimonium haberet fidei Christianæ. „Per omnes gentes dispersi sunt Judæi, testes iniquitatis suæ & veritatis „nostræ. Ipsi habent Codices de quibus prophetatus est Christus, & nos „tenemus Christum. Et si quando forte aliquis Paganus dubitaverit, cum „ei dixerimus prophetias de Christo, quarum evidentiam obstupescit, & „admirans putaverit a nobis esse conscriptas; de Codicibus Judæorum pro„bamus hoc tanto ante prædictum esse. *Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos: ne quando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua*. Dei omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem admiremur & laudemus, qui justi lapsum servire quandoque facit conversioni peccatoris; ut conversio ipsius peccatoris vicissim serviat pœnitentiæ & resurrectioni justi in peccatum lapsi. Sic Judæorum incredulitas occasio fuit conversionis Gentium ad finem: & vicissim fides gentium, earumque præclarum exemplum in Judæis sanctam æmulationem excitat, & in fine sæculi magis excitabit, ut Christi fidem amplectantur; *Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi: & diminutio eorum divitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum?* „Quomodo ex illorum delicto salus Gentibus detur, ostendit Apo„stolus, hoc est, ut Gentium conversionem videntes, ac testamentum „Dei quod prius ipsi acceperant, Gentibus traditum intuentes, & legem „ac prophetas majori apud eos haberi in honore ac observari accuratius „agnoscentes, inde capiant zelum saltem in novissimis temporibus ad fi„dem veniendi: & sicut nunc illorum lapsus ac delictum salutem Genti„bus dedit; sic & Gentium fides æmulationem illis conversionis conferat „& salutis... Multos Deus deserit, abjicit, excæcat, conterit justo judicio; alios vocat, illuminat, justificat, salvat gratuitæ misericordiæ beneficio. *Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis*. Quot regna, quot provinciæ a Christiana vel Catholica fide defecerunt? Quot Gentiles in Oriente ad Christi fidem convertuntur? *Diminutio eorum, divitiæ gentium*. Fideles simus, & timeamus. *Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam*.

S. Aug. Enar. in Psalm. 58. Serm. 1. — *Psalm. 58. 12.* — *Origenes in hunc locum.* — *Job 34. 24.* — *Apocal. 3.*

Ministerium suum exornare debent Ecclesiastici viri.

13. 14. *Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo. Si quo modo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex eis*. Ministerium suum bonis moribus & vitæ sanctimonia ornare debent Pastores, omnesque Ecclesiastici viri. „Exornat autem & illustrat Ministerium suum, qui bene „ministrat: sicut e contrario dehonestat ministerium suum qui negligen„ter & indigne ministraverit. Verbi causa, *Diaconus qui bene ministrave„rit; bonum gradum sibi acquirit, & multam fiduciam in fide Jesu Chri„sti*. Si autem non bene ministraverit, hoc est, si non talem se exhi„buerit, qualem describit Apostolus; gravem, non bilinguem, non mul„to vino deditum, non turpis lucri appetitorem, sed *habentem mysterium „fidei in conscientia pura*: non jam bonum gradum, sed sibi pœnam con„quirit, tamquam qui contumeliam fecerit divino Ministerio. Similiter „autem & qui Presbyterii gradum suscepit in Ecclesia, satagat illustra„re ministerium Presbyterii. Ad ipsum enim pertinent & illa quæ de „Presbyteris ad Titum scribit Apostolus: & Isaias, cum dicit: *Ipse Dominus in judicio veniet cum Presbyteris populi, & cum Principibus ejus judica-*

Origenes in hunc locum lib. 8. 1. Tim. 3. — *Isai. 3. 14.*

„ *judicabit*. Et addit, *Vos autem ut quid succenditis vineam meam, & direptio pauperum in domibus vestris est? Ut quid injuriam facitis populo meo, & personas pauperum confunditis?* Secundum hæc autem & Episcopus illustrat ministerium suum, si sit irreprehensibilis, vigilans, prudens, ornatus, hospitalis, doctor, non vinolentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non avarus, domum suam bene regens, filios habens in obsequio cum omni gravitate, non elatus superbia, ne in judicium incidat diaboli. Qui talis est, illustrat ministerium Episcopatus sui, ut ipse audiat: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam*. Hoc faciebat Paulus docendo Gentes, quarum erat Apostolus, parvulos lacte alendo, instruendo infirmos, robustis fortiorem verbi cibum præbendo, errantes & in fide titubantes materno affectu rursum parturiendo, donec Christus formaretur in eis. *In omnibus*, exemplo Apostoli, *honorificent ministerium suum* Sacerdotes Domini & Ecclesiæ Prælati: *Ministerium*, inquam, *non dominium*. Ipsum honorificent, non seipsos: *nam qui quærit quæ sua sunt, se cupit honorari, non ministerium. Honorificabunt autem non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis*. Quam multi aliter! cernitur in nonnullis Sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus aut exiguus... *Hoc me etiam tacente, etsi non Curia Regum, tamen penuria pauperum clamat. Sileat licet fama, sed non fames. Fama quidem silet, quia non potest mundus odisse vos. Nam quomodo arguet mundus peccatum, a quo potius laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur? Clamant nudi, clamant famelici: Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis*. Non sæculari pompa honorificandum putetis ministerium vestrum, sed castitate, caritate, humiliate, pastorali vigilantia, zelo salutis animarum, laboribus plurimis, eleemosynis abundantioribus, operum supererogatione, sollicitudinis ampliatione ad omnium salutem. Consanguineorum sanctificationi & saluti, non temporalibus incrementis studete. Nullam æmulationem excitate in animabus quarum vobis regimen commissum est, nisi meliorum charismatum. *Si quo modo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis*.

Matth. 25.

S. Ber. Tract. De Moribus & officio Episcop. cap. 1. & 2.

S. Thomas Lect. 2.

16. *Quod si delibatio sancta est, & massa, & si radix sancta, & rami*. Discamus ab Apostolo neminem contemnere, præsertim familias, Congregationes, Societates Ecclesiasticas vel Religiosas: sed in iis considerare, æstimare, revereri, diligere, commendare quod bonum & sanctum est: Vitia vero, & lapsus privatorum, integro Ordini, Congregationi, Societati, familiæ Ecclesiasticæ vel Religiosæ ne tribuamus, quod summæ foret injustitiæ. Etsi corrupti sint privatorum quorumdam mores, sanctæ tamen primitiæ, & massa, id est, Ecclesiasticus Ordo, Religiosum Institutum, vel familia; etsi rami quidam fracti & inutiles, *radix* tamen *sancta*, & rami plurimi radici cohærentes, plurimi Sacerdotes & Religiosi sancti. Donatistas Christiani plerique sæculares & carnales imitantur, qui privatorum crimina in Ecclesiam Catholicam refundebant. De illis in persona corporis Christi prædictum est: *Adversum me loquebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum*. Ad quid enim aliud sedent, & quid aliud captant, nisi ut quisquis Episcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel Sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, jactent, contendant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cum aliqua maritata invenitur adultera, nec projiciunt uxores suas

Nemo contemnendus. Vitia privatorum in familias & congregationes sive Seculares, sive Ecclesiasticas & Religiosas non refundenda.

Psalm. 68. 13.

S. Aug. Epist. 78. alias 137. ad Clerum & plebem Ecclesiæ Hipponensis.

„ nec accusant matres suas. Cum autem de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt ut de omnibus hoc credatur. Malos in Clero, malos in Monasteriis fatemur inveniri, sed non propterea licet insultare Ecclesiasticis Religiosisque Viris, quasi omnes tales sint. Mali tolerandi sunt, & quantum fieri potest, corrigendi in Ecclesiasticis & Religiosis familiis. Cavere debent Ecclesiastici, Religiosique Superiores ne Clericorum aut Regularium hominum lapsus in sæcularium notitiam perferantur. „Hoc est, „ inquit S. Augustinus, quod præcavere debui, ut si fieri posset, hoc malum nec vitandum negligeretur, nec in vestram notitiam perferretur, ubi „ infructuose cruciarentur firmi, & periculose turbarentur infirmi... Si vero malus odor foras prodeat, Laici fideles condoleant & gemant caritatis compatientis affectu, nec Sacerdotalem Ordinem aut Religiosam Societatem parvipendant, aut linguas maledicis dilacerent, in Christum Sacerdotalis Ordinis auctorem, & radicem; in Apostolos ejusdem Ordinis primitias; in sanctos Sacerdotes & Monachos, quorum virtutibus & sanctitate illustrata est & etiamnum illustratur Ecclesia, oculos conjicientes. *Quod si delibatio* „ *sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami*. Quantumlibet vigi- „ let disciplina Domus meæ, inquit S. Augustinus, homo sum, & inter „ homines vivo, nec mihi arrogare audeo ut Domus mea melior sit quam „ Arca Noe; ubi tamen inter octo homines reprobus unus inventus est: „ aut melior sit quam domus Abrahæ, ubi dictum est, *Ejice ancillam &* „ *filium ejus*: aut melior sit quam domus Isaac, cujus de duobus geminis „ dictum est, *Jacob dilexi, Esau odio habui*: aut melior sit quam domus „ ipsius Jacob, ubi lectum patris filius incestavit: aut melior sit quam „ domus David, cujus filius cum sorore concubuit, cujus alter filius contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellavit: aut melior quam cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non „ diceret, *Foris pugnæ, intus timores*; nec diceret cum de sanctitate & fide Timothei loqueretur, *Neminem habeo qui germane de vobis sollicitus* „ *sit. Omnes enim sua quærunt, non quæ Jesu Christi*: aut melior quam cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua undecim boni perfidum & furem Judam toleraverunt: aut melior sit postremo quam cælum, unde Angeli ceciderunt. Et tamen de familia Noe, de familiis Abrahami, Isaac & Jacob, de domo David, de collegio Apostolorum, de Christianis a S. Paulo institutis; immo & de Judaico populo vere dictum est: *Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami*.

Genes. 21. 10. *Malach. 1. 2.* *Genes. 49. 4.* *2. Reg. 13. 14.* *2. Reg. 15. 12.* *2. Cor. 7. 5.* *Philip. 2. 20.*

Paganis, Hæreticis & Schismaticis non insultandum; sed eorum præcisionem considerantes humiliare nos debemus.

17. 18. 19. 20. *Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos*, &c. Attende Judæos, attende Gentes. Dominum nostrum Jesum Christum in carne videbant Judæi, Gentes non videbant: ecce qui viderunt, crucifixerunt; qui non viderunt, crediderunt, Ergo quid fecisti, o Christe, adversus superbos? Abscondisti Deum, „ objecisti hominem. Quare? Ut cæcitas ex parte in Israel fieret, & plenitudo Gentium intraret. Videbant, & non videbant: videbant quod „ acceperas, & non videbant quod eras: videbant formam servi, non videbant formam Dei. Tenuerunt quod videbant, crucifixerunt quod videbant, insultaverunt ei quem videbant, non agnoverunt qui latebat. „ *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Ergo Gentes quæ vocatæ estis, attendite ramos præcisos propter severitatem vos autem insertos propter bonitatem, & participes factos pinguedinis

S. Aug. Enar. in Psalm. 65. *1. Cor. 2. 8.*

„ nis oleæ, non altum sapientes, id est, non superbientes. Non enim tu „ radicem portas, sed radix te. Magis terreamini, quia videtis amputatos „ ramos naturales .... Noli extolli super ramos fractos, sed magis dicito „ Deo, *Quam terribilia sunt opera tua, Domine?* Si adversus Judæos olim „ præcisos de radice Patriarcharum extollere nos non debemus, sed time„ re: quanto minus extollere nos debemus adversus recentia vulnera præ„ cisionum? Præcisi sunt ante Judæi, insertæ sunt Gentes: de ipsa inser„ tione præcisi sunt hæretici; sed neque contra illos nos extollere debe„ mus; ne forte præcidi mereatur, quem delectat insultare præcisis. Qui„ cumque in Ecclesia estis, nolite insultare eis qui non sunt intus; sed ora„ te potius ut & ipsi intus sint. Potens est enim Deus iterum inserere „ illos.. O plenitudo Gentium, dic Deo, *Quam terribilia sunt opera tua, Domine!* & sic gaude ut contremiscas. Noli extolli super ramos præcisos. *Propter incredulitatem fracti sunt: tu autem fide stas:* fide per caritatem operante: quæ fides & caritas, cum in nobis non sint ex nobis, sed a Deo donatæ sint nobis, quid gloriaris, quasi non acceperis? Ergo si gaudes, & time: ne forte quod datum est humili, auferatur superbo. *Noli altum sapere, sed time.* Gratia fons humilitatis: gratiæ custos humilitas est: humilitas non oris solum, sed cordis. „ Quid enim prodest videri hominibus hu- *S. Aug. Enar. in Psalm. 118. Serm. 2.* „ mile esse quod dicis, si Deus videt altum esse quod sapis? Certe si au„ ribus divinum insonaret oraculum, *Noli altum dicere:* nec sic immerito „ damnareris, si humile in ore coram hominibus, & altum in corde coram Do„ mino loquereris. Cum vero audias, *Noli altum sapere, sed time:* cur „ non etiam intus es humilis, ubi sapis? An ideo mens altitudine inflatur, „ ut humilitatem lingua mentiatur? Legis vel audis, *Noli altum sapere,* Timor salutaris. „ *sed time:* & tu in tantum sapis altum, ut te peccatum existimes non ha„ bere; ac per hoc quia non vis timere, nihil tibi aliud remanet, quam *Idem Ser. 348. alias De Tempore. 214.* „ tumere... Si de te ipso gloriaris, si te ipsum in te ipso diligis, & de „ to ipso tibi places, hoc ipsum vehementius timere debes, quia nihil ti„ mes. Qui enim altum sapit, & ideo non timet, utique perniciose non „ timet, qui non in solido collocatur, sed flatu superbiæ ventilatur. Ne„ que mitis & pius est, qui se ipsum in se ipso amat & laudat: sed ela„ tus & ferox, non novit dicere, *In Domino laudabitur anima mea, audiant* *Psal. 33. 3.* „ *mansueti & lætentur.* Quid enim boni amat, qui forte hoc ipsum pro„ pter hoc ipsum amat nihil timere? potest enim hoc sibi persuadere non „ sanitate, sed immanitate ... Interest utrum aliquis sanitate an stupore „ non timeat, nec doleat.

S. Aug. l. De Sancta Virginitate, cap. 38. „ *Noli altum sapere, time.* Ama Dei bonitatem, time severitatem: utrum„ que te superbum esse non sinit. Amando enim times, ne amatum & „ amantem graviter offendas. *Nam quæ gravior offensio, quam ut superbia illi displiceas, qui propter te superbis displicuit? Alius timor non est in caritate: iste autem castus non recedit a caritate. Si non amas, time ne pereas: si amas time ne displiceas. Illum timorem caritas foras mittit: cum isto intro currit.*

21. 22. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat.* Quid non timeat peccator, immo & justus, cum judicia Dei in Angelos, in Adamum & posteros ejus, in populum Judaicum, in tot Christianos illo meliores, & qui tot forte gratias non receperant, attente considerat? Time ergo, *ne forte non tibi parcat.* Time aliorum substitutionem in locum tuum, si Dei gratiis abutaris. *Vide ergo bonitatem & severitatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei,* si per-

S. Chryſoſt. Hom. 19. *ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris*. Non dicit Apoſtolus, „ Vide virtutem tuam, aut labores tuos, ſed Dei bonitatem: oſtendens „ quod univerſum ex ſuperna ſit gratia factum, inſtituenſque credentem „ ut tremat. Abuſus quippe gratiæ Dei tremere facit. Ob hoc ipſum (in„ quit) quod bonus erga te factus eſt Dominus, timendum tibi fuerit. „ Non enim immota tibi bona manebunt, ſi torpeſcere volueris; quemad„ modum nec illis mala, ſi immutati fuerint. Nam & tu, *niſi permanſeris* „ *in bonitate, excideris. Sed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, in*„ *ſerentur*. Non enim illos amputavit Deus, ſed per ſeipſos defracti exciderunt. Non deſperandus Judæus, quia ſic exciſus eſt ut reverti poſſit, & ut revertatur ac rurſus inſeratur, Dei miſericordia invitat: nec extolli debet ac de ſe præſumere Chriſtianus ex Gentibus vocatus, quia excidere

S. Auguſtin. poteſt a ſtatu juſtitiæ, & Deus *qui non deſerit, ſi non deſeratur, ut juſte ſemper pieque vivatur*, ipſum excidet, ſi non permanſerit in bonitate. *In*

S. Chryſoſt. *te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate*. Non dicit, Si permanſe„ ris in fide, ſed, *ſi permanſeris in bonitate*, id eſt, ſi feceris quæ divinæ „ bonitati digne correſpondeant. Non enim ſola fides opus eſt.

23. *Sed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur*. Nemo peccator animum deſpondeat. Qui ad Deum toto corde converſus fuerit, miſericordiæ ac paternæ pietatis ejus ſinum patentem inveniet ad eum ſuſcipiendum. Nulla criminum abyſſus eſt, ex qua illum educere; nullus caſus tam gravis, ex quo ipſum erigere; nullus animi morbus tam periculoſus, nullum vulnus tam mortiferum quod ſanare non poſſit. Abyſſus abyſſum invocet: abyſſus miſeriæ, abyſſum miſericordiæ; abyſſus infirmitatis, abyſſum potentiæ & virtutis. Rami quamvis fracti, quamvis ſicci & inutiles, iterum inſeri poſſunt, vivificari, floreſcere, fructus bonorum operum & ſalutis æternæ ferre: ſed ſpes illæ in ſola gratiæ divinæ omnipotentia, in ſola divinæ bonitatis immenſitate ab Apoſtolo fundantur. *Potens eſt enim Deus iterum inſerere illos*.

Prædeſtinationis gratuitæ myſteriumquomodo prædicandum? S. Auguſt. lib. De dono Perſeverantiæ.

25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. *Nolo enim vos ignorare, fratres, Myſterium hoc, ut non ſitis vobis ipſis ſapientes*. Myſterium gratuitæ Prædeſtinationis Sanctorum tam ex Judæis, quam ex Gentibus, ad gratiam & gloriam, ignorari non vult Apoſtolus, ad Chriſtianam humilitatem fovendam. Illud fidelibus prædicandum ipſius Apoſtoli verbis, ſecundum Regulas a S. Auguſtino traditas libro *De dono Perſeverantiæ*, & lib. *De Prædeſtinatione ſanctorum*, & alibi paſſim. *Cavendum enim eſt, ne dum timemus, tepeſcat hortatio, extinguatur oratio, accendatur elatio*. Ita prædicanda eſt prædeſtinatio beneficiorum Dei plane gratuita, e quorum numero beneficiorum eſſe vitam æternam, propter quam fides, bona opera, & perſeverantia dantur, nemo Catholicus negare poteſt; ut fidelibus populis perſuadeatur, *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*, ut ait Sanctus Cyprianus: &, *Non eſſe in poteſtate noſtra cor noſtrum & noſtras cogitationes*, ut docet S. Ambroſius: &, *Totum Deo dandum*; ut conſtanter aſſerit S. Auguſtinus: & nihilominus exhortandi ſunt ut divinis præceptis obediant, & in eorum obſervantia uſque in finem perſeverent, & ut gratiam perſeverandi quotidie a Deo poſtulent ferventi oratione. „ Sicut enim „ prædicanda eſt pietas, ut ab eo qui habet aures audiendi Deus recte „ colatur; prædicanda eſt pudicitia, ut ab eo qui habet aures audiendi, „ nihil illicitum genitalibus membris perpetretur; prædicanda eſt caritas, „ ut Deus & proximus diligatur: ita prædicanda eſt & iſta præparatio „ beneficiorum Dei, ut qui habet aures audiendi, non in ſe ipſo, ſed in „ Domino glorietur,

Con-

Consilia Dei in electis certissime implentur, etiam perditione malorum, in qua vident quantum divinæ misericordiæ debeant. Qui enim Christi corpori conjuncti sunt, quod cum illo regnabit in æternum, secundum præscientiam & prædestinationem divinam, sive ex Gentibus, sive ex Judæis; nullis id meritis consecuti sunt, sed sola gratia Dei per Dominum nostrum Jesum Christum. Dignior non erat plenitudo Gentium, quæ secundum propositum vocata est, Judæorum parte quæ derelicta & abjecta est. *Quia cæcitas ex parte contigit in Israel, ut plenitudo Gentium intraret.* Nec ulla erant merita in Judæis, qui sic vocantur ad fidem ut credant, & in fide per caritatem operante ad finem usque perseverent, magis quam in Gentibus, ex quibus totum corpus veri Israelis cum illis coalescit. Misericordia enim Dei utrosque prævenit secundum gratiam, non secundum debitum. *Hæc est immobilitas & veritas prædestinationis & Gratiæ, secundum Scripturas sanctas* a Sanctis Paulo & Augustino defensa, *contra quam nemo nisi errando disputare potuit*, aut potest. *Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret.* Salutem vero consequuntur utrique, & Judæi scilicet & Gentiles ante mundi constitutionem in Christo Jesu electi, per solam Dei misericordiam, eorum peccata condonantem: *sicut scriptum est, Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem a Jacob. Et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum.* Quæ enimvero merita in iis qui Dei inimici erant! *secundum Evangelium quidem inimici propter vos.* Quæ merita in iis qui Christum recipere noluerunt, qui crucifixerunt, qui Evangelium repulerunt, qui Apostolos persecuti sunt? Et tamen multi ex iis sunt electi, secundum gratiam utique, non secundum debitum. Non propter patrum merita sunt electi, sed propter promissa Dei, patribus facta. Cum enim posteri sint Abraham, Isaac & Jacob, quorum semini Christum Jesum, & per hunc salutem æternam promisit Deus, promissa sua ut in illis impleat, illos misericorditer salvos faciet, ex Israelitis secundum carnem Israelitas faciens & secundum spiritum, & in Ecclesiam Christi illos cum Gentibus electis introducens, ut sint una oliva fructifera in domo Dei. *Secundum electionem autem charissimi propter patres.* Media quibus illorum salutem Deus exequitur, dona Dei sunt, non debita. Dona sunt voluntatis, liberalitatis, misericordiæ Dei; igitur omnino gratuita; dona sunt omnipotentiæ Dei, ideo efficacia, certa, indeficientia: dona amoris Dei; igitur suavissima sunt, & humanæ libertati amicissima. *Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei.* Judæorum pariter ac Gentium prædestinatio ad salutem ex Dei misericordia, non ex meritis est, utrique pariter indigni gratia fidei, ceterisque illam consequentibus beneficiis, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. *Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum; ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.* Omnia igitur media, quibus salus electorum, sive Judæorum, sive Gentilium procuratur, ad laudem gloriæ gratiæ ejus referenda sunt: siquidem electi misericordias Domini in æternum cantabunt. *Nisi enim primo Deus per misericordiam parceret, non inveniret quos per judicium coronaret.*

Judæorum & Gentium prædestinatio ad salutem, omnino gratuita. Quis inde fructus colligendus?

S. August.

S. August.

33. 34. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* In doctrina prædestinationis & gratiæ omnia ignorare velle, infidelitas est, & ingrati animi vitium:

Humanæ curiositatis oculi in prædestinationis Mysterio claudendi.

tium: omnia scire velle, superbia est & præsumptio. Veritas prædestinationis & gratiæ, & tota ejus œconomia abyssus est: *O altitudo*! curiositatis nostræ claudamus oculos, illam ne metiri frustra conemur, nec propius intueri, ne vertiginem patiamur, & in præcipitium incidamus. *Divitiæ sunt sapientiæ & scientiæ Dei:* Thesauri istius immensitatem capere & intra se concludere mentis nostræ angustiæ non possunt. *Inscrutabilia sunt judicia ejus*, quæ sortem æternam electorum & reproborum disposuerunt: humanæ Theologiæ falsis & erraticis luminibus diffidamus, quæ illa rationis captui accommodata, proportionata, facilia se reddere gloriatur. Humanæ dico Theologiæ, id est, ab Apostoli & S. Augustini accuratissimi ejus Interpretis Theologia alienæ. *Investigabiles viæ sunt*, quibus Deus electos ad salutem æternam perducit: Gratiam igitur versatilem ad nutum humanæ voluntatis, & quæ suam ab ejus assensu efficaciam & determinationem mutuetur, quæ divinæ omnipotentiam voluntatis libero subdat arbitrio, medium esse ne existimemus quo Deus electorum suorum salutem operatur. Hujus enim gratiæ œconomia facile investigari & comprehendi potest: „ Quantum itaque nobis judicia sua manifestare dignatur *Deus*; „ gratias agamus: quantum vero abscondere, non adversus ejus consilium „ murmuremus; sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus... *Et*, „ si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coartet, cur illi ita „ suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt inte- „ rim quæ respondere mihi placeat: *O altitudo divitiarum* ! *&*, *Numquid* „ *iniquitas apud Deum*! Cui responsio ista displicet; quærat doctiores, sed „ caveat ne inveniat præsumptores .... Ex duobus parvulis originali pec- „ cato pariter obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur; & ex duo- „ bus ætate jam grandibus impiis, cur iste ita vocetur ut vocantem se- „ quatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, inscrutabi- „ lia sunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseve- „ rantia usque in finem, illi non donetur; inscrutabiliora sunt judicia „ Dei.

S. August. lib. De Corrept. & Grat. cap. 8.

Idem l. De Spiritu & Litt. c. 3. Idem l. De Dono Persev. c. 9.

„ *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei*! *quam incomprehensibilia* „ *sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus*! Quis habet, nisi cui datum „ est? Quis non habet, nisi cui non est datum? *Quare vero* illi datum est, „ & illi non est datum? Non me piget dicere, Hoc est profundum cru- „ cis. De profundo nescio quo judiciorum Dei, quæ perscrutari contem- „ plarique non possumus, procedit omne quod possumus. Quod possum, „ video: unde possim non video; nisi quia ex hoc hactenus video, quod „ novi esse a Deo. Quare autem illum, & non illum: multum est ad me, „ abyssus est, profundum crucis est; admiratione exclamare possum, dis- „ putatione demonstrare non possum. Quid possum exclamare de ista pro- „ funditate? *Quam magnificata sunt opera tua, Domine nimis profundæ factæ* „ *sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget* „ *hæc*. Quid non intelligit stultus & imprudens? Quia vel profundum est. „ Nam si stultus non intelligit, & sapiens intelligit, non est nimis profun- „ dum. Sed si sapiens intelligit quia profundum est, stultus non intelligit „ quia vel profundum est. Ideo multi de isto profundo quærentes red- „ dere rationem, in fabulas vanitatis abierunt... In hac crucis profundi- „ tate, in hac rerum tanta obscuritate, non de nostra virtute præsuma- „ mus; non ingenioli nostri viribus in hac quæstione aliquid arrogemus: „ cum Psalmo dicamus, *Miserere mei Deus, miserere mei*. Quare? quia „ virtutem habeo qua te promerear? Non. Quare? quia voluntatis arbi-

Idem Ser. 165. alias 7. De verbis Apostol.

Psalm. 91. 6.

Psalm. 56. 2.

„ trium

„ trium gero, unde gratiam tuam meritum meum præcedat? Non. Sed qua-
„ re? Quoniam in te confidit anima mea. Magna scientia, ista confidentia.

34. 35. 36. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Duæ priores interrogationes superbiam mentis expugnant, qua homo vult omnia scire, etiam profunda consilia Dei: posterior superbiam voluntatis, qua aliquid boni sine gratia se posse confidit, scilicet consentire gratiæ, cooperari gratiæ, ipsam reddere victricem cupiditatis: ita ut ista non sint gratiæ ipsius effecta; salutis negotium Deum inter & hominem partiri, ut illi ex parte, nobis ex parte, non totum Deo detur. *Nobis consideratio, admiratio, terror, exclamatio: quia nulla penetratio. Ipsi autem quid? Gloria in sæcula sæculorum. Sive de vasis in honorem, sive de vasis in contumeliam, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Alios coronat, alios damnat, nusquam errat: alios probat, de aliis probat, omnes ordinat.* Illi gratias immortales agamus; non nobis, sed ejus nomini gloriam demus, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* „Ipse omnia fecit, ipse omnia quæ facta sunt perpetuo regit. Omnes ad ipsum respicere oportet, pro iis quæ suppetunt gratias agentes, ejus vero in posterum providentiam postulantes, & ut sua in nobis dona custodiat.

S. Aug. Serm. 15. alias De Tempore 254. Theodoret.

CAPUT XII.

Sensus Litteralis.

1. OBsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* A doctrina fidei ad præcepta morum transit Apostolus ut legem per Evangelium perfici ostendat. Cum ita se habeant quæ huc usque docui de vestra electione & vocatione, vos adhortor & obsecro per miserationes Dei, per amplissima & suavissima beneficia quæ immensa Dei misericordia vobis contulit, ut exhibeatis, sistatis, tradatis, non jam aliena corpora pecudum aut avium, sed corpora vestra, hostiam, non cæsam, ut legales victimas, sed *viventem: sanctam*, omni labe peccati carentem, *Deo* dignam, cui per baptisma consecrata sunt, *Deo placentem*. Nullum enim sacrificium Deo gratum est, si vita offerentium iniqua sit. Cultus hic spiritualis est, quo Deus non jam externis ritibus & legalibus tantum sacrificiis, sed fide, spe & caritate colitur. Cum sint (inquit A-
„ postolus) innumera vobis per miserationes Dei in hac etiam vita col-
„ lata bona, vel illas revereamini, vel illæ vos moveant. Nam & illæ
„ suppliciter obsecrant ne aliquid illis indignum faciatis. Quemadmodum
„ si quis eum cui magna sunt præstita beneficia, pudore suffundi volens,
„ benefactorem ipsum supplicem inducat. *Exhibete corpora vestra hostiam*
„ *viventem*: (inquit) ne quis putet quod præcipiat mactari corpora.
„ Deinde hostiam hanc a Judaica discernens; *sanctam* dicit, *acceptam Deo,*
„ *rationalem cultum*. Corporalis enim est Judaica illa, & non admodum
„ accepta. *Quis enim*, inquit, *quæsivit ista e manibus vestris?* Et alias
„ sæpenumero illas repellere se significat, quæ a Judæis olim offereban-

S. Chrysost. Hom. 20.

„ tur,

„ tur, iſtam vero nequaquam; ſed cum daretur Judaica, hanc noſtram „ quærebat. *Non accipiam* (inquit) *de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos... Numquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo... Immola Deo ſacrificium laudis... Sacrificium laudis honorificabit me.*

2. *Et nolite conformari huic ſæculo: ſed reformamini in novitate ſenſus veſtri: ut probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.* Ne vos ad figuram hujus mundi accommodetis, rebus terrenis inhærendo, quæ vanæ ſunt, fragiles, tranſitoriæ: Vel, Ne vitam ducatis ſimilem vitæ hominum hunc mundum diligentium, cujus erroribus, moribus, vanitati in baptiſmo renuntiaſtis: ſed ſtudete quotidianæ renovationi mentis, ut præcipue cogitetis, diligatis, quæratis ea quæ ſunt Spiritus, exercitia virtutum, opera nova; ut recto judicio guſtuque ſpirituali cognoſcatis quid vos velit facere Deus, quid a vobis poſtulet; quod vere bonum eſt, acceptum Deo, & perfectum. Noverant & Judæi voluntatem Dei bonam. Lex enim bona erat, ſed non per ſe beneplacens & perfecta; illis quippe data ut umbram habens futurorum bonorum, ut pædagogus rudibus & imbecillis, ut diſpoſitio ad Legem novam. *Perfecta autem voluntas & beneplacens eſt novum Teſtamentum.* „ Voluntatem Dei bonam aliter ex- „ plicat Sanctus Baſilius apud Theophylactum. Multa vult Deus, alia „ quidem ad beneficentiam noſtram, quæ bona etiam dicuntur: alia vult „ propter peccata noſtra iratus, quæ & mala dicuntur, ut quæ nos affli- „ gant, etiamſi & horum finis bonus eſt. Bonas igitur Dei voluntates „ imitari debemus; non vero quæ ad afflictionem ſpectant. Non enim „ miniſtri malorum nos ſumus, ſed pravæ poteſtates. Primum igitur conſiderandum eſt, num res de qua agenda deliberamus, bona ſit. Nihil enim „ cum Dei voluntate conſentit, niſi quod ſecundum ſe bonum eſt. 2. „ Num ſit beneplacens: multa enim ſecundum ſe bona ſunt, quæ Deo „ grata non ſunt, temporis videlicet ſeu perſonæ cauſa: verbi gratia, „ Deo incenſum adolere bonum eſt: at iſtud cum faceret Ozias, diſplicuit „ Deo. Bonum erat Diſcipulis Domini in arcanis Myſteriis inſtitui: ſed „ ante tempus, non beneplacens. *Non enim*, inquit, *poteſtis portare modo.* „ Cum autem bonum & beneplacens fuerit, danda eſt opera ut perfectum „ ſit, ita factum ut exigitur, non deficiens & mutilum. Exempli gratia: „ Oportet impertiri in ſimplicitate & cum liberalitate. Si parce fiat, non „ habet perfectam communicatio iſta menſuram.

Theophylact.

2. Paralip. 26. 16.

3. *Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos: Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & unicuique ſicut Deus diviſit menſuram fidei.* Edico & præcipio vobis omnibus fidelibus qui Romæ eſtis, auctoritate Apoſtolatus, quem Dei gratia, nullis meis meritis accepi: Ne quis ſupra modum ſe extollat, & ſibi plus quam par eſt tribuat; ſed de ſe modeſte ſentiat; ſeque contineat intra menſuram donorum cum fide donatorum; ne majora aggrediatur quam pro talenti ſui menſura; ne aliorum miniſterium & functiones obire præſumat. Nomine ſcilicet fidei hic intelligi dona viſibilia Spiritus ſancti; quæ in Eccleſiæ exordiis fidelibus paſſim conferebantur in Sacramento Confirmationis per impoſitionem manuum Apoſtolorum, peſpicuum eſt ex ſequentibus Verſibus. Secundum proportionem fidei dona unicuique a Deo dividebantur: Miniſteria vero & functiones unicuique in Eccleſia aſſignabantur pro ratione donorum. In ſingulis vocibus emphaſis eſt. *Unicuique*, non tibi ſoli contulit Deus dona cæleſtia, ne igitur ſupra alios te ef-

Unuſquiſque ſe contineat intra menſuram donorum cum fide conjunctorum.

te efferas; dedit *Deus*; gratis accepisti, non ex meritis: ne igitur glorieris: *divisit*, pro beneplacito suo, ne aliis invideas: divisit *secundum mensuram*, portionem cuique dedit majorem vel minorem, prout ipsi visum est; soli enim Christo *Spiritus non ad mensuram datus est*: ne limites tibi definitos transilias. *Mensuram fidei*; causa enim doni est fides, juxta quam miracula fiunt, atque ea ipsa Dei donum est, omniumque donorum initium & fundamentum, directrix & moderatrix. Igitur, *Unicuique sicut divisit Deus mensuram fidei*, id est *mensuram donorum suorum*, quæ ordinantur ad ædificationem fidei. Confer cum 2. *Corinth.* 10. 13. & *Ephes.* 4. 7. S. Joan. Chrys. Hom. 20. Theodoret. Theophylact. Oecumen. S. Thomas Lect. 1.

4. 5. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Similitudinem instituit Apostolus corporis mystici, scilicet Ecclesiæ, cum corpore naturali, ut unumquemque intra terminos suos continere se debere persuadeat. Sicut enim in uno corpore humano multa membra habemus: omnia autem membra eamdem functionem non habent: ita quotquot sumus Christiani, unum corpus mysticum sumus in Christo capite vitam gratiæ nobis subministrante, nosque fidei, spei, caritatis, Sacramentorum, præceptorum, disciplinæ vinculis connectente. *Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ unitate, & spei fœdere* (ait Tertullianus in Apologet.) Singuli autem alii aliorum membra sumus, variis functionibus nos mutuo juvantia, nobisque invicem indigentia. Confer cum 1. *Corinth.* 12. 12. Quemadmodum ergo unaquæque pars corporis non sibi soli utilis est, sed in commune affert utilitatem: ita etiam qui aliquod donum accepit, certo sciat se illud communis utilitatis gratia accepisse. Christiani unum corpus in Christo.

6. 7. 8. *Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes; sive prophetiam secundum rationem fidei, sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.* Cum autem varia dona habeamus, prout cuique Deus gratis largitus est, qui *Prophetiam* habet, id est eorum quæ occulta sunt cognitionem & revelationem, ad quam & rerum futurarum prædictio, & donum interpretandi Scripturas sacras pertinent, ea utatur secundum analogiam, proportionem & convenientiam fidei, id est, nihil sapiat aut proferat quod a regula fidei discrepet, nihil quod non tendat ad confirmationem fidei. Unde Deuteron. 13. 1. dicit Dominus: *Si surrexerit in medio tui Propheta, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos quos ignoras, & serviamus eis: non audies verba Prophetæ illius*, quia scilicet prophetizat contra rationem fidei. Qui *Ministerium* sacrum habet in Ecclesia, nempe Episcopatum, Sacerdotium, Diaconatum, illius functiones cum modestia exerceat, nec alienis se ingerat. Qui *docendi* gratiam accepit, id est ea quæ novit ad scientiam salutis pertinentia aliis tradendi, & aptis, convenientibusque verbis explicandi, eo talento sibi a Deo concredito utatur ad Ecclesiæ utilitatem. *Qui exhortatur*, id est, qui exhortandi homines ad bonum, gratiam & talentum accepit, illo strenue utatur, alios exhortando & excitando ad virtutem. *Qui tribuit*, qui facultatem & gratiam habet tribuendi eleemosynas pauperibus, id faciat cum *simplicitate*, recta & simplici intentione, nullo respectu proprii commodi aut honoris, non quasi homines ad malum donis alliciens, aut ex modico dato multo majora acquirere satagens: de quo genere hominum Ecclesiastici 20. 14. *Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt.* Dona Dei differentia, & bonus eorum usus.

ſunt. Exigua dabit, & multa improperabit. Qui *præeſt*, id eſt qui donum & munus Eccleſiaſtici regiminis, & curæ animarum accepit, diligenter, ſollicite, ſumma cum vigilantia muneri ſuo incumbat. *Qui miſeretur*, qui miſericordiæ operibus, ſeu corporeis, ſeu ſpiritualibus ſe impendit, quod omnium Chriſtianorum commune officium eſt: vel, qui miſeris curandis, ægrotis, exulibus, hoſpitibus præpoſitus eſt, alacri animo & hilari vultu id præſtet, *in hilaritate*. Confer cum 11. *Cor.* 9. 7. & cum *Eccli.* 35. 11.

Caracteres caritatis.

9. 10. 11. *Dilectio ſine ſimulatione. Odientes malum, adhærentes bono*: Dilectio ſeu caritas erga Deum & proximum ſit expers ſimulationis, vera ſit, ſincera; non verbis tantum, ſed intimo cordis affectu, & opere Deus & proximus diligantur. Dilectio pura ſit, ita diligatur proximus, ne illi ad malum conſentiatur umquam, immo vitia ejus odio habeantur. Dilectio denique honeſta ſit, ut propter ſolum bonum virtutis amicis adhæreat, idque non frigide probet, ſed ſummo ſtudio complectatur. *Caritate fraternitatis invicem diligentes*. Amore fraterno invicem diligamus, non tranſeunte & facile ſolubili, ſed continuo, permanente, & quaſi in naturam verſo per habitum caritatis. *Honore invicem prævenientes*. Mutuis honoris teſtimoniis & officiis, quantum in vobis eſt, vos prævenite, neminem deſpicientes, cuivis ultro cedere parati. *Solicitudine non pigri*. Ne ignavi ſitis, ſed prompti & alacres ad ea præſtanda quæ ſunt officiorum veſtrorum; in omni opere bono, quo Deus colitur, & proximus juvatur, ſeduli ſitis. *Spiritu ferventes*. Caritate in cordibus veſtris a Spiritu ſancto diffuſa ſucceniſi & fervidi, agiles & prompti eſtote ad omnes officii veſtri partes implendas, & ad benefaciendum proximo quavis occaſione data, omnibus difficultatibus ſuperatis. *Domino ſervientes*. Non quæ veſtra ſunt quærentes, ſed Chriſti Domini gloriæ in omnibus ſervientes: & ad eam omnia opera veſtra referentes. Mendoſa lectio, quæ olim in quoſdam Codices irrepſerat, *καιρῷ δουλεύοντες, tempori ſervientes*. Nam τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες *Domino ſervientes*, habent probatiſſimi & vetuſtiſſimi Codices, & Græca Scholia, S. Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, S. Hieronymus, qui Novum Teſtamentum Græcæ fidei reddidit, &c.

12. 13. 14. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes*. Spe vitæ æternæ animati, omnia pietatis opera, quantumvis difficilia, cum gaudio peragite, quin etiam perſecutiones & adverſa quæque forti animo tolerate. *Orationi inſtantes*. In oratione aſſidui & perſeverantes eſtote. *Neceſſitatibus ſanctorum communicantes*. Bonorum veſtrorum communicatione ſubvenite indigentiæ fratrum veſtrorum Chriſtianorum. Mendoſa lectio, quæ olim in quoſdam Codices irrepſit, *Memoriis ſanctorum communicantes*, quam Optatus Milevitanus, lib. 2. contra Parmenian. & S. Hilarius lib. ad Conſtantium Auguſtum ſequuntur: ſed ſummus Græcorum & Latinorum Codicum, Syriacæ Verſionis, omniumque tum Græcorum cum Latinorum Commentatorum conſenſus & S. Hieronymi divina Bibliotheca, Vulgatæ noſtræ lectionis fidem confirmant. *Hoſpitalitatem ſectantes*. Hoſpitalitatem ſtudioſe exercete erga Chriſtianos hoſpitio egentes, illis occurrite, ipſos invitate, & præ modeſtia recuſantes cogite ut apud vos maneant, Ea vis eſt Græci verbi διώκειν, quod ſignificat perſequi, & quaſi fugientem apprehendere. *Benedicite perſequentibus vos: Benedicite, & nolite maledicere*. Bene precamini iis qui vos perſequuntur, pro illis Deum ex animo orate: bona, inquam, ipſis optate, & ne umquam ipſis mala imprecemini, ne maledictum pro maledicto reddatis.

Sympathia ſpiritualis Chriſtianorum.

15. 16. *Guadere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. Ea ſit inter vos ſympa-

ſympathia ſpiritualis, ut proximorum proſpera vel adverſa æque vos ac illos afficiant, quod poſtulat membrorum ejuſdem corporis myſtici ſocialis communio, quod fraterna caritas exigit. Confer cum 1. *Corinth.* 12. 26. Congaudete in rebus duntaxat honeſtis, in malis condolete: hoc enim miſericordiæ ſignum eſt; illud vero amicitiæ, quæ ab invidiæ vitio aliena eſt. *Idipſum invicem ſentientes*. Concordes inter vos eſtote atque unanimes in bono. Vel, *Idem erga vos mutuo ſentite*, nec quia quiſquam opibus, honore, potentia, nobilitate generis, ingenio, ſcientia, induſtria aliis præſtat, ideo meliorem ſe putet, aut alteri præponendum, cui hæc deſunt; cum omnes Chriſtiani pariter ſumus, ejuſdem corporis membra, ejuſdem gloriæ hæredes, ejuſdem felicis æternitatis candidati. *Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes*. Ne de vobis arroganter ſentiatis, ſed humilibus, id eſt, abjectæ ſortis hominibus, pauperibus, indoctis, & quibuslibet vobis inferioribus, vos accommodate, & ad illos Chriſtiana humilitate condeſcendite. Syriaca Verſio hunc ſenſum reddit: *Quæ ſentitis de vobis ipſis, etiam de fratribus veſtris ſentite: nec ſentiatis elata mente, ſed accommodate vos iis qui ſubmiſſi ſunt*. Arabica: *Tenentes eamdem ſententiam alter erga alterum. Et ne ſentiatis opiniones elatas, ſed humilibus morem gerite*. Æthiopica: *Conformes eſtote ei qui ſe deprimit*. Romanos rerum dominos gentemque ſuperbam Apoſtolus ad humilitatem informat, ſine qua concordia ſervari non poteſt, quia inter ſuperbos ſemper ſunt jurgia. *Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos*. Ne vos ita perſpicaces & prudentes in rebus agendis exiſtimetis, ut veſtra vobis conſilia ſufficere, nec alienis vos opus habere præſumatis.

S. Joannes Chryſoſt. Theophylact. Oecum.

S. Chryſoſt. Theodoret.

17. *Nulli malum pro malo reddentes*. Nemini malum pro malo reddite ex odio vel vindicta. Confer cum Pſal. 7. 5. & 1. Petri 3. 9. *Providentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus*. Curate ut non ſolum coram Deo juſte & ſancte vivatis, cui conſcientia veſtra manifeſta eſt, ſed ut vita veſtra & converſatio omnibus hominibus probetur, ut nemo veſtris moribus & actionibus offendatur, contra vero veſtræ virtutis exemplis ædificentur univerſi. In Græco textu hæc verba non habentur, *non tantum coram Deo ſed etiam*, atque hunc in modum legitur: προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων. Id eſt, *Providete bona coram omnibus hominibus*. Ita legerunt Origenes, S. Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & Syrus Interpres. Hæc verba, *non tantum coram Deo*, ſunt quidem Apoſtoli, ſed huc tranſlata videntur ex 1. *Corinth.* 8. 21.

Nemini malum pro malo reddendum.

18. 19. *Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes*. Si fieri poteſt, ſalva veritate, juſtitia, pietate, cum omnibus hominibus, etiam inimicis, & qui oderunt pacem, quantum in vobis eſt, amici eſtote, & pacem conſervare ſtudete, nullam diſſenſionis, contentionis, rixæ, vel belli præbentes occaſionem. *Non voſmetipſos defendentes, chariſſimi, ſed date locum iræ*. Ne voſmetipſos ulciſcamini, ſed date locum ſeu ſpatium iræ, ſeu veſtræ, ut deferveat ac ſedetur; ſeu furentis adverſarii, ne iram illius contra ipſum jurgando vel repercutiendo magis accendatis & exacerbetis; ſeu potius iræ & judicio Dei, quod patienter expectandum. Vindictam ergo quam ſibi Deus ſervat opportuno tempore, ne præoccupetis. Verumtamen, inquit S. Thomas, cum aliquis auctoritate judicis vel vindictam quærit ad comprimendum adverſarii malitiam, & non propter odium; vel etiam cum Superioris auctoritate ſuam defenſionem procurat, intelligitur locum dare iræ, id eſt divino judicio, cujus miniſtri ſunt principes. Unde etiam S. Paulus procuravit ſe per armatos defendi contra

Cum omnibus pax ſovenda.

S. Thomas Lect. 3.

Judæo-

Judæorum insidias, ut refertur *Actuum* 23. Vindictam ergo privata auctoritate repeti, aut ex ira vel odio illam apud Magistratus urgeri, solum vetat Apostolus, & per Apostolum Dominus: pati vero omnes furentium inimicorum injurias & impetus, quando illos repellere & reprimere possunt. cum exceptione inculpatæ tutelæ, Christianis præceptum non est absolute, & in quibusvis locorum, temporum, personarum & negotiorum circumstantiis. „Sunt ista præcepta patientiæ (ut nimirum percutienti unam „ maxillam, altera præbeatur) semper in cordis præparatione retinenda, & „ ipsa benevolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate „ complenda est: agenda sunt autem & multa etiam cum invitis benigna „ quadam asperitate plectendis.

S. August. Epist. 138. alias 5. ad Marcellianum

19. *Scriptum est enim: Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus*. Ad me spectat ultio injuriarum, qui supremus sum omnium hominum judex, ultionum Dominus. Scriptum est autem Deuteron. 32. 35. *Mea est ultio, & ego retribuam in tempore.*

Inimicis ipsis subveniendum.

20. 21. *Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi*. Tantum abest ut vindicta sumenda sit; quin etiam inimicis, non solum in extrema, sed in gravi necessitate positis, subveniendum est. Cibi & potus, ac subsidii cujuslibet necessarii, quod duobus illis notissimis exemplis indicatur, per humana & liberali subministratione: quia tale negare subsidium, vindicta quædam est, *Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ipsius*. Id si feceris, collatis ipsi beneficiis, quasi congestis carbonibus, pœnitentiæ gemitus in illo excitabis, quibus superbia sanetur ejus qui dolebit se inimicum fuisse hominis, a quo ejus miseriæ subvenitur: & cor ejus fervore caritatis excoctum & emollitum ad te redamandum succendes. Vel: Si id feceris, ille vero patientia tua & beneficientia non vincatur, nec ad meliorem mentem redeat, gravis eum pœna manet in judicio Dei. Confer cum Proverb. 25. 21. 22. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere, prunas enim congregabis super caput ejus, & Dominus reddet tibi*. Et cum Psal. 17. 19. *Ascendit fumus in ira ejus, & ignis a facie ejus exarsit, carbones succensi sunt ab eo*. Et Psal. 139. 11. *Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos, in miseriis non subsistent*. Et 4. Esdræ apocryphi quidem libri cap. 16. 54. *Non dicat peccator, se non peccasse: quoniam carbones ignis comburet super caput ejus qui dicit, Non peccavi coram Domino Deo & gloria ipsius*. Hanc postremam interpretationem spectat Tertullianus lib. De Patientia: *Plus*, inquit, *improbum illum cædis sustinendo. Ab eo enim vapulabit, cujus gratia sustines*. Et S. Cyprianus ad Demetrianum: *Patientes facit de secutura ultione securitas*. Verumtamen quia malum esset inimico benefacere eo fine ut illi Deus irascatur, & mala quæ tibi intulit, vel inferre conatus est, in caput ipsius, quasi carbones ignitos, convertat, addit Apostolus: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Ne te vinci permittas a malitia inimici tui, quod fiet, si te ipsum ulciscaris aut ulcisci velis: sed patientia tua & beneficentia vince illius malitiam: vincetur autem illius malitia, si tua in illum caritate & beneficiis tractus, ex inimico amicus fiat.

S. Hieron. Epist. 150. ad Hedibiam Quæst. 1. & lib. 3. in Proverbia, ad c. 25 S. August. lib. 3. De Doctr. Christ. cap. 16. & alibi.

S. Joan. Chrysost. Hom. 22. Theodoret. Theophylact. Oecumen. & Photius ab eo citatus.

CAPUT XII.

Sensus Moralis.

1. O*Bsecro itaque vos, frares, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Sicut justitia fidei successit justitiæ legis, ita sacrificia fidei sacrificiis legis successerunt. Pro victimis ergo animalium mortuorum, quæ Deo per se non placebant, nec sanctos faciebant offerentes, exhibeamus & sistamus corpora nostra Deo viventia, sanctificata & consecrata per Spiritum ejus, illique accepta & placentia ut membra Filii ejus unigeniti Domini nostri Jesu Christi, ut victimas spirituales, quas illi fides offert in sacrificium bono usu & mortificatione Christiana sensuum.

Corpora nostra in Sacrificium offerenda bono usu & mortificatione sensuum.

„ Verum *enim* sacrificium est omne opus quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus. Unde & ipsa misericordia quæ propter Deum non fit, non est sacrificium. Ipse autem homo Dei nomine consecratus, in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est. Nam & hoc ad misericordiam pertinet, quam quisque in se ipsum facit. Propterea scriptum est, *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Corpus etiam nostrum cum per temperantiam castigamus, si hoc, quemadmodum debemus, propter Deum facimus, ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato: sed arma justitiæ Deo, sacrificium est. *Obsecro vos ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem.* Et quomodo, inquies, corpus hostia fiet? Nihil mali respiciat oculus, & factus est hostia. Nihil turpe loquatur lingua, & facta est oblatio. Nihil iniqui committat manus, & facta est holocaustum. *Immo non sufficiunt ista, sed ut bona etiam faciamus, opus est nimirum ut* Eleemosynam faciat manus; calumnias inferentibus benedicat os, auditus divinis continuo sermonibus vacet. " Nihil habet immundi hæc hostia: aliorum primitias complectitur. Et nos igitur tam manuum, quam pedum, tam oris, quam omnium aliorum primitias Deo reddamus. Talis hostia Deo placet, cum interea Judæorum immunda etiam fuerit. *Sacrificia enim eorum panis sunt luctus ipsis:* sed hostia nostra non sic. Illa quod consecratum est & oblatum, mortuum: ista vero vivum facit. *Quando enim membra nostra mortificaverimus, tunc demum vivere poterimus.* Nova siquidem hujus sacrificii nostri lex est. Atque ideo mirabile etiam est hoc ignis genus. Neque enim lignis opus habet, aut alia ejusmodi materia subjecta: sed in se ipso noster ignis vivit, nec victimam comburit, sed magis vivificat, *Exhibete corpora vestra.* Non ait, Facite corpora vestra hostiam, sed, *Exhibete*, ac si diceret. Nihil deinceps commune vobis sit cum ipsis. siquidem in jus alterius illa transcripsistis, nec amplius sunt vestri juris. Nam & illi qui equos bellicosos Regi, aut aliis dederunt, nullum amplius in illos jus habent. Et tu igitur membra tua ad bellum quod contra diabolum est exhibuisti, nefas est ut ad proprias operas illa retrahas. Aliud quoque nobis innuit Apostolus, nimirum quod oporteat illa probata facere, siquidem ea sumus exhibituri Deo; non tantum ad prælium, sed ad inhabitationem. Quoniam igitur membra tua Deo

S. August. lib. 10. De Civit. Dei, cap. 6.

Eccli. 30. 24.

S. Joannes Chrysost. Hom. 20.

„ sistere

BIBLIOTECA D. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

„ sistere debes ut hostiam, omnem ab illis maculam auferre cura. Nam „ si maculam habuerint, hostia non erunt. Neque enim offerri poterit „ oculus scortationi serviens, neque manus rapiens ac defraudans, nec pe- „ des claudicantes ac theatra adeuntes, nec venter deliciis serviens vo- „ luptatumque desideria inflammans, nec cor iram aut amorem fornica- „ rium fovens. Opus fuerit propterea corpus nostrum diligenter ab ejus- „ modi mendis curare. Nam si qui veteres hostias offerebant, jubebantur „ omnia prius considerare, nec quod auribus esset incisis, aut cauda mu- „ tilata, aut scabiosum, aut impetiginem habens, permittebantur offerre; „ multomagis nos, qui non irrationales oves, sed nos ipsos offerimus, „ majorem oportebit impendere diligentiam, atque ex omni parte mun- „ dos esse, ut & nos cum Paulo dicere possimus: *Ego enim jam delibor.* „ Erat enim quavis hostia purior, unde & libamen seipsum vocavit. Erit „ autem hoc, si veterem hominem sustulerimus, si membra nostra quæ „ sunt super terram mortificaverimus, si mundum nobis ipsi crucifixeri- „ mus. Ita neque gladio deinceps, neque altari, neque igne opus habe- „ bimus: immo omnibus istis; sed non manufactis. De sursum est ignis, „ desursum gladius, altare nostrum erit ipsa cæli latitudo. Si enim Eliæ „ sensibilem & corporalem hostiam offerenti delata desuper flamma omnia „ consumpsit, & aquam, & ligna, & lapides: multo magis hoc in tua „ oblatione fiet. Et si habueris fluxum quid ac temporale, obtuleris au- „ tem hostiam tuam mente recta: adveniens Spiritus sancti ignis & tem- „ porale illud consumet, & oblationem omnem perficiet. Quid vero est „ rationalis cultus? Spiritalis servitus, conversatio vitæ juxta Christum „ institutæ. Quemadmodum igitur qui in domo Dei servit, & sacris ad- „ dictus est, qualiscumque is fuerit, contrahitur, ac severior, castiorque „ redditur: " *ita & nos oportet omnem vitam dispositam habere, quemad- modum cultores Dei ac sacerdotes. Erit autem hoc, si pecunias tuas illi singulis diebus obtuleris, si proprii corporis Sacerdos fueris, & ejus quæ juxta mentem est virtutis; utpote quando modestiam, eleemosynam, mansuetudinem, patientiam obtuleris. Hæc enim faciens, rationalem cultum offers, hoc est, nihil babentem corporei, nihil crassi.* Ad hoc quilibet Christianus Sacerdos est, communi scilicet Sacerdotio, de quo 1. Petri 2. 9. *Regale Sacerdotium, gens sancta*; & Apocal. 1. 6. *Fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo.*

3. Reg. 18.

2. *Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.* Non corpus modo, sed animus præcipue Deo in sacrificium offerendus est, ut idem sit sacerdos & victima spiritualis sacrificii sui. Primus hujus sacrificii gradus est, renuntiare mundo, ita ut illius moribus non conformemur per cupiditatem, sed in Christum transformemur per caritatem. „ Nam si corpus, quo inferiore tamquam famulo vel instrumento utitur „ anima, cum ejus bonus & rectus usus ad Deum refertur, sacrificium „ est; quanto magis anima *ipsa, cum se refert ad Deum, ut igne amoris ejus accensa formam concupiscentiæ sæcularis amittat, eique tamquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens, quod ex ejus pulcritudine acceperit, fit sacrificium?* „ Nolite conformari huic sæculo, &c. *Prohibitio est, Nolite conformari huic sæculo: jussio autem, sed reformamini in novitate mentis vestræ. Illud pertinet ad non concupiscere, hoc ad diligere; illud ad continentiam, hoc ad justitiam; illud ad declinandum a malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiscendo enim vetustate exspoliamur, & novita-*

Non solum corpus, sed animus imprimis Deo inSacrificium offerendus est.

S. August. lib. 10. De Civit. Dei, cap. 6.

Idem lib. De Perfectione justitiæ hominis cap. 5.

[library stamp]

novitate induimur diligendo. Sed nec quisquam potest esse continens, nisi Deus det: & caritas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hoc autem fit de die in diem in iis, qui volendo, & credendo & invocando proficiunt, & præterita obliviscentes in ea quæ ante sunt extenduntur. Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cum in his implendis homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus; ac sic eum lex terrendo, ad Christum diligendum Pædagogi perducat officio. Sap. 8. 21. Rom. 5. 5.

„ *Nolite conformari huic sæculo*. Ostendit Apostolus esse quamdam formam hujus sæculi, & aliam esse sæculi futuri: & si qui sunt qui amant „ præsens sæculum, & ea quæ sunt in hoc mundo, secundum formam „ sæculi præsentis aptantur, de quo scriptum est, *Præterit figura hujus* „ *mundi*. Qui vero non respiciunt *ea quæ videntur, sed quæ non videntur,* „ & *æterna sunt*, transformantur & renovantur ad futuri sæculi formam. „ Et inde fit ut non agnoscat eos hic mundus, sed odio habeat & persequatur; sed agnoscant angeli Dei, qui sunt de sæculo venturo. Vide „ ne forte cum venerit ira in cor tuum, conformem te facias huic sæculo; similiter & concupiscentia mala, & avaritia, & cetera quibus præsens sæculum delectatur, formam tibi sæculi præsentis imponant. Si vero e contrario, mansuetudo, patientia, lenitas, continentia, fides, veritas, ceteræque virtutes habitent in mente tua, conformem te futuro „ sæculo facient, & ita pulchram animæ tuæ speciem reddent, ut Verbum „ Dei quod eam sibi despondit in misericordia & fide, dicat ad eam: *Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te*. Origenes lib. 9. in Ep. ad Rom. 1. Cor. 7. 31. 2. Cor. 15.

Sed reformamini in novitate sensus vestri. Quotidie te ipsum renova. „ Quemadmodum in ædibus, inveteratas perpetuo restituimus, ita & in te „ ipso facias. Peccasti hodie? Inveterasti mentem tuam? Ne desperes, sed „ renova ipsam pœnitentia, lacrymis, confessione, bonorumque operum „ studio. Id autem facere numquam intermittas. Cupiditas cæca est, & mundum excæcat; eam ne consulatis, ne audiatis; sed fidei & caritatis lumine ducamini, *Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta*. Voluntati Dei agnoscendæ & implendæ, quantum in nobis est, studere debemus. Voluntas Dei sanctificatio nostra, salus nostra. Et qui sunt (inquies qui non agnoscunt quæ sit voluntas Dei, & quæ sibi utilia sint ad salutem? Qui præsentibus rebus afficiuntur, qui divitias „ amant, & divites beatos existimant, qui paupertatem vilipendunt, qui „ dignitates & honores ambiunt, qui mundi gloriam sectantur, qui se ipsos „ magnifaciunt. Quæ sunt quæ Deus vult? Ut in paupertate vivamus, „ in humilitate, in contemptu gloriæ, in temperantia, non in deliciis; in „ tribulatione, non in quiete; in luctu, non in risu. Sed multi sunt qui „ ista tamquam malum omen aversantur, tantum abest ut putent utilia „ esse ad salutem, & ex Dei voluntate: atque ideo huic sæculo nequam semper conformantur, nec renovantur mente, ut recte de officiis Christianæ vitæ, suique status judicent. Porro „ Nisi renovatus sit sensus, & totus Dei sapientia illluminatus, probare non potest quæ sit voluntas Dei. „ In multis enim putatur esse voluntas Dei, & non est. In quo is utique qui sensum non habet renovatum, errat & fallitur. Est autem revera non cujuscumque sensus, sed valde renovati, & ad Dei jam imaginem reformati, probare in singulis quibusque quæ agimus, quæ loquimur, quæ cogitamus, si sit voluntas Dei, & nihil omnino vel agere, „ vel dicere, vel cogitare, quod voluntati Dei non senserit convenire. S. Chrys. Hom. 20. in hanc Ep. Voluntati Dei agnoscendæ & adimplendæ, studere debemus quantum in nobis est. Origenes.

Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

S. Bernard. l. 5. De Consider. cap. 4.

Bona in se, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis, & nihil ultra quærentibus.

S. Thomas Lect. 1.

Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, id est, qua vult bonum honestum nos velle, & ad hoc suis præceptis nos inducit. Michææ 6. 8. *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat a te: Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Dicitur voluntas Dei *beneplacens*, quatenus delectabile est animo bene disposito id quod Deus vult nos velle. Psal. 18. 9. *Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda.* Hæc est illa suavitas, quam Dominus dat, ut terra no-

S. Aug. Serm. 22. in Psal. 128.

„ stra det fructum suum; ut bonum vere bene, id est, non mali carnalis „ formidine, sed boni spiritalis delectatione faciamus. Voluntas Dei *per-* „ *fecta* est, quatenus Deo ut fini ultimo nos conjungit. Genes. 17. 1. *Ego Deus omnipotens: Ambula coram me, & esto perfectus.* Et Matth. 5. 48. *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.*

S. Thomas.

„ Talem „ experiuntur Dei voluntatem illi qui non conformantur huic sæculo, sed „ reformantur in novitate sensus sui. Illi autem qui in vetustate perma- „ nent, sæculo conformati, judicant Dei voluntatem non esse bonam; sed „ gravem & inutilem. Ecclesiastici 6. 21. *Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors.*

3. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

Origenes.

„ Non in „ suasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed per gratiam quæ sibi data est, „ Romanos Apostolus ad virtutem hortatur. Est enim multa differentia „ per gratiam loquentis, & per humanam sapientiam. Ex rebus ipsis sæ- „ pe compertum est, nonnullos eloquentes & eruditos viros, non solum „ in sermone, sed & in sensibus præpotentes, cum multa in Ecclesiis di- „ xerint, & ingentem plausum laudis acceperint, neminem tamen audito- „ rum ex his quæ dicta sunt compunctionem cordis accipere, nec profice- „ re ad fidem, nec ad timorem Dei ex recordatione eorum quæ dicta sunt „ incitari, sed suavitate quadam & delectatione sola auribus capta disce- „ ditur: sæpe autem viros non magnæ eloquentiæ, nec compositioni ser- „ monis studentes, verbis simplicibus & incompositis multos infidelium ad „ fidem convertere, superbos inclinare ad humilitatem, peccantibus stimu- „ lum conversionis infigere. Et hoc utique signum est, sicut Apostolus di- „ cit, per gratiam loqui quæ data est ei. Alia ergo est virtus sermonis, „ qui per gratiam dicitur, & alia vis doctrinæ quæ potestas vocatur. Alius „ sermo est ex eruditione communi, qui quamvis lautus sit & arte com- „ positus, tamen si non per gratiam vel dicitur vel scribitur, delectare „ fortassis potest legentem; adducere autem ad profectum non potest au- „ ditorem. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

Loquentium per gratiam, & loquentium per humanam sapientiam discrimen.

S. Chrysost. Hom. 20. in hanc Ep.

„ His verbis humilitatem commendat Apostolus Dominum imitatus. „ Quemadmodum enim ille Sermonem in Monte habitum hinc exorsus est, „ dicens, *Beati pauperes spiritu*: ita & ipse Paulus, moralem hujus Episto- „ læ partem ab humilitate orditur, ac monet ne quis arroganter de se „ sentiat, est enim istud voluntas Dei: sed ita sentiat ut modestus sit. „ Alioquin sanæ mentis non est. Iis enim qui natura stulti sunt miserior „ est homo superbus & arrogans. Natura siquidem stultum esse nihil ha- „ bet criminis, magnifice vero de se sentiendo stultum fieri, venia caret, „ majusque affert supplicium. Quam stulti sunt qui Dei donis efferuntur „ & in-

Stulti sunt, qui de se humiliter ac modeste non sentiunt.

„ & insolescunt! Nam si principium sapientiæ est timor Domini, princi-
„ pium ergo stultitiæ erit non cognoscere Dominum. Si ergo cognoscere,
„ sapientia est, non cognoscere vero stultitia, sequitur quod extrema stultitia
„ est superbia. Qui Dei donis ad superbiam abutuntur, accensæ stupæ si-
„ miles sunt, quæ post incendium tumidum quid esse, & in nescio quid
„ præcipui immutata videtur, modicum vero passa contactum totum ami-
„ sit, omni cinere vilior apparens. Tales sunt illorum animi. Nam & il-
„ lorum inanem inflationem si facilis quidam contactus apprehenderit, hu-
„ miliare dejicereque poterit. Oportet enim omnino ut infirmus sit, qui
„ arrogans est. Altitudo siquidem valida non est: sed quemadmodum aqua-
„ ticæ ampullæ facile rumpuntur, ita & illi facile pereunt ... Humilita-
„ tem igitur exerceamus. Nihil enim illa potentius: sed & petra est for-
„ tior, adamante solidior, & in majori nos securitate collocat, quam queant
„ vel turres, vel urbes, vel muri, omnibusque diaboli machinamentis sub-
„ limior facta; contingere volentibus insuperabiles facit. Ne igitur Dei do-

Humilitatis vires.

nis extollamur, immo humiliores efficiamur, cum nobis a Deo liberaliter data sint; nosque rationibus reddendis magis obnoxios faciant. Contineamus nos intra fines a Deo nobis constitutos. Ordinem vocationis nostræ prætergredi, talenti & gratiæ, quam nobis Deus impartitus est, mensuram excedere velle, temeritatis est & arrogantiæ. *Omnibus dico*, (communis enim hæc lex est, quandoquidem Dominica est) *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.* Humilitas & fides spiritalis ædificii diversa ratione fundamenta sunt: humilitas, quatenus expellit superbiam cui Deus resistit, & præbet hominem subditum & patulum ad suscipiendum influxum divinæ gratiæ, in quantum evacuat inflationem superbiæ. Se ipso plenus est homo superbus, hanc plenitudinem evacuat humilitas, ut fides per quam primus est accessus ad Deum, & quæ hac ratione fundamentum est virtutum ceterarum, in profundo cordis abscondatur & collocetur. Igitur fides secundum mensuram humilitatis a Deo donatur: gratiæ ac dona secundum fidei mensuram unicuique divisam impertiuntur. *Quantum illuc fidei capacis afferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus.*

Humilitas & fides, Spiritualis edificii fundamentum diversa ratione,

S. Thomas Secunda Secunda Quæst. 161. Art. 5. ad 2.

S. Cyprian.

4. 5. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Istud totius Christianæ Religionis principium est, quod discrimen ejus a Judaismo complectitur, clavis Scripturarum, veritatum fidei, Ordinis hierarchici, regularum caritatis & conversationis Christianæ. *Hoc est sacrificium Christianorum.* Multi unum corpus sumus in Christo. *Quod etiam Sacramento Altaris fidelibus noto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea re quam offert, ipsa offeratur.* Caput nostrum Christus est, qui nos in unitatem corporis sui per gratiam suam vocavit, sibique per Spiritum sanctum copulavit. Grato in illum animo simus, illi nos omnia debere, nihil sine illo nos posse profiteamur; illi per caritatem ita cohæreamus, numquam ut ab illo separemur. *Totus Christus caput & corpus. Caput ille Salvator corporis qui jam ascendit in cælum: corpus autem Ecclesia, quæ laborat in terra.* „ Hoc
„ autem corpus nisi connexione caritatis adhæreret capiti suo, ut unus fie-
„ ret ex capite & corpore, non de cælo persecutorem corripiens diceret,
„ *Saule, Saule, quid me persequeris?* Quando eum jam in cælo sedentem
„ nullus homo tangebat, quomodo eum Saulus in terra sæviens adversus
„ Christianos aliquo modo injuria percellebat? Non ait, Quid sanctos meos,

Unitatis Christi capitis & membrorum ejus admirabile Mysterium.

S. Aug. l. 10. De Civit. Dei, cap. 6.

S. Aug. Enar. 2. in Psal. 30.

Act. 9. 4.

 „ quid

„ quid ſervos meos; ſed, *Quid me perſequeris*, hoc eſt, quid membra mea „ Caput pro membris clamabat, & membra in ſe caput transfigurabat. Admirabilis hujus unitatis Myſterium, qua multi unum corpus ſumus in Chriſto, evidentius exprimit alibi Apoſtolus noſter: *Sicut enim*, inquit, *corpus* „ *unum eſt*, *& membra habet multa*, *omnia autem membra corporis cum ſint* „ *multa*, *unum tamen corpus ſunt*: *ita & Chriſtus*. Loquens de membris Chri- „ ſti, hoc eſt de fidelibus, non ait, Sic & membra Chriſti, ſed totum hoc „ quod dixit, Chriſtum appellavit: Sic & Chriſtus membra multa, unum „ corpus. Ergo ſimul omnes nos cum capite noſtro Chriſto, ſine capite no- „ ſtro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite noſtro vitis: ſine capite „ noſtro, quod abſit, ſarmenta præciſa, non alicui operi agricolarum, ſed „ igni tantummodo deſtinata. Ideo & ipſe in Evangelio, *Ego ſum vitis*, *vos* „ *palmites*, *Pater meus agricola eſt*: &, *Sine me nihil poteſtis facere*, Domine, „ ſi ſine te nihil, totum in te. Etenim quicquid ille operatur per nos, nos „ videmur operari. Poteſt ille multum & totum ſine nobis, nos nihil ſine ipſo.

1. Cor. 12. 12.

Joan. 15. 5.

Mutuam ſibi debent opem Chriſtiani ut ejuſdem corporis membra.

Multi unum corpus ſumus in Chriſto, *ſinguli autem alter alterius membra*. Excellentioribus myſtici corporis membris reverentiam majorem exhibeamus, omnibus honorem, caritatis affectum, concordiam, miniſterium & mutuum adjutorium, in iis præſertim quæ ſalutem æternam ſpectant, ſiquidem *ſinguli* ſumus *alter alterius membra*. Dixit olim Philoſophus quidam Ethnicus, *Nemo alteri vivit*, *moriturus ſibi*. Sed Chriſtianus ſibi ſoli non vivit, ceteris enim Chriſti membris, quorum & ipſe membrum eſt, ſervire debet ad ſalutem; ſi quæ talenta accepit a Chriſto, in communem utilitatem impendere, ceteris membris indigentibus, de facultatibus ſuis, conſilio, adhortatione, ſpiritualibus correptionum medicamentis, conſolatione in adverſis rebus, bonis exemplis, & quocumque poteſt modo, ſive corporaliter, ſive ſpiritualiter opitulari & ſubvenire, quoniam ſumus *ſinguli alter alterius membra*.

Dei donis ad ejus gloriam & proximorum utilitatem utendum eſt.

Origenes.

6. 7. 8. *Habentes autem donationes ſecundum gratiam*, *quæ data eſt nobis*, *differentes*, *ſive prophetiam ſecundum rationem fidei*, *ſive miniſterium in miniſtrando*, *ſive qui docet in doctrina*, *qui exhortatur in exhortando*, *qui tribuit in ſimplicitate*, *qui præeſt in ſolicitudine*, *qui miſeretur in hilaritate*. Pro donis quæ nobis per Dei gratiam collata ſunt gratias agamus humillimas: illis utamur ad eum finem propter quem nobis data ſunt, ad Dei gloriam, ad ædificationem Eccleſiæ, ad proximorum utilitatem, ad noſtram ſanctificationem, quæ ſine caritate & humilitate perfici non poteſt. „ Videmus „ nonnullos accepiſſe gratiam doctrinæ vel exhortationis ad plebem, & „ ex hoc ipſo in ſuperbiam elatos, in judicium incidiſſe diaboli: alios „ accepiſſe quidem gratiam, ſed negligentia animi, & vitæ deſidia corru- „ piſſe: quorum typus erat ille qui acceptum talentum in ſudario colli- „ gavit, nec operari ex eo aliquid voluit. Propterea Apoſtolus ad Timotheum ſcribit: *Noli negligere gratiam quæ in te eſt*: tamquam ſciens poſſe gratiam per negligentiam deperire. Non ex ſolis porro liberi arbitrii viribus pendet bonus talentorum & donorum uſus, ſed ex gratia quæ data eſt nobis: nec tamen ſic ex gratia pendet, ut non cooperemur, & ſecundum fidei caritatiſque menſuram gratiam promereri non poſſimus ampliorem. Igitur qui donum verbi, ſeu talentum prædicationis, & explicationis ſacrarum litterarum a Deo accepit, eo utatur ad ædificationem fidei, ad converſionem peccatorum, ad ſalutem animarum, non ad auram popularis gloriæ captandam, utatur non ut ſibi aditum aperiat ad beneficia & dignitates Eccleſiaſticas; ſed ut homines ad Chriſtum adducat; fidei regulas, analogiam,

1. Timoth. 4.

œconomiam, Moralis & Disciplinæ Christianæ principia & singula capita probe intelligat, & ex Scriptutis sacris, & Traditione collecta assidua meditatione revolvat, ut ex iis fidem gignat, nutriat, roboret, defendat; moresque hominum informet; destruat errorem, eradicet cupiditatem, accendat caritatem. Sanctimoniam, zelum, austeritatem, fortitudinem Prophetarum imitetur. Concionatores enim veluti Prophetæ sunt novæ Legis. *Sive prophetiam secundum rationem fidei.* Qui ad Ministerium Ecclesiasticum vocatus est, ut Christi gregem regat, & pascat, ita incumbat in functiones ministerii sui, ut negotiis sæcularibus se non implicet, nec postposita gregis cura versari magis amet in Aula & obsequiis Principum, quam in statione sua residere, & omnes sacri Ministerii partes implere: quod recte Ministerium ab Apostolo vocatur, non principatus; quia servire & consulere debent populorum saluti, & se totos ad sanctum illud opus impendere, ut Christi cooperatores, qui ad Episcopatum aut Sacerdotium, seu ad quasvis Præfecturas sacras vocati sunt; non honorem & dominationem quærere & amare. *Sive ministerium in ministrando.* Qui docendi donum accepit, doceat rem non ingenii, sed doctrinæ; quod sibi traditum, non quod a se inventum; quod in Ecclesia didicit, quam ex deposito Ecclesiæ accepit doctrinam, populis fideliter explicet; docilitatem & humilitatem cum doctrina conjungat; ab Ecclesia, quæ magistra veritatis est, a Romano Pontifice, Veritatis Interprete, omnium Christianorum, ipsorumque Doctorum Doctore, & ab Episcopis emendari paratus & doceri, si forte aberraverit. Doceat autem ad ædificationem; doceat magis recte vivere, quam disputare, aut eloquenter disserere; doceat prius quod utilius est ad salutem; doceat diligentius quod vehementius est ad amorem Dei & proximi; ad majorem denique Dei gloriam doceat, exemplo non minus quam verbo, *Qui* enim *fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Postulet autem a Deo cælestis & salutaris doctrinæ lumen, assidua, humili & ferventi oratione: Quia *etsi sit aliquis perfectus in doctrina, & desit ei doctrina gratiæ quæ ex Deo est, in nihilum reputabitur*, ait Origenes. *Qui docet, in doctrina.* Qui donum habent exhortandi peccatores ut ad meliorem frugem redeant, & consolandi afflictos ne in tribulatione deficiant, Scripturarum verbis prudenter aptatis & in unum collectis eos exhortentur & consolentur. *Qui exhortatur, in exhortando.* Accidit enim sæpe animæ tribulationum pondere desperatio, nec facile reparari aut refici quibuscumque verbis potest, quamvis polita illa sint & plausibilia. *Si vero sermo habens virtutem gratiæ Dei fuerit adhibitus, tunc cor ejus penetrat, & consolationem præbet, ad spem revocat desperatione summota*, secundum quod per Prophetam dictum est a Domino: *Sacerdotes, loquimini in corde Jerusalem.* Qui eleemosynam erogat indigentibus, in simplicitate cordis hoc faciat; hoc est, ne videatur quidem egenis benefacere, corde vero laudem quærat ab hominibus. Non est enim simplicitas, si aliud agi manibus videatur, aliud corde quæratur. Spes temporalium commodorum, ostentatio & vana gloria, personarum acceptio, anxius timor ne male collocentur eleemosynæ, & ne inopiam forte simulantibus distribuantur, aut ne erogantibus necessaria deficiant, aut prava quævis intentio corrumpendi per eleemosynas eos quibus tribuuntur, sive quoad animam dumtaxat, sive quoad animam & corpus, eleemosynæ simplicitati opponuntur, *Qui tribuit in simplicitate.* Sed tamen prudens esse debet in tribuendo simplicitas. Admonendi sunt (inquit S. Gregorius) qui jam quæ possident, misericorditer tribuunt, ut a cælesti Domino „ dis-

Origenes.

Isai. 40. 2.

S. Greg. Pastoralis Curæ p. 3. Admonit. 21. „ dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant; & tanto „ humiliter præbeant, quanto & aliena esse intelligunt quæ dispensant, „ Cumque in illorum ministerio quibus accepta largiuntur, constitutos se „ considerant, nequaquam eorum mentes tumor subievet, sed timor pre- „ mat. Unde & necesse est ut sollicite perpendant, ne commissa indigne „ distribuant; ne quædam quibus nulla, ne nulla quibus quædam, ne mul- „ ta quibus pauca, ne pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt; „ ne præcipitatione hoc quod tribuunt inutiliter spargant; ne tarditate „ petentes noxie crucient; ne recipiendæ hic gratiæ intentio subrepat; ne „ dationis lumen laudis transitoriæ appetitio extinguat; ne oblatum mu- „ nus conjuncta tristitia absorbeat; ne in bene oblato munere animus plus „ quam decet hilarescat; ne sibi quidquam, cum totum recte impleverint, tribuant, & simul omnia postquam peregerint perdant. *Qui tribuit in simplicitate*. Qui præsunt fratribus vel Ecclesiæ, præsint *in sollicitudine*, non humanarum causarum aut sæcularium rerum, sed salutis animarum, qualem 2. Cor. 11. 28. alibi describit Apostolus; *Instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Origenes. Qui præest Ecclesiis, talem solicitudinem habere debet, & illam aliam sæcularem omnino habere non debet. „ Ita præsis (*inquit S. Ber-* S. Bernar. l. 3. De Consíderat. cap. 1. „ *nardus ad Eugenium P. P. M. scribens*) ut provideas, ut consulas, ut „ procures, ut serves, Præsis ut prosis; præsis ut fidelis servus & prudens, „ quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? Ut des illis „ escam in tempore; hoc est, ut dispenses, non imperes. Hoc fac, & „ dominari ne affectes hominum homo, ut non dominetur tui omnis in- „ justitia. Recordare nunc vocis illius: *Sapientibus & insipientibus debitor* „ *sum*. Et si non indebitam tibi ipsam censes, hoc quoque simul memen- „ to debitoris molestum nomen servienti potius quam dominanti congrue- Luc. 16. „ re. Servus in Evangelio audit: *Quantum debes Domino meo?* Ergo si te „ agnoscis sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed debitorem: „ curandum summopere tibi & tota vigilantia considerandum, quomodo „ & qui non sapiunt, sapiant, & qui desipuere resipiscant. At nullum ge- „ nus insipientiæ infidelitate insipientius. Interest proinde tua dare ope- „ ram quam possis, ut increduli convertantur ad fidem, conversi non „ avertantur, aversi revertantur: porro perversi ordinentur ad rectitudi- „ nem, subversi ad veritatem revocentur; subversores invictis rationibus „ convincantur, ut vel emendentur ipsi, si fieri potest: vel si non, per- „ dant auctoritatem facultatemque alios subvertendi.

Dilectionis Christianæ caracteres. 9. 10. 11. 12. 13. *Dilectio sine simulatione*. Primus amicitiæ Christianæ fraternæque caritatis caracter est sinceritas & veritas, ut proximum animo diligamus, sine simulatione, sine adulatione, sine inconstantia, sine ullo privatæ utilitatis intuitu. „ Hanc dilectionem si habueris, neque pecuniarum S. Chrysost. Hom. 21. „ senties sumptum, neque corporis laborem, neque molestiam verborum, „ neque ministerii sudorem; sed omnia generose feres, sive corpore, sive „ pecuniis, sive sermone, seu quovis alio modo proximo succurrendum „ sit. Quemadmodum igitur non solum largitionem exigit, sed eam quæ 1. Amicitiæ Christianæ caracter, sinceritas. „ fit in simplicitate; neque solum præsidentiam, sed simul & diligentiam; „ neque solum misericordiam, sed & adjunctam hilaritatem: ita & dile- „ ctionem non simpliciter exigit, sed eam quæ est sine simulatione. Nam „ ea demum vera dilectio est. Quæ si talis fuerit; omnia sequentur. Nam „ qui miserebitur, hilariter miserebitur: sui enim ipse miserebitur. Et qui „ præerit, diligenter præerit: sibi enim ipsi præerit. Et qui dabit, largiter ac „ copio-

„ copiose dabit: sibi enim ipsi dabit. Multi enim unum corpus sumus in Christo.

2. Character caritatis est odium mali, in iis etiam quos diligimus, „ odium perfectum. Quia enim & dilectio quædam in malis rebus est, „ qualis est lascivorum, & eorum qui in rapinis ejusdem sunt animi, & „ compotatorum, ab illa, de qua loquimur, avellens, addit Apostolus: „ *Odientes malum.* Non dicit, abstinentes a malo, sed odio quod malum „ est prosequentes, & quidem odio vehementi. Quoniam enim multi sunt „ qui licet mala opere ipso non faciant, malorum tamen interea concu- „ piscentiam habent, propterea dicit, *odio malum habentes*. Mentem „ scilicet nostram purgatam vult, multamque nos adversum malitiam „ habere inimicitiam, multum odii, multum belli: ut sicut Medicus odit morbum in ægroto, & omnem artem, omnem curam adhibet ad illum destruendum, ut salvus sit ægrotus; ita Christianus peccatum oderit in amico; nec illi umquam ad peccandum ferat opem, aut consensum adhibeat, vel quovis modo conniveat: sed ad peccati destructionem in illo nitatur modis omnibus quos inspirare caritas potest, ut salutem amici procuret.

2. Amicitiæ Christianæ character, odium mali.

Tertius amicitiæ Christianæ sive caritatis character, est adhærere bono, amicos diligere propter bonum virtutis quod in illis est; & bonum illud ubique diligere; nam proximum diligere propter bona naturæ, corporis, animi, fortunæ; propter utilitatem, honorem, vel delectationem, quam ex illius amicitia percipimus, cupiditas est, non caritas. *Adhærentes bono.*

3. Amicitiæ Christianæ character, amicos diligere propter bonum.

Quartus amicitiæ Christianæ & caritatis character est, ut sit tener, vehemens, reciprocus erga proximos amor, quasi fratrum, qui scilicet *unum patrem agnoverunt Deum, & biberunt eumdem Spiritum sanctitatis*. Hæc nota Christianorum propria. *Vide ut se diligant* (inquiebant Ethnici) *Et, ut pro alterutro mori sint parati.....* Sic mutuo, quod doletis, amore „ diligimus, quoniam odisse non novimus: sic nos, quod invidetis, fra- „ tres vocamus, ut unius Dei parentis homines, ut consortes fidei, ut „ spei coheredes (ait alter Christianæ Religionis Apologista) *Caritate fraternitatis invicem diligentes.*

4. Tenera sit & vehemens erga proximos caritas. *Tertullian. in Apolog.* *Minutius Felix.*

Quintus amicitiæ Christianæ character est reverentia mutua, cum humilitate conjuncta. Reverentia levitatem & familiaritatem nugacem, scurrilem, mundanam, & Christiana gravitate & sanctitate indignam excludit: humilitas alterutrum honore prævenit. Hac ratione & nascitur dilectio, & nata perdurat. Nihil enim ita facit amicos, ut studium illud proximum honorando vincendi. Non autem dilectio solum hinc nascitur, sed & major honor. *Honore invicem prævenientes.*

5. Amicitiæ Christianæ character, mutua reverentia.

Sextus amicitiæ Christianæ character est sancta sollicitudo & attentio ne officiis umquam suis erga proximos desit, ne illos juvandi opportunitas elabatur. Nihil ita diligi facit, ut juncta honorandi studio providentia. Neque enim satis est ut diligas, sed oportet ut & providentiæ studio serveas: hoc ex dilectione nascitur, & dilectio ex hoc magis accenditur. Sunt enim multi qui licet mente diligant, manus tamen adjutrices non porrigunt ex innata quadam socordia. Sunt alii gravibus quidem vitiis minime dediti, sed ad cuncta Christianæ pietatis & virtutis, propriique status officia segnes ex prava quadam indolentis animi dispositione. Circa temporalia negotia solliciti sunt, circa unum maximeque necessarium salutis æternæ negotium stupenda laborant incuria. Attendamus qua de re, quanti momenti agatur, quibus ab hostibus, quam callidis, quam inten-

6. Amicitiæ Christianæ character, sollicitudo ne officiis suis erga proximum desit. *S. Chrysost. Hom. 21.*

tis in nostram perniciem, obsideamur undique ac permamur; & simus *solicitudine non pigri*.

7. Caritatis caracter, fervor spiritus. Septimus caritatis & amicitiæ Christianæ caracter est fervor spiritus, quo fit ut nulla difficultate deterreamur ab officiis proximo exhibendis ubi se dederit occasio, sed prompte & sancto quodam animi impetu ad ea feramur, sicut caritatis fervor urget nos ut omnia erga Deum officia prompte & alacriter impleamus. Non momentaneus sit ille fervor, sed continuus; omnia opera nostra igne fervidæ caritatis succendantur, ut sacrificia sint Deo grata. Vult Apostolus, *Ut nos qui sub lege Spiritus vivimus, nihil remissum, nihil tepidum habeamus in nobis, sed cum fervore spiritus & calore fidei cuncta peragamus*. „Ubique vehementiam requirit in omnibus „Christianæ vitæ officiis. Non enim dicit, date tantummodo, sed, date „largiter: neque præsitis solum, sed cum solicitudine: neque simpliciter „misereamini, sed cum hilaritate: neque tantum honorate, sed præcedite „ac prævenite: neque diligite tantummodo, sed sine simulatione: neque „adhærete solum bonis, sed conglutinemini illis: neque tantum diligite, „sed propense amico affectu diligite: neque studete tantummodo ut of„ficia vestra impleatis, sed non pigre: ita & hic non simpliciter dicit, „Spiritum habetote; sed ferventem exigit spiritum. Si virtutes illas ha„bueris, majorem Spiritus gratiam attrahes. Si vero in te Spiritus sanctus „fuerit, te faciet ad omnia officia mox commemorata diligentem, redden„turque per illum & per dilectionem omnia facilia. Fiat, Domine, in nobis Spiritus tuus duplex, spiritus fidei & intelligentiæ, quo illuminetur ratio; spiritus fervoris, quo inflammetur affectio. Da ut in via mandatorum tuorum non solum ambulemus, sed curramus. *Spiritu ferventes*. Curramus post Christum in odorem unguentorum ipsius. „Erubescat anima con„versa ad Dominum minori affectu sectari justitiam, quam iniquitatem „antea sectaretur. Pudeat negligentius nunc in vitam, quam prius in mor„tem ire, & minori studio salutis acquirere quam perditionis augmentum. „Nam ut omnino simus inexcusabiles, in via vitæ quo citius, eo facilius „curritur, & leve Salvatoris onus quo crescit amplius, eo portabilius est. „Nonne & aviculas levat, non onerat pennarum sive plumarum nume„rositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. „Sic disciplinam Christi, sic suave jugum, sic onus leve, quo deponimus, „eo deprimimur ipsi: quia portat potius quam portatur. *Spiritu ferventes*, sic currite, ut comprehendatis. *In schola Christi non proficere, deficere est*. Nemo proinde dicat: Satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut he„ri & nudiustertius. In via residet qui ejusmodi est: in scala subsistit ubi „neminem Patriarcha vidit non ascendentem aut descendentem.

Origenes.

S. Chrysost.

S. Bernardus Epist. 343.

8. Fervor intuitu Domini, cui servimus, fovendus est. Octavus caracter caritatis & amicitiæ Christianæ est, Christum in proximo intueri, fervoremque suum fovere consideratione Domini cui servimus. Rex Regum est, & Dominus dominantium, cui totum debemus quod sumus, quod vivimus, quod agimus; cui servire, regnare est; qui servis suis mercedem certissimam promisit & reddit, regnum æternum, vitam immortalem, omne bonum, gaudium cujus non erit finis, seipsum. Non alterius mercedis intuitu ei serviamus, qui ait: *Ero merces tua magna nimis*. Non est castum cor, si Deum ob mercedem alteram ab ipso Deo „colit. Amatoribus suis Dominus noster Jesus Christus quid dicit? *Qui diligit me, mandata mea custodit; & qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & ostendam illi me ipsum*. Si non amas, parum est: si „amas, si suspiras, si gratis colis eum, a quo gratis emtus es, si conside-

Joan. 14. 23.

S. Aug. Enar. in Psalm. 55.

„ratis

„ ratis in te beneficiis ejus suspiras, & inquietum habes cor desiderio ejus; „ noli extra eum aliquid ab eo quærere, Ipse tibi sufficit. Etenim avari- „ tia terram quærebat possidere totam, adde & cælum: plus est qui fecit „ cælum & terram. In humanis conjugiis considerate cor castum quale „ sit ad Deum. Non diligit uxorem suam, qui propter dotem illam dili- „ git; Non maritum caste diligit, quæ propterea diligit, quia aliquid do- „ navit, aut quia multum donavit. Si ergo maritus carnalis gratis dili- „ gitur, si caste diligitur, & uxor carnalis gratis diligitur, si caste diligi- „ tur: Deus quomodo diligendus est, verus & verax animæ maritus ad prolem sempiternæ vitæ fœcundans & steriles nos non esse permittens? Illum ergo sic diligamus, ut aliud præter ipsum non diligatur: ita serviamus illi in sanctitate & justitia omnibus diebus nostris, ut nihil præter ipsum speretur: & sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri semper ad Dominum Deum nostrum respiciant, ut quæ illi grata sunt faciamus. *Domino servientes.*

12. 13. Caritas solatium in bonis hujus vitæ, vel in ipsa suavitate amicitiæ non quærit, sed in spe bonorum futurorum, quæ ad omnia incommoda & mala hujus vitæ pro gloria Dei & salute proximi toleranda erigit ac roborat animum. *Spe gaudentes*: spe (inquam,) beatæ vitæ, *quo nullum malum admittatur, & ubi summum bonum numquam amittatur. Hoc piorum præmium est, cujus adipiscendi spe vitam istam temporalem atque mortalem, non tam delectabiliter quam tolerabiliter ducimus, & mala ejus tunc bono consilio & divino munere fortiter ferimus, cum bonorum æternorum fideli Dei promissione, & fideli nostra exspectatione gaudemus.* „ Ad hoc nos ex- „ hortatur Apostolus Paulus dicens, *Spe gaudentes, in tribulatione patien-* „ *tes.* Ostendit enim quare in tribulatione patientes, præmittendo, *Spe* „ *gaudentes.* Hoc Christus Dominus Deus & Magister noster latente ma- „ jestate divinitatis, & carnis infirmitate apparente, non solum sermonis „ oraculo docuit, verum etiam suæ passionis & resurrectionis exemplo „ roboravit. In altera enim qualia tolerare, in altera qualia debeamus „ sperare monstravit. Assuescamus beati esse spe, ut simus etiam re, cum „ pietati perseverantissimæ retribuetur merces felicitatis æternæ. *Spe gauden-* „ *tes. in tribulatione patientes.* Jejunium est in tribulatione certaminis, ci- „ bus in spe pacis, quæ perfecta non erit, nisi cum corpus nostrum, cu- „ jus exspectamus redemptionem, induerit immortalitatem. Quod nondum „ adipiscendo gloriamur, sed sperando jam pascimur. Simul ergo cum viam „ Domini carpimus, & a vanitate præsentis sæculi jejunemus, & futuri pro- „ missione reficiamur, hic non apponentes cor, illuc pascentes sursum cor.

Caritas solatium non quærit nisi in spe bonorum futurorum.

S. Aug. Epist. 155. alias 52. ad Macedon.

S. Aug. Serm. 263. alias De Tempore 174. & De Diversis 90.

Quia vero ad hæc par non est humana fragilitas, auxilium Dei continuo implorandum est, sine cujus gratia patientia nostra in adversis deficeret. *Orationibus instantes.* Pro nostris & proximorum spiritualibus necessitatibus coram Deo semper gemendum, semper ejus gratia imploranda est, pro nostra aliorum salute in hoc exilio semper Deo supplicandum. Quod enim ait alibi Apostolus noster, *Sine intermissione orate,* QUID *est aliud quam beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? semper ergo hanc a Domino Deo desideremus, & oramus semper.* Quam autem nunc tractamus Apostoli sententiam, Sanctus Augustinus sic legit: *In oratione tolerantes.* Quid est tolerantes? Quia, inquit, differimini. *Toleretur quod differtur, quia cum venerit non aufertur.* Si Deum vere amamus, illum desideramus, quamdiu cum eo non sumus. *Desiderium nostrum differtur, ut crescat, crescit ut*

Orationi assidue instandum.

1. Thes. 5. 16.

S. Aug. Epist. 130. alias 121. ad Probam.

S. Aug. Enar. in Psalm. 83.

capiat.

Peregrinari a Domino, magna justorum tribulatio. *capiat*. Dilatio fruitionis Dei, magna piis tribulatio est, quam ut patienter sustineant, assidue & perseveranter orant. Ideo Psalmista ait: *Tribulationem & dolorem inveni, & nomen Domini invocavi*. „Non dixit, Inveni

Psalm. 114. 3. „ tribulationem, nisi quamdam quæ latet. Quædam enim tribulatio quos„ dam in hoc sæculo latet, qui putant sibi bene esse, cum peregrinentur

2. Cor. 5. 6. „ a Domino. *Quamdiu enim sumus in corpore*, inquit, *peregrinamur a Do*„ *mino*. Si a patre tuo homine peregrinareris, miser esses: a Domino pe„ regrinaris, & felix es? Ergo sunt qui putant bene sibi esse. Qui au„ tem intelligunt in qualibet circumfluentia copiarum & voluptatum, „ quamvis ad nutum cuncta deserviant, quamvis nihil molestum irrepat, „ nihil adversum terreat, tamen in malo se esse quamdiu peregrinantur „ a Domino, acutissimo oculo tribulationem & dolorem invenerunt, & „ nomen Domini invocaverunt. Propterea dicit Apostolus: *In tribulatione* „ *patientes, orationi instantes*.

Eleemosynarum largitio, cælestis negotiatio. Decimus caritatis caracter est, bona temporalia divites inter & pauperes per largitionem copiosam eleemosynarum communia facere, utpote quorum anima una & cor unum est in Deo. Necessitas gratiæ juncta societati naturæ divites Christianos ad pauperum fratrum inopiam sublevandam obligat. *Necessitatibus sanctorum communicantes*. Præclare Tertullianus:

Tertullian. Apolog. c. 39. *Ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem*. (Ethnicos alloquitur) *Itaque qui animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos præter uxores*.

S. Chrys. Hom. 21. in hanc Ep. „ Non ait Apostolus: Necessitatibus sanctorum subvenite, sed, *necessitati*„ *bus sanctorum communicantes*: ostendens quod plus accipiant quam præ„ stent, qui eleemosynam largiuntur; & quod res ista *negotiatio* sit, com„ municatio siquidem est. Tu pecuniam affers? illi fiduciam tibi erga „ Deum afferunt. Das terrenum subsidium, & accipis cælum: das partem, & accipis totum; das nummum, & accipis Deum. *Necessitatibus sanctorum*

Paupertas medium sanctificationis. *communicantes*. Pauperes Christianos sanctos vocat, tum quia Christum Sanctum sanctorum repræsentant, tum quia e pauperum numero plures sancti sunt, quam e numero divitum, divitiæ enim vulgo sunt incentiva & instrumenta vitiorum; paupertas e contrario medium sanctificationis. Unde Minucius Felix: *Quod plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria. Animus enim ut luxu solvitur, ita frugalitate firmatur*.

Hospitalitatis officium. Undecimus caracter caritatis est hospitalitas; quia respectu cælestis patriæ quo tendimus, omnes pariter peregrini sumus: mutuo vero respectu fratres: at nemo peregrinus est respectu fratris. *Hospitalitatem sectantes*. Non

S. Chrys. ibid. dicit, facientes, sed *sectantes*, (ut S. Chrysostomus observat) instruens nos ut non exspectemus egenos donec ad nos veniant, sed ad ipsos curramus, & sectemur. Sic Loth fecit, sic Abraham. Totum namque diem

Genes. 18. in hoc consumebat, *bonam exspectans venationem*: & si quando quempiam videbat, insiliebat, occurrebat, ad terram supplicando procidebat: *Si gratiam inveni in conspectu tuo, ne transeas servum tuum*. Non quemadmodum nos, qui cum peregrinum aut pauperem viderimus, supercilia attollimus, neque dignos æstimamus quos alloquamur. Et si quando innumeris supplicationibus vix tandem molliti, modicum pecuniæ per famulos dari jusserimus, universum quod ad beneficientiam attineat, probe nos præstitisse putamus. Abraham vero non ita, sed famuli personam induit, tametsi ignoraret quosnam suscepturus esset. Nos autem licet certo sciamus quod in pauperibus Christum suscipiamus, neque sic tamen liberales

& man-

& mansueti reddimur: sed durioribus sæpe verbis obsecrantes & procidentes repellimus. Et Abraham quidem omnia per se ipsum & uxorem adimplebat obsequia, nos vero neque per famulos. Non curiose inquirebat Abraham quinam essent peregrini, quos hospitio suscipiebat: Neque tu pauperes curiose inquiras. Propter Christum enim illos suscipis. Quod si curiosius scruteris pauperes, fiet ut sepe numero probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedemque perdas, quam ex eo habiturus eras.

14. *Benedicite persequentibus vos; benedicite, & nolite maledicere*. Duodecimus caracter caritatis est, inimicos ipsos animo complecti, illis bona maxima: gratiæ scilicet ipsius & caritatis ac salutis æternæ velle & adprecari. Novit enim Christum morientem pro persecutoribus suis orasse, nos dilexisse cum inimici essemus, & pro nobis sanguinem fudisse ut nos amicos faceret. *Benedicite persequentibus vos*. Non ulcisci, Philosophici viri est, benedicere vero persequenti, angeli est. (ait S. Chrysostomus) *Benedicite, & nolite maledicere*. Benefactores enim nostri sunt persecutores nostri, siquidem novum nobis jus procurant ad regnum cælorum, Præmiorum procuratores „ nobis sunt (ait idem S. Doctor) qui nos insectantur. Si vero quod post „ Christum præcipit Apostolus, impleveris, ampliorem tibi mercedem com- „ parabis. Persecutor siquidem eam, quæ tibi propter toleratam persecu- „ tionem dabitur, procurabit. Tu vero illam, que ex eo est quod de illo „ bene loqueris, referes, magnum videlicet signum dilectionis ejus quæ in „ Christum est. Quemadmodum enim qui persecutori male precatur, hoc „ ipso declarat quam non vehementer gaudeat quod pro Christo ita pati- „ tur: ita qui bene loquitur, multum erga Christum amorem demonstrat. „ Ne igitur maledicas & impreceris te persequenti, ut & tu majorem reci- „ pias mercedem, & illum doceas, quod alacritatis negotium istud tibi „ sit, non coactionis; festivæ jucunditatis, non calamitatis & tristitiæ. Propterea & Christus dicebat: *Gaudete, cum dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me*. „ Propterea & Apostoli gaudentes ad suos revertebantur, non solum quod male audissent, sed quod & flagellati essent. Præ- „ ter ista, & aliud non modicum lucrum acquires, nimirum quod adver- „ sarios stupefacies, atque re ipsa docebis quod ad aliam vitam tendas. Cum „ enim viderit te adversarius in eo ipso quod male afficeris, gaudentem at- „ que alacrem, aperte cognoscet quod spes alias habeas presentibus majo- „ res. Cum hoc & aliud lucraberis: nam si te viderit nihil propter con- „ vitia sua dolere, immo ipsi benedicere, etiam ab insectando cessabit. Vi- „ de ergo quot hinc bona nascantur. Tibi major merces, & minor fit ten- „ tatio. Ille a persecutione abstinebit, Deus glorificabitur, delinquenti do- „ ctrina Philosophiaque pietatis præstabitur. Quam indigni sunt Christiano „ nomine, qui proximis suis ore benedicunt, corde maledicunt! *Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum*. Vel qui amicis suis benedicunt, inimicis autem maledicunt: vel quibusdam bene precantur; aliis vero imprecantur mala; *Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Numquid fons de eodem foramine manat dulcem & amaram aquam*? Hæc propria nota Christianorum, benedicere inimicis suis: *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis ut benedictionem hereditate possideatis*.

Caritas bona maxima gratiæ & salutis æternæ inimicis adprecatur.

S. Chrys. Hom. 22. in hanc Ep.

Mat. 5. Act. 5.

Psal. 27. 3. Jacobi 3. 10.

1. Petri 3. 9.

15. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. Hic tertius-decimus caracter est caritatis. Nihil enim ita dilectionem conciliat, quam quod & in gaudio

Caritas in gaudio & tristitia cum

proximo communicat. dio & in tristitia communicamus alterutrum. Noli ergo, si quando procul es ab adversis, propterea extra compassionem quoque consistere. Nam proximo tuo male affecto, communem tibi calamitatem illius facere debes. Id Spiritus sancti in utroque Testamento documentum & praeceptum. Job 30. 25. *Flebam quondam super eo qui afflictus erat*, inquit S. Job, *& compatiebatur anima mea pauperi*. Eccli. 7. 8. Et Sapiens: *Non desis*, inquit, *plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum; ex his enim in dilectione firmaberis*. „Communica ergo plorantibus, ut tristitiam „ illorum alleves: communica gaudentibus, ut & laetitiam illorum radices, S.Chrys. Hom. 22. in hanc Ep. „ & dilectionem consolides, & ante illos te ipsum juves. Lachrymando „ siquidem misericordem te facis: congratulando vero, livore & invidia „ te ipsum liberas. Vide vero quam non sit molestum quod praecipit A„ postolus. Non enim dicit, Solve proximi calamitatem, ne saepe nume„ ro dicas, Impossibile est: sed quod facilius est praecipit, & quod facere „ potes. Nam si quod proximum affligit tollere non potes, funde lacry„ mas, & majorem partem sustulisti. Et si prosperitatem illius augere non „ vales, congaude, & multum augmenti attulisti. Propterea non solum Prov. 2. 14. „ hortatur ut non invideas: sed quod multo plus est, congaudeas etiam. 1. Cor. 13. 6. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. Ne tamen congaudendum putes iis qui gaudent de malo, *Qui laetantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*. *Nam caritas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati*.

Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Injustum est gaudere velle cum gaudentibus, & flere nolle cum flentibus: amicis in prosperitate positis sociari communione gaudiorum: in afflictione & calamitate non sociari communione lacrymarum. Qui ita sunt affecti, caritatem non habent, Eccli. 12. 8. 9. nec vere proximos amant, sed se ipsos tantum. *Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus. In bonis viri, inimici illius in tristitia: & in malitia* (idest in calamitate) *illius, amicus agnitus est*. Verus igitur amicus condolet amico, & condolendo simul cum eo portat o- S. August. Ep. 99. al. 133. ad Italicam. nus adversitatis, quod fit levius cum a pluribus portatur. *Nescio quo enim modo* (inquit S. Augustinus) *minus fit quod patitur unum membrum, si compatiuntur alia membra. Nec ipsa mali relevatio fit per communionem cladis, sed per solatium caritatis, ut quamvis alii ferendo patiantur, alii cognoscendo compatiantur, communis sit tamen tribulatio, quibus probatio, spes, dilectio, Spiritusque communis est. Omnes autem nos Dominus consolatur, qui & haec temporalia mala praedixit, & post haec bona aeterna promisit: nec debet cum praeliatur infringi, qui vult post praelium coronari, vires illo subministrante certantibus, qui praeparat inefabilia dona victoribus*.

Unanimitas sententiae, in rebus fidem, unitatem, obedientiam Ecclesiae & summo Pontifici debitam spectantibus, caritatis caracter est.

16. *Idipsum invicem sentientes*. Decimus-quartus caracter caritatis est, unanimitas sententiae in rebus fidem, unitatem Ecclesiasticam, obedientiam Superioribus Ecclesiasticis, & inprimis sanctae Sedis Apostolicae & universalis Ecclesiae Rectoribus Pontificibus Romanis, debitam spectantibus. Qui enim in hujusmodi rebus disputare & litigare magis amat, quam obedire fidei, quam adhaerere unitati, quam sincero animo subdere se legitimae auctoritati, praesertimque primae & maximae, quae Ecclesiae est; in omnibus quae ad spiritale bonum salutis animarum pertinent, a caritate alienus est, a Christo alienus, qui dixit: *Qui vos audit me audit: qui vos spernit, me spernit*: Ecclesiae inimicus est, quamvis in ejus sinu manere videatur; dicente Christo: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*. Quod non solum in fidei aut Christianae morum disciplinae controversiis, sed in omni

ni sacri regiminis parte verum est. In his igitur omnibus simus perfecti in eodem sensu & in eadem sententia. In cælestium denique bonorum gustu consentiat caritas, quam eamdem habere debemus unanimes. Unum caput habemus. Christum, a quo unus & idem sensus in nos omnes debet derivari, si vere membra ejus sumus. *Idipsum invicem sentientes.*

Decimus-quintus caritatis caracter est humilitas, quæ nos omnes in Christo æquales facit, & pro spiritali fratrum utilitate ad humillima quæque demittit. *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.* Id attendant qui ceteris præsunt, superbiam caveant quæ illis in celsiori loco regiminis positis magis insidiatur. „Nonnumquam eo ipso quo præeminet ceteris, ela-„ tione cogitationis intumescit: & dum ad usum cuncta subjacent, dum „ ad votum velociter jussa complentur, dum omnes subditi, si qua bene „ gesta sunt laudibus efferunt, male gestis autem nulla auctoritate contra-„ dicunt, dum plerumque laudant etiam quod objurgare debuerunt, sedu-„ ctus ab his quæ intra subduntur, super se animus tollitur: & dum fo-„ ris immenso favore circumdatur, intus veritate vacuatur, atque oblitus „ sui in voces se spargit alienas: talemque se credit, qualem foris audit, „ non qualem intus discernere debuit; subjectos despicit, eosque æquales „ sibi naturæ ordine non agnoscit; & quos forte potestatis excesserit, tran-„ scendisse se etiam vitæ meritis credit; cunctis se æstimat amplius sape-„ re, quibus se videt amplius posse... Sic Saul ab humilitatis merito in „ tumorem superbiæ, culmine potestatis excrevit. Per humilitatem quip-„ pe prælatus est, per superbiam reprobatus, Domino attestante qui ait: „ *Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput te constitui in tribubus* „ *Israel?* Parvulum se ante potestatem viderat, sed fultus in temporali po-„ tentia, jam se parvulum non videbat. Ceterorum namque comparatio-„ ne se præferens, magnum se apud se esse judicabat. Miro autem mo-„ do cum apud se parvulus, apud Dominum magnus: cum vero apud „ se magnus, apud Dominum parvulus fuit. Magnos nos Dominus apud „ nos esse prohibet per Prophetam. *VÆ qui sapientes estis in oculis vestris,* „ *& coram vobismetipsis prudentes.* Ne magni apud nos esse debeamus, „ Paulus admonet, dicens; NON alta sapientes, sed humilibus consen-„ tientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. “ Hoc est, ne pute-„ tis vos sufficere vobis ipsis. Ut ut enim prudens sis, altero tamen opus „ habes. Quod si te nullius opera indigere putaveris, omnibus factus es „ stultior & imbecillior: Talis enim nudum se omni auxilio reddit, & in „ delictis suis neque correctionem, neque veniam recipiet, sed Deum ar-„ rogantia sua irritabit. Fit enim sæpe-numero ut prudens quod oportebat „ non videat, & minus prudens aliquid eorum quæ conveniunt, inveniat: „ id quod in Moyse & socero ejus factum est, in Saule & puero ejus, in „ Isaac & Rebecca. Ne putes ergo ideo te deprimi, quod alio indigeas. „ Nam hoc ipsum est quod te exaltat magis, quod validum facit, quod „ splendidiorem, quod securiorem reddit.

Humilitas caracter est caritatis.

S. Greg. l. 26. Moral. in Job, cap. 19.

1. Reg. 15. 16.

Isai. 5.

S. Chrys. Hom. 22. in hanc Ep.

17. Decimus-sextus caritatis caracter est benignitas, ut nulli malum reddat pro malo, quia nullum vere malum hic agnoscit præter peccatum, quod animam a Deo summe bono separat. *Nulli malum pro malo reddentes.* Per hæc verba, quando ad ulciscendum humanus animus excitatur, quia Christianus est, mitigatur. *Si reddidi,* inquit, *retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.* „ Audit Christum ad cor suum „ loquentem: Ego pro te impio & peccatore, ut tuæ iniquitates mei san-„ guinis effusione lavarentur, magno silentio & magna patientia tradito-

Benignitas caractor caritatis.

Psalm. 7. 5.

S. Aug. Enar. in hunc Psalm.

„ rem

„ rem meum pertuli, nonne imitaberis me, ut tu non reddas mala pro „ malis? Animadvertens ergo & intelligens quid pro illo fecerit Dominus „ & ejus exemplo ad perfectionem proficiens, dicit, *Si reddidi retribuentibus mihi mala:* id eſt, ſi te non imitatus ſum in illo ſilentio, hoc eſt, „ patientia tua, quam pro me operatus es: *decidam ab inimicis meis inanis.* Inaniter enim ſe jactat, qui cum & ipſe homo ſit, cupit ſe de homine vindicare: & cum ſuperare hominem palam quærit, occulte a diabolo ſuperatur, inanis effectus vana & ſuperba lætitia, quod quaſi vinci „ non potuit. Intelligit ergo iſte ubi major fiat victoria, & ubi Pater red-
Matth. 6. 6. „ dat qui videt in occulto. Ne reddat itaque retribuentibus mala, iram „ potius quam hominem vincit, illis etiam litteris eruditus, in quibus
Prov. 16. 32. ſcriptum eſt: *Melior eſt patiens viro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbium.*

Bonum exemplum debitum eſt caritatis.

Decimus-ſeptimus caritatis caracter eſt ædificatio proximi. Bonum enim exemplum debitum eſſe caritatis, Chriſtianus de officiis ſuis bene inſtitutus intelligit. *Providentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus.* Quod quidem cum omnibus hominibus præceptum ſit, magis tamen incumbit Eccleſiaſticis Viris & Prælatis. *Si enim ſervi Dei non reprobi ſumus,* inquit S. Auguſtinus, *ſi aliquid viget in nobis illius igniculi, quo caritas non quærit quæ ſua ſunt; providere utique debemus bona, non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus, ne tranquillam aquam bibentes in noſtra conſcientia, pedibus incautis agere convincamur ut oves dominicæ turbidam bibant.* Hoc præceptum caritatis, quod de bono exemplo omnibus dando traditum eſt, Chriſtianos omnes ita obligat, ab eo, ut nullus excuſari poſſit, cujuſcumque ſtatus ſit & conditionis. Væ illis qui hanc miſericordiam proximis non impendunt, quæ certe major eſt quam eleemoſyna corporalis. *Major miſericordia in eum fit, cui proponitur bonæ imitationis exemplum,* inquit Sanctus Auguſtinus, *quam cui porrigitur reficiendi corporis alimentum.*

S. Aug. Epiſt. 125. al. 224. ad Alypium.

S. Aug. Serm. 149. alias De Diverſis 24. cap. 11.

18. Decimus-octavus caritatis caracter eſt ut pacifica ſit, quantum fieri poteſt, cum omnibus hominibus ordinata concordia: *Cujus hic ordo eſt, primum ut nulli noceat, deinde ut etiam proſit cui potuerit.* Pax ſervanda eſt, non ſolum cum domeſticis, non ſolum cum amicis, ſed etiam cum extraneis, etiam cum inimicis, cum his qui oderunt pacem, nullam unquam præbendo cauſam diſſenſionis, patiendo pro bono pacis quicquid veritatem aut juſtitiam non lædit: pacem interius & dilectionem ſervando, cum exterius ſervari non poteſt propter hominum improbitatem, quæ viis legitimis coercenda eſt. *Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Summa bonorum operum hæc eſt: *Inquire pacem, & perſequere eam.* „ Nam qui pacificus homo eſt, pacem in omnes ample„ ctitur, nec occulte ea quæ ſunt proximi ſubtrahere quærit, nec cædes „ patrat, nec nuptiis inſidiatur, nec verbo lædit, nec facto: benefacit, „ conſulit, aliis impertit, defendit, ſimul periclitatur, ſimul certat. Talis „ enim eſt vera caritas & ſincera amicitia.

Idem l. 19. De Civ. Dei, c. 14.

Caritas pacifica eſt.

Pſalm. 33. 15.

Theodoretus in hunc Pſalm.

Caritas benefaciens.

19. 20. Pacem ut ſervet cum ipſis inimicis Chriſtianus, cujus in corde caritas diffuſa eſt per Spiritum ſanctum, illatas non ulciſcitur injurias; hominum judicia parvipendens, Dei judicium patienter exſpectat: iræ motus in ſe comprimit, aliorum iram aut ratione & manſuetudine mitigat, aut humilitate declinat: Dei vindictam in perſecutores ſuos nec prævenit, nec exoptat, immo Dei miſericordiam illis adprecatur, & illis benefacit, ut divinam promereatur ipſe miſericordiam. *Non voſmetipſos defendentes cariſſimi,*

rissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus. Dei perfectionem, & beneficentiam, Christi misericordiam imitatur, inimicis suis benefaciens, illisque in necessitate positis subveniens omni officiorum genere. Inimicos suos pascit Deus, inimicos suos Christus redemit, ne Traditorem quidem suum a Mensa, in qua Corpus & Sanguinem suum distribuit Discipulis suis, summovit: & tu ergo Patris cælestis & Christi Salvatoris bonitatem & misericordiam imitatus, *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ipsius*. Divinum caritatis ignem in corde illius frigido, duro, emortuo succendes, ut depositis inimicitiis in tui amorem vicissim inardescat. *Nulla est enim major ad amorem invitatio, quam prævenire amando; & nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit rependere*. *S. Aug. l. De Catechizandis rudibus, c. 4.*

21. *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Vincitur a malo, qui iræ impetu, odii amaritudine, vindictæ cupiditate vincitur. Vincit in bono malum, qui iram, odium, vindictæ cupiditatem caritate vincit, & de inimico triumphat, cor ejus beneficiis expugnando, ipsique caritati, quæ Deus est, subjiciendo. „ Si aliquid potes, si tu jam non es malus, opta „ malo ut sit bonus. Quid sævis in malos? Quia mali sunt, inquis. Ad„ dis te illis, sæviendo in illos. Consilium do: displicet tibi malus, non sint „ duo. Reprehendis, & adjungeris? Auges ejus numerum, quem condemnas? De „ malo vis vincere malum? de malitia vincere malitiam? Erunt duæ mali„ tiæ, ambæ vincendæ. Non audis consilium Domini tui per Apostolum, „ *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*? Forte ille pejor est: cum „ & tu sis malus, duo tamen mali. Ego vellem ut vel unus esset bonus. *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*, non solum abstineas exterius ab opere, sed interius a desiderio vindictæ. Caritas in corde dominetur, non ultionis cupiditas, non odii amaritudo, non iræ furor. *Quomodo* enim *potest vincere in bono malum in superficie bonus, & in alto malus; qui opere parcit, & corde sævit; manu mitis, voluntate crudelis?*

Non vincit in bono malum, qui opere parcit, & corde sævit.

S. Aug. Serm. 302. alias De Diversis 111.

S. Aug. Enar. in Psalm. 78.

CAPUT XIII.

Sensus Litteralis.

Cum Judæi ad rebellandum Principibus externis proclives essent, & inter eos orta esset Herodis Magni tempore secta Galilæorum, auctore Juda quodam Galilæo, qui Judæos tributum alienigenis non pendere, nec quemquam præter unum Deum dominum appellare debere asserebant; idcirco docet Apostolus hoc in capite, & alibi, omnes homines Principibus & Potestatibus, ac Magistratibus ab eis constitutis ex divinæ Legis præcepto parere debere, & hanc subjectionem atque obedientiam a Christiana Religione imperari.

Act. 5. 7. Josephus lib. 20. Antiq. c. 2. & lib. 7. De Bello Judaico, c. 29. S. Hieron. in c. 3. Ep. ad Titum.

1. *Omnis anima* (inquit) *Potestatibus sublimioribus subdita sit*. Omnis homo Potestatibus superioribus subditus sit & obediat ex animo, in iis quæ ad illarum jurisdictionem pertinent, & quæ Dei legi non adversantur. *Non est*

Potestatibus obediendum, ex Dei mandato.

est enim potestas nisi a Deo. Nullus est Principatus aut Magistratus, etiam infidelium & idololatrarum, nisi a Deo autore, cujus proinde reverentia eis subjici & parere necesse est. *Quæ autem sunt: a Deo ordinatæ sunt*. Quæcumque sunt in mundo Potestates legitimæ, a Deo constitutæ sunt. Seu, quicumque sunt homines vera & legitima potestate præditi, his parendum est a Deo missis & institutis, qui potestatem in varios ordines distribuit, illisque reverentiam & obedientiam exhiberi præcepit ut vices suas gerentibus, ad justitiam, publicamque pacem tuendam. Confer cum *Epist. ad Titum* 3. 1. *&* 1. *Petri* 2. 13. 14. 15. 16. 17. Nulla vero antilogia est hujus loci cum Osee 8. 4. ubi scriptum est; *Ipsi regnaverunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognovi*. Distinguendum enim est inter potestatem, & modum adipiscendi potestatem, & usum potestatis. Ipsa potestas a Deo est, per quem reges regnant & legum conditores justa decernunt. Adeptio vero & usus potestatis, si bene & legitimis viis fiant, a Deo quoque sunt; sin male & mediis illicitis, non sunt a Deo, sed ex hominis perversitate, qui ex ambitione vel quocumque alio modo legi Dei contrario potestatem adipiscitur, vel ea abutitur.

S. Thomas in hunc locum Lect. 1. Proverb. 8. 15.

2. *Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Qui adversus potestatem insurgit; qui Principibus, Ducibus, & Magistratibus legitima potestate instructis subdere se renuit; qui eorum legibus, edictis & mandatis obedire recusat, Dei ordinationi adversatur, & in ejus præceptum peccat. *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Ipsi sibi condemnationem & pœnam arcessunt, non temporalem solum a Magistratibus infligendam, sed æternam a Deo justo judice inferendam.

3. 4. *Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali*. Principes quatenus a Deo sunt instituti, & ab ordine suæ potestatis a Deo acceptæ non recedunt, non sunt timendi iis qui bona tantum agunt, sed iis qui mala perpetrant. Porro qui Potestati resistit, male operatur: & ita pœnam temporalem & æternam ipse sibi arcessit. *Vis autem non timere Potestatem?* timore servili, cujus objectum pœnæ sunt & supplicia: bonum fac: justitiam cole, legibus obtempera; *& habebis laudem ex illa*. Sic ab ipsa Potestate laudem promereberis: ad hoc enim instituta est ut malos pœnarum timore coerceat, bonos autem laudet ac foveat. *Dei enim minister est tibi in bonum*. Qui enim potestate fungitur a Deo instituta, minister est Dei in bonum tuum, ut juste & tranquille vivas. *Si autem malum feceris, time*. Si quid contra leges & bonum ac pacem societatis civilis commiseris, rationem habes timendi Principem & Magistratum. *Non enim sine causa gladium portat*, quo jus vitæ necisque subditorum, prout illi meruerint, significatur. *Dei enim minister est; vindex in iram ei qui male agit*, Gladium a Deo frustra non accepit: ab illo enim constitutus est ut ejus vice justitiam vindicem exerceat in maleficos & sceleratos. Lege Sanctum Irenæum lib. 5. cap. 24.

5. 6. *Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Quapropter necesse est ut subditi sitis Principibus & Magistratibus, eorumque legibus & edictis pareatis, non solum timore pœnarum quas leges minantur, sed etiam ex officio conscientiæ, ne rei sitis coram Deo violatæ legis ejus, ac læsæ divinæ Majestatis. *Ideo enim & tributa præstatis*. Pensio tributorum, quæ Christus solvenda esse docuit a subditis, professio est tum potestatis illorum, tum vestræ subjectionis. *Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes*. Et juste quidem illis

Matth. 22. 21.

illis tributa penditis? si quidem Dei ministri sunt, ipsius providentiæ in Reipublicæ administratione, in coercitione & punitione malorum, tutelaque bonorum, assidue ac vigilanter servientes. Illis ergo debentur tributa quasi stipendia ministerii eorum. *Tributa, & vectigalia Principibus debita.*

7. *Reddite ergo omnibus* proximis, sive superioribus, sive æqualibus, sive etiam inferioribus, *debita*, cujuscunque sint generis. Reddite unicuique quod debetis, & quod postulat justitia. *Cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Cui tributum debetis, tributum solvite: cui vectigal debetis, vectigal pendite. Tributum est quod in capita civium aut viritim, aut pro ratione census imponitur. Vectigal, quicquid alio nomine persolvitur, maxime pro mercibus quæ transvehuntur. Cui timorem, timorem. Cui timorem reverentiæ debetis, illi exhibete, ac timete ne contra reverentiam & observantiam illi debitam peccetis. *Cui honorem, honorem.* Cui honorem debetis, illi honorem reddite, vestramque externis signis & officiis convenientibus in illum reverentiam declarate. Confer cum 1. Petri 2. 17. *Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.*

8. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Quod cuique debetis, solvite, ita ut nihil amplius debeatis, nisi mutuam dilectionem. Cetera debita solvuntur, nec manent; dilectionis debitum semper & solvitur & manet. Quia Dei præceptum est, ut proximos affectu quidem semper, effectu vero quando & quoties oportet, diligamus. *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem.* Hoc semel soluto debito, dicere non possumus, sicut in aliis quæ debemus obligatione civili, Non teneor amplius... *Qui enim diligit proximum, legem implevit.* Qui diligit *alterum*, τὸν ἕτερον, (ut habet Græcus Textus) omnem hominem, sive propinquum, sive extraneum; sive Judæum, sive Gentilem; sive fidelem, sive infidelem; sive amicum, sive inimicum; omnia mandata legis implet, quæ proximum spectant; immo & primum magnumque mandatum dilectionis Dei. Cum enim ex caritate diligitur proximus propter Deum, in dilectione proximi includitur dilectio Dei velut causa in effectu 1. Joan. 4. *Et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum:* & e contrario, dilectio proximi includitur in dilectione Dei, sicut effectus in causa: unde ibidem dicitur, *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est.* Ideo in Scriptura sacra quandoque fit mentio solum dilectionis Dei, quasi sufficiat ad salutem. Deuteron. 10. *Et nunc Israel; Quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum?* Quandoque autem fit mentio solum dilectionis proximi; Joan. 15. *Hoc mando vobis, ut diligatis invicem.*

Joan. 13. — *Dilectionis debitum.* — *S. Thomas, Lect. 2.* — *Ad præceptum de dilectione proximi, cetera mandata Dei revocantur.*

9. *Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: non falsum testimonium dices:* Siquidem ista Dei mandata, Non committes adulterium (ad quod prohibitio fornicationis, & omnis illegitimi membrorum genitalium usus revocatur:) Non occides hominem privata auctoritate, nec ullam injuriam personæ proximi tui inferes: Non usurpabis rem alienam injusto quovis modo: Non falsum testimonium dices in judicio, aut etiam extra judicium: nec verba calumniæ, detractionis, convitii, contumeliæ: *Non concupisces*, uxorem, aut rem quamcumque proximi tui: hæc (inquam) *& si quod est aliud mandatum*; id est, & quodcumque aliud mandatum est, seu negativum, ut mox recensita; seu affirmativum, ut illud de parentibus honorandis, quod secundæ tabulæ primum est: imo quodcumque

Deuteron. 5. 17. & seq. — *S. August. Quæst. super Exod. 71.*

Levit. 19. 18. Matth. 22. 39.

aliud præceptum vel Deum, vel proximum spectans, *in hoc verbo in ratur, Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. Hoc præcepto contine impletur, perficitur; sive (quæ vis est Græci verbi ἀνακεφαλαιοῦται) *recapi tur*, ad hoc præceptum ut ad summam & compendium redigitur ac vocatur, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. Confer cum Galat. 5. *Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sic ipsum*.

Caritas plenitudo Legis triplici ratione.

10. *Dilectio proximi malum non operatur*. Dilectio proximi non pat ei ullum malum inferri, vult & præstat omnibus bonum, quantum pot *Plenitudo ergo legis est dilectio*. Legis complementum, & totalis observ est caritas. Est enim principium, causa & radix ceterorum omnium ciorum erga Deum & proximum: 2. Finis est & scopus omnium man torum legis 1. *Tim.* 1. 5. Vetantur enim adulterium, homicidium, tum, &c. ut dilectio mutua conservetur. 3. Modus quo cetera mand perfecte impleantur, dilectio est.

Operatio salutis nondifferenda.

11. 12. *Et hoc, scientes tempus: Quia hora est jam nos de somno surge* Et hoc de mutua dilectione præceptum impleamus, considerantes qua sit opportunum tempus, idemque breve; ut proinde ultro differri non d beat quod agendum est ad salutem. Urget hora ut a somno peccat rum evigilemus & surgamus. *Nunc enim propior est nostra salus, qua cum credidimus*. Nunc enim vitæ æternæ propinquiores sumus, quam cu primum fidem amplexi, & baptismo initiati sumus. Majori ergo nunc op est fervore & vigilantia. Metaphora sumpta est ab iis qui in stadio currun Propius ad metam accedit, qui diu cucurrit, quam qui cursum inchoat: & cursor prope metam currit incitatius, ne ab aliis prævertatur. Confer cum *Cor.* 9. Vers. 24. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit*. Nox hujus sæcu li, plena tenebris ignorantiæ & peccatorum, jam longe progressa est, & pene præteriit; dies autem exspectatæ salutis & gloriæ, cujus lux ætern

S. Thomas, Lect. 3.

est, nulli tenebrarum vicissitudini obnoxia, nulla errorum & peccatorum caligine obscuranda, non longe abest. Vel, tempus infidelitatis, & statu culpæ præcessit: status autem gratiæ, quo lux fidei & spiritualis intelligentiæ orta est, appropinquavit, & jam affulget. Vel, tempus Legis Mosaicæ præteriit, nocti comparatum ob futurorum bonorum umbras in e apparentes, & Prophetarum vaticinia lucernæ in caliginoso loco lucenti similia: dies autem Evangelicæ lucis, a Christo sole justitiæ facta jam ades *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis*. Procul ergo nobis repellamus, cum horrore & odio, opera tenebrarum, id est pecca ta, quæ lumine rationis in se ipsis destituta sunt, & divinæ legi, quæ lu est mentium, contraria: quæ hominum oculos fugiunt, & tenebras aman quæ in tenebras æternas peccatores mittunt: & induamur arma luci co venientia, virtutum & bonorum operum splendida indumenta, quæ n non solum tegunt & ornant, sed etiam adversus hostes salutis nostræ mundum, carnem, diabolumque, armorum instar defendunt & tutos re dunt. Confer cum *Ephes.* 6. 13. & seq.

13. *Sicut in die honeste ambulemus*. Decenter nos geramus, & hone conversemur, nihil agamus quod hominum proborum oculos offendat, iisque merito reprehendi possit. Confer cum 1. Thessalon. 5. 6. 7. 8. *N in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non contentione & æmulatione*. Fugiamus luxuriosas epulas, omnemque cibi potus ingluviem, ebrietatem, fornicationem, adulteria, omneque luxur

& impu-

& impudicitiæ genus, lites & rixas, & quæ harum mater est, invidiam.

14. *Sed induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.* Christo vos conformate interius & exterius virtutum ejus imitatione, ut intime vobis adhæreat, & in vobis habitare & vivere videatur. Metaphora familiaris est Apostolo, & ab Hebræis accepta, qui hanc usurpant cum de re quavis sermo est cujus accessione vel ornamur, vel dedecoramur. Sic homines dicunt *indui decore, justitia, fortitudine, pudore, confusione, maledictione*: Sic Paulus alibi hortatur ut *novum hominem* induamur, & *viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam*: & corpora nostra *incorruptione & immortalitate* induenda docet. *Et carnis curam ne feceritis in desideriis.* Carnis curam & providentiam ne ita habeatis, ut ejus desideriis & cupiditatibus serviatis. Carnis cura gerenda est, ut natura sustentetur: Ephes. 5. 29. *Nemo umquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam.* Sed ita nutrienda & fovenda caro est, ne concupiscentia foveatur. *Carnis curam ne feceritis in desideriis*, idest, Ne illam per delicias exultare faciatis.

Christo indui nos oportet: carnis desideriis non servire.

Coloss. 3.
Ephes. 4.
Galat. 3.
1. *Thessal.* 5.
1. *Cor.* 15.

Theodoret.

CAPUT XIII.

Sensus Moralis.

1. *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt.* Divina & Apostolica doctrina est omnem hominem Regibus & Principibus supremis, necnon Ducibus & Magistratibus, qui eorum nomine & auctoritate rempublicam moderantur, subditum esse debere. 1. Officium subditorum est agnoscere summam potestatem Principum in reipublicæ regimine juris esse divini. Eodem jure ipsis, & Magistratibus ab ipsis constitutis, obedientiam deberi. Ab iis qui quovis prætextu, etiam Religionis, legitimorum Principum suorum jugum excutiunt, violari religionem. Ab hac subjectione & obedientia excipi neminem qui Princeps ipse supremus non sit. *Ista*, inquit S. Chrysostomus, *imperantur omnibus, & Sacerdotibus, & Monachis, non solum sæcularibus.* „ Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita „ Sit (inquit Apostolus) *etiamsi Apostolus sis si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tandem fueris. Neque enim pietatem subvertit ista subjectio.* Et non simpliciter dicit Apostolus, *obediat*, sed, *subdita sit*: ut ostendat non exteriorem dumtaxat obedientiam, sed subjectionem spontaneam & ex animo Regibus & summis Principibus deberi. *Omnis anima subdita sit.* Unde idem Apostolus, Ephes. 6. 6. ait: *Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus.* 2. Principibus & eorum potestati maxima reverentia & observantia debetur. De ipsis loquitur Apostolus ut de Angelis, quos nomine *Potestatum cælestium* designat. Immo divinæ potestatis sunt imagines in hoc mundo. Non ergo personalia, si quæ sunt vitia, quæ ex illis sunt, imminuere debent subditorum erga illos reverentiam, quæ illis debetur ratione supereminentis potestatis, quæ in se bona, & a Deo est. *Non est enim potestas nisi a Deo.* Semper ergo de Principibus & Magistratibus honorifice & cum reverentia loquendum. Exod. 22. 28. *Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices.* Eo

Officia subditorum erga Principes.

S. Chrysost. Hom. 23. *in hanc Epist.*

Ephes. 6. 10.

major eorum potestati reverentia debetur, quo suprema est, & neminem præter Deum Superiorem in temporalibus agnoscunt. *Potestatibus sublimioribus*. Majestas prima Deus est, Rex secunda. „ Nos pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem „ & Ipsi Imperatores proprium sibi præter ceteros malunt. Sciunt quis illis „ dederit Imperium. Sciunt qua homines, quis & animam. Sentiunt illum „ esse Deum solum, a quo sunt secundi, post quem primi, ante omnes „ & super omnes Deos .... Colimus ergo Imperatorem sic, *ait alibi idem* „ *Tertullianus*, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, ut hominem a „ Deo secundum, & quicquid est a Deo consecutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic enim omnibus major est dum solo vero Deo „ minor est. „ 3. Officium subditorum est agnoscere potestatem ita esse a Deo, ut ejus usurpatio, & illegitima quævis adeptio, vel abusus, a Deo non sint, sed tamen a Deo ordinentur. Divinæ porro ordinationi subditos nos esse oportet, amando quod præcipit, patiendo quod permittit, tolerando quod tolerat. Unde Judæos a Nabuchodonosor Rege debellatos, & in captivitatem adductos Babylonem, illi servire & parere in omnibus quæ contra Dei legem non erant, & pro illo & filio ejus Baltassare orare, Prophetæ docuerunt. „ Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, „ & pro vita Baltassar filii ejus, ut sinet dies eorum sicut dies cæli super „ terram: & ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, „ ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, & sub umbra Baltassar filii ejus, & serviamus eis multis diebus, & inveniamus „ gratiam in conspectu eorum. *Ipsis Christiani nominis persecutoribus se subditos esse, illisque parere debere in omnibus quæ contra Deum non essent, Christiani semper agnoverunt*. Qui putaveris nihil nos de salute Cæsarum curare, *inquit Tertullianus*, inspice Dei voces, litteras nostras, „ quas neque ipsi supprimimus, & plerique casus ad extraneos transferunt. Scitote ex illis præceptum esse nobis, ad redundantiam benignitatis, etiam pro inimicis Deum orare, & persecutoribus nostris bona „ precari. Qui magis inimici & persecutores Christianorum? quam de „ quorum Majestate convenimur in crimen? sed etiam nominatim atque „ manifeste. Orate, inquit, pro Regibus, & pro principibus, & potestatibus, ut omnia tranquilla sint vobis ...... Imperatorem necesse est „ suspicamus, ut eum quem Dominus noster elegit. Et merito dixerim, „ Noster est magis Cæsar, a nostro Deo constitutus ..... Magis illum „ commendo Deo, cui soli subjicio ...... Iidem sumus Imperatoribus, „ qui & vicinis nostris. Male enim velle, male facere, male dicere, „ male cogitare de quoquam ex æquo vetamur. Quodcumque non licet in Imperatorem, id nec in quemquam: Quod in neminem, eo „ forsitan magis nec in ipsum, qui per Deum tantus est ...... Quoties „ in Christianos desævitis, partim animis propriis, partim legibus obsequentes? Quoties etiam præteritis vobis, suo jure nos inimicum „ vulgus invadit lapidibus & incendiis? Ipsis Bacchanalium furiis nec „ mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo „ quodam mortis, jam alios, jam nec totos, avellant, dissecent, „ distrahant. Quid tamen umquam denotastis de tam conspiratis, de „ tam animatis ad mortem usque, pro injuria repensatum? Quando „ vel una nox pauculis faculis largiter ultiones posset operari, si malum malo dispungi penes nos liceret. Sed absit, ut aut igni humano vindicetur divina secta, aut doleat pati in quo probatur. Si enim „ & hostes

Tertullian. Apolog. c. 30.

Ad Scapulam cap. 1. 2.

Baruch. 1. 11. 12.

Tertullian. Apolog.

„ & hostes exertos, non tantum vindices ocultos agere vellemus, deesset „ nobis vis numerorum & copiarum? .... Hesterni sumus, & vestra omnia „ implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra „ ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. Sola vobis relinqui- „ mus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam im- „ pares copiis, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam discipli- „ nam magis occidi liceret, quam occidere? 4. *Boni principes a Deo postu-* „ *landi sunt, & ut ipsos obtinere mereamur, Dei mandatis fideliter obedien-* „ *dum est. Nam* Propitius si fuerit, dat Principes qui justum colunt & „ observant. DABO enim eis, *inquit*, Pastores secundum cor meum, & „ pascent eos pascentes cum scientia. *Et rursus*, Dabo judices tuos sicut „ prius, & consiliarios tuos sicut ab initio. CUM autem vult eos qui „ peccant castigare, eos etiam a malis Principibus regi permittit. CON- „ STITUAM, *inquit*, adolescentulos Principes eorum, & illusores domi- „ nabuntur eis. *Hinc S. Isidorus a Concilio Parisiensi 6. lib. 2. cap. 1. cita-* „ *tus*: Reges, *inquit*, quando boni sunt, muneris est Dei: quando vero „ mali, sceleris est populi. *Job* 34. Qui regnare facit hypocritam propter „ peccata populi.

Theodoretus in hunc locum. *Jerem. 3.* *Isai. 1.* *Isai. 3.*

2. *Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Nusquam in Principes rebellare, ipsisque debitam obedientiam negare licet, nisi contrarium quid legi divinæ præciperent. Quo casu oportet magis obedire Deo quam hominibus. Ab ordine legis æternæ se subducere frustra nituntur, qui Regum seu Principum suorum supremorum obedientiam excutere moliuntur. Penes solum Deum jus est illos judicandi si potestate sua abutantur: Sed & subditos rebelles & inobedientes Deus gravissimis æternisque pœnis damnabit, quasi læsæ divinæ Majestatis suæ reos, cujus illi sunt imagines, & in regnis rebusque publicis gubernandis vicarii. Adversus illos, quantumvis datum sit eorum imperium, quantumvis gravia quæ imponunt onera, quantumvis injusta illorum edicta videantur, non aliis armis utendum quam gemitibus orationum; non alio modo eorum auctoritati resistere fas est, quam lacrymis pietatis, mansuetudine caritatis, sancta vi humilitatis. Ita se gerebant Christiani sub Imperatoribus infidelibus. *Julianus exstitit infidelis Imperator, exstitit apostata, iniquus, idololatra: Milites Christiani servierunt Imperatori infideli; ubi veniebatur ad caussam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cælo erat. Si quando volebat ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum: quando autem dicebat, Producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum a Domino temporali: & tamen subditi erant propter Dominum æternum, etiam Domino temporali.*

Nusquam in Principes rebellare licet.

S. August. Enarrat. in Psal. 124. n. 7

3. 4. *Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere Potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum*, &c. Amabiles sunt Principes omnibus qui bonum diligunt, terribiles iis qui vitia sectantur. Sunt enim a Deo constituti Principes, ut qui amore virtutis non deterrentur a malo, nec invitantur ad bonum, timore pœnæ cogantur. Unde Proverb. 20. 8. scriptum est, *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo*. Et quamvis mali Principes interdum viros justos & probos persequantur & opprimant; rationem tamen timendi non habent qui persecutionem patiuntur: quia hoc ipsum quod patienter sustinent; in eorum bonum cedit. *Bonum fac, &* „ *habebis laudem ex illa*; vel cum eam in obsequium Dei lucratus fueris, „ vel cum ejus persecutione coronam merueris. *Bonum fac, & habebis* laudem,

S. August. in Exposit. Proposit. ex Epist. ad Romanos, & Serm. 13. aliàs De Tempore 94.

„ *laudem*, etsi non ab illa, tamen *ex illa*. Aut enim juste agis, & justa „ potestas laudabit te: aut juste agentem, etiamsi potestas injusta damnet „ te, Deus justus coronabit te. Justitiam igitur tene, bene vive: & sive „ damnet, sive absolvat, habebis laudem ex illa. *Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?* (inquit Apostolorum Princeps) *Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini.* Honorandi sunt ac diligendi Principes ut Dei Ministri ad bonum promovendum. *Dei enim minister est tibi in bonum.* Boni Principes Deo serviunt ad Religionem pietatemque tuendam, ad justitiam sanciendam, ad pacem publicam conservandam. Unde Psal. 2. scriptum est: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram: servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* „ Aliter enim servit Deo Rex, „ quia homo est, aliter quia etiam Rex est. Quia homo est, ei servit vi„ vendo fideliter: quia vero etiam Rex est, servit leges justa præcipien„ tes & contraria prohibentes convenienti vigore faciendo. Sicut servivit „ Ezechias lucos & templa Idolorum; & illa excelsa quæ contra præce„ pta Dei fuerant constructa destruendo: sicut servivit Josias talia & „ ipse faciendo: sicut servivit Darius idolum frangendum in potestatem „ Danieli dando, & inimicos ejus leonibus ingerendo: sicut servivit Na„ buchodonosor, omnes in regno suo positos a blasphemando Deo lege „ terribili prohibendo. *In hoc ergo serviunt Domino reges, in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quæ non possunt facere nisi reges.*

1. Petri 3. 13. 14.

Reges Dei Ministri sunt. Quomodo illi serviant in quantum sunt reges?

S. August. Epist. 185. alias 50. ad Bonifacium Comitem.

4. Reg. 18. 4. 4. Reg. 23. 4. 5. Jonæ 3. 6. Daniel. 14. 21. & 4. & 3. 5.

Quemadmodum bonis amabilis, ita malis terribilis esse debet Principis potestas. Judicium Dei in sceleratos exercere debet. *Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Injuriarum Dei sit magis ultor, quam suarum: immo numquam suarum, nisi quatenus sunt Dei, qui potestatem illi concredidit. *Abominabiles Regi qui agunt impie: quoniam justitia firmatur solium.* Justitia Regis est neminem injuste per potentiam opprime„ re, sine acceptione personarum inter virum & proximum suum judica„ re, advenis & pupillis & viduis defensorem esse, furta cohibere, adul„ teria punire, iniquos non exaltare: impudicos & histriones non nutrire, „ impios de terra perdere, parricidas & pejerantes vivere non sinere, Ec„ clesias defendere, pauperes eleemosynis alere, justos super regni negotia „ constituere, iracundiam differre, patriam fortiter & juste contra adversarios „ defendere, per omnia in Deo vivere. Ipsius terror & studium esse debet, „ primo ut nulla injustitia fiat; deinde si evenerit, ut nullo modo eam sub„ sistere permittat; nec spem delitescendi, sive audaciam male agendi cui„ quam relinquat: sed sciant omnes quoniam si ad ejus notitiam quidquam „ mali pervenerit, quod admiserint, nequaquam inultum remanebit, sed „ juxta facti qualitatem erit & modus justæ correptionis. Quapropter in „ throno regiminis positus est ad judicia recta peragenda, ut ipse per se pro„ videat & perquirat ne in judicio aliquis a veritate & æquitate declinet. „ Scire etiam debet, quod causa, quam juxta Ministerium sibi commissum „ administrat, non hominum, sed Dei causa existit: cui pro Ministerio quod „ suscepit, in examinis tremendi die rationem redditurus est. Et ideo opor„ tet ut ipse qui judex est judicum, causam pauperum ad se ingredi faciat, „ & diligenter inquirat, ne forte illi qui ab eo constituti sunt, & vicem ejus „ agere debent in populo, injuste aut negligenter pauperes oppressiones pati „ permittant. *Minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Gerant se Principes, ut Dei Ministros decet; subditos suos sapienter, juste, clemen-

Proverb. 16. 12. Concil. Parisiense Sextum, l. 2. c. 1. & 2.

clementer, liberaliter regant: dent operam ut Deo fideliter a subditis suis serviatur; Ut quod Sacerdos efficere non prævalet per doctrinæ sermonem, id ipsi imperent per disciplinæ terrorem. Ut per regnum terrenum cæleste regnum proficiat: Ut conterat eos qui contra fidem & disciplinam Ecclesiæ agunt. *Cognoscant Principes sæculi, Deo debere se reddere rationem propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit.*

S. Isidorus Hispalensis lib. De summo bono.

Sed & mali Principes Ministri Dei sunt secundum ordinationem Dei ad inferendas pœnas: licet hoc sit præter intentionem eorum quod Deo hac in parte serviant, secundum illud Isaiæ oraculum: „ Assur virga furoris „ mei & baculus ipse est, in manu ejus indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. Ipse autem non sic arbitrabitur .... *Et*, Pro eo quod non audistis verba mea, ecce ego mittam & assumam universas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor Regem Babylonis servum meum: & adducam eos super terram istam, & super habitatores ejus, & super omnes nationes quę in circuitu illius sunt.

Isai. 10. 5. *Jerem. 25. 8. 9.*

5. *Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Non consilii tantum & supererogationis opus est ista subjectio, reverentia, obedientia; sed necessarium & indispensabile religionis officium. Illud bonus Christianus sincero animo impleat, non terrore pœnæ, ut servus; sed amore legis & voluntatis Dei id imperantis, & ne conscientiam suam peccato polluat. Nam *Inimicus justitiæ est, qui pœnæ timore non peccat; amicus autem erit, si ejus amore non peccet.* Non solum pro- „ pter iram, sed etiam propter conscientiam: *Ut in tua conscientia certus sis illius dilectione te facere, cui subditus fueris jussu Domini tui.*

Obedire Principibus, necessarium & indispensabile religionis officium est.

S. August. Epist. 145. alias 144. Idem in Exposit. Propos. ex Epist. ad Rom.

6. 7. *Ideo enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Hæc omnia simul debita sunt Principibus. 1. Timor reverentiæ. 2. Honor & amor sincerus, qui ex animo foras prorumpat, modisque convenientibus significetur. 3. Tributa & vectigalia. Non dicit Apostolus, *Date*, sed, *reddite*, & adjecit, *quod debetur. Nihil enim gratuito dat, qui hoc fecerit. Debitum siquidem est res ista. Quod si non feceris, perfidiæ pœnas dabis.* Quam religiosi fuerint primi Christiani in tributorum & vectigalium solutione, quam gravis peccati reos censuerint qui vectigalia defraudarent: quam alieni fuerint a recentiorum quorumdam sententia, qui pœnalem dumtaxat esse legem de vectigalibus solvendis opinantur, testis est Tertullianus: „ Vectigalia (*inquit*) gratias Christianis agent ex fide dependentibus debi- „ tum, qua alieno fraudando abstinemus. *Et S. Justinus*: Vectigalia sane „ & collationes eis, qui a vobis sunt ordinati, exactoribus, præ omnibus „ ubique inferre contendimus; quemadmodum ab eo sumus instituti. Illo „ namque tempore accedentes quidam percuntati sunt ex illo, an Cæsari „ vectigalia pendere oporteat. Qui responsum hoc ab eo retulere; *Dicite* „ *mihi, cujus imaginem nummus habet?* Qui ubi dixissent, Cæsaris: *Reddi-* „ *te igitur*, ait, *quæ Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.* Proinde nos „ solum Deum adoramus, & vobis in rebus aliis læti inservimus; Impera- „ tores ac Principes hominum esse profitentes; & simul precantes, ut cum „ Imperiali potestate sanam quoque mentem obtinere comperiamini.

Tributorum & vectigalium solutio Principibus debita.

S. Chrysost. Hom. 23.

Tertullian. Apolog. c. 42.

S. Justin. Apol. 2.

Semper debemus caritatem. Debitum est, cujus solutione ditiores efficimur.

8. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis : Qui enim diligit proximum, legem implevit.* Debita sua solvere, cujuscumque sint generis, Christiani hominis officium est, rationi & justitiæ consentaneum, a divina lege imperatum, Christianæ Religionis spiritui conveniens, quæ nos a terrenis rebus abstrahit: quanto magis alienum retinere non patitur? *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Caritas debitum est, quod omnibus exsolvere tenemur: quod ubi solverimus, adhuc illius debitores sumus. Amabile debitum, cujus solutione ditiores efficimur. Caritatem enim eo perfectius possidemus, quo promptius, fidelius, liberalius impenderimus.

S. August. Epist. 192. alias 62. ad Celestinum Diaconum.

„ Semper debeo caritatem, quæ sola, etiam reddita, semper detinet debitorem (*inquit S. Augustinus*). Redditur enim cum impenditur, debetur „ autem etiamsi reddita fuerit, quia nullum est tempus quando impendenda jam non sit. Nec cum redditur amittitur, sed potius reddendo „ multiplicatur: habendo enim redditur, non carendo. Et cum reddi non „ possit nisi habeatur, nec haberi potest nisi reddatur: immo etiam cum „ redditur ab homine, crescit in homine; & tanto major acquiritur, quanto pluribus redditur. Quomodo autem negetur amicis, quæ debetur & „ inimicis? Sed inimicis cauta impenditur, amicis secura rependitur. Agit „ tamen quantum potest, ut ab his etiam quibus pro malis bona retribuit, id recipiat quod impendit. Optamus quippe fieri amicum, quem „ veraciter diligimus inimicum: quia non eum diligimus nisi velimus bonum; quod utique non erit, nisi amiserit inimicitiarum malum. Non „ igitur sic impenditur caritas, ut pecunia. Excepto enim quod impendendo illa diminuitur, hæc augetur, etiam illo inter se differunt, quod „ pecuniam cui dederimus, tunc ei benevolentiores erimus, si recipere non „ quæramus: non autem potest esse verus caritatis impensor, nisi fuerit „ benignus exactor. Quoniam pecunia cum recipitur, accedit cui datur, „ sed recedit a quo datur: caritas vero non solum apud eum crescit, qui „ hanc ab eo, quem diligit, exigit, etiamsi non recipit: sed atiam ille a „ quo eam recipit, tunc incipit habere cum reddit.

Caritas vitia omnia destruit, virtutes omnes complectitur.

9. *Nam: Non adulterabis: Non occides. &c. & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Sola caritas vitam, bona, famamque proximi ab omnibus injuriis tuetur: sola divinis humanisque legibus hominem perfecte subjicit. Sola virtutes omnes complectitur, vitiaque omnia destruit. Nisi caritas finis sit, regula, principiumque totius conversationis nostræ cum proximo, illum non diligimus sicut nos ipsos diligere debemus, scilicet propter Deum. *Quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Sic enim eum diligens tamquam se ipsum, totam dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum a se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur.* „ Lex Christi caritas est, sed hæc lex multiplex dicitur: quia studiosa solicitudine caritas „ ad cuncta virtutum facta dilatatur. Quæ a duobus quidem præceptis „ incipit, sed se ad innumera extendit. Hujus legis initium dilectio Dei „ est & proximi. Dilectio proximi ad duo præcepta derivatur. 1. *Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias.* 2. *Quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* „ Quibus duobus utriusque Testamenti „ mandatis, per unum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: ut & malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset a „ nocendi opere: & rursum bonum, quod sibi fieri appetit, impendens, „ erga utilitatem se proximi exerceat ex benignitate, sed hæc duo dum sollicita

S. August. lib. 1. De Doctrina Christ. c. 22.

S. Gregor. M. lib. 10. Moral. c. 4.

Tob. 4. 16.

Matth. 7. 12.

„ sollicita intentione cogitantur; cor ad innumera virtutum ministeria tenditur, ne vel ad inferenda quæ non debet desideriis inquieta mens ferveat vel erga exhibenda quæ debet, otio resoluta torpescat. Nam cum cavet alteri facere, quod nequaquam vult ab altero ipsa tolerare, sollicita se intentione circumspicit, ne superbia elevet, & usque ad contemptum proximi animum dejiciens exaltet: ne ambitio cogitationem dilaniet; cumque hanc ad appetenda aliena dilatat, angustet: ne cor luxuria polluat, & subjectum desideriis per illicita corrumpat: ne ira exasperet, & usque ad inferendam contumeliam inflammet: ne invidia mordeat, & alienis felicitatibus æmula, sua se face consumat: ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, eamque usque ad lasciviam obtrectationis extendat: ne odium malitia excitet, & os usque ad jaculum maledictionis irritet. Rursum cum cogitat ut alteri faciat, quæ ipsa sibi fieri ab altero exspectat, pensat ut malis bona, & bonis meliora respondeat: ut erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat; ut malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis impendat: ut discordes pace uniat, & concordes ad concupiscentiam veræ pacis accingat: ut indigentibus necessaria tribuat: ut errantibus viam rectitudinis ostendat: ut afflictos verbo & compassione mulceat: ut accensos in hujus mundi desideriis increpatione restinguat; ut minas Potentum ratiocinatione mitiget: ut oppressorum angustias quanta prævalet ope levet: ut foris resistentibus opponat patientiam; ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam: ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet; quatenus a justitiæ studio non enervet: sic ad ultionem zelus ferveat, ne tamen pietatis limitem fervendo transcendat: ut ingratos beneficiis ad amorem provocet: ut gratos quosque ministeriis in amore fervet; ut proximorum mala cum corrigere non valet, taceat; utque cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: ut sic ea quæ tacet, toleret, ne tamen in animo virus doloris occultet: ut sic malevolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam a jure rectitudinis excedat: ut cuncta proximis quæ prævalet, impendat, sed hæc impendendo non tumeat: ut sic in bonis quæ exhibet, tumoris præcipitium paveat, ne tamen a boni exercitio torpescat: ut sic quæ possidet, tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis, attendat: ne cum terrena largitur, suam plus quam necesse est inopiam pertimescat, & in oblatione muneris, hilaritatis lumen tristitia obscuret. Bene ergo lex Dei multiplex dicitur: quia cum una eademque sit caritas, si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. *Et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

10. *Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio:* „ Caritas sine bona voluntate non potest haberi; quia voluntatem, in qua fuerit, malam fieri non permittit: & quia non gaudet super iniquitate, necesse est ut in qua est bonam faciat voluntatem. Malevolus ergo animus non impendit caritatem alteri, quia non habet sibi: cum autem habere cœperit exordium, ut ita dixerim, caritatis, nec malevolus potest esse, nec sterilis. “ *Plenitudo ergo legis est delectio.* Lex illuminat caritatem, *caritas implet legem.* Tota lex scripta est in corde, cum in eo diffusa caritas est. In hac quotidie proficiamus, & orando, & bene agendo, ut Deo adjuvante, qui nobis eam præcepit & donat, nutriatur & crescat, donec nos perfecta perficiat. Tunc autem perfecta erit, quando videbimus eum sicuti est. Neque enim erit quod addatur ad dilectionem, cum fides pervenerit ad visio-

S. Fulgentius Epist. ad Eugyptium Abbatem.

Caritas plenitudo legis.

S. August. Epist. 189. alias 205. ad Bonifacium Comitem.

„ visionem. In hac omnes sancti Patres nostri Patriarchæ & Prophetæ & „ Apostoli placuerunt Deo. In hac omnes veri Martyres usque ad „ sanguinem contra diabolum certaverunt; & quia in eis non refriguit, „ nec defecit, ideo vicerunt. In hac omnes fideles boni quotidie proficiunt, pervenire cupientes non ad regnum mortalium, sed ad regnum „ cælorum; non ad temporalem, sed ad sempiternam hæreditatem; non „ ad aurum & argentum, sed ad divitias incorruptibiles Angelorum; non „ ad aliqua bona hujus sæculi, in quibus cum timore vivitur, nec ea „ quisquam secum potest auferre cum moritur; sed ad videndum Deum: „ cujus suavitas & delectatio excedit omnem non solum terrestrium, verum etiam cœlestium corporum pulchritudinem, excedit omnem decorem animarum quantumlibet justarum atque sanctarum; excedit omnem „ speciem supernorum Angelorum atque Virtutum; excedit quicquid de „ illo non solum dicitur, verum etiam cogitatur.

Temporis ad salutis nostræ opus a Deo concessi bonus usus.

11. 12. 13. *Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere.* Tempus visitationis & gratiæ Dei plerique Christiani melius nosse non videntur, quam Judæi: tempus legis a tempore gratiæ; tempus servitutis a tempore libertatis filiorum Dei; tempus terroris & minarum a tempore sanctæ dilectionis; tempus umbrarum & figurarum a tempore revelationis & exhibitionis spiritualium bonorum non discernunt; siquidem mores suos secundum regulas & præcepta Evangelii Jesu Christi Domini nostri non componunt, neque ob ejus amorem ea observant, sed bonorum temporalium umbras sectantur, & vanis imaginibus rerum periturarum, fallacium divitiarum, inanis gloriæ, honorum & voluptatum sæculi illuduntur, gravi correpti veterno. Expergiscamur ad vocem salutis, ne terribilis tubæ sonitus nos ad judicium imparatos excitet. *Hora est jam nos de somno surgere*, de somno, inquam, negligentiæ, securitatis, ignorantiæ, peccatorum. Evigilemus, quia tempus transit, æternitas appropinquat. Dies salutis nobis infructuosos elabi non sinamus, de quibus ratio reposcenda a nobis est. Bona parvifaciamus cum tempore transeuntia: thesaurum bonorum operum in æternitatem colligamus. *Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.* Quo propius ad finem vitæ nostræ accedimus, eo majore fervore & vigilantia salutis nostræ operi incumbere debemus. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.* Operarius summo mane surgit ut laboret, miles ut pugnet occasione data, viator ut ambulet. Surgamus ergo, ut ædificandæ in nobis & in aliis caritati demus operam; ut adversus cupiditatem pugnemus; ut ad cælestem patriam pergamus, in via mandatorum Dei continuo & alacriter ambulantes, Evangelii luce dirigente; Christi gratia adjuvante. Dicamus cum Psalmista, *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis nocte contra eum, sive coram eo, & non sum deceptus.* „ In die tribulationis tuæ vide quid exquiras. Si „ carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris: si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris: si fames facit tribulationem, saturitatem exquiris: si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris: si peregrinatio facit tribulationem, civitatem tuæ carnis exquiris ..... In die „ tribulationis tuæ Deum exquire; non per Deum aliud, sed ex tribulatione Deum, ut ad hoc Deus removeat tribulationem, ut securus inhæreas Deo .... In die tribulationis tuæ quid exquisisti? *Deum.* Quomodo exquisisti? *Manibus meis.* Quando exquisisti? *Nocte.* Ubi exquisisti? *Coram eo.* Quo fructu exquisisti? *Et non sum deceptus.* Inveni quod

Psal. 76. 3.

S. August. Enarrat. in hunc Psalm.

quæ-

„ quærebam. Vir justus totam vitam istam tribulationem suam reputat. „ Sic enim amat patriam supernam, ut *terrena peregrinatio ipsa sit maxima tribulatio*. Quomodo enim non sit tribulatio vita ista, quæ dicta est „ tota tentatio? In hac igitur tribulatione, in hac vita Deum exquisivi. „ Quomodo? *Manibus meis*, id est, operibus meis: *Nocte*, in hoc sæculo, in quo tamen jam vita fidelium dies est in comparatione vitæ impiorum. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus*. Ergo honeste viventes, in comparatione „ vitæ impiorum in die sumus. Sed dies alter desiderandus est, ubi noctis tentatio nulla omnino formidetur. Hic enim quamvis dies sit vita „ fidelium, *tentatio est vita hominis super terram*: Nox & dies: dies in comparatione infidelium, nox in comparatione Angelorum. Habent enim „ diem Angeli, quem nos nondum habemus. Jam nos habemus, quem „ non habent infideles: sed nondum habent fideles quem Angeli habent: „ tunc autem habebunt, cum erunt æquales Angelis Dei, quod illis in „ resurrectione promissum est. In hac ergo jam die & adhuc nocte; nocte, in comparatione futuri diei, quem desideramus; die, in comparatione præteritæ noctis, cui renunciavimus: in hac, inquam, nocte Deum „ exquiramus manibus nostris. Non cessent opera, quæramus Deum, non „ sit inane desiderium. Si in via sumus, sumptus erogemus, ut pervenire possimus. Et si nocte quærimus quem manibus quærimus, non decipimur, quia *coram ipso* quærimus. Quid est, *coram ipso*? NOLITE *facere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis*.

13. *Sicut in die honeste ambulemus; non in comessationibus & ebrietatibus non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione*. Utinam hæc Apostoli sententia eumdem pariat conversionis fructum in peccatoribus omnibus, qui ipsam audient, aut legent, quem in sancto Augustino peperit! Filii Principum veste qua ornantur, armis quibus teguntur, suam nobilitatem ostendunt: nos morum sanctimonia, innocentia vitæ, splendore virtutum filios Dei nos esse probemus. In hac Evangelii luce opera faciamus Evangelium spirantia, Deo probata, æternitate digna. *Non in comessationibus & ebrietatibus*, ut Epicurei illi solo nomine Christiani, *quorum Deus venter est*, quorum agape in cacabis fervet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet, ut loquitur Tertullianus. *Non in cubilibus & impudicitiis*, appendicibus gulæ, quæ tam magnum crimen censentur, inquit S. Augustinus, *Ut nemo dignus non modo Ecclesiastico Ministerio, sed ipsa etiam Sacramentorum Communione videatur, qui se isto peccato maculavit*. Et recte omnino. Indignum est enim ut polluta libidinibus & lasciviis caro sanctissimum Christi Domini ac Dei nostri corpus a Spiritu sancto formatum, de Virgine Matre natum, recipere & cum eo commisceri permittatur. *Non in contentione & æmulatione*, quorum morborum mater superbia est, & humanæ laudis aviditas, quæ etiam hypocrisim sæpe generat. De his alter Apostolus scribit: *Ubi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus pravum*.

Innocentia vitæ Christianę.

S. August. lib. 8. Confess. cap. 12.

S. August. Epist. 22. alias 64.

Jacobi 3. 16.

14. *Sed induimini Dominum Jesum Christum*. „ Hunc indutus omnem „ virtutem habet. Cum autem dicit Apostolus, *Induimini*, undique nos „ illo circumdari jubet. Quemadmodum & alibi dicit, *Si vero Christus in nobis*: & iterum, *In interiore nostro homine habitare Christum*. Vult enim „ animam nostram illi domum esse, illoque nos veluti vestimento circumdari, ut is omnia nobis sit, sive interna, sive externa respicias. Est enim „ plenitudo omnia adimplentis. Est vir, est sponsus: *Despondi enim vos*

S. Joan. Chrysost. Hom. 24.

Rom. 8.

Ephes. 3.

2. Cor. 11.

uni

Galat. 2.

„ *uni viro virginem castam exhibere Christo*. Est radix, potus, cibus, vita:
„ *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus*. Est Apostolus, sum-
„ mus Sacerdos, præceptor, pater, frater, cohæres, & sepultura nobiscum
„ & cruce communicans. Consepulti siquidem illi sumus, & insititii fa-
„ cti simul cum illo per similitudinem mortis ejus. Est etiam supplex pro
„ nobis factus, & ad Patrem advocatus noster est. Domus etiam simul &
„ hospes; in nobis manet, & nos in illo. Et amicus: *Vos*, inquit, *ami-*
„ *ci mei estis*. Et fundamentum est, & lapis angularis: & nos ipsius su-
„ mus & membra, & agricultura, & ædificatio, & palmites, & coope-
„ rarii. Quid enim nobis esse non vult, omnibus modis nos sibi conglu-
„ tinans & conjungens, quod vehementer amantis est? Obtempera igitur,
„ atque e somno exurgens, Christum induere, omnes illius virtutes imi-
„ tare, carnem illi morigeram exhibe. Curam illius habe, sed ad sanita-
„ tem, non ad lasciviam. Curam omnem ac diligentiam ad spiritualia con-
„ verte. Hoc modo poteris a somno exurgere, concupiscentiis minime
„ gravatus. Somnus enim est præsens vita, nihilque ab insomniis diffe-
„ runt quæ in illa geruntur: Et quemadmodum qui dormiunt, & deli-
„ rant sæpe numero, & nihil sani vident, ita & nos: immo vero multo
„ etiam pejus. Nam qui turpe quid in somno vel fecit vel dixit, quam-
„ primum a somno liberatur, protinus & ab ipsa turpitudine liber, nul-
„ las dat pœnas; hic vero non ita, nam & turpitudo & supplicium per-
„ petuo durant. Rursus qui somniando divites sunt, orto die nihil inve-
„ niunt in manibus suis: hic vero sæpe ante diem mortis vana illa som-
„ nia avolarunt. Excutiamus itaque vanum hunc somnum. Si enim dor-
„ mientes nos dies ille deprehenderit, mors simul excipiet immortalis. *Ho-*
„ *ra est jam nos de somno surgere*. Profunda nocte dormientibus ac stertentibus
„ similes sumus omnes. Quod si incorporalem nostram substantiam videre
„ liceret, ostenderem quomodo interea dum hi quidem stertunt, diabolus
„ & parietes suffodiat, & jacentes jugulet, quæque intus sunt surripiat.

Christianorum convivia qualia esse debeant? Psal. 2. S. Chrysost.

Sicut in die honeste ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus. Con-
vivia frugalia & castæ deliciæ non prohibentur, sed ebrietas & comessa-
tio. *Exultate Domino cum tremore*. „ Quomodo exultabitis? Si hymnos di-
„ xeritis, preces & vota feceritis, Psalmos pro illiberalibus canticis reci-
„ taveritis. Ita & Christus mensæ vestræ aderit, benedictioneque sua to-
„ tum convivium adimplebit, quando oraveris, quando spiritualia cecine-
„ ris, quando pauperes ad eorum quæ apposita sunt communionem voca-
„ veris, quando multam convivio disciplinam & modestiam procuraveris.
„ Hoc modo ex eo etiam loco Ecclesiam facies, importunis clamoribus,
„ scurrilibus verbis, libidinibusque amandatis Dominum collaudans. Ne-
„ que dixeris, quod consuetudo diversum velut lex obtinuit; sed quæ ma-
„ le habeat corrige. *Sive comederitis* (inquit Apostolus noster) *sive bibe-*
„ *ritis, sive quid feceritis, omnia in gloriam Dei facite*.

1. Cor. 10.

Fornicationis malum. S. Chrysost.

Non in cubilibus & impudicitiis. „ Fugite fornicationem, & omne im-
„ pudicitiæ genus. Quid seminas quod metere non licet, immo si mes-
„ sueris, multum tibi dedecoris ipse fructus afferet? Nam si puerum pe-
„ perit, & tibi dedecus attulit, & puero magnam injuriam, qui propter
„ te nothus & ignobilis natus est. Cui etiamsi innumeras pecunias reli-
„ queris, hoc tamen adhærebit, ut ignominiosus sit in domo, ignominio-
„ sus in urbe, ignominiosus in foro, sive ex scorto sit, sive ex ancilla.
„ Quin & tu quoque ignominiosus eris, non solum in vita, sed & post
„ mortem. Nam etiam si hinc abscesseris, manent tamen post te turpi-

„ tudi-

„ tudinis tuæ monumenta. Quid seminas, ubi aruum ipsum fructum cor„rumpere studet, ubi multa sunt sterilitatem causantia, ubi ante gene„rationem cædes? Ex ebrietate scortatio, ex scortatione adulterium, ex „adulterio cædes, immo etiam cæde pejus quid. Nam non solum quod „natum est occidit; sed & ne nascatur prohibet. Et licet muliebri res „ista agatur audacia, causa tamen tibi imputabitur. Hinc etiam bella quo„tidiana, & irreconciliabiles pugnæ, & assuetæ contentiones. Unde Apo„stolus subjungit: *Non in contentione & æmulatione*; non ignarus quæ hinc „nascantur bella, quæ domorum subversiones, quæ pueris genuinis inju„riæ, innumeraque mala.

„ Ut itaque omnia ista fugiamus, Christum induamur, cumque illo per„petuo simus; quandoquidem Christo indutum esse, est numquam ab „ipso deseri, & ipsum undique in nobis per nostram sanctimoniam con„spicuum esse. *Sed induimini Dominum Jesum Christum.* Ad eum modum „& de amicis dicimus; Is illum prorsus indutus est, multam dilectionem, „irremissumque convictum significantes. Indutus siquidem id esse videtur „quod indutus est. Appareat itaque in nobis undique Christus. Et quo„modo apparebit? Si quæ illius sunt, feceris. Quid vero ille fecit? *Fi„lius hominis*, inquit, *non habet ubi caput suum reclinet.* Istud æmulare. „Si quando cibus sumendus fuit, hordeaceis panibus usus est. Si pere„grinandum, nusquam equi, nusquam jumenta, sed tantum itineris pe„destris confecit, ut fatigaretur etiam. Si quando dormiendum fuit, su„per pulvinari in prora navigii jacuit. Accumbendum fuit; in fœno pro„sterni jussit. Vestimenta vero vilia erant. Sæpe numero & solus con„versatus est, neminem secumducens. Deinde & quantum ad crucem, „& ad convitiorum patientiam pertinet, & omnia illius in summa per„discens, imitare. Ita scilicet Christum indutus es, si carnis curam ad „concupiscentiam non feceris." *Et carnis curam ne feceritis in desideriis.* Peccati servus est, quicumque corpori non solum indulget quod postulat necessitas, sed quod expetit cupiditas.

Jesum Christum induit, qui imitatur.

S. Chrysost.

C A P U T XIV.

Sensus Litteralis.

1. IN *firmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.* Qui ex Gentibus in Christum crediderant, Evangelicam vitæ institutionem amplectebantur. Multi autem ex Judæis, qui fidem susceperant, legalibus serviebant, dierum observationi adhærentes, & præscriptos lege cibos usurpantes. Hinc lis inter eos oriebatur, atque etiam pugna: cum & isti eos qui ex Gentibus crediderant, quod escis quibuslibet indiscriminatim vescerentur, condemnarent: & hos illi abhorrerent, propter summam & supervacaneam legis observationem. His medicinam adhibens Apostolus, affert utrique parti convenientem adhortationem. Primum autem eos qui ex Gentibus fidem susceperant, ad fraternam dilectionem exhortatur. *Infirmum autem*, inquit, *in fide assumite; non in disceptationibus cogitationum.* Eum qui Christianam quidem Religionem amplexus est, sed

Theodoret.

Judaicus ciborum delectus.

Fide firmiores debent infirmos tolerare & fovere.

non-

nondum novit fidem Chriſti ſine legalibus cerimoniis ſufficere ad ſalutem, ſuſcipite in veſtrum contubernium, amanter & placide inſtituite ut amicum, ut fratrem; ut paulatim, in doctrina Chriſtiana proficiat & firmior evadat: Ne vero contentioſe cum illo diſceptetis, ne perplexis diſceptationibus diſcedat incertior quam venerit, aut perturbata conſcientia reſiliat a fide, in qua nondum omni ex parte inſtitutus eſt, partam per Chriſtum libertatem, & legale diſcrimen ciborum & dierum Evangelii promulgatione ſublatum eſſe, nondum intelligens.

2. *Alius enim* ſcilicet qui firmus eſt in fide, *credit ſe manducare omnia*, certo perſuaſum habet lumine fidei, ſibi licitum eſſe quibuslibet uti cibis, cum nulli ſint natura ſua immundi, & Judæis quidam olim lege prohibiti fuerint propter ſignificationes rerum vere immundarum, ſcilicet pravarum cupiditatum & peccatorum. *Qui autem infirmus eſt*, in fide, *olus manducet*. Olera, aut alios cibos lege permiſſos potius comedat, quam cibos, quorum eſum illicitum putat ſcrupuloſiore conſcientia. Secundum Textum Græcum, & Syriacam Verſionem, Clementem Alexandrin. lib. 6. Stromatum, Tertullianum lib. *De Jejuniis* cap. 15. Ambroſiaſtrum in Comment. S. Hieronymum in cap. 2. Eccleſiaſtis, & lib. 11. Adverſus Jovinianum, legendum eſt, *Qui autem infirmus eſt, olus manducat*.

3. *Is qui manducat, non manducantem non ſpernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum aſſumſit*. Is qui ciborum omnium uſum ſibi licere credit, omnibuſque promiſcue utitur, qui in foro venales proſtant, non deſpiciat eum velut imbecillem aut ſuperſtitioſum, qui a certis ciborum generibus abſtinet, metuens ne eorum eſu Deum offendat: & qui non veſcitur omni ciborum genere, manducantem non damnet velut tranſgreſſorem legis. Deus enim & illum in familiam ſuam, in Eccleſiam ſuam aſſumpſit, in numerum ſervorum cultorumque ſuorum cooptavit, ac proinde non eſt temere judicandus ac damnandus, cum Deo probatus ſit.

De aliis non temere judicandum.

4. *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? Domino ſuo ſtat, aut cadit: ſtabit autem: potens eſt enim Deus ſtatuere illum*. Qua auctoritate, quo jure id tibi vendicare audes, ut judices alienum ſervum? Ratio eſt a jure gentium petita, quod privatos homines vetat eos damnare, in quos nihil juris habent, ac alienæ familiæ rebus invito domino ſe immiſcere. *Domino ſuo ſtat, aut cadit*. Domini ſui judicio aut abſolvetur & laudabitur, ſi bene agat; aut damnabitur & pœnas dabit, ſi aberret ab officio. *Stare* dicitur, qui in cauſa victor eſt; *cadere cauſa*, qui ſententiam contra ſe refert in judicio. *Stabit autem*, immo abſolvetur & innocens declarabitur: Deus enim poteſt innocentiam illius vindicare a crimine violatæ legis, quod ei rudis & infirmus in fide frater imponebat. Vel, Temere judicas eum qui legales ceremonias non obſervat, omnique ciborum genere veſcitur, a fide facile defecturum: potens eſt enim Deus, qui illum aſſumpſit, perſeverantiam illi tribuere in fide & bonis operibus. Hunc ſenſum indigitat S. Auguſtinus lib. *De Correptione & Gratia*, cap. 12. *Ipſe*, inquit, *eos facit perſeverare in bono, qui facit bonos. Qui autem cadunt & pereunt, in prædeſtinatorum numero non fuerunt. Quamvis ergo de omnibus regeneratis & pie viventibus loqueretur Apoſtolus dicens*: „ Tu quis es qui judices alienum ſervum? Suo „ Domino ſtat aut cadit: *continuo tamen reſpexit ad prædeſtinatos & ait*, Sta„ bit autem: *& ne hoc ſibi arrogarent*, Potens eſt enim Deus, *inquit*, ſtatue„ re eum. *Ipſe itaque dat perſeverantiam, qui ſtatuere potens eſt eos qui ſtant, ut perſeverantiſſime ſtent; vel reſtituere qui ceciderunt: DOMINUS enim erigit eliſos*.

5. Nam

5. *Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.* Alius, scilicet Christianus infirmus & adhuc Judaizans, diem unum altero sanctiorem existimat, propter legis Mosaicæ ceremonias, verbi gratia Sabbata, Noemenias, & festa domus Israel, dies azymorum quibus a fermento abstinent Judæi, diem decimum septimi mensis Expiationi in Lege consecratum: alius autem, scilicet Christianus in religione melius institutus, cui persuasum est Legem Mosaicam passione & resurrectione Christi antiquatam & abrogatam fuisse, judicat omnes dies esse pares, omnes ad opera pietatis & ad Dei cultum idoneos, nullum esse quem Christiani vi Mosaicæ legis observare teneantur, cum eos a jugo legis Christus liberaverit, legem perfectam gratiæ & libertatis condens & tradens hominibus in eum credentibus. *Unusquisque in suo sensu abundet.* Unusquisque vestrum, in eo quod spectat observantiam vel non observantiam de dierum & ciborum discrimine secundum legem Moysi, suæ mentis, & conscientiæ judicio permittatur, pleneque persuasus sit sibi licere quod agit, alioqui peccaturus, si contra conscientiæ suæ judicium agat. Hunc sensum juvat Syriaca Versio: *Ceterum unusquisque in mente sua sit firmus.* Hoc pacto & observantium timorem fregit, scrupulos discussit, rem indifferentem esse docens, & eorum qui illos impugnabant contentionem sustulit, ostendens rem tanti non esse momenti, nec tam acri dignam certamine, quo infirmi turbentur. Tanti vero non esse momenti non ideo scribit, quod sit levicula, sed *propter temporis immaturitatem, & quod Romani recentes adhuc & nuperi essent in fide.* Ad Colossenses scribens magno studio observationem hujusmodi prohibet, dicens: *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum... Nemo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbræ futurorum.* Et ad Galatas scribens multa diligentia eos ad Christianismi perfectionem hortatur, & a Judaica observantia discriminis dierum & ciborum revocat, quam illis, tametsi Gentiles essent, Pseudo-Apostoli imponere volebant, quasi necessariam ad salutem. *Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis a Deo; quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Hic vero Judæos Romæ degentes acrius urgendos non censet, quod novella adhuc esset eorum fides, sed eis ad tempus indulgendum ut dierum ac ciborum legale discrimen pro more observarent, donec Synagoga cum honore sepeliretur. Non igitur ad dogmata religionis, neque etiam ad ea quæ legibus Ecclesiæ constituta sunt, trahenda est illa Apostoli sententia, *Unusquisque in suo sensu abundet.* Nam longe aliter loquitur cum de dogmatibus sermo est: *Sed licet nos,* inquit, *vel Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Quoniam vero apud Romanos talia corrigendi tempus nondum erat, *Unusquisque,* inquit, *in suo sensu abundet.*

Oeconomia Apostoli.

S. Chrys. Hom. 25. in hanc Ep.

Coloss. 2. 8. & 16.

Galat. 4. 9. 10. 11.

Galat. 1. 8.

6. *Qui sapit diem, Domino sapit.* Qui diem a die discernit, ac religiose observat, id facit ad honorem Christi Domini, cui ut Mosaicæ Legis auctori, qua Deus est, gratam esse existimat illam observantiam. Græcus Textus & Syriaca Versio addunt: *Et qui non sapit diem, Domino non sapit,* seu, *qui non curat diem, Domino non curat:* Quod S. Chrysostomus, Theodoretus, Photius in Scholiis, Oecumenius & Theophylactus recipiunt

& in-

& interpretantur. Sed membrum illud deest in veteri Manuscripto Codice Alexandrino, in duobus antiquis Codicibus Græcis Claromontani Colegii PP. Societatis Jesu, & in Sangermanensi, nec illud agnoverunt Origenes, S. Hieronymus, ceterique Latini Commentatores. *Et qui manducat, Domino manducat*: Qui cibis quibuslibet vescitur, utens libertate sibi a Christo donata, qui nos a servitute legis liberavit, existimandus tibi est id facere ad Domini gloriam: *gratias enim agit Deo* ciborum & bonorum omnium creatori & largitori. Novit scilicet *Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per*
1. Tim. 4. 4. 5. *verbum Dei, & orationem*, ait alibi Apostolus noster. *Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo*. Et qui abstinet a cibis lege vetitis, ex imbecillitate fidei, infirmæque conscientiæ scrupulo, existimandus est id facere ob reverentiam Domini, cui displicere metuit manducando: *& gratias agit Deo*, pro cibis quibus utitur; vel, pro voluntate & virtute abstinendi sibi ab illo data, a quo omne bonum est.
Theodoretus. Novit Dominus eorum qui comedunt, & eorum qui non comedunt propositum: nec solum factum attendit, sed etiam facti consilium examinat: & vos igitur ob ciborum usum vel abstinentiam, judicare nolite alterutrum. Siquidem pium utriusque propositum est, sive manducantis, sive non manducantis, scilicet honorare Dominum, & factum ipsum per se indifferens est, modo iste non existimet hominem ex operibus legis justificari, & legales observantias esse necessarias ad salutem.

7. 8. *Nemo enim nostrum*, qui Christiani sumus, *sibi vivit, & sibi moritur*. Nemo propter se vivit, propter suum commodum, propriamque gloriam, quasi finis ipse sit vitæ suæ, operumque suorum. Nemo ita sui juris est, ut vitæ suæ dominus, mortisque sit arbiter: sed servi Christi sumus, cujus in honorem & gloriam omnia nostra debemus referre. *Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur*. Unius igitur Christi Domini nostri gloriæ totum quod sumus, quod vivimus, quod agimus, quod morimur, consecrandum est. Quo suæ servitutis officio fungi probatæ vitæ Christianos quoslibet cum par sit existimare; ad Dei pariter ac Domini gloriam referre censendi sunt manducationem promiscuam quorumvis ciborum, aut abstinentiam a cibis lege vetitis. *Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus*. Servorum nihil proprium est, omnia sunt Domini. Cum igitur servi Christi simus, pretio magno empti, scilicet ipsius sanguine, toti ipsius sumus & in vita, & in morte, & in hoc seculo & in futuro. Non est ergo nostri juris judicare conservos, sed Domini.

9. *In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & mortuorum & vivorum dominetur*. Hunc in finem Christus mortuus est & resurrexit, ut plenum dominii sui in vivos & mortuos usum ac exercitium adipisceretur. Ipsum enim dominium illi, etiam qua homo est, a primo conceptu convenit ratione personalis unionis Verbi cum natura humana, sed plenum Regiæ potestatis & dominii in Ecclesiam, & in vivos ac mortuos usum morte & resurrectione sua ex decreto Patris adeptus est. Confer cum *Psalm.* 2. 6. 7. 8. & *Hebr.* 2. 7. 8. 9. Mortem nostram moriendo destruxit, ut mortuorum dominetur; vitam resurgendo reparavit, ut dominetur viventium. Hoc loco nonnulla est lectionis varietas. Græcus Textus sic ad verbum vertendus est: *In hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, & revixit, ut & mortuorum & vivorum dominetur*. Quam lectionem sequun-
Iren. lib. 3. cap. 20. tur sanctus Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius. S. Irenæus ita legit: *In hoc enim Christus & vixit, & mortuus est, & resurrexit*,

surrexit, &c. Sic etiam legit S. Augustinus. Syriaca Versio Latine reddita sic habet: *Propterea etiam Christus mortuus est, ac revixit ac resurrexit, ut sit ipse Dominus, tum mortuis, tum viventibus.* Verumtamen alterutram harum vocum *revixit*, vel *resurrexit*, irreptitiam esse constat ex Origene, ex S. Hieronymo qui Novum Testamentum Damasi Pontificis Maximi jussu Græcæ fidei reddidit, & ex omnibus Vulgatæ nostræ Versionis Codicibus.

S. August. lib. De Moribus Manich. c. 14.

10. *Tu autem quid judicas fratrem tuum? Et tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.* Tu autem Christiane in fide infirmior, qui legale discrimen dierum & ciborum scrupulosius observas, quid fratrem tuum uni Patri Deo, unique Domino tecum servientem; fratrem tuum, in quem potestatem non habes, insuperhabita lege caritatis, temere damnas, cum libertate per Christum data ad ejus gloriam utatur, nullos dies observans, a nullis cibis abstinens ex Legis præscripto; a cujus jugo nos Christus liberavit? Et tu Christiane peritior, ex Gentibus vocate, qui legalibus ceremoniis non adhæres, omnique excusso scrupulo cibis quibuslibet uteris, quare spernis fratrem tuum, Judæum, imperitum, ipsique scandalum ponere pro nihilo ducis? omnes enim sistemur ante tribunal Christi, ab illo judicandi. Illius est judicare vivos & mortuos, qui vivorum & mortuorum Dominus est. Quid jus illius usurpas? *Omnes*, sine exceptione, tam boni quam mali, *stabimus ante tribunal Christi*, judicandi judicio retributionis, ut rursus docet Apostolus noster 2. Corinth. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum.* Non omnes judicandi judicio discussionis, ut loquitur sanctus Thomas; sed quidam ob insignia merita consedebunt ut judices, secundum promissum Christi: *Sedebitis super sedes judicantes duodecim tribus Israel.*

S. Thomas in hunc locum.

11. *Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu; & omnis lingua confitebitur Deo.* Per vitam meam juro: Omnes cujuscumque gentis & linguæ homines mihi subjicientur ac sese substernent; Dominum ac Deum suum, per quem solum jurandum sit, qui solus sit adorandus, me agnoscentes & confessi: boni quidem sponte, mali vero inviti. Quod in futuro judicio quoad omnes & singulos implebitur, cum in hac vita ex omni quidem hominum genere aliqui, non tamen omnes & singuli Christo subjiciantur, eumque Deum & Dominum fide & operibus confiteantur. Confer cum Hebr. 2. 8. *In eo enim quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei* (ait ibi Apostolus noster) insignis est locus ad Christi divinitatem probandam, cui & Isaias nomen *Jehova* tribuit, & Apostolus nomen *Dei*. Confer & cum *Philipp.* 2. 10. 11.

Isaiæ 45. 24.

Non iisdem omnino verbis, sed eodem sensu: *In memetipso juravi: quia mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.* S. Hieronymus ex Versione LXX. habet: *Jurabit & confitebitur omnis lingua.*

12. 13. *Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.* Unusquisque de se ipso, non de aliis; de factis propriis, non de alienis (nisi quatenus aliorum vita ad ejus curam pertinet) rationem reddet Christo judici, vero *Deo*, cujus ante tribunal stabimus. *Non ergo amplius invicem judicemus, sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.* Ne igitur alius de alio temere judicet, sed judicium relinquite Domino: Id potius statuite apud vos firmo animi judicio ac proposito, ne fratri occasionem lapsus præbeatis. Hoc autem faciebant & Judæi, qui Gentibus insuetis imponere volebant Legis jugum; & e Gentibus Christiani, qui Judæos hac in re hæsitantes, tametsi Christi fidem profiterentur, damnabant aut spernebant. Inter offendiculum & scandalum hic distinguere minime opus est, sicut nec inter *lapidem offensionis, & petram scandali*, supra

Scandalum proximis nō præbendum.

Cap. 9. Vers. 33. Nam hujusmodi repetitiones ad inculcationem ejusdem rei Scripturis maxime familiares sunt. Syrus Interpres offendiculum & scandalum pro eodem accepit, ut ejus Versio Latine reddita indicat: *Et ne offendiculum fratri tuo ponas*. Revereri tamen oportet S. Thomæ distinctionem,

S. Thomas, Lect. 3.

cui majus aliquid videtur esse scandalum, quam offendiculum. Nam offendiculum esse notat quicquid retinet seu retardat motum procedentis: scandalum autem, cum aliquis disponitur ad casum. Non ergo debemus fratri ponere offendiculum, faciendo aliquid quo impediatur proximus a via justitiæ: Isaiæ 57. 14. *Auferte offendicula de via populi mei*. Neque etiam debemus fratri ponere scandalum, aliquid faciendo unde inclinet ad peccatum: Matth. 18. 7. *Væ homini illi, per quem scandalum venit*.

14. *Scio, & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est*. Scio, & certus sum me non decipi, utpote a Domino Jesu & ejus Spiritu edoctus, nullum cibum sub Evangelica Lege esse immundum, nisi ei qui existimat immundum esse & illicitum: si enim id credens, ab illo non abstineat, peccatum committit, quia contra conscientiam agit, tametsi erroneam. *Scio & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum*. Necessario addidit illud, *in Domino Jesu*, propter Judæorum infirmitatem, ut observat Theodoretus.

Theodoretus.

„ Ne enim dicant, *Tu quis es, quis Mosi contraria statuis*? Mosis Dominum „ in medium protulit, dicens eum legalibus observationibus finem imposuisse, nec permisisse ut ullus cibus immundus existimaretur. Illud „ enim, *Per ipsum*, hoc est, per Evangelicam ejus constitutionem. Ipse

Act. 10. 15.

„ enim Beato etiam Petro dixit, *Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris*. Si quis autem existimans hunc cibum esse immundum, eo vescitur, immundus est, non propter ejus naturam, sed propter opinionem. Nullus ergo cibus nocere potest nisi ei qui eo utitur contra conscientiam, contra Dei ordinem, aut contra Ecclesiæ constitutionem.

Rebus etiam permissis cum scandalo aliorum uti lex caritatis prohibet.

15. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundum caritatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est*. Verum si frater tuus Christianus occasione a te data conturbatus, & propter abstinentiam a cibis Mosaica Lege prohibitis se a te contemni, aut severius reprehendi doleat; vel tua in edendo libertate contristatus temere de te judicet, quasi Dei legem parvifacias; aut exemplo tuo ad edendum contra conscientiæ dictamen provocetur: non agis secundum regulam fraternæ caritatis, quæ tolerat infirmitatem fratrum, illisque compatitur, & quantum fieri potest se accommodat in rebus indifferentibus, abstinens ab iis a quibus citra peccatum abstineri potest, ne illis offendiculum vel occasio lapsus præbeatur. Proximum secundum Deum non amas, si propter ejus salutem non tantisper circumcidis libertatem quam Evangelica lege tibi datam intelligis indifferenter utendi omni genere ciborum. Ne præbeas occasionem perditionis & ruinæ libertate tua vescendi quovis cibo, seu potius imprudenti libertatis usu, illi pro quo Christus mortuus est, & cui mortis suæ fructum per Baptismum, aliaque Sacramenta applicavit. Hinc probatur invicte Christum pro solis prædestinatis mortuum non esse, cum illi perdi & perire possint, pro quibus mortuus est.

Christus pro solis prædestinatis mortuus non est.

16. 17. *Non ergo blasphemetur bonum nostrum*. Ne bonum quo fruimur, scilicet Evangelium & fidem Christi, exponamus obtrectationibus & maledictis hominum liberiori & intempestivo quorumvis ciborum esu, vel contentionibus de cibis edendis aut non edendis. *Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto*. Regnum Dei,

quod

quod intra vos est, non consistit in esca & potu, nec in usu libertatis quovis cibo utendi; ex his rebus per se spectatis non pendet salus nostra, nec ad gratiam aut salutem æternam consequendam per se conducunt, adeo ut periclitetur salus nostra cum hac in parte libertatem nostram circumscribimus, ne fratres contristemus, & offendiculum eis præbeamus. Immo vero regnum Dei vera justitia conciliat, & quæ est cum dilectione concordia, studiumque pacis, & gaudium, quod est fructus Spiritus sancti. Confer cum 1. Corinth. 8. Vers. 8. 9. ubi scribit Apostolus noster: *Esca autem nos non commendat* Deo. *Neque enim si manducaverimus, abundabimus: Neque si non manducaverimus, deficiemus. Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.*

18. 19. *Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.* Qui enim studio justitiæ, quæ virtutes omnes complectitur, imprimisque caritatem, qua fit bona voluntas, & studio pacis atque concordiæ, regnum Dei in se & in aliis promovet ut servus Christi, Deo & hominibus acceptus est. *Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.* Quæ cum ita sint, sectemur ea quæ ad pacem cum proximis conservandam conducant: & studiose observemus quæ ad mutuam ædificationem pertinent. Pacem contentionibus, ædificationem scandalo Apostolus opponit. Non ergo cum scandalo cibis etiam permissis utamur, quia scandalum adversatur caritati; justitiæ, paci: siquidem contentiones parit, & proximum perdit.

20. *Noli propter escam destruere opus Dei*, scilicet caritatem, pacem, proximi salutem. *Omnia quidem sunt munda.* Omnes quidem cibi mundi sunt suapte natura, omnes permissu Christi liciti: *sed malum est homini, qui per offendiculum manducat:* sed peccat homo qui vescitur quibusvis cibis cum scandalo proximi.

21. *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.* Melius est * non uti carnibus, vino, & quocumque alio cibo & potu, nec facere quicquam per quod frater tuus, proximus tuus *offenditur*, id est commovetur contra te, quasi illicite agentem, per quod pax ejus perturbatur: *aut scandalizatur*, id est ad peccatum provocatur, quo destruitur ejus justitia: *aut infirmatur*; id est, saltem in dubitationem venit utrum quod agis sit licitum, an Dei lege vetitum; quo dubio ejus spirituale gaudium minuitur. Confer cum 1. Corinth. 8. 13. ubi scribit Apostolus noster, *Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.*

* Positivum pro comparativo, ut *Matt.* 18. 8. 9. *Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum, &c.*

S. Thomas, Lect. 3.

22. *Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo.* Persuasum habes tibi licitum esse quod facis, id est cibis quibuslibet vesci? Id teneas velim sed Christiana quidvis manducandi libertate utaris occulte; si scandalum timeatur. *Fidem* igitur hic vocat Apostolus, *non fidem dogmatum*, quasi necessaria non esset ad salutem fidei professio (quod Evangelio * & Apostolo * repugnaret) sed firmam persuasionem per quam quis credit licitum esse quod facit, seu assensum conscientiæ, fiduciamque infirmitati ac trepidationi oppositam. Non pœnitenda tamen S. Thomæ commentatio, duplex genus dogmatum distinguentis. „ Eorum (ait) quæ sunt fidei, quædam nondum sunt per Ecclesiam perfecte manifestata, sicut in primitiva „ Ecclesia nondum erat perfecte declaratum apud homines quod Judæi ad „ Christum conversi non tenerentur legalia observare: & tempore S. Augu„ stini nondum erat ab Ecclesia declaratum quod anima non esset ex tra„ duce, id est, utrum a parentibus per generationem, ut corpus, propaga-

S. Joan. Chrys. Hom. 26. (*Matth.* 10. 32. *Rom.* 10. 10.)

S. Thomas, Lect. 3.

 „ retur.

„ ut manifestemus operis executione. Sic Matrimonium esse licitum cre-
„ dere tenetur quilibet Christianus; non tamen tenetur quilibet nubere seu
„ matrimonio uti ad fidei suæ manifestationem. Sic etiam necesse non erat
„ ut qui rectam fidem habebant de ciborum legali discrimine per Christum
„ sublato, fidem suam intempestivo quorumvis ciborum usu manifestarent.
„ Poterant enim manifestare verbo tenus, si quando necesse foret.

Beatus qui non judicat semetipsum in eo quod probat. Beatus quem conscientia non reprehendit vel damnat in ea re quam facere constituit. Confer cum 1. Joannis 3. 21. *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Hæc autem S. Pauli sententia de rebus simpliciter licitis aut mediis seu indifferentibus, qualis est esus suillæ aut leporinæ carnis sub Evangelica lege: non de rebus divina aut humana lege prohibitis, intelligenda est. *Sunt enim multi, qui se ipsos non judicant, tametsi vehementer delinquant, qui omnes eo sunt miseriores*.

S. Chrysost. Hom. 26.

23. *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide*. Qui autem dijudicat illicitum esse ciborum aliquorum usum, vel hæsitat utrum edere sibi liceat, vel non, & nihilominus manducat, damnatus est propriæ conscientiæ judicio: quia comedit reclamante vel dubitante con-

S. Chrisost.

„ scientia, nec cum firma persuasione licitum esse quod facit. *Damnatus*
„ *est*, non quod immundus sit cibus, sed quod non ex fide: non enim
„ mundum esse credidit, sed tamquam immundum attigit. Per hoc osten-
„ dit Apostolus quantum damni dent, qui non persuasos attingere co-
„ gunt, quæ ipsis immunda videntur. *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est*. Omne igitur quod quis agit non plene persuasus id sibi licere, sed vel illicitum existimans, vec dubitans utrum liceat, necne, peccati reus est. Ita sententiam Apostoli S. Chrysostomus in præsenti argumento intelligendam docet. *Cum* enim, inquit, *quod edit, mundum esse nec confidat, nec credat, quomodo non peccasse credetur*?

Omnia infidelium opera esse peccata, damnatus error est.

S. Thomas, Lect. 3.

Vel, *Omne quod non est ex fide* virtute, *peccatum est*. Quæ tamen sententia damnato Pontificiis Constitutionibus Baii errori non favet, asseren-
„ tis *Omnia infidelium opera esse peccata*. Ut enim ratiocinatur S. Thomas
„ in homine infideli cum infidelitate est bonum naturæ; & ideo cum ex,
„ dictamine rationis aliquod bonum facit, non referendo ad malum finem,
„ non peccat; non tamen opus ejus est meritorium, quia non est gratia
„ informatum. Qui sensus est Glossæ sumtæ ex S. Prospero in libro Sen-
„ tentiarum ex S. Augustino delibatarum, Sententia 106. *Omnis infi-*
„ *delium vita peccatum est; & nihil est bonum sine summo bono. Ubi enim*
„ *deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam*
„ *in optimis moribus*; in quantum scilicet non refertur ad finem beati-
„ tudinis æternæ. Cum vero homo infidelis aliquid agit ex infidelita-
„ te, procul dubio peccat. Unde hmo [illegible]

„ ipsum factum, quod est nudum operire, peccatum
„ re non in Domino gloriari, solus impius negat esse
„ sponde, utrum bonam misericordiam existimes infidelem. Po
„ est male misereri, procul dubio vitium est infideliter miser
„ & ipsa per se ipsam naturali compassione opus est bonum;
„ bono male utitur qui infideliter utitur, & hoc bonum mal
„ infideliter facit: qui autem male facit aliquid, profecto pec
„ colligitur, etiam ipsa bona opera quae faciunt infideles,
„ esse, sed illius qui bene utitur malis: Ipsorum autem esse p
„ bus & bona male faciunt; quia ea non fideli, sed infideli, h
„ ta & noxia faciunt voluntate: Qualis voluntas, nullo Chri
„ tante arbor est mala, quae facere non potest nisi fructus ma
„ sola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non est ex fid
„ est. Et ideo Deus istas arbores non potest diligere, & si tal
„ ferint, disponit excidere: quia sine fide impossibile est place

Post haec verba, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, in Mss. Graecis vetustissimis, & apud S. Chrysostomum, Theodor cumenium, Theophylactum, sequuntur tres Versus, quos in lae habemus cap. 16. scilicet Vers. 25. 26. 27. sed in melior majoris antiquitatis Codicibus, quos Origenes & S. Hierony runt, constat haec tria commata ad Epistolae finem pertinere, & lata inconsulto fuisse, fraude fortasse Marcionis, occasionem da Origenes lib. 10. in fine Commentarii scribit: „ Caput hoc Mar
„ Scripturae Evangelicae atque Apostolicae interpolatae sunt, de h
„ penitus abstulit, & non solum hoc, sed ab eo ubi scriptum
„ *autem quod non est ex fide, peccatum est*, usque in finem
„ In aliis vero exemplaribus, quae non sunt a Marcione
„ ipsum caput diverse positum invenimus. In nonnullis etenim
„ post eum locum, *Omne quod non est ex fide; peccatum*
„ rens habetur, *Ei autem qui potens est vos confirmare* - Alii
„ in fine, id est, ut nunc est positum, continent.

CAPUT XI

Sensus Moralis.

1. *INfirmum in fide assumite, non in disceptationibus* haereticis, aliisque infidelibus recens ad fidem co tate & mansuetudine agendum est. Non statim ab illis ni & Catholici hominis perfectio. Tolerandi in illis stina conversatione residui, qui nec fidem, nec bo

Non importunis disputationibus & acerbis contentionibus exagitandi sunt, ne resiliant a fide quam sunt amplexi, sed simpliciter & comiter docendi sunt. Nec enim infirmus statim sequi potest validiorem & robustiorem: sed validior & robustior infirmo compati, seque attemperare & accommodare potest. Imitanda S. Augustini caritas, mansuetudo & patientia, qui de Fausto quodam Pagano recens ad Christi fidem converso Sermonem ad populum suum faciens, ait: „ Forte dubitat aliquid novitas ipsius. „ Amate abundantius dubitantem: amore vestro curate de corde infirmi „ dubitationem. Interiorem faciem videte, de qua gaudeatis; cor Deo „ committite, pro quo oretis. Sciatis eum deseri a malis, suscipiatur a „ vobis. Plus amate hominem, quam prius oderatis errorem. Sic venit „ Christus ægros sanare, de quo Evangelium audivimus, *Quia non est* „ *opus sanis medicus, sed male habentibus* ..... Itaque, fratres, commendamus eum & orationibus vestris, & dilectioni vestræ, & amicitiæ fidelissimæ, & susceptioni infirmitatis ejus. Quomodo præitis, sic sequitur: bonam viam docete, bonam in vobis inveniat. Jam factus Christianus discernat quid intersit inter id quod dimisit, & id quod invenit. „ Vitam ipsius & studium circa fidem Christi posteriora tempora comprobabunt: nunc autem, Fratres mei, non fuit necesse, non fuit consilii „ Pastorum reppellere pulsantem, differre quærentem. De occultis cordis „ velle judicare, & vocem manifestam non acceptare, nec consilii fuit, „ nec propositi nostri.

S. August. Serm. de Paulo Apostolo, in conversione Fausti Pagani, apud Florum in c. 4. Epist. ad Rom.

Matt. 9. 12.

Tom. V. Operum S. August. Edit. novissimæ Paris p. 1517. 1518.

3. 4. *Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.* Simplices & imperitos contemnere & irridere, mos est eorum qui ingenio, doctrina & rerum usu pollent: doctiorum & sapientium facta arguere ac de illis temere judicare, censuraque præcipiti notare quæ ipsis mala videntur ex ignorantia, mos est rudium & imperitorum. Utrumque vitium vitandum Apostolus docet. Quid contemnis fratrem? Frater tuus est, a Deo in filium adoptivum assumptus, ejusdem corporis membrum, coheres pariter Christi, te forte sanctior & Deo gratior. Tu scientia præstas, ille forsan caritate, quæ excellentior est. Proximi contemptus caritatem & humilitatem destruit, quibus concussis ac destructis, totum salutis ædificium collabitur. Qui Deum in proximis honorant, a Deo honore afficientur & gloria coronabuntur: qui fratres contemnunt, a Deo contemnentur. *Væ qui spernis, nonne & ipse sperneris? .... Videte*, inquit Christus, *ne contemnatis unum ex his pusillis qui in me credunt. Angeli enim eorum in cælis vident faciem Patris mei.* Infirmi sunt, an propterea contemnendi & irridendi? Inhumanum est ut sanus insultet infirmo, fortis invalido, dives pauperi. Irrisores fratrum infirmorum & rudium Dominus qui in cœlis habitat in die judicii irridebit & subsannabit. *Parata sunt derisoribus judicia: & mallei percutientes stultorum corporibus.* Tolerandi sunt infirmi, & compatientis caritatis affectu procurandi; edocendi rudes, non spernendi. *Is qui manducat, non manducantem non spernat.* Quem Deus non sprevit, non abjecit, sed in curam suscepit suam, cur tu superbe homuncio spernis? *Deus enim illum assumpsit.*

Proximus non contemnendus, nec irridendus ob infirmitatem & imperitiã.

Isai. 33. 1.

Proverb. 19. 29.

Et qui non manducat, manducantem non judicet. Alienæ conscientiæ judex temerarius, Dei jus usurpat, qui cordium scrutator est & judex. *Tu quis es, qui judicas alienum servum?* In censuram vocat, facta, quæ cum per se mala non sint, sed media seu indifferentia, apud Deum forte innoxia, laudabilia & meritoria sunt propter bonam fidem & intentionis puritatem

Temerarium judicium fugiendum.

Damnat

Damnat illum, quem forte Deus omnium Dominus & supremus Judex absolvit. *Domino suo stat, aut cadit.* Hinc Apostolus noster alio loco ait: *Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique a Deo.* „ Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus „ quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt, de quibus teme- „ rarium est judicare, maxime ut condemnemus. De illis quæ manifeste „ & per se mala sunt judicare licet, de occultis vero judicium Deo re- „ linquendum: quia & ipsa abscondi non possunt, sive mala, sive bona, „ cum tempus advenerit quo manifestentur. Duo sunt autem in quibus te- „ merarium judicium cavere debemus; cum incertum est quo animo quid- „ que factum sit, vel cum incertum est qualis futurus sit qui nunc vel bonus „ vel malus apparet. Si ergo quispiam, verbi gratia, conquestus de stoma- „ cho jejunare noluit, & tu id non credens, edacitatis id vitio tribueris, „ temere judicabis. Item si manifestam edacitatem ebriositatemque cogno- „ veris, & ita reprehenderis quasi numquam ille possit corrigi atque muta- „ ri, nihilominus temere judicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ nesci- „ mus quo animo fiant; neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, ut „ desperemus sanitatem. *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.* Voluntate autem sua cadit: qui cadit: & voluntate Dei omnipotentissima stat, qui stat. Tu ergo qui stare videris, cave ne cadas.

1 Cor. 4. 5.

S. August. lib. 2. De Serm. Domini in Monte, c. 18.

7. 8. *Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur.* Nostri non sumus, sed Dei qui nos creavit, Christi qui nos redemit. Totum illi debemus, & quod homines, & quod Christiani sumus, & quod regni ejus consortes post mortem nos futuros & cum eo nos æternum victuros vita immortali & beata per ejus misericordiam speramus. Omnes igitur vitæ nostræ fructus, opera omnia ad Dei gloriam & honorem referre debemus: ipsi, non nobis vivere: voluntatem ejus in omnibus quærere, quæ illi grata sunt inflammato studio facere: ad paupertatem & divitias, ad honores & abjectionem; ad gloriam & opprobria, ad infamiam & bonam famam, ad lucra & damna, ad ægritudines & sanitatem, ad prospera & adversa quævis, ad vitam & mortem indifferentes esse, modo Deus per nos & in nobis honoretur & glorificetur. *Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.* Nullam vitæ nostræ partem, nullum momentum, nullam cogitationem, nullum verbum, nullum opus illi subtrahere debemus, cui omnia nostra debentur, ei qui nos sanguine suo emit. Hereditas Christi sumus, illi data a Patre, ab illo acquisita pretio mortis suæ, illi confirmata per gloriosam resurrectionem, qua omnis potestas illi data est in cælo & in terra tamquam Regi immortali ut homines regat & ad Deum ducat: tamquam æterno Sacerdoti, ut eos gloriæ suæ immolet, consecret, quibus viis & quibus modis voluerit. *In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & mortuorum & vivorum dominetur.* Nisi vitam & mortem nostram, & quicquid ad illas attinet, Deo penitus devoveamus & consecremus, nihil mundo, nihil carni, seu nobismetipsis reservantes, Christi jura violamus; dominium ejus, quantum in nobis est, imminuimus.

Non nobis, sed Deo vivere, & ad illius gloriam omnia opera nostra referre debemus.

10. 11. 12. *Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.* Hi temere judicant de incertis, & facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare,

Divini judicii conſideratio nos a judiciis temerariis deterrere debet.

damnare, quam emendare & corrigere; quod vitium vel ſuperbiæ eſt, vel invidiæ. *Tu autem quid judicas fratrem tuum?* Oblitus es Jeſum Chriſtum judicem illius & tuum, omniumque hominum eſſe? Cur judicium ejus prævenis? Cur jus illius uſurpas? Cur aliorum vitam obſervare, aliorum facta damnare non metuis, quæ in partem interpretari meliorem caritas præcipit? Examina ſedulo vitam tuam; cogitationes, verba, operaque tua ſingulatim diſcute. Recogita quot & quanta peccata commiſeris; quam pauca opera bona feceris, quam imperfecta; quot occaſiones bene agendi neglexeris, quot & quantis Dei inſpirationibus & gratiis infidelis fueris, quot officiis in omni ſtatu vitæ tuæ defueris. Præpara te ad reddendam omnium Judici rationem. *Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti.* Id niſi credas, fruſtra de Chriſtiano nomine glorîaris. Si credis, nec te diſponis ad judicium, in ſumma certe & ſtupenda prorſus ſalutis tuæ vivis incuria. Dic, amabo, nonne ſtultum merito exiſtimares hominem, qui cauſſam haberet coram judice pendentem, in qua non ſolum de fortuna ejus boniſque omnibus, non ſolum de honore, ſed de ejus vita ageretur, ſi aliorum rebus explorandis ſe ingereret, alienorum factorum cenſorem ageret; propriumque ſupremi momenti negotium negligeret? Cauſam habemus, cujus Chriſtus ſupremus eſt Judex, in qua de ſalute noſtra, de beatitudine vel damnatione, de felici vel miſera æternitate agitur; & hanc negligimus. Rationes noſtras diſponere, vitam diſcutere & ordinare, conſcientiam emundare, Deo ſatisfacere, judicem placare & promereri minime curantes, ad aliorum cenſuram nos convertimus; illorumque facta quamvis per ſe non mala, quamvis pia intentione Deo forte placentia, quamvis forte caritate rubiginem (ſi quæ ſubeſſet) humani erroris conſumente, regni cæleſtis meritoria, reprehendere, judicare, damnare præſumimus. *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti*, qui juſtitias judicabit: quanto magis injuſtitias, & temeraria judicia? Niſi nunc illi pareamus amore legis & bonitatis ejus, qui nobis prohibet ne de fratribus judicemus, nos vindice juſtitia brevi ſibi ſubjiciet, pedibuſque ſuis ſubſternet. *Scriptum eſt enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu.* Væ nobis, ſi nec Deo juranti credimus. Væ ſi nec reveremur ut Dominum, nec diligimus ut Patrem, nec timemus ut Judicem. Lingua nobis data eſt ut Deum & Filium ejus Jeſum Chriſtum laudemus, non ut fratres noſtros temerariis accuſationibus & injuſtis exprobrationibus inhonoremus. *Et omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unuſquiſque noſtrum*, qua hora non putat, forte hac ipſa die, ſiſtetur ante tribunal Chriſti, & *pro ſe rationem reddet Deo*, plenam, accuratam, ſeveram, etiam *de omni verbo otioſo*, quanto magis de omni opere malo, de omni intentione prava? Ne judicemur, noſtri judices ſimus, non aliorum.

Scandalum ex temerario judicio naſcens.

13. *Non ergo nos amplius invicem judicemus: ſed hoc judicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel ſcandalum.* Intempeſtiva fratris reprehenſio & durior increpatio atque damnatio ex temerario judicio profecta, lapſus occaſio eſt fratri, quem conturbat, mœrore afficit, contra imprudentes ac temerarios cenſores commovet, ad ſimilia judicia impellit, in tramite pietatis remoratur, vel defectionis etiam cauſam præbet iis qui ſe maligne & injuſte reprehendi vident, ſi in fide infirmi ſint. Denique hinc ut minimum ſequitur diſſenſio & diſcordia, quæ eſt venenum caritatis. *Sed hoc judicate magis ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum.* „ Perpende „ quas pœnas daturi ſumus ſimpliciter ſcandalizantes. Si enim hic per„ fectiorum factum velut iniquum propter intempeſtivam reprehenſionem

S. Chryſ. Hom. 25. in Epiſt. ad Rom.

fieri

„ fieri prohibet, ne frater accepto scandalo offendatur: qua pœna digni „ non erimus, qui etiam nihil corrigendo scandalum præbemus? Si non „ salvare fratrem culpam habet, id quod & evangelici talenti defossor „ indicat: quid non faciet datum etiam scandalum? Sed, inquies, Quid „ si suopte vitio scandalizatur infirmus? Propter hoc ipsum æquum fue- „ rit ut illum feras. Nam si fortis esset, tali cura opus non haberet: nunc „ vero quia imbecillior est, multa etiam curandi diligentia opus habet. „ Præstemus itaque eam, ubique illum portantes. Neque enim proprio- „ rum tantummodo malorum rationem dabimus: sed & eorum quibus aliis „ scandalum præbemus. Quod si etiam per se ipsas graves sunt nostrorum „ delictorum pœnæ, ubi & istæ accedent, quando salvabimur? Non enim „ putemus nos excusationem habituros, si quando delictorum socios inve- „ nerimus: nam istud supplicium magis augebit. Quandoquidem & serpens „ magis punitus est quam mulier, & mulier plus quam vir, & Jezabel „ majores pœnas dedit, quam Achab vineæ raptor. Ipsa quippe univer- „ sum istud negotium texuerat, Regique lapsus occasionem dederat. Igi- „ tur & tu quoque si reliquis perditionis causa fueris, graviora patieris, „ quam qui per te subversi sunt. Neque enim peccare tantum in se per- „ ditionis habet, quantum quod reliqui ad peccandum inducuntur. Pro- „ pterea dicit, *Non solum ipsi faciunt, sed & facientibus assentiuntur*. Ita- „ que si quando peccantes viderimus, non solum non impellamus, sed & „ extrahamus ex ipso malitiæ barathro, ne & alienæ perditionis pœnas „ demus. Recordemur quoque perpetuo terribilis illius tribunalis, fluminis „ ignei, vinculorum insolubilium, profundarum tenebrarum, stridulorum „ dentium, venenosique vermis.

Scandali pœna.

Genes. 3.

4. Reg. 9.

Rom. 1.

14. 15. *Scio & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi & qui existimat quid commune esse, illi commune est*. Leniter tractanda, & si fieri potest, edocenda, non obtundenda sunt infirmorum & scrupulosorum hominum ingenia. Non imperioso modo, non objurgationum ac minarum severitate a suis præjudiciis aut consuetudinibus revocandi sunt, in rebus quæ summam fidei aut Legis Evangelicæ, aut Ecclesiæ præcepta & ordinem non spectant: non violenter cum illis agendum, sed suæ potius conscientiæ & bonæ fidei permittendi sunt, quam conturbandi & contristandi. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur*, & conturbatus exemplo tuo vel intempestiva reprehensione exponitur periculo agendi contra conscientiæ suæ dictamen, *non secundum caritatem ambulas*, quæ *excellentior via est*, quæ *benigna est*, *patiens*, *omnia suffert*, *omnia sustinet*. Ars artium regimen animarum. Admirabilis hac in re Sancti Pauli prudentia & sancta œconomia, Pastoribus imitanda. „ Vides, inquit Sanctus „ Joannes Chrysostomus, quomodo familiarem sibi faciat infirmum audi- „ torem, ostendens tantam illius rationem habere se, ut ne mœstum red- „ dat, etiam ea quæ vehementer erant necessaria præcipere non audeat? „ Neque enim posteaquam vanum exemerat metum, potenter illum tra- „ hit aut cogit, sed sui ipsius dominum esse permittit. Non enim con- „ veniebat ut ita abduceretur a ciborum abstinentia, ut mœrore afficere- „ tur ac turbaretur. Vides quantum diligentiæ dilectioni impendat: scie- „ bat enim quod illa omnia corrigere posset. Unde & majus quid ab eis „ hic exigit. Non solum (inquit) non oportet illos tamquam ad rem „ necessariam violenter adducere: sed & si opus sit ut condescendatis illis, „ neque istud detrectate. Id præcipit lex caritatis, quæ dispensationem non admittit. *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est*. An ne

Infirmorum & scrupulosorum hominum ingenia magna cum lenitate, & prudenti œconomia tractanda sunt.

1. Cor. 12. & 13.

S. Chrys. Hom. 26.

tanti

„ tanti quidem æstimas fratrem tuum, ut salutem illius neque ciborum „ abstinentia redimendam ducas? Et Christus quidem neque servitutem, „ neque mortem illius gratia recusavit: tu vero nec cibos contempseris „ ad hoc ut illum conserves? Atqui Christus tametsi non esset lucratus „ omnes, nihilominus tamen pro omnibus mortuus est, quod suum erat „ adimplens; tu vero cum scias quod propter cibum illum subvertas in „ potioribus, adhuc tamen contendes, & eum qui Christo tanti est, tu „ adeo contemptibilem putabis? Et Christus non solum pro infirmo, sed „ & pro inimico mortuus est: tu vero neque pro infirmo vel cibo abstinebis? Ipse quidem quod maximum erat, fecit: tu vero neque quod „ minutulum est? Atque hoc cum sit ipse Dominus, tu vero frater.

Quinam Ecclesiam maledictis & blasphemiis hæreticorum exponunt.

16. *Non ergo blasphemetur bonum nostrum.* Qui fidei fratrum dominari volunt, qui humanas opiniones pro fidei dogmatibus obtrudunt, religionem in phantasmatis suis constituunt, de rebus quæ nec in Scripturis, nec in Traditione revelatæ sunt, nec ullam porro cum veritatibus revelatis connexionem necessariam habent, nefas esse prædicant vel tacite dubitare: qui contentiones, dissidia, factiones excitant & fovent in Ecclesia pro rebus quæ nec fidem, nec bonos mores lædunt; qui velut hæreticos, aut hæreticorum fautores, ut Novatores, ut seditiosos infamant eos omnes qui ipsorum præconceptis opinionibus & præjudiciis non assentiuntur; illi Ecclesiam hæreticorum blasphemiis & maledictis exponunt.

S. Chrys. ibid.

„ Quando enim litigas, quando contendis, quando contristas, quando Ecclesiam scindis, quando fratrem convitiis appetis, & pro inimico habes: „ facis ut qui foris sunt blasphement: atque ita non solum nihil inde corrigitur, sed contrarium omnino contingit. *Bonum enim vestrum est dilectio, fraterna caritas, unitas, colligatio, cum pace & mansuetudine vivere.*

Nec in manducando, nec in abstinendo Christiana justitia posita est, nisi quatenus utimur vel abstinemus cibis secundum legem Dei & Ecclesiæ.

S. Aug. lib. 2. Quæst. Evangel. Quæst. 11.

17. 18. *Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* In interioris hominis ordinatione, in conjunctione intellectus & voluntatis cum Deo per fidem & caritatem, maxime positum est regnum Dei: quæ vero ad corpus pertinent, ut esca & potus, regnum Dei non constituunt nec firmant, non imminuunt aut destruunt in nobis, nisi secundum quod eis utimur vel abstinemus secundum legem Dei, & ad ejus honorem & gloriam. Unde Sanctus Augustinus ex his verbis Christi, *Et justificata est Sapientia ab omnibus filiis* „ *suis*, filios Sapientiæ intelligere ait, *Nec in abstinendo, nec in mandu-* „ *cando esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, & temperantia per abundantiam non se corrumpendi, atque opportune sumendi vel non sumendi ea, quorum non usus, sed concupiscentia reprehendenda est.* „ Non „ enim interest omnino quid alimentorum sumas, ut succurras necessitati „ corporis, dummodo congruas in generibus alimentorum his cum qui- „ bus tibi vivendum est. Neque quantum sumas multum interest; cum „ videamus aliorum stomachum citius satiari, & eos tamen illi ipsi „ parvo quo satiantur, ardenter & intolerabiliter & omnino turpiter „ inhiare: alios autem plusculo quidem satiari, sed tolerabilius inopiam „ perpeti, & vel ante ora positas epulas, si id in tempore aut opus sit, „ aut necesse sit, cum tranquillitate aspicere, neque tangere. Magis er- „ go interest, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia ho- „ minum atque personæ suæ & pro valetudinis suæ necessitate quis ca- „ piat; sed quanta facilitate atque serenitate animi careat, cum his „ vel oportet, vel etiam necesse est carere: ut illud in animo Christiani „ compleatur quod Apostolus dicit, *Scio & humiliari, scio & abundare*

(ubi-

(ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire : & abundare, & penuriam pati: Omnia possum in eo qui me confortat. Et illud, *Non est enim regnum Dei esca & potus, sed justitia & pax & gaudium.* Et quia „ solent homines multum gaudere de carnalibus epulis, addidit, *in Spiritu* „ *sancto. Justificatur* ergo Sapientia ab omnibus filiis suis, qui intelligunt *utendis terrenis tempora opportuna esse debere: facilitatem vero carendi talibus, & amorem fruendi æternis, non variari oportere per tempora, sed perpetuo retineri.* Philipp. 4. 12.

Non est enim regnum Dei esca & potus: sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Justitia refertur ad exteriora opera, quibus homo unicuique reddit quod suum est, & ad voluntatem hujusmodi opera faciendi, seu ad justitiæ studium, de quo Christus ait: *Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus.* Pax vero est effectus justitiæ. Pax enim per hoc maxime perturbatur, quod alter non reddit alteri quod ei debet. *Et erit opus justitiæ pax.* Gaudium autem pertinet ad modum quo justitiæ opera facienda sunt, prompte videlicet, cum alacritate & delectatione. *Servite Domino in lætitia.* Causam autem hujus gaudii exprimit Apostolus his verbis, *in Spiritu sancto.* Caritas enim diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Illud itaque gaudium est in Spiritu sancto, quod caritas parit, nempe cum de bonis Dei & proximorum gaudemus, & præsertim de bonis aliorum operibus, & etiam de nostris, quatenus Dei gloriam, & spirituale bonum proximi promovent. Hoc est *gaudium de veritate:* hic *fructus Spiritus.* Hæc autem tria, *justitia, pax, gaudium*, imperfecte quidem habentur in hac vita mortali, perfecte autem in regno Dei & vita æterna. Ibi enim erit in sanctis perfecta justitia absque omni peccato: *Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum hæreditabunt terram.* Ibi erit pax absque perturbatione timoris: *Et sedebit populus meus in pulcritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.* Ibi erit gaudium nullo dolore intermixtum vel interruptum: *Et redempti a Domino convertentur, & venient in Sion cum laude: & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.*

Regnum Dei justitia, pax & gaudium in Spiritu sancto. S. Thomas. Lect. 6. Matth. 6. 33. Isai. 32. 17. Psalm. 99. 1. 1. Cor. 13. 6. Galat. 5. 22. Isai. 60. 21. Isai. 32. 18. Isai. 35. 10.

„ *Non est regnum Dei esca & potus*, &c. „ O delicate, qui deliciis & divi-
„ tiis circumfusus, confusionem exspectas & mortem: non est regnum Dei
„ esca & potus, non purpura & byssus, quia Dives ille utroque circum-
„ fluus, in puncto ad inferna descendit? Quid ergo? *Sed justitia & pax &*
„ *gaudium in Spiritu sancto.* Attendis & intendis quia gaudium in fine est?
„ Sic fatui filii Adam, & præcipiti saltu justitiam transilientes & pacem,
„ rem finalem in principium convertere & pervertere vultis? Nemo enim est
„ qui gaudere non velit. Non stabit & non erit istud, quia sicut *non est pax*
„ *impiis*, sic nec gaudere impiis: dicit Dominus. *Non sic impii, non sic.*
„ Prius est justitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic de-
„ mum apprehendere gaudium: immo a gaudio comprehendi. Sic Angeli-
„ cus ille conventus prius justitiam fecit, cum stetit in veritate, & verita-
„ tis deservit desertorem. Post hæc, illa pace firmati sunt quæ exuperat
„ omnem sensum... Exhibent Angeli justitiam Deo, pacem inter se, gau-
„ dium sibi. Sic & tu, homo, noli prius rapere quod tuum est; & justitiam
„ quam Deo, & pacem quam proximo debes, contemnere... Quicquid es,
„ quicquid potes, debes creanti, redimenti, vocanti. Sed cum justitiam fece-
„ ris, fac & pacem. Si recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid adver-
„ sum te, sis humilis ad veniam petendam: si tu habeas ad...

S. Ber. Serm. 19. De Diversis. Isai. 48. Ad verum gaudium non pervenitur nisi per justitiam & pacem.

„ tem & humilitatem paratissimi, non poterimus dissensionem sentire, & „ sic procedentibus erit gaudium in Spiritu sancto. Sic Deo & hominibus „ accepti erimus. “ *Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.*

Studium pacis.

19. *Itaque quæ pacis sunt, sectemur, & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.* Ut ad regnum Dei pervenire possimus, pacem Ecclesiæ, pacem Reipublicæ, pacem familiarum, pacem inter nos ipsos servare studeamus, etiam cum detrimento aliquo rerum temporalium, si aliter conservari caritas, & pax haberi non possit. Cum his etiam qui oderunt pacem, simus pacifici. Soli Dei filii regni celestis heredes erunt. Illi vero tantum filii Dei, qui pacifici. „ Sectatur pacem, ait Origenes, qui ea quibus pax constare potest, etiam cum labore suo, cum damno, cum opprobrio quoque, & si ita necesse sit, etiam cum periculo vitæ famæque custodit. Hic non solum pacem, verum ædificationem ad invicem „ servat. Ædificatur enim is qui viderit te non quæ tibi soli, sed quæ „ aliis expediunt requirentem; & sic crescit ædificium ac templum Dei „ ex lapidibus vivis, & per constructionem caritatis assurgit.

Origenes lib. 10. in Epist. ad Rom. p. 404.

Abstinentia a carnibus & vino laudabilis.

21. *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum.* Abstinentia enim ab utroque carnem subigit ut spiritui serviat, libidinis faces extinguit. Hinc primos inter Christianos plerique hujusmodi abstinentiam perpetuo servabant, ut corpus in officio continerent. *Numquid, non aliqui,* ait Tertullianus, *ipsam Dei creaturam sibi interdicunt, abstinentes vino & animalibus esculentis, quorum fructus nulli periculo aut sollicitudini adjacent, sed humilitatem animæ suæ invictus quoque castigatione Deo immolant?* Sed illi ipsi qui strictam adeo sibi indixerant abstinentiam, ejus severitatem tenebantur temperare, si fratribus occasio esset offensionis, perturbationis vel [illegible] [illegible]iades unus ex Martyrum Lugdunensium numero, *durum & [illegible] di genus sectabatur: nullumque omnino cibum admittens, so[illegible] hactenus vesci consueverat: cumque in carcere positus eam[illegible]m vellet retinere, Attalo post primum quod in amphitheatro [illegible] certamen, revelatum est non recte neque ordine facere Alcibiadem, qui & creaturis Dei minime uteretur, & aliis exemplum scandali fieret. Paruit itaque Alcibiades, & cunctis deinceps cibis promiscue uti cœpit, gratias agens Deo. Neque enim divina gratia eos præsentia sua destituerat: sed consultorem habebant Spiritum sanctum.*

T[illegible] lib. [illegible]

[illegible] Eu[illegible] Hist. Eccles. cap. 3.

Conscientia secundum fidem & legem Dei formata, primus Casuita est.

23. *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Omne quod quis agit non persuasus id sibi licere, sed vel illicitum putans, vel dubitans utrum liceat, peccatum est. Conscientia nostra primus Casuita est, quem in dubiis consulere debemus; sed conscientia secundum fidem & legem Dei formata, cum scilicet veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt. Hunc frustra recentiorum Auctorum turba absolvit, quem interior ille doctor condemnat. In dubiis tutior pars sequenda & probabilior: minus probabilem ac minus tutam quisquis sequitur, Deum tentat, salutem suam periculo exponit. Contra conscientiam erroneam agere peccatum est. Errantis vel dubitantis conscientiæ dictamen sequi, nihilominus peccatum est. *Sine malo quocumque non erit decepta simplicitas. Cur, inquis? Numquid non ex fide? Prorsus ex fide, sed falsa; vel certe potius non ex fide, quia fides falsa, fides non est. Denique de fide vera, non falsa, puto dixisse Apostolum.* „ Omne quod non est ex fide, peccatum est. “ *Non autem ex fide vera bonum creditur, quod malum est: est enim falsum. Peccatum igitur est.*

S. Bernard. lib. De Præcepto & Dispensatione, cap. 14.

Hæc sententia, *Omne quod non est ex fide*

Utrum-

Utrumque igitur complectitur præsens capitulum, „ Omne quod non est ex „ fide peccatum est, *& cæcam videlicet malitiam, & deceptam innocentiam; quia quod a nesciente fit, & bonum prorsus condemnat intentio prava, & malum non penitus excusat recta. Sive itaque malum putes bonum quod forte agis, sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est, quia neutrum ex fide.* Conscientiæ igitur, fidei & divinæ legis inextincto lumine illustratæ, judicium in omni opere sequendum est, secundum illud Sapientis oraculum: *In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ: hoc est enim observatio mandatorum.* His attende, in his ambula, *habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes* (inquit alibi Apostolus noster) *circa fidem naufragaverunt.* „ Ad quod naufragium infelix anima gradatim per-„ ducitur.... Quidam, inquit S. Gregorius, idcirco Christianitatis voca-„ tione signantur, quia Christi nomine sublimiter exaltato, pene omnes „ jam videri fideles aspiciunt; & pro eo quod hoc vocari alios cernunt, „ ipsi non videri fideles erubescunt, sed esse negligunt quod dici glorian-„ tur. Rem enim virtutis intimæ ad decorem sumunt visionis externæ: „ & qui ante supernum Judicem nudi conscientiæ infidelitate consistunt, „ ante humanos oculos professione sancta verbo tenus palliantur. Nonnul-„ li autem fidem medullitus tenent, sed vivere fideliter nullatenus curant. „ Insequuntur enim moribus, quod credulitate venerantur. Quibus divi-„ no judicio sæpe contingit, ut per hoc quod nequiter vivunt, & illud „ perdant quod salubriter credunt. Incessanter namque se pravis actioni-„ bus polluunt, & super hoc vindictam justi judicii retribui posse diffi-„ dunt; & sæpe cum bene vivere negligunt, etiam persequente nullo us-„ que ad perfidiam dilabuntur. Nam qui imminere districtum judicium „ non credunt, qui inulte se peccare suspicantur, quo pacto vel esse vel „ dici fideles possunt? Fidem quippe perdidisse, est incorrectis malis ope-„ ribus, digna supplicia reddi posse non credere. Quia ergo digna fidei „ opera servare contemnunt, etiam fidem perdunt, quam tenere videban-„ tur. Super quos bene per Prophetam sub Jerusalem specie, inimicorum „ destruentium verba memorantur. “ *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Paulus quippe ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* „ Inimici ergo destruen-„ tes, usque ad fundamentum Jerusalem exinaniunt, quando perversi spi-„ ritus a corde fidelium destructo prius ædificio boni operis, soliditatem „ quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabrica, „ sic super fidem opera construuntur. Usque ad fundamentum ergo exi-„ nanisse, est everso bene vivendi opere, etiam robur fidei dissipasse,

peccatum est, & cæcam malitiam, & deceptam innocentiam complectitur.

Eccli. 32. 27

2. Tim. 1. 19

S. Gregorius lib. 25. Moral. cap. 10.

Qui digna fidei opera facere contemnunt, sæpe fidem perdunt.

Psal. 136.

CAPUT XV.

Sensus Litteralis.

1. 2. DEbemus *autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.* Debemus fraternæ caritatis officio, nos qui perfecte scimus quid liceat, quid non liceat Christianis, & qui firmiores in fide sumus, imbecillitates eorum qui fide infirmi sunt, & adhuc rudes in nonnullis quæ ipsam Religionis & Fidei Christianæ substantiam non spe-

Infirmorum defectus sustinendi.

spectant, patienter ferre, & quantum possumus opitulari ut ad fidei perfectionem convaleant. Nec placere nobis ipsis debemus in fidei aut scientiæ nostræ lumine, seu de illo aut alio quovis bono quo aliis præcellere videamur, inaniter extolli, ita ut proximos propterea despiciamus, & eorum salutem negligamus. *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.* Unusquisque vestrum proximo suo placere studeat, illi se accommodet; ejus & commoda procuret, & infirmitatibus succurrat, ad verum ejus bonum procurandum, scilicet fidem, pietatem, & salutem. Quod dum fit a nobis, ædificatur ipse in templum sanctum Domino.

3. *Etenim Christus non sibi placuit.* Christus Dominus ac Magister noster sibi ipsi non indulsit, in suo bono non ita acquievit, ut aliorum salutem non curaret: *sed, sicut scriptum est;* * *Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.* Ex persona Christi scriptum est: Injuriæ, o Pater, tibi illatæ a Judæis, veritati doctrinæ tuæ contradicentibus, & opera tua potestate facta dæmoni per execrandam blasphemiam tribuentibus: quin etiam totius generis humani peccata, quibus nomen tuum blasphematur & lex sancta contemnitur, ceciderunt super me tamquam in hircum emissarium, victimam a te destinatam ad illa expianda. Pro illis ut justitiæ tuæ satisfacerem, mortem subii, exolvens quæ non rapui.

Psalm. 68. 10.

Scripturæ sacræ utilitas ad consolationem nostram, & spei nostræ confirmationem.

4. *Quæcumque enim scripta sunt*, in Lege, Prophetis, & Psalmis, in omnibus Scripturæ sacræ libris, *ad nostram doctrinam scripta sunt*: figuræ sunt rerum Christo aut membris ejus eventurarum, & litteris mandata sunt ad nostram institutionem seu in fide seu in moribus. *Ut per patientiam, & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Ut exhibentes in adversis patientiam, ad quam nos Scripturæ exhortantur, & ex iisdem Scripturis consolationem haurientes, spem firmam æternorum bonorum quæ in iis a Deo promittuntur, concipiamus, & in ea roboremus. Confer cum II. ad Timoth. 3. 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.*

5. 6. 7. *Deus autem patientiæ & solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum.* Deus patientiæ & consolationis auctor, a quo est omne donum optimum, det vobis mutuam concordiam & benevolentiam, secundum doctrinam & exemplum Christi Jesu. Hæc verba, *secundum Jesum Christum*, excludunt consensionem in doctrina falsa, qualis erat, Justificari hominem ex operibus Legis: Cibos aliquos esse immundos, &c. *Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini nostri Jesu Christi*, ut quasi anima una & cor unum effecti per fidei & caritatis consensum, una oris confessione, quæ ex fidei unitate procedit, colatis & laudetis Deum omnium Creatorem, & Patrem Domini nostri Jesu Christi, per quem nos sibi in filios adoptavit. *Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.* Quæ cum ita se habeant, vos ipsos mutuo caritatis affectu excipite, juvate, sustinete; sicut & Christus vos, tam Judæos, quam Gentes assumpsit in curam protectionemque suam, ad Evangelium suum vocavit, ut fratres complexus est, ut membra sibi sociavit & conjunxit, ad Dei gloriam & honorem promovendum.

8. *Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.* Christum Jesum vos suscepisse, qui congregati estis in unitatem fidei tam ex Judæis, quam ex Gentibus, compertum est: nam quod Judæos circumcisos spectat, illis se ipsum exhibuit in propria persona dispensatorem, ministrum & prædicatorem

catorem Evangelii, ut veracitas Dei comprobaretur adimplendo promissiones eorum Patribus factas de Messia mittendo: quas promissiones tametsi mere gratuitas, præstare Deum oportuit ex justitia quam sibi ipsi, non hominibus debebat.

9. 10. 11. 12. *Gentes autem super misericordia honorare Deum.* Gentes autem quod attinet, Deum glorificare, & laudibus ac gratiarum actione celebrare debent, quod eas misericorditer per Christum vocare dignatus sit, quamvis hanc illis misericordiam non promisisset. Tanto major erga Gentes Dei misericordia, quanto minus exspectata. Verumtamen licet Gentibus promissa non fuerit vocatio ad fidem Christi, non improviso accidit, cum prænuntiata fuerit oraculis Prophetarum: *Sicut scriptum est,* * ex persona Christi: *Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, & nomini tuo cantabo.* Per Ecclesiam Gentium, ore & animo uno te laudantium & Misericordiæ tuæ gratias perennes agentium ob suam vocationem & conversionem, tibi gratias agam & in ipsis ut caput, & pro ipsis ut sacerdos; nomenque tuum jugiter celebrabo. *Et iterum dicit* (Scriptura) * *Lætamini Gentes cum plebe ejus.* Gentes, quæ alienæ eratis a conversatione Israel, & sine Deo in hoc mundo, hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, simul cum Judæis ad Christum conversis exultate, quia ex æquo facti estis populus Dei, & beneficiorum Christi participes. *Et iterum* *: *Laudate omnes Gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi:* ob magnam ejus misericordiam, qua vos per Jesum Christum redemit, & de tenebris infidelitatis vocavit ad lumen Evangelii sui. *Et rursus Isaias dicit: Erit radix Jesse, & qui exsurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.* Ex radice Jesse, id est ex familia David, exsurget surculus, sive soboles, Christus scilicet, ut Gentibus imperet. In altum erigetur instar vexilli ad quod Gentes illum pro Rege agnoscentes, undique confluant, illum ut salutis auctorem suæ deprecabuntur, & in eum ut verorum bonorum largitorem ac dominum sperabunt, & cœlestis gloriæ hereditatem ab eo exspectabunt. Confer cum Genes. 49. 10. *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit exspectatio Gentium.* Hanc Prophetiam confirmat Isaias, & Christum ex Jesse & David secundum carnem genus ducere, & Gentibus dominari, & Gentes in eum credere declarat. *Digna vero lacrymis Judæorum est stupiditas, qui Prophetiam hanc affingunt Zorobabeli, qui neque Judæis omnibus præfuit, sed paucis quibusdam, Gentibus autem nullo modo.* Nec minus deflenda Hugonis Grotii, viri alioquin eruditi, temeritas, qui hoc Isaiæ vaticinium ad Ezechiam detorquet, qui nec Gentibus imperavit, nec in eum Gentes speraverunt. Præterea ibidem scripsit Isaias, *Et egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet.* Nondum igitur egressa erat virga hæc, nec flos ille ascenderat, cum hæc vaticinia ederentur. At jam natus erat Ezechias: quippe hæc Achazo regnante scripta esse, septimum caput ostendit. Regnavit autem Achaz annos sexdecim: cui cum successit Ezechias annum agebat vigesimum-quintum. Ergo jam in vivis erat Ezechias. Unde efficitur hoc Isaiæ vaticinium ad illum perperam deflecti. Sed & S. Paulus id intelligendum de Jesu Christo docet. Denique SS. Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. Commentar. in Isaiam, Theodoretus, aliique Patres hoc Vaticinium in Christo Jesu adimpletum fuisse testantur.

Psalm. 18. 50.

Deuteron. 32. 43. secundum Versionem LXX. & Isai. 66. 10. secundum sensum, non iisdem verbis.

Psalm. 117. 1.

Isai. 11. 10. secundum LXX. ubi Vulgata nostra habet: *In die illa, radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum Gentes deprecabuntur.*

Theodoret. in Isai.

Grotius refellitur.

13. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: ut abundetis in spe, & virtute Spiritus sancti.* Deus autem auctor & objectum spei nostræ repleat vos perfecto & cumulato gaudio, & pace tum inter-

interna cum Deo, tum externa cum fratribus, in fide quam suscepistis: ut spes vestra magis ac magis augeatur per virtutem & efficacem operationem Spiritus sancti. Vel, Ut proficiatis de bono in melius, non solum in spe, sed etiam in caritate, quæ dicitur virtus Spiritus sancti, quia in cordibus nostris diffunditur per Spiritum sanctum.

14. *Certus sum autem, fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.* Persuasum habeo, & libenter credo quæ de vobis audio bona, scilicet vos, plerosque, plenos esse, bonitate, caritate, & rerum omnium ad scientiam salutis pertinentium cognitione instructos, ita ut vos mutuo admonere possitis, etiamsi ego vos non admonerem de officiis hominis Christiani.

15. 16. *Audacius autem scripsi vobis, Fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam quæ data est mihi a Deo.* Verumtamen pauli liberius & confidentius scripsi vobis, non ut docerem vos quasi ignaros, vel ut reprehenderem quasi immorigeros: sed potius ut vobis in memoriam revocarem ea quæ probe nostis. Hac autem vos commonefaciendi libertate usus sum ut Apostolico muneri satisfacerem, ad quod divina gratia sum vocatus: *Ut sim Minister Christi Jesu in Gentibus*: ut sim publicus sacrorum Minister, seu Sacerdos, ad Gentes præcipue docendas a Christo Jesu electus, Græcus Textus λειτουργὸν habet, non διάκονον. *Sanctificans Evangelium Dei*: Evangelii Ministerio velut Sacerdotio fungens. Vel, *Consecrans Evangelium Dei*. Sermo metaphoricus est, & ad veteris Sacerdotii functiones alludit: *Ut fiat oblatio Gentium accepta*: ut Gentes ministerio prædicationis meæ ad Christum convertendæ ac Deo in sacrificium offerendæ, sint victima ipsi accepta, *& sanctificata in Spiritu sancto*, utpote sanctificata per Spiritum sanctum. Alludit ad ritum veteris Testamenti, quo hostiæ Deo offerendæ sanctificationibus quibusdam externis præparabantur ac mundabantur. Ita significat Gentes prius immundas, per fidem, operante Spiritu sancto mundatas & sanctificatas a se offerri Deo.

17. 18. 19. *Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.* Est igitur unde glorier in rebus Dei, est unde exultem de fructu prædicationis laborumque meorum evangelicorum apud Gentes, non quasi virtute mea ista efficiam, sed per Jesum Christum, cujus sum Apostolus: cujus sola gratia, non Prædicatorum sermonibus, cor jugo fidei subditur. *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo, & factis*: Absit ut inanis gloriæ studio aliquid commemorem, quod per me Christus non effecerit ut Gentes ad obedientiam fidei adducerentur, verbo & operibus: *In virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti*: & per virtutem miraculorum & prodigiorum, per charismata Spiritus sancti, cujus potenti & efficaci in cordibus operatione hæc ad hominum conversionem proficiunt. *Ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.* Adeo ut Evangelium propagaverim, & multo quidem cum fructu, ab Jerusalem usque in Illyricum, per circumjacentes regiones, scilicet Antiochiam, Græciam, Cyprum, Asiam, Phrygiam, Galatiam, Macedoniam.

20. 21. *Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem.* Magno autem studio conatus sum Evangelium annuntiare in iis locis, ad quæ nondum ejus prædicatio pervenerat, ne super fundamentum ab alio positum doctrinam Christi ædificarem.

Aposto-

Apostolici enim muneris est novas Ecclesias fundare. *Sed sicut scriptum est*, * implere studui prædicando verba illa Isaiæ Prophetæ; *Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent*. Gentibus quæ nullam Christi notiam habuerunt, utpote oraculis Prophetarum destitutæ, dabitur ut eum videant per fidem, Apostolis prædicantibus: & ut intelgant, id est mentis assensu recipiant eum per fidem, qui nihil de eo audierant.

Isaiæ 52. 15. secundum Versionem LXX. Interp.

22. 23. 24. *Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc*. Sacra illa functione Evangelii prædicandi apud eos quibus hactenus non est annuntiatum; ita distentus fui usque in præsens, ut venire ad vos nondum potuerim. Hæc verba, *& prohibitus sum usque adhuc*, majoris explicationis gratia ab Interprete Vulgato addita sunt, quibus nihil respondet in Græco Textu: nec illa agnoscunt S. Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus. *Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus* Græciæ, in quo oporteat me prædicare Evangelium, & novas Ecclesias fundare, *cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis*; cum aliunde summo tenear jampridem veniendi ad vos desiderio. *Cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero*. Quandocumque iter in Hispaniam aggrediar, spero fore ut per Italiam transiens vos invisam, & ab aliquibus vestrum benevolis comitibus in illam regionem ducar, postquam vestra præsentia & conversatione aliquandiu fruitus fuero. An vero S. Paulus susceptum de Hispanico itinere consilium executioni mandaverit, quæstio est ad Historiam Ecclesiacticam pertinens. Vide-sis Dissertationes nostras in Historiam Ecclesiasticam Sæculi 1. Ut ut est, verba S. Pauli innuebant ejus propositum, non futurum eventum, qui erat ei incertus (inquit S. Thomas) sed tamen S. Paulum non minus juisse in Hispaniam quam Romam, alibi fatetur Angelicus Doctor.

S. Thomas hic Lect. 3. & in 2. Cor. 11. Lect. 5.

25. 26. 27. *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis*. Nunc accinctus sum ad Hierosolymitanum iter, occupatus in ministerio colligendæ, perferendæ & erogandæ pecuniæ Christianis, qui Hierosolymis commorantur. *Probaverunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem*. Placuit Ecclesiis Macedoniæ & Achaiæ conferre aliquid de suis facultatibus ad sublevandam inopiam pauperum Christianorum, qui Hierosolymis degunt. *Placuit enim eis*, summa (inquam) animi devotione id fecerunt Macedones & Achæi Christiani: *& debitores sunt eorum*: & revera debitores sunt Hierosolymitanorum pauperum, non solum debito caritatis, verum etiam debito quodam justitiæ. *Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare illis*. „ Illorum Patriarchæ patres sunt: illis promissiones factæ: illorum Prophetæ bona communia prædixerunt: ex illis, quantum ad humanam naturam attinet, Christus Dominus est. Ex illis Apostoli orbis terrarum præcones: per illos distributa sunt dona Spiritus. Æquum est igitur ut qui majora acceperunt, sint minorum participes. Et ideo pecuniarum distributionem superius quidem *societatem*, inferius autem *ministerium* appellavit; societate quidem retributionem, ministerio autem tributum quod debeatur subindicans. Hinc S. Thomas colligit non solum Prædicatoribus, sed & Societatibus Ecclesiasticis vel Religiosis, a quibus mittuntur, subsidia temporalia deberi.

Theodoret.

S. Thomas, Lect. 3.

28, 29. *Hoc igitur cum conſummavero, & aſſignavero* ſeu reddidero eis fructum hunc fidei caritatiſque Eccleſiarum prædictarum, necnon apoſtolici miniſterii mei, *per vos*, id eſt per veſtras terras, *proficiſcar in* Hiſpaniam. Obſignandi verbo Apoſtolus utitur, quaſi dicat: *Per manus ſanctorum dextræ Dei quæ miſſa ſunt offerent, illa autem hæc intacta & inviolata ſervabit.* Verba ſunt Theodoreti. *Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Chriſti veniam.* Certa fiducia perſuaſum habeo, quod meus ad vos adventus, meaque apud vos prædicatio & converſatio, abundantem benedictionem Evangelii Chriſti vobis procurabit, ſcilicet pleniorem Myſteriorum ejus cognitionem, perfectiorem Evangelicæ doctrinæ intelligentiam, amorem, conſolationem, gratiam, fructumque ſpiritualem.

Theodoret.

30. 31. 32. 33. *Obſecro ergo vos, Fratres, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*, cujus legatione ad vos fungor, *& per caritatem ſancti Spiritus*, per caritatem qua Spiritus ſanctus animos noſtros devinxit, *ut adjuvetis me orationibus veſtris pro me ad Deum.* Secundum Textum Græcum vimque verbi συναγωνίσασθαι, *ut mecum certetis* precibus veſtris pro me ad Deum. Preces ſcilicet certamen quoddam ſunt, cujus figuram geſſit certamen Jacob cum Angelo. *Ut liberer ab infidelibus qui ſunt in Judæa*, a Judæis pertinaciter reſiſtentibus Evangelio, & ejus Prædicatores perſequentibus. Ab illis enim grave periculum imminere proſpiciebat Apoſtolus. *Et obſequii mei oblatio accepta fiat in Jeruſalem ſanctis.* Ut eleemoſyna quam procuravi, collegi, & perfero Hieroſolymam, accepta ſit & grata illius Eccleſiæ Fidelibus: ut ad illorum manus ſalva perveniat, nec propter perſonam meam illis diſpliceat, quibus perſuadere conantur hoſtes Evangelii me adverſarium eſſe Moſis: ut denique Judæi qui in Chriſtum credunt, vocatos ex Gentibus ſincere diligant, illorum beneficentia ſublevati & recreati. *Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiſcum.* Ita fiet ut veniam ad vos lætus & boni operis ſucceſſu, & veſtro conſpectu, volente & bene juvante Deo: & mutua conſolatione recreemur: ego quidem videns profectum veſtrum: vos autem Chriſtum per me loquentem audientes. *Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis. Amen.* Deum pacis auctorem precor ut vobis adſit, faveat, opituletur, ut ſedatis contentionibus pacem inter vos mutuo conſervetis. Fiat.

CAPUT XV.

Senſus Moralis.

Aliorum infirmitates ſuſtinere, neceſſarium vitæ Chriſtianæ officium eſt.

S. Thomas.

Galat. 6. 2.

1. 2. D*Ebemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere.* Sicut enim in materiali ædificio eliguntur aliqua firmiora ad ſuſtinendum totum ædificii pondus, ſcilicet fundamenta & columnæ: ita in ſpirituali Eccleſiæ ædificio, cujus Chriſtus eſt artifex, non ſolum eliguntur, ſed ejus gratia efficiuntur aliqui firmiores, ut ſuſtineant pondus aliorum. Suſtinent autem firmiores imbecillitates infirmorum, cum eorum defectus patienter ferunt, nec eis imprudenter contradicunt, cum eorum ſcandalum vitare ſtudent, cum eos opportunitate data docent, ſublevant, & confirmant. *Alter alterius onera portate*, (ait alibi Apoſtolus noſter) *& ſic adimplebitis legem Chriſti.* Metaphora ſumpta eſt ab itinerum ſociis, quorum validiores minus validos parte ſarcinarum levant.

In

In præsenti vita quasi in via sumus qua ad patriam una pergimus. Firmiores ergo infirmos & imbecilles parte onerum suorum levare debent, caritate, patientia, benignitate. Si Deus sublevari jubet inimici jumentum in via, quanto magis infirmum fratrem? *Debemus, autem*, ait Apostolus. *Debemus, non donamus*. „ Non simplex consilium, sed præceptum est.... *Exod. 23. 5. S. Chrysost, Hom. 27.* „ Firmus factus es: Deo gratias age qui talem te fecit. Tunc autem re„ pendes, cum infirmitatem ægroti correxeris. " Ut porro illud Christianæ vitæ tam necessarium officium impleamus, oportet *non nobis placere*, ita ut illud semper impleri velimus quod nobis placet, sed condescendere voluntati aliorum, ut lubenter faciamus quæ aliis placent, & quæ eis *S. Thomas, Lect. 1.* sunt utilia: *Sicut & ego per omnia omnibus placeo*, ait alibi Apostolus noster, *non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant*. *1. Cor. 10. 33.* Propterea hic addit: *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem*. Ab omnibus id officii exigit Deus: *Unusquisque vestrum*. Aliud est omnibus complacendi studium quod mundus inspirat: aliud quod Dei Spiritus imperat. Prior illa complacentia tendit ad perditionem proximi, cui blanditur in malo: posterior tendit ad ejus curationem, dum infirmitates ejus sustinens illum ædificat in bono. Non in omnibus indulgere & accommodare nos proximo debemus, sed in iis per quæ fieri melior potest. Nec adeo fovenda infirmitas, ut in pertinaciæ morbum pene insanabilem degeneret. *Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem*.

3. *Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me*. Exemplum Christi suprema lex esto caritatis, indulgentiæ, patientiæ & benignitatis erga proximum. Christus peccata nostra, infirmitates nostras, pœnas nobis deditas portavit in corpore suo super crucem: & nos infirmitates fratrum sustinere recusamus. Christus non quæsivit sibi dulcia, non suis commodis, non suæ quieti, non suæ servivit voluntati: sed sui quasi oblitus, se totum devovit voluntati & gloriæ Patris, nostræque saluti, cujus causa nec vitæ pepercit suæ: & nos superbia tumidi, amore proprio pleni, commoda nostra unice quærimus, voluntati ac voluptati nostræ unice servimus, fratrum imbecillitates ferre nolumus. *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse* *Isai. 53. 4.* *portavit*. „ Quod si Christus portat infirmitates nostras, & Deus patienter *Origenes lib. 10. in hanc Epist.*
„ fert delicta nostra, quomodo & nos eorum qui paulo infirmioresviden-
„ tur, nequaquam delicta & negligentias toleramus? Hoc Christum aver-
„ tere est ab hoc affectu, ne portare velit infirmitates nostras, ait Orige-
„ nes. Nemo enim ita perfectus est, qui apud Deum in aliquo non in-
„ veniatur infirmus, & portetur a Christo: & ideo magis in hoc decet iti-
„ dem compati invicem, & condolere, ut alibi ait Apostolus; *Supportantes* *Coloss. 3. 13.*
„ *invicem, & donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam:*
„ *sicut Dominus donavit vobis, ita & vos*. Hoc autem non idcirco præcipit
„ ut delinquentes nutriat, & indulgentia largiore infirmantes dissolvat, sed
„ sciens quoniam si portetur infirmus, aut erubescit diutius portari, & cor-
„ rigit vitium delinquendi: aut si emendare se non valet, erit certe fructus
„ iste portantis eum, si non proficit in pejus nec deterior efficitur.

4. *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem Scripturarum, spem habeamus*. Scriptura sacra ad omnium hominum, cujuscumque status & conditionis sint, a Spiritu sancto dictata est; ejus igitur lectio a nemine negligenda est: sed interest ut secundum Ecclesiæ Regulas, secundum Pastorum & sapientium *Sacræ Scripturæ lectio saluberrima.*

S. August. lib. De utilitate credendi, cap. 6.

Directorum consilium legatur cum pietate, docilitate, & humilitate. „ *Quicquid est in Scripturis illis, altum & divinum est: inest omnino veritas, & reficiendis instaurandisque animis accommodatissima disciplina; & plane ita modificata, ut nemo inde haurire non possit quod sibi satis est, si modo ad hauriendum devote ac pie, ut vera Religio poscit, accedat.* Sancta Scriptura ea quæ aperta continet, quasi amicus familiaris, sine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea vero quæ in mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad divitem; sed invitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc in promtis quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidiantur, eadem rursus operta desiderantur, desiderata quodammodo renovantur, renovata suaviter intimantur." *His salubriter & prava corriguntur, & parva nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus est animus, qui vel errando nescit esse saluberrimam, vel odit ægrotando medicinam.* Nihil conducibilius est Scripturæ sacræ lectione ad animum Christiana patientia roborandum in tentationibus & rebus adversis, nihil ad spem nutriendam efficacius. Harum virtutum altera alteram parit, patientia spem, spes patientiam: utraque vero ex Scripturis nascitur. Consolationes humanas, quæ vim sanandi & roborandi animi non habent, sed ipsum inani & plerumque noxia lætitia perfundunt, ne quæramus, sed consolationem verbi Dei & promissionum divinarum. *Ut per patientiam & consolationem Scripturarum, spem habeamus.* Si igitur ad consolationem nostram sacra Scriptura præparata est, tanto magis eam debemus legere; quanto magis nos conspicimus sub tribulationum fasce lassari.

Idem Epist. 137. alias 3. ad Volusianum.

S. Gregorius Epist. 37. ad Natalem Salonitanum Episcopum.

5. 6. *Deus autem patientiæ & solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum: ut unanimes uno ore honorificetis Deum.*

Concordia & unanimitas Christiana.

Quamvis Scriptura sacra ad patientiam nos instituat, ad spem excitet, ad concordiam hortetur: has tamen virtutes solus Deus omnipotenti gratiæ suæ virtute in nobis operari potest. Quapropter orandus est *Deus patientiæ, Deus spei, Deus pacis*, ut patientiam, spem, & veram pacem atque concordiam cum proximis in nobis creet, nobisque donet omnia facere & sustinere, quæ ad mutuam concordiam prodesse possunt, *secundum Jesum Christum*; ita ut neque infirmus judicet firmiorem, nec firmior & doctior spernat infirmum: ut idem sentiamus omnes in iis quæ Christus docuit, & Spiritus sanctus in Scriptura sacra & Traditione revelavit Ecclesiæ, & per Ecclesiam Catholicam, Apostolicam, Romanam docet, quæ est columna, firmamentum, & magistra veritatis. Concordia enim in iis quæ fidei & doctrinæ Catholicæ, quæ Christianæ pietati, quæ unitati, paci, & ordini Ecclesiæ vel Reipublicæ adversantur, non est *secundum Jesum Christum*. Ita fiet ut sacrificium laudis Deo acceptissimum, uno corde unoque ore offeramus, in unitate fidei & caritatis Deum unum colentes, glorificantes, & imitari studentes. *Pacificos & concordes atque unanimes esse in domo sua Deus præcipit: & quales nos fecit secunda nativitate, tales vult renatos perseverare; ut qui filii Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus; & quibus spiritus unus est, unus sit & animus & sensus. Sic nec sacrificium Deus recepit dissidentis & ab altari revertentem prius fratri reconciliari jubet, ut pacificis precibus & Deus possit esse pacatus. Sacrificium Deo majus est pax nostra, & fraterna concordia, & de unitate Patris & Filii & Spiritus sancti plebs adunata.*

S. Cyprianus De Oratione Dominica.

7. *Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in*

hono-

honorem Dei. Incomprehensibilis condescensus, indulgentia, & misericordia, qua Filius Dei & naturam nostram & infirmitates suscepit, personæque suæ per Incarnationem inseruit, ad unitatem Religionis constituendam in unitate Corporis Mystici, quod caput est & membra, unus Christus, in unitate ejusdem Spiritus, exemplar est condescensus, indulgentiæ, caritatis, qua proximis conjungi & colligari debemus ut unum in Christo cum illis effecti. In illo *Magisterium & adjutorium* habemus *ad capessendam æternam salutem*. Respiciamus igitur ad exemplar quod nobis monstratum est. Fratres suscipiamus, diligamus, sustineamus, juvemus, sicut Christus nos dilexit, suscepit, sustinet, adjuvat ad salutem. Christus Jesus Judæos & Gentiles suscepit; Judæos, qui amici ejus censebantur, & populus ejus electus erant; Gentiles, qui inimici propter idololatriam cui serviebant. Suscipiamus igitur, diligamus, sustineamus, juvemus non solum amicos, sed etiam inimicos nostros, exemplo Christi. Judæos & Gentiles Christus suscepit *in honorem Dei:* amicis & inimicis nostris conjuncti simus ob solam gloriam Christi & Patris ejus æterni. Christus nos suscepit ut media nobis conferret ad salutem nostram necessaria: proximos igitur diligamus, suscipiamus, juvemus ad salutem æternam consequendam. Injuriæ quas Deo intuleramus, Filium ejus non deterruerunt a naturæ nostræ susceptione, nec ejus in nos beneficentiam impediverunt: nec igitur injuriæ a proximis nobis illatæ impedire debent nostram erga illos caritatem & beneficentiam. Illorum infirmitates & defectus compatiente caritate sustineamus, sicut Christus nostras imbecillitates, nostraque vitia sustinuit. *Suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei*. Ex hoc potissima gloria Deo accedit quod unum per caritatem sumus, unitatem pro viribus nostris imitati, quam Deus ut perfectius constitueret atque consecraret, Deum & hominem unam in Christo personam esse voluit. Itaque si quando tui gratia nonnihil dolens a fratre dissentis, animo perpendens quod itam dimittens Dominum tuum glorificas: etsi non propter fratrem, propter hoc ipsum reconciliare, immo propter hoc præcipue. Nam & Christus ait Patri: *Rogo ut & ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus quia tu me misisti*. Coaptemus itaque nos ipsos invicem, nec unitatem a Christo consecratam & imperatam violemus. „ Quod si quis abs te seipsum avellere cupiat; cave, „ quantum in te est, ne ab ipso avellaris. Neque frigidum istud & imbecilli animi verbum proferas: Si me dilexerit, diligam; si me dexter quoque „ non dilexerit oculus, effodiam illum. Satanica sunt ista, publicanorumque & Gentilium pusillanimitati convenientia. Tu vero cum sis ad potiorem civitatem & conversationem vocatus, & in ipsum cælum inscriptus, „ majoribus quoque legibus obnoxius es. Ne dicas itaque talia, sed si quando amare te noluerit, tum majorem etiam dilectionem ostendito, ut ipsum „ attrahas: membrum siquidem est. Membrum vero si necessitate quapiam „ a reliquo fuerit corpore abscindendum, nihil non molimur, quo illud „ uniamus interim, ita ut numquam majorem curam impendamus. Ita demum faciendum. Nam tum demum major expectanda tibi merces est, „ quando diligere recusantem attraxeris. Qui enim dilectus diligit, mercedem tibi eo ipso jam reddidit. Qui vero dilectus non diligit, Deum pro se „ ipso debitorem tibi constituit. Præterea, si te dilexerit, non multa cura „ opus habebit: si vero non dilexerit, tum potissimum tua cura juvandus „ erit. Causam itaque curæ ac diligentiæ ne causam facias socordiæ ac negligentiæ, neque dicas: Quoniam morbo laborat, ideo ipsum negligam. „ Morbus siquidem est ista dilectionis frigiditas. Tu vero quod frigidum est „ cale-

Christus exemplar condescensus, indulgentiæ, & caritatis nostræ erga proximum.

S. Aug. Epist. 137. alias 3. ad Volusian.

S. Chrys. Hom. 27. in hanc Ep.

Joan. 17. 21.

„ calefacito. *Propter quod suscipito invicem, sicut & Christus suscepit vos*
„ *in honorem Dei*. Aversaris hominem fidelem, quem Christus, cum in-
„ fidelis adhuc esset, non est aversatus? Quid dico, non est aversatus?
„ Ita quippe illum adhuc inimicum & turpem dilexit, ut mortuus etiam
„ pro illo sit. Deinde ipse illum quidem adeo fortiter ac talem dilexit:
„ tu vero formosum jam & admiratione dignum, membrumque Christi,
„ immo dominicum corpus factum contemnis atque aversaris? *Caput habet ipsum Christum, & mensam, & vestimentum, & vitam, & lumen, & sponsum. Nam omnia illi Christus est, & audes dicere, Aversor illum?*

8. *Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum*. Christus Jesus per se ipsum Judæis Evangelium prædicavit. Summus hic Judaicæ gentis honos, quod Filius Dei homo factus ipsorum Apostolus & Evangelista fuerit: sed honor ille in judicium & damnationem vertitur iis qui illius beneficiis abusi sunt, & incredulitate sua, ipsiusque Christi persecutione & occisione sese indignos æternæ vitæ præstiterunt. Verum non minus rei sunt Christiani, qui regulis Evangelii non obediunt; & ipsi enim Christum Jesum spernunt in Evangelio quotidie ipsos docentem, ipsosque ad viam salutis invitantem, non triennio dumtaxat ut Judæos, sed toto vitæ nostræ tempore; non jam mortalem, quod propter nos esse dignatus est; sed gloriosum & immortalem. Ve Judæis qui Christum spreverunt, persecuti sunt, & crucifixerunt! Væ Christianis, qui illius Evangelio pravis moribus contradicunt, & qui illum in cordibus suis iterum crucifigunt!

9. *Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, & nomini tuo cantabo*. Dei misericordiam celebremus, qui nos ex Gentibus ad Evangelii lumen gratiamque vocavit. Gratias agamus Christo Jesu Domino nostro, qui nos Patri suo reconciliavit cum adhuc inimici essemus. Verum sicut olim Judæi ad fidem per Apostolos conversi, videntes Spiritum sanctum in Gentiles credentes effusum antequam baptismo initiati essent, Deum laudarunt, sed non sine formidine: ita cum infideles ad fidem converti videmus vel audimus, aut peccatores ad pœnitentiam, Deum laudemus cum tremore, ne forte occulto judicio nos deserat, gratiamque nobis datam ad alios transferat, propter peccata nostra & horrendum ingrati animi vitium. „Idcirco,
„ inquit S. Gregorius, conversis Gentibus, ab Hebræis jam fidelibus for-
„ midolosa laudatio prodiit: quia juste Judæa repulsa est, dum pie est Gen-
„ tilitas vocata; & damna suæ repulsionis timuit, dum lucra alienæ vo-
„ cationis vidit. *Unde nos quoque quotidie, dum iniquos quosque ad inopinatam vitæ celsitudinem provehi repente conspicimus, sub occultis Dei judiciis timendo gaudemus, ne per occulta judicia quosdam Deus, qui digni putantur, deserat, qui per hæc ad se eos, qui indigni æstimantur, vocat.*

S. Gregorius lib. 37. Moral. c. 26.

Monitorum Christianorum dotes.

14. *Certus sum autem, Fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere*. Cum in multis offendamus omnes, oportet ut nos invicem moneamus. Nam *Unicuique mandavit Deus de proximo suo*. Nemo autem hoc officio, ut par est, fungi potest, nisi persuasus sit qui monetur, eum non ex odio, vel ira, vel tetricæ indolis & ad murmurationem propensæ impetu, sed ex dilectione monere. Unde Psalmista ait: *Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me*. Hinc viro induto lineis in Visione Ezechielis a Deo dictum est: *Imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter Cherubim*: quod symbolum est caritatis. Ideo Apostolus noster Christianos Romanos

Eccli. 17. 12. *S. Thomas* *Psal. 140. 5.* *Ezechiel. 10. 2.*

nos *plenos* esse *dilectione* scribit, ut se mutuo monere possint: qui & alibi ait: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Secundo, Christiano monitori necessaria est scientia veritatis: quidam enim zelo Dei, sed non secundum scientiam, alios admonent & corripiunt. Ideo addit Apostolus noster, *repleti omni scientia, ut possitis alterutrum monere.* Quamvis autem hæ duæ dotes necessariæ sint omnibus qui alios admonent & corripiunt, scilicet caritas & scientia earum saltem rerum seu officiorum de quibus alios monent & instruunt: Pastoribus præsertim, Concionatoribus, & Moderatoribus conscientiarum necessaria est plenitudo quædam caritatis & scientiæ. Plenitudo caritatis, ut difficultates superent, & fastidia in sui muneris functionibus occurentia: plenitudo scientiæ, ut omnis status & conditionis homines docere & admonere utiliter valeant, ad eorum salutem promovendam. Repleti igitur esse debent *omni scientia* divina & humana, veteris & novæ Legis, Sacrorum Canonum, Legum etiam civilium ex parte, Disciplinæ Ecclesiasticæ, Dogmaticæ Moralisque Theologiæ, ut Nobiles & Plebeios, Magistratus & Milites, mercatores, & artifices, Ecclesiasticos Regularesque Viros, conjuges & virgines de sui status officiis admonere, & ad salutem æternam dirige possint. „ Non una eademque exhortatio „ cunctis congruit: quia nec cunctos par morum qualitas adstringit. Sæ„ penumque aliis officiunt, quæ aliis prosunt. Quia & plerumque herbæ „ quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt: & medicamentum quod hunc „ morbum imminuit, alteri vires jungit: & panis qui vitam fortium ro„ borat, parvulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari de„ bet sermo Doctorum, ut & ad sua singulis congruat, & tamen a com„ munis ædificationis arte numquam recedat. Quid enim sunt intentæ „ mentes auditorum, nisi (ut ita dixerim) quædam in cithara tensiones stra„ tæ chordarum, quas tangendi artifex, ut non sibimetipsi dissimile canti„ cum faciant, dissimiliter pulsat? Et idcirco chordæ consonam modulatio„ nem reddunt: quia uno quidem plectro, sed non uno impulsu feriuntur. „ Unde & Doctor quisque, ut in una cunctos virtute caritatis ædificet, ex una „ doctrina, non una eademque exhortatione tangere corda audientium debet.

Galat. 6. 1.

Plenitudo scientiæ & caritatis Pastoribus & Rectoribus animarum necessaria.

S. Gregorius in Cura Pastorali, 3. Parti initio.

15. *Audacius autem scripsi vobis, Fratres, ex parte: tamquam in memoriam vos reducens, propter gratiam quæ data est mihi.* Pastores ministerium suum sancta & apostolica libertate honorare debent in emendatione vitiorum, in instructione, admonitione & reprehensione hominum curæ suæ a Deo commissorum: singulari humanitate, comitate, & prudentia illorum animos tractare, & monitiones reprehensionesque temperare ac mitigare, ut illis prosint ad salutem. Hoc egregie præstitit Apostolus noster ad Pastorum omnium exemplum, *Audacius autem scripsi vobis ex parte.* Vide „ humilitatem Pauli, vide sapientiam, quomodo & profundam fecerit in„ cisionem, & postquam quæ voluit correxit, multo rursus utatur reme„ dio. Ita se gessit ad Hebræos, ad Corinthios, ad Galatas scribens. Ad „ Hebræos: *Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti: tametsi ita loquimur.* Ad Corinthios: *Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis,* „ Ad Galatas: *Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis.* „ Sic passim in aliis Epistolis: hic autem plus etiam quam alibi. Erant si„ quidem Romani nobiliores & celebriores ob Urbis imperatricis dignita„ tem. Unde oportebat tumidam illorum mentem sedare, non so„ lum stringendo, sed & remittendo. *Audacius*, inquit, *scripsi vobis*,

S. Joan. Chrys Hom. 29. in hanc Epist.

Heb. 6. 9.

1. Cor. 11. 2.

Galat. 5. 10.

nunc, ex parte, tanquam in memoriam vos reducens. De rebus Divinis adiciens, tanquam cum fratribus, amicis, & æqualibus loquitur, id quod [illegible] Doctoris & Patris est, submisse sermonem [illegible] [illegible] tantum & spiritualem [illegible] varie temperans. [illegible] cum dicitur Apostolus, *Audacius scripsi vobis, ex parte, & velut commonefaciens vos*; adeo ut sermonem majori humilitate temperando, *Propter gratiam quæ data est mihi a Deo*. Quasi diceret: [illegible] [illegible] [illegible], neque in Apostolicam dignitatem ac [illegible] prorupi, non [illegible] sed Deus ita mandavit, idque ex gratia, non ex meis meritis. Noli igitur [illegible]. Non enim [illegible]. Deus est qui hoc præcepit. Cujus legatione fungor, mandata ejus prætergredi non possum. [illegible] [illegible] (quæ mera erat & maxima gratia est) Apostolatus munere.

Ut sim Minister Christi Jesu in Gentibus, sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto. Prædicatoris Evangelici munus, gratia est. Nemo igitur illud sine vocatione suscipiat a Deo vocatus: & in Episcopis missus: nihil sibi meritis tribuat, sed gratias agat Deo, [illegible] gratiæ adjutorium, [illegible] lumen, [illegible] caritatem, zelum [illegible] Animarum, humilitatem, orationis [illegible], virtutes omnes ad ædificationem populi Christiani necessarias a Deo [illegible] postulet. Prædicationis Evangelicæ munus ministerium est: *Ut sim minister Christi Jesu in Gentibus*. Summa igitur fide & humilitate est exercendum. Functio sacra est & sacerdotalis: in hoc igitur incumbere debet Concionator ut auditores præparet atque sanctificet, ut Spiritum sanctum super illos invocet, ut illos suis lacrymis, sudoribus, & pœnitentiæ operibus, [illegible] in modum aspergat, expiet, mundet: ut illos vera conversione convertens, & igne Spiritus sancti consummans Deo offerat acceptabilem hostiam. *Sanctificans Evangelium, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto.* Quasi dicat: Ipsum mihi Sacerdotium est prædicare & evangelizare. Hanc offero hostiam: Sacerdoti vero nemo vitio vertit, quod immaculatam hostiam offerre satagit. Machæra mihi Evangelium est, prædicationis videlicet sermo. Causa vero non est ut ego glorificer, sed ut animæ illorum quos instruo, Deo acceptæ fiant ut hostia sanctificata. Quomodo? Per Spiritum sanctum. Non fide siquidem sola opus est, sed & conversatione spirituali, & perseverantia in bonis operibus, ut semel datum Spiritum sanctum contineamus. Neque enim lignis, neque igne, neque altari, neque gladio opus est, sed spiritualia sunt apud nos omnia. Propterea omnia facio, ne ignis iste extinguatur. Hoc etenim in mandatis habeo. Quemadmodum Sacerdos, ut ignem accendat, insistit: ita & ego vestram oblationem excitans.

Prædicatio Evangelii ministerium a Deo.

S. Chrysost. hom. 29.

Sanctificans Evangelium, ut fit oblatio Gentium accepta &c. Sicut ergo Pontifices cum offerebant, necessarium eis erat providendum ne macula inesset hostiæ, ne vituperationis vitium, ut posset accepta Deo esse & grata: ita & qui Evangelium sanctificat, & verbum Dei annuntiat, curare omnimode debet, ne qua in prædicando macula, ne quod in docendo vitium, ne qua in magisterio culpa nascatur; sed (ut ita dixerim) si fieri potest, semetipsum primo immolet, se primum vitiis jugulet, ut sua prius peccato membra mortificet: et non solum doctrina, sed & vitæ exemplo, discipulorum salutem oblationem suam acceptam faciat Deo. Nec mundi gloriam aucupetur, & de hominum applausu gaudeat Prædicator Evangelicus, sed omnem ministerii sui gloriam ad Deum referat per

Origenes lib. 10. in Epist. ad Roman.

Christum

Christum Jesum, ut Apostolus noster: *Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.* Neque etiam de successu fructuque concionum suarum loquatur, nisi quadam necessitate compulsus, idque cum singulari modestia, ne inanis gloriæ & ostentationis vitium, quicquid suis laboribus apud Deum promeritus est, depascatur. *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non effecit Christus in obedientiam Gentium verbo & factis.* Cavere denique debent Evangelici Operarii, ne fines sibi præscriptos prætergrediantur, ne zelum suum ultra mensuram imprudenter extendant, mittentes falcem in Messem alienam; & alienos labores decolorantes, & querelæ vel æmulationis occasionem aliis Evangelii Ministris, aut Pastoribus præbentes. *Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem.*

21. *Sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.* Prædicatio Evangelii Infidelibus, Apostolicæ gratiæ portio est. Hanc curam sola Ecclesia Catholica, Apostolica, Romana, a suo exordio suscepit. Soli Episcopi Romani, S. Petri successores, heredes Apostolorum, Apostolicæ auctoritatis plenitudinem a Christo habentes, mittere possunt Evangelicos Operarios ad conversionem infidelium, ad novarum Ecclesiarum fundationem. Hæc est veræ Ecclesiæ nota, curare ut Evangelium ubique prædicetur, & ut Christi mandatum & promissa impleantur. Hęc sollicitudo fuit Romanæ Ecclesiæ & summorum Pontificum singulis Ecclesiæ sæculis, ab Apostolicis temporibus ad hanc usque diem, ut Historiæ Ecclesiasticæ monumenta testantur. In societatibus & conventiculis ab Ecclesiæ Romanæ fide & communione alienis, similem curam, sollicitudinem, zelum propagandæ fidei, annuntiandi Paganis Evangelium, non invenies. *De verbi autem administratione quid dicam?* (ait Tertullianus) *cum hoc sit negotium illis non Ethnicos convertendi, sed nostros evertendi. Hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur: quoniam & ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, ut sua ædificent.*

Propagandæ fidei cura per Missiones in terras infidelium, Romanæ Ecclesiæ propria.

Tertullian. lib. De Præscript. cap. 42.

23. 24. *Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis: cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos: & a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero.* Ardentissimum & tenerrimum erga Romanos amorem Pastoribus omnibus erga gregem quem ipsis Deus commisit, imitandum, his verbis Apostolus noster significat. „ Quemadmodum enim liberorum amans pater unigenitum filium diligit, „ ita ille fideles omnes. Unde & alibi ait: *Quis infirmatur, & ego non in-* „ *firmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Hunc imitari Pastores de- „ bent. Unde & Petro dicebat Christus: *Diligis me? Pasce oves meas.* „ Christum enim diligens, & gregem illius utique diligit. Et Mosem tum „ primum populo Judæorum præfecit Deus, quando qua esset in popu- „ lum illum benevolentia reipsa declaraverat. David quoque Rex inaugu- „ ratus est, postquam apparuerat quam amico esset in populum affectu. „ Ita quippe juvenis adhuc populi causa doluit, tantoque zelo pro illius „ defensione exarsit, ut vitam suam in singulari adversus Goliathum cer- „ tamine exponeret, nullam exigens mercedem. Samuel etiam benignus erat, „ & amator populi. Unde & dicebat: *Absit autem a me hoc peccatum in Do-* „ *minum, ut cessem orare pro vobis.*" Ita & Paulus: immo multo majori dilectione erga discipulos, quos Christo per Evangelium pepererat. Propterea & Ju-

Pastorum amor erga oves illis commissas.

S. Chrysost. Homil. 29.

2. Cor. 11. 29.

Joan. 21.

1. Reg. 17. & cap. 12. 23.

& Judæorum Doctoribus Deus exprobrat dilectionis defectum, incuriæ in
Ezech. 34. 2. 3. pascendo grege causam: *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nonne greges a Pastoribus pascuntur? Lac comedebatis & lanis operiebamini & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis*. Et
Joan. 10. Christus optimi Pastoris canonem ferens dixit: *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis*. Hoc David sæpenumero fecit, sed tum maxime cum
2. Reg. 24. 17. ira Dei in populi internecione ferveret. *Ego sum qui peccavi*, inquit, *ego inique egi: isti qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei*. „ Quasi diceret, Etiamsi illi peccassent, ego tamen qui illos non correxi, supplicii reus essem. Quando „ vero meum est hoc peccatum, dignus sum qui pœnas luam. Ita iram „ Dei stitit, ita sententiam revocavit. Sed & amorem suum erga populum antea demonstravit in optione pœnæ, non famem eligens, non hostilem persecutionem, sed immissam a Domino mortem, a qua sperabat alios fore immunes, se vero ante reliquos omnes e medio tollendum, utpote reum unum peccati, de quo Deus ultionem sumebat. Tantum valet amor & compassio optimi Pastoris. Talem oportet esse Principem & Pastorem, & ob aliorum magis quam ob proprias dolere calamitates. Quos labores non sustinent, quibus periculis non se exponunt irrationalium ovium Pastores, ut greges suos pascant, & conservent? Quam igitur excusatio-
S. Chrysost. ibid. nem afferent, Pastores animarum? „ An ignoras gregis hujus dignitatem? „ An illius gratia Dominus tuus innumera non fecit? An non postremo & „ sanguinem suum fudit? Tu vero requiem quæris? An non perpendis „ quod oves istas circumstant lupi multo amariores ac sæviores? An apud „ temetipsum non reputas qua mente sit opus ei, qui talem Præfecturam „ sit administraturus? Et homines quidem qui populis præsunt, si quando „ de rebus fortuitis consulturi sunt, diebus non contenti, noctes etiam vi- „ gilando adhibent: Nos vero qui pro ipso cœlo certamen habemus, ipso „ quoque die dormimus. Quis, quæso, nos a supplicio eripiet, quod malis „ Pastoribus debetur? Si enim corpus trucidandum exponere, si innumeras „ mortes ferre oportebat: numquid ad hoc munus tamquam ad nundinas „ currendum erat?" Hæc autem non solum Pastores, sed & oves audiant, ut alacriores faciant Pastores, omnem illis obedientiam docilemque animum exhibentes. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis* (ait alibi Apostolus
Hebr. 13. 17. noster.) *Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Quando vero dicit, *Ipsi pervigilant*, innumeros labores, curas, & pericula complectitur. „ Bonus enim Pastor, & talis qualem Christus vult, cum „ innumeris componi potest Martyribus: siquidem martyr semel propter „ Christum moritur: hic vero millies propter gregem, si talis sit Pastor, „ qualem esse oportet. Talis enim Pastor singulis diebus mori potest. „ Quapropter & vos, cognito isto labore, Pastores vestros & precibus, „ & diligentia, & animi alacritate, & dilectione juvate. Paulum, aliosque sanctos Pastores imitentur & Rectores animarum, & subditi. Licet „ enim & subdito pro parte Pastorem agere, nempe domus suæ, amico- „ rum, domesticorum, uxoris, liberorum.

25. 26. 27. 28. *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis*.
Pastoralis pauperum sublevando. rum cura. Eleemosynas procurare, perferre, & distribuere pauperibus, pars est Apostolici Ministerii, quia pars est sacrificii fidei. Hoc ministerium ipsi per se exercere Pastores quandoque debent exemplo S. Pauli; alias hoc opus viris aut mulieribus probatæ fidei, spectatæ pietatis, bonique testimonii committere, qui Pastoribus ipsis pauperum statum referant, & largitionum sacra-

sacrarum rationem reddant. *Si Paulus ministrat, cogita quantum sit quod sit, nimirum quod Doctor orbis deferendum recipit, & quod ad Romanos peregrinaturus, quodque illos videre vehementer desiderans, hoc tamen ministerium Romano itineri præfert.* Qui ex Judæis primum conversi sunt ad fidem Christi Hierosolymis, venditis possessionibus suis, & pretio in commune ærarium illato, communiter vivebant: quod cum defecisset, maxime gravi fame imminente, quæ ab Agabo Propheta prædicta fuerat, Christiani ex diversis regionibus, prout quisque poterat, eleemosynas miserunt pauperibus fratribus in Judæa degentibus. *Probaverunt enim Macedonia & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem*, κοινωνίαν, id est *communicationem*, Græci legunt. Eleemosynam porro & hic & alibi Apostolus noster *communicationem* vocat, *quasi lucrum commune cum dantium, tum accipientium*. Porro pauperes sanctos dicit, ut duplici ratione miseratione dignos ostendat, primum paupertatis, deinde virtutis nomine. *Placuit enim eis: & debitores sunt illorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare illis.* Eleemosyna debitum est divitum erga Ministros Ecclesiæ, erga Virorum Religiosorum familias, eorum præsertim qui laborant in doctrina & verbo veritatis, & erga pauperes. Sanctificantur enim Ministerio Sacerdotum, juvantur & proteguntur apud Deum precibus Religiosorum; a Deo plerumque conservantur & tolerantur in gratiam pauperum. Quod autem Deus exiguam facultatum portionem acceptam habere dignetur per manus Ministrorum & pauperum suorum, velut grati animi pignus pro tot beneficiis quæ in ipsos divites plenis manibus contulit, magna benedictio est, nova gratia, cujus ratione magis sunt debitores Deo: *& debitores sunt*. Tributum est quod debent Domino in pauperum universitate indigenti. *Nam si spiritualium eorum participes facti sunt, debent & in carnalibus ministrare.* In ordine Ministrorum eos collocavit. Ministri sunt enim divinæ providentiæ, Ministri Christi, Ministri fratrum exemplo Christi Domini, qui non venit ministrari, sed ministrare. Quanta dignitas! Quanta vero fides in hoc ministerio desideratur! Temporalium enim bonorum suorum œconomi & dispensatores magis sunt; quam domini. Unde non ait Apostolus, *debent & in carnalibus suis ministrare*, qui tamen spiritualia Judæorum esse dixerat, *spiritualium eorum participes facti sunt*. Temporales enim facultates & pecunias omnibus communes esse debere per communionem caritatis, non ad solos pssiodentes pertinere significavit. *Hoc igitur cum consummavero, & assignavero eis fructum hunc, per vos proficiscar in Hispaniam.* Eleemosynas *fructum* vocat, ut ostendat lucrum acquirere contributores. Fructus sunt divinæ providentiæ, Evangelii Jesu Christi, sollicitudinis Pastorum, pietatis fidelium, lacrymarum pauperum. Fructus sunt oblati Majestati Dei de ipsius donis ac datis.

S. Chrysost. Hom. 30.

Act. 11.

Theophylact.

Eleemosyna debitum est.

S. Chrysost. Theophylact.

30. *Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per caritatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Cum tot tantisque donis gratiarum a Deo cumulatus esset S. Paulus, se nihilominus novorum Christianorum precibus velut postremum Fidelium commendat. Neque vero id satis esse videtur Apostolicæ humilitati, sed & illos obsecrat per id quod in Religione sanctissimum est, scilicet per Dominum nostrum Jesum Christum, & per caritatem Spiritus sancti, ut illum suis apud Deum precibus adjuvent. *Quis hæc legens, orare pro se contemnat, sive negligat, vel despiciat orationes Ecclesiæ postulare,*

Orationes Ecclesiæ & piorum postulandæ.

Origenes l. 10. in hanc Epist.

lare, etiamsi inferiores meritis esse videantur ei, a quibus oratio postulatur? Secundum vim Græci Textus verti potest, *Adjuvetis me in agone orationum apud Deum*, ostendens in oratione sibi esse certamen, adversantibus

Ephes. 6. 12. sine dubio illis, de quibus alibi scribit; *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum; contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.* „ Certum est quod isti omnes sicut adversantur fidei & resistunt pietati, sicut contrarii sunt justitiæ & veritati & omnibus bonis, ita orationi resistunt & adversantur: & ideo ostendit Paulus non minimum esse in oratione certamen, siquidem in hoc certamine etiam auxilium Romanorum credidit implorandum. Obsistunt enim dæmones orationi, primo agentes ne

Orationibus nostris dæmones adversantur.

1. Tim. 2. 8. „ talis inveniatur qui in orationis agone desudat; *ut levet puras manus sine ira*. Quod & si quis obtinere potuerit ut sit sine ira, vix est ut effugiat esse *sine disceptatione*, hoc est sine superfluis & vanis cogitationibus. Vix enim invenies ut oranti cuiquam non aliquid inanis & alienæ cogitationis occurat, & intentionem qua ad Deum mens dirigitur, declinet ac frangat, atque eam, per quæ non competit, rapiat. Et ideo agon magnus est orationis, ut obsistentibus inimicis, & orantis sensum in diversa rapientibus, fixa ad Deum semper mens stabili intentione contendat; ut merito pos-

2. Tim. 4. 7. „ sit & ipse dicere, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*.

CAPUT XVI.

Sensus Litteralis.

1. *Commendo autem vobis Phœben, sororem nostram*, fide & religione, hujus latricem Epistolæ, *quæ est in ministerio Ecclesiæ*, Diaconissam, Catechumenas domi instituentem, illis in baptismo ministrantem, illisque in temporalibus etiam necessitatibus subvenientem, & in Ministros Evangelii hospitalem & cumprimis beneficam, in Ecclesia *quæ est in Cenchreis*, portu Corinthiorum, ad sinum Saronicum: *Ut eam suscipiatis in Domino, digne sanctis*: ut eam propter Dominum, cui servit, suscipiatis, ea honestate & caritate, qua decet recipi sanctos, id est Christianos, qui sanctitatem profitentur: *& assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit*, & eam auctoritate vestra, facultatibus, commendatione, defensione adjuvetis in quocumque vobis eguerit: *etenim ipsa quoque adstitit multis, & mihi ipsi*, ut singularis Ministrorum Christi & fidelium omnium peregrinorum patrona, quos in domum fidemque suam recipiebat, illisque auxilio erat, in omnibus quibus indigebant, & in quibus ipsis opitulari poterat. Ejus memoria in Martyrologiis Usuardi & Adonis celebratur die tertia Septembris.

3. 4. *Salutate Priscam & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu*; Priscillam habent plerique Codices Græci, & Syrus. Hæc uxor Aquilæ Scenopegi, de quo *Act.* 18. 3. Qui Edicto Claudii Imp. cum ceteris Christianis Roma ejecti Corinthum venerant, ibique S. Paulum hospitio susceperant, eumque comitati fuerant Ephesum, ubi ab eo relicti, Evangelium Christi promoverunt, & Apollo ferventissimum Chri-

sti

[...]sti Prædicatorem in domum suam receperunt, diligentius ei[...] dem & disciplinam exponentes. Romam vero redierant [...] aut certe sævitia Edicti cessante. *Qui pro anima mea cer[vic]* [...] *suerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ Ecc[lesiæ]* [...] Qui pro vita mea tuenda mortis periculo se ipsos exposu[erunt] [...] la seditione cujus meminit S. Lucas *Act.* 18. vel in illa Eph[esina] [...] minit *Act.* 19. a Demetrio argentario contra Paulum excitata [...] gratias ago, & cunctæ Gentium Ecclesiæ se devinctas pro[fitentur] [...] sedulam operam in propagando apud Gentes Evangelio, tum [...] conservationem, quod beneficium cunctæ Gentium Ecclesiæ [...] re agnoscunt, cum sim earum Doctor & Apostolus. *Et domest[icam]* [...] *eorum,* id est Christianam eorum familiam, nomine meo salut[ate] [...] memoria in Martyrologiis Usuardi, Adonis, ceterisque Lati[nis] [...] Julii celebratur. Officium extat in Menæo Græcorum di[e] [...] Mensis, eumque *Apostolum, Episcopum, & Martyrem* appel[lant].

5. *Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asi[æ]* [...] id est, primitiæ Christianorum Asiæ, qui scilicet primus A[siæ] [...] Christi fidem conversus est. In Græco legitur, ἀπαρχὴ τῆς A[...] *tias Achaiæ*, & ita legerunt S. Chrysostomus, Theodoretus [...] ctus, Oecumenius, & Syrus Interpres; sed legendum *Asiæ*, [...] mus Latinorum Codicum consensus, Mss. quædam Græca, i[...] niense, Origenes, S. Hieronymus in Ezech. cap. 33. Vers. [...] primitiæ Stephanæ domus, Fortunatus, & Achaicus, ex Apo[stolo] [...] *Corinth.* 16. 15. non Epænetus, quem hic ut primitias Asiæ, u[...] commendat. Qui enim Epænetum filium fuisse Stephanæ di[cunt] [...] ariolantur S. Epæneti memoriam Græci celebrant die trigesim[a] [...]

6. *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis.* Secun[dum] [...] Græcos plerosque, *in nobis*. Multum autem laborasse ait pia[...] nam in promovendo Evangelio, Ministris Evangelicis, novi[...] nis de facultatibus suis subveniendo, aliaque Christianæ ca[ritatis] [...] exercendo. An Judæa fuerit, an Gentilis, incertum. Mariæ [...] apud Judæos frequentius ob Mariam sororem Mosis.

7. *Salutate Andronicum & Juniam cognatos & concaptivos* [...] *nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.* Andro[nicus] [...] nias, sive Junia, Judæi, & S. Pauli sanguine propinqui, ac [...] lorum ejus in aliquo carcere, sive Philippis, sive alibi. Nobi[les] [...] stolos, id est inter primos Evangelii Prædicatores fuerunt. C[...] niam viri nomen esse existimem, quamvis S. Chrysostomo a[...] cis aliter visum esse noverim. Apostoli alii primarii ut duode[cim] [...] lus, & Barnabas: alii secundarii & communiter dicti, 2. C[...] & *Philipp.* 2. 25. ubi Epaphroditum cooperatorem suum in [...] lorum Apostolum nominat. Ante S. Paulum in Christum credi[disse] [...] significat his verbis, *qui ante me fuerunt in Christo*. E nume[ro] [...] scipulorum fuisse Andronicum, Origenes, S. Chrysostomus a[...] conjiciunt. SS. Andronici & Juniæ memoriam Græci celebrant [...] septima Maii, ut constat ex Menologio Basilii Imperatoris Po[...] ex Menologio per Sirletum edito, ex omnibus Menæis, & e[...] novo auctoritate Clementis VIII. vulgato.

8. *Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino*, id est [...] ve propter Christum Dominum nostrum. Memoriam illius Gr[æci] [...] die trigesima-prima Octobris.

9. *Salutate Urbanum adjutorem noſtrum in Chriſto Jeſu*, id eſt, in iis quæ ad fidei Chriſtianæ propagationem pertinent, *& Stachyn dilectum meum*. S. Urbani memoria celebratur in Martyrologio Romano die trigeſima Octobris. Urbanum Epiſcopum Macedoniæ a S. Andrea ordinatum Græci putant, nullis Antiquitatis Eccleſiaſticæ fulti monumentis.

10. *Salutate Apellem probum in Chriſto*, id eſt fidelem & probatum Jeſu Chriſti diſcipulum. Apellis memoria in Martyrologio Romano celebratur die vigeſima-ſecunda Aprilis, necnon in Græcorum Menelogiis, in quibus LXX. Diſcipulorum unus dicitur, & Epiſcopus Smyrnæ. *Salutate eos, qui ſunt ex Ariſtobuli domo*, id eſt familia. Illius memoriam celebrant Græci die 31. Octobris. Pſeudo-Dorotheus in Synopſi, Græci recentiores, & Baronius in Martyrol. 15. Martii Ariſtobulum S. Barnabæ fratrem, unum ex LXX. Diſcipulis, Apoſtolum & Epiſcopum Angliæ, Martyremque faciunt: ſed Venerabilis Bedæ in Hiſtoria Eccleſiæ Anglicanæ de Ariſtobulo ſilentium has narrationes refellit. Immo an Ariſtobulus ille Chriſtianus fuerit, incertum eſt, cum id non innuat Apoſtolus noſter, nec illum ſalutet, ſed Chriſtianos ex ejus familia: ſicut & ad Philippenſes ſcribens, illos ſalutat nomine Sanctorum *qui de Cæſaris domo ſunt*, quamvis ipſe Cæſar, id eſt Nero Imp. Chriſtianorum hoſtis & perſecutor, numquam vero Chriſtianus fuerit. Verumtamen Ariſtobulum iſtum congregatorem fuiſſe fratrum in Chriſto, ait Ambroſiaſter, & S. Paulum ſic ejus factum probare, ut eos quos congregabat, dignos ſalutatione ſua deſignet.

11. *Salutate Herodionem cognatum meum*, ſanguine mihi conjunctum, ſed multo magis fide. Colitur a Græcis die 8. Aprilis, unuſque LXX. Diſcipulorum dicitur, ac novarum Patrarum Epiſcopus. Martyrologio etiam Romano ejus nomen adſcriptum eſt. *Salutate eos, qui ſunt ex Narciſſi domo*, domeſticos *Narciſſi*. Hunc fuiſſe Claudii libertum viri quidam eruditi cenſent, quos Baronius ex eo refellit, quod celeber ille Claudii libertus ante aliquot annos obiiſſet cum Paulus ad Romanos ſcripſit. Hunc Græci 31. Octobris colunt, & LXX. Diſcipulorum unum, ac Epiſcopum Athenarum poſt S. Dionyſium faciunt: Ejus nomen Romano Martyrologio Baronius adſcripſit. Narciſſum illum Preſbyterum fuiſſe, idque legi in nonnullis Codicibus, ait Ambroſiaſter: & quia præſens non erat, Apoſtolum ſalutaſſe eos qui ex ejus familia Chriſto crediderant. Sed quid ſibi vult quod addit Ambroſiaſter, *Narciſſus Preſbyter peregrini officio fungebatur, exhortationibus firmans credentes*? Ut ut eſt, totam Narciſſi familiam Chriſtianam non fuiſſe recte colligit Origenes ex illis verbis Apoſtoli, *qui ſunt in Domino*, id eſt qui Chriſto credunt.

12. *Salutate Triphænam & Tryphoſam*, fide & pietate conſpicuas mulieres, *quæ laborant in Domino*, quæ Evangelii propagationi collaborant, modo illi ſexui conveniente. *Salutate Perſidem chariſſimam; quæ multum laboravit in Domino*. Sanctarum Tryphenæ & Thryphoſæ memoriam celebrat Romanum Martyrologium ad diem decimam Novembris.

13. *Salutate Rufum electum in Domino*, inter Chriſti fideles pietate eximium; *& Matrem ejus, & meam*; matrem ejus carne, meam affectu; quam ſcilicet ob officia mihi impenſa colo & diligo ut matrem. An Rufus ille filius fuerit Simonis Cyrenæi, quem S. Marcus patrem vocat Alexandri & Rufi, incertum. S. Rufi unius ex antiquis Diſcipulis, & Martyris, a quo plures Eccleſiæ Judæos inter & Gentiles fundatæ ſunt, memoriam celebrant Uſuardus, Ado, aliique Martyrologi ad diem 18. Decembris.

14. *Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen,*

& qui

& qui cum eis sunt fratres, ejusdem familiæ fideles. SS. Asyncritum & Phlegontem Græcorum Menologia & Martyrologium Romanum celebrant die octava Aprilis. His Græc. addunt S. Hermem, quem unum ex LXX. Discipulis faciunt. SS. Patrobam & qui sequitur, Philologum, Martyrologium Romanum celebrat die quarta Novembris, quo die, & interdum sequenti sacris Græcorum Fastis adscripti leguntur.

15. *Salutate Philologum, & Juliam, Nereum, & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.* Juliam Philologi conjugem fuisse conjicit Origenes.

16. *Salutate invicem in osculo sancto*, symbolo amoris casti, sinceri, spiritualis, tali denique quale sanctos decet. Christiani publicas orationes osculo pacis claudebant. S. Justinus Apolog. 2. *A precibus finitis*, inquit, *mutuis nos invicem osculis salutamus*. Tertullianus libro de Oratione cap. 14. „ Alia jam consuetudo invaluit, Jejunantes habita oratione cum fratribus, „ subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem „ magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratio commendabilior „ ascendit, ut ipsi de nostra operatione participes, jam audeant de sua pa- „ ce fratri transigere? Quæ oratio cum divortio sancti osculi integra? „ Quem Domino officium facientem impedit pax? Quale sacrificium est, „ a quo sine pace receditur? Quæcumque operatio sit, non erit potior præ- „ cepti observatione, quo jubemur jejunia nostra celare. Jam enim de ab- „ stinentia osculi agnoscimur jejunantes. *Origenes Hom. 1. in Cantica:* Os „ Sponsi intelligimus virtutem Dei, qua illuminat mentem, & velut sermo- „ ne quodam amoris ad eam facto, incognita queque sibi & obscura mani- „ festat: & hoc est verius, propiusque & sanctius osculum, quod a Sponso „ Dei Verbo porrigi dicitur Sponsæ, puræ scilicet animæ & perfectæ. Cu- „ jus rei imago est illud osculum, quod in Ecclesia sub tempore Mysterio- „ rum nobis invicem damus. Osculum sanctum.

Addit Apostolus: *Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.* Non quod ab omnibus Ecclesiis rogatus esset ut illarum nomine salutaret Romanos, sed quia earum summam venerationem erga Romanam Ecclesiam noverat, & affectum cum reverentia conjunctum erga Sanctos Romæ degentes. Omnium Ecclesiarum nomine eam Ecclesiam salutat, quæ ceterarum Ecclesiarum mater est & magistra. Romana Ecclesia ceterarum mater & magistra.

17. 18. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos; qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis.* Hortor vos ut vigilanter observetis eos qui dissidia opinionum inter vos suscitant contra doctrinam vobis traditam a Petro Apostolo, & aliis Evangelii Ministris illi cooperantibus, sicque pariunt offendicula sive scandala, multos perversę doctrinæ suæ blanditiis impellentes in ruinam; & consortium eorum fugite. *Hujuscemodi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones, seducunt corda innocentium.* Doctrina sua non serviunt gloriæ Christi & spirituali audientium utilitati, sed quæstus gratia docent, ut habeant unde laute vivant, & gulam expleant. (Confer cum *Philipp.* 3. 18. 19.) & sermonibus adulatoriis & cupiditati faventibus, seducunt simplices & incautas animas. Falsi doctores fugiendi.

19. *Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est.* Vestra docilitas & obedientia, qua prompte animum jugo fidei submisistis, longe lateque diffusa fama celebratur. *Gaudeo igitur in vobis.* Ea de re vobis gratulor, plurimumque de bonis vestris spiritualibus gaudeo. *Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.* Sed vos hortor ut sapientes sitis & pruden-

quam male agere nescientes, innocentes, malitia parvuli. Hujus meæ admonitionis causa est obedientia vestra. Quo enim simpliciores & obedientiores estis, eo facilius a falsis Doctoribus decipiemini, si absit prudentia.

20. *Deus autem pacis conterat satanam sub pedibus vestris velociter.* Bene precantis verba sunt. Deus pacis auctor, cito conterat sub pedibus vestris Satanam, qui per ministros suos errorum Magistros calcaneo vestro insidiatur, vosque ad lapsum impellere conatur. Futuri temporis verbum habent Græci Codices & Syriaca Versio: *Conteret satanam sub pedibus vestris.* Quem sensum sequuntur Origenes, & S. Chrysostomus: sed MS. Alexandrin. & Theodoretus Vulgatam nostram lectionem confirmant. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.* Vobis faveat & opituletur gratia sua Dominus noster Jesus Christus, ut satana, & ministris ejus superiores semper evadatis, & in omni bono proficiatis. Hic Epistolam finire proposuerat Apostolus, sed tempore dato pauca adjecit & ipse & Scriba ejus, ut ad calcem Epistolarum fieri solet.

21. *Salutat vos Timotheus adjutor meus*, in Evangelii prædicatione; *& Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei*, sanguinis propinquitate mihi conjuncti. Timotheus ille ipse est ad quem duplicem Epistolam dedit Apostolus noster. Jason ille est qui S. Paulum hospitio suscepit Thessalonicæ, & caput suum pro illo exposuit (*Act.* 17.) Sosipater, idem qui *Act.* 20. 4. Sopater vocatus contracto nomine, ut conjicit Origenes. SS. Jasonis & Sosipatri memoriam Græci celebrant die 28. aut 29. Aprilis. Lucium cum S. Luca plerique post Origenem confundunt.

22. 22. *Saluto vos ego Tertius, qui scripsi Epistolam, in Domino.* Ego Tertius Pauli Apostoli Amanuensis, qui hanc Epistolam illo dictante scripsi, salutem vobis a Christo precor. *Salutat vos Caius hospes meus, & universa Ecclesia*, sive potius, *& totius Ecclesiæ*, secundum Textum Græcum, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης cui consentit Syriaca Versio. Sane opus non erat ut Romanos iterum universæ Ecclesiæ nomine salutaret, cum paulo superius scripsisset, *Salutant vos omnes Ecclesiæ.* Caium igitur eo nomine commendat, quod domus ejus esset velut commune totius Ecclesiæ hospitium, quia Christianos omnes Corinthum negotiorum causa venientes summa caritate excipiebat. *Salutas vos Erastus Arcarius civitatis*, Quæstor, seu publici ærarii administrator, *& Quartus, frater*, noster in Christo frater. S. Tertii & S. Quarti memoriam die decima Novembris Græci celebrant,

24. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.* Id ante positum Vers. 20. hic repetit ad majorem sui erga Romanos amoris significationem, quasi quis dicat, *Iterum valete.* Sequitur laus Dei & gratiarum actio, qua concluditur Epistola.

25. 26. 27. *E autem qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum & prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem Mysterii temporibus æternis taciti, (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum, secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti: soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Gloria & honor sit ei, qui omnipotens est ut vos confirmet in fide Evangelii & in doctrina Jesu Christi, quam prædico. Qua prædicatione continetur non res aliqua vulgaris naturali lumine inventa, sed revelatio Mysterii salutis humanæ per Christum, quod omnibu

retro

tetro sæculis reconditum, & paucis cognitum est; nunc ve… ejus manifestum per Prophetarum oracula, a Christo, & nobis Myst… Spiritu sancto per nos loquente exposita. Quæ patefactio & m… sublimis convenienti tempore facta est secundum ordinationem … æterni Dei, ut cunctæ Gentes ad illius notitiam perductæ, fie… rent. Deo (inquam) qui solus sapiens est ex se ut fons & autor … pientiæ, honor & gloria per Jesum Christum, in sæcula sempiterna…

CAPUT XVI.

Sensus Moralis.

I. COmmendo autem vobis *Phœben sororem nostram*, &c. Beata… quæ tanti Apostoli laudibus exornari meruit. Ante reliq… nes a S. Paulo honorifice commendata, soror appellata, Sancta … adjutrix, benefactrix, & patrona Ministrorum Christi, & omni… lium; atque imprimis ipsius Pauli orbis Magistri, tanta patienti… meros adjuvantis; ad Ecclesiæ Ministerium sexui suo conveniens, pietatisque præstantiam evecta. Exemplar illa est piarum mulieru… operibus sub Pastorum directione deditarum. Pudeat viros in op… segnes & ignavos esse: sanctarum Heroinarum zelum, labores, … & caritatem imiscentur. In persona Phœbe plures ostendit ration… stolus, quæ Christianos movere debent ad succurrendum fratribus. … rita & personam ipsam Christi in eis habitantis: *Ut eam suscipiati…* *mino*. 2. Dignitatem & sanctitatem professionis Christianæ: *Digne…* 3. Bona illorum opera, & officia impensa Ecclesiæ: *Etenim ipsa* *astitit multis*. 4. Grati animi significationem ob beneficia nobis … ter collata, *& mihi ipsi*. 5. Vinculum sacræ fraternitatis quo fideles … guntur: *sororem nostram*. 6. Gradum quem in Ecclesia tenent: … *in ministerio Ecclesiæ*. Caritas uno genere officii non circumscribitu… currit omnibus ope sua egentibus, & in omnibus negotiis in quib… opitulari potest, *& adsistatis ei in quocumque negotio vestri indigueri…*

3. 4. 5. *Salutate Priscam & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu.* … gna Priscillæ & Aquilæ gloria, qui tametsi laici, & opifices, … Gentium cooperati sunt in Evangelii propagatione. Magna Pauli … tas, qui gloriam Apostolatus cum tabernaculorum textore & eju… communicare non est dedignatus: *adjutores meos in Christo*. 2. N… stolatus tantum, sed & martyrii gloriam sunt adepti, innumeris … rone periculis pro Ecclesia, pro Apostolis, Apostolicisque Viris se … & alacriter exponentes: *Qui pro anima mea cervices suas supposuer…* Ad sanguinem pro Christo effundendum paratissimi, facultates inter … fidelibus omnibus communes esse voluerunt, domumque suam non … Pastoribus, sed quibusvis Christianis aperuerunt. *Quibus non solus* … *ago, sed & cunctæ Ecclesiæ Gentium*. 4. Ita probati erant, ut domus … Ecclesia videretur: *Et domesticam Ecclesiam eorum*. Neque enim sin… domos Ecclesias vocare consuevit Apostolus, nisi multa pietas, … que timor Dei in illis radicatus esset. Sic & Philemonis domum … siam vocavit. Ex his multa discimus. 1. Neque Matrimonii statu… … e sexus infirmitatem, neque conditionis ignobilitatem impedire … … s Ecclesiæ utiles esse possint, qui illam vere diligunt, & Jesum …

stum Sponsum ejus amant. 2. Laicos interdum colligere gratiam, quam Ecclesiastici Viri rejiciunt. 3. Fideles Pastoribus, quemadmodum & Pastores fidelibus arctissime conjunctos in Christo esse debere, ut nec eos persecutio dividat, quorum animos caritas conglutinat. 4. Uniuscujusque Christiani domum Ecclesiam esse debere pietatis professione, disciplinæ ordine, modestia, caritate. Hujus Templi domestici antistes sit pudicitia, quæ nihil profanum inferri sinat: ibi orationes in communi fundantur matutinis & vespertinis horis, Sacramenta statis diebus a conjugibus, filiis, domesticis frequententur, pii libri legantur, maxime vero Novum Testamentum, Psalterium, Proverbia, liber Sapientiæ, & Ecclesiasticus, aliique Scripturæ sacræ libri, secundum probatas ab Ecclesia Versiones, & ad arbitrium prudens Pastorum; & conscientiæ Moderatorum: nullus a domo arceatur pauper, nullus sine eleemosyna dimittatur. Opifices ipsi ex iis quæ labore manuum suarum lucrantur, seponant aliquid Dominica die ad pauperes juvandos, si facultas illis adsit, alioquin bonam voluntatem offerant Deo, qui illam coronabit, modo alia, quæ possunt, caritatis officia pauperibus impendant. Quæ de Priscilla & Aquila hic Paulus commemorat, audiant & divites & pauperes. „ Si enim qui manibus suis victum „ quærebant, officinæque præerant, tantam ostenderunt liberalitatem ut „ multis Ecclesiis essent utiles: quam veniam habebunt divites, qui pau„ peres despiciunt? Nam illi quidem neque sanguini suo pepercerunt, ut „ Deo placerent: tu vero modicis pecuniis parces, tuam animam contem„ nens? Verum erga Apostolum quidem tales illi forte fuerunt, non erga „ discipulos; Immo erga Christianos omnes. Nam & Ecclesiæ Gentium „ (inquit) illis gratias agunt: quamvis enim essent ex Judæis, ita tamen sin„ cere credebant, ut & Gentibus ad fidem conversis omni alacritate mini„ strarent. Tales oportet esse mulieres, non in tortis crinibus, aut auro, aut „ vestimento pretioso: sed talibus factis adornatas & conspicuas. Quænam „ Regina adeo splenduit; quænam ita veneranda fuit, ac ipsa tabernaculo„ rum textoris uxor? Illa in ore est omnium, non decem aut viginti annos, „ sed usque ad secundum Domini adventum. Quid majus, quid par esse po„ terit, quod mulier illa Paulo fuerit adjumento? Quod propriis periculis „ Doctorem orbis conservaverit? Observa quot & quantæ Reginæ in obscu„ ro sunt silentio, dum interea tabernaculorum textoris uxor ubique cum suo „ tabernaculorum textore celebratur. Vide illorum circa prædicationem la„ borem, in martyrio coronam, in habitu honestatis studium, dilectionem „ erga Paulum, erga Christum amorem. Confer cum illis mores tuos, ope„ ra tua, & videbis quantum absis ab illorum virtutibus. Verum, inquies, „ quid faciam, qui Paulum non habeo, cujus magisterio instituar ut Priscil„ la & Aquila? Si volueris, plenius illum habebis, quam illi. Neque enim „ aspectus Pauli tales illos fecit, sed verba. Itaque si volueris, & Paulum „ & Petrum & Joannem, & Prophetarum omnium chorum cum Apostolis „ tibi loquentem, tecumque conversantem habebis. Accipe beatorum illo„ rum libros, scriptaque interpella: illa quippe efficere poterunt ut sis in„ star uxoris scenofactoris. Et quid dico Paulum? Si volueris, habebis & „ ipsum Pauli Dominum. Per Pauli quippe linguam & ipse tibi loque„ tur. Rursus illum & aliter suscipere poteris, nempe quando eorum cu„ ram habueris, qui in illum credunt.

Uniuscujusque Christiani domus Ecclesia sit.

S. Joan. Chrys. Hom. 30. in hanc Epist.

5. *Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.* Multi hanc Epistolæ partem, quæ meras salutationes, & nominum Catalogum contineat, negligenter prætereunt, non magnam utilitatem

ex

ex illius lectione se collecturos existimantes. *Et aurifusorum quidem pueri minuta etiam fragmenta curiose conquirunt: isti vero tantas auri massas negligunt. Est & in hisce nominibus magnum invenire thesaurum.* Ἐπαινετὸς, *laudabilem* significat. Vere laudabilis Epænetus, quem Apostolus *dilectum suum* vocat. Neque modica est laus ista, sed magnæ virtutis declaratio, a Paulo dilectum esse, qui non temerario gratiæ affectu, sed judicio diligere novit. Si magnum est a Rege diligi, a Paulo diligi quantum est encomium? Magna laudis accessio, quod primitiæ credentium in Asia fuerit. *Primitivus Asiæ in Christo*. Si enim in civilibus negotiis primas obtinens magnus esse videtur, multo magis qui ceteris præit in „ fide & pietate. Itaque quoniam verisimile est ipsum humili fuisse ge„ nere, veram nobilitatem & præeminentiam in illo commendat Aposto„ lus: & non solum Corinthiorum, sed & universæ gentis primitias vocat, „ tamquam qui porta sit & introitus aliorum factus. Talium autem merces „ non est modica: nam & ex aliorum benefactis multam retributionem „ capiet, qui dux & exemplum eis fuit ad bonum. Felix qui oblatam a Deo gratiam primus recipit; qui primus bonum propositum amplectitur, qui ad pietatis opera ceteris præit exemplo. Verumtamen ceteris in bono præivisse non sufficit, nisi quis in suscepto bono usque in finem perseveret, ut S. Epænetus.

S. Chrysost. Hom. 31.

Qui ceteris præit ad bonum, majori dignus præmio apud Deum est.

6. *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis*. Magni labores sexus infirmi ad fidem propagandam, aut ad pietatem promovendam, solius gratiæ opus esse possunt. Ad virium suarum naturalium infirmitatem non attendit ut sanctos labores refugiat, qui considerat quantum Jesu Christo debeat, & cum ejus gratia omnia se posse confidit. Mulieres ipsę, si caritate ferventes sint, variis modis pro regno Dei, pro veritate, pro Ecclesia, pro instructione, conversione, sanctificatione proximorum laborare possunt, & Evangelii Ministris, Pastoribusque cooperari. Maria non erga se ipsam solum laboravit, aut privatas virtutes excoluit; quod multæ mulieres nunc quoque faciunt, & jejunantes, & humi jacentes, & orantes, sed & erga alios, *Apostolorum & Evangelistarum suscepto cursu*. Cum ergo alibi ait Apostolus noster, *Mulieri docere non permitto*, præsidentiam in medio Ecclesiæ illi prohibet, sedemque in pulpito, non doctrinæ verbum familiare, privatim: Nam & virum, & filios, & proximos docere, corrigere, ad bonum invitare & adhortari sapiens & pia mulier potest. 1. Corinth. 7. 16. *Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies?* Sic Apollo Jesu Christi Prædicatorem egregium Priscilla confirmavit in fide, eique diligentius exposuit viam Domini. Sic Maria pro Ecclesia laboravit. Non tamen ait Apostolus, Quæ multa docuit, sed *quæ multum laboravit in vobis*, ostendens quod non sermone solum, sed pecuniis, peregrinationibus, pietatis exemplis, persecutionum & incommodorum perpessione, aditione periculorum, Ecclesiæ servierit. *Erant enim mulieres illæ leonibus ferventiores, & laborum Apostolicorum participes*, ait S. Chrysostomus.

Mulieres ipsæ, si caritate ferventes sint, variis modis pro Dei gloria, pro Ecclesia, & salute animarum laborare possunt.
S. Chrys. ibid.

1. Tim. 2. 12.

Act. 18.

7. *Salutate Andronicum & Juniam cognatos & concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo*. Utilius & gloriosius est conjunctum esse Sanctis crucis societate, quam carnis & sanguinis cognatione, socium esse vinculorum in causa religionis & pietatis, quam heredem bonorum. Andronicum & Juniam nobiles inter Apostolos fecit captivitas cum Paulo tolerata, aliaque pericula, quibus pro Christi amore se exposuerunt. Sanctis viris conjunctum esse, magna laus est, ejus qui illos imitatur; contra vero tam illustris cognatio cedit in judicium & damnationem eorum, qui ipsorum fidem, virtutes, & opera bona imitari non curant.

no; hoc est, semper aliquid plus invenire, plus exquirere, & profundius cogitare quid faciamus boni: ita ut si impediamur per alicujus malitiam ab opere bono, sic nos sapientes simus & excogitemus quomodo etsi opus bonum non possumus, vel sermonem bonum proferamus: quod si nec hoc licet, votum saltem bonum & animum demonstremus. Sic ergo sapientes debemus esse in bono, simplices vero in malo, ut si pulsemur malitia, pulsemur injuria, non simus callidi, non simus versuti, artes & argumenta quærentes quibus reddere malum pro malo, & nequitiam pro nequitia debeamus: sed meminisse debemus illius sententiæ : „ Si quis vult sapiens esse apud Deum, stul-

1. Cor. 3. „ tus fiat in hoc mundo. *Simus ergo stulti accipientes injuriam & non* „ *reddentes, ut sapientes simus apud Deum qui dicit, MIHI vindicta, &* „ *ego retribuam*.

Caput serpentis, prima diaboli suggestio.
Genes. 3. 15.
S. August. Enarrat. in Psal. 103. Serm. 4.

20. *Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum*. Serpenti de Eva, Ecclesiæ typo, dictum a Deo est: *Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo* „ *ejus*. Quod est caput serpentis? prima suggestio. Venit tibi in mentem „ nescio quid illicitum: noli ibi tenere mentem tuam, noli consentire. Hoc „ quod venit in mentem, caput serpentis est. Caput calca, & evades ce- „ teros motus. Quid est, caput calca? Ipsam suggestionem contemne. „ Sed lucrum suggessit: magnum ibi lucrum est, magnum ibi aurum est; „ si hanc fraudem feceris, dives eris. Caput serpentis est, calca. Contem- „ ne quod suggessit. *Et quid prodest homini, si totum mundum lucretur,*

Matth. 16. 26. „ *animæ vero suæ detrimentum patiatur*? Pereat mundi lucrum ne fiat ani- „ mæ damnum. Hæc dicens observasti caput serpentis, & calcasti. Ille „ autem diabolus calcaneum tuum observat. Tu observas primam sug- „ gestionem, ille observat lapsum tuum, si enim lapsus fueris, cades; si „ cecideris possidebis. Ut autem non cadas, noli exire de via. Angustam „ tibi semitam stravit Deus: quicquid extra illam, lubricum est. Propte- „ rea lumen est Christus, & via est Christus. Si ab illo recesseris, nec in „ lumine eris, nec in via. Et quid te sequitur? Quod de impiis dicit Psal- „ mus: *Fiat via illorum tenebræ & lubricum*. Ut autem satanas sub pedibus nostris velociter conteratur, Gratia Domini nostri Jesu Christi opus est, quam Apostolus Romanis adprecatur. Illam fervente & perseverante oratione a Deo postulemus, & Satanæ sub pedibus nostris contrito illudemus.

S. Chrysost. Hom. 32. in hanc Epist.

24. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen*. Quid Christiano desiderari potest quod ipso dignum sit, nisi amor & gratia Jesu Christi? Eam Romanis iterum optat Apostolus, quia ejus pretium, necessitatem, ac virtutem omnipotentem noverat .... „ Tutissima arma, murus „ infractus; turris inconcussa: admonet enim illos gratiæ, ut alacriores „ reddat. Si enim a multo gravioribus, idque sola gratia, liberati estis: „ multo magis liberamini & a minoribus: siquidem & amici facti estis, „ & quod vestrum erat, simul attulistis. Vide quomodo neque precatio- „ nem sine operibus ponat, nec opera sine precatione. Dato enim illis „ obedientiæ testimonio, precatus est, ostendens utrisque nobis opus esse „ ad salutem, & quæ divinitus dantur, & quæ a nobis sunt: idque non „ solum antea, sed & nunc quoque, etiamsi magni celebresque fuerimus, „ divina gratia opus habemus.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. „ Vides unde exordienda, & quo terminanda sint omnia. Nam & hinc initium fe- „ cit Epistolæ, & hinc illi finem imposuit Apostolus, simul illis matrem

„ omnium

„ omnium bonorum adprecatus, atque omnis beneficentiæ divinitus acce-
„ ptæ admonens. Istud quippe potissimum generosi Doctoris est, non so-
„ lum sermone quos imbuit ac docet, sed & precibus juvare: unde dicebat:
„ *Nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus.* Quis igitur & *Act. 8.*
„ nobis bene precabitur, posteaquam Paulus hinc migravit? Æmulatores
„ Pauli. Tantummodo nos tali patrocinio dignos exhibeamus: ne hic so-
„ lum vocem Pauli audiamus; sed & illic, postquam discesserimus, Athle-
„ tam hunc Christi videre mereamur. Immo si hic audiverimus, & illic
„ ipsum omnino videbimus apud regalem thronum splendentem. Ubi Che-
„ rubim Deum glorificant, ubi Seraphim volant, illic Paulum videbimus
„ cum Petro in sanctorum choro præsidentem, genuinaque illius dilectio-
„ ne fruemur. Si enim cum hic esset, usque adeo dilexit homines, ut
„ cum dissolvi ex animi proposito; & cum Christo esse cuperet, elegerit
„ hic esse: multo magis illic ferventiorem amorem ostendet. Verum ut
„ ejusdem cum illo beatitudinis consortes esse mereamur, illum imitari
„ studeamus, quemadmodum alibi nos hortatur: *Imitatores*, inquit, *mei* *1. Cor. 11. 2.*
estote, sicut & ego Christi.

25. 26. 27. *Ei autem qui potens est vos confirmare per Evangelium meum &c. Soli sapienti Deo per Jesum Christum honor & gloria.* His tribus versibus totius Religionis Christianæ summam complexus est Apostolus sub forma orationis & laudis. 1. scilicet Gloriam omnem salutis nostræ soli Deo debitam esse: *Soli sapienti Deo honor & gloria.* 2. Virtutem omnipotentem gratiæ unicam esse infirmitatis nostræ sustentationem, totamque fiduciam. *Ei autem qui potens est.* 3. Ut fidei nostræ initium a gratia est, ita ejusdem fidei confirmationem & perfectionem a gratia esse: *Qui potens est nos confirmare.* 4. Ejusdem fidei regulam esse Jesu Christi Evangelium, & doctrinam Apostolorum: *Juxta Evangelium meum & prædicationem Jesu Christi.* 5. Mysteria quæ nobis revelata sunt & patefacta in Novo Testamento per Evangelium, multis figuris in veteri fuisse adumbrata, & Prophetarum oraculis prædicta. 6. Mysteria illa revelata fuisse, prædicata, & credita, certis locis & temporibus, & a certis personis, non fortuito, sed secundum Dei voluntatem ac præordinationem. 7. Quamvis omnibus prædicata fuerint, multisque etiam reprobis revelata, & ab eis credita, Deum tamen illorum prædicationem & revelationem, ab æterno disposuisse & operatum fuisse in plenitudine temporis præsertim propter salutem electorum. *Secundum revelationem Mysterii temporibus æternis taciti (Quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum, secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti.* 8. In his veritatibus suscipiendis, tametsi rationis humanæ captum excedant, in sapientia Dei esse acquiescendum. Humana contra fidem ratiocinia stulta esse, solum Deum esse vere sapientem. Sapientiæ ejus œconomiam in generis humani reparatione ad ejus gloriam unice referri, ut ab ipsa Sapientia Incarnata, Filio scilicet suo honoretur, in ipso solo & nonnisi per gratiam ejus, cooperante Spiritu sancto homines sanctificans in terris, & per illum solum ab omnibus ejus membris adorandus & laudandus in cœlis. *Soli sapienti Deo per Jesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

Summa Religionis Christianæ.

IN EPISTOLAM I. S. PAULI AD CORINTHIOS, COMMENTARIUS LITTERALIS ET MORALIS.

PRÆFATIO.

CORINTHUS celeberrimum totius Achaiæ & Græciæ emporium, hinc Ægæum, inde Ionium prospectans Mare, commercio dives, luxu dissoluta, unde natum Proverbium:
Act. 18. *Non cuivis homini contingit adire Corinthum*. Ibi S. Paulus anno integro & sex mensibus prædicans, multum populum ex Judæis & Gentilibus Christo acquisivit, nobilemque fundavit Ecclesiam, totius Achaiæ Metropolim. Quamobrem hujus Epistolæ inscriptio non hujus tantum urbis Christianos respicit, sed & universæ Achaiæ. Hæc Epistola scripta est non Philippi, ut habet subscriptio Græca,
Act. 19. sed Ephesi, ut constat ex cap. 16. ℣. 8. & 19. post tumultum a Demetrio argentario excitatum contra S. Paulum. Epistolæ hujus multiplex argumentum est. 1. Dubiorum a Corinthiis per Epistolam propositorum discussio ac elucidatio, scilicet de Matrimonio & ejus legibus, de idolothytis, de resurrectione. 2. Scandala & vitia post Apostoli nostri discessum Corinthi nata; scilicet superbia ex Philosophiæ studiis ab antiquo ibi florentibus, præ quibus Evangelicæ Prædicationis simplicitas fastidio Gentilibus erat. 3. Ortæ dissensiones & contentiones ex nimio erga magistros studio. 4. Temeraria de Dei Ministris judicia. 5. Scortationes horrendæ, præsertimque incestus publicus privigni cum noverca impune toleratus. 6. Lites Christianorum coram judicibus infidelibus disceptatæ. 7. Abusus celebrationem Cœnæ Dominicæ dedecorantes, & indigna Eucharistiæ participatio. 8. Inordinatio in donorum spiritualium usu. Tandem Corinthios hortatur ad eleemosynas ante reditum suum colligendas pro
In argumento hujus Epistol. Ecclesiæ Hierosolymitanæ pauperibus. De Christianis autem dogmatibus ideo parcius loquitur Apostolus in hac ad Corinthios Epistola, quod non parvo tempore apud eos versatus, quid sentire oporteret eos accurate docuerat, & post eum veniens Apollo Apostolicam doctrinam confirmaverat. Optimum ergo Medicum imitatus est, & affectionibus morbisque convenientia medicamenta præbuit. Epistolam tulerunt Stephanas, Fortunatus, & Achaicus ad ipsum missi a Corinthiis, ut constat ex cap. ultimo, ℣. 17. & 18.

CA-

CAPUT I.

Sensus Litteralis.

1. P*Aulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes Frater*. Paulus Dei vocatione & voluntate Apostolus Jesu Christi, non privata usurpatione, ut Pseudo-Apostoli; una cum Sosthene inter Christianæ fidei professores primario, & promovendi Evangelii studiosissimo, quem bene nostis. Sosthenes ille Princeps erat Synagogæ Corinthi, qui ante tribunal Gallionis Proconsulis a Judæis verberatus est *Act. 18. 17.* Pauli causa, cujus defensionem susceperat. Ejus memoriam Latini jam celebrabant sæculo nono undecima Junii & vigesima octava Novembris. Græci vero sacris Fastis adscripserunt die octava Decembris, ut unius e LXX. Discipulis, quos inter & Eusebii temporibus numerabatur errore facti, nisi duos Sosthenes fuisse supponamus. Sed Theodoretus alium non agnovit preter S. Pauli discipulum, de quo in Actis Apostolorum locutus est S. Lucas. *Eusebe. l. 1. c. 12. Martyrol. Adonis. Additio ad Martyrol. Bedæ. Martyrol. Rom. Menæa p. 134.*

2. 3. *Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi; in omni loco ipsorum, & nostro*. Ecclesiæ Dei Corinthi fundatæ, seu Fidelibus Corinthi in unius veri Dei cultu consentientibus, per Jesum Christum & merito Passionis ejus in baptismo sanctificatis, qui sanctitatem profitentur, a qua & nomen illis inditum est; cum omnibus Jesu Christi Domini nostri cultoribus, seu in Christum vere credentibus & eum adorantibus ut verum Deum, Deique Filium unigenitum: quocumque in loco degant, qui locus noster est & ipsorum, *a* propter Ecclesiæ ubique diffusæ unitatem. Vel potius: *b* Invocantibus nomen Jesu Christi Domini communis ipsorum & nostri, quocumque in loco sint. *Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo*, Qui gratiæ & pacis auctor & largitor est, non minus quam Deus Pater: Gratia, inquam, vobis multiplicetur, & pax quæ ex gratia nascitur; pax cum Deo, quicum reconciliati estis per Christum Jesum; pax cum proximo, quæ dissensiones removet, ordinemque tuetur.

a S. Chrysost. Hom. 1.
b Photius apud Oecumen.

4. 5. 6. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu*. Gratias ago Deo meo assidue propter beneficia vobis ab illo collata, ob gratiam Dei multiplicem, quæ data est vobis, cum ad propriam sanctificationem, tum ad aliorum utilitatem, per Jesum Christum. *Quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia:* propter spirituales divitias, quibus per illum cumulati estis, in omnibus quæ donum verbi & donum scientiæ spectant, id est, donum cognoscendi divina & eadem apte eloquendi. Confer cum 2. Cor. 8. 7. *Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis*. Quibus donis prædicatio Evangelii apud vos confirmata est. *Testimonium* ergo
» prædicationem Christi appellat. Qui enim prædicant, quodammodo te-
» stantur. Ita etiam ad Timotheum scribens dicebat: *Testificor ego coram*
» *Deo qui mortuos vivificat*. Ita etiam dixit Dominus in sacris Evange- *1. Timoth. 5.*
» liis, *Prædicabitur Evangelium hoc regni in omnibus gentibus in testimonium* *Matth. 24.*
» *ipsis*. Evangelii autem confirmationem admirabilium signorum efficien- *Theodoret.*
» tiam appellat. Per illa enim prædicationis veritas ostendebatur.

7. 8. *Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem*

Domi-

Domini nostri Jesu Christi. Ita ut nulla gratia careatis, sive ad propriam salutem, sive ad Ecclesiæ ædificationem & utilitatem necessaria, dum interim expectatis secundum adventum Christi, & diem extremi judicii, quo in sua gloria palam conspiciendus est, & gratiam suam consummaturus in electis, eosque ad gloriæ suæ consortium assumpturus. *Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi*. Et Deus vobis, quotquot electi estis ejus misericordia, firmitatem & perseverantiam in bono tribuet usque in finem, ut inculpati & irreprehensibiles sitis in die adventus Christi. Non ad singulos, sed ad totum Ecclesiæ Corinthiorum corpus hæc verba referuntur, *ita ut nihil vobis desit in ulla gratia*. Plurimi enim inter eos erant imperfecti. Neque etiam certus erat Apostolus donum perseverantiæ Corinthiis omnibus a Deo conferendum, singulosque sine crimine seu gravi peccato servandos usque in adventum Domini: sed certus quidem erat (quod fides Catholica docet) electos omnes donante Deo perseveraturos in bono usque in finem, ita ut vel numquam in ullum crimen labantur, vel lapsi resurgant per Pœnitentiam, & in die Domini sine macula inveniantur. Qui enim sine crimine invenietur in die mortis, sine crimine perveniet ad diem judicii. Vel, si ad totum corpus fidelium Corinthiorum, non ad solos electos hæc verba referantur, *qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine*, bonæ fiduciæ, non asseverationis verba sunt, his Philipp. 1. 6. similia: *Confidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu, sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis*. Denique hic locum habet Regula a S. Augustino tradita Epist. 149. alias 59. ad Paulinum n. 20. *Scripturæ mos est ita loqui de parte tamquam de toto: sicut Corinthios in primis Epistolæ suæ partibus ita laudat tamquam omnes tales sint, cum essent laudabiles quidam eorum: & postea in nonnullis Epistolæ ipsius locis ita reprehendit tamquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam divinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus litterarum ejus creberrime sparsam, quisquis diligenter adverterit, multa dissolvit, quæ videntur inter se contraria*.

Regula ad sacræ Scripturæ intelligentiam necessaria.

9. *Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri*. Deus, per quem vocati estis in societatem Filii ejus, vocatione secundum propositum, fidelis est & verax in promissis suis. Vobis igitur dabit perseverantiam usque in finem, quam vocatio secundum propositum complectitur. Vel, Deus qui vobis adoptionis donum largitus est, & tamquam filiis hereditatem regni sui promisit, vos non deseret, nisi ipsum deseratis: vobis auxilium non subtrahet ut pie semper justeque vivatis.

10. *Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia*. Obsecro autem vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, quod vobis inprimis venerabile est & amabile: ut idem sentiatis, & animorum consensionem concordia sermonis testetur: & ne quavis occasione partes faciatis in Ecclesia. Sitis autem compacti & coadunati, ut corpus, quod suis omnibus membris apte inter se cohærentibus, & eodem spiritu animatis, perfectum est. Eadem sit mens vestra, eadem animorum affectio & conspiratio voluntatum. Non eos reprehendit quod de fidei dogmatibus diversa sentirent, sed quod de Magistris suis litigarent & contenderent. Prædicationis quidem unus est sensus, inquit, sed non una affectio. Hortatur ergo ut eadem cogitantes & sentientes non dissideant, & de iis qui præsunt non temere contendant.

Theodoretus.

11. 12. Si-

11. 12. *Significatum est enim mihi de vobis, Fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.* Denuntiatum est mihi ab iis qui sunt ex familia Chloes religiosæ matronæ, contentiones esse inter vos, id est pugnas & concertationes verborum. Mira prudentia Apostoli! Familiam nominat, ut ostenderet se non incerto rumore, sed ab hominibus fide dignis hoc accepisse: personas non nominat, ne invidiam illis conflaret. *Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit:* Quod dictum volo, illud est, studia partium esse inter vos, quibusdam dicentibus: *Ego quidem sum Pauli*, Gentium Apostoli & Doctoris discipulus & sectator: alter, *ego autem Apollo*, eloquentioris Prædicatoris: alius, *ego vero Cephæ*, id est Petri Principis Apostolorum, a quo sum institutus & baptizatus (quod forte dicebant Judæi Petro prædicante ad Christi fidem Romæ conversi, qui Corinthum venerant, ibique domicilium elegerant) alius, *Ego vero Christi*: quæ vox est veritatis, non schismatis. Sanctus Chrysostomus, Theodoretus, aliique, Græci Commentatores censent Sanctum Paulum figurato locutionis genere sub nominibus eorum qui recte & sincere Christum prædicabant, quales erant ipsemet Paulus, Apollo, & Cephas, exempli gratia positis, Pseudo-Apostolos & factionum capita designasse, ut minus molesta & gravis esset ejus oratio, tacitis eorum nominibus qui Ecclesiam dividebant. Idque colligunt ex his Apostoli nostri verbis infra cap. 4. Vers. 6. *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in vobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio.* Tanquam hoc velit Apostolus: Si Pauli, & Apollo & Cephæ nominibus contentiose gloriari, ac partes in Ecclesia facere non licet, multo minus aliorum. Verum etsi hæc probabilis sit expositio, alia tamen respuenda non est, sed utraque potius conjungenda. Primam enim quæ communior & magis obvia est confirmat Apostoli nostri sententia infra cap. 3. Vers. 21. 22. *Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas..... Vos autem Christi: Christus autem Dei.* Confirmat & Sanctus Augustinus lib. De unico Baptismo contra Petilianum cap. 5. *Temporibus Apostolorum qui dicebant, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego autem Cephæ: quamvis non per impiorum, sed sanctorum nomina, ipsi tamen impia schismata faciebant; hoc ipsorum erat proprium detestabile vitium. Quod vero sciebant Christum pro se esse crucifixum, & se in ejus nomine baptizatos, non erroris eorum, sed divini apud eos muneris erat.*

S. Chryf. Hom. 3. Theodoret. Theophylact. Oecumen.

13. *Divisus est Christus?* Num alius a Paulo, alius ab Apollo, alius a Cepha Christus prædicatur? Nonne idem est Evangelium quod annuntiant? Cur ergo Christum conscidistis, & ejus corpus divisistis? Vel, Numquid Christus divisit Ecclesiam, & partem quidem ille accepit, partem autem Doctoribus vestris dedit? *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est?* Idemque de Apollo & Cepha dicendum. Numquid Paulus pro vobis in cruce morendo vos redemit? *aut in nomine Pauli baptizati estis?* Numquid auctoritate, virtute, & merito Pauli baptizati estis? Numquid baptismus quo intincti & consecrati estis, institutus est a Paulo, & ab eo virtutem habet remittendi peccata & gratiam conferendi? Numquid invocato Pauli nomine perfectum est, ut ab illo nomen duceretis.

14. 15. *Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum & Caium. Ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis.* Gratias ago Deo, cujus providentia factum est, ut neminem baptizaverim, Co-

rinthi,

Act. 18. 8. rinthi, præter Crispum Synagogæ Principem, & Caium hospitem meum: Rom. 16. 23. ne occasionem darem, vel nolens, erroris & peccati, quo plurimi vestrum illis nimium studentes & adhærentes a quibus baptizati sunt, velut in eorum nomen transcripti, partes in Ecclesia faciant. „ Est enim optabile sanctis viris, ne ex bonis quæ faciunt, alii sumant occasionem erroris seu peccati (ut observat S. Thomas). Et quia Corinthii in eum errorem devenerant, ut se a suis baptistis nominarent, dicentes, *Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ergo vero Cephæ*, ac si in eorum nominibus essent baptizati: ideo gratias agit quod suo ministerio talis error consecutus non fuerit.

Epist. 3. Johan. Vers. 7. S. Thomas Lect. 2.

16. 17. *Baptizavi autem & Stephanæ domum*, idest familiam. Stephanas vir apud Corinthios celeber. *Ceterum nescio si quem alium baptizaverim*. Id nec affirmavero, neque negavero, quia circa facta particularia quandoque memoria labitur & deficit. *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi*. Non enim principaliter ad hoc me Christus misit ut baptizem, neque hæc præcipua & primaria est Apostolatus mei functio; sed ut prædicem Evangelium. Utrumque revera præcepit dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. „ Sed prædicare præstantius est, quam baptizare. Baptizare enim facile est omnibus, qui Sacerdotii honore ornati sunt: Prędicare autem paucorum erat, qui hoc donum a Deo acceperant. Id munus vere & proprie Apostolicum. Ideo Apostolus noster ait: *Non enim misit me Christus baptizare*, &c. id est, misit me ad prædicandum magis quam ad baptizandum. Similes locutiones occurrunt. Jerem. 7. 22. Osee 6. 7. Matt. 9. 13. *Misericordiam volo, & non sacrificium*, id est, misericordiam magis quam sacrificium... *Non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi*: non exquisito & doctrinis sæcularibus instructo sermone, seu affectata, eloquentia, ne doctrina de Christo crucifixo laude suæ virtutis ac potentiæ defraudetur. Quasi dicat: Si eloquentia illa seculari, & verborum lenociniis uterer, non ostenderetur potentia crucifixi. Omnes enim existimarent eos qui credunt facundia & dicendi arte captos fuisse: Prædicantium autem imperitia, eos vincens qui se de eloquentia jactant, virtutem crucis aperte indicat.

Matth. 28. Theodoret.

18. 19. *Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est*. Sermo enim ille & doctrina de generis humani redemptione per passionem, crucem & mortem Christi, stultitia videtur his qui Evangelio non credunt, & ideo in æternum pereunt: stultum, inquam, illis videtur & indignum fide, salutem ab homine crucifixo exspectandam esse: Iis autem, qui in Christum credunt, & fide per dilectionem operante salutem æternam consequuntur, prædicatio illa crucis organum est & instrumentum virtutis & potentiæ Dei ab eo efficaciam habens ad illorum conversionem & salutem. Secundum Græcum Textum vertendum esset. *Nobis autem salvandis virtus Dei est*. Sed idem est Vulgatæ nostræ sensus. Loquitur autem Apostolus in persona Isai. 29. 14. electorum. *Scriptum est enim*: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo*. Sapientiam & intelligentiam sapientum hujus sæculi abolebo, seu, ut LXX. vertunt, *abscondam*, efficiam ne luceat, & prudentiam eorum rejiciam ut inutilem ad negotium Evangelii & salutis humanæ promovendum. S. Hieronymus ex Hebræo vertit; *Peribit enim sapientia a sapientibus ejus; & intellectus prudentium*

illius

illius abscondetur. Non quod Deus sit inimicus sapientiæ, cujus pater est, *S. Hieron. lib. 9. Comment. in Isai. cap. 29.*
„ & per quem omnis est in hominibus sapientia; sed sapientiam & pru-
„ dentiam dicit populi Judæorum. Et revera grande miraculum Deus fe-
„ cit in populo post adventum Domini Salvatoris, ut uno atque eodem
„ tempore arderet Jerusalem, Templumque corrueret, & omnis Magi-
„ strorum scientia tolleretur, impleto quod scriptum est: „ Ecce domina- *Isai. cap. 3.*
„ tor Dominus exercituum auferet a Jerusalem & a Juda validum &
„ fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ, fortem & virum bel-
„ latorem, judicem & prophetam, & ariolum & senem: Principem su-
„ per quinquaginta, & honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem
„ de architectis, & prudentem eloquii mystici. " Quod autem Propheta de sapientia & prudentia Judæorum, id est Scribarum & Pharisæorum prædixit, Apostolus ad genus omne sapientiæ sæcularis transtulit.

20. *Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi conquisitor hujus sæculi?* Ubi Philosophi Gentium? Ubi Doctores & Legisperiti Judæorum? Ubi qui humana tantum ratione & naturali ingenii perspicacia se res quasvis abstrusiores, quin & sublimiores ac reconditiores Scripturæ sensus scrutari, eruere, ac disputando elucidare profitentur? *Nonne Deus stultum fecit sapientiam hujus mundi?* Nonne Deus sapientiam sæcularem stultitiæ convicit? Nonne inanem & inutilem ostendit ad persuadendum hominibus Evangelii veritatem? Nonne ipso eventu declaravit nihil illam prodesse absque fide & gratia Christi ad doctrinam salutis consequendam? Hunc locum ita reddit Tertullianus lib. De Idololatria, cap. 10. *Ubi sapiens, ubi litterator, ubi conquisitor hujus ævi? Nonne infatuavit Deus sapientiam hujus sæculi?* Alludit Apostolus ad locum Isaiæ 33. 18. cujus hæc sunt verba: *Ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum?*

21. *Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*. Cum enim mundus, id est homines sæcularis sapientiæ opinione inflati, per humanam illam sapientiam Deum in divinæ suæ sapientiæ operibus non cognovissent ad salutem, benigno consilio visum est Deo per crucis prædicationem, quæ infidelium hominum judicio stultitia est, salvos facere, id est a vitiis liberare in præsens, in posterum donare vita æterna homines qui prædicationi illi crederent.

22. 23. 24. *Quoniam & Judæi signa petunt: & Græci sapientiam quærunt*. Judæi signis seu miraculis olim assueti miracula exigunt, quibus velut divinis testimoniis ad credendum adducantur. Confer cum Matth. 12. *Magister volumus a te signum videre*. Luc. 11. 16. *Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo*. Joan. 2. 18. *Responderunt ergo Judæi & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?* Joan. 4. 48. dixit Jesus Regulo pro filii sui sanitate supplicanti: *Nisi signa & prodigia videritis, non creditis*. Gentiles autem, quos inter eminent Græci, scientiam quærunt, & si quid illis proponatur novi dogmatis, id probari sibi volunt Philosophicis rationibus erudite ac diserte expositis: adeo ut irrideant & explodant quod assequi ratione non possunt. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum*, ejus Mysteria simpliciter exponentes, non persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, non philosophicis argumentis innixi; non oratoriis pigmentis orationem adornantes. *Judæis quidem scandalum*, quos crucis opprobrium turbavit ac impedivit ne crederent. Putabant enim Messiam temporaliter regnaturum. Desiderabant virtutem miracula facientem, & videbant infirmitatem crucem patientem. *Gentibus* *S. Thomas, L. 3.*

bus

bus autem stultitiam : quia contra rationem illis videbatur docere hominem crucifixum esse Deum & mundi Salvatorem. *Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam*. Ipsis autem vocatis secundum propositum & electis tam ex Judæis quam ex Gentibus Christum prædicamus *Dei virtutem* sive potentiam, qua eripuit eos a potestate diaboli, & fortem armatum debellavit, mortisque destruxit imperium : *& Dei sapientiam*, quatenus per humilitatem & mortem Christi in cruce convenientissimo modo genus humanum, & ipsos imprimis electos redemit. Christum ergo Dei virtutem & Dei sapientiam vocat Apostolus noster, quia per Christum crucifixum Deus & potentiam suam, & sapientiam declaravit: potentiam qua dæmones superantur, peccata remittuntur, homines salvantur: sapientiam, qua invenit difficillimi pretii decentissimam solutionem. *Virtutem* porro seu potentiam *Dei* dicit propter Judæos qui signa postulabant : *Sapientiam* Dei, propter Gentiles qui sapientiam quærebant.

S. Thomas.

25. *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*. Quia quod in œconomia Dei & Mysterio crucis stultum videtur infidelium & carnalium hominum judicio, sapientius est quam omnes homines: & quod in Deo infirmum videtur, fortius est quam omnes homines.

S. August. lib. 2. De Doctr. Christ. cap. 13.

26. 27. 28. 29. *Videte enim vocationem vestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*. Considerate qui & quales sint quos Deus vocavit ad fidem; qui & quales per quos vocavit. Pauci sunt ex vobis qui vocati estis, & ex illis per quos estis vocati, sapientia sæculi & doctrina insignes; pauci potentes seu dignitatibus sæcularibus conspicui; pauci nobilitate generis illustres. *Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia*. Sed minus sapientes secundum opinionem mundi, id est homines illiteratos & rudes elegit Deus ad fidem non modo suscipiendam, sed aliis prædicandam, ut pudore afficiat eos qui sæculari sapientia sunt inflati : cujus vanis luminibus adducere alios non potuerunt ad salutem æternam, neque ipsi eam assequi, aut ejus viam cognoscere & ingredi; quod impertiri homines & piscatores divina revelatione præstiterunt. Et homines nulla sæculi potentia conspicuos, sed plebeios & inopes elegit Deus, ut istorum comparatione potentes sæculi pudore afficiat; qui facere non potuerunt, quod per istos Deus effecit, nempe homines ad unius veri Dei cultum, & ad morum sanctimoniam convertere, illisque veræ beatitudinis iter, & media ad illam obtinendam ostendere, *Et ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus*, id est, eos qui apud homines erant ignobiles & obscuri, eoque nomine contemnebantur: *& ea quæ non sunt*, id est homines nullius nominis, nullius pretii secundum opinionem mundi, Deus ad fidem vocavit, & ad Evangelii prædicationem, mundique spiritualem renovationem elegit, *ut ea quæ sunt destrueret* : ut parvifaciendum esse ostenderet quicquid mundus ut magnum & sublime suspicit. *Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus* : Ut nemo homo coram Deo glorietur, & aliquid in negotio salutis æternæ sibi tribuat, quasi ob ingenii dotes, ob nobilitatem generis, ob divitias, ob potentiam sæcularem, sit ad fidem vocatus.

30. 31. *Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu*. Ex Dei misericordia & gratia vocati estis ad fidem, & Christo Jesu incorporati, omniumque bonorum spiritualium per illum participes effecti, *Qui factus est*

nobis

nobis sapientia a Deo, & justitia; & sanctificatio, & redemptio: per quem nobis vera sapientia data est, per quem justi & sancti facti sumus accepta remissione peccatorum, & Spiritu sancto animas nostras expurgante & renovante; per quem denique redempti sumus a servitute peccati, a tyrannide diaboli, a mortis imperio. Ex ipso dixit, non ratione creationis solum, sed ratione datæ salutis. „ *Quotquot enim eum receperunt, dedit eis* „ *potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Qui non ex san-* „ *guinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo na-* „ *ti sunt*. Quia enim dixit, quod quæ stulta sunt mundi, & imbecilla, & „ ignobilia Deus elegit, apte subjunxit, *Ex ipso autem vos estis*, collatam „ docens nobilitatem. Generationis autem modum etiam ostendit, cum „ dixit *in Christo Jesu*. Non enim in hoc vel illo denominati estis, sed in „ Christo regeneratione digni estis habiti." *Ut quemadmodum scriptum est**: *Qui gloriatur, in Domino glorietur*. Qui gaudet se bonum aliquod spirituale & salutare habere, id ne sibi tribuat, sed gratiæ Christi totum acceptum referat, qui nobis omnia factus est. Jeremiæ locus sic habet: „ Hæc „ dicit Dominus: Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur „ fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis; sed in „ hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me; quia ego sum Dominus „ qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra.

Theodoret. *Joan.* 1. 12.

**Jerem.* 6. 23. 24. non iisdem verbis sed eodem sensu.

C A P U T I.

Sensus Moralis.

1. P*Aulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei; & Sosthenes frater*. Propriæ imbecillitatis, impotentiæ, & indignitatis confessio, magna est gratiæ commendatio. Ejus impetrat incrementum, qui humiliter profitetur indebitum sibi esse beneficium, & in spiritu humilitatis gratias agit. Deus enim humilibus dat gratiam. Id in hujus Epistolæ exordio præstat Apostolus. *Paulus*, inquit, *vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei*. „ Non ipse inveni quod didici, neque mea com- „ prehendi sapientia, sed cum Ecclesiam persequerer & depopularer, vo- „ catus sum. Hic totum est vocantis, ejus autem qui vocatus est nihil „ est, nisi solum quod obedierit. *Per voluntatem Dei*. Hęc prima omnis, „ quod in nobis est, boni causa. Nos enim nihil boni egimus ex nobis, „ sed per voluntatem Dei salutem invenimus: & quia ei placuit vocati „ sumus, non quia digni eramus.

Humilitas S. Pauli.

Nihil boni in nobis est nisi per voluntatem Dei.

S. Chrysost. Hom. 1.

Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei. Felix qui dicere cum Apostolo potest, se ad sacrum Ministerium, ad Sacerdotium, ad Pastoralem curam, ad verbi divini prædicationem, ad Animarum directionem, non sua, non parentum, sed Dei voluntate vocatum. Felix qui non sibi sumit honorem, sed a Deo vocatus tamquam Aaron. Felix qui nulla carnis & sanguinis habita ratione, nulla sæculari commendatione, sed Dei electione, Spiritus sancti præparatione ad Dignitates Ecclesiasticas & ad curam animarum assumitur, Sacerdotii Christi non solum particeps, sed imitator, qui *secundum ordinem Melchisedech Sacerdos in æternum* constitutus est. „ Cujus quidem divini Sacerdotii Sacramentum cum „ ad humanas pervenit functiones, non per generationum tramitem cur- „ ritur, nec quod caro & sanguis creavit eligitur; sed cessante privilegio

Sola Dei vocatione Sacerdotium, cura animarum - verbi divini ministerium suscipienda sunt.

S. Leo Serm. 2. *in anniversario die Assumptionis suæ.*

Pa-

„ Patrum, & familiarum ordine prætermiſſo, *eos Rectores Eccleſia accipit, quos Spiritus ſanctus præparavit: ut in populo adoptionis Dei, cujus univerſitas Sacerdotalis atque regalis eſt, non prerogativa terrenæ originis obtineat unctionem, ſed dignatio cæleſtis gratiæ gignat Antiſtitem.*

Et Soſthenes frater. Apoſtoli noſtri modeſtiam conſidera, qui ſibi Soſthenem dignitate, gradu & meritis longe inferiorem conſociare non dedignatur. „ Si autem hic ubi tantum intercedebat intervallum ſecum conjunxit eum qui erat inferior, quid dixerint, qui eos deſpiciunt, qui honore ſunt pares?" Hinc diſcant Prælati non dominari in Clero, ſed humilitatis & modeſtiæ Chriſtianæ, non minus quam ceterarum exemplo virtutum, fieri formam commiſſi gregis. Diſcant non arbitraria poteſtate, ſed canonico ordine ſibi ſubditos regere Presbyteros, ceterumque Clerum ac populum.

S. Chryſoſt.

2. *Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Jeſu, vocatis ſanctis* &c. Eccleſiæ nomen adhortatio eſt ad concordiam & conſenſionem animorum. „ Eccleſiam Dei vocat; inquit S. Chryſoſtomus, oſtendens „ eam oportere eſſe unitam. Si enim Dei eſt, unita eſt; & una eſt non „ modo Corinthi, ſed & in toto orbe. Nomen enim Eccleſiæ non eſt „ nomen ſeparationis, ſed unionis, & concordiæ, & conſenſus. *Vocatis* „ *ſanctis*. Sola Dei miſericordia ſanctificatos fuiſſe Apoſtolus inculcat. „ Non enim, inquit, acceſſiſtis primi, ſed vocati eſtis. *Quamobrem ne hoc* „ *quidem parvum totum eſt veſtrum*. Quamquam etiamſi acceſſiſſetis, cum „ malis innumerabilibus eſſetis obnoxii: ne ſic quidem vobis ſed Deo gra- „ tia. Propterea ad Epheſios ſcribens dicebat: " *Gratia ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt*. Neque enim vos prius credidiſtis, ſed vocati obedivíſtis, ipſa gratia vocantis fidem & obedientiam in vobis operante, & obedientibus cooperante. *Vocatis ſanctis*. Chriſtianum eſſe, & ſanctum ſtatu atque profeſſione, idem eſt. Verum ne nobis blandiamur de ſanctitate Religionis cujus profeſſores ſumus, niſi vitæ noſtræ morumque ſanctimonia illi omni ex parte reſpondeat. „ Sed heu, „ Paganis deteriores ſumus. Hoc ipſo utique deteriores ſumus, qui me- „ liores eſſe debemus, ſi meliores non ſumus. Criminoſior enim culpa eſt, „ ubi honeſtior ſtatus: ſi honoratior eſt perſona peccantis, peccati quo- „ que major invidia. Furtum in omni quidem homine malum facinus; „ ſed damnabilius abſque dubio Senator furatur aliqua, quam infima per- „ ſona. Cunctis fornicatio interdicitur; ſed gravius multo eſt ſi de Clero „ aliquis, quam ſi de populo fornicetur. Ita & nos qui Chriſtiani & Ca- „ tholici eſſe dicimur, ſi ſimile aliquid Barbarorum impuritatibus facimus; „ gravius erramus: „ Atrocius enim ſub ſancti nominis profeſſione pecca- „ mus. Ubi ſublimior eſt prærogativa, major eſt culpa. Ipſa errores no- „ ſtros Religio, quam profitemur, accuſat. Criminoſior eſt ejus impudici- „ tia, qui promiſerit caſtitatem. Fœdius inebriatur ſobrietatem fronte prę- „ tendens. Nihil eſt Philoſopho turpius vitia obſcœna ſectante: quia præ- „ ter eam deformitatem quam vitia in ſe habent, ſapientiæ nomine plus „ notatur. Et nos igitur in omni humano genere Philoſophiam Chriſtia- „ nam profeſſi ſumus; ac per hoc deteriores nos cunctis gentibus credi „ atque haberi neceſſe eſt, quia ſub tam magnę profeſſionis nomine vivi- „ mus, & poſiti in Religione peccamus. *Nihil nobis prodeſt quod Lex eſt* „ *bona, ſi vita noſtra & converſatio non eſt bona*. Lex enim bona, mu- „ neris eſt Chriſti: vita autem non bona, criminis noſtri. Immo hoc ma- „ gis culpabiles ſumus, ſi legem bonam colimus, & mali cultores ſumus.

Eccleſiæ unitas & concordia.
S. Chryſoſt.

Gratia vocationis.

Epheſ. 2.

Chriſtiani profeſſione ſancti.

Salvianus lib. 4. De Gubernatione Dei.

„ Quin

„ Quin potius nec, cultores, si mali: quia cultor dici non potest malus „ cultor. Neque enim colit, qui rem sanctam non sancte colit. Ac per „ hoc accusatrix nostri est lex ipsa quam colimus.

Cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, &c. Omnes quotquot Christiani sumus toto orbe terrarum, unius Domini sumus, in fide nominis ejus, in spe regni ejus omnes adunati, omnes gratia ejus vocati, omnes ejus Spiritu sanctificati: una igitur caritate copulari debe-„ mus. Quomodo enim qui in uno loco habitant, cum multos dominos „ habeant contrarios, sunt divulsi, neque ad concordiam quidquam prod-„ est eis locus, cum Domini diversa jubeant & ad se trahant: *Non po-„ testis* enim, inquit, *Deo servire & Mammonæ*: ita qui sunt in diversis „ locis, si non habeant plures Dominos, sed unum solum, eis loca nihil „ obsunt ad concordiam, cum Dominus qui est unus, eos conjungat. Non „ dico, inquit, quod cum Corinthiis solum popularibus vestris vos con-„ cordes esse oporteat, sed cum omnibus, qui sunt in toto orbe terrarum, „ Christianis, cum habeatis communem Dominum.

S. Chrysost. Hom. 1.

3. *Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo*. Deus Pater noster est, quia membra Filii ejus unigeniti sumus. Christus Jesus Dominus noster est, quia pretio sanguinis ejus redempti sumus. Pater æternus dedit nos Filio suo ut nos redimeret, nosque in illo per gratiam suam sanctificaret. Filius nos obtulit Patri, ut pacem æternam in ejus sinu nobis daret, beatos nos ejus fruitione faciendo. Pax vera non est sine gratia. Pax non prodest, si non sit a Deo & cum Deo. „ Nihil nos juvat, si „ cum omnibus pacem habeamus, adversus Deum autem bellum geramus. „ Sicut nec nos lædit si bello appetamur ab omnibus, cum Deo autem pa-„ cem habeamus. Et rursus nihil nos juvat si ab omnibus approbemur & „ commendemur, Dominum autem offendamus. Quomodo nullum est pe-„ riculum si nos omnes oderint, Deo autem accepti simus & chari. Nam „ quæ vere est gratia, & quæ vere est pax, a Deo est. Nam qui Deo „ gratus est, neminem timet, etiamsi mala patiatur innumera: non di-„ co, hominem non metuit, sed nec diabolum. Qui autem Deum offen-„ derit, omnes habet suspectos, etiamsi videatur esse in tuto... David apud „ Deum habebat gratiam, Absalon apud homines. Quemnam autem ha-„ buit alter finem, & quis fuerit magis probatus, scitis. Abraham gratiam „ habuit apud Deum, Pharao apud homines: ei enim gratificantes, justi „ uxorem prodiderunt. Quis autem fuerit præclarior, & quis beatus est, „ cuivis perspicuum. Habebant Israelitæ gratiam apud Deum, odio autem „ habebantur ab omnibus Ægyptiis: eos tamen qui ipsos odio habebant, su-„ perarunt. In hoc ergo omnes studium ponamus, ut gratiam & pacem apud Deum habeamus. Id autem quanam alia ratione consequemur, quam humilitate? Deus enim *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Humilitas gratiam Dei promeretur, qui cor contritum & humiliatum non despicit, pacem cum Deo conciliat; pacem cum hominibus fovet. Nihil Christianum tam admirandum facit quam humilitas. Nemo excelsioris & sublimioris animi, quam vere humilis. Plura vide apud S. Chrysostomum.

Gratia & pax præstantissima Christi dona.

S. Chrysost. ibid.

Jacobi 4. 6.

4. 5. 6. 7. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu*. Gratiarum actio clarissima est gratiæ testificatio. Nam irrisoria esset gratiarum actio, si ex hoc gratiæ agerentur Deo, quod non donavit ipse, nec fecit. Sicut si homini gratias ageret homo pro eo quod illum vel putaret non præstitisse, vel nosset, adulatio vel irrisio verius quam gratiarum actio diceretur. Non solum autem pro beneficiis & gratiis

Gratiarum actio Christianæ pietatis officium.

gratiis particularibus nobis a Deo collatis: verum etiam pro gratiarum donis quæ aliis Ecclesiæ membris collata sunt & in dies conferuntur, pro conversione infidelium & peccatorum, pro perseverantia justorum, pro bonis omnibus quæ Deo operante ab electis fiunt, gratias Deo agere debemus, ut ejusdem corporis membra. Quo nomine omnia illa bona, Deique dona nostra sunt. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, &c.* Gratiarum actio, quod sacratius laudis sacrificium est, frequens erat in ore primorum Christianorum, præsertim in ore Pastorum, qui populi sunt quodam modo mediatores & sequestres apud Deum. Cur tam infrequens apud nos? An minus Deo debemus quam illi? An minus Deus noster est? an minus in nos beneficus? *Gratias ago Deo meo.* „ Ex magna affectione rapit quod „ est commune, & facit proprium: quod etiam dicere mos est Prophetis: Ps. 62. & 127. „ *Deus Deus meus*: & eos hortatur ut ipsi quoque hoc dicant. Qui enim „ Deum omnium Deum suum speciatim vocat, recedit ab omnibus rebus S. Joan. Chrys. Hom. 2. „ humanis, & ad illum procedit, quem cum magna vocat affectione. Hoc „ enim potest vere & sincere dicere, qui a rebus sæcularibus semper ad „ Deum ascendit, & eum semper præponit omnibus, & perpetuo gratias „ agit; non solum pro gratia jam data, sed ei si quid boni postea accessit, pro eo quoque Deum laudibus prosequitur. Propterea non solum „ dixit, *Gratias ago*, sed *semper pro vobis*, eos erudiens, ut & semper gratias habeant, & nulli alii nisi Deo soli. *Pro gratia Dei.* Gratiæ commemoratione superbiam naturæ corruptæ ingenitam rursus deprimit. Ubi „ enim est gratia, non sunt opera; ubi sunt opera, non amplius est gratia. Si autem est gratia, cur efferimini, ac de vobis magnifice sentitis? „ Undenam inflati estis? *Quæ data est vobis in Christo Jesu.* Non per me, „ aut per alium Apostolum, sed per Jesum Christum. Nulla nisi per Jesum Christum, & in Jesu Christo gratia: quia nemo nisi per ipsum & in ipso salvus fieri potest. *Quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia.* Verbum Dei, & doctrina veritatis thesaurus est Ecclesiæ. Hoc thesauro divites sunt, quicumque veritatem amant, & obedienter audiunt quod Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Patre accepit. Dogmata Christianæ Religionis magis ac magis explicantur in dies & confirmantur. *Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis.* Sed heu! amor & observantia præceptorum Evangelii minuitur in dies & refrigescit. *Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia.* Nulla gratia qua Dei præcepta possibilia fiant, justis deest urgente præcepto: qui enim instat præcepto, præcurrit auxilio. Ipsis etiam peccatoribus auxilia sufficientia a Deo præparata sunt, qui vult omnes salvos fieri vera sinceraque voluntate; sæpe conferuntur, vel offeruntur per Christum, qui pro omnibus mortuus S. August. Concil. Trid. est. *Deus enim impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis*: Quibus autem desunt, pœna peccati est, sive quod vitiata origine trahitur, sive quod propria voluntate committitur. Justi autem quibus nulla gratia necessaria deest, ideo non perfecti sunt in gratia & justitia, quia semper in iis est infirmitas aliqua peccati, donec tota in illis perficiatur sanitas, & Deus sicuti est, videndus æterna veritate monstretur. Semper igitur currendum, pugnandum, orandum, vigilandum & proficiendum est, *exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi.* Tempus revelationis & manifestationis non præveniendum insipiente curiositate; nec tempus beatitudinis temporali & fallaci voluptate.

Gratia qua mandata Dei possibilia fiant, justis non deest urgente præcepto.

8. *Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi.* Deus virtutum, cujus est totum quod est optimum, gra-

Christiani sine crimine seu gravi peccato esse debent.

gratiam & caritatem donat immeritis ut justi simus: Nos pariter immeritos confirmat perseverantiæ dono, ut usque in finem sine crimine simus. Demus operam ut siquidem sine peccato esse omnino non possumus (*Si enim dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi non seducimus, & veritas in nobis non est*) saltem sine crimine simus. „ Crimen est peccatum grave, accusatione & damnatione dignissimum, ut homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, & cetera hujusmodi. Cum cœperit ea non habere homo (debet autem non habere omnis Christianus homo) incipit caput erigere ad libertatem: sed ista inchoata est, non perfecta libertas. Ex parte libertas, ex parte servitus: nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas; quia nondum æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Si non remansisset infirmitas, sine peccato hic viveremus. *Prima libertas est carere criminibus.* Hac a Christo donati, quicumque per baptismum, aut per pœnitentiam justificati sunt, minuendo in seipsis peccato dent operam. *Minuitur autem in vita proficientium, quod in vita consumitur perfectorum.* Id si totis viribus conemur & agamus, Deique adjutorium suppliciter flagitare non desinamus ut liberet nos a malo, *confirmabit nos usque in finem sine crimine.* Nihil vero tam potens est ad vigilantiam nostram & constantiam in bono excitandam, quam fides adventus Christi ad judicium, malos damnaturi; bonos, & qui perseveraverint usque in finem, coronaturi. *In die adventus Domini nostri Jesu Christi.*

1. Joan. 1. 8.

S. Aug. Tract. 41. in Joann.

Societas cum Christo.

9. *Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri.* Dei fides in promissis suis origo est vocationis sanctorum, & fundamentum spei nostræ. Faciamus quæ jussit: reddet certissime quod promisit. Fideles simus manendo in societate corporis, Spiritus, vitæ, virtutum & passionum Jesu Christi: & fidelis erit Deus, nos recipiendo cum illo in sinum & societatem gloriæ suæ. Verum cum sit lux, & tenebræ in eo non sint ullæ: *Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus.*

Joan. 1. 6.

Unanimitas & concordia Christiana.

10. 11. 12. *Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Unum simus inter nos ipsos, qui in Christo Jesu unum sumus. Nomen ejus unitatis & societatis nomen est. Unitas naturæ, & societas personarum in sancta Trinitate; unitas personæ, & societas individua naturarum in Incarnatione; unitas Spiritus, & societas bonorum ac malorum in Ecclesia, incitamento Christianis esse debent ad schismata & dissensiones fugiendas, ad sectandam unanimitatem & concordiam. *Pacem quærere debet & sequi filius pacis, a dissensionis malo continere linguam suam debet, qui novit & diligit vinculum caritatis..... Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordes, fideliter sibi unanimitatis nexibus cohærentes.* Nec Petro, nec Apollo, nec Cephæ, nulli omnino homini propter ipsum, sed propter unum Christum Jesum inhærendum est. Servis inhærere neglecto Domino, injuria Domini est. Unus ille mortuus est pro nobis. Illius sanguine redempti; illius baptismo regenerati & sanctificati sumus. Ab illo uno omnium plenitudinem bonorum exspectamus. *Divisus est Christus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Hinc intelligimus & bonos Pastores non sua quærentes, sed quæ „ Jesu Christi; & bonas oves, quamvis imitentur facta Pastorum bonorum, tamen in eis non ponere spem suam, quorum ministerio sunt

S. Cypr. Tract. De Unitate Ecclesiæ.

S. Aug. Epist. 208. al. 205.

„ congregatæ; ſed in Domino potius, cujus ſanguine ſunt redemptæ: ut „ quando forte incurrerint in Paſtores malos, doctrinam illius prędicantes, „ & ſua mala opera facientes, quæ dicunt, faciant; quæ autem faciunt, „ non faciant; nec propter filios iniquitatis paſcua deſerant unitatis.

17. 18. *Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare: non in ſapientia verbi, ut non evacuetur crux Chriſti.* Prædicatio præcipua eſt Apoſtolorum, & Epiſcoporum qui illis ſucceſſerunt, functio. Hanc ſacri Miniſterii partem exercere ipſi debent, non ſolum Evangelicos operarios mittendo in vineam Domini. *Væ mihi ſi non evangelizavero*, ait alibi Apoſtolus noſter, *neceſſitas enim mihi incumbit*. Verum non humanæ ſapientiæ fucis, non ſæcularis eloquentiæ lenociniis adornanda eſt, ſeu potius adulteranda Evangelii prædicatio, qui pernicioſus abuſus eſt, Chriſtianæ Religionis ſpiritui, conſilioque contrarius, & eo nomine vitandus. 1. Ne occaſio detur hominibus adhærendi magis miniſtris veritatis, quam ipſi, quæ per eos prædicatur, veritati. 2. Ne honore converſionis mundi crux defraudetur, dum humanæ ſcientiæ & ſæculari eloquentiæ tribuitur. Quam metuendum Concionatoribus hujus temporis eſt, ne in divino judicio rei peragantur, quod Chriſti crucem laude ſuæ virtutis ac potentiæ defraudaverint. *Non in ſapientia verbi, ut non evacuetur crux Chriſti*. 3. Quia gratiam converſionis infidelium & peccatorum Deus in cruce Chriſti conſtituit, & potentiam ſuam ad electorum ſuorum ſalutem per crucem inclareſcere voluit. Væ Concionatoribus qui placere magis ſtudent amatoribus ſæculi, quam conſulere ſaluti electorum Dei. *Verbum enim crucis pereuntibus ſtultitia eſt: iis autem qui ſalvi fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt*. Non mirum quod infideles myſterium crucis ſtultitiam putent; cum vera ſapientia, quæ ex fide eſt, ſint deſtituti. Illorum miſereamur multo magis quam phreneticorum miſerentur amici cariſſimi, ipſos ignorantium, contumeliis afficientium, & forte verberibus. Illorum miſeriam defleamus, qui communem ignorant ſalutem. *Non enim oportet maritum adeo amare uxorem, ut nos omnes homines, illos attrahendo ad ſalutem*. Gratias vero agamus Deo, qui nobis ſapientiam & potentiam ſuam in cruce manifeſtam fecit, & credere dedit. Cedat ſapientiæ & virtuti infinitæ Dei humanæ rationis, quæ circa res ipſas naturæ ſæpe ceſpitat, imbecillitas. „ Eſt enim crux ſupra rationem, & virtutis ineffabilis. Nam qui „ in malis fuit, malis eſſe ſuperiorem, & cum iis commiſſa pugna viciſ„ ſe, eſt infinitæ potentiæ. Quomodo enim in tribus Pueris fuit admira„ bilius ingreſſos conculcaſſe flammam, quam non ingreſſos eſſe fornacem: „ & in Jona multo erat majus a bellua nihil eſſe paſſum, cum in eam „ incidiſſet, quam omnino non incidiſſe in cetum; ita etiam in Chriſto „ fuit admirabilius mortuum perfregiſſe mortem, quam non eſſe mortuum. „ Ne dicas ergo, Cur ſibi opem non tulit in cruce? Nam cum ipſa mor„ te volebat pugnam committere. Non deſcendit de cruce, non quod non „ poſſet, ſed quod noluerit. Nam quem mortis tyrannis non detinuit, „ quomodo potuiſſent detinere clavi crucis? Sed hæc ſunt nobis nota, non „ infidelibus. Propterea Apoſtolus ait: *Verbum enim crucis pereuntibus ſtultitia eſt, iis autem qui ſalvi fiunt, id eſt nobis, virtus Dei eſt*. 19. *Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo*. Vanitatem ſcilicet ſapientiæ ſæcularis, & ſcientiæ, ingeniique Philoſophorum oſtendit Deus, prædicatione crucis efficiens, quod illi falſæ ſapientiæ ratiociniis & eloquentiæ vi efficere numquam potuerunt.

20. *Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor hujus ſæculi? Nonne ſtultam*

fecit

Evangelium quo modo prædicandum?

Non humanę ſcientiæ & eloquentiæ ſæculari, ſed virtuti crucis, animarum converſio adnexa eſt.

S. Chryſoſt. Hom. 4.

fecit Deus sapientiam hujus mundi? Summa est Christi Jesu gloria quod Evangelii sui prædicationem illiteratis, ignobilibus, & pauperibus piscatoribus committens, Philosophos, Oratores, Barbaros, Gentiles, Judæos, orbem universum fidei jugo subdiderit, populis & regibus resistentibus, ipsa pugnante natura, temporis antiquitate, & longa acriter adversante consuetudine, dœmonibus armatis, & diabolo stante in acie & nihil non movente. „ Si viri duodecim rei militaris ignari, non solum inermes, „ sed etiam corpore debiles, impetu facto in innumerabilem & armatam „ militum aciem, ab illis quidem nihil mali passi essent, neque innu- „ meris telis appetiti essent sauciati, sed alios interemissent, alios capti- „ vos abduxissent, ipsi nullis acceptis vulneribus, diceret-ne aliquis hu- „ manum esse quod gestum est? Atqui Apostolorum trophæum est illo „ longe admirabilius. Nam quod imperitus & illiteratus, & piscator su- „ peraverit sæculi Sapientes & Oratores facundissimos, & neque pauci- „ tate, neque paupertate, neque periculis, nec ea, quæ præoccupave- „ rat, consuetudine, neque quotidianis cædibus, neque eorum qui dece- „ pti fuerant multitudine, neque eorum qui deceperant auctoritate fue- „ rit deterritus, longe admirabilius & præter opinionem erat, quam nu- „ dum non esse sauciatum. “ *Nonne Deus stultam fecit sapientiam hujus mundi?*

Admirabilis Christianæ Religionis & Ecclesiæ fundatio & propagatio.

S. Chrysost. Hom. 3.

21. *Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Viam salutis peccatum immutavit. Hanc primum viam constituerat Creator, qua homines ad sui notitiam per rationis usum & considerationem sapientiæ, quam effudit super opera sua, perduceret. Sicut enim discipulus cognoscit Magistri sapientiam per verba quæ ab ipso audit: ita homo poterat ad cognoscendam Dei sapientiam per creaturas ab illo conditas considerando pervenire, secundum illud Rom. 1. *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Hæc via hominis innocentis. Sed cum homo propter sui cordis vanitatem a rectitudine divinæ cognitionis deviasset, ejus misertus Redemptor aliam viam constituit, qua illum ad salutiferam sui cognitionem perduceret, verbum scilicet crucis, subjectione rationis, obedientia voluntatis, documentis fidei. Hæc via hominis reparati. Sine gratia quippe Salvatoris prior via non modo inutilis, sed periculosa fuisset ob superbiam & curiositatem hominum. *Quia caligantes hominum mentes consuetudine tenebrarum, quibus in nocte peccatorum vitiorumque velantur, perspicuitati sanctitatique rationis aspectum idoneum intendere nequeunt, saluberrime comparatum est, ut in lucem veritatis aciem titubantem, & veluti ramis humanitatis opacatam, inducat auctoritas.*

Aliam viam homo innocens, & homo reparatus, ad Dei notitiam perducti.

S. Thomas Lect. 3.

S. August. lib. De Moribus Eccles. Cath.

Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Hæc „ stultitia prædicationis ac stultum Dei, quod sapientius est hominibus, „ multos contrahit ad salutem, ut non solum qui nondum certa valent „ intelligentia conspicere naturam Dei, quam fide tenent, verum etiam „ qui nondum in ipsa anima sua ita incorpoream substantiam a corpo- „ ris generalitate discernunt, quemadmodum certi sunt se vivere, nosse, „ velle, ideo non sint alieni a salute, quam stultitia illa prædicationis „ fidelibus confert. Nam si propter eos solos Christus mortuus est, qui „ certa intelligentia possunt ista discernere, pene frustra in Ecclesia la- „ boramus. Si autem, quod veritas habet, infirmi populi credentium ad „ Medicum currunt, sanandi per Christum, & hunc crucifixum, ut ubi

S. August. Epist. 169. alias 102.

„ abundavit peccatum, ſuperabundet gratia; miris fit modis per altitudi-
„ nem divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, & per inſcrutabilia judicia
„ ejus, ut & nonnulli a corporibus incorporea diſcernentes, cum ſibi ex
„ hoc magni videntur, & irrident ſtultitiam prædicationis, qua ſalvi
„ fiunt credentes, ab unica via longe exerrent, quæ ad vitam æternam
„ ſola perducit: & multi in cruce Chriſti gloriantes, & ab eadem via
„ non recedentes, etiamſi iſta, quæ ſubtiliſſime diſſeruntur, ignorant,
„ quia non perit unus ex illis pro quibus mortuus eſt, ad eamdem per-
„ veniant æternitatem, veritatem, caritatem, id eſt ad ſtabilem, cer-
„ tam, plenamque felicitatem, ubi manentibus, videntibus, amantibus
„ ſunt cuncta perpetua. "

22. 23. 24. *Quoniam & Judæi ſigna petunt: & Græci ſapientiam quærunt: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum*, &c. Ubi gratia Chriſti non adeſt, falſa ſapientia Gentilis, & ſuperba ſcientia Judæi, & fides mortua Chriſtiani, illos pariter errare faciunt a ſalute. Gentilis propriæ ſapientiæ opinione inflatus; Judæus Dei potentiam tentans & ſigna petens; malus Chriſtianus Dei virtute & ſapientia, quæ Chriſtus eſt, abuſus, ſimul pereunt. Timendum ne horum omnium criminum rei coram Deo inveniamur: ne Gentilibus ſimiles ſimus, Evangelio Adami, ſcilicet naturali cognitione creaturarum abuſi per animi timorem: ne ſimiles ſimus Judæis, Evangelio Moyſis, id eſt Lege, promiſſis & verbo Dei abuſi per infidelitatem & diffidentiam: ne mali Chriſtiani ſimus, abuſi Evangelio & Myſteriis Jeſu Chriſti per ingrati animi vitium, violationem Legis ejus, contemptumque crucis. *Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.*

Vera & falſa ſapientia.

S. Chryſoſt. Homil. 4.

„ Quis eſt ſapientior, iſne qui multis perſuadet, an qui paucis, aut po-
„ tius nulli? Qui de maximis perſuadet, an de minimis, & quæ ad re-
„ ctam vitæ rationem & ſalutem inutilia ſunt? Quantum laboravit Pla-
„ to de linea & angulo & puncto, & numeris paribus & imparibus, &
„ inter ſe æqualibus & inæqualibus, aliiſque hujuſmodi rebus diſſerens,
„ quæ non magis vitæ proſunt quam aranearum telæ? Quantum labora-
„ vit ut oſtenderet animam eſſe immortalem? & cum evidens nihil di-
„ xiſſet, & nulli perſuaſiſſet auditori, ſic exceſſit. Crux autem perſuaſit
„ per homines imperitos, & perſuaſit toti orbi terrarum, nec de rebus
„ quibuslibet, ſed de Deo diſſerens, & vera pietate ac religione, de
„ evangelica vitæ inſtitutione, & futuro judicio: & ruſticos & indoctos
„ omnes fecit Philoſophos. Vides quemadmodum quod ſtultum eſt Dei,
„ eſt ſapientius hominibus, & quod eſt imbecillum, fortius. Quomodo
„ fortius? Quod pervaſit univerſum orbem terræ, & vi cœpit omnes
„ homines; & cum innumerabiles Crucifixi nomen conarentur extingue-
„ re, evenit contrarium: nempe crux floruit, & majorem in modum
„ crevit Chriſtiana Religio: illi autem perierunt, & exitio affecti ſunt:
Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.

26. 27. 28. *Videte enim vocationem veſtram, fratres; quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*: &c. Non ſolum Magiſtros indoctos & imperitos, ſed & primos diſcipulos maximam partem tales eſſe voluit. Hinc ejus ſapientia & potentia magis elucet, quod & multis perſuaſerit, & perſuaſerit inſipientibus. Indocto enim perſuadere difficillimum eſt, quando de rebus neceſſariis & magnis agitur; perſuaſerunt tamen, & ipſos hujus rei teſtes appellat, *Videte*, inquit,

Perfectæ Dei cognitionis nullus major eſt obex ſuperbia & cupiditate divitiarum.

quit, *vocationem vestram*. Nam quod dogmata adeo sapientia; & omnibus sapientiora susceperint indocti, hoc testimonium est maximæ sapientiæ Magistri. Indocti & imperiti facilius de Christianæ Religionis dogmatis persuasi sunt, quia humiliores erant. Ii enim stulti secundum Dei judicium, quantumvis sapientes hominum carnalium, sui similium, judicio videantur, qui rationibus probari volunt, quod sola fide certo cognosci potest. „ Quomodo enim si cum faber ærarius candens ferrum e „ fornace extrahit, manu id facere contendat, eum extremæ damnabi- „ mus amentiæ: ita etiam Philosophi, qui mysteria & dogmata a ratio- „ nis captu remotissima ratione duce invenire contenderint, fidem pro- „ bro affecerunt. *Non multi potentes, non multi nobiles*. Nam ii quoque „ fastu sunt pleni. Perfectæ autem & accuratæ Dei cognitionis nullus „ major est obex arrogantia & cupiditate divitiarum. Efficiunt enim ut nobiles, potentes, divites præsentium admiratione & amore capti, futura spernant vel negligant, & aures obstruant veritati propter curarum multitudinem. *Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & contemptibilia elegit Deus; & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret. Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus*. „ Omnia enim propter hoc facit Deus „ ut nihil nobis imputemus, ut omnia Deo adscribamus; utque ostendat omnes superna egere sapientia. Non solum autem in cognitione, „ sed & in aliis omnibus, auxilio suo nos opus habere constituit: ut „ hac ratione maximam habeant occasionem & subjectionis, & cum eo „ conjunctionis, & necessitudinis. Propterea non eos ita dimisit ut sibi „ sufficerent. Nam si nunc etiam, cum opus habeant, multi despiciunt: „ nisi hoc esset, quo non venissent contemptus & despicientiæ? Quamobrem sic gloriandi occasionem, non eis invidens sustulit, sed abstrahens ab exitio quod inde proficiscitur. Hæc felicitas nostra est, nihil „ omnino habere, quod Deo acceptum non referatur. *Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.*

S. Chrysost. Homil. 5.

Felicitas nostra, nihil habere quod Deo acceptum non referatur.

Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, &c. „ Si enim „ eligeret Christus primitus Oratorem, diceret Orator, Eloquentiæ meæ „ merito electus sum. Si eligeret Senatorem, diceret Senator, Dignitatis „ meæ merito electus sum. Postremo, si priùs eligeret Imperatorem, di- „ ceret Imperator, Potestatis meæ merito electus sum. Quiescant & dif- „ ferantur isti, paululum quiescant; non omittantur, non contemnan- „ tur; sed aliquantulum differantur, qui possunt gloriari de semetipsis in „ semetipsis. Da mihi, inquit, illum piscatorem, da mihi idiotam, da „ mihi imperitum, da mihi eum, cum quo non dignatur loqui Sena- „ tor, nec quando emit piscem: ipsum da, hunc si implevero, manife- „ stum erit quod ego facio. Quamquam & Senatorem, & Oratorem & „ Imperatorem Christianos ego sum facturus: sed certius ego piscatorem: „ Potest Senator gloriari de semetipso, potest Imperator: non potest nisi „ de Christo Piscator. Veniat propter docendam humilitatem salubrem, „ prius veniat Piscator; per ipsum melius adducitur Imperator..... Me- „ lius est ut Romam cum venerit Imperator, deposito diademate ploret „ ad Memoriam Piscatoris, quam ut Piscator ploret ad Memoriam Im- „ peratoris. *Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus*. Videte quem- „ admodum abstulit gloriam, ut daret gloriam: abstulit nostram, ut da- „ ret suam; abstulit inanem, ut daret plenam; abstulit nutantem, ut daret „ solidam. Quanto ergo gloria nostra fortior & firmior, quia in Deo est!

S. August. Serm. 43. alias De verbis Apostolis 27.

S. August Enarrat. in Psal. 65. n. 4.

Gratiæ Chriſti maximum donum eſt, quod nonniſi in illo de omnibus ejus donis glorie-mur.

30. 31. *Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Jeſu, qui factus eſt nobis ſapientia a Deo, & juſtificatio & ſanctificatio, & redemptio: ut quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Ne ſalutem noſtram viribus noſtris, ingenio, induſtriæ, operibuſque tribuamus, voluit Deus ut illam extra nos quæramus in Chriſto Jeſu. Exeamus igitur e nobis ipſis, renuntiantes proprii ſenſus ac judicii erratico lumini, falſæ juſtitiæ noſtræ, peccatis noſtris, omnique cordis noſtri corruptioni, ut Chriſtus Jeſus ſit *nobis ſapientia* divino verbi ſui lumine; ut ſit nobis *juſtitia*, meritis ſacrificii ſui: *ſanctificatio*, virtute & ſanctitate vitæ ſuæ glorioſæ: *& redemptio*, perfectaque libertas, Spiritus ſui, gratiæque omnipotentiſſima poteſtate. *Ut quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Ita Jeſu Chriſto Domino noſtro omnia debemus, ut hoc ipſum gratiæ illius maximum donum ſit, quod nonniſi in illo de omnibus ejus donis gloriamur. „ Nemo de ſua juſtitia glorietur, etiamſi juſtus eſt. „ De ſua quippe juſtitia glorianti dictum eſt, *Quid enim habes quod non* „ *accepiſti?* Ergo *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Quid enim ſecurius, „ quam in illo gloriari, de quo nemo poteſt omnino confundi? Nam ſi „ gloriatus fueris in homine, poteſt inveniri aliquid in homine, immo „ multa inveniri poſſunt in homine, de quibus confundatur qui in illo „ gloriatur. Cum autem audis non eſſe in homine gloriandum, utique „ nec in te. Si gloriaris in te, in homine gloriaris: & hoc eſt ſtultius „ & exſecrabilius. Quia ſi gloriatus fueris in homine juſto aliquo vel „ alio ſapiente, ille non in ſe gloriatur in quo tu gloriaris; tu autem ſi „ in te gloriaris, non ſapiens, non juſtus es: ſi autem non oportet in „ homine ſapiente gloriari, multo minus oportet in inſipiente gloriari. „ Qui autem gloriatur in ſe, in inſipiente gloriatur. Eo enim ipſo inſi- „ piens convincitur, quia in ſe ipſo gloriatur. *Ergo qui gloriatur, in Do-* „ *mino glorietur*: nihil tutius, nihil ſecurius. Si potes, habes quod ap- „ prehendas, in Domino gloriatus non confunderis. Non enim aliquid „ reprehenſionis inveniri poteſt in illo, in quo gloriaris..... Si pertines „ ad Teſtamentum Novum, agnoſce Dei juſtitiam, & noli tuam velle „ conſtituere hanc ipſam, ſi quam habes; ſi bene vivis, ſi præcepta Dei „ facis, noli tuum putare, hoc eſt enim velle ſuam juſtitiam conſtitue- „ re. Agnoſce a quo acceperis & habes quod accepiſti. Non enim ha- „ bes, quod non accepiſti. Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non „ acceperis? Cum enim gloriaris, quaſi non acceperis, in te gloriaris: „ & ubi eſt, *Qui gloriatur, in Domino glorietur?* Datum tene, ſed Dato- „ rem agnoſce. "

S. August. Serm. 160. alias 111. inter editos ex Carthuſia Mſſ.

C A P U T II.

Senſus Litteralis.

S. Paulus in prædicatione ſua nullam ſapientiæ aut eloquentiæ ſæcularis eminentiam oſtendit.

1. 2. *Et ego cum veniſſem ad vos, fratres, veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ, annuntians vobis teſtimonium Chriſti.* Quod ſuperiori capite dixerat Apoſtolus, Deum quæ ſtulta ſunt mundi elegiſſe, ut confundat ſapientes, & infirma mundi ut confundat fortia, ſuo confirmat exemplo. Mea, inquit, prædicandi & agendi ratio tum

apud

apud alios, tum apud vos inprimis, o Corinthii, huic Dei œconomiæ congruit. Siquidem cum venissem ad vos annuntiaturus vobis Evangelium, quod testimonium est de Christo, nullam ostendi in prædicatione mea eloquentiæ aut sapientiæ sæcularis eminentiam. Sublimi & ornato dicendi genere, ac mundanæ Philosophiæ argumentis postpositis, Christi Mysteria & salutis documenta simpliciter vobis exposui. *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.* Non enim professus sum apud vos me scire aliquid nisi ea quæ fidem, in Christum, & mortem ejus in cruce pro humani generis redemptione, consecutamque resurrectionem spectant. Hæc enim vobis quasi parvulis primum explicare satis habui, sublimiorum & profundiorum Mysteriorum expositione in aliud tempus reservata. *Eis enim loquebatur, qui capere altiora de Christi deitate non poterant.* „ *Quibus etiam paulo post di-* „ *cit*, Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. " *Hoc ergo inter illos nesciebat, quod per illum scire non poterant. Et hoc solum se scire dicebat, quod eos per illum scire oportebat. Denique sciebat inter perfectos, quod inter parvulos nesciebat: ibi quippe ait*, „Sapientiam „ loquimur inter perfectos. " *Eo namque genere locutionis nescire quisque dicitur quod occultat, quo dicitur fossa cæca, quæ occulta est. Neque enim aliquo genere loquuntur Scripturæ, quod in consuetudine humana non inveniatur; quia utique hominibus loquuntur.*

3. *Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos.* Quamdiu apud vos conversatus sum, in statu fui humili & abjecto, manibus meis victum mihi comparans, ne cuipiam essem oneri, quin etiam variis persecutionibus & periculis expositus fui. Confer cum Galat. 4. 13. ubi Apostolus noster ait: *Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem; & tentationem vestram in carne mea non sprevistis.* Et 2. Corinth. 11. 30. *Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor. Damasci Præpositus gentis Aretæ Regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet.* Et cap. 12. 10. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum.* Quod Paulus pericula timeret, naturæ infirmitas erat, non crimen; virtus autem & animi fortitudo, quod nulli cesserit periculo, sed difficultates omnes, insidias, minas, terrores, persecutiones, tormenta superaverit.

S. Joan. Chrysost. Hom. 6.

4. 5. *Et sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostentione Spiritus, & virtutis.* Sermo quo utebar in prædicando Evangelio, non is erat quo solet uti sapientia sæcularis, non erat dicendi arte & cultu instructus, non disputandi subtilitati ad persuadendum accommodatæ innixus: sed prædicatio mea efficax fuit virtute Spiritus sancti, quam miracula demonstrabant: Ait autem in ostensione *Spiritus & virtutis*, ut vera miracula indigitet, quibus Evangelii prædicatio confirmata est, virtute nimirum Spiritus sancti edita, fallacia signa excludens, qualia sunt præstigiatorum. *Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Ne fides vestra innixa & fundata videatur in sapientia & eruditione sæculari, & humanæ Philosophiæ ac eloquentiæ vestra conversio adscribatur, sed uni divinæ gratiæ virtuti, uni Dei omnipotentiæ, humana corda quocumque voluerit inclinanti, flectenti, & ab infidelitate ad fidem, ex contumacia ad obedientiam, ex odio ad amorem transferenti.

S. Pauli prædicatio miraculis confirmata.

6. 7. 8. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non*

hujus

hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi, qui destruuntur. Altiora vero & reconditiora religionis mysteria prædicamus adultis in fide & spiritualibus, qui solidioris cibi sunt capaces. Nam *Omnis qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus; eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali*; ait alibi Apostolus noster. Quam vero tradimus & docemus, sapientia sæcularis non est, quæ solo naturalis rationis lumine, & argumentis ingeniose excogitatis, artificiose dispositis, subtiliter disputat de rebus physicis, ethicis, politicis: Non illa est sapientia, quam excogitarunt & illustrarunt Philosophi, Oratores, & qua ut plurimum utuntur in consiliis suis viri Principes, Reges, eorumque Ministri, politicis artibus instructi, & perituri sæculi rebus servientes, ultra quod non extenditur eorum potentia & imperium: de quibus scriptum est: *Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus, &c.* (Psal. 2. 2. Act. 4. 26. 27.) *Sed loquimur Dei sapientiam in Mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram*. Consilia divinæ sapientiæ in Incarnationis, Passionis & mortis Christi Jesu Mysteriis prædicamus, quæ Deus voluit esse abscondita, & ante Filii sui mortem ac resurrectionem paucis revelata. Quæ sapientiæ suæ altissima consilia Deus ab æterno præordinavit, decrevit, præparavit exequenda convenienti tempore, ut hujus sapientiæ, Mysteriorumque cognitione ac fide nos ad honorem adoptionis filiorum, & consequenter ad cœlestem gloriam adduceret. Hujus nimirum pignus est & inchoatio fides in Christum Jesum. *Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum*. (Joan. 17: 3.) *Quam nemo Principum hujus sæculi cognovit*. Quam sapientiam in mysterio Incarnationis Filii Dei latentem nemo cognovit principum infidelium, quales erant Pilatus, Herodes, Cæsares, & ex Judæis, Annas, Caiphas, Scribæ, Pharisæi. *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Si cognovissent Christum Jesum esse Dei Filium hominem factum, cujus passione & morte humanum genus a diaboli servitute redimere Pater decreverat, numquam Deo Patri in gloria coæqualem & gloriæ auctorem ac largitorem, morti crucis addixissent. Confer cum Act. 3. 17. ubi Petrus ait: *Et nunc, fratres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & Principes vestri*. Hæc loca respiciens Tertullianus ait: *Non eas Scripturas evolvam, quæ interemptibilem Christum edicentes, utique & ignorabilem affirmant: Nisi enim ignoratus nihil scilicet pati posset*. Et infra: *Si omnis spes Judæorum; ne dicam etiam Gentium: in Christi revelationem destinabatur, sine dubio id demonstrabantur non agnituri, & non intellecturi, ablatis agnitionis & intelligentiæ viribus, sapientia atque prudentia, quod annuntiabatur, id est Christus, erraturis in eum principalibus sapientibus eorum, id est Scribis, & prudentibus eorum, id est Pharisæis: pariter & populo auribus audituro, & non audituro, utique Christum docentem: & oculis visuro, & non visuro, utique Christum signa facientem, secundum quod & alibi: Et quis cæcus, nisi pueri mei? & quis surdus, nisi qui dominatur eorum?*

[Margin: Hebr. 5. 13. 14.]

[Margin: Tertull. lib. 3. advers. Marcion. cap. 6.]

[Margin: Isai. 64. 4. 5. Quoad sensum, cujus veritatem Apostolus exprimit, non verbum ex verbo reddit.]

9. *Sed sicut scriptum est*, * de sapientiæ Dei reconditis consiliis in Verbi Incarnati Mysterio loquimur: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum*. Oculus non vidit, qui tamen sensus ad rerum scientiam comparandam plurimum valet: nec auris audivit, qui tamen sensus est disciplinæ, neque

neque mens humana cognoſcendo aſſequi poteſt, niſi Deo revelante, Myſterium illud adorandum Incarnationis, & præparata in Chriſto & per Chriſtum beneficia hominibus Deum diligentibus, id eſt electis, quos ſui dilectores facit, nempe redemptionem, gratiam adoptionis, & gloriam æternæ felicitatis. Quem reſpexit Apoſtolus Iſaiæ locum, S. Hieronymus ita vertit: *A ſæculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti exſpectantibus te*. Septuaginta vero Interpretes ita reddidere: *A ſæculo non audivimus, neque oculi noſtri viderunt Deum præter te, & opera tua quæ facies ſuſtinentibus miſericordiam*. Hebraicam veritatem magis inſpexit Apoſtolus, quam Verſionem LXX. Interpretum. Minus ergo probabile eſt, quod ex libris apocryphis, nimirum ex Aſcenſione Iſaiæ, & Apocalypſi Eliæ hanc ſententiam deſcripſerit. Vide S. Hieronymum *lib.* 17. *in Iſaiam*, ad cap. 64.

10. *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum ſuum*. Ne quis obiiceret, ſi ſapientia hæc tam abdita eſt, cur eam te traditurum ſpondes, & te eam inter perfectos docere aſſeris? Hanc objectionem occupans Apoſtolus reſpondet: Nobis Apoſtolis ſuis revelavit Deus hanc ſapientiam per Spiritum ſuum; qui Spiritus eſt veritatis, docens omnem veritatem rationis humanæ captum excedentem, & ad ſalutem neceſſariam. Niſi enim Deus revelaſſet nobis ſapientiæ ſuæ conſilia, ſuaque Myſteria, illa penitus ignoraremus. *Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei*. Spiritus enim ſanctus accurate cognoſcit & penetrat omnia, etiam altiſſima, intima, & maxime recondita Dei conſilia & myſteria. *Scrutatur non utique ut quod neſcit inveniat, ſed quia nihil relinquat omnino quod neſciat*. Vel *ſcrutatur*, id eſt ſcrutari nos facit, quo modo clamat & gemit in nobis. *Quod dono ipſius facis, ille facere dicitur, quia ſine illo tu non faceres*. Ex hoc & ſequentibus duobus Verſibus Spiritus ſancti divinitas probatur.

Spiritus ſancti divinitas.

S. Auguſt. Enarrat. in Pſal. 118. Serm. 11. Idem in Pſal. 52.

11. *Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt?* Nemo homo alterius hominis arcanas cogitationes, intimoſque & abditos ſenſus ac affectus novit, ſed uniuſcujuſque dumtaxat propria mens novit cogitata ſua, conſilia, ſecretoſque motus: *ita & quæ Dei ſunt, nemo cognovit, niſi Spiritus Dei*. Ita cogitationes & arcana conſilia Dei nemo novit niſi Spiritus Dei, qui in ipſo eſt, eamdemque cum Deo naturam & cognitionem habet. Subintelligendum, *& cui Spiritus revelaverit*. Neque tamen Filius excluditur, qui ait: *Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt*: & de Spiritu ſancto: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis*.

12. 13. *Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis*. Creatum ſpiritum non accepimus, nec per Angelum rerum divinarum revelationem ſuſcepimus: ſed ipſe qui a Patre procedit Spiritus, occulta myſteria nos docuit. Vel, Inſtituti non ſumus ſapientia ſæculari & humana, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, id eſt coeſſentialem Deo, nacti ſumus præceptorem: ut ab eo illuminati & edocti, certo noſcamus Chriſti myſteria, & beneficia in ipſo nobis præparata, & per ipſum nobis collata, & conferenda. *Quæ & loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes*. Quæ etiam ex Chriſti præcepto populis omnibus annuntiamus, non ſermone in quo humana micet eruditio, & eloquentia, ſed quem docet ac ſuggerit Spiritus ſanctus; rebus ſpiritualibus & divinis verba & argumenta ſpiritualia accom-

Theodoret. Theophylact.

com-

commodantes, ex Scripturis sacris deprompta, prout dat eloqui Spiritus sanctus, & prout spiritualibus viris congruit, quibus cælestem illam doctrinam tradimus. Eosdem hic nominat *spirituales*, quos superius *perfectos* dixit, quia per Spiritum sanctum homines perficiuntur in virtute, secundum illud: *Et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Non egemus, inquit, humana sapientia: sufficit enim nobis doctrina Spiritus. *Spiritualibus spiritualia comparantes*. Habemus enim & veteris Testamenti testimonium, & Novum per illud confirmamus. Utrumque enim spirituale est. Nostrorum Sacramentorum figuras ostendere volentes, agnum Paschalem proferimus, & sanguinem illitum postibus, & maris transitum, & aquas e petra manantes, & Manna, & innumera ejusmodi, & per figuras veritatem ostendimus. Hæc ratio docendi, prædicandi, & persuadendi spiritualia & divina Mysteria spiritualibus hominibus.

S. Thomas, Lect. 3.

S. Chrysost. Hom. 7. Theodoret. Theophylact.

14. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur*. Animales homines dicuntur, interprete S. Thoma, qui sensibus ducuntur, & de Deo rebusque divinis judicant juxta corporum phantasiam, vel legis litteram, vel rationem Philosophicam. Hi animales sensu, alibi *carnales & parvuli, in Christo, imbecilles ad audiendum*, ab Apostolo vocantur. *Spirituales* vero e contrario, *perfecti, escæ solidioris capaces, sensum exercitatum habentes ad boni malique discretionem*. Animales homines hoc sensu plurimi sunt fidelium, rudes scilicet ac imperfecti. Dicitur & animalis homo quantum ad sentientem appetitum, quia magis movetur ejus affectus ad sensibilia & temporalia, quam ad spiritualia & æterna bona. *Non enim tam cito anima subjugatur spiritui ad bonam operationem, quam cito Spiritus Deo ad veram fidem & bonam voluntatem: sed aliquando tardius ejus impetus, quo in carnalia & temporalia defluit, refrenatur*. Hoc utroque sensu animalis homo mente sensibilibus phantasmatis assueta non intelligit altiora illa & reconditiora fidei mysteria & dogmata, quæ Spiritus sanctus Apostolis revelavit, ut ea perfectis traderent. „ Videntur enim illi absurda & cum ratione pugnantia. Quomodo enim „ his oculis nemo didicerit ea quæ sunt in cœlis, ita nec anima sola „ quæ sunt sancti Spiritus. Et quid dico, quæ sunt in cœlis? Ne omnia „ quidem quæ sunt in terra. Nam procul videntes turrim quadratam, „ putamus eam esse rotundam: est autem ea omnino deceptio oculo„ rum. Ita etiam quando res a nobis procul remotas sola cogitatione „ examinaverit quispiam, multus consequitur risus. Non solum enim ea „ qualia sunt non videbit, sed etiam eorum quæ sunt existimabit con„ traria. “ *Sultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur*. Homo sensibus addictus intelligere non potest ea quæ supra sensum sunt: & homo carnalibus affectus non intelligit esse bonum, nisi quod est delectabile secundum carnem: & rerum spiritualium examinatio fit a viris spiritualibus, modo spirituali, fidei lumine, Spiritus sancti afflatu. Numquam enim inferior examinare & judicare potest ea quæ sunt superioris; verbi gratia sensus ea quæ sunt mentis; nec ratio igitur humana, sensibus depressa, potest examinare, discernere, judicare ea quæ sunt Spiritus Dei, id est quæ Deus per fidem revelat: *quia spiritualiter examinantur*. Ita Græcum Textum verti posse clariori sensu, eruditi Interpretes observant. S. Chrysostomus legit: *Sultitia enim est illi, quoniam non novit quod spiritualiter examinatur*. Theophylactus: *Nescire potest, quod spiritualiter dijudicantur*. Id est (inquit) non intelligit quod fide egeant

S. Thomas.

Quis de rebus spiritualibus recte judicare, potest?

S. August. lib. De Fide & Symbolo, cap. 20.

S. Chrysost. Hom. 7.

egeant quæ dicuntur, nec ratione comprehendi possint. Id enim est, *spiritualiter dijudicantur*; hoc est, per fidem & Spiritum demonstrationem habent. Versio Syriaca: *Homo animalis non recipit spiritualia: stultitia enim ei sunt; nec potest cognoscere, quod spiritu dijudicantur.*

15. *Spiritualis autem judicat omnia*. Homo adultus in fide, & Spiritu supra sensus, & rationem naturalem evectus, intelligit, discernit, dijudicat omnia, superiora & inferiora, spiritualia & sensibilia: non solum ea quæ animalis homo imaginatione sua, vel naturali ratione, aut etiam fide imperfecta cognoscit, verum etiam altiora mysteria, *Judicat omnia*, S. Chrysost. Hom. 7.
tum quæ præsentis sæculi sunt, quod caduca sint & fluxa; tum quæ futuri, quod sint stabilia: tum quæ sua sunt, tum quæ aliorum, verum a falso, bonum a malo discernens in iis quæ salutem & veram pietatem spectant. Judicat omnia, judicio discretionis, non potestatis & auctoritatis; *& ipse a nemine judicatur*, qui non sit spiritualis. Quemadmodum qui videt, & sua videt, & quæ eorum sunt qui non vident. Isti vero neque quæ sua sunt, neque quæ illius sunt cernunt, quippe qui cæci sunt in omnibus. Qui recte dispositus est, rectum de singulis fert judicium, ait S. Thomas: qui autem male dispositus, non recte judicat seu discernit. Vigilans enim recte judicat & se vigilare, & alium dormire: sed dormiens non habet rectum judicium de se, nec de vigilante. Unde tales res non sunt quales videntur dormienti, sed quales videntur vigilanti. Idem exemplis sani & infirmi circa judicium saporum, debilis & fortis circa judicium ponderum, hominis virtute præditi & vitiosi circa judicium de rebus agendis compertum est. Igitur *Spiritualis judicat omnia*, „ quia homo habens intellectum illustratum, & affectum ordinatum per „ Spiritum sanctum, de singulis quæ pertinent ad salutem, rectum fert „ judicium. Ille vero qui non est spiritualis, habet intellectum obscuratum, & affectum inordinatum circa spiritualia bona. Et ideo ab homine non spirituali spiritualis homo judicari non potest, sicut nec vigilans „ a dormiente.

Theophylact. Oecum. — S. Thomas, Lect. 3.

16. *Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum?* Quis cognovit penitus mentem, sapientiam, consilia Dei? Quis ipsum docere & dirigere potest? Nemo homo: quamobrem spiritualem hominem, qui secundum Dei mentem & secundum sapientiæ divinæ regulas, secundum lumen fidei & directionem Spiritus sancti de omnibus judicat, nemo arguere & judicare potest. Confer cum Isaiæ 40. 13. *Quis adjuvit Spiritum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit illi? Cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitas justitiæ, & erudivit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?* Hunc Isaie locum respexit Apostolus noster. *Nos autem sensum Christi habemus*. Nos Apostoli, mentem Christi Domini, sententiam ejus, doctrinam, altiora mysteria, voluntatem, Spiritu sancto revelante cognoscimus: & propterea a nemine possumus judicari, seu erroris convinci, sicut nec ipse Christus, cujus mentem habemus & tenemus. Ex hoc postremo versu Christi divinitas aperte confirmatur,

CA-

CAPUT II.

Sensus Moralis.

Forma Prædicatoris evangelici.

1. 2. 3. 4. *ET ego cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi*. Hæc Prædicatoris Evangelici forma Concionatoribus nostris imitanda. Quid mirum si nullum fructum faciunt plerique prædicando, qui vim prædicationis in eloquentiæ secularis artificio, in exquisita periodorum commensuratione, in verborum lenociniis, humanæque rationis excursibus & argumentis totam collocant? Nihil minus annuntiant fidelibus populis quam *testimonium Christi*. Evangelium ejus non docent, sed inventa sua: Jesum scilicet crucifixum nesciunt, scientiam crucis ejus ignorant; Academicos Oratores lubentius sibi proponunt imitandos, quam Prophetas, Apostolos, & Apostolicos viros. *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum*. Nihil ignorat ad salutem & æternam beatitudinem necessarium, qui hoc unum perfecte scit. Huic libro Spiritu Dei scripto intus & foris studendum est diligenter & assidue, ut scientiam salutis discamus, & plebi Christianæ tradamus. Simplicitatem vero sermonis, Christiana non penitus destitutam eloquentia, naturali decore ornatam, non fucatam, comitetur & sustentet humilitas in vita & conversatione Concionatoris omni ex parte conspicua. Timeat ne superbia sua, gloriæ humanæ plaususque captatione, ostentatione eloquentiæ, Dei opus impediat. Timeat ne quem offendat conversatione degenere. *Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos*. Quo major ejus humilitas, quo ferventior oratio, quo minor in mediis humanis fiducia, quo minor eloquentiæ sæcularis affectatio, eo major Spiritui & virtuti Dei ad convesionem animarum locus datur. *Et sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritus & virtutis*.

Fides nostra non humanæ sapientiæ, sed uni Dei virtuti innititur

5. *Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*. Solus Deus humanæ menti rationique summo jure imperat, humani cordis dominus est. Sola igitur ejus auctoritas & virtus captivam ducere potest mentem, & subjicere voluntatem jugo fidei. Non humanæ sapientiæ fructus est, sed divinæ virtutis & gratiæ; donum Dei mentem illuminantis, convincentis & obedientem verbo suo voluntatem, ac in sola virtute omnipotentiaque sua confidentem facientis. Sapientia namque humana & eloquentia sæpe decipit homines & in errorem trahit: sola Dei sapientia errare non potest, nec in errorem quempiam inducere; sola Dei virtus non potest deficere. Quamobrem huic uni fidem nostram inniti, idque omnibus Christianæ Religionis professoribus & cultoribus axiomatis instar notum & persuasum esse voluit. *Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*.

Vera sapientia in Christiana solum

6. 7. 8. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: Sapientiam vero non hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in Mysterio, quæ abscondita est*, &c. Stultitia prædicationis vera sapientia est, in sublimitate dogmatum, in Mysteriorum altitudine, in ardore Spiritus

ritus

ritus sancti posita. Hæc sola sapientia digna Christianis etiam perfectioribus. Sæcularis vero sapientia, vana & peritura ut sæculum ipsum, Principibus ejus, scilicet dæmonibus, servit ad hominum eversionem & perditionem. Indigna proinde est Christiano, & ad æternum fidei ac salutis ædificium fundandum atque sustentandum prorsus invalida. *Omnis sapientia hominis in hoc uno est ut Deum cognoscat & colat. Hoc est illud quod Philosophi omnes in tota sua vita quæsierunt, nec umquam tamen investigare, comprehendere, tenere valuerunt: quia religionem aut pravam tenuerunt, aut totam penitus sustulerunt.* „ Facessant igitur illi omnes, qui humanam „ vitam non instruunt, sed turbant. Quid enim docent, aut quem in„ struunt, qui se ipsos, nondum instruxerunt? Quem sanare ægroti, „ quem regere cæci possunt? ..... Ecce vox de cælo veritatem docens, „ & nobis sole ipso clarius lumen ostendens. Quid nobis iniqui sumus, & „ sapientiam suscipere cunctamur, quam docti homines, contritis in quæ„ rendo ætatibus suis, numquam reperire potuerunt? Qui vult sapiens ac „ beatus esse, audiat Dei vocem, discat justitiam, Sacramentum nativi„ tatis suæ norit, humana contemnat, divina suscipiat, ut summum il„ lud bonum ad quod natus est, possit adipisci. *Sapientiam loquimur in„ ter perfectos; sapientiam autem non hujus sæculi,* &c. Quid autem puta„ mus fuisse causæ, cur tot ingeniis, totque temporibus summo studio & „ labore quæsita non reperiretur; nisi quod eam Philosophi extra fines suos „ quæsierunt? Qui quoniam peragratis & exploratis omnibus nusquam „ ullam sapientiam comprehenderunt, & alicubi illam esse necesse est, *apparet illic potissimum esse quærendam, ubi stultitiæ titulus apparet; cujus velamento Deus, ne arcanum summi sui divini operis in propatulo esset, thesaurum sapientiæ ac veritatis abscondit ..... Sed loquimur Dei sapientiam in Mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram.*

Religione & Mysterio hominis Dei invenitur.

Lactantius lib. 3. Divinarum Institutionum, c. 29.

Lactantius lib. 4. De vera Sapientia & Religione, c. 21

Miratur Lactantius, quod cum Pythagoras, & postea Plato, amore indagandæ veritatis accensi, ad Ægyptios & Magos & Persas usque penetrassent, ut earum gentium ritus & sacra cognoscerent (suspicabantur enim sapientiam in Religione versari) ad Judæos tantum non accesserint, penes quos solos tunc erat, & quo facilius ire potuissent. „ Sed „ aversos esse ait divina providentia, ne scire possent veritatem: quia „ nondum fas erat alienigenis hominibus religionem Dei veri justitiam„ que cognoscere. *Statuerat enim Deus appropinquante ultimo tempore, Ducem magnum cœlitus mittere, qui eam perfido ingratoque populo ablatam, exteris gentibus revelaret.*

Hanc sapientiam in Mysterio hominis Dei absconditam, & ante sæcula prædestinatam, non cognoverunt Philosophi Principesque sæculi; sunt enim inter se individuo nexu conjuncta Sapientia & Religio. „ *Sapientia „ spectat ad filios, quæ exigit amorem; Religio ad servos; quæ exigit timo„ rem.* Nam sicut illi patrem diligere debent & honorare; sic hi domi„ num colere ac vereri. Deus autem qui unus est, quoniam utramque „ personam sustinet, & patris & domini; & amare eum debemus, quia filii „ sumus; & timere, quia servi. Non potest igitur nec religio a sapien„ tia separari; nec sapientia a religione secerni; quia idem Deus est, qui „ & intelligi debet, quod est sapientiæ, & honorari, quod est religionis. „ Sed sapientia præcedit, religio sequitur: quia prius est Deum scire, „ consequens colere ...... Fons autem sapientiæ & religionis Deus est, „ a quo hi duo rivi si aberraverint, arescant necesse est: quem qui nesciunt,

Lactant. ejusdem libri c. 4.

„ ſciunt, nec ſapientes eſſe poſſunt, nec religioſi. Sic fit, ut Philoſophi, „ & qui Deos colunt, ſimiles ſint aut filiis abdicatis, aut ſervis fugitivis, „ quia neque illi patrem quærunt, neque hi dominum; & ſicut abdicati, „ hæreditatem patris non aſſequuntur, nec fugitivi impunitatem; ita ne- „ que Philoſophi immortalitatem accipiunt, quæ eſt regni cæleſtis here- „ ditas, id eſt, ſummum bonum, quod illi maxime quærunt: neque cul- „ tores Deorum pœnam ſempiternæ mortis effugient, quæ eſt ani- „ madverſio veri Domini adverſus fugitivos ſuæ majeſtatis ac nominis.

Si enim cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Judæorum ignorantia & peccatum fuit deicidii, & pœna peccati, & cauſa peccati. Juſtum enim eſt ut animum qui ſe ipſum peccato tradidit, tenebris aliiſque peccatis inde conſequentibus Deus tradat. Verumtamen Dei conſiliis ſerviunt pœnalis ignorantia, ipſaque peccata. „ Quamvis igitur furentes Judæi fecerunt in Dominum Jeſum quæcumque voluerunt, & „ ſuſcepti hominis veritatem nullis eorum auſibus poteſtas divina ſubtra- „ xerit, patientia tamen Domini conſilii ſui munus implevit, & pertina- „ cia ſacrilegæ crudelitatis profecit operi Salvatoris; quod non Scribæ, „ non Phariſæi, nec ſummi intellexere Pontifices. *Si enim cognoviſſent,* „ *numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Nec ipſe itaque diabolus intel- „ lexit quod ſæviendo in Chriſtum, ſuum deſtrueret principatum: quia „ antiquæ fraudis jura non perderet, ſi ſe a Domini Jeſu ſanguine con- „ tineret. Sed malitia nocendi avida dum irruit, ruit; dum capit, capta „ eſt; dum perſequitur mortalem, incidit in Salvatorem.

S. Leo, Serm. 58. De Paſſione Domini 9.

Apoſtoli œconomia Concionatoribus imitanda.

Sapientiam autem loquimur inter perfectos, &c. Hanc œconomiam Apoſtoli Concionatores imitentur, ſeque auditorum ingenio, captui, & ſtatui ſeu diſpoſitioni accommodantes, ea non prædicent quæ illorum captum ſuperant, aut quæ ipſos perturbare poſſunt vel offendere; quæ (ut uno verbo dicam) ſpectata illorum infirmitate, vel incapacitate præſenti, nocere magis poſſunt quam prodeſſe. Ita ſe geſſerunt Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Chriſtus ipſe illuminator Prophetarum, Magiſter Apoſtolorum, exemplar Concionatorum. „ Quiſquis (*inquit S. Auguſtinus*) „ populi terreni temporibus uſque ad illuminationem interioris hominis „ meruit pervenire, genus humanum pro tempore adjuvit, exhibens ei „ quod ætas illa poſcebat, & per prophetiam intimans id quod exhibere „ opportunum non erat; quales Patriarchæ & Prophetæ inveniuntur ab „ eis, qui non pueriliter inſiliunt, ſed piæ diligenterque pertractant divi- „ narum & humanarum rerum tam bonum & tam grande ſecretum. „ Quod etiam temporibus novi populi a magnis & ſpiritualibus viris Ec- „ cleſiæ Catholicæ alumnis video cautiſſime provideri: ne quid populari- „ ter agant, quod nondum eſſe temporis ut cum populo agatur, intelli- „ gunt; alimenta lactea large avidis infirmioribus pluribus atque inſtan- „ ter infundunt, validioribus autem cibis cum ſapientibus paucis veſcun- „ tur. Sapientiam enim loquuntur inter perfectos, carnalibus vero & „ animalibus, quamvis novis hominibus, adhuc tamen parvulis, non- „ nulla obtegunt, ſed nulla mentiuntur. Non enim honoribus ſuis vanis „ conſulunt & inanibus laudibus; ſed utilitati eorum cum quibus ſocie- „ tatem vitæ hujus inire meruerunt. Hæc enim lex eſt divinæ providen- „ tiæ ut nemo a ſuperioribus adjuvetur ad cognoſcendam & percipien- „ dam gratiam Dei, qui non ad eamdem puro affectu inferiores adju- „ verit.

S. Auguſt. lib. De vera Religione, c. 28.

Matth. 10. 27.

Sed loquimur Dei ſapientiam in Myſterio. Quonam myſterio? Ait Chriſtus,

„ stus, *Quod in aure audivistis, prædicate super tecta*. Quomodo ergo eam „ vocat Mysterium? Quoniam neque Angelus, neque Archangelus, ne„ que ulla alia Potestas creata id noverat prius quam factum esset. „ Et ideo dicit: *Ut innotesceret Principatibus & Potestatibus per Ecclesiam* „ *multiformis sapientia Dei*. Hoc autem fecit Deus nos honorans, ut no„ biscum audirent Mysteria. Nam nos quoque eis quos fecerimus ami„ cos, hoc dicimus esse indicium nostræ erga eos amicitiæ, quod nemi„ ni prius quam ipsis dicamus arcana.

S. Chrysost. Hom. 7. in hanc Epist.

„ *Loquimur Dei sapientiam in Mysterio*. Mysterium divinum vocatur, „ quando alia videmus, alia credimus. Aliter enim fideles, aliter infide„ les iisdem rebus afficiuntur. Audio quod Christus fuerit crucifixus, & „ statim admiror ejus benignitatem & in homines caritatem; audit infi„ delis, & existimat imbecillitatem. Audio factum esse servum, & quam „ nostri curam gerit admiror: audit ille, & reputat infamiam. Audio esse „ mortuum, & stupeo virtutem ac potentiam, quod cum a morte tene„ retur, non fuerit victus, sed mortem etiam fregerit: audit ille, & su„ spicatur infirmitatem. Audiens ille resurrectionem, dicit esse fabulam: „ ego autem argumenta quibus Christus se a mortuis redivivum osten„ dit, ac Prophetarum vaticinia, ejusque prædictionem cum illis consen„ tientem, & eventum illis respondentem considerans, adoro Dei con„ silium & dispensationem. Audiens ille lavacrum, aquam solum esse „ existimat: ego autem non aspicio solum id quod videtur, sed etiam „ mundationem animæ quæ fit per Spiritum. Ille existimat solum mi„ hi lotum esse corpus; ego vero credo animam quoque esse mundam „ & sanctam, & repeto sepulturam, resurrectionem, sanctificationem, „ justitiam, redemptionem, filiorum adoptionem, regnum cælorum, „ subministrationem Spiritus. Non enim visu judico ea quæ appa„ rent, sed mentis oculis. Audio corpus Christi: aliter ego intelli„ go, aliter infidelis: & quomodo pueri videntes libros non norunt vim „ litterarum; immo vero & si quis sit imperitus litterarum, hoc ipsum ei „ accidet: peritus vero inveniet magnam vim in litteris reconditam. Et si „ epistolam acceperit imperitus, putabit nihil esse quam chartam & atra„ mentum: peritus autem & vocem audiet, & cum absente differet, & „ quod voluerit rursus dicet per litteras, ita etiam fit in Mysterio. Infi„ deles quidem licet audiant, non videntur audire. Fideles autem habentes „ peritiam, quæ fit per Spiritum, vident vim ac potestatem eorum quæ sunt „ recondita. *Loquimur Dei sapientiam in Mysterio, quæ abscondita est*.

De Christianæ Religionis Mysteriis longe aliter judicant fideles & infideles.

Quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram. „ Alibi dicit, „ in gloriam suam. Gloriam enim suam existimat salutem nostram, quo„ modo etiam suas vocat divitias, etiamsi ipse sit divitiæ bonorum, & „ nullo indigeat ut sit dives. Prædestinasse autem dicit ante sæcula, ut „ Dei curam de salute nostra significet, æternumque in nos amorem. Illi „ enim nos maxime amare censentur, qui longo ante tempore parati sunt „ nobis benefacere, quod quidem faciunt parentes filiis. Etenim si postea „ filios promovent, ipsisque pecunias largiuntur, id longe antea facere de„ creverunt. Hoc quoque Paulus ostendit, quod Deus semper nos ama„ bat, etiam nondum natos. Si enim non amasset, æternas divitias, æter„ nam felicitatem & gloriam nobis non prædestinasset.

S. Chrysost. ibid.

Deus gloriam suam existimat salutem nostram.

9. *Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum*. Christiani non sumus ut fruamur temporalibus & sensibilibus bonis, sed spiri-

Christiani non sumus ut fruamur tem-

poralibus bonis, sed spiritualibus & æternis. S. August. Serm. 331. alias De Diversis 100.

tualibus & æternis, quæ cognosci non possunt nisi per fidem: nec perfecte possideri nisi per amorem. „ Dedit nobis Deus naturam, ut essemus: „ dedit animam, ut viveremus; dedit mentem, ut intelligeremus: dedit „ alimenta, ut mortalem vitam sustentaremus: dedit lucem de cœlo, „ fontes de terra: sed hæc omnia communia dona sunt bonorum & malo„ rum. Si hæc dedit & malis, nihil ergo proprium servat bonis? Servat plane. „ Et quid est illud quod servat bonis? *Quod oculus non vidit, nec auris au„ divit, nec in cor hominis ascendit.* Quod enim in cor hominis ascendit, „ infra cor hominis erat. Quod servat bonis, cor illuc ascendit. Non quod „ ascendit in cor tuum, sed quo ascendit cor tuum, hoc tibi servat Deus. „ Noli surdus audire, *Sursum cor*. Quæris quid sit illud quod Deus promi„ sit diligentibus se. *Ero*, inquit, *illorum Deus*. Prœmium nobis se ipsum „ promisit. Quære aliud, si inveneris melius. Si dicerem, Promisit aurum, „ gauderes; se promisit, & tristis es? Si dives Deum non habet, quid habet? *Nolite aliquid a Deo quærere, nisi Deum. Gratis amate, se solum ab illo desiderate. Nolite timere inopiam; dat se ipsum nobis, & sufficit nobis.*

Levit. 26. 12.

10. 11. *Nobis autem revelabit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Summum bonum, æterna beatitudo, quæ Deus est, solis nota est Christianis, quibus solis est præparata. Solus Spiritus sanctus dat ut de illa digne loquantur Ecclesiæ Doctores, Pastores, & Prædicatores. Deus per Spiritum suum omnia revelavit Apostolis, & per illos Ecclesiæ: ab illa proinde hujusmodi revelationes recipiendæ sunt. Infantes sumus, quamdiu hac vita mortali vivimus: ab Ecclesia quæ mater nostra est, omnia recipere debemus. *Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, Spiritu ejus animamur.* Illi a Christo promissus & datus est Spiritus ille veritatis, qui scrutatur omnia, etiam profunda Dei. Illi igitur auscultandum est ut oraculo veritatis.

Ecclesiæ auscultandum est ut oraculo veritatis.

S. Cyprian. lib. De Unitate Ecclesiæ.

12. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* Ut Dei Mysteria, & effusas in Ecclesiam misericordiæ illius divitias, donaque electis ab ejus bonitate præparata intelligamus, illaque populis digne eloqui possimus, non sufficit Spiritum sanctum in baptismo semel accepisse; sed illius inspirationem, motionem, & ductum sequi semper debemus; illiusque continuum adjutorium humilitate, oratione, & cordis munditia ut impetremus, satagere. Per illum fiet ut cognoscamus quæ a Deo donata sunt nobis, utque gratias illi agentes omnibus diebus vitæ nostræ, novis gratiis cumulemur. Per divinum illum Spiritum deducemur in terram a Deo promissam, in cœlestem patriam, debellatis hostibus, difficultatibus, erroribus, terroribus hujus viæ superatis, quod præstare non potest spiritus hujus mundi. Quod in Caleb homine sancto & Deo obediente typice significatum est, de quo Deus Moysi dixit: *Servum meum Caleb, qui plenus alio Spiritu secutus est me, introducam in Terram hanc.* Dicitur autem secutus Dominum, sive obsecutus Domino, quia Terra promissionis explorata, quam populo Israel se daturum Deus promiserat, cum ad populum ab illius aditu & invasione deterrendum ceteri omnes exploratores conspirassent, Caleb ad murmur populi compescendum Spiritu Dei animatus dixit: *Ascendamus & possideamus Terram, quoniam poterimus obtinere eam.* Et rursus: *Terra quam circuivimus, valde bona est: si propitius fuerit nobis Dominus, inducet nos in eam .... Nolite rebelles esse contra Dominum: neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem ita eos possumus devorare. Recessit ab eis omne præsidium: Dominus nobiscum est, nolite metuere.*

Spiritus sancti ductum sequi semper debemus, ut ad æternam beatitudinē perveniamus

Num. 14. 24.

Num. 13. 31. Num. 14. 7. 8. 9.

13. *Quæ*

13. *Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualia spiritualibus comparantes.* Sæcularis sapientiæ verba, divinæ religionis majestatem & sanctitatem non decent. Quod solus Spiritus sanctus revelare potest, solus potest eloqui. De Deo, verbis Dei loquendum est. A mysteriorum & dogmatum cœlestium prædicatione procul abigatur terrenarum caligo rationum, quæ sola vanitate lucent, ac sæculi amatores præstringunt; locutiones novæ, sæculares; non dicam Academiæ, sed gynecæo, sed theatro, quam Ecclesiæ magis convenientes, Spiritu Dei prorsus indignæ, eliminentur: eloquentia mollis & effeminata, compta, fucata, verbum Dei adulterans, procul abscedat. Eloquentia adhibeatur sapientiæ comes, qualis est sacrorum Auctorum, qualis æternæ & incarnatæ Sapientiæ filios & ministros decet. Etsi ab eis non spernatur nec vitetur, tamen non affectetur nec ostentetur elocutionis elegantia, orationis ornatus: sed ita res verbis, verba rebus, modusque dicendi personæ Concionatoris congruant, ut quasi sapientiam de domo sua, id est de ejus mente a Spiritu sancto illuminata, de ejus pectore Dei amore incenso procedere auditores intelligant, *& tamquam inseparabilem famulam etiam non vocatam sequi eloquentiam.*

Sæcularis sapientiæ verba divinæ religionis majestatem & sanctitatem non decent.

S. Augst. lib. 4. De Doctrina Christiana.

14. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere,* &c. Animalis homo, *qui carnaliter adhuc sapit, & carnalia de Deo vel in hac vita, vel post hanc vitam desiderat*, ut loquitur S. Augustinus, non percipit res spirituales divinaque Mysteria, de quibus Spiritus sanctus mentem illustrat. Ea enim sunt supra sensum & rationem humanam, secundum illud Eccli. 3. 25. *Plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi.* Quapropter ab eo intelligi & capi non possunt, qui soli cognitioni sensuum innititur, aut debili rationis lumini. Dei revelantis, & Spiritus sancti per os Prophetarum & Apostolorum loquentis auctoritati, Ecclesiæ judicio simpliciter credendum est. Hæc vera sapientia, eo modo divina dogmata suscipiens, quo modo Deus ea tradidit, nullis rationibus, sed sola Dei veracitate & revelantis auctoritate confirmata. Qua de re Lactantius: *Divina tradita sunt breviter ac nude. Nec decebat aliter, ut cum Deus ad hominem loqueretur, argumentis assereret suas voces, tamquam fides ei non haberetur; sed ut oportuit est locutus, quasi rerum omnium maximus Judex, cujus non est argumentari sed pronuntiare verum.* Capere non potest quæ Dei sunt homo animalis, & carnalibus desideriis deditus, quæ militant adversus animam, *Qui fertur lascivia animæ suæ, quam non regit Spiritus, neque coercet intra metas naturalis ordinis, quia & ipse non se subdit regendum Deo*, ut loquitur S. Augustinus. Spiritus sanctus accendit affectum ad diligendum spiritualia bona, sensibilibus bonis contemptis. Ideo qui animalem & carnalem vitam agit, capere non potest spiritualia bona. Qualis enim unusquisque est, talis finis videtur ei. *Non recipit stultus verba prudentiæ: nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.* Et, *Cum dormiente loquitur qui narrat stulto sapientiam: & in fine narrationis dicit: Quis est hic?* Stulta illi videntur, quæ secundum Spiritum Dei aguntur. Hæc cæcitas, vitæ carnalis justissima pœna est. *Deus* enim *lege infatigabili pluit pœnales cæcitates super illicitas cupiditates*, ait S. Augustinus. Sapientis oraculum est: *In via, stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.* Homo carnalibus affectibus deditus, consuetudine tenebrarum, quibus in nocte peccatorum vitiorumque mens ejus velatur, non intelligit esse bonum, nisi quod est delectabile secundum carnem: *Et non potest intelligere, quia spiritua-*

Spiritualia capere non potest homo animalis,

Idem lib. 1. De Baptismo contra Donatistas, c. 15.

Lactantius lib. 3. Instit. c. 1.

S. August. lib. Quæstionum octoginta-trium, Quæst. 67. S. Thomas Lect. 3.

Proverb. 18. 2.

Eccli. 22. 9.

S. August.

Ecclesiastis 10. 3.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

spiritualiter examinatur. De carnalibus autem hominibus scriptum est: *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est*. Et, *Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant*. De hujusmodi hominibus scribit Apostolus Judas: *Animales, Spiritum non habentes*.

Genes. 6. 3. Psal. 81. 5.

Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Qui ea tantum ratione sunt animales, quia rudes, quia imbecilles & imperfecti, quamvis altiora mysteria, ac profundiora dogmata Religionis non percipiant, modo tamen explicite credant quod explicite credendum est, cetera implicite, mentem ac voluntatem suam subjicientes omnibus quæ Deus Ecclesiæ suæ revelavit, Deique & Ecclesiæ mandata fideliter servantes, quamvis offendentes in multis, alieni non sunt a salute, quæ est in Christo Jesu cum gloria cælesti. „ Non timeant imperfecti, tantum proficiant. Nec quia dixi, „ Non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant ubi inventi „ sunt: tantum proficiant, quantum in ipsis est. Quotidie addant, quotidie accedant: tamen a corpore Domini non recedant; ut in uno cor„ pore & in his membris compaginati possint mereri de se dictam esse „ vocem istam; IMPERFECTUM meum viderunt oculi tui, & in libro „ tuo omnes scibentur.

S. August. Enarrat. in Psal. 138. n. 21

15. *Spiritualis autem judicat omnia: & ipse a nemine judicatur*. Spiritualis est homo habens intellectum illustratum, & affectum ordinatum, Deique amore inflammatum per Spiritum sanctum. Spirituales igitur sunt interdum viri illiterati & indocti, simplicesque feminæ, & omnia ad salutem necessaria Deo illuminante, dirigente, & adjuvante discernunt: Doctores vero litteratique viri sunt interdum animales & carnales, & cum doctrinis suis in cœno vitiorum volutantur. *Scientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipsa fide plurimum: aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat, propter adipiscendam vitam beatam, quæ nonnisi æterna est: aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendatur*. Postremum istud Spirituales omnes non sciunt: sed primum. Sciunt, inquam, & discernunt quid credendum, quid diligendum, quid agendum, quid fugiendum. *Spiritalis judicat omnia, quia super omnia est, quando cum Deo est. Cum illo autem est, quando purissime intelligit, & tota caritate quod intelligit, diligit. Ita etiam quantum potest lex ipsa etiam ipse fit, secundum quam judicat omnia, & de qua judicare nullus potest*.

Qui vere spirituales?

S. August. lib. 14. De Trinit. c. 1.

Idem lib. De vera Religione cap. 31.

16. *Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum?* Nihil arrogantibus illis ingeniis exilius & imbecillius, qui supra Deum se extollunt, & de Mysteriis ejus, consiliis, ac viis in Ecclesiæ fundatione ac regimine judicare præsumunt. De regni Christi Jesu negotiis recte judicare non potest, nisi qui Spiritum accepit per quem formatur & gubernatur. Qui Deum in cœlo, & Ecclesiam in terra diligit: Qui Christi & Ecclesiæ illius legibus ac Decretis obsequitur, vitam agens Christiano dignam, cui Salvator noster Mysteria sua, suamque & Patris voluntatem ut amico revelavit, dicere cum Apostolo pia fiducia potest: *Nos autem sensum Christi habemus*; Tantis beneficiis ne ingrati simus, neque tamquam servi mercenarii, sed tamquam filii & liberi omnia agamus propter amicitiam patris, & cessemus mundo esse affixi, ut Gentiles pudore afficiamus. Alioqui metuendum est ne eos vincentes rationibus & veritate dogmatum, ex vitæ comparatione nos eorum contemptui & irrisioni exponamus, si unum verum Deum, & quem misit Jesum Christum, agno-

S. Chrisost. Hom. 7.

scentes

MONTEVERGINE

ſcentes, & in eum pro noſtra redemptione crucifixum & mortuum credentes, ejuſque cultum amplexi, ac æterna bona ab illo promiſſa ſperantes, moribus pejores ſimus quam Gentiles ipſi, qui nihil hujuſmodi credunt, neque ſperant.

CAPUT III.

Senſus Litteralis.

1. Et *ego, Fratres, non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tamquam parvulis in Chriſto.* Et ego Gentium Apoſtolus tantis Dei donis inſtructus, non potui convenienter vobis loqui quaſi ſpiritualibus, id eſt quaſi perfectis ſive adultis in fide Chriſti, & intelligentiæ altiorum myſteriorum in veteris Teſtamenti hiſtoria & figuris latentium capacibus: ſed loqui vobis compulſus ſum quaſi carnalibus, id eſt, quaſi imperfectis, rudibus, carnis ſenſum & animales affectus adhuc ex parte ſequentibus, tamquam parvulis in Chriſto, id eſt infantibus, incipientibus, novitiis in ſchola Chriſti, in Chriſtiana Religione. Non ait, *Non locutus ſum*, ne videretur ex invidia ipſis perfectiora communicare nolle, ſed, *Non potui*. Quia enim ſenſibus adhuc ducimini, & affectibus carnis adhuc addicti eſtis, non potui vobis ceu perfectis verba facere, ſed veſtro captui me accommodare oportuit. Corinthiorum faſtum comprimit Apoſtolus.

2. *Lac vobis potum dedi, non eſcam.* Lac vobis potandum dedi, veſtræ condeſcendens infirmitati ſimpliciorem doctrinam vobis tradidi, fidei rudimenta, Chriſtique præcepta ad edomandas carnalium affectuum reliquias vobis plano modo inſtillavi; non ſolidum cibum præbui, id eſt ſublimiorem doctrinam, quæ adultis in religione & perfectis convenit. *Nondum enim poteratis* ferre altiorum Myſteriorum explicationem præ tarditate mentis veſtræ ad ſpiritualia percipienda: *ſed nec nunc quidem poteſtis.* Imo ne nunc quidem adhuc poteſtis ferre ſolidum cibum, reconditiorem Chriſtianæ Religionis doctrinam capere. *Adhuc enim carnales eſtis.* Adhuc in vobis carnales affectus prævalent. Corinthiorum faſtum deprimit Apoſtolus. 1. Quod quæ ſunt perfecta neſciunt. Secundo quod cauſa eſt in eos conferenda quod neſciant. Tertio, quod ne nunc quidem poſſint poſt tantum tempus quo proficere debuerant in doctrina Chriſti, & revera profeciſſent, ſi animum a carnalibus affectibus expurgaſſent. Confer cum Hebr. 5. ubi Apoſtolus noſter de Chriſti ſacerdotio loquens ait: *De quo nobis grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum: Quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum. Etenim cum deberetis Magiſtri eſſe propter tempus: rurſum indigetis ut vos doceamini quæ ſint elementa exordii ſermonum Dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis juſtitiæ; parvulus enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus; eorum, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali.* S. Joan. Chryſoſt. Hom. 8. Theophylact. Oecumen. S. Thomas. Lect. 1.

3. *Cum enim ſit inter vos zelus & contentio; nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?* Quandoquidem inter vos regnant prava æmulatio ſive invidia, & quæ ex hac radice ſuboriuntur contentiones ſive pugnæ verborum, diſſenſiones, ſtudia partium, factiones, quæ ad opera

Galat. 5. 20. carnis pertinent, nonne carnales estis, id est, carnis affectus sequimini; non sancti Spiritus impulsum, & more hominum pravis cupiditatibus abreptorum, nec spiritu mentis suæ renovatorum, conversamini? Cum enim naturæ humanæ sit consonum ut spiritus cognitionem a sensibus carnis accipiat, inde consequens est ut affectus rationis humanæ secundum ea quæ sunt carnis moveatur, nisi spiritus hominis per Spiritum Dei supra hominem elevetur (inquit S. Thomas.) Unde Sapiens ait: *Et sicut parturientis cor tuum phantasias patitur, nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum.* Est ergo sensus, Secundum hominem ambulatis, id est, secundum naturam humanam sibi ipsi a Dei Spiritu derelictam, sicut sacer Psaltes ait: *Filii hominum, usquequo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?*

Eccli. 34. 6.

Psal. 4. 5.

4. 5. *Cum enim quis dicat; Ego quidem sum Pauli; alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis?* Cum enim plurimi vestrum de suis doctoribus adversus alios glorientur, & partes in Ecclesia faciant, quasi a celebrioribus Apostolis & Magistris instituti sint vel baptizati; nonne humanis & carnalibus affectibus ducimini, Deique Spiritu destituti estis? *Quid igitur est Apollo, quid vero Paulus?* Cujus dignitatis sunt aut potestatis, ut de eis gloriemini, & inter vos dissideatis atque contendatis? *Ministri ejus cui credidistis*, sive ut habet vis Græci Textus, *Quid sunt, nisi ministri per quos credidistis?* Quod agunt in baptismo & doctrina, non principaliter agunt sicut domini, sed sicut ministri, sine quibus ad Deum patet accessus per fidem in Dominum nostrum Jesum Christum, ipsique conjuncti sumus, ut ait Apostolus noster, Rom. 5. 2. *Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Paulus & Apollo solum sunt Ministri Christi, a quo interius illuminati, baptizati & sanctificati estis per fidem, & baptismum eorum ministerio vobis collatum: *& unicuique sicut Dominus dedit.* Non a se ipsis dignitatem aliquam, virtutem aut meritum habent, quo idonei Apostolico Ministerio facti sint, sed totum Dei gratiæ debent, qui illos fecit idoneos Ministros Novi Testamenti.

2. Cor. 3. 6.

6. *Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.* Comparatio elegans est sumpta ab agricolis, qui arborum semina serere & rigare exterius possunt, incrementum dare non possunt, quod ab ipsius terræ virtute est, matris ac matricis omnium, seu potius ab omnipotentia & efficientia Dei illam fœcundantis. Ego, inquit Apostolus noster, primum Evangelii semen jeci apud vos prædicatione doctrinaque mea, primus Christum vobis anuntiavi. Apollo adhortationibus suis, doctrina, præceptis sementem Evangelicam provexit, deditque operam ne tentationum æstu aresceret. Sed Deus interius operando in animis hominum per subministrationem Spiritus sancti vim dedit verbi sui semini germinandi, adolescendi, & multiplicandi fruges justitiæ.

Act. 18.

7. 8. *Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Nihil sunt illi præ Deo, quia operatione sua effectum interiorem non attingunt seu vegetationis in natura, seu sanctificationis in anima; sed solius Dei, qui dat incrementum, virtus & operatio magnifacienda est, & in ipso uno gloriandum. *Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt.* Cum Dei Ministri sint, nihil nisi a Deo habentes, & solum exterius operantes, unum sunt & naturæ conditione, & ministerii ratione, & fine operis, cum ad Dei gloriam, hominumque salutem promovendam collaborent. Propter eos ergo partes non sunt faciendæ in Ecclesia.

clesia. *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Si quæ autem inter Ministros ipsos meritorum disparitas est, ea Dei judicio ponderatur, qui reddet unicuique propriam in regno cœlorum mercedem *secundum suum laborem* quibus verbis non æqualitas, sed proportio laboris cum æterno gloriæ pondere significatur, ut exponit S. Thomas. Laboris vero seu operis nobilitas, & magnitudo caritatis, magis quam difficultas ex parte operantis seu laborantis, in mercedis retributione a Deo meritorum æquissimo ponderatore & remuneratore attenditur. Ait autem, *secundum suum laborem*, non secundum fructum laboris, quia fructus laboris non est in potestate Ministri.

S. Thomas, Lect. 2.

Bonorum operum meritum.

9. *Dei enim sumus adjutores.* Deo ad salutem hominum cooperamur, ejusque administri sumus; quamvis quod præcipuum est in eo opere, scilicet, vita spiritualis, gratia, fides, spes, caritas, & incrementum, a solo Deo sit, non a Ministris exterius solum per verbum prædicationis & doctrinæ ac Sacramentorum ministerium operantibus: & tota nostra cooperatio, Dei operatio sit, facientis ut faciamus. Dupliciter aliquis alium adjuvat (inquit S. Thomas) primo, augendo ejus virtutem; quo modo nemo Dei adjutor esse potest. Job 36. 2. *Cujus adjutor es? Numquid imbecillis? & sustentas brachium ejus qui non est fortis?* Secundo, obsequendo & serviendo operationi alterius, & opus ejus exequendo, qua ratione minister dicitur domini sui adjutor. Sic ministri Dei dicuntur ejus adjutores, quamvis eis non indigeat, & sine illis perficere possit opus suum, dignationisque sit quod eis utitur cooperariis. Hoc sensu Apostolus noster 2. Corinth. 6. 1. ait: *Adjuvantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Sicut ergo Ministri hominum exequentes eorum opera mercedem laborum ab eis accipiunt, secundum suum laborem, ita & Ministri Dei.

Dei agricultura estis. Populum fidelem alloquitur. Ager estis, inquit, a Deo excultus. Primarius istius agricultor Deus est. Nos colimus exterius verbo prædicationis & doctrinæ, Deus vero interius per Spiritum suum, ut bonorum operum fructum feratis. *Dei ædificatio estis.* Domus Dei vivi, ab ipso ceu primario architecto exstructa ut ipse in ea habitet: Nos autem cooperarii Dei sumus ad ædificationem vestram. Quod si Dei agricultura estis & ædificatio, a Domino debetis nominari, non ab hominibus agricolationis & ædificationis ministris.

10. *Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem super ædificat.* Secundum gratiam Dei, quæ mihi data est ad executionem Apostolici muneris, non mea virtute, ut peritus architectus primum apud vos spiritualis ædificii fundamentum posui, Christum vobis primus annuntians, seu fundamentalem de Christo doctrinam prædicans: alius autem quilibet Prædicator & Doctor fundamento fidei a me posito doctrinam superaddit qua fides fundata magis explicatur & confirmatur, necnon præcepta morum, ad spiritualis ædificii perfectionem & consummationem. Sive, quilibet ex vobis fundamento fidei in Christum, quod in ejus corde positum est, superædificat opera sua, bona vel mala. *Unusquisque autem videat quomodo super ædificet.* Diligenter attendant alii Prædicatores & Doctores qualem doctrinam superædificent, ne forte ex sæculari Philosophia, aut ex privatarum opinionum figmentis peregrina & prava dogmata superstruant, quibus fundamentum fidei labefactetur. Vel, attendat unusquisque vestrum qualia opera fidei in se fundatæ superstruat.

S. Chrysost. Hom. 8. Theodoret. Theophylact. S. Thomas, Lect. 2.

11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum*

 est,

est, quod est Christus Jesus. Nemo aliud spiritualis ædificii fundamentum ponere potest, præter id quod apud vos posui prædicatione mea, quod fundamentum est Christus Jesus, seu doctrina de Christo Jesu vobis a me tradita, quam fide suscepistis. Primarium Ecclesiæ fundamentum & fundator Christus est, *Lapis angularis, probatus, pretiosus*, non ab alio, sed ex se ipso soliditatem & firmitatem habens inconcussam. Apostoli vero Ecclesiæ *fundamenta* vocantur secundaria, minus præcipua, quia ipsi primi superædificati Christo per fidem & caritatem, accepta ab ejus Spiritu soliditate & infirmitate, doctrina quam a Christo acceperunt totum Ecclesiæ sustinent ædificium. Ceterum in Apostolos mundus non credidit, sed ipsis prædicantibus in Christum credidit tanquam in unicum salutis auctorem.

Isai. 28. *Ephes. 2.* *Apocal. 21.* *S. Thomas.*

12. 13. *Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit*. Si quis fundamento rectæ fidei ab Apostolis traditæ doctrinam superædificat solidam, sinceram, puram, conducentem ad pietatem, & pertinentem ad ornamentum Ecclesiæ, quæ doctrina auri, argenti, & lapidum pretiosorum typo adumbratur: unde Proverb. 10. dicitur, *Argentum electum lingua justi*; Vel, fidei ab Apostolis fundatæ novarum opinionum commenta inutilia, dubia, nec veritatis ratione firmata, sed vana & inania superaddit, typo ligni, fœni, & stipulæ significata: Vel, si quis seu Doctor, seu Christianus quilibet fidei in corde suo fundatæ & caritate formatæ superædificat opera perfecta virtutum, quæ sunt instar auri, argenti, lapidum pretiosorum, præclara, electa, splendentia, pretiosa: vel peccata venialia ligno, fœno, stipulæ comparata, secundum majorem vel minorem affectus humani ad res temporales adhæsionem: *Uniuscujusque opus manifestum erit*, in divino scilicet judicio, quale sit. Nunc enim latet per humanam ignorantiam: sed tenebras omnes lux divinæ veritatis dispellet. *Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur*. Dies enim ille quo Dominus vivos & mortuos judicaturus adveniet, uniuscujusque opus manifestum faciet, adhibito severo & accurato operum examine a supremo Judice: qui dies per ignem admirabilem supra modum & terribilem innotescet, qui præcedet ante faciem Christi ut justitiæ illius instrumentum. Quo de igne opera probaturo S. Petrus Epist. II. cap. III. 10. 11. 12. 13. Lactantius lib. VII. Divinarum Institutionum cap. XXI. S. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. V. S. Hilarius in cap. II. S. Matthæi n. 4. & in Psalm. CXVIII. litt. 3. II. 12. S. Ambrosius in eumdem Psalmum Serm. 3. n. 14. & Serm. 20. n. 12. S. Paulinus Epist. XXVIII. n. 2. & Poemate VII. Cæsarius Arelatensis in Appendice Serm. Augustini CIV. n. 4. & S. Eligius Noviomensis Homil. VIII. Antiquus Auctor Homiliarum quæ sub Eusebii Emisseni nomine vulgatæ sunt, Homil. 3. de Epiphania, legi possunt. Verum ignis nomine severum Dei judicium quo hominum opera examinantur & probantur, præstat intelligi. Nam & Scriptura sacra Deum ut judicem igni comparat; Deuteron. 4. Hebr. 12. *Deus noster ignis consumens est*.

Quo igne uniuscujusque opus probandum?

14. 15. *Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet*. Si cujus opus, quod superædificavit, illæsum permanserit ab igne probatorio; si purum, sanctum, irreprehensibile fuerit inventum, pro eo opere mercedem a justo Judice accipiet: *Si cujus opus arserit*, si ab igne correptum & combustum fuerit instar ligni, fœni, aut stipulæ, si malum ac reprehensibile inventum fuerit in Dei examine ac judicio, ideoque

pœna

pœna dignum, ipse ædificator *detrimentum patietur*, dispendium operis sui ac laboris, nihil pro eo mercedis accepturus, immo propter illud puniendus. *Ipse autem salvus erit*, salutem æternam consequetur: *sic tamen quasi per ignem:* Ita tamen ut prius expiet venialia peccata, quibus vel doctrinam vel vitam infuscavit, permanente fundamento, fide scilicet per dilectionem operante; sive igne tribulationis, ut aliqui Patres intelligunt, Augustinus præsertim & Gregorius Magnus; sive igne ultimæ conflagrationis mundi, qui Christum judicem præcedet; quo purgabitur & expiabitur quicquid tunc in justis purgandum & expiandum manebit; sive igne Purgatorii, quo post hanc vitam & particulare judicium purgantur animæ, quibus aliqua labes terrenorum affectuum expianda, seu aliqua pœna luenda superest, propterea quod justitiæ divinæ non satisfecerint homines dum viverent, qui tamen in statu gratiæ & caritatis defuncti sunt, ut idem SS. Augustinus & Gregorius interpretantur; & Latini Theologi in Concilio Florentino.

S. Gregorius M. lib. 4. Dialogi cap. 39. post. S. Augustinum, lib. de Fide & Operibus, cap. 15. & 16. lib. de octo Dulcitii Quæstionibus, Quæst. 1. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. Enchiridii cap. 68.

Utut autem probabiles sint variæ illæ interpretationes, planior tamen videtur illa de igne tribulationis, cui maxime S. Augustinus insistit in Enchiridio. „ Ligna, *inquit*, & fœnum, & stipula non absurde accipi possunt re„ rum secularium, quamvis licite concessarum tales cupiditates, ut amitti „ sine animi dolore non possint. Cum autem iste dolor urit, si Christus in „ corde fundamenti habet locum, id est ut nihil ei anteponatur, & malit „ homo, qui tali dolore uritur, rebus quas ita diligit magis carere quam „ Christo, per ignem fit salvus. Si autem res hujusmodi temporales ac se„ culares tempore tentationis maluerit tenere quam Christum, eum in fun„ damento non habuit, quia hæc priore loco habuit, cum in ædificio non „ sit prius aliquid fundamento. Ignis enim de quo eo loco est locutus Apo„ stolus, talis debet intelligi ut ambo per eum transeant, id est, & qui ædi„ ficat super hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, & qui „ ædificat ligna, fœnum, & stipulam. Cum enim hoc dixisset, subjunxit: " „ Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus permanserit, „ quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus autem exustum „ fuerit, damnum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per i„ gnem. *Non ergo unius eorum, sed utriusque opus ignis probabit. Est quidam ignis tentatio tribulationis, de quo aperte alio loco scriptum est*: „ Vasa figuli „ probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis. „ *Iste ignis* in hac „ interim vita facit quod Apostolus dixit, si accidat duobus fidelibus, uni „ cogitanti quę Dei sunt, quomodo placeat Deo, hoc est, ædificanti super „ Christum fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos; alteri au„ tem cogitanti ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, id est, ædi„ ficanti super idem fundamentum, ligna, fœnum, stipulam. Illius enim „ opus non exuritur, quia non ea dilexit quorum amissione crucietur: exu„ ritur autem hujus, quoniam sine dolore non pereunt, quæ cum amore „ possessa sunt. Sed quoniam alterutra conditione proposita, eis potius care„ re mallet quam Christo, nec timore amittendi talia deserit Christum, „ quamvis doleat cum amittit; salvus est quidem, sic tamen quasi per ignem: „ quia urit eum rerum dolor, quas dilexerat, amissarum; sed non subver„ tit neque consumit, fundamenti stabilitate atque incorruptione munitum. „ Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & utrum „ ita sit, quæri potest: & aut inveniri, aut latere: nonnullos fideles „ per ignem quemdam Purgatorium, quanto magis minus-ve bona pereun„ tia dilexerunt, tanto tardius citiusque salvari; non tamen tales de

Eccli. 27. 6.

1. Cor. 6. 10.

„ qui-

„ quibus dictum est, quod regnum Dei non possidebunt, nisi convenien-
„ ter pœnitentibus eadem crimina remittantur.

S. Chrysost. Hom. 7. Theophylact. Photius apud Oecumenium. S. Joannis Chrysostomi, & Græcorum Commentatorum, qui illum sequuntur, interpretationem ut penitus improbabilem rejicere cogimur, qui ligna, fœnum, stipulam interpretantur opera digna incendio gehennæ, æternaque damnatione: & eum qui hujusmodi opera superædificavit fundamento fidei Christianæ, salvum fore per ignem, quia quamvis in ignem gehennę mittendus sit, numquam tamen consumetur, sed in igne servabitur, semper recens ad pœnam..... Alienum enim est a Scripturæ sacræ locutione, & a communi sensu, ut salvari seu salutem consequi dicatur, qui igne æterno cruciatur; immo illum perire Scriptura asserit.

Spiritus sancti divinitas. 16. 17. *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* An ignoratis vos Christi fideles, quicumque justi estis, vos templum esse Dei, & Spiritum sanctum, qui verus Deus est, in vobis habitare; non solum per dona sua, sed per substantiam ac deitatem, personamque suam una cum Patre & Filio sibi intime inexistentibus, ut ipse illis? Ex hoc loco Spiritus sancti divinitas a Patribus demonstrata est contra Macedonium Hæresiarcham. *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Si quis templum Dei profanaverit, sive falsis doctrinis, quæ fundamentum subvertunt & destruunt ædificium, sive pravis moribus & exemplis, disperdet illum Deus pœna ignis æterni, ne se salvum fore putet quasi per ignem. Sic Athaliam, sic Baltassarem perdidit Deus, illam quod Templum; hunc quod Templi donaria profanasset. *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Templi enim Deo consecrati violator, sacrilegii reus est, proindeque dignus qui a Deo ultionum domino disperdatur. Vos autem estis templum Dei longe sanctius templo materiali, cujus violatio capitalis est.

Vera & falsa sapientia. 18. 19. 20. *Nemo se seducat,* Nemo inani persuasione, amore & studio sæcularis sapientiæ, Philosophiæ, eloquentiæ, vel suæ, vel suorum magistrorum, se fallat: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens.* Si quis sibi videtur sapientia & eloquentia sæculari eximius, doctrinæ Christianæ, quæ infidelium opinione stultitia est, tum in fide, tum in morum præceptis ac regulis se subjiciat, mentem suam in obsequium Christi captivet, sectetur scholam crucis, ut vere ac reipsa sit sapiens, de rebus divinis & æternis recte judicans, eaque eligens media quæ ad vitam æternam

Job. 5. 13. certo perducere possunt. *Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum.* Sapientia sæcularis contemnitur & reprobatur Dei judico quasi stultitia, cum nihil divinum æternumque sapiat, nihil conferat ad negotium salutis. Quamobrem ejus adminiculo Christus uti non est dignatus in Evangelii sui propagatione. *Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum.* Deprehendam, detegam, eludam omnem astutiam sapientum hujus sæculi; quod præstitit Deus Philosophos inter se committendo, ut nihil alter pro certo affirmet, quod non alter æque ingeniosus evertat. Vel, Sapientes hujus mundi astutia ipsorum quasi laqueis Deus implicat & comprehendit, quia per hoc ipsum quod astute cogitant contra Deum, impedit Dominus

S. Thomas, Lect. 3. eorum conatum, & implet suum propositum. Sic per malitiam fratrum Joseph Principatum ejus impedire volentium, divina providentia impletum est ut Joseph in Ægypto venditus Principatum obtineret. Unde eodem libri Job capite Vers. 12. dicitur: *Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint imple-*

Proverb. 21. 30. *re manus eorum quod cœperunt.... Non est enim sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Alio Scripturæ veteris testimonio præclaram illam sententiam, scilicet, *Sapientiam hujus mundi* apud Deum stultitiam

ritiam esse, confirmat Apostolus noster: *Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt*, Secundum Textum Hebraicum habetur, *Dominus scit cogitationes hominum*, Pro quo S. Paulus posuit, *Sapientium*, quia id instituto suo conveniebat, & de iis maxime intelligendus est Propheta, qui sibi plurimum sapere videbantur. Vanas autem dicit eorum cogitationes, quia non pertingunt ad finem cognitionis humanæ, quæ est cognitio veritatis divinæ. Unde alibi ait Spiritus sanctus: *Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei: & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum. Qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt quis esset artifex.* Psal. 93. 11. Sap. 13. 1.

21. 22. 23. 24. *Nemo itaque glorietur in hominibus.* Cum tanta sit sæcularis sapientiæ vanitas, nemo de Magistris suis quasi ea præcellentibus ac celebrioribus glorietur; cum nec in ullo homine, quantavis sapientiæ cœlestis ac virtutum laude præstantissimo gloriandum sit, sed in solo Deo; sicut nec in hominibus confidendum est. *Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura.* Facile autem erit ne in hominibus gloriemini, o fideles Christi, & a Deo electi, si ad vestram dignitatem attendatis. Omnia enim propter vos sunt, & ad vestram utilitatem ordinata, etiam Christi Ministri & Apostoli, servi vestri per Jesum, salutisque vestræ cooperatores, sive Paulus qui plantavit, sive Apollo qui rigavit, sive Petrus qui *Pastor est universalis* ovium Christi; *sive mundus*, id est universæ creaturæ corporales, quibus juvantur electi, sive ad necessitates corporis, sive ad cognitionem Dei: *sive vita, sive mors*, quia electis & vita utilis est, in qua merentur vitam æternam, & mors qua ad eam perveniunt. Unde Apostolus noster alibi ait: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum.* Ad hæc autem duo omnia bona & mala hujus mundi revocantur, quia per bona, vita conservatur; per mala pervenitur ad mortem: *sive præsentia, sive futura*, seu instantia, aut in posterum eventura prospera vel adversa. *Omnia enim vestra sunt.* Omnia, inquam, vestræ utilitati serviunt: siquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. *Vos autem Christi* estis, ut Domini, capitis, ac redemptoris vestri. *Christus autem Dei* est, siquidem ut homo subjectus est Deo. Unde alibi Apostolus noster ait: *Omnis viri caput Christus est: caput vero Christi Deus.* Quia ergo nullus gloriari debet de eo quod infra ipsum est, ideo non debent fideles Christi de Ministris & doctoribus suis gloriari, sed magis ministri & doctores de ipsis. Unde idem Paulus alibi ait: *Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis.* Verum de Christo fidelibus gloriandum est. *Mihi*, inquit, *absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi:* sicut Christus de solo Patre gloriatur. Psal. 144. 2. Jerem. 17. 5. S. Thomas, Lect. 3. Philipp. 1. Infra, cap. 11 2. Cor. 7. Galat. ult.

CAPUT

CAPUT III.

Sensus Moralis.

Pastores & Concionatores doctrinam sermonesque suos ovium suarum & auditorum capacitati attemperare debent.

1. ET *ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo*. Agricolam cognoscere indolem terræ in qua semen sparsurus est: Concionatorem, Doctorem & Pastorem animarum cognoscere oportet ingenia & propensiones hominum quorum in animos divini verbi, cœlestisque doctrinæ semen immissurus est; & eorum capacitati doctrinam sermonesque suos attemperare. Carnalibus & imperfectis verus Pastor non adulatur, eorum vitia & defectus non dissimulat. Concionator & Moderator conscientiarum, qui carnalibus & imperfectis quasi spiritualibus & provectis in religione & virtute loquitur, ut spiritualis hominis famam aucupetur, quasi nubes & ventus, & pluviæ non sequentur. Omnium est fides Christianorum Catholicorumque dogmatum, intelligentia vero spiritualibus servatur. Sed & intelligentiæ & virtutis varii sunt gradus. Nemo repente fit summus. In vita spirituali variæ sunt ætates. Est pueritia, est adulta ætas, est virile robur. *Potest fieri ut jam sit aliquis sapientiæ perfectus auditor, cujus nondum sit perfectus & doctor: potest perfectus esse justitiæ cognitor, nondum perfectus effector: potest perfectus esse ut diligat inimicos, qui nondum est perfectus ut sufferat. Et qui perfectus est in eo quod omnes homines diligit, quippe qui etiam ad inimicorum dilectionem pervenerit; quæritur utrum jam sit in ista dilectione perfectus, id est, utrum quos diligit tantum diligat, quantum illa incommutabilis regula veritatis diligendos esse præscribit.*

S. August. lib. 2. de Peccatorum meritis & remissione, cap. 15.

Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quam multi spirituales videntur, qui secundum spiritum carnales sunt, sicut illi de quibus hic loquitur Apostolus noster? Et homo spiritualis sic in hac vita dicitur, ut tamen corpore adhuc carnalis sit, & videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Hæc causa gemitus piorum in hac valle peregrinationis & miseriæ. Erit autem etiam corpore spiritualis homo, cum eadem caro sic resurrexerit, ut fiat quod scriptum est, *Seminatur corpus animale, resurget spirituale*. Hæc bonorum in agone Christiano fiducia.

S. August. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 21.

1. Cor. 5. 11.

Carnales affectus, impedimenta contemplandæ veritatis.

S. August. lib. de Quantitate Animæ, cap. 33.

2. *Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis*. Nullum majus impedimentum est contemplandæ veritatis, quam carnales affectus. Ab his purganda est anima, & sananda, ut solida sublimiorum veritatum intelligentia nutriatur. Qui enim in illas prius mentis aciem intendere nituntur, quam mundati & sanati fuerint, ita illa luce reverberantur veritatis, ut non solum nihil boni, sed etiam mali plurimum in ea putent esse, ejusque lumen aversentur, ac delicias ejus contemplationi adjunctas fastidiant, & cum quadam libidine & voluptate miserabili in suas tenebras, quas eorum morbus pati potest, medicinæ maledicentes refugiant. Unde Propheta ait: *Cor mundum crea in Deus; & spiritum rectum innova in visceribus meis*. „ Spiritus „ enim rectus est, quo fit ut anima in veritate quærenda deviare atque „ errare non possit. Qui profecto in ea non instauratur, nisi prius cor „ mundum fuerit, hoc est, nisi prius ipsa cogitatio ab omni cupiditate ac „ fœce rerum mortalium sese cohibuerit & eliquaverit. Sic autem purgato „ animæ oculo, & custodita atque perfecta sanitate, agnoscemus per Dei

Psal. 50. 12.

„ virtu-

„ virtutem atque sapientiam quam vera nobis credenda imperata sint, „ quamque optime ac saluberrime apud matrem Ecclesiam nutriti fuerimus, „ quæve sit utilitas lactis illius quod Apostolus parvulis se potum dedisse „ prædicavit, *Quod alimentum accipere cum quis a matre nutritur, utilissimum est; cum jam grandis est, pudendum; respuere cum opus est, miserandum; reprehendere aliquando aut odisse, sceleris & impietatis: tractare autem ac dispensare commode, laudis & caritatis plenissimum est*. Male autem tractant ac dispensant Ecclesię Ministri, qui Animas vitiis capitalibus sordescere & in eorum habitu & consuetudine secure quiescere sinunt, dum vanæ, sterilis & superbæ spiritualitatis fallacibus idæis interim deluduntur. Quanto damnabilior & perniciosior error est, infelices animas abducere a via mortificationis, ab exercitatione virtutum, a meditatione Mysteriorum vitæ mortisque Christi, & veritatum Evangelicarum, ut ad illusoriæ ac fanaticæ contemplationis genus efferantur, ac lapsu graviore ruant? Vita spiritualis gradus suos habet, ac status, purgationis, illuminationis, unionis. *Librum scribat ipse qui judicat: ut in humero meo portem illum, & circumdem illum quasi coronam mihi. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, & quasi principi offeram eum*. „ Beatus Job incrementa virtu„ tum, quia distincte hominibus superno munere tribui conspexit, gradus „ vocavit: quoniam per ipsos ascenditur, ut ad cœlestia obtinenda venia„ tur. Sacri itaque libri, id est, divini eloquii memoriam faciens, dicit: „ *Per singulos gradus meos pronunciabo illum*. Quia ille ad doctrinam Dei „ veraciter ascendit, qui ad obtinendam hanc gradibus sanctæ operationis „ eruperit. Et quasi per singulos gradus suos librum pronunciat, qui per„ cepisse se ejus scientiam non per verba tantummodo, sed etiam per ope„ ra demonstrat...... Incipientibus ergo vox illa cœlestis interius audien„ da est: *Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me*. Noli festinare „ audire quod non capis, sed cresce ut capias. Sic parvulum alloquimur, „ in sinu matris Ecclesiæ pio lacte nutriendum, & ad escam Mensæ Do„ minicæ idoneum faciendum.

Falsa & illusoria spiritualitas.

Job. 31. 35. 36. 37.

S. Gregorius M. lib. 22. in Job. cap. 14.

S. August.

3. *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Invidia, æmulatio, contentio, carnalis hominis sunt affectus: unitas, caritas, pax, fructus sunt Spiritus Dei. Frustra se spirituales esse existimant: qui a vitiis crassioribus, quæ carne consummantur, liberi sunt: carnales sunt enimvero quicumque superbi sunt, inanis gloriæ amatores, ambitiosi, invidi, aut aliis vitiis animi dediti; secundum hominem vivunt, non secundum Deum; secundum quem si viverent, dii essent, ut in Psalmo scriptum est: *Ego dixi, Dii estis, & filii Excelsi omnes*. „ Æmulatio & contentio carnis concupiscentiæ sunt, quas „ Christus in suis sanat, sed in nullis amat. Unde sancta Ecclesia quamdiu „ habet etiam membra talia, nondum est sine macula & ruga. Carnalium certe hominum vitia sunt invidia & contentio, omnis pravi operis fontes. Unde Jacobus Apostolus ait. *Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem: non est enim ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus pravum*. Zelus & contentio, ait S. Thomas; non habent locum nisi in carnalibus hominibus; quia ipsi circa bona corporalia afficiuntur: quæ simul a pluribus integre possideri non possunt; & ideo propter hoc quod aliquis bonum corporale possidet, alius impeditur a plena possessione illius. Ex quo sequitur invidia, & inde contentio. Sed spiritualia bona, quibus spiritua-

Psal. 81. 6.

S. August. lib. de Continentia, cap. 11.

Jacobi 3. 14. 15.

S. Thomas, Lect. 1.

rituales afficiuntur, ſimul a pluribus poſſideri poſſunt: & ideo bonum unius non eſt alterius impedimentum. Quamobrem in hujuſce generis bonis nec invidia, nec contentio locum habent. Unde Sapientiæ VII. dicitur, *Quam ſine invidia communico*. Unde S. Auguſtinus ait: *In ſpiritualibus bonis, tuum deputa, quod amas in fratre: ſuum deputet, quod amat in te*. Quid igitur corporalia bona unice diligimus, ſpiritualia faſtidimus. negligimus, contemnimus? *Filii hominum, uſquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quia Spiritu Dei non ducimur, carnales ſumus, ſecundum veterem hominem ambulamus.

Serm. 205. alias de Diverſis 68.

Pſal. 4. 3.

4. 5. *Cum enim quis dicat: Ego quidem ſum Pauli, alius autem, Ego Apollo: Nonne homines eſtis? Quid igitur eſt Apollo, quid vero Paulus? Miniſtri ejus cui credidiſtis*. Veritates Evangelicas negligit carnalis homo; ſolis compti ſermonis verbis & fucatæ eloquentiæ lenociniis attendit, illi ſimilis qui theſaurum contemneret, figulino vaſi, quo theſaurus ille contineretur, adhęrens. Qui aures dumtaxat corporis verbo Dei accommodat, Concionatori auribus blandienti humano affectu adhæret. Qui vero cordis aure verbum Dei excipit: ſoli Deo, qui ad cor loquitur, illudque aperit, docet, movet, flectit & ad ſe convertit, ſe adhærere profitetur & gaudet. Et certe quantacumque ſapientiæ & eloquentiæ laude præſtent Paſtor Eccleſiæ, Doctor, Concionator; quantiſcumque dotibus inclareſcant, *Miniſtri ſunt ejus cui credidimus, Chriſti Jeſu Domini noſtri*: Præcones, non auctores fidei noſtræ; canales dumtaxat, non fontes; a Deo habentes & miniſterii ſui dignitatem, & dona gratiarum, quibus digne tanto miniſterio perfungantur. *Et unicuique ſicut Dominus dedit*.

Rom. 5.

Solus Deus dat incrementum, interiuſque docet ac adjuvat.

6. 7. *Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit*. Eccleſia; & hominis anima, Dei ager eſt. Apoſtoli in eo fidem plantaverunt Chriſti Domini auctoritate: Paſtores rigant verbi prædicatione, Sacramentis, orationibus: Deus creſcere facit, & bonorum operum fructus ferre in ſalutem, interiori operatione gratiæ ſuæ. Incrementum dare; ſolius Dei opus eſt; quamquam & præveniente, & operante Deo Paulus plantet, Apollo riget. „ Quemadmodum ergo creationem rerum viſibilium Deus interius „ operatur, exteriores autem operationes ſive bonorum ſive malorum, vel „ angelorum vel hominum, ſive etiam quorumcumque animalium, ſecun„ dum imperium ſuum & a ſe impertitas diſtributiones poteſtatum & ape„ titiones commoditatum, ita rerum naturæ adhibet, in qua creat omnia, „ quemadmodum terræ agriculturam; ita in ipſa vita noſtra mentem ju„ ſtificando formare non poteſt niſi Deus: prædicare autem Evangelium ex„ trinſecus & homines poſſunt, non ſolum boni per veritatem, ſed etiam „ mali per occaſionem." *Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat; ſed, qui incrementum dat Deus*. Hoc ſolidum fundamentum eſt humilitatis Paſtorum, & gratiarum actionis fidelium Domino Deo noſtro: Deum omnia operari in nobis: illi acceptum referri debere & laborem, & fructum laboris: Miniſtros ſive qui plantant, ſive qui rigant, nihil eſſe, Deo, qui dat incrementum, comparatos. „ Sonus verborum noſtrorum aures per„ cutit, Magiſter intus eſt. Nolite putare quemquam aliquid diſcere ab ho„ mine. Admonere poſſumus per ſtrepitum vocis noſtræ: ſi non ſit intus qui „ doceat, inanis fit ſtrepitus noſter. Numquid non ſermonem iſtum omnes „ audiſtis? Quam multi hinc indocti exituri ſunt? Quantum ad me pertinet, „ omnibus locutus ſum: ſed quibus unctio illa intus non loquitur, quos Spi„ ritus ſanctus intus non docet, indocti redeunt. Magiſteria forinſecus, ad„ jutoria quædam ſunt & admonitiones. Cathedram in cælo habet, qui cor-

S. Auguſt. lib. 3. De Trinit. cap. 8.

S. Auguſt. Tract. 3. in Epiſt. 1. S. Johan.

„ da

„ da docet. Propterea ait & ipse in Evangelio. „ Nolite vobis dicere magistrum in terra, unus est magister vester Christus. „ Ipse ergo intus vobis loquatur, quando nemo hominum illic est: quia etsi aliquis est a latere tuo, nullus est in corde tuo. Et non sit nullus in corde tuo: unctio ipsius sit in corde; ne sit in solitudine cor sitiens, & non habens fontes quibus irrigetur. Interior ergo magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Ubi illius inspiratio & unctio illius non est, forinsecus inaniter perstrepunt verba. Sic sunt ista verba quæ forinsecus dicimus, quomodo est agricola ad arborem: forinsecus operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ: quælibet forinsecus adhibeat, numquid poma format? numquid nuditatem lignorum vestit umbra foliorum? Numquid tale aliquid intrinsecus agit? sed quis agit hoc? Audite agricolam Apostolum, & videte quid sumus, & audite Magistrum interiorem: „ Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus. „ Hoc ergo vobis dicimus: Sive plantemus, sive rigemus loquendo, non sumus aliquid; sed ille qui incrementum dat Deus, id est, unctio illius quæ docet nos de omnibus. *Matt. 23. 8.*

8. *Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Non fructum, sed laborem coronat & remunerat Deus. Fructus enim non est a Ministris, sed a gratia & benedictione Dei, quam humilitas & oratio impetrant, non merentur. Eum qui plantat, & qui rigat, unum esse Apostolus ait, ne alter adversus alterum efferatur. Unum esse asserit, eo quod nihil possint absque Deo, qui dat incrementum. Cum hoc autem dixisset, ne eos quidem qui multum laborant, permisit insurgere adversus eos qui pauciora intulerunt, neque alios his invidere. *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Nam si ad Dei opus conferantur, sunt unum: propter labores autem non sunt unum, sed unusquisque propriam mercedem accipiet. Verumtamen merces incomparabiliter major est labore, sive spectetur opus, sive duratio operis. Nam *Quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* *S. Chrysost. Hom. 8.* *2. Cor. 4.*

9. *Dei enim sumus adjutores.* Dei bonitas laudanda, qui homines operis sui, id est, salutis hominum cooperatores eligit & facit. Nullam eo in opere partem nobis tribuere debemus, nisi quam Dominus operis tribuere nobis dignatur. *Dei agricultura estis. Dei ædificatio estis.* Ecclesia & anima sunt ædificium, cujus præcipuus & supremus artifex Deus est, præcipuum fundamentum Christus Jesus; Apostoli, architecti subalterni; operarii, Episcopi; adjutores, Presbyteri; corpus ædificii, bona opera; fides, secundum fundamentum, caritas, fastigium & consummatio. Felix qui inter hujus ædificii vivos lapides locum habet! felicior, qui in eo æternum collocatus manebit! *Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis.* Nunc ædificatio, in fine dedicatio: ædificatio in labore; dedicatio in æterna exsultatione. Ceterum impræsentiarum unitas servetur in ædificio, ne ruina timeatur. Si ædificium estis, non oportet esse divulsos: si ager a Deo excultus, non oportet dividi, sed muniri una sepe concordiæ. Ædificium spirituale. *1. Petri 2. 5.* *S. Chrysost. Theophylact.*

10. *Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet.* Nihil in pietate solidum est, nisi quod in Apostolica fide fundatum. Huic fundamento nihil superædificemus, quod eo indignum

sit.

ſit . Vitam ſæcularem pravaque opera , cum fide divina ; corruptionem peccati cum nominis Chriſtiani profeſſione conjungi , prorſus indignum eſt. *Quæ participatio juſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conventio Chriſti ad Belial? quæ autem conſenſio templo Dei cum idolis?*

2. Cor. 6.

11. *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*. Fides in Chriſtum Jeſum unum Dei & hominum mediatorem , fundamentum eſt ſuper quod Eccleſia Chriſtiana ædificatur, cui functiones omnes miniſtrorum ejus innituntur , cui omnes actiones membrorum ejus ſuperexſtrui debent. Nullum igitur opus faciamus, quod per illum non offeramus Patri in laudem gloriæ gratiæ ejus, ex directione fidei, ex impulſu charitatis. „ Super Chriſtum ædificemus ut „ fundamentum, adhæreamus ei ut palmes viti, inter nos & ipſum nihil „ ſit medium. Nam ſi intermedium ſit aliquid, ſtatim perimus. Palmes „ enim ex eo quod ſit continens, attrahit pinguedinem , & ædificium „ ſtat eo quod ſit conglutinatum. Quod ſi disjunctum ſit, perit, ut quod „ non habeat cui innitatur. Non ſolum ergo Chriſto adhæreamus, ſed ei „ etiam agglutinemur . Nam ſi disjuncti fuerimus , perimus. Nam *Qui* „ *ſe*, inquit, *elongant a te*, *peribunt*. Ei ergo agglutinemur per facta & „ opera. Nam *Qui ſervat*, inquit, *mandata mea*, *ipſe in me manet*. Ipſe „ eſt caput, nos corpus. Inter caput & corpus nullum poteſt eſſe interſtitium. Ipſe eſt fundamentum, nos ædificium. Ipſe eſt vitis, nos palmites. Ipſe eſt ſponſus, nos ſponſa. Ipſe eſt Paſtor, nos oves. Ille eſt „ via, nos qui ingredimur. Nos templum , ipſe eſt qui inhabitat. Ipſe „ primogenitus, nos fratres. Ipſe hæres, nos cohæredes. Ipſe eſt vita, „ nos viventes. Ipſe reſurrectio, nos reſurgentes. Ipſe eſt lux, nos qui „ illuminamur. Hæc omnia indicant unitatem, nec ſinunt aliquid vacuum „ eſſe intermedium, ne minimum quidem. Nam qui parum abſceſſerit, „ multum etiam procedens abſcedet. Corpus enim ſi ab enſe accepit disjunctionem, interibit: & ædificium ſi vel parum dehiſcat , diſſolvetur. „ Et palmes ſi a radice parum fuerit abſciſſus , fit inutilis. Quamobrem „ hoc parum non eſt parum , imo fere eſt totum. Quando ergo parum „ deliquerimus, aut etiam pigri ac ſocordes fuerimus, ne illud parum negligamus; cito enim neglectum fit magnum . Ita etiam veſtimentum „ ab initio ruptum & neglectum , per totum producit ſciſſuram ; & tectum, ſi cum paucæ tegulæ deciderint , fuerit neglectum , totam domum dejicit. Nos ergo hæc conſiderantes, parva numquam deſpiciamus, „ ne in magna incidamus.

Chriſto firmiter ad hærendum.

S. Joan. Chryſ. Hom. 8.

Pſalm. 71. 27.

1. Joan. 3. 27.

In vita Chriſtiana nihil negligendum.

12. 13. 14. 15. *Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcujuſque opus manifeſtum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuſcujuſque opus quale ſit ignis probabit*. Qui coram Deo non ſubſiſtit neque vivit niſi in Chriſto Jeſu , opera ſua conformare debet exemplari vitæ & virtutum, puritati præceptorum & intentionum , ſanctitati Spiritus & diſpoſitionum ejuſdem Salvatoris ac Domini noſtri. Actionum enim illius paſſionumque infinito merito, opera noſtra, quæ ex ſe ipſis nullius ſunt pretii ac meriti , auro , argento , lapidibus pretioſis æquiparantur. Contra vero quæ creaturarum amore , tametſi non dominante , fiunt , & humanæ gloriolæ ac laudis vanitate infuſcantur , ſimilia ſunt ligno , quod in terra putreſcit ; fœno , quod in tectis areſcit ; ſtipulæ ardenti, quæ in aere ſubito evaneſcit . Omnia igitur opera

Nemo vivit in Chriſto Jeſu, niſi qui ipſi conformatur.

noſtra

nostra fiant tamquam sub oculis Dei judicis; Qui enim nos in ultimo die judicabit, jam nunc opera nostra, cogitationes, affectus, intentionesque scrutatur, videt, probat, judicat. Nos ipsos igitur operaque nostra prebemus, ut humiliatione pœnitentiæ præteritos defectus expiemus, & igne tribulationum hujus vitæ ac operibus satisfactoriis purgemus. Caritatis igne & sancta intentione præsentia futuraque opera in conspectu Dei dirigamus, ut ipsi accepta sint. Nullum enim opus in cœlo coronabitur, nisi quod ex principio charitatis, & ob Dei gloriam editum fuerit. *Si cujus opus manserit, quod super ædificavit, mercedem accipiet*. Quot opera quæ hominibus bona videntur, propter occultas sordes & non satis puram intentionem peribunt? *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur*. „ Qualicumque „ terrenis rebus adhæsione, sordes ac rubiginem contrahit anima, divini „ judicii igne purgandas. Sunt homines omnino contemptores sæculi hu„ jus, quibus non est gratum quicquid temporaliter fluit, non hærent di„ lectione aliqua terrenis operibus, sancti, casti, continentes, justi, fortas„ sis & omnia sua vendentes, & pauperibus distribuentes, aut possidentes „ tamquam non possidentes, & utentes hoc mundo tamquam non uten„ tes. Sunt autem alii qui rebus infirmitati concessis inhærent aliquantum „ dilectione. Non rapit villam alienam, sed sic amat suam, ut si perdi„ derit, contristetur. Non appetit uxorem alienam, sed sic inhæret suæ, „ sic miscetur suæ, ut modum non ibi teneat præscriptum tabulis, libe„ rorum procreandorum causa. Non tollit aliena, sed repetit sua, & ha„ bet cum fratre suo judicium. Talibus enim dicitur, *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quia judicia habetis vobiscum*. Verum ipsa judicia in „ Ecclesia jubet agi, non ad forum trahi, tamen delicta esse dicit. Con„ tendit enim Christianus pro rebus terrenis amplius quam decet eum cui „ promissum est regnum cœlorum: Non totum cor sursum levat, sed ali„ quam partem ejus trahit in terra. Denique si veniat tentatio ducendi „ Martyrii, illi qui habent in fundamento Christum, & ædificant aurum, „ argentum, lapides pretiosos, quid dicunt ex hac opportunitate? *Bonum* „ *est mihi dissolvi, & esse cum Christo*. Alacres currunt, aut nihil, aut „ modice de terrena fragilitate contristantur. Illi autem amantes res pro„ prias, domos proprias, graviter conturbantur, fœnum & stipula, & li„ gna ardent. Habent ergo ligna, fœnum, stipulam super fundamentum; „ sed rerum concessarum, non illicitarum. Dico enim, Fratres, Possides „ fundamentum; hære cœlo, calca terram. Si talis es, non ædificas nisi „ aurum, argentum, & lapides pretiosos. Cum autem dixeris, Amo pos„ sessionem istam, timeo ne pereat, & imminet damnum, & tu contri„ staris: non quidem præponis eam Christo, nam sic amas possessionem „ istam, ut si dicatur tibi, Ipsam vis an Christum? etsi tristis eam perdis, „ plus tamen amplecteris Christum, quem posuisti in fundamento: salvus „ eris tamquam per ignem. Audi aliud: Non potes tenere possessionem „ istam, nisi dixeris falsum testimonium. Et hoc non facere, Christum in „ fundamento ponere est: Veritas enim dixit: *Os quod mentitur, occidit* „ *animam*. Ergo si possessionem tuam diligis, non tamen propter illam fa„ cis rapinam, non propter illam dicis falsum testimonium, non propter „ illam facis homicidium, non propter illam falsum juras, non propter il„ lam Christum negas, eo quod propter illam facis hæc, Christum habes „ in fundamento. Sed tamen quia diligis illam, & contristaris si perdas „ illam, super fundamentum posuisti, non aurum, aut argentum, aut la„ pides pretiosos; sed ligna, fœnum, stipulam. Salvus ergo eris, cum ar-

Opera nostra facienda tamquam sub oculis Dei.

S. Aug. Enarr. in Psalm. 80. num. 21.

1. Cor. 6. 7.

Philipp. 1. 23.

Quid sit Christum habere in fundamento, & superædificare lignum, fœnum, stipulam?

Sap. 1. 11.

„ dere cœperit quod ædificasti, sic tamen quasi per ignem. Nemo enim „ super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, „ idololatrias, perjuria, putet se salvum futurum per ignem, quasi ista „ sint ligna, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super „ fundamentum regni cœlorum, id est, super Christum, ardebit amorre- „ rum temporalium, & ipse salvus erit per idoneum fundamentum.

Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Non solum ab iis caveamus quæ æterno igne punienda, sed etiam ab iis quæ transitorio igne purganda sunt. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*. Non sim inter illos, quibus dicturus es, *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus*. „ In hac vita purges me, „ & talem me reddas, cui jam emendatorio igne non sit opus, propter „ illos qui salvi erunt, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, *sal-* „ *vus erit*, contemnitur ille ignis. Ita plane, quamvis salvi per ignem, „ gravior tamen erit ille ignis, quam quicquid potest homo pati in hac „ vita. Et nostis quanta hic passi sunt mali, & possunt pati; tamen tan- „ ta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque ma- „ leficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non „ pertulit Martyr in confessione Christi? Ista ergo quæ hic sunt mala, „ multo faciliora sunt: & tamen videte quemadmodum ea homines ne „ patiantur, quicquid jusseris faciunt. Quanto melius faciunt quod jubet „ Deus, ne illa graviora patiantur?

S. August. in Psal. 37. n. 3.

Purgatorius ignis.

16. 17. *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis*. Magna Animæ dignitas, templum Dei esse, Deum in se inhabitantem habere per fidem & charitatem. Ephes. 3. 17. *Christum habitare per fidem in cordibus vestris*. 1. Joan. 4. 16. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Templum Deo quod extruam? (ait Minucius Felix) *Nonne melius in nostra dedicandus est mente? in nostro imo consecrandus est pectore?* Hoc in templo quod ei per baptismum consecratum est; in altari, quod est cor nostrum, offerimus illi hostiam puram, sanctam, acceptam, placationis & laudis, holocaustum igne fervidæ caritatis incensum. Nam *litabilis hostia, bonus animus, & pura mens; & sincera sententia. Igitur qui innocentiam colit, Domino supplicat; qui justitiam, Deo libat: qui fraudibus abstinet, propitiat Deum: qui hominem periculo subripit, opimam victimam cædit. Hæc nostra sacrificia, hæc Dei sacra sunt. Sic apud nos religiosior est ille, qui justior*. Quanta vero debet esse sanctitas Templi Deo consecrati, Sancto sanctorum? Hujus templi sit antistes pudicitia, quæ nihil profanum inferri sinat. *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Templum Dei violant falsi Doctores, qui prava dogmata disseminant, fidei, aut unitati & paci Ecclesiæ, seu Ordini Hierarchico adversa; aut Moralis Christianæ sanctitati, ut nomen sibi faciant, vel temporalia sibi commoda procurent. De quibus ait Propheta: *Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, & vivificarent animas quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis*. Non modo falsi Doctores, sed quivis mortale peccatum committentes, templum Dei violant: sed illi multo gravius, qui pravis exemplis obstant ne alii fiant vel permaneant templum Dei. *Transgressus est Juda, & abominatio facta est in Israel, & in Jerusalem: quia contaminavit Judas sanctificationem Domini, quam dilexit*. „ Qui autem Dei templum hoc mo- „ do

Anima justi, templum Dei.

Templum Dei violant falsi doctores.

Ezechiel. 13. 19.

Quolibet peccato mortali templum Dei violatur.

Malach. 2. 11.

„ do violaverit, hunc disperdi æterna damnatione justum est. Unde idem „ Propheta ait: *Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum & discipulum, de tabernaculis Jacob.* Fallunt animas suas, qui sufficere existimant, si quod sibi fieri nolunt, nulli hominum faciant, seseque vita „ luxuriosa ita corrumpant, ut Deo facere conentur, quod sibi ab homine fieri nolunt. Neque enim volunta quoquam perverti domum suam, „ qui in se ipsis domum Dei miserabili cæcitate pervertunt. Nemo se „ fallat. Qui ergo se putant servare erga alios homines innocentiam „ suam, cum sibi ita noceant ut Deo careant habitatore, & puniantur „ ultore? Hinc etiam fit: ut per noxias voluptates lapsi & effusi, non solum templum Dei esse desinant, verum etiam ruinæ fiant, in quibus „ habitant mala dæmonia: fiuntque illis *novissima pejora prioribus.* S. Aug. Serm. 353. alias 20 inter Hom. 50. num. 2.

18. *Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, is stultus fiat ut sit sapiens.* Sapientia Evangelica in eo posita est ut falsis mundanæ sapientiæ luminibus renunciemus, credendo quod illa impossibile judicat, adorando quod illa contemnit, diligendo quod illa suę fœlicitati contrarium existimat, paupertatem, humiliationem, crucem. Non igitur hominis sensu, sed Dei Spiritu de Deo rebusque divinis judicandum est. *Crucifixus est Dei Filius: non pudet, quia pudendum est. Mortuus est Dei Filius: prorsus credibile est, quia ineptum est: & sepultus resurrexit: certum est, quia impossibile est* (ait Tertullianus.) Tertull. l. De Carne Christi, cap. 5.

19. *Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum.* &c. Qui Dei judicio mundi judicium, Dei damnationi approbationem laudemque mundi præponit, stultissimus est. Mundus enim cæcus est & insipiens, utpote qui a vera luce mentium ac veritate, quæ Deus est, aversus, & tenebris ignorantiæ ac erroris involutus: „ Stulti Principes Taneos, sapientes Consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis „ Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum? Ubi nunc „ sunt sapientes tui? Annuncient tibi & judicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum .... Dominus miscuit in medio ejus „ spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens." Anima ergo terrenis rebus inhærens fit stulta, spiritum vertiginis patitur, errat ac titubat sicut ebrius: cum vero a terrenis rebus ad Deum convertitur, fit vere sapiens, eoque sapientior evadit, quo magis illi conjungitur affectu pietatis. „ Anima humana „ (*inquit S. Augustinus*) recedens a Sole justitiæ, ab illa scilicet interna „ contemplatione incommutabilis Veritatis, omnes vires suas in externa „ convertit, & eo magis magisque obscuratur in interioribus ac superioribus suis: sed cum redire cœperit ad illam incommutabilem sapientiam, „ quanto magis ei appropinquat affectu pietatis, tanto magis exterior homo corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem, omnisque lux „ illa ingenii quæ ad inferiora vergebat, ad superiora convertitur, & a „ terrenis quodammodo aufertur, ut magis magisque huic sæculo moriatur, & vita ejus abscondatur cum Christo in Deo. Mutatur ergo in „ deterius ad exteriora progrediens; & hoc terræ, id est eis qui terrena „ sapiunt, melius videtur, cum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, „ & quia iniqua gerit, benedicitur. Mutatur autem in melius, cum intentionem suam & gloriam a terrenis, quæ in hoc sæculo apparent, „ paulatim avertit, & ad superiora atque interiora convertit; & hoc terræ, id est eis qui terrena sapiunt, deterius videtur.

Judicium mundi præponere judicio Dei, summa stultitia est. Isai. 19. 11. S. Aug. Epist. 55. alias 119. ad Januar. n. 9.

21. *Nemo itaque glorietur in hominibus.* Maledictus enim omnis qui Non gloriandum in hominibus.

confidit in hominibus, in quibus non est salus. Qui Pastorem, Concionatorem, conscientiæ Moderatorem aliter respicit quam ut Ministros & organa Dei; qui in eorum talentis sive naturalibus, sive supernaturalibus requiescit, nec illis utitur ut adjumentis a Deo datis, quibus ad illum dirigatur & ducatur, in homine confidit. Si vero Pastores ipsi, Concionatores, animarum Directores, in suis talentis confidant, in se ipsis, non in Deo gloriantur. *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. Recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum dominus est, & ipsi præparantur cogitationes.* „ Ipse vos scit, & ubi nemo scit: Quoniam *Qui putat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit*. Hæc dicuntur adversariis civitatis Dei ad Babyloniam pertinentibus, de sua virtute præsumentibus, „ in se, non in Domino gloriantibus; ex quibus sunt etiam carnales Israelitæ, terrenæ Jerusalem cives terrigenæ, qui, ut dicit Apostolus, „ *ignorantes Dei justitiam*, id est, quam dat homini Deus, qui solus est „ justus & justificans; *& suam volentes constituere*, id est, velut a se sibi „ partam, non ab illo impertitam; *justitiæ Dei non sunt subjecti*, utique „ quia superbi, de suo putantes, non de Dei, posse placere se Deo, qui „ est Deus scientiarum, atque ideo & arbiter conscientiarum, ibi videns „ *cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*, si hominum sunt, & ab illo „ non sunt.

1. Reg. 2.

Galat. 6. 3. S. Aug. lib. 17. De Civit. Dei cap. 4. n. 3.

Psalm. 93. 11.

Christi sumus. Quibus id officiis testati debemus?

22. 23. *Omnia enim vestra sunt .... Vos autem Christi: Christus autem Dei*. Quidquid a Deo conditum est, quicquid evenit in mundo, Dei providentia ordinatur & refertur ad formationem Ecclesiæ & salutem electorum: Ecclesia autem & omnes electi, ut unum Christi corpus sint, immo unus Christus, Caput & membra. Christus autem omnibus suis membris adunatus, Dei Sacerdos æternus est, victimam ejus Majestate dignam illi offerens, Sacrificium æternum in cœlis. Si Christi sumus, & Christus Dei: Christum sequi, Christi mandatis obedire, Christum imitari, Christum diligere, Christi gloriam studiis omnibus promovere debemus, & per ipsum, cum ipso, & in ipso omnia opera nostra, vitam, ac mortem nostram ad Dei gloriam referre; non in ipso Christo, ut homo est, sistere ac permanere. „ Hinc enim intelligere debemus quam nulla „ res in via tenere nos debeat, quando nec ipse Dominus, in quantum „ via nostra esse dignatus est, tenere nos voluerit, sed transire; ne rebus „ temporalibus, quamvis ab illo pro salute nostra susceptis & gestis, hæreamus infirmiter, sed per eas potius curramus alacriter, ut ad eum „ ipsum, qui nostram naturam a temporalibus liberavit, & collocavit ad „ dexteram Patris, provehi atque pervehi mereamur. *Omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei*. Christi servi sumus, ejus pretioso sanguine redempti: ne indignam serviamus servitutem, mundo, peccato, diabolo nos mancipantes. Membra Christi sumus: ne ab illo divellamur, ne indignis capite nostro operibus violemus tanti nominis dignitatem & sanctitatem. Discipuli Christi sumus: doctrinam & præcepta Magistri nostri audiamus & impleamus. Oves Christi sumus: a pascuis salutaribus, in quibus nos collocavit, ne aberremus; ne falsorum pastorum voces audiamus, ne mercenariis adhæreamus, ne ab ovium simplicitate & mansuetudine deficiamus. *Vos autem Christi, Christus autem Dei*.

S. Aug. lib. 1. De Doctrina Christ. cap. 24.

CA-

CAPUT IV.

Sensus Litteralis.

1. 2. S*Ic nos existimet homo ut Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Corinthii quosdam Evangelii Ministros intemperanter extollentes, alios præ ipsis deprimebant: in illis gloriabantur, istos aspernabantur. Ideo Apostolus eorum elationem ac malam in judicando libertatem atque temeritatem redarguit, ostendens quo loco habendi sint Evangelii Prædicatores. Nos reputent & æstiment homines, quales revera sumus, ut Ministros Christi Domini, ad serviendum fidelium saluti ab ipso vocatos: & ad arcana Evangelii ejus dogmata, ab ipsoque instituta Sacramenta salutis, dispensanda. *Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur.* Ceterum præcipua virtus in dispensatoribus alienæ rei requisita & desiderata est ut rem domini tractent, non ut suam, sed ut fidei suæ commissam, eamque dispensent quibus, ubi, & quando dispensanda est, non pro suo arbitrio, sed secundum domini voluntatem, & mandata. Luc. 12. 42. *Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram?*

3. 4. *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum judico.* Minimi facio vestra aut quorumlibet hominum privata de me judicia. Humanus dies pro hominum judicio hic usurpatur, quemadmodum dies Domini pro judicio divino. Sic Jerem. 17. 14. 16. *Domine, laus mea tu es .... & diem hominis non desideravi.* Sed nec ego ipse, qui melius ceteris conscientiam meam novi, certo judicare possum quam recte & sincere verser coram Deo in dispensatione mihi credita. Hominis enim de se ipso judicium & ex ignorantia, & ex ingenita superbia, sibique ipsi blandiendi studio errare potest. *Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Conscientia quidem mea nullius malæ fidei aut pravæ intentionis, in functionibus Ministerii mei me accusat: Non inde tamen sequitur me justum esse & plane irreprehensibilem coram Deo, quasi perfecte omnes muneris mei partes impleverim. Deus enim forte nævos in me videt, quos non video. Abyssus enim est cor meum, quam scrutari sic non valeo, ut nihil penitus me lateat. Confer cum Job 9. 21. *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* Et cum Jacobi 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Et cum Oratione Dominica in qua omnes dicere jubemur, *Dimitte nobis debita nostra.* Tanta certe profunditas est in homine, ut ipsum lateat hominem, licet sanctum, licet justum, licet in multis proficientem. *Qui autem judicat me, Dominus est.* Ille unus qui detectis non solum actibus, sed & cogitationibus meis, accuratissimum, nullique obnoxium errori, de me & omnibus ac singulis aliis hominibus fert judicium. Illi uni æquissimo Judici, cui omnia certo patent, me judicandum permitto, non vobis, qui vestris suffragiis justitiam Christi Ministris nec tribuere potestis, nec auferre.

Hominum de se ipsis fallax judicium.

S. August. Enarrat. in Psal. 41. n. 13.

Judicium de alienis operibus, consiliis, affectibus, intentione, Christo reservandum,

5. *Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc*

laus erit unicuique a Deo. Proinde ne Judicii tempus præoccupetis, ne vobis sumatis partes judicandi de occultis Ministrorum Christi operibus, cogitationibus, affectibus: hæc enim judicio ipsius Domini reservantur, qui veniet aliquando vivos & mortuos judicaturus, & apertam in lucem protrahet ea quæ occulte & quasi in tenebris gesserunt: & patefaciet latentes cogitationes animorum, sive quo consilio, quo fine, qua intentione quisque fecerit opera sua etiam in speciem bona. Hæc enim nosse, solius Dei & Christi est, ut Scriptura docet. Et tunc laus vera erit unicuique fideli Ministro, sive unicuique bonum bene operanti, a Deo perspicacissimo cognitore & æquissimo judice, qui nec decipi, nec decipere potest. Non ergo ut homines, sed ut Deus ipse judicaverit, unicuique bonorum sua laus, suum præmium reddetur.

Act. 1. 24. & 15. 8.

6. *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio*. Hæc proposui in persona mea & Apollo; quæ scilicet dixi de Ministris, in quibus gloriamini, & pro quibus contenditis, figura quadam sermonis in me & Apollo transtuli propter vestram utilitatem, ut Magistrorum nomini parcerem, propter quos dissidetis: ut nostro exemplo discatis Christianam humilitatem, ne aliter de Magistris vestris, aut de vobis ipsis sentiatis, quam sentiendum esse supra scripsi; ne propter Doctores & Prædicatores, a quibus estis instituti, extollamini superbia & ostentatione adversus fratres vestros, qui ab aliis Ministris fidem Christi & doctrinam Evangelicam acceperunt: quasi vestri Doctores aliis sanctiores, doctiores, vel eloquentiores sint: sed qui gloriatur, in Domino glorietur; nec hominibus, sed Dei nomini det gloriam.

7. *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Te, quisquis es, sive Doctor, sive Pastor, sive quispiam alius ex fidelium grege, compello. Quis inter te & alios discrimen fecit? Quis te aliis præstantiorem esse dedit, nisi Deus? Quæcumque sint vero dotes tuæ, quæcumque talenta & dona, sive naturalia, sive supernaturalia, nonne illa a Deo accepisti, seu auctore naturæ, seu gratiæ largitore? Quid ergo de illis gloriaris, quasi Deo accepta referre non deberes, sed tibi ex te ipso essent? Confer cum Joan. 3. 27. „ Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei da„ tum de cælo, *& cum Jacobi* 1. 17. Omne datum optimum, & omne „ donum perfectum, desursum est descendens a Patre luminum. *Quis te* „ *discernit? &c.* Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quam de „ suis meritis sic quemquam gloriari, tamquam ipse sibi ea fecerit, non „ gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit a malis, non quæ communis est „ bonis & malis. *Hinc etiam intelligere debemus*, Ab illa perditionis massa quę facta „ est per primum Adam, neminem posse discerni isi qui hoc donum habet quis„ quis habet, quod gratia Salvatoris accepit. Hoc autem Apostolicum testimo„ nium tam magnum est, ut beatus Cyprianus ad Quirinum scribens, ipsum „ subjecerit illi titulo, in quo ait, In ullo esse gloriandum, quando no„ strum nihil sit. *Proinde* Si quis sine gratia Dei, credentibus, volenti„ bus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, pe„ tentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinam „ non autem ut credamus, velimus, & hæc omnia, sicut oportet, age„ re valeamus, per infusionem & inspirationem sancti Spiritus in nobis „ fieri confitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subjicit „ gratiæ adjutorium, nec ut obedientes & humiles simus, ipsius gratiæ donum

Sola gratia Christi bonos discernit a malis.

S. August. lib. de Prædestin. Sanctor. c. 5.

S. August. lib. De Corrept. & Grat. c. 7.

Concil. Arausic. II. can. 5.

„ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti, Quid habes quod non „ accepisti?

8. *Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis, & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.* Eleganti ironia Corinthiorum doctores & ipsosmet Corinthios coarguit, ut eorum superbiam quasi inusto cauterio sanet. Jam, inquit, ad satietatem repleti estis fide, doctrina, sapientia, omnibusque interioribus bonis, ut vobis quidem videtur; ita ut nihil vobis expetendum superesse existimetis. Jam vos spiritualibus divitiis, scientia, virtutibus, donis tam abundantes reputatis, ut in alios etiam possitis effundere donorum redundantiam. Ex quo a vobis discessi, videmini vobis regnum Dei adepti, fidei plenitudinem, justitiæ, pacis, & felicitatis Evangelicæ consummationem, idque sine nostro ministerio & auxilio. Atque utinam vobis revera nihil spiritualium bonorum deesset. Utinam revera in Christo & per Christum regnetis, ut & nos vestræ felicitatis participes simus per caritatem, qua vestrum bonum nostrum putamus; vestra gloria, nostra est: Quandoquidem cuivis Præceptori perfectio discipulorum desiderabilis est. *Theophylact.*

9. *Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.* Tantum adest ut apud vos regnemus, & gloriose ac prospere agamus, ut alii, de quibus gloriamini, doctores vestri. Quin potius Deus nos Apostolos suos quasi hominum postremos, & præ ceteris viles & despectos, in theatrum hujus mundi produxit velut homines damnatos ad bestias. Non regno, temporalique felicitati, sed persecutioni & morti nos destinavit: & certamen nostrum, persecutiones, passiones mundo, seu præcipuis mundi creaturis, Angelis scilicet, hominibusque, bonis & malis spectandas proposuit. Omnes enim spectatores sunt, quamquam dispari studio favoris & odii, ut in spectaculis contingit. Concurrebant enim ad eorum spectaculum boni Angeli ad confortandum, mali ad impugnandum; boni homines ad compatiendum, & exemplum patientiæ sumendum, mali ad persequendum & irridendum. *S. Thomas, Lect. 2.*

10. *Nos stulti propter Christum: vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.* Nos vestro & sæculi judicio stulti censemur, quia crucem Christi prædicamus, & contemptum atque opprobria patimur, nosque periculis gravissimis objicimus Evangelii causa: vos autem vestro, sæculique judicio prudentes estis in Ecclesia seu Religione Christi, quem ita prædicatis, ut caute prospiciatis ne persecutioni pro ejus causa sitis expositi. Nos infirmi & imbeciles judicio sæculi sumus, propter ærumnas & afflictiones, quas Evangelii causa sustinemus, malis nequaquam obsistentes: vos autem fortes, quia secure vivitis sine tribulatione, & sapientia, eloquentia, amicitia hujus sæculi, mala imminentia facile repellitis. Vos nobiles, honore digni, vestro quidem judicio, in pretio habiti propter sapientiam & eloquentiam sæcularem, easque non indotatas, sed opibus auctas: nos autem obscuri, & despecti sumus mundo, qui parvifacit & contemnit quicquid externo splendore sapientiæ sæcularis, eloquentiæ, opum, humanique favoris destitutum est.

11. 12. 13. *Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus.* Ab initio prædicationis nostræ, & etiam nunc, inediam patimur, tenuissimo victu contenti, laceri ac pene nudi sumus, vestibus ad frigus arcendum necessariis desti- *Apostolica patientia.*

 tuti,

ruti, cum Pſeudo-Apoſtoli & Pſeudo-Doctores omnibus abundent; & contumelioſe tractamur, inflictis etiam verberibus; & certam quietamque ſedem non habemus, ubique locorum vagari compulſi cum vitæ continuo periculo ad circumferendum & propagandum Evangelium. *Et laboramus operantes manibus noſtris*. Ad laſſitudinem laboramus propriis manibus, ut nobis victum quæramus, nec cuiquam graves ſimus, *Maledicimur, & benedicimus*. Conviciis, calumniis, & contumeliis affecti, bene precamur, tantum abeſt ut convicia & maledicta regeramus. *Perſecutionem patimur, & ſuſtinemus*, patienti & æquo animo, abſque ullo vindictæ deſiderio, ſine ullo impatientiæ motu. *Blaſphemamur & obſecramus*. Conviciis affecti, humiliter & demiſſe reſpondemus obſecrantium more. *Tamquam purgamenta hujus mundi facti ſumus, omnium peripſema uſque adhuc*. Reputamur, velut ſordes everrendo collectæ, moxque rejiciendæ, ut lutum calceis adhærens, ut mortalium omnium viliſſimi, a Judæis & Gentibus. S. Ambroſius Serm. VIII. in Pſalm. 118. legit, *Tamquam luſtramenta hujus mundi facti ſumus*. Id eſt, velut homines viles & inutiles, qui tempore peſtis, aut alterius calamitatis publicæ Diis immolabantur a Græcis, ut civitates ſuas luſtrarent & expurgarent.

14. 15. *Non ut confundam vos, hæc ſcribo, ſed ut filios meos chariſſimos moneo*. Quæ autem ſcribo de noſtra apud vos vilitate & contemptu, deque aliorum Magiſtrorum gloria, non eo conſilio & animo ſcribo ut vos pudore ſuffundam; ſed vos admoneo officii veſtri tamquam filios, quos affectu paterno diligo. *Nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres*. Etſi multos magiſtros in doctrina Chriſti habeatis, non multos tamen patres habetis. Pædagogos, qui ab alio genitos ſuſcipiunt educandos & inſtituendos, patribus opponit, quia illi durius agere ſolent cum pueris, nec tanto in ipſos afficiuntur amore ac parentes. Et ego quidem a vobis ut pater ſpiritualis haberi debeo. *Nam in Chriſto Jeſu per Evangelium ego vos genui*. Nam in fide Chriſti, in Religione Chriſtiana, non mea, ſed ipſiuſmet Chriſti virtute, per Evangelii prædicationem ego vos genui.

16. 17. *Rogo ergo vos, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*. Vos adhortor ut me imitari ſtudeatis, quemadmodum ego Chriſtum Dominum noſtrum imitari ſtudeo. Filios enim decet patrem imitari. Quia parvuli adhuc & imperfecti erant, medium ſe inter ipſos & Chriſtum ponit, tamquam exemplar inferius & imitatione facilius. Ad Epheſios autem ſcribens in Chriſtiana perfectione magis provectos ait: *Eſtote imitatores Dei*. Cæterum hæc verba, *ſicut & ego Chriſti*, abſunt a Græcis codicibus, & Verſionibus Orientalibus, Syriaca, Arabica, Æthiopica. Non legit Ambroſiaſter. Extant tamen in divina S. Hieronymi Bibliotheca.

S. Chryſoſt. Hom. 13.

Epheſ. 5. 1.

Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus chariſſimus, & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ ſunt in Chriſto Jeſu, ſicut ubique in omni Eccleſia doceo. Ut autem diſcatis vitæ meæ inſtitutum, & converſationis rationem, miſi ad vos Timotheum, quem ut filium diligo. qui fidelem mihi præſtat operam in prædicatione Evangelii, qui cum mihi comes individuus adhæſerit, res meas intime novit. Ille vobis in memoriam revocabit quas regulas & præcepta tradam, quomodo vivam ipſe & vivendum eſſe doceam ſecundum Evangelium Chriſti Jeſu, & exempla quæ nobis præbuit. Quæ autem vos doceo, quæ a vobis exigo, non privata, non occulta, aut ſingularia ſunt; ſed omnibus Chriſtianis ad ſalutem neceſſaria, quæ propterea doceo ubique, in omnibus Eccleſiis ad eorum mores informandos.

18. 19. 20. *Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.* Quidam superbe se gerunt, & factiones excitant in Ecclesia, quasi non sim venturus ad vos, ut eorum superbiam comprimam auctoritate Christi. *Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit.* Mihi propositum est quantocyus ad vos venire, si Deo placuerit, a quo gressus hominis diriguntur: *& cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.* Experiar & probabo, non eorum grandiloquentiam & facundiam, quæ aures demulcet, sed quæ sit virtus & efficacia Spiritus sancti in illis, ut animas ad fidem ac pietatem moveant & convertant. *Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* Non in simplici professione, nec in sermonis cultu & eloquentia sæculari situm est regnum Dei; non his mediis regnum suum exercet in cordibus hominum, sed Spiritus sancti vi ac potestate, justitiam & pacem, omniaque opera bona efficiente.

21. *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in caritate, & Spiritu mansuetudinis?* Utrum e duodus eligitis? An ut veniens ad vos severitatem disciplinæ erga vos exerceam? quod necesse erit si peccata vestra id exigant: an ut vos resipiscentes paterna benignitate & mansuetudine consoler?

C A P U T IV.

Sensus Moralis.

1. *Sic nos existimet homo ut Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Regnum Dei & Jesu Christi, Ecclesia est. Hujus regni thesauri, ipsius Christi mysteria, merita, & gratiæ; hujus thesauri dispensatores, Ecclesiæ & animarum Pastores. Vestros Pastores reveremini & honorate, Christiani; siquidem Dei nomine & auctoritate vos docent, Christi vice vos regunt. Mediatores sunt Deum inter & vos. Preces vestras & vota illi offerunt; ejus Mysteria & mandata vobis exponunt, ejus Sacramenta vobis dispensant, ejus dona & gratias vobis procurant. *Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, ut annuntiem vobis verba ejus* (ait Moyses Israelitis.) Humiliamini, & contremiscite, Pastores; servi enim & dispensatores estis. Deo proinde rationem reddetis administrationis & dispensationis vobis creditæ, tanto accuratiorem, quanto pretiosiores & sanctiores sunt thesauri divinorum Mysteriorum & Sacramentorum, quorum vobis dispensationem commisit.

Pastores animarum sunt dispensatores Mysteriorum Dei.

Deuteron. 5. 5.

2. *Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur.* Deo fideles sint Pastores & Doctores in prædicatione & defensione veritatis, cum zelo prudenti, cum invicta constantia & fortitudine, omnibus mundi terroribus superiore. Fideles sint Christo, Sacramenta gratię ejus dispensando cum discretione & caritate, quando ubi, & quibus oportet, non dando *sancta canibus*, non projiciendo margaritas ante porcos, non admittentes indignos ad Sacramentorum participationem, Ecclesiasticę disciplinæ regulas in eorum dispensatione diligenter observantes. Fideles sint Ecclesiæ, & animabus Christi sanguine redemptis, illas in viam salutis dirigendo sanctis exemplis & doctrinis, vigilando sollicite ne fures & lupi gregem Domini invadant, dispergant, & perdant, alligando quod confractum est, reducendo quod devium, curando quod infirmum, confirmando quod imbecille, ad perfectionem Christianæ vitę cum patientia promovendo quod imperfectum, pacificando quod inquietum, & turbulentum, consolando

Pastorum & Doctorum fidelitas.

quod

quod triſte, ſublevando quod egenum & calamitoſum eſt. Fideles ſint miniſterio ſuo, non dominationem, non honores, non divitias, non quę ſua ſunt ullo modo quærentes, ſed laborem, crucem, fructum ſalutis animarum, unam Dei & Jeſu Chriſti gloriam, cujus miniſtri ſunt: & cum miniſterium ſuum impleverint, non extollantur, ſed dicant: *Servi inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus.*

Luc. 17. 10.

S. Joan. Chryſoſt. Homil. 10.

Hic jam quæritur inter diſpenſatores ut fidelis quis inveniatur. „ Diſpenſatoris fidelis eſt recte adminiſtrare quæ ſunt ei tradita, non ſua dicere „ quæ Domini ſunt, ſed contra Domino tribuere quæ ſua ſunt. Unuſquiſque hæc cogitans, & qui dicendi habet facultatem, & qui pecunias poſſidet, nempe quod res Domini ſunt ei creditæ, & non ſunt ſuæ, eas non „ apud ſe teneat, neque ſibi adſcribat, ſed Deo acceptas ferat, qui omnia „ donavit. Ad magnam perveniſti auctoritatem, & Eccleſiaſticam aſſecutus „ es adminiſtrationem; ne ingentes ſumas ſpiritus. Non tu acquiſiviſti gloriam, ſed Deus ea te induit. Parce ergo tamquam alinæ, ea non abutens, „ neque intumeſcens, ſed exiſtima te eſſe pauperem & inglorium. Neque „ enim ſi purpura regia tibi ſervanda eſſet tradita, oporteret abuti veſte, „ & eam corrumpere, ſed ei qui illam dedit conſervare diligentius. Dicendi facultatem accepiſti? Noli inflari, nec inſoleſcere. Tuum enim non „ eſt donum. Ne ſis ingratus & immemor in iis quæ ſunt Domini, ſed ea „ diſtribue conſervis: & neque iis efferaris tamquam propriis, neque parcas ut non diſtribuas. Diſpenſator divitiarum es, non dominus. Quomodo ergo quæ non ſunt tua conſumis in iis in quibus non oportet? „ Neſcis nos propterea eſſe accuſandos, quod eis male uſi ſumus? Ne dicas, Ego de meis conſumo, meis fruor, & ex iis voluptate me expleo. „ Non ex tuis, ſed ex alienis. Alienis dico, quoniam tu vis. Nam Deus „ vult eſſe tua, quæ pro fratribus tibi ſunt tradita. Fiunt autem tua, quæ „ ſunt aliena, ſi in alios inſumpſeris. Sin autem in te ipſum profuſe impenderis, quæ tua ſunt, fiunt aliena. Nam quoniam eis uſus es crudeliter, & dicis æquum eſſe ut eis ſolus ad tuas fruaris delicias; propterea ea dico aliena. Tua enim, ſunt etiam conſervorum communia, „ ſicut ſol eſt communis, & aer, & terra, & alia omnia: quemadmodum „ in corpore eſt & totius corporis, & uniuſcujuſque membri miniſterium. „ Quando autem fuerit unius ſolius membri, etiam propriam perdit operationem: ita etiam in pecuniis accidit.

Divites ſibi datas opes a Deo intelligant ut diſpenſatoribus.

Miniſter fidelis Chriſti nec laudes hominum quærit, nec prava judicia veretur.

3. 4. *Mihi autem pro minimo eſt ut a vobis judicer, aut ab humano die, ſed neque meipſum judico. Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum: qui autem judicat me, Dominus eſt.* Miniſtro fideli Chriſti Jeſu perinde eſt an laudetur an vituperetur ab hominibus: nec laudes eorum quærit, nec prava judicia, contemptum, maledicentiam admodum curat. Voluntas & lex Dei ſui, Regis ſui, qui eſt in ſancto, ejus regula eſt, non hominum opiniones & judicia. Teſtimonio conſcientiæ noſtræ magis credendum eſt quam judiciis hominum; ſed tamen Dei teſtimonio magis credendum quam noſtro proprio. Illius unius timendum judicium eſt, qui nos judicaturus ad veritatem dumtaxat ſuam, ad officia noſtra, ad gratias ſuas, ad opera noſtra attendet.... „ Non ideo bona eſt conſcientia „ mea, quia vos illam laudatis (ait S. Auguſtinus). Quid enim laudatis „ quod non videtis? Ille laudet, qui videt: ille etiam corrigat, ſi quid „ ibi videt quod oculos ejus offendit. Quia & nos non dicimus perfecte nos „ ſanos; ſed tundimus pectus noſtrum, & dicimus Deo, Propitius eſto, ne peccem. Sæpe cor noſtrum de ſe ipſo ſibi mentitur, conſilia ſua, intentionemque ſuam

S. Auguſt. Serm. 237. alias 49. De Verbis Domini.

suam non reprehendit, quia non satis accurate discutit. *Spirituum ponderator est Dominus: omnes viæ hominis patent oculis ejus ... Pravum est cor omnium, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus, scrutans cor, & probans renes: qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum.* Nos ipsos tamen judicemus, ne a Domino judicemur. Judicemus cor nostrum judicio discussionis, de quo ait Propheta. *Et meditatus sum nocte cum corde meo; & exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Nos ipsos judicemus judicio condemnationis quoad ea quæ manifeste mala sunt, ut nos Spiritus sanctus docet per os sancti Job: *Vias meas in conspectu ejus arguam: & ipse erit Salvator meus.* Sed nos ipsos ne judicemus judicio absolutionis, ne nos innocentes esse præsumamus, quia nos conscientia nostra non reprehendit. Quædam enim peccata nos latere possunt, quorum nihilominus coram Deo, quem nihil latet, rei sumus. *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.*

Proverb. 16. 2. *Jer. 17. 9. 10.* *Psalm. 76. 17.* *Job 13. 15.* *Job 9. 20.*

5. *Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus; qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique a Deo.* Quanta mala, quanta bona latent sub tenebris sæculi præsentis, & cordis humani! Quot cæca & temeraria judicia; quot injusta vituperia; quot falsæ laudes; quam mendax sæpe fama? Expectemus cum fide & pace lumen sæculi venturi, apertionem libri conscientiarum ab eo cui uni clausus non est; laudem publicam & remunerationem bonorum a Judice cujus nec scientia falli, nec integritas corrumpi potest. Ne de occultis & dubiis, quæ Dominus judicio suo reservat, temere judicemus. Judicium enim temerarium jus Dei usurpat, violat justitiam proximo debitam, lædit caritatem, occidit animam temere judicantis, si fiat in materia gravi. Non solum autem temerarium de personis, sed perversum de rebus judicium, quod longe perniciosius est, vitare debemus. „ Pertinet ad nos (inquit S. Augustinus.) ne perniciosa opinione fallamur, ut quia non possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus habeamus veram certamque sententiam. Hoc est, ut si ille vel ille homo utrum sit impudicus pudicus-ve nescimus; oderimus tamen impudicitiam, & pudicitiam diligamus: & si illum vel illum injustum esse justum-ve nescimus, amemus tamen justitiam & injustitiam detestemur, non quas nobis ipsi errando confingimus, sed quas fideliter, hanc appetendam, illamque vitandam in Dei veritate conspicimus: ut cum de ipsis rebus quod appetendum est appetimus, quod devitandum est devitamus, ignoscatur nobis quod de occultis hominum aliquando, immo assidue non vera sentimus. Hoc enim ad humanam tentationem pertinere arbitror, sine qua duci ista non potest vita, ita ut Apostolus diceret, *Tentatio vos non apprehendat nisi humana.* Quid enim tam humanum, quam non posse inspicere cor humanum; & ideo non ejus latebras perscrutari, sed plerumque aliud quam quod ibi agitur suspicari? Quamquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc est cogitationum alienarum, etsi suspiciones intelligere non possumus, quia homines sumus; judicia tamen, id est, definitas firmasque sententias continere debemus, nec ante tempus quidquam judicare, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis; & tunc laus erit unicuique a Deo.

Domini judicium expectandum: Temerarium de personis, perversum de rebus judicium vitandum est.

S. Aug. Tract. 90. in Joan. num. 2. *1. Cor. 10. 13.*

7. *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem*

S. Chrysost. Hom. 12.

Nihil habemus boni quod a Deo non acceperimus.

autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? „ Nihil habes domo allatum, ait S. Chrysostomus, sed a Deo acceptum. Quid ergo te habere præ te fers, quod non habes? At tu hoc habes, & alii tecum. Acceptum ergo habes, non hoc aut illud, sed omnia quæ habes. Non enim tua sunt hæc recte facta, sed gratiæ Dei. Etiamsi fidem dicas, ea extitit ex vocatione. Etsi dicas remissionem peccatorum, si dona & charismata, si docendi talentum, omnia inde accepisti. At ipse ex te ipso recte egisti? Non potes hoc dicere, sed accepisti, & propterea te effers, & tibi places? Propter idipsum vero oportebat te intra fines modestiæ continere. Non enim tuum est quod datum est, sed ejus qui dedit. Si enim accepisti, ab illo accepisti. Si autem non tuum accepisti, quid magnifice ac præclare de te sentis, tamquam habens tuum? „ Magnum in his Apostoli verbis Christianæ humilitatis documentum.

S. Aug. Serm. 2. in Psal. 70.

Hæc est tota scientia magna, hominem scire quia ipse per se nihil est, & quoniam quicquid est, a Deo est, & propter Deum est. Tota ergo *spes nostra in Deo sit, nihilque de nobis tamquam de nostris viribus præsumamus; ne nostrum facientes quod ab illo est, & quod accepimus amittamus ...... Commendat nobis Apostolus gratiam Dei, commendat nobis quia nos per nosmetipsos nihil sumus: commendat nobis, quia quicquid sumus, illius misericordia sumus; Quicquid autem ex nobis sumus, mali sumus.*

Gratiæ Dei adjutorium in vasis misericordiæ, documentum in vasis iræ.

S. Aug. l. 2. ad Bonifacium cap. 7.

Quis te discernit? Quid habes, quod non accepisti? Hoc est gratiæ Dei „ non solum adjutorium, verum etiam documentum: adjutorium scilicet in vasis misericordiæ; in vasis autem iræ documentum: in eis enim ostendit iram, & demonstrat potentiam suam, quia tam potens est bonitas ejus ut bene utatur etiam malis: & in eis notas faciat divitias gloriæ suæ in vasis misericordiæ: quoniam quod ab iræ vasis exigit justitia punientis, hoc vasis misericordiæ dimittit gratia liberantis: nec beneficium, quod quibusdam gratis tribuitur, appareret, nisi Deus aliis ex eadem massa pariter reis justo supplicio condemnatis; quid utrisque deberetur, ostenderet. *Quis enim te discernit*? utique ab iræ vasis, a massa perditionis, quæ per unum omnes misit in damnationem. Et tamquam respondisset, Discernit me fides mea, propositum meum, meritum meum. *Quid enim habes*, inquit, *quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* hoc est, quasi de tuo sit, unde discerneris. Ergo ille discernit, qui unde discernaris impertit, pœnam debitam removendo, indebitam gratiam largiendo.

Inanis est spiritualium bonorum, qui se divitem putat.

Apocal. 3.

S. Chrysost. Hom. 12.

8. *Jam saturati estis, jam divites facti estis, sine nobis regnatis, &c.* Vere inanis & inops est spiritualium bonorum, qui se plenum ac divitem putat, ac de donis sibi collatis gloriatur. *Dicis, Dives sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Non ita qui vere spirituales & pii sunt. Paucis saturari (inquit S. Chrysost.) est animi imbecilli, paucis existimare se ditari, est nauseantis & miseri. Insatiabilis enim res est pietas: & mentis est puerilis arbitrari se totum accepisse: & cum vix incœperit, se efferre ac magnifice de se sentire, tamquam finem apprehenderit.

Spectaculum Deo dignum Christiani cum dolore congressus.

9. *Spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus.* Ministerium & officium suum implere, animo fideli, constanti, intrepido, semperque tranquillo, inter adversa, inter opprobria, ludibria, maledicta, persecutiones, vexationesque mundi, spectaculum est dignum veneratione hominum, angelorum admiratione, Dei ipsius oculis & commendatione. *Bonum agonem subituri estis*, aiebat Tertullianus ad Martyres, *in quo agonothetes Deus*

vivus

vivus est, Xistarches Spiritus sanctus, corona æternitatis, brabium angelicæ substantiæ politia in cælis, gloria in sæcula sæculorum. Quam pulchrum „ spectaculum Deo, cum Christianus cum dolere congreditur; cum ad-„ versum minas & supplicia componitur, cum strepitum mortis & hor-„ rorem carnificis inripiens inculcat, cum libertatem suam adversus reges „ & principes erigit, soli Deo, cujus est, cedit... Vicit enim, qui quod „ contendit obtinuit. *Minucius Felix.*

10. 11. 12. *Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo. nos infirmi, vos autem fortes, vos nobiles, nos autem ignobiles*. Prudentia humana nulli se discrimini exponit, vel famæ, vel auctoritatis, vel favoris, vel fortunæ, suum ut fideliter impleat officium: prudentia vero Evangelica omne discrimen subire, omnia pati, omnium jacturam facere potius eligit, quam ut suo desit officio. Christus ipse per Prophetam de se ait: *Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis*. Et ejus discipuli pro ejus nomine, veritate, gloria, pro ejus Ecclesia contemni, vexari, conculcari formidabunt? Prudentia Evangelica omnia pati potius eligit, quam ut suo desit officio. *Psalm. 21. 7.*

Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, &c. Quam longe distant ab Apostolica vivendi ratione quidam ex Ordine Ecclesiastico Viri, quorum mensæ opiparæ & delicatæ, currus magnifici, ædes superbæ, pretiosa suppellex, vita mollis & inutilis Ecclesiæ, dum interim de bonis Ecclesiæ vivunt, quæ sunt *Oblationes fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum?*.... Veri Christi discipuli non sunt, qui maledictis maledicta rependunt, convitia conviitiis, persecutionibus vindictam. Patientia Christiani hominis propria dos est, non Philosophi sæcularis. „ Nos au-„ tem, *inquit S. Cyprianus*, qui Philosophi non verbis, sed factis sumus; „ nec vestitu sapientiam, sed veritate præferimus, qui virtutum conscien-„ tiam magis quam jactantiam novimus; qui non loquimur magna, sed „ vivimus; quasi servi & cultores Dei, patientiam quam magisteriis cæle-„ stibus discimus, obsequiis spiritalibus præbeamus. Diligenda res homini, „ quæ Deo chara est. Bonum quod amat, majestas divina commendat... „ Patientia Dei res est; & quisquis lenis, & patiens, & mitis est, Dei „ patris imitator est. *Hanc Jesus Christus Dominus noster non solum verbis „ docuit, sed implevit & factis*: & Omnes ejus actus ab ipso statim ad-„ ventu patientia comite signantur. Patientia hominis Christiani propria dos est. *S. Cyprianus, lib. De bono Patientiæ.*

14. *Non ut confundam vos hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo*, &c. Caritas cum severitate, verborum lenitas cum increpatione jungenda est ut Dei negotium in animarum conversione peragatur. Pastorum sermones patris amorem, magis quam imperium & dominationem spirare debent. Sic ovium amorem sibi, immo Christo conciliant: sic novos filios in ipso generant verbo veritatis. *Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui*.

16. *Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Quis se ipsum ut exemplar fidelibus imitandum proponere potest, nisi qui se ipsum Christo perfecte conformaverit, ejusque imaginem in se expresserit, omnium ejus virtutum imitatione, ac præsertim humiliationum & crucis amore? Verumtamen Pastores & Rectores animarum prælucere ipsis debent sanctæ conversationis exemplo, ut eas ad Christum perducant, & in ejus imaginem ipsas transforment, quod exemplis magis perficitur quam verbis. Nec tamen excusantur, qui Pastores habent ab imitatione Christi remotissimos, Apostolo dissimillimos... „ Si facio quæ dico, vel quæ au-„ dio; (aiebat S. Augustinus ovibus suis) imitatores mei estote, sicut Rectores animarum prælucere ipsis debent sanctæ conversationis exemplo. *S. Aug. Serm. 179. alias De Diversis 27.*

„ & ego

„ & ego Christi. Si autem dico, & non facio, Dominum audite : *Quæ „ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite*. Ergo si bene de me sentis, laudas me: si male sentis, accusas me, sed non excusas te. Quomodo enim te excusabis, si in malum Prædicatorem veritatis verbum Dei tibi dicentem, & sua mala opera facientem contorqueas accusationem; cum Dominus tuus, Redemptor tuus, effusor pretii, aggregans te militiæ suæ, & faciens de servo suo fratrem suum, non te desinat commonere, & dicat, *Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite? Dicunt enim, & non faciunt*. Bona dicunt, mala faciunt: tu audi bona, & noli facere mala.

20. *Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute*: Doctrinam salutis non sola docet lectio, sed unctio; non littera, sed Spiritus. *Nemo recte discit quæ pertinent ad vivendum cum Deo, nisi fiat a Deo docilis Deo, cui dicitur in Psalmo*, Doce me facere voluntatem tuam, quoniam tu es Deus meus. *Unde & ipsi Timotheo idem dicit Apostolus, loquens utique ad „ discipulum doctor*, Tu autem persevera in iis quæ didicisti, & credita „ sunt tibi, sciens a quo didiceris. *Sicut enim corporis medicamenta, quæ hominibus ab hominibus adhibentur, nonnisi eis prosunt, quibus Deus operatur salutem, qui & sine illis mederi potest, cum sine ipso illa non possint, & tamen adhibentur: ita & adjumenta doctrinæ tunc prosunt homini adhibita per hominem, cum Deus operatur ut prosint, qui potuit Evangelium dare homini, etiam non ab hominibus neque per hominem*. Sæcularis eloquentiæ splendor animas non convertit. Regnum Dei non amplificant ac promovent Concionatores qui id unum sibi proponunt, ut demulceant aures auditorum; qui adulterorum instar voluptatem quærunt, non prolem, *adulterantes verbum Dei*. Non promissa, sed opera; non folia, sed fructus Deus in agro Ecclesiæ suæ quærit, sinceræ (inquam) pietatis fructus, quos Spiritus sancti virtus parturit. Ministerium quidem suum Prædicatores & Pastores exhibent : sed ut obedienter & fructuose verbum Dei audiatur, *habet qualibet granditate dictionis majus pondus vita dicentis*.

S. Aug. lib. 4. De Doctrina Christiana. Psal. 142. 10. 2. Tim. 3. 14.

Non eloquentia sæculari, sed virtute Dei animarum conversio peragitur.

S. August.

21. *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate & Spiritu mansuetudinis?* Non modo mansuetudinem, sed severitatem præ se ferre debet caritas, prout convenire Animarum saluti judicat prudentia spiritus. Nam *& virga caritatem habet. Sed aliud est caritas severitatis, aliud caritas mansuetudinis. Una quidem caritas est, sed diversa in diversis operatur*. Sic S. Stephanus inimicos objurgabat, & pro illis orabat; ore sæviebat, corde diligebat. Sævit caritas, sed more columbino. Deum imitatur, qui *quem diligit, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit*. „ Erga subditos inesse Rectoribus debet & juste consulens misericordia, „ & pie sæviens disciplina. Hinc est quod docente Veritate, per Samaritani studium semivivus in stabulum ducitur, & vinum atque oleum „ vulneribus ejus adhibetur : ut per vinum mordeantur vulnera, per „ oleum foveantur. Necesse quippe est ut quisquis sanandis vulneribus „ præest, in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: „ quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum foveantur sananda. Miscenda ergo est lenitas cum severitate, faciendum quoddam „ ex utroque temperamentum : ut neque multa asperitate exulcerentur „ subditi, neque nimia benignitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem „ bene illa tabernaculi Arca significat, in qua cum tabulis virga simul „ & manna est: quia cum Scripturæ sacræ scientia in boni Rectori „ pectore.

Caritas severitatis, & caritas mansuetudinis.

S. August. lib. 3. Contra Parmenian. c. 1.

Hebr. 12. 6.

S. Gregor. M. Pastoral. Cura 2. p. cap. 6.

Hebr. 9.

„ pectore si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc David „ ait: *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt*. Virga enim per- „ cutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ quæ feriat, „ sit & consolatio baculi quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emol- „ liens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate sæ- „ viens: sit pietas, sed non plus quam expedit parcens: ut dum se in „ arce regiminis justitia clementiaque permiscet, is qui præest, corda sub- „ ditorum & terrendo demulceat, & tamen ad terroris reverentiam de- „ mulcendo constringat.

Psalm. 22.

C A P U T V.

Sensus Litteralis.

1. OMnino *auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat*. Certa & constans fama est impudicos concubitus inter vos inveniri, & quidem tam nefarios, tam horrendos, ut vix inter populos a Dei fœdere alienos, inter idolorum cultores similia flagitia perpetrentur; adeo ut unus ex vobis, suo nimis notus scelere, noverca sua velut concubina utatur, idque patre adhuc vivente. Confer cum II. *Corinth*. 7. 12.

Corinthius incestuosus ab Apostolo excommunicatur.

2. *Et vos inflati estis; & non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit*. Et vos tumore superbiæ inflati estis, quasi conscii minime sitis illius sceleris: & non potius lugentes (ut decebat) ob publicum illud scandalum, procurastis ut e publico Ecclesiæ cœtu per excommunicationem ejiceretur, ac diris devoveretur, qui facinus tam horrendum commisit.

3. 4. 5. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est*. Ego licet absens corpore, animo tamen & sollicitudine Apostolica præsens, jam decrevi sententiam ferre in eum qui flagitium istud perpetravit, ac si præsens essem; ut quod in Ecclesia vestra neglexistis, auctoritate mihi a Christo commissa suppleatur. *In nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu, tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi*. Decrevi, inquam, vice & auctoritate Domini nostri Jesu Christi, qua fungor ut ejus Apostolus, ut in publico Ecclesiæ cœtu, cui spiritu præsens adero, ad exemplum & terrorem ceterorum, tanti criminis reus, potestate a Domino nostro Jesu Ecclesiæ data, per excommunicationis sententiam a Sacrorum participatione & fidelium societate exclusus, diaboli tyrannidi & incursibus dimittatur; ut pœna gravitati sceleris respondeat. Interimatur in eo scelerata carnis concupiscentia, per quam peccavit, ut anima salva sit, & consequenter ex consortio ejus corpus salutis particeps fiat in die judicii. Vel, decrevi non solum ipsum e cœtu Ecclesiæ ejicere, sed etiam tradere satanæ corporaliter affligendum ac vexandum, ut castigata & mortificata carne anima salva fiat. *Hinc docemur*, inquit Theodoretus, *quod eos qui segregantur, & ab Ecclesiastico corpore separantur, invadit diabolus, illos gratia destitutos inveniens*.

S. Ambr. l. 1. De Pænitent. cap. 13. S. Aug. lib. 3. Contra Epist. Parmen. cap. [illegible] S. Chrys. Ho[illegible] 15. Theophyl. Oecumen. S. Thomas, Lect. 1.

6. 7. Non

6. 7. *Non est bona gloriatio vestra*. Nulla vobis est ratio gloriandi, quasi insontes sitis, multisque donis abundetis. *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* acido sapore suo inficit: sic homo improbus totam societatem vitio suo facile imbuit & commaculat. *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi*. Omnia per quæ corrumpi potest Ecclesia, eliminate; incestuosum hunc e cœtu vestro divina censura excludite, ne mores aliorum corrumpat: ut sitis populus sanctus, vitæ novitate spectabilis, sicut per baptismum facti estis a fermento peccati puri & sancti, & eo ipso quo vos Christi discipulos profitemini, abstinere debetis ab omnibus iis per quæ corrumpi mores solent. Sensus est mysticus legis latæ *Exodi* 12. *vers.* 18. 19. *&* 20. de azymis comedendis, & fermento eliminando e domibus Israelitarum septem diebus Paschalibus. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*. Pascha enim Christianorum, cujus Pascha Judæorum typus fuit, id est, agnus Paschalis, Christus est in cruce pro nobis immolatus.

8. *Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ sed in azymis sinceritatis & veritatis*. Festum igitur illud, Pascha, quod nobis perpetuum est, celebremus, non in fermento veteris vitæ, peccatis infectæ, neque in operibus malignitatis & doli; sed in sinceritate & veritate, per azymos panes, quibus Israelitæ in Paschalibus epulis vescebantur, significata.

9. 10. *Scripsi vobis in Epistola, ne commisceamini fornicariis*. Scripsi vobis antehac in Epistola quadam, ne commercium ullum aut familiaritas vobis intercederet cum scortatoribus & impudicis hominibus. *Non utique cum fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse* (Quod quidem non intellexi, nec intelligi volui de fornicariis, qui sunt extra Ecclesiam, sive Ethnicis, mundum perditum componentibus) aut cum avaris, id est cum iis qui numquam satis habent, sed rem suam per fas & nefas augent; aut cum rapacibus id est, cum hominibus iis qui non modo furtim, fraude & dolo, sed aperta vi aliena rapiunt; aut cum idolorum cultoribus; ethnicos (inquam) his deditos criminibus ut vitaretis, nullumque cum ipsis commercium haberetis, non præcepi. Id enim observare vobis impossibile esset: alioquin vobis ex hoc orbe migrandum esset, qui hujusmodi hominibus plenus est. Nec ab eorum convictu vos omnino abstinere convenit.

S. Aug. lib. 3. Contra Parmenian. cap. 1.

„ Opus enim vestrum in hoc mundo illud est, ut peccatores Christo ad „ salutem lucremini. Quod fieri non poterit, si eorum colloquia convi- „ ctumque fugiatis.

Flagitiosorum seu publicorum peccatorum familiaritas vitanda.

11. *Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere*. Verumtamen eo sensu scripsi vobis ut nullum haberetis commercium cum ejusmodi hominibus: si quis Christianam Religionem profitetur, ac a vobis vult frater nominari, & nihilominus fornicator est notorius & famosus, aut infidelium sacris se admisceat vel idolum colendo, opere saltem externo & solemnibus ceremoniis, vel de idolothytis edendo; aut avaritiæ, vel ebrietati, aut maledicentiæ, aut rapinæ rei alienæ palam deditus, ac in illis vitiis hærens: cum hujusmodi criminum reis nec mensam quidem habeatis communem: eorum familiaritatem, contubernium, & consortium modis omnibus fugite, tum ut pudore affecti, & peccati sui horrore perculsi, ad pœnitentiam convertantur; tum ne ceteros pravo exemplo corrumpant; tum ne eorum criminibus Ecclesia connivere videatur.

12. 13. *Quid enim mihi de iis qui foris sunt, judicare?* Quid enim ad me attinet de infidelibus, qui extra Ecclesiam sunt, nec illius spirituali jurisdictioni ullo modo subsunt, judicare, sive eos punire? *Nonne de iis qui intus sunt, vos judicatis?* Nonne jus habetis judicandi eos qui ad Ecclesiam vestram pertinent, eosque castigandi; & si contumaces sint, a vestra consuetudine segregandi? Non ad omnes Corinthios promiscue, sed ad Præsides Ecclesiæ, hæc Apostoli verba referuntur. *Nam eos qui foris sunt, Deus judicabit.* Infideles enim Dei judicio relinquendi sunt, qui puniet eos suo tempore. Vos autem, quod est officii vestri, & quod in vobis est, *Auferte malum ex vobis ipsis.* Sceleratum istum, incestuosum hominem a vestro consortio per Ecclesiasticam disciplinam segregate. Sententia est ex *Deuteronom.* 24. 7. apposite ab Apostolo usurpata: *Hoc enim nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio,* (ait S. August.) *S. Aug. lib. 2. Retract. c. 17. Idem Quæst. 39. in Deuter.*

CAPUT V.

Sensus Moralis.

1. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, &c.* Gravius longe crimen est impudicitia Christiani quam infidelis, siquidem tollit membra Christi, ut faciat membra meretricis; polluit templum Spiritus sancti, violat carnem baptismo sanctificatam, Christi corpore & sanguine pastam, gloriosæ resurrectionis candidatam. Quale probrum, ut vos Dei filii, Christi fratres, mysteriorum ejus participes, ad cœleste regnum vocati, Ecclesiæ virginis alumni, impudicitiæ serviatis? Castitas veri Christiani caracter. „ Nos pudorem non facie, sed mente præstamus (*inquit Minucius Felix*) unius matrimonii vinculo libenter inhæremus. Cupiditate procreandi aut unam scimus, aut nullam. Convivia non tantum pudica colimus, sed & sobria. Nec enim indulgemus epulis, aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus, casto sermone, corpore castiore. Plerique inviolati corporis virginitate perpetua fruuntur potius quam gloriantur. Tantum denique abest incesti cupido, ut nonnullis rubori sit etiam pudica conjunctio. *Impudicitia Christiani longe gravior quam infidelis.*

2. *Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.* Publicas lachrymas postulant publica peccata & scandala. Ob unius crimen tota ingemiscat Ecclesia necesse est. Unius enim corporis mystici membra sumus: & si patitur unum membrum, compatiuntur cetera membra. „ Non potest corpus de unius membri vexatione lætum agere: condoleat universum, & ad remedium collaboret necesse est. In uno & altero Ecclesia est, Ecclesia vero Christus. Ergo cum te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Æque illi cum super te lacrymas agunt, Christus patitur, Christus Patrem deprecatur. Facile impetratur semper, quod Filius postulat. *Publicas lacrymas postulant peccata publica.* *Tertull. l. De Pœnit. c. 10.*

3. 4. 5. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, &c. Tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.* Excommunicationis pœna quam terribilis, qua peccator a Sacramentorum participatione, a Mensa Dominica, a communicatione orationis, & conventus, & omnis sancti commercii relegatur; qua traditur satanæ capitali generis humani inimico ut membrum ejus, *Tertullian. in Apolog.*

 ut man-

ut mancipium ejus, Christi Jesu protectione destitutus, armis spiritualibus nudatus! Verum longe horribilius ac terribilius peccatum est, quod pœnam tam gravem promeretur. Quanta ergo sollicitudine fugiendum? Pœna porro illa in spiritu & virtute Domini nostri Jesu Christi infligenda est, secundum intentionem ejus, secundum Ecclesiæ regulas, ad emendationem & salutem peccatoris, ad terrorem aliorum, ad contagium mali ab Ecclesia avertendum. Finis excommunicationis idem qui Incarnationis & Passionis Christi, scilicet destructio corporis peccati. Quam grave malum peccatum est, cui sanando tam acre remedium adhibetur! Ut vero peccatori contumaci & in peccato perseveranti prosit ad salutem medicinalis censura, solius gratiæ Domini nostri Jesu Christi virtus est, cujus bonitas & misericordia graviora mala in remedia saluberrima convertit: cum e contrario malitia hominis excellentioribus remediis abutatur ad morbos insanabiles animæ suæ procurandos, ad salutem suam æternam profligandam. *Cum ad talem vindictam necessitas cogit, humilitas lugentium debet impetrare misericordiam, quam repellit superbia sævientium: nec illius ipsius qui de medio fratrum tollitur debet negligi salus; sed ita agendum est, ut ei talis vindicta sit utilis; & agendum voto & precibus, si corrigi objurgationibus non potest. Imitandus Apostolus, qui fraternam ab eo non separat caritatem, quem de fraterna congregatione præcipit separari.* Cum igitur quisque fratrum, id est Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est, id est, cum ea dilectione de qua alibi præcipit dicens, *Ut inimicum non eum existimetis, sed corripite ut fratrem:* Non enim ad eradicandum, sed ad corrigendum. Quod si se non agnoverit, neque pœnitendo correxerit, ipse foras exiet, & per propriam voluntatem ab Ecclesiæ communione dirimetur. Nam & ipse Dominus cum servis volentibus zizania colligere dixit, *Sinite utraque crescere usque ad messem*: præmisit causam dicens, *Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum.* Ubi satis ostendit, cum metus iste non subest, sed omnino de frumentorum stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita cujusque crimen notum est, & omnibus exsecrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere; *non dormiat severitas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior conservatio caritatis.* „ Tunc autem hoc sine labe pacis & unitatis, & sine læsione frumentorum fieri potest, cum congregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine quod anathematur, aliena est. Tunc enim adjuvat Præpositum potius corripientem, quam criminosum resistentem: tunc se ab ejus conjunctione salubriter continet, ut nec cibum quisquam cum eo sumat, non rabie inimica, sed coercitione fraterna. Tunc etiam ille & timore percutitur, & pudore sanatur, cum ab universa Ecclesia se anathematum videns, sociam turbam cum qua in delicto suo gaudeat, & bonis insultet, non potest invenire.

Excommunicatio terribilis pœna. Medicinalis esse debet.

S. Aug. lib. 3. Contra Parmenian. cap. 1. & seq.

2. Thess. 3. 15.

6. *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Nihil pravis exemplis periculosius, quia ceteros illiciunt & provocant ad peccandum; vel certe peccati participes & conscios faciunt, dum consentiunt peccanti, saltem non corrigendo cum possunt, secundum illud Rom. 1. *Digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Ideo maxima cautione opus est ad pravorum exemplorum corruptionem avertendam. Hic autem excommunicationis finis est, ut unius morbidi

Malorum exemplorum periculum.

bidi membri abscissione totum corpus a contagione morbi servetur. *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Male affici facilius est, quam bene; vitiari, quam sanari. Malos facilius imitatur maxima pars hominum quam bonos. Adeo propensa ad malum est humana voluntas.

7. *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* Quam sancta est Christianismi professio, tam sancti & casti sint Christianorum mores. Christus se ipsum victimam obtulit Patri, sanguinem suum profudit, pro nobis mortuus est, ut hanc sanctitatem nobis promereretur: quid illam negligimus? Quid ab illa tam facile excidimus? O adorandam Paschatis nostri victimam, id est, transitus nostri a peccato ad justitiam; ab Adami vetustate ad vitæ novitatem in Christo Jesu; a captivitate diaboli, ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Perpetuum Pascha Christianis agendum est, ideoque perpetuo abstinere debent a fermento veteris ac pravæ conversationis. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* Sicut ergo sanguine agni Paschalis illito postibus liberati sunt Israelitæ ab excidio, ita & Christiani per aspersionem sanguinis Jesu Christi a peccato & ab æterna damnatione illi debita liberantur.

Perpetuum Pascha Christianis agendum.

8. *Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* „Fermentum vetus superbia „est & vana gloria. Superbia quippe ex vetustate primi hominis, qui superbia lapsus est, quasi fermentata & corrupta mente facit elatos in unam „conspersionem, qui sibimet in eam simili jactantiæ vanitate consentiunt. „Et gloriari quidem non de peccatis suis, sed super alterius peccata, tamquam ex comparatione innocentiæ suæ, modicum videtur fermentum; „quia de suis etiam iniquitatibus gloriari, multum fermentum est: sed „& illud modicum totam massam corrumpit. Cadit enim superbus merito „superbiæ suæ, & incipit etiam peccata sua defendendo velle gloriari. Ideo „Apostolus ait. *Non est bona gloriatio vestra: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi:* Statimque subjunxit: *Etenim Pascha nostrum* „*immolatus est Christus:* ut tantæ humilitatis exemplo discerent expurga„re vetus fermentum, id est, quicquid in eis superbiæ de veteri homine „remansisset. *Itaque*, inquit, *epulemur*, diem festum celebremus, non uti„que unam diem, sed totam vitam: *Non in fermento veteri, neque in fer*„*mento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Malitia „quippe & malignitas est velut de alieno peccato gloriari, quasi tunc de„beat de justitia sua quisque gaudere, cum alium justum esse non conspe„xerit. Sinceritas autem & veritas est, etiamsi proficit aliquis, meminisse „quid fuerit, & multo magis misereri lapsorum, quandoquidem ipse ere„ctus est a lapsu suo per Christi misericordiam, qui sine ullo suo peccato se „pro peccatoribus humiliavit... Eo autem studiosius expurgandum est vetus illud superbiæ fermentum, quod Deus permittat sæpius ut superbiæ merito cadant homines in aliquod apertum manifestumque peccatum, etiam impudicitiæ, unde sibi displiceant, qui jam sibi placendo ceciderant.

Superbia vetus fermentum. *S. Aug. l. 3. contra Parmenianum, c. 2.*

Permittit sæpe Deus ut homines merito superbiæ cadant in aliquod apertum manifestumque peccatum.

S. Aug. lib. 4. De Civit. Dei, cap. 13.

11. *Nunc autem scripsi vobis non commisceri: Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere.* Non de mundo, ut ait Apostolus, sed heu, de Ecclesia jam exeundum esset, si Christiani horum criminum rei necessario vitandi essent. Minora modo non sunt vitia ista quam initio nascentis Ecclesiæ, sed ea parvifaciunt homines corrupti, *Pensantes ea non in statera æqua divinarum Scripturarum, sed in statera dolosa* consue-

S. Aug. ibid. Peccata in statera divinarum Scri-

pturarum, non in statera consuetudinum pensanda sunt.

consuetudinum suarum. Quicquid enim sceleris & iniquitatis inebriat multitudinem, amittit examinis veritatem. Sed ideo sunt tamquam sincerissimum speculum proposita hominibus Oracula cœlestium paginarum, ut ibi quisque videat quodlibet peccatum quantum sit, quod forte magnum est, & male viventium cæco more contemnitur. Quam ingens nunc esset Christianorum excommunicatorum numerus, si fornicatores omnes, si avari, si ebriosi, si maledici excommunicatione plecterentur, & non solum a Mensa Dominica, sed etiam a communi convictu removerentur? O deplorandam, tametsi necessariam indulgentiam, cujus necessitas ex multitudine peccantium, & criminum redundantia & colluvie oritur! Pravorum hominum societatem vitemus, quantum in nobis est, cum publicis peccatoribus, cum impudicis, cum avaris, cum ebriosis, cum maledicis, familiaritatem ne ineamus, quantum nobis possibile est... O ubi estis fontes lacrymarum? *Esse jam inter nocentes innoxium, criminis est; malos quisquis non imitatur, offendit. Consensere jura peccatis, & cœpit licitum esse quod publicum est.*

S. Cypr. Epist. 1. ad Donatum.

12. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* Multi sunt ex iis qui Christiano nomine gloriantur, quorum familiaritas, convictus, conversatio longe periculosior est conversatione Paganorum; sed qui in Ecclesia sic vivunt, ab Ecclesiæ spiritu alieni sunt; solo nomine, non re Christiani.

13. *Auferte malum ex vobis ipsis.* In id incumbere studiis omnibus debemus, ut hominem peccati, pravam concupiscentiam, quæ in nobis habitat, & cor nostrum corrumpere potis est, ex nobis ipsis per sanctam mortificationem auferamus. Demus operam ut caritas in nobis augeatur, ut cupiditas minuatur.

CAPUT VI.

Sensus Litteralis.

Christiani contra fratres suos Christianos ad infidelium tribunalia litigare non debent.

Psal. 57. 11. *Lætabitur justus cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* Psal. 149. *Et gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus.* Matth. 19. 28. *Sedebitis & vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.*

1. 2. 3. *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos?* Quomodo aliquos vestrum non pudet, pro rebus temporalibus, fratres suos Christianos in judicium vocare ad infidelium tribunalia? Quid ab ipsis justitiam quæritis, quam non habent? Siquidem veræ virtutes in iis non sunt, qui fide & religione sunt destituti? Cur non potius lites vestras judicandas permittitis Christianis, quasi delectis arbitris, quorum sententiæ ex compromisso stetis? Hanc litigandi coram ethnicis judicibus audaciam graviter Apostolus noster perstringit, quod cum scandalo infidelium, & Christianæ Religionis dedecore & injuria conjunctæ essent hujusmodi lites; siquidem apud judices infideles detegebantur Christianorum vitia, dissidia, avaritia, injuriæ mutuæ. *An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt?* Eam esse nescitis Christianorum, qui sancte vixerint, dignitatem & auctoritatem, ut mundum reliquum, id est totum genus infidelium & reproborum sint judicaturi, non sola comparatione vitæ suæ, virtutumque suarum, quibus improba illorum vita damnabitur; sed approbatione sententiæ in illos a Christo Domino latæ in die judicii; quin etiam proferendo quodam modo sententiam ut assessores Christi judicis, quod pertinet ad Apostolos, & eorum similes, qui contemptis rebus mundi, solis spiritualibus inhæserunt. *Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?*

tis? Et si per vos infideles & reprobi judicabuntur in causa maximi momenti, ubi de æterna salute vel damnatione agetur, vos-ne indignos censetis qui de rebus caducis, quæ minimi sunt momenti, judicetis; ut ideo ad Judices Ethnicos lites vestras referre oporteat? *Nescitis quoniam Angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?* Nescitis quod Angelos malos judicabimus, non solum suffragiis nostris eorum damnationem probantes; sed eorum malitiam, superbiam, imbecillitatem traducentes, eisque tamquam a Christo, & a nobis per ejus gratiam victis, projectis, ac damnatis insultantes? Quanto magis digni habendi sumus, nos fideles, qui de rebus ad usum præsentis vitæ pertinentibus judicemus?

4. 5. 6. *Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Si lites inter vos habeatis de rebus ad usum hujus vitæ pertinentibus, eos qui minimi sunt in Ecclesia potius judices arbitros deligite, quam ut causas vestras ad infidelium tribunalia deferatis. *Ad verecundiam vestram dico.* Quod dico, Minimos Ecclesiæ, ignobiliores & minus spirituales a vobis eligendos esse ad judicandum de rebus terrenis, propterea dico ut vobis pudorem salutarem incutiam. *Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?* Itane vos qui de sapientia gloriamini, viris prudentibus & jurisperitis destituti estis, ut ne unus quidem inter vos inveniri possit, qui ex æquo & bono judicare valeat inter fratres suos de rebus temporalibus contendentes? *Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles.* Christianus Christianum, quem ut fratrem diligere debet, in jus vocat, & quidem ad Ethnicorum tribunalia, quod longe gravius.

7. 8. *Jam quidem omnino delictum est in vobis quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* Lites hujusmodi quas inter vos habetis, sine peccato non sunt, cum ex cupiditate oriantur, caritatem lædant, ultionis libidine ut plurimum agitentur, scandalum pariant, vix stent cum animi præparatione ad detrimentum rerum temporalium subeundum potius quam Deus vel leviter offendatur. Cur non potius æquo animo injurias sustinetis, & fraudes patimini, quam ut cupiditati succumbatis, & lites cum tanto Ecclesiæ offendiculo persequamini? *Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus.* At vos tantum abest ut patienter feratis injuriam, & fraudem, ut etiam inferatis & faciatis, & id quidem fratribus, ejusdem fidei consortibus. *Omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos.* Etenim „ vel ipsum litigare odiosum est. (ait Theodoretus) *Quare non magis injuriam accipitis? &c.* Hæc pertinent ad *legem perfectiorem*. ἥττημα, quod Vulgatus interpres vertit *delictum*, alii *minorationem* seu *diminutionem*, *dejectionem*, *defectum*, *imperfectionem* vertunt, S. Chrysostomus. S. Augustinus, Sedulius, Primasius, Ambrosiaster *peccatum* proprie dictum interpretantur; quos sequitur S. Thomas. S. Augustini locum describere convenit. *Nam & hic posset putari, judicium habere adversus alterum non esse peccatum, sed tantummodo id extra Ecclesiam velle judicari, nisi adjungeret Apostolus*, Jam quidem omnino delictum est, quia judicia habetis vobiscum. *Et ne quisquam hoc ita excusaret, ut diceret se justum habere negotium, sed iniquitatem se pati, quam vellet a se judicum sententia removeri, continuo talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit*, Quare non „ magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? *Ut ad illud* „ *redeatur quod Dominus ait*, Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & judicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. *Et alio loco.* Qui abstu- „ lerit

Lites vix sine peccato sunt.

S. Chrys. Hom. 16. S. Aug. Enchiridii, cap. 78. S. Thomas, Lect. 2.

Matth. 5. 40. Luc. 6. 30.

„ lerit tua, noli repetere. „Prohibuit itaque suis de sæcularibus rebus cum „ aliis hominibus habere judicium: ex qua doctrina Apostolus dicit esse „ delictum. Tamen cum sunt in Ecclesia talia judicia, finiri inter fratres „ fratribus judicantibus, extra Ecclesiam vero terribiliter vetat; manife- „ stum est etiam hic quid secundum veniam concedatur infirmis. Propter „ hæc atque hujusmodi peccata, & alia, licet iis minora, quæ fiunt ver- „ borum & cogitationum offensionibus, Apostolo Jacobo confitente ac di- „ cente. *In multis enim offendimus omnes*, oportet ut quotidie crebroque „ oremus Dominum, dicentes, *Dimitte nobis debita nostra*.

Peccata a regno Dei excludentia.

9. 10. *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt?* An ignoratis injustos eos, qui gravem injuriam aliis inferunt, regnum Dei hereditate non possessuros, sed ab eo exclusum iri? Id non dicit Apostolus de iis qui non potius injuriam patiuntur quam judicio contendant; quia quamvis istud sit peccatum, non tamen per se mortiferum est, sed veniale, nisi odium, ultionis libidinem, gravem injustitiam, aut scandalum comites habeat. *Nolite errare*, existimantes aliqua ex his quæ modo sum enumeraturus, non esse gravia peccata, vastantia conscientiam, uno ictu perimentia, a regno Dei excludentia. *Neque fornicarii*, simplicis fornicationis rei, *neque idolis servientes*, etiamsi externo dumtaxat ritu, & pro Deo colentes quod non est Deus; *neque molles*, privatæ & solitariæ libidini indulgentes, seipsos voluntaria pollutione corrumpentes; *neque masculorum concubitores*, abominabiles sodomitæ; *neque fures*, qui clam aliena surripiunt nullo colore juris; *neque avari*, qui plus semper appetentes, per fas & nefas, per fraudes & injustos contractus student augendæ rei temporali; *neque ebriosi*, qui vino se ita ingurgitant ut usum rationis sibi adimant, vel eam plurimum obnubilent; *neque maledici*, detractores, calumniatores, conviciatores; *neque rapaces*, qui rem alienam per vim apertam invadunt; *regnum Dei*, id est vitam æternam possidebunt. Non ad solum habitum, sed ad quemvis actum deliberatum hujusmodi peccatorum, quandiu per veram & sinceram Pœnitentiam non eluuntur, hæc referenda. Unde & in jure furem & adulterum dicimus eum qui semel furatus est, aut adulterium fecit.

11. *Et hæc quidam fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* Et quidam vestrum tales olim fuerunt, alii huic, alii illi crimini addicti: sed per baptismum ab his omnibus vitiorum sordibus mundati estis & veram sanctitatem ac justitiam adepti, gratiæ ac donorum infusione, per meritum Redemptoris ac Domini nostri Jesu Christi, & per efficacem operationem sancti Spiritus a Deo nostro, Patre Filioque, procedentis.

12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.* Non est quod libertatem Evangelii quis obtendat, ut sua judicio repetere Christianis fas esse ostendat. Omnia quæ nullo Domini præcepto prohibentur, mihi licent; sed non omnia conducunt ad finem salutis æternæ, ad ædificationem proximorum, ad gloriam Dei & honorem Christiani nominis; immo quædam impedimento sunt finium tam sanctorum consecutioni; tametsi eam per se non excludant. Fornicari nusquam licet, nec expedit, cum Dei lege vetitum sit, & a vita æterna excludat. Matrimonium licitum est, sed non expedit semper. Sua in judicio repetere, indifferenter omnibus cibis uti, sumptus accipere ab iis quibus prædicatur Evangelium, licet, quia hæc nec justitiæ repugnant, nec lege aliqua prohibentur: non tamen hæc expediunt, vel quia pacem impediunt cum proximo, vel scandalum præbent infirmis, vel aliquam

Quæcumque licent, non expediunt.

S. Thomas, Lect. 2.

quam maledicendi occasionem. *Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.* Sub nullius, sive hominis, sive rei cujuspiam creatæ potestate me redigi patiar. Porro qui utitur eo quod non expedit (sive liceat, sive non liceat) servus efficitur rei quam nimis amat; quo sensu Apostolus noster ad Romanos cap. ultimo scribit, *Hujusmodi non Christo Domino serviunt, sed suo ventri:* Fit etiam hominis servus, quia subjicitur aliorum judicio, aut illis blandiri ac placere cogitur, aut ab illis vincitur, & multiplicibus curis a Dei servitute avocatur, in qua vera libertas posita est. *Qui non patitur injuria affici,* (inquit S. Chrysostomus) *si eum in judicium traxerit, etsi eum superaverit, tunc est maxime victus. Nam quod nolebat, passus est: eum enim coegit adversarius & dolere, & judicio contendere. Quid enim quod vicisti? Quid quod universas recepisti pecunias? Quod nolebas interim sustinuisti, ut qui sis coactus iudicio contendere. Sin autem tuleris injuriam, vincis, pecuniis quidem privatus, nequaquam autem victoria quæ est ob hanc Philosophiam.*

In litibus sæpe vincitur qui causam obtinet.

S. Chrysost. Hom. 16.

13. 14. *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & illas destruet.* Occupat Apostolus objectionem eorum qui dicerent: Res meæ ad alendam familiam mihi sunt necessariæ; domestica necessitas exigit ut eas judicio repetam... Escæ ventri debentur & destinantur, ut in eo decoctæ in totius corporis nutrimentum cedant: & venter escis recipiendis & decoquendis servit: licet igitur cuique res suas judicio repetere, ut sibi suisque victum comparet; licet evangelii Prædicatori stipendia accipere ob escarum necessitatem; licet omnibus cibis uti: ideo dixi, *Omnia mihi licent.* Verum cum escæ, & venter a Deo destruenda sint seu abolenda quoad usum, in beata resurrectione, cum erunt Sancti sicut Angeli in cœlo, his necessitatibus expediti; non expedit ut de illis admodum curent Christiani felicis resurrectionis candidati. Non enim expedit ut homo in bonis æternis detrimentum aliquod patiatur propter res corruptibiles & temporarias. Ideo dixi, *Non omnia expediunt.* Non autem idem est ferendum judicium de fornicatione, quæ apud vos impune committitur, ac de cibis: *Corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Corpus enim non est fornicationi destinatum, sicut venter escis, sed Domino, ut illi velut capiti mancipetur & serviat in castitate & sanctitate; & Dominus datus est corpori in caput a quo regatur, & motum ad omne opus bonum accipiat; datus est in Salvatorem, qui illud ad vitam æternam suscitabit, & gloriæ suæ conformabit: Quamobrem illi caste servire debet. *Deus vero & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem suam.* Quemadmodum Deus Christum Dominum, qui caput nostrum est, a mortuis excitavit; ita nos membra ejus omnipotentia sua ad vitam suscitabit immortalem.

Fornicatio gravissimam Christo Domino infert injuriam.

15. 16. 17. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi?* Scire certe debetis quicumque per baptismum estis in Christo regenerati, corpora vestra esse Christi membra, quatenus Christus caput mysticum est non solum totius Ecclesiæ, sed etiam singulorum fidelium, non modo secundum animas, sed etiam secundum corpora; siquidem & corpus & animam de nostro genere suscipere dignatus est, ut nos secundum utrumque salvaret. *Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis?* Numquid ergo membra, Christi consecrata servitio, injuste illi subtraham; ut ea turpi commixtione membra faciam meretricis? Absit a me tam horrendum sacrilegium. *An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur: Erunt enim, inquit, duo in carne una.* Qui meretrici agglu-

tinatur, unum cum ea corpus efficitur commixtione carnali: scriptum est enim de viro & muliere convenientibus: *Erunt duo in carne una*, id est, *erunt una caro*, *unum corpus*. Quod tametsi de conjugibus a Moyse & a Christo Domino dictum sit, recte ab Apostolo fornicatoribus & scortis applicatur, quia conjugum & fornicantium iidem actus sunt in genere naturæ, quamvis in genere moris differant. *Qui autem adhæret Domino*, seu (Quæ vis est Græci verbi) qui agglutinatus est Christo Domino fide & ardenti caritate, *unus spiritus est*, fit unus cum eo spiritus perfecta consensione voluntatis suæ cum illius voluntate. Sic amici dicuntur *anima una* propter animorum concordiam. Curandum ergo ut tam sancta, tam felix conjunctio sarta tectaque maneat, quod fieri non potest in fornicariis, qui cum sint membra mortua Christi, Spiritu ejus non vegetantur, neque ipsi agglutinantur, neque vero spiritus coinquinatus & immundus unum fieri potest cum Spiritu purissimo & sanctissimo.

S. Thomas, Lect. 3.

Act. 4. 32.

Fornicator in corpus suum peccat.

18. *Fugite fornicationem*. Maxima diligentia ab illa cavete; quam longissime abeste ab omni ejus occasione & incentivo. *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est*: in plerisque omnibus aliis peccatis objecto extra corpus proprium posito, seu creaturis aliis homo abutitur; *Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*. Qui fornicationem committit, (quo nomine omne genus impudicitiæ, sive secundum, sive contra naturam intelligitur) corpore proprio adversus semetipsum abutitur; illud facit non solum organum, sed etiam objectum peccati; illi summum dedecus & contumeliam infert fœda libidine, qua sic absorbetur animus ut in eo actu turpitudinis nihil aliud cogitare possit: nec jam dici possit animus suus esse, sed simul totus homo dici possit quod caro sit, ab imperiosa libidine victus, absorptus, inquinatus.

S. Aug. Serm. 161. alias 18. De Verbis Apostoli, n. 4. S. Thomas, Lect. 3.

Templum Spiritus sancti fornicatione violatur.

19. 20. *An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri?* Non certe attenditis ad corporum vestrorum conditionem & dignitatem. Corpus vestrum templum est Spiritus sancti, tum quia per baptismum ipsi ad inhabitandum consecratum est, tum quia Spiritus sanctus ejus inhabitator est: *Qui in vobis est*, non solum per gratiam sanctificantem & dona sua, sed per substantiam divinitatis, & majestatem personæ suæ; quem habetis a Deo Patre & Filio, a quibus velut ab uno principio procedit verus Deus. In Deum igitur tanti Doni autorem ingrati estis & injuriosi, si Spiritum sanctum per fornicationem expellatis, & templum ejus violetis. Accedit quod non estis vestri juris. *Empti enim estis pretio magno*. Redempti estis a Christo Domino, pretio magno, scilicet ejus sanguine, ideoque in ejus potestate esse & permanere debetis, ut servus in potestate emptoris sui; eique, non libidini servire debetis. *Glorificate & portate Deum in corpore vestro*. Deum per castitatem in corpore vestro honorate & circumferte velut habitatorem in templo suo. Addunt quidam Codices, *& in Spiritu vestro*, sed absunt hæc verba a melioris notæ Manuscriptis, nec ea legit in suis Sanctus Hieronymus, qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit:

CA-

CAPUT VI.

Sensus Moralis.

1.2.3.4. A*Udet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt?* Fratrem contra fratrem, membrum contra membrum ejusdem corporis mystici, oves contra Pastores litigare; viros Ecclesiasticos, qui cum adlecti sunt in Clerum, dixerunt: *Dominus pars hæreditatis meæ*, in litibus pro rerum temporalium possessione meliorem vitæ suæ partem conterere, quam indignum, quam pudendum est? Nominis Christiani sanctitas a litibus deterrere nos debet. *Servum enim Domini*, quales nos esse profitemur, *non oportet litigare*. Secundo, Christianos a litibus deterrere debet auctoritas & potestas ipsis a Christo destinata, mundum infidelem judicandi. *An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? & si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?* Sacerdotes etiam in præsenti de rebus conscientiæ, de negotiis salutis æternæ judicant, & fratres suos in jus vocant ad sæcularia Tribunalia? Judicium sæcularium Magistratuum experiri malunt, quam Episcopi sui, aut Consacerdotum arbitrio stare. Ordinis sui deprimunt dignitatem, caracteris sui excellentiæ & auctoritati injuriam faciunt. Tertio, Christianos a litibus adversus fratres deterrere debet potestas, quam illis dedit Christus in dæmones, quos etiam in die ultimo judicabunt. *Nescitis quoniam Angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?* Sed cupiditatis dœmonium illis dominatur & imperat, qui dæmonibus in Christi nomine imperare, illisque terrori esse deberent. Quarto, Christianos deterrere debent, a litibus adversus fratres suscipiendi vilitas bonorum pro quibus litigatur, & pretium inæstimabile bonorum, quorum jactura sæpe fit litigando. Pro rebus terrenis & perituris judicio contenditur; æterna bona quæ nec dari possunt ab hominibus, nec auferri, in discrimen adducuntur. *Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Judices arbitros eligere longe convenientius est Christianæ professioni, longe conducibilius & conscientiæ, & domesticæ paci, & rei familiari. Nam ipsi quoque Advocati millies solent dicere, Melius esse lites componere per arbitros, quam in foro persequi, ait S. Chrysostomus: sed cupiditas & pecuniarum scelestus amor eo abripit Christianos ut cum fratribus judicio contendant. Heu quantum absunt a sancta primorum Christianorum dispositione! quorum nomine Tertullianus ait: *Ego nihil foro, nihil Curiæ debeo, nulla rostra præoccupo, nulla Prætoria observo. In me unicum negotium mihi est. Aliud non curo, quam ne curem.* Unicum negotium, unum necessarium Christiano esse debet, salutis scilicet æternæ. *Quid enim prodest ei, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* (ait Christus Dominus) Ad negotium æternitatis temporalia omnia referenda, eique omnino postponenda sunt. Apostolica illa de vitandis litibus doctrina sanctissimam in Ecclesia disciplinam primis sæculis introduxerat, ut Christiani controversias suas de rebus temporalibus Judicio Episcoporum suorum permitterent, qui Pastorali caritate eas componebant. Qua de re S. Augustinus enarrans hæc verba. „ Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei, *ait*:

„ Mali-

Quam alieni a litibus esse debeant Christiani, maximeque Clerici?

1. Tim. 2. 24.

S. Chrysost. Hom. 16.

Tertull. lib. De Pallio.

S. August. in Psal. 118. Sermone 24. n. 3.

„ Maligni exercent ad facienda mandata, a scrutandis autem avocant ; „ non solum cum persequuntur, aut litigare nobiscum volunt, verum „ etiam cum obsequuntur & honorant, & tamen suis vitiosis & negotio- „ sis cupiditatibus adjuvandis ut occupemur, & eis nostra tempora impen- „ damus, efflagitant; aut certe infirmos premunt, & causas suas ad nos „ deferre compellunt: quibus dicere non audemus: Dic homo, quis me con- „ stituit judicem aut divisorem inter vos? Constituit enim talibus caussis Ec- „ clesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens jurgare Christianos. „ Ne illis quidem qui non aliena rapiunt, sed sua cupide repetunt, dicimus, „ Cavete ab omni cupiditate, constituentes eis ante oculos hominem cui „ dictum est, *Stulte, hac nocte auferetur a te anima tua, quæ preparasti cu-* (Luc. 12. 20.) „ *jus erunt*? Quia & quando dicimus, non recedunt, nec declinant a nobis, „ sed instant, urgent, precantur, tumultuantur, extorquent, ut ipsis po- „ tius ad ista quæ diligunt, quam scrutandis Dei mandatis, quæ diligimus „ occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarum, & quanto deside- „ rio divinorum eloquiorum dictum est, *Declinate a me maligni, & scru-* „ *tabor mandata Dei mei*? Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis sæcula- „ ribus caussis raro nos quærunt, & judiciis nostris facillime adquiescunt; „ nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Cer- „ te propter eos qui & inter se pertinaciter agunt, & quando bonos pre- „ munt, nostra judicata contemnunt, faciuntque nobis perire tempora rebus „ erroganda divinis; certe, inquam, propter istos & nobis liceat exclamare „ in hac voce corporis Christi, *Declinate a me maligni, & scrutabor man-* „ *data Dei mei*.

7. 8. *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos*. Licet sua in judicio repetere apud Christianos Judices non sit per se peccatum, immo aliquando necessarium sit, & meritorium: lites tamen plerumque peccatum quadruplex concomitatur. (Peccata lites plerumque comitantia.) Primo, cupiditas & avaritia, quæ ad lites suscipiendas movere & impellere solet. (S. Thomas, Lect. 2.) Unde cum quidam Christo Domino dixisset, *Dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem*: (Luc. 12. 13.) Dominus respondit, *Quis me constituit judicem aut divisorem inter vos?* & addidit, *Videte & cavete ab omni avaritia*. Secundo, discordia & exacerbatio animorum, odia, destractiones & calumniæ inter collitigantes. *Ubi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus pravum*, (ait alius Apostolus.) (Jacobi 3. 16. 18) *Fructus autem justitiæ in pace seminatur facientibus pacem*. Tertio, fraudes, artes malæ, subtilitates captiosæ, quibus causam suam promovere, & adversarii sui caussam evertere conantur. *Injustitiam scripserunt* (ait Propheta) *ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei*. (Isai. 10. 1.) Quod etiam Apostolus noster reprehendit; *Sed vos*, inquit, *injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus*. Quanto, scandalum quo sibi mutuo peccandi occasionem præbent: cujus vitandi gratia Dominus mandat: *Ei qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*. (Matth. 5. 40.) Nihil magis rerum terrenarum contemptui, quem nobis Evangelium imperat; nihil magis Christianæ patientiæ adversatur, quam propensio ad lites. *Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* (S. Chrysost. Hom. 16.) „ Crimen est duplum, fortasse autem & „ triplum & quadruplum, (ait S. Chrysostomus.) Unum quidem, nesci- „ re ferre cum injuria sit affectus. Secundum, injuriam facere. Tertium, „ iniquis de his permittere cognitionem. Quartum, hoc facere fratrem. „ Neque enim similiter judicantur peccata, quando admittuntur in quemlibet, „ & in membrum proprium: hoc enim majore committitur im-

„ puden-

„ pudentia: & illic quidem est conculcata sola rei natura, hic autem etiam personæ qualitas. *Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus*. Sua judicio repetere, & fraudem non pati, humanum est: lites suscipere & persequi ad rapiendum aliena, ad faciendum injuriam, ad fraudandum Christianum fratrem, non humanæ infirmitatis, sed diabolicæ malitiæ est.

9. *Nolite errare: neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt*. Frustra vobis de Christiana professione & nomine blandimini: frustra de Dei clementia & misericordia præsumitis. Nec fides sine bonis operibus cuiquam proderit ad salutem æternam: nec cuiquam suffragabitur ad regni cœlestis possessionem, quod Christum *Dominum* vocaverit: immo gravior erit Christianorum damnatio, qui Filium Dei conculcant, & sanguinem testamenti pollutum ducunt, in quo sunt sanctificati, qui majoribus sunt ingrati beneficiis, qui Sacramentis salutis abusi sunt. *Nolite errare*. Misericors est Deus, sed & justus est. „ Usque adeo justitia etiam plenitudo est divini- „ tatis ipsius, exhibens Deum perfectum, & patrem, & dominum: patrem „ clementia; dominum disciplina; patrem potestate blanda, dominum se- „ vera; patrem diligendum pie, dominum timendum necessarie; diligen- „ dum, quia malit misericordiam quam sacrificium; & timendum quia no- „ lit peccatum; diligendum, quia malit pœnitentiam peccatoris quam mor- „ tem; & timendum, quia nolit peccatores sui jam non pœnitentes. Nolite errare, neque sola fides, neque sola Sacramenta, neque eleemosynæ solæ ad salutem æternam sufficiunt; aut prosunt sine caritate. Quicquid igitur contrarium est caritati, excludit a regno cœlorum, quod sola caritas promeretur & obtinet. Omne porro peccatum mortale repugnat caritati; adeoque excludit a regno. Non solum ergo execranda illa peccata, quæ non „ tam delicta sunt quam monstra, ut loquitur Tertullianus, a regno cœlorum excludunt, sed & illa quæ hominum opinione leviora videntur, quia frequentiora, ut ebrietas & maledicentia. *Neque ebriosi, neque maledici regnum Dei possidebunt*. Via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus: in cœlestem Jerusalem nihil conquinatum intrabit. Hinc frequens illa vox S. Augustini: Peccata mortifera non facit bonæ fidei & bonæ spei Christianus, sed illa sola, quæ orationis penicillo, & misericordiæ operibus terguntur. An vero a peccatis mortiferis immunis & purus dici potest, cujus vita circulus est Confessionum & relapsuum in hujusmodi peccata? Absolvere, & ad sacram Communionem admittere hujusmodi peccatores, in quibus nullum veræ conversionis signum, nullus sinceræ Pœnitentiæ fructus apparet, & in quibus pravi habitus criminum adhuc vivunt, firmiterque radicati sunt, quid aliud est quam illos regno cœlorum dignos judicare contra Apostoli sententiam? Qualis error! *Nolite errare, neque molles, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, regnum Dei possidebunt*. Ebriosorum nomine non solum illi intelliguntur qui se ita vino ingurgitant ut rationes deliquium patiantur: verum etiam quicumque immodico vini aut alterius potus per se inebriare potentis amore mensuram & fines necessitatis multum excedunt. Unde Spiritus sanctus per os Sapientis ait: *Cui væ? cujus patri væ? cui rixa? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet*. Et alibi; *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem*.

Peccata, regno celorum excludentia. Peccatorum error.

Tertullian. lib. 3. contra Marcionem.

Isai. 35. 8. *Apocali* 21.

Proverb. 23. 29. 30. 31.

Isai. 5. 22.

11. *Et*

Quid sumus ex nobis, quid per gratiam Christi?

11. *Et hæc quidam fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis; sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi; & in Spiritu Dei nostri.* O quantum discrimen est inter id quod sumus ex nobis, & id quod sumus per virtutem & gratiam Jesu Christi Domini nostri; inter primam & secundam nativitatem! Hæc nos abluit a peccatis; nos sanctificat, consecratque Deo ut membra Filii ejus, & templa Spiritus ejus, nos justificat; & cor nostrum rectum facit amore legis Dei. Filii Adami ex seipsis nihil habent nisi mendacium & peccatum: Merita Christi Jesu, & operatio medicinalis Spiritus sancti, spes unica illorum est. „ In caussa duorum hominum, quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis; per unum præcipitati sumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam; quorum ille nos in se perdidit faciendo voluntatem suam, non ejus a quo factus est, iste nos in se salvos fecit, non faciendo voluntatem suam, sed ejus a quo missus est: in horum ergo duorum caussa proprie fides Christiana consistit. *Ideo Apostolus noster ait;* Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi.

S. August. lib. De Peccato Origen. c. 24.

Multa prohibet spiritus legis, quæ legis littera permittit.

12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Multa prohibet spiritus legis, quæ legis ipsius littera permittit .... Ea licent, & non expediunt, „ quæ per justitiam quidem, quæ coram Deo est, permittuntur; sed propter offensionem hominum, ne ob hoc impediantur a salute, vitanda sunt: ea vero non licere, & ideo non expedire, quæ sic ipsa justitia vetantur, ut facienda non sint; etiamsi ab eis, quibus in notitiam fuerint perlata, laudentur. Quod si ita est, ideo non nisi illicita prohibentur a Domino, ut ea quæ licita sunt & non expediunt, non legis vinculo, sed libera dilectionis beneficentia caveantur. Hæc sunt quæ amplius erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideo dicuntur non a Domino præcipi, quamvis Domino moneantur offerri; ut tanto intelligantur esse gratiora, quanto magis ostenduntur indebita.

S. August, lib. 1. de adulterinis conjugiis, c. 14. & 16.

Luc. 10. 35.

Corpora nostra Christo consecranda.

13. 14. *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet. Corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Corpus hoc mortale & corruptibile escis non indigebit, cum induerit immortalitatem & incorruptionem. Solus Deus hominem sustentabit, & reficiet ad mensam suam, in regno suo, pane Angelorum, æterna Veritate, quæ ipse est. Tunc nullus alius erit membrorum nostrorum usus, quam glorificatio Creatoris. Quam irrationales, quam stulti, quorum Deus venter est aliquando destruendus, sicut escæ quibus saginatur? Corpora nostra Christo Jesu servire debent ut ejus membra, non fornicationi; non comessationibus, non ebrietati, non voluptati. Christus Jesus corporum nostrorum caput, dissimilia sibi membra, id est, iniquitati & libidini servientia non vivificat. In corporibus ergo nostris Christi vitam manifestemus super terram, & virtutes quas docuit & exercuit, in mundo exerceamus; ut in sanctificatis, ac renovatis per resurrectionem corporibus immortalitatem gloriamque suam in cœlis manifestet. *Deus vero & Dominum suscitavit, & nos suscitabit per virtutem suam.* Resurrectio Capitis, membrorum resurrectionem operatur. Corpus mortale, immo & mortem ipsam ab hominibus Filius Dei accepit: vitam & immortalitatem cum illis commutavit. O admirabile commercium! Mercatus est a nobis quod hic abundat, nasci & mori. Resurgere & in æternum vivere non hic erat: invenit hic viles merces & terrenas, & terrestribus attulit peregrinas

...rinas & cœlestes. Qui hanc sui corporis felicitatem ex fide exspectat, qua ratione ipsum per crapulam, ebrietatem, & libidinem polluere potest?

15. *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.* Id nescire non licet Christiano, id fidei dogma est: & tamen ita vivunt plerique quasi id ignorarent. Proh dedecus! Grave quidem in Pagano crimen est fornicatio; sed in Christiano longe gravius, & species quædam sacrilegii. Quis enim corpora nostra Dei voluntate & Christi Jesu operatione in baptismo, ceterisque Sacramentis ipsi Deo & Jesu Christo consecrata non fatebitur, si corpus cujuscumque virginitatem voventis consecratum censetur propria ejus voluntate, devotione, professione? Tam vere Christus in baptismo Christiani dicit, *Hoc est corpus meum* verum, tametsi mysticum & per gratiam adoptionis; quam vere dicit in Eucharistia, *Hoc est corpus meum* naturale per transubstantiationem. Membra igitur sua a Christo avellit, qui corpus suum, aut aliquod ejus membrum tradit impudicitiæ, verbis, obtutibus, desideriis, actionibus impudicis. „ Si Dominus noster Jesus Christus tantummodo animam humanam susciperet, membra ejus non essent „ nisi animæ nostræ: quia vero & corpus suscepit, per quod etiam caput „ est nobis, qui ex anima & corpore constamus; profecto illius membra „ sunt & corpora nostra. Si ergo unusquisque cupiens fornicari, vilescebat sibi, & in se ipso contemnebat se ipsum, non in se contemnat „ Christum: non dicat, Faciam, nihil sum. Omnis caro fœnum. Sed corpus tuum membrum est Christi. Quo ibas? Redi. Quo te tamquam „ præcipitare cupiebas? Parce in te Christo, agnosce in te Christum. „ *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis?* Meretrix est enim „ quæ tibi ad adulterium consentit: & forte ipsa Christiana tollit membra Christi, & facit membra adulteri? Invicem in vobis contemnitis „ Christum, nec agnoscitis Dominum vestrum, nec cogitatis pretium vestrum. Qualis autem ille Dominus, qui servos suos fecit fratres suos? „ Sed parum erat fratres suos, nisi faceret membra sua. Ita-ne tanta dignitas viluit? Quia tam benigne præstita est, non honor ei retribuitur? „ Si non præstaretur, desideraretur: quia præstita est, contemnitur?

Fornicationis enormitas.

S. August. Serm. 161. alias 18. De Verbis Apost.

17. *Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.* Homo Deum inter & creaturas stat medius. Penes ipsum est aut carnalem fieri adhærendo creaturis, aut spiritualem, adhærendo Creatori. Hoc fit homo, quod diligit. Amor transformat quod unit. Carnem fieri malumus, quam unum cum Deo spiritum? Quæ cæcitas! *Optant in homine perseverare, fieri se Deos metuunt.*

Minucius Felix in Octavio.

18. *Fugite fornicationem.* Summa vigilantia vitandæ sunt proximæ peccati cujusque, præsertim vero fornicationis occasiones. „ Cum impudicitia „ fugiendo pugnare, dignum est fortitudine Christiana. Beatus Joseph ut „ impudicam posset evadere dominam, pallium quo apprehensus fuerat, reliquit, & fugit. Ergo contra libidinis impetum apprehende fugam, si vis „ obtinere victoriam. Nec sit tibi verecundum fugere, si castitatis palmam „ desideras obtinere .... Sed ego; inquis, libidinis impetum tamquam adversarium meum volo captivum jugiter retinere. Vide ne contra te incipiat ipsa captivas prævalere, & unde te putabas obtinere triumphum, „ inde in æternum incurras opprobrium. *Inter omnia enim Christianorum certamina sola duriora sunt prælia castitatis; ubi quotidiana est pugna, & „ rara victoria.* Gravem namque castitas sortita est inimicum, qui quotidie vincitur, & timetur. Et ideo nemo se falsa securitate decipiat,

Cum impudicitia pugnandum fugiendo.

S. Cæsarius Arelat. Serm. 89. alias inter Augustinianos De Tempore 250. nunc in Appendice 293.

„ nemo

„ nemo de suis viribus periculose præsumat; sed audiat Apostolum dicen-
„ tem: *Fugite fornicationem*. De longe vidit David illam, in qua captus est. *Mulier longe, libido prope. Alibi erat quod videret, in illo unde cade-*
„ *ret*. Attendenda est ergo hæc infirmitas carnis. Recordanda sunt ver-
„ ba Apostoli: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore*. Non di-
„ xit, Non sit; sed non regnet. *Inest peccatum, cum delectaris; regnat, si consenseris. Carnalis delectatio, præsertim usque ad illicita & aliena progrediens, frenanda est, non relaxanda; imperio domanda, non in imperio collocanda. Adtende securus, si non habes unde movearis. Sed respondes, Fortiter teneo. Numquid tu fortior quam David?*

S. August. Innarrat. in Psal. 50. Rom. 6. 12.

19. *An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri?* Corpus hominis Christiani templum est manu Dei conditum, a dæmone usurpatum, peccato pollutum, sanguine Christi Jesu redemptum, mundatum & denuo consecratum a Spiritu sancto. Impudicitia igitur Christiani, sacrilega profanatio est, injustitiæ & ingrati animi vitio cumulata. „ Propter corpus
„ Christi corpora nostra membra sunt Christi: propter inhabitantem Spi-
„ ritum Christi corpora nostra sunt templum Spiritus sancti. Quid ho-
„ rum in te contemnis? Christum, cujus membrum es? an Spiritum
„ sanctum, cujus templum es? Ipsam meretricem, quæ tibi consen-
„ tit ad malum, non audes fortasse introducere in cubiculum tuum, ubi
„ habes lectum tuum conjugalem: sed quæris aliquem abjectum in domo
„ tua & turpem locum, in quo turpiter voluteris; Defers ergo honorem
„ cubiculo uxoris tuæ, & non defers templo Dei tui? Non introducis
„ impudicam, ubi dormis cum conjuge tua, & tu ipse is ad impudicam,
„ cum sis templum Dei? Puto quia melius est templum Dei, quam cu-
„ biculum uxoris tuæ. Quocumque enim ieris, Jesus videt te, qui fecit
„ te, & perditum redemit te, & pro mortuo mortuus est pro te. Tu te
„ non agnoscis: sed ille a te oculos non avertit, non ad adjuvandum,
„ sed ad puniendum. *Vultus enim Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*. De qua terra? De qua dicitur, *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium*.

Fornicatio violatio est templi Dei.

S. August. Serm. 161. alias 18. De verbis Apostoli.

Psal. 35. 16. Psal. 141. 6.

Deus in corpore nostro glorificandus.

20. *Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro*. Si contemnis corpus tuum, considera pretium tuum. Cur enim tanti nos emit Christus Dominus noster, nisi ut nos totos & secundum animam, & secundum corpus, solus possideat! Deum in corpore nostro tamquam templo ejus glorificamus, quando illud purum ab omni immunditia servamus. *Nam cum omnes templum Dei simus, illato in nos & consecrato Spiritu sancto, ejus templi æditua & antistita pudicitia est, quæ nihil immundum nec profanum inferri sinit, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat*. Deum in corpore nostro portamus, cum totum Dei obsequio mancipamus. Impudicus vero diabolum in templo Dei portat, Deique hostem irreconciliabilem, spreto Deo, in corpore suo glorificat. O scelus! o sacrilegium omni execratione dignum!

Tertull. lib. 2. De cultu femin. c. 2.

CA-

CAPUT VII.

Sensus Litteralis.

1. D*E quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere.* Ad dubia quæ mihi per litteras proposuistis ut Doctori ac Prædicatori vestro, omniumque Gentium, respondeo: Bonum esse homini mulierem non attingere. Rogarant Corinthii, an oporteat eos qui legitimo Matrimonio uxoribus conjuncti sunt, deinde baptismum acceperunt, uti conjugali consuetudine. *Bonum est*, res per se bona est in genere moris, præclara, eximia, ad vitam æternam conducibilis; bonum est viro uxorem non ducere, quin etiam ea, quam legitime duxerit, non uti, ut Deo liberius serviat. Vel, *bonum est*, id est melius, expeditius, perfectius, ab usu conjugii virum abstinere, ut rebus divinis vacet. In uno sexu alterum intelligi perspicuum est. Non enim minus honesta, decora, & utilis est mulieri continentia, quam viro, ut cogitans quæ Domini sunt, sanctam corpore & spiritu se illi exhibeat. Quamquam vero Moses scripserit: *Non est bonum hominem esse solum*: cum Apostolo non pugnat, nec Apostolus cum Mose. Moses enim loquitur de bono speciei propagandæ, pro tempore quo mundus erat hominibus vacuus; loquitur de bono vitæ temporalis dumtaxat: Paulus vero de bono individui, pro tempore quo genus humanum satis propagatum est, de bono denique ad vitam æternam conducente. Sane melius est homini (quod bonum individui spectat) a muliere sibi temperare. Primo quantum ad animam, quia *Nihil sic dejicit animum virilem ab arce, sicut contactus ille corporum sine quo uxor haberi non potest*. Et ideo dicitur populo accepturo legem Dei: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris*. Et Achimelech Davidi ait: *Si mundi sunt pueri maxime a mulieribus, manducent panem sanctum*. Secundo quantum ad corpus, quod vir per matrimonium subjicit potestati uxoris, se ex libero servum constituens. Quæ servitus præ omnibus aliis amara est, judicio Sapientis. *Inveni*, inquit, *amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus, vincula sunt manus illius*. Tertio, quantum ad res exteriores, quarum occupatione necesse est hominem implicari, qui habet uxorem & filios nutriendos, cum tamen dicatur: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit.*

Bonum continentiæ, Theodoret. Genes. 2. 18. S. Thomas, Lect. 1. in hoc caput S. August. 1. Soliloq. c. 10. Exod. 19. 15. 1. Reg. 21. 4. Eccles. 7. 27. 2. Timot. 2. 4.

2. *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat: & unaquæque virum suum habeat.* Propter fornicationem, seu, quæ vis est Græci Textus, propter *fornicationes*, id est, ob evidens libidinis & immunditiæ cujusvis periculum vitandum, unicuique matrimonii capaci, (quales non sunt qui continentiæ & castitatis voto sunt obstricti, qui cum suum corpus Domino consecraverint, illius potestatem mulieri facere non possunt, sine fidei Deo datæ violatione) unicuique (inquam) marito permittitur & indulgetur uxoris suæ usus; unicuique uxori consuetudo cum proprio viro. Sed & liberis ac solutis sive viris, sive mulieribus, ad idem periculum avertendum conceditur nubendi licentia. Prima necessitas attingendi mulierem est procreatio filiorum. Unde Genes. 1. dicitur: *Masculum & feminam creavit eos, & benedixit Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram*. Sed hæc necessitas fuit circa institutionem humani gene-

Ob periculum fornicationis vitandum, usus matrimonij conjugibus concessus.

generis, quamdiu oportuit multiplicari populum Dei per successionem carnis. Sed Apostolus considerans humanum genus jam multiplicatum, & populum Dei jam propagatum, non generatione carnali, sed regeneratione spirituali ex aqua & Spiritu sancto, prætermisit hanc necessitatem qua primitus institutum fuerat matrimonium in officium naturæ, & proponit secundam necessitatem, secundum quam institutum est in remedium culpæ. Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post baptismum in fidelibus remanet, licet non dominetur, instigat maxime homines ad actus venereos propter vehementiam delectationis. Et quia hujusmodi concupiscentiæ omni ex parte perfectaque victoria superandæ impares sunt hominis vires, secundum illud, *Non omnes capiunt verbum hoc*: necesse fuit restringi saltem & coerceri, ne in vagos concubitus contra regulas rationis & honestatis effunderetur & luxuriaret. Restringitur porro matrimonio, & legitimo ejus usu. Unde Proverb. 5. 17. *Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ*, id est, quam ab adolescentia tua uxorem accepisti . . . . . *Quare seduceris, fili mi, ab aliena, & quare foveris in sinu alterius*?

S. Thomas, in Commentar. Lect. 1.

Matth. 19.

3. *Uxori vir debitum reddat, similiter & uxor viro*. Conjugalis officii debitum mutuo sibi reddant conjuges, dum ab alterutro exigitur; & quoties infirmitas conjugis ob incontinentiam periclitantis id admonet, nullaque negandi legitima causa est, qualis est consortis adulterium, apostasia a fide Christiana sive Catholica, sævitia, lepra seu venerea lues, evidens periculum aborsus vel mortis. Græci *debitam benevolentiam* interpretantur, quod Latinus Interpres *debitum* simpliciter appellat. Intimi enim & mutui amoris, quo conjuges duo in unam carnem junguntur, argumentum est, & ad hoc opus conjuges mutuo ex ordine justitiæ, & ratione pacti conjugalis obligantur. Uxoris autem cum viro jus æquale est quoad thorum, secundum Apostoli doctrinam, tametsi in ceteris jus viri in uxorem sit potius.

Debitum conjugale.

4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Uxor jus plenum, integrum & absolutum sui corporis non habet ut pro sua voluntate possit vel continere invito marito, vel alteri cuipiam se conjungere; nec tamen permittere vir uxori potest ut alteri copiam sui corporis faciat, quod & pacto matrimoniali, & Dei præcepto repugnat. Quamvis excellens sit continentiæ bonum, non tamen vovenda est a conjugatis, *nisi ex consensu & voluntate communi. Et si præpropere factam fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum*. Hic autem uxoribus priore loco legem tulit Apostolus: quoniam hæ maxime ante viros continentiam solent amplecti, ut Theodoretus observat.

S. August. l. 22. Cont. Faustum, cap. 31.

Conjuges vovere continentiam absque mutuo consensu non possunt.

S. Aug. Epist. 127. alias 45. ad Armentarium & Paulinam.

5. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*. Ne vos invicem jure vestro fraudetis, negando conjugale debitum, etiam studio continentiæ: sed tantum ex consensu mutuo abstinete vos interdum, ut vacetis orationi. Græcus Textus & Syriaca Versio addunt, & *jejunio*. Sed Vulgata nostra SS. Cyprianum & Hieronymum adstipulatores habet. De oratione publica & solemni, ad quam Christiani omnes Dominicis aliisque solemnibus diebus conveniebant, cui adnexa erat oblatio Sacrificii, & corporis sanguinisque Domini Communio, intelligenda hæc Apostoli verba. S. Hieronymus

S. Hier. Apol. ad Pammachium contra errores Joviniani.

nymus auctor est. Nec tamen his ipsis diebus, & eo fine justa sit denegatio debiti, sed fraus est petenti conjugi facta, nisi consensus ejus accedat, debiti solutionem importunius non urgentis. Post tempus vero orationis iterum ad idem convenite, scilicet ad opus conjugale, ne diabolus ex infirmitate vestra & ingenita ad incontinentiam propensione occasionem arripiat vos impellendi in adulterium, aliasve libidines. Hæc verba, *iterum revertimini in idipsum*, præcipientis non sunt, sed indulgentis, & carnalium Corinthiorum infirmitati per caritatis viscera condescendentis, ut ex sequenti Versu perspicuum est.

S. Gregor. M. lib. 1. Epist. 24.

6. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Quod dixi, *Unusquisque uxorem suam habeat*, &c. &, *Iterum revertimini in idipsum*, dixi *secundum indulgentiam*, hoc est, parcens infirmitati vestræ, *non secundum imperium*; quasi sit vobis necessarium ad salutem. Sumi hic potest indulgentiæ nomen pro permissione; quæ duplex est una minoris mali, sicut *Moyses permisit Judæis dare libellum repudii propter duritiam cordis eorum*, scilicet ad vitandum uxoricidium, ad quod proni erant. Talis permissio non fit in novo Testamento, quia ipsius perfectioni minime convenit. Alia permissio est minoris boni, cum scilicet homo præcepto non cogitur ad majus bonum. Sic Apostolus hic indulget, id est permittit Christianis matrimonium, quod minus est bonum sancta virginitate, quæ non præcipitur; sed suadetur. Alio modo sumitur indulgentiæ nomen pro venia quatenus culpam respicit, secundum illud Isaiæ 26. *Indulsisti, Domine, indulsisti genti.* Eo sensu indulgentia refertur ad actum conjugalem, quatenus habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonii, sine quibus esset mortalis. Actus scilicet conjugalis quandoque meritorius est, & omnis peccati non solum mortalis, sed venialis expers, cum ordinatur ad bonum prolis procreandæ & educandæ ad cultum Dei. Sic enim est actus religionis: vel cum fit causa reddendi debitum; qua ratione est actus justitiæ. Omnis autem actus virtutis est meritorius; si fiat ex caritate. Quandoque opus conjugale est cum culpa veniali, cum quis ad illud ex concupiscentia excitatur; quæ tamen intra limites matrimonii sistit, ita ut vir solam uxorem, mulier unum maritum concupiscat. Interdum vero est culpa mortalis, cum nempe concupiscentia fertur extra limites matrimonii, & vir accedit ad uxorem, æque libenter aut libentius ad aliam accessurus. Opus conjugale primo modo spectatum non requirit indulgentiam. Secundo modo habet indulgentiam, inquantum vir concupiscentiæ propriæ dumtaxat uxoris consentiens non fit reus peccati mortalis. Tertio modo nullam omnino indulgentiam habet. *In ipsa immoderatiore exactione debiti carnalis*, ait S. Augustinus, *quam eis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam concedit Apostolus, ut etiam præter caussam procreandi sibi misceantur; etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur.*

Matrimonii usum quo sensu indulgere se dicat Apostolus?

Matth. 19.

S. Thomas, Lect. 1. in hoc Caput.

S. August. lib. De Bono Conjugali, cap. 6.

7. *Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic.* Optarem quidem singulos vestrum, si fieri posset spectatis rerum circumstantiis, perpetuam castitatem servare, a conjugii vinculo & opere liberos uni Deo servire: sed unusquisque fidelium proprium donum habet a Deo, non omnia singuli. Quidam donum habent castitatis conjugalis, alii vidualis, alii virginalis. Quamvis enim istud longe excellentius, duo tamen priora etiam Dei dona sunt. Indicat, iis qui donum continentiæ sentiunt

Castitas perpetua matrimonio melior.

tiunt, ſe non habere, nec ad illud obtinendum ſerio eniti volunt per orationes, jejunia, vigilias, paratum eſſe ex conjugio remedium. * *In continentia & perfectionem indicavit Apoſtolus, & quæ ſunt minora conceſſit: & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta protulit; ad ea autem quæ potiora ſunt eligenda ſe ipſum exemplar proponit, caſtitatis ſuæ theſaurum coactus nobis revelare.*

* *Theodoret. in hunc locum.* nec ille ſolus, ſed & alii Patres S. Paulum in perpetua caſtitate vixiſſe ſentiunt, SS. Epiphan. *Hæreſi* 58. Hieronymus *lib. de Cuſtodia Virgin.* Chryſoſt. *Hom.* 19. Auguſt. *lib. De Gratia & libero arbitrio,* c. 4. & ante hos omnes Tertull. *lib.* 1. *Ad Uxorem,* & alibi.

S. 9. *Dico autem non nuptis & viduis*, his qui nuptias non ſunt experti, ſeu viris, ſeu mulieribus, vel, qui conjuges amiſerunt: *Bonum eſt illis ut ſic permaneant, ſicut & ego*. Melius eſt, excellentius, utilius ad ſalutem, ut cœlibes permaneant, ſicut & ego cœlebs maneo. *Quod ſi non ſe continent, nubant*. Si nimis arduum ac difficile ipſis eſt ſervare continentiam, matrimonii remedium eligant. *Melius eſt enim nubere, quam uri*, id eſt, quam occulta flamma concupiſcentiæ vaſtari. Abuſiva & impropria comparatione utitur Apoſtolus, qua bonum cum malo confertur, ut Eccleſiaſtis 7. *Melior eſt patiens arrogante*; nam nubere bonum eſt, licet minus, uri autem eſt malum. Melius eſt ergo, id eſt magis tolerandum, quod homo minus bonum habeat, quam incurrat incontinentiæ malum. „ Nec iis ergo qui ſe non continent peccatum ſunt nuptiæ, quæ ſi in „ comparatione fornicationis eligerentur, minus peccatum eſſent quam „ fornicatio, ſed tamen peccatum eſſent. Nunc autem quid dicturi ſu„ mus adverſus evidentiſſimam vocem Apoſtoli dicentis: *Quod vult faciat, non peccat ſi nubat, &, ſi acceperis uxorem, non peccaſti, & ſi nupſerit virgo, non peccavit*? „ Hinc certe jam dubitare fas non eſt, nuptias non „ eſſe peccatum. Sæpe & aliis Scripturæ locis comparatio adverſativæ æquipollet: Pſal. 117. 8. *Bonum eſt* (id eſt melius) *confidere in Domino, quam confidere in homine*. Bonum illud, malum iſtud. Lucæ 18. 14. *Deſcendit hic juſtificatus in domum ſuam ab illo*, ſeu magis quam ille, id eſt, hic juſtificatus, ille non. Joan. 3. 19. *Dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem*, id eſt, tenebras, non lucem dilexerunt. Joan. 12. 43. *Dilexerunt magis gloriam hominum quam gloriam Dei*, id eſt, non gloriam Dei dilexerunt, ſed gloriam hominum. Act. 5. 29. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*; id eſt non hominibus contraria Dei legi ac mandatis jubentibus. Sic, *Melius eſt nubere quam uri*, id eſt, bonum eſt nubere, non uri, ſeu libidinis ardore flagrare, eique conſentire.

S. Aug. l. De ſancta Virginit. cap. 34. *S. Thomas, Lect.* 1. S. Auguſt. lib. *De Bono Conjug. cap.* 10.

Nuptiæ iis non permiſſæ, qui continentiæ voto ſunt obſtricti.

Melius eſt nubere, non omnibus qui continendi patiuntur difficultatem graviſſimam, & in peccandi periculum frequens propter carnis infirmitatem & tentationes vehementes adducuntur; ſed iis tantum quibus contrahendi conjugii poteſtas eſt, & qui nulla lege ac voto continentiæ ſunt adſtricti. Unde Apoſtolus noſter Viduas quæ ſe ad perpetuam continentiam Deo devoverunt, & poſtea nubere volunt damnationi obnoxias pronuntiat alibi, „ Quia primam fidem irritam fecerunt, *non quia ipſæ nu„ ptiæ vel talium damnandæ judicantur*, Sed damnatur propoſiti fraus, „ damnatur fracta voti fides, damnatur non ſuſceptio a bono inferiore, ſed „ ruina ex bono ſuperiore, *ait S. Auguſtinus*. *Qui & infra ſubdit:* Lapſus „ & ruinas a caſtitate ſanctiore; quæ vovetur Domino, adulteriis eſſe pe„ jores. Si enim, quod nullo modo dubitandum eſt, ad offenſionem Chri„ ſti pertinet, cum membrum ejus fidem non ſervat marito; quanto gra„ vius offenditur cum illi ipſi non ſervatur fides in eo quod exigit obla„ tum, qui non exegerat offerendum? cum enim quiſque non reddit, quod „ non imperio compulſus, ſed conſilio commonitus vovit; tanto magis fran„ dati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vovendi neceſſitatem.

1. *Tim.* 5. 12. S. Auguſt. lib. *De Bono Viduitatis,* c. 9. & 11.

10. 11. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt præcipio, non ego*, ex propria sententia, ab Apostolica etiam auctoritate & impulsu Spiritus sancti, *sed Dominus*, Christus ipse legem ferens Evangelicam; præcipio, inquam, seu potius a Christo Domino nostro præceptum denuntio, *uxorem a viro non discedere*, cum viro paris cultus non facere divortium, excepta causa fornicationis, quam Christus excepit, & quæ hic tacetur utpote notissima. Hanc solam excepit Dominus, ceteras omnes molestias pro fide conjugii jussit fortiter sustineri. *Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Si vero separata fuerit a viro ex causa fornicationis, præcipio ut innupta maneat quamdiu vivet maritus; quia etsi solvitur matrimonium quoad thorum, indissolubile tamen est quoad vinculum. Si autem sine viri consuetudine vivere non possit, ejusque, vel viri salus in periculo versetur propter infirmitatem carnis & incontinentiam, redeat in gratiam, domum, & thorum mariti sui, si vir pœnitens eam recipere velit. *Et vir uxorem non dimittat.* Subintelligitur, nisi ex caussa fornicationis. Similis enim forma in viro & uxore servanda est; in hoc enim paris sunt conditionis. Supplendum igitur est quod de uxore præmisit, scilicet, si vir uxorem omnino dimiserit, non ducat aliam, vel reconcilietur uxori. Respuenda Ambrosiastri commentatio ut Scripturæ sacræ & Traditioni contraria. „ Ideo, *inquit*, non subdit de viro sicut de muliere; „ quia licet viro aliam ducere, quia inferior non omnino hac lege utitur „ qua & superior. *Sed S. Ambrosius diserte pronuntiat*: Nemo sibi blandia„ tur de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est, nec viro li„ cet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur ca„ stimonia. *Et alibi*: Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine; & „ putas id tibi licere quia lex humana non prohibet; sed divina prohibet. „ Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui ob„ sequuntur etiam qui leges ferunt. Quæ Deus conjunxit, homo non se„ paret. Cajetanum Cardinalem & Catharinum in Ambrosiastri commentum propendentes ab eo penitus abduxisset sacrosanctæ Synodi Tridentinæ contraria definitio.

12. 13. *Nam ceteris ego dico, non Dominus.* Quod enim spectat ceteros conjuges disparis cultus & religionis, quorum scilicet alter Christo nomen dedit post matrimonium, alter infidelis permanet, *ego dico*; Apostolica quidem auctoritate & sancti Spiritus afflatu, consilium do, præceptum Domini non denuncio, quod ea de re nullum est; auctor sum, inquam, ut *si quis frater* si quis Christianus *uxorem habet infidelem*, quam duxit quo tempore & ipse infidelis erat, *& hæc consentit habitare cum illo*, sine contumelia Creatoris, sine Christianæ Religionis injuria, *non dimittat illam*. *Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem*, cui nupsit antequam in Christum ipsa crederet, *& hic consentit habitare cum illa*, sine contumelia Creatoris, *non dimittat virum*: ab eo ne separetur..... Si ergo non præcipit „ Apostolus ex Domini persona, sed ex sua persona monet, ita est hoc „ bonum, ut si quis aliter fecerit, non sit præcepti transgressor: sicut de „ virginibus paulo post dicit, præceptum Domini se non habere, consilium „ autem dare; atque ita laudat virginitatem, ut arripiat eam qui volue„ rit, non tamen ut si non fecerit, contra præceptum fecisse judicetur. „ Aliud enim est quod jubetur, aliud quod monetur, aliud quod ignosci„ tur. Jubetur mulier a viro non discedere; quod si discesserit, manere innu„ ptam; aut viro reconciliari: aliter ergo non licet facere. Monetur autem „ vir fidelis, si habet uxorem infidelem consentientem secum habitare, non

Indissolubilitas matrimonii.

Matth. 19. 9. *Marci* 10. 11. *Luc.* 16. 18.

S. August. lib. 1. *De Sermone Domini in Monte*, *cap.* 14. & 16. *S. Thomas*, *Lect.* 2.

S. Ambr. lib. De Abraham c. 4. & *lib.* 8 *in Lucam*, *c.* 5.

Concil. Trident. *Sess.* 24. *Can.* 7.

S. Aug. lib. De Sermone Domini in Monte, *c.* 16.

Et lib. 1. *De Conjugiis adulterinis*, *cap.* 13. 14. 15. 16. 17. 18. *Sedulius in Commentar.* *S. Thomas*, *Lect.* 2.

Conjugem infidelem dimittere licet, non semper expedit.

„ eam dimittere: licet ergo & dimittere: quia non est præceptum Do-
„ mini, ne dimittat, sed consilium Apostoli: sicut monetur virgo non nu-
„ bere, sed si nupserit, consilium quidem non tenebit, sed contra præce-
„ ptum non faciet. Ignoscitur cum dicitur, *Hoc autem dico secundum ve-*
„ *niam, non secundum imperium.* Quapropter si licet ut dimittatur conjux
„ infidelis, quamvis melius sit non dimittere, & tamen non licet secun-
„ dum præceptum Domini ut dimittatur conjux nisi caussa fornicationis,
„ fornicatio est etiam ipsa infidelitas. Quid enim tu dicis, Apostole? Cer-
„ te ut vir fidelis consentientem secum habitare mulierem infidelem non
„ dimittat. Ita, inquit. Cum ergo hoc & Dominus præcipiat, ne dimittat
„ vir uxorem, nisi caussa fornicationis, quare hic dicis, *Ego dico, non Do-*
„ *minus*? Quia scilicet idololatria quam sequuntur infideles, & quælibet
„ noxia superstitio, fornicatio est. Dominus autem permisit causa forni-
„ cationis uxorem dimitti: sed quia permisit, non jussit, dedit locum A-
„ postolo monendi; ut qui voluerit non dimittat uxorem infidelem, quo
„ sic fortasse possit fieri fidelis.

„ Licet igitur fideli conjugem infidelem dimittere; quia hoc nec prohi-
„ buit Dominus, nec jussit; sed non expedit, ut monet Apostolus, ne pro-
„ pter conjugum separationes offensi homines, ipsam doctrinam salutis, qua
„ illicita prohibentur, exhorreant, ac sic pejores perituri in eadem infideli-
„ tate remaneant... Aliud est itaque Domini jubentis imperium, aliud con-
„ servi secundum misericordiam caritatis, quæ est illi a Domino inspirata
„ atque donata, fidele consilium. Ibi aliud facere non licet, hic autem li-
„ cet: ita sane ut ipsum licitum partim quidem expediat, partim vero non
„ expediat. Expedit tunc, quando non solum per justitiam, quæ coram Do-
„ mino est, permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimen-
„ tum salutis infertur: velut cum dat consilium non nubendi Apostolus vir-
„ gini, unde præceptum Domini se non habere testatur; licet aliud face-
„ re, id est nubere, & minus quam continentiæ, bonum tamen tenere
„ nuptiarum. Ipsumque licitum etiam expedit: quoniam in vetita & illi-
„ cita ruituram carnis infirmitatem sic excipit honestate nubendi, ut ne-
„ minem impediat ad salutem; quamvis magis expediret; magisque hone-
„ stum esset, si virgo consilium, quo præceptum eam non compellit, ar-
„ riperet. Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permit-
„ titur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salu-
„ tis. Sicut est discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet
„ Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est; sed prohibet
„ Apostolus consilio caritatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis:
„ non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi; verum etiam quia
„ in alia conjugia cum ceciderint viventibus eis a quibus dimittuntur,
„ adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur.

14. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Præparatur & disponitur vir infidelis ad veram sanctitatem per mulierem fidelem, & mulier infidelis per virum fidelem. Quia dum conjugi sine contumelia Creatoris & injuria religionis pacifice cohabitare consentit, dum pia conjugis exercitia non impedit, dum filios fide Christi imbui & baptismo initiari sinit, quasi viam sternit sibi ut per preces, verba & exempla fidelis conjugis ad Christi fidem convertatur & sanctus fiat. Confer cum 1. Petri 3. *Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversa-*

Conjugis infidelis per fidelem sanctificatio, seu dispositio ad fidem suscipiendam.

verfa-

versationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conversationem vestram. Et cum verbis Apostoli nostri, vers. 16. hujus capitis: *Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?* „ Exempla jam forte præcesserant, & virorum, quos uxores, & uxorum quas mariti lucrifecerant Christo, & parvulorum ad quos faciendos Christianos voluntas Christiana etiam unius parentis evicerat. *S. August. lib. 3. De Peccatorum meritis & remiss. c. 12. & lib. 1. De Sermone Dom. in Monte, c. 16.*

Alio modo exponi potest hic locus de quadam sanctitatis aspergine, quam conjux infidelis ex consortio conjugis fidelis participat, illius exemplo discens & assuescens abstinere non modo ab adulterio, verum etiam a ceteris impudicitiis, quibus Gentiles usum naturalem in eum qui est contra naturam plerumque immutant. Confer cum 1. ad Thessalonic. 4. 3. 4. 5. *Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore; non in passione desiderii, sicut & gentes quæ ignorant Deum.* Sane Gentilis uxorem suam ex gentibus vocatam ad fidem Christi *scit meliorem factam*, ex quo Christianam, *sic & ipse Dei candidatus est timore. Ita facilius hujusmodi lucrifiunt, in quos Dei gratia consuetudinem fecit.* (ait Tertullianus.) *Tertull. lib. 2. Ad Uxorem, c. 7.*

Alioquin filii vestri immundi essent, idololatriæ sordibus, profanis devotionibus, ritibusque superstitiosis polluti, in cultum idolorum educati, ab Ecclesia prorsus alieni: nunc autem sancti sunt, ab illis immunditiis servantur, procuratur illis sanctitas, dum cura Christiani parentis baptizantur, in Christi fide instituuntur, & Christiane educantur. Deus scilicet ad educationem liberorum opitulatur parti meliori. Cujus rei exemplum habemus in Timotheo: nec dubium quin multa extiterint alia hujusmodi cum hæc Paulus scriberet. Hinc Tertullianus: *Si ergo*, inquit, *ratum est apud Deum matrimonium ejusmodi, cur non & prospere cedat, ut pressuris, & angustiis, & impedimentis, & inquinamentis non ita lacessatur, habens jam ex parte divinæ gratiæ patrocinium?* Ceterum nec fidei peccati originalis, nec baptismi necessitati præjudicat hic Apostoli locus, quem egregie Tertullianus tractat & exponit in eum, quem mox dixi, sensum. „ Cui enim „ hominum, *inquit*, non adhærebit spiritus nequam, ab ipsa etiam janua „ nativitatis animas aucupabundus, vel qua invitatus tota illa puerperii „ superstitione? Ita omnes idololatria obstetrice nascuntur, dum ipsi adhuc „ uteri infulis apud idola confectis redimiti, genimina sua dæmoniorum „ candidata profitentur: dum in partu Lucinæ & Dianæ ejulatur: dum „ per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultima die Fata scribunda advocantur: dum prima etiam constitutio infantis super terram, Statinæ deæ sacrum est. Quis non exinde aut totum filii caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula prosecat, aut „ sacrificio obligat, aut sacro obsignat, pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione?... Adeo nulla ferme nativitas munda est, „ utique ethnicorum. Hinc enim & Apostolus ex sanctificato alterutro sexu „ sanctos procreari ait, tam ex seminis prærogativa, quam ex institutionis disciplina. Ceterum, inquit, immundi nascerentur: quasi designatos „ tamen sanctitati, ac per hoc etiam saluti, intelligi volens fidelium filios; „ ut hujus spei pignore matrimoniis, quæ retinenda censuerat, patrocinaretur. Alioquin meminerat Dominicæ definitionis, Nisi quis nascetur ex „ aqua & Spiritu, non ibit in regnum Dei, id est, non erit sanctus. Ita „ omnis anima eo usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: „ tamdiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immun- *Tertull. lib. De Anima, cap. 39. & 40.* Christianorum filii quasi designati sanctitati, & candidati fidei. Originale peccatum.

S. Hieron. Epist. 153. Ad Paulinum & Epist. 7. Ad Letam.

„ da, recipiens ignominiam ex carnis societate. " Hunc Tertulliani locum S. Hieronymus laudat, ejusque expositionem approbat, Paulino respondens: „ De secundo problemate tuo, *inquit*, Tertullianus in libris de Monogamia disseruit, asserens sanctos dici fidelium filios, quod quasi candidati „ sint fidei, & nullis idololatriæ sordibus polluantur. Simulque considera, „ quod & vasa sacra in Tabernaculo legimus, & cetera quæ ad ritum „ ceremoniarum pertinent; cum utique sancta esse non possint nisi ea quæ „ sentiunt & venerantur Deum. Idioma igitur Scripturarum est, ut interdum sanctos pro mundis & purificatis atque expiatis nominent: sicut „ & Bethsabee sanctificata scribitur ab immunditia sua: & ipsum Templum Sanctuarium nominatur. Et alibi: Sancta & fidelis domus virum „ sanctificat infidelem. Jam candidatus est fidei, quem filiorum & nepotum credens turba circumdat.

S. August. Serm. 294. alias 14. De Apostoli.

Sanctus Augustinus de baptismo parvulorum contra Pelagianos disserens, eorum objectioni contra peccatum originale, ac baptismi necessitatem ex hoc loco Apostoli petitæ sic respondet: „ Quomodo intelligis de fidelibus „ natum ita sanctum, ut baptizari non debeat? Quomodo libet, accipias „ istam sanctitatem. Multi enim modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt „ sanctificationis. Non enim omne quod sanctificatur, ad regnum cœlorum mittitur. De esca nostra dixit Apostolus, *Sanctificatur per verbum* „ *Dei & orationem*. Numquid quia esca nostra sanctificatur, non scimus „ quo mittatur? Disce ergo esse aliquem modum, & quasi umbraculum „ quoddam sanctificationis, quod non sufficiat ad perceptionem salutis. Distat, & quid distet, Deo notum est. Tamen cum filio fidelium curratur ad baptismum, non sic errent parentes, ut putent eum jam fidelem „ natum. Natum enim possunt dicere, non renatum. Nam ut noveris „ quomodo intelligas sanctificatos filios fidelium, ut modo non quæram, quia „ longum est, modum sanctificationis hujus; ibi & maritum habes infidelem, ibi habes & uxorem fidelem. „ Sanctificatus est, *inquit*, vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum „ fidelem. „ Numquid quia est ibi forte modus aliquis sanctificationis, ut „ vir infidelis sanctificetur in uxore fideli, ideo jam securitatem debet accipere, quod in regnum cœlorum intraturus est, & non baptizandus, „ non regenerandus, non Christi sanguine redimendus? Quomodo ergo „ sanctificatur vir infidelis in uxore, & tamen perit, nisi baptizetur: sic „ filii fidelium, etsi ad quemdam modum sanctificati, pereunt tamen, si „ non fuerint baptizati.

(1. Tim. 4. 5.)

Cultus disparitas matrimonium dirimit.

S. Joan. Chrysost. Homil. 19. in hanc Epist. S. Ambrosius lib. 8. in Lucam, n. 2. & 8. & Ambrosiaster in hunc locum, Theophylactus, Oecumenius, S. Thomas, in Comment.

15. *Quod si infidelis discedit, discedat*. Si autem pars infidelis cohabitare nolit fideli sine Creatoris injuria, ejusque religione offensus eam relinquat, sinat eum discedere, tamquam per illius discessum ac separationem libertati suæ restituta. *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*: Vir aut mulier fidelis subjecti non sunt matrimonii servituti in hujusmodi casu, sed soluti sunt a vinculo & lege matrimonii, ita ut alteri nubere, aut continentiam vovere possint; nec infidelem conjugem sequi, aut reconciliationem cum illo tentare teneantur. *In pace autem vocavit nos Deus*. Ad pacem, sive ad Deum pacifice & tranquille colendum vocati sumus, quod fieri non posset nisi vir aut mulier fidelis a servitute matrimonii liberarentur in eo casu quo infidelis Christianæ Religionis odio separat se a fideli conjuge, vel ipsi cohabitare non vult sine contumelia Creatoris, ut si sacrificare jubeat, aut esse sociam impietatis, & quotidie rixetur & pugnet ut illam pertrahat ad damnabilia peccata.

16. *Un-*

16. *Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?* Si autem, ut dictum est, conjux infidelis pacifice cohabitare velit conjugi fideli sine Creatoris injuria, eum non dimittat fidelis. Spes enim est fore ut mulier infidelis per virum fidelem, & vir infidelis per mulierem fidelem ad Christi fidem & veri Dei cultum adducendus sit consortis monitis & exemplis.

Vide cap. *Quanto:* & cap. *Gaudemus*, Ext. *De Divortiis*, quę sunt Innocentii 3.

17. *Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet.* Verumtamen unusquisque in eo vitæ genere & statu maneat, „ ac Deo serviat, in quo vocatus est; sorte sibi per divinam providentiam data sit contentus, ne exosa fiat infidelibus Christiana Religio, & pax turbetur, si fidei prætextu status & conditiones mutentur: *& sicut in omnibus Ecclesiis doceo.* Nec vobis solum, o Corinthii, id præcipio, sed omnium Ecclesiarum fidelibus, non esse necesse mutare vitæ genus ac statum propter fidei Christianę professionem, modo id vitæ genus honestum sit: quia baptismus delet peccata, vitæ status & conditiones non mutat, non evertit. Vel, *Unicuique sicut divisit Dominus.* Quod dixi, fidelem infideli conjuge discedente non esse subjectum servituti, ut eum sequatur aut retineat, quo minus tamen id faciat non prohibeo, si Dei gratia singulari moveatur & impellatur ad retinendum conjugem infidelem, divortium facere volentem, sperans illum ad Christianam religionem conversum iri.

Christiana Religio status & conditiones mutare non cogit, modo sit honestum vitæ genus.

18. *Circumcisus aliquis vocatus est, non adducat præputium.* Qui ad fidem vocatus est cum prius circumcisus esset, utpote Judæus, non affectet incircumcisum videri, seu ut incircumcisum se gerere; non attrahat arte medica & quibusdam instrumentis ad hoc adinventis residuam præputii pelliculam, quasi circumcisionis notam ducens dedecori: non ipsum pœniteat aut pudeat circumcisionis in Judaismo susceptæ, cum legis ceremoniæ nondum essent mortiferæ. Maimonides inter eos qui partem non habent in sæculo futuro, recenset eum qui attrahit pręputium suum. Nonnulli itaque ex Judaismo ad Christianam Religionem vocati, cum adeo superstitiosi essent, ut aliqua Judaici ritus vestigia in corpore suo superesse nollent, præputia quæ infantes amiserant, reparare conabantur. Ideo Apostolus ait: Qui vocatus ad fidem est ex circumcisione, ne se feliciorem aut sanctiorem existimet si sit præputiatus. *In præputio aliquis vocatus est, non circumcidatur.* Qui ex Gentibus incircumcisis vocatus est ad fidem Christi, ne circumcisionem suscipiat, quæ Judaismi professio est, & Christi abnegatio. Unde idem Apostolus alibi scribit: *Ecce ego Paulus dico vobis: Quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.*

Confer cum 1. *Macchab.* 1. 16. cum Josepho lib. 12. *Antiquit. Judaic.* c. 6. Vi. de *Celsum* Medicum, lib. 7. c. 25. S. Epiph. lib. *De Ponderibus & Mensuris*, n. 16. p. 172. Theophylact. in Comment.

Gal. 3. 2.

19. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.* Circumcisum esse vel incircumcisum, nullius est momenti ad salutem æternam, quæ in observatione mandatorum Dei unice posita est. Non ait Apostolus, Circumcisionem nihil fuisse tempore veteris legis, erat enim signaculum justitiæ fidei, & adjuncta fide in Christum Mediatorem plurimum Judæis proderat, immo necessarium erat masculis qui diem octavum a nativitate attigissent, ad delendum peccatum originale, Sacramentum; sed tempore legis Evangelicæ, abrogatis per Christi mortem & resurrectionem legis Mosaicæ ritibus & sacramentis, perinde est ad salutem esse ex Judaismo vel Gentilismo vocatum ad Christi fidem, esse circumcisum, vel incircumcisum, modo mandata Dei serventur ex caritate, quæ novam creaturam efficit, ut noster Apostolus alibi inculcat. *Nam in Chri-*

Gal. 5. 6. & cap. 6. 15.

sto Jesu, inquit, *neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per caritatem operatur*. Et rursus: *In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura*.

20. *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*. Nemo temere & absque justa causa mutet vitæ genus & statum seu conditionem, in qua divinæ providentiæ consilio constitutus erat, cum ad Christi fidem vocatus est, modo ea conditio nihil obsit fidei, bonisque moribus, alioquin vocatio non esset, sed humanæ cupiditatis præsumptio, & diabolica tentatio.

21. *Servus vocatus es?* Servus eras cum ad Christi fidem vocatus es? *Ne sit tibi curæ*. Ne te res illa angat, quasi conditio sit indigna Christianis; ne propterea fugias a Domino eo prætextu ut Christo liberius servias. *Sed etsi potes fieri liber, magis utere*. Sed etsi possis te in libertatem vindicare, permittente domino, potius permane in conditione servi, tum ad Christianæ humilitatis & patientiæ exercitationem, tum ut domini tui salutem procures, ipsum ad Christi fidem perducendo, si Deus dederit.

Servi liberique hominis par in Christo conditio.

22. 23. *Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini*. Rationem reddit Apostolus superioris sententiæ, *Servus vocatus es? Non sit tibi curæ*, ac servi liberique hominis parem in Christo conditionem esse docet. Qui enim ad Christi fidem vocatus est cum servus esset, a servitute peccati ab eo liberatus, ei tamquam liberatori suo ac Domino in perpetuum obnoxius est. *Similiter qui liber vocatus est, servus est Christi*. Qui vocatus est ad fidem, cum liber esset, servus nihilominus est Christi, a quo redemptus pariter est a dæmonis & peccati servitute. *Pretio empti estis*, magno & inæstimabili, sanguine scilicet Christi, qui vos redimendo servos suos fecit. *Nolite fieri servi hominum*. Ne vos ita servitute & obsequiis hominum addicatis, ut ab obsequiis Christo Domino debitis impediamini vel retrahamini, cui periculo vos exponeretis, si hominum infidelium servitio sponte vos manciparetis. Etsi corpore serviatis, animi libertatem Christi partam sanguine servate, mentes & conscientias vestras ne hominibus subjiciatis, sed unius Christi Domini fidei ac legi.

24. *Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum*. Unusquisque in eo statu maneat, in quo erat cum vocatus est ad Christi fidem, salva obedientia quæ Deo debetur, cui magis obediendum est quam hominibus. Hoc idem cohortationis prœmium & epilogum posuit Apostolus.

Virginitas ut melius bonum suadetur, non præcipitur.

25. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis*. De virginibus autem, quæ nondum continentiam voverunt, præceptum non habeo traditum a Domino, ut sine conjugio maneant & continentiam servent: consilium autem do de continentia servanda, ut de meliori bono, tamquam Apostolatum Dei misericordia consecutus, ut bona fide omnes per Christum vocatos doceam quid melius & ipsi acceptius. *Sola est virginitas*, ait S. Ambrosius, *quæ suaderi potest, imperari non potest. Res magis voti est, quam præcepti. Quod enim gratiæ est, non jubetur, sed desideratur: electionisque magis est quam servitutis....* „ Præcepto quisquis non obtemperat, reus est „ & debitor pœna (ait S. Augustinus). Proinde quia uxorem ducere vel nubere peccatum non est, si autem peccatum esset, præcepto vetaretur; „ propterea præceptum Domini de virginibus nullum est. Sed quoniam de „ vitatis remissisve peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est quædam „ egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est liberatum esse a peccatis, nisi aliquid „ ipsi Liberatori voveatur, quod non sit criminis non vovisse, sed vo- „ visse

S. Ambros. in *Exhortatione Virginitatis*, c. 3.

S. August. lib. *De sancta Virginit.* c. 15.

„ visse ac reddidisse sit laudis: ideo ait Apostolus, *De virginibus præceptum*
„ *Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus*
„ *a Domino, ut sim fidelis*. Neque enim invidere debeo fidele consilium,
„ qui non meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis.

26. *Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quia bonum est homini sic esse*. A Spiritu sancto edoctus existimo id quod dixi de virginitate servanda bonum esse præclarum & eximium, sive melius esse & ad vitam æternam conducibilius, manere cœlibem ac virginitatem servare, propter molestias conjugatis imminentes, onera & incommoda status conjugalis, quæ sunt impedimenta salutis, quia cogitare cogunt quæ mundi sunt. Bonum, inquam, est tam viro quam mulieri virginem permanere, continentiam servare, utrique sexui melius est; non solum propter præsentem necessitatem, & molestias vitandas, quæ a conjugio sunt inseparabiles, sed propter futuram æternitatem. Præsentis namque necessitatis rationem Apostolus non haberet, nisi providens & consulens in futurum: cum omnis ejus dispensatio nonnisi ad vitam æternam vocet. *Præsens ergo est vitanda necessitas, sed tamen quæ aliquid bonorum impedit futurorum: qua necessitate vita cogitur conjugalis cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeat vir uxori & uxor viro. Non quod ea separent a regno Dei, sicut sunt peccata, quæ ideo præcepto, non consilio cohibentur, quia Domino præcipienti non obedire damnabile est: sed illud quod in ipso Dei regno amplius haberi posset, si amplius cogitaretur quomodo placendum esset Deo, minus erit utique cum hoc ipsum minus conjugii necessitate cogitatur.* S. August. lib. *De sancta Virginit.* c. 14.

27. *Alligatus es uxori? Noli quærere solutionem*. Duplici vinculo Matrimonii ligatus es, scilicet consensu, quo ratum est Matrimonium, & copula qua consummatum, noli quærere divortium: indissolubile enim vinculum est. (Quamquam sola sponsione aut consensu obligatus possit solutionem quærere per solemnem trium votorum in Religione approbata professionem) *Solutus es ab uxore? Liber es a conjugio? Noli quærere uxorem*. Istud consilii. Primum de divortio sine causa legitima non quærendo, præcepti. Noli quærere uxorem, si tamen continere possis: quod quidem verbum non omnes capiunt. Nemo enim potest esse continens, nisi Deus dederit: & cui datum non est, *Melius est nubere, quam uri*, ait Apostolus noster. S. Thomas in Comment. Lect. 5. cap. *Commissum*, Ext. *De Sponsal*. Concil. Trid. Sess. 25. Can. 6.

28. *Si autem acceperis uxorem, non peccasti*, cum nuptiæ per se bonæ sint, & a Deo institutæ: *& si nupserit virgo*, quæ Deo non est sancta professione dedicata, seu voti religione obstricta, *non peccavit*. Ceterum si nupserit vel nubere voluerit virgo Christo consecrata, damnationi obnoxia est, quia primam fidem irritam fecit; nec adultera solum est, sed incesta. *Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi*. Plures tamen molestias & afflictiones in carne seu exteriori homine experientur conjuges. *Ego autem vobis parco*. Has afflictiones percensere nolim, vestræ consulens infirmitati, ne etiam incontinentes cum suæ salutis periculo a nuptiis absterreantur. „ Hoc modo exhortatur Apostolus ad virginitatem continentiamque perpetuam, ut aliquantulum a nuptiis etiam deterreat, modeste sane, non tanquam a re mala & illicita, sed tamquam ab onerosa & molesta. Aliud est enim admittere carnis turpitudinem, aliud habere carnis tribulationem, illud est criminis facere, hoc laboris est pati, quem plerumque homines pro officiis etiam honestissimis non recusant. *Sed pro habendo conjugio jam hoc tempore, quo non per carnis propaginem venturo Christo ipsius prolis propagatione servitur, istam tribulationem carnis, quam nupturis prædicit Apostolus*, Nuptiæ per se bonæ. 1. *Tim*. 5. S. Hieron. lib. 1. *Contra Jovinian*. c. 7. S. August. lib. *De sancta Virginitate* cap. 16. Molestiæ nuptiarum.

stolus, suscipere tolerandam perstultum esset, nisi metueretur incontinentibus, ne tentante satana in peccata damnabilia laberentur. Quod autem se dicit eis parcere, quos ait tribulationem carnis habituros, nihil mihi interim sanius occurrit; quam eum noluisse aperire & explicare verbis eamdem ipsam carnis tribulationem, quam prænuntiavit eis qui eligunt nuptias, in suspicionibus zeli conjugalis, in procurandis filiis atque nutriendis, in timoribus & mœroribus orbitatis. Quotus enim quisque, cum se connubii vinculis alligaverit, non istis trahatur atque agitetur affectibus? Quos neque nos exaggerare debemus, ne ipsis non parcamus, quibus parcendum existimavit Apostolus.

Bonus usus matrimonii, & rerum omnium temporalium.

29. 30. 31. *Hoc itaque dico, fratres: tempus breve est: reliquum est ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint.* Tempus hujus vitæ, quo non generatione carnali propagandus est populus Dei, sed regeneratione spirituali colligendus, contractum est, angustum, breve; ex hoc mundo citius abeundum est quam putemus. Id superest agendum, ut conjugati libidini & operi carnali non serviant, quo animus a Deo avocatur; ne animum atque amorem in uxoribus magis quam in Domino defigant, sed affectum omnem divino servitio, æternæque saluti procurandæ serio impendant. *Et qui flent, tamquam non flentes.* Quibus adversa & tristia accidunt, ut sæpe contingit in Matrimonio, patienter & æquanimiter ferant, utpote non diu duratura, seque spe futuræ vitæ æternique gaudii consolentur. *Et qui gaudent, tamquam non gaudentes.* Quibus prospera & læta eveniunt, ne in gaudium nimis effundantur, imminentia mala & pericula, gaudiorumque hujus sæculi brevitatem ac vanitatem considerantes. *Et qui emunt, tamquam non possidentes.* Qui res hujus mundi quomodolibet acquirunt, ne illis cor apponant; sed ita se gerant ac si usufructuarii tantum essent ad vitam, non domini: ad suas & proximorum necessarios usus sibi precario concessas existiment. *Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur.* Qui rebus temporalibus utuntur, ne illis nimium adhæreant, ne plus occupentur quam viatores, peregrinos, & exules decet, ne denique abutantur. *Præterit enim figura hujus mundi.* Mundi hujus facies & dispositio transitoria est, & præter exspectationem invertitur, scenarum instar comicarum aut tragicarum, quæ subito cum personis mutantur.

32. 33. *Volo autem vos sine solicitudine esse.* Quod de servanda continentia do consilium, eo spectat ut sine anxia illa & animum a divinis obsequiis distrahente, rerum temporalium cura vivatis, & uni Deo tranquille serviatis. *Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt.* Qui conjugii vinculis non est implicatus, in id studiis omnibus intendit ut placeat Deo per cordis puritatem, & opera pietatis. *Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori; & divisus est.* Qui vero duxit uxorem, rerum temporalium curis implicatur; uxori placere, eamque demulcere studet, ejus affectibus serviendo; & contrariis curis distractus & in se ipso divisus, duobus quasi dominis servire cogitur ad diversa vocantibus: hinc Deo ad spiritalia & æterna trahenti & invitanti; hinc uxori ad rei familiaris curam, ad temporalium bonorum acquisitionem, ad sæculi mores & voluptates avocanti.

Græca lectio, Syriaca Versio, & nonnulli Codices Latini, Tertulliano, S. Hieronymo, & S. Augusti-

34. *Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu.* Et mulier a conjugio libera, præsertim virgo, quæ carnis voluptatem experiri noluit, rebus divinis, quæ Domini spectant obsequium, expeditius ac liberius vacare potest, omnique studio, cura, cogitatione intendere, ut corpus & animum Deo servet immaculatum. Corpus

pus a vitiorum carnalium fœditate, animum a vitiorum ſpiritualium labe. *Quæ autem nupta eſt; cogitat quæ mundi ſunt*; de filiorum educatione, de regimine domus, de cultu corporis, de mundo muliebri ſolicita, *quomodo placeat viro*, ejuſque amorem ſibi magis ac magis conciliet.

35. *Porro hoc ad utilitatem veſtram dico: non ut laqueum vobis injiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi*. Quod tam ſtudioſe vobis commendem cœlibatum & continentiam, id non alio animo facio, quam ut ſpiritualem veſtram utilitatem promoveam, vobis ſuadens quod honeſtum ac decorum eſt, & quod facultatem præſtat vacandi orationi, remotis impedimentis quæ animum diſtrahunt & avocant, ſcilicet affectibus & curis conjugalibus: non ut vobis laqueum injiciam, quaſi præcepti neceſſitate vos ad cœlibatum ſervandum conſtringens. Pro his verbis, *Dominum obſecrandi*, quidam Codices antiqui habent, *Domino obſervandi*, ſeu, *Dominum obſervandi*, non abſimili ſenſu. Nam qui dominum aut magiſtrum obſervat, illi aſſiduus eſt & adhærens, ac perpetuo pendens ab ore vel præcipientis vel docentis. Hac ſignificatione uſurpatur vocabulum obſervandi 1. Reg. 2. 22. ubi mulieres ad oſtium Tabernaculi obſervaſſe dicuntur. Hoc ſenſu Pſalmo 122. dicitur: *Ecce ſicut oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum*, nutus eorum obſervantes ut prompte & alacriter obediant: *Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri*. Cum igitur conjuges ſe mutuo obſervent, alter ut alteri placeat, conjugales curæ & affectus impedimenta ſunt ne Dominus unice obſervetur.

no, Ambroſiaſtro, & Sedulio viri, aliter habent quam Vulgata noſtra, ſic nimirum: *Diviſa eſt mulier & virgo ſed, Differentia eſt inter uxorem & virginem. Innupta cogitat quæ Domini ſunt*. Sed ſinceriorem ac meliorem eſſe lectionem noſtram, veramque Apoſtolicam certum eſt ex S. Hieronymi divina Bibliotheca, & lib. 1. Contra Jovinianum c. 7. Sed & Mſſ. Græca Roberti Stephani, & Alexandrinus Codex & quo uſus eſt Simon Colinæus Typographus in Editione ſua Græca Novi Teſtamenti, Vulgatæ noſtræ verſioni conſonant.

36. *Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, quod ſit ſuperadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, ſi nubat*. Si quis autem ſibi futurum putet dedecori, ſi filiam ſuam plus ſatis maturam nuptui non tradiderit, & id fieri puellæ ingenium moreſque poſtulent, urgeatque incontinentiæ periculum, & metus dedecoris hinc in familiam redundaturi: eam elocet, ſi velit. Non peccat pater aut cuſtos puellæ, quo auctore nubit.

37. 38. *Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo ſervare virginem ſuam, bene facit*. Nam qui firmum propoſitum habet filiam ſuam innuptam ſervandi, (ipſa nuptiis præponente cœlibatum) nulla ad id neceſſitate compulſus, ſed poteſtatem habens faciendi quod voluerit, cum ſit ſui juris, non ſervus ex alterius voluntate pendens; nulloque præcepto hac in re conſtrictus: Quod maturo judicio apud ſe ſtatuit, ſervare filiam ſuam in ſtatu virginitatis, laudabiliter exequitur, quia Chriſti conſilium ac meum, qui ſum ejus Apoſtolus, & Spiritum Dei habeo, adimplet. *Igitur & qui matrimonio jungit virginem ſuam*, ſeu filiam ſuam, *bene facit*, ſpectatis operis tum natura, quia matrimonium res ſecundum ſe bona eſt; tum fine, dum id agens conſulit pudicitiæ & ſaluti filiæ ſuæ, ac ſuæ familiæ honori. *Et qui non jungit*, certus de ſancto propoſito puellæ virginitatem ſervare volentis ac ſpondentis, *melius facit*, rem facit ex genere ſuo meliorem, præſtantiorem, Deoque gratiorem.

39. *Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir ejus vivit. Quod ſi dormierit vir ejus, liberata eſt, cui vult nubat, tantum in Domino*. Uxor ligata eſt lege matrimonii, quamdiu vivit vir ejus, ut ſcilicet ab eo diſcedere, alteri nubere non poſſit. Matrimonii ergo vinculum inſolubile eſt utroque conjuge vivente, etiam ob cauſſam fornicationis, quæ mors eſt animæ, non corporis. Quod ſi maritus ejus mortuus fuerit, libera eſt, jus habet

Hanc dictionem, *legi*, non agnoſcunt Veteres, Tertull. SS. Cyprian. Baſil. Hier. antiquus Codex Vaticanus.

S. August. lib. *De adulter. Conjugiis*, c. 3. & 4. *Ibid. cap.* 25. habet de se statuendi, & secundo nubendi. Hinc secundæ & ulteriores nuptiæ adversus Montanistas & Novatianos licitæ probantur. *Tantum in Domino*. Ea lege secundæ nuptiæ illi permittuntur, ut nubat secundum legem Dei, quæ præcipit ut cum temperantia, & suscipiendæ prolis, aut vitandæ fornicationis studio matrimonium contrahatur, non ex impetu libidinis. *Tantum in Domino*, duobus aliis modis accipi potest, id est, *aut Christiana permanens*, *aut Christiano nubens*. (ait S. Augustinus) *Non enim*, inquit, *tempore revelati Testamenti Novi, in Evangelio vel ullis Apostolicis litteris sine ambiguitate declaratum esse recolo, utrum Dominus prohibuerit fideles infidelibus jungi. Quamvis beatissimus Cyprianus inde non dubitet, nec in levibus peccatis constituat, jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, atque id esse dicat prostituere Gentilibus membra Christi*. S. Cypriano in hac interpretatione præiverat Tertullianus, quo Magistro in bonis gloriabatur. Sanctum Martyrem Episcopum secuti sunt S. Hieronymus, S. Ambrosius, Theodoretus, Ambrosiaster, Sedulius, Haymo, S. Thomas.

Secundæ nuptiæ permittuntur.

S. Cyprian. lib. *De Lapsis*.

Tertull. lib. 12. *Ad Uxorem*, c. 1. & 2. *De Monogamia*, c. 7. & 11. S. Ambr. lib. 1. *De Abraham*. c. 9. & 8. *lib.* 8. *in Lucam*. S. Hieron. lib. 1. *cont. Jovinian.* c. 5. *Theodoret. in Comment.* S. Thomas, *Lect.* 8.

40. *Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium*. Beatior est secundum Deum, cui liberius & expeditius servire potest, & a quo majus præmium jure exspectat, si permaneat in statu viduitatis, & perpetuam deinceps continentiam servet, quod meum consilium est. *Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam*. Existimo autem me, perinde ac ceteros Apostolos, Spiritum Dei habere, quo sancta & salutaria consilia fidelibus dare possim. Istud ergo consilium sequatur, & propter fructum consequentem, quia beatior erit; & propter consulentis auctoritatem, quia *secundum consilium meum*: & propter Dei inspirationem: *Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam*.

C A P U T VII.

Sensus Moralis.

S. August. lib. *De sancta Virginit. cap.* 8.

„ 1. BOnum *est homini mulierem non tangere*. Nulla quippe fœcunditas
„ carnis sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest. Neque
„ enim & ipsa quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur,
„ quæ licet in carne servetur, spiritus tamen religione ac devotione ser-
„ vatur. Ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quam vovet &
„ servat continentia pietatis. Sicut enim nemo impudice utitur corpore,
„ nisi spiritu prius concepta nequitia; ita nemo pudicitiam servat in cor-
„ pore, nisi spiritu prius insita castitate. Porro autem si pudicitia conju-
„ galis, quamvis custodiatur in carne, animo tamen, non carni tribuitur,
„ quo præside atque rectore, nulli, præter proprium conjugium caro ipsa
„ miscetur: quantomagis quantoque honoratius in animi bonis illa conti-
„ nentia numeranda est, qua integritas carnis ipsi Creatori animæ & car-
„ nis vovetur, consecratur, servatur?

Laus sanctæ virginitatis.

S. Hieron. *lib.* 1. *Adversus Jovinian. c.* 4.

„ *Bonum est homini mulierem non tangere*. Non dixit Apostolus, Bonum
„ est uxorem non habere; sed, Bonum est mulierem non tangere: quasi
„ & in tactu periculum sit: quasi qui illam tetigerit, non evadat, quæ
„ virorum pretiosas animas rapit, quæ facit adolescentium evolare corda.
„ Alligabit quis in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit su-
„ per carbones ignis, & non ardebit? Quomodo igitur qui ignem teti-
„ gerit, statim aduritur? ita viri tactus & feminæ sentit naturam suam,
„ & di-

Tactus feminei periculum.

„ & diversitatem sexus intelligit. Narrant & Gentilium fabulæ Mithram „ & Ericthonium, vel in lapide, vel in terra, de solo æstu libidinis esse „ generatos. Unde & noster Joseph, quia tangere eum volebat Ægyptia, „ fugit ex manibus ejus, & quasi ad morsum rabidissimæ canis, ne paulatim virus serperet, pallium quod tetigerat, abjecit.

2. *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat, &c.* Quale bonum quod non habetur nisi amissione præstantionis boni, & ad „ malum damnabile vitandum! Felix qui non servit voluptati, quam solum matrimonii vinculum excusat. Non sic tamen conjugium dicitur bonum, ut in fornicationis comparatione sit bonum: alioquin duo mala „ erunt, quorum alterum pejus: aut bonum erit & fornicatio, quia est „ pejus adulterium. Pejus est enim alienum matrimonium violare, quam „ meretrici adhærere. Hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergo duo „ mala sunt connubium & fornicatio, quorum alterum pejus: sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius. Sicut „ ista temporalis sanitas & imbecillitas non sunt duo mala, quorum alterum pejus: sed ista sanitas & immortalitas duo bona sunt, quorum alterum melius. Item scientia & vanitas non duo mala sunt, quorum vanitas pejus: sed scientia & caritas duo bona sunt, quorum caritas melius. Namque *scientia destruetur*, ait Apostolus; & tamen huic tempori „ necessaria est: *caritas autem numquam cadet*. Sic & mortalis ista generatio, propter quam fiunt nuptiæ, destruetur, ab omni autem concubitu immunitas, & hic angelica meditatio est, & permanet in æternum. „ Sicut autem jejuniis sacrilegorum meliora sunt prandia justorum, ita nuptiæ fidelium virginitati anteponuntur impiorum. Verumtamen neque „ ibi prandium jejunio, sed justitia sacrilegio, neque hic nuptiæ virginitati, sed fides impietati præfertur. Ad hoc enim justi, cum opus est, „ prandent, ut tamquam boni domini, quod justum & æquum est servis „ corporibus præbeant: ad hoc autem sacrilegi jejunant ut dæmonibus serviant. Sic ad hoc nubunt fideles ut maritis pudice copulentur, ad hoc „ autem sunt virgines impiæ ut a vero Deo fornicentur. Sicut ergo bonum erat quod Martha faciebat, occupata circa ministerium sanctorum, „ sed melius quod Maria soror ejus sedens ad pedes Domini, & audiens „ verbum ejus: ita bonum Susannæ in conjugali castitate laudamus, sed „ tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ Virginis anteponimus.

Bonum conjugium, sed melior Continentia. S. August. lib. *De Bono Conjugali*, cap. 8.

3. *Uxori vir debitum reddat, similiter & uxor viro.* Debitum esse meminerint conjuges, quod exigitur ex justitia, quod non solvitur ob voluptatem; non donum quod sine mensura fieri, sine necessitate exigi possit. Nec enim peti, nec reddi Christiane potest, nisi ob finem matrimonii, scilicet procreationem liberorum in Christi fide & timore educandorum. „ Alia scilicet bona dat nobis Deus, quæ propter se ipsa expetenda „ sunt, sicut est sapientia, salus, amicitia; alia quæ propter aliquid sunt „ necessaria, sicut doctrina, cibus, potus, somnus, conjugium, concubitus. „ Horum enim quædam necessaria sunt propter sapientiam, sicut doctrina; quædam propter salutem, sicut cibus & potus & somnus; quædam „ propter amicitiam, sicut nuptiæ vel concubitus: hinc enim subsistit propagatio generis humani, in quo societas amicalis magnum bonum est. „ His itaque bonis quæ propter aliud necessaria sunt, qui non ad hoc „ utitur propter quod instituta sunt, peccat, alias venialiter, alias damnabiliter. Quisquis vero eis propter hoc utitur, propter quod data sunt,

Bonus usus conjugii.

S. August. lib. *De Bono Conjugali*, capp. 9. 10. & 11.

„ bene

„ bene facit. Cui ergo non sunt necessaria, si non eis utitur, melius fa-
„ cit. „ Itaque concubitus necessarius caussa generandi, inculpabilis & so-
„ lus ipse nuptialis est. Ille autem qui ultra istam necessitatem progredi-
„ tur, jam non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exi-
„ gere, sed reddere conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad perso-
„ nam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiscentiæ subigun-
„ tur, rem faciunt non plane nuptiarum. Verumtamen si magis in sua
„ conjunctione diligant quod honestum, quam quod inhonestum est, id
„ est, quod est nuptiarum, quam id quod non est nuptiarum, hoc eis
„ auctore Apostolo secundum veniam conceditur, cujus delicti non habent
„ hortatrices nuptias, sed deprecatrices, si Dei misericordiam non a se
„ avertant, vel non abstinendo quibusdam diebus ut orationibus vacent,
„ & per hanc abstinentiam sicut per jejunia commendent preces suas, vel
„ immutando naturalem usum in eum qui est contra naturam, quod dam-
„ nabilius fit in conjuge.

Ibid. cap. 6.

4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir*, &c. Æquale jus utriusque conjugis, mutuum debitum ac officium est. Neuter corpus suum alteri, ne quidem ex mutuo consensu commodare potest, aut locare. „ De-
„ bent ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem
„ liberorum procreandorum caussa, quæ prima est humani generis in ista
„ mortalitate societas; verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad
„ illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem, ut etsi
„ alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non
„ possit. Et ad hoc enim uxor non habet potestatem corporis sui, sed
„ vir; similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier; ut
„ & quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinentiæ
„ caussa expetit, vel ille de matrimonio, vel illa de marito, non sibi alte-
„ rutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, tentan-
„ te satana, propter incontinentiam, vel amborum, vel cujusquam eorum.

Mutua conjugum servitus in debiti conjugalis redditione.

Mulier sui corporis non habet potestatem sed vir. Quando ergo videris te tentari a fornicatione, dic, Corpus non est meum, sed uxoris. Hæc etiam dicat mulier iis qui volunt ad ejus evertendam pudicitiam agere per cuniculos; Non est meum corpus, sed mariti.

S. Chrysost. Hom. 19. in hanc Epist.

5. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram*. Quam caute, quam vigilanter ambulare debemus, ut absconditos ubique dæmonis laqueos vitemus; siquidem ipsa continentiæ specie laqueos tegit, & fornicationum, aut pejorum libidinum, vel certe dissensionis & intestini belli occasionem præbet. Quid autem prodest continentia, si rupta sit caritas, paxque domestica turbata? In his quæ Dei lege non prohibentur, uxor marito, maritus morem gerat uxori: alter alteri conjugale ne recuset officium, quod sine injustitia & fraude non potest; justitiam & caritatem conjugalem præponat continentiæ, quæ illis virtutibus minus bonum est, & sine quibus Deo placere non potest. Verumtamen ex mutuo consensu ad tempus ut secubent conjuges, & ab opere conjugali sibi temperent, Apostoli consilium est, & disciplinæ quæ secutis sæculis in Ecclesia invaluit, fundamentum, ut scilicet diebus Pœnitentiæ, orationi, Communioni Eucharistiæ, & magnorum Mysteriorum solemni commemorationi destinatis, continentia conjugibus ab Ecclesia proponatur, suadeatur, & sacris Canonibus indicatur, ut puriore animo, minusque diviso ac distracto, Deo intendant ac vacent. Carnis enim voluptas,

Continentia certis temporibus servanda conjugibus proponitur & suadetur.

ptas, etsi ad legitimum usum redacta, non modicum divinis communicationibus & religionis exercitiis impedimentum affert. *Oro te*, ait S. Hieronymus, *quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Christi accipi non permittit? Quando impleo mariti officium; non impleo continentis. Jubet Apostolus in alio loco ut semper oremus. Si semper orandum est, numquam ergo conjugio serviendum: quotiescumque uxori debitum reddo, orare non possum*, ita libere & expedite. Petrus Apostolus experimentum ha- „ bens conjugalium vinculorum, vide quomodo informet Ecclesiam, quid „ doceat Christianos: *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impertientes honorem, tamquam & cohaeredibus gratiae vitae: ut non impediantur orationes vestrae.* Ecce eodem sensu, quia „ eodem & Spiritu, impediri dicit orationes officio conjugali. Quod au- „ tem ait, *similiter*, idcirco ad imitationem provocat viros, quia jam su- „ pra uxoribus praeceperat, dicens: *Considerantes in timore castam conversationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.* Cernis quale conjugium inter viros uxoresque praecipiat: Cohabitantes juxta scientiam, ut noverint: quid velit, quid desideret Deus, ut tribuant honorem vasculo muliebri. Continendo tribuitur honor uxori, ultra modum rei uxoriae indulgendo, infertur contumelia.

S. Hieron. lib. *Adversus Jovinianum.*

1. Petri 3.

6. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Voluptas finis matrimonii vel operis conjugalis esse non potest, sed sola generatio filiorum. Quicumque solam in eo voluptatem quaerunt, ut damnabilem fornicationis aut alterius impudicitiae voluptatem vitent, sibi vulnus levius infligunt, ut gravius avertant. Quis hoc esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apostolica auctoritate S. Paulus fateatur? „ Cum igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui pro- „ prie nuptiis imputandus est, quid secundum veniam concedit Apostolus, „ nisi quod conjuges, dum se non continent, debitum ab alterutro carnis „ exposcunt, non voluntate propaginis, sed libidinis voluptate? Quae ta- „ men voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias „ accipit veniam. Quocirca etiam hinc sunt laudabiles nuptiae, quia & „ illud quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se. Aliud est non „ concumbere nisi sola voluntate generandi, quod non habet culpam, aliud „ carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non praeter conjugem, „ quod venialem habet culpam. Quia etsi non caussa propagandae prolis „ concumbitur, non tamen hujus libidinis caussa propagationi prolis obsi- „ stitur, sive voto malo, sive opere malo. Nam qui hoc faciunt, quam- „ vis vocentur conjuges, non sunt, nec ullam nuptiarum retinent verita- „ tem, sed honestum nomen velandae turpitudini obtendunt.

Peccant, qui solam voluptatem in opere matrimonii quaerunt, non prolem.

S. August. *Enchrid.* c. 78. & lib. 1. *De Nuptiis*, c. 24

7. *Volo enim vos omnes esse sicut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo.* Coelibatus S. Pauli imitatione dignus est. Optandus est prae matrimonio status ille ob perfectionem; sed absque divina vocatione periculosus est ob tentationem. Qui ergo vult coelebs permanere, vires suas, indolem suam, affectus, infirmitatem, gratiae suae mensuram, Dei voluntatem studiose exploret, prudentem conscientiae Moderatorem consulat, orationum fervore, Sacramentorum frequentatione, jejuniis, sacro secessu, lumen coeleste deprecetur, ut statum eligat saluti suae convenientiorem, ut intelligat quae sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. *Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est descendens*

Coelibatus absque Dei vocatione periculose suscipitur.

Jacobi 1.

Matth. 7. Luc. 11. *dens a Patre luminum*. Igitur, *Petite & dabitur vobis, quærite & invenietis*. Opem gratia fert iis qui bonum animi propositum afferunt, ait Theodoretus; sed ipsum bonum propositum Deus in nobis efficit, gratia sua cupiditatis victrice. *Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate*, (ait Apostolus noster.) *Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo*. Suum in his verbis solatium inveniunt & conjugati. Matrimonium enim Dei donum etiam appellat Magister Gentium. Hujus enim doni ope adjutus unusquisque conjugalem servat continentiam inferiorem quidem viduali & virginali, quod meritum spectat ac præmium, sed tamen sanctam & Deo gratam.

Philipp. 2. 13. Theodoret.

8. 9. *Dico autem non nuptis, & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego*. Libertatem suam fœlicius conservat, qui Deo consecrat. Virgines & viduæ continenter tanto magis liberæ sunt, quanto Christi solius ancillæ: *Quod si non se continent, nubant*. Qui eligunt continere, aliquid utique melius eligunt quam est nuptiarum bonum, hoc est generatio filiorum. Unde si eligitur continentia ut bono nuptiarum melius aliquid capessatur, quanto potius custodienda est ut adulterium caveatur? Verumtamen iis qui nullo matrimonii aut voti vinculo sunt obstricti, & continere non possunt, *Melius est nubere quam uri*. Paratum habent in conjugio infirmitatis suæ remedium: sed memores sint remedia non sumi absque necessitate, absque repugnantia & fastidio, nec eorum amore, sed sanitatis adhibita cautione, servata mensura. *Melius est nubere, quam uri*.
Job. 31. 12. Concupiscentia *Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina*. Illo igne ne uratur ac vastetur Christianus, ardeat illo igne quem Christus venit in terram mittere, & quem vult vehementer accendi. Accendatur caritas, ut noxiæ cupiditatis ardor refrigescat.

10. 11. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, &c.* Matrimonium signum honorarium est unitatis, societatis, mutuæ inseparabilitatis, & caritatis conjugalis, quæ Christum inter & Ecclesiam intercedunt; quas proinde repræsentare debet ac imitari. *Sacramentum hoc magnum est, ego dico in Christo & in Ecclesia*, ait alibi Apostolus noster. Christus Deus Crucem passus est ut sponsam suam sibi reconciliaret; Lavit eam a peccatis suis in sanguine suo, ut exhiberet eam sibi sine macula & ruga gloriosam: Quidni ergo Christiani conjuges grato erga optimum Redemptorem animo se mutuo diligant, sibi mutuo ignoscant si quid alter peccavit in alterum: sibi tandem mutuo reconcilientur? Quod si fieri non possit, faciant quod facere deberent si haberent conjuges diuturno languore marcescentes, vel loco sibi inaccessibili absentes. „ Non eos terreat sarcina continentiæ: Levis erit, si Christi erit; Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat a jubente quod jusserit. Nec eos frangat, quod videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis: quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam jam sine damnatione ab illa deviare non possunt; & qui in eam necessitate contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de se ipsis, sed de illo a quo est bonum omne confidunt. Illi ad eam conscenderunt caussa majoris gloriæ, ut aliquid amplius invenirent: isti ad eam confugerunt cura salutis novissimæ, ne perirent. Utrique permaneant, utrique in quod pervenerunt ambulent usque in finem, ferveant studiis, supplicent votis; quia & illis salus cogitanda est, ut ab eo quod voluntas arripuit cadere timeant; &

Conjugibus divortio separatis servanda est necessario continentia.
Ephes. 5. 32.
S. Aug. lib. 2. De Conjugiis adulterinis, c. 19.

„ istis

„ istis gloria desperanda non est, si in eo quod necessitas intulit, persiste-
„ re deligant.

14. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem*, &c. Vita Christiana & pietas mariti aut uxoris, prædicatio domestica est, eaque perpetua, ad consortis & totius familiæ sanctificationem & salutem a Deo destinata. *Mone & admone*, ait S. Joannes Chrysost. *Consule & persuade. Nullus enim Doctor tantum poterit valere, quantum mulier*. Si unicuique mandavit Deus de proximo suo, si caritatis officium est ut eos quos diligimus ad Deum ducamus, & ab iis a quibus diligimur ad eum ducamur, qui finis est nostræ beatitudinis, & omnis appetitionis finis: tunc se vere diligunt vir & uxor, cum se mutuo juvant ad sanctificationem suam & æternam salutem assequendam. Sic maritus Apostolus fit uxoris suæ, sic mulier fit apostola mariti sui, præmium duplex acceptura, & propriæ virtutis, & sollicitudinis de salute viri, operæque ad eam navatæ per suaves adhortationes, orationes, bonum exemplum, patientiam. 16. *Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies?*

S. Chrysost. *Hom.* 19. Tunc se vere diligunt conjuges, cum se mutuo juvant ad sanctificationem & salutem.

15. *Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus*. Marito quamvis infideli & vitioso serviat uxor Christiana, sed numquam serviat vitiis, nec ipsi cohabitet si illam infidelitatis suæ sociam efficere, aut ad peccata damnabilia pertrahere nitatur. Malum consensum dirimit caritas, laudabilem concordiam justa dissensione comparat. Unde Dominus ait:
„ Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: non veni pa-
„ cem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus pa-
„ trem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus so-
„ crum suam... Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & ma-
„ trem, & uxorem, & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & ani-
„ mam suam, non potest meus esse discipulus.

Uxor marito serviat, non ejus vitiis. *Matth.* 10. 25. *Luc.* 14. 26.

17. *Unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet*. Voluntas Dei in omnibus exploranda & probanda est, Dei vocatio sequenda; non solum tolerandus, sed amandus status est, in quo nos Majestati suæ servire voluit; in eo manendum sine murmuratione, ejus officia implenda cum alacritate, gratiæ suæ ac dono respondendum constanti fidelitate.

19. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei*. Arbitrariis signis & externis quasi pietatis exercitiis, nec a Deo institutis aut præscriptis, nec ab Ecclesia probatis inhærere, circumcisi superstitio est: quæ a Deo instituta sive præscripta sunt, vel ab Ecclesia probata, contemnere & rejicere, incircumcisi superbia est. Inutilia sunt ad salutem signa pietatis, Rosaria, Scapularia, pia Sodalitia, Confraternitates, Religiosus habitus, iis qui virtutem pietatis abnegant: externa pietatis exercitia, eleemosynæ, jejunia, orationes sine Dei amore nihil prosunt, sine observatione mandatorum Dei infructuosa sunt. *Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo... PIETAS cultus Dei est, nec colitur ille nisi amando*.

Externa pietatis signa sine Dei amore, qui verus Dei cultus est, non prosunt ad salutem.

Eccles. 12. 13. *S. Aug. Epist.* 140. *Edit. postremæ Paris.*

20. *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*. Omnia quæ sunt, a Deo ordinata sunt, qui Deus est pacis: pax vero tranquillitas ordinis est. „ Reipublicæ igitur aut familiarum ordinem religionis præ-
„ textu Deus perturbari vetat. Ecclesia Catholica mater Christianorum
„ verissima, tu feminas viris suis, non ad explendam libidinem, sed ad
„ pro-

S. Aug. *lib. De Moribus Ecclesiæ Catholicæ, cap.* 34.

Reipublicæ aut familiarum ordinem Religionis prætextu Deus perturbari vetat.

„ propagandam prolem, & ad rei familiaris societatem, casta & fideli obe„ dientia subjicis. Tu viros conjugibus, non ad illudendum imbecilliorem „ sexum, sed sinceri amoris legibus præficis. Tu parentibus filios libera „ quadam servitute subjungis, parentes filiis pia dominatione præponis. „ Tu fratribus fratres religionis vinculo firmiore atque arctiore quam san„ guinis nectis. Tu omnem generis propinquitatem & affinitatis necessi„ tudinem, servatis naturæ voluntatisque nexibus, mutua caritate con„ stringis. Tu dominis servos non tam conditionis necessitate, quam officii „ delectatione doces adhærere. Tu dominos servis, summi Dei communis „ Domini consideratione placabiles, & ad consulendum quam coercendum „ propensiores facis. Tu cives civibus, gentes gentibus, & prorsus homi„ nes primorum parentum recordatione, non societate tantum; sed qua„ dam etiam fraternitate conjungis. Doces Reges prospicere populis, mo„ nes populos se subdere Regibus. Quibus honor debeatur, quibus affe„ ctus, quibus reverentia, quibus timor, quibus consolatio, quibus admo„ nitio, quibus cohortatio, quibus disciplina, quibus objurgatio, quibus „ supplicium, sedulo doces; ostendens quemadmodum & non omnibus „ omnia, & omnibus caritas, & nulli debeatur injuria.

Servilis conditio eo securior, quo humilior,

21. 22. 23. *Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere.* Conditio servilis eo securior, quo humilior. Subjectionem non solum patienter tolerabit Christianus, sed amabit, qui ea se Christo Domino similem fieri considerabit. Qui propter nos *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens*, & *Non venit ut faceret voluntatem suam, sed Patris*; *nec ministrare, sed ministrari*. Nullum apud Christum discrimen est servi & liberi. Omnes homines ex æquo servi Dei sunt: omnes ex æquo liberi libertate filiorum Dei; si velint. Servum esse Christi Jesu tanta dignitas est, tanta gloria, ut Christianum hominem non angat, non dejiciat jugum humanæ servitutis, si peccati jugum excusserit.

Quæ servitus Christiano indigna?

Servire Deo, regnare est. In quocumque statu & conditione positi simus, Christi Domini sumus, qui nos pretio infinito sanguinis sui a peccati & diaboli servitute redemit. *Qui in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi: Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.* Illi soli serviendum, qui nos condidit ac redemit. Quam amabilis Dominus, qui nos Deo nostro regnum & sacerdotes in sanguine suo, qui nos fratres suos & coheredes effecit! *Nolite fieri servi hominum.* Vere servi sunt, quos malorum temporalium timor pravis hominum voluntatibus servire compellit; quosve spes bonorum terrenorum sæculi Magnatibus & Principibus ad omne obsequium, etsi legi Dei contrarium, alligat; qui suis & aliorum cupiditatibus serviunt. Solus Sapiens liber, quoniam qui ea facit quæ vult, liber est. „Non omnis bo„ na voluntas, sed Sapientis est omnia quæ bona sunt velle. Est ergo „ sapienti & servire libertas; stulto & imperare servitus est; & quod pe„ jus est, cum paucioribus præsit, pluribus dominis & gravioribus servit, „ cupiditatibus suis. Servit peccator formidini, servit cupiditati, servit „ avaritiæ, servit libidini, servit malitiæ, servit iracundiæ, & videtur „ hujusmodi sibi liber: sed magis servit quam si sub tyrannis positus.

Lege S. Ambros. Epist. 37. *Ad Simplicianum.* Edit. postremæ Paris.

S. *August.*

Contra vero servitus Justitiæ vera libertas. *Libera servitus, ubi non necessitas, sed caritas servit.* Quis magis liber, an Joseph, an ejus domina Putipharis impudica conjux? An quæ rogabat, an qui rogabatur? an quæ supplicabat, an qui supplicantem despiciebat?

25. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do,* &c.

&c. Christianis jugum imponere quod Deus non imponit, summæ temeritatis est. Id qui aggreditur, Spiritui sancto mentitur. Qui zelo imprudenti, ac levi, nimiaque facilitate, nec satis considerato cujusque dono, vel infirmitate, suadet Animabus quas dirigit ut jugum illud subeant, illas exponit periculo succumbendi. Verumtamen qui viam perfectionis & Evangelica consilia illis non proponit, qui ad illa capessenda non hortatur ut Apostolus, infidelis Minister est, suoque erga Deum & Animas deest officio. De virginibus prophetice dictum est sub eunuchorum mystico nomine: *Dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.* Hi *sequuntur Agnum quocumque ierit.* „ Ad quod libet aliud sanctitatis donum quo eum sequantur, hortari possumus conjugatos, præter hoc quod irreparabiliter amiserunt. Vos itaque sequimini eum tenendo perseveranter, quod vovistis ardenter. Facite quod potestis, ne virginitatis bonum a vobis pereat, cui facere nihil potestis ut redeat. Videbit vos cetera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non potest: videbit, nec invidebit: & collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis... Præsumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vovetis & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens sæculum, sed propter regnum cœlorum. Vos etiam qui hoc nondum vovistis, qui potestis capere, capite; perseveranter currite, ut comprehendatis. Tollite hostias quisque suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, potestatem habentes vestræ voluntatis. Neque enim sicut, *Non mœchaberis*, *Non occides*, ita dici potest, Non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur: nisi fiant illa, damnantur. In illo Dominus debitum imperat vobis: in his autem si quid amplius erogaveritis, in redeundo reddet vobis. Cogitate, quicquid illud est, in muro ejus locum nominatum, meliorem multo quam filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicet quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo, sperando, & amando, potuistis conjugia non devitare prohibita, sed transvolare concessa.

Directorum prudentia in dando de statu electione consilio.

Sanctæ Virginitatis excellentia.

Isai. 56. 5.

S. August. lib. De sancta Virginitat. c. 29.

26. *Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.* Bonum virginitatis, honestum propter puritatem; delectabile propter libertatem; utile propter mercedem. *Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis: illa non est in potestate, illa non est in æternitate: fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam conjugalem non habet cœlum. Profecto habebunt magnum aliquid præter ceteros in illa communi immortalitate, qui habent aliquid jam non carnis in carne.* Quam præclarum bonum est, nescium esse voluptatis, cujus sensus inevitabilis, difficilis moderatio, periculum certum, tentatio violenta, adhæsio vitiosa! Quantum bonum est, liberum a sollicitudinibus sæculi, a curis rei familiaris expeditum, uni Deo servire!

Bonum virginitatis.

S. Thomas, Lect. 5.

S. August. lib. De sanct. Virginit. cap. 13.

28. *Si acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit, tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi.* Tribulationes illæ status matrimonii comites, graves certe tentationes sunt, quæ ut vincantur, gratia Christi cum in Sacramento data, tum in ipsarum tentationum periculis collata, omnino necessaria est. Hanc frequentibus orationibus,

In tribulationibus matrimonii comitibus quid agendum conjugibus Christianis?

bus, jejuniis, eleemosynis, aliisque bonis operibus ferventer implorent conjugati, ne deficiant in tribulatione. Voluptati carnali ne se immergant, ut e tribulationibus conjugio annexis fœliciter & sine conscientiæ naufragio emergant. Cruces status sui Christiano ferant animo, ut peccata quotidiana eluant: Carnis delectationes, tametsi secundum veniam concessas, compensent doloribus & ærumnis, quarum tolerantiam sola caritas & patientia meritoriam apud Deum efficiunt. Tribulationum, quas prædicit & silentio præterit Apostolus, in iis qui se matrimonii vinculo implicant multitudo, deflenda est; illarum experientia commiseratione dignior. *Nos ignari rerum putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus etiam in carne tribulatio est, in qua sola videbantur habere delicias: quid erit reliquum propter quod nubant, cum & in spiritu & in anima, & in ipsa carne tribulatio multa sit?*

S. Hieron. lib. 1. *Contra Jovinianum.*

29. 30. 31. *Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores tamquam non habentes sint.* Tempus breve est, & teritur, quasi nullius esset momenti bonus ejus usus ad æternam felicitatem comparandam. Sæculum nihil est ei cui æterna vita cordi est. Uxorem habet quasi non habens, qui magis ingemiscit de infirmitate sua cui necessaria uxor est, quam de illius societate lætetur: qui non amat nisi bonum propter quod a Deo data est, scilicet bonum fidei conjugalis, bonum prolis, bonum sacramenti; odit vero malum concupiscentiæ, quæ a Deo non est. *Et qui flent, tamquam non flentes, & qui gaudent tamquam non gaudentes.* Spes futurorum bonorum, præsentium malorum sensum extinguit: timor judiciorum Dei omne sæculi gaudium impedit. Fides Christiani hominis animum roborat, ut nec rebus adversis frangatur, nec prosperis extollatur & corrumpatur. *Et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur.* „ Qui gaudium totum suum totamque felicitatem suam constituit in manducando, bibendo, uxorem ducendo, emendo, vendendo, „ utendo mundo isto, sine sollicitudine est & talis, sed præter arcam, væ „ illi a diluvio. Quisquis autem sive manducat, sive bibit, sive aliquid „ agit, omnia in gloriam Dei facit: & si aliqua tristitia est de rebus sæ„ cularibus, sic flet ut intus in spe gaudeat; & si aliqua lætitia est in re„ bus sæcularibus, sic gaudet ut intus spiritaliter timeat, nec donet se cor„ rumpendum felicitati, nec se det adversitati frangendum (hoc est enim „ flere tamquam non flentem, & gaudere tamquam non gaudentem) Quis„ quis etsi habet uxorem, ejus infirmitati compatiens, reddit, non exigit „ debitum; aut si propter propriam infirmitatem ducit uxorem, plangens po„ tius quia sine uxore esse non potuit, quam gaudens quia duxit: Quisquis „ vendit, quod novit quia etsi maneret, beatum non faceret; quisquis quod „ emit, novit quia transiret; & de his omnibus etsi abundantibus, etsi cir„ cumfluentibus non præsumit, facitque ex eo quod habet, misericordiam „ cum eo qui non habet, ut & ipse accipiat quod non habet, ab illo qui „ omnia habet: Quisquis talis est, securus exspectat diem novissimum.

Bonus usus temporis & rerum temporalium.

S. Aug. in Ps. 148. num. 4.

Rebus temporalibus amore non inhærendum.

Præterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse. „ Qui amat sæculum, amare Deum non potest; occupatam habet manum. „ Dicit illi Deus, Tene quod dono. Non vult dimittere quod tenebat: „ non potest accipere quod offertur. Numquid dico, Non possideat nescio „ quis? Si potest, si hoc de illo exigit perfectio, non possideat. Si non „ potest, aliqua necessitate impeditus, possideat, non possideatur; teneat, „ non teneatur: Dominus sit rei suæ, non servus.... Noli amare quod pos„ sides in hoc sæculo? Non teneat manum tuam unde tenendus est Deus.

S. Aug. *Serm. 125. alias 15. ex additis a Sirmondo.*

„ Non

„ Non occupetur amor tuus, quo potes in Deum tendere, & inhærere „ ei qui te creavit. Dicis & respondes mihi. Et Deus scit quia innocenter „ possideo, Tentatio probat. Turbatur tibi quod possides, & blasphemas. „ Turbatur quod possides, & non inveniris qui eras, & ostendis aliud „ esse nunc, & aliud pridie in voce tua. Hoc argumentum est non te „ mundo sic uti, quasi non utaris: cupiditatem qua temporalibus rebus adhærescis, probat dolor quo in earum amissione ureris: *Tantum erit dolor, quantum hæserat amor.* S. August. alibi.

32. 33. *Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.* Misera necessitas quæ cor dividere compellit, quod Deus integrum exigit! Funesta divisio, in qua Deus sæpe posthabetur aut omnino negligitur! Facilius totum cor, totum studium, totus affectus, tota sollicitudo Deo devovetur sine divisione, quam dividatur salvo Dei jure. Fidelis maritus, quem conjugalis amor solicitum reddit quomodo placeat uxori, magis saltem solicitus sit quomodo placeat Deo; nec placere curet uxori nisi propter Deum, cujus ad amorem referat omnes animi sui affectus, omnes rei familiaris curas. Alioqui Deum non diligit toto corde, tota anima, tota mente. Cum enim id præcepit Deus, *Nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare ut alia re frui velit, sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totus dilectionis impetus currit.*

Uxor Christiane non diligitur a marito, nisi propter Deum diligatur.

S. August. lib. 1. *De Doctrina Christ. c. 22.*

34. *Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Hoc Virgines Deo consecratæ, & Sanctimoniales cogitent, ad id serio attendant. Parum est quod Christum Jesum ut sponsum unicum sibi elegisse videantur, si mundo, aut sibi ipsis, non Christo Jesu, amorem suum, studia sua, complacentiam ac solicitudinem suam tribuant, quæ marito innocentius forte tribuerent. Virgines Christi proprie non sunt, quæ ex animi indolentia, aut liberioris & tranquillioris vitæ amore dumtaxat nuptiis renuntiant, ut se ipsis fruantur, Deo utantur. Quæ propter solum Deum virginitatem non eligunt, non vovent, proprii amoris victimæ, proprii cordis adulteræ sunt. Virginis Christianæ status non sola est conjugii privatio ac fastidium; sed perfecta corporis, spiritus, cordisque consecratio, summaque solicitudo & zelus ardentissimus pro omnibus Jesu Christi sponsi sui, & Ecclesiæ ejus negotiis. „ Virgo non esse tantum, sed & intelligi debet & credi, ut nemo cum virginem videt, dubitet an virgo sit. Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta „ procedit, quasi maritum aut habeat, aut quærat? Timeat potius placere, si virgo est; nec periculum sui appetat, quæ ad meliora & di„ vina se servat. Quæ virum non habent, cui placere se simulent; in„ tegræ & puræ non tantum corpore, sed etiam spiritu perseverent. „ Neque enim fas est virginem ad speciem formæ suæ comi, aut de car„ ne & de ejus pulchritudine gloriari; cum nulla sit illi magis quam ad„ versus carnem colluctatio, & vincendi corporis ac domandi obstinata „ certatio ...... Neminem Christianum decet, & maxime virginem non „ decet, claritatem ullam computare carnis & honorem, sed solum ap„ petere sermonem Dei, bona in æternum mansura complecti. " Carnem virginitate consecratam, abstinentia, jejuniis, vigiliis, sacro secessu, silentio, labore: spiritum orationis assiduitate, Scripturæ sacræ, aliorumve

Virgines Christi non sunt, quæ mundo aut sibi ipsis amorem suum, ac solicitudinem suam devovent.

S. Cyprianus. *De Disciplina & habitu Virginum.*

piorum librorum lectione, & humilitate virgo sanctificet. *Custos virgini-*
S. August. lib. De sancta Virginit. c. 51, 54, 55.
„ *tatis caritas; locus autem hujus custodis humilitas*. O virgines sanctæ,
„ si nuptias contempsistis filiorum hominum, ex quibus gigneretis filios
„ hominum, toto corde amate speciosum forma præ filiis hominum: va-
„ cat vobis, liberum est cor a conjugalibus vinculis. Inspicite pulcritudi-
„ nem Amatoris vestri: cogitate æqualem Patri, subditum & matri;
„ etiam in cœlis dominantem, & in terris servientem; creantem omnia,
„ creatum inter omnia. Illud ipsum quod in eo derident superbi, inspi-
„ cite quam pulchrum sit: internis luminibus inspicite vulnera penden-
„ tis, cicatrices resurgentis, sanguinem morientis, pretium credentis, com-
„ mercium redimentis. Hæc quanti valeant cogitate, hæc in statera ca-
„ ritatis appendite, & quicquid amoris in nuptias vestras impendendum
„ habebatis, illi rependite. Si magnum amorem conjugibus deberetis,
„ eum propter quem conjuges habere noluistis, quantum amare debetis?
„ Toto vobis figatur in corde, qui pro vobis est fixus in cruce: totum
„ teneat in animo vestro, quicquid noluistis occupari connubio. Parum
„ vobis amare non licet, propter quem non amastis & quod liceret.
„ Sic amantibus mitem & humilem corde nullam vobis superbiam perti-
„ mesco.

38. *Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam bene facit: & qui*
non jungit, melius facit. Nullus matrimonii abusus impedire potest quin
Bonum matrimonium, melior & sanctior virginitas.
ejus institutio sancta, vinculum sacrum, Sacramentum divinum, finis ho-
nestus, fructus utiles & Ecclesiæ necessarii sint. Nec etiam matrimonii
sanctitas impedire potest quin virginitatis bonum sit excellentius ac di-
vinius, præmium in vita immortali uberius atque copiosius. „ Hæc om-
S. August. lib. De Bono Conjugali, c. 24.
„ nia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, Sacra-
„ mentum. Nec prolem autem carnalem jam hoc tempore quærere, ac per
„ hoc ab omni tali opere immunitatem quamdam perpetuam retinere,
„ atque uni viro Christo spiritualiter subdi, melius est utique & sanctius:
„ si tamen ea vacatione sic utantur homines, quomodo scriptum est, ut
„ cogitent quæ sunt Domini, quomodo placeant Deo; id est, ut perpetuo
Obedientia virtus radicalis & matrix.
„ cogitet continentia ne quid minus habeat obedientia: quam virtutem tam-
„ quam radicalem, atque, ut dici solet, matricem & plane generalem san-
„ cti antiqui Patres in opere exercuerunt; illam vero continentiam in ani-
„ mi habitu tenuerunt. Qui profecto per obedientiam qua justi & sancti
„ erant, & ad omne opus bonum semper parati, etiamsi ab omni concu-
„ bitu abstinere juberentur, efficerent. Quanto enim facilius possent vel
„ jussione vel exhortatione Dei non concumbere, qui prolem cui uni pro-
„ pagandæ concumbendo serviebant, obediendo poterant immolare?

39. *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormie-*
rit vir ejus, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino. 40. *Beatior*
autem erit si sic permanserit. „ Satis ostendit Apostolus, beatam esse in
S. August. De Bono Viduitatis, c. 4. & 8.
„ Domino etiam post mortem viri iterum nubentem fidelem, sed in eo-
„ dem Domino viduam beatiorem: hoc est, ut Scripturarum non tantum
„ verbis, verum etiam exemplis loquar, beatam esse Ruth, sed Annam
„ beatiorem. Nubere certe vidua potest & secundo & tertio, sed tamen
„ beatior est vidualis continentiæ status. Nuptiarum bonum semper est
Vidualis continentiæ status laudabilior matrimonio.
„ quidem bonum: sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium;
„ nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam vero humanitatis sola-
„ tium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more per
„ usum promiscuum feminarum, sed honesto ordine conjugali, non est in
„ homine

„ homine improbandus affectus: etiam ipsum tamen laudabilius transcen- „ dit & vincit cœlestia cogitans animus Christianus.

Cui vult nubat, tantum in Domino. Nubunt in Domino, quos nec ambitio ad nuptias impellit, nec opum cupiditas, neque carnalis voluptatis illecebræ movent; sed procreandorum & secundum legem Christi educandorum liberorum finis, propriæ infirmitatis conscientia, Dei voluntas orationibus & devota Sacramentorum susceptione exquisita, pii & eruditi Directoris consilio manifestata. Quid sit nubere in Domino?

Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium. Beatior est, si quicquid intentionis animi his rebus impenderet quibus placendum esset viro, colligat & redigat in eam intentionem qua placendum est Domino. Tanto beatior, quanto plus illi studere placet qui displicuit mundo, ut placentes ei liberarentur ex mundo. Beatior, quæ melius bonum elegit, quod Apostolus auctore Spiritu sancto proposuit. Qui hunc imitantur conscientiarum Moderatores, recta sancta, tutaque consilia dant illis quos dirigunt. Non humanum, sed divinum consilium est, quod Scripturæ Sacræ, Traditionisque lumini fertur acceptum. Has Regulas in dirigendis Animabus sequi oportet Sacerdotes Domini. Quæ regulæ sequendæ in dirigendis animabus?

CAPUT VIII.

Sensus Litteralis.

Cum plerique e novis Christianis qui Corinthi degebant, Ethnicorum consuetudine & familiaritate uterentur, & ad eorum convivia invitati vescerentur cibis ab illis appositis, non inquirentes scrupulosius num idolis immolata fuissent animalia quorum carnes edebant: scientes nullum cibum per se immundum esse, aut animam inquinare, cum a Deo conditus sit, & oratione ac verbo Dei sanctificetur, plurimis in Christiana disciplina rudioribus id erat offensioni, qui aliorum exemplo carnes idolis immolatas comedebant, tametsi idolum aliquid esse putarent, & idolothytorum esu conscientiam pollui, & carnes illas partes esse vel exta victimarum in falsorum numinum honorem cæsarum & oblatarum certo scirent. Quocirca illos reprehendit Apostolus, qui hac in re fratrum infirmitati non satis consulebant, & a rebus per se non malis abstinendum esse docet, si earum usus infirmis offensioni esse possit, eisque peccandi occasionem præbere. De Idolothytis edendum non est repugnante conscientia, aut cum aliorum scandalo.

1. *De iis autem quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus*. Quod cibos attinet idolis immolatos, nos qui in Christiana Religione plenius instituti sumus, certo scimus idolum nihil esse, omnem creaturam Dei esse bonam, cibos, ex eo quod idolis oblati sint, nullam immunditiam contrahere, quæ sinceros veri Dei cultores ab ethnicis superstitionibus prorsus alienos inquinare valeat. *Scientia inflat, caritas vero ædificat*. Scientia caritate destituta vanitatis & arrogantiæ occasio est, non suo vitio, sed malo usu & prava voluntate ejus qui scientia est præditus: caritas vero non solum nostro, sed proximorum etiam spirituali bono consulit, ab iisque nos abstinere jubet, quamvis per se licitis, quæ infirmorum saluti nocere possunt, eisque peccandi occasionem præbent. Scientia inflat, si caritate destituta sit.

2. *Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.* Si quis opinione scientiæ in superbiam extollitur, insolescit, alios contemnit, ignorat quod præcipuum est, scientiam non esse per se salutiferam, sed quatenus ad dilectionem ducit, quatenus ad Dei gloriam promovendam, ad nostram & proximorum salutem juvandam conducit. Nondum novit modum quo debet uti scientia, in ædificationem, non in perniciem infirmorum.

3. *Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.* At vero si quis Deum diligit, & quod illi connexum est, proximum propter Deum, hic a Deo cognitus est seu approbatus, & filiorum loco & numero habetur: Novit enim Dominus qui sunt ejus.

4. *De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus.* Quod igitur spectat esum ciborum idolis immolatorum, scimus idolum nomen esse sine re: quamvis enim ratione materiæ lignum sit vel lapis, argentum vel aurum, ratione tamen rei quam significat & repræsentat, quam illi insidere credunt Idololatræ, merum humani cordis figmentum est: ratione virtutis quam in illo inclusam putant; nihil est omnino, nihil est in eo sacri aut religionis, nulla vis quæ cibos illi immolatos sanctificare possit vel polluere: uno verbo, quod significat & repræsentat numen in mundo nullum est: quia nullus est alius Deus, nisi unus, verus scilicet Deus, quem nos colimus. Confer cum Jeremiæ 10. 14. *Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis. Vana sunt, & opus risu dignum.*

Dei unitas. 5. 6. *Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terra (siquidem sunt dii multi & domini multi) Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Etiamsi sint qui vocentur Dii a Gentilibus idololatris, sive in cælo, ut Sol, Luna, Astra; sive in terra, ut Heroes, Jupiter, Mars, Apollo, &c. bestiæ & res inanimæ apud Ægyptios, quamvis revera dii non sint (siquidem inolito errore & more loquendi apud Gentes recepto multi dii & domini vocantur) Nobis tamen recte sentientibus unus Deus est, qui non nuncupative tantum, sed vere & proprie Deus & Dominus est, Pater Christi Iesu Filii ejus, natura; & per eum noster, adoptione: A quo ut primaria & summa causa res omnes ex nihilo creatæ sunt: & nos in illum, sive propter ipsum conditi sumus, ad ejus gloriam, cultum & servitium. Et unus Dominus jure redemptionis, Jesus Christus, per quem omnia creata sunt, & sine quo factum est nihil: & nos per ipsum conditi & redempti sumus, & accessum ad Patrem habemus, tamquam per Mediatorem & Advocatum. Per ipsum enim omnia, nos autem qui credidimus, sumus per ipsum salutem assecuti; *renati non ex semine corruptibili; sed incorruptibili per verbum Dei vivi & permanentis in æternum.* Quod hic Patrem Deum, Filium Dominum vocet Apostolus, Filium unum cum Patre Deum esse non negat. Si enim quoniam unus Deus Pater, non est Deus Filius: nec Pater ergo Dominus, quia est unus Dominus Jesus Christus. At divinus Apostolus ostendit æqualitatem, ut qui unius vocem similiter & in Patre & in Filio posuerit, & vocem *Domini* æqualem cum *Dei* voce vim ac potestatem habere ostenderit. Porro in veteri quoque Scriptura hæ conjunctæ sunt appellationes. *Ego enim*, inquit, *sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*; &, *Audi Israel, Dominus Deus tuus unus Dominus est*; &, *Domi-*

Filius unus cum Patre Deus.

Exod. 20. Deuteron. 6. Psalm. 103.

Domine Deus meus, magnificatus es vehementer. Qui est ergo vere Deus, omnino est etiam Dominus, & qui est vere Dominus, est omnino etiam Deus. Alioqui nec est aliter Deus Pater, unus enim Deus Pater: nec aliter Dominus Jesus Christus, unus enim Dominus Jesus Christus. Præterea multis in locis Filium Deum nominat: *Expectantes*, inquit, *adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi*, &, *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus*, &; *In regno Christi Dei*. Verum hic Patrem Deum appellavit, Filium vero Dominum, ne iis qui non ita pridem a Gentilium errore liberati fuerant, præberet occasionem redeundi ad multorum Deorum errorem. Hæc Theodoreti commentatio est. Theodoret. in hunc locum, post S. Chrysost. Hom. 20.

7. *Sed non in omnibus est scientia*. Sciunt quidem majores & doctiores inter vos, idolum nihil esse, nihil in eo esse virtutis; unde cibi illi immolati vim sanctificandi aut polluendi hauriant: sed hujusmodi scientia deest minoribus & rudioribus. *Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant*: Quidam eodem pene modo affecti erga idolum post conversionem suam, quo antea erant affecti, & sentientes aliquid esse numinis in idolo, cibos illi immolatos comedunt, quasi ipsa oblatione immutatos; & sacros effectos, vel cum aliquo reverentiæ sensu: *& conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur*. Et conscientia eorum morbida & erronea peccato contaminatur, vel quia in honorem idoli comedunt; vel quia repugnante conscientia manducant idolothyta, pravo aliorum exemplo tracti.

8. 9. *Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus*. Escæ esus nos Deo gratos & acceptos per se non reddit. Neque enim si manducaverimus quosvis cibos indifferenter magis abundabimus gratia Dei, donisque spiritualibus; neque si abstineamus, minus gratiæ habebimus. Nec Esau esu lenticulæ justificatus est, nec Elias esu carnium inquinatus & pollutus. Esca ventri proficit, non menti: cum igitur non pertineat ad veritatem vitæ, justitiæ, & doctrinæ, dimittenda est propter scandalum infirmorum. *Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis*. Sed cavete ne hæc libertas utendi rebus mediis & indifferentibus, quam sine scrupulo usurpatis, rudioribus & teneræ adhuc fidei Christianis occasio sit lapsus & ruinæ. Ceterum etsi esca nos non commendet Deo; plurimum commendat obedientia divinis ejus mandatis, & Ecclesiæ præceptis, quibus abstinentiam a carnibus, & jejunium certis temporibus imperat, necessario exhibenda. Esca nos per se Deo gratos non reddit, sed caritas & obedientia.

10. 11. *Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?* Si enim quis ex illis viderit eum qui in disciplina Christiana magis eruditus est, mensæ assidentem, super quam carnes idolo immolatæ apponuntur, nonne conscientia ejus erronea, vel adhuc dubia & meticulosa exemplo illius impelletur ad edendum cibos immolatitios, vel in honorem idoli, vel cum idoli conscientia, quamvis scilicet adhuc opinetur idolum aliquid esse, & vim aliquam sanctificandi, vel polluendi cibis immolatis affricare? *Et peribit infirmus in tua scientia frater, pro quo Christus mortuus est*. Et frater tuus in fide infirmus, peribit per tuam scientiam, seu occasione scientiæ tuæ tumidæ & arrogantis, videns te qui sapientiæ opinionem habes, idolothyta comedere, credensque te illis vesci in reverentiam idoli; peribit, inquam, culpa tua & pravo exemplo frater, pro cujus salute Christus mortuus est. Mortuus est Christus pro omnibus & singulis hominibus, igitur & pro illis qui pereunt. A rebus etiam indifferentibus abstinendum est, si ex earum usu scandalum oriatur. Christus pro illis etiam, qui pereunt, mortuus est.

12. *Sic*

12. *Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis.* Sic autem peccantes in eos qui ſecundum Chriſtum fratres veſtri ſunt, ejuſdemque capitis membra, & conſcientiam eorum infirmam quaſi gladio mali exempli vulnerantes, in Chriſtum peccatis, ſi quidem injuria membrorum in caput, ſervorum in dominum redundat; caritatis legem a Chriſto ſancitam violatis, fructum mortis Chriſti impeditis.

13. *Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum; non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem* Quæ cum ita ſint, ſi futurum eſt ut carnes comedendo fratri meo Chriſtiano præbeam occaſionem ſcandali, non ſolum a carne idolis immolata, ſed etiam ab aliis omnibus, non nunc ſolum, ſed perpetuo abſtinebo, ne fratri meo dem occaſionem ruinæ ſpiritualis, & animam Chriſti ſanguine redemptam in diſcrimen ſalutis adducam.

CAPUT VIII.

Senſus Moralis.

Scientia ſine caritate vana: caritas ſine ſcientia cæca eſt.
S. Aug. *Serm.* 354. *alias* 53. *De Verbis Domini.*

1. S*Cientia inflat; caritas vero ædificat.* Quid ergo? Scientiam fugere debetis, & electuri eſtis nihil ſcire potius quam inflari? Ut quid loquimur, ut quid ſcribimus, ut quid diſputamus, ut quid concionamur, ſi melior eſt ignorantia, quam ſcientia? Ergo amate ſcientiam, ſed anteponite caritatem. Scientia ſi ſola ſit, inflat. Quia vero caritas ædificat, non permittit ſcientiam inflare. Ibi ergo inflat ſcientia, ubi caritas non ædificat: ubi autem ædificat, ſolidata eſt. Scientia ſine caritate vana & ſuperba; caritas ſine ſcientia cæca eſt: zelum parit, ſed periculoſum, quia lumine deſtitutum. *Sic itaque adhibeatur ſcientia tamquam machina quædam per quam ſtructura caritatis aſſurgat; quæ maneat in æternum, etiam cum ſcientia deſtruetur; quæ ad finem caritatis adhibita, multum eſt utilis; per ſe autem ipſa ſine tali fine, non modo ſuperflua, ſed etiam pernicioſa probata eſt.* Cum caritate, ſcientia Chriſtiani; ſine caritate, ſcientia dæmonis. Deum noſſe, & diligere; ſe ipſum noſſe, & humiliari, ſcientia eſt ceteris omnibus præponenda. Deum cognovimus, amemus, ut magis cognoſcamus. *Non intratur in veritatem niſi per caritatem.*

S. Aug. *Epiſt.* 55. *alias* 119. *Ad Januarium, cap.* 21.

S. Auguſt. *lib.* 32. *contra Fauſtum, cap.* 18.

2. *Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum ſcire.* Quantavis ſcientia præditus ſis, ignarus es, niſi principium & finem ſcientiæ tuæ noveris. Principium Deus eſt: hoc fundamentum humilitatis: finis, ſalus eſt proximi, hoc fundamentum eſt caritatis. Fructum & utilitatem ſcientiæ in modo ſciendi conſtituit Apoſtolus. Quis vero modus ſciendi? „ Ut ſcias quo ordine, quo ſtudio, quo „ fine quæque noſſe oporteat: quo ordine, ut id prius, quod maturius „ ad ſalutem: quo ſtudio, ut id ardentius quod vehementius ad amorem: „ quo fine; ut non ad inanem gloriam, aut curioſitatem, aut aliquid ſi„ mile, ſed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque „ qui ſcire volunt, eo tantum fine ut ſciant: & turpis curioſitas eſt. Et „ ſunt qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi: & turpis vanitas eſt. Et ſunt „ qui ſcire volunt ut ſcientiam vendant pro pecunia, pro honoribus: & „ turpis quæſtus eſt. Sed ſunt qui ſcire volunt, ut ædificent: & caritas „ eſt. Et qui ſcire volunt, ut ædificentur; & prudentia eſt. Horum om-

S. Bernard. *Serm.* 38. *in Cantica c.* 3.

„ nium

„ mnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe „ qui ad hoc volunt intelligere ut benefaciant. *Reliqui omnes audiant*, „ Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi. Jacobi 4.

Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. Ut quis sciat Christianum sciendi modum, novem necessaria sunt, ut commentatur S. Thomas. 1. Ut sciat humiliter, sine animi inflatione. Philipp. 4. *Scio humiliari*. Psal. 130. *Si non humiliter sentiebam.* 2. Sobrie, sine præsumptione. Rom. 12. *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* 3. Certo, sine hæsitatione. 2. Tim. 1. *Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.* 4. Veraciter & sine errore. 2. Timoth. 3. *Semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes.* 5. Simpliciter sine deceptione. 2. Tim. 6. *Depositum custodi, devitans.... oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* 6. Salubriter cum caritate. 1. Corinth. 13. *Si habuero omnem scientiam, caritatem autem non habuero, nihil sum.* 7. Utiliter cum proximorum ædificatione. 1. Cor. 12. *Alii datur sermo scientiæ in eodem Spiritu.* 8. Liberaliter cum gratuita communicatione. Sap. 6. *Ponam in lucem scientiam illius.* 9. Efficaciter cum bona operatione. Jacobi 4. *Scienti enim bonum, & non facienti, peccatum est illi.* Humilitas scientiæ arguit Sapientes superbos; sobrietas curiosos; certitudo dubios; veritas hæreticos; simplicitas Advocatos; salubritas Magos; utilitas iniquos; liberalitas avaros; efficacia otiosos.

Christianus sciendi modus. S. Thomas, Lect. 1. in hoc Cap.

3. *Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.* Deum diligere nemo potest, nisi ab ipso prius diligatur; & ipsa dilectione meretur, ut ab eo plus ametur. *In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos.* Quære unde homini diligere Deum: nec invenies omnino, nisi quia illum prior dilexit Deus. Dedit se ipsum quem diligimus: dedit unde diligeremus. *Caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris.* Unde? *Per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Habentes ergo tantam fiduciam, *amemus Deum de Deo.* Amor Dei non est sterilis. *Qui diligit Deum, hic cognitus est illi.* Cognitio Dei fructuosa & benefica est, amorisque sui in homine effectrix. *Ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit. Amorem itaque nostrum pium quo colimus Deum, fecit Deus, & vidit quia bonum est: ideo quippe amavit ipse quod fecit. Sed in nobis non faceret quod amaret, nisi antequam id faceret, nos amaret.* Amor Dei creaturas suas diligentis longe dispar est amori nostro. Quia enim voluntas nostra non est caussa bonitatis rerum, sed ab ea movetur sicut ab objecto: amor noster quo bonum alicui volumus, non est caussa bonitatis ipsius: sed bonitas ejus vel vera, vel æstimata provocat amorem, quo ei volumus & bonum conservari quod habet, & addi quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundens & creans bonitatem in rebus.

Deum diligimus, quia dat unde diligamus. 1. Joan. 4. 10. Rom. 5. 5. S. Aug. Serm. 35. alias De Diversis 2. Idem Tract. 102. in Joan. S. Thomas, 1. P. Q. 20. Art. 2.

4. *De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus nisi unus.* Idolum nihil est. Nullus est Deus nisi unus. Nemo Christianus est qui id nesciat: verumtamen tot sibi Deos peccator constituit, quot creaturas mansoria dilectione diligit, illis frui volens præ Deo. Cupiditas cuique sua idolum est. Nemo est qui Dei nomen audeat usurpare: sed Dei gloriam plerique rapiunt, independentiam affectant, subesse & parere Superioribus vice Dei præsidentibus renuunt; relicto eo a quo conditi sunt principio, sibi ipsis ita superbe placent, quasi suum sibi ipsis essent principium. *Avaritia est simula*

Cupiditas cuique sua idolum est.

mulacrorum servitus. Idololatria dicta est avaritia: quia in ipsa divinitate avarus est, cui non sufficit Deus unus & verus. Quæ sibi facit multos Deos, nisi avara anima? Auro & argento, principibus simulacrorum materiis, ingenium suum immolat, sudorem suum libat, prudentiam suam accendit: illis saginatiorem & majorem hostiam cædit, salutem suam.

Summa religionis.

6. *Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum, & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum*. Hæc summa religionis est: Unus Deus Creator, unus Dominus Jesus Christus reparator & mediator. Deus condidit omnia per Sapientiam suam, quæ Filius ejus est: Deus omnia refert ad se ipsum per caritatem, quæ Spiritus ejus est. Unum caput nos omnes sibi ipsi unit per Incarnationem suam. Unus Dominus nos omnes acquirit & suos facit per redemptionem. Unus Sacerdos & Mediator nos omnes Deo reconciliat, & ad eum accedere facit per Religionem. Hæc autem omnia in uno Christo habemus. Deum imitemur nihil agendo nisi per Filium ejus; & omnes actus nostros ad eum referendo per Spiritum sanctum. *Nos in illum*, id est, ad ipsum converti, ad ipsum respicere, ipsum debemus perpetuo laudare. *Et nos per ipsum*, Christum Jesum, salutem assecuti, nos ipsi totos rependere ac devovere debemus. „ Si totum me debeo pro me facto, quid addam pro me refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus, quam factus: siquidem non solum de me, sed de omni quoque „ quod factum est, scriptum est: *Dixit & facta sunt*. At vero qui me „ tantum & semel dicendo fecit, in reficiendo profecto & dixit multa, & „ gessit mira, & pertulit dura, nec tantum dura, sed & indigna. *Quid* „ *ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* In primo opere me „ mihi dedit, in secundo se: & ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo „ & redditus, me pro me debeo & bis debeo. Quid Deo retribuam pro se? „ Nam etiam si me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum?

Deo nos totos debemus.

S. Bernar. lib. De diligendo Deo cap. 6.

Cibus & potus causa necessitatis, non voluptatis sumendus.

8. *Esca nos non commendat Deo*, &c. Non immunditia obsonii, sed immunditia cupiditatis timenda est. Populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio adversus Dominum murmuravit, punitus est. David propter aquæ desiderium a se ipso reprehensus, Rex noster non de carne, sed de pane tentatus. Adversus tentationes gulæ quotidie pugnandum. Cibus & potus caussa necessitatis, non voluptatis sumendus. „ Hoc me docuisti, Domine, *ait S. Augustinus*, ut quemadmodum „ medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem „ societatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur „ laqueus concupiscentiæ. Ipse enim transitus voluptas est, & non est alius „ qua transeatur quo transire cogit necessitas. Et cum salus sit caussa edendi & bibendi, adjungit se tamquam pedissequa periculosa jucunditas, & „ plerumque præire conatur, ut ejus caussa fiat, quod salutis caussa me „ facere vel dico, vel volo; nec idem modus utriusque est. Nam quod „ saluti satis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit utrum adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptaria cupiditatis „ fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, „ & in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere quod „ satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbret negotium „ voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, & invoco dexteram tuam ad salutem meam, & ad te refero æstus meos, quia consilium mihi de hac re nondum stat. *Aufer a me ventris concupiscentias*. „ Da quod jubes, & jube quod vis.

S. Aug. lib. 10. Confess. c. 31.

Eccli. 23. 6.

9. 10.

9. 10. 11. 12. *Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam in idolio recumbentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.* Infirmitatibus proximi ex caritate compatiendum est: a rebus etiam innoxiis abstinendum, si scandali, lapsus & ruinæ occasionem aliis præbeant. Scientia nostra abutimur, & lumen quod est in nobis tenebræ sunt, si exempla nostra fiant aliis offendicula. Periculosius cadimus, qui alios in præcipitium impellimus. Salutem nostram, fructum sanguinis Christi nihili facimus, qui salutem fratris contemnimus, & fratris quidem infirmi, quem Christus tanti fecit, ut pro eo sanguinem fuderit, & mortem subierit. „ Esto enim, Non corrigis, „ neque excitas: quid supplantas, & facis offendere, cum oporteret manum porrigere? At hoc non vis: ergo neque dejeceris. Nam si malus „ quidem esset, opus haberet punitione; sin autem infirmus, curatione. „ Nunc autem non est solum infirmus, sed etiam frater, pro quo Christus mori non recusavit. Tu autem ne in animum quidem inducis, ut „ ad ejus imbecillitatem te demittas & accommodes. Et non dixit, Pro „ quo te etiam mori oportebat, sed quod erat multo majus, quod „ etiam Christus propter ipsum mortuus est. Deinde Dominus quidem „ tuus pro te mori non dubitavit; tu autem adeo nullam ejus habes rationem, ut nec propter ipsum a mensa impia & scelerata abstineas: sed „ post sic datam salutem eum sinis interire, & quod est gravissimum, „ propter cibum. Neque enim dixit, Propter tuam perfectionem, neque „ propter tuam scientiam, sed propter tuam escam. Sunt itaque quatuor „ crimina, eaque maxima, quod & frater, & imbecillus, & cujus Christus tantam habuit rationem, ut etiam pro eo sit mortuus, & quod „ post hæc omnia, propter cibum perit. *Sic autem peccantes in fratres, & „ percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.* Non dixit, „ Scandalizantes seu offensionem afferentes, sed percutientes, ut dictionis „ emphasi ostenderet crudelitatem. Quid enim homine sævius, qui ægrotantem verberat? Est enim quovis vulnere gravius, scandalizare. Hoc „ quidem sæpe etiam mortem attulit. Et quomodo peccant in Christum? „ Primo, quod quæ sunt famulorum ipse sibi tribuit. Secundo, quod qui „ verberantur, sunt ejus corpus & membra. Tertio, quod opus Christi „ morte ædificatum illi diruunt propter suam ambitionem & honoris cupiditatem. *Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo „ carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* Novit (*inquis*) Deus „ cor meum. Sed frater tuus non novit cor tuum. Si infirmus es, cave „ majorem ægritudinem: si firmus es, cura fratris infirmitatem. Et ne contemnas infirmum, addit, *Propter quem Christus mortuus est.* Quem vis „ contemnere, pretium ipsius attende, & cum morte Christi totum mundum appende. Noli contemnere, si non vis deleri de Libro vitæ.

A rebus etiam innoxiis abstinendum, si scandali occasionem præbeant.

S. Joannes Chrysost. *Hom. 20. in hanc Epist.*

S. August. *Serm. 62. al. 6. De Verbis Domini.*

CAPUT IX.

Sensus Litteralis.

1. N*On sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?* Doctrinam de scandalo fratrum vitando confirmat Apostolus noster exemplo suo, qui non solum ab idolothytorum esu, sed a multis aliis per se licitis abstinuit, ne quam offendiculi occasionem præberet Neophytis in fide adhuc infirmis, vel Gentilibus, quibus Evangelium prædicabat. *Non sum liber?* Non sum in aliena potestate constitutus, sed mei juris: & quemadmodum Christiana libertate quovis genere ciborum vesci possem, & tamen ab immolatitiis mihi tempero ne infirmis fratribus sim offensioni: sic Apostolica libertate possem accipere stipendium sustentationis a populis, quibus Evangelium prædico, mercedem retributionis exspectans a Domino; & tamen labore manuum mearum victito, ne cuiquam sim oneri aut offensioni. *Non sum Apostolus?* Cum sim Apostolus; uti certe possum Apostolorum jure, quod est ex Evangelio vivere. *Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi?* Nec minus aliquid habeo ceteris Apostolis, cum Jesum Christum Dominum nostrum pariter viderim corporeis oculis, non quidem in carne adhuc mortali, sed in statu gloriæ suæ, cum se mihi conspicuum præbuit Damascum eunti, meque in terram prostratum convertit & vocavit per gratiam suam. Nonne opus meum vos estis in Domino? Vos certe Christo genui per Evangelii prædicationem, & in fide institui; tametsi non meæ virtuti, sed ejus gratiæ id acceptum referri debeat.

Act. 9. 17. & 27. & cap. 22. 6. 7. 8. 14. 15.

2. *Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum.* Etsi Apostolatus officio apud alios functus non essem; vel, etsi aliorum judicio non essem Apostolus; negare tamen non potestis quin Apostolus vester sim. *Nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.* Conversio vestra, edita apud vos meo ministerio & Domini virtute miracula, charismata & dona Spiritus sancti, per fidem apud vos vigentia, velut sigillum sunt, quod mei apud vos Apostolatus fidem facit. Confer cum II. Corinth. XII. 12. *Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis & prodigiis & virtutibus.*

S. Paulus apud Gentes abstinet a certis rebus per se licitis, ne illis scandali occasionem præbeat.

3. *Mea defensio apud eos qui me interrogant, hæc est.* Hæc mea defensio est apud eos qui Apostolatum meum in dubium revocant, sive qui me arguunt ob singularitatem.

4. 5. *Numquid non habemus potestatem manducandi & bibendi?* Numquid non habemus jus accipiendi alimoniam ab Ecclesiis quibus Evangelium prædicamus? *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Numquid non habemus jus feminam aliquam Christianam, & sanctæ conversationis, comitem itinerum nostrorum assumendi, quæ de facultatibus suis necessaria nobis ad victum subministret ac præparet, ne istis necessitatibus distrahamur in opere Evangelii? Mos erat apud Judæos, ut piæ mulieres magistris necessaria ministrarent, & ad hoc caritatis officium illos comitarentur. Sic Dominum Jesum sequebantur, quæ in Evangelio commemorantur. Hac facultate Apostoli usi sunt apud Judæos, & cognati Domini Jacobus Minor & Joseph, & Petrus Apostolici Collegii Princeps. Paulus vero eo jure non est usus apud Gentes, quibus id scandalo esse posse judicabat.

Tertullian. lib. De Monogamia, cap. 8. S. Hieron. lib. 1. cont. Jovinian. S. August. lib. De Opere Monach. cap. 4. Ambrosiaster, Sedulius, Primas. Matth. 27. Luc. 8. 3.

6. *Aut*

6. *Aut ego solus, & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi?* An nos duo soli, Barnabas qui pariter ad conversionem gentium missus est a Spiritu sancto, & ego, non habemus potestatem non operandi manibus nostris, & vivendi ex Evangelio, mulieremque ex sororibus nostris circumducendi?

7. *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte ejus non manducat?* Nemo miles stipendiis suis militare tenetur, sed jus habet accipiendi frumentariam annonam & stipendium a Principe, seu a provincialibus ex edicto Principis. Et qui plantat vineam, jus habet edendi ex ejus fructu, ex ejus uvis aliquid delibandi. Et qui pascit gregem ovium, jure vivit ex earum lacte. Igitur Prædicatores Evangelii, omnesque Ecclesiæ Ministri, qui Christo militant, & vineam ejus mysticam plantant aut colunt, & gregem ovium Christi pascunt, jus habent accipiendi stipendia sustentationis a populo Christiano.

Prædicatores Evangelii, & omnes Ecclesiæ Ministri jus habent accipiendi stipendia sustentationis a populo Christiano.

8. 9. 10. *Numquid secundum hominem hæc dico? An & Lex hæc non dicit?* An secundum morem hominum, aut jus apud Gentes omnes receptum, hæc de alimentis Prædicatoribus Evangelii debitis adstruo? Minime gentium. Nam & Lex a Deo data id docet. *Scriptum est enim in Lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti.* Non occludes os bovi, qui grana ex aristis pedibus exterit, ne de frugibus comedat? Laborantium enim animalium os occludere, inclementiæ cujusdam & injustitiæ esset. *Numquid de bobus cura est Deo?* Numquid propter boves præcipue lex hæc a Deo lata est? Quamvis enim minima quæque providentia sua complectatur, & regat: homo tamen præcipua est divini ingenii cura. *An propter nos utique hoc dicit?* Propter nos præcipue Evangelii præcones & ministros id a Deo præceptum est. *Nam propter nos scripta sunt.* Propter nos id scriptum est in lege, & Prædicatores Evangelii, Ecclesiæque Ministri, boum arantium & triturantium typo designantur. *Quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi.* Siquidem & homo qui arat, merito sperat fructum labori suo debitum, nec ea spe fraudandus est; & qui triturat fruges, jure sperat fore ut fructuum sit particeps. Qui jumentis de sustentatione consultum voluit Deus optimus maximus, multo magis hominibus laborantibus, sive detur in parte rei ipsius in qua laboratur, ut fit colonis partiariis; sive in pecunia, quæ rerum omnium vicem subit.

11. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Bis argumentum ducit a minori; primum a jumentis ad homines; deinde ab hominibus laborantibus in iis quæ ad hanc vitam attinent, ad homines laborantes in rebus ducentibus ad vitam meliorem. *Seminare* hoc loco est, operam præstare; *metere*, pro opera aliquid accipere: si nos vobis spiritualia seminamus, id est, doctrinam Evangelicam, Sacramenta, & quæ eo pertinent ministramus & dispensamus; minime mirum est si nos alimenta, aliaque corporis subsidia vicissim a vobis accipiamus. Nec sane magnum quid vos conferre existimate, cum hæc præstatis. Cum enim seminans multo plus exspectet quam in terram projecit, hic longe aliter se res habet: Spiritalia enim quæ seminamus, incomparabiliter meliora sunt corporalibus subsidiis quæ metimus. Temporalia illa subsidia pretia quidem non sunt spiritualium, sed tamen justa sunt operariorum Evangelicorum & Ministrorum Ecclesiæ stipendia.

S. Paulus victum labore manuum sibi comparavit, ne Corinthiis esset oneri, & offendiculum daret Evangelio.

12. *Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.* Si alii, Pseudo-Apostoli, hac potestate apud vos utuntur, ut

bono-

bonorum vestrorum sint participes, ut temporalia subsidia a vobis accipiant: cur nos eam non haberemus potestatem vero Apostolatui jure potiori adnexam? Verumtamen ea noluimus uti: quin potius omnia sustinemus incommoda, famem, sitim, frigus, nuditatem, manuum laborem, ne aliquod obstaculum, aliquam moram injiciamus Evangelicæ Prædicationis cursui & fructui. Noverat scilicet se apud Corinthios minus habiturum auctoritatis, si ipsis oneri fuisset ut Pseudo-Apostoli.

Confer cum *Levitici* 7. 31. 32. 33.

13. 14. *Nescitis quoniam qui in Sacrario operantur, quæ de Sacrario sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant?* Nescitis Ministros Templi vivere de oblationibus, primitiis, decimis, quæ Templo offeruntur; & ministros Altaris, Sacerdotes ac Levitas, Sacris operantes, seu perpetuo assistentes & servientes, partem unam hostiæ sibi vindicare ad victum, exceptis holocaustis, quæ tota igne absumuntur. *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Matth. 10. Vers. 10. *Dignus est enim operarius cibo suo.* Et Luc. 10. Vers. 7. *In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua.* Argumentum est a veteri Lege ad novam. Si enim veteris Legis & Tabernaculi Templique Ministris attributum est a Deo jus ex suo ministerio vivendi; quanto magis æquum erat jus idem a Christo Domino constitui pro Ministris novæ Legis? *Ita & Dominus* „ *ordinavit*, non jubendo, sed permittendo, ut quisquis vellet, eo uteretur, quod sibi liceret ex Christi constitutione. Si quis uti nollet, non „ contra jussum faceret, sed de suo jure cederet misericordius & laboriosius „ conversatus in Evangelio, in quo & debitam mercedem nollet accipere.

S. Aug. l. De Opere Monach. cap. 6.

15. *Ego autem nullo horum usus sum.* Quamvis divina auctoritate, ratione, exemplo constet me jus habere accipiendi vitæ subsidia ab iis quibus Evangelium prædico, eo tamen jure cessi, neque ullo horum argumentorum usus sum ut stipendium sustentationis exigerem. *Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me.* Neque vero hæc a me scripta sunt eo animo ut mihi subministrentur a vobis aut ab aliis necessaria. *Bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.* Melius est mihi non solum egestatis incommoda pati, sed mortem ipsam, quam ut gloria, quam mihi parit apud Deum & homines gratuita modis omnibus prædicatio, & cessio juris tam legitime quæsiti, propter salutem animarum, aliquis excidere me faciat. Apostoli nostri magnanimitatem admirare. Magnum animum olim ostendit Abraham nihil de præda bello parta sibi vindicans aut cupiens: Multo majorem S. Paulus, pro gravi ac salutifero labore ne alimenta quidem sibi sumens.

Genes. 14. 22. 23.

S. Pauli magnanimitas & liberalis animus in Evangelii predicatione.

16. *Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.* Si evangelium prædicem dumtaxat, non est unde gloriari possim præ Pseudo-Apostolis, quasi de opere supererogationis: sive, non est mihi ratio sperandi præmium excellentius quam aliis Evangelii Prædicatoribus. Christi enim Domini mandato pariter ac ceteris Apostolis, Evangelii prædicandi munus mihi impositum est: *a* Quod mandatum necesse est me exequi ut salvus fiam. Si enim Evangelii prædicationem negligam ac deseram, æternæ maledictioni ero obnoxius, tanquam dominici præcepti transgressor, & divini talenti mihi crediti non solum infidelis dispensator, sed defossor ignavus. Vel, si evangelizavero eo animo ut sumptus accipiam, nulla mihi pars in cælesti gloria speranda est; quippe cum animo mercenarii, non Apostoli id faciam, & solo timore servili prædicem, necessitate præcepti constrictus, quod violare non audeo

a Matt. 28. 19. *Marci* 16. 15. *Act.* 1. 2. 8. *Act.* 13. 2. *Act.* 22. 17. 21. *Act.* 26. 16. 17. 18.

S. Chrys. Hom. 22. *in hanc Epist. Theophylact. Oecumenius, S. Thomas, Lect.* 3.

æternæ

æternæ damnationis metu; non ex dilectione Dei & proximi, nec libera modis omnibus voluntate, seu liberali animo id exequor.

17. *Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est.* Si ex animo, alacriter, & liberaliter Evangelium prædico, solam Christi gloriam, & animarum pretioso illius sanguine redemptarum salutem, non gloriam meam, & privata commoda quærens, merces mihi reposita est apud Deum ex ejus gratia, & merces quidem copiosior, si gratis prædicem, nulla subsidia temporalia ab Ecclesiis accipiens. Si autem non ex animo, sed timore pœnæ veluti coactus, aut privatam ac temporalem utilitatem quærens, Evangelici Prædicatoris munus obeo; nihilominus Evangelii prædicatio mihi commissa est, quamvis non mihi, sed aliis dumtaxat profutura. „ Volentem se dicit facere, (inquit S. Augustinus) si nulla vitæ hujus fulciendæ necessitate compulsus facit, & ob hoc „ habere mercedem, utique apud Deum gloriæ sempiternæ. „ *Si autem invitus, dispensatio mihi credita est:* id est, si necessitate transigendæ hujus „ vitæ invitus cogor evangelizare, dispensatio mihi credita est, ut scilicet „ ex dispensatione mea, quia Christum, quia veritatem prædico, quamvis „ ex occasione, quamvis mea quærens, quamvis terreni emolumenti ne„ cessitate compulsus, alii proficiant; ego autem apud Deum mercedem „ gloriosam illam sempiternamque non habeam. *S. August. lib. De Opere Monachorum, cap. 10.*

18. *Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.* Qua igitur ratione mercedem singularem & eximiam a Domino promerebor? Evangelium Christi ita prædicando ut auditoribus non sim oneri, neque ab iis sumptus ad sustentationem necessarios accipiam, ne ab iis venale putetur verbum Dei. Quos si passim & indifferenter acciperem, & jure meo uterer cum aliorum scandalo, & impedimento propagationis fidei, vere abuterer facultate & libertate mihi concessa, accipiendi sumptus necessarios ab iis quibus Evangelium annuntio. Ab iis enim quæ licent, tunc abstinendum est cum non expediunt, cum non ædificant.

19. 20. 21. *Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.* Ob eumdem Evangelii successum accelerandum, tametsi respectu omnium liber essem, nemini obnoxius, alienæ potestati nequaquam subditus, sponte tamquam servum omnium me gessi, nullos labores refugiens, nulla incommoda, ipsorum causa, me omnium spiritualibus utilitatibus, necessitatibus, & infirmitatibus accomodans, serviens omnium saluti sine temporali mercede, ut quamplurimos Christo acquirerem. *S. Paulus se misericorditer Judæis & Gentilibus attemperat, ut eos Christo acquirat.* *Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer.* Judæis, apud quos agebam, conversationem meam attemperavi, observando cum illis ceremonias Legis Mosaicæ, quas, etsi per Christum abolitas, & ad salutem inutiles, observare tamen licebat ad tempus, ut Synagoga cum honore sepeliretur. Similis (inquam) factus sum Judæis in discretione ciborum, in circumcisione Timothei, in purificatione legali, voto, & oblationibus. *Act. 15. 29. & c. 16. 3. c. 21. 26. c. 24. 17. 18.* Has autem ceremonias servando tanquam Judæum exterius se gessit, *non simulatione fallaciæ, sed compassione misericordiæ*, ut S. Augustinus exponit. *Iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem.* Me, inquam, accommodavi Judæis, qui legis Mosaicæ servitute premuntur, eam velut necessariam servantes, ac per hoc a gratia Christi alieni, legis ceremonias observans occasione data, quasi adhuc obnoxius essem legi (*cum ipse non essem sub lege*, utpote ab ejus jugo per Christi baptismum, gratiam, ac fidem liberatus) idque præstiti *ut eos qui sub lege erant*, Judæos, Samaritanos, Pro-

 sely-

selytos, *lucrifacerem*, ad Christi fidem converterem. *Iis qui sine lege erant*, Gentilibus; me attemperavi, *tamquam sine lege essem*, non ex Mosaicæ Legis præscripto, sed ex legis naturalis, in cordibus eorum impressæ, dictamine cum illis agens; & cum ipsis disputans, non ex Moyse & Prophetis, sed ex inscriptionibus Ararum, & carminibus Poetarum, & optimis rationibus illos convincens (*Cum tamen sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi*) Ita (inquam) erga illos me gessi, quasi solam naturam ducem sequerer, quamvis tamen non sim nec vivam sine lege a Deo data, cui mente servio; sed observem legem Christi Domini & Dei nostri, legem novam, legem gratiæ & caritatis. *Ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.* Ita vero egi, ut homines exleges, scilicet Gentiles, Christo acquirerem, & servarem. Hoc verbum quater repetit, non sine emphasi, ut significet hunc quæstum uberrimum esse, & thesauris omnibus præferendum.

Act. 17, 23. & 28.

22. *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem.* Christianis rudioribus, nec satis intelligentibus libertatis Christianæ, me attemperavi, a licitis abstinens, ne ipsis essem offensioni: tamquam nutrix cum parvulis in Christo repuerascens; tamquam medicus ægroto condescendens & serviens commiserationis affectu. Fit enim ægrotus qui ministrat ægroto, non cum se febres habere mentitur, sed cum cogitat animo condolentis quomodo sibi ministrari vellet, si ipse ægrotaret. *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.* Omnium studiis, moribus, & affectibus me accommodavi in rebus licitis & indifferentibus, ut (quantum in me erat) omnium æternam salutem procurarem. Omnibus omnia factus est, *Non mentientis astu, sed compatientis affectu, id est, non omnia mala hominum fallaciter agendo, sed aliorum omnium malis omnibus, tamquam sua essent, misericordis medicinæ diligentiam procurando. Hunc compatientis affectum in Epistola ad Galatas præcipit*, dicens: „ Si præoccupatus fuerit homo in „ aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu „ lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. *Vide si non dicit, Fiere tamquam ille, ut illum lucrifacias. Non utique ut ipsum delictum fallaciter ageret, aut se id habere simularet, sed ut in alterius delicto, quid sibi etiam accidere posset, attenderet, atque ita alteri, tamquam sibi ab altero vellet, misericorditer subveniret, hoc est, non mentientis astu, sed compatientis affectu. Sic Judæo, sic Gentili, sic cuilibet homini Paulus in errore vel peccato aliquo constituto, non simulando, quod non erat, sed compatiendo, quod esse potuisset, tamquam qui se hominem cogitaret, omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret.*

B. August. Epist. alias 9. nunc 40. ad S. Hieron. c. 4. Idem Epist. alias 19. nunc 82. ad eumdem.

Galat. 6.

23. *Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.* Hæc autem omnia facio ut ex Evangelio fructus uberrimus sequatur: utque sim comparticeps præmii æterni, quod fidelibus omnibus, & præsertim Apostolis & Apostolicis Prædicatoribus promittitur. „ Evangelii enim „ scopus est salus hominum. Hac namque de causa Dominus ipse & cum „ publicanis vescebatur, & peccatricem mulierem ad pedes flentem susti„ nebat, docens se venisse propter salutem hominum.

Theodoret.

24. *Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.* Nescitis id esse discriminis inter athletas qui in stadio currunt, aut pugnant, quod omnes quidem currunt & contendunt de præmio; sed unus illud obtinet ac reportat: in stadio autem vitæ Christianæ, & mandatorum Dei, omnes qui currunt, præmium & coronam assequuntur, modo in bono cursu perseverent.

Hæretici sunt, qui negant veram justitiam amitti posse.

verent. Quamobrem sic currite, sic vos in fide, spe, & caritate, & in omnibus Christianæ vitæ officiis exercete, ut vitæ æternæ præmium & coronam gloriæ assequi possitis. Ut enim ibi non satis est cursum inchoasse, sed consummasse oportet, metamque contigisse: ita hic non sufficit Evangelii stadium ingredi, nisi usque ad metam & mortem pergas, & in cursu Christianæ pietatis ac vitæ secundum Evangelium institutæ perseveres: Justi ergo omnes non ita currunt ut præmium æternæ vitæ obtineant. Excidere ergo possunt a justitia. Veram igitur justitiam amitti posse qui negant Hæretici, Apostolo refragantur.

Matt. 10. 22. & 24. 12. & Apocal. 2. 10.

25. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.* Athletæ omnes a rebus omnibus abstinent, quæ corporis agilitatem & velocitatem possunt impedire, a Venere continent, a certis ciborum generibus sibi temperant; & illi quidem hoc faciunt ut corruptibilem coronam accipiant, puta ex oleastro, ut in Olympicis, aut picea sive pinu, ut in Isthmicis; aut lauro, ut in Pythiis; aut apio, ut in Nemeis. Eodem itaque modo nos geramus, moderatissime utendo rebus hujus sæculi; & ab omnibus quæ cursum nostrum remorari, pugnamve impedire possent, abstinendo, ut incorruptam coronam accipiamus, scilicet vitam æternam atque cælestem.

Epictetus. Plato lib. 8. De Legibus. Ælianus, Var. Hist. 11. 3. Philo. lib. Cont. Flaccum Tertull. lib. Ad Martyres.

26. *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans.* Sic curro in Evangelico Ministerio, non temere & incerta via, sed recto cursu, totoque conatu tendens ad metam, ad finem gloriæ Dei & salutis animarum, ad coronam justitiæ mihi a summo & æquissimo Judice reddendam. Pugno, non inani conatu, ut pugiles qui alterna brachia jactant, & ictibus verberant aerem, non adversarium, qui sua dexteritate illorum ictus eludit.

27. *Sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo.* Carnem meam castigo ut servum petulantem, & spiritui parere cogo, illam fame, siti, laboribus, vigiliis, frigore, nuditate, humicubationibus, sugillans, coercens, macerans, attenuans: a *Ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Ne cum alios docuerim viam salutis, excidam ipse a salute, rejectus ac reprobatus a supremo judice & agonotheta Deo. Hinc perspicuum & Apostolos ipsos a justitia excidere potuisse; nec certos fuisse infallibili certitudine se magnum illud usque in finem perseverantiæ donum habituros. Quanto minus ceteri?

a S. Basilius lib. De vera Virginit. p. 718. Theodoretus in Comment. S. Isidorus Pelus. lib. 3. Epist. 265. S. Paulinus Epist. 43. S. August. lib. De Agone Christiano, c. 6.

C A P U T IX.

Sensus Moralis.

1. 2. N*On sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?* Innocens & sancta esse potest gloriatio, cum eo animo quis gloriatur quo Paulus Apostolus, cum Domini gloria, cum fraterna caritas, cum famæ adversus maledicos & invidos tuendæ necessitas id exigunt. *Nobis* enim *necessaria est vita nostra*, seu vitæ integritas & conscientiæ puritas, *aliis fama nostra.* Sed si quando nostra commendare talenta & labores, si jura nostra & privilegia recensere necesse sit, hæc Deo, non nobis tribuantur; hæc ad ejus gloriam unice referantur. *Qui gloriatur*, ait alibi Apostolus

Quæ gloriatio innocens.

S. August.

 noster,

noſter, *in Domino glorietur. Non enim qui ſe ipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* Non ergo inſipiens eſt quicumque gloriatur, ſed qui in ſeipſo, non in Domino gloriatur. Dignitatem ſuam, labores ſuos Apoſtolicos, prædicationis ſuæ fructum, fundationem & inſtitutionem Eccleſiarum, converſionem animarum commemorat Paulus: ſed hæc omnia gratiæ & miſericordiæ Dei accepta refert. *Nonne opus meum vos eſtis in Domino? Et ſi aliis non ſum Apoſtolus, ſed tamen vobis ſum: nam ſignaculum Apoſtolatus mei vos eſtis in Domino.* Aliter gloriari, non eſt juſtitiæ veritas, ſed ſuperbiæ vanitas. Paſtores, Doctores, Concionatores, & quicumque ad perfectionem juſtitiæ alios erudiunt, vel ad eam contendunt, inanis gloriæ vitium diligenter caveant, in caritate & humilitate Chriſti radicati. *Quo primo enim vitio lapſa eſt anima, hoc ultimum vincit. Initium autem omnis peccati ſuperbia.* Et *Tanto quiſque eſt Deo ſimilior, quanto eſt ab hac immunditia mundior.*

Inanis gloriæ vitium diligenter cavendum.

S. Auguſt. in Pſal. 7. n. 4. Idem lib. 5. De Civit. Dei, c. 14.

Eccleſiaſticorum virorum labores, frugalitas, & modeſtia.

4. *Numquid non habemus poteſtatem manducandi, & bibendi?* Alimenta ab Eccleſia accipere, de oblationibus & bonis Eccleſiæ vivere, & pro Eccleſiæ utilitatibus ac ſalute animarum non laborare, domeſticum furtum eſt: ſumptus ab Eccleſia & fidelibus accipere, de reditibus Eccleſiaſticis aut oblationibus vivere, cum Eccleſiæ miniſterium exhibetur & pro ea laboratur, jus eſt & ſtipendium bonis Miniſtris debitum. Ex Eccleſiæ bonis plus accipere aut ſibi retinere quam ad ſuſtentationem ſuam ſit neceſſarium, avaritia mercenariorum eſt. Nihil omnino ab Eccleſia accipere, & ipſi nihilominus inſervire, Apoſtolica perfectio, heroica virtus eſt, cujus paucos imitatores videmus. Sanctum Paulum hac in re ſin minus imitentur Paſtores animarum, Prædicatores, aliique Eccleſiaſtici viri, ut a conceſſis & licitis abſtineant ad Dei gloriam & ſalutem animarum facilius procurandam, abſtineant ſaltem ab illicitis, a ludis alearum, a venatione, a comeſſationibus, a luxu, ab alterius ſexus liberiori frequentatione, a litibus ex nimio rerum temporalium ſtudio ſuſcipiendis, ab omnibus quæ avaritiæ ſuſpicionem ingerunt, quæ ſtatum Eccleſiaſticum dedecent ac dedecorant, quæ fidelibus, non ſolum infirmis, ſed fortibus, & in fide ac lege Dei optime inſtitutis, offenſioni eſſe poſſunt.

Eccleſiaſticorum virorum cum mulieribus cohabitatio quam periculoſa, quam merito prohibita ſacris Canonibus?

5. *Numquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi, ſicut & ceteri Apoſtoli?* Aliquos ex Apoſtolis ſequebantur aliquæ mulieres ardentiorem fidem oſtendentes, & ab eorum doctrina pendentes, & prædicationem Evangelicam adjuvantes; non juvenculæ, ſed matronæ & anus; quarum caſtitatem gravitas, modeſtia, ſancta converſatio, ſermones, habitus ipſe, palam teſtabantur. Apoſtoli quos ſequebantur, & quibus miniſtrabant ut ſorores in Chriſto, viri erant fame, ſiti, vigiliis, laboribus corpora ſua conficientes, mortificationem Chriſti Jeſu in carne ſua circumferentes, mundo crucifixi, virtutibus heroicis & miraculis clari, infideles ac peccatores ab erroribus ad fidem, a peccatis ad pœnitentiam, tum verbis, tum exemplis convertentes, ab omni ſuſpicione liberi, victum aliunde parare non valentes, quam ex piis ſanctarum illarum feminarum ſubventionibus & miniſteriis. Similes mulieres ſorores, ſimiles Apoſtolis Paſtores & Sacerdotes in domibus ſuis ad miniſterium ſine populi Chriſtiani offenſione haberent. Verum cum e contrario ſe res habeant, cum ſtimulis carnis plerique tententur; cum mulieribus cohabitare ſine fidelium offenſione, & ſine lapſus periculo vix poſſint; cum hujuſmodi contubernium occaſionem præbeat linguis maledcii ad-

adversus Ecclesiastici Ordinis viros calumnias, detractiones, susurros, murmurationes, dicteria evomendi ac disseminandi, necesse est ut S. Pauli exemplum sequantur eo studiosius & fidelius, quo ipsis illicitum est, ac prohibitum Canonibus Spiritu Dei conditis, & totius mundi reverentia consecratis, ne subintroductas in ædibus suis mulieres habeant, præter matrem, aut sororem, aut amitam, vel materteram, vel eas personas, quæ suspicionem omnem effugiunt: Immo & illas, quarum in eadem domo cohabitationem Nicæna Synodus indulsit, quædam Concilia mediæ ætatis prohibuerunt, ut omnis occasio malæ suspicionis, vel facti iniqui penitus auferatur. Melius certe faciunt, qui concessa etiam per antiquos canones indulgentia non utuntur, S. Augustini exemplo, qui neque cum sorore sua commorari voluit, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. *Incautæ præsumptionis est*, ait S. Gregorius Magnus; *quod fortis pavet, minus validum non timere. Sapienter enim illicita superat, qui didicerit etiam non uti concessis*. Nepotianum suum ad vitam clericalem instituens S. Hieronymus, scribit: *Hospitiolum tuum aut raro, aut numquam mulierum pedes terant. Omnes puellas aut virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto maneas, nec in præterita castitate confidas. Nec sanctior David, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper quod paradisi colonum de possessione sua mulier dejecerit.... Solus cum sola secreto & absque arbitro vel teste, non sedeas.... Caveto omnes suspiciones; & quicquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante devita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas, & vestes ori applicitas, & oblatos ac degustatos cibos, blandasque & dulces litterulas, sanctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meum desiderium, omnes delicias & lepores, & risu dignas urbanitates, & ceteras ineptias amatorum in comœdiis erubescimus, in sæculi hominibus detestamur: quanto magis in Monachis & Clericis, quorum & Sacerdotium proposito, & propositum ornatur sacerdotio?*

Concil. Nicæn. can. 3. Concil. Forojul. c. 4. Mogunt. sub Arnulfo c. 10. Metense c. 3. Nannetense c. 3. Theodulphus Aurelian. c. 12. S. Gregor. lib. 7. Epist. 39. S. Hieron. Epist. ad Nepotianum.

Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi? Piæ mulieres gratiæ Apostolicæ participes esse possunt, non ministerio & prædicatione verbi; sed charitate & eleemosynis in subsidium Operariorum Evangelicorum collatis. Qui stipendia conferunt ad alendos Missionarios, qui in pagis, castellis, & oppidis catechizent, prædicent, & Sacramenta dispensent Episcoporum auctoritate, Missionibus cooperantur, & in partem veniunt meritorum, ac præmiorum, quæ Prædicatores Evangelici comparant vineam Domini excolendo. Ex auro, argento, lapidibus pretiosis, divites suscitare possunt filios Abrahæ non modo, sed & Apostolos.

Gratiæ Apostolicæ sunt participes, qui subsidia Missionariis conferunt.

7. *Quis militat suis stipendiis unquam?* &c. Pastores & Prædicatores oportet habere & fortitudinem militis, & agricolæ diligentiam, & vigilantiam curamque pastoris: & post hæc omnia nihil amplius quærere quam necessaria. Unde non ait Apostolus, Quis militat, & non est dives? sed, Quis militat suis stipendiis? Neque dixit, Quis plantat vineam, & aurum non colligit? aut fructum integrum non vindemiat? sed, ex fructu ejus non comedit? Neque dixit, Quis pascit gregem, & de agnis non exercet mercaturam? sed ex ejus lacte non comedit? Non ex agnis, sed ex lacte: ostendens Pastores & Ecclesiæ Ministros parvo solatio, soloque necessario cibo contentos esse debere. Sed quam hodie multi sunt (inquit S. Thomas) qui stipendia accipiunt, & non militant, edunt fructum vineæ, & non plantant, lac comedunt, & gregem non pascunt! *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: Nonne greges a*

S. Chrysost. Hom. 21.

Pastores & Ecclesiæ Ministri solis necessariis sint contenti.

S. Thomas, Lect. 1.

Ezech. 34.

Pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abjectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, &c.

Injustitia est Pastoribus & Evangelicis Operariis vitæ subsidia non subministrare.

Concil. Mogunt. can. 58.

Auctor Sermonis 86. in Appendice S. August. olim Homil. 48. inter 50.

11. *Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Semen istud longe pretiosius & excellentius est temporalis vitæ subsidiis, quæ Pastores & Prædicatores a fidelibus accipiunt. Immanis injustitia est, & horrendum ingrati animi vitium, Christianos Pastoribus suis ac Evangelicis Operariis necessaria non subministrare, decimas non solvere, a quibus spiritalia incomparabilis pretii bona recipiunt, verbum salutis, Sacramenta, vitæ æternæ pignora. *Timendum est ei qui Deo debitum suum subtrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua, & qui decimam dare neglexerit, novem partes auferantur ab eo.* „ Majores nostri, ait antiquus Pater, ideo copiis omnibus abundabant, „ quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modo autem „ quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus partiri cum „ Domino decimas; modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod „ non accipit Christus.

Pastores & Ministri Ecclesiæ nihil quærant præter victum & vestitum.

Gaufridus Abbas Claravalensis, Declamat. in Evangel. Ecce nos reliquimus omnia ex Sermonibus S. Bernardi contexta, inter Opera ejusdem sancti Patris edita, §. 16.

13. 14. *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Oblationes & redditus Ecclesiastici, bona sunt Dei. Hæc Ministris suis dividit, & eos alit ac sustentat. Verum otiosos & inutiles Ministros alere non intendit, sed Altari assistentes; in sacro Ministerio assidue laborantes, in Ecclesiis & Beneficiis suis residentes. " De Altari vivat Minister Altaris, „ Sacerdos, Pastor, Episcopus, quicumque Clericus: *vivat*, non superbiat, non luxurietur, non ditetur. Non sibi de bonis Ecclesiæ ampla „ palatia fabricet, mutans quadrata rotundis; nec loculos inde congreget: „ nec in vanitate aut superfluitate dispergat: non extollat de facultatibus Ecclesiæ consanguineos suos, aut neptes (ne filias dixerim) nuptui „ tradat. Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse „ dignoscitur. *Sane patrimonia sunt pauperum, facultates Ecclesiarum: & sacrilega eis crudelitate surripitur, quicquid sibi Ministri & dispensatores, non utique domini vel possessores, ultra victum accipiunt & vestitum: nec enim ordinavit Deus his qui Evangelio serviunt, de Evangelio quærere delicias, vel ornatum, sed vivere ex eo, ut videlicet sint contenti alimento corporis; non irritamenta gulæ, aut incentiva libidinis, & quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere.*

Cupiditatis & avaritiæ suspicionem in jurium temporalium exactione vitare debent Pastores & Ministri Ecclesiæ.

Act. 20.

15. *Ego autem nullo horum usus sum: non autem scripsi hæc ut ita fiant in me, bonum est enim mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.* Plurimi serviendo Regibus terræ patrimonia opesque suas exhauriunt: nemo pene invenitur qui Deo sumptibus suis servire, & Ecclesiæ gratis ministrare velit. Attamen temporalia jura sua gloriæ Dei, paci, publicæ ædificationi, pauperum amori postponere tenentur interdum Pastores & Ecclesiæ Ministri, ne cupiditatis & avaritiæ notentur ab iis quibus præsunt, & ab iis offendiculum Evangelio Christi & saluti infirmorum ponatur. Ita semper affectus fuit Apostolus noster, qui Presbyteros Ephesios Miletum convocatos his verbis alloquebatur: *Argentum, & aurum aut vestem nullius concupivi, sicut & ipsi scitis: quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia osten-*

ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. Qui in juribus suis exigendis ardentior, pertinacior, & durior est, primum quærit cibum, & deinde regnum Dei, id est, hoc priore loco ponit, istud posteriore. „ Neque enim ideo evangelizare debemus, „ ut manducemus; sed ideo manducare ut evangelizemus: nam si propterea evangelizamus, ut manducemus, vilius habemus Evangelium „ quam cibum; & erit jam bonum nostrum in manducando, necessarium „ autem in evangelizando. Quod etiam Apostolus prohibet, cum dicit, „ licere sibi quidem & permissum esse a Domino, ut qui Evangelium „ annuntiant, de Evangelio vivant, id est de Evangelio habeant quæ „ huic vitæ sunt necessaria: sed tamen se non esse abusum hac potestate. Erant enim multi, qui occasionem habere cupiebant acquirendi, „ & vendendi Evangelium, quibus eam volens amputare Apostolus, „ manibus suis victum suum toleravit. Quamquam etiamsi, ut ceteri „ boni Apostoli, permissu Domini de Evangelio viveret, non ideo in eo „ victu constitueret finem evangelizandi, sed magis ipsius victus sui finem in Evangelio collocaret: id est, non ideo evangelizaret, ut perveniret ad cibum, & si quæ sunt alia necessaria; sed ideo ista sumeret, ut illud impleret; ne non volens, sed necessitate evangelizaret.

S. August. lib. 2. De Sermone Domini in Monte cap. 16.

16. *Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.* Prædicatio præcipuum Pastoris munus est. Eo fungi sine vocatione, usurpatio sacrilega: ad id vocatum esse, & non fungi, infidelitas punienda. *Væ mihi, si non evangelizavero.* Hinc Synodus Tridentina Sessione V. *De Reformatione*, cap. 2. *Quia*, inquit, *Christianæ Reipublicæ non minus necessaria est prædicatio Evangelii quam lectio, & hoc est præcipuum Episcoporum munus, statuit & decrevit sancta Synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos teneri per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesu Christi Evangelium. Si vero contigerit Episcopos, & alios prædictos, legitimo detineri impedimento, juxta formam generalis Concilii* (Lateranensis IV. Can. 10.) *Viros idoneos assumere teneantur ad hujusmodi prædicationis officium salubriter exequendum. Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtæ subjaceat ultioni. Archiepiscopi quoque, Plebani, & quicumque Parochiales, vel alias curam Animarum habentes Ecclesias, quomodocumque obtineant, per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis & Festis solemnibus, plebes sibi commissas, pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo quæ scire omnino necessarium est ad salutem..... Ne illud impleatur: PARVULI petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Si hoc officio fungi negligant, Dei meledictione feriuntur. *Pascebant Pastores semetipsos, & greges meos non pascebant.... Ecce ego ipse super Pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant amplius Pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam.*

Prædicatio Evangelii præcipuum est Pastorum munus.

Jerem. Thren. 4.

Ezechiel. 34.

22. *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.* Pastores omnibus omnia fieri, omnium debent infirmitates portare, omnibus condescendere caritate compatiente, prudenti mansuetudine, quantum salva veritate & Dei lege licet, ut eorum sanent infirmitates, & ad salutem ipsos perducant. *Caritas omnibus mater est. Quis infirmatur, & ego non infirmor?* ait alibi

Pastor animarum, omnium infirmitatibus caritate compatiente condescendat.

S. August.

Apoſtolus noſter. Paſtores ſunt animarum Medici. *Divinæ animarum medicinæ nos Miniſtri & adjutores ſumus, quicumque aliis præſidemus.* Bonus Medicus infirmo ſe attemperat, potionem amaram prægustat, ut eum ad bibendum invitet, ejuſque faſtidium ſanet. *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos.* „ Neque enim egregius Prædicator, ut quaſi Judæus fieret, ad perfidiam erupit: neque ut quaſi ſub lege eſſet, ad carnale ſacrificium rediit: neque ut omnibus omnia fieret, ſimplicitatem mentis in erroris varietatem commutavit: ſed condeſcendendo appropinquavit infidelibus, non cadendo: ut videlicet ſingulos in ſe ſuſcipiens, & ſe in ſingulos transfigurans, compatiendo colligeret, ſi ita ipſe, ut illi, eſſet, quid impendi ſibi ab aliis recte voluiſſet: & tanto verius unicuique erranti concurreret, quanto ſalutis ejus modum ex propria conſideratione didiciſſet. Unde S. Job ait: *Et viſitans ſpeciem tuam, non peccabis.* Species quippe hominis eſt alter homo. Recte enim ſpecies noſtra dicitur proximus noſter, quia in illo cernimus quid ipſi ſumus. Corporali viſitatione ad proximum greſſuum acceſſu venimus; ſpiritali vero, non greſſu, ſed affectu ducimur. Speciem ergo ſuam viſitat, quiſquis ad eum, quem ſibi ſimilem per naturam conſpicit, paſſibus amoris tendit: ut in altero ſua conſiderans, ex ſe ipſo colligat, qualiter alterius infirmitati condeſcendat.

S. Gregor. Nazianz.

S. Gregorius M. lib. 6. in Job cap. 16.

Job 5.

24. *Neſcitis quod ii qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit bravium? ſic currite ut comprehendatis.* Quod ex caritate non fit, corona gloriæ a Deo non remuneratur. Caritate operante ad Deum ducimur; caritate ardente ad Deum currimus; caritate perſeverante pervenimus. *Agonem iſtum non cupiditas, ſed caritas facit. Omnes currentes amant ſe: & amor ipſe curſus eſt*, ait S. Auguſt. in Pſalm. 39. Inanis eſt curſus extra viam, extra ſtadium. Chriſtus, & Lex Evangelica eſt via quæ ducit ad vitam æternam. Omnes qui in ſtadio currunt, ad metam non perveniunt, quia non currunt ut oportet in ſtadio Chriſtianæ virtutis, deficiunt in curſu, terrenas cupiditates non exuunt, quæ ſunt impedimenta, ne curramus. Qui nimis indutus eſt, qui onere externo gravatus, qui craſſo & obeſo corpore, non eſt expeditus ad curſum. Qui non reſiſtit fortiter adverſariis, qui illum ſupplantare & dejicere nituntur; qui ad metam non pervenit, præmium victoribus promiſſum ac deſtinatum non obtinet. „ Nonnulli, inquit S. Gregorius Magnus, mundum nequaquam funditus deſerentes, non perſeveraturi anguſtum iter arripiunt, ſed ad quærendam anguſtam viam exemplo ſuo eos qui perſeveraturi ſunt accendunt. Unde plerumque contingit ut ipſum hoc quod videntur bene vivere, non ſibi, ſed ſolis potius electis vivant, dum exemplis ſuis ad bene vivendi ſtudia perſeveraturos alios non perſeveraturi provocant. Sæpe enim quoſdam videmus viam ingredi, ad locum propoſitum feſtinare, quos alii, quia euntes conſpiciunt, ſequuntur, eumdemque locum pariter petunt. Sed fit plerumque ut irruente aliquo implicationis articulo, poſt ſe redeant, qui præibant, & hi ad locum perveniant, qui ſequebantur. Ita nimirum ſunt qui non perſeveraturi viam ſanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter non perventuri inchoant, ut eis qui perventuri ſunt, qua gradiantur, oſtendant. Quorum etiam caſus utilitate non modica electorum profectibus ſervit, quia illorum lapſum dum conſpiciunt, de ſuo ſtatu contremiſcunt; & ruina quæ illos damnat, iſtos humiliat. Diſcunt enim in ſuperni adjutorii protectione confidere, dum pleroſque conſpiciunt de ſuis viribus cecidiſſe. Quando

Quod non fit ex caritate, coronam gloriæ non meretur.

S. Gregorius M. lib. 34. in Job cap. 13.

Qui in virtutis itinere non perſeverant, electorum profectibus ſerviunt.

„ ergo

„ ergo bene agere videntur reprobi, quasi planum iter electis sequentibus „ monstrant: quando vero in lapsum nequitiæ corruunt, electis post se „ pergentibus quasi cavendam superbiæ foveam ostendunt. *Sic currite ut* „ *comprehendatis*. Curramus credendo, sperando, desiderando, corpus ca„ stigando, & eleemosynas in dandis bonis, malisque ignoscendis, hilari„ ter & ex corde faciendo.

S. August. lib. De Perfectione justitiæ, cap. 8.

25. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.* Temperantia & jejunium dispositiones sunt ad Christiana certamina, siquidem hostem nostrum, corpus scilicet nostrum debilitant. Magis autem necessaria est temperantia generalis, in eo posita ut rebus omnibus visibilibus sobrie utamur, & intra fines necessariarum nos contineamus. „ Continen„ tiam appellamus, non si quis se a cibo penitus abstineat; quando hæc „ violenta vitæ dissolutio est (*ait S. Basilius*) sed eam quam tollendæ „ contumaciæ corporis causa, pietatis ergo de industria sequimur rerum „ voluptatem titillantium abstinentiam. Atque ut uno verbo omnia com„ plectar, quarum rerum voluptates ab iis qui ex libidine vitam agunt, „ expeti solitæ sunt, ab his nobis, qui ad veram pietatis culturam con„ tendimus, est temperandum. Proinde nequaquam in una tantum esca„ rum fugienda voluptate, continentiæ culturam consistere existimandum „ est: sed eam ad omnem etiam rem, quæcumque proposito nobis fini „ adversaria sit, & impedimento, pertinere. Ex quo intelligitur, qui „ hanc perfecte virtutem tenuerit, eum nullo modo, cum ventrem in „ potestatem redegerit suam, humanam sibi passurum gloriam dominari; „ aut cum obscœnam voluptatem devicerit, opum cupiditatem: aut aliam „ quamvis degenerem animi affectionem, veluti iram, aut quæcumque „ imperitis animis dominari consueverunt, non superaturum. Ferme enim „ quod in omnibus præceptis animadvertimus, ea videlicet inter se con„ nexa esse, neque fieri posse ut ullo modo uni separatim ab altero sa„ tisfiat, hoc præcipue in continentia cernitur. Nam & demissè de se „ sentit vere humilis qui in gloria continentiam adhibet, & Evangelicæ „ paupertatis mensuram explet, qui in congerendis opibus continentiam „ servat; & ab ira tranquillus est, qui animi elationem atque iracundiam „ in officio continet. Ea denique absolutæ continentiæ ratio est, ut lin„ guæ, ut oculis limites præscribat, ut auribus minime curiosam indul„ geat auscultationem, & singulis his cancellos ipsorum officii quasi quos„ dam circumscribat, extra quos qui egressus sit, is incontinens ac petu„ lans est.

S. Basilius Regul. fusius Disput. Inter. reg. 16.

Temperantia & continentia generalis, est necessaria dispositio ad Christiana certamina.

26. 27. *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Vita Christiana cursus est, certamenque continuum. Victoria perfecta, & pax omnimoda & æterna, cœlestis beatitudinis sunt appendices. Ille porro pugnat in incertum, qui omnem actionem suam & intentionem ad Deum, qui solus est beatitudo nostra, non dirigit; qui a via quam Christus in Evangelio suo signavit, deviat & deflectit, ut semitis ab hominibus seipsos mundumque amantibus ostensis errabundus insistat. Aerem verberat, qui sensus suos, innatamque concupiscentiam non mortificat. „ Non currit in incertum, „ qui cœlestem Jerusalem conspiciens, defixum habet quo sibi cordis sui „ indeflexibilis sit dirigenda pernicitas. Non currit in incertum, qui ob„ liviscens posteriora, ad ea quæ priora sunt, extendit se, ad destinatum

Vita Christiana cursus est, certamenque continuum.

Cassianus lib. 5. Instit. cap. 16. 17. 18.

per-

„ perſequens bravium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Jeſu, quo ſemper dirigens ſuæ mentis obtutum, & ad eum omni cordis præparatione feſtinans, cum fiducia proclamat: Bonum agonem certavi, curſum conſummavi fidem ſervavi. Illud autem eſt cunctorum luctaminum velut ſolidiſſimum fundamentum, ut primitus carnalium deſideriorum incentiva perimantur. Nam nullus carne propria non devicta legitime decertare poterit. Et qui legitime non decertat, ſine dubio nec in agone confligere, nec coronæ gloriam, nec victoriæ gratiam poterit promereri. Quod ſi hoc fuerimus certamine ſuperati, velut ſervi carnalis concupiſcentiæ comprobati, & per hoc nec libertatis, nec roboris inſignia præferentes, a ſpiritualium congreſſionum conflictu ut indigni, ſervique, non ſine confuſionis nota protinus repellemur.

Tertullianus Ad Martyres, cap. 3. & 4.

Agonis Chriſtiani labores.

Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. „ Vocati ſumus ad militiam Dei vivi, jam tunc cum in Sacramenti verba reſpondimus. Nemo miles ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit, ſed de papilionibus expeditis & ſubſtrictis, ubi omnis duritia & imbonitas, & inſuavitas conſtitit. Etiam in pace, labore & incommodis bellum pati jam ediſcunt: in armis deambulando, campum decurrendo, foſſam moliendo, teſtudinem denſando. Sudore omnia conſtant, ne corpora atque animi expaveſcant: de umbra ad Solem, de Sole ad cœlum, de tunica ad loricam, de ſilentio ad clamorem, de quiete ad tumultum. Proinde quodcumque durum eſt, ad exercitationem virtutum animi & corporis deputate. Bonum agonem ſubituri eſtis, in quo agonothetes Deus vivus eſt: Xiſtarches Spiritus ſanctus: corona æternitatis: brabium angelicæ ſubſtantiæ politia in cœlis, gloria in ſæcula ſæculorum.... Athletæ ſegregantur ad ſtrictiorem diſciplinam, ut robori ædificando vacent: continentur a luxuria, a cibis lætioribus, a potu jucundiore: coguntur, cruciantur, fatigantur; quanto plus in exercitationibus laboraverint, tanto plus de victoria ſperant. *Et illi* (inquit Apoſtolus) *ut coronam corruptibilem conſequantur, nos autem incorruptam.* Colloquatur ſpiritus cum carne de communi ſalute.

S. Gregorius M. lib. 20. Moral. in Job, cap. 5.

Vigilantia Chriſtiana, metuſque ſalutaris.

Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo; ne forte cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar. „ Electi quamdiu in hac vita ſunt, ſecuritatis ſibi confidentiam non promittunt. Horis enim omnibus contra tentamenta ſuſpecti, occulti hoſtis inſidias metuunt; qui etiam tentatione ceſſante, vel ſola graviter ſuſpicione turbantur. Nam ſæpe multis grave periculum incauta ſecuritas fuit: ut callidi hoſtis inſidias non tentati, ſed jam proſtrati cognoſcerent. Vigilandum quippe ſemper eſt, ut mens continue ſollicita numquam relaxetur intentione ſuperna: ne laborioſa deſerens, in cogitationibus fluxis, quaſi in quibuſdam mollibus ſtramentis jacens, venienti corruptori diabolo mens ſe reſoluta proſtituat. Semper vero eſt ad certamen adverſarii erigendus animus: ſemper contra occultas inſidias cautela providenda..... Videamus qualiter Paulo & arridetur jam per ſupernam gratiam, & ipſe adhuc non credit per ſuſpicionis metum. Jam de cælo illi Dominus loquens, ejuſque interius oculos aperiens, exterius claudens, potentiam ſuæ majeſtatis oſtenderat: jam de eo Ananiæ dixerat, *Vas electionis eſt mihi iſte*: jam ad tertium cælum raptus fuerat: jam in paradiſum ductus, arcana verba, quæ dicere non poſſet, audierat; & tamen adhuc timidus dicit: *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar.* Ecce arridenti ſibi divinæ gratiæ & jam

cre-

„ credit per spem, & necdum tamen credit per securitatem. Adhuc timet qui in cœlum ducitur, & timere non vult qui adhuc in terra conversatur! Quem non terreat Apostoli timor? Tremit aries, & agnus non timebit? Ab Apostolo discamus, sine humilitate, pœnitentia, & mortificatione viam in cœlum non patere.

Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, &c. " Habet caro ex conditione mortali quasi quosdam terrenos appetitus suos: in hos tibi jus freni concessum est. Regat te præpositus, ut possit a te regi subjectus. Infra te est caro tua, supra te est Deus tuus: cum vis ut serviat tibi caro tua, admoneris quomodo te oporteat servire Deo tuo. Attendis quod sub te est, attende & quod supra te est. Leges in inferiorem non habes, nisi a superiore. Servus es, servum habes: sed Dominus duos servos habet. Servus tuus plus est in potestate Domini tui, quam in tua. Itaque vis tibi obediri a carne, numquid in omnibus potest? In omnibus obtemperat Domino tuo: Non in omnibus obtemperat tibi. Quomodo, inquis? Ambulas, pedes moves, sequitur: sed numquid quantum vis ibit tecum? Animatur a te, numquid quandiu vis? Numquid quando vis, doles? Quando vis, sanus es? Exercet enim te plerumque Dominus tuus per servum tuum: ut quia fuisti Domini contemptor, merearis emendari per servum. Sed ad te quid pertinet? Delectationem carnis non relaxare usque ad illicita, aliquantum & a licitis refrænare. Qui enim a nullis refrænat licitis, vicinus est & illicitis. Proinde, Fratres, licitum est conjugium, illicitum est adulterium: & tamen temperantes viri, ut longe sint ab illicito adulterio, refrænant se aliquantum & a licito conjugio. Licita est satietas, illicita est ebriositas: tamen modesti homines, ut longe se faciant a turpitudine ebrietatis, castigant se aliquantum & a libertate satietatis. Ita ergo agamus, Fratres, temperemus; & quod facimus, sciamus quare faciamus. Cessando a lætitia carnis, acquiritur lætitia mentis.

S. August. Serm. De Utilitate Jejunii, cap. 5.

Castiganda & refrenanda caro.

C A P U T X.

Sensus Litteralis.

VEterum Judæorum ob capitalia peccata, idololatriæ, fornicationis, tentationis Dei, murmurationis contra Deum, graviter ab ejus justitia vindice punitorum, exemplis Corinthios a similibus peccatis, quæ ventris ingluviem sæpe sequuntur, hoc in capite Apostolus noster absterret.

1. 2. *Nolo enim vos ignorare, Fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt; & omnes mare transierunt.* Ne vobis propterea blandiamini quod multa & excellentia dona a Deo receperitis: ne ideo in perniciosa securitate vivatis; sed timete ne reprobi efficiamini, quemadmodum ipse pro me ipso timeo. Scire enim vos velim, quod gentis nostræ Patres, Hebræi omnes, qui Mose duce egressi sunt ex Ægypto, a durissima servitute Dei potentia & misericordia liberati, fuerunt sub columna nubis Tabernaculum operiente cum populus quiesceret, & populum præcedente cum incederet, ac protegente contra Solis ardorem: & omnes Mare Rubrum sicco pede transierunt, divisis aquis, & submersis hostibus. *Et omnes*

Figura baptismatis.

Exod. 13. 21. Numer. 9. Psal. 104. 39. Sap. 10. S. Chrysost. Homil. 23. Theodoret. S. Joan. Da-

in

masc. lib. 4. orthod. Fid. c. 10. *in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari*. Et omnes Moyse duce typice baptizati sunt, nube & mari baptismum præfigurantibus. Mare scilicet quod transmittebant, & quo undique cincti erant, aquæ baptismalis; nubes, gratiæ sancti Spiritus; Moses, Sacerdotis; virga, crucis; persequentes Ægyptii, dæmonum figuræ erant. Fides qua Moysi divinæ voluntatis interpreti crediderunt, fidem in Christum Mediatorem significabat. *Crediderunt Domino, & Moysi servo ejus*. (Exodi 14. 31.) *Cum populus de Ægypto expeditus, vim Regis Ægypti per aquam transgressus evadit* (inquit Tertullianus) *ipsum Regem cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifestior in baptismi Sacramento. Liberantur de sæculo nationes, per aquam scilicet: & diabolum dominatorem pristinum, in aqua oppressum derelinquunt.*

Tertullian. lib. De Baptismo, cap. 9.

Manna typus Eucharistiæ. Petra e qua eductæ sunt aquæ, figura Christi. Psalm. 78. 5. Joan. 6. 32.

3. *Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt*. Omnes in deserto manducaverunt manna. Quam escam spiritalem vocat Apostolus. 1. Origine, non natura; quia non humana opera, sed præter naturam, divino miraculo subministrabatur. 2. Quia Angelorum ministerio parabatur. Unde *Panis Angelorum* dicitur. 3. Significatione, quia typus erat Sacramenti Eucharistiæ nostræ, Christum substantialiter præsentem continentis, *Panem vivum, qui de cœlo descendit.*

4. *Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt*: eumdem potum divinitus datum, typum spiritalis potus, scilicet sanguinis Christi, quo animæ nostræ roborantur, & recreantur, ardor concupiscentiæ restinguitur. Bibebant autem de spiritali *consequente eos petra*. Bibebant autem aquas e petra a Mose percussa miraculo scaturientes, & per desertum longo spatio fluminum instar profluentes, ita ut Israelitas itinerantes in terra arida & inaquosa semper comitarentur aquæ e petra Dei omnipotentis admirabili virtute elicitæ. *Petra autem erat Christus*. Res per petram illam significata, erat Christus; cujus ex latere in cruce percusso sanguis & aqua, Sacramenta Ecclesiæ militantis, fontes salutis manarunt. *Illa petra jam erat in creatura*, inquit S. Augustinus, *& per actionis modum nuncupata est nomine Christi quem significabat, sicut lapis ille quem Jacob positum ad caput, etiam unctione ad significandum Dominum assumpsit; sicut Isaac Christus erat, cum ad se immolandum ligna portabat. Accessit istis actio quædam significativa jam existentibus.*

Exod. 17. 6. Numer. 20. 11. Psal. 77. 15. 16. Psal. 104. 41. S. August. lib. 2. De Trinit. c. 6.

5. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto*. Sed e tanto numero pauci admodum Deo placuerunt, immo displicuere vehementer, & ejus iram in se provocaverunt incredulitate, murmurationibus, pravis concupiscentiis, idololatria, gula, fornicatione. Quamobrem vindice Deo perierunt in deserto; ita ut e sexcentis tribus millibus virorum quingentis quinquaginta, altero anno exitus ex Ægypto numeratis, duo tantum, scilicet Caleb & Josue, post annum quadragesimum superstites fuerint, & in terram promissam ingressi sint.

Veterum Israelitarum punitio Christianis ad terrorem proposita. Numer. 2.

6. *Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt*. Hæc autem typi fuerunt & figuræ eorum quæ nobis contingent, si divinis beneficiis ingrati simus, ut carnales illi Israelitæ. Pœnæ illis inflictæ exempla sunt nos admonentia, ne res illicitas concupiscamus, aut per se quidem bonas, sed illicito modo, sicut illi concupiverunt carnes, pisces, cucumeres, pepones, porros & cepe, & alia quibus in Ægypto vescebantur, fastidientes manna cœlitus datum, & contra Dominum ac Moysen murmurantes. Videte igitur, Corinthii, quæ pœnæ vos maneant, si carnes idolis immolatas in conviviis Gentilium, aut alias cum infirmorum fratrum scandalo appetatis & comedatis.

Numer. 11.

7. Ne-

7. *Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Neque ad idololatriam redeatis, sive ex animo falsos Deos colendo, illisque victimas offerendo & thus adolendo, sive cum ethnicis communicando in festis & conviviis, in delubris idolorum epulando, aut aliàs edendo carnes idolis immolatas cum scandalo fratrum. Sic Israelitæ quidam gulæ dediti facti sunt idololatræ, vitulum aureum ceu Deum colentes, quemadmodum scriptum est: Sedit populus ad edendum & bibendum, & surrexerunt ad ludendum. Saturati sunt victimis pacificis, quas aureo vituli simulacro obtulerant, choros duxerunt, tympana pulsarunt, cantilenis, aliisque lætitiæ significationibus, conflati & erecti Idoli solemnitatem celebrarunt. *Exod. 32. 6. 7. 8. 18. 19. Nehem. 9. 18.*

8. *Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt* cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua, suggerente Balaam, ut juvenes earum amore initiarentur Idolo Moabitarum Beelphegor, quod S. Hieronymus *Priapum* interpretatur, quem Jeremias *Chamos* appellat: *& ceciderunt una die viginti tria millia.* Moses vigintiquatuor millia occisa commemorat hac occasione, *Numerorum xxv. 9.* Sed facilis conciliatio. Moses enim eo numero complectitur tum Principes Dei jussu suspensos, tum initiatos Beelphegor ejusdem mandato cæsos, tum denique scortatores omnes lue a Deo immissa una die extinctos. At S. Paulus de his tantum postremis loquitur. Itaque ex Mose & Paulo inter se collatis colligitur, mille circiter suspendio & gladio, viginti tria millia peste interiisse; quæ simul juncta, summam circiter viginti quatuor millium faciunt. Viginti tria millia una die, mille circiter pridie ceciderunt. Aliter hanc difficultatem solvit S. Thomas. Major, inquit, numerus non excludit minorem, sed continet. Vel forte vitium scribarum est. Variasse Codices Græcos testis est Oecumenius: *Fuerunt*, inquit, *interfecti in plaga viginti tria millia. Quidam autem veterum Scriptorum posuerunt viginti quatuor millia.* Sunt qui viginti tria millia interfecta non ad fornicatores illos referant, qui puniti dicuntur *Numeror. xxv.* Sed ad vituli aurei adoratores, qui *Exodi xxxii.* hoc præcise numero interfecti referuntur, & Apostolum velint Metathesi seu transpositione Hebræis familiari ad primam suæ locutionis partem, scilicet ad Versum 7. retulisse, quod connexum est cum secunda, id est cum Versu 8. eo maxime quod idololatria fornicatio quædam spiritualis sit, ut passim appellatur a Prophetis. Ut ut est, error, si quis est in numeris, nec divino Legislatori, nec Apostolo tribuendus est, sed scribarum oscitantiæ.

Pœna fornicatorum.

Apostoli cum Moyse conciliatio.

Numer. 25.

S. Thomas, Lect. 2.

Oecumenius, in Comment.

Exod. 32. 28.

9. *Neque tentemus Christum*, diffidendo ejus promissis, & velut experimentum potentiæ ejus quærentes, ac propterea signa petentes: *sicut quidam eorum* (Christum) *tentaverunt*, cujus typus erat Angelus ductor; cum itineris ac laboris pertæsi, contra Deum & Moysen clamaverunt dicentes: *Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ; anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo.* Propter hoc peccatum tentationis Christi, de qua & Psal. 77. 18. 19. ea pœna plexi sunt quam Apostolus post Moysen commemorat; *& a serpentibus perierunt.* Morsibus, inquam, serpentum ignitorum seu urentium fuerunt interfecti, donec serpens æneus erectus est in remedium. Perstringit Apostolus Corinthios plerosque, qui Christi promissis diffidentes, de resurrectione dubitabant; & qui diversis linguis loquebantur ad gloriam potius & ostentationem, quam ad utilitatem Ecclesiæ. Ex hoc loco divinitas Chri-

Pœna tentantium Deum.

Numer. 21. 5.

Christi divinitas.

Theodoret.

sti

Ephes. 6. 17.

tela Nequissimi ignea extinguere: & hunc mundum cum omnibus, erroribus, amoribus, & terroribus suis vincere.

14. *Propter quod, Charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura.* Ab idolorum cultu quam longissime recedite, & omnino abhorrete ab idolothytorum esu, quæ communio est cum idolis, & gradus quo ad illorum cultum facile devolventur, qui a maledictis illis epulis idololatrarum non abstinent. Confer cum 1. Joan. 5. 21. *Filioli, custodite vos a simulacris.*

15. *Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.* Cum prudentibus & intelligentibus mihi sermo est. Quæ dico, adeo consona sunt rationi & æquitati, ut vos ipsos judices appellare non verear. Tanta mihi est causæ quam ago fiducia, ut prudentiæ vestræ discretioni judicium permittam eorum quæ sum dicturus.

Ex Communione Eucharistica corporis & sanguinis Christi argumentum ducit Apostolus ut Corinthios absterreat ab esu idolothytorum.

S. Thomas, in Prosa sanctissimi Sacramenti, quam Ecclesia adoptavit.

S. Thomas, Lect. 4.

16. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Nonne calix benedictus, quem solemni prece benedicimus, Deum orantes ut quod in eo continetur, omnipotenti virtute sua Christi sanguinem efficiat, & quem nos Sacerdotes Sacrorum Mysteriorum Ministri consecramus, Christi sanguinem verum post benedictionem & consecrationem continet, nobisque bibendum communicat & exhibet? Metonymice calicis nomen usurpat Apostolus pro potu in calice contento. *Et panis quem frangimus*, quem manducamus in altari, Christi Domini verbis consecratum, & in sacris conventibus distribuimus fidelibus, *nonne participatio* & communio *corporis Domini est?* Eucharistiam panem vocat Apostolus, quia speciem & operationem panis retinet, & quia ex pane facta. Frangi dicit, non secundum rem sub Sacramento contentam, & significatam, sed secundum signum & speciem. *Nulla rei fit scissura, signi tantum fit fractura.* Hoc argumento utitur Apostolus, ut Corinthios absterreat ab idolothytis: Sicut participans calicem Domini fit unum cum eo, sic participans calicem dæmoniorum fit unum cum eis: porro qui conviviis idololatricis communicant, calicem dæmoniorum participant: unum igitur fiunt cum dæmonibus: cum itaque Sanguini & Corpori Christi communicetis, fugere debetis ab idolorum cultu & externa cum eis communione. Veritas Sacramenti, Sacrificii, & Communionis Eucharisticæ veri Corporis & Sanguinis Jesu Christi, res erat temporibus Apostolicis adeo nota & confessa in Ecclesia, ut nullus fidelium huic dogmati fundamentali fidei, qua Christiani Catholici sumus, contradicere auderet. Ideoque ex eo inconcussum ducit argumentum Apostolus noster. Ita hunc locum intellexit S. Irenæus adversus Hæreticos disputans, qui mundum a Deo conditum negabant, & carnis salutem ac resurrectionem. *Vani autem omni modo* (inquit) *qui universam dispositionem Dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem ejus spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundum hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis ejus est; neque panis quem frangimus, communicatio corporis ejus est. Sanguis enim non est nisi a venis & carnibus, & a reliqua quæ est secundum hominem substantia, qua vere factum Verbum Dei, sanguine suo redemit nos... Et quoniam membra ejus sumus, & per creaturam nutrimur; creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodum vult; eum calicem qui est creatura, suum sanguinem qui effusus est, ex quo auget nostrum sanguinem; & eum panem qui est a creatura, suum corpus confirmavit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit Verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sangui-*

S. Irenæus lib. 5. cap. 2.

Realis præsentiæ Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia inconcussa fides.

guinis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia; quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & fit membrum ejus?

S. Joannes Chrysostomus idem fidei dogma luculenter confirmat, hæc Apostoli verba exponens, *Calix benedictionis, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Hoc est autem quod dicit Apostolus, ipso interprete; *Id quod est in calice, est id quod fluxit e latere, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis vocavit, quod eum habentes in manibus, sic eum hymnis & laudibus prosequimur admirantes, inefabile donum stupentes, benedicentes, bonisque verbis prosequentes, quod eum ipsum effudit ne maneremus in errore, & non solum effudit, sed etiam eum ipsum nobis impertiit: Quamobrem si sanguinem (inquit) cupis, non aram idolorum brutorum cæde, sed meum Altare meo cruenta sanguine. Quid amabilius? dic quæso. Hoc faciunt etiam qui amant. Cum viderint eos quos amant, aliena concupiscere, & propria despicere, sua dantes persuadent ut abstineant ab iis quæ sunt illorum. Sed qui amant quidem, in possessionibus, pecuniis, & vestibus suam ostendunt liberalitatem & magnificentiam, in sanguine autem nullus unquam, Christus autem etiam in eo suam nostri ostendit curam, & ardentem in nos charitatem. Et in veteri quidem quoniam affecti erant imperfectius, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse sustinuit suscipere, ut ab illis abduceret: quod ipsum quoque erat amoris ineffabilis. Hic autem in eo quod est terribilius & magnificentius, sacram constituit operationem, ut qui & ipsum mutarit sacrificium, & pro cæde brutorum seipsum jussit offerri.* *S. Chrysost. Hom. 24.*

17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* Quoniam unus est panis de quo omnes participamus, scilicet corpus Christi panis vivi, hinc per illius participationem & communionem multi, id est omnes fideles efficimur & sumus unum corpus Christi mysticum, caritate nos in Christum transformante, & inter nos ut ejusdem corporis membra, eodem Spiritu animata, colligante. Cujus unitatis Eucharistia symbolum est, quam Christus in iis rebus instituit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in unum ex multis granis confit, scilicet panis; aliud in unum ex multis acinis confluit, scilicet vinum, quæ in corpus & sanguinem Christi verbis consecrationis substantialiter transmutantur. Duplicem porro unitatem divino illo Sacramento significari docet Apostolus: primam incorporationis, qua in Christum transformamur. Panis enim vivus nos in se transformat, non nos illum in substantiam nostram transmutamus ut cibos carnis nostræ: *Unus panis multi sumus.* Aliam vitæ & sensus, quam a Christo capite accipimus: *& unum corpus multi sumus.*

Duplex unitas Sacramento Eucharistiæ significata.

S. August. Tract. 26. in Joannem. S. Thomas, Lect. 4.

18. *Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Considerate carnales Israelitas, seu Judæos ex Jacob secundum carnem pregenitos. Nonne qui apud ipsos de victimis immolatis comedunt, participes sunt altaris, in quo pars una victimæ pacificæ aut pro peccato Deo oblatæ igne consumitur, alteram comedunt Ministri sacrificii, & illi pro quibus offertur? Igitur qui carnes idolis immolatas comedunt in idolio cum Ethnicis, sunt altaris dæmoniorum, & idolorum cultus participes.

19. 20. *Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?* Quid ergo dicere videor monendo ut ab idolothytorum esu abstineatis? Num quod idolis immolatum vim aliquam ex sacrificiis contrahat ad contaminandum comedentes, aut quod idolum ex materia in-

sensibili conflatum vel sculptum habeat in se virtutem aliquam qua hominibus prodesse aut nocere possit? *Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo*. Confer cum Deuteron. 32. 17. *Immolaverunt dæmoniis, & non Deo, diis quos ignorabant*. Et cum Psal. 95. 5. *Omnes dii Gentium dæmonia*. Dœmones enim simulacris assistebant, vel oracula ex ipsis reddentes, vel aliqua beneficia illorum cultoribus se præstare mentientes. „ Scimus, *ait Tertullianus*, nihil esse nomina mortuorum, sicut „ & ipsa simulacra eorum. Sed non ignoramus, qui sub istis nominibus „ institutis simulacris operentur & gaudeant, & divinitatem mentiantur, „ nequam spiritus, scilicet dœmonas ... De sacrificiis quidem certi sumus „ nulla ex parte nobis competere ea, qui bis idolis renuntiavimus, non „ quod idolum sit aliquid (ut Apostolus ait) sed quod quæ faciunt, dæmoniis faciunt, consistentibus scilicet in consecrationibus idolorum, sive „ mortuorum, sive (ut putant) deorum. *Minucius Felix*: Isti igitur impuri spiritus dæmones, ut ostensum a Magis, a Philosophis, & a Platone, sub statuis & imaginibus consecrati delitescunt, & afflatu suo auctoritatem quasi præsentis numinis consequuntur, dum inspirantur interim vatibus, dum fanis immorantur, dum nonnumquam extorum fibras „ animant, avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt falsis pluribus involuta. Nam & falluntur, & fallunt, ut & nescientes „ sinceram veritatem, & quam sciunt, in perditionem sui non confitentes. Sic a cęlo deorsum gravant, & a Deo vero ad materiam avocant, „ vitam turbant, omnes inquietant, irrepentes etiam corporibus occulte, „ ut spiritus tenues: morbos fingunt, terrent mentes, membra distorquent, „ ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium, vel hostiis pecudum saginati, remissis quæ constrinxerant,, curasse videantur.

Tertull. lib. De Spectaculis cap. 10. & 13.

Minucius Felix in Octavio.

Pergit Apostolus: *Nolo autem vos fieri socios dæmoniorum*. Nolo vos, qui fideles estis, ullo modo cum dæmonibus, Dei & salutis humanæ inimicis societate jungi, vel sacrificia ipsis offerendo, vel hujusmodi sacrificiis adsistendo, vel idolothyta comedendo. Deuteron. 32. 37. *Ubi sunt Dii eorum in quibus habebant fiduciam? De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum: surgant & opitulentur vobis*. De variis superstitionum generibus, quibus societas perniciosa cum dæmonibus initur, lege S. Augustinum lib. 2. *De Doctrina Christiana*, cap. 20. & seq. *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum*. Non potestis jure, licite, spiritaliter virtutem Sacramenti participando, bibere calicem Domini, id est Christi Domini sanguinem in calice secundum ejus institutionem, ejusque verbis consecrato, contentum, & vinum in honorem dæmonum libatum, quod Hebræi *vinum cultus extranei* appellabant.

21. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*. Non potestis participes esse cum fructu Corporis in Altari ejus oblati & consecrati, & altaris dæmoniorum, seu sacrificiorum falsis diis oblatorum. Mensæ nomine hic & alibi in Scriptura sacra Altare intelligi certum est. * Notum quod S. Augustinus scripsit de Mensa Cypriani Martyris Carthagine, in qua sacrificium Deo, cui ipse oblatus est, offerebatur, & in qua fidelium multitudo in Natali Cypriani Sanguinem bibebat Christi, quia ibi propter nomen Christi, sanguis fusus erat Cypriani.

** Isai. 65. 11. Malach. 1. 7. 12. Concil. Trid. Sess. 22. cap. 1. S. Augustin. Serm. 310. alias De Diversis 113.*

22. 23. *An æmulamur Dominum?* An ita insanimus, ut Dominum Deum zelotem provocare ad æmulationem & iram pro nihilo ducamus, ad rivalem & hostem ipsius transeuntes? *Numquid fortiores illo sumus?* ut ipsum veluti lacessamus, experiri volentes an punire nos valeat? Confer cum Deute-

Deuteron. 32. 16. *Provocaverunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.* Metaphora sumpta videtur ab impudicis mulieribus, quæ viris suis contemptis, adulteros admittere non verentur. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Omnia quæ per se licita sunt, utpote quæ nullo Dei præcepto naturali, vel positivo prohibentur, non expediunt, ob rerum circumstantias, per quas etiam illicita redduntur, quale est edere idolothyta in idolio, vel cum scandalo fratrum. *Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.* Non omnia quæ licent, ad stabiliendum aut promovendum publicum Ecclesiæ bonum, quod in salute Animarum a Christo redemptarum positum est, conducunt; immo intempestive & imprudenter usurpata, illud destruunt.

24. *Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.* Nemo Christianus privata commoda, propriamque utilitatem & voluptatem bono spirituali & saluti proximi anteponat. Dei namque præceptum de proximi dilectione violaret, proinde nec Deum diligeret. Amor enim proximi ex amore Dei ortum ducit. 1. Joan. 4. 20. 21. *Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.*

25. 26. *Omne, quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Quaslibet carnes quæ in macello venduntur, manducare licite potestis, non disquirentes ex conscientiæ scrupulo, an sint idolis immolatæ. *Domini est terra & plenitudo ejus.* Omne quod terra gignit aut nutrit, Deum habet auctorem ac dominum: bonum igitur ac mundum est, nec a dæmonibus potest immutari, aut vim contaminandi conscientiam ex eorum sacrificiis accipere.

27. 28. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Si quis infidelium amicitiæ causa vos invitat ad convivium domesticum, extra idolium, & vultis ire, quod vobis licet: ex omni cibo qui apponitur & ministratur vobis, comedere potestis, non inquirentes meticulosa & scrupulosa curiositate an sit immolatum idolis; ut pura tutaque conscientia manducetis. *Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter illum qui indicavit, & propter conscientiam.* Si quis autem infidelis, aut frater infirmus & scrupulosus vos monuerit, carnes quæ vobis offeruntur, immolatas esse idolis, ab illis abstinete, ne scandalum præbeatis monitori, sive infideli, sive fideli. Infidelis enim nequiter gaudebit, vos in honorem idoli comedere existimans, Christianamque, quam profitemini religionem parvifacere. Fidelis vero infirmus adhuc in fide & scrupulosus, exemplo vestro comedet, repugnante forte conscientia. Igitur ab hujusmodi cibo temperate, ne illius conscientiam facto vestro vulneretis. Codices Græci pene omnes, & Interpretes, hic repetunt sententiam illam: *Domini est terra & plenitudo ejus*: sed eam non habent Manuscriptum Alexandrinum, antiquus Codex Claromontanus eximiæ vetustatis, Syriaca Versio, & Arabica ab Erpenio edita, nec S. Hieronymi Versio, qui Novum Testamentum Græcæ fidei reddidit. Huic loco extraneam esse inde confirmatur, quod verisimile non sit adhibitam esse ab Apostolo ad probandum posse comedi omne genus edulii quod in macello venditur, & non esse comedendas carnes, quæ idolis immolatæ dicuntur. Tandem orationis consequentia postulat ut sequens Versus istis verbis, *propter conscientiam*, immediate subjungatur.

De ciborum idolis immolatorum esu videlis Epistolam S. Augustini 47. alias 154. *Ad Publicolam.*

29. *Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius*. Conscientiam, propter quam prohiheo ne manduces carnes quæ dicuntur idolis immolatæ, non tuam dico, quæ bene formata est; (cum noveris idolum nihil esse, & cibos idolis immolatos per se non inquinare animam comedentis) sed fratris infirmi, aut etiam infidelis qui te invitaverat, ac Gentilium convivarum. *Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia*? Cur enim & cui bono darem occasionem alteri damnandi Christianam libertatem edendi omne genus ciborum, qua in illis rerum circumstantiis abuterer? Gentilis certe me damnaret, dicens: Fabula est Christianorum Religio: Ajunt quidem idola sese execrari, & interim ea quæ idolis immolata sunt, oblata libenter comedunt.

Confer cum Apostolico Decreto de abstinentia ab immolatis, *Act.* 15. Hoc Decreto Corinthios constrictos non fuisse, respondet Estius, & probat ex ipsius inscriptione: *His qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus, ex Gentibus*. Corinthus autem sita erat in Achaia: nec Corinthiorum Ecclesia coalescebat ex Gentibus & Judæis, ut Ecclesiæ Palæstinæ, & vicinæ. Ad Corinthios igitur pertinuisse non videtur Apostolicum Decretum de abstinentia ab immolatis, nisi in periculo scandali, ipso S. Paulo Interprete.

30. *Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago*? Si ego cum gratiarum actione comedo ex omni cibo quem mihi dedit Deus ad vescendum, fide firma persuasus Idolum nihil esse: cur me, immo Christianam Religionem exponam Gentilium maledictis pro ea ciborum participatione, de qua Deo gratias ago? Gentiles enim qui me volentem scientem carnes idolis immolatas comedere videbunt, Christianos quasi hypocritas sugillabunt, qui ab Idolis & eorum cultu se abhorrere simulent, & tamen idolothyta comedant. Vide sanctum Chrisostomum, *Homil.* 25.

31. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite*. Cavete ne ullo vestro opere Dei lædatur honos: immo propter ejus gloriam omnia opera vestra facite, ad eum omnes actiones ut ad finem ultimum intentione pura dirigite, cui servire unice debetis, quem ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligere. Hoc legis ipsius naturalis præceptum quo fit ut omnis actio humana bona sit vel mala, nulla indifferens in individuo, ut loquuntur Theologi sanioris Moralis vindices. Sufficit autem ut virtuali intentione omnia opera nostra fiant ut Deus laudetur & glorificetur. Id nisi fiat, non impletur præceptum charitatis, ut docet S. Thomas. Confer cum *Coloss.* 3. 17.

32. *Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei*. Ita vos gerite ut nullum offendiculum detis sive Judæis, sive Gentilibus nondum ad fidem Christi conversis, sive fidelibus, qui sunt Ecclesiæ membra, pleraque infirma, quibus propterea propensiori charitate consulendum est.

33. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant*. Nam & ego non solum caveo ne cuiquam offendiculum præbeam; verum etiam omnibus placere studeo, illis me accommodans in omnibus, quæ nulli legi, præsertim divinæ adversantur: non quærens quod mihi uni utile est, sed quod multis; & eorum salutem, privatis meis commodis neglectis & postpositis, procurare & promovere satagens. Contrarium videtur quod scribit Apostolus noster ad Galat. 1. 10. *An quæro hominibus placere*? Sed ibi negat se velle placere propter propriam gloriam aut privata commoda: hic autem placere studet propter Dei gloriam, & fraternam salutem. *Nulli autem prodest ut salvus fiat, si homo ei propter se ipsum placeat: qui non placet utiliter, nisi cum propter Deum placet, id est, ut Deus placeat & glorificetur, cum dona ejus attenduntur in homine, aut per ministerium hominis accipiuntur; cum autem sic homo placet, non jam homo, sed Deus placet*.

Loca Apostoli in speciem pugnantia conciliantur.

S. *August.* in *Exposit. Epist.* ad Galat. n. 5.

CA-

CAPUT X.

Sensus Moralis.

1. 2. 3. 4. 5. 6. *Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritalem biberunt.* Veritatem discamus in figuris. Meminerimus quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, nos in morte ipsius baptizatos esse; Christum lavisse nos a peccatis nostris in sanguine suo. *Nihil aliud in figura tunc portendebat transitus populi per Mare, nisi transitum fidelium per baptismum. Nihil aliud insequentes Ægyptii, nisi abundantiam præteritorum delictorum. Premunt Ægyptii, urgent, instant peccata, sed usque ad aquam. Quid est Mare Rubrum? Baptisma sanguine Domini consecratum.* Christus per gratiam Spiritus sancti sui nos in nocte hujus sæculi ambulantes illuminat, ardorem concupiscentiæ nostræ temperat, omnipotentia sua nos protegit, providentia paterna nos dirigit in hujus mundi deserto, ubi viatores sumus. Scripturarum suarum, Fideique luce nos ducit. *Patres nostri omnes sub nube fuerunt.* Quid est sub nube? Sub caligine: non eis intelligentibus spiritaliter, quæ cum eis corporaliter gerebantur. Nos longe fœliciores, quibus revelata sunt in novo Testamento, quæ in veteri obumbrata erant. *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei.* Næ nos miseros, si in tanta luce cæcutiamus! *Et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt.* Illi manna de cælo; nos Corpus & Sanguinem Christi. Umbram illi, nos veritatem: illi panem Angelorum, nos Dominum Angelorum; illi panem, quem qui manducaverunt, mortui sunt; nos panem vivum, qui de cælo descendit, quem qui digne manducaverit, vivet in æternum. Illi aquam de petra biberunt; nos aquam vivam in Sacramentis haurimus, quæ ex Christi latere in cruce percusso manarunt. *Percussum est latus Christi morientis; & fluxerunt Sacramenta Ecclesiæ militantis.* Petra sequebatur Israelitas ratione aquarum quæ ex ipsa manabant: Christus nos comitatur, & in nobis est per Spiritum sanctum ex ipso ab æterno procedentem, & in tempore nobis datum, quo semper indigemus, quamdiu in deserto hujus mundi peregrinamur. *Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus.* Verum timeamus ne contingat nobis quod illis evenit, si Dei gratiis abutamur. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto.* Plures baptizati sunt, pauci pactum & votum baptismi sui servant: nomen habent Christiani, mores non habent. Multi Sacramenta frequentant; pauci per Sacramenta meliores fiunt; multi ad cœlestem patriam, quam Deus novo suo populo promisit, vocati sunt; pauci perveniunt. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo.* Nisi pravis desideriis renuntiemus, nisi cupiditates nostras mortificemus, Baptismus & Communio corporis Christi nobis in judicium & damnationem vertentur. Id figuræ veteris Testamenti nos docent. *Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt.* Quomodo in beneficiis præcesserunt figuræ, & secuta est veritas, ita etiam in suppliciis: & sicut longe majora & excellentiora sunt beneficia

Longe excellentiora beneficia Christianis a Deo collata quam Israelitis: longe graviores pœnæ ingratis paratæ.

S. Augustin. in Psal. 80. n. 2.

Joan. 6.

S. August.

S. Chrysost. Hom. 23.

quæ Chriſtianis Deus impertit; ita longe graviores pœnæ quibus plectentur, qui tantis beneficiis abuſi fuerint; illæ enim temporales, iſtæ æternæ. *Non ſimus concupiſcentes malorum &c.* Et ſi ſunt prava deſideria, non eis obediatur, ne iniquitas dominetur.

7. *Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis; quemadmodum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Amor proprius & concupiſcentia, non quoſdam tantum, ſed plurimos e Chriſtianis idololatras efficiunt, vel ſui, vel creaturarum: *Avaritia, ſimulacrorum ſervitus* eſt, ait alibi Apoſtolus noſter; guloſorum & ebrioſorum *Deus venter eſt.* Quam multi ſunt quorum tota vitæ ſeries otioſitas eſt, voluptas, luſus, ſpectacula, choreæ, *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Nonne idola colunt amatores impudici, libidines ſuas, & quas depereunt creaturas? *Colis autem non ſpiritu viliſſimi nidoris alicujus, ſed tuo proprio: nec anima pecudis impenſa, ſed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis ſudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis. Plus es illis quam Sacerdos. Diligentia tua nomen illorum eſt. Illis ſaginatiorem, & auratiorem, & majorem hoſtiam cædis, ſalutem tuam.* Non uno modo prævaricatoribus Angelis ſacrificatur, idque non in templis tantum idolorum apud Ethnicos; ſed in ipſis templis Dei vivi.

Plurimos Chriſtianos vel ſui, vel creaturarum aliarum idololatras cupiditas facit.

Tertull. lib. De Idolol. cap. 5.

Neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt una die viginti tria millia. Quia conviviorum & gulæ mentionem fecerat Apoſtolus, fornicationem ſubjungit, ſub qua omnis carnis immunditia, omne libidinis genus comprehenditur. Hæc enim gulæ, & ſaturitatis filia eſt. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia & otium ipſius & filiarum ejus* (ait Dominus per Prophetam) Venter eſcis repletus facile deſpumat in libidinem. *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* „ Intellige ſanctæ Scripturæ verecundiam, (inquit Tertullianus) ludum niſi impudicum non denotaſſet. Veneris & Bacchi templa olim apud Romanos vicina. “ *Duo iſta dæmonia conſpirata & conjurata inter ſe ſunt, ebrietatis & libidinis.* Fornicatio hodie frequentiſſima, terribilius a Deo ultionum Domino punitur, æterna morte animæ & corporis, ſtagno inextinguibili ignis & ſulphuris, quæ mors ſecunda eſt.

Impudicitia gulæ filia.

Ezechiel. 16, 49.

Tertullian. De Jejuniis cap. 6. Idem De Spectac. cap. 10. Apocal. 21. 7.

9. 10. *Neque tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentaverunt, & a ſerpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.* Deum tentant, qui de illius potentia diffidunt, qui de illius verbis & promiſſis dubitant, qui vitiis & cupiditatibus ſuis illum provocant, tam libere peccando, ut experiri velle videantur, an illorum peccata plectere poſſit. Grave certe peccatum tentatio Dei, quo ſerpentium tartareorum præda fiunt, qui illud committunt. Grave pariter ac lethale peccatum murmuratio tum adverſus Deum & ejus providentiam, tum adverſus Superiores; qui nobis Dei vice præſunt. Qui adverſus Deum murmurant in adverſis, aut contra Præpoſitos ſuos, æterno digni ſunt exterminio a Patria cœleſti. Qui adverſus Superiores ſuos murmurant, Deum ipſum murmurationibus ſuis laceſſunt. Unde Moyſes Iſraelitas, qui contra illum & Aaronem murmurabant, his verbis compellat: *Nos quid ſumus, quia muſſitaſtis contra nos? Non contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum.* Heu nimium frequentes ſunt in familiis Chriſtianis, in Societatibus & Congregationibus Eccleſiaſticis & Religioſis murmuratores illi queruli! Ne leve exiſtimetur

Dei tentatio quam grave peccatum?

Murmuratio contra Deum & Superiores gravi pœna plectenda.

Exod. 16. 7. 8.

eſſe

esse peccatum, aut levi pœna in Dei judicio plectendum. *Unusquisque ob proprium suum peccatum damnatur*, ait S. Basilius, *ita & qui murmuraverint, ob murmurationem. Verum sæpe alii alia de caussa murmurant. Nam hi quidem propterea murmurant, quod unde ventrem suo more distendant, non habent (ut qui gulæ præter modum dediti sunt, & ventrem faciunt Deum suum) illi verò quod in pari honore non habeantur cum his quos sibi vident præponi, quod est invidiæ: quod vitium cum homicidio conjungi solet. Alii alia de caussa.* *S. Basilius in Regulis brevioribus, Interrog. 63.*

11. *Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.* „His figuris populus Christianus admonetur ut caveat ne sit ingratus beneficiis Dei, „ejusque in se provocet iracundiam, cuius obedienter & fideliter debet „suscipere gratiam. Nam si ille interitus a serpentibus, & ab exterminatore illa perditio, & gladii trucidatio, figuræ fuerunt, sicut evidenter „dicit Apostolus: quanto majore diligentia pietatis cavendæ sunt pœnæ, „quarum figuræ illæ fuerunt? Procul dubio quippe sicut in bonis rebus „multo amplius boni est in eo quod per figuram significatur, quam in „ipsa figura: ita & in malis longe utique pejora sunt quæ significantur „figuris, cum tanta mala sint etiam significantes figuræ. Nam sicut terra promissionis, quo ille populus ducebatur, in comparatione regni cœlorum nihil est, quo Christianus populus ducitur: ita & pœnæ illæ „quæ figuræ fuerunt, cum tam sint atroces, in comparatione pœnarum „quas significant, nihil sunt.“ *S. August. Enarrat. in Psalm. 77. n. 1. & 3.*

12. *Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.* Nemo Christianus, quantumvis a peccatis mortalibus alienus, quantumvis pietatis cultor, quantumvis Sacramentorum religiosus frequentator, de viribus suis præsumat. Angeli in cœlo, Adam & Eva in Paradiso, tot Israelitæ, qui Deo placebant, cum eos ex Ægypto liberavit, in deserto ceciderunt, duo solum ex tanto numero Terram promissam ingressi sunt, Josue & Caleb, ceteri perierunt in deserto. David Rex ille secundum cor Dei, Salomon prodigium sapientiæ, Christi typus, divinorum librorum Auctor, Judas in Apostolorum collegio, tot sanctitate (ut videbatur) insignes viri lapsi sunt. Nemo ergo se perseveraturum præsumat, sed timeat; non efferatur, sed Christiana humilitate deprimatur, ne cadat. *Deus melius esse judicavit miscere quosdam non perseveraturos certo numero sanctorum suorum; ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione securitas, non possint esse securi. Multos enim a pernitiosa elatione reprimit quod ait Apostolus: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit; & voluntate Dei stat, qui stat.* Nemo se in bono perseveraturum præsumat, sed timeat casum, & caveat. *S. August. lib. De Dono Persever. cap. 8.*

Recte dixit Apostolus, *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* „Hoc enim non est stare, ut stare oportet, sibi ipsi confidere. Nam cito cadet „qui est ejusmodi. Quamobrem etiam si stes, caveas ne cadas. Hic enim „stare, non est firmiter stare, donec fuerimus liberati a fluctibus vitæ „præsentis, & ad tranquillum portum navigaverimus. Ne ergo eo quod „stes, efferaris & insolescas, sed cave casum: Nam si timuit Paulus qui „erat omnium fortissimus, multo magis nos timere oportet. Atque Apostolus dicebat, *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Nos autem ne „hoc quidem possumus dicere, cum omnes ceciderint, & prostrati sunt, „& humi jaceant. Cui enim hoc dicam? Num ei qui rapit quotidie? „Sed jacet, ut qui magno casu corruerit. An scortatori? sed humi est projectus. An ebrio? sed humi quoque jacet, & nescit quidem se jacere. *S. Chrysost. Homil. 23.*

BIBLIOTECA D. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

„ Quamobrem non est hujus verbi tempus, sed illius Prophetici quod dictum est Judæis: *Domus Israel cecidit, & non adjiciet ut resurgat.* Etenim omnes jacent, nec volunt resurgere. Quamobrem nobis est adhortatio, non ut non cadamus, sed ut jacentes possimus resurgere. Resurgamus ergo, & fortiter stemus. Quousque jacemus? Quousque inebriamur rerum ad hanc vitam pertinentium magno gravati desiderio? O si nudas videre liceret animas, sicut in castris postquam commissum est prælium, alios quidem licet cernere mortuos, alios autem vulneratos, ita etiam videremus in Ecclesia! Quamobrem alter alteri manum vicissim præbeamus, & exsurgamus. Nam ego quoque ex iis sum qui sunt vulnerati, & qui egent ope Medici, qui vulnera mea curet. Sed ne propterea animum despondeatis, nec desperetis. Nam etsi gravia sunt vulnera, non sunt tamen insanabilia. Talis est noster Medicus, modo vulnera sentiamus, etiamsi ad vitii extremum venerimus, aperit nobis multas vias salutis.

Amos 5. 2.

Tentatio humana & diabolica.

S. Gregorius M. lib. 21. Moral. cap. 3.

13. *Tentatio vos non apprehendat nisi humana; fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* „ Humana tentatio est, inquit S. Gregorius Magnus, qua plerumque turpi cogitatione tangimur etiam nolentes: quia ut nonnumquam & illicita ad animum veniant, hoc in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Jam vero dæmoniaca est & non humana tentatio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus adstringit. Hinc iterum dicit, *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* Peccatum quippe in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tentari, peccatum est, quo quia quamdiu vivimus perfecte omni modo non caremus: sancta prædicatio quoniam hoc expellere plene non potuit, ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit: ut appetitus illicitus etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem si ingreditur, non dominetur.

Rom. 6.

S. August. lib. 2. De Sermone Domini in Monte, cap. 9. n. 34.

„ Fiunt autem tentationes per satanam, non potestate ejus, sed permissu Domini, ad homines aut pro suis peccatis puniendos, aut pro Domini misericordia probandos & exercendos. Sunt etiam tentationes humanæ, cum bono quisque animo, secundum humanam tamen fragilitatem, in aliquo consilio labitur, aut irritatur in fratrem studio corrigendi, paulo tamen amplius quam Christiana tranquillitas postulat: “ de quibus Apostolus dicit, *Tentatio vos non apprehendat nisi humana.* Cum idem dicit: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* „ In qua sententia satis ostendit non id nobis orandum esse ut non tentemur, sed ne in tentationem inducamur. Inducimur enim, si tales acciderint quas ferre non possumus. *Sed cum tentationes periculosæ, in quas inferri atque induci perniciosum est, aut prosperis rebus temporalibus, aut adversis oriantur, nemo frangitur adversarum molestia, qui prosperarum delectatione non capitur.* Cibat nos Deus pane lacrymarum, potum dat nobis in lacrymis in mensura, ait Rex Propheta. Quid est in mensura? Apostolum audi: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis,* &c. Ipsa est mensura, pro viribus tuis: ipsa est mensura, ut erudiaris, non ut opprimaris .... Noli ergo timere permissum aliquid facere tentatorem: habes enim misericordissimum Salvatorem. Tantum permittitur ille tentare, quantum tibi prodest ut exercearis, ut proberis; ut

Misericors Deus nos tentari non permittit supra id quod possumus.

Psal. 79.

S. August. Enarrat. in hunc Psal. n. 6. Idem in Psal. 91. n. 20.

„ qui

„ qui te nesciebas, a te ipso inveniaris. Nam ubi, vel unde nisi de hac „ Dei potestate & misericordia securi esse debemus? "

14. *Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura.* Plurimi ex iis qui se illuminatos videri volunt, idola suis in cordibus circumferunt. Numquam errare, angelica perfectio est. In errorem labi, aut de lumine & scientia veritatis extolli, humana tentatio est. Errores suos amare, & Ecclesiæ Decretis, definitionibus, sententiæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ & Summorum Pontificum Constitutionibus, Episcoporum unanimitati (sive de fidei dogmatibus„ sive de Morum disciplina, sive de sacro regimine & Hierarchico ordine agatur) privatas opiniones suas anteferre, nimioque propriæ sententiæ amore pacem Ecclesiæ perturbare, sinum Matris lacerare, partes & factiones in ea faciendo, excitando, fovendo, diabolica tentatio est. Eorum qui ita agunt, phantasmata, idola sunt, quorum cultui reverentiam & obedientiam Ecclesiæ debitam immolant. *Non sit religio in phantasmatibus nostris.*

Hominum qui docti videri volunt opiniones & phantasmata, plerumque idola sunt quæ colunt. Sive de sensu librorum.

S. August. lib. De vera Religione.

15. *Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.* Admonitiones & correptiones ut salutares sint, honestate & mansuetudine condiri debent. „ Imitandum hac in re Apostoli exemplum, qui cum peccatum Corinthio„ rum exaggerasset, vocans idolorum culturam, ne illos exasperaret, eis „ permittit judicium, & cum encomio & laude illos constituit judices. „ *Ut prudentibus*, inquit, *loquor*. Quod quidem est ejus qui suo juri valde confidit, ipsum qui accusatur constituere judicem eorum quæ dicuntur. „ Hoc etiam auditores magis excitat, quando non ut jubens, neque ut „ legem ferens, sed tamquam consulens, & illorum judicium subiens sic, „ loquitur, Nam cum Judæis insipientibus & ad puerilia propensis non sic „ Deus loquebatur, neque eis exponebat causas mandatorum, sed solum „ jubebat. Hic autem quoniam magnam adepti sumus libertatem, consi„ lium quoque consequimur, & loquitur tamquam cum amicis, & dicit: „ Non opus habeo aliis judicibus: vos accipio judices. Hæc œconomia ca„ ritatis in corripiendis multitudinis peccatis observanda est. Ut enim docet S. Augustinus, *Non aspere, non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo quam jubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine: severitas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de Scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Ita prius movebuntur spiritales vel spiritalibus proximi, quorum auctoritate, & lenissimis quidem, sed instantissimis admonitionibus cetera multitudo frangatur.*

Oeconomia caritatis in correptionibus.

S. Chrysost. Homil. 24.

S. August. Epist. 22. aliàs 64. Ad Aurelium.

16. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio Corporis Domini est?* Calix benedictionis est innocentibus & pœnitentibus, digne communicantibus sanguini Christi, per quem omni benedictione spirituali in cœlestibus cumulantur. Verum indigne communicantibus fit calix maledictionis & iræ Dei. Eucharistia accedentibus cum fide & caritate *Panis est, non venenum*, panis vivificus, Communio corporis Domini, non sacramento solum, sed *usque ad Spiritus participationem*, quia in illum feliciter mutantur, illique inseruntur. Ficte vero seu cum peccati mortalis conscientia accedentibus, participatio Corporis Domini est sacramento dumtaxat, non gratia sacramenti. Corpus Christi sumunt mali pariter & boni, sed inæquali sorte, illi ad vitam, illi ad interitum. Par illorum sors est ac Judæ proditoris, de quo scriptum est in Evangelio: *Post buccellam introivit in eum satanas.*

Digna, & indigna Communio.

S. August.

17. Quo-

17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* Religio & Sacrificium vera sunt vincula societatis & unitatis Christianæ. Eumdem omnes panem manducando, quod Corpus est Christi Filii Dei, cor unum & anima una esse debemus, participando Spiritum ejus, qui nexus æternus est Patris & Filii. *Quid dico communicationem? Sumus ipsum illud corpus. Quid enim est panis? Corpus Christi, non multa corpora, sed unum corpus. Quomodo enim panis ex multis granis compositus est unitus, ut nusquam appareant grana, sed sint quidem ipsa, non manifesta autem sit eorum differentia propter conjunctionem: ita etiam inter nos & Christo conjungimur. Non enim ex alio quidem corpore tu, ex alio autem ille nutritur, sed ex eodem omnes. Si autem ex eodem, & idem efficimur omnes, cur non etiam eamdem ostendimus charitatem, & ea ratione unum quoque efficimur?* Ea ratione primi Christiani unum erant. *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una.* Verum nunc temporis non ita se res habet. Nam Christianos inter fervent dissensiones, inimicitiæ, bella, rixæ, lites passim regnant quod argumento est ipsos panem Christi, seu potius panem Christum spiritaliter non manducare, quia in Christo non manent, nec in illis Christus, qui dixit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Manemus autem in illo, cum sumus membra ejus; manet autem in nobis, cum sumus templum ejus. *Ut autem simus membra ejus, unitas nos compaginat. Ut compaginet unitas, quæ facit nisi charitas?* „Quæ „diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Sic membra Christi sumus, cum ejus Spiritu vegetamur. Amemus igitur unitatem, timeamus separationem. Nihil enim sic debet formidare Christianus, quam separari a corpore Christi. Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum ejus: si non est membrum ejus, non vegetatur Spiritu ejus. *Si quis autem*, inquit Apostolus, *Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.*

Christianorum unitas cum Christo, & inter se.

S. Chrysost. Homil. 24.

Act. 4. 32.

Joan. 6.

S. August. Tract. 27. in Joannem.

Rom. 8. 9.

18. 19. 20. *Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.* Manducatione victimæ communicamus Sacrificio, & societatem habemus cum eo inprimis cui offertur, deinde cum eo qui sacrificii particeps est. Quale sacrificium, talis communio & societas. Societas sacrilega & damnabilis Ethnicorum cum diabolo per sacrificia idolis & falsis numinibus oblata. Societas vera quidem, sed typica & prophetica Judæorum cum Deo per Sacrificia veteris legis, sed inutilis iis qui carne dumtaxat & externo ritu, non spiritu, sacrificiorum hujusmodi participes erant: id est qui fide, spe, & charitate Christo Jesu unicæ victimæ per illa significatæ & quæ sola Deo digna est, non erant conjuncti. At societas Christianorum cum Deo per sacrosanctum Eucharistiæ Sacrificium longe excellentior, longe sanctior, & prorsus inefabilis. Judaica enim Sacrificia ab hominibus peccatoribus offerebantur: Sacrificium vero Eucharisticum offertur Deo per hominem Deum. Christus enim ut summus & æternus legis novæ Sacerdos hoc sacrificium offert: homines vero Sacerdotes in eo agunt ut Ministri dumtaxat & membra summi & æterni Sacerdotis. Judæi carnes brutorum animantium dumtaxat in veteribus sacrificiis Deo offerebant: Ecclesia vero hominem Deum in Eucharistiæ Sacrificio ceu novam & infini-

Societas Christianorum cum Deo per Sacrificium Eucharistiæ.

ti

ti pretii victimam offert Deo. „ Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, cum in forma Dei Sacrificium cum Patre sumat, cum quo „ & unus Deus est, tamen in forma servi Sacrificium maluit esse quam „ sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cujus rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ Sacrificium: „ quæ cum ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre. „ Hujus veri Sacrificii multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc unum per multa figuraretur, tamquam verbis multis „ res una disceretur, ut sine fastidio multum commendaretur." Judæi participes tantum erant animalium immolatorum: Christiani in Sacrificio Eucharistiæ sunt participes corporis & sanguinis Christi hominis Dei. Judæorum sanctissimi Deo conjungi non poterant in veteribus sacrificiis nisi actibus fidei, spei, & charitatis: Christiani vero in Eucharistiæ sacrificio non hoc tantum modo conjungi Deo possunt, sed ita reali & intimo, ut manducatione corporis Christi unum cum ipso corpus, unus Christus fiant, homines Deo mixti. *S. Aug. l. 10. De Civitate Dei, cap. 20.*

Nolo autem vos fieri socios dæmoniorum. Paris est periculi socium fieri dæmonum, & malis illis spiritibus communicare superbia, invidia, impudicitia, ebrietate, inimicitiis, avaritia, rapinis, fraudibus, usuris, calumniis, aliisque vitiis, quibus pascuntur, & quorum auctores & patres in Scripturis sacris dicuntur, ac victimarum illis immolatarum carnes comedere, quæ nullam ad illos per se relationem habent, sed ex sola hominum insipientium superstitione. Certe magis intima est prior illa societas, quam posterior.

Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. 21. *Non potestis Mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Qui pravis cupiditatibus inflammatus, & cum affectu peccati ad sacram Mensam accedit, nonne calicem Christi, & calicem dæmonum simul bibit? Vanitas enim honorum, divitiarum, voluptatum, calix est quo dæmon filios hujus sæculi inebriat, panis est quo servos suos alit. A Sacrificio Missæ, ab Eucharistiæ Communione ad spectacula quibus dæmon præsidet, ad choræas in quibus tripudiat, ad ludos alearum in quibus colludit, qui transeunt, nonne mensæ Domini & mensæ dœmoniorum participes simul esse volunt? Ita *Vis infertur corpori & sanguini Domini.* Indignè communicantium crimen. *Tertullian.*

23. 24. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.* Ædificatio Ecclesiæ, & proximorum salus, duæ regulæ sunt quæ nos dirigere debent. Ab his qui deflectunt, errant in via salutis, & alios ducunt per ambages dubiarum viarum, faciendo quod Lex permittit, & caritas prohibet. Proprius autem caracter caritatis est, privata commoda spirituali fratrum utilitati postponere; cuilibet utilitati temporali renuntiare potius quam fratri occasio scandali præbeatur: quasvis delectationes & voluptates ejus saluti immolare. Erat olim sententia Gentilis: *Nemo alii nascitur, moriturus sibi*: Apostolica sententia est, a Deo qui caritas est accepta, a Spiritu sancto dictata: *Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.* Ædificationi Ecclesiæ & proximorum saluti privata commoda postponere debemus.

31. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Inconcussum Moralis Christianæ principium est, omnia esse a Deo ut a primo principio per ejus bonitatem: omnia ad Deum ut ad ultimum finem referenda per caritatem. Hæc pars est primi & maximi mandati, Omnia opera nostra ad Deum per caritatem referenda, ut meritoria sint.

dati, quo Deum super omnia, & præ omnibus diligere tenemur. Id si observaremus, omnia opera nostra, etiam mere naturalia, ut manducare & bibere, meritoria nobis essent beatæ æternitatis. Unus ergo omnium actionum nostrarum scopus sit gloria Dei, sicut etiam præcepit Dominus: *Luceat*, inquit, *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui est in cælis*. Non solum glorificatur Deus cum laudes ejus canuntur, & orationes ad ipsum funduntur, sed cum opus quodcumque per se non malum, nec lege prohibitum, fit propter illius gloriam, & ex caritatis affectu. „ Non solum vox tua sonet laudes „ Dei, sed opera tua concordent cum voce tua. Cum ergo voce cantaveris, silebis aliquando: vita sic canta, ut numquam sileas. Negotium „ agis, & fraudem cogitas, siluisti a laude Dei: & quod gravius est, non „ solum a laude siluisti, sed in blasphemiam perrexisti. Cum enim Deus „ laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas Deum; & cum blasphematur Deus de malo opere tuo, opere tuo blasphemas Deum. Itaque „ ad aurium exhortationem canta voce: corde ne sileas, vita ne taceas. „ Non cogitas in negotio fraudem, psallis Deo. Cum manducas & bibis, „ psalle, non intermiscendo sonorum suavitates ad aures aptas, sed modeste & frugaliter & temperanter manducando & bibendo.... Si ergo bene agis, quod & manducas & bibis, & ad refectionem corporis sumis „ reparationemque membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali „ & fragili ista supplementorum solatia, & cibus tuus, & potus tuus laudat Deum: si vero modum naturæ debitum immoderatione voracitatis „ excedas, & vinolentia te ingurgites; quantaslibet laudes Dei lingua tua „ sonet, vita blasphemat. Post cibum & potum requiescis ut dormias; „ nec aliquid in lecto turpiter agas, nec excedas ultra concessam licentiam „ in lege Dei: sit castus cum conjuge thorus; & si est cura propagandi „ liberos, non sit effrenata luxuries libidinum: defer in lecto tuo conjugi tuæ; quia membra Christi estis ambo, ambo ab illo conditi, ambo „ ipsius sanguine reparati: Hæc agens laudas Deum, nec omnino silebit „ laudatio tua. Quid cum somnus advenerit? Et cum dormis, non te excitet a quiete mala conscientia tua; & innocentia somni tui laudat „ Deum... Laudas cum agis negotium, laudas cum cibum & potum capis, laudas cum in lecto requiescis, laudas cum dormis, quando non „ laudas? Perficietur in nobis laudatio Dei, cum ad illam civitatem venerimus, quando effecti fuerimus æquales Angelis Dei, quando nos „ nulla corporalis necessitas ulla ex parte sollicitat, non fames, non sitis interpellat, non æstus fatigat, non frigus constringit, non febris dejicit, non mors finit. Ad illam perfectissimam laudem exerceamus nos „ laudatio ne ista in bonis operibus. " Ipsa est actio recti itineris „ quæ oculos semper habet ad Dominum. Talis actio nec frangitur negotio, nec frigida est otio, nec turbulenta, nec marcida est; nec audax, „ nec fugax; nec præceps, nec jacens.

S. August. in Psal. 146. n. 2.

S. Aug. Epist. 48. alias 81. Ad Eudoxium.

32. 33. *Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei*. Caritas nos omnibus debitores facit, nos cautos & attentos reddit, ne tot & tam variæ indolis, conditionis & professionis hominum judiciis & censuris expositi quemquam offendamus, cuiquam lapsus & spiritualis ruinæ occasionem præbeamus. *Nam si sumus lux, & fermentum, & luminaria, & sal; illuminare, non tenebras offundere oportet; constringere, non dissolvere, ad nos ipsos attrahere infideles, non fugare*. Id autem exemplo suo confirmat Apostolus, se ipsum proponens in exemplum 1. Pacificæ conversa-

S. Chrysost. Hom. 25.

S. Thomas, Lect. 7.

versationis: *Sicut & ego per omnia omnibus placeo*. 2. Fructuosæ operationis: *Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis*. 3. Rectæ intentionis: *Ut salvi fiant*. Felix Prædicator cujus conversatio amabilis, operatio utilis, intentio salubris! Aliis placere velle, vel in bonis, ob propriam utilitatem temporalem, ignobilis & avara adulatio est. In malis blandiri ex timiditate, ignava & crudelis assentatio est: omnibus placere ut veritas bonumque virtutis placeat; omnium ingeniis se accommodare, omnium infirmitatibus condescendere propter Christum, ad omnium æternam salutem procurandam, Christianæ & Apostolicæ caritatis est. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant*. „ Adulatores non alienam utilitatem quærunt, sed „ propriam; immo nec propriam quidem: sibi enim ante alios exitium „ afferunt, ait Theodoretus.

Quo modo omnibus placendum?

Adulatores sibi ipsis exitium afferunt.

CAPUT XI.

Sensus Litteralis.

1. *IMitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Imitatores mei estote, in eo præsertim quod omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant; sicut ego Christi sum imitator, qui *non sibi placuit*, sed *dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*. Rom. 15. 3. 1. Tim. 2. 6.

2. *Laudo autem vos fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis*. Laude illos disponit ad sequentem admonitionem obedienter suscipiendam. Laudem autem illam ad Corinthios omnes pertinere non permittit Apostoli veracitas, sed ad bonos dumtaxat & pios. Laudo vos, quod omnium, quæ mea sunt, memores sitis, & præcepta mea, instituta, traditiones, sive quæ fidei doctrinam spectant & dogmata, sive quæ morum disciplinam & Ecclesiasticam politiam, non solum memoria tenetis, sed summo studio observatis. *Ergo & sine scripto multa tunc illis tradebat, quod etiam multis aliis in locis indicat*. Hinc adversus Hæreticos traditionum impugnatores, & solam admittentes Scripturam ut regulam fidei & morum, invictum ducitur argumentum.

Traditiones Apostolicæ.

S. Chrysost. Homil. 26.

3. *Volo autem vos scire*, id est, certo tenere & persuasum habere, *quod omnis viri caput Christus est*, ratione præcellentiæ, potestatis & dominii, quia omnia subjecta sunt ei, & in hoc mortuus est & resurrexit, ut & mortuorum & vivorum dominetur. *Caput autem mulieris*, non solum nuptæ, sed etiam innuptæ, id est, totius sexus, *est vir*, ratione præcellentiæ & regiminis. *Caput vero Christi*, ut hominis & mediatoris, *Deus*. Si enim „ mentem recte dicimus principale hominis, id est, tamquam caput hu- „ manæ substantiæ, cum ipse homo cum mente sit homo, cur non mul- „ to congruentius, multoque magis Verbum cum Patre quod simul Deus „ est, caput est Christi, quamvis Christus homo nisi cum Verbo quod ca- „ ro factum est, intelligi non possit? Hunc locum contra Arianos, qui eo „ abutebantur ad probandum Christum esse creaturam, sic urget Theodore- „ tus, Christus nostrum caput est, non quatenus est Deus, sed quatenus „ homo: Corpus enim ejus dicimur. Oportet autem caput esse ejusdem „ generis cum corpore. Quod ad humanitatem ergo attinet, nostrum est ca- „ put:

Christus ut homo, caput nostrum. Rom. 14. 9. 1. Cor. 15. 27.

S. Aug. lib. 6. De Trinit. c. 9.

Theodoret. in hunc locum.

Chriſtus ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ ſecundum divinitatem, & ejuſdem nobiſcum ſecundum humanitatem.

» put: ergo & ſecundum hanc ejus caput Deus eſt. Quod ſi volunt hoc » etiam dictum eſſe ſecundum divinitatem, ſciant quod quemadmodum no- » ſtrum, qui naturam humanam habemus, & in ipſum credimus, ſecundum » humanitatem, caput dicitur, ſecundum hanc quippe eſt ejuſdem nobiſ- » cum ſubſtantiæ: ita Pater, qui ejus caput appellatur, eamdem cum eo » ſubſtantiam indicat, & eſt ipſe ſecundum divinitatem quidem ejuſdem » cum Patre ſubſtantiæ, ejuſdem autem nobiſcum ſecundum humanitatem.

4. *Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum.* Omnis vir orans in Eccleſia, aut Scripturæ ſacræ, maxime vero Prophetarum reconditos ſenſus exponens, vel occulta quædam auditoribus proferens ſancti Spiritus afflatu, ſeu latentia quædam myſteria, aut res futuras Deo revelante prænuntians operto capite, dedecorat caput ſuum, quia ſubjectionis ſignum illi imponit. Diſcooperto enim capite in publicum prodire, ſymbolum eſt libertatis, dignitatis & dominii. Ceterum tecto aut diſcooperto capite Sacra facere, & orare, non uniformis fuit apud Gentes uſus. Judæi tecto orant capite in Templo, metuentes ne ipſi minus digni Majeſtatem Dei conſpicerent. *a* Apud Græcos mos fuit Sacra facere capite diſcooperto. *b* Romani tecto capite Sacris operabantur & intererant. *c* S. Paulus Græcis Corinthiis ſcribens Græcum præfert morem, & rationes addit quales pro negotii natura ſuggeſſit Spiritus ſanctus. Ex Apoſtoli præſcripto hunc morem Chriſtiani veteres perpetuo tenuerunt. Unde Tertullianus ait; *d Illuc*, ſcilicet in cœlum, *ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore, oramus*, &c.

a Maimonides in Miſna. Ligfoot, Horis Hebraic. in hunc locum. b Macrob. 1. Saturnal. c. 8. & 10. & lib. 3. cap. 6. Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 1. Plutarchus in Rom. Quæſt. c Virgil. 3. Æneid. & in eum Servius. Aurel. Victor. in Breviar. Plutarch. d Tertull. Apolog. cap. 30. Joel. 2.

5. *Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum: unum enim eſt ac ſi decalvetur.* In Eccleſia primitiva fuerunt etiam mulieres Prophetiſſæ ut Philippi unius e ſeptem primis Diaconis filiæ virgines, & aliæ permultæ, chariſmatis Spiritus ſancti ſuper utrumque ſexum effuſis, ſecundum Joelis vaticinium; *Prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ.* Uſurpatur & prophetandi vox pro *Deum laudare, in Hymnis & Pſalmis* 1. Reg. 5. 10. & 1. Paralip. 25. 1. 2. & hoc ſenſu apte junguntur *orare* & *prophetare* & hoc loco, & cap. 14. hujus Epiſtolæ Verſ. 15. Vetat igitur Apoſtolus mulierem ſeu nuptam, ſeu virginem, aut viduam uſquam deponere velamen capitis, maxime vero cum orant in Eccleſia, aut in privatis feminarum cœtibus aut collegiis Pſalmos Deo canunt, aut etiam cum ex afflatu & impulſu Spiritus ſancti futura prædicunt quæ hoc donum a Deo accepere. Caput enim ſuum denudando dedecorant, quia velum abjiciunt, quod modeſtiæ & ſubjectionis ſymbolum eſt. Multis autem tam turpe eſt nudato capite prodire in publicum, quam indecorum eſſet raſo capite incedere; ſiquidem capilli pro velamine naturali illi dati ſunt, ut Apoſtolus noſter inferius docet.

6. *Nam ſi non velatur mulier*, velo artificiali quo caput ejus obtegatur & obnubiletur in ſignum pudoris, *tondeatur*, amoveat & velamen illud capillorum a natura datum. *Si vero turpe eſt mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput ſuum.* Nam ſicut natura dedit ei crines pro velamine, ita ratio & honeſtas poſtulant ut velo artificiali caput ſuum obtegat. Hinc perſpicuum eſt, ſemper turpe eſſe mulieri caput ſuum nudare, quia ſemper illi turpe eſt raſo capite incedere, non ſolum in Eccleſia, & orationis vel prophetiæ tempore. Per deductionem igitur ad abſurdum muliebri ſexui pudorem incutit. Verum, inquies, quomodo cedit in dedecus mulieris nudo capite prodire in publicum, quæ hoc modo ad virilem potius glo-

S. Chryſ. Hom. 26. Theophyl. Oecumenius.

riam

riam aſcendit? Immo (inquit S. Joannes Chryſoſt.) non aſcendit, ſed a ſuo honore excidit. Intra ſuos enim fines & leges a Deo latas non manere, ſed eas tranſgredi, non eſt incrementum, ſed detrimentum. Quomodo qui aliena concupiſcit, & rapit quæ non ſunt ſua, non plus accipit, ſed detrimento afficitur apud Deum, ut primis parentibus in paradiſo accidit. Mulier ergo velum capitis abjiciens non conſequitur viri nobilitatem, ſed ſui ſexus amittit honeſtatem.

Mulier ſine velo in publicum prodire non debet; quod Symbolum ſubjectionis eſt.

7. *Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria Dei eſt, mulier autem gloria viri eſt.* Vir imago Dei, & Deus in illo ceu in opere perfectiſſimo gloriatur, aut gloriari poteſt. Sive, eſt imago in qua Dei gloria, majeſtas, & dominium ſplendidius elucent. Eſt enim dominus omnium poſt Deum ab ipſo conſtitutus, illique immediate ſubjectus. Oportet ergo eum qui princeps eſt omnium quæ ſunt in terra, & ipſius quoque mulieris, ad Deum accedere, & in publicum prodire cum inſigniis libertatis, detecto ſcilicet capite, non velato. Mulier vero gloria viri eſt, qui nempe in ea gloriatur tamquam in opificio ex ſe & propter ſe facto, tamquam in adjutorio ſimili ſibi. Quæ tametſi quoad mentem, liberum arbitrium, juſtitiam, ſanctitatem ad imaginem Dei condita æque fuerit ac vir, tamen quoad dominium. Unde non imago Dei, ſicut vir, ſed imago imaginis Dei, ſcilicet viri, a Græcis commentatoribus appellatur. Quamquam enim mater-familias ſuæ familiæ imperet, id tamen præſtat viri nomine, cui ſubjecta eſt. Et hac ratione dicitur gloria viri, ſicut ſubditi dicuntur gloria Regis ratione ſubjectionis. Propterea velanda eſt mulier, ut capitis velamine ſubjectionem ſuam profiteatur.

8. 9. *Non enim vir ex muliere eſt*, in prima rerum creatione, *ſed mulier ex viro* condita eſt, Deo coſtam e latere Adami dormientis ſublatam ædificante in mulierem. *Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum*, ut illi adjutrix eſſet ad vitæ ſocietatem & prolis propagationem. Illum igitur colere debet ut dominum, ſuæque ſubjectionis ſymbolum velamen perpetuo ſuper caput gerere. *Geneſ. 2. 21.*

10. *Ideo debet mulier poteſtatem habere ſupra caput propter Angelos.* Has ob cauſſas debet habere ſuper caput ſignum poteſtatis quam in illam vir habet. Signum autem virilis imperii ſub quo eſt mulier, eſt velamen quo caput ejus obtegitur & obumbratur, ſicut illa viri poteſtate, tutela, patrocinio. Accedit & alia ratio cur velatæ ſemper mulieres eſſe debeant, ſed maxime in ſacris fidelium cœtibus, nempe Angelorum præſentia, quæ maximam ipſis reverentiam, modeſtiam, & pudorem inſpirare debet. Quin etiam propter Sacerdotes ſacris operantes, quos honorifico Angelorum nomine Propheta * deſignat, velatæ eſſe debent; vel propter juſtos & probos viros, ne decore ſuo libidinis invitatore illis offendiculo ſint.

** Malach. 2.7. Clemens Alexand. lib. Hypotypos. Theophylact. Oecumenius.*

11. 12. *Verumtamen neque vir ſine muliere, neque mulier ſine viro in Domino.* Nihilominus mutua ope indigent vir & mulier in liberorum procreatione & educatione, reique familiaris procuratione ſecundum regulas Chriſtianæ Religionis, in qua, & in ſalutis negotio, pares ſunt; tametſi ſexu, dignitate, juribuſque diſpares. *Nam ſicut mulier de viro* primum condita eſt; *ita & vir per mulierem*, jam conſtituto rerum ordine, in lucem editur: *Omnia autem ex Deo*; tam viri quam mulieres Deum ut principium & auctorem agnoſcere debent, qui & viri imperium, & mulieris ſubjectionem inſtituit, diſpoſuit, ordinavit.

13. *Vos ipſi judicate: Decet mulierem non velatam orare Deum?* Vos ipſi perpendite & taciti judicate, num deceat mulierem in publicos Eccleſiæ Conventus ſine velo procedere Deum oraturam.

14. 15.

14. 15. *Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat ignominia est illi: Mulier vero si comam nutriat, gloria est illi; quoniam capilli pro velamine ei dati sunt?* Nonne ipsa naturalis inclinatio cuique sexui propria vos docet indecorum esse viris prolixam comam alere, ornare, comere, in cincinnos flectere, convoluere & religare in capite more muliebri? Mulierem vero decere comam promissam, & formam ejus commendare; nam coma pro velamine data est ei, ad innuendum scilicet eam velamine altero indigere? Ut non ex natura solum, sed etiam voluntate subjectionem, humiliationem & pudorem profiteatur. Nam quod te oporteat caput operire, o mulier, etiam prior natura legem statuit: adde ergo & quæ tua sunt, ne videaris cum natura pugnare.

S. Chrysost. Homil. 26.

16. *Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Si quis prolatis a me rationibus non cedit, sed disputare amat & verbis contendere, nos consuetudinem non habemus contendendi, sed Magistrorum præceptis, naturæ legi, consuetudini populi Dei absque contradictione obtemperandi. Nec Ecclesia contentiones amat, sed veritatem doctrinæ ac disciplinæ filiis suis simpliciter tradit & exponit. Vel, nos Apostoli, quorum instituta sequi debetis, hanc non habemus consuetudinem, ut mulieres orare vel in publicum prodire discooperto capite permittamus. Vel, nos Judæi, a quibus Evangelium ad vos Gentiles pervenit, quorum proinde bonas consuetudines vos imitari convenit, talem morem non habemus. Apud nos enim feminæ semper velatæ in publicum prodeunt. Nec Synagogæ solius, sed & Ecclesiæ Dei hæc consuetudo est. Græcus Textus habet, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ. *Neque Ecclesiæ Dei*, toto orbe dispersæ.

17. *Hoc autem præcipio; non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.* Vos laudare non possum in eo quod modo sum vobis auctoritate Apostolica denunciaturus: scilicet quod vestri conventus non ad profectum spiritualem & mutuam ædificationem, sed ad detrimentum animarum vergunt. Vos, inquam, non laudo, quod meo præcepto opus habeatis ad conventuum vestrorum vitia emendanda.

18. *Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.* Cum in eam domum convenitis, in quam Ecclesia seu fideles caussa Religionis congregantur, audio inter vos esse schismata, & dissidia, & partem credo malorum quæ mihi de vobis narrata sunt; vel, de quibusdam vestrum hæc credo, non de omnibus. Oriebantur hæc dissidia occasione Agapum seu conviviorum charitatis. Statis scilicet diebus peracta Synaxi, post Sacramentorum Communionem commune instruebatur convivium, divitibus quidem cibos afferentibus, pauperibus autem & qui nihil habebant, etiam vocatis, & simul convescentibus fratrum instar. Pia autem illa consuetudo corrumpi cœperat ratione factionum & studiorum contrariorum. Digresso enim Paulo, divites qui Doctores suis aptos ingeniis sibi adsciverant, cum illis epulas lautiores habebant, spretis pauperibus. Ita convivia illa Christiana, quæ fomenta erant caritatis, solatia paupertatis, doctrina humilitatis, in luxum & ostentationem degeneraverant emendatione dignam.

S. Chrysost. Homil. 27.

Dissidia inter Corinthios occasione conviviorum caritatis.

19. *Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis:* Non mirum quod inter vos animorum dissidia sint occasione mensarum & convivarum, loci & temporis accumbendi; siquidem oportet etiam hæreses esse, quæ multo graviora mala sunt: hæreses, inquam, esse necesse est, spectata satanæ malitia, & hominum perversitate, superbia, incon-

Cur Deus hæreses oriri permittat?

inconstantia, & propensione ad novitates. Deus autem has oriri permittit, ut qui probatæ sunt fidei ac pietatis, seu qui ab ipso Deo electi, manifesti fiant inter vos, dum se opponunt doctrinarum corruptelis, nec ab unitate recedunt, fidei sinceritatem cum caritate retinentes. His verbis, *ut & qui probati sunt manifesti fiant in vobis*, alludit Apostolus ad probationem auri per ignem.

20. *Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare.* Cum ergo in eumdem cœtum convenitis, quod a vobis in- *S. Joan. Chrys.*
struitur convivium post sacrorum Mysteriorum participationem seu post *Hom. 27. Theophylact.*
Communionem Eucharistiæ, cœnam Dominicam non repræsentat. Domi- *Primasius.*
nus enim cum Discipulis servisque suis in eadem Mensa accubuit, iisdem- *Sedulius.*
que cibis usus est. Vos autem, pauperes fratres & conservos vestros a mensis & epulis vestris excluditis. Hæc Apostoli verba, *Cœnam Dominicam*, pro Cœna Sacramentali, sive pro Eucharistia non supponunt. In ea enim contingere non poterant quæ hic memorantur & repræhenduntur, scilicet quod alii alios non exspectarent (quia in potestate erat Sacerdotum non prius inchoare Mysteriorum celebrationem, quam omnes convenissent) nec quod alii laute, alii tenuiter tractarentur; quod alii esurirent, alii ebrii essent. Contraria tamen Expositio, quæ hæc verba, *Dominicam cœnam manducare*, ad Eucharistiam refert, magnis nominibus nititur, S. Augustini, *S. Augustin. Epist. 54. alias*
Theodoreti, Oecumenii, S. Thomæ, secundum quos Apostolus ab Eucha- *118. ad Ja-*
ristica Mensa ducit argumentum ad luxum & fastum mensarum commu- *nuarium.*
nium resecandum & emendandum. *Dominicam cœnam*, inquit Theodore- *Theodoret. Oecumen.*
tus, *vocat Sacramentum Dominicum. Illius enim omnes sunt æque participes,* *S. Thomas in*
& qui in paupertate degunt, & quibus divitiæ abundant, & Domini & *Comment.*
servi, & Principes, & qui eorum parent imperio. Oportebat ergo, inquit, & communes mensas esse communes, & imitari dominicam, quæ est omnibus ex æquo proposita: nunc autem non ita facitis.

21. *Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* Unusquisque enim vestrum, qui capita familiarum estis, & divites, cum familiaribus suis, commensalibus, amicis, instructæ in Ecclesia seu domo ad sacros conventus destinata mensæ assidet, ac allatos e domo sua cibos manducat, non invitatis, sed exclusis pauperibus. Et alius quidem, scilicet pauper, esurit, nihil habens quo famem expleat; alius autem scilicet dives, laute epulatur ad satietatem usque.

22. *Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? Aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos qui non habent?* Si cœnam privatam facere vultis, non communem, si convivia, ad luxum & ostentationem, non ad solatium pauperum instruere, numquid domos non habetis privatis epulis opportunas? Summæ certe irreverentiæ est in loco Sacris celebrandis dicato id facere. An cœtum fidelium in Dei nomine congregatorum contemnitis, pauperes, qui nihil attulerunt, pudore & probro in conspectu Ecclesiæ afficientes, & illis ob inopiam veluti insultantes? *Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo.* Quid ea de re amplius vobis dicam? Etsi in aliis laudare vos possum, & jam ante laudaverim, in hoc tamen facto quo Dominicam cœnam dedecoratis, a charitate Christi degeneres, cujus Mensæ accumbunt simul in unum dives & pauper, & uno pane cœlesti reficiuntur, sacro scilicet illius corpore; in hoc (inquam) facto, quo pauperes a cœna vestra excluditis, vos laudare non possum.

23. 24. *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit &*

 dixit:

dixit: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. A doctrina enim mea, immo a doctrina Christi deficitis, Eucharistiæ communione vos reddentes indignos, illiusque fructum salutiferum in vobis impedientes epularum luxu, superbia, intemperantia, pauperum injuria, Ecclesiæ Dei contemptu. Quod enim ego didici non ab hominibus, sed a Christo Domino per revelationem *, id ipsum integre, fideliter, ac sincere vos docui, sine scripto primum, jam vero per Epistolam, ad perpetuam tanti Mysterii memoriam. Dominus Jesus ipsa nocte qua in mortem traditus est a Juda & Judæis, cœna legali facta, post esum Agni Paschalis, accepit panem, & cum gratias egisset Patri pro beneficiis in se & in corpus suum Mysticum collatis, maxime vero pro Sacramento mox instituendo, *fregit, & dixit* Discipulis suis, qui soli cum ipso recumbebant; *Accipite & manducate*; *Hoc* quod vobis do manducandum est corpus meum, non merum signum & vacua figura corporis, sed verum corpus, quod pro vobis mox tradendum in mortem est, seu (ut habet Græcus Textus) ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον, *quod pro vobis frangitur*, propter species quæ franguntur; vel quod mox gravissimis cruciatibus contundendum, lacerandum & confringendum pro vobis est in passione & in cruce. Hoc quod ego nunc facio, quodque vos, me jubente, facitis, id a vobis & successoribus vestris, ceterisque fidelibus respective fieri jubeo in passionis mortisque meæ commemorationem. „His verbis Apostolos suos Novi Te„stamenti Sacerdotes Christus constituit, eorumque in Sacerdotio successori„bus ut offerrent præcepit, quemadmodum Ecclesia Catholica semper intel„lexit & docuit. Ad Apostolos igitur pertinent hæc verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, quatenus offerendi Sacrificii corporis & sanguinis Christi potestatem ipsis & eorum in Sacerdotio successoribus tribuunt. Ad omnes fideles nihilominus referuntur, quatenus præceptum accipiendi & edendi corpus Christi in memoriam passionis ejus includunt. Eucharistia porro sacrificium commemorationis mortis Christi, simul & redemptionis ac propitiationis est, quo corpus ejus pro nobis in cruce immolatum, & sanguis pro nobis effusus in remissionem peccatorum offeruntur Deo, & virtus passionis ac mortis ejus nobis applicatur ab ipsomet Christo sacerdote & victima, seipsum per Sacerdotis ministerium offerente. *Quoties ergo hujus Hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ redemptionis exercetur*, ut loquitur Ecclesia in Orationibus Liturgicis.

Communio Eucharistica.

Galat. 1. 12.

Eucharistia verum Christi corpus, non mera figura corporis.

Concil. Trid. Sess. 22. c. 1.

Christus Apostolos suos Novi Testamenti Sacerdotes constituit.

25. *Similiter & calicem*, id est, simili ritu & ordine servato, *postquam cœnavit*, post cœnam legalem, accepit in manus suas poculum mysticum, *dicens: Hic calix Novum Testamentum est in meo sanguine.* Metonymia est continentis pro contento. *Hic calix*, id est, quod hoc calice continetur, est sanguis meus, quo Novum Testamentum, seu novum fœdus sancitur & confirmatur, non ut vetus per brutorum animalium sanguinem. Christi Testamentum evertunt, qui figuram vacuam sanguinis Christi, pro vero ejus sanguine, quod pretium nostræ redemptionis est, substituunt Hæretici. *Hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem.* Hoc in mei memoriam facite quoties illum bibetis, recolite quod ille ipse Sanguis quem bibitis in Sacramento, pro vestra & omnium hominum redemptione sit effusus in passione & cruce mea. Non dicit absolute de calice, *Hoc facite*, quasi Christus præcipiat omnibus communionem Sanguinis sui sub specie vini; sic absolute præcepit omnibus Communionem corporis sui sub specie panis; sed Spiritu sancto dictante addidit verba determinantia, *quotiescumque bibetis.*

26. *Quo-*

26. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Quotiescumque manducabitis panem hunc Eucharistiæ, Christi carnem quæ vere cibus est, & panis vivus ac vivificus, sanguinem qui fluxit ex ejus latere, bibetis in calice, mortis Domini commemorationem facietis usque ad secundum ejus adventum. Tamdiu durabit in Ecclesia incruentum corporis & sanguinis Christi Sacrificium. Mors Domini annuntiatur & repræsentatur jugi Eucharistiæ Sacrificio; cum offertur, immolatur, & sistitur reipsa & substantialiter præsens Christi corpus vi verborum ipsius Christi a Sacerdote prolatorum, velut exsangue & mortuum sub specie panis; & sanguis seorsim in calice velut gladio verborum effusus, sub specie vini. Mortem etiam Christi annuntiat & in memoriam revocat corporis & sanguinis Christi Communio sub alterutra specie.

27. *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Quicumque panem hunc, qui Christi Domini corpus est, indigne manducaverit, aut sanguinem ejus, qui in calice est, indigne biberit, reus erit corporis & sanguinis Domini violati. Disjunctiva particula, *vel*, ab Apostolo consulto adhibita, corpus & sanguinem Christi sub alterutra specie ex æquo contineri significat; siquidem perinde reus est corporis & sanguinis Domini, qui Eucharistiam sub sola specie panis sumit, ut solebant abstemii, ægri, & quicumque in domos suas illam ferebant opportuno tempore sumendam, vel ad quos in infirmitate ferebatur, ne sine salutari Viatico decederent. Indigne porro manducat vel bibit, qui ad tremendam Mensam accedit reatum aut affectum peccati mortalis gerens, Christo inimicus, aut nondum ei reconciliatus.

Indigna & sacrilega Communio.

28. 29. *Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Quamobrem unusquisque conscientiam suam discutiat & exploret num digne dispositus sit ad panis illius vivifici, corporis scilicet Christi manducationem, sacramentalem simul & spiritualem, & ad pretiosi sanguinis participationem. Pœnitentiæ Sacramento conscientiam suam expurget..... „ Ecclesiastica enim consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali Confessione ad Eucharistiam accedere debeat: quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, perpetuo servandum, modo illis non desit copia Confessarii, sacra Synodus Tridentina decrevit. *Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Hæc Mysteria convenienti religione non tractans, nec ad ea pura conscientia accedens, & ab omni reatu & affectu mortalis peccati libera, damnationem æternam in se arcessit, corpus Domini a cibis communibus & profanis non discernens, sed perinde ad illud sumendum accedens conscientia non discussa, nec purgata, ut ad vulgares cibos, quibus mortale corpus alitur. Ex his invicte probatur realis & substantialis præsentia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia. Unde S. Justinus Martyr exponens Imperatoribus quæ in sacris Conventibus Christianorum aguntur, scribit: *Ei qui fratribus præest, offertur panis, & poculum aquæ & vini, quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum universarum Patri, per nomen Filii & Spiritus sancti offert, & Eucharistiam sive gratiarum actionem, pro eo quod nos donis suis hisce dignatus sit, prolixe exequitur. Atque ubi ille preces & gratiarum actionem absolvit, populus*

Concil. Trid. Sess. 13. c. 7.

Realis præsentia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia.

S. Justinus M. Apologia ad Impp. quæ secunda inscribitur.

qui adest omnis fausta approbatione acclamat, dicens : Amen. Amen autem voce Hebræa, Fiat, significat. Præsidens vero postquam gratiarum actionem perfecit, & populus universus adprecatione læta eam comprobavit, qui apud nos vocantur Diaconi atque Ministri, distribuunt unicuique præsentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ sunt, panem, vinum, & aquam, & ad absentes perferunt. Porro alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia: quod nulli alii participare licitum est, quam veram esse doctrinam nostram credenti, & lavacro propter remissionem peccatorum & regenerationem abluto, & ita, ut Christus tradidit, viventi. Non enim ut communem panem, neque ut communem potum, ista sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Servator noster, & carnem & sanguinem salutis nostræ causa habuit; ad eumdem modum etiam eam, in qua per preces Verbi ejus ab ipso profecti gratiæ sunt actæ, alimoniam, unde sanguis & caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu carnem & sanguinem esse docti sumus. Nam Apostoli in commentariis a se scriptis, quæ Evangelia vocantur, ita tradiderunt præcepisse sibi Jesum. Eum enim pane accepto, cum gratias egisset, dixisse : „ Hoc facite in mei recordationem : Hoc est „ corpus meum. *Et poculo similiter accepto, & gratiis actis, dixisse :* Hic „ est sanguis meus: *ac solis ipsis ea tradidisse.*

30. 31. *Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Ideo plurimi inter vos, qui sacram Eucharistiam indigne sumpserunt, gravibus morbis laborant, & valetudinarii sunt ac languidi, & satis multi immatura morte rapiuntur. *Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Si nosmetipsos probaremus discutiendo conscientiam nostram, confitendo, redarguendo & puniendo peccata nostra, non puniremur a Domino, sive in hoc sæculo, sive in futuro, sed præsentia & futura supplicia effugeremus.

32. *Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Dum punimur in hac vita morbis, languoribus, morte, in peccatorum expiationem acceptis, quorum nos sincere pœnitet : a Deo corripimur, erudimur, castigamur, ut pueri a patre vel præceptore, ne cum infidelibus, impiis, & reprobis æterna morte damnemur.

33. *Itaque, fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate.* Cum ad Agapen seu cœnam caritatis post Eucharistiæ Communionem convenitis, divites expectent pauperes, nec cœnam apparent & sumant ipsis non invitatis, immo spretis, quod maxime caritati adversatur, & injuriam infert mystici corporis Christi unitati, in quo *simul in unum dives & pauper.*

34. *Si quis esurit, domi manducet : ut non in judicium conveniatis.* Si quis fame adeo premitur ac debilitatur ut permanere jejunus non possit donec omnes in Ecclesiam convenerint, manducet sive prægustet aliquid domi, ut facilior sit ipsi cœnæ communis exspectatio: ne ea quæ in conventibus vestris perperam fiunt contra caritatem & sobrietatem, Dei vindictam in vos arcessant. *Cetera autem, cum venero, disponam.* Cetera, quæ spectant dignam Mysteriorum celebrationem, & conventuum Ecclesiasticorum ordinem ac disciplinam, constituam ac sigillatim præscribam, cum ad vos venero. *Unde intelligi datur,* ait S. Augustinus (*quia multum erat, ut in Epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia*) *ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diversitate variatur.*

S. August. Epist. 54. alias 118. ad Januarium.

CA-

C A P U T XI.

Sensus Moralis.

1. *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Hæc est perfecti Christianismi regula, ea quærere quæ proximorum spirituali bono, & saluti conducibilia sunt & opportuna. Nihil enim æque facere potest imitatorem Christi, ac proximorum curam gerere. Si jejuniis, humi cubationibus, cineris conspersione, cilicio, aliisque mortificationibus carnem maceraveris, proximi autem tui curam non geras, a Christiana perfectione longe abes, cujus vinculum est caritas. Nam, ut alibi scribit Apostolus noster, *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si corpus meum tradidero ita ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Vides quantum a nobis postulet S. Paulus. At qui bona sua pauperibus distribuit, non quærit quod est suum, sed quod proximi. Sed hoc solum non sufficit. Nam ingenue & sincere hoc vult fieri, & cum magna commiseratione. Cum ergo ille quidem tantam exigat mensuram, nos autem ne quod minimum quidem est exhibuerimus, quanam erimus digni venia? Ad proximorum igitur salutem procurandam non Abrahami solum & Mosis, sed Pauli, imo & Christi Domini exemplis excitemur, Dei ordinatione, qui salutem nostram cum studio salutis proximi ita conjunctam esse voluit, ut si salutis proximorum nullam curam habuerimus, & vitio nostro, seu dato a nobis scandalo pereant, salvi esse non possimus.

S. Chrysost. Hom. 25.

Deus salutem nostram cum studio salutis proximorum conjunctam esse voluit.

Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Christus est primordiale exemplar, quod omnes creaturæ imitantur tamquam veram & perfectam imaginem Patris. Unde dicitur Coloss. 1. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso condita sunt universa.* Speciali tamen quodam modo exemplar est gratiarum quibus spirituales creaturæ donantur. Unde Psalm. 109. dicitur Filio a Patre æterno: *In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te.* Quo significatur oraculo, Christum esse exemplar omnium gratiarum & virtutum quæ in Sanctis omnibus splendescunt. Divinum autem illud exemplar prius erat a nobis valde remotum, secundum illud Ecclesiastici 2. *Quid est homo, ut sequi possit Regem factorem suum?* Et ideo homo fieri voluit, ut hominibus exemplum præberet. Unde S. Augustinus ait: *Qua perversitate non careat, qui dicta & facta illius hominis intuetur, diligit, & sectatur, in quo se nobis ad exemplum vitæ præbuit Filius Dei?* Et sicut divinitatis ejus exemplar primo quidem imitantur Angeli, secundario vero reliquæ creaturæ, ut ait S. Dionysius lib. *De cœlesti Hierarchia*: ita humanitatis exemplar principaliter quidem imitandum proponitur Prælatis Ecclesiæ tamquam Superioribus. Unde Dominus Apostolis ait: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Deinde vero ipsi Prælati informati exemplo Christi, proponuntur exemplar vitæ subditis, secundum illud 1. Petri cap. ultimo, *Forma facti gregis ex animo.* Et Apostolus noster: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Non ait simpliciter & indefinite, *Imitatores mei estote*, sed addit, *sicut & ego Christi:* quia subditi Prælatos suos in omnibus imitari non debent, sed in iis solum in quibus Christum imitantur, qui est indeficiens sanctitatis exemplar.

S. Thomas, Lect. 2.

Christus omnium sanctorum exemplar.

S. August. lib. De Agone Christiano. cap. 11.

Joan. 13.

2. *Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut*

Subditi a Præpositis interdum laudandi in bonis quæ agunt.

tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Gaudere quod in hominum memoria & existimatione simus, quod ab iis colamur & diligamur, propter nos, amoris proprii & vanitatis est: ea de re gaudere propter Deum, ut eos ad Dei amorem & legis ejus dilectionem & observantiam trahamus, pietatis & caritatis est. Sic enim Deum & ejus legem magis quam nos ipsos diligimus. Ita affectus erat Apostolus noster. Postulat enim caritas ut ejusdem Apostoli exemplo Præpositi laudent interdum subditos in bonis quæ agunt, tum ut patienter correptiones ferant, & ex iis proficiant, persuasum habentes non ex morositate aut amaritudine animi, sed ex sincero desiderio procurandæ gloriæ Dei, & salutis fraternæ illas adhiberi: tum ut ad perseverandum in bono & melius agendum excitentur qui bene cœperunt, ceterique ad illorum imitationem accendantur.

Omnia nostra referre ad Christum debemus.

3. *Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir: caput vero Christi, Deus*. Reverentia & obedientia quam æterno Patri Christus in omnibus exhibuit, exemplar est & forma reverentiæ & obedientiæ quam vir Christo, & mulier viro debent. Christus omnia Patri suo æterno accepta refert, vitam suam divinam, magnitudinem, & gloriam suam. Vir omnia sua ad Christum referre debet, ut ad principium, in quo renatus est spiritualiter per baptismum; ut ad Dominum, a quo emptus pretioso illius sanguine; ut ad liberatorem, a quo ereptus est a tyrannide diaboli, a servitute peccati: ut ad exemplar, ad quod formatus, & secundum quod reformandus est: denique ut membrum, ad caput. Mulier vero virum revereatur, eique obediat ut principio, ex quo formata; ut directori, cujus consilio & prudentia regenda est: ut domino, cui a Deo subjecta: ut capiti denique Christum repræsentanti. Sic sanctæ mulieres, sperantes in Deo, subjectæ erant propriis viris. *Sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans*. Confer. cum Ephes. 5. 22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput* est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ.

Mulieris erga virum reverentia & obedientia. *1. Petri 3. 6.*

5. 10. *Omnis mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.* Mulier quæ immodesto ornatu formosa vult videri & hominibus placere, coram Deo turpis est. Quæ in Ecclesiam immodesto habitu oratura procedit, Dei Ministris offendiculum ponit, laqueum objicit. Hos si non reveretur, quos Angelorum nomine Deus honorat in Ecclesia; timeat saltem & revereatur cœlestium Angelorum potestatem, qui fidelium orationibus præsunt, & sanctitatis altarium ac sacrorum Ministrorum zelatores adsunt & vindices. Nec tamen in Ecclesia solum, sed in omni loco; modestus esse debet mulierum cultus & habitus. In publicum procedere nusquam debent nisi velatæ. Hanc illis modestiam natura, Scriptura, disciplina imperant. *Scriptura legem condit, natura contestatur, disciplina exigit. Dei est Scriptura, Dei est natura, Dei est disciplina. Quicquid contrarium est istis, Dei non est. Si Scriptura incerta est, natura manifesta est, & de ejus testimonio Scriptura incerta non potest esse. Si de natura dubitatur, disciplina quid magis Deo gratum sit, ostendit. Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil perosius gloria, & studio hominibus placendi.* Ut quid ostentant *nundinatitia capita*, si castæ sunt? Ut quid meretricio incedunt habitu, si honestæ? Ut quid rejiciunt velamen capitis, suæ subjectionis & servitutis indicium, si Christianam humilitatem profitentur? Ut quid viros naturalibus & adscititiis capitis & vultus ornamentis impellunt in ruinam? *Non enim vir ex muliere, sed mulier ex viro. Etenim*

Modestia in cultu & habitu a feminis servanda.

Tertull. lib. De Virginibus velandis.

non

non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Quæ viro data est a Deo in adjutorium, qua fronte sit illi laqueus, occasio peccati, salutis impedimentum? „ Non de integra conscientia venit studium „ placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus. „ Quid igitur excitas in te malum istud? Quid invitas, cujus te profite„ ris extraneam? Tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnum„ quam, quod Deus a suis abigat, instando perficiunt, certe vel spiritum „ scandalo permovent. Debemus quidem ita sancte & tota fidei substan„ tia incedere, ut confisæ & securæ simus de conscientia nostra, optan„ tes perseverare id in nobis, non tamen præsumentes. Nam qui præsu„ mit, minus jam veretur; qui minus veretur, minus præcavet; qui mi„ nus præcavet, plus periclitatur. Timor fundamentum salutis est, præ„ sumptio impedimentum timoris.... Quid autem alteri periculo sumus? „ Quid alteri concupiscentiam importamus? Quam si Deus non amplian„ do legem, a facto stupri non discernat in pœna, nescio an impune ha„ beat, quæ alicui fuerit causa perditionis..... Cum igitur & nostra & „ aliorum caussa versetur in studio periculosissimi decoris, jam non tan„ tum confictæ & elaboratæ pulcritudinis suggestum recusandum a vobis „ sciatis, sed etiam naturalis speciositatis obliterandum dissimulatione & „ incuria, ut perinde oculorum incursibus molestum. Vera & integra ca„ stitas nihil magis timet quam semetipsam; etiam feminarum oculos pa„ ti non vult. Alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis, „ quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat adver„ sus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspicio„ nes & susurros; & æmulationem, ipsum quoque livorem. Quamobrem „ oro te, sive mater, sive soror, sive filia virgo, secundum annorum no„ mina dixerim, vela caput: si mater, propter filios: si soror, propter „ fratres: si filia, propter patres. *Omnes in te ætates periclitantur; indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos*.

Tertull. lib. 2. De Cultu Femin. c. 2.

Tertull. lib. De Virgin. veland. c. 15.

Nec cerebrum solum mithris, linteolis, & vittis colligandum, seu ex parte velandum est, sed cervices totæ. „ Sciant quia totum caput mulier „ est. Limites & fines ejus eo usque porriguntur, unde incipit vestis. „ Quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, „ ut cervices quoque ambiantur. Ipsæ enim sunt quas subjectas esse opor„ tet, propter quas potestas supra caput haberi debet: velamen jugum „ illarum est. Judicabunt vos Arabiæ feminæ ethnicæ, quæ non caput, „ sed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato, contentæ „ sint dimidiam frui lucem, quam totam faciem prostituere.... Oportet „ ergo omni tempore & omni loco memores legis incedere, paratas & „ instructas ad omnem Dei mentionem: qui si fuerit in pectore, cogno„ scetur & in capite feminarum.

Idem cap. 16

17. 18. *Hoc autem præcipio: non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo*. Sacris Parochiarum Conventibus interesse ad Missam Parochialem, & exhortationes audiendas, ad Dei laudes & orationes, ad Sacramentorum frequentationem, ad cetera pietatis officia non sufficit, nisi hæc fiant in spiritu caritatis, humilitatis, modestiæ, concordiæ & pacis. Væ utriusque sexus personis, quæ *propter mutuum videre & videri* illuc conveniunt! Væ mulieribus quæ totam mundi muliebris pompam illic ostentant, & ad pedes usque altarium scan-

In spiritu modestiæ, humilitatis & pacis ad Ecclesiam conveniendum.

Tertull.

Subditi a Præpositis interdum laudandi in bonis quæ agunt.

tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Gaudere quod in hominum memoria & existimatione simus, quod ab iis colamur & diligamur, propter nos, amoris proprii & vanitatis est: ea de re gaudere propter Deum, ut eos ad Dei amorem & legis ejus dilectionem & observantiam trahamus, pietatis & caritatis est. Sic enim Deum & ejus legem magis quam nos ipsos diligimus. Ita affectus erat Apostolus noster. Postulat enim caritas ut ejusdem Apostoli exemplo Præpositi laudent interdum subditos in bonis quæ agunt, tum ut patienter correptiones ferant, & ex iis proficiant, persuasum habentes non ex morositate aut amaritudine animi, sed ex sincero desiderio procurandæ gloriæ Dei, & salutis fraternæ illas adhiberi: tum ut ad perseverandum in bono & melius agendum excitentur qui bene cœperunt, ceterique ad illorum imitationem accendantur.

Omnia nostra referre ad Christum debemus.

3. *Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir: caput vero Christi, Deus.* Reverentia & obedientia quam æterno Patri Christus in omnibus exhibuit, exemplar est & forma reverentiæ & obedientiæ quam vir Christo, & mulier viro debent. Christus omnia Patri suo æterno accepta refert, vitam suam divinam, magnitudinem, & gloriam suam. Vir omnia sua ad Christum referre debet, ut ad principium, in quo renatus est spiritualiter per baptismum; ut ad Dominum, a quo emptus pretioso illius sanguine; ut ad liberatorem, a quo ereptus est a tyrannide diaboli, a servitute peccati: ut ad exemplar, ad quod formatus, & secundum quod reformandus est: denique ut membrum, ad caput. Mulier vero virum revereatur, eique obediat ut principio, ex quo formata; ut directori, cujus consilio & prudentia regenda est: ut domino, cui a Deo subjecta: ut capiti denique Christum repræsentanti. Sic sanctæ mulieres, sperantes in Deo, subjectæ erant propriis viris. *Sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans.* Confer. cum Ephes. 5. 22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput* est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ.

Mulieris erga virum reverentia & obedientia.

1. *Petri* 3. 6.

Modestia in cultu & habitu a feminis servanda.

5. 10. *Omnis mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos.* Mulier quæ immodesto ornatu formosa vult videri & hominibus placere, coram Deo turpis est. Quæ in Ecclesiam immodesto habitu oratura procedit, Dei Ministris offendiculum ponit, laqueum objicit. Hos si non reveretur, quos Angelorum nomine Deus honorat in Ecclesia; timeat saltem & revereatur cœlestium Angelorum potestatem, qui fidelium orationibus præsunt, & sanctitatis altarium ac sacrorum Ministrorum zelatores adsunt & vindices. Nec tamen in Ecclesia solum, sed in omni loco; modestus esse debet mulierum cultus & habitus. In publicum procedere nusquam debent nisi velatæ. Hanc illis modestiam natura, Scriptura, disciplina imperant. *Scriptura legem condit, natura contestatur, disciplina exigit. Dei est Scriptura, Dei est natura, Dei est disciplina. Quicquid contrarium est istis, Dei non est. Si Scriptura incerta est, natura manifesta est, & de ejus testimonio Scriptura incerta non potest esse. Si de natura dubitatur, disciplina quid magis Deo gratum sit, ostendit. Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil perosius gloria, & studio hominibus placendi.* Ut quid ostentant *nundinatitia capita*, si castæ sunt? Ut quid meretricio incedunt habitu, si honestæ? Ut quid rejiciunt velamen capitis, suæ subjectionis & servitutis indicium, si Christianam humilitatem profitentur? Ut quid viros naturalibus & adscititiis capitis & vultus ornamentis impellunt in ruinam? *Non enim vir ex muliere, sed mulier ex viro. Etenim*

Tertull. lib. De Virginibus velandis.

non

non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Quæ viro data est a Deo in adjutorium, qua fronte fit illi laqueus, occasio peccati, salutis impedimentum? „ Non de integra conscientia venit studium „ placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus. „ Quid igitur excitas in te malum istud? Quid invitas, cujus te profite- „ ris extraneam? Tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnum- „ quam, quod Deus a suis abigat, instando perficiunt, certe vel spiritum „ scandalo permovent. Debemus quidem ita sancte & tota fidei substan- „ tia incedere, ut confisæ & securæ simus de conscientia nostra, optan- „ tes perseverare id in nobis, non tamen præsumentes. Nam qui præsu- „ mit, minus jam veretur; qui minus veretur, minus præcavet; qui mi- „ nus præcavet, plus periclitatur. Timor fundamentum salutis est, præ- „ sumptio impedimentum timoris.... Quid autem alteri periculo sumus? „ Quid alteri concupiscentiam importamus? Quam si Deus non amplian- „ do legem, a facto stupri non discernat in pœna, nescio an impune ha- „ beat, quæ alicui fuerit causa perditionis..... Cum igitur & nostra & „ aliorum caussa versetur in studio periculosissimi decoris, jam non tan- „ tum confictæ & elaboratæ pulcritudinis suggestum recusandum a vobis „ sciatis, sed etiam naturalis speciositatis obliterandum dissimulatione & „ incuria, ut perinde oculorum incursibus molestum. Vera & integra ca- „ stitas nihil magis timet quam semetipsam; etiam feminarum oculos pa- „ ti non vult. Alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis, „ quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat adver- „ sus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspicio- „ nes & susurros; & æmulationem, ipsum quoque livorem. Quamobrem „ oro te, sive mater, sive soror, sive filia virgo, secundum annorum no- „ mina dixerim, vela caput: si mater, propter filios: si soror, propter „ fratres: si filia, propter patres. *Omnes in te ætates periclitantur; indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos.*

Tertull. lib. 2. De Cultu Femin. c. 2.

Tertull. lib. De Virgin. veland. c. 15.

Nec cerebrum solum mithris, linteolis, & vittis colligandum, seu ex parte velandum est, sed cervices totæ. „ Sciant quia totum caput mulier „ est. Limites & fines ejus eo usque porriguntur, unde incipit vestis. „ Quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, „ ut cervices quoque ambiantur. Ipsæ enim sunt quas subjectas esse opor- „ tet, propter quas potestas supra caput haberi debet: velamen jugum „ illarum est. Judicabunt vos Arabiæ feminæ ethnicæ, quæ non caput, „ sed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato, contentæ „ sint dimidiam frui lucem, quam totam faciem prostituere.... Oportet „ ergo omni tempore & omni loco memores legis incedere, paratas & „ instructas ad omnem Dei mentionem: qui si fuerit in pectore, cogno- „ scetur & in capite feminarum.

Idem cap. 16

17. 18. *Hoc autem præcipio: non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.* Sacris Parochiarum Conventibus interesse ad Missam Parochialem, & exhortationes audiendas, ad Dei laudes & orationes, ad Sacramentorum frequentationem, ad cetera pietatis officia non sufficit, nisi hæc fiant in spiritu caritatis, humilitatis, modestiæ, concordiæ & pacis. Væ utriusque sexus personis, quæ *propter mutuum videre & videri* illuc conveniunt! Væ mulieribus quæ totam mundi muliebris pompam illic ostentant, & ad pedes usque altarium scan-

In spiritu modestiæ, humilitatis & pacis ad Ecclesiam conveniendum.

Tertull.

dala jaculantur ! Væ illis qui ſignum ſuperbiæ extollunt in loco ſancto, ubi humiliari debent Deo ſupplicaturi. Væ illis qui ex domo unitatis & pacis Chriſtianæ, domum faciunt diſſidiorum, contentionum, partium, jurgiorum, ob honorum chimericorum ambitionem ! Qui propter honorum ſuorum jura, ſeu vera, ſeu fictitia, in Templo Dei irreverenter ſe gerunt, lites movent, jurgia excitant, Chriſti Miniſtris & Paſtoribus inſultant, damnationis potius quam abſolutionis ſententiam; maledictionem potius quam benedictionem; pœnam magis quam gratiam inde referunt. *Non in melius, ſed in deterius convenitis*. Hujuſmodi hominibus ad pudorem ſuffundendum ponatur ob oculos Theodoſii Magni Imperatoris exemplum. Is cum Mediolani poſt oblationem intus in Sanctuario ad cancellos ſubſtitiſſet, ſicut conſueverat, ſanctus Ambroſius interrogavit eum num quid vellet. Et cum Imperator reſpondiſſet, præſtolari ſe ſacrorum Myſteriorum perceptionem; per Archidiaconum hæc ei ſignificavit: *Interiora loca, Imperator, ſolis Sacerdotibus patent: reliquis omnibus inacceſſa ſunt & intacta. Igitur & una cum aliis conſiſte. Nam purpura Imperatores facit, non Sacerdotes*. Quam admonitionem æquo animo ſuſcipiens fideliſſimus Imperator, renuntiari juſſit Ambroſio, ſe nequaquam arrogantia elatum intra cancellos ſubſtitiſſe; ſed quia Conſtantinopoli eum morem eſſe didiciſſet. *Ceterum pro hac etiam curatione gratiam ſe habere*. Porro pietatis regulas, quas a Magno Antiſtite acceperat, reverſus poſtea Conſtantinopolim, illic quoque ſervavit. Nam cum feſtus quidam dies ipſum denuo ad Eccleſiam adduxiſſet, oblatis ad ſacram Menſam muneribus ſuis ſtatim abſceſſit. Cumque Eccleſiæ illius Pontifex Nectarius rogaret quamobrem intus non remanſiſſet, ſuſpirans reſpondit: *Vix tandem edoctus ſum quid eſſet diſcriminis inter Sacerdotem ac Principem. Veritatis Magiſtrum vix tandem inveni. Unum enim Ambroſium novi, qui Epiſcopus dici mereatur*. Tantam utilitatem habet reprehenſio quæ fit a viro excellenti virtute prædito, ait Theodoretus hanc hiſtoriam commemorans.

Præclarum Theodoſii Imperatoris exemplum.

Theodoret. lib. 5. Hiſtor. Eccleſ. cap. 18.

19. *Nam oportet & hæreſes eſſe, ut & qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis*. Adoranda & laudanda Dei miſericordia & omnipotentia, qui ex magnis malis majora bona elicit. Permittit hæreſes ad Eccleſiæ ſuæ patientiam, ſapientiam, caritatem exercendam, ut amor & ſtudium veritatis & Paſtorum vigilantia excitetur; ut lupi in ovili dominico latentes detegantur, ut oves quæ paſcuntur veritate, & creſcunt in caritate in conſpectu ſummi Animarum electarum Paſtoris, manifeſtæ fiant; ut vaſa miſericordiæ per vaſa iræ purificentur; ut diabolus confundatur; ut Scripturæ impleantur; ut Chriſtum numquam Eccleſiæ ſuæ deeſſe magis ac magis innoteſcat. „ Multa ad fidem Catholicam pertinentia, *inquit S. Auguſtinus*, dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur, ut adverſus eos defendi poſſint, & conſiderantur diligentius, & intelliguntur clarius, & inſtantius prædicantur, & ab adverſario mota quæſtio, diſcendi exſiſtit occaſio. *Et alibi:* Qui in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid pravumque ſapiunt, ſi correpti ut ſanum rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaque peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in exercentibus inimicis. Etiam ſic quippe veris illis Catholicis membris Chriſti malo ſuo proſunt, dum Deus utitur & malis bene, & diligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Inimici enim omnes Eccleſiæ, quolibet errore cæcentur, vel malitia depraventur, ſi accipiunt poteſtatem corporaliter affligendi, exercent ejus patientiam; ſi

Quæ bona Deus ex hæreſibus eliciat?

S. Aug. lib. 16. De Civit. Dei, cap. 2.

Lib. 18. cap. 51.

„ tantummodo male ſentiendo adverſentur, exercent ejus ſapientiam; ut „ autem etiam inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam, aut etiam „ beneficentiam, ſive ſuadibili doctrina cum eis agatur, ſive terribili di- „ ſciplina. Ac per hoc diabolus princeps impiæ civitatis, adverſus pere- „ grinantem in hoc mundo civitatem Dei vaſa propria commovendo, ni- „ hil ei nocere permittitur. Cui proculdubio & rebus proſperis conſola- „ tio, ut non frangatur adverſis; & rebus adverſis exercitatio, ut non „ corrumpatur proſperis, per divinam providentiam procuratur.

20. 21. *Convenientibus vobis in unum, jam non eſt Dominicam cœnam manducare. Unuſquiſque enim cœnam ſuam præſumit ad manducandum, & alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.* Superbia, vermis divitiarum. Luxus, intemperantia, durities erga pauperes, eorumque contemptus, Chriſtianæ violatio diſciplinæ, Sacramentorum abuſus, vitia ſunt divitum hujus ſæculi, a S. Paulo in Corinthiis divitibus reprehenſa. Quæ ſi Eccleſiæ naſcentis faciem temporibus Apoſtolicis adeo turpiter deformarunt, quis negaverit divitias ſalutis impedimenta frequentius eſſe, quam adjumenta? Lugenda ergo conditio divitum hujus ſæculi, qui ſuperbe ſapiunt, qui pauperibus ſua facile non communicant, qui non ſtudent divites fieri operibus bonis, qui lautioribus epulis quotidie indulgent, & pauperum eſurientium gemitibus & lacrymis non moventur, nec illis partes mittere curant, & vel fruſtum panis, vel denarium importune rogantibus dare, Judæis arrogantiores, Paganis duriores & inhumaniores. *Porrigat manum Juppiter, & accipiet* (ajebat ironice Tertullianus) *Chriſtus in omnium pauperum univerſitate mendicat* (ait Salvianus) & non accipit Proh pudor! in eadem Chriſti & Eccleſiæ familia *Alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt*, divitum ſuperborum, luxui deditorum, & immiſericordium vitio. Convivia caritatis, Agapes, jam a prima inſtitutione degenerare cœperant apud Corinthios S. Pauli tempore: nunc Chriſtianorum convivia pene nihil habent Chriſtianæ temperantiæ, modeſtiæ, caritatis. Comparentur cum primorum Chriſtianorum conviviis, quæ nunc a divitibus inſtruuntur. Illa ſic deſcribit Tertullianus: „ Cœna noſtra de nomine rationem ſui oſtendit. Id vocatur quod dilectio penes Græcos. Quanti- „ ſcumque ſumptibus conſtet: lucrum eſt pietatis nomine facere ſumptum. „ Siquidem inopes quoſque refrigerio iſto juvamus, non qua penes vos „ paraſiti affectant ad gloriam famulandæ libertatis ſub auctoramento ven- „ tris inter contumelias ſaginandi; ſed quia penes Deum major eſt con- „ templatio mediocrium. Si honeſta cauſa eſt convivii, reliquum ordi- „ nem diſciplinæ exiſtimate qui ſit, de religionis officio. Nihil vilitatis, „ nihil immodeſtiæ admittit. Non prius diſcumbitur, quam oratio ad „ Deum prægustetur. Editur quantum eſurientes cupiunt: bibitur quan- „ tum pudicis eſt utile. Ita ſaturantur, ut qui meminerint etiam per no- „ ctem adorandum Deum ſibi eſſe. Ita fabulantur, ut qui ſciant Domi- „ num audire. Poſt aquam manualem & lumina, ut quiſque de Scriptu- „ ris ſanctis vel de proprio ingenio poteſt: provocatur in medium Deo „ canere. Hinc probatur quomodo biberit. Æque oratio convivium diri- „ mit. Inde diſceditur non in catervas cæſionum, neque in claſſes diſcur- „ ſationum, nec in eruptiones laſciviarum, ſed ad eamdem curam mode- „ ſtiæ, ut qui non tam cœnam cœnaverint, quam diſciplinam. Proh quale inter hæc, & quæ a divitibus hujus ſæculi, qui tamen Chriſtianorum nomine gloriantur, fiunt convivia, diſcrimen eſt!

Vitia divitum hujus ſæculi.

Tertullian. Apolog. 39.

Diſcrimen conviviorum quæ a divitibus hujus ſæculi fiunt, a conviviis primorum Chriſtianorum.

23. 24. *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus*

minus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem. Eucharistiæ Ministri, & quicumque digne communicare volunt, memoria recolant immensum divinæ largitatis beneficium, ineffabile divini amoris pignus, quo Christus corpus suum in cibum Animarum nostrarum in tam admirabili Sacramento nobis dedit, ut unum cum ipso corpus efficeremur. „ Facti sumus „ unum Christi corpus & una caro. Quis pastor oves proprio pascit cruo- „ re? Unicuique Fidelium Christus semetipsum per Mysteria commiscet, „ & quos genuit, per semetipsum enutrit, nec alteri tradit: per hoc rur- „ sum tibi persuadens quod carnem tuam assumpsit. Ne torpeamus igi- „ tur tanta digni caritate & honore putati. Nonne videtis quanta prom- „ ptitudine parvuli papillas capiunt, & quanto impetu labia uberibus in- „ figunt? Accedamus cum tanta nos quoque alacritate ad hanc Mensam: „ quinimo cum longe majori trahamus tamquam infantes lactanei Spi- „ ritus gratiam, & unus sit nobis dolor hac esca privari. Ille Missæ Sacrosanctum Sacrificium celebrat, & sacram Eucharistiam percipit in Christi commemorationem, qui ad sanctum Altare accedit fide firmus, caritate fervens, carne & spiritu mortificatus, in gratiarum actionem pro tanto beneficio effusus, seipsum Deo in sacrificium offerens cum Christo & per Christum, ipsi vitam, mortemque suam devovens, & peccatum in seipso destruere sincero & constanti animi proposito decernens, omnibusque peccati motibus, affectibus, desideriis semper & in omnibus occasionibus & locis ad mortem usque resistere. *Nondum usque ad sanguinem restitistis adversus peccatum repugnantes.* Sanguinem nostrum, vitamque Christo debemus, qui pro nobis pretiosum sanguinem suum fudit, illumque nobis in potum dedit. Ne beneficentissimo & amantissimo Redemptori cor saltem nostrum negemus. In cordis enim nostri consecratione fœdus novum cum Deo per aspersionem sanguinis Jesu Christi ineundum positum est. *Hic calix Novum Testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem.* Eucharistia instituta est ut omnibus locis ac temporibus mortem Christi repræsentet, ut virtutem ejus notam faciat, ut meritum ejus nobis applicet, ut gratiarum actionem ob tantum beneficium Christo persolvamus. Illi Christi mortem annuntiant, qui imitantur, qui in se ipsis & in corpore suo adimplent Passionem Christi, & per mortificationem ac pœnitentiam exprimunt. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Vigilemus cum Domino, compungamur cum discipulis, precationi vacemus, non deliciis nos dedamus, ex quibus risus intempestivus, verba scurrilia, facetiæ, & nugæ exitio plenæ, iisque indignæ qui Christi corpus perceperunt, & mortem Domini annuntiare debent.

Dispositio ad sacram Eucharistiæ Communionem. *S. Joan. Chrys. Hom. 60. ad Popul. Antioch.*

Hebr. 12. 4.

27. *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini.* „ His verbis significat „ Apostolus, quod quemadmodum tradidit illum Judas, ipsi autem insul- „ tarunt Judæi: ita eum ignominia & dedecore afficiunt, qui sanctissi- „ mum ejus Corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum os im- „ mittunt...... Quot sub nomine sacrificantium & communicantium, „ Christi sunt interfectores & Deicidæ! Quomodo ergo & qui tunc pu- „ pugerunt, non ut biberent pupugerunt, sed ut effunderent: ita etiam „ qui indigne ad id accedit, & nihil fructus inde percipit. Quomodo non

Indignæ Communionis crimen. *Theodoret. in hunc locum.*

S. Chrysost. Hom. 27.

„ indi-

„ indigne percipit, qui despicit esurientem? qui præterquam quod despi-
„ cit, etiam pudore afficit? Si enim non dedisse pauperibus, expellit a
„ regno, etiamsi quis sit virgo, immo vero non large dedisse (nam &
„ virgines fatuæ habebant oleum, sed non satis habebant) tam multa
„ absurda fecisse & indigna, cogita quantum sit malum. Talis Mensæ
„ fuisti particeps; & cum omnibus deberes esse mitior & clementior, &
„ par Angelis, fuisti omnium crudelissimus. Gustavisti sanguinem Domi-
„ nicum, & ne sic quidem fratrem agnoscis. Et quam mereberis veniam?
„ Quamquam etsi eum antea ignorares, a sacra Mensa eum oportebat
„ agnoscere. Nunc autem etiam ipsam Mensam ignominia afficis, eum
„ qui dignus fuit habitus ut illius esset particeps, tuis cibis non dignum
„ existimans. Quam multa passus est qui centum exigebat denarios?
„ Quomodo donum sibi collatum infirmavit, & irritum reddidit? Non
„ cogitas quisnam cum esses, quis factus sis? Non in memoriam revocas
„ quod hoc paupere in pecuniis, longe eras egentior in bonis operibus,
„ cum esses plenus peccatis? Sed tamen ab his omnibus te liberavit Deus,
„ & te tali Mensa dignatus est. Tu autem ne sic quidem factus es beni-
„ gnior & magis misericors. Nihil ergo restat, nisi ut tradaris tortoribus.

Quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. „ Domine Jesu Christe, Sacramen- *Petrus Blesensis Epist. 123. ad Richardum Londoniensem Episcopum.*
„ tum corporis & sanguinis tui quasi pignus & obsidem cœlestis gratiæ
„ dimisisti, & in eo constituisti nobis non mortem, sed vitam; non judi-
„ cium, sed salutem. *Quam perditus ergo est qui redemptionem in perditionem, qui sacrificium in sacrilegium, qui mysterium in parricidium, qui vitam convertit in mortem!* „ Prohibet Dominus in lege Moysi, ne de agno
„ Paschali comedat peregrinus, advena, vel immundus. Quanta ergo &
„ quam damnabili temeritate Sacerdos indignus ministrare præsumit, qui,
„ ut verbo utar Apostoli, *Filium Dei conculcat, & sanguinem Testamenti pollutum ducit, in quo sanctificati sumus, & Spiritui gratiæ contumeliam facit?* Verbum S. Gregorii est: „ *Qui Christi corpus indigne conficit, Chri-*
„ *stum tradit*, ut Christus dum traditur, dicat: *Ecce manus tradentis me* *In Psal. 68.*
„ *mecum est in mensa*. S. Augustinus super illum Versiculum, *Dederunt in escam meam fel*, ait: *Gravius peccant offerentes indigne Christum regnantem in cœlis, quam qui eum crucifixerunt ambulantem in terris..... Magis peccant qui tradunt Christum peccatoribus membris, quam qui tradidit ipsum crucifixoribus Judæis*. „ Et adaptat Sacerdotibus pravis hæc verba: *Dede-*
„ *runt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto*. Dominus
„ quidem salutem nostram sitit & esurit: & ideo damnabiliter peccat,
„ qui ad corpus ejus cum felle conscientiæ pravæ, & cum aceto iniqui-
„ tatis accedit.

28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Cor nostrum probemus, quis in eo dominetur amor, Dei, an creaturæ, serio discutiamus, hinc enim indigni, inde digni Corporis & Sanguinis Christi Communione sumus. Qui conscientiam suam non discutit, qui affectum peccati non deponit, qui pravos habitus non eradicat, qui cupiditatibus suis non resistit, qui in eadem relabitur identidem peccata, de quibus se pœnitentiam agere profitetur, qui pro peccatis satisfacere justitiæ divinæ negligit; qui nec innocentiam, nec veram & sinceram pœnitentiam affert ad altare, mortem invenit in communione vitæ, judicium sibi manducat & bibit. Quod

man-

manducamus & bibimus, in noſtram ſubſtantiam convertitur, ita nobis intimum fit ut a nobis nequeat avelli: ita communionis indignæ peccatum adhæreſcit ſacrilego Sacerdoti, & cuilibet Chriſtiano cum peccati mortalis conſcientia ad ſacram Menſam accedenti, vix ut ab eo reſipiſcat. Hinc enim cæcitas mentis, & obduratio cordis. *Quam multos Judas implet Satanas, indigne accipientes buccellam ad judicium ſuum! Non malum eſt quod datur, ſed bonum malo in judicium datur. Bene eſſe non poteſt male accipienti quod bonum eſt.* Indigne communicant, & judicium ſibi manducant & bibunt, qui *Ante expiata delicta, ante exomologeſim factam criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu Sacerdotis, ante offenſam placatam indignantis Domini & minantis, Domini corpus invadunt.*

S. Auguſt. in Pſal. 142. n. 16.

S. Cyprian. lib. De Lapſis.

Probet autem ſeipſum homo &c. „ Non ſicut nos facimus, qui tempore „ moti magis accedimus, quam ſtudio animi. Non enim eo ſpectamus „ ut accedamus parati, & malis noſtris expiatis, & pleni compunctione, „ ſed ut in diebus feſtis, & quando omnes accedunt. Sed non ſic juſſit „ Paulus: ſed unum novit tempus aditus & communionis, puritatem con„ ſcientiæ. Si enim menſæ ſenſibilis non fuerimus participes febricitantes, „ & malis pleni humoribus, ne pereamus: multo magis nefas eſt hanc „ tangere cum malis cupiditatibus, quæ ſunt graviores febribus. Quando „ autem pravas dico cupiditates, & corporum dico cupiditates, & pecu„ niarum, & iræ, & odii, acceptæ injuriæ recordationis, & omnes, ut „ ſemel dicam, pravas. Et oportet eum qui accedit, his omnibus exhau„ ſtis, ita illud mundum tangere Sacrificium, & neque ſegniter & miſe„ re affectum neceſſe habere propter diem feſtum accedere: neque rurſus „ compunctum & paratum prohiberi propterea quod non ſit dies feſtus. „ Dies enim feſtus eſt bonorum operum oſtenſio, & pietas animæ, & „ vita recte inſtituta. Et ſi hæc habeas, poteris ſemper diem feſtum age„ re, & ſemper accedere.

S. Chryſoſt. Hom. 28.

Quæ ſui probatio ante ſacram Communionem neceſſaria?

S. Gregorius, ſeu quiſquis eſt Auctor Commentarii in lib. 1. Regum inter ejus Opera editi, explicans hæc verba Cantici Annæ, *Repleti prius pro panibus ſe locaverunt, & famelici ſaturati ſunt*, hunc locum negligentibus Altaris Miniſtris, & ſacrilegis Dominici corporis ſuſceptoribus accommodat: „ Qui nimirum comedunt, & ſaturari non poſſunt: quia etſi „ Sacramentum ore percipiunt, virtute Sacramenti nequaquam replentur. „ A virtute ergo illa Sacramenti ideo jejunant, quia prius repleti fuerant. „ Salutis quippe fructum non percipiunt in comeſtione ſalutaris hoſtiæ, „ qui ea, quibus ſe repleverant, flagitia portant in mente: Non ſaturan„ tur ergo niſi famelici: quia a vitiis perfecte jejunantes, divina Sacra„ menta percipiunt in plenitudine virtutis. Et quia ſine peccato electi „ etiam viri eſſe non poſſunt, quid reſtat, niſi ut a peccatis quibus eos „ humana fragilitas maculare non deſinit, evacuari quotidie conentur? „ Nam qui quotidie non exhaurit, quod delinquit, etſi minima ſunt pec„ cata, quæ congerit, paulatim Anima repletur, atque ei merito auſe„ runt fructum internæ ſaturitatis. Hac repletione nos evacuare Paulus „ inſinuans, ait, *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.* „ Quid enim eſt hoc loco probare, niſi evacuata peccatorum „ nequitia, ſe probatum ad Dominicam Menſam, & purum exhibere? „ De repletis etiam ſubdit: *Qui enim manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit.* „ Qui ergo quotidie delinquimus, quotidie ad Pœ„ nitentiæ lamenta curramus: quia ipſa ſola virtus eſt, quæ evacuat, „ quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc vere famelici ſaturan-

Lib. 2. in 1. Reg. cap. 1.

„ tur, quia quo studiosius mundantur lamento pœnitentiæ, eo uberiorem „ divinæ gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione.

Terribile Dei judicium in eos qui Corpus Christi indigne recipiunt.

S.Cyprian. lib. De Lapsis.

30. *Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Hæc publica executio est occulti judicii Dei in eos, qui Christi corpus indigne percipiunt. Hinc pleræque calamitates & privatæ, & publicæ. *Si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, vel præsentibus terreantur. Nec hic esse sine pœna possunt* indignarum communionum rei. *quamvis necdum venerit dies pœnæ. Plectuntur interim quidam, quo ceteri corriguntur. Exempla sunt omnium, tormenta paucorum.* De muliere lethalis criminis rea, quæ ad sacram Mensam latenter obrepsit, S. Cyprianus refert quod suo tempore contigit terribile Dei judicium. „ Non cibum, *inquit*, sed gla-„ dium sibi sumens, & velut quædam venena lethalia inter fauces & pe-„ ctus sanguinem admittens; angi, & anima exæstuante concludi postmo-„ dum cœpit. Et pressuram non jam persecutionis, sed delicti sui passa, „ palpitans & tremens & concidit. Impunitum diu non fuit nec occul-„ tum dissimulatæ conscientiæ crimen. Quæ fefellerat hominem, Deum „ sensit ultorem. *Alia subdit exempla non minus terribilia.* Et cum quæ-„ dam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis ten-„ tasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. „ Et alius, quia & ipse maculatus, Sacrificio a Sacerdote celebrato, par-„ tem cum ceteris ausus est latenter accipere; Sanctum Domini edere, „ & contrectare non potuit; cinerem ferre se apertis manibus invenit. „ Documento unius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur; nec „ immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando Gratia salu-„ taris in cinerem, sanctitate fugiente mutetur. Quam multi quotidie pœ-„ nitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immun-„ dis spiritibus adimplentur? Quam multi usque ad insaniam mentis ex-„ cordes, dementiæ furore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus sin-„ gulorum, cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum pœna sit „ varia, quam delinquentium multitudo numerosa. Unusquisque conside-„ ret, non quid alius passus sit, sed quid pati & ipse mereatur. Nec eva-„ sisse se credat, si eum interim pœna distulerit, cum timere plus debeat, „ quem sibi Dei judicis censura servavit.

Cassianus Collat. 22. cap. 5.

Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Infirmitates cupiditatum, languores animarum, somnus letargicus & mors peccati, multo magis timendæ, quam ægritudines, languores, & mors corporum. Hæc autem justo Dei judicio contingere indigne communicantibus certum est, tametsi interdum prospera valetudine ad seram usque senectutem vivant. *Multi*, inquit Cassianus, *qui cum illicita usurpatione præsumunt, infirmantur fide, & imbecilli sunt mente, passionum scilicet languoribus involuti, & dormiunt somno peccati, ab hoc sopore lethali nequaquam salutari sollicitudine resurgentes.*

Dei judicium prævenire debemus, nos ipsos judicando.

31. *Quod si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur.* „ Hoc est, „ inquit Cassianus, si nosmetipsos perceptione Sacramentorum, quotie-„ scumque peccati vulnere prævenimur, judicaremus indignos, impende-„ remus utique studium, ut per pœnitudinis emendationem ad ea digne „ possemus accedere, & non tanquam indigni, severissimis infirmitatum „ flagris castigaremur a Domino, ut vel sic compuncti ad remedia nostro-„ rum vulnerum recurramus, ne digni præsentis sæculi brevissima corre-„ ptione non habiti, in futuro simul cum hujus mundi peccatoribus con-„ demnemur. Quod etiam in Levitico evidenti denunciatione præcipitur: Levit. 22. 3.

Omnis

Omnis homo, qui acceſſerit de ſtirpe veſtra ad ea quæ conſecrata ſunt, & quæ obtulerunt filii Iſrael Domino, in quo eſt immunditia, peribit coram Domino. Ego ſum Dominus. „ Quiſquis ergo mortiferis inquinatus eſt peccatis, majorem in ſe ſeveritatem debet exercere, ut a ſeipſo judicatus, non judicetur a Domino. Aſcendat itaque homo adverſum ſe tribunal mentis ſuæ. Conſtituat ſe ante faciem ſuam, ne hoc ei poſtea fiat. Atque ita conſtituto in corde judicio, adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Inde quidam ſanguis animi confitentis per lacrymas profluat. Poſtremo ab ipſa mente talis ſententia proferatur, ut ſe indignum homo judicet participatione corporis & ſanguinis Domini: ut qui ſeparari a regno cœlorum timet per ultimam ſententiam ſummi Judicis, per Eccleſiaſticam diſciplinam a Sacramento cœleſtis panis interim ſeparetur. Verſetur ante oculos imago futuri judicii: ut cum alii accedunt ad Altare Dei, quo ipſe non accedit, cogitet quam ſit contremiſcenda, illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alii in mortem præcipitantur æternam. Ad hoc enim Altare quod nunc in Eccleſia eſt in terra poſitum, terrenis oculis expoſitum, ad Myſteriorum divinorum ſignacula celebranda, multi etiam ſcelerati poſſunt accedere: quoniam Deus commendat in hoc tempore patientiam ſuam, ut in futuro exſerat ſeveritatem ſuam. Ad illud autem Altare quo præcurſor pro nobis introiit Jeſus, quo Caput Eccleſiæ præceſſit, membris ceteris ſecuturis, nullus eorum accedere poterit; de quibus dixit Apoſtolus, *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt*. Solus enim Sacerdos, ſed plane ibi totus aſſiſtet, adjuncto ſcilicet corpore cui caput eſt, quod jam aſcendit in cœlum. Quomodo ergo in interiora veli, & in illa inviſibilia Sancta ſanctorum intrare audebit aut poterit, qui medicinam cœleſtis diſciplinæ contemnens, noluit pauliſper a viſibilibus ſeparari? Qui enim noluit humiliari, ut exaltaretur; cum exaltari voluerit, dejicietur; & in æternum ſejungetur ab æternis Sanctis, quiſquis hoc tempore per merita obedientiæ, & per ſatisfactionem pœnitentiæ non ſibi providit locum in corpore Sacerdotis. Qua enim fronte impudentiæ tunc volet averti faciem Dei a peccatis ſuis, qui nunc toto corde non dicit, *Quoniam facinus meum ego agnoſco, & peccatum meum ante me eſt ſemper?* „ Quo pacto, quæſo, Deus dignatur ignoſcere, quod in ſe ipſe homo dedignatur agnoſcere? .... Judicet ergo ſeipſum homo in iſtis voluntate, dum poteſt, & mores convertat in melius; ne cum jam non poterit, etiam præter voluntatem a Domino judicetur. Et cum ipſe in ſe protulerit ſeveriſſimæ medicinæ, ſed tamen medicinæ ſententiam, veniat ad Antiſtites, per quos illi ab Eccleſia claves miniſtrantur: & tamquam bonus jam incipiens eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodito, a Præpoſitis Sacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum: ut in offerendo ſacrificio cordis contribulati devotus & ſupplex, id tamen agat quod non ſolum ipſi proſit ad recipiendam ſalutem, ſed etiam ceteris ad exemplum. Ut ſi peccatum ejus, non ſolum in gravi ejus malo, ſed etiam in tanto ſcandalo aliorum eſt, atque hoc expedire utilitati Eccleſiæ videtur Antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuſet, non reſiſtat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem.

S. Auguſt. Serm. 351. alias 50. inter Homilias 50. c. 4. n. 7.

Pſal. 50. 5.

Quod ſi noſmetipſos dijudicaremus, non utique judicaremur. „ Debet uniuscujuſque mens & cauſas ſuas apud Dominum, & cauſas Domini contra ſe ſollicita inquiſitione diſcutere: debet caute penſare vel quæ ab eo

S. Gregor. M. lib. 25. Moral. cap. 5.

bona

„ bona perceperit, vel quæ mala bonis illius perverse vivendo rependerit.
„ Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Unde bene
„ Salomon, ait: *Cogitationes justorum, judicia*. Accedunt enim ad secreta- *Proverb. 12.*
„ rium judicis intra signum cordis: considerant quam districte quandoque
„ feriat, qui diu patienter exspectat. metuunt in his, quæ se egisse me-
„ minerunt, & puniunt flendo, quod per[illegible]asse se intelligunt: timent
„ subtilia Dei judicia, etiam de his, quæ in seme[illegible]sis intelligere fortasse
„ non possunt. Vident enim videri divinitus, quod ipsi [illegible] se per huma-
„ nitatem non vident: conspiciunt districtum Judicem, qui q[illegible] tardius
„ venit, eo severius percutit: Sanctorum etiam Patrum conventum cu[illegible]
„ eo pariter contemplantur, eorumque vel exempla, vel dicta, se contem-
„ psisse repræhendunt: atque in hoc secreto interioris judicii ipsa mentis
„ suæ executione constricti pœnitendo feriunt, quod superbiendo commi-
„ serunt. Ibi namque adversum se quicquid se impugnat, enumerant:
„ ibi ante oculos suos omne quod defleant, coacervant: ibi quicquid per
„ iram districti Judicis decerni possit, intuentur: ibi tot patiuntur suppli-
„ cia, quot pati timent; nec deest in hoc judicio mente concepto omne
„ ministerium, quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia
„ accusat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod judicium eo
„ certius punit, quo interius sævit: quia videlicet ab exterioribus non
„ accedit. Unusquisque enim cum caussam hujus examinis contra se ag-
„ gredi cœperit, ipse est actor, qui exhibet: ipse reus, qui exhibetur:
„ odit se, qualem fuisse se meminit; & ipse qui est, per semetipsum in-
„ sequitur illum qui fuit: atque ab ipso homine adversus semetipsum fit
„ quædam rixa in animo, parturiens pacem cum Deo.

32. *Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*. Deus miseretur peccatoris non solum ignoscendo peccata, verum etiam illa temporaliter puniendo. Castigando erudit & emendat in hac vita, quos æterna morte damnare non vult cum reprobis. *Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum*. Non solum donans peccata, sed etiam vindicans propitius fuisti. Videte Fratres mei, quid hic commendavit Psalmista. *Illi Deus irascitur, quem peccantem non flagellat. Nam cui vere propitius est, non solum donat peccata ne noceant in futurum sæculum: sed etiam castigat, ne semper peccare delectet*.

Psal. 98. S. August. in hunc Psal. n. 11.

C A P U T XII.

Sensus Litteralis.

1. DE *spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres*. De spiritualibus donis, seu charismatis externis Spiritus sancti, quæ in plurimos vestrum effusa sunt, vos ignorare nolo, quæ scire debetis, scilicet a quo, & quem ob finem vobis donata sint, quis eorum usus, quæ eorum præstantia, & quodnam sit vestrum, qui illis instructi estis, officium. „ In illis scilicet Ecclesiæ nascentis exordiis, plerisque eorum qui Evangelio „ crediderant, & salutari baptismate digni fuerant habiti, evidenter dabatur spiritalis gratiæ operatio. Et alii quidem variis linguis loquebantur, „ quas neque secundum naturam noverant, nec ab aliis didicerant: alii „ vero miracula faciebant, & morbis medebantur: alii propheticum do-

„ num

Bonus donorum spiritualium usus.

S. Chrysost. Homil. 29. Theodoret. Tom. 3. in hanc Epist. cap. 12.

„ num percipiebant, & futura prædicebant, atque interdum ea quæ oc„ culto fiebant manifeſtabant, inhabitantis gratiæ operationem revelantes.
„ Neque enim fieri poterat, inquit Theodoretus, ut qui dæmonum fraudi diutiſſime ſervierant, indoctis hominibus, & inopibus tam facile crederent, & ab eis veritatem diſcerent, niſi divina gratia evidenter appareret, & fidei veluti pignora miracula præberet. Hæc acceperant etiam Corinthii, ſed iis quæ data erant non uſi ſunt ut oportuit. Ad oſtentationem enim potius quam ad Eccleſiæ utilitatem & Dei gloriam, operationes gratiæ gratis datæ oſtendebant, præſertim vero donum linguarum, quo rite & debito ordine ſervato non utebantur. Alii dolebant de hujuſmodi ſpiritualibus donis non acceptis, aut quod minora aliis accepiſſent. Quamobrem operæ pretium duxit Apoſtolus noſter Corinthios, & in iis fideles omnes docere Spiritum-ſanctum eſſe hujuſmodi donorum auctorem, ejuſque arbitrio varie diſpenſari in Eccleſiæ membra, ad communem utilitatem: quod quidem hoc capite exequitur: deinde quod donum ceteris omnibus antecellat, & præ omnibus ſit expetendum..... Quod ſequentibus capitibus declarat. *De ſpiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres.* Spiritalia dona vocat, quia ſolius Spiritus ſancti opera ſunt, ſtudio ſeu induſtria humana nihil ad hoc conferente.

2. *Scitis quoniam cum Gentes eſſetis, ad ſimulachra muta, prout ducebamini euntes.* Propria noſtis experientia, quod cum adhuc ethnici eſſetis, ad ſimulachra ſeu idola, ut vocis, ita intellectus expertia, ibatis ſacrificaturi, abducti more pecudum, tum dæmonis impulſu, tum inſtitutione majorum, & ſacrificulorum, ac Principum auctoritate, tum curioſitate inſtigante, & ſpe diſcendi futuros eventus a Vatibus arreptitiis, qui dæmonis impulſu, emota mente, illa quandoque prædicebant, permittente Deo, quibus eventus reſponderet. „ Non ſic Prophetæ noſtri. Prædicebant enim „ futura, aut revelabant occulta, cum intelligentia & libertate. Erat in „ eorum poteſtate & dicere & non dicere: non eos premebat neceſſitas, „ ſed honorabat poteſtas. Propterea & fugit Jonas, & differebat Ezechiel, „ & excuſabat Jeremias. Deus autem non eos agebat cum neceſſitate, „ ſed conſilio, adhortatione, minis impellebat ad loquendum quæ ſuggerebat; non menti tenebras offundens, quod proprium dæmonis eſt, ſed „ illuminans. Et id quidem primum arioli ſeu vatis dæmonum & veri Prophetæ a Spiritu ſancto afflati diſcrimen.

Arioli ſeu vatis dæmonum, & veri Prophetæ diſcrimen.

S. Chryſoſt. Hom. 29. Theophyl. Oecumen.

3. *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jeſu. Et nemo poteſt dicere Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto.* Vobis igitur a priſtina ignorantia & idolorum ſervitute liberatis declaro quod nemo ex afflatu Spiritus ſancti loquens, Jeſu maledicit & illum execratur. Alterum id diſcrimen eſt, quo Prophetæ Dei a vatibus dæmonis dignoſcebantur. Non ſolum apud Gentiles, ſed etiam apud Judæos, circumvagabantur arioli, pythones, magi, præſtigiatores Exorciſtæ, qui ſe cœleſti virtute donatos jactarent, futurorum prædictionem ſponderent, & prodigia edere viderentur. At certum ſe habere, ait Apoſtolus noſter, hoſce homines non loqui, non agere, non agi Spiritu Dei, quia Jeſu maledicunt, nomen ejus execrantur, Chriſti fidem & doctrinam deteſtantur & probris inceſſunt. Et nemo poteſt ſincero & pio cordis affectu confiteri Jeſum eſſe Dominum, Chriſtum a Deo promiſſum & datum, verum Deum, Dei Filium, Mediatorem ac Redemptorem ſuum, niſi ex dono, revelatione, & motione Spiritus ſancti. Confer cum 1. Joannis 4. 2. *In hoc cognoſcitur Spiritus Dei: omnis ſpiritus qui confitetur Jeſum Chriſtum in car-*

in carne venisse, ex Deo est: & omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus.

4. 5. 6. *Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Varia sunt dona spiritualia, seu gratiæ gratis datæ, & ita divisæ sunt in Ecclesia, ut hæc uni, illa alteri detur; sed ab uno fonte sunt, scilicet a Spiritu sancto, & ad unum finem referuntur, scilicet ad communem Ecclesiæ utilitatem & ædificationem. *Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus.* Et varia sunt ministeria & officia ad Ecclesiæ regimen destinata, Apostoli, Evangelistæ, Episcopi, Presbyteri, Diaconi. Pertinet enim ad perfectionem & decorem Ecclesiæ ut in ea universa ministeria sint: quorum typi erant varii ordines ministrantium, quos Regina Saba in Aula Salomonis Regis admirata est. Omnes tamen uni Domino Jesu Christo Ecclesiæ sponso & capiti serviunt, per quem omnia, & nos per ipsum. *Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Et facultates potentes & efficaces (Græce ἐνεργημάτα) operandi supernaturalia, ut edendi miracula, variæ sunt, idem vero Deus omnipotens Pater, qui cum Filio & Spiritu sancto intime & indivise operatur omnia in omnibus caussis secundis ut prima causa movens & ita impel-„ lens ad motum atque actionem, ut quamvis causarum secundarum ef-„ ficientiam non impediat, præveniat tamen, cum ejus occultissima vis „ ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur, *Attingat a* „ *fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suaviter.* Gratias seu dona spiritualia Spiritui sancto, qui amor est Patris & Filii, congrue tribuit Apostolus: quia ex amore procedit quod aliquid gratis detur. Ministeria vero tribuit Filio tamquam Domino. Operationes tandem Patri tamquam primo omnium principio & fonti totius deitatis.

> Gratiarum gratis datarum & Ministeriorum varietas in Ecclesia.
>
> 3. Reg. 10.
>
> Catechismus Concil. Trid. P. 1. Art. 1. n. 24. S. Thomas, Lect. 1.

7. *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Cuicumque datur aliquod hujusmodi donorum conspicuorum, & Spiritus sancti præsentiam testantium, ad utilitatem Ecclesiæ confertur. Manifestatur autem Spiritus sanctus per dona illa spiritualia, quæ Theologi gratias gratis datas appellant, dupliciter: vel ut inhabitans Ecclesiam, & docens & sanctificans eam, verbi gratia cum peccator, cujus animum Spiritus sanctus non inhabitat, facit miracula ad probandam veritatem fidei quam prædicat. Unde Apostolus noster ad Hebræos 2. 4. scribit, prædicationem fidei fuisse confirmatam *contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus, secundum suam voluntatem.* Vel manifestatur Spiritus sanctus ut inhabitans eum, cui dona illa eximia conferuntur; unde Act. 6. de Stephano primo Diacono scriptum est: *Stephanus plenus gratia, faciebat prodigia & signa magna in populo.* Sic autem non conferuntur hujusmodi spiritualia dona nisi Sanctis.

> S. Thomas, Lect. 2.

8. *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ.* Huic quidem datur a Spiritu sancto gratia de Christianæ Religionis Mysteriis, & de omnibus quæ ad doctrinam fidei & pietatis spectant, opportuno tempore disserendi ex altissimis causis, qualis gratia Apostolis, & Protomartyri Stephano, & aliis collata est. De qua superius scribit Apostolus noster: *Sapientiam loquimur inter perfectos.*

Alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum. Alter ab eodem Spiritu accipit donum loquendi cum scientia de rebus Christianæ Religionis, adhibendo non modo argumenta ex sacris Litteris deprompta, sed ratiocinia, comparationes, exempla ex Philosophia sæculari & rebus humanis quæsita, & ad persuasionem vel explicationem dogmatum fi-

S. Auguſt. lib. 14. De Trinit. cap. 1. n. 3.

dei aut Moralis Evangelicæ accommodata. Rerum divinarum ſcientiam proprie ſapientiam nuncupari, humanarum autem proprie ſcientiæ nomen obtinere, „ S. Auguſtinus docet: non utique quicquid ſciri poteſt in rebus „ humanis, ubi plurimum ſupervacaneæ vanitatis & noxiæ curioſitatis „ eſt, huic ſcientiæ tribuens; ſed illud tantummodo quo fides ſaluberri-„ ma, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, „ roboratur: qua ſcientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipſa „ fide plurimum. Aliud eſt enim ſcire tantummodo quid homo credere „ debeat propter adipiſcendam vitam beatam, quæ nonniſi æterna eſt: aliud „ autem ſcire quomodo hoc ipſum & piis opituletur, & contra impios defen-„ datur, quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus. “

9. *Alteri fides in eodem Spiritu*. Alteri confertur ab eodem Spiritu ſancta fiducia, qua Deum per ipſum editurum miracula confidit ad ædificationem Eccleſiæ. Non enim de fide dogmatum, quæ omnibus Chriſtianis communis eſt, ſed de fide miraculorum, quæ donum eſt extraordinarium, paucis datum, Apoſtolus loquitur, de qua proximo Cap. ſcribit, *Et ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam*, &c. de qua Chriſtus Matth. 17. 19. *Amen dico vobis, Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis*. Hæc fides miraculorum mater, de quibus ſubdit: *Alii gratia ſanitatum in uno Spiritu*. Alter ab eodem Spiritu accipit donum curandi morbos etiam inſanabiles, plenamque & integram ſanitatem ſubito reſtituendi infirmis, nullo remedio naturali adhibito.

S. Chryſoſt. Theodoret.

10. *Alii operatio virtutum*. Alii tribuitur donum edendi miracula inſigniora & eminentiora, quæ ſola facti magnitudine perſuadere poſſunt hæc Dei virtute fieri, qui falſitatem ſuo teſtimonio confirmare non poteſt, qualia ſunt mortuos ſuſcitare, cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis loquelam, claudis greſſum reſtituere, dæmones e corporibus ejicere, &c. Incredulos etiam & inobedientes ſolo verbo, imperio, ſeu prece ad Deum fuſa excæcare, interficere, ut Paulus Elymam Magum excæcavit, ut Petrus Ananiam & Saphiram extinxit; & Simonem Magum in aere volitantem, & Romanis illudentem proſtravit. *Alii Prophetia*. Donum futura prædicendi, quale Agabo, & filiabus Philippi Diaconi Virginibus, & aliis, temporibus Apoſtolorum conceſſum eſt; & reconditiores ac obſcuriores Scripturarum, præſertim Propheticarum ſenſus intelligendi, eruendi, explicandi. *Alii diſcretio ſpirituum*. Donum ſive facultas ſpiritualis & ſupernaturalis ad diſcernendum inter varios motus, a quo ſpiritu proveniant, bono an malo, ſive ad mores ſpectent, ſive ad doctrinam: ſive quis interius & inviſibiliter moveatur & excitetur, ſive exterius per homines docentes & conſulentes, aut per Angelos ſenſibiliter loquentes vel apparentes. Ad hoc pertinet dijudicatio Prophetiarum, a quo ſpiritu proficiſcantur ea quæ tanquam Prophetiæ proferuntur in medium, utrum a Dei Spiritu, an a dæmone, an ab humana mente vel imaginatione. Qua de re Apoſtolus noſter cap. 14. hujus Epiſtolæ ſcribit: *Prophetæ duo aut tres dicant, & ceteri dijudicent*. Et 1. Theſſalon. 5. *Spiritum nolite extinguere: Prophetias nolite ſpernere. Omnia probate: quod bonum eſt tenete*. Item Judicium de inſpirationibus, de privatis viſionibus, revelationibus, apparitionibus, de conſolationibus & deſolationibus animarum, de extaſibus & raptibus. *Alii genera linguarum*, Donum loquendi variis ac peregrinis linguis, pro varietate gentium & hominum quibus doctrina Chriſtianæ Religionis tradenda aut exponenda erat. *Alii interpretatio ſermonum*, ſive ipſarum lingua-

Cardinal. Bona lib. ſingulari De Diſcretione Spirituum.

guarum. Cum enim auditores plurimi linguam peregrinam non intelligerent, interpres linguarum alia lingua ipsis nota interpretabatur sermonem, seu viva voce, seu scripto, ut omnibus utilis esse posset. Secundum Græcum Textum & Syriacam Versionem, legendum esset, *Alii interpretatio linguarum*, quam lectionem Tertullianus, & S. Hilarius retinent, & ipse textus Apostoli nostri juvat in fine istius capitis: *Numquid omnes linguis loquuntur? Numquid omnes interpretantur?* Et cap. 14. 5. *Nam major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.* Ceterum idem est Vulgatæ nostræ sensus. *Interpretationem sermonum* alii donum exponendi Scripturarum loca difficilia & obscura intelligunt, ut S. Thomas Lectione 2.

Tertullian. lib. 5. Com. Marcion. c. 8. S. Hilar. lib. 8. De Trinit. cap. 29. & 30. S. Joan. Chrysost. Hom. 29.

11. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Hæc omnia in homine operatur unus atque idem Spiritus sanctus, amor subsistens Patris & Filii, cui proinde bonitas, & ex ea fluens distributio donorum convenienter adscribitur, quamvis ab omnibus Sanctissimæ Trinitatis Personis indivisim conferantur. Hæc autem dona dividit singulatim quibus vult, & quomodo vult, plena potestate, ut summus Dominus. Ex hoc loco Spiritum sanctum esse Deum Patri & Filio æqualem, colligitur; nec solam energiam seu operationem, sed Personam subsistentem, & liberrime operantem. *Non est ergo dubium*, ait S. Ambrosius, *quin ea quæ operatur Pater, operetur & Spiritus. Nec ex præcepto, sicut qui corporaliter audit, operatur: sed ex voluntate, qui sui est liber arbitrii, non alienæ famulus potestatis. Non enim quasi jussus obtemperat, sed quasi largitor suæ moderator est largitatis.*

Spiritus sancti divinitas.

S. Ambros. lib. 2. De Spiritu sancto, cap. 12. n. 140.

12. *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus.* Sicut enim corpus hominis unum est, & membra habet multa, singula suis usibus & officiis destinata: Omnia autem membra corporis cum multa sint, unum tamen corpus sunt naturale simul juncta: ita etiam Christus, quatenus caput simul est & corpus, id est cum Ecclesia sua conjunctus, unum est corpus mysticum ac spirituale, multa habens membra, quæ mutuam sibi præstant operam, ac mutuis egent auxiliis. *Totus Christus caput & corpus est. Caput unigenitus Dei Filius, & corpus ejus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne una.*

S. August. lib. De Unitate Ecclesiæ contra Donatistas, c. 4.

13. *Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus.* Etenim nos omnes unius Spiritus sancti virtute & efficacia per baptismum sanctificati, unum corpus Christi mysticum facti sumus, nulla habita ratione generis & conditionum. Et omnes in Eucharistia uno potu cœlesti, scilicet Christi Sanguine potati sumus, ut unius Spiritus gratiam hauriremus. Vel, *potati sumus*, dixit per metaphoram sumptam ab arboribus, quæ eodem fonte irrigantur. Unus igitur Spiritus potavit nos, & irrigavit, & unum corpus effecit.

S. Chrysost. Homil. 30. Theophylact.

14. 15. 16. *Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.* Non unum aliquod membrum, quamvis excellens, facit corpus, sed cuncta simul. *Si dixerit pes, Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Elegans personarum fictio in membris corporis naturalis, membris corporis mystici, quæ personæ sunt, erudiendis accommodata. Querelæ erant inter Corinthios propter donorum & ministeriorum disparitatem. Qui minora dona acceperant, aut inferioribus ministeriis erant deputati, aliis invidentes, conquerebantur quasi nullum haberent

Membrorum corporis mystici, sicut & naturalis, varia officia & functiones.

rent in Ecclesia locum. Illos redarguit Apostolus noster apta & pulchra similitudine membrorum corporis naturalis. An, inquit, justa esset querimonia pedis, si diceret, Non sum membrum corporis, quia non sum manus, sed infirmum teneo locum, terram calco, totam corporis machinam pondusque sustineo? Injusta certe expostulatio esset. Ita in corpore mystico, qui inferioribus officiis & ignobilioribus ministeriis deputati sunt, inique obmurmurant & invident iis qui nobiliorem locum obtinent, & honoratioribus ac præstantioribus officiis ac ministeriis funguntur. *Et si dixerit auris, Quoniam non sum oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Sic in corpore Christi mystico membrorum varietas est, officia & ministeria disparia; Doctores oculi, aures sunt discipuli; & hi, & illi ejusdem corporis membra sunt, variis licet functionibus destinata.

17. 18. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Si totum corpus oculus esset, ubi aures? si totum auris, ubi nares? organorum diversitas ad varios usus diversasque functiones requiritur, & suo quæque loco membra & organa corporis naturalis disposita esse oportet ad illius integritatem & decorem. Ita & membra corporis mystici, scilicet Ecclesiæ. *Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.* At vero Deus membra collocavit in corpore, & singula conveniente loco & ordine disposuit, suas unicuique functiones attribuens ad usum, decorem & utilitatem totius corporis, non ex necessitate naturæ, sed pro suæ voluntatis arbitrio, a quo ut a summo, omnipotente, & sapientissimo opifice tota natura est, & cujus providentiæ subditus omnis modus ordo & operatio naturæ. Ita Deus varia membra, dona, officia in corpore mystico Ecclesiæ constituit, distribuit, disposuit, sicut voluit.

19. 20. *Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?* Si omnia membra unum membrum essent, verbi gratia oculi, quomodo constaret humani corporis integritas, quæ membrorum & organorum varietatem ad diversos usus & functiones necessario postulat? Si ergo omnia Ecclesiæ membra ejusdem essent dignitatis, iisdemque donis instructa, iisdem functionibus destinata, quomodo Ecclesia corpus esset Christi? *Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.* Verum in homine multa sunt membra, quæ corpus unum constituunt. Ita & in corpore Mystico, scilicet in Ecclesia, multitudo & varietas membrorum ac officiorum, ad ejus integritatem ac decorem ex institutione Christi, qui illam formavit, omnino necessaria est.

Membra Ecclesiæ mutua indigent opera.

21. 22. *Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo; nec iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii.* Membra mutuis egent officiis, & ministeriis. Etsi alia nobiliora, alia tamen sunt necessaria. Manus oculo succurrit, illum curat, illum defendit, & toti corpori, cujus pars est oculus, alimenta subministrat. Capiti membrorum corporis præstantissimo necessarii sunt pedes, ut cum toto corpore loco moveatur ad vitandum noxia, ad prosequendum utilia: ita in Ecclesia, quæ nobiliora membra sunt, aliorum opera indigent ad mystici corporis utilitatem, regimen, & sanctificationem. Qui ergo majora dona acceperunt, ne alios despiciant, sed tamquam membra necessaria honorent. Solus Christus supremum Ecclesiæ caput dicere membris potest, *Non estis mihi necessaria*. Caput ministeriale & vicarium, scilicet Petrus, aut Petri successor Romanus Pontifex, Ecclesiæ præsidens universæ, illamque sub Christo Domino Pontifice futurorum bonorum, vitam & spiritum membris omnibus subministrante, visibiliter regens,

gens, non potest dicere ceteris membris, quamvis infirmum locum tenentibus, Non estis mihi necessaria, opera vestra non egeo, mihi ipsi sufficio. *Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse*, ut cerebrum, jecur, venter, &c. quæ facilius læduntur, *necessaria sunt*, magis necessaria ad vitam corporis conservandam.

23. 24. *Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis*, ut femora, pedes, & quæ egerendis excrementis serviunt, *his honorem abundantorem circumdamus*, hæc majori cura contegimus, & vestimentis ornamus: *& quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.* „ Et partes, quas a „ pudore nominamus, diligentiori studio & honestate circumtegimus. „ Membra illa non dehonestavit habitudo, in qua est solertia creantis; sed „ libido, in qua est pœna peccantis. Quamobrem ea inhonesta dixit Apo„ stolus propter legem in eis repugnantem legi mentis, quæ de peccato ac„ cidit; non de prima nostræ institutione naturæ. Et tamen contributum „ est divinitus sensui naturali, ut quod dehonestavit concupiscentia, conte„ gat verecundia. " Id vocat Apostolus noster abundantiorem honestatem. *Honesta autem nostra nullius egent.* Membra autem quæ honesta sunt, ut facies, os, oculi, manus, non egent honestate velaminis, quia nihil habent quod oculos aut pudorem offendat: *Sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem.* Deus ita contemperavit corpus, & tam apto ordine membra in eo disposuit, & collocavit, ut minus honestis major honos eo auctore tribueretur, ea contegendo & velando. Honestas adhibetur inhonestis, ait S. Augustinus, cum rationalis naturæ sensu ipso verecundante velantur. Eorum quippe honestas & honor est velamentum, tanto abundantius, quanto magis inhonesta sunt.

S. August. lib. 4. Contra Julianum, cap. 16. n. 80. & lib. 2. Retract. cap. 7. n. 3.

25. 26. *Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.* Figurata locutio est. Supplementum illud honoris, ut membris ignobilibus & inhonestis plus honoris tribuatur, a Deo constitutum est, ne sit dissidium in corpore. Ita in corpore mystico, scilicet in Ecclesia, Deus varia membra ita contemperavit ac disposuit, ut aliorum ignobilitatem, imperfectionem, dedecus, ab aliis honore quodam atributo tegi voluerit, nullum omnino contemni aut negligi, sed omnia & singula membra mutuam sibi opem ferre. Sic cum spina pedi inhæserit, totum corpus dolet, caput inclinat, dorsum flectitur, venter & femora contrahuntur, oculi intuentur, lingua queritur, manus admovetur & succurrit. Id ipsum in corpore mystico fieri necesse est ad conservandam unitatem. *Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* Sive membrum unum dolorem aliquem patitur, condolent & compatiuntur cetera, *sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.* Sive unum membrum bono aliquo afficitur, quod fieri solet eis quos honoramus, si bene disponitur & lætatur, velut dum ex ægro fit sanum, ex imbecillo robustum, congaudent cetera membra. Idem in corpore mystico fieri oportet.

27. *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.* Vos omnes simul, id est, Ecclesia, estis corpus Christi mysticum, & membra corporis in quo Christus caput est. Confer cum Ephes. 5. 30. *Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.* Cujus typus in Evæ formatione præcessit, de qua Adam ait: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Vel, *membra de membro*, id est, commembra, in eodem corpore mystico sibi cohærentia, & communicantia, ac a se mutuo dependentia, singuli estis. Confer cum Roman. 12. 4. 5. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem a-*

Genes. 2.

ctum habent: ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Sed minime diſſimulandum eſt, mendum hoc loco videri in Vulgata noſtra, quæ cum Græco Textu non conſentit. Latinus interpres legit procul dubio, καὶ μέλη ἐκ μέλȣς, id eſt, *membra de membro*. Sed Græci Codices ſummo conſenſu habent, καὶ μέλη ἐκ μέρȣς, *& membra ex parte*. Librariorum forte oſcitantia, μέρȣς in μέλȣς, mutatum eſt. Syriaca Verſio Græcis Codicibus concordat: *Vos autem corpus Chriſti eſtis, & membra in loco veſtro*. Græcum Textum ſic interpretatur Theodoretus: *Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra ex parte. NON enim vos ſoli, ſed omnes qui in univerſo orbe terrarum crediderunt. Propterea enim adjecit illud*, EX PARTE. Ante illum S. Joannes Chriſoſtomus: *Quid eſt, Ex parte? Quod ad vos quidem attinet, & quantum conſentaneum eſt eſſe partem ex vobis ædificantem. Nam quoniam dixit corpus; totum autem corpus erat non quæ apud Corinthios erat Eccleſia, ſed quæ ubique per totum orbem terræ, propterea dixit, Ex parte. Hoc eſt, Eccleſia quæ eſt apud vos & pars Eccleſiæ quæ ſita eſt ubique, & corporis quod conſiſtit per omnes Eccleſias. Quamobrem æquum eſt ut non ſolum inter vos, ſed etiam cum omni Eccleſia in orbe terræ, pacem habeatis: ſiquidem eſtis membra totius corporis.*

Vulgata noſtra cum Græcis Codicibus hoc loco non omnino concordat.

S. Chryſoſt. Homil. 32.

Theophylactus: *Quia non ipſi ſoli conſtituebant corpus Chriſti, ſed omnes in univerſo terrarum orbe fideles*, dixit, *& membra ex parte*. Hoc eſt, *quoad Eccleſiam quæ apud vos eſt, corpus Chriſti eſtis, quatenus integra Eccleſia: quod vero Catholicam per univerſum orbem Eccleſiam, cujus corpus ex omnibus paſſim Eccleſiis conſtat, caput habens Chriſtum, membra eſtis, eo quod reſpectu illius, pars ſitis*. Oecumenius: *Omnes quidem ubicumque locorum ſint fideles, ſunt corpus Chriſti; vos autem, Corinthii, membra ex parte. Neque enim ſoli eſtis totum corpus, ſed membra eſtis: & neque omnia, ſed ex parte. Per hoc autem oſtendit jam diſperſum eſſe in majori parte Univerſi Evangeliam ac fidem.*

28. *Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia primum Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum.* Membrorum Eccleſiæ dignitatem æſtimari vult Deus ex loco quem illis conſtituit, donorum excellentiam ex ordine quo illa recenſet, qui illorum auctor & verus æſtimator eſt. Primum autem in Eccleſia locum Apoſtolis dedit, quos donis omnibus ornavit. „ Nomine autem Apoſtolo„ rum non ſolos duodecim, ſed etiam ſeptuaginta duos Diſcipulos ſigni„ ficat, & eos qui poſtea eamdem gratiam ſunt adepti. Nam & ipſe „ Paulus poſtea vocatus eumdem ordinem conſecutus eſt, & Barnabas, „ & alii innumeri, qui Eccleſias fundarunt. Unde Epaphroditum Apoſtolum Philippenſium Paulus ipſe vocat in ea quam ad illos ſcripſit Epiſtola. *Secundo Prophetas*. Apoſtolis honore proximos, quo nomine non illos vult intelligi qui ante gratiam, inquit Theodoretus, id eſt qui tempore veteris Legis Chriſtum venturum prænuntiarunt, de quibus ait: *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem*; ſed qui in gratia, id eſt, poſt Novæ Legis promulgationem & miſſionem Spiritus ſancti futura prædicebant, aut Scripturas ex divina inſpiratione exponebant; quo in ordine fuerunt Agabus, quatuor Philippi filiæ, Prophetæ Antiochenæ Eccleſiæ, & alii. *Tertio Doctores*, qui donum habebant doctrinam fidei & morum exponendi in Eccleſia, non ex ſola Dei revelatione, ſed ex eminenti eruditione „ ſtudio etiam comparata. Doctor enim ex ſe quoque multa loquitur, „ con-

Ordo membrorum Eccleſiæ & donorum.

Theodoret.

Philipp. 2. 25.

Luca 16. 16.
Act. 13. 1.
Act. 15. 32.
Act. 21. 9. 11.

S. Chryſoſt. Homil. 32.

„ convenientia tamen divinis Scripturis, ait S. Chryſoſtomus. *Deinde virtutes*, id eſt, eos per quos fiunt majora miracula a naturæ ordine & potentia remotiora, ut illuminatio cæcorum, reſurrectio mortuorum, &c. *Exinde gratias curationum*, id eſt, eos quibus collatum eſt donum ſanandi ægrotos. „ Donum doctrinæ præpoſuit dono miraculorum, docens propter „ hanc illa eſſe, non hanc propter illa, ut Theodoretus obſervat. Do„ ctrina enim ſalutem procurabat: ſed quoniam abſque miraculis illam „ non recipiebant, neceſſario miracula veluti pignora quædam dabantur „ eis qui verbum fidei audiebant. " *Opitulationes*. Qui donum accepere opitulandi fratribus pauperibus, infirmis, auxilio, conſilio, ſolatio, bonis fortunæ deſtitutis. *Gubernationes*. Id eſt, eos qui donum accepere recte adminiſtrandi & diſpenſandi res temporales Eccleſiæ, ſive oblationes, collectas, eleemoſynas, depoſita pietatis, egenis alendis humandiſque, & pueris ac puellis, re ac parentibus deſtitutis, viduis, & ſenibus ſuſtentandis deſtinata. Opitulationum nomine illos intelligit S. Thomas, qui majoribus Prælatis ſive Epiſcopis opem ferunt in Eccleſiæ regimine, ſicut Archidiaconi, & in hoc opitulationum ordine Clementem & ceteros Pauli adjutores collocat, de quibus ſcribit ad *Philipp.* 4. 3. Gubernationum vero nomine ſecundi ordinis Sacerdotes, quibus committitur gubernatio particularium plebium, quos Parochos ſeu Curatos appellamus. *Genera linguarum*. Eos quibus a Deo datum eſt ut variis linguis loquantur ad Evangelicæ doctrinæ propagationem adjuvandam, *Interpretationes ſermonum*. Eos qui donum habent linguas ipſas interpretandi, ad inſtitutionem auditorum qui illas non intelligunt. Hæc verba abſunt a Græco Textu & a Verſione Syriaca, & Græci commentatores obſervant Apoſtolum genera linguarum ultimo loco poſuiſſe, quia de eo ſibi valde placebant Corinthii, & eo ad oſtentationem, non ad neceſſitatem utebantur. Verumtamen Vulgatam noſtram ex vetuſtiſſimis Codicibus Græcis melioris notæ expreſſam, in quibus hæc verba extabant, conſtat ex eo quod Verſui ſequenti non deſit in ipſis Codicibus Græcis ſententia huic Verſionis Latinæ commati reſpondens, *Numquid omnes interpretantur?* & ex divina S. Hieronymi Bibliotheca.

Theophylact.

S. Thomas, Lect. 3.

29. 30. *Numquid omnes Apoſtoli? Numquid omnes Prophetæ? Numquid omnes Doctores? Numquid omnes virtutes? Numquid omnes gratiam habent curationum? Numquid omnes linguis loquuntur? Numquid omnes interpretantur?* Repetitis illis interrogationibus ſignificat Apoſtolus, ut in humano corpore, ita in Eccleſia, diverſorum membrorum officia eſſe debere, nec omnia dona ſingulis conferri debuiſſe, ſed dividi prout Dei ſapientiæ & voluntati viſum eſt, conſolatur etiam eos qui ſibi minora dona videbantur accepiſſe, docetque fieri non poſſe ut omnes eadem habeant, quod ſe mutuo indigeant, ſicut membrum alterum alterius auxilio indiget.

31. *Æmulamini autem chariſmata meliora.* Si dona deſideratis, optima & Eccleſiæ utiliora ſtudioſe expetite, & a Deo poſtulate. *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro.* Verumtamen longe excellentiorem donis omnibus vivendi rationem vobis jam demonſtrabo, qua ad Deum, ad ſanctitatem, & gloriam æternam certiſſime tendatis, qua donis acceptis bene uti, & meliora conſequi a Deo poſſitis, ſi id ejus gloriæ, Eccleſiæ utilitati, & ſaluti veſtræ expediat. Hæc autem via caritas eſt, de qua ſequenti capite Apoſtolus noſter agit.

CAPUT XII.

Sensus Moralis.

Donorum & talentorum a Deo acceptorum bonus usus.

1. DE *spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres*. Dona prophetiæ; miraculorum, linguarum, &c. non accipiunt modo Christiani, ut passim accipiebant plerique in Ecclesiæ nascentis exordiis, quia jam fundata & propagata Ecclesia est, & satis superque confirmata fides (tametsi semper in Ecclesia sint hujusmodi dona, seu gratiæ gratis datæ) Verum unusquisque fidelium dona aliqua & talenta spiritualia, quamvis non extraordinaria & miraculosa, a Deo accepit, sive ad propriam sanctificationem, sive ad Ecclesiæ, aut proximorum utilitatem, sive ad utrumque finem: & plurimum cujusque interest ad salutem nosse principium, finem, rectum usum hujusmodi donorum & talentorum, verbi gratia, auctoritatis, scientiæ, verbi Dei prædicandi, doctrinam sacram & Scripturas divinas exponendi, opitulandi & succurrendi proximis consilio, solatio, eleemosynis, &c. *Nolo vos ignorare*. Pessimum enim est ingrati animi vitium ignorare beneficia accepta. Ut igitur homo Deo non sit ingratus, ad spiritualia dona & talenta sibi a Deo collata attendere debet, ut illis recte utatur ad ejus gloriam, & propriam sanctificationem, quæ ipsius voluntas est. Unde Apostolus noster cap. 2. hujus Epistolæ ait: *Spiritum accepimus, qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis*. Hinc Isaiæ 5. Dominus ait: *Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*, rerum scilicet spiritualium. „ Nullus est qui veraciter dicat, Talentum minime accepi, non est unde rationes ponere cogar. Talenti enim nomine, cuilibet pauperi etiam hoc ipsum reputabitur, quod vel minimum accepit. Alius namque accepit intelligentiam, prædicationis ministerium debet ex talento. Alius terrenam substantiam accepit, erogationem talenti debet ex rebus. Alius nec internorum intelligentiam, nec rerum affluentiam accepit, sed tamen didicit artem qua pascitur, ipsa ars ei in talenti acceptionem reputatur. Alius nihil horum assecutus est, sed tamen familiaritatis locum apud divitem meruit, talentum profecto familiaritatis accepit. Si ergo nihil ei pro indigentibus loquitur, pro talenti retentione damnatur. Habens ergo intellectum, curet omnino ne taceat. Habens rerum affluentiam, vigilet ne a misericordiæ largitate torpescat. Habens artem qua regitur, magnopere studeat ut usum atque utilitatem illius cum proximo partiatur. Habens loquendi locum apud divitem, damnationem pro retento talento timeat, si cum valet, non apud eum pro pauperibus intercedit. Tantum quippe ab unoquoque nostrum venturus Judex exiget, quantum dedit. Consideremus ergo quæ accepimus, atque in eorum erogatione vigilemus. Nulla nos a spiritali opere terrena cura impediat, ne si in terra talentum absconditur, talenti Dominus ad iracundiam provocetur. Considerent qui majora dona acceperunt, quod, cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum, *Tanto ergo esse humilior, atque ad serviendum promptior quisque debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione*.

S. Thomas, lect. 1.

S. Gregorius M. Hom. 9. in Evangel.

Ipsos inter Christianos pauci qui suum Idolum non habeant.

2. *Sciti quoniam cum Gentes essetis, ad simulachra muta, prout ducebamini, euntes*. Heu! quot Christiani gentiliter vivunt? Quid illis prodest simulachra aurea & argentea non colere, si aurum, argentum, vanos honores sæculi, voluptates, alias creaturas, idola sibi faciant, in quibus

bus finem ultimum sibi constituunt, quibus frui volunt, relicto Deo, illis inhærentes amore propter se ipsas, in illis habentes fiduciam. Nonne *avaritia* est *simulacrorum servitus?* Nonne *aurum & argentum principes materiæ cultus secularis*? Nonne divites plerique *sperant*, *in incerto divitiarum*? Nonne cor ipsis apponunt, sive illis cor suum devovent? Romani quarum exquisita superstitio tantam falsorum numinum multitudinem consecravit, nullum templum, nullas aras pecuniæ consecrarunt, ut observat satyricus Poeta: 1. Thessalonic. 2. 5. Tertullian. 1. Tim. 6. 17.

—— *Etsi funesta pecunia templo* Juvenalis.

Nondum habitas, nullas nummorum extruximus aras. Nil mirum, si quidem tot habet templa, quot avarorum hominum corda. *Nefandorum idolorum cultura omnis mali causa est*. Nonne *Radix malorum omnium cupiditas*? Pauci qui suum idolum non habeant, alii corporale, alii spirituale. Nullum idolum habet unusquisque periculosius quam seipsum. Amor proprius idolorum omnis generis est artifex. Alia muta, alia loquacia. Ad illa ducuntur homines, immo rapiuntur impetu cupiditatum suarum. Vecordi juveni *occurit mulier habitu meretricio, præparata ad capiendas animas, garrula & vaga .... aprehensumque deosculatur, & procaci vultu blanditur .... Irretivit eum multis sermonibus. & blanditiis labiorum protraxit illum. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur: donec transfigat sagitta jecur ejus: velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animæ illius agitur*. Sap. 14. 1. Tim. 6. Proverb. 7.

3. *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto*. Victricis Christi gratiæ imperium agnoscamus, qua præventi & adjuti, numquam ab illo per peccatum mortale separamur, quod est anathema, sive separatio a Christo Jesu, Isai. 15. *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum*. Gratiam ergo Christi invocemus, ab ea pendere, ab ipsa regi & agi amemus, in ea confidamus, Spiritus sancti ductum & impulsum sequamur, non cæcum impetum cupiditatum nostrarum. *Et nemo potest dicere Dominus Jesus*, ita ut non solum ore confiteatur, sed etiam corde ipsum revereatur ut Dominum, & opere ipsi obediat ut Domino, nisi Spiritum sanctum in se inhabitantem habeat. „Dicere, *Dominus Jesus*, „ etiam videntur illi, qui non hoc quod voce proferunt & intellectu cernunt, & voluntate agunt, sed voce tantum sonant: secundum quem „ modum Dominus ait, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. Vere autem ac proprie illi dicunt, a quorum voluntate ac mente non abhorret prolatio sermonis sui. Quis Dominum Jesum, nisi qui eum diligit, dicit, si eo modo dicit, quo Apostolus intelligi voluit? Multi enim voce dicunt, corde autem & factis negant, sicut „ de talibus ait, *Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant*. Si negatur factis, procul dubio etiam dicitur factis. *Nemo itaque dicit Dominus Jesus, animo, verbo, facto, corde, ore, opere, nisi in Spiritu sancto, & nemo sic dicit, nisi qui diligit*. „ Quam diligendum nomen, in quo omnium „ animæ nostræ morborum medicina est! Nihil ita iræ impetum cohibet, „ superbiæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, „ extinguit libidinis flammam, sitim temperat avaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem (ait S. Bernardus) Siquidem cum nomino Jesum, „ hominem mihi propono mitem & humilem corde, benignum, sobrium, „ castum, misericordem, omni denique honestate ac sanctitate conspicuum; „ eumdemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me & exemplo sanet, S. Thomas, Lect. 1. S. August. lib. 2. De Serm. Domini in Monte, c. 25. Et Tract. 74. in Joan. n. 1. Tit. 1. 16. Nemo Dominum Jesum recte dicit, nisi qui diligit. S. Bernardus Serm. 15. in Cantica.

& ro-

„ & roboret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Je-
„ sus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a Potente, illa
„ tamquam pigmentarias species, hoc tamquam unde acuam eas, & facio
„ confectionem, cui similem Medicorum nemo facere possit. Hoc tibi ele-
„ ctuarium habes, o Anima mea, reconditorum in vasculo vocabuli hujus
„ quod est Jesus, salutiferum certe, quodque nulli umquam pesti tuæ in-
„ veniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui o-
„ mnes in Jesum & sensus dirigantur, & actus. *Pone me*, inquit, *ut signaculum in corde tuo, in brachio tuo*. Habes, inquam, in nomine Jesu unde
„ actus tuos vel pravos corrigas, vel minus perfectos adimpleas; itemque
„ unde tuos sensus aut serves, ne corrumpantur: aut, si corrumpantur, sanes.

Cantic. 8.

4. 5. 6. 7. *Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus. Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem*. Triplex genus donorum ad Corpus mysticum Christi formandum contulit Deus. 1. Donum potentiæ ob patranda miracula. 2. Donum ministerii & laboris ad regimen, & officia implenda, variasque functiones in Ecclesia obeundas. 3. Donum luminis & sapientiæ ac scientiæ, ad docendum populos. Primum Patri, alterum Filio, tertium Spiritui Sancto refertur acceptum. Pater omnis potestatis creatæ principium & finis est: Quicquid igitur eo donante possumus, ad ejus gloriam referamus. Filius omnis Ministerii Hierarchici institutor & caput est: Ministerium igitur ab eo nobis creditum sic exequamur, ut fidem illi servemus, & legibus ab illo & ab ejus Ecclesia præscriptis in sacris functionibus pareamus, ne latum quidem unguem ab Evangelicis & Apostolicis regulis, & ab Ecclesiastica Disciplina deflectentes. Spiritus sanctus fons vivus est omnium gratiarum & donorum spiritualium: Quæramus & petamus ab ipso quæ nobis salutaria, quæ Ecclesiæ utilia sunt; & iis quæ acceperimus, per ipsum utamur, cum sanctis scilicet dispositionibus quas in nobis format, cum charitate, quam in cordibus nostris diffundit. Donis cœlestibus, & talentis a Deo sibi collatis abutitur, & quoddam furti sacrilegi genus committit, quisquis illorum usum ad proprium honorem & gloriam, ad privata commoda convertit & refert. Si autem minora dona, minora talenta acceperis, ne doleas, sed gratias age, quod ex eodem fonte hauseris unde alter. Nam & tibi & illi dedit Spiritus. Nec ægre feras quod alter ad sublimius & honorabilius ministerium assumptus sit. Res enim ista laborem indicat & sudorem. Quid ergo doles, si alterum jussit plus laborare, tibi parcens? Qualecumque poro ministerium in Ecclesia acceperis, ne otio indulgeas, ne servus sis piger & inutilis, ministerium tuum imple, suscita gratiam Dei quæ in te est; Deo cooperare: & si quæ bona fueris operatus, ne extollaris, sed totum illi tribue, *Qui operatur omnia in omnibus*. Quo Apostoli verbo omnis humani animi elatio & superbia deprimitur & frangitur: *Cum & unus sit qui dedit, & gratuitum sit donum quod datum est, & hoc tibi magis conferat* (inquit S. Joannes Chrysostomus) *Non enim te ignominia afficiens, neque altero te inferiorem pronuntians hoc fecit Deus, sed tibi parcens, & spectans id quod est tibi conducibile. Nam quod majus est accipere eum qui ferre non potest, hoc est inutile & noxium, & quod animæ afferat ægritudinem.*

Triplex genus donorum Ecclesiæ a Deo collatum.

S. Joan. Chrys. hom. 29.

8. 9. 10. *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum; Alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: Alii operatio virtutum, alii Prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum*. Sapien-

pientia quæ non est a Spiritu sancto, *terrena est, animalis, diabolica.* Quo sublimius videtur hujusmodi lumen, eo magis inflat; non ædificat; non instruit, sed confundit. Quo majus & sublimius lumen est sapientiæ, & scientiæ, eo majorem humilitatem, caritatem, pudicitiam, modestiam, docilitatem, sinceritatem, modestiam, studium pacis, misericordiam, omnis denique generis opera bona parere debet. *Quæ autem desursum est sapientia*, ait S. Jacobus Apostolus, *primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione.* Sapientia *ad intellectum æternorum pertinet.* Heu! quam multi acuti & attenti ad temporalia, hebetes ad æterna? *Sapientia perfecta est creaturam Creatori pie subdere:* Heu, quam multi qui sapientes videri volunt, creaturas præponunt Creatori? *Sapientiæ amor purgat ab avaritiæ sordibus.* Heu! quam pauci sunt ab illis purgati? Omnes avaritiæ student: Avaritia in capite omnium platearum. *Sapientia, pietatis fructus;* immo *pietas qua Deus colitur:* Et tamen sapientiæ opinionem ambiunt homines ab omni sensu & affectu pietatis alieni. *Sapientiam Dei in quantum spiritualiter intelligimus, in tantum carnalibus affectibus morimur.* Quam pauci sunt vere carnalibus affectibus mortui? Quam exiguus ergo sapientium numerus? Stultorum contra numerus infinitus. *Sapiens semper Deo infixus est, sive tacitus, sive loquens.* Quis est hic, & laudabimus eum? *Sapiens est, qui se esse non credit.* Rara avis in terris. Igitur *Qui indiget sapientia*, & quotusquisque est qui non indigeat, sive Pastor, sive ovis; sive Doctor, sive idiota; sive nobilis sive plebeius, sive dives sive pauper? *Postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.*

Jacob. 3. 15.

Veræ sapientiæ caracteres.

S. August. passim.

Jacob. 1.

Alii sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum, Scientia humano studio & labore acquiritur, sed scientiæ usus secundum Spiritum Dei, supernaturale donum est, quatenus scientia fidei, spei, & caritati militat & servit.

S. August. lib. 1. De Doctr. Christ. cap. 31. S. Bernard.

Alii operatio virtutum: alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum. Ad Deum converti operante gratiæ ejus virtute, novissima sua, mortem, & æternitatem prævidere, discernere instinctus & motus a Spiritu sancto aut a dæmone ortos, varias caritatis locutiones opportune adhibere ad fratrum salutem procurandam, audire vocem Dei in Scripturis sanctis, per os Prædicatorum & Pastorum nostrorum exterius, per sanctas inspirationes interius ad cor nostrum loquentis; dona sunt pluris æstimanda, magis utilia, magis expetenda, quam quæ ab Apostolo nostro hic enumerantur. *Lingua amoris ei qui non amat, barbara. Non potest capere ignitum eloquium frigidum pectus.*

Serm. 79. in Cantica.

Alii discretio spirituum. Donum Pastoribus & Directoribus Animarum maxime necessarium, & quod ferventissimis precibus, & summa vitæ puritate a Spiritu sancto impetrabunt. *Ceterum ut error humanus, vel dæmonum suggestio certo examine ac sancti Spiritus possit revelatione discerni, præfixa est fidei regula, præscripta spei promissa, promulgata charitatis præcepta, ut quæcumque sententia occurrens animo his non convenire probetur, eam aut fallaciæ dæmonum, aut humano errori incunctanter adscribas: quæcumque vero a sacris Paginis convenienter elicita vel ad fidem erudit, vel ad spem erigit, vel ad charitatem accendit, ipsam & a sancto Spiritu sacris litteris insertam, & ab eo tibi revelatam non dubites.* Bonum spiritum a malo signis quibusdam internosci docent sancti Patres & vitæ spiritualis Magistri. Quoniam spiritualis omnium spirituum natura est, a sermoni-

Donum discretionis spirituum, Pastoribus & Directoribus animarum necessarium.

Ælredus Abbas Serm. 1. in cap. 13. Isaiæ.

Regulæ ad discretionem spirituum.

monibus eorum cognoscemus eos, & quis Spiritus sit qui loquatur, ipsa suggestio declarabit. „ Si enim ad id quod bonum, quod sanctum, quod „ perfectum est, incitamur, ille Spiritus nos movet de quo ait Propheta: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*. Si vero movemur ad sæculi vanitates, ad illecebras carnis, ad inutilia aut noxia desideria, ad iram, ad impatientiam, ad invidiam, ad amaritudinem animi, certum est spiritum malum esse qui loquitur, quem repellere debemus cum indignatione dicentes ei, *Vade retro Satana*, quoniam non sapis quæ Dei sunt, & sapientia tua inimica est Deo.

S. Bernard. Serm. 23. De Diversis. — *Psal. 142.* — *Cardinalis Bona lib. De Discretione Spirituum.*

Secundo. Deus paulatim ab imo ad summum, ab imperfecto ad perfectum perducit: soletque ætatis & personarum habere rationem; atque aliam seni, aliam adolescenti, aliam incipientibus, aliam perfectis sapientiam infundit. Dæmon e diverso nullum ordinem servat, intempestivos fervores immittit, statim suggerit mentis excessus, visiones, prophetias, „ ut hac fraude illaqueatas, rerumque novarum studio illectas animas in superbiæ barathrum secum præcipitet. His quoque suadet nimia abstinentia, immoderatis vigiliis aliisque cruciatibus corpus pene conficere: & quia modum non habent, onera sibi imponunt, quæ ferre non possunt. Viribus autem fractis, mentisque vigore enervato, in tantam postea relaxationem labuntur, ut merito de illis propheticum illud usurpari possit: *Ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos*.

Psal. 106.

3. Solet Deus initio conversionis lacte consolationis animam reficere, ut gustans quam suavis est Dominus, eo crescat in salutem: cum vero jam adulta fuerit, solidiorem porrigit cibum. Diabolus vero difficillima quæque initio proponit, Dei severitatem exaggerat, judiciorum ejus abyssum cum horrore ingerit, ut in foveam desperationis inducat. Ille laboranti in comparandis virtutibus paterna pietate tranquillitatem immittit: hic hostili nequitia molestias infert & anxietatem.

4. Spiritu Dei agi creditur, qui cælestes susurros interna cordis aure excipere sibi videtur: vocem vero quasi de foris venientem & strepitum quemdam audire, indicium est maligni Spiritus. Proprium est enim Dei in animum intime illabi, diaboli extrinsecus advenire.

5. Qui a Deo movetur, si quid in se ipso mirabile & præter consuetum ordinem accidit, timet, se donis Dei indignum æstimat, & ne diaboli insidiis decipiatur, quicquid illud est Superiori seu conscientiæ suæ Moderatori revelat. Qui vero proclivis est ad complacentiam in hujusmodi rebus, qui sine delectu fidem illis præbere solet, ab eo Spiritu agi videtur, qui per superbiam primum hominem seduxit. His aliisque regulis Spiritus discernuntur: sed in hujusmodi discretione erroris periculum est, nisi dono Spiritus sancti mens regatur, qui quando & ubi vult spirat. Hoc autem donum, uti & alia quæ hic enumerat Apostolus noster, etsi tribuere possit Deus malis, certum tamen est illud impediri vehementia passionum animi, & rerum externarum occupatione. Infusio etenim luminis supernaturalis ad hoc necessaria mentis tranquillitatem & internam pacem requirit, quæ in animo vitiis obnoxio, ac terrenis affectionibus perturbato, aut terrenis rebus nimium occupato & distracto locum non habet. Ideo ut plurimum solis illis & mundis corde lux ista infunditur, quibus visio Dei, rerumque divinarum promissa est, dicente Domino: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Hinc est Sapientia: *quæ in malevolam animam non introibit, nec habitabit in corpore subdito peccatis*.

Matth. 5. 8. — *Sap. 1. 4.*

11. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singu-*

lis

lis prout vult. Deus donorum suorum Dominus est. Mensura quisque sua contentus esse debet. Adoremus Spiritum sanctum, qui omnia in Ecclesia cum Patre & Filio operatur. Cum veneratione & gratiarum actione dona omnia miremur, quæ electis ejus membris distribuit prout voluit. Quæ habent dona, propter nos sunt: Si quæ habemus, propter illos accepimus. Singulorum dona, sunt omnium, & propter omnes. „ Si amas unitatem, „ etiam tibi habet, quisquis in illa habet aliquid. Tolle invidiam, & tuum „ est quod habeo: tollam invidiam, & meum est quod habes. Livor separat, sanitas jungit. Oculus solus videt in corpore: sed numquid sibi „ soli oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & ceteris membris „ videt. Rursus sola manus operatur in corpore, sed numquid sibi soli „ operatur? sic pes ambulando omnibus membris militat: membra cetera „ tacent, & lingua omnibus loquitur. Habemus ergo Spiritum sanctum, „ si amamus Ecclesiam: amamus autem, si in ejus compage & caritate „ consistimus. *Omnibus donis Apostolus præposuit caritatem*. Ipsam habeto, „ & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit quicquid habere potueris.

Dona singulorum, sunt omnium unitatem amantium & habentium caritatem.

S. August. Tract. 32. in Joannem.

12. *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus.* Quam admirabilis Christianæ gratiæ efficacia, quæ nos ita sanctificat in Christo Jesu, ut unum cum illo corpus simus, cujus ille caput, nos membra, unus Christus, in se ipso recipiens plenitudinem unctionis Spiritus sancti, in nobis vero participationem; unus Sacerdos, una victima, qui seipsum & omnia corporis sui mystici membra Deo in sacrificium offert; unus Dei Filius, in quo sibi complacuit, æternumque complacebit. Hæc veritas Christianæ fidei fundamentum est, religionis compendium, clavis Scripturarum, omnium officiorum caritatis, & unitatis fidelium fons & radix. *Omnia membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus*. „ Totum ergo Christus. Et quia totum Christus, ideo „ Caput de cœlo, *Saule, Saule, quid me persequeris?* Persecutorem suum vocat persecutorem membrorum suorum. *Tenete hoc fixum & omnino commendate memoriæ, tamquam filii Ecclesiasticæ eruditionis & fidei Catholicæ, ut agnoscatis Christum caput & corpus, eumdemque Christum Verbum Dei unigenitum æqualem Patri; & inde videatis quanta gratia pertingatis ad Deum, ut ipse esse voluerit nobiscum unus, qui est cum Patre unus*. Quomodo cum Patre unus? Ego & Pater unum sumus. Quomodo „ nobiscum unus? *Non dicit* (inquit) *Et seminibus, tamquam in* „ *multis; sed tamquam in uno, Et semini tuo, quod est Christus*. Mementote quia semen Abrahæ Christus: ac per hoc si nos semen Abrahæ, „ ergo & nos Christus. Ait porro Apostolus, *Si autem vos Christi, ergo* „ *semen Abrahæ estis*. Ideo magnum est illud sacramentum, *Erunt duo in* „ *carne una*. Apostolus dicit, *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia*. Christus & Ecclesia, duo in carne una. Refer ad distantiam Majestatis duo. Non enim & nos Verbum, non enim „ & nos in principio Deus apud Deum, non enim & nos ille per quem „ facta sunt omnia. Venitur ad carnem, & ibi Christus, & ille & nos. „ Non ergo miremur in Psalmis: multa enim dicit ex persona capitis, „ multo ex persona membrorum: & hoc totum tamquam una persona sit, „ ita loquitur. Nec mireris quia duo in voce una, si duo in carne una.... *Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christo, sine capite nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite nostro vitis, sine capite nostro, quod absit, sarmenta præcisa, non alicui operi agricolarum, sed igni tantummodo desti-*

Caput & membra unus Christus.

S. August. in Psalm. 142. n. 3.

Joan. 10. 30.

Galat. 3. 16. & 29.

Genes. 2. 24.

Ephes. 5. 32.

S. August. Enarrat. 2. in Psal. 30. n. 4.

destinata. Ideo & ipse in Evangelio, *Ego sum vitis, vos palmites, Pater meus agricola est*: &, *Sine me nihil potestis facere*. Domine, si sine te nihil, totum in te. Etenim quicquid ille operatur per nos, nos videmur operari. *Potest ille multum & totum sine nobis, nos nihil sine ipso*. Væ illi qui hæc non meditatur. Væ illi qui meditatur, & melior non evadit.

Joan. 15. 5.

13. *Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus*. Spiritus sanctus qui Virginem fœcundam fecit ut conciperet ac pareret Christum Jesum Dei Filium, aquas baptismatis fœcundas fecit ad regenerandum ejus membra. *Omni homini renascenti aqua baptismatis instar est uteri virginalis, eodem Spiritu replente fontem, qui replevit & Virginem*. Idem Spiritus verbis Sacerdotis vim tribuit conficiendi corpus & sanguinem Christi, alimoniam membrorum ejus æque divinam, ac principium regenerationis illorum divinum est. Homo Caput habet & Spiritum Deum: igitur & cibum debet habere divinum. Tota Religio Christiana eo tendit ut nos omnes unum efficiat charitate. Unitatis istius origo baptismus, perfectio Eucharistia. Qui hanc unitatem violare non veretur, immemor est se cum fratre suo Christiano ex eodem Patre Deo, ex eadem matre Ecclesia renatum, unum cum illo corpus esse, uno Spiritu vivere, uno Pane cœlesti, unoque potu ali. „ Non solum unus est „ qui nos baptizavit; sed & unum est in quod baptizavit, hoc est, pro„ pter quod baptizavit, unum est. Non enim ut diversa fiant corpora, „ sed ut omnes corporis unitatem inter nos conservemus, baptizati su„ mus. Quamobrem & qui construxit unus, & ad quod constructum „ est, unum est. Et non dixit, ut simus unius corporis, sed ut omnes „ simus unum corpus. Et pulchre dixit, omnes nos, seipsum quoque adji„ ciens. Neque enim ego qui sum Apostolus, plusquam tu quidquam ha„ beo, hac, inquit, ratione. Nam & tu corpus es, sicut & ego, & ego „ sicut tu, & idem omnes habemus caput, & eodem partu sumus editi, „ & ideo sumus idem corpus, " sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi. Si autem cum adeo remoti essemus, facti sumus unum: multo magis postquam unum facti sumus, disjungi ab invicem non debemus, sed in caritate perseverare unanimes. Spiritus in quo baptizati sumus, & quo potati, Spiritus est unitatis; unitatem igitur & pacem servemus. Spiritus est caritatis, nos mutuo diligamus ut fratres, ut commembra, ut ejusdem regni coheredes. Spiritus est sanctitatis: nostram & proximorum sanctificationem cum Dei gratia operemur.

Unitatis Christianæ Mysterium. *S. Leo M.*

S. Chrysost.

14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. *Nam & corpus non est unum membrum, sed multa*. Pastoribus subjici & parere, fratribus connexum esse vinculo caritatis & concordiæ. Religionis Christianæ spiritus est. Membrum quod solum, singulare, & a ceteris membris divisum esse amat, vitam amittit. *Manifestum est eum qui non est in membris Christi, Christianam salutem habere non posse. Membra vero Christi per unitatis caritatem sibi copulantur, & per eamdem capiti suo cohærent, quod est Christus Jesus*. Omnium membrorum in corpore mystico concordia, Patris & Filii unitatem, quantum fieri potest, imitatur. Dicit Dominus, *Ego & Pater unum sumus*. Et iterum de Patre, & Filio, & Spiritu sancto scriptum est: „ *Et hi tres* „ *unum sunt*: & quisquam credit hanc unitatem de divina firmitate ve„ nientem, Sacramentis cœlestibus cohærentem, scindi in Ecclesia posse, „ & voluntatum collidentium divortio separari? *Hanc unitatem qui non tenet*,

S. August. lib. De Unitate Ecclesiæ, c. 2.

S. Cyprianus, De Unitate Ecclesiæ Catholicæ.

tenet, Dei legem non tenet, non tenet Patris & Filii fidem, vitam non tenet & salutem. Ordinem suum in Ecclesia servare debent singula membra, locum in quo a Spiritu sancto posita sunt, tenere; superiorem locum, sublimiora & digniora ministeria non ambire, sibi ipsis non dicere, *Ascende superius*. Periculosa tentatio est ministerium assumere sibi velle in Ecclesia; his qui pedes illius sunt, ad ambulandum dumtaxat & progrediendum in via propriæ salutis & perfectionis destinati, Alia tentatio est non minus periculosa, in Ecclesia otiosum manere, his qui ad laborem & ministerium sunt vocati. *Si dixerit pes, Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Alios docere & dirigere velle, alia illusio est in iis quibus audire dumtaxat & obedire convenit. *Et si dixerit auris, Quoniam non sum oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Fons malorum in Ecclesia est defectus vocationis aut fidelitatis in Ministris. Pauci admodum attendunt quas functiones obire debeant; omnes pene faciunt quod optant. Inspectionem & Pastoralis muneris functionem plerique sibi arrogant, qui bonorum exemplorum odorem sequi, & verbum Dei in silentio audire deberent. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Qui Deo & Ecclesiæ servire sincere cupit, in eo maneat ordine & loco in quo Deus illum posuit, non illum eligat, vel desideret; qui ambitioni suæ, aut cupiditati magis placuerit. *Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit*. In multitudine & diversitate membrorum & ministeriorum essentia & pulchritudo Ecclesiæ, non minus quam corporis naturalis posita est. Vel infimum in Christi corpore locum tenere, aut ministerium obire, honorificum est & salutare. *Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus*. „ Quid enim sancta Ecclesia, nisi superni sui capitis „ corpus est? In qua alius alta videndo oculus, alius recta operando manus, alius ad injuncta discurrendo pes, alius præceptorum vocem intelligendo auris, alius malorum fætorem, bonorumque fragrantiam discernendo naris est. Qui corporalium more membrorum, dum vicissim sibi accepta officia impendunt, unum de semetipsis omnibus corpus reddunt: & cum diversa in charitate peragunt, diversum esse prohibent ubi continentur. Si autem unum quid cuncti agerent, corpus utique quod ex multis continetur, non essent: Quia videlicet multipliciter compactum non existeret, si hoc concors membrorum diversitas non teneret. Sed cum miro consilio Auctor & Dispositor noster huic illa largitur quæ alii denegat, alii hæc denegat quæ isti largitur; mensuras sibi positas egreditur, quisquis posse plus quam acceperit conatur. Et plerumque amittit & quod poterat, qui audacter ea ad quæ pertingere non valet, arripere festinat. Nam & membrorum nostrorum tunc bene ministeriis utimur, cum sua eis officia distincte servamus. Bene itaque David Propheta intra acceptas ex divina largitate mensuras pedem cordis presserat, cum dicebat: *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me*. Super se quippe in mirabilibus ambularet, si apparere magnus ultra quam poterat quæreret. Super se in mirabilibus attollitur, qui & in his ad quæ non sufficit, videri idoneus conatur.

Ordinem suum in Ecclesia servare debent singula membra.

S. Gregorius lib. 28. Moral. cap. 6.

21. 22. *Non potest autem oculus dicere manui; Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii*. Multitudo, diversitas, & subordinatio Ministrorum & Ministeriorum, necessariæ sunt Ecclesiæ Christi. Possunt-ne dicere Pontifices & Episcopi secundi ordinis Presbyteris

ris & Ministris?, Opera vestra non indigeo? Qui vitæ contemplativæ vacant, possunt-ne dicere illis qui vitæ activæ insistunt, Non estis mihi necessarii? Minime: serviunt enim sibi invicem membra, ad mutuam sanctificationem. Oves Pastoribus indigent, qui eas regant, pascant verbo, sacramentis, exemplis, qui eas curent, ducant, defendant. Pastores indigent ovibus, quæ & illis succurrant orationibus, eleemosynis ad opera Ecclesiæ utilia, pietate, zelo, obsequio, adjutorio, prout quisque potest. Nonne Apostolus noster, qui ad tertium cœlum raptus erat, qui Magister & Doctor Gentium a Christo constitutus, tot charismatis ornatus, tam eximia sanctitate conspicuus, qui plus omnibus laboraverat & passus erat pro Christo & Ecclesia, se nihilominus fidelium precibus commendabat, illis se plurimum apud Deum indigere significans? *Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt*. Quot Solitarii, quos membra Ecclesiæ infirmiora plerique dixissent, Ecclesiam non pœnitentia tantum sua ædificarunt, & precibus sustinuerunt, verum etiam periculosis temporibus Religionem defenderunt? Quot Virgines sexu infirmæ, ope humana destitutæ, Ecclesiæ utiliores fuerunt plerisque Ecclesiæ Prælatis & Doctoribus? Genovefam, Catharinam Senensem, Theresiam, resque ab illis gestas considerate, & quam necessariæ fuerint Ecclesiæ suis temporibus ultro prædicabitis. Intuemini Catechistas & Missionarios in Ministerio suo assiduos & ferventes: nonne eorum talenta, etsi ignobiliora & inferiora videantur talentis eximiorum Concionatorum, qui in primariis exedris Evangelium prædicant, maximumque nomen sibi faciunt; nonne, inquam, Ecclesiæ magis prosunt illa etsi non ita splendida talenta catechizandi, & ad populi captum, seu Apostolico (ut aiunt) more concionandi? Quid est vilius & abjectius pauperibus mendicantibus? „Sed „ tamen (inquit S. Chrysostomus) ii quoque usum maximum implent „ in Ecclesiis, affixi portis templi, & maximum præbentes ornamentum, „ & absque iis non fuerit impleta plenitudo Ecclesiæ... Sedent per diem „ aliquod conficientes medicamentum salutis. Non enim Medicus manum „ extendens, & ferrum immittens putrefacta vulnera æque exscindit, ut „ pauper extendens dexteram & accipiens eleemosynam, amputat & tollit vibices vulnerum, & quod est mirabile, absque dolore & angore hanc „ pulchram efficiunt curationem: & non minus quam nos qui populo „ præsidemus (ait S. Chrysostomus) & vobis utilia suademus, differt is „ qui sedet ante fores Ecclesiæ, per silentium & aspectum. Nos enim singulis diebus hæc personantes dicimus: Ne superbi & insolentes tibi sint „ spiritus, o homo. Fluxa & caduca est hominum natura, juventus properat ad senectutem, pulchritudo ad deformitatem, vires ad imbecillitatem, honor ad contemptum, sanitas ruit ad morbum, gloria ad vilitatem & abjectionem, divitiæ ad paupertatem. Res nostræ sunt similes „ vehementi fluento, quod nusquam consistit, sed fertur festinans ad declive. Eadem illi quoque & his plura per aspectum consulunt, & per „ ipsam experientiam, quæ est manifestior & apertior admonitio.

Ecclesiæ membra mutua ope indigent, sibique invicem serviunt.

S. Joan. Chrys. Hom. 30. in hanc Epistol.

23. 24. *Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus, & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem*. In corpore mystico quæ ignobiliora videntur membra, ut pauperes, rustici, idiotæ, servi & ancillæ, sæpe digniora sunt coram Deo, sæpe vasa sunt in honorem; divites, nobiles, potentes, litterati, sæpe vasa contumeliam.

Major cura ignobiliorum, & inhonestorum Ecclesiæ membrorum habenda est Pastoribus.

Timea-

Timeamus expectantes supremum Judicem, penes quem judicium discretionis & damnationis est. Pauperibus non minorem curam, immo majorem impendant Pastores, quam divitibus, memores Prophetici Oraculi, *Isai. 61.* & verborum Christi: *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde.* Et Apostolicæ sententiæ: *Luc. 4. 18.* *Audite, fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni quod repromisit Deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperem.* *Jacob. cap. 2. 5. 6.* Tanto magis honorandi pauperes, quanto similiores Christo Domino: honorandi (inquam) illo honore de quo Apostolus noster: *Viduas honora, quæ veræ viduæ sunt:* Et, *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur.* Qui honor non tam in salutationibus & verbis obsequiosis, quam in eleemosynarum largitione positus est. Simul in unum dives & pauper in Christi corpore, alter altero indigent; pauper divite, ut sublevetur a temporali miseria; dives paupere, ut recipiatur in æterna tabernacula. Sunt & alia membra in Ecclesia, quæ non solum ignobiliora videntur, sed revera inhonesta sunt, scilicet impudici, ebriosi, maledici, avari, omnesque mali. Horum porro major cura gerenda est a Pastoribus, ut eorum salus procuretur. Non enim opus est sanis medico, sed male habentibus. Eorum peccata & scandala tegenda sunt velamine caritatis, pudore pœnitentiæ, satagendum ne in publicum prodeant, & alios inficiant & corrumpant; salutarium correptionum medicamentis curandi sunt. Qui enim secundum præsentem injustitiam membra sunt inhonesta & pudenda, forte secundum prædestinationem æternam membra sunt honesta & electa, æternaque gloria induenda, immortalitate donanda. *Et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.*

25. 26. *Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.* Unio & pax membrorum, sanitas corporis est. Quæ fœditas! Quis furor! Quis horror! si membra se invicem oppugnarent, si caput se contra parietes collideret, si manus faciem lacerarent, aut gladio armatæ in reliqua membra sævirent, si dentes morsibus impeterent manus, & brachia, si pedes ad præcipitium currerent? *Unio & pax membrorum Ecclesiæ.* Sic in corpore mystico caritas & pax Christi membra connectere & conjungere debet, quia eorum dissensiones & rixæ in illorum perniciem, in corporis afflictionem ac dedecus vergunt. *Ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra*, quærentia non quæ sua sunt tantum, sed quæ alterius, sibi mutuo procurantia quicquid conferre possunt utilitatis, commodi, solatii, auxilii, suis invicem infirmitatibus condolentia, suis bonis & profectibus congaudentia. Vivum enim Christi Jesu membrum non est, Spiritu ejus non vegetatur, frustra se ad ejus corpus pertinere gloriatur, qui aliorum membrorum & totius Ecclesiæ malis non compatitur, qui bonis spiritualibus, profectibus, donis, meritis, honoribus fratrum non congaudet, sed invidet. Mortuum certe aut stupidum membrum est. *Invidiæ malum.* *Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.* „Tria igitur hic exigit Apostolus, non abscindi, sed exacte esse unitos; alterum alterius curam gerere; *S. Chrysost. Homil. 31.* „existimare communia ea quæ accidunt, seu mala, seu bona. Nihil autem æque dividit & disjungit ac invidia. Gravis hic morbus, ipsaque „avaritia malorum omnium radice gravior. Nam avarus & pecuniæ cupidus tunc lætatur cum ipse accipit; invidus autem tunc quando alter non „accipit: suum enim beneficium existimat aliorum res adversas, non fau-

„ stum suarum successum. Dæmon invidet, sed hominibus, nulli autem „ dæmoni. Tu autem cum sis homo, invides hominibus. Quam excusationem habebis, qui contremiscis & palles, cum videris fratri res esse secundas, cum ob id lætari deberes? Æmulare, non ut ipsum deprimas, „ sed ut eamdem præ te feras virtutem. Hæc est bona æmulatio, imitari, „ & non bellum gerere; non dolere de bonis aliorum, sed de malis peccatisque suis. Cujus contrarium facit invidia. Propria enim mala negligens „ propter aliena tabescit. Pauper enim non ita dolet de sua paupertate ac „ de proximi copiis.

27. *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro*. Vivamus igitur de Spiritu Christi, sicut corpus nostrum vivit de anima nostra: cor unum habeamus, sicut omnia corporis nostri membra cor unum habent. Omnes eidem Domino paremus, eumdem Magistrum sequimur, eumdem Principem comitamur, eidem capiti subjungimur, ad eamdem Jerusalem tendimus; eamdem sectemur caritatem, eamdem amplectamur unitatem. Meminerimus nos esse corpus Christi, ut vitam ejus in nobis exprimamus, ut passiones ejus in nobis adimpleamus, ut crucem ipsius cum illo feramus.

28. 29. 30. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores &c. Numquid omnes Apostoli? Numquid omnes Prophetæ? Numquid omnes Doctores? &c. Æmulamini autem charismata meliora*. Deo gratias agamus, qui Apostolos, Prophetas, Doctores, aliosque operis sui Vicarios, consilii sui Ministros Ecclesiæ suæ dedit: in summo Pontifice & Episcopis Apostolorum successores veneremur, eisque pareamus: in Prædicatoribus Prophetarum successores audiamus, & Dei vocem ac mandata ex ore eorum auribus nostris insonare existimemus, ut mores mutemus in melius, & pœnitentiam agamus: illi vero ut ministerium impleant suum in Ecclesia, Apostolicam & Propheticam, vitam agant. Nemo Christianus alienis donis invideat, sed sancte suis utatur. Omnia quippe membrorum Christi dona nostra sunt per caritatem; illa possidemus in unitate: de illis congaudere debemus omnes propter veritatem; ex illis proficere ad cœlestis beatitudinis consequendam æternitatem. Qui Ecclesiam vere diligit, ea dona, ea talenta pluris facit, quæ magis illius ædificationi serviunt. *Æmulamini charismata meliora*. Cetera quidem dona e cœlo veniunt, sed ad cœlum per se non evehunt eos quibus conferuntur. Et Judas Apostolus fuit, & donum miraculorum habuit: & Balaam, & Caiphas prophetaverunt: & Salomon sapientissimus fuit mortalium: & plures Doctores eminenti scientia in Ecclesia claruerunt; qui a regno cœlorum exclusi sunt, perseveranter non ambulantes in via quæ ad illud ducit, scilicet in caritate, quæ sola nos ad Deum evehit, nos Deo consecrat, nos Deo conjungit, nos in Deo consummat. *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*.

Caritas ceteris omnibus donis excellentior.

CAPUT XIII.

Sensus Litteralis.

Dona sine caritate inutilia habentibus.

1. *SI linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens*. Si linguis plurimarum aut etiam omnium gentium loquar, immo & sermone elegantissimo,

ſimo, qualis eſſet Angelorum, ſi externis organis, & non ſola directione conceptuum ad invicem loquerentur, charitate autem deſtitutus, eo dono utar oſtentationis cauſa, & non ad utilitatem Eccleſiæ, & proximi ædificationem, nihil mihi proderit ad ſalutem, etſi aliis forte non erit inutile: ſicut æs & cymbalum ſonando ſerviunt hominibus, ſe tamen ipſa deterunt & corrumpunt. Quo modo ergo facies pulcherrima dicitur Angelica, & panis excellentiſſimus dicitur panis angelicus, ita & ſermo elegantiſſimus, dicitur angelicus. Unde & Gallice dicimus, *il eſt beau comme un Ange, il parle comme un Ange.* Donum porro linguarum comparationem inſtituens primum omnium poſuit, quoniam hoc apud Corinthios videbatur eſſe majus ac præſtantius. Majus autem exiſtimabant, quoniam ante alia omnia Apoſtolis datum eſt in die Pentecoſtes, quando venit Spiritus ſanctus. Angelorum autem linguas dicit, ait Theodoretus, non quæ ſenſu, ſed quæ intelligentia percipiuntur, per quas & univerſorum Deum laudant, & inter ſe colloquuntur. Eos enim laudantes audierunt Iſaias & Ezechiel: quin etiam eos inter ſe loquentes audierunt Daniel & Zacharias, & Michæas. Apoſtolus autem hoc dixit hyperbolice, charitatis excellentiam & fructum ampliorem oſtendere volens.

Theodoretus in hunc locum.

2. *Et ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Si prophetiæ donum haberem, & arcana divina ac cœleſtia, ſeu Myſteria reconditiora penetrarem & perſpecta atque explorata penitus haberem; & perfectam rerum omnium ſcientiam eſſem a Deo conſecutus, etiam operoſam, & quæ in communem uſum docendo & ſcribendo impenditur: & ſi fidem adeo firmam haberem ut ejus virtute miracula ederem maxima & difficillima, qualis eſt hominum opinione translatio montium ab uno in alterum locum; charitatem autem non habeam, ſincerum ſcilicet animi affectum, quo Deum propter ſe ipſum, & proximum propter Deum diligam, nullius ſum pretii apud Deum, nec iſta mihi proſunt ullatenus ad ſalutem æternæ vitæ conſequendam. Quamvis autem & id de fide montes transferente, & tamen charitate deſtituta, dictum hyperbolice ab Apoſtolo videatur, * nec ſoleat Deus tanta dona conferre niſi amicis ſuis: hinc tamen certo colligitur, *fidem ſine charitate eſſe poſſe, non prodeſſe*; ut colligit ex hoc loco S. Auguſtinus. Et S. Thomas Lect. 1. in hoc caput: *De Prophetia*, inquit, *& fide manifeſtum eſt quod ſine charitate haberi poſſent. Sed notandum eſt hic quod fides firma etiam ſine charitate miracula facit. Unde Matth. 7. dicentibus:* „ Nonne in „ nomine tuo prophetavimus, & multas virtutes fecimus? *reſpondetur:* „ Numquam novi vos, diſcedite a me, qui operamini iniquitatem. *Spiritus enim ſanctus operatur virtutes etiam per malos, ſicut & per eos loquitur veritatem.*

Marci 11. 23.

** S. Baſilius Epiſt. 75. Ad Neocæſarienſes S. Ambroſius Epiſt. 78. ad Horontianum* Edit. Paris. PP. *Benedict. Theodoretus. S. Auguſt. lib. 15. De Trinit. cap. 18.*

3. *Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Si omnes facultates meas ad alendos pauperes erogavero, ſeu totum patrimonium impendero ut eſcam velut in fruſta & particulas diviſam & conciſam egenis diſtribuam: & ſi corpus meum pro confeſſione nominis Chriſti igni aut atrocibus & extremis alterius generis ſuppliciis tradidero; charitatem autem non habuero, nihil mihi proderunt ad æternam ſalutem opera tam ardua & in ſpeciem heroica. Poſſunt enim facultates omnes erogari pauperibus inanis gloriæ cauſſa, ſicut a Thebano quodam factum commemorat Origenes, & oſtentationis celebrandique

Origenes ad cap. 19. S. Matthæi.

apud posteros nominis gratia potest aliquis seipsum ignibus aliisve mortis generibus devovere, ut Calanus & Peregrinus Philosophi. Et si mala facere, verbi gratia Christum negare, aut aliud peccatum mortale facere jussus, aut mala pati, eligam potius pati quam facere, & sic corpus meum exponam tyranni potestati, & charitatem non habuero; nihil mihi proderit ad vitam æternam. In quibusdam olim Codicibus Græcis legebatur καυχήσομαι, *ut glorier*, pro καυθήσομαι *ut ardeam*, levi unius litteræ mutatione. Quam lectionem etsi olim alteri præposuerit Sanctus Hieronymus, collatis tamen Codicibus Græcis melioris notæ Novum Testamentum Græcæ fidei reddens, transtulit, *ut ardeam*. Et certe manifestum satis est non habere caritatem, qui mortem inanis gloriæ causa oppetit. Unde superfluum fuisset ac redundans istud comma, *Charitatem autem non habuero*. Recte ergo vertit, *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam:* Quod Græci & Latini Interpretes summo consensu legunt & commentantur.

S. Hieronymus in cap. 5. Epist. ad Galatas.

Proprietates & caracteres caritatis.

4. 5. 6. 7. *Charitas patiens est*. Hæ proprietates insignes, officia, & caracteres, quibus dignoscitur charitas. Habens charitatem *patiens est*, leni animo est, nequaquam præceps ad iram aut vindictam. *Benigna est*, comis, morum suavitate amabilis, benefica, de omnibus bene mereri studens, omnibus se propter eorum salutem attemperans. *Charitas non æmulatur*. Non invidet aliorum bonis. *Non agit perperam*. Non est *a* temeraria, præceps, *b* simulatrix, *c* non est ad tumultus & seditiones prona, *d*. Non curiose scrutatur quæ ad se non attinent. *Non inflatur*. Adversus alios superbe se non extollit, nec illos despicit, ut solent homines plerique eximiis dotibus & talentis præditi, si sint caritatis inanes. *Non est ambitiosa*, seu (quæ vis est Græcæ vocis ἀσχημονεῖ) *non est fastidiosa*. Nihil vile & abjectum pro utilitate fratrum facere recusat, indecoram ejusmodi actionem esse ducens. S. Augustinus legit, *e Non dehonestatur*, id est, non probrosum ducit & indignum servire fratribus quidvis humile pro illis agendo aut patiendo. *Non quærit quæ sua sunt*, cum dispendio scilicet gloriæ Dei, aut cum damno vel incommodo proximi. *Non irritatur*. Non excandescit, non exacerbatur; iræ commotionem moderatur; si qua molestia fuerit ab aliquo affecta, fert patienter propter studium dilectionis. *Non cogitat malum*. Non facile suspicatur malum de proximo: vel, *f* non imputat malum proximo a quo forte injuria est affecta, sed ignoscit erratis, non malo animi proposito facta esse existimans. *Non gaudet super iniquitate*. Quæcumque injusta sunt odio habet; dolet si proximus quid mali & injusti faciat, vel patiatur, si injuria afficiatur, vel opprimatur. *Congaudet autem veritati*. Iis quæ bona & justa sunt delectatur. Sinceritatem, bonam fidem, integritatem, vias rectas amantibus & sequentibus gratulatur. *Omnia suffert*. Infirmitates, defectus, vitia proximi, morosam indolem, agendi modos quantamvis molestos tegit, dissimulat, tolerat, quatenus fraternæ saluti expedit. *Omnia credit*, Omnia quæ prudenter & bona conscientia credi possunt & debent proximo dicente credit: a mendacio enim alienum putat quem diligit. Vel, quicquid ad peccatum proximi excusandum aut minuendum verisimiliter affertur, proclivis est ut credat. Vel, omnia credit sine exceptione, quæ a Deo revelata sunt, & ab Ecclesia credenda proponuntur. *Nec in laudibus caritatis, quod dictum est, Omnia credit, sic accipiendum est, ut caritati cujuspiam derogemus, si non quod audierit statim crediderit. Quid quod eadem charitas admonet, non facile de fratre aliquid mali esse credendum, & cum*

a S. Chrysost. Homil. 33. Theophylact. Oecumen.
b S. Basil. Regul. Brevior. 49
c Syriaca Versio.
d Theodoret.

e S. August. lib. De Gratia & lib. arbit. c. 17.

f Theodoret.

tale

tale aliquid dicitur, hoc ad se magis judicat pertinere ne credat. Postremo ipsa caritas quæ omnia credit, non omni spiritui credit: ac per hoc, omnia quidem credit, sed Deo; quia non dictum est, omnibus credit. Nulli itaque dubium est eam fidem ab Apostolo commendari, qua creditur Deo (ait S. Augustinus.) *Caritas omnia sperat* de proximo quem diligit, sive bonus sit, sive malus, de isto bona, de illo meliora; de isto resipiscentiam, de illo profectum & perseverantiam in bono. Vel, a Deo sperat omnia quæ ipse promisit, ac speranda proposuit. *Omnia sustinet.* Mala quæcumque ab improbis illata, maledicta, contumelias, tormenta, mortem ipsam sustinet propter Dei gloriam & proximorum salutem: nihil justum a charitate dejicere potest, Vel, patienter exspectat promissa Dei, quamvis in longum tempus dilata, secundum illud Habacuch 2. *Si moram fecerit, exspecta eum.* Et Psalm. 26. *Confortetur cor tuum, & sustine Dominum.*

S. August. lib. De Spiritu & littera, cap. 32.

8. *Charitas numquam excidit, sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* Charitas numquam desinet in eo qui morietur in statu gratiæ & charitatis; manebit æternum in cælesti patria perfecta & consummata dilectio, fide per intuitivam Dei visionem, & spe per ejus fruitionem, abolitis. Dona autem prophetiæ, linguarum, & scientiæ, in meliore illo sæculo cessabunt. Rebus enim præsentibus supervacanea est prophetia. Nihil porro a notitia Beatorum remotum erit quod eis nosse expediat: nec ulla supererunt prænuncianda aut exponenda mysteria. Inutile etiam erit donum linguarum, sublata earum differentia. Inutile tandem erit scientiæ donum, quo per ea quæ sunt humanæ cognitionis aut experientiæ doctrina Christiana persuadetur iis qui non credunt, aut in ea qui jam credunt confirmantur, aut contra impugnantes defenditur. Fide in speciem conversa, *Non docebit ultra vir proximum suum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus.* Scientiam dicit, quæ accommoda est ad docendum, ait Oecumenius & apud eum Photius. An igitur tunc in ignorantia degemus? Absit, sed de præsenti cognitione quæ ex parte est, dixit Apostolus quod abolebitur. Unde subdit:

Sola caritas manebit in æternum in iis qui in statu gratiæ & caritatis moriuntur.

Jerem. 31. 34.

Oecumenius.

9. 10. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Imperfecte cognoscimus Deum & res divinas, Deus enim magnus vincens scientiam nostram. Scimus verbi gratia, Deum esse ubique, sed quomodo sit nescimus. Quod quæ sunt ex nihilo fecerit, scimus, modum autem ignoramus. Quod ex Virgine natus sit scimus, quomodo autem, nequaquam. Imperfecte etiam mysteria fidei per prophetiæ donum aliis explicant, qui hoc dono a Deo sunt ornati, quia ita exponunt, quomodo intelligunt. *Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Cum ad statum perfectum pervenerimus, qui status est gloriæ, in quo Deum videbimus sicuti est, dona quæ imperfectionem in se involvunt & obscuritatem, aut quæ proximorum imperfectioni serviunt, abolebuntur.

Job 36. 26.

S. Chrysost. Hom. 34.

11. *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.* Similitudine rem illustrat Apostolus. Alius est sermo, aliud judicium, aliud ratiocinium pueri & viri perfecti. Multo major autem erit differentia hujus temporis & cœlestis vitæ. Nunc velut in puerili constituti sumus ætate, tunc velut in virili perfectione. Igitur cum essem parvulus, loquebar, judicabam, ratiocinabar ut parvulus. Ut vero virilem ætatem attigi, virilem perfectionem sermone, judicio, ratiocinio demonstravi: puerilibus imperfectionibus obliteratis. Sive, *loquebar ut parvulus*, quod ad donum linguarum; *sapiebam ut parvulus*, quod ad donum pro-

Theophylact. S. Thomas.

phetiæ ; *cogitabam ut parvulus*, quod ad donum ſcientiæ refertur. Senſus igitur eſt: In hoc ſæculo tamquam in pueritia, de Deo rebuſque divinis judicamus, loquimur, diſſerimus obſcure & imperfecte, quia per fidem. 2. Cor. 5. *Dum* enim *ſumus in corpore* hoc mortali, *per fidem ambulamus*, & *non per ſpeciem*, ait alibi Apoſtolus noſter, a Domino peregrini. In futuri autem ſæculi beato ſtatu, quaſi in ætate virili & perfecta, omnem iſtam loquendi, ſapiendi, cogitandi imperfectionem abjiciemus, fide in viſionem, & ſpe in poſſeſſionem ac fruitionem commutata.

12. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.* Cognitio Dei rerumque divinarum, quam in hoc ſæculo habemus per fidem & dona prophetiæ ac ſcientiæ, ſimilis eſt viſioni ſpeculari, qua minus perfecte res videtur, quam ſi eam directe & in ſe ipſa intueremur; ſive, ſimilis eſt viſioni qua aliquid per cancellos, aut per tranſennam, id eſt, procul atque confuſe videmus. Imago quædam rei, non res ipſa ut Job 36. 25. in ſe eſt, videtur in ſpeculo. *Omnes homines vident eum, unuſquiſque intuetur procul.* Similis eſt & cognitioni ænigmaticæ, propter obſcuritatem, & difficultatem cognoſcendi. Hæc ſimilitudo ſumpta videtur ex *Numer.* 12. 8. ubi de Moyſe Dominus ait: *Ore ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt.* Multo majus autem diſcrimen eſt inter cognitionem Dei rerumque divinarum quam habuit Moyſes, & cognitionem beatorum, quam tunc fuerit inter cognitionem Moſis aliorum1. Joan. 3. 2. que Prophetarum. *Tunc autem*, ſcilicet in altera vita, *facie ad faciem*, perfecte, clare, diſtincte, *ſicuti eſt*, Deum videbimus. Et gratius certe & perfectius amicum facie ad faciem, quam in ſpeculo contemplamur. *Nunc cognoſco ex parte: tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum.* Ego ipſe Apoſtolus, licet in tertium cœlum & in paradiſum raptus, ubi audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui, obſcure & imperfecte Deum S. Thomas, Lect. 3. cognoſco, divinaque myſteria pauca ex multis. Tunc vero Deum reſque divinas cognoſcam, ſicut & cognitus ſum a Deo, clare, diſtincte, perfecte. To *ſicut*, ſimilitudinem notat, non æqualitatem. Infinitum enim diſcrimen eſt inter cognitionem Creatoris & creaturæ. Unde quamvis Deum ut in ſe eſt Beati videant, omniaque divina Myſteria in eo contueantur, non tamen compræhendunt.

13. *Nunc autem manent fides, ſpes, caritas, tria hæc; major autem horum eſt caritas.* Hæc tria Spiritus ſancti dona, hæ tres virtutes Theologicæ in hac vita permanent in omnibus re & nomine Chriſtianis, utpote ſine quibus Deo placere ſit impoſſibile; cum cetera chariſmata ne quidem hoc ſæculo durante ita permaneant: Donum enim linguarum jam olim ceſſavit; prophetia & miraculorum gratia paucorum ſunt; donum ſcientiæ S. Chryſoſt. Homil. 34. Theodoret. non omnibus neceſſarium eſt. Ex his autem major eſt caritas; major dignitate, quia nos Deo conjungit & ſimiles facit: major fructu, quia ſine illa fides & ſpes infructuoſæ manent; & fructus caritatis longius diffunditur, nempe ad proximum, cum fides & ſpes in ſolo fideli ſiſtant: „ Major tandem duratione, quia ſola permanet in vita beata. Supervaca„ nea eſt enim fides in futura vita, cum res evidenter apparent. Si enim „ fides eſt eorum quæ ſperantur ſubſtantia, rebus jam apparentibus fide „ non amplius eſt opus. Ita etiam ſpes eſt illic ſuperflua. Spes enim quæ „ videtur, non eſt ſpes; quod enim videt quis quid ſperat? Caritas autem „ majores illic vires habet, ceſſantibus perturbationibus, & cum corpora „ quidem ab interitu aliena facta fuerint, animi vero non nunc hoc, nunc „ illud voluerint, ſed in Deo intuitive viſo immutabiliter defixi fuerint.

CA-

C A P U T XIII.

Sensus Moralis.

1. *SI linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, vel cymbalum tinniens.* Caritas lingua cordis: hæc cum Deo loquitur, hanc unam Deus audit. Donum linguarum tam admirabile nihil prodest sine caritate. Concionatores disertissimi & eloquentissimi sine caritate similes sunt æri sonanti, cymbalisque tinnientibus: nomen sibi faciunt apud homines, nullum apud Deum meritum habent, nullum præmium, quia receperunt hic mercedem suam, gloriam quam aucupantur, plausum quem quærunt; sonum edunt, delectant auditores, nullum fructum spiritalem pariunt, nec sibi, nec aliis utplurimum. Non solum æs sonans esse debent Prædicatores, secundum illud, *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum:* Sed æri candenti similes sint oportet, secundum illud Prophetæ, *Et scintillæ quasi aspectus æris candentis.* Bene autem æs candens dicitur, ut explicat S. Gregorius M. quia *Vita Prædicantium sonat & ardet. Ardet desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens est prædicatio accensa. Sed de candente ære scintillæ prodeunt; quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Recte autem Prædicatorum verba scintillæ appellatæ sunt, quia eos, quos in corde tetigerint, incendunt. Considerandum quoque est quod scintillæ subtiles sunt valde & tenues: quia cum Prædicatores sancti de cœlesti patria loquuntur, non tantum valent aperire verbo, quantum possunt ardere desiderio. Ex eorum ergo lingua quasi quædam ad nos scintillæ veniunt; quia de cœlesti patria in eorum voce vix tenue aliquid cognoscitur, quod tamen ab eis non tenuiter crematur. Neque enim cœlestem gloriam aut tantam videre sufficiunt quanta est: aut tantum loqui prævalent quantum vident. Candens ergo æs scintillas projicit, quando vix tenuiter Prædicator loqui sufficit hoc, unde ipse fortiter ignescit. Divina autem pietate agitur, ut ex ipsis scintillis tenuissimis audientis animus inflammetur.*

> Prædicator sine caritate æs sonans, cum caritate æs candens.
>
> *Psal.* 18.
>
> *Ezech.* 1.
>
> *S. Gregor. M. Hom.* 3. *in Ezechiel.*

2. *Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Præsentia, præterita, futuraque nosse, mysteria sublimiora & magis abscondita intelligere, nihil est ei qui Deum propter se ipsum, & proximum propter Deum diligere non novit. Quid prodest scientia, nisi *machina* sit *qua structura caritatis ascendit?* Heu, quot in mundo sub Doctorum & Sapientium nomine ignari, imperiti, insipientes! Quanta vero cæcitas esset, fidem ad edenda vel impetranda a Deo miracula adhibere, Sanctorum memorias, ubi ad eorum intercessionem, vel sacrarum Reliquiarum præsentiam miracula sanitatum fiunt frequentare, non vero ad impetrandam, quæ donis omnibus antecellit, caritatem? Hæc sola perfectum Christi discipulum ostendit, non solum nobis, sed etiam infidelibus. *In hoc*, enim, inquit, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Nam etsi aliqui miracula faciant, seditionem autem inter se agitent, ab infidelibus contemnentur. Quamvis autem nullum miraculum edant, si mutuo se perfecte diligant, omnibus erunt venerandi. Nam Paulum quoque propterea admiramur, non quod mortuos excitaverit, & leprosos mundaverit, sed

> *S. August.*
>
> Caritas donis omnibus antecellit.
>
> *S. Chrysost. Hom.* 32.

2. Cor. 11. quod caritate succensus dixerit, *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Nam ipse quoque dicit magnam sibi repositam esse mercedem, non quod miracula fecerit, sed quod *infirmis* fuerit *tamquam infirmus*. *Quænam est* enim, inquit, *mea merces, ut evangelizans sine sumptu ponam Evangelium?* Et quando se proponit Apostolis, non dicit, plura quam ipsi feci signa, sed, *plus omnibus laboravi*. Quin etiam fame volebat emori propter salutem discipulorum. *Bonum est*, inquit, *mihi magis emori, quam ut gloriam meam quis evacuet*: non quod gloriaretur ipse, sed ne ipsis oneri esset, victum manibus suis laborando sibi parabat. Alioquin gloriam suam in fratrum utilitatibus promovendis, in eorum portandis infirmitatibus, in eorum salute quovis modo procuranda collocabat, ut alibi ait: *Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cœlesti*. Quidnam ergo nos mereamur cum illo comparati, qui neque pecunias propter salutem nostram despicimus, neque superflua ex facultatibus nostris pauperibus distribuimus? Sed non sic ille, immo vero & animam & corpus tradebat, ut qui ipsum lapidibus appetiverant, & colaphos impegerant, cœleste regnum assequerentur. Sic enim me (inquit) Christus docuit diligere, qui novum reliquit mandatum de dilectione, quod & ipse factis implevit. Etenim cum esset Rex universorum, & natura beatus, homines quos ex nihilo creavit, & quos innumeris affecit beneficiis, eum contumelia afficientes non est aversus, sed & propter ipsos homo factus est, & conversatus est cum meretricibus & publicanis, & a dæmone vexatos curavit, & cœlum promisit: & post hæc omnia eum vinxerunt, colaphis cæciderunt & flagris, & in crucem egerunt: nec propterea illos est aversatus, sed in cruce pendens pro crucifixoribus oravit; *Pater* (inquit) *ignosce illis*: & latronem in paradisum introduxit, & persecutorem Paulum fecit Apostolum, & suos discipulos morti exposuit, ut Judæorum Gentiumque salutem Evangelii prædicatione promoveret. Hæc Dominicæ, hæc Apostolicæ caritatis imitemur exempla. *Hæc ergo omnia colligentes, quæ sunt Dei, & quæ sunt hominum, bona hæc & præclara opera æmulemur, & charitatem omnibus charismatibus superiorem acquiramus, ut & præsentia & futura bona consequamur.*

1. Cor. 9. infra, cap. 15.

2. Timoth. 2.

3. *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Nullum sacrificium Deo gratum est sine sacrificio caritatis. Bona fortunæ, libertas, vita, & quicquid nobis invitis eripi potest, non est per se Deo dignum. Cor animumque nostrum quærit. Hoc proprie bonum nostrum est, quod illi offerre debemus. Non externa solum opera caritatis salutem nostram in tuto ponunt: sed ipsa caritas, quæ horum omnium radix esse debet. Defectum operum externorum supplere potest caritas, nihil supplere potest caritatem. Sine illa nullum bonum ad salutem æternam utile facere; cum illa malis ipsis bene uti possumus. „Adde „caritatem, prosunt omnia: detrahe caritatem, nihil prosunt cetera. „Quale bonum caritas ista, Fratres? Quid pretiosius? quid luminosius, „quid firmius? quid utilius? quid securius? Multa sunt Dei dona quæ „tamen habent & mali, qui dicturi sunt, Domine in nomine tuo prophetavimus, dæmonia ejecimus, virtutes multas fecimus. Nec respon„debit ille, Non fecistis. Non enim in conspectu tanti Judicis mentiri „audebunt, aut jactare quæ non fecerunt: sed quia caritatem non ha„buerunt, respondebit omnibus illis, Non novi vos.... Universa inuti„liter habet, qui unum illud quo universis utatur, non habet. Quis

Nullum opus ad salutem utile est sine caritate.

S. August. Serm. 138. alias 50. De Verbis Domini.

Idem Serm. 88. alias 18. De Verbis Domini.

vero

vero blandiri sibi potest quasi caritatem habeat? Manifesta sunt opera quæ foris fiunt; occulta radix ex qua prodeunt. Incertum an caritas, an occulta cupiditas & vanitas illa imperet. Nos ipsos latet plerumque cor nostrum, cujus abscondita solus Deus novit. Videte quanta opera faciat superbia, quam similia, & quasi paria charitati. „Pascit esurientem caritas, pascit & superbia: caritas ut Deus laudetur, superbia ut ipsa laudetur: Vestit nudum caritas, vestit & superbia: Jejunat caritas, jejunat „ & superbia: sepelit mortuos caritas, sepelit & superbia. Væ homini „ cujus auriga superbia est, necesse est enim ut præceps eat. Ut autem „ non sit superbia quæ agitet facta bona, quis novit, quis videt? ubi est „ hoc? Opera videmus. Pascit misericordia, pascit & superbia: hospitem „ suscipit misericordia, hospitem suscipit & superbia: Intercedit pro paupere misericordia, intercedit & superbia. In operibus non discernimus. „ Audeo aliquid dicere, sed non ego, Paulus dixit: Moritur caritas, id „ est, homo habens caritatem, confitetur nomen Christi, ducit martyrium: confitetur & superbia, ducit & martyrium. Ille habet caritatem, „ ille non habet caritatem. Sed audiat ab Apostolo ille qui non habet „ caritatem; *Si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* „ Ergo Scriptura divina intro nos revocat. Redi ad conscientiam tuam, „ ipsam interroga. *Noli attendere quod floret foris, sed quæ radix est in terra. Radicata est cupiditas? Species potest esse bonorum factorum, vere opera bona esse non possunt. Radicata est charitas? Securus esto, nihil mali procedere potest. Blanditur superbus, sævit amor. Ille vestit, ille cædit. Ille enim vestit ut placeat hominibus: ille cædit ut corrigat disciplina. Accipitur magis plaga caritatis, quam eleemosyna superbiæ. Redite ergo intus, Fratres, & in omnibus quæ facitis, intuemini testem Deum.*

S. August. Tract. 8. in Epist. 1. S. Joan. Tract. 8. cap. 4.

4. 5. 6. 7. *Caritas patiens est, benigna est, caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur. Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum. Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* „ *Patiens* est caritas (inquit S. Gregorius,) quia illata mala æquanimiter tolerat. *Benigna est*, quia pro bonis mala largiter ministrat. *Non æmulatur*, quia per hoc quod in præsenti mundo nil appetit, invidere „ terrenis successibus nescit. *Non inflatur;* quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. *Non agit perperam:* quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, „ quicquid a rectitudine discrepat, ignorat. *Non est ambitiosa:* quia quo „ ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. *Non quærit quæ sua sunt:* quia cuncta quæ hic transitorie possidet, velut „ aliena negligit; cum nihil sibi esse proprium nisi quod secum permaneat, agnoscit.... *Non irritatur:* quia injuriis lacessita, ad nullos se ultionis suæ motus excitat, dum pro magnis laboribus majora post præmia exspectat. *Non cogitat malum:* quia in amore munditiæ mentem „ solidans, dum omne odium radicitus eruit, versare in animo quod inquinet, nescit. *Non gaudet super iniquitate:* quia sola dilectione erga „ omnes inhiat, nec de perditione adversantium exultat. *Congaudet autem veritati:* quia ut se ceteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprii profectus hilarescit.

Caracteres caritatis.

S. Gregor. M. lib. 10. Moral. cap. 4.

Caritas patiens est; Dei tempus patienter exspectat, miserendi tempus ab illo constitutum, gratiarum & beneficiorum ejus dilationes, Judiciorum

moras:

Antitheses caritatis & amoris proprii.

moras: Momenta & tempora quæ Pater posuit in sua potestate non prævenit, nisi solo desideriorum suorum, Dei providentiæ ac voluntati perfecte subditorum fervore. Caritas propriarum infirmitatum pondus patienter sustinet, deque illis coram Deo ingemiscit, tempus expectans quo ab illis gratia Dei per Jesum Christum liberetur. Caritas defectus proximi sine mœrore & sine tædio, vitiorum illius emendationem sine impatientia sustinet, eamque a Deo sine intermissione ferventibus precibus postulat. Contra vero amor proprius tempora a Deo constituta temere prævenit: præcipiti impetu in defectus & vitia proximorum insurgit, debacchatur: proprios ejus, in quo dominatur, defectus impatienter sustinet ex superbia & amore perverso propriæ excellentiæ, humanæque laudis.

Caritas *benigna est*, sine repugnantia, sine difficultate subdita Dei ordinationi, pacata & tranquilla in suis operibus, comis & suavis, omnisque morositatis expers, benefica, unde 1. Joan. 3. dicitur: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?* Et Apostolus noster alibi scribit. *Estote invicem benigni & misericordes.* Contra vero privatus amor Deo non se subdit nisi coactus, & murmurans: in operibus suis turbatur & agitatur, inquietus est. Asper est & morosus erga proximos, ad beneficentiam difficilis, illud Sapientis consilium respuens, *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.*

Ephes. 4.

Proverb. 5.

Caritas non æmulatur, non invidet Deo gloriam donorum suorum, illa sibi adscribens quasi propria: immo ipsum ditare vellet (si fieri posset) ex propriis bonis: gaudet & exsultat quod Dominus Deus bonorum suorum non egeat, & gratias illi agit propter magnam gloriam suam. Nihil illi gratius ac lætius accidit quam quod Deus hominem interiorem ditet, perficiat, glorificet exterioris hominis humiliatione & mortificatione: de bonis proximi gaudet non minus quam de propriis, illumque sibi præponi, seque superiorem esse, potentiorem, ditiorem, honoratiorem non ægre fert. Contra vero amor proprius dona Dei sibi tribuit, jura illius sibi arrogat & usurpat; sibi ipsi gratias, virtutes, sanctitatem, æternaque bona invidet ac furatur; aliena tandem prosperitate & felicitate cruciatur.

Non agit perperam caritas, sapiens est, prudens, attenta, circumspecte, & considerate agens in Dei rebus, nihil sine maturo consilio suscipiens vel exequens in propriis; nihil in alienis cum curiositate, cum præcipitatione, cum protervia; nihil usquam sine mensura, sine recti & æqui observantia. Contra vero amor proprius imprudens est, temerarius, inconsideratus, nullam sæpe ordinis, mensuræ, æquitatis rationem habens, stolidus, protervus, rerum alienarum curiosus explorator, tumultuosus.

Non inflatur caritas, Dei magnitudinem, supremam excellentiam, perfectiones infinitas considerat; infirmitates, impotentiam, imperfectiones, nihilque suum; semper in oculis suis humilis, aliis amat postponi, neminem despicit, fastum omnem excludit & ostentationem, ob naturæ vel fortunæ bona non insolescit, ob gratiæ dona non effertur; immo quo major est, humiliat se in omnibus. Contra vero amor proprius opinione propriæ excellentiæ inflatus, & perversæ celsitudinis appetitu elatus, Dei dona meritis suis tribuit, sibi de seipso placet, manum suam osculatur, sibi plaudens in omnibus; Superiores ægre patitur, æquales despicit, singularis & unicus in eorum, quibus excellere videtur, talentorum possessione esse vellet. Superbia enim invidentiæ mater. Optime autem superbia tumori comparatur. Quod enim inflatur, veram magnitudinem non habet,

S. Thomas, Lect. 2.

habet, sed apparentem: ita superbi sibi quidem videntur esse magni, cum tamen vera magnitudine careant, quæ sine ordine divino esse non potest. Unde Sapiens ait de illis: *Illos Dominus irridebit: & erunt post hæc decidentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: quoniam disrumpet illos inflatos sine voce, & commovebit illos a fundamentis, & usque ad supremum desolabuntur, & erunt gementes, & memoria illorum peribit.* Sap. 4.

Non est ambitiosa caritas, nihil fastidit aut negligit eorum quæ ad Christianam pietatem & Dei cultum pertinent, magnifacit quicquid religionis est, illudque reveretur ac veneratur; nihil contemnit in homine, nisi quod ex ipso est, non ex Deo, scilicet peccata; semper quærit & invenit in aliis unde sint æstimandi & laudandi; non reputat sibi indecorum servire proximis, nec vilia etiam ministeria vel indigna supplicia propter illorum salutem respuit, ad imitationem Christi, qui se ad pedes Discipulorum lavandos demisit, & crucis ignominiam propter salutem omnium hominum sustinuit. Quo exemplo Apostolus noster anathema pro salute fratrum esse cupiebat. Contra vero amor proprius res divinas fastidit & negligit, quibus ad fortunam suam promovendam, aut captandam hominum laudem uti non potest: proclivis est ad aliorum contemptum; ne minimum quidem se demittere vult ad serviendum fratribus, id inhonestum & indecorum ducens: quidvis pati propter illorum salutem refugit ac dedignatur.

Caritas *non quærit quæ sua sunt*, unam Dei voluntatem & gloriam intendit, privata commoda illi sacrificare paratissima; semper veretur ne occultum privati boni studium suis in operibus obrepat; proximorum salutem temporalibus quibuslibet commodis suis, publicam utilitatem propriis utilitatibus anteponit. Contra vero cupiditas bono suo privato unice studet ac servit, ad illud omnia refert; bonum divinum, quod universale bonum est, scilicet gloriam Dei, quæ tanto magis promovetur, quanto plures ad Dei notitiam cultumque adducuntur; fratrum salutem, publicam utilitatem proprio bono, privatisque commodis postponit, sacrificat, utens Deo ut fruatur mundo. Caritas non quærit quæ sua sunt. „ *Nam* „ Eum qui diligitur, omnia esse existimat, & tunc probrum ac dedecus „ esse reputat, quando illum a probro & dedecore non potest liberare. „ Quod si per suum probrum ac dedecus liceat prodesse ei qui diligitur, „ ne probrum quidem ac dedecus eam rem sibi esse existimat. Ille enim „ de cetero est ipse. Hoc enim est amicitia, eum qui diligit, & eum qui „ diligitur, non amplius esse duos divisos, sed unum esse hominem, „ quod quidem non ex alio fit quam ex caritate. Ne quæras ergo quod „ tuum est, ut invenias tuum: Nam qui quod suum est quærit, non invenit quod suum est. Propria enim utilitas sita est in utilitate proxi- „ mi, & illius utilitas in tua. Quomodo ergo si quis aurum proprium „ in domo proximi infossum, eo veniens recuset quærere & effodere, „ numquam ipsum habebit: ita qui non vult in utilitate proximi suam „ quærere, quæ pro eo sunt propositæ coronas numquam assequetur. „ Deus enim propterea id ita constituit, ut simus inter nos colligati: & „ quomodo quispiam somnolentum puerum excitans ut fratrem sequatur, „ dat fratri in manum jucundum aliquid & delectabile, ut accipiendi de- „ siderio sequatur eum qui tenet: ita Deus, quod unicuique confert, de- „ dit proximo, ut ex eo curramus, & ne simus divulsi. Igitur quod mi- „ hi confert, in te situm est: & quod tibi conducit, in me. Tibi enim „ confert ut docearis divina: sed hoc mihi creditum, ut tu a me id accipias,

S. Chrysost. Hom. 33.

„ cipias, & propterea necesse habeas ad me currere : & mihi confert ut
„ evadas melior, pro eo enim magnam mercedem accipiam. Sed hoc rursus
„ sus in te situm est; & propterea necesse habeo te persequi ut sis me-
„ lior, & quod mihi confert, a te accipiam. *Unde alibi ait Apostolus no-*
1 Thessal. 2. 19. „ *ster:* Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Non-
„ ne vos ante Dominum Jesum Christum estis in adventu ejus? Vos enim
„ estis gloria nostra & gaudium. *Rursus utilitas discipulorum erat in Pau-*
Act. 28. 20. „ *lo. Unde dicebat:* Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum.
2. Tim. 2. 10. „ *Et*, Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequan-
„ tur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cœlesti.

Non irritatur caritas, non exacerbatur aut perturbatur in rebus adversis, Dei providentiam & justitiam adorat, peccatis dumtaxat suis tribuens quicquid patitur mali : & quocumque zelo adversus peccatum incitetur, semper diligit hominem peccatorem, sicut medicus hominem febricitantem diligit, cum febrem persequitur, & omnibus artis viribus nititur ad eam destruendam. Cupiditas adversus Dei providentiam identidem obmurmurat, inordinatis motibus æstuat; contra proximos, levissimarum etiam injuriarum impatiens, facile excandescit.

Caritas *non cogitat malum*, nihil mali de proximo temere suspicatur; impuras cogitationes procul abigit divinæ sanctitatis imitatrix, malum adversus proximum non meditatur, vindictam non expetit, quin immo dissimulat, excusat, ignoscit. Contra vero, cupiditas malignis oculis proximi defectus observat, iniquas adversus proximum suspiciones sæpius concipit & parturit mens ejus pravis cogitationibus, quibus cor ejus delectatur & inquinatur.

Caritas *non gaudet super iniquitate*, de omnibus Dei injuriis ingemiscit homo caritatem habens, Deum offendi summopere dolet, justitiam ejus præveniens in seipsum, adversus propria peccata indignatur, illaque punit animæ afflictione, corporis mortificatione; immo & pœnas sibi infligit pro peccatis aliorum, ut Deum placet, quantumvis ex illorum casibus & criminibus commodum aliquod temporale in ipsum redundare possit. Contra vero, cupiditas nullo sensu doloris afficitur ob injuriam Deo per peccatum illatam, pœnitentiæ salutaris ob delicta sua incapax est, de aliorum lapsu lætatur, si sit illi temporaliter utilis; gaudet si dejiciantur ac ruant ejus æmuli, si adversis rebus ejus inimici conterantur.

Congaudet autem veritati caritas, beatitudinis sanctorum jam in hoc mundo quodammodo particeps. Quid enim est vita beata, nisi *gaudium de veritate?* (S. August.) Cognitione veritatis exultat, etiam in praxi difficilis & arduæ, certa quod scuto veritatis circumdata, non timebit a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano, & a cupiditate liberata gloriose triumphabit. Bonum amat, ubicumque invenitur, non diligit in proximo nisi fidelitatem & conformitatem ejus cum summa veritate, cum æterna lege; ad ejus cognitionem & amorem illum adducere satagit & gaudet. Cupiditas vero, cognoscere veritatem, practicam præsertim, negligit, illi resistit, eam in injustitia detinet, persequitur in ejus defensoribus & Prædicatoribus, quia suis operibus contraria est. Caritas gratulatur proximis quod pietatem & justitiam colant, ut S. Joannes Apostolus ait (Epist. Joann. 2. Vers. 3.): *Gavisus sum venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.* Cupiditatis vero summa est his in rebus indifferentia & indolentia.

Omia

Omnia suffert caritas, Dei patientiam non minus quam judiciorum ejus severitatem adorat & reveretur, proprias infirmitates, multo magis eorum quibus convivit morosas indoles, defectus, & vitia tolerat, quantum salvo officio potest, & quantum eorum saluti expedit. Unde alibi Apostolus noster: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* *Gal. 6.* Contra vero cupiditas ultionis divinæ tarditatem frequenter accusat, præceps est & dura in correptionibus; nusquam aliis, sibi semper indulgens.

Omnia credit caritas, nihil excipit eorum quæ Deus Ecclesiæ suæ revelavit, & per eam credenda proposuit; divinam auctoritatem ac veracitatem in omnibus æque reveretur; non minori veneratione & obedientia suscipit & amplectitur veritates practicas, quæ illi crucem, mortificationem carnis, & cupiditatum, dilectionem inimicorum &c. præscribunt, quam veritates speculativas & fidem Mysteriorum. Amor vero proprius fidem infirmam & hæsitantem habet Mysteriorum divinorum, fidem otiosam & mortuam veritatum quæ veterem hominem crucifigendum esse docent, fidem rebellem circa dilectionem proximi.

Omnia sperat caritas; tam nullos habet spei suæ, quam nullos agnoscit bonitatis & omnipotentiæ divinæ limites: ex impotentia nihiloque creaturæ sumit rationem omnia expectandi a misericordia Dei: aliis uberiores gratias, & præmia sperat ampliora quam sibi, quia illos fideliores & humiliores existimat. Contra vero amor proprius in se ipso magis quam in Deo confidit: quærit in seipso rationes gratiarum quas sibi attribuere præsumit; & si quid amplius expectat a Deo quam ceteri, merita sibi arrogat ampliora.

Omnia sustinet caritas propter Dei gloriam & proximi salutem, nusquam queritur de tribulationum amaritudine & acerbitate, de suæ crucis pondere, certa quod momentaneum hoc & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis, & nihil esse quod patimur, qualecumque illud sit, cum iis quæ pro nostra salute Christus passus est, comparatum. Contra vero amor proprius aliquid pro Deo pati refugit, quia neminem præter seipsum aut nisi propter seipsum diligit; a Christi cruce ferenda, & a communione passionum ejus abhorret, quia vitæ dumtaxat præsentis suavitate frui desiderat. Hi caritatis & amoris proprii longe dissimiles caracteres. „ Hi duo amores, quorum alter sanctus est, al- *S. August. lib. XI. De Genesi ad litt. cap. 16.*
„ ter immundus; alter socialis, alter privatus; alter communi utilitati
„ consulens propter supernam societatem, alter etiam rem communem in
„ potestatem propriam redigens propter arrogantem dominationem; alter
„ subditus, alter æmulus Deo; alter tranquillus, alter turbulentus; alter
„ pacificus, alter seditiosus; alter veritatem laudibus errantium præferens,
„ alter quoquo modo laudis avidus; alter amicalis, alter invidus; alter
„ hoc volens proximo quod sibi, alter subjicere proximum sibi; alter pro-
„ pter proximi utilitatem regens proximum, alter propter suam; præces-
„ serunt in Angelis, alter in bonis, alter in malis; & distinxerunt condi-
„ tas in genere humano civitates duas, sub admirabili & ineffabili provi-
„ dentia Dei, cuncta quæ creata sunt administrantis & ordinantis; alte-
„ ram justorum, alteram iniquorum. Quarum etiam quadam temporali
„ commixtione peragitur sæculum, donec ultimo judicio separentur, &
„ altera conjuncta Angelis bonis in Rege suo vitam consequatur æternam,
„ altera conjuncta angelis malis in ignem cum rege suo mittatur æternum.

8. *Charitas numquam excidit; sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* „ Fidei succedit species, quam videbimus; *Caritas numquam finem habitura.*

„ & spei

S. August. lib. 1. De Doctrina Christ. cap. 38. „ & spei succedit beatitudo ipsa, ad quam perventuri sumus: caritas autem etiam istis decedentibus augebitur potius. *Si enim credendo diligimus quod nondum videmus, quanto magis cum videre cœperimus? Et si sperando diligimus quo nondum pervenimus, quanto magis cum pervenerimus? Inter temporalia quippe atque æterna hoc interest, quod temporale aliquid plus diligitur antequam habeatur, vilescit autem cum advenerit; non enim satiat animum, cui vera est & certa sedes æternitas: æternum autem ardentius diligitur adeptum, quam desideratum: nulli enim desideranti conceditur plus de illo existimare quam se habet, ut ei vilescat cum minus invenerit; sed quantum quisque veniens, existimare potuerit, plus perveniens inventurus est.* Caritas igitur sola virtus est, quæ numquam finem est habitura, quia ipsa omnium finis virtutum est, sicut & perfectio, meritum & corona. Vinculum æternum est sanctorum inter se, & cum Christo Jesu ipsorum capite: per ipsam caput & membra consummata erunt in unum, in perpetuum, in Deo qui caritas est. Hæc denique sacrificium æternum Deo offeret totam primitivorum triumphantem Ecclesiam, cœlique religionem in illo numquam defecturæ beatitudinis statu integrabit. *Caritas numquam excidit.* Quid opus prophetia, linguis, & scientia, ubi Deus caritas intime præsens erit menti & cordi, ut cum beatis loquatur interius, eosque doceat per se ipsum omnia id est se ipsum? O quam miseranda cæcitas hominum, qui inanem & evanidam scientiam acquirere summo studio laborant neglecta caritate, quæ terræ sanctitas est, lingua cœli, scientia æternitatis? *Charitas numquam excidit, sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* Scientiam illam discamus in terris, quæ nobiscum perseveret in cœlis, scientiam salutis, scientiam sanctorum, quæ est Deum nosse, diligere, laudare.

Quam imperfecta Dei cognitio in hac vita, collata cum beata illius visione. *9. 10. 11. 12. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Quam exiguum est quod hic de Deo norunt viri ipsi Theologi, & homines sancti scientiæ dono a Deo donati, ac cœlitus illustrati? Tantillum est cum beatifica alterius vitæ cognitione collatum, ac radius Soli, scintilla sphæræ ignis, guttula Oceano comparata: illudque perexiguum scientiæ nostræ lumen quam periculosum est, cum sit occasio superbiæ, qua cecidit Ezech. 28. Lucifer, perfectus sapientia, donec elevatum est cor ejus in decore ipsius, & inventa est in eo iniquitas. Cogitationes, ratiocinia, sermones hominum eruditorum de Deo in hac mortali vita, similes sunt balbutientium puerorum sermonibus & cogitationibus. Aspiremus igitur ad ætatem perfectam plenitudinis Christi, ut Deum perfecte cognoscamus & diligamus: interimque donec ad perfectam illam cognitionem pervenerimus, nos in ejus amore exerceamus: Quia perfecta cognitio & intuitiva visio tota Joan. 14. merces est amoris Dei. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum* (ait Christus) O quam expetenda æterna illa dies, qua Deum lumen increatum in ipsomet videbimus, non in creaturarum speculo, non in ænigmatibus & umbris fidei! *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco* S. Gregor. M. lib. 38. Moral. cap. 5. *ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.* „ Tunc de Deo audire verba non quæremus, quia unum ipsum, quod implet omnia, „ jam per speciem Dei Verbum videbimus. Quod nobis tanto altius sonabit, quanto & mentes nostras vi intimæ illustrationis penetrabit. „ Sublatis namque orientibus & occidentibus verbis, quasi quidam sonus „ æternæ prædicationis fiet ipsa imago internæ visionis. Desideremus &

ame-

amemus, si sponsa sumus. Sponsus absens est, sustineamus, veniet quem desideramus. Videbimus facie ad faciem dilectum nostrum; nunc eum caritatis operibus quæramus, donec aspiret beatus ille æternusque dies, & inclinentur umbræ.

13. *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc: major autem horum est caritas.* Fides, spes, caritas, sola sunt interiora dona Ecclesiæ Dei necessaria, cujus pietatem & religionem integrant. Fides vitæ Christianæ & bonorum operum fundamentum est: Spe ædificium illud spirituale promovetur & in altum assurgit: Caritate perficitur & coronatur in cœlis. „ Hæc tria quæ ædificantur in nobis, quamvis de misericordia Dei veniant, tamen in hac ærumnosa & procellosa vita solatia sunt miserorum, non gaudia beatorum. *Major autem horum est caritas.* Quæ quanto in quocumque major est, tanto melior est in quo est. Cum enim quæritur utrum quisque sit homo bonus, non quæritur quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nam qui recte amat, proculdubio recte credit & sperat: Qui vero non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera quæ credit; inaniter sperat, etiamsi ad veram fœlicitatem doceantur pertinere quæ sperat: nisi & hoc credat ac speret, quod sibi petenti donari possit ut amet. Quamvis enim sperare sine amore non possit, fieri tamen potest ut id non amet, sine quo ad id quod sperat non potest pervenire. Tanquam si speret vitam æternam (quam quis non amat?) & non amet justitiam, sine qua ad illam nemo pervenit. Ipsa est autem fides Christi, quam commendat Apostolus, quæ per dilectionem operatur, & quod in dilectione nondum habet; petit ut accipiat, quærit ut inveniat, pulsat ut aperiatur ei.

Caritas fide & spe excellentior.

S. August. in Psalm. 118. Serm. 19. Idem Enchirid. cap. 117.

Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc, quibus colitur Deus trinus & unus in hac vita mortali. Homo fide, spe, & caritate subnixus, easque inconcusse retinens, non indiget Scripturis nisi ad alios instruendos. „ Itaque multi per hæc tria etiam in solitudine sine codicibus vivunt. Unde in illis impletum esse jam arbitror quod dictum est, *Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* Quibus tamen quasi machinis tanta fidei, & spei, & caritatis in eis surrexit instructio, ut perfectum aliquid tenentes, ea quæ sunt ex parte non quærant: perfectum sane, quantum in hac vita potest; nam in comparatione futuræ vitæ nullius justi & sancti est vita ista perfecta. Ideo *Manent,* inquit, *fides, spes, caritas, tria hæc; major autem horum est caritas:* Quia & cum quisque ad æterna pervenerit, duobus istis decedentibus caritas auctior & certior permanebit.

S. August. lib. 1. De Doctrina Christ. cap. 39.

C A P U T XIV.

Sensus Litteralis.

1. *SEctamini caritatem, æmulamini spiritualia, magis autem ut prophetizetis.* Cum excellentior sit ceteris donis ac virtutibus caritas, eam maximo animi studio persequimini, amplectimini, ac tenete. Cetera dona spiritualia, id est sancti Spiritus afflatu data ne contemnatis, sed in pretio habete, & optate, si placuerit Spiritui, qui ubi vult spirat; præ cete-

Excellentia prophetiæ præ dono linguarum.

ceteris autem prophetiæ donum æſtimate ac deſiderate id eſt donum cognoſcendi & proferendi occulta, ſive futura, ſive Scripturarum, maxime Propheticarum obſcura & difficilia oracula, fideique myſteria, ſeu quæcumque ad Chriſtianam doctrinam illuſtrandam ac pietatem promovendam pertinentia. Confer cum Proverb. 29. 18. *Cum prophetia defecerit, diſſipabitur populus.* Act. 13. 1. *Erant autem in Eccleſia, quæ erat Antiochiæ, Prophetæ, & Doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus.* 1. Theſſalonic. 5. 20. *Prophetias nolite ſpernere.* 1. Timoth. 4. 14. *Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum Presbyterii.* 2. Petri 1. 20. 21. *Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines:* eodemque Spiritu afflati Apoſtoli, virique Apoſtolici, & ſancti Doctores, Scripturas ſacras expoſuerunt. Hoc autem donum præcellit dono linguarum, quod ceteris pluris faciebant Corinthii, quorum faſtum deprimit divinus Apoſtolus.

2. *Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed Deo. Nemo enim audit. Spiritu autem loquitur Myſteria.* Qui loquitur lingua peregrina & ignota in Eccleſia, nullo adhibito interprete, non loquitur hominibus illius idiomatis ignaris, tametſi Deus linguarum auctor, & ſenſum verborum & affectum cordis noverit: nemo vero adſtantium intelligit, nec quicquam inde utilitatis haurit. Animo autem magis quam ore loquitur arcana nemini intellecta. Cum ſit enim is orationis uſus ut animi ſenſa declaret aliis; qui ita loquitur ut alii non intelligant, animo magis quam ore loquitur, cum nihil interſit utrum ſic loquatur an tacitus cogitet. Vel, occulta quædam ac ſibi ipſi non intellecta loquitur pro devotionis affectu. Vel, afflatu Spiritus ſancti loquitur Myſteria. Quod oſtendit donum illud non eſſe ſupervacaneum & inutile, & temere ac fruſtra datum, ſed ſolum illius abuſum redarguendum eſſe, cum illud ad oſtentationem, & non ad utilitatem Eccleſiæ convertitur.

S. Chryſoſt. Hom. 35. Theodoret. Theophylact.

3. 4. *Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem.* Qui vero ex Dei revelatione futura prædicit, ſeu mentem ejus Eccleſiæ patefacit, vel Scripturarum arcanos & difficiles ſenſus explicat, ſeu quæ ad ſtabiliendam fidem & pietatem Chriſtianam promovendam conducibilia ſunt, loquitur hominibus, quorum utilitati conſulit & ſaluti, verba ædificationis, exhortationis, & conſolationis; loquitur, inquam, intelligibili modo, ut audientes ædificet, ſtabiliat & confirmet in fide ac pietate Chriſtiana, ut puſillanimes ac tepidos ad ſtudium bonorum operum exhortetur, ut afflictos ſpe bonorum cœleſtium, quæ Deus diligentibus ſe præparavit ac promiſit, conſoletur & ſublevet. *Qui loquitur lingua, ſemetipſum ædificat: Qui autem prophetat, Eccleſiam Dei ædificat.* Qui loquitur lingua peregrina, uni ſibi prodeſt, quia per Spiritum ſanctum, a quo movetur ad loquendum, excitatur in eo pietatis affectus, lauſque Dei: Qui autem prophetat, fidelium Conventui prodeſt, illis patefaciendo voluntatem & arcana Dei, illis explanando viſiones & Scripturas, ſpiritales affectiones in eorum animis excitando, unde primum incipit ædificium ſpirituale, illos ad bona opera exhortando, ut in vita Chriſtiana proficiant, & virtutibus ac meritis augeantur; illos denique verbis conſolatoriis roborando in tolerantia malorum, ſecundum illud Apoſtoli noſtri; *Quæcumque ſcripta ſunt,*

S. Thomas, Lect. 1.

Rom. 15. 4.

sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Rom. 15. 4.

5. *Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare.* Non detraho dono linguarum, sed ejus usum quæro. Vobis omnibus donum linguarum opto a Spiritu sancto, si Ecclesiæ, vobisque expediat; sed vos magis prophetiæ dono augeri velim, quod linguarum dono præponendum est. *Nam major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis, nisi forte interpretetur ut Ecclesia ædificationem accipiat.* Major est propheta & ministerio, & fructu, quia Ecclesiæ utilior est, nisi idem qui linguæ donum habet, donum etiam habeat interpretandi verba linguæ peregrinæ, quæ usurpat, ut cœtui fidelium ipsum audientium prosit. Aliquando igitur aliqui movebantur a Spiritu sancto ut mysticum aliquid loquerentur, quod non intelligebant: & hi habebant donum linguarum. Aliquando autem non solum linguis loquebantur, sed etiam ea quæ dicebant interpretabantur: ideo addit Apostolus exceptionem istam, *nisi forte interpretetur.* Nam donum linguarum cum interpretatione melius est prophetia; quia interpretatio cujuscumque ardui ad prophetiam pertinet. Unde qui loquitur linguis peregrinis, & simul interpretatur, par Prophetæ est; & utriusque doni usu conjuncto Ecclesiæ prodest. S. Thomas, Lect. 2.

6. *Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?* Quamvis ego ipse Apostolus Gentium, dono linguarum præ multis aliis sim instructus, si veniam ad vos, & vobis loquar linguis peregrinis & ignotis, quid spiritualis utilitatis ex sermonibus meis reportabitis? Nisi Mysteria a Deo revelata, & in Scripturis Sacris recondita exponam & patefaciam per prophetiam; aut docendo vos per donum scientiæ humanis rationibus & exemplis, quæ apta sunt ad persuadendam credibilitatem eorum quæ vobis prædicantur, & ad fidem confirmandam, nutriendam, ac defendendam; necnon Moralis Christianæ præcepta vobis tradendo, ut ad omne opus bonum instructi sitis. Hæc certe præstare non potero linguis peregrinis loquens, nisi interpretationem adhibeam ut intelligatis. Vel, *Nisi vobis* Theophylact.
„ *loquar aut in revelatione*, hoc est, quemadmodum consueverunt dicere qui
„ revelationem a Deo sortiti sunt: Quę & ipsa est prophetię species, cum
„ multis adstantibus cujusque sensa patefiant. Vel in scientia, hoc est, qua-
„ lia dicere possunt ii, qui scientiam habent; adeoque mysteria auditoribus
„ explicant. Vel in prophetia, quando quispiam de præteritis, præsentibus,
„ & futuris loquitur. Latius enim patet prophetia qnam revelatio. *Aut in*
„ *doctrina*, hoc est, in sermonis forma qui instituit, cum de veritate
„ vel dogmatibus differitur. Doctrina enim ad auditorum fit commodum.

7. 8. *Tamen quæ sine anima sunt, vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur?* Quin enim instrumenta musica sensu carentia, sive flatu sonum reddant, ut tibia; sive tactu, ut cithara, nisi distinctum & significantem sonum dederit, secundum modorum musicorum variam consonantiam, nullatenus intelligi poterit quid tibia aut cithara canatur. *Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?* Si ignotum militibus sonum det tuba, ita ut discerni non valeat ad quid vocet homines, aut quid agendum moneat, an ad Conventus civiles, an ad iter, an ad pugnam, an ad receptum sonet, quis parabit se ad prælium? De vario tubarum clangore vide Numer. 10.

9. *Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes.* Sic etiam vos lingua pere-

grina loquentes, niſi ſermonem veſtrum interpretando intelligibilem iis qui audiunt, aut eorum plurimis feceritis, quomodo cognoſcent quod dicitis? Temere & fruſtra verba fundetis, a nemine intelligenda.

10. 11. *Tam multa, ut puta, genera linguarum ſunt in hoc mundo: & nihil ſine voce eſt.* Videlicet tam multa ſunt apud homines idiomatum genera, ut nulla ſit gens quæ proprium idioma non habeat. *Si ergo neſciero virtutem vocis, ero ei cui loquor, barbarus: * & qui loquitur mihi barbarus.* Si non intelligam ſignificationem & uſum verborum, nec ille cui loquor pariter intelligat, erimus alter alteri barbari, id eſt, ut extranei, peregrinique & ignoti idiomatis homines, qui fruſtra ſe mutuo alloquuntur, niſi interpretem adhibeant linguæ utriuſque peritum.

** Ovid. in Ponto: Barbarus hic ego ſum, quia non intelligor ulli.*

12. 13. *Sic & vos æquoniam mulatores eſtis ſpirituum, ad ædificationem Eccleſiæ quærite ut abundetis.* Sic & vos, fratres (ne ſitis invicem barbari) quoniam dona Spiritus ſancti ardenti ſtudio deſideratis, optate abundantiam donorum ad utilitatem Eccleſiæ, non ad oſtentationem. *Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.* Quapropter qui linguarum donum habet, Deum precetur ut illi donum interpretandi tribuat, ut proſit audientibus.

Theophylact. Oecumen.

14. *Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt.* Si orem lingua peregrina, quam non intelligo, affectus quidem meus, voluntas mea, cor meum orat, mens autem mea ſine fructu eſt intelligentiæ verborum & ſenſuum quibus reficeretur, ſi intelligeret. Ceterum oratio quæ fit ſpiritu, id eſt cum pio animi affectu ad Deum, etſi lingua incognita fiat, non tamen inutilis & infructuoſa, nulliuſque apud Deum meriti eſt; cum a Deo, cui omne cor patet & omnis voluntas loquitur, intelligatur, ſitque mentis elevatio in Deum... Spiritum in Scriptura interdum ſumi pro affectu rationali ſeu voluntate, tum alia loca probant, tum illa Chriſti Domini ſententia: *Spiritus quidem promptus eſt, caro autam infirma.* Vel loquitur Apoſtolus de orationibus extemporaneis in publico Eccleſiæ cœtu factis ab iis qui Spiritus ſancti dona acceperant. Fructum autem vocat auditorum utilitatem. Unde alibi ait, *Ut aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in ceteris gentibus.* Lingua ergo peregrina hunc in modum orans, ſeu orationes in publico Eccleſiæ cœtu componens ad fidelium inſtructionem, aut pietatem eorum excitandam, & iis qui audiunt interpretationem non afferens, nullum fructum habet, illis utilitatem non accipientibus.

Matt. 26.

Theodoret.

15. *Quid ergo eſt?* Quid igitur faciam? *Orabo ſpiritu, orabo & mente, pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Dabo operam ut non ſolum corde ſeu intimo devotionis affectu Deum orem, verum etiam ut ſignificationem verborum orationis intelligam, quo majorem fructum ex ea referam. Laudes Deo canam, non ſolum animo in Deum elevato & pie affecto, verum etiam cum intelligentia verborum. Vel, *orabo* & pſallam ſpiritu, id eſt, dono Spiritus ſancti movente linguam ad orandum, *orabo* & *pſallam* etiam *mente*, hoc eſt, ut intelligam quæ oro.

S. Chryſoſt. Homil. 36. Theophylact.

16. *Ceterum ſi benedixeris ſpiritu:* Si pio tantum cordis affectu Deum publice in Eccleſia laudes, pſalmos vel gratiarum actiones lingua peregrina componens ex tempore, ſecundum donum tibi a Spiritu ſancto conceſſum, nec ipſe interpreteris, aut alius adſit qui interpretetur; *Qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, ſuper tuam benedictionem? Quoniam quod dicas neſcit.* Quomodo qui vice laicorum, rudium vulgo & illitteratorum, orationem pia acclamatione proſequitur & approbat, vel plebs ipſa promiſcua, reſpondebit, *Amen*, in fine laudis aut gratiarum actio-

nis

nis a te editæ, cum nemo intelligat quid dicas? *Idiotam* (inquit Theodoretus) *appellat eum, qui in Laicorum ordine constitutus est: Quoniam eos etiam qui sunt a militia remoti, Idiotas appellari mos est.* Vox, *Amen*, adverbium est asseverandi, aut confirmandi quod dictum est, vel optandi. Unde alias significat, *Verum est*, alias, *Fiat.* Morem acclamandi, *Amen*, ad finem precum, laudumque publicarum Dei, accepit Ecclesia a Judæis. Apostolicis temporibus Episcopo, aut alio cœtus Ecclesiastici Præside, vel sacrorum Ministro, seu donis Spiritus sancti instructo, ab eoque afflato & moto, preces & laudes sive gratiarum actiones Deo fundente in Ecclesia, plebs accinebat *Amen*, ea voce dicta approbans. Cum quis *Amen* respondet ad preces quas non intelligit, id a Thalmudistis vocatur *Amen pupillum.* Ex hoc porro loco Apostoli nihil colligi posse contra disciplinam & morem Ecclesiæ, sacram Liturgiam divinaque Officia celebrantis, & Sacramenta conficientis & administrantis lingua Latina in toto Occidente, Theologi Polemici probant, & nos olim ostendimus in Compendio Fidei & Moralis Christianæ Gallice edito *.

Theodoret. *Exod.* 5. 22. *Deuteron.* 27. *Nehem.* 8. 7. *Jerem.* 28. 6. *Matt.* 5. 18. 1. *Paral.* 16. 1. *Esdr.* 3. *Psal.* 106. * *Abregé de la Foy & de la Morale, &c. Tom.* 2. *pag.* 229. *& seq.*

17. *Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur.* Nam tu quidem, tametsi non intelligas verba quæ profers, bene gratias agis, quatenus pio mentis affectu id facis: sed nullam utilitatem spiritualem inde referunt qui te audiunt, nec intelligunt; non erudiuntur, aut ad pietatem excitantur illa tua gratiarum actione illis nova, inaudita, & nullatenus intellecta.

18. 19. *Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.* Gratias ago Deo, cui servio, quod omnibus linguis loquar, quarum dona in vos effusa sunt: Vel, *quod plus vobis omnibus linguis loquar.* Id ait Apostolus, ne suspicentur quod ceu eo carens dono illud elevet ac vilipendat. Ne ergo efferamini (inquit) & vobis placeatis tamquam soli donum habentes, nam ego quoque id possideo, & magis quam vos, & ante vos. *Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.* Sed malo pauca verba in Ecclesiæ Conventu loqui cum intelligentia eorum quæ dico, & quæ possum auditoribus interpretari, ut eos doceam, & eorum salutem promoveam; quam innumera verba lingua peregrina & ignota fundere, sine interpretatione, quia nullum ex sermone meo fructum referent auditores.

S. Chrysost. Hom. 35. *Theophylact.*

20. *Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote.* Ne sitis infantes, quod ad sapientiæ ac judicii defectum attinet, minora bona consectando posthabitis melioribus; sed infantes estote quoad innocentiam, expertes estote malitiæ ut infantes: Quoad judicium autem animi de rebus agendis, bonique a malo, & melioris boni a minori discretionem, similes estote viris perfectis. Pueri parva hianti ore admirantur, crepundia rebus pretiosis, & utilibus anteponunt: ita Corinthii linguarum donum, quod omnium postremum est, magis admirabantur, pluris faciebant, ardentiori studio desiderabant quam donum Prophetiæ seu interpretationis Scripturarum & Mysteriorum, Ecclesiæ longe utilius, & saluti proximorum promovendæ conducibilius. Adhortatur igitur eos ut tanquam adulti in Christo, & exercitatos habentes sensus ad discretionem majorum minorumque bonorum, dijudicent quæ sint majora dona & Ecclesiæ utiliora.

Quæ infantia fugienda, quæ sectanda?

21. *In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudient me, dicit Dominus.* Legis nomine non so-

lum Pentateuchus Moſis, ſed Prophetæ etiam & Hagiographa ſignificantur. Eſt itaque ſenſus: Habetur in Scriptura: Variis linguis peregrinis & ignotis loquar populo huic, Judæis ſcilicet per Apoſtolos meos, (quod in die Pentecoſtes impletum eſſe conſtat ex *Actor.* 2.) & tamen viſo ſigno tam admirabili, quod eis ſum daturus, pars longe maxima mihi non credet, neque obtemperabit. Senſum magis quam verba Iſaiæ, in cujus prophetia iſtud oraculum legitur, expreſſit Apoſtolus: Sic habet Prophetæ locus: *In loquela enim labii & lingua altera loquetur ad populum iſtum ..... & noluerunt audire.* Ex Hebræo hunc locum protulit Apoſtolus: & Origenes ſe inveniſſe in Aquilæ Verſione ſcribit, quæ huic loco ex æquo reſpondeant.

S. Chryſoſt. Hom. 36. *Iſai. 28. 11. 12.* *Origenes Philocaliæ c. 9.* *S. Hieron. in Iſai. 28.*

22. *Itaque linguæ in ſignum ſunt, non fidelibus, ſed infidelibus: prophetia autem non infidelibus, ſed fidelibus.* Igitur donum linguarum in ſignum datum eſt præcipue propter infideles, ut novitate miraculi converterentur ad fidem: Donum vero prophetiæ datum eſt præcipue ad fidelium inſtitutionem & doctrinam, ut in fide proficiant. Vel, loquitur Apoſtolus, ſicut & Propheta de ſolo populo Judaico, cui datæ ſunt prophetiæ, cum fidelis eſſet, illique inſtituendo & docendo fuerunt utiles: donum autem linguarum inutile fuit eidem populo jam infideli, & Spiritum ſanctum per os Apoſtolorum loquentem audire nolenti. *Linguæ ſunt in ſignum* (hoc eſt, ad obſtupefaciendum) *non fidelibus, ſed infidelibus*, non adeo autem ad inſtituendum illis proſunt, immo ſunt inutiles ſine interprete, *Prophetia autem non infidelibus, ſed fidelibus data eſt.* Neque enim fidelis opus habet ut ſignum videat, ſed ſolum doctrina & inſtitutione indiget. Non ait Apoſtolus, prophetiam non eſſe utilem infidelibus, ſed non eſſe illis ſignum dumtaxat virtutis Dei, quod admirentur, ſed lumen quo illuſtrentur ac doceantur.

S. Chryſoſt. Hom. 36.

23. 24. 25. *Si ergo conveniat univerſa Eccleſia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ aut infideles, nonne dicent quod inſanitis?* Porro ſi fideles omnes, qui apud vos, vel alibi degunt, conveniant in unum locum ad Sacra & publicam orationem, & omnes peregrinis ac ignotis linguis loquantur, nemine interprete, intrent autem imperiti, aut infideles, qui neſciunt quid ſit donum linguarum, nonne vos inſanos, fanaticos, arreptitios exiſtimabunt? Quod non ex dono Spiritus ſancti, ſed ex eorum infidelitate oritur. Sic Judæorum plurimi videntes Apoſtolos illapſo in eos Spiritu ſancto omnium gentium linguis loqui, *irridentes dicebant, Quia muſto pleni ſunt iſti.* Sapientiores autem a linguis etiam nonnihil ædificationis recipiunt, ut qui Apoſtolorum temporibus mirabantu audientes eos linguis ſuis loquentes magnalia Dei. *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus.* Si autem omnes qui Prophetiæ donum habent, id eſt, occulta quædam proferendi, ſeu explicandi Scripturas, viciſſim & ordine loquantur in Eccleſia docendo & exhortando ex iiſdem Scripturis divinis, intret autem aliquis imperitus vel infidelis, in ſacrum Conventum, ex verbo Dei arguetur & convincetur ab omnibus ita prophetantibus, ſive Doctoribus aut Concionatoribus; infidelis quidem de erroribus & infidelitate ſua, idiota ſive indoctus de ignorantia ſua, uterque de vitiis ſuis & pravis affectibus. *Occulta cordis ejus manifeſta fiunt.* Quæ in corde ejus latebant, infidelitas & peccata, ipſi manifeſta fiunt, cum antea mala ſua nec ſentiret, nec agnoſceret. Divinæ (inquam) gratiæ lumine illuſtratus infidelis agnoſcit idolorum cultum eſſe impietatem, ſuperſtitioſas obſervationes

Act. 2. 13.

eſſe

esse dæmonum cultum, fornicationem esse legi Dei contrariam: agnoscit idiota pristinam ignorantiam suam; multaque discit tum ad doctrinam fidei, tum ad regulas morum pertinentia, quæ prius ipsum latebant. Vel; manifestantur coram omnibus quæ animo versat, aut commisit, ut ab Elisæo Giesi, a S.Petro Ananiæ & Sapphiræ: Apud Græcos legitur: Καὶ οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται. *Et sic occulta cordis ejus manifesta fiunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit.* Prostrato corpore verum Deum adorabit, & in vobis esse palam confitebitur. Quod Nabuchodonosor contigit. Per Danielem enim somnio illi patefacto, exclamavit: *Vere Deus vester Deus Deorum est, & Dominus regum, & revelans Mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.* Daniel. 2. 47.
Annotat Theodoretus, sanctum Spiritum hic Deum aperte vocari. Divini enim Spiritus erat Prophetiæ operatio: *Hæc enim omnia operatur unus & idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Hic autem ait, *Cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit*, Deum dicens sanctissimum Spiritum, Prophetias, aliaque charismata, suo tempore in Ecclesia fuisse S. Irenæus testatur. *Alii (inquit) dæmones excludunt firmissime & vere, ut etiam sæpissime credant ipsi qui emundati sunt a nequissimis spiritibus, & sunt in Ecclesia: alii autem & præscientiam habent futurorum, & visiones, & dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant & sanos restituunt. Jam etiam & quemadmodum diximus, & mortui resurrexerunt, & perseveraverunt nobiscum annis multis. Et quid autem? Non est numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum Ecclesia accipiens a Deo in nomine Jesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in opitulationem gentium perficit.*

Theodoret. Theophylact.

S. Irenæus lib. 2. c. 57.

26. *Quid ergo est, fratres?* Quid facto opus? *Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.* Quando in unum ad Sacra & orationem publicam convenitis, alius Spiritus sancti afflatu & dono movetur ut canticum aliquod spirituale extempore componat ad laudandum Deum: alius ut doceat quæ fidem aut mores spectant: alius ut occulta revelet, præsertim vero divina Mysteria & consilia: alius ut lingua peregrina loquatur: alius ut ipsam interpretetur. Qualecumque sit autem donum quod a Spiritu sancto accepistis, illo ad ædificationem, & utilitatem Ecclesiæ, ad proximi salutem utamini, ut Christi discipulos decet.

Ordo servandus in Ecclesia ab iis qui a Deo charismata acceperunt.

27. 28. *Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur.* Qui donum habent linguarum, ne in uno conventu loquantur omnes linguis peregrinis, sed duo, aut tres ad summum, nec simul & tumultuarie, sed suo quisque ordine, & alternis; & qui donum habet interpretandi, fideliter explicet quod alius lingua peregrina dixit, nihil prætermittens aut immutans. *Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur & Deo.* Si nullus adsit, qui donum habeat interpretationis, taceat qui dono linguarum dumtaxat instructus est, ne sacrum conventum perturbet, sermones effundens qui non intelliguntur. Tacitus autem secum oret, vel loquatur Deo, pio cordis affectu, quod donum etiam illius est.

29. 30. 31. *Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & ceteri dijudicent.* Ubi autem multi fuerint Prophetiæ dono illustrati, Prophetæ duo aut tres in Ecclesia vicissim, & ordine, non simul loquantur, quod confusionem pa-

pareret : alii autem Prophetæ ex dono sibi divinitus concesso examinent & judicent judicio discretionis, non judicio auctoritatis, quod uni Ecclesiæ competit, an quæ dicta sunt vere sint prophetica, sive doctrina sana & salutaris, necne. *Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.* Si uno loquente Deus alium inter auditores sedentem afflaverit, novaque revelatione illustraverit, qui jam loquebatur det locum dicendi alteri, quem Spiritus sanctus movet ad revelationem extemporaneam proferendam. *Potestis autem omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes exhortentur.* Potestis autem omnes, qui Prophetiæ donum accepistis, singulatim alius post alium prophetare, id est Scripturam sacram, & maxime Prophetias exponere in Ecclesiæ conventu. Ita fiet ut omnes discant per vices inter auditores sedendo, & stando, ut ceteros doceant ac exhortentur. Sic ordo servabitur & humilitas. Vel, Ut omnes discant, & exhortationis consolationem accipiant.

32. 33. *Et spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt.* Nam & donum & impetus prophetandi est in ipsorum Prophetarum potestate, ut se cohibere possint, & tacere, & opportunum tempus expectare expromendæ revelationis, aut statim eam manifestare. Ne igitur dicat is qui donum habet, Quomodo tacere possum, cum a Spiritu agitatus loquar? Atqui spiritus, (inquit) quo moveris, tibi subditur, & in tua potestate ac arbitrio situm est tacere vel loqui. Res enim non sic se habet in Prophetis divino Numine afflatis, ac in Pythonibus. Hi ita arripiuntur atque aguntur, ut suæ potestatis non sint: at Dei dona, quamquam non ab hominis voluntate profecta, voluntate tamen ejus reguntur quoad actum, & tempus, moramque ordini & paci necessariam facile patiuntur.

S. Hieron. in Prologo Commentar. Isaiæ Prophetæ Theophylact. Oecumen. S. Thomas, Lect. 4.

Nom enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. Deus enim qui Prophetas inspirat ac movet, non est Deus confusionis & eversionis *, sed pacis, quæ tranquillitas ordinis est. Non sic ergo inspirat & movet Prophetas, quin opportunum tempus loquendi expectare possint, & tacere, alterique cedere locum, ut ordo & pax in Ecclesia serventur. Hæc autem non apud vos solum, sed in omnibus, quibus Evangelium prædico, Christianorum Ecclesiis doceo, Deum scilicet, quem colimus, non esse Deum dissensionis, sed pacis; ac proinde servandum ordinem, ut pax & concordia servetur.

** Tertull. lib. 4. Cont. Marcion. c. 4.*

34. 35. *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.* Quia non solum viri, sed etiam mulieres, Spiritus sancti dona acceperant, sicut a Joele prædictum erat, *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ:* Ideo ne contra ordinem a Deo constitutum in Ecclesia sibi jus arrogarent loquendi linguis, interpretandi, docendi, exhortandi, revelationes suas proferendi, cantica extempore componendi & canendi quasi ex divini spiritus afflatu, de illis subdit Apostolus: Mulieres in conventibus Ecclesiasticis taceant; non enim illis in publico cœtu ad viros sermonem habere permittit Ecclesiarum consuetudo; vetat conditio sexus: subditas enim viris esse oportet, ut dicit Scriptura, *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Subjectionis autem & reverentiæ erga sexum potiorem est, in publico virorum cœtu silere. Nec solum Dei verbum hoc exigit, sed & jus Gentium. Unde Regula 2. Juris in Digestis habet: *Feminæ ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt: & ideo nec Judices esse possunt, nec Magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere.* Quia vero apud Judæos usitatum erat ut

Joel. 2.

Silentium mulieribus in Ecclesia imperatum.

Genes. 3. 16.

Luc. 2. 48.

ut hic aut ille assidens docentem in publico cœtu interrogaret de hoc aut illo articulo, ne id sibi mulieres arrogarent, subdit Apostolus: *Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent*. Si quid discere velint de rebus ad salutem pertinentibus; vel, si quod dubium, si quam difficultatem patiantur circa ea quæ a Prophetis aut Doctoribus in publico Ecclesiæ cœtu dicta sunt, privatim maritos suos, non alienos interrogent, qui aut ex se respondebunt, aut doctiores consulent, si res sit tanti momenti ut eam ignorare non liceat sine salutis periculo. *Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia*. Est enim contra verecundiam sexui illi naturaliter inditam. Si ergo Prophetiæ donum acceperint, privatim inter feminas prophetent, aut revelationes suas Ecclesiarum Præsidibus patefaciant, eorumque subjiciant judicio. Confer cum 1. Tim. 2. 12. *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio ..... Mulier in silentio discat cum omni subjectione.*

36. *An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?* Quia Corinthi feminarum audacia, & conniventia virorum, mos introductus fuerat contrarius aliarum omnium Ecclesiarum institutis, ut feminæ in Ecclesiasticis conventibus & docerent & interrogarent, quosdam sibi quasi contradicentes refellit ac reprimit Apostolus. Quid (inquit) mihi adversamini, *Theophylact.* nec decorum esse putatis ut feminæ in Ecclesia silere cogantur? An a vobis exiit prædicatio Evangelica ad omnes alios? Numquid *De Sion* non *exivit* *Isai. 2.* *lex, & verbum Domini de Jerusalem?* An apud vos solos stabilita est fides, nec oportet vos recipere leges ac disciplinam ab aliis Ecclesiis receptas? Neque vos primi fideles estis, neque soli. Quæ itaque universo placent orbi Christiano, vos etiam amare & amplecti oportet.

37. *Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.* Si quis sibi videtur, vel apud vos creditur prophetiæ dono instructus, aut in rebus spiritualibus cognoscendis dijudicandisque peritus, agnoscat ea quæ scribo vobis, esse mandata Dei, quibus contradicere nefas. *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* (ait alibi Apostolus noster.) Verba scilicet Apostolorum sunt ex familiari revelatione Spiritus sancti & Christi; & ideo servanda sunt sicut præcepta Christi. Unde idem Apostolus distinguit consilia a præceptis Domini. *De virginibus* (inquit) *præceptum Domini non habeo, consilium* „ *autem do*. Hinc Arnoldus Bonævallis Abbas lib. *De Operibus Cardinalibus* „ *Christi*, Serm. *De Ablutione pedum*, ait: Sicut par est Spiritui sancto & „ Christo divinitas, ita in suis institutis æqua est auctoritas & potestas; nec „ minus ratum est quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam „ quod ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet sin„ gulis propria dignitas, & uniformis in suo genere stat omnium actio. Ni„ hil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari.

Apostolorum verba servanda sunt ut præcepta Christi.

2. Corinth. ult. *S. Thomas, Lect. 7.* *1. Cor. 7. 25.* *Inter Opera S. Cypriani.*

38. *Si quis autem ignorat, ignorabitur*. Si quis hæc vult ignorare, ignorabitur a Christo olim dicturo, *Nescio vos*; id est, reprobabitur. „ His *S. August. Epist. 169. alias 102. Ad Evodium.* „ verbis coercet Apostolus, & ad pacificum ordinem revocat inquietos, „ tanto ad seditionem faciliores, quanto sibi videbantur spiritu excellere, „ cum superbiendo cuncta turbarent. *Si quis* ergo *videtur propheta esse aut* „ *spiritalis*, *cognoscat* (inquit) *quæ scribo vobis, quia Domini est manda-* „ *tum*. Si quis videtur esse, & utique non est: nam qui est, sine dubita„ tione cognoscit, nec admonitione & cohortatione opus habet, quia omnia „ judicat, & a nemine judicatur. Illi ergo seditiones & perturbationes in Ecclesia „ faciebant, qui videbantur esse in Ecclesia, quod non erant. Hos decet cognoscere

Domini esse mandatum, quia non est seditionis Deus, sed pacis, *Si quis autem ignorat, ignorabitur*, id est, improbabitur. Non enim Deus, si ad scientiam referas, ignorat eos, quibus dicturus est, *Non novi vos*, sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Græci legunt. *Si quis autem ignorat, ignoret*. Hoc est, Ego dixi, qui vult, obtemperet. Sic vero loqui hominis est sua non commendantis, ceterum rem publicam spectantis. Consuevit autem Paulus hoc facere, ubi non admodum necessarium est opponere se cuiquam. Quid enim Paulo necessarium reniti aliis, atque persuadere velle, quod Dei sunt mandata quæ dicat, idque cum ad discipulos suos loquatur, & dicat spiritualem hominem agniturum quod hæc divina sint? Perspicuum est enim omnes assensuros eum divina & cœlestia loqui, quo spiritales esse videantur.

39. 40. *Itaque, fratres, æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere*. Expetite præ ceteris charismatibus donum exponendi Scripturas sacras, quod Ecclesiæ utilius est: & ne prohibeatis eos dono linguarum uti, qui illud a Deo acceperunt, modo eo utantur servatis regulis decoris, modestiæ, ordinis, a me constitutis. *Omnia autem honeste & secundum ordinem fiant*. Quod omnino fiet, si ii qui linguis loquuntur, cum interpretatione loquantur; si Prophetæ sibi mutuo cedant, si feminæ conticescant.

CAPUT XIV.

Sensus Moralis.

Caritas tota Christi lex. Admirabiles ejus effectus.

1. S*Ectamini charitatem, æmulamini spiritualia; magis autem ut prophetetis*. Charitas, & quicquid illa complectitur, solum est desideriis nostris & prosecutione dignum objectum: *hæc margarita pretiosa*, hoc *aurum ignitum*, quod omnibus venditis emere debemus. Hæc radix meritorum, vinculum perfectionis, tota hominis justitia, membrorum Christi cum capite, & inter se invicem nexus, hujus viæ beatitudo, cœlestis & æternæ beatitudinis complementum. „Hæc tota Christi lex, quam vere perficimus, cum fraterna onera ex amore toleramus; *Plenitudo legis est dilectio*: sed hac eadem lex multiplex dicitur: quia studiosa sollicitudine charitas ad cuncta virtutum facta dilatatur. Hæc namque primum per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando toleravit. Hæc Enoch & inter homines spiritualiter vivere docuit, & ad sublimen vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Hæc Noe, despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere exercendo servavit. Hæc per Sem & Japhet humiliter verenda patris erubuit, & superjecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. Hæc Abrahæ dextram quia ad mortem filii obediendo extulit, hunc prolis innumeræ, gentium patrem fecit. Hæc Isaac mentem, quam semper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longe post ventura dilatavit. Hæc Jacob compulit & amissum bonum filium medullitus gemere, & pravorum filiorum præsentia sub æquanimitate tolerare. Hæc Joseph docuit a fratribus venundatum & libertate animi infracta servitium perpeti, & eisdem post fratribus mente non elata principari. Hæc Moysen, delinquente populo, & usque ad petitionem mortis

Rom. 13. 10. S. Gregor. lib. 10. Moral. cap. 4. Genes. 4. Genes. 5. Genes. 7. Genes. 9. Genes. 22. Genes. 27. Genes. 37. Genes. 42. Exod. 32.

,, mortis in præcibus ſtravit, & uſque ad interfectionem populi per zeli
,, ſtudium erexit: ut & pro pereunte plebe ſeſe morti objiceret, & con-
,, tra peccantem protinus vice Domini iraſcentis ſæviret. Hæc Phinees *Num.* 21.
,, brachium in ultionem peccantium erexit, ut arrepto gladio coeuntes
,, transfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc Joſue exploratorem *Joſue* 9. 10.
,, docuit, ut & prius contra falſiloquos cives verbo veritatem defenderet,
,, & hanc poſtmodum gladio contra hoſtes allegaret. Hæc Samuel & in 1. *Reg. cap.* 3.
,, Principatu humilem præbuit, & integrum in dejectione ſervavit: Qui cum 1. *Reg. cap.* 24.
,, perſequentem ſe plebem diligeret, ipſe ſibi teſtimonium extitit, quia cul-
,, men ex quo dejectus eſt, non amavit. Hæc David ante iniquum Regem 2. *Reg.* 12.
,, & humilitate commovit ad fugam, & pietate replevit ad veniam: Qui
,, perſecutorem ſuum & timendo fugit ut Dominum; & tamen cum pote-
,, ſtatem eum feriendi reperit, non agnovit inimicum. Hæc Nathan & *Iſai.* 20.
,, contra peccantem Regem in auctoritatem liberæ increpationis ſuſtulit, &
,, cum Regis culpa deeſſet, in petitione humiliter ſtravit. Hæc per Iſa-
,, iam nuditatem carnis in prædicatione non erubuit; & ſubducto carnali ve-
,, lamine ſuperna myſteria penetravit. Hæc Eliam, quia fervoris zelo vi- 4. *Reg.* 2.
,, vere ſpiritaliter docuit, ad vitam quoque & corporaliter abſtraxit. Hæc
,, Eliſæum; quia Magiſtrum ſimpliciter diligere inſtituit, Magiſtri ſpiritu *Ibid.*
,, dupliciter implevit. Per hanc Jeremias, ne in Ægyptum populus deſcen- *Jerem.* 42.
,, deret, reſtitit: ſed tamen & inobedientes diligens, quo deſcendi prohi-
,, buit, & ipſe deſcendit. Hæc Ezechielem, quia prior a terrenis deſide- *Ezech.* 8.
,, riis ſuſtulit, poſt per cincinnum capitis in aere libravit. Hæc in Danie- *Daniel.* 14.
,, le, quia a regiis dapibus gulam compeſcuit, ei & eſurientium ora leo-
,, num clauſit. Hæc tribus pueris, quia in tranquillitate poſitis incendia *Daniel.* 3.
,, vitiorum ſubdidit, tribulationis tempore & flammas in fornace tempera-
,, vit. Hæc in Petro & minis terrentium Principum fortiter reſtitit: & in
,, circumciſione ſubmovenda minorum verba humiliter audivit. Hæc in *Act.* 15.
,, Paulo & manus perſequentium humiliter, & tamen in circumciſionis ne-
,, gotio longe ſe imparis Prioris ſenſum audenter increpavit. Virtus quæ
tam admirabiles effectus producit in illis qui ipſa donati ſunt, ardentiſſi-
mis certe deſideriis expetenda; ſtudiis omnibus conſervanda eſt. Merito igi-
tur Corinthios, & in illis Chriſtianos omnes hortatur Apoſtolus ut chari-
tatem prompto animi ſtudio amplectantur & teneant. *Sectamini caritatem*;
ſive, *perſequimini caritatem* (quæ vis etiam eſt Græci verbi διώκετε) Qui S. *Chryſoſt.*
,, porro perſequitur, illud ſolum videt quod perſequitur, & ad illud tendit, *Hom.* 35.
,, & non deſiſtit donec cœperit. Qui perſequitur, quando per ſe non po-
,, tuerit, per eos qui ipſum præcedunt comprehendit fugientem, eos qui
,, properant magno ſtudio adhortatur ut detineant, & detentum ei ſervent,
,, donec ad eum pervenerit. Hoc nos quoque faciamus. Quando ipſi non
,, pervenerimus ad caritatem, eos qui ſunt prope ipſam jubeamus eam de-
,, tinere, donec ipſi ad eam pervenerimus, ne nos rurſus effugiat. Aſſidue
,, enim a nobis reſilit, quoniam non ad id quod oportet ea utimur, ſed o-
,, mnia ei præferimus. Propterea omnia facere oportet ut eam exacte reti-
,, neamus. Nam ſi hoc factum fuerit, de cetero multo labore non eſt opus,
,, immo ne levi quidem, ſed in deliciis degentes, & diem feſtum agentes,
,, anguſtam virtutis viam ingrediemur, & læti percurremus.

1. 2. 3. 4. 5. *Æmulamini ſpiritalia, magis autem ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed Deo.* Spiritualia dona eatenus deſideranda & æſtimanda ſunt, quatenus deſerviunt charitati. Talenta extraordinaria, ſplendidiora, & quæ majorem illa poſſidentibus admirationem ac nominis

Omnium donorum & talentorum uſus ad finem caritatis ordinandus.

minis

minis celebritatem conciliant, minus utilitatis ſæpius afferunt Eccleſiæ Dei, cujus potiſſima pars pauperes ſunt, ſimplices, idiotæ & illitterati, quibus ut evangelizaret Filius Dei miſſus in mundum eſt. Inter dona ſpiritualia præcellit *Prophetia*, ſeu donum intelligendi & exponendi Scripturas ſacras, prædicationis talentum ad ædificationem Eccleſiæ per caritatem ordinatum. Finis Scripturarum, & intelligentiæ, expoſitioniſque illarum in prædicatione eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. „ Quiſquis igitur Scripturas divinas vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur, ita ut eo intellectu non ædificet geminam „ caritatem Dei & proximi, nondum intellexit. Concionator qui alterum „ ſibi finem proponit, dono ſuo abutitur. Prophetarum munus implent verbi Dei Prædicatores, & voluntatis ejus in ſacris Scripturis expreſſæ Interpretes. Animas ad Deum convertere, converſas nutrire & roborare pane veritatis, docere quomodo vitæ præſentis ærumnis & rebus adverſis, privatiſque ac publicis calamitatibus uti debeant ad ſanctificationem ſuam, & ad Deum promerendum, finis eſt ad quem collineat ſcientia, expoſitio, & prædicatio verbi Dei. *Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem.* Qui ſingulare, nimis exquiſitum, nimis ſublime, a populi captu & intelligentia remotum dicendi genus, aulicum magis quam propheticum affectant Concionatores, ſibi, aliiſque placere quærentes, non prodeſſe Chriſtianæ plebi ad morum emendationem, ad vitiorum odium & horrorem inſpirandum, ad virtutum amorem & opera perſuadenda, Propheticum munus non implent, nec Prophetarum nomine digni ſunt. Extraordinariis talentis, concionumque ſuarum famoſa ſingularitate fortunam quandoque ſuam ædificant, non Eccleſiam. *Qui loquitur linguis ſemetipſum ædificat: qui autem prophetat, Eccleſiam Dei ædificat.* Non glorientur denique nec extollantur de prædicationis dono & talento, qui illud a Domino acceperunt, ſed illud impendant ob ſuam & aliorum ſanctificationem & ſalutem. *Sæpe*, inquit S. Gregorius, *Doctori verbum pro gratia tribuitur auditoris, & ſæpe propter auditoris culpam ſubtrahitur ſermo Doctori. In his ergo quæ ubertim prædicat Doctor, nulla elatione ſe efferat, ne fortaſſe non pro ſua, ſed pro auditoris gratia ejus repleatur lingua: & in his quæ doctor ſteriliter dicit, auditor non ſuccenſeat, ne fortaſſe doctoris lingua non pro ſua, ſed pro auditoris reprobatione torpeſcat. Pro auditoris namque gratia datur bonus etiam malis Sermo doctoribus, ſicut potuerunt Phariſæis ſuppetere verba prædicationis, de quibus ſcriptum eſt:* Omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſervate & facite; ſecundum vero opera eorum nolite facere. *Propter auditorum vero reprobationem bonis etiam doctoribus Sermo ſubtrahitur, ſicut ad Ezechielem contra Iſrael dicitur:* Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi vir objurgans; quia domus exaſperans eſt. *Aliquando autem ſermo prædicationis propter utroſque datur, aliquando propter utroſque ſubtrahitur. Propter utroſque datur, ſicut divina voce Paulo apud Corinthios dicitur:* Noli timere, ſed loquere. *Et paulo poſt:* Quia populus multus eſt mihi in hac civitate. *Propter utroſque vero ſubtrahitur, ſicut Heli Sacerdos & pravam filiorum cognovit actionem, & dignam increpationis non exercuit vocem; cum profecto futurum eſſet, ut in mortis ſupplicio & iſtos reatus flagitii, & illum ſilentii pœna mulctaret. Inter hæc igitur cum vel pro quo ſermo detur, vel propter quem ſubtrahatur, ignoramus: unum eſt ſalubre remedium, nec de his quæ aliis magis accepimus, noſmetipſos extollere; nec de eo alterum quod minus acceperit,*

Marginal notes: *Luc.* 3. 18. — S. *Auguſt. lib.* 1. *De Doctrina cap.* 36. — S. *Gregor. lib.* 30. *Moral. cap.* 18. — *Matt.* 23. — *Ezech.* 3. — *Act.* 18. — 1. *Reg.* 3.

perit, irridere; sed fixo humilitatis pede graviter & constanter incedere: quia in hac vita tanto veracius docti sumus, quanto doctrinam nobis a nobismetipsis suppetere non posse cognoscimus.

14. 15. 16. *Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.* Curare debent Pastores animarum ne mens fidelium sine fructu intelligentiæ sit in Missæ Sacrificio & precibus publicis. Eo magis enim cor in Deo defixum, Deo unitum, pieque in eum affectum est, quo magis mens illustrata & nutrita Mysteriorum veritate, divinarum laudum quæ in Ecclesia canuntur, intelligentia, ceremoniarum quæ fiunt nota significatione. Quamobrem Pastores Christianæ plebi hæc sæpius explicare satagant, ut illuminata fide ac pietate facilius ac promptius corda sursum erigant ad Dominum; & vocem, mentem, simul ac voluntatem uniant Ecclesiæ voci, menti, intentioni, voluntati. *Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: Psallam spiritu, psallam & mente.* Mens, cor, & lingua concordent in divinis laudibus & precibus: tametsi corde solo ad Deum fundatur oratio silente lingua, & sonus vocis inutilis sit sine attentione mentis, sine pio cordis affectu. *Oratio cordis est, non labiorum*, ait S. Isidorus; *neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit. Quod si tacite cor oret, & vox sileat: quamvis homines lateat, Deum latere non potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est enim cum silentio orare corde sine sono vocis, quam solis verbis sine intuitu mentis. Plerumque Negotium istud plus gemitibus, quam sermonibus agitur; plus fletu, quam affatu; aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus.* Verum spiritualis refectionis fructum non capit, qui ad sensum cum attendere possit, attendere negligit; multo minus qui nec ad Deum, nec ad rem pro qua oratur attendit; nec meditari & scrutari studet eloquia Dei, ita ut in ejus meditatione exardescat divini amoris ignis animam liquefaciens. De hac devote psallentium spirituali refectione præclare S. Bernardus: *Cibus in ore* (inquit) *Psalmus in corde sapit. Tantum illum terere non negligat fidelis ac prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si forte integrum glutiat & non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili & dulciori super mel & favum. Offeramus cum Apostolis in cœlesti convivio & in dominica mensa favum mellis. Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento glorieris. Si autem cum Apostolo psallas spiritu, psallas & mente, cognosces & tu de illius veritate sermonis, quem dixit Jesus:* „ Verba, quæ locutus sum vobis, spiritus & „ vita sunt.

Curare debent Pastores ne mens fidelium sit sine fructu intelligentiæ in Missa & precibus publicis.

Oratio cordis est magis quam labiorum.

S. Isidorus lib. 3. Sentent. sive De summo Bono, cap. 7.

S. August. Epist. 130. c. 10.

S. Bernard. Serm. 7. in Cantica.

Joan. 6.

18. 19. *Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.* Pastor & Concionator satagere cumprimis debet ut penitus intelligat quæ docet, tum eo modo dicere ut ab omnibus intelligatur; & quæ dicit, & dictionem ipsam auditorum ingeniis attemperare. „ Sunt enim quædam, „ quæ vi sua non intelliguntur, aut vix intelliguntur, quantolibet & „ quantumlibet, quamvis planissime dicentis versentur eloquio, quæ in „ populi audientiam, vel raro, si aliquid urget, vel numquam omnino „ mittenda sunt. Quod vero dictionem spectat, non tam curare debet qui „ docet, quanta eloquentia doceat, sed quanta evidentia. Cujus evidentiæ diligens appetitus aliquando negligit verba cultiora, nec curat quid „ bene sonet, sed quid bene indicet atque intimet quod ostendere inten- „ dit. Unde ait quidam, cum de tali genere locutionis ageret, esse in ea „ quamdam diligentem negligentiam. Hæc tamen sic detrahit ornatum, „ ut sordes non contrahat. Quamquam imperitæ & impolitæ plebi loquens

S. August. lib. 4. De Doctrina Christ. cap. 10.

Concionator & quæ dicit, & dictionem ipsam auditorum ingeniis debet attemperare.

contra

contra integritatem etiam locutionis peccare potius debeat, quam ita loqui integre & pure ut a majori auditorum parte non intelligatur. Quid „ enim prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla sit caussa, si quod loquimur non intelligunt, propter quos ut intelligant loquimur? Qui ergo docet, vitabit omnia verba quæ non docent; & si pro eis alia integra quæ intelligantur, potest dicere, id magis eliget: si autem non potest, sive quia non sunt, sive quia in præsentia non occurrunt, utetur etiam verbis minus integris, dum tamen res ipsa doceatur atque discatur integre. „ Et hoc quidem non solum in collocutionibus, sive fiant cum aliquo uno, „ sive cum pluribus; verum etiam multo magis in populis, quando Sermo promitur, ut intelligamur instandum est. Quia in collocutionibus est „ cuique interrogandi potestas: ubi autem omnes tacent ut audiatur unus, „ & hi etiam intenta ora convertunt, ibi ut requirat quisque quod intellexerit, nec moris est, nec decoris: ac per hoc debet maxime tacenti subvenire cura dicentis. Solet autem motu suo significare utrum intellexerit „ cognoscendi avida multitudo: quod donec significet, versandum est quod „ agitur, multimoda varietate dicendi; quod in potestate non habent, qui „ præparata, & ad verbum memoriter retenta pronuntiant. Mox autem ut intellectum esse constiterit, aut sermo finiendus, aut in alia transeundum est. Vitandum enim tædium atque fastidium auditorum est: ideoque studendum brevitati, perspicuitati, ac facilitati sermonis. *Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, quam decem millia verborum in lingua*, ait Apostolus noster. Quinque verba accommodatitio sensu exponit Doctor Angelicus, quinque capita in quibus doctrinæ Christianæ summa consistit, quæ Pastores & Concionatores docere debent plebem fidelem, scilicet. 1. *Credenda*, Mysteria & dogmata fidei. 2. *Agenda*, Dei & Ecclesiæ mandata, omnium virtutum opera, Christianæ vitæ officia universa. 3. *Vitanda*, omnia peccata contra Deum, proximum & seipsum; omissionis & commissionis, cogitationis, oris, & operis, carnis opera, quæ qui agunt, regnum Dei non possidebunt. 4. *Speranda*, vitam æternam in Dei fruitione, & corporum gloriosa immortalitate, cum ea resumpserint sanctæ & felices Animæ per resurrectionem carnis, positam. 5. *Timenda*, pœnas æternas, quarum comparatione nihil metuendum est in hac vita, nisi Deo displicere, & ab eo per peccatum separari.

Concil. Trid. Sess. 5. cap. 2.

Quinque verba quę Pastores & concionatores plebem Christianam docere debent.

S. Thomas, Lect. 3.

Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui. Quinque verba dicit, interprete Theophylacto, quisquis alios instituit, medicinam convenientem cuivis quinque sensuum nostrorum adhibens, pharmacum salutis ex divinis Scripturis confectum.

Infantia Christiana in quo posita?

20. *Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote*. Infantia Christiana in eo posita non est ut sensuum judicio res æstimemus, amplectamur, aut respuamus; sed ut infantium puritatem, innocentiam, simplicitatem, humilitatem, docilitatem, mansuetudinem imitemur. *Nolite pueri effici*, hoc est insipientes, ubi oportet esse „ sapientes: sed illic pueri & simplices, ubi est injustitia, ubi inanis gloria, ubi tumor. Eum enim qui malitia est infans, etiam prudentem esse „ oportet. Quomodo enim prudentia cum improbitate nequaquam fuerit „ prudentia; ita etiam simplicitas cum amentia non fuerit simplicitas. Quamobrem jubens utrumque contemperare ait: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*. Quid est autem esse parvulos malitia? „ Ne nosse quidem quid sit vitium. Christianos enim vult esse tales. Et

S. Chrysost. Hom. 36.

Matt. 10.

ideo

„ ideo dicebat, *Omnino auditur inter vos fornicatio*. Non dixit: Perpetra-
„ tur vel admittitur, sed auditur. Rem (inquit) omnino scitis. Volebat 1. Cor. 5.
„ Apostolus ipsos esse & viros & pueros; viros prudentia, pueros malitia.
„ Sic enim & vir fuerit, si puer: quamdiu autem non fuerit infans ma-
„ litia, ne vir quidem erit. *Sensibus autem perfecti estote*. Sensibus perfe- Theophyl. hic.
ctus est, id est, mente ac judicio, qui præter quam quod nemini damnum inferat, alios etiam juvet, nedum vitium fugiens, verum etiam virtutem amplexus, ideoque cavens ne in rebus, quæ alicujus sunt momenti, damnum patiatur. Sensibus perfectus est, qui spiritualia bona carnalibus, perituris æterna præponit. „ Amat Christus infantiam, humilitatis magistram, S. Leo Serm. 36. in Epiph. 3.
„ innocentiæ regulam, mansuetudinis formam; ad quam majorum dirigit
„ mores, ad quam senum reducit ætates; & eos ad suum inclinat exem-
„ plum, quos ad regnum sublimat æternum. Ut autem plene valeamus
„ agnoscere quomodo apprehendi possit tam mira conversio, & in pueri-
„ lem gradum qua nobis mutatione redeundum sit, doceat nos beatus
„ Paulus, & dicat, *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote*.
„ Non ergo ad ludicra infantiæ & imperfecta nobis primordia reverten-
„ dum est; sed aliquid quod etiam graves annos deceat, inde sumendum
„ est, velox commotionum transitus, citus ad pacem recursus. Nulla sit
„ memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis. Amor sociæ dilectionis,
„ æqualitas naturalis. Magnum enim bonum est, nocere non nosse, &
„ ad maligna non sapere: quia inferre ac referre injuriam, mundi hu-
„ jus prudentiæ est: nemini autem malum pro malo reddere, Christianæ
„ est æquanimitas infantiæ.

22. *Itaque linguæ in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus: Prophetia autem non infidelibus, sed fidelibus*. Prophetas & Prædicatores Dei bonitas & misericordia sponte tribuunt fidelibus ad eorum institutionem & doctrinam: signa vero & miracula hominum infidelitas ab illius omnipotentia veluti extorquet. Facta sunt ab Apostolis & viris Apostolicis ad conversionem infidelium; nunc prædicato ubique gentium Evangelio, & fundata Ecclesia, rara sunt, quia minime necessaria; sed verbi divini prædicatio, & sacrarum Scripturarum expositio ad fidelium instructionem & ædificationem ad finem usque sæculi perseverabit. „ Sunt nonnulli (inquit S. Gregorius) qui cum mira Apostolorum opera audiunt, quod accepto
Ecclesiæ nascenti Miracula, adultæ merita operum magis necessaria.
S. Gregor. lib. 27. Moral. cap. 11.
„ Spiritu sancto mortuos verbo suscitarent, ab obsessis dæmonia pellerent,
„ umbra infirmitates amoverent, ventura quoque prophetando prædice-
„ rent, & unigenitum Verbum Dei omnium Gentium loquentes lingua præ-
„ dicarent, quia has virtutes nunc in Ecclesia non vident, subtractam
„ jam ab Ecclesia supernam gratiam suspicantur, nescientes pensare quod
„ scriptum est: *Adjutor in opportunitatibus in tribulatione*. Tunc quippe Psal. 9.
„ sancta Ecclesia miraculorum adjutoriis indiguit, cum eam tribulatio per-
„ secutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit, non
„ jam virtutum signa, sed sola merita operum requirit, quamvis & illa
„ per multos, cum opportunitas exigit, ostendat. Scriptum quippe est,
„ Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus. Ubi ergo omnes
„ fideles sunt, quæ causa exigit ut signa monstrentur? Unde citius for-
„ tasse satisfacimus, si quid de ipsa Apostolica dispensatione memoremus.
„ Paulus namque egregius Prædicator Melitem veniens, & plenam infi-
„ delibus Insulam sciens, patrem Publii dysenteria febribusque vexatum,
„ orando salvavit; & tamen ægrotanti Timotheo præcepit dicens: *Modi-
„ co vino utere propter stomachum, & frequentes infirmitates tuas*. Quid
„ est,

„ eſt, Paule, quod ægrum infidelem orando ad ſalutem revoces, & tantum Adjutorem Evangelii more medici per alimenta curas; niſi quod „ idcirco fiant exteriora miracula, ut mentes hominum ad interiora perducantur: quatenus per hoc quod mirum viſibiliter oſtenditur, ea quæ „ admirabiliora ſunt inviſibilia credantur? Signo quippe virtutis pater Publii ſanandus fuerat. ut mente reviviſceret, dum miraculo ad ſalutem „ rediret. Timotheo autem adhibendum foris miraculum non erat, quia „ jam totus intus vivebat. Quid eſt ergo mirum ſi propagata fide, crebro miracula non fiunt, quando hæc ipſi quoque Apoſtoli in quibuſdam jam fidelibus non fecerunt? Etſi ergo Dominus virtutum ſigna nunc „ per vitam fidelium crebro non exerit, ab eiſdem tamen fidelibus per „ virtutem operum numquam recedit. Hæc S. Gregorius. Fideles itaque „ ſigna non quærant, ſed fidem virtute operum demonſtrent.

24. 25. *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta cordis ejus manifeſta ſunt, & ita cadens in terram adorabit Deum. pronuntians quod vere Deus in vobis ſit.* Donum explicandi perſpicue Myſteria Religionis & Chriſtiana dogmata fidei ac Moralis Chriſtianæ, ac populos adhortandi ad omnia Chriſtianæ vitæ officia. ſecundum vocationem, ſtatum, & conditionem ſuam implenda, immenſæ in Eccleſia utilitatis eſt, ſi, qui eo dono inſigniti ſunt, eo ut par eſt, utantur ad unam Dei gloriam & animarum ſalutem. Utinam ingens ſit in Eccleſia ſanctorum Concionatorum numerus, quorum & prædicatio & vita prophetica ſit, quorum linguam Deus ita dirigat ad converſionem auditorum, ut appoſite tangant occultiſſima eorum vitia, ut putent eos peculiariter ſibi quaſi prophetice loqui; ut cor peccatorum evertant, & eorum oculis exponant, ut eos timore Judiciorum Dei humilient ac proſternant, eoſque ad Religionis confitendam & amandam veritatem, & ad vitam ſecundum ejus ſpiritum ac leges inſtituendam adducant. Hanc benedictionem ſimplicitati ſanctorum & fervidorum Concionatorum, non magnificis & ad ſæcularis eloquentiæ pompam oſtentandam compoſitis Oratorum Academicorum & Aulicorum ſermonibus Deus impertit. Hanc vim, hos effectus habuit verbum Dei ore S. Ambroſii prolatum in corde Auguſtini, ut ipſe refert in Confeſſionibus. „ Tu autem, Domine, inter verba ejus retorquebas me ad me ipſum „ auferens me a dorſo meo ubi me poſueram, dum nollem me attendere, & conſtituebas me ante faciem meam, ut viderem quam turpis eſſem, quam diſtortus & ſordidus, maculoſus & ulceroſus. Et videbam, & horrebam, & quo a me fugerem non erat. Et ſi conabar a me avertere aſpectum, narrabat ille quod narrabat, & tu me „ rurſus opponebas mihi, & impingebas me in oculos meos, ut invenirem iniquitatem meam & odiſſem. Noveram eam, ſed diſſimulabam & „ connivebam & obliviſcebar. Tunc vero quanto ardentius amabam illos „ de quibus audiebam ſalubres affectus, quod ſe totos tibi ſanandos dederant, tanto execrabilius me comparatum eis oderam.“ Si verbum Dei eoſdem effectus in animis peccatorum ſemper non producit, culpa eſt auditorum, & interdum etiam Concionatorum: auditorum, qui verbum cum debita præparatione non audiunt, non retinent, non meditantur, ut eo nutriantur: Concionatorum, qui non digne tractant verbum veritatis, nec eo ſpiritu, eo fine, quo Prophetæ & Apoſtoli.

Donum verbi ſummæ in Eccleſia utilitatis, cum eo Concionatores utuntur ut oportet.

S. Auguſt. lib. 8. Confeſſ. c. 7.

26. *Quid ergo eſt, fratres, cum convenitis, unuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationem*

habet:

habet : omnia ad ædificationem fiant . Proximorum ædificatio finis est ad quem omnium donorum & talentorum usus referri debet . „ Hoc Christianismi fundamentum & regula. Quomodo enim est artificis officium „ ædificare, ita etiam Christiani proximi prodesse per omnia. Non magna „ a me habetur ratio charismatum differentiæ. Unum est mihi curæ, ut „ omnia faciam ad ædificationem . Ita etiam qui parvum habet donum , „ eum, qui magnum habet, superabit, ac prætervehetur , si hoc adsit . „ Propterea enim sunt dona , ut unusquisque ædificetur. Si hoc enim factum non fuerit, erit donum ei qui accepit, ad condemnationem. Quid „ prodest prophetare ? Quid mortuos suscitare, si ad ædificationem id non „ fiat ? Si hic est autem donorum finis, & absque donis proximus ædificari potest, ne propter dona extraordinaria efferaris & insolescas , neque te miserum existimes quod illa non habeas.

S. Chrysost. Hom. 36.

Ædificatio proximi finis est ad quem omnium donorum & talentorum usus referri debet.

32. 33. *Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt. Non enim est dissensionis Deus , sed pacis : Sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.* Nemo privatum spiritum suum, aut cæcum zeli imprudentis impetum sequi debet; sed Spiritui Dei, & Ecclesiæ sanctæ auctoritati ac judicio, Pastorumque regimini ac directioni se subjicere ac parere in usu donorum ac talentorum, quæ ipsi propter ædificationem & utilitatem Ecclesiæ collata sunt; & omnia agere in spiritu obedientiæ, caritatis, concordiæ & pacis. Ubi enim Deus est, ibi pax & concordia : ubi vero non habitat Deus, ibi pax non regnat, inde ordo, unitas & concordia exulant. Non in commotione Dominus. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis.* Ordo, pax, unitas, Apostolicæ Ecclesiæ caracteres. *Sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.* Ordo disciplinæ, pax, unitas, in omnibus Ecclesiæ statibus, gradibus, conditionibus, sanctitas in omnium Christianorum conversatione ac moribus, infidelibus ipsis, olim admirationi ac reverentiæ erant. Sed hæu! quam mutata in his quæ disciplinam spectant Ecclesiæ facies ? Quam deformata in moribus Christianorum ? Quot & quantæ apud illos dissensiones, lites, rixæ, æmulationes , odia implacabilia ex eorum cupiditatibus profecta ? Si infideles nos propius intuerentur & observarent , dicerent,proh pudor! Deum quem colimus, Deum esse dissensionis, non pacis: Dei nomen per nos blasphemaretur in gentibus . Ecclesiæ primiti„ væ facie quid magis reverendum ? Sed nunc similis est mulieri , quæ a „ veteri prosperitate excidit, & multis in locis sola tenet symbola anti„ quæ felicitatis : & monilium quidem solas thecas ostendit & arculas , „ divitiis autem est privata. Neque hoc solum dico propter dona , sed „ etiam propter vitam & virtutem. Nam & Viduarum numerus, & cho„ rus Virginum tunc magnum ornamentum præbebat Ecclesiis: nunc au„ tem ab iis Ecclesia deserta est & exinanita, & sola manent signa. Nam „ sunt nunc quoque viduæ, sunt & virgines, sed non habent illum or„ natum, quem habere oportet eas quæ se ad hæc pararunt certamina. E„ ximium enim virginis indicium est, quo agnoscitur, quod de iis tantum „ quæ sunt Dei, sit sollicita , & ad Deum precandum indivulse assideat. „ Viduæ quoque non tam fuerit indicium quod secundis non conjungitur „ nuptiis, quam caritas in pauperes, hospitalitas, in precibus assiduitas,& „ multa alia quæ Paulus exigit scribens ad Timotheum. Videtis etiam eas „ quæ sunt junctæ matrimonio apud nos multam ostendere honestatem. Sed „ non est hoc solum quod quæritur, sed diligens cura egenorum. Nam tunc „ quidem pro auro eleemosynæ induebantur ornamento : nunc autem hoc „ dimisso, funibus aureis ex catena peccatorum contextis amiciuntur. Con-

Ordo disciplinæ, pax, unitas, Ecclesiæ Apostolicæ caracteres.

S. Chrysost. Hom. 36.

1. Tim.

„ venie-

„ veniebant olim omnes & psallebant communiter: hoc nunc quidem fa-
„ cimus: Sed nunc quidem in omnibus una erat anima & cor unum:
„ nunc autem ne in una quidem anima illam concordiam videris & con-
„ sensum, sed ubique magnum est bellum. Pacem nunc quoque preca-
„ tur omnibus is qui præest Ecclesiæ, ut qui in domum ingreditur pater-
„ nam: sed hujus pacis nomen quidem est frequen., res autem nusquam.
„ Tunc etiam domus erant Ecclesiæ: nunc etiam Ecclesia est domus, vel
„ potius quavis domo deterior. Nam in domo quidem bene constitutum
„ videris ordinem: Domina domus sedet cum omni honestate, modestia,
„ & decore, & ancillæ texunt cum silentio, & singuli ex famulis in ma-
„ nibus habent quod est eis mandatum. Hic autem multus est tumultus,
„ magna confusio & perturbatio, evagatio, circumspicientium oculorum
„ nutus, risus, garritus. Verumtamen non fori aut tabernæ instar debet
„ esse Ecclesia, quæ locus est Angelorum, locus Archangelorum, regnum
„ Dei, ipsum cœlum. Quomodo ergo si quis deductum cœlum illuc in-
„ troduxisset, etiamsi patrem videres, etiamsi fratrem, ne auderes qui-
„ dem alloqui: ita hic ne aliud quidem loqui oportet præter spiritua-
„ lia: Nam hic quoque est cœlum. Quod si non credis, aspice ad hanc
„ Mensam, &c.

Mulierum subjectio & modestia. 34. 35. *Mulieres in Ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si autem volunt discere, domi viros suos interrogent: turpe est enim mulierem loqui in Ecclesia.* Cuique honestum & decorum est in ordine suo manere, officium implere suum. Ecclesiæ pulchritudo ex ordine. Terribilis est ut castrorum acies ordinata. Ad militiam Dei vivi & mulieres vocatæ sunt, contra carnem, mundum, & diabolum pugnaturæ: Sed victrices esse non possunt nisi in ordine suo maneant, *Stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt.* (*Judic. 5. 20.*) Mulieri non permittitur in Ecclesia loqui, ut luat pœnam garrulitatis, qua in paradiso cum serpente confabulata est in suam, virique, ac totius humani generis perniciem. Pœnam interim vertat in honorem. Amet subjici, & silere, quia Deus ita statuit ac jussit. Ejus voluntatem in sua humiliatione adoret. Sibi conducibilius ad salutem esse noverit docere ac prædicare humilitatis, pudoris, silentii, obedientiæ, modestiæ, subjectionis, castitatis, omniumque virtutum Christianarum exemplis. *Etsi eloquium conticescat (nam & elinguis Philosophia vita contenta est) ipse habitus sonat, sic denique auditur, dum videtur.* (*Tertull. lib. De Pallio.*)

Patrum familias officium. Quod viros spectat, uxores suas, filios, servos docere satagant pro virili Christianam doctrinam, Dei legem, officia Christianæ vitæ: & quæ audierint in Ecclesia, vel privatim legerint, eis repetant & inculcent. *Unusquisque pater-familias hoc nomine agnoscat paternum affectum familiæ suæ se debere. Pro Christo & pro vita æterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat benevolentiam, exerceat disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum & quodammodo Episcopale implebit officium, ministrans Christo, ut in æternum sit cum ipso.* (*S. August. Tract. 51. in Joannem.*) Huic officio totos se dediderunt primi Christiani, Magistratus, Militiam, & Munera publica propter hanc etiam, tametsi non unam rationem fugientes, teste Origene. *Nec hoc faciunt Christiani* (inquit) *quod ista publica vitæ munia refugiant, sed quod se servent divinioribus & magis necessariis muniis Ecclesiæ ad salutem hominum; quoniam hoc & justum æstimant & necessarium, omnium rationem habentes, suorum quidem ut in dies proficiant; extraneorum vero, ut eos ad pietatis ac religionis doctrinam simul & [illegible] pertrahant.* (*Origenes lib. 8. contra Celsum, in fine.*)

36. *An*

36. *An a vobis verbum Dei processit, aut in vos solos pervenit?* Ad antiquiores & Apostolicas Ecclesias, maxime vero ad Romanam ceterarum matrem & magistram, in dubiis Fidei, Moralis, & Disciplinæ recurrendum: Eo enim puriores fluunt Fidei, Moralis, & Disciplinæ rivi, quo magis Evangelii fonti propinquant. „ Age jam, *inquit Tertullianus*, qui „ voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ec- „ clesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Cathedræ Apostolorum suis „ locis præsident, apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, „ sonantes vocem, & repræsentantes faciem uniuscujusque. Proxima est „ tibi Achaia? habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes „ Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes E- „ phesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque „ auctoritas præsto est. Ista quam felix Ecclesia! cui totam doctrinam A- „ postoli cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni Dominicæ „ adæquatur, ubi Paulus Joannis exitu coronatur: ubi Apostolus Joannes „ posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam re- „ legatur. Videamus quid didicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque „ Ecclesiis contesserarit. Unum Deum novit creatorem universitatis, & „ Christum Jesum ex Virgine Maria Filium Dei creatoris, & carnis re- „ surrectionem: Legem & Prophetas cum Evangelicis & Apostolicis litte- „ ris miscet, & inde potat fidem: eam aqua signat, Spiritu sancto vestit, „ Eucharistia pascit, Martyrium exhortatur, & ita adversus hanc institu- „ tionem neminem recipit. Ab ea Ecclesia disciplinæ legem recipere debemus, a qua fidem recepimus, a Romana scilicet matrice fidei.

Ad Romanam Ecclesiam in dubiis fidei, Moralis, & disciplinæ recurrendum.

Tertull. lib. De Præscript. Hæretic. c. 36.

37. *Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis; quia Domini sunt mandata.* Non humanis placitis aut arbitrio regenda Ecclesia est, sed secundum regulas Evangelii, & Apostolicæ Traditionis, quæ *Domini sunt mandata*, qui dixit, „ Qui vos audit, me audit... „ Nobis nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod ali- „ quis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui „ nec ipsi quidquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; sed ac- „ ceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus adsignaverunt. Ex Scripturis divinis & Traditione Apostolica, non solum regulæ credendi, sed & recte vivendi hauriendæ sunt. „ Is ergo solus qui est cognitione præ- „ ditus (*ait Clemens Alexand.*) cum in ipsis consenuerit Scripturis, Apo- „ stolicam & Ecclesiasticam servans dogmatum rectitudinem, rectissime „ vivit convenienter Evangelio, & demonstrationes ita ut quærit, inve- „ nit, ut qui emittatur a Domino, a Lege, & a Prophetis. Nam vi- „ ta ejus nihil est aliud quam facta & verba quæ sequuntur traditionem „ Domini.

Ecclesia non humano arbitrio, sed secundum regulas Evangelii & Apostolicæ traditionis regenda?

Tertull. lib. De Præscrip. cap. 6.

S. Clemens Alexand. lib. 1. Stromat.

38. *Si quis autem ignorat, ignorabitur*. Plerique ignorare volunt Dei legem, quam observare nolunt; sed Deus & violationem legis & ignorantiam damnabit & plectet. *Dixit injustus, ut delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos ejus. Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium..... Noluit intelligere ut bene ageret*. Non unum hominem, ut exponit S. Augustinus, „ *sed* genus hominum ini- „ quorum dicit, qui sibi adversantur, non intelligendo ut bene vivant: „ non quia non possunt, sed quia nolunt. Aliud est enim quando quis- „ que conatur aliquid intelligere, & per infirmitatem carnis non potest... „ aliud autem quando perniciosius agit adversum se ipsum cor humanum, „ ut quod possit intelligere, si bona voluntas accederet, non intelligat,

Psal. 35.

S. August. Enarrat. in Psal. 35.

Ignorantia legis Dei & mediorum ad salutem necessariorum pecca-

tum est, pœna peccati, & causa peccati.

„ non quia difficile est, sed quia voluntas adversa est. Hoc autem fit „ dum amant peccata sua & oderunt præcepta Dei. Sermo enim adversarius tuus est, si tu sis amicus iniquitatis tuæ: si autem adversarius „ sis iniquitatis tuæ, sermo Dei amicus tuus est, & adversarius iniquitatis tuæ. Si ergo odisti iniquitatem tuam, jungis te sermoni Dei; & „ eritis duo adversus illam perimendam, tu & sermo Dei. Tu enim per „ te ex viribus tuis nihil potes: adjuvat te ille qui tibi sermonem misit, „ & vincitur iniquitas. Si tu illam odisti; & Deus dimisit, & eris liber: „ si autem ipsam diligas; contrarium est tibi intelligere quicquid contra „ illam dicitur.“ Ideo ait Propheta: *Noluit intelligere ut bene ageret*. Dei legem, & media ad salutem necessaria ignorare peccatum est, & pœna peccati, & causa peccati. Hæc ignorantia caussa reprobationis est, qua peccatores æterna in oblivione apud Deum erunt. *Si quis autem ignorat, ignorabitur*. Ab hominibus ignorari, & in oblivione apud illos esse, lucrum magis est quam detrimentum: sed a Deo in perpetuum ignorari & reprobari, summum omnium malorum est.

C A P U T XV.

Sensus Litteralis.

1. 2. N*Otum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & salvamini: qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis*. Maximum malum sed non ita late diffusum per Corinthiorum Ecclesiam ultimo loco medicari aggreditur Apostolus. Quidam enim impostores Philosophicis ratiunculis resurrectionis fidem in eis labefactabant & omnino subvertere nitebantur. Hoc vero cum nihil esset aliud quam doctrinam Evangelicam a fundamentis convellere, hunc errorem toto isto capite confutandum sibi sumit. Primo autem loco docet scopum Incarnationis Dominicæ, ostenditque & passionem, & crucem, & resurrectionem Salvatoris fuisse propter resurrectionem generalem. Sic autem exorditur. *Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium* &c. Volo vobis revocare in memoriam Evangelium quod prædicavi vobis, præcipua capita doctrinæ Evangelicæ, quam vobis verbo tradidi & annunciavi; quæ recepistis mente & affectu credendo in Jesum Christum, & Evangelio ejus obediendo; in quo & hucusque pars vestrum maxima perseverat; per quod & salus vestra in hac vita inchoatur, & in futura perficietur. Id, inquam, vobis in memoriam revoco, ut videatis si illud integre, pure, fideliter & constanter retinetis & profitemini, secundum eam rationem & eum sensum quo vobis a me prædicatum est. Alioqui fidem frustra amplexi essetis, quæ nihil vobis ad salutem æternam prodesset adulterata & subversa.

Theodoret. in hunc locum.

3. 4. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas*. Tradidi vobis viva voce, tanquam prima fidei Christianæ fundamenta, ceu depositum doctrinæ a Christo Jesu per revelationem acceptæ, quod Christus mortuus sit, non propter sua, quæ nulla habuit, peccata, sed propter nostra, ut ea dele-

Christianæ Fidei fundamenta.

deleret virtute ſanguinis ſui, noſque a pœnis illis debitis redimeret, ſatisfaciendo juſtitiæ Dei. Nec vero fortuito mortuus eſt, ſed quia voluit, utque Scripturæ veteris Teſtamenti & vaticinia Prophetarum * implerentur. *Et quia ſepultus eſt.* Ex quo mortis ejus veritas, conſequenter & veritas reſurrectionis probatur. *Et quia reſurrexit tertia die, ſecundum Scripturas.* Et quod tertia die illuceſcente excitatus ſit propria virtute a morte ad vitam immortalem & glorioſam, prout Jonæ typo præfiguratum erat, ac oculis Prophetarum prædictum. Addidit Apoſtolus, *ſecundum Scripturas*, ad firmandum reſurrectionis dogma creditu perdifficile, quod nimirum ſenſui humano, & naturali Philoſophiæ repugnare videatur. Unde jam tunc hæreſes adverſus hanc fidei fundamentalem veritatem exortæ ſunt, vel dicentium, *Quoniam reſurrectio mortuorum non eſt*, vel aſſerentium *Reſurrectionem jam eſſe factam.*

*Pſal. 21. 15. & ſeq. * Iſai. 53. 7. & ſeq. Jerem. 11. 19. Daniel. 9. 26. Zachar. 13. 6. 7. Sap. 2. 18. & ſeq. Jonæ 2. 1. Pſal. 3. 6. Pſalm. 40. 9. Pſalm. 87. 5. Oſee 6. 3. 4. Oſee 13. 14. Sophon. 3. 8. infra Verſ. 12. 2. Tim. 2. 18.*

5. *Et quia viſus eſt Cephæ*, ipſo die reſurrectionis Petro prius quam ceteris Apoſtolis apparuit, tamquam Senatus Apoſtolici Principi: *& poſt hoc undecim.* In Græcis Codicibus legitur *δώδεκα duodecim*, quam lectionem ſequitur & S. Auguſtinus. Vocantur autem duodecim, non quod tot eſſent mortuo Juda, & Thoma abſente, ſed quia ſacrato illo numero inſtitutum erat a Chriſto Collegium Apoſtolicum, & conſuetum eſt ut toti Collegio tribuatur quod maxima pars Collegii facit. Sic Collegium *Centumvirum*, *Decemvirum*, *Septemvirum* nomen retinet, quamvis aliqui abſint. Sic Joannis 20. 24. Thomas dicitur *Unus ex duodecim.* Forte ſcribarum lapſu numeri varietas contigit in Græcis Latiniſve Codicibus. Vel, præſcientiæ oculo ſciens Dominus quod Matthias connumerandus eſſet cum undecim, apparuit & ipſi, ut nequaquam ceteris Apoſtolis eſſet inferior. Non meminit apparitionis factæ mulieribus, ne minus ponderis haberet illarum teſtimonium apud contradicentes. Petro ergo inter viros primo viſum Dominum commemorat ad fidem reſurrectionis ejus adſtruendam. Fide quidem digna eſt perſona ad teſtimonium, ſed una. Ideo ſubjunxit: *& poſt hoc undecim.* Et ne quis hos etiam ſuſpicaretur propter amorem Magiſtri reſurrectionem prædicare quæ non fuerit, ſubjunxit:

Luc. 24. 34. Oecumen. S. Auguſt. lib. 3. De Conſenſu Evangel. cap. 25. Theophylact. & Oecumen. in hunc locum.

Chriſti reſurrectio.

6. *Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul: ex quibus multi manent uſque adhuc, quidam autem dormierunt.* Non ſigillatim, ſed ſimul omnibus viſus eſt, eodem tempore, in Galilæa, in monte Thabor, ſive Itabyrio, ſicut promiſerat Dominus. Eſt autem a ſuſpicione alienum tot hominum teſtimonium. Et ne quis exiſtimaret eum non vera dicere, addidit, multos eſſe adhuc ſuperſtites, cum hæc ſcribebat, ex quibus id ſcire poſſet qui vellet; quoſdam autem eſſe defunctos, qui in hoc teſtimonio ad finem uſque perſeverarunt. Inter hos quingentos fratres, præter undecim Apoſtolos, fuiſſe ſeptuaginta Diſcipulos, & inter illos Matthiam & Barſabam juſtum, minime dubium eſt, de quibus teſtatur S. Petrus eos ex illis viris fuiſſe, qui cum Apoſtolis fuerant converſati toto tempore quo Chriſtus Jeſus Dominus noſter inter eos *intravit & exivit, a baptiſmate Joannis uſque in diem quo aſſumptus eſt* in cœlum, ac proinde idoneos eſſe qui cum ipſis teſtes fiant reſurrectionis ejus.

Matth. 26. 32. Matth. 28. 10. Marci 14. 28. Marci 16. 7. Act. 1. 2. 22.

7. *Deinde viſus eſt Jacobo, deinde Apoſtolis omnibus*, τὸ *deinde*, temporis ordinem ſignificat. Conſpicuum ſe præbuit Jacobo Alphæi filio, qui *frater Domini*, & *juſtus* dictus eſt, primo Eccleſiæ Hieroſolymitanæ Epiſcopo, cujus apud fideles, præſertim Judæos, magna erat auctoritas. Quæ in Apocrypho ſecundum Hebræos ſeu Nazareos Evangelio habentur hujus apparitionis circumſtantiæ, & a Sancto Hieronymo referuntur, nec tamen

men approbantur, fabuloſæ ſunt, & Evangelio ac S. Paulo repugnantes, ut dudum a viris eruditis oſtenſum eſt. *Deinde Apoſtolis omnibus*, non primi dumtaxat, ſed ſecundi ordinis, id eſt, non ſolis duodecim, ſed & ſeptuaginta Diſcipulis, ad prædicandum ubique terrarum nomen & fidem Jeſu Chriſti ab ipſo Salvatore miſſis: his, inquam, omnibus ipſa die Aſcenſionis ſuæ conſpicuum ſe dedit ſive Hieroſolymis, ſive in monte Oliveti. E primi autem ordinis Apoſtolis non fuiſſe Jacobum fratrem Domini perperam quidam colligunt ex eo quod ſeorſim ab undecim commemoretur a Sancto Paulo inter eos quibus Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam apparuit. *Et poſt hoc undecim..... deinde viſus eſt Jacobo*. Eadem enim ratione colligerent Auctores illi Sanctum Petrum primi ordinis Apoſtolum non fuiſſe, quia & de illo ſeorſim ait: *Et quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim*. Id igitur unum ſignificavit S. Paulus, Chriſtum Jeſum ſingulatim Petro & Jacobo, id eſt, utrique ſoli & ſeorſim ab aliis viſum fuiſſe.

S. Hieron. in Catal. Script. Eccleſ. S. Thomas, Lect. 1. Joannes Heſſe'. in Catechiſ. Eſtius in hunc locum. S. Chryſoſt. Homil. 38. S. Hieron. Epiſt. Ad Fabiolam, Theodoret. Theophylact.

8. *Noviſſime autem omnium tamquam abortivo, viſus eſt & mihi*. Tandem poſtquam aliis omnibus ſe conſpicuum præbuit, viſus eſt & mihi * omnium imperfectiſſimo & contemptiſſimo, qui tantum diſto ab Apoſtolorum virtutibus & meritis, quantum maſſa informis deformiſque, abortivo partu edita, diſtat a forma humana. Recentiores quidam Commentatores, poſt Cardinalem Baronium, alludere putant Apoſtolum ad Proverbialem formulam apud Romanos uſurpatam, ut ipſis quidem videtur ex Suetonio in Octavio cap. 35. *Erant* (inquit) *ſuper mille Senatores, & quidam indigniſſimi, poſt necem Cæſaris per gratiam & præmium allecti, quos Abortivos vulgus vocabat*. Verum Paulum qui Græce ſcripſit, nec Romam adhuc viderat, Romanum Proverbium uſurpaſſe, minus veriſimile eſt. Præterquam quod vox *Abortivos*, hoc loco apud Suetonium in melioribus Codicibus non legitur, ſed *Orcinos*, ut eruditi critici * obſervarunt, ita dictos Senatores obſcuros & ignobiles, quaſi orco & terra genitos, ſeu poſt Auguſti necem in Senatum adlectos. Sic Orcinus libertus Ulpiano dictus eſt, qui nullum Patronum viventem habuit, utpote heri ſui teſtamento manumiſſus: Orcini Senatores Suetonio dicti, a Plutarcho *Charonitæ* vocantur. Ceterum multo vetuſtior eſt Auguſti ævo locutio qua utitur S. Paulus. *Nam Nephel* metaphorice rem contemptiſſimam vocant Hebræi, quam vocem LXX. Interpretes verterunt ἔκτρωμα, *Job* 3. 16. & *Eccleſiaſtis* 6. 3. Græcam vero illam vocem Vulgatus Interpres utrobique vertit *abortivum*.

** Act. 9. 17. & 27. & cap. 22. 14. & cap. 26. 12. & 19.*

** Caſaubonus. Torrentius. Ulpian. D. Plutarch. in Antonio.*

9. *Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei*. Ideo me abortivo ſimilem dixi, quod ad juſtam menſuram & maturitatem non pervenit, quia revera ſum minimus Apoſtolorum, ſi vitæ meæ præteritæ ratio habeatur. Indignus ſum enim & munere & ipſo nomine Apoſtoli; quia ſupra modum perſecutus ſum Eccleſiæ Dei membra, fideles Chriſti, viros ac mulieres, uſque ad carceres & mortem. Peccata autem vitæ prioris narrat humilis Apoſtolus, ut laudes ſuas, quas neceſſario prædicaturus erat ad augendam teſtimonii fidem, minus ſuſpectas haberent; & ne gratificari & adulari Chriſto videretur, mentiendo reſurrectionem ejus. Qui enim vitia ſua & contumelias ingenue fatetur, haud ſane alteri fruſtra gratificabitur & adulabitur.

Act. 9. & 22. Galat. 1. 13. 1. Tim. 1. 13.

S. Chryſoſt. Hom. 38. Theophylact.

Gratia libero arbitrio cooperans.

10. *Gratia autem Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi: Non ego autem, ſed gratia Dei mecum.*

mecum. Sed Dei miserationi & gratuitæ beneficentiæ totum id quod sum, acceptum refero, nempe, quod sim Apostolus, Doctor gentium, idoneus Minister Novi Testamenti. Et gratiam Apostolatus, ab illo mihi collatam, sterilem, otiosam, inanem in me esse passus non sum: sed plus reliquis Apostolis seorsim sumptis in ministerio Apostolico laboravi, plura loca peragrando, plures adversitates ac molestias perferendo; plura pericula adeundo Evangelii causa. Quod tamen plus omnibus laboraverim in Evangelii prædicatione, non tam mihi tribuendum, quam gratiæ Dei quæ mecum est, seu quæ mihi auxilio est. Auxilium autem non est nisi eo agente qui adjuvatur. Hac igitur locutione operatio gratiæ & liberi arbitrii cooperatio significatur, sic tamen ut gratia principalius operetur. Nam gratia voluntatem adjuvans, non ab ea vicissim adjuvatur: & quidem sic voluntatem adjuvat, ut eam faciat operari, & moveat ad operandum. Unde *Isaiæ* 26. 12. dicitur: *Domine, omnia opera nostra operatus es nobis.* Et Apostolus noster *Philipp.* 2. 13. ait: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.* Itaque *Deus non solum infundit gratiam, qua nostra opera grata fiant & meritoria, sed etiam movet ad bene utendum gratia infusa.* Et hæc vocatur gratia cooperans, de qua S. Augustinus: *Et quis istam & si parvam* (Petro) *dare cœperat caritatem, nisi ille qui præparat voluntatem; & cooperando perficit quod operando incipit? Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus:* „Certus sum, quoniam qui „operatur in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. *Ut ergo velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.*

Rom. 15. 19. *2. Cor.* 11.

S. Thomas, Lect. 1.

S. August. lib. De Gratia & libero arbitrio, c. 17.

Philipp. 1. 6.

Gratia Dei sum id quod sum. Divitias occultare conatur, & aperire cogitur. Neque enim dixit aperte quid est, sed, *sum quod sum. Et gratia ejus in me vacua non fuit.* Non frustra mei misertus est: præsciverat enim quod facit. *Sed abundantius illis omnibus laboravi.* Et ne sua quidem aperire coactus, sui ostentatione inflatus est. Occultat enim miracula, & solum laborem ostendit, atque hunc quoque dicit esse divinæ gratiæ. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

Theodoret. in hunc locum.

11. *Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, & sic credidistis.* Itaque sive ego Apostolorum minimus; sive alii Apostoli, omnes uno ore, tanquam testes oculati, prædicamus Christum a morte resurrexisse: & sic in fidei regula, quam vobis tradidimus, professi estis, cum baptismo estis initiati.

Resurrectio mortuorum.

12. *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam * dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* Porro si vobis tam uniformiter ab Apostolis prædicatum est, Christum a morte resurrexisse, idque credidistis, qua ratione quidam vestrum, seu quidam inter vos, dicere audent resurrectionem mortuorum non esse futuram, immo esse de genere rerum quæ fieri omnino non possunt? Christi enim resurrectio caussa est exemplaris & efficiens resurrectionis nostræ. Resurrectio capitis infert resurrectionem membrorum. Christus est caput electorum: resurgent igitur omnes electi ut vitam immortalem & gloriosam capitis cum quo sunt unum corpus mysticum, participent. Certe plena non esset Christi de morte victoria, si illam in se ipso solo, non etiam in suis membris devicisset. Hinc S. Augustinus: *Tota prædicatio dispensatioque per Christum hæc est, ut resurgant animæ, resurgant & corpora. Quia utrumque mortuum erat, resurgat utrumque. Per quid anima, nisi per Deum Christum?*

* Gentiles, Philosophi, Sadducæi, Hymenæus & Philetus; Cerinthus cum suis; quidam e Corinthiis falsis Philosophorum ratiunculis seducti, resurrectionem mortuorum negarunt.

S. August. Tract. 23. *in Joannem.*

Per quid corpus, nisi per hominem Christum? Venit Christus ut resurgant animæ ab iniquitate, ut resurgant corpora a corruptione.

13. 14. *Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.* Si penitus impossibilis est resurrectio, falsum est Christum resurrexisse. Sublato enim genere, tollitur & species. Sublata resurrectione membrorum, ut quid resurrectio capitis, ex quo & membris unum Corpus mysticum, unus Christus est? *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra*, inanis est & fides vestra.* Si Christus vere non resurrexit, nos quidem frustra cum plurimis periculis prædicamus, & vos frustra iis quæ prædicantur creditis, siquidem eversa fide resurrectionis Christi, totum subruitur Christianæ Religionis fundamentum. Si enim Jesus, qui toties se resurrecturum esse dixit, reipsa non resurrexit, sequitur eum falsa docuisse, ac proinde Filium Dei & Deum verum non fuisse.

* *Act. 1. 22. cap. 2. 31. 32. cap. 4. 10. & 33. cap. 13. 37. Rom. 1. 4. & cap. 4. 24. Rom. 8. 34. Rom. 10. 9.*

Fides resurrectionis mortuorum confirmatur.

15. *Invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium dicimus adversus Deum, quod suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.* Convincemur etiam falsi testimonii in materia religionis, qui Dei nomine abutamur ad falsitatem prædicandam; quod nos gratis facere quis suspicari poterit, spectata integritate vitæ nostræ? Et Deo injuriam calumniamque gravem inferremus, testificando & prædicando quod suscitaverit Christum: Quem tamen non suscitasset a mortuis, nisi mortui per ipsum resurrecturi essent. Quin etiam Deus ipse prædicationem nostram veris & evidentibus miraculis confirmans, homines falleret, quod impossibile est.

16. 17. *Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.* Idem argumentum repetendo magis inculcat ad fidem resurrectionis confirmandam. *Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra*, inanis, sine fructu, caduco inædificata fundamento. *Adhuc enim estis in peccatis vestris.* Si corruit causa, scilicet Resurrectio Christi, corruat & effectus necesse est, scilicet justificatio nostra: si quidem Christus *traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.* Ex fide justificamur, sive fides initium est & fundamentum justitiæ nostræ: Fides igitur nobis inutilis est, si in peccatis nostris permanemus, Deo exosi, inquinati, captivi, pœnis æternis obnoxii. *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.* „ Nam si non resurrexit, nec est quidem mortuus. Si non est mortuus, nec abolevit quidem peccatum. „ Ejus enim mors est abolitio peccati. *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Quomodo autem tollens? Morte. Et ideo etiam „ vocavit agnum, ut qui occideretur. Si autem non resurrexit, neque „ fuit occisus. Si non fuit occisus, neque peccatum est abolitum. Si non „ fuit abolitum, in eo estis. Si in eo estis, frustra prædicavimus. Si frustra prædicavimus, frustra credidistis. Alioqui mors quoque manet immortalis, si non resurrexit. Si enim ipse quoque detentus fuit a morte, „ & dolorem ejus non solvit, quomodo alios liberavit, qui ipse adhuc „ detinebatur? *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim* „ *estis in peccatis vestris.* Dominicæ mortis typus est baptismus. Otiosus „ autem est typus, si non habeat remissionem peccatorum, pro quibus „ Christus mortuus est secundum Scripturas, ut ait supra Apostolus noster: Adhuc igitur fertis onus peccatorum.

Rom. 4. 25.

S. Chrysost. Hom. 39.

Theodoret. in hunc locum.

18. *Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.* Hinc aliud sequitur absurdum, eos scilicet qui obierunt in fide & gratia Christi, cum spe salutis æternæ, quos dormientes dicimus, ob spem certam resurrectionis, periis-

periisse, spe vitæ melioris frustratos. Eorum enim fides inanis, justitia nulla fuisset, si Christus a morte non resurrexisset. Vel, *qui dormierunt in Christo*, id est, propter Christum, & ejus Evangelium. „ Frustra ergo, [*Theodoret.*] „ ut videtur, pro Christi confessione interfecti sunt egregii victores Mar- „ tyres; & certamina quidem alacri animo subierunt, coronas autem mi- „ nime adepti sunt. Sublata enim resurrectione, præmii quoque proclama- „ tio sublata est. Glorificatio enim justificationem supponit. Nulla autem „ justificatio est absque resurrectione Christi.

19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* [*Theodoret.*] Si spes quam in Christum habemus ultra hanc vitam non porrigitur, si ab eo bona dumtaxat & commoda hujus vitæ, non autem futuri sæculi expectamus, næ nos omnium hominum miserrimos, qui tot odiis, incommodis, periculis, morti ipsi nos exponimus, nullum neque in hac vita, neque post hanc vitam præmium consecuturi. Sed hæc non ita se habent: bona enim spe vehimur: & Salvatoris nostri resurrectionem resurrectionis nostræ obsidem habemus. Sed fortasse dixerit [*Theophylact.*] quispiam, quod anima sola fruetur bonis. Non enim ista sola laboravit, sed corpus etiam. Quænam igitur justitiæ ratio, si corpus quod plurimum laboris sustinuit, in nihilum redigatur, & nullo bono perfruatur, sed sola anima coronetur? [*Tertullian. lib. De Resurrect. carnis.*] *Caro dum famula & ministra animæ deputatur, consors & cohæres invenitur, si temporalium, cur non & æternorum? Non possunt separari in mercede, quos opera conjungit.*

20. *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium.* Atqui Christus a morte resurrexit, primitiæ mortuorum, ad vitam æternam resurgentium. Primus, inquam, tempore & dignitate, sicut primitiæ frugum tempore & bonitate seu dignitate sunt priores. [*S. Thomas, Lect. 3.*] Qui enim a Prophetis suscitati sunt tempore veteris Legis, iterum mortui sunt, idemque de illis dicendum qui in passione Christi surrexerunt, de quibus *Matth.* 27. 52. Vel si mortui postea non sint, quod minus probabile mihi videtur, dicendum illos non ante sed post Christum resurrexisse, ut gloriosæ resurrectionis ejus appendices & comites. Quod autem describitur horum resurrectio statim post narrationem mortis Domini, id fit per prolepsim historicam, seu anticipationem non infrequentem in Scripturis. Christum igitur primitias electorum, qui in spe gloriosæ resurrectionis quiescunt, qui & eodem sensu dicitur *primogenitus ex mortuis*, [*Coloss.* 1. 18. *Apocal.* 1. 5.] Apostolus resurrexisse statuit; quo posito principio mortuorum resurrectionem futuram probat, [*Theodoret.*] velut effectum ex causa proditurum. Christus enim primus mortis imperium destruxit: Primitias autem massa omnino consequetur.

21. 22. *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.* Quandoquidem per hominem unum, scilicet Adamum, divini præcepti transgressorem, mors omnes homines, etiam electos invasit; (ejus enim peccato omnes dono immortalitatis, sicut & justitiæ originalis exuti sunt) ita & per hominem Christum resurrectio ad vitam beatam & æternam continget omnibus electis membris ejus. *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* [*S. August. Epist.* 166. *alias* 28. *De Origine Animæ ad S. Hieron. cap.* 7. *Idem Epist.* 190. *alias* 157. *ad Optatum, cap.* 2. *Idem lib.* 13. *De Ci-*] Sicut enim omnes qui moriuntur, moriuntur per Adam, in quo omnes peccaverunt: ita omnes qui vivificabuntur, id est ad vitam resurgent immortalem, Christi meritis vitam beatam, immortalem, & gloriosam consequentur. Vel, sicut per Adam moriuntur omnes qui sunt Adami, & in eo nati sunt: ita per Christum vivificabuntur omnes qui sunt Christi, seu qui in Christo renati, in ejus corpore ut membra viva ad finem usque perseve-

vit. Dei, c. 23. n. 3. S. Leo, Epist. 46. alias 23. & Serm. 64. De Pass. Dom. 15.

rarunt. *Vivificabuntur*. Verbum passivum declarat ipsos non suapte vi; sed aliena resurgere.

23. *Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt*. Unusquisque resurget, servato ordine temporis, ac dignitatis, atque meritorum, suo gradu gloriæ cœlestis. Primus quidem & tempore & dignitate surrexit Christus caput electorum, primogenitus in multis fratribus, ut primitiæ, quæ plenam messem antecesserunt; *cujus gloria quasi unigeniti a Patre*. Post Christum vero resurgent tempore a Deo constituto, ii qui ad Christum pertinent, electi quos illi dedit Pater, ex quibus nemo perit: qui fide per dilectionem operante in primum & secundum ejus adventum crediderunt. Inter illos autem ut observat S. Thomas, non erit ordo temporis, quia omnes resurgent *in ictu oculi*, sed dignitatis, quia Martyr resurget ut Martyr, Apostolus ut Apostolus, & sic de aliis. Præclare Tertullianus: *Igitur si ad exemplum Christi resurgemus, qui resurrexit in carne; jam non ad exemplum Christi resurgemus, si non in carne & ipsi resurgemus: quia per hominem, inquit, mors, & per hominem resurrectio: ut separaret quidem auctores: mortis, Adam; Christum resurrectionis; ejusdem autem constitueret substantiæ resurrectionem, cujus & mortem, per ipsorum auctorum in nomine hominis comparationem: si enim sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur; carne vivificabuntur in Christo, sicut in Adam carne moriuntur. Unusquisque autem in suo ordine, scilicet quia & in suo corpore. Ordo enim non aliud quam meritorum dispositor. Merita autem cum corpori quoque adscribantur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, ut possit esse meritorum*.

Joan. 1.

S. Thomas, Lect. 3.

Tertullian. lib. De Resurrect. Carnis, cap. 48.

Græcus Textus simpliciter habet: ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, *Deinde ii qui sunt Christi, in adventu ejus*; supple, resurgent. Consentiunt Versiones Orientales. Syriaca: *Unusquisque autem in suo ordine: Primitiæ fuit Christus, deinde ii qui sunt Christi, in adventu ipsius*. Æthiopica: *Et unusquisque in ordine suo, primo Christus, & tunc qui sunt Christi, in adventu ipsius*. Arabica: *Unusquisque in suo ordine; Christus quidem primitiæ antecedentes, deinde amici Christi resurgent, cum ipse aderit*. Græci Textus lectionem Græci Commentatores S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & Latinorum plerique sequuntur, S. Hieronymus in cap. ultimum Isaiæ, Ruffinus in Expositione Symboli, S. Augustinus Tract. 68. in Joannem. & lib. 83. Quæstionum, Quæst. 69. hunc locum ita proferens: *Unusquisque autem in suo ordine: initium Christus; deinde ii qui sunt Christi, in præsentia ejus*. Primasius Africanus Episcopus, & Haimo Halberstatensis, eidem lectioni adhærent: & posterior ille Commentator Codices, in quibus aliter legitur, mendosos asserere non dubitat. Sensus autem est, justos Christo adveniente resurrecturos, quando videlicet *Ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo*. Tunc enim *mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi* ait alibi Apostolus noster. His autem verbis, *Qui Christi sunt*, non solum designat eos qui post ejus Incarnationem in ipsum crediderunt, sed eos etiam qui in lege & ante legem pietate & virtute insignes fuerunt, ut observat Theodoretus.

1. Thessal. 4. 15.

Quo sensu Christus regnum tradet Patri?

24. *Deinde finis; cum tradiderit regnum Deo & Patri; cum evacuaverit omnem principatum & potestatem, & virtutem*. Post resurrectionem generalem finis erit sæculorum, consummatio rerum omnium & vicissitudinum: nulla subinde futura mutatio: cum regnum, id est Ecclesiam

suam,

suam, sanguine suo partam, & tunc omnibus hostibus debellatis triumphantem, Deo & Patri suo obtulerit, universam regni sui gloriam illi ut principio ac fini acceptam referens: Sive, cum electos suos, in quibus nunc & fide per dilectionem operante viventibus regnat, ad contemplationem & fruitionem Dei & Patris perduxerit: cum adversarias Potestates & Principes tenebrarum debellaverit, & posuerit scabellum pedum suorum; ita ut nemini electorum suorum quidquam mali deinceps inferre valeant. Ceterum non ita tradere regnum Deo & Patri intelligendus est Christus, quasi regnum ipse deponat, aut Rex esse desinat, sicut Præsides in Provincias missi reddebant Cæsaribus acceptam potestatem, ut hinc colligebant Ariani, & Grotius arianizans exponit. De Christo enim Daniel Propheta ait: *Potestas ejus potestas æterna quæ non auferetur: & regnum ejus quod non corrumpetur.* Et Angelus ad Mariam Virginem Incarnationis Filii Dei nuntius: *Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Igitur *Traditio regni defectio non est intelligenda regnandi, ut quod Filius tradit Patri, tradendo non teneat. Quod si quis stultæ impietatis furore contendet; fateatur necesse est Patrem, cum tradidit omnia Filio, amisisse tradendo, si tradidisse traditis egere significet. Ait enim Dominus*, „ Omnia mihi tradita sunt a Patre meo: *& rursum*, Data est mi- „ hi omnis potestas in cœlo & in terra. *Si igitur tradidisse caruisse est, Pater quoque his quæ dedit, caruit. Quod si Pater tradendo non caruit; ne Filius quidem intelligi potest his egere quæ tradit. Ergo si tradidisse omnia, his ipsis quæ tradidit non videtur eguisse, reliquum est ut in tradendo dispensationis caussa noscatur, cur & Pater tradendo non careat, & Filius dando non egeat.*

S. August. lib. 1. De Trinit. cap. 9. & 10.

Christi divinitas vindicatur. Refelluntur Ariani, & Grotius in hunc locum.

Daniel. 7. 14.

Luc. 1.

S. Hilarius lib. 11. De Trinitate n. 29.

Luc. 10. 22.

Matt. 28. 18.

Tradet ergo regnum Deo Patri, non ita, tamquam tradens potestate concedat, sed quod nos conformes gloriæ corporis sui facti, regnum Dei erimus. Non enim ait, Tradet suum regnum, sed, Tradet regnum, *effectos nos per glorificationem corporis sui regnum Deo traditurus. Nos itaque tradet in regnum, secundum hoc in Evangeliis dictum:* „ Venite benedicti Patris mei, „ possidete præparatum vobis regnum a constitutione mundi. *Fulgebunt ergo justi ut sol in regno Patris eorum. Tradet enim Filius Deo regnum eos, quos vocavit in regnum, quibus & beatitudinem sacramenti hujus spopondit dicens*, „ Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Tradet autem Deo Patri regnum: & tunc quos regnum Deo tradiderit, Deum videbunt. Et quod regnum, ipse testatus est, dicens ad Apostolos*, „ In nobis „ enim est regnum Dei. *Regnans itaque regnum tradet.*

S. Hilar. ibid. n. 39.

Luc. 17. 28.

25. *Oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus ejus.* Ut Decretum Dei & Scripturæ impleantur, oportet Christum regnare, sedentem a dextris Dei, & regnantis opera exercere, scilicet inimicos debellare, suis auxiliari; illos quidem evertere, hos vero liberare, usquequo Deus Pater omnes inimicos ejus, diabolum & homines reprobos sub pedibus ejus posuerit, id est penitus subegerit & illi subjecerit. Metaphora sumpta est ab hostibus debellatis, qui subjiciuntur inviti, & quorum prostratorum colla pedibus suis premunt victores. Nec sequitur quod postea non sit regnaturus Christus. Nam τὸ *Donec*, sæpe in Scripturis infiniti temporis est, nec excludit semper tempus sequens, ut Isai. 22. 14. *Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus* Psalm. 110. & Matt. 22. 44. *Dixit Dominus Domino meo, sede ad dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Matt. 1. 25. *Et non cognoscebat eam, donec peperit Filium suum primogenitum.* Durabit ejus imperium nec labe-

S. Chrysost. Hom. 39. S. Hieron. in cap. 1. S. Matthæi. Theophylact. in hunc locum. Oecumenius.

labefactabitur donec ſubjecerit inimicos, ipſamque mortem ultimo deſtru-
S. Thomas, Lect. 3. xerit; in pugna adverſus hoſtes ſuos poteſtas ejus non imminuetur. Poſt-
quam vero pacatum omni ex parte regnum Deo Patri triumphator obtu-
lerit, multo magis regnabit. Regni enim ejus non erit finis. τὸ igitur
Donec, excludit tantum hoc loco id de quo dubitari poterat. Quod enim
aliquis regnet inimicis nondum plene ſub jugum redactis, videtur eſſe du-
bium; ſed quod regnet poſtquam omnino devicti ſunt & ſubjecti, nulli
dubium eſſe poteſt. Senſus igitur eſt: Licet Chriſti regno non ſubjaceant
inimici ejus, dum repugnant ejus voluntati, nihilominus regnat donec
inimici ſub pedibus ejus fuerint, multo evidentius poſtea regnaturus. Sic
enim plerumque Scriptura loquitur, ut quod ſemper eſt, tunc fieri dica-
tur in aliquo, cum in eo cognoſci cœperit. Ita enim dicimus in oratione
Sanctificetur nomen tuum, non quaſi aliquando ſanctum non ſit, ſed ut ejus
S. Auguſt. lib. De diverſis Quæſtionibus Octoginta tribus, Quæſt. 69. ſanctitas innoteſcat. „ Ita dicit Apoſtolus, *Oportet eum regnare, donec po-*
„ *nat omnes inimicos ſub pedibus ſuis*: id eſt, Oportet regnum ejus in tan-
„ tum manifeſtari, donec omnes inimici ejus ipſum regnare fateantur.
„ Hoc enim intelligitur, ſub pedibus ejus futuros inimicos. Quod ſi de
„ juſtis acceperimus, ideo dictum eſt *inimicos*, quia ex injuſtis juſtifican-
„ tur, & ei credendo ſubduntur. De injuſtis autem qui ad juſtorum bea-
„ titudinem futuram non pertinent, ſic accipiendum eſt, quoniam & ipſi
Pſal. 122. 2. „ eum regnare ipſa regni ejus manifeſtatione confuſi fatebuntur. *Oportet*
„ *eum regnare donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus*; id eſt, Opor-
„ tet eum ad tantam evidentiam regnum ſuum perducere, donec inimici
„ ejus nullo modo audeant negare quod regnet. Sicut ſcriptum eſt, *Ita*
„ *oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri*. Nec ideo
„ tamen cum miſertus noſtri fuerit, oculos ab eo debemus avertere, qui
„ beatitudo noſtra eſt, ſed ut nihil inde amplius requiramus. *Donec* ergo
„ pro eo poſitum eſt, ut non amplius, intelligas. Quo enim amplius, id
„ eſt, uſque ad quam majorem manifeſtationem manifeſtabitur regnum
„ Chriſti, niſi quo uſque omnes inimici eum regnare fateantur? Aliud eſt
„ ergo non amplius manifeſtari, aliud non amplius permanere. Non am-
„ plius manifeſtari, eſt non fieri manifeſtius: non amplius permanere
„ non fieri perſeverantius. Quando autem manifeſtius erit regnum Chri-
„ ſti, quam cum omnibus claruerit inimicis?

S. Gregor. Nazianz. a Theophylacto laudatus. Oecumenius. „ Sunt qui aliter explicent hunc locum, *Oportet eum regnare*, &c. ut
„ ſub alia ſignificatione poſitum hic dicant regnare; non ſub ea qua po-
„ ſitum *regnum*, de quo ait, *Cum tradiderit regnum Deo & Patri*: ut il-
„ lud ſic appellaverit regnum, quo univerſam creaturam Deus regit; hoc
„ autem ſic appellaverit regnare, ut intelligatur tamquam adverſus ho-
„ ſtem exercitum ducere, vel defendere civitatem: ut ideo dixerit, *Opor-*
„ *tet eum regnare, donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus ejus*; qui
„ talis regni quale habent Principes armatorum; nulla erit cauſſa, hoſte
„ ita ſubjecto ut rebellare non poſſit. Nam utique dictum eſt in Evange-
„ lio, *Et regni ejus non erit finis*, ſecundum quod regnat in æternum;
„ ſecundum autem id quod adverſus diabolum ſub eo militatur, tamdiu
„ erit utique iſta militia, donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus
„ ſuis, poſtea vero non erit, cum pace perpetua perfruemur. Verum prior
expoſitio præponenda ut planior & convenientior.

26. 27. *Noviſſima autem inimica deſtruetur mors*. Poſtremus hoſtis de-
ſtruetur mors. Qui enim diabolum ſubegit, & ipſius opus, mortem feli-
cet, profligabit. Quomodo autem illam debellabit, niſi corpora, quæ de-
meſſue...

messuerat & absumpserat restituerit? Tum enim proprie victoria obtinetur, cum & spolia direpta fuerint. Hinc igitur consequens est, omnes qui sunt Christi, per ipsum ad beatam vitam suscitandos esse. Mors enim in eis destrui non potest, nisi resurrectione ad vitam immortalem & gloriosam. *Omnia enim subjecit sub pedibus ejus.* Omnia enim Pater æternus sub Christi pedibus subjecit, omnia ejus imperio subdidit, Angelos, homines, dæmones, electos, reprobos, cœlestia, terrestria, mortem ipsam, & infernum. *Cum autem dicat: Omnia subjecta sunt ei; sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia.* Cum dicat Scriptura quod omnia Christo subjecta sunt, evidens est omnia sine exceptione illi esse subdita, præter Patrem, qui illi subjecit universa, & qui nullam conditionem assumpsit qua debeat esse subjectus. *Omnia subjecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subjecit ei omnia.* Scribebat Apostolus Corinthiis, qui ab idololatria & Gentilium fabulis nuper erant ad Evangelii veritatem conversi. Illæ autem fabulæ Deos parricidas prædicant, & filios contra parentes insurrexisse, eos regno expulisse, sibique vendicasse dominatum. Sic Jupiter Saturnum patrem subegit, regnoque exuit. Quia ergo de Christo Domino magna dixit Apostolus, nempe quod omnem Principatum, omnem potestatem & virtutem destruet, & ipsam postremo mortem: & quod omnia ponentur sub pedibus ejus: ne illis fabulis decepti existimarent Christum eadem fecisse Patri qui ipsum genuit, quæ fecisse illorum Deos genitoribus suis Poetæ fabulantur, hanc exceptionem adjecit, *Præter eum qui subjecit ei omnia.*

Psal. 8. 8.
Heb. 2. 8.
Primasius.

28. *Cum autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.* Cum omnia subjecta erunt Christo Jesu Filio Dei, tunc, scilicet post sæculi præsentis consummationem, in beata æternitate, in cœlesti gloria, ipse Filius, *secundum dispensationem carnis assumptæ*, seu quatenus homo est, permanebit nihilominus Patri subjectus, quia in eo forma humana mansura est, qua semper minor est Patre; & Deum Patrem se majorem semper agnoscet, suumque regnum & omnia sua, ac electorum suorum bona Patri accepta referet cum immortalium gratiarum actione, ut palam fiat Deum esse summum bonum implens omnia, & electos per gratiam consummatam, & Christum per divinitatem personaliter unitam, & beatitudinem esse tum Christi hominis, tum electorum, tum membrorum quam capitis; nec aliquid præter Deum desiderandum supersit, qui Sanctis suis erit vita, & salus, & virtus, & gloria, & omnia. „ Vel, *Ut sit Deus omnia in* „ *omnibus*, id est, ut omnia a Patre dependeant, ne quis duo Principia sine principio suspicetur, eaque inter se divisa, Vel, *Ut sit Deus omnia in omnibus*, id est, ut manifestetur quod quicquid boni habemus, est a Deo (inquit S. Thomas.)

Theodoret.
Theophylact.
Oecumenius.
S. Hieron. lib. 1. Dialog. adversus Pelagianos.
S. August. lib. Quæst. Octoginta trium, Quæst. 69. & lib. 2. Contra Maximinum Arianum, cap. 12.
Theophylact.
S. Thomas, Lect. 3.

Tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia. Tunc Christus Ecclesiæ suæ in æternum adunatus, perfecte subjectus erit Deo ratione corporis sui Mystici. „ At enim ea quæ sunt nostra sibi applicat, „ quandoquidem ejus corpus appellamur, ipse autem nostrum caput no„ minatur. Ipse peccata nostra accepit, & morbos nostros portavit. Ita „ etiam in Psalmo dicit, *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dere*„ *liquisti? longe a salute mea verba delictorum meorum.* Atqui peccatum „ non fecit, nec est inventus dolus in ore ejus. Sed os nostræ naturæ ef„ ficitur, ut qui naturæ primitiæ factus est. Ita & nostram quæ nunc est „ inobedientiam, & quæ tunc erit subjectionem sibi attribuit; & nobis „ ...tione liberati fuerimus subjectis, ipse dicitur subjici.

Theodoretus in hunc locum. cujus expositio consentit cum explicatione S. Athanasii lib. De humana natura a Verbo suscepta, S. Gregor. Naz. a Theophylacto citati,

„ Ad

S. Ambrosii lib. 5. De Fide, c. 7. S. Hieron. Epist. 147. ad Amandum. Act. 17. Psal. 146. Job 15. Psal. 142. & 122.

„ Ad hunc enim sensum ea quæ sequuntur nos deducunt. Cum enim dixisset divinus Apostolus, *Tunc ipse Filius subjicietur ei qui subjecit illi omnia*, subjunxit: *Ut sit Deus omnia in omnibus*. Nunc enim ubique quidem est per essentiam; habet enim naturam quæ non potest circumscribi, & *in ipso vivimus & movemur & sumus*, sed per complacentiam non est in omnibus. *Complacet enim in eis qui ipsum timent, & in eis qui sperant in ejus misericordia*. Quamquam nec in his quidem est omnia. *Nemo enim a sorde mundus est*, &, *Si iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit?* Ergo in iis quidem complacet qui recte agunt; non complacet autem in eis qui peccant. Sed in futura vita cessante corruptione, & collata immortalitate, locum animi perturbationes non habent. His autem omnino ejectis, nullum deinceps peccati genus exercetur. Ita erit de cetero Deus omnia in omnibus, cum omnes a peccato liberati, & ad ipsum conversi, ad deteriora inclinationem non admittent.

Baptizari pro mortuis quid sit? Expositiones variæ.

29. *Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid & baptizantur pro illis?* Si non est futura mortuorum resurrectio, quid facient cathecumeni, qui lethali ægritudine correpti, cum nullam spem hujus vitæ reliquam habeant, baptismum tamen petunt & suscipiunt, reipsa declarantes se tantum baptizari pro mortuis, sive pro statu post mortem futuro, id est, ad hoc ut baptismus illis pro sit post mortem, ut ad vitam æternam resurgant? Plerique primis Ecclesiæ sæculis sic baptismum differebant, qui quod in lecto baptismum susciperent, *Clinici* vocabantur. Hanc loci Apostolici interpretationem S. Epiphanius probat. *Alii*, inquit, *commode hoc Apostoli dictum interpretantur de iis qui instante morte, siquidem cathecumeni sint, ea spe freti sacra lavatione purgantur: ac mortuos resurrecturos esse demonstrant, ob idque condonatione illa scelerum, quæ per baptismum obtinetur, indigere*. Vel, *Quid facient qui baptizantur pro mortuis?* id est pro fide & spe resurrectionis mortuorum, quam ante baptismum profitentur, dum Symbolum recitant, dicentes, *Credo resurrectionem mortuorum, & vitam æternam*. Quorsum etiam Christi mors ac resurrectio ipso baptismi ritu repræsentatur? Hujus interpretationis auctor est S. Chrysostomus. „ Post mysticorum illorum & terribilium verborum enuntiationem, & regulas dogmatum quæ e cœlo sunt demissa, hoc quoque in fine addimus, quando sumus baptizandi, jubentes dicere, Credo resurrectionem mortuorum: & in hac fide baptizamur. Postquam enim hoc confessi sumus cum aliis, tunc demittimur in fontem sacrorum illorum fluentorum. Hoc ergo in memoriam revocans dicebat Paulus: Si non est resurrectio, cur baptizaris pro mortuis? Propter hoc enim baptizaris, mortui corporis credens resurrectionem, nempe quod non maneat mortuum. Et tu quidem per verba dicis mortuorum resurrectionem. Sacerdos autem tamquam in quadam imagine, quæ credidisti & per verba es confessus, etiam per res ipsas ostendit. Quando absque signo credis, tunc tibi etiam præbet signum. Quando quæ tua sunt feceris, tunc Deus quoque te reddit certiorem. Quomodo? Per aquam. Baptizari enim & demergi, deinde sursum remeare & emergere, est symbolum seu signum descensus ad inferos, & ex eo ascensus. Quamobrem Paulus quoque baptismum sepulcrum vocat; *Consepulti sumus* (inquit) *cum illo per baptismum in mortem*. Ex eo autem futurum quoque facit credibile, corporum nempe resurrectionem. Est enim longe majus peccata delere, quam corpus suscitare ....

S. Epiphan. Heres. 27. S. Chrysost. Homil. 40. Theodoret. Theophylact. Oecumen. Photius. Rom. 6.

„ *Dein-*

Deinde *quoniam peccatum mortem intulit, exsiccata radice non est amplius dubitandum de fructus interitu*. „ Propterea cum prius dixisset, *Remissionem* „ *peccatorum*, tunc confitetur etiam mortuorum resurrectionem, hinc ad „ illud deductus. Quia vero non sufficit nomen resurrectionis, jubet di- „ cere, *Et vitam æternam*, ne quis amplius suspicetur mortem post resur- „ rectionem. Hæc ergo verba in memoriam revocans Paulus ait: *Quid* „ *facient qui baptizantur pro mortuis?* Nam si non est resurrectio, hæc „ verba sunt plane ludus scenicus. Si non est resurrectio, quomodo eis „ suademus ut credant quæ non damus? Ut si quis jubens edere schedu- „ lam quod hoc & illud acceperit, minime dederit quæ in ea scripta sunt: „ deinde postquam subscripta fuerit schedula, exigat quæ in ea sunt scri- „ pta. Quid enim de cetero faciet is qui subscripsit, cum se quidem reum „ debendi constituerit, non acceperit autem ea quæ confessus est se acce- „ pisse? Hoc enim hic quoque dicit de iis qui baptizantur. Quid *facient*, „ inquit, *qui baptizantur*, qui subscripserunt quidem resurrectionem mor- „ tuorum corporum, non decipiunt autem, sed decipiuntur.

Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Ex superstitiosis etiam consuetudinibus apud pseudo-Christianos quosdam emergentibus, quales fuere Cerinthiani, & postea Marcionitæ, ut si quis in statu Cathecumeni fuisset mortuus, alter ipsius vice ac nomine baptizaretur, fidem resurrectionis confirmat Apostolus. Qua de re Tertullianus: „ Si autem & baptizantur „ quidam pro mortuis; videbimus an ratione; certe illa præsumptione hoc „ eos instituisse contendit, qua alii etiam carni, ut vicarium baptisma „ profuturum existimarent ad spem resurrectionis; quæ nisi corporalis, non „ alius hic baptismate corporali obligaretur. Quid & ipsos baptizari ait, „ si non quæ baptizantur corpora resurgunt? *Et rursus*. Quid, ait, facient „ qui pro mortuis baptizantur, si mortui non resurgunt? Viderit institu- „ tio ista. Kalendæ si forte Februariæ * respondebunt illi, pro mortuis pe- „ tere. Noli ergo Apostolum novum statim auctorem aut confirmatorem „ ejus denotare, ut tanto magis sisteret carnis resurrectionem, quanto illi „ qui vane pro mortuis baptizarentur, fide resurrectionis hoc facerent.

S. Epiphan. S. Chrysost.

Tertullian. lib. De Resurrect. Carnis, cap. 48.

Et lib. 5. Contra Marcionem, cap. 10.

* Romani inferias Februario mense pro cognatis mortuis celebrabant solemni more ad eorum expiationem. Hinc Ovidius: *Post Superum cultus, vicino Februa mense Dat Numa cognatis Manibus inferias.* Huic Romanorum veterum ritui affinem illorum superstitionem Tertullianus significat, qui sub Christianismi professione pro mortuis vicarium baptisma suscipiebant.

Et Auctor Commentariorum in Epistolas S. Pauli in Appendice Operum S. Ambrosii editorum hunc ipsum Apostoli locum exponens: *In tantum*, inquit, *ratam & stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, ut exemplum det eorum, qui tam securi erant de futura resurrectione; ut etiam pro mortuis baptizarentur; si quem forte mors prævenisset: timentes ne aut male, aut non resurgeret, qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur. Unde subjecit*; „ Ut quid & baptizantur pro illis? *Exemplo hoc non factum illorum probat, sed suam fidem in resurrectionem ostendit*. Hanc autem superstitionem vivos pro mortuis baptizandi Apostolicis temporibus apud quosdam inolevisse eo minus mirum est, quod adulta jam Ecclesia similis superstitio in quibusdam Africæ & Orientis locis irrepserit, quam Concilia Carthaginense III. & Trullanum canonibus suis exstirparunt. Carthaginense III. Canone sexto *: *Placuit ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Dictum est enim a Domino, Accipite & edite. Cadavera autem nec accipere possunt, nec edere. Cavendum est etiam ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat, cum Eucharistiam mortuis non dari animadverterit*. Trullanum Canone 83. *Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam communicet: Scriptum est enim*, „ Accipite & comedite. *Mortuorum autem corpora non possunt accipere, nec comedere*.

* *Cod. Eccles. Afric. Can. 18.*

Nec

Nec eorum ſpernenda expoſitio eſt, qui baptizari pro mortuis idem eſſe volunt ac pro mortuis affligi, & ſatisfactoria opera Deo ad illorum expiationem offerre, quod non fit niſi ſpe futuræ reſurrectionis. Baptiſmum pro dolore, afflictione, pœnitentia, paſſione vel cruciatu, interdum uſurpari in Scripturis notum eſt. Luc. 12. 50. *Baptiſmo habeo baptizari*, id eſt, ſanguinis proprii tinctione perfundi, ait Venerabilis Beda: & S. Ambroſius dignationem Chriſti maximam notat, qui maturandæ ſtudium Paſſionis his verbis teſtatur. Et Marci 10. 39. *Baptiſmo quo baptizor baptizabimini:* Id eſt, patiemini ſicut ego, & martyrio digni eritis, ut explicat S. Chryſoſtomus, Hom. 66. in Matthæum. Et illud Sancti Joannis Baptiſtæ apud Matth. 3. 15. *Baptizabit vos in Spiritu ſancto & igne*. Ita S. Hieronymus interpretatur, quod in præſenti quidem ſæculo Spiritu baptizamur, ſed in futuro baptizabimur igne: ſimiliterque Sanctus Hilarius; quia ſcilicet *baptizatis in Spiritu ſancto reliquum eſt conſummari igne Judicii*. Et Sanctus Joannes Damaſcenus lib. 4. *De Fide Orthodoxa*, cap. 10. *Propter ignis futuri punitivum baptiſmum*, id a ſancto Præcurſore dictum ait: ac inter octo Baptiſmatis genera quæ recenſet, numerat ſeptimo loco baptiſmum qui ſanguinis effuſione ac martyrio conſummatur: ſexto vero baptiſmum qui per pœnitentiam & lacrymas cum labore fit, ac *Baptiſmus laborioſus* dici poteſt. Et Sanctus Gregorius Nazianzenus Oratione 39. Quæ *In ſancta lumina* inſcribitur, Baptiſmi quartum genus aſſignat Martyrium, lachrymas quintum, ſed in futuro ſæculo baptiſmum ignis ut poſtremum.

Priores tamen duæ expoſitiones planiores ſunt, & poſterioribus jure merito anteponendæ: ſed iſtas prætermittere non debui, cum viris eruditis probatæ fuerint, ſuaque probabilitate non ſint deſtitutæ.

30. *Ut quid & nos periclitamur omni hora?* Quid nos Apoſtoli, & adjutores noſtri in Evangelii propagatione continuis periculis & perſecutionibus nos exponimus Evangelii cauſſa? Niſi (inquam) futura eſſet reſurrectio, cujus rei gratia tot & tam gravia pericula ſubiremus? Eſto enim aliquis ambitione ductus ſemel forſan atque iterum ſeſe periculis exponere poſſit: at periculis caput noſtrum continuo exponere ſtultiſſimum foret, niſi de reſurrectione ac meliore vita in futuro ſæculo certiſſimi eſſemus.

S. Auguſt. lib. 1. De Serm. Domini in Monte cap. 27. lib. 3. De Doctrin. Chriſt. c. 4. in Expoſit. Epiſt. ad Galat. cap. 1. Epiſt. 147. alias 89. Ad Hilarium, c. 5. Theophylact. S. Hieron. in Præfat. libri 3. Commentar. in Epiſt. ad Epheſios. Iſai. 22. 13.

31. *Quotidie morior, per veſtram gloriam, fratres, quam habeo in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Quotidianis periculis me expono & mortem ſubire continuo paratus ſum. Ita juro per gloriationem qua glorior de vobis ut meis in Chriſto diſcipulis, ac de veſtra fide ac profectu in Evangelio. Abſit autem ut eam gloriam mihi tribuam; quin immo totam refundo in Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum, cujus gratia laboribus meis benedixit, cujus beneficio credidiſtis.

32. *Si (ſecundum hominem) ad beſtias pugnavi Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt?* Si (ut more hominum loquar) cum hominibus efferatis, Judæis, & Magis, leonum inſtar in me frendentibus, & impetum in me facientibus, ut me quoquomodo perderent & morti traderent, Epheſi pugnavi, non armis, ſed verbo Dei, fide, patientia: quæ mihi inde utilitas, ſi mortui non reſurgunt? *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur*. Spe beatæ reſurrectionis ſublata, Epicureorum more vivere liceret, genio indulgere, carnis voluptatibus frui; dicere, Manducemus & bibamus; brevi enim moriemur, ipſa morte penitus deſituri. Confer cum 2. Corinth. 1. 8. 9. *Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione noſtra quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum gra-*

gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis; sed in Deo, qui suscitat mortuos. Quem locum Tertullianus respexit lib. *De Resurrectione carnis*, cap. 48. *Quotidie morior. Utique periculis carnis, per quam & depugnavit ad bestias Ephesi: illas scilicet bestias Asiaticæ pressuræ, de qua in secunda ad eosdem. Omnia hæc, nisi fallor, eo enumerat, ut nolens vanam credi carnis conflictationem, indubitate velit credi carnis resurrectionem. Vana enim habenda est conflictatio ejus, cujus nulla erit resurrectio.* Hæc tamen verba, *Ad bestias pugnavi Ephesi*, proprio, non metaphorico sensu antiqui Interpretes intellexerunt, quod nempe Apostolus Ephesi vere fuerit objectus bestiis, a quibus Deo protegente liberatus est. *S. Hilarius Contra Auxentium. S. Chrysost. Hom. 40. Theodoretus. Ambrosiaster. Primasius.*

33. *Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Ne vos in errorem sinatis abduci. Bonos corrumpunt mores congressus mali. Conversatio impiorum & improborum periculosa, sermones perniciosi & pestiferi. Ne ergo aures illis præbeatis, qui spem tollunt vitæ æternæ & resurrectionis mortuorum. Menandri versus est ab Apostolo consecratus.

34. *Evigilate justi, & nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.* Ab erroris & voluptatum ebrietate ad sanam mentem excitati, vigilate, ut justos decet, attendite ne peccetis. Ne vos date voluptatibus, ut Epicurei Deum ignorantes. Quidam enim inter vos ita vivunt ac si Deum prorsus ignorarent. Quod dico, ut vos pudeat illorum commercia non fugere.

35. *Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?* Philosophorum objectiones refellit Apostolus. Quomodo, inquiunt, fieri potest ut mortui reviviscant? Unde sument corpus quod pridem in putredinem abiit? An in eodem, an diverso corpore exibunt e sepulchris? Respondet Apostolus noster, Fore aliquatenus idem, aliquatenus diversum corpus, quod e sepulchro prodibit redivivum, idque per similitudines illustrat. **Objectiones Philosophorum ethnicorum contra resurrectionem mortuorum occupat ac solvit Apostolus.**

36. 37. 38. *Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur.* Næ te insipientem! qui carnaliter de resurrectione cogitas, neque animalem sensum tuum divinæ sapientiæ subjicis. Semina quæ gremio terræ condis non reviviscunt & germinant, nisi prius putrescant & corrumpantur. *Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus ceterorum.* Et quod seminas, non est corpus ipsum plantæ quod e terra germinabit, sed nudum granum, videlicet tritici, aut alterius rei: & tamen nascetur herba & aristis circumvestitum & ornatum: non est, inquam, idem, spectatis qualitatibus, quamvis sit idem secundum substantiam. Ita corpus nostrum seminatur mortale, resurget indutum immortalitate & gloria. *Deus autem dat illi corpus sicut vult, & unicuique seminum proprium corpus.* Deus omnipotentia sua dat illi semini & grano corpus speciei seu naturæ suæ congruens, sicut initio mundi instituit, cum seminibus proprias indidit virtutes: ut incredibile esse non debeat quod in resurrectione proprium dabit corpus justis, quale voluerit, & quale decet homines beatos, gloriosos, immortales. *Confer cum Joan. 12. 24. Theophilus Antioch. lib. 2. Tertullian. Minucius Felix.*

39. 40. *Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.* Non omnis caro ejusdem naturæ, conditionis & excellentiæ; & tamen ejusdem est generis, corpus scilicet animantis, variis partibus organicis instructum: ita vera erit omnium resurgentium caro, sed dispares gloriæ gradus, pro disparitate meritorum, virtutum, bonorumque operum. *Et corpora cælestia, & corpora* *S. August. Epist. 205. alias 146. Ad Consentium. n. 7.*

ter-

terreſtria: ſed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia ſunt corpora quæ in cœlo poſita ſunt, ut ſol, luna ſtellæ; alia quæ terræ infixa, ut vegetabilia. Et omnia quidem propriam formam, pulchritudinem & quaſi gloriam habent: ſed pulcritudo & gloria cœleſtium corporum, pulchritudinem terreſtrium longe excedit. Ita in corporibus reſurgentium, etiam juſtorum, magna gloriæ diſparitas eſt futura, pro diverſitate meritorum. Vulgus enim juſtorum, gloriam quidem corporum ſicut & animarum habebit, ſed tantum diſtantem a gloria perfectorum, quantum diſtat corporum terreſtrium pulchritudo a pulchritudine cœleſtium. Unde Chriſtus ait: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.*

Varii gloriæ gradus in corporibus beatorum.

41. *Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim a ſtella differt in claritate.* Sol lunam longe antecellit claritate & virtute: Luna, quatenus hominibus conſpicua, ſtellarum vincit claritatem; quas inter fulgoris etiam & virtutis diſcrimen eſt. Sic inter electos perfectiores, qui velut luminaria cœli vitæ ſanctimonia & virtutum claritate in mundo fulſerint, gloriæ diſparitas erit pro diſparitate meritorum. Quo loco Joviniani hæreſis refellitur.

42. 43. 44. 45. *Sic & reſurrectio mortuorum.* Ita res ſe habebit in reſurrectione mortuorum. Longe, inquam, aliæ erunt corporum beatorum qualitates & dotes, quam ſunt in hac mortali vita. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione.* Corpus inſtar grani ſeritur & conditur in terra, corruptioni & putredini obnoxium, reſurget incorruptibile & impaſſibile. Quod non ita intelligendum eſt, quaſi in cadaveribus vis aliqua naturalis inſit ad reſurrectionem, ſicut ineſt ſeminibus ad generationem: ſed quia ſic a Deo conſtitutum & ordinatum eſt ut corpora noſtra ad vitam glorioſam non reformentur, niſi mortua fuerint. *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* Sepelitur corpus ignominioſum, variis naturæ defectibus & ſordibus obnoxium, ab hominibus abjectum: reſurget omni ex parte glorioſum, & dote claritatis ornatum, pulchrum, auguſtum. *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute.* Sepelitur corpus variis infirmitatibus antea ſubjectum, & tunc plane virium expers, motu ac ſenſu deſtitutum: reſurget vegetum, firmum, dote agilitatis inſtructum. *Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.* Sepelitur corpus quod actionibus animæ ſuſtentatur, quatenus vegetans eſt & ſentiens; cui anima vitam præſtat caducam & alimentis indigentem ad temporariam ſui conſervationem: reſurget ſpirituale, non quoad ſubſtantiam, ſed quoad conditiones & dotes, nullis amplius alimentis, nullis vitalium facultatum functionibus indigens, ſed ſpiritui, id eſt, ſupremæ parti animæ ſumma & mirabili obtemperandi facilitate ſubditum, & dote ſubtilitatis adauctum, a Dei virtute jugiter animæ beatæ inhabitante derivata. „ Sicut enim ſpiritus carni ſerviens non incongrue carnalis, ita caro ſpiritui ſerviens recte appellabitur ſpiritualis, non quia in ſpiritum convertetur, ſicut nonnulli putant: „ ſed quia ſpiritui ſumma & mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur, „ uſque ad immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimam voluntatem, omni „ moleſtiæ ſenſu, omni corruptibilitate & tarditate detracta. Non ſolum „ enim non erit tale, quale nunc eſt in quavis optima valetudine; ſed „ nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui „ licet morituri non eſſent niſi peccaſſent; alimentis tamen ut homines „ utebantur, nondum ſpiritualia, ſed adhuc animalia corpora terrena geſtantes (ait S. Auguſtinus.) Præclara Maimonidis ſententia: *Animam in hac vita potentia eſſe ſpiritum, in altera vita actu fore.* Pergit Apoſtolus no-

S. Thomas, Lect. 6.

Dotes corporis glorioſi.

S. Auguſt. lib. 13. De Civit. Dei, cap. 20. S. Thomas, Lect. 6.

noster: *Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.* Aliud est corpus animale, aliud spirituale; aliud, inquam, non substantia, sed conditione & qualitatibus: Neque hæc imaginaria & commentitia diversitas, sed revera existens: sicut scriptum est de primo homine *Genes.* 2. 7. Factus est primus homo, Adam omnium hominum simpliciter primus, totius generis humani pater & princeps, prior tempore ceteris omnibus hominibus creatus, animal vivens vita vegetante, proindeque cibo & potu indigens ad vitam fovendam & conservandam. Hoc est corpus animale. Novissimus autem Adam, scilicet Christus, cujus primus Adam typus fuit, qui tempore posterior, in plenitudine nempe temporum natus & in terris visus; qui gratia, divinitatis unctione, & gloria, humani generis princeps est & caput; factus est per resurrectionem suam a mortuis vivens sine ulla externi subsidii indigentia, sine alimentorum necessitate, sola spiritus, seu animæ secundum superiorem sui gradum, scilicet rationem, spectatæ, virtute & operatione immortaliter subsistens: & Sanctis per ipsum resurrecturis vitæ incorruptibilis & gloriosæ principium & auctor. Ab anima beata, quatenus spiritus est, gloria & incorruptio in corpus redivivum redundabit. *Tam potenti enim natura Deus fecit animam, ut ex ejus plenissima beatitudine, quæ in fine temporum sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus, non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor.* „ Id autem anima corpori tribuit non propria „ virtute, sed Christi, qui factus est in spiritum vivificantem. Quia sicut „ Adam consecutus est perfectionem sui esse per animam: ita & Christus „ perfectionem sui esse, in quantum homo, per Spiritum sanctum. Et ideo „ cum anima non possit nisi proprium corpus vivificare, Adam factus est „ in animam, non vivificantem, sed viventem tantum: sed Christus factus „ est in Spiritum viventem & vivificantem: & ideo habet potestatem vi„ vificandi, ob plenitudinem divinitatis in ipso corporaliter inhabitantis.

S. August. Epist. 118. alias 56. Ad Dioscorum.

S. *Thomas, Lect. 7.*

46. *Sed non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale.* Non prius factum est spirituale corpus, sed animale, tam in Christo, quam in nobis. Præmittere solet Deus imperfectiora, ut perfectiora sequantur. Sic ante pueri sumus, quam viri. Sic prius Lex, deinde Evangelium. Prius cœlum & terra quæ cernimus, posterius cœlum novum & terra nova; prius nasci, quam renasci; prius vivere, quam mori, prius mori, quam resurgere.

47. *Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis.* Primus homo, scilicet Adam, de limo terræ conditus, terrenus fuit, id est, mortalis & corruptioni obnoxius naturæ conditione, ita ut mori posset, ac necessario moriturus esset, si externa alimentorum subsidia illi deessent. Secundus homo, Christus Dominus, qui de cœlo est ratione divinæ originis, utpote Deus ex Deo natus, per resurrectionem factus est etiam corpore cœlestis, immortalitate, impassibilitate, gloria suæ dignitati ac infinito merito congruentibus indutus & coronatus, & *excelsior cœlis factus.*

Primi & secundi hominis discrimen.

S. August. lib. 13. De Civit. Dei, cap. 23.

Heb. 2. 9.
Heb. 7. 26.

48. *Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes.* Quale corpus Adamus habuit, mortale scilicet, & quod in terram resolvi possit, tale & nos ejus posteri nunc habemus: & quale corpus Christus a morte redivivus habet; tale per resurrectionem habebunt ejus electi, regni cœlestis coheredes, immortale, impassibile, gloriosum, cœlo

Origenes Philocalia. cap. 12.

dignum. Præclare Origenes: *Si materia cunctis qualitatibus obnoxia, mutare poteſt qualitates, quomodo caro Jeſu mutatis qualitatibus non poterit talis fieri, qualem oportet eſſe eam, quæ in æthere & ſuperioribus ejus locis verſatur, non jam habentem naturæ infirmitatis propria?*

49. *Igitur ſicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis*. Quamobrem ſicut expreſſimus & exhibuimus in nobis imaginem terreni Adam peccando: ſic exprimamus & exhibeamus in nobis imaginem cœleſtis hominis Chriſti Domini, ſancta converſatione & vitæ novitate, ut ei conformari mereamur in gloria. Hoc Apoſtolus ita poſuit, S. Auguſtino interprete, *Ut nunc quidem in nobis ſecundum ſacramentum regenerationis fiat, ſicut alibi dicit*, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis; „ re autem ipſa tunc perficietur, cum & in nobis quod eſt animale naſcendo, ſpiritale factum fuerit reſurgendo. Ut enim ejus itidem „ verbis utar, *Spe ſalvi facti ſumus*. Induimus autem imaginem terreni „ hominis propagatione prævaricationis & mortis, quam nobis intulit ge- „ neratio: ſed induimus imaginem cœleſtis hominis gratia indulgentiæ vi- „ tæque perpetuæ, quod nobis præſtat regeneratio, non niſi per Mediato- „ rem Dei & hominum hominem Jeſum Chriſtum: quem cœleſtem ho- „ minem vult intelligi, quia de cœlo venit, ut terrenæ mortalitatis cor- „ pore veſtiretur, quod cœleſti immortalitate veſtiret. Cœleſtes vero ideo „ appellat & alios, quia fiunt per gratiam membra ejus, ut cum illis ſit „ unus Chriſtus, velut caput & corpus.

Gal. 3. 27.
S. Auguſt. lib. 13. De Civit. Dei, cap. 23.
Rom. 8. 24.

Græci Codices habent: *Et ſicut portavimus imaginem terreni, portabimus & imaginem cœleſtis*. Syriaca Verſio: *Et ſicut induimus imaginem illius qui ex pulvere eſt, ſic induemus imaginem illius qui e cœlo eſt*. Arabica: *Et quemadmodum induti ſumus imaginem pulverei, ita induemur imaginem cœleſtis*. Æthiopica: *Et ſicut induti fuimus imagine terreni, ſic induti erimus imagine cœleſtis*. Quem locum ſic exponit Theodoretus: *Quemadmodum terreni primi parentis execrationis & mortis participes fuimus, ita etiam gloriæ Domini cœleſtis erimus participes*. „ Portavimus *enim prædicendo dixit*, „ *non adhortando*, portemus.

Theophylactus & Oecumenius, S. Chryſoſtomum ſecuti, hanc Apoſtoli ſententiam vim adhortationis habere, ut legatur, *portemus imaginem cœleſtis*, probabile cenſent, quamvis & alteram interpretationem ſubjungant, qua enuntiatur quod futurum eſt: Quam expoſitionem ex S. Methodio Oecumenius confirmat. *Imago etiam terreni*, inquit Theophylactus, *eſt hæc*, Terra es, & in terram abibis: *imago autem cœleſtis, a mortuis reſurrectio & incorruptibilitas. Troinde ſi hæc intelligenda ſint ceu de reſurrectione dicantur, & non de vita moribuſve; etiam illud quod addit*, Geſtabimus imaginem cœleſtis, *non eſt intelligendum aut ſcribendum tamquam conſulentis aut adhortantis more ſit dictum, ſed ut obventuræ nobis rei ſit indicium, id eſt, quod futurum ſit ut geſtemus*.

S. Auguſt. Epiſt. 205. alias 146. ad Conſentium & lib. 1. Retractat. cap. 17. & lib. 2. c. 3.
** Luc. 24. 39.*

50. *Hoc autem dico, fratres: quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, neque corruptio incorruptionem poſſidebit*. Hoc a vobis intelligi velim: Homines ea qua nunc ſunt conditione corporis animalis, mortales, corruptioni obnoxii, regnum Dei hereditate poſſidere non poſſe. Unde ſubdit, *Neque corruptio incorruptionem poſſidebit* *. Hoc ergo loco nomine carnis & ſanguinis corruptionem mortalitatis intelligi voluit. „ Igitur caro ſecundum ſubſtantiam, ſecundum quam dictum eſt, *Spiritus carnem* „ *& oſſa non habet, ſicut me videtis habere*, poſſidebit regnum Dei: caro „ autem cum ſecundum corruptionem intelligitur, non poſſidebit.... Eo-

„ dem

„ dem modo hunc locum exponit Theodoretus: Carnem & sanguinem, „ inquit, mortalem naturam appellat. Fieri autem non potest, ut dum „ adhuc est mortalis, regnum cœleste assequatur. Hoc enim subjunxit, „ *Neque corruptio incorruptelam possidebit.* Sed clarum est quod cum a cor- „ ruptione libera effecta fuerit, promissis bonis fruetur. *Theodoret. in hunc locum.*

51. *Ecce mysterium vobis dico:* Magnum Christianæ religionis arcanum vobis aperio: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Omnes homines mortui, tam boni quam mali, resurgemus; sed non omnes in melius immutabimur, in statum beatæ immortalitatis. Nam sicut Dominus in Evangelio loquitur: *Resurgent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii:* judicium appellans pœnam sempiternam, sicut alio loco, *Qui non credit, jam judicatus est.* Proinde illi qui ad judicium resurrecturi sunt, non commutabuntur in illam incorruptelam, quæ nec doloris corruptionem pati potest. Illa namque fidelium est atque sanctorum: isti vero perpetua corruptione cruciabuntur; quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. *Joan. 5. 29. Joan. 3. 18. S. August. Epist. 205. Ad Consentium.*

Græci Codices plerique omnes habent, πάντες μὲν ὀ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα. *Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur.* Consentiunt Versiones Orientales. Syriaca: *Non omnes obdormiemus, omnes autem immutabimur.* Arabica: *Nequaquam obdormiemus omnes, at immutabimur omnes.* Eam lectionem secuti sunt Theodorus Heracleotes, Apollinarius, Origenes in 3. Volumine Enarrationis in Epist. 1. ad Thessalonic. & contra Marcionem, S. Chrysostomus, Auctor Quæstionum ad Orthodoxos sub S. Justini Martyris nomine, Quæst. 61. & 109. In quibusdam tam Græcis quam Latinis lectum olim, *Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur*, testes sunt Dydimus, Acacius Cæsariensis, S. Augustinus, lib. 20. *De Civitate Dei*, cap. 20. & libro de octo Dulcitii Quæstionibus, Quæst. 3. & Oecumenius. S. Hieronymi variantes fuere lectiones. Is enim in cap. 51. Isaiæ: *De sanctis*, inquit, *scriptum est, Non omnes quidem dormiemus, sed omnes immutabimur.* Epist. vero 152. Ad Minerium & Alexandrum, hæc ex Acacio Cæsareensi refert: *Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, ut omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam, juxta illud quod Daniel scribit:* „ Multi dormientes „ in terræ pulvere resurgent, alii in gloriam æternam „ alii in confusio- „ nem & opprobrium sempiternum. *Qui enim resurgent in opprobrium & confusionem sempiternam, non resurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo sunt mutabuntur.* Et rursus: *Sciendum quod magis conveniat veritati legere: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur.* „ Verumtamen in divina Bibliotheca vertit: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Et huic lectioni concordat Æthiopica Versio. Sane Græcus hujus loci textus magis convenire videtur cum illo Apostoli nostri 1. Ad Thessalonicenses 4. 24. 25. 26. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini. *Quia nos qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei, descendet de cœlo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera.* Sed Latina Versio Vulgata, quæ omnes resurrecturos, consequenter omnes prius morituros significat, ipsi Apostolo ad Rom. 5. 12. & hoc ipso capite Vers. 22. & 36. & Ecclesiæ sententiæ magis convenit. Quamvis Græ- *Daniel. 12.*

S. Hieron. Epist. Ad Minerium & Alexandrum. S. August. Epist. 193. Ad Mercatorem, cap. 4. & lib. De octo Dulcitii Quæstionibus Quæst. 3.

corum sententia, qui morituros non censent eos, quos ultimi judicii dies viventes invenerit, nihil habeat periculi, ut constat ex S. Hieronymo in utramque partem scribente, & ex S. Augustino pluribus in locis, tum præsertim libro 2. Retractationum, cap. 33. ubi recensens quod libro secundo *De peccatorum meritis & remissione* scripserat: *Hoc quibusdam in fine largietur ut mortem repentina commutatione non sentiant*, id a se scriptum ait servante locum diligentiori inquisitioni. *Aut enim*, inquit, *non morientur; aut de vita ista in mortem, & de morte in æternam vitam celerrima commutatione tamquam in ictu oculi transeundo, mortem non sentient*. Vide & Gennadium lib. *De Ecclesiasticis Dogmatibus*, cap. 7. & S. Thomam Lectione VIII.

52. *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur*. Resurrectio & immutatio omnium electorum ad vitam incorruptibilem & gloriosam brevissimo tempore fiet, in momentaneo palpebræ motu, cum nihil divinæ virtuti moram afferre valeat, fiet ad signum ultimum divinæ jussionis, quo mortui excitabuntur & ad judicium vocabuntur. Hic ergo novissima tuba metaphorice accipitur pro signo ultimo, quale per tubam in militia dari solet victoria reportata. Dabitur enim signum, & mortui resurgent ad statum incorruptionis. Nos vero, electi (quibus se ex certa spe & fiducia salutis semper Apostolus adjungit) non solum resurgemus incorrupti, sed impassibiles & gloriosi.

S. August. Epist. 205. alias 145. Ad Consentium.

„ Omnes incorrupti resurgent, ait S. Augustinus, „ sed soli justi immutabuntur in illam incorruptelam, cui omnino nul„la possit nocere corruptio. Ac per hoc, qui in eam non commutabuntur, *incorrupti quidem resurgent integritate membrorum, sed tamen corrumpendi dolore pœnarum, cum audierint, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus. A quo auditu malo justus non timebit.*

Idem numero corpus resurget.

53. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem*. Oportet ad beatitudinis complementum, ad plenam divinæ justitiæ manifestationem, ad membrorum capitisque conformitatem, corpus hoc corruptibile assumere & accipere incorruptionem: corpus hoc mortale immortalitate donari. Confer cum secundæ ad Corinthios VII. His verbis, *corruptibile hoc, mortale hoc*, idem numero corpus resurrecturum significat Apostolus.

Tertullian. lib. De Resurrect. Carnis, cap. 52.

„ Quid mortale, nisi caro? Quid cor„ruptivum, nisi sanguis? Ac ne putes aliud sentire Apostolum providen„tem tibi, & ut de carne dictum intelligas, laborantem, cum dicit, „ istud corruptivum, & istud mortale, cutem ipsam tenens dicit. Certe „ istud nisi de subjecto, nisi de comparenti pronunciasse non potuit. De„monstrationis corporalis est verbum. *Eamdem numero carnem denotat & „ vox immutationis*. Aliud est enim demutatio, aliud perditio. Porro non

Idem cap. 54. 55. 56.

„ aliud, si ita demutabitur caro, ut pereat..... Periisse enim est, in to„tum non esse quod fuerit: mutatum esse, aliter esse est. Porro dum a„liter est, idipsum potest esse: habet enim esse quod non perit. Muta„tionem enim passum est, non perditionem. Atque adeo potest demutari „ quid, & ipsum esse nihilominus; ut & totus homo in hoc ævo substantia „ quidem ipse sit, multifariam tamen demutetur, & habitu, & ipsa corpu„lentia, & valetudine, & conditione, & dignitate, & ætate, studio, ne„gotio, artificio, facultatibus, sedibus, legibus, moribus; nec quicquam „ tamen amittat hominis; nec ita alius efficiatur, ut cesset idem esse: „ immo nec alius efficiatur, sed aliud. Hanc formam demutationis divina

etiam

„ etiam documenta testantur. Mutatur Mosi manus, & quidem adinstar „ emortuæ, exanguis; & ex albida, frigida; sed & recepto calore, & „ refuso colore, eadem caro & sanguis est. Mutatur postea & facies ejusdem, incontemplabili claritate. Sed Moses erat proinde, qui non videbatur. Sic & Stephanus angelicum jam fastigium induerat, sed non alia „ genua lapidationi succiderant. Dominus quoque in secessu montis etiam „ vestimenta luce mutaverat, sed lineamenta Petro agnoscibilia servaverat. Ubi etiam Moses & Elias, alter in imagine carnis nondum receptæ, alter in veritate nondum defunctæ, eamdem tamen habitudinem „ corporis, etiam in gloria perseverare docuerunt...... Ita & in resurrectionis eventum mutari, converti, reformari licebit cum salute substantiæ. Etenim quam absurdum; quam vero & iniquum; utrumque autem quam Deo indignum, aliam substantiam operari, aliam mercede „ dispungi; ut hæc quidem caro per martyria lanietur, alia vero coronetur: item e contrario, hæc quidem caro in spurcitiis volutetur, alia „ vero damnetur." Denique idem confirmat similitudo indumenti: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*, &c. „ Vestimentum enim adest „ vestito & abest manente eadem numero substantia vestiti. Sic eadem „ numero corpora resurgent, & iidem numero homines erunt in statu incorruptionis & immortalitatis, qui modò sunt corruptioni & morti „ obnoxii.

S. Thomas, Lect. 9.

54. *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.* Cum autem corpus hoc mortale fuerit immortalitate donatum, tunc implebitur quod scriptum est, *Absorpta est mors in victoria*, id est, per victoriam Christi, a quo plene perfecteque devicta & debellata est, ut amplius in æternum fidelibus non dominetur. Scriptum est autem Isaiæ 25. 8. *Præcipitabit mortem in sempiternum.* Sive, quæ vis est Hebraici Textus. *Mortem absorbebit in sempiternum:* vel, *Mortem absorbebit vincendo.* Christus, morte sua prævalebit morti, eamque devorabit & abolebit. Quem sensum Versio LXX. Interpretum expressit his verbis: *Devorabit mors prævalens.* Chaldaica Paraphrasis: *Oblivioni tradent mortem in æternum.* Syriaca Versio: *Et absorbebitur mors cum victoria in sempiternum.* Arabica: *Invaluit mors, & absorpta est.* Tertullianus lib. *De Resurrectione Carnis*, cap. 54. *Devorabit, inquit, mors invalescendo, & ideo devorata est in contentionem. Proinde & vita, mortis scilicet æmula, per contentionem devorabit in salutem, quod per contentionem devoraverat mors in interitum.*

Græcus Textus & Syriaca Versio utrumque repetunt: *Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem.* Et ita citant S. Cyprian. lib. 3. *Testimon.* & S. August. pluribus in locis.

Mortis imperium penitus destruendum in resurrectione. *Theodoret.*

55. *Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors stimulus tuus?* Græci Codices, Syrus, & Arabs hoc ordine legunt: *Ubi est mors stimulus tuus? ubi tua inferne victoria?* Tanquam res ipsas contemplatus Apostolus, & Domini victoriam cernens, & mortuorum resurrectionem, velut pæana adversus hostes canens, propheticum canticum usurpavit, ex Osee XIII. Vers. 14. ubi sic legimus: *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne.* Hebræa vero sic ad verbum habent: *De manu inferni redimam eos, de morte redimam eos. Ero pestis tua, mors, inferne, tua excisio ero.* Versio LXX. Interpretum sic habet: πῦ ἡ δίκη σῦ θάνατε, πῦ τὸ κέντρον σῦ ᾅδη? *Ubi est causa tua, mors? ubi est aculeus tuus, inferne?* Quod in eumdem recidit sensum: Victoria namque penes eum est qui causam obtinet. Excidit autem victoria; qui cadit causa. Syriaca Versio Osee Prophetæ partim cum Vulgata nostra, partim cum Græca consentit: *Ubi jam est victoria tua, mors? aut ubi est* stimu-

ſtimulus tuus, inferne? Aquila & quinta Editio vertunt ex Hebræo: *Ubi verba tua, o mors?* Quibus ſcilicet adverſus hominem contendebas, & damnatum a ſummo Judice hac ſententia: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, urgebas, confodiebas, perimebas ſtimulo tuo, quod eſt peccatum; Hæc autem Verſio etiam in eundem ſenſum redit. Cauſa enim verbis agitur apud judicem, & victoria ab eo obtinetur, cujus cauſa potior eſt. *Theodoret. in Oſee cap. 13.* Hæc porro typice quidem in reditu Judæorum ex captivitate facta fuiſſe, Theodoretus obſervat: tropice enim vitam actam in captivitate *infernum* & *mortem* vocat Propheta. Perfectum autem & verum finem ſortita ſunt poſt Salvatoris noſtri reſurrectionem. Primitiis enim noſtris reſurgentibus, ſpem reſurrectionis omnes ſuſcepimus.

56. *Stimulus autem mortis peccatum eſt; virtus vero peccati lex.* De morte tropice loquitur Apoſtolus tamquam de perſona, rege, hoſte, cui hic *Theophylact. in hunc locum.* telum tribuit. Stimulus ſeu aculeus mortis peccatum. Per illud enim po- Peccatum aculeus mortis. tens fuit, ipſo ceu armis quibuſdam & ſtimulo uſa. Perinde namque ut ſcorpius animalculum eſt exiguum, in aculeo autem robur habet: conſimilem ob rationem mors per peccatum robuſta fuit, alias inefficax. Argumento eſt Dominus noſter: Cum enim mors in ipſo peccatum non inveniret, inefficax manſit. Lex Moſaica tantum abeſt ut peccatum auferat ac deſtruat, quin potius ei vires addit occaſione data, & peccati gra- *S. Auguſt. lib. De Perfect. Juſtit. cap. 6.* vitatem auget, ejus cognitionem tribuens. (Si enim Lex non eſſet, per ignorantiam peccantes tam graviter non peccaremus) & *Lex prohibendo auget cupiditatem, niſi diffundat Spiritus caritatem*, ait S. Auguſtinus. Apoſtolus aculeum mortis vocat peccatum, aculeum (inquam) quo mors facta eſt, non quem mors fecit: peccato enim morimur, non morte pec- Idem lib. 3. *De Peccatorum Meritis & remiſſ. cap. 11.* „ camus. Sic dictum eſt, aculeus mortis, quomodo lignum vitæ, non „ quod hominis vita faceret, ſed quo hominis vita fieret: & lignum „ ſcientiæ, per quod ſcientia fieret hominis, non quod per ſcientiam fecerit homo. Sic dicimus & poculum mortis, quo aliquis mortuus ſit, „ vel mori poſſit, non quod moriens mortuuſve confecerit. Aculeus itaque mortis peccatum eſt, peccati punctu mortificatum eſt genus humanum. Morti ergo corporis hoc dicetur, *Ubi eſt mors victoria tua? ubi* „ *eſt mors aculeus tuus?* Ubi victoria tua; quia omnes ſic viceras, ut „ etiam Dei Filius tecum confligeret, teque non vitando, ſed ſuſcipiendo „ ſuperares? Viciſti in morientibus, victa es in reſurgentibus. Victoria „ tua qua abſorbueras corpora morientium, temporalis fuit: victoria noſtra qua in corporibus abſorpta es reſurgentium, æterna conſtabit. *Ubi* „ *eſt aculeus tuus?* hoc eſt peccatum, quo puncti & venenati ſumus, ut „ te etiam in noſtris corporibus figeres, & ea tam longo tempore poſſideres? *Aculeus autem mortis eſt peccatum, virtus vero peccati lex.* Peccavimus in uno omnes, ut moreremur in uno omnes: accepimus legem, non ut emendatione finiremus peccatum, ſed ut tranſgreſſione *Rom. 5. 20. Galat. 3. 22.* „ augeremus. *Lex enim ſubintravit ut abundaret peccatum*, & *Concluſit Scriptura omnia ſub peccato.*

57. *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Deo gratias agamus, qui dedit nobis vincere peccatum & mortem per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem redempti ſumus a tyrannide peccati & mortis; ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundaret gratia, atque ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus, & vinceremus mortem per immortalem reſurrectionem, & aculeum ejus peccatum, per gratuitam juſtificationem.

58. *Ita-*

58. *Itaque, fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles: abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino.* Firmi & immoti eſtote in fide reſurrectionis, nec ab ea pravis quorumdam ſermonibus & fallacibus argutiis vos dimoveri patiamini. Omne opus bonum, omne virtutis officium abunde præſtetis, non per intervalla temporum, ſed ſemper omnia quæ Deo grata ſunt, & quæ a vobis poſtulat, facientes: certiſſime perſuaſi, labores veſtros, bonaque opera mercede vacua non fore apud Dominum, ſed præmio immortalitatis & gloriæ donanda; ſive ex Chriſti gratia & meritis vobis æternæ vitæ præmium paritura.

C A P U T XV.

Senſus Moralis.

1. 2. *Notum autem vobis facio, fratres Evangelium quod prædicavi vobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſalvamini: qua ratione prædicaverim vobis ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſtis.* Nuſquam nobis excidere debet divinorum beneficiorum recordatio, ut in gratiarum actione ſemper maneamus, & ut gratus animus ob accepta beneficia nos ad nova dona capeſſenda, vel ad illorum incrementum per illius miſericordiam dignos efficiat. Quam multæ, quam variæ, quam magnæ Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti gratiæ, quas e mente noſtra ingrati animi delet oblivio? 1. Miſſio Apoſtolorum vel Apoſtolicorum virorum ad Majores noſtros. 2. Evangelii prædicatio: *Evangelium quod prædicavi vobis.* 3. Vocatio. 4. Donum fidei: *quod accepiſtis.* 5. Donum perſeverantiæ in fide: *in quo & ſtatis.* 6. Omnia media ſalutis, *per quod & ſalvamini.* Ad gratiarum actionem adhortatur Spiritus ſanctus per Prophetam: *Laudate ſervi Dominum, laudate nomen Domini, qui ſtatis in domo Domini.* „ Grati eſtote, foris eratis, & intus ſtatis: Quia ergo ſtatis, parvumne eſt vobis, ubi laudandus eſt qui vos erexit jacentes, & fecit in „ domo ſua ſtare, & ipſum agnoſcere, ipſumque laudare? Parvumne hoc „ beneficium eſt, quod ſtamus in domo Domini? Hic interim, in hac „ peregrinatione, in hac domo, quod etiam peregrinationis tabernaculum „ dicitur, quia hic ſtamus, numquid parum grati eſſe debemus? Nonne „ cogitandum eſt quia hic ſtamus? Nonne cogitandum eſt ubi jacebamus, „ & quo collecti ſumus? Nonne cogitandum eſt quia omnes impii Dominum non quærebant, & ipſe illos non quærentes quæſivit, ipſe invenit, excitavit, ipſe excitatos vocavit, ipſe vocatos introduxit, & in „ domo ſua ſtare fecit? Hæc quiſquis cogitat, & ingratus non eſt, omnino deſpicit ſe præ amore Domini ſui, a quo ſibi tanta præſtita ſunt. „ Et quia non habet quid pro tantis beneficiis Deo retribuat, quid ei reſtat, niſi gratias agere, non rependere?

Gratiarum actio pro divinis beneficiis.

Pſal. 134.

S. Auguſt. Enarrat. in hunc Pſalm.

3. 4. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum Scripturas: & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas.* Depoſitum fidei, quod Chriſtus Apoſtolis tradidit, & quod ad eorum ſucceſſores integrum & incorruptum tranſmiſſum eſt, Symbolo fidei continetur. Illud memoria complecti neceſſe eſt, & frequenter recitare ſaluberrimum; recitare, inquam, pia cum animi attentione, in ſpiritu fidei, adorationis, gratitudinis, humilitatis, & amoris erga Deum, qui nos in hanc fidei profeſſionem vo-

Symbolum fidei pie recitandum.

cavit & baptizari voluit per misericordiam suam magnam. Quot verba in Symbolo, tot mysteria; quot sententiæ, tot regulæ; Quot mysteria, tot leges & exemplaria vitæ nostræ secundum Deum instituendæ. Mors enim Jesu Christi nos docet & obstringit ut moriamur peccato, mundo, nobis ipsis & pravis cupiditatibus: Christi sepultura, ut nos absconditi sæculo, vanitati, occasionibus peccati, & velut homines in sepulchris conditi, a periculosis societatibus & pravis commerciis remoti simus: Christi resurrectio, ut in novitate vitæ ambulemus, ut vitam præsentem fastidiamus, ut vitam cœlestem & æternam ardenter desideremus; ut annos æternos venturi sæculi in mente semper habeamus. „ Symbolum, „ verba sunt in quibus matris Ecclesiæ fides, supra fundamentum stabile, „ quod est Christus Dominus, solidata firmatur. Fundamentum enim aliud „ nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Accepistis ergo & reddidistis, quod animo & corde semper retinere debetis, quod in stratis vestris dicatis, quod in plateis cogitetis, & „ quod inter cibos non obliviscamini, in quo etiam dormientes corpore, „ corde vigiletis. Renuntiantes enim diabolo, pompis & Angelis ejus mentem atque animum subtrahentes, oblivisci oportet præteritorum, & vetustate prioris vitæ contempta, cum novo homine vitam quoque ipsam „ sanctis moribus innovare, & sicut Apostolus dicit, Quæ retro sunt obliti, atque in ea quæ ante sunt extenti, sequi ad palmam supernæ vocationis Dei; & credere quod nondum vides, ut merito possis ad id „ quod credideris pervenire.

S. August. Serm. 215. alias ex Viguerianis 16.

Cur S. Petro prius quam ceteris Apostolis Christus post resurrectionem apparuerit? S. Chrysost. homil. 38.

5. 6. 7. *Et quia visus est Cephæ, & post hoc undecim &c.* Primus Apostolorum, primus testis est resurrectionis Christi. Inter viros illi primum apparuit, qui eum maxime videre cupiebat, qui divinitatem ejus primus confessus fuerat, qui eum ardentius diligebat. Et cur non simul visus est omnibus? „ Ut fidei semina prius jaceret. Nam qui prior vidit, & factus „ est certior, aliis annuntiabat. Deinde sermo præveniens constituebat „ eum, qui audiebat, in magna hujus miraculi exspectatione, & viam „ muniebat ad fidem ante visionem. Propterea neque simul visus est omnibus, neque initio multis: sed uni soli primum, eique omnium summo & fidelissimo. Fidelissima enim anima opus erat, quæ prima hanc „ accipiebat visionem. Nam qui aspiciebant postquam alii vidissent & ab „ ipsis audivissent, habebant illorum testimonium non parum conferens „ ad fidem illis faciendam, & præparans eorum mentem. Qui autem primus est dignus habitus qui eum videret, magna fide opus habebat, ne „ admirabili, & quod omnem superat opinionem, conturbaretur spectaculo. Nam qui primus Christum est confessus, jure etiam dignus est habitus qui primus videret resurrectionem. Non propter hoc autem primum apparet soli Petro, sed quoniam ipsum negaverat, abundantius „ eum consolatur, & ostendit non esse repulsum. Post Petrum autem & „ sparsim unicuique apparet: & aliquando quidem paucioribus, aliquando autem pluribus, ipsos invicem testes & doctores in hoc faciens, & „ Apostolos reddens fide dignos. Prima & uberiora solatia merentur & obtinent a Deo, qui veram pœnitentiam agunt, & amaris fletibus peccata expiant, ut Petrus; qui in oratione assidui sunt, qui sacrum secessum amant, & persecutionem a mundo patiuntur, ut Apostoli: qui veri „ sunt discipuli Jesu Christi, ejus doctrinam & exempla sequentes, ut „ quingenti fratres: qui justitiam coluerint & carnem suam mortificaverint, ut Jacobus: qui pro Domini gloria magis laboraverint, ut Paulus.

Quæ animæ uberiora solatia a Deo merentur & obtinent?

8. 9. No-

8. 9. *Novissime autem omnium tamquam abortivo visus est & mihi. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* Quo magis Deus sanctos extollit, quo majoribus donis & honoribus eos cumulat & exornat, eo magis se humiliant, exemplo Christi, qui cum esset in omnibus æqualis Deo, verusque Dei Filius, humiliavit & exinanivit semetipsum formam servi suscipiens. Quam præclarum spectaculum, cum Deo humilitate luctari! Mira Pauli humilitas. „ Non enim satis illi fuit dicere, *Novissime omnium visus est mihi*. Multi enim novissimi primi, & primi novissimi: propterea „ addidit, *Tanquam abortivo*. Neque hic stetit ejus humilitas; se enim „ infra omnes Apostolos deprimit. *Ego enim*, inquit, *sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus*. Non se duodecim tantum „ Apostolorum, sed omnium qui ad Apostolicum ministerium vocati erant „ a Spiritu sancto, minimum, & tam divino munere prorsus indignum „ profitetur, & caussam affert, ut non suo solum, sed omnium judicio „ indignus videatur. *Quoniam*, inquit, *persecutus sum Ecclesiam Dei*. Atqui hæc abolita erant, sed tamen ipse numquam est eorum oblitus, volens ostendere gratiæ magnitudinem. Quantamcumque gratiam conferat nobis Deus, ad quantumcumque virtutis gradum nos promoveat, oblivisci non debemus ex qua peccati abysso nos ejus misericordia eduxerit. Cogitemus nos in eadem, & graviora peccata relabi posse, si manum auxiliatricem subtrahat, nobisque indebitam gratiam justo judicio deneget. Non altum sapiamus, sed fragilitatis nostræ conscii timeamus, ne perseverantiæ dono destituti, reprobi efficiamur. Pœna superbiæ, privatio est gratiæ. Cæcus est, qui præteritorum peccatorum, & suæ fragilitatis intuitu se non humiliat. *Cæcus est & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum*. Ex persecutore Apostolum fieri, singularis & perrara gratia est. Ex Apostolo vero & Ministro Evangelii fieri persecutorem, auctoritatis & talentorum abusu, exemplorum pravitate, apostasiæ genus est in Ecclesia, heu! nimium commune; ad quam perducit superbia, præteritorum oblivio peccatorum, & ingratus erga Deum animus. Contra vero humilitas custos est innocentiæ & virtutum. Ad humilitatem consequendam & servandam, defigendi sunt oculi in Sanctorum exemplis. *Respiciet homines, & dicet, Peccavi, & vere deliqui*. Ac si dicatur: „ Sanctorum virorum exempla conspicit, atque eorum comparatio„ ne se pensans, iniquum se esse deprehendit. Qui enim plenissime intel„ ligere appetit qualis est, tales debet conspicere qualis non est: ut ex „ bonorum forma metiatur, quanto ipse deserto bono deformis est. Ex „ his quippe quibus plenissime bona adsunt, perpendit recte quæ sibi mi„ nus sunt: atque in illorum pulchritudine conspicit fœditatem suam, „ quam in semetipso & potest perpeti, & sentire non potest. Lucem nam„ que debet conspicere, qui vult de tenebris judicare; ut in illa videat „ quid de tenebris æstimet, per quas videre præpenditur. Peccator nam„ que si incognita vita justorum semetipsum conspicit, peccatorem se nul„ latenus comprehendit. Videre enim se non potest, quia fulgorem lucis „ nesciens, cum semetipsum conspicit, quid aliud quam tenebras attendit? „ *Ideo Paulus* cum ceterorum sanctorum sollicitudinem in prædicatione „ robustius laborando transcenderet, ut ab elatione se premeret, & vires „ suas in humilitatis gremio nutriret, crudelitatis suæ antiquæ non im„ memor, Apostolorum omnium innocentiam contemplatus ait: *Ego sum „ minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam per-*

„ *secu-*

S. Pauli humilitas imitanda.

S. Chrysost.

2. Petri cap. 1. Vers. 9.

Ad humilitatem servandam, defigendi sunt oculi in sanctorum exemplis.

* Job 33. 27. S. Gregor. M. lib. 24. Moral. cap. 6.

„ *ſecutus ſum Eccleſiam Dei*. Hinc colligendum eſt, quanta debemus ſollicitudine meliorum vitam conſpicere, nos qui in infimis jacemus, ſi hi qui jam tanta ſanctitate ſublimes ſunt, ut per humilitatis greſſum ad majora proficiant, adhuc quærunt in aliis quod imitantes admirentur. Sed hæc reprobi neſciunt, quia mentis oculos ſemper in infimis premunt: Qui & ſi quando in viam Domini veniunt, non ad meliorum veſtigia, ſed ad intuenda ſemper deteriorum exempla vertuntur. Neque enim eorum vitam conſiderant, quibus ſe humiliando poſtponant, ſed quibus ſuperbiendo ſe præferant. Deteriores namque reſpiciunt, quibus meliores ſe eſſe gloriantur; & idcirco proficere ad meliora non poſſunt, quia hoc ſibi ſufficere æſtimant, quod peſſimos antecedunt.

10. *Gratia autem Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem ſed gratia Dei mecum*. Theologicam omnem de gratia Dei doctrinam hæc Apoſtoli ſententia complectitur. 1. Neceſſitatem gratiæ. 2. Ejus effectus. 3. Concordiam cum libero arbitrio. Neceſſitas his verbis exprimitur: *Gratia autem Dei ſum id quod ſum*. Vocatio, ingreſſus, fidelitas in miniſterio, ſanctæ cogitationes, pia deſideria, electio laboris, initium, progreſſus, perfectio operis, ex Deo ſunt, a quo omnia prodeunt, per quem omnia fiunt, in quo omnia conſummantur. Id agnoſcit in ſe ac de ſe profitetur S. Paulus: id in ſe agnoſcere ac de ſe pariter profiteri debet quilibet fidelis: *Gratia Dei ſum id quod ſum*. Ut enim *de cœlo vocaretur, & tam magna & efficaciſſima vocatione converteretur, gratia Dei erat ſola; quia merita ejus erant magna, ſed mala*. Effectus gratiæ his verbis exprimuntur: *Et gratia ejus in me vacua non fuit, ſed abundantius omnibus laboravi*. Cum enim gratia detur ad agendum ab eo qui omnia poteſt, & quæcumque voluit fecit; cum ſit virtutis illius emanatio, & Spiritus ejus efficacia; quomodo vacua foret in iis quibus a Deo per Chriſtum datur? Per illam Apoſtolus abundantius omnibus laboravit ad Dei gloriam, ad propriam ſanctificationem & perfectionem, ad aliorum ſalutem. Et nos, ſi in negotio ſalutis noſtræ, ſi in miniſterio verbi, ſi in doctrina, ſi in proximorum ſalute procuranda utiliter laboramus, Dei gratiæ id acceptum referamus. Terra noſtra, voluntas noſtra, niſi rore divinæ gratiæ perfundatur, ſpinas tantum & tribulos germinabit. Si autem Dominus det benignitatem, ſi pluviam voluntariam in hereditatem ſuam effundat, ipſamque perficiat, terra noſtra dabit fructum ſuum, fructum utique bonorum operum, fructum gratiæ & virtutis, fructum divini amoris. Gratia enim divini inſpiratio amoris eſt. Otioſa igitur non eſt, ſicut nec amor. Amor enim magna operatur, ſi eſt; ſi autem non operatur, amor non eſt. Gratiæ tandem cum libero arbitrio concordia his verbis exprimitur: *Non ego autem, ſed gratia Dei mecum*. Quod ab Apoſtolo dictum eſt, *Non quia ipſe nihil boni agebat, ſed quia nihil ageret, ſi illa non adjuvaret. Gratiam* porro *Dei non aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante, non ducente; pediſſequa, non prævia voluntate*.

Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. „ Si Deus tria hæc, hoc eſt, bonum cogitare, velle, perficere, operatur in nobis, primum profecto ſine „ nobis, ſecundum nobiſcum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo „ bonam cogitationem, nos prævenit: immutando etiam malam voluntatem, ſibi per conſenſum jungit: miniſtrando & conſenſui facultatem, „ foris per apertum opus noſtrum internus Opifex innoteſcit. Sane ipſi nos „ prævenire nequaquam poſſumus. Qui autem bonum neminem invenit, „ nemi-

Summa Theologicæ de gratia doctrinæ.

S. Auguſt. lib. De Gratia & Libero arbitrio cap. 5.

S. Auguſt. Epiſt. 186. alias 106. Ad Paulinum.

S. Bernardus, lib. De Gratia & Libero Arbitrio cap. 14.

„ neminem salvat quem non prævenit. *A Deo ergo sine dubio nostræ sit salutis exordium, nec per nos utique, nec nobiscum. Verum consensus, & opus, etsi non ex nobis, non jam tamen sine nobis. Valet intentio ad meritum, actio ad exemplum, utramque præveniens cogitatio tantummodo ad excitandum. Cavendum ergo ne cum hæc invisibiliter intra nos ac nobiscum actitari sentimus, aut nostræ voluntati attribuamus, quæ infirma est; aut Dei necessitati, quæ nulla est; sed soli gratiæ qua plenus est. Ipsa liberum excitat arbitrium, cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum; servat, ne sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in ceteris comitetur: Ad hoc utique præveniens, ut jam sibi deinceps cooperetur. Ita tamen quod a sola gratia factum est, pariter ab utroque perficitur: ut mixtim, non sigillatim; simul, non vicissim per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed ut totum in illo, sic totum ex illa.*

Hic Apostolicorum verborum sensus: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

Gratia Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit &c.
„ Vide summam humilitatem. Nam delicta quidem sibi attribuit, ex recte „ autem factis nihil, sed totum Deo adscribit. Non dixit, Ostendi studium „ ac diligentiam dignam gratia, sed, *Gratia ejus in me vacua non fuit.* „ Addit, *Abundantius illis omnibus laboravi.* Non dixit, magis merui, „ magis honoratus sum, sed, *laboravi:* & cum posset pericula enumerare, „ & quas passus est persecutiones, nomine laboris extenuat quicquid ad „ sui commendationem proferre potuisset. Deinde rursus solita usus humilitate, hoc quoque cito prætercurrit, & totum Deo adscribit dicens, *Non* „ *ego autem; sed gratia Dei mecum.* Hæc nos quoque audientes, delicta „ quidem nostra traducamus, & in publicum proferamus, recte autem facta sileamus: & si tempus necessitatem afferat, ea modeste ac submisse „ dicamus: & totum gratiæ imputemus. Quod ipse quoque facit, primam „ quidem suam notans vitam; quæ autem postea sunt consecuta, gratiæ „ imputans: ut omni ex parte ostendat Dei benignitatem & clementiam, „ quod cum talis esset, eum servaverit; & rursus servatum talem fecerit. Nemo ergo ex iis qui sunt in vitio, desperet: nemo ex iis qui sunt „ in virtute, confidat. *S. Chrysost. Hom. 38.*

12. 13. 14. *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Resurrectio Christi fundamentum est totius Religionis Christianæ. Unum illud fidei caput, probationem omnium credendorum complectitur. Si enim Christus resurrexit, nulla est de omnibus miraculis ejus in Evangelio commemoratis dubitandi ratio. Fides derogari non potest ei qui seipsum suscitare potuit. Seipsum siquidem a morte suscitando, Deum se esse demonstravit, consequenter veracem, qui nec mentiri possit, nec fallere. Veritas igitur omnium quæ docuit Christus, sacerdotium ejus æternum, missio Apostolorum, veritas & perpetuitas Ecclesiæ, fide resurrectionis Jesu Christi nituntur. Hoc fundamento fides & spes resurrectionis nostræ nititur. Qui enim seipsum a mortuis suscitavit; & nos a se suscitandos promisit, id proculdubio præstabit. *Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum. Illa credentes sumus, hoc credere veritas cogit.* Exempla quidem divinæ potestatis resurrectionem carnis possibilem esse persuadent, & tam faci-

Resurrectio Christi est fundamentum totius religionis Christianæ.

Tertullian. lib. De Resurrect. carnis. cap. 1.

BIBLIOTECA D. F. M. CAP... MONTEFUSCO (Av)

Idem cap. 12. facilem Deo, quam ejus conditionem.... „ Dies moritur in noctem, &
„ tenebris uſquequaque ſepelitur. Funeſtatur mundi honor: omnis ſub-
„ ſtantia denigratur. Sordent, ſilent, ſtupent cuncta: ubique juſtitium eſt.
„ Ita lux amiſſa lugetur: & tamen rurſus cum ſuo cultu, cum dote, cum
„ ſole, eadem & integra & tota univerſo orbi reviviſcit; interficiens
„ mortem ſuam, noctem; reſcindens ſepulturam ſuam, tenebras; heres ſi-
„ bimet exiſtens, donec & nox reviviſcat, cum ſuo & illa ſuggeſtu. Re-
„ daccenduntur enim & ſtellarum radii, quæ matutina ſuccenſio extinxe-
„ rat: reducuntur & ſiderum abſentiæ, quas temporalis diſtinctio exeme-
„ rat: redornantur & ſpecula lunæ, quæ menſtruus numerus attriverat:
„ revolvuntur hyemes & æſtates, verna & autumna, cum ſuis viribus,
„ moribus, fructibus. Quippe etiam terræ de cœlo diſciplina eſt arbores
„ veſtire poſt ſpolia, flores denuo colorare, herbas rurſus imponere, ex-
„ hibere eadem quæ abſumpta ſint ſemina; nec prius exhibere quam ab-
„ ſumpta. Mira ratio: de fraudatrice ſervatrix, ut reddat, intercipit; ut
„ cuſtodiat perdit; ut integret, vitiat; ut etiam ampliet, prius decoquit.
„ Siquidem uberiora & cultiora reſtituit, quam exterminavit; revera fœ-
„ nore interitu, & injuria uſura, & lucro damno. Semel dixerim, uni-
„ verſa conditio recidiva eſt. Omnia in ſtatum redeunt, cum abſceſſerint:
„ omnia incipiunt, cum defuerint: ideo finiuntur, ut fiant. Nihil depe-
„ rit, niſi in ſalutem. Totus igitur hic ordo revolubilis rerum, teſtatio
„ eſt reſurrectionis mortuorum. Operibus eam præſcripſit Deus, ante
„ quam litteris: viribus prædicavit, ante quam vocibus. Præmiſit tibi na-
„ turam magiſtram, præmiſſurus & Prophetiam, quo facilius credas Pro-
„ phetiæ, diſcipulus naturæ: quo ſtatim admittas, cum audieris quod
„ ubique jam videris: nec dubites Deum carnis etiam reſuſcitatorem,
„ quem omnium noris reſtitutorem. Verum quantumvis convenientes ſint
illæ rationes, nihil ita reſurrectionem mortuorum credendam perſuadet,
S. Gregorius, quam reſurrectio Chriſti Jeſu. Quia rationales ſumus conditi, ait S. Gre-
lib. 14. Moral. gorius M. ſpem reſurrectionis noſtræ ex ipſa debemus rerum ſpecie &
cap. 18. contemplatione colligere. *Sed quia in nobis ſenſus torpuit rationis, acceſſit
in exemplum gratia Redemptoris. Venit namque Conditor noſter, ſuſcepit mor-
tem, oſtendit reſurrectionem: ut qui reſurrectionis ſpem ex ratione tenere renui-*
Job 19. 25. *mus, hanc ex ejus adjutorio & exemplo teneremus.* Dicamus igitur cum
beato Job: *Scio quod Redemptor meus vivit, & in noviſſimo die de terra
ſurrecturus ſum.* „ Et quiſquis reſurrectionis in ſe virtutem fieri poſſe de-
„ ſperat, verba in gentilitate poſiti viri fidelis erubeſcat, & penſet quan-
„ to pœnæ ſit pondere feriendus, ſi adhuc non credit ſuam, qui jam re-
„ ſurrectionem Domini cognovit factam: ſi & ille ſuam credidit, qui ad-
„ huc Domini Jeſu ſperabat eſſe faciendam. Dum ergo die tertio reſur-
„ rexit Chriſtus, quid in ejus corpore, id eſt, Eccleſia ſequatur, oſtendit.
„ *Exemplo* quippe *monſtravit, quod promiſit in præmio:* ut ſicut ipſum re-
„ ſurrexiſſe fideles agnoſcerent, ita in ſe ipſis in fine mundi reſurrectio-
„ nis præmia ſperarent. Ecce nos per mortem carnis uſque ad finem mun-
„ di remanemus in pulvere, ille autem die tertia ab ariditate mortis vi-
„ ruit, ut divinitatis ſuæ nobis potentiam ipſa innovatione ſuæ carnis
Num. 17. „ oſtenderet. Quod bene per Moyſem virgis duodecim in Tabernaculo
„ poſitis demonſtratur. Nam cum Aaron Sacerdotium, qui de Tribu Levi
„ fuerat, deſpiceretur, nec digna Tribus, quæ offerret holocauſta, crede-
„ retur; duodecim virgæ, juxta duodecim Tribus, in Tabernaculo poni
„ præceptæ ſunt: & ecce virga Levi viruit, & quid virtutis in munere

„ Aaron

„ Aaron haberet, ostendit. Quo signo quid innuitur, nisi quod omnes, „ qui usque ad finem mundi jacemus in morte, quasi virgæ reliquæ in „ ariditate remanemus? Sed cunctis virgis in ariditate remanentibus, vir-„ ga Levi ad florem rediit: quia Corpus Domini, veri scilicet Sacerdotis „ nostri, in mortis ariditate positum, in florem resurrectionis erupit. Ha-„ bemus ergo spem resurrectionis nostræ, considerata gloria Capitis nostri. *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, Quoniam resurrectio mortuorum non est?* &c.

19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Sublata animæ immortalitate, & fide resurrectionis corporum, miserrimi essent qui secundum Evangelium vitam instituunt; bonos enim & justos affligi, improbis omnia prospere cedere in hac vita permittit Deus. Boni crucem suam ferunt, carnem mortificant & crucifigunt, voluptatibus sæculi renuntiant: iniqui ducunt plerumque in bonis dies suos, cupiditates suas explent, opibus, honoribus, deliciis fruuntur. Sola spes igitur melioris, beatioris, æternæque vitæ, nos in calamitatibus, tribulationibus, & persecutionibus hujus vitæ mortalis consolatur. Bona quævis & commoda temporalia impedire non possunt quin miseri simus, si iniqui fuerimus. Quicquid est calamitatum, incommodorum, damnorum, persecutionum, miseros facere non potest eos qui vitam futuri sæculi credunt ac desiderant, ad eamque tendunt caritate, & observantia mandatorum Dei; quod totum est hominis bonum. *Deum time, & mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo.* *Eccles. 12. 13.*

20. *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium.* Corpus Jesu Christi mortuum & sepultum, granum est frumenti, quod in terra conditum, multum fructum affert. Corpus ejus a morte redivivum, gloriosum, vivens Deo de Deo, manipulus est spicarum, Deo consecratus & oblatus in Terra promissa, ut primitiæ messis: qui simul & sacrificium gratiarum actionis est, & pignus benedictionis in messem totam effundendæ. *Filius Dei accepit abs te, quod offerret pro te: quomodo accipit Sacerdos a te, quod pro te offerat, quando vis placare Deum pro peccatis tuis. Sacerdos noster a nobis accepit, quod pro nobis offerret. Accepit enim a nobis carnem: in ipsa carne victima factus est, holocaustum factus est, sacrificium factus est. In passione sacrificium factus est: in resurrectione innovavit illud quod occisum est, & tamquam primitias tuas dedit Deo; & ait tibi: Consecrata sunt jam omnia tua, quando tales primitiæ de te datæ sunt Deo: spera ergo & in te futurum, quod præcessit in primitiis tuis.* Verum ne fallax sit & inanis spes nostra, Jesum Christum sequamur in cœlum sanctis & ferventibus desideriis. Sursum cor habeamus, ubi primitiæ nostræ sunt. Spiritu nunc resurgamus ad gratiam, ut aliquando resurgere mereamur ad gloriam. Quæ sursum sunt sapiamus, non quæ super terram.

Christi resurrectio pignus resurrectionis nostræ.

Levit. 23. Deuteron. 26. S. August. Enarrat. in Psal. 129. n. 7.

21. 22. *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Tota scientia Religionis Christianæ, Adamus, & Jesus Christus. *Sicut in regno mortis nemo sine Adam, ita in regno vitæ nemo sine Christo. Sicut per Adam omnes injusti, ita per Christum omnes justi homines. Sicut per Adam omnes homines in pœna facti sunt filii sæculi, ita & per Christum omnes immortales in gratia sunt filii Dei.* „ Homo & homo: sed „ ille nonnisi homo, iste Deus homo. Ille homo peccati, iste justitiæ. „ Mortuus es in Adam, resurge in Christo: nam utrumque debetur tibi. „ Jam credidisti in Christum, reddes tamen quod debes de Adam. Sed

S. August. Epist. 190. alias 157. ad Optatum, cap. 2. S. August. Tract. 3. in Joannem, n. 3.

„ non

Idem in Pſal. 70. Serm. 1. n. 2.

„ non te in æternum tenebit vinculum peccati, quia mortem tuam æter-„ nam occidit mors temporalis Domini tui.... In Adam omnes moriun-„ tur per carnis nativitatem, in Chriſto liberantur per cordis fidem. Non „ erat in poteſtate tua ut non naſcereris ex Adam: eſt in poteſtate tua „ ut credas in Chriſtum. Quantumcumque ergo ad primum hominem per-„ tinere volueris, ad captivitatem pertinebis. Et quid eſt, pertinere vo-„ lueris, aut quid eſt, pertinebis? Jam pertines: exclama, *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum?* Adamo & veteri ejus corruptelæ renuntiemus: Jeſu Chriſto nos devoveamus, & novam ejus vitam in nobis exprimamus.

Meditatio finis rerum omnium nos a rerum terrenarum amore debet abſtrahere.

24. 25. 26. *Deinde finis; cum tradiderit regnum Deo & Patri.* Quid terrenam felicitatem deſideramus? Quid hic tabernacula facere cogitamus, quaſi nobis ſemper in hac morientium regione manere bonum eſſet? Quid in bonis temporalibus hæremus? Finis rerum omnium cito adveniet: finis everſionis, conſiliis & negotiis hominum terrenorum: finis deſolationis, mundo Adami & filiorum ejus: finis annihilationis, regno Satanæ & membrorum ejus: finis deſtructionis, peccato, concupiſcentiæ, & morti: finis conſummationis in Deo, omnibus Sanctis ejus: finis plenitudinis & perfectionis, Eccleſiæ, quæ tunc tota pulchra & immaculata erit in omnibus membris ſuis, non habens maculam, neque rugam: finis victoriæ & triumphi, Chriſto Jeſu, de omnibus inimicis ſuis. *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus.* Hæc nobis meditantibus, Fratres dilectiſſimi, quid agendum? Gemamus & ſuſpiremus, lacrymas fundamus ſuper flumina Babylonis, dum recordamur Sion: finem deſideremus, exſpectemus, noſque ad illum interim ſtudioſe, ſollicite, vigilanter, ferventer præparemus. *Deinde finis.* Fortiter pugnemus in Chriſtiana militia, peccatum & pravas concupiſcentias in nobis deſtruamus: Regnum Jeſu Chriſti ſtabiliamus, promoveamus, & firmemus in nobis: ejus imperio nos magis ac magis quotidie ſubjiciamus: donec regnum ejus in nobis perfectum ſit: Mori deſideremus morte juſtorum, ut moriatur in nobis corpus peccati, & tandem *noviſſima inimica deſtruatur mors.*

Beatitudinis æternæ deſcriptio.
S. Hilarius lib. 11. De Trinitate.

28. *Cum autem ſubjecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei, qui ſubjecit ſibi omnia, ut ſit Deus omnia in omnibus.* Hæc ſubjectio, Myſterii ſignificatio eſt. Cum ſcilicet Chriſtus opus ſuum conſummaverit, & deſtruxerit omnem poteſtatem & dominationem Deo inimicam: cum electos ſuos collegerit, rexerit in terris, & perduxerit ad Patrem; tunc nulla erit amplius meditatio Jeſu Chriſti, nulla interceſſio Angelorum, nulla Sanctorum opitulatio, nullum hominum miniſterium, nulla Sacramenta, nullæ Scripturæ, nulla medii cujuſquam externi neceſſitas. Deus unus in Perſonarum Trinitate per ſe ipſum immediate reget, in ſe ac de ſe vivere faciet totum Eccleſiæ corpus, caput & membra: electos ſuos per ſe ipſum immortales reddet, ut æternitas: per ſe ipſos illuminabit, ut prima & ſumma veritas: & omnes in ſe ipſo conſummabit, ut indeficiens caritas. *Ut ſit Deus omnia in omnibus.* Ipſe finis erit deſideriorum noſtrum, *Qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus, profecto erit omnibus, ſicut ipſa vita æterna communis.* Tunc ſinguli ſancti virtutes omnes in ſtatu perfecto habebunt.... „Tunc enim Dominus & Salvator noſter om-„ nia non eſt in omnibus, ſed pars in ſingulis: in Salomone ſapientia, in „ David bonitas, in Job patientia, in Daniele cognitio futurorum, in Petro „ fides, in Phinees & Paulo zelus, in Joanne virginitas, in ceteris cetera. Cum

S. Auguſt. lib. 22. De Civit. Dei, c. 30. n. 1.

S. Hieron. Epiſt. 147. ad Amandum.

„ autem

„ autem rerum omnium finis advenerit, tunc omnia in omnibus erit, ut „ singuli Sanctorum omnes virtutes habeant, ut sit Christus totus in cunctis.

Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, &c. „ Omnia necesse est Christo esse subjecta, „ & tunc ipsum esse subjectum, subjectione videlicet illa, quam de spiritu intelligi dignum est. Interim necesse est omnia Christo esse subjecta, „ ut tunc demum etiam ipse impletis omnibus & perfectis per subjectionem, tamquam victoriæ suæ hanc referens palmam, Patri dicatur futurus esse subjectus. Quod nisi mystice intelligatur, impium aliquid sine „ dubio non advertentibus indicare creditur. Non enim putandum est quod „ Filius Dei nunc quidem Patri nequaquam subjectus sit, in novissimis „ vero temporibus cum sibi fuerint cuncta subjecta, tunc erit & ipse subjectus: sed quia omnia nostra in se recipit, & se esse dicit qui in nobis „ esuriat, qui in nobis sitiat, qui nudus sit, æger, hospes, retrusus in „ carcerem, & quicquid uni ex minimis suis factum fuerit, sibi factum „ esse testatur: consequenter & merito cum unusquisque nostrum plene „ & perfecte subditur Deo, ita ut in nullo prorsus inobediens pareat, se „ esse subditum protestatur. Sed & alio modo planius intelligitur quod „ dicimus. Si aliquod membrum corporis doleamus, quamvis anima nostra incolumis sit, & reliqua omnia membra nostra sana sint, tamen „ quia dolore unius membri totus homo affligitur, non dicimus quia sani „ sumus, sed quia male habemus. Apostolus dicit, Quia corpus Christi „ sumus, & membra ex parte. Igitur si aliquis ex nobis, qui membra „ ejus dicimur, aliquo peccati morbo laborat, & non est subjectus Deo, „ recte ille dicitur nondum esse subjectus, cujus sunt membra illi qui non „ sunt subjecti Deo. Cum autem omnes eos, qui corpus suum dicuntur „ ac membra, sanos habuerit, ut nullo inobedientiæ laboraverint morbo, „ sanis omnibus membris Deoque subjectis, merito se dicit subjectum illi, „ cujus nos membra Deo in omnibus obedimus. Quod si te ipsum perscrutari vis, & videre si jam subjectus es Deo, an adhuc inobediens „ permanes, hoc modo te ipsum discute. Si nihil est Deo contrarium in „ te, subjectus es ei. Deus caritas est: si odium in te non est, non habes quod contrarium Deo est. Deus veritas est: vide ne sit in te mendacium, quod est contrarium veritati. Si enim est in te mendacium, „ non Deo subjectus es, sed ei qui est mendacii pater. Et si injustitia in „ te est, patri injustitiæ subjectus es, magis quam Deo, qui justitia est. „ Si & reliqua in te deprehenderis vitia, scito te tandiu non Deo, sed „ diabolo esse subjectum. Certum est namque quia fornicationis tempore „ spiritui fornicationis sumus subjecti, adversantes spiritui castitatis. Et „ tempore iracundiæ, spiritui iræ obedimus, spiritui mansuetudinis resistentes. Propterea ergo videntes quia omnis vita nostra agonem quemdam obedientiæ gerit, sive Christo, sive his qui contrarii sunt Christo, „ conemur per orationis, per eruditionis religiosam institutionem hoc agere, ne umquam diabolo vel malitiæ ejus obedire inveniamur: Sed omnis „ actus noster, & omnis sermo, atque omnis cogitatio inveniatur in subjectione Christi. *Subditus esto Domino, & ora eum.*

Origenes Homil. 2. in Psal. 36.

Satagendum est ut Deo perfecte subjecti simus.

Ephes. 5.

Psal. 36. 6.

29. 30. *Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid & baptizantur pro illis?* Ut quid Christo commortui & consepulti sumus in baptismo, nisi ut cum illo resurgamus? Sacramenta omnia, quæ carni administrantur, baptisma præsertim, futuræ resurrectionis argumenta & pignora sunt. *Caro abluitur, ut anima emaculetur.*

Ad vitam cœlestem & æternam baptizati sumus.

Tertullian. lib. De Resurrect. Carnis, cap. 8. *letur. Caro ungitur, ut anima consecretur. Caro signatur, ut & anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, ut & anima Spiritu illuminetur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut & anima de Deo saginetur. Non possunt ergo separari in mercede, quas opera conjungit.* Semper meminerimus nos ad vitam cœlestem & æternam esse baptizatos. Fides & spes resurrectionis mortuorum & vitæ æternæ, nobis in memoriam revocet Baptismi nostri gratiam, votum Deo in Baptismo nuncupatum, & Christianæ vitæ, quam professi sumus, officia. Vitam præsentem & temporalem spe futuræ vitæ contemnamus. Nullum non contemnamus periculum, nullum detrimentum, ne periculum æternæ vitæ per peccatum amittendæ incurramus, ne detrimentum salutis animæ nostræ patiamur. *Ut quid & nos periclitamur omni hora?* Quotidie moriamur sæculo, nobis ipsis, peccato, corporis animalis sensibus & desideriis, ut æternum cum Jesu Christo vivamus. 31. *Quotidie morior.* O bona mors, quæ vitam non adimit, sed addit!

Spes resurrectionis nos roborat ad pugnandum cum pravis cupiditatibus.

32. *Si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* Spes resurrectionis nos roborat ad pugnandum in stadio hujus vitæ mortalis cum pravis cupiditatibus corporis animalis, cum ira, cum libidine, cum avaritia, cum impatientia, cum intemperantia. *Manducamus, & bibamus, cras enim moriemur*, dicit Epicureus. Jejunemus, vigilemus, oremus, pœnitentiam agamus, continentiam servemus, cras enim moriemur, ait Christianus. Hæ carnis mortificationes a piis Christianis sponte susceptæ, fidem resurrectionis confirmant. Tertull. lib. De Resurrect. carnis, cap. 8. & 9. *Nam & sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, jejunia, & seras & aridas escas, caro de proprio suo incommodo instaurat. Virginitas quoque & viduitas de bonis carnis Deo adolentur. Age jam, quid de ea sentis, cum pro nominis fide in medium extracta, & odio publico exposita, decertat? cum in carceribus maceratur, teterrimo lucis exilio, penuria mundi, squalore, pædore, contumelia victus, ne somno quidem libera; cum jam & in luce omni tormentorum machinatione laniatur: cum denique suppliciis erogatur, enisa reddere Christo vicem, moriendo pro ipso, & quidem per eamdem crucem sæpe, nedum per atrociora ingenia pœnarum. Igitur quam Deus manibus suis ad imaginem Dei struxit, quam sacramentis suis disciplinisque vestivit, cujus munditias amat, cujus castigationes probat, cujus passiones sibi adpretiat: hæccine non resurget toties Dei?*

Societas & conversatio impiorum fugienda.

33. *Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Nihil tam periculosum, tam pestilens tam efficax ad seducendum innocentiam aut incautam simplicitatem, quam conversatio & colloquia hominum, qui cum ingenio & civili honestate, externaque specie probitatis spectabiles sint, imo pietatis larvam assumant, errores contra fidei aut Moralis Christianæ integritatem disseminant. De his alibi Apostolus noster: 2. Tim. 2. 17. *Profana & vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit.* Sic Manes, Donatus, Arius, Pelagius, Nestorius, Eutyches, Calvinus, Lutherus, Molinos, ceterique fidei aut Moralis Evangelicæ corruptores, heu! quantas animarum strages colloquiis suis, & scriptis ediderunt? Ab impiorum igitur societate, tamquam a facie colubri fugiendum est. Timendum ne pestilens aura mentes nostras & corda inficiat, si hominum mente corruptorum consuetudine delectemur. S. Gregor. M. Homil. 9. in Ezechiel. *Sicut ergo perfecti viri perversos proximos non debent fugere, quia & eos sæpe ad rectitudinem trahunt, & ipsi ad perversitatem numquam trahuntur: ita infirmi quique societatem debent declinare pravorum, ne mala quæ frequenter aspiciunt, & corrigere non valent, delectentur imitari. Sic enim*

verba

verba proximorum audiendo quotidie sumimus in mente, sicut flando atque respirando aerem trahimus in corpore: Et sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus: ita perversa locutio assidue audita infirmantium inficit animum, ut tabescat delectatione pravi operis, & assidui iniquitate sermonis. Cavendi sunt igitur & sollicite vitandi, qui *per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium.* Periculosa semper nimia de viribus suis fiducia; timor vero periculi, salutaris. Timendo enim cavebimus, cavendo salvi erimus. Vigilandum assidue ne seducamur erroribus, ne illiciamur amoribus & voluptatibus, ne frangamur terroribus & adversis rebus hujus mundi. *Evigilate justi, & nolite peccare.* *Rom. 16. 18.*

35. 36. 37. 38. *Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui, qualive corpore venient? Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus ceterorum. Deus autem dat illi corpus, & unicuique seminum proprium corpus.* Non solum Mysteriorum divinorum veritatem, sed & modum humanæ rationi incomprehensum humili fide credere & adorare debemus. *Quomodo?* vox est incredulitatis, laqueus dæmonis. „ Arbusta æstivis temporibus plena foliis & fructibus videmus, quæ hyemali tempore nuda foliis, floribus, ac fructibus, & quasi arida remanent: sed vernali sole redeunte, cum a radice humor surrexerit, suo iterum decore vestiuntur. Cur ergo de hominibus diffiditur, quod fieri in lignis videtur? Sed sæpe pulverem putrescentis carnis aspiciunt, & dicunt: Unde ossa & medullæ, unde caro vel capilli poterunt in resurrectione reparari? Hæc requirentes, parva semina ingentium arborum videant, atque si possunt dicant ubi in eis latet tanta moles roboris, tanta diversitas ramorum, tanta multitudo & viriditas foliorum, tanta species florum; tanta ubertas, sapor, atque odor fructuum. Numquid semina arborum odorem vel saporem habent, quem ipsæ post arbores in suis fructibus proferunt? Si ergo ex semine arborum, quod videri non potest, produci potest; cur de pulvere carnis humanæ diffiditur, quia ex eo reparari forma valeat, quæ non videtur? Sæpe autem objicere inanem quæstiunculam solent, qua dicunt: Carnem hominis lupus comedit, lupum leo devoravit, leo moriens ad pulverem rediit: cum pulvis ille suscitatur, quomodo caro hominis a lupi & leonis carne dividitur? Quibus quid respondere aliud debemus, nisi ut prius cogitent qualiter in hunc mundum venerint, & tunc invenient qualiter resurgant? Certe tu homo qui loqueris, aliquando in matris utero spuma sanguinis fuisti: ibi quippe ex patris semine, & matris sanguine parvus ac liquidus globus eras. Dic rogo, si nosti, qualiter ille humor seminis in ossibus duruit, qualiter in medullis liquidus remansit, qualiter in nervis solidatus est, qualiter in carne crevit, qualiter in cute extensus est, qualiter in capillis atque unguibus distinctus. Si igitur tot & tanta in uno semine per species distincta sunt, & tamen in forma remanent conjuncta; quid mirum si possit omnipotens Deus in illa resurrectione mortuorum, carnem hominis distinguere a carne bestiarum, ut unus idemque pulvis & non resurgat in quantum pulvis lupi & leonis est, & tamen resurgat in quantum pulvis hominis est? Vide itaque, homo, qualiter ad vitam venisti, & nequaquam dubites ad vitam qualiter redeas. Cur autem vis ratione comprehendere quomodo redeas, qui ignoras quomodo venisti? Da potentiæ Creatoris tui, quod comprehendere non vales de temetipso. Certe

Non sola veritas, sed & modus mysteriorum simpliciter & humiliter credi debet. *S. Gregor. M. Hom. 20. in Ezecheliem.*

Resurrectio corporum nequaquam impossibilis.

„ enim quia tu ex terra factus es, terra vero ex nihilo, tu es creatus ex „ nihilo. Ne ergo de carnis tuæ reſurrectione deſperes, perpende pruden- „ ter quia minus eſt Deo reparare quod erat, quam feciſſe quod non „ erat. Si non potes reſurrectionis effectum ratione comprehendere, per- „ pende quam multa ſunt, quæ non intelligis qualiter ſint, & tamen eſſe „ non dubitas. Dic rogo, ſi noſti, gyrus cœli, terræ cardines, aquarum „ abyſſus, ubi finiuntur, ubi ſuſpenſi ſunt: Scimus autem quia quod ex „ nihilo factum eſt, pendet in nihilo. Sed ſi eſt aliquid quod dicitur ni- „ hilum, jam nihil non eſt. Si autem nihil eſt nihilum, nuſquam mundi „ moles dependet, nec eſt ubi ſit, quod creatum eſt ut ſit. Quo modo „ ergo nuſquam eſt, quod novimus quia eſt? Sed hæc fortaſſe ad te mul- „ ta ſunt, ad te ipſum, homo, revertere. Certe ex ſpiritu es creatus & „ limo: uno inviſibili, altero viſibili: uno ſenſibili, & altero inſenſibili. „ Quo modo ergo permiſceri in te potuit ſpiritus & limus, atque ex di- „ verſis fieri res non diverſa, ita ut in tanta convenientia miſceretur ſpi- „ ritus & limus: ut cum caro atteritur, ſpiritus marceat; & cum ſpiri- „ tus affligitur, caro contabeſcat? Sed forſitan necdum prævales diſcutere „ temetipſum. Perpende, rogo, ſi vales, quomodo Rubrum Mare virga „ diviſum eſt: quo modo Petræ duritia percuſſione virgæ undas emana- „ vit: quo modo Aaron virga ſicca floruit: quo modo ex ejus genere ve- „ niens Virgo concepit: quo modo & in partu Virgo permanſit: quomo- „ do quatriduanus mortuus Chriſti juſſione ſuſcitatus, ligatus manibus ac „ pedibus de ſepulchro exiit, quem poſtmodum ſolvi Dominus per Di- „ ſcipulos juſſit: quo modo idem Redemptor noſter in vera carne atque „ oſſibus reſurgens, clauſis oſtiis ad Diſcipulos intravit. Ecce hæc inveſti- „ gare non vales, & tamen credis. Cur ergo de reſurrectionis gloria di- „ ſputando & diſcutiendo dubitas, qui tam multa Myſteria ſine diſcuſſione „ credidiſti? Qui tamen ſi reſurrectionem carnis non credis; omnia ſine „ cauſſa credidiſti: quia in hoc Angelorum ſpectaculo videris velociter cur- „ rere, ſed poſtquam curſum peregeris, ne bravium accipias; averſaris. „ Divinæ autem virtutis Myſteria, quæ comprehendi non poſſunt, non „ intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide veneranda. Sciendum itaque nobis „ eſt, quod quicquid ratione hominis comprehendi poteſt, mirum eſſe jam „ non poteſt: ſed *ſola eſt in miraculis ratio, potentia facientis*. Interim ve- ro ex morte & reſurrectione continua quam in natura cernimus, diſca- mus mori peccato, & Deo vivere: excitetur ſpes noſtra ad expectandum deſtructionem vitæ & corporis Adami, ejuſque reparationem ad ſimilitu- dinem Jeſu Chriſti, in vita ſua immortali & glorioſa.

44. *Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale*. Quis explicare po- eſt juſtorum in futuro ſæculo gloriam, ſive ſecundum ſpiritum, ſive ſe-
S. Auguſt. lib. 22. De Civit. Dei, cap. 24. cundum corpus? *Quæ bona in illa beata vita faciet eos ſumere, pro quibus in hac miſera unigenitum Filium ſuum voluit uſque ad mortem mala tanta per- ferre? Unde Apoſtolus de ipſis in illud regnum prædeſtinatis loquens*, „ Qui
Rom. 8. 32. „ proprio, *inquit*, Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo nobis omnia donabit? *Cum hæc promiſſa*
Bona futuræ vitæ. *complebitur, quid erimus? quales erimus? quæ bona in illo regno accepturi ſumus, quandoquidem Chriſto moriente pro nobis tale jam pignus accepimus? Qualis erit ſpiritus hominis, nullum omnino habens vitium, nec ſub quo ja- ceat, nec cui cedat, nec contra quod ſaltem laudabiliter dimicet, pacatiſſima virtute perfectus? Rerum ibi omnium quanta, quam ſpecioſa, quam certa ſcientia, ſine errore aliquo vel labore, ubi Dei ſapientia de ipſo ſuo fonte po-*

tabi-

tabitur, cum summa felicitate, sine ulla difficultate? Quale erit corpus, quod omni modo spiritui subjectum, & eo sufficienter vivificatum, nullis alimoniis indigebit? Non enim animale, sed spiritale erit, habens quidem carnis, sed sine ulla carnali corruptione substantiam. Corpus istud animale, quod in terra velut granum condendum est, per pœnitentiam & mortificationem præparemus, ut in gloriam germinare possit. Quis agricola timeat ne granum ab ipso seminatum moriatur? Quis tempus messis diu differre studeat? Id nos facimus, cum mortificationem corporis nostri fugimus, cum mortem timemus, qua seminatur corpus in corruptione, ut resurgat in incorruptione, seminatur in ignobilitate, ut resurgat in gloria; seminatur in infirmitate, ut resurgat in virtute; seminatur animale, ut resurgat spiritale, & conformatum corpori claritatis Christi.

47. 48. 49. *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis.* Primi hominis, Adami scilicet imago, peccatum est, & pœnæ peccati in animam corpusque derivatæ, ignorantia, propensio ad malum, concupiscentia, mortalitas. Imago secundi hominis, scilicet Christi, sanctitas, amor justitiæ & veritatis, immortalitas gloriosa animæ & corporis. Hominis terreni imaginem hucusque portavimus rerum terrenarum amore: portare incipiamus imaginem cœlestis hominis amore cœlestium rerum; & cœlesti conversatione. Efficimur quod amamus: si terram amaveris, terra es; si cœlum amaveris, cœlum es; si Christum amaveris, Christus es. „ *Qualis cœlestis, tales & cœlestes.* " Ad imaginem terreni pertinet vetus Testamentum, ad imaginem cœlestis novum Testamentum. Sed ne quisquam putaret ab alio factum esse hominem terrenum, ab alio cœlestem; ideo Deus ostendens se esse utriusque creatorem, etiam utriusque Testamenti se esse voluit autorem; ut & terrena promitteret in vetere Testamento, & cœlestia in Novo Testamento. Sed quandiu prius homo terrenus es, quandiu terrena sapis? Numquid quoniam puero dantur quædam puerilia ludicra, quibus puerilis animus avocetur, propterea grandescenti non ei excutiuntur e manibus, ut aliquid jam utilius tractet, quod grandem decet? Verumtamen tu ipse dedisti filio tuo, & nuces parvulo, & codicem grandi? Non ergo quod illa quasi ludicra puerorum Deus per Novum Testamentum excussit de manibus filiorum, ut aliquid utilius daret grandescentibus, propterea priora illa non ipse dedisse putandus est: Ipse utrumque dedit. Sed *Lex* ipsa *per Moysen data est, Gratia & veritas per Jesum Christum facta est*: Gratia, qua impletur per caritatem, quod per litteram jubebatur; veritas, qua redditur quod promittebatur.... Hæc dicimus, Fratres, ut homines de Novo Testamento discatis non inhærere terrenis. Si enim illi inexcusabiliter terrenis inhæserunt, quibus ipsum Novum Testamentum nondum fuerat revelatum; quanto inexcusabilius terrena sectantur, quibus jam promissa cœlestia in Novo Testamento revelata sunt? "

Imago terreni, & cœlestis hominis, Adami & Christi.

S. August. Enarrat. in Psalm. 73. n. 2. & 3.

Homines ad novum Testamentum pertinentes non debent inhærere rebus terrenis.

50. *Hoc autem dico, Fratres: Quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.* Expoliari necesse est, ut superinduamur; veteris hominis exuviæ deponendæ sunt, ut induamur Dominum Jesum Christum: expurganda est anima a vitiis & pravis affectibus, ut sanctitatis & justitiæ Christi Jesu sit particeps. Corpus animale & corruptibile deponendum est & destruendum ut resurgat cœlestibus, spiritualibusque qualitatibus & dotibus indutum & ornatum in gloria.

Caro nostra per mortificationem beatæ incorruptioni præparanda.

Renovemus itaque in dies animam nostram per interiorem pœnitentiam, & per incrementa virtutum, sanctificationem nostram perseveranter operantes in timore & caritate Dei. Carnem nostram mortificemus, & per continentiam, jejunia, vigilias, abstinentiam ab omnibus sæculi voluptatibus, incorruptioni, æternæque gloriæ præparemus. *Qui* enim *in carne sunt*, id est, qui *opera carnis* faciunt, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, *Deo placere non possunt*, beatam incorruptionem, & *regnum Dei non consequentur*. Et, *Qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam*. „ Peccato scilicet mortali vita carnalis & terrena efficitur, & ob hoc etiam caro & terra nominatur, & quamdiu ita est, regnum Dei non possidebit, & eripitur ei quod amat. Id enim amat, quod & minus est quam vita, quia corpus est; & propter ipsum peccatum, quod amatur fit corruptibile, ut fluendo deserat amatorem suum, quia & ille hoc amando deseruit Deum. Præcepta enim ejus neglexit dicentis: Hoc manduca, & hoc noli: Trahitur ergo ad pœnas, quia diligendo inferiora, in egestate voluptatum suarum & in doloribus apud inferos ordinatur. Quid est enim dolor, qui dicitur corporis, nisi corruptio repentina salutis ejus rei, quam male utendo anima corruptioni * obnoxiavit? Quid autem dolor, qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui se posse speraverat? Et hoc est totum quod dicitur malum, id est, peccatum, & pœna peccati. Si autem dum in hoc stadio vitæ humanæ anima degit, vincat eas, quas adversum se nutrivit cupiditates fruendo mortalibus, & ad eas vincendas gratia Dei se adjuvari credat, mente illi serviens & bona voluntate, sine dubitatione reparabitur, & a multis mutabilibus ad unum incommutabile revertetur, reformata per Sapientiam non formatam, sed per quam formantur universa, frueturque Deo per Spiritum sanctum, quod est donum Dei, per quem & corpus in resurrectione spiritale fiet, ac incorruptibile.

Rom. 8. 8. — Galat. 5. 19. — Galat. 6. 8. — S. August. lib. De vera Religione, cap. 12.

* Obnoxiavit, id est, fecit obnoxiam. Hoc verbum in antiquis Formulis usitatum. Vide Cangium in Glossario.

51. *Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*. Resurgent boni, resurgent & mali; sed boni, ut sempiterna beatitudine perfruantur, mali ut perpetuo igne puniantur. Resurget prius populus, ut veteris hominis sui reliquias transformet in novum. Resurget autem impius populus, qui ab initio usque ad finem veterem hominem gesserit, ut in secundam mortem præcipitetur. Habebunt sancti incorruptionem, de qua æternum gaudeant: habebunt mali corruptionem carnis, in qua æternum doleant, non in qua moriantur; alioqui & dolores eorum finirentur. Cor impræsentiarum immutemus, ut aliquando corpus nostrum in melius immutetur. Cor a rebus terrenis & corruptibilibus avertamus & separemus, si corpus nostrum aliquando immortale & incorruptibile fieri volumus. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem*. „ Felix illa immutatio illorum erit, qui modo habent resurrectionem spiritus per fidem: de qua resurrectione dicit Apostolus; "*Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. „ Quomodo morimur secundum spiritum, & resurgimus secundum spiritum: sic postea morimur secundum carnem, & resurgimus secundum carnem. Secundum spiritum mors est, non credere vana quæ credebat,

Reprobi etiam resurgent, sed non immutabuntur in melius.

Mori & resurgere secundum spiritum, quid sit?

Coloss. 3. 1. — Coloss. 3. 3.

S. August. Serm. 362. alias De Diversis 121.

,, debat, non facere mala quæ faciebat. Secundum spiritum resurrectio est ,, credere salubria quæ non credebat, & facere bona quæ non faciebat. ,, Qui terrena idola & figmenta Deos putabat, unum Deum cognovit, ,, in eum credidit, mortuus est in idololatria, resurrexit in fide Christia- ,, na. Ebriosus erat, sobrius est; mortuus est ab ebrietate, resurrexit in ,, sobrietate. Sic ab omnibus malis operibus cum receditur, mors quædam ,, fit in anima, & in ejus bonis operibus resurgit. " *Mortificate*, inquit Apostolus, *membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* ,, Mortificatis ergo istis membris, resurgimus in bonis quæ sunt ,, istis contraria, in sanctitate, in tranquillitate, in caritate, in eleemosy- ,, nis. Quomodo autem præcedit mors secundum spiritum resurrectionem ,, quæ est secundum spiritum: sic præcessura est mors secundum carnem ,, resurrectionem quæ futura est secundum carnem: qua resurrectione Sancti ,, similes erunt Angelis Dei, imo Christo regi & domino Angelorum. In via ,, ambula, venies ad patriam, si non deseras viam. Tenete ergo Chri- ,, stum, Fratres, tenete fidem, tenete viam: ipsa vos perducet ad id quod ,, videre modo non potestis. In illo enim Capite apparuit, quod speretur ,, in membris; in illo fundamento demonstratum est quod in nostra ædi- ,, ficetur fide, ut postea perficiatur in specie.

54. 55. 56. *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est mors victoria tua? Ubi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est, virtus vero peccati lex.* Fortiter & perseveranter pugnandum est, ut tam gloriosæ victoriæ participes simus. Toto mortalis hujus vitæ tempore pugnandum; sed tempus breve est. Victoria non fruemur nisi in vita cœlesti; sed vita illa æterna erit. Nondum tempus est hostibus insultandi, sed nos humiliandi coram Deo, gemendi & timendi in exspectatione mortis, cujus genus, hora, & sors æterna consequens, incerta. Vigilandum, orandum, resistendum est, ut stimulum mortis, scilicet legem peccati in membris nostris dominantem retundamus & frangamus. Ita fiet ut de utroque hoste, peccato scilicet ac morte victores simus. Verum peccatum magis timeamus, horreamus, fugiamus quam mortem: siquidem nocere nobis mors non potest, nisi cum peccato conjuncta. Mortem vincere non possumus, nisi peccato ad mortem usque resistamus: Peccatum porro vincere & destruere in nobis non possumus, nisi legem impleamus per caritatem. *Lex enim prohibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat Spiritus caritatem.* Quod autem lex peccatum fortius ac gravius fecerit occasione data, quia ad cognoscendum peccatum, & consequenter ad augendum supplicium non parum contulit, non est culpa in cœlestem Medicum referenda, sed in ægrum, qui male usus medicamento est. Nam Christi quoque adventus Judæis occasio fuit gravioris peccati: sed non ideo eum vituperabimus, immo admirabimur; illos autem magis odio habebimus, qui læsi sunt per ea quæ illis prodesse debebant. Nam ut scias legem per se vim non dedisse peccato, Christus ipsam totam implevit, & tamen sine peccato fuit. Ipso adjuvante pugnemus contra peccatum, contra pravas cupiditates, contra sæculi voluptates & terrores, contra diaboli tentationes, in hoc exilio, dum a Domino peregrinamur, ut victoria & plena atque æterna pace in Patria cœlesti perfruamur. ,, Aggæus & Zacharias eo tempore quo ,, captivus populus tenebatur in Babylonia, prophetabant jam futurum fi- ,, nem captivitatis, ut restauraretur civitas Jerusalem, quæ bello cecide- ,, rat.

[Margin notes: [a] Fortiter & perseveranter pugnandum, ut peccati & mortis victores simus. — *S. August.* — *S. Chrysost. Homil. 42.* — *S. August. Enarrat. in Psalm. 148. num. 4.*]

„ rat. Significaverunt ergo nobis in Mysterio vitam futuram, ubi laudabimus Deum, post captivitatem vitæ præsentis, ubi erit innovatio civitatis illius magnæ Jerusalem, unde peregrini suspiramus, captivitati adhuc sub onere & sarcina corporis mortalis, unde adhuc gemimus in peregrinatione, exsultabimus autem in Patria. " *Qui autem non gemit peregrinus, non gaudebit civis, quia desiderium non est in illo.* Modo quid dicit Apostolus? *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino.* „ Nondum sumus in Patria: quando erimus in Patria? Quando triumphabimus devicto inimico diabolo, quando mors novissima inimica destruetur: tunc fiet sermo qui scriptus est, *Absorpta est mors in victoriam. Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus?* Quando ergo nulla erit mortis contentio, quæ modo est, & facit nos gemere ex defectu & mutabilitate rerum, & fragilitate carnis humanæ? " *Contendunt nobiscum quotidie tentationes, contendunt quotidie delectationes: etsi non consentiamus, tamen molestiam patimur, & contendimus; & magnum periculum est, ne qui contendit vincatur: si autem non consentiendo vincamus, molestiam tamen patimur resistendo delectationibus. Non cessat, & non moritur hostis, nisi in resurrectione mortuorum.* „ Sed confidamus, erigunt nos Aggæus & Zacharias, cantant futuram liberationem nostram. Si illi populo cantaverunt, & impletum est. Christiano populo quod cantatur, non implebitur? Securi estote: tantummodo in ista peregrinatione vitæ quomodo agatis, videte. Non vobis placeat amor Babyloniæ, ne obliviscamini civitatem Jerusalem. " *Etsi corpus vestrum adhuc in Babylonia tenetur, cor vestrum ad Jerusalem præmittatur.*

57. *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Omnis de peccato victoria, quæ ad veram justitiam ac salutem conducat, gratiæ Dei per Jesum Christum tribuenda est. Neque enim voluntas nostra, neque lex ad tentationes vincendas sufficit. Unde *Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrenæ labis, & mundani corporis vincere poterimus errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium. Quotidiana* porro *præstat ille*, per Jesum Christum Dominum nostrum *remedia, quibus nisi freti confisique nitamur*, in pugna quæ cum carne, mundo, & diabolo quotidie nobis sustinenda est, victores non evademus. *Necesse est enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* Et, *Non est peccatum quod facit homo, quod non possit facere & alter homo, si desit Rector a quo factus est homo.*

Omnis de peccato victoria gratiæ Christi tribuenda.

Innocentius I. Epist. ad Synodum Carthaginensem contra Pelagianos inter Augustinianas 181. alias 91.

S. August. Serm. 99. alias Homil. 23. inter 50.

58. *Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.* Sine gratia Jesu Christi nihil in nobis est nisi indignitas & peccatum. Ad illum igitur confugiamus, eique adhæreamus fide viva & stabili, oratione humili & perseverante. Per ipsum, cum ipso, in ipso, propter ipsum operemur abundanter, ferventi caritate. Præmium æternum laboris nostri & bonorum operum ab ejus bonitate, misericordia, veritate, magnificentia exspectemus spe firma & inconcussa. *Abundantes in opere Domini semper*: hoc est, in vita munda. Nec dixit, bonum operantes, sed *abundantes*, ut hoc faciamus cum abundantia & septa transiliamus. *Scientes quod labor vester non est inanis in Domino.* Labor quidem, sed qui habet coronas, & suscipitur pro cœlis. Nam prior quidem qui fuit post Paradisum, est pœna peccatorum admissorum: hic autem est fundamentum futurorum præmiorum. Quamobrem neque hac ratione fuerit labor, & „ quod

S. Joannes Chrysost. Hom. 42.

„ quod superne magnum nobis detur auxilium. Et ideo subjunxit, *In Domino*. Nam prior quidem fuit ut daremus pœnas: hic autem ut bona „ futura consequamur. Neque enim fieri potest, ut si pigri sumus & ignavi, regnum cœlorum consequamur; neque si in deliciis agamus, mollesque simus & effeminati. Præclare enim nobiscum agatur, si corpus „ affligentes & castigantes, & innumerabiles sufferentes ærumnas, difficultates & labores, possimus bona illa consequi. “

CAPUT XVI.

Sensus Litteralis.

1. 2. DE *collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita facite*. Quod spectat collectas seu collationes eleemosynarum, quæ fiunt ad sublevandam paupertatem fidelium in Judæa degentium, id facite, & eum modum servate, quem constitui ac præcepi Ecclesiis Galatiæ, quibus inferiores esse caritate & pia liberalitate non debetis. *Per unam Sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non cum venero, tunc collectæ fiant*. Unusquisque vestrum prima die hebdomadæ, hoc est, Dominica die, apud se seponat, ut collatio sit minus gravis, dum fit per partes, & sensim cumulatur; & recondat quod voluerit, pro modo suarum facultatum, vel apud se, vel in Ecclesiæ gazophylacio, ut collectæ ad adventum usque meum non differantur, sed paratas inveniam, ut statim mitti possint. Ita constituit Apostolus, ut turpis quæstus suspicionem vitaret, ac ne aliquid ex pecuniis collectis in propriam utilitatem convertere ab aliquibus crederetur. Ideo pecuniarum illarum custos esse noluit, sed eas ab unoquoque seorsim seponi, & in Ecclesiæ gazophylacio, vel apud se in privatis arculis recondi.

Collectæ eleemosynarum ad subsidium pauperum Christianorum Hierosolymis degentium a S. Paulo indictæ.

3. *Cum autem præsens fuero, quos probaveritis per Epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem*. Cum venero Corinthum, quos fideles & idoneos ad hanc dispensationem & ministerium probaveritis, per Epistolas, sive cum Epistolis præsentiæ meæ vicem supplentibus, illos mittam, & testimonio meo prosequar, beneficium vestrum Hierosolyma perferentes. *Ego quoque ero vobiscum, & muneris obeundi ero particeps per litteras*, ut exponit S. Chrysostomus. *Quod si dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt*. Si summa collecta tanti erit ut conveniens fuerit me Hierosolymam proficisci ad gratuitum vestræ caritatis donum perferendum, non ibo solus, sed eos comites itineris assumam, ut fidei meæ testes. His verbis, *si dignum fuerit*, tacite eos ad largiorem eleemosynam hortatur, quæ scilicet Apostoli perferentis non sit indigna ministerio.

S. Chrysost. Homil. 43.

S. Chrysost. Theophylact.

5. 6. 7. *Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo*. Non ait, in Macedoniam proficiscor, ne obiiciant, Nobis ergo Macedones præfers; sed transeo Macedoniam, hoc est, festinanter & velut in transcursu Macedones invisam. *Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo, ut vos me deducatis quocumque iero*. Quibus verbis indicat quod eos Macedonibus anteponat, ob Ecclesiæ Corinthiorum magnitudinem & dignitatem. Quin etiam hoc verbo, *permanebo*,

pheſi. *Salutate invicem in oſculo ſancto*. Vos invicem ſalutate oſculo minime fucato, oſculo quod ſanctos decet, quod ſinceri & Chriſtiani amoris ſymbolum & pignus eſt. Oſculum pacis velut antidotum contra diſſenſiones quæ apud illos irrepſerant, illis præſcribit. *Salutatio mea manu Pauli*. Ego Paulus huic Epiſtolæ, quam dictavi, ſalutationem iſtam adſcripſi propria manu, ſic oſtendens omnia mea eſſe quæ ſcripta ſunt.

22. *Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, anathema ſit, Maran-Atha*. Si quis erga Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum male affectus eſt, ipſumque & Evangelium ejus odit & impugnat, & illum verum Meſſiam a Deo promiſſum & miſſum eſſe negat, maledictus ſit & execrandus, æternoque devoveatur exitio. Judæos incredulos præcipue ſpectat hæc maledictio, qui Dominum Jeſum verum eſſe Meſſiam ac Dei Filium negabant. Unde ſubdit Apoſtolus: *Maran-Atha*, quæ voces Syriacæ ſunt, & ſignificant: *Dominus venit*, fruſtra Judæi alium Meſſiam exſpectant, & Dominum Jeſum odiis pertinacibus inſectantur. Vel, Dominus veniet ad judicium, illos judicaturus & damnaturus. Confer cum Malachiæ 4. 6. *Ne forte veniam, & percutiam terram anathemate*.

S. Hieron. Epiſt. 137. ad Marcellam.

Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema, Uno hoc verbo cunctos terret Apoſtolus, fornicatores, diſſidiorum auctores, idolothyta manducantes, reſurrectionem non credentes, adeoque omnes ſimpliciter, qui apud eos contra ipſius inſtitutionem & traditionem agebant: Hi enim omnes non amant Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Theophylact.

23. 24. *Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti vobiſcum*. Omne bonum ſalutare vobis a Deo adprecor per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Caritas mea cum omnibus vobis in Chriſto Jeſu*. Vos omnes ſincera caritate in Chriſto Jeſu diligo & complector, & propter ipſum: & ex ea dilectione gratiam ejus, quæ fons eſt omnis boni, vobis exopto. *Amen*. Ita eſt. His verbis oſtendit Apoſtolus, quæ a ſe ſcripta ſunt neque indignationis, neque iracundiæ verba fuiſſe, ſed caritatis & curæ, etiamſi amarulentiæ nonnihil preſeferrent.

C A P U T XVI.

Senſus Moralis.

Bonus Paſtor pater & proviſor pauperum. *Eleemoſyna Chriſtiana.*

1. 2. DE *collectis autem quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinavi Eccleſi[is] Galatiæ, ita & vos facite*. Bonus Paſtor pater & proviſor pau-perum eſſe debet; verbo & exemplo alios adhortari & urgere ut paupe-ribus ſuccurrant. Auctoritas conjuncta ſit caritati, illique ſerviat. No[n] meri conſilii, ſed officii & præcepti eleemoſynam eſſe doceat, & fidelib[us] curæ ſuæ Paſtorali ſubditis inculcet. *Sicut ordinavi Eccleſiis Galatiæ*, [illegible] *& vos facite*. 2. Fideles & pios in erogatione eleemoſynarum ceteris pr[æ]ferendos; tametſi nemo pauper ſit negligendus. *Quæ fiunt in ſanctos*. Caritatis opera partem eſſe Chriſtianæ religionis, conſequenter & ſanct[ifi]cationis diei Dominicæ. Dignum & juſtum eſt, ut iis diebus plus Deo [illegible]mus in perſona pauperum, quibus ab illo majora beneficia accepimus; [illegible] etiamnum accipimus. *Per unam Sabbati*. Eleemoſyna die Dominico [fa]cienda, velut decima eſt bonorum, quæ hebdomada præcedente, proſ[pe]rante Deo obvenerunt; & primitiæ eorum, quæ ipſa hebdomada [illegible] prima dies Dominica eſt, in noſtros uſus ſunt inſumenda. 4. Eleemoſyn[a] [illegible]

uniuscujusque facultatibus proportionatam esse debere; bono, prompto, & alacri animo fieri. *Unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit.* „ Recordemini, inquit, quanta beneficia Dominica die „ a Domino consecuti estis. Bona enim ineffabilia, & radix & i- „ nitium vitæ nostræ ea die facta sunt. Non hac autem solum „ ratione aptum est tempus ad eleemosynam, sed & quod habeat quietem „ ac remissionem, immunitatemque & vacationem a laboribus. Nam ani- „ ma a negotiis & curis libera, expeditior & aptior ad miserendum est. „ Præterea, venerandis & immortalibus communicare Mysteriis (quod bo- „ ni Christiani primis Ecclesiæ sæculis, Dominica die non prætermittebant) „ magnam affert alacritatem. *Per unam sabbati unusquisque vestrum apud* „ *se seponat, recondens quod ei bene placuerit.* Unusquisque, inquit, sive „ pauper, sive dives; sive vir, sive mulier; sive servus, sive liber, apud „ se seponat recondens. Non dixit, Ferat in Ecclesiam, ne propter exi- „ guitatem eleemosynæ erubescant: sed cum iis quæ paulatim fiunt col- „ lectionibus auxerit collationem, cum accessero, expromat & eroget. In- „ terim, inquit, apud te sepone; & domum tuam fac Ecclesiam, arculam „ gazophylacium: esto custos sacræ pecuniæ, a te ipso ordinatus dispensa- „ tor pauperum. Benignitas & humanitas dat tibi hoc Sacerdotium. Hu- „ jus est symbolum quod nunc est gazophylacium; sed manet quidem sym- „ bolum, res autem nusquam est. De illo Ecclesiæ gazophylacio Tertul- lianus Apostolicis vicinior temporibus scribit: *Etiamsi quod arcæ genus est, non de honoraria summa quasi redemptæ religionis congregatur. Modicam unusquisque stipem menstrua die, vel cum velit, & si modo velit, & si modo possit, apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humandisque, & pueris ac puellis re & parentibus destitutis, jamque domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis vel custodiis, dumtaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis suæ fiunt.* Ad instar Ecclesiastici gazophylacii, unusquisque Christianus domesticum gazophylacium habeat. *Pauperum arculam,* inquit S. Chrysostomus, *domi faciamus: & juxta locum in quo stas orans, sita sit: & quoties ad orandum fueris ingressus, depone primum eleemosynam, & tunc emitte precationem: & sicut nolueris manibus illotis ad orandum accedere, sic neque absque eleemosyna. Nam si Evangelium quidem suspenderis nihil faciens, non adeo magnam accipies utilitatem. Hanc autem habens arculam, habes arma adversus diabolum; precationem reddis alatam, sanctam domum construis, quæ habet alimenta Regis intus recondita. Ideo & juxta lectum sita sit arcula, noxque nullis perturbabitur visis & insomniis.* „ Tantum nihil in eam injiciatur ex injustitia. Fieri enim non potest ut e- „ leemosyna germinet ex crudelitate. Vultis & vobis dicam undenam im- „ pendere & largiri oporteat, ut hac quoque ratione facilem eam colla- „ tionem faciatis? Artifex cum aliquid vendiderit ex iis quæ sua arte „ fiunt, det Deo primitias pretii. Non magnum quid peto, sed tantum „ quantum Judæi, nos qui cælum exspectamus, erogemus. Hæc autem di- „ co, non legem ferens, neque prohibens ut plus eroges, sed æquum cen- „ sens ut non minus deponas quam partem decimam. Hoc autem fac, „ non solum vendens, sed etiam emens. Hanc etiam legem servent, qui „ prædia possident, & decimam proventuum pauperibus erogent. Eam ser- „ vent & qui justa colligunt vectigalia.

S. Chrysost. hom. 43.

Tertull. Apolog. cap. 39.

S. Chrysost. Homil. 43.

Decima bonorum eroganda pauperibus.

3. 4. *Cum autem præsens fuero, quos probaveritis, per Epistolas hos mit-*

tam

tam perferre gratiam vestram in Jerusalem. Quod si dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt. Hi versus tria documenta complectuntur. 1. Pastores & Moderatores conscientiarum summopere cavere debere ne turpis lucri suspicionem incurrant, colligendo eleemosynas quas distribuant pauperibus; aut a Pœnitentibus exigendo ut fidei suæ committant, quod pauperibus erogare debuerint, & voluerint. Sed probatis ex propria cujusque Parochia dispensatoribus vel dispensatricibus ministerium istud demandetur. *Quos probaveritis.* 2. Eleemosynam gratiam esse respectu divitum: magna enim Dei gratia est, quod in eo caritatis officio Dei procuratione erga pauperes fungantur, & quasi vicarii sint divinæ providentiæ ad succurrendum egenis. Magna gratia, quod velut secundum baptisma in eleemosynis habeant, quo peccata abluere & redimere possint. Magna gratia, quod Christo in pauperibus indigenti aliquid rependere possint de ejus donis ac datis, cibos aut nummos pro sanguine, pro regno cælorum. *Mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.* 3. Nullam curam, nullum ministerium, nullam operam, quæ pauperum levamen & subsidium spectet, Pastores, & Apostolicos Viros dedecere. *Quod si dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt.*

Eleemosyna gratia est respectu divitum.

7. *Nolo enim vos modo in transitu videre: spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.* Litteræ Pastorales, frequentes Visitationes, Mansio aliquanto tempore in locis quæ præsentia Pastoris indigent ad destruendos errores, ad vitia corrigenda, pravasque consuetudines evellendas, ad compescendas dissensiones & conciliandam firmandamque pacem, Pastoralis caritatis officia sunt. Spe Visitationum hujusmodi excitandi sunt subditorum animi. Verum tamen nihil apud se statuant, nihil promittant, nisi sub Dei beneplacito, „ Si Dominus permiserit; *Deumque laudent in omnibus eventis.* Nam Qui dirigunt cor secundum voluntatem Dei, etsi eos perturbat humana fragilitas, divina consolatur æquitas: quamvis enim corde mortali privatim aliquid velint, quod suæ interim caussæ vel negotio, vel præsenti necessitati conveniat; ubi intellexerint & cognoverint aliud Deum velle; præponunt voluntatem melioris voluntati suæ, & voluntatem omnipotentis voluntati infirmi, & voluntatem Dei voluntati hominis. Quantum enim Deus distat ab homine, tantum voluntas Dei a voluntate hominis. Unde gerens hominem Christus, & regulam nobis proponens, docens nos vivere, & præstans nobis vivere, ostendit hominis quamdam privatam voluntatem, in qua suam figuravit & nostram, quia caput nostrum est, & ad eum tamquam membra pertinemus: *Pater*, inquit, *si fieri potest, transeat a me calix iste.* Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid & tamquam privatum volens. Sed quia rectum corde voluit esse hominem, ut quicquid in illo aliquantum curvum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus; *Verum non quod ego volo*, ait, *sed quod tu Pater* ... Ostendit quamdam hominis propriam voluntatem, ostendit te, & correxit te. Ecce vide, inquit, te in me, quia potes aliquid proprium velle, ut aliud Deus velit, conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur humanæ infirmitati; Aliquid proprium velle, difficile est ut non tibi contingat: sed statim cogita qui sit supra te; illum Creatorem, te creaturam; illum Dominum, te servum; illum omnipotentem, te infirmum; & corrigens te, subjungensque voluntati eius, ac dicens: *Verum non quod ego volo, sed quod tu Pater.* Quomodo disjunctus es a Deo, qui jam hoc vis quod Deus? Eris ergo rectus, & te decebit laudatio. "

Pastoralis caritatis officia.

S. August. in Psalm. 32. Enarrat. 2. ſ a. 2.

Voluntas nostra divinæ voluntati conformanda in omnibus est.

S. 9.

8. 9. *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten. Ostium enim mihi apertum est magnum & evidens, & adversarii multi.* Opus Dei sine difficultatibus, sine contradictionibus, sine cruce vix peragitur. Qui ad hæc expavescit, & a Dei opere propter oppositiones & persecutiones hominum deterretur, non attendit se Christi Crucifixi Ministrum esse. Quo major profectus est, eo majores sunt dœmonis ad illum impediendum conatus. *Ostium mihi magnum & evidens apertum est, & adversarii multi.* „ Si multi sunt qui insidiantur, hoc signum est profectus Evangelii. Numquam „ enim magis sævit ac furit sceleratus ille dœmon, quam cum ex suis vasis & instrumentis multa videt diripi. Et nos ergo quando magnum aliquod & præclarum opus gerere voluerimus, ne hoc consideremus quod „ magni sit laboris, sed ad lucrum aspiciamus. Vide Paulum non propterea vereri ac dubitare, nec propterea refugere, quod multi sint adversarii: sed quoniam magnum erat ostium, instare & permanere. Nam „ hoc erat signum quod nudaretur & spoliaretur diabolus. Non est enim „ ejus qui parva gessit, aut mala, malam illam bestiam irritare. Quamobrem quando videris virum justum magna ac præclara gerere, & mala „ pati innumera, ne mireris. Nam mirari oporteret, si diabolus multas accipiens plagas esset quieturus, & vulnera placide laturus. Neque enim si „ serpens punctus continuo efferetur & pungenti insultet, mirari oportet. „ Quovis porro serpente gravius serpit diabolus omnibus insultans, & surgit sicut scorpius in altum erecto stimulo. Nec hoc vos conturbet: eum „ qui a bello, et cæde, et victoria revertitur, necesse est etiam fuisse cruentatum, sæpe etiam habere vulnera. Et tu ergo cum videris aliquem eleemosynas facientem, et innumera alia bona operantem, et sic vires „ diaboli frangentem, incidere in tentationes et pericula, ne propterea conturberis. Ideo enim incidit in tentationes, quod diabolum vehementer „ ferierit. Et quomodo, inquis, permisit Deus? Ut magis coronetur; diabolus vero majorem plagam accipiat. Nam quando justus bona fecerit, „ & gravia ac aspera patiens perpetuo agit gratias, feritur diabolus. Magnum quidem est etiam rebus secundis & prospere fluentibus misereri „ & virtutem amplecti: Multo autem est majus gravia & dura patientem „ non desistere a bona operatione. Is enim est qui propter Deum hæc „ maxime facit. Quamobrem etiamsi in periculum veniamus, & quidvis „ patiamur, cum majori animi alacritate pro virtute labores suscipiamus. „ Non est enim hic tempus mercedis & remunerationis. Ne hic ergo coronas exigamus, ne in tempore coronarum minor sit merces ac remuneratio. Quomodo enim artifices qui seipsos alunt, majorem accipiunt „ mercedem; qui autem aluntur ab his qui illos conduxerunt, non parvam partem de mercede detrahunt: ita in Sanctis, qui bona facit innumera, & innumera patitur mala, integram habet mercedem, & longe majorem remunerationem, non pro bonis solum quæ fecit, sed pro „ malis etiam quæ passus est. Qui autem fruitur hic quiete & deliciis, „ non tam præclaras illic habet coronas. Ne hic ergo quæramus remunerationem, sed tunc maxime lætemur, quando bona agentes, mala patimur. Non solum enim ex recte factis, sed etiam ex tentationibus „ Deus nobis illic recondit mercedem. Qui bonis operibus insistens, affligitur morbis, rerum suarum detrimentis, persecutiones patitur, & nihilominus in omni opere bono perseverat, & Deo gratias agit, hic servus est gratus & benevolus, adeoque majori remuneratione dignus. Si „ autem non propter spem regni præcipue oportet aliquid boni facere,

„ sed

Opus Dei sine difficultatibus & contradictionibus vix peragitur.

S. Chrysost. Homil. 43.

„ sed propter id quod Deo videtur ac placet, quod quidem est majus „ quovis regno, quid mereatur qui propterea quod non hic accipit remu- „ nerationem, in exercenda virtute est pigrior?

Omnia opera nostra ex caritate facienda, ut vitæ æternæ meritoria sint.

13. *Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini. Omnia vestra in caritate fiant.* Amor principium est omnium desideriorum nostrorum, & omnium affectionum cordis. Qualis amor, talia desideria; qualia desideria, talis vita. Quod a pravo amore est, nonnisi pravum esse potest. Bonus amor, id est caritas, omnes Christiani affectus moderari ac dirigere, omnia ejus opera imperare, vivificare, & ad Deum, ceu finem ultimum referre debet. Opus quod ad finem caritatis non refertur, non fit eo modo quo fieri debet ut lex impleatur. Sola enim caritas legem implet. *Omnia vestra in caritate fiant.* „ Sive quispiam increpat, sive imperat, „ sive paret imperio, sive discit, sive docet, omnia cum caritate. Nam „ & cuncta quæ in Corinthiis ab Apostolo per hanc Epistolam reprehen- „ sa sunt, fiebant ex eo quod ipsa fuerit neglecta. Nam si ea non fuis- „ set neglecta, non fuissent inflati; non dixissent, *Ego quidem sum Pauli,* „ *ego autem Apollo.* Si ipsa adfuisset, non foris judicio contendissent, im- „ mo nec contendissent quidem. Si ipsa adfuisset, ille uxorem Patris non „ accepisset: fratres, qui erant infirmi, non contempsissent, hæreses non „ habuissent, propter charismata inanem gloriam non concepissent. Pro- „ pterea dixit: *Omnia vestra in caritate fiant* .... *Quod* igitur *ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam caritatem quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur.*

S. Chrysost. Hom. 44.

S. August. Enchirid. cap. 121.

Amor Jesu Christi necessarius est ad salutem. *Theodoret.*

22. *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, anathema sit.* Qui amant, nullum volunt habere amoris socium: divinus autem Aposto- „ lus omnes in amore socios habere desiderat, & qui tales non sunt ab „ Ecclesia resecat. Qui Domini nostri Jesu Christi Evangelium, mandata, Ecclesiam, & crucem non amat, ipsum Dominum nostrum Jesum Christum non amat. Quid justius quam illum amare qui prior dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis? *Si amare pigebat, saltem nunc redamare non pigeat. Nulla est enim major ad amorem invitatio, quam prævenire amando: & nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, „ nolit rependere.* Dignus plane est morte, qui tibi, Domine Jesu, recu- „ sat vivere, & mortuus est, & qui tibi non sapit, desipit: & qui cu- „ rat esse nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. Denique quid est „ homo, nisi quia tu innotuisti ei? Propter temetipsum, Deus, fecisti o- „ mnia: & qui esse vult sibi, & non tibi, nihil esse incipit inter omnia. „ *Deum time, & mandata ejus observa: hoc est*, inquit, *omnis homo*. Er- „ go si hoc est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo.

S. August. lib. de Catechizandis Rudibus, cap. 4.

S. Bernard. Serm. 20. in Cantica.

Ecclesiast. 12.

IN EPISTOLAM II. S. PAULI AD CORINTHIOS, COMMENTARIUS LITTERALIS ET MORALIS.

PRÆFATIO.

CUM Timothæus a Paulo ad Corinthios missus ad illum rediisset, fructumque ex priori ejus Epistola apud illos ortum renuntiasset, sedatas scilicet magna ex parte dissensiones, fornicarium ad Pœnitentiam adductum, firmatam in eorum mentibus resurrectionis fidem, majorem in ciborum esu haberi fratrum infirmorum rationem: Cumque interim Apostolus noster accepisset quosdam ex Judæis qui crediderant, & Legis observantiam cum Evangelio conjungendam nihilominus contendebant, undique circumcursantes, doctrinam suam criminari, personamque contemnere, quod etiam Corinthi fecerant; alteram ad Corinthios Epistolam scripsit, qua primum se excusat quod nondum ad eos venire potuerit, ut promiserat, Ephesi diutius moratus ob tribulationes & pericula opus Domini interturbantia. Deinde veniam indulget incestæ fornicationis reo. Tertio, veterem Scripturam cum Nova comparat, non illam parvipendens, sed hanc excellentiorem esse ostendens: & multo majori in honore esse debere Ministros Novi Testamenti & Spiritus, quam veteris Testamenti & litteræ: & Judæos habere velamen super cor suum in lectione Scripturarum, quod fide in Christum aufertur. 3. Hortatur eos ad eleemosynam pauperibus, qui Hierosolymis agebant, prompto animo tribuendam, Macedonum exemplo. 4. Potestatem suam aperit, & exantlatos pro Christo labores recenset, non gloriæ cupiditati serviens, sed Pseudo-Apostolos mendacii coarguens, qui illum deprimentes & contemnentes, fructum prædicationis ejus impediebant. Propterea etiam adversa commemorat quæ perpessus est prædicando Christi fidem, docens hanc esse sortem eorum qui veritatem prædicant. Narrat etiam factas sibi ante annos quatuordecim divinas visiones & revelationes. Compulsum se esse ait ut seipsum laudaret. 5. Metuere se significat ne ad illos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhuc involutos. Comminatur denique peccatoribus, ut illos ad pœnitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur eos severe castigare data sibi a Christo potestate. Hæc Epistola scripta est ex Macedonia:

nia; ex qua urbe, incertum. Græca, Syriaca, & Latina quædam exemplaria Philippis ſcriptam eſſe docent. Miſſa eſt per Titum & Lucam, eodem anno quo ſuperior, nimirum anno æræ vulgaris 57. a morte Chriſti 24.

2. Cor. 8. 16. 17. 18. 19.

CAPUT XVII.

Senſus Litteralis.

1. 2. *PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, cum omnibus ſanctis, qui ſunt in univerſa Achaia*. Vide initium prioris ad Corinthios Epiſtolæ, quod idem eſt, & ejus expoſitionem. Timothei, quem ad Corinthios miſerat, quaſi legatum & Coapoſtolum ſuum, nomen ſuo adjungit honoris cauſſa, utque illum eadem ſecum ſentire ſignificet, cujus doctrina & virtus probatæ ipſis erant. Hanc autem Epiſtolam non ad ſolos Corinthios, ſed ad Chriſtianos omnes Achaiæ, cujus Metropolis erat Corinthus, ſcribit. *Gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto*. Deus Pater noſter, & Dominus noſter Jeſus Chriſtus, gratiam & pacem vobis largiantur. Confer cum *Rom.* 1. 7. & 1. *Corinth.* 1. 3.

3. 4. *Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis*. Laudetur Deus noſter, qui & Domini noſtri Jeſu Chriſti Pater eſt: a quo miſerationes tamquam a fonte profluunt, qui paterna in nos commiſeratione beneficia ſua profundit: & plenam perfectamque conſolationem afflictis fidelibus amiciſque ſuis impertitur. *Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra*: qui nos Evangelii ſui Miniſtros conſolatur in omnibus malis, quæ illius cauſſa patimur: *Ut poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipſi a Deo*: ut res adverſas perpeſſi, poſſimus alios qui afflictionibus premuntur, conſolari ea conſolatione qua nos ipſos Deus perfundere ac roborare per dona Spiritus ſui dignatus eſt: & ne in rebus adverſis concidant animo, ſed ſolatium a Dei bonitate & miſericordia pariter exſpectent.

5. *Quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra*. Sicut tribulationes quas pro Chriſti nomine patimur, & quas ille ſuas reputat, quia caput & membra unus Chriſtus, multæ ſunt, graves, redundantes fluminis in modum: ita & per Chriſtum tamquam cauſſam efficientem ac meritoriam, plenam & redundantem conſolationem percipimus.

6. *Sive autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute, ſive conſolamur pro veſtra conſolatione, ſive exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earumdem paſſionum, quas & nos patimur*. Sive affligimur & perſecutionem patimur, id fit propter eruditionem & ſalutem veſtram, quæ ſalus efficitur in vobis, ſeu a vobis obtinenda eſt per tolerantiam earumdem ſeu ſimilium afflictionum, quas & nos pro Chriſto ſuſtinemus: quia per crucem & multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Sive conſolationem a Deo percipimus, id fit ad veſtram conſolationem, ut & vos ſpe ſimilis conſolationis ad res adverſas patienter feren-

Quantas tribulationes paſſus eſt Apoſtolus pro Chriſti nomine.

ferendas excitemini. Sive erudimur rebus adverſis & perſecutionibus quas patimur, quæ nos infirmitatis noſtræ admonent, & incitamenta nobis ſunt ad virtutem; id fit ad eruditionem veſtram, ut afflictiones vobis ſint adhortationum loco ad humilitatem, ad caritatem, ad patientiam, ad orationem, ad perſeverantiam. Græcus Textus ſic ad verbum redditur: *Sive autem tribulamur, pro veſtra conſolatione & ſalute effecta in tolerantia earumdem paſſionum, quas & nos patimur: ſive conſolatione afficimur, ſuper veſtra conſolatione & ſalute.* Verſio Syriaca Græco textui conſonat: *Quamvis autem affligimur, pro veſtra quidem conſolatione ac pro veſtra ſalute affligimur: ſive conſolationem accipimus, id fit ut conſolationem accipiatis, & ſit in vobis ſtudium quo ſuſtineatis perpeſſiones illas, quas & nos patimur.* Ex his Verſus ſexti membris, *Sive conſolamur pro veſtra conſolatione, ſive exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute*, alterutrum in Vulgata noſtra Latina redundare videtur, quam hoc loco ex duabus Verſionibus conflatam veriſimile eſt. Hanc juvat conjecturam Ambroſiaſter, apud quem ſextus ille Verſus ſic legitur; *Sive autem preſſuram patimur pro veſtra exhortatione & ſalute: ſive exhortationem conſequimur pro veſtra exhortatione, quæ operatur per patientiam earumdem paſſionum, quas & nos ipſi patimur.* *Lucas Burgenſis; Eſtius. Mariana. Emanuel Sa. Fromondus, &c.*

7. *Ut ſpes noſtra firma ſit pro vobis.* Quod quidem certam ac firmam nobis parit de conſolatione & ſalute veſtra fiduciam. *Scientes quod ſicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis.* Cum ſciamus vos fore participes conſolationis, ſicut participes eſtis afflictionum, quas pro Chriſto patienter & conſtanter, ſicut & nos, ſuſtinetis.

8. *Non enim volumus ignorare vos, Fratres, de tribulatione noſtra, quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum gravati ſumus, ſupra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.* Notam eſſet vobis volumus afflictionem quæ nobis contigit in Aſia minore, in qua Epheſus, in ſeditione ſcilicet a Demetrio argentario excitata; quæ gravis adeo fuit ac vehemens, ut & modum & vires meas excederet, nec ſpes eſſe aut conſilium evadendi: ſive, *ut de vita hæſitaremus, quemadmodum* Tertullianus legit. Quod David *mortis portas, dolores mortis, umbram mortis, dolores parturientis* appellat. *Act. 19. Theodoret. Tertullian. lib. De Reſurrect. Carnis, cap. 48.*

9. *Sed ipſi in nobiſmetipſis reſponſum mortis habuimus, ut non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo, qui ſuſcitat mortuos.* „ Tanta erat vis perſecutionis, ut animus noſter nihil aliud præſagiret ac exſpectaret quam mortem. Quid eſt, Reſponſum mortis habuimus? inquit S. Chryſoſtomus; „ Id eſt, ſententiam, judicium, exſpectationem. Tales enim res ipſæ vocem emittebant, tale reſponſum dabant ea quæ evenerant, quod certiſſime morituri eſſemus. Sed Dei potentia ſententiam in opus exire minime paſſa eſt, ut tantis periculis præter exſpectationem erepti, diſcamus non in noſtris viribus, ſed in Deo confidere, qui mortuos ſuſcitat, & certæ morti deſtinatos ab hominibus, ex ſummis periculis eripit.

10. *Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem ſperamus quoniam & adhuc eripiet.* Vel, ſecundum vim Græci Textus, *Qui ex tanta morte nos eripuit, & eripit.* Mortem vocat præſentiſſima pericula mortis; quæ nihilominus ſibi in dies imminere ſignificat, ita ut alia aliis ſuccedant: ſed ab illis ſingulari Dei protectione liberari. In quo ſpem defiximus, quod deinceps nos erepturus ſit ab omnibus periculis, ut opus illius peragamus, & conſummemus.

11. *Adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum perſonis, ejus quæ in nobis eſt donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.* Id maxime futurum confido, ſi mihi per orationes veſtras ad Deum pro

Confer cum Ephes. 1. 13. 14. *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.*

23. *Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis non veni ultra Corinthum.* Deum testem invoco eorum quæ dico, & ab illo puniri velim & perdi, nisi verum dixero: Nondum veni Corinthum, ne in vos severius agere cogerer; & auctoritate Apostolica plerosque vestrum punire pro peccatis publicis nondum emendatis neque per pœnitentiam expiatis: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.* Non quod jus nobis arrogemus vobiscum agendi sicut domini cum servis agunt, eo nomine quod fidem nobis docentibus & prædicantibus suscepistis; sed gaudii vobis auctor esse malui, quam mœroris: Nam fidem quod attinet, in ea constantes estis. Non potui igitur hoc nomine de vobis conqueri. In aliis vero plerique vestrum castigatione digni erant, quæ fit a patribus & Magistris, filiorum & discipulorum utilitati & emendationi consulentibus, non quæ fit a dominis ex impotentis animi motu, per abusum potestatis, quæ in tyrannidem sæpe degenerat. Paternæ vero hujusmodi castigationi parcere malui, ac propterea meum ad vos adventum tantisper distuli; ut me gaudentem de vestra emendatione suscipientes, pariter gauderetis.

Theodoret. Photius. Oecumen.

C A P U T I.

Sensus Moralis.

1. *Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis qui sunt in universa Achaia.* Voluntas Dei unica est regula vocationis, unica janua ad sacrum Ministerium, ad statum Ecclesiasticum, ad Beneficia, & ad Apostolicas sive Hierarchicas functiones. Non voluntas parentum, non cupiditas propria, non ambitio, sed una Dei voluntas consulenda & exquirenda est ut quis ad Sacerdotium, ad Dignitates Ecclesiasticas, ad Beneficia, curam præsertim animarum habentia ascendat, ut divini verbi Prædicationi se applicet. *Per voluntatem Dei.* Qui non intrat per hoc ostium, fur est & latro. Domini est suos sibi Ministros eligere: Spiritus sancti illos præparare & dignos facere. Qui se ingerit contra Domini voluntatem, nec gratiæ Apostolatus particeps erit, nec mercedem a Domino recipiet. Hic primus Apostolicæ sententiæ fructus Moralis. Secundo ex his Apostoli verbis discant Prælati eo humiliores esse, quo majores sunt, & inferiores Ministros probatæ virtutis & fidei coram populo honorare, ut eis venerationem & auctoritatem concilient, sancti Pauli exemplo, qui Timotheum juvenem & meritis ac dignitate longe inferiorem, discipulumque suum, fratris nomine appellare, ejusque nomen cum suo adscribere initio Epistolæ Canonicæ dignatus est. Tertio, curent fideles ut concordiam servent inter se, & Christo Domino suo, Redemptori, & capiti tota dilectione adhæreant. *Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi.* „ Eos Dei Ecclesiam nominat, inquit Theodore„ tus, rursus ad concordiam redigens, & Dominum ac benefactorem ostendens. „ Cum eis autem omnes eos etiam conjunxit, qui in ea gente crediderant, unum „ corpus omnium esse pronuntians, qui salute digni habiti fuerant. Quocirca Tertullianus: *Corpus*, inquit, sumus *de conscientia religionis, & disciplinæ unitate, & spei fœdere.* Quarto, ex Apostoli verbis discendum est, morum sanctimoniam proprium esse Christiani hominis caracterem: eoque nomine indignos esse, quicumque sancti non sunt. Christianismus professio est innocentiæ & sanctitatis. *Cum omnibus sanctis qui sunt in Achaia.* „ Sanctos vocat, quasi si„ ne ter-

Voluntas Dei una regula est vocationis ad sacerdotium & ad regimen animarum.

Prælati Ecclesiæ eo humiliores sint, quo majores.

Theodoret. in hunc locum.

Tertull. in Apologet. S. Chrysost. Homil. 1.

„ ne terra, quæ vis est Græcæ vocis ἁγίος, ostendens quasi si quis ter-
„ renus sit, alienus est ab hac salutatione. *Oecumenius in hunc locum.*

2. *Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.* Si Deus Pater noster est, quanta veneratione, quanto amore illum prosequi debemus? Si Jesus Christus Dominus noster est, quam fideliter illi servire, obsequi, adhærere debemus? *Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus?* *Malach. 1. 6.* Gratia & pax, quas fidelibus Corinthiis Apostolus adprecatur, fructus sunt bonitatis Patris, & meritorum Jesu Christi Domini nostri. Gratia, qua divinæ consortes sumus naturæ, substantia est filiorum; pax vero, illorum hereditas & patrimonium; pax (inquam) Dei, quam mundus dare non potest.

3. 4. *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt.* Deus respectu peccatorum Pater est misericordiarum & Deus totius consolationis, quia Deus est & Pater Domini nostri Jesu Christi; in quo nos dilexit, & quem passioni ac morti pro nobis tradidit. Misericordia porro & consolatio multiplicis est generis. *Misericordia & consolatio diversi generis est.* Miseratio alia suavis, alia amara. Consolatio alia sensibilis pro incipientibus & infirmis; alia mere spiritualis pro perfectis & fortibus, qui non lacte, sed esca solidiore aluntur. Qualescumque sint miserationes & consolationes cœlitus nobis datæ, cum gratiarum actione suscipiendæ a nobis sunt, utpote a Deo & Patre nostro profectæ. Ejus flagella beneficia sunt & gratiæ, non quidem respectu omnium, sed filiorum duntaxat, electique populi. *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.* *Isai. 40. 1.* Quos autem diligit, non propterea eripit a tentationibus, a persecutionibus, ab afflictionibus & rebus quibuslibet adversis: sed consolationes afflictionibus & doloribus commensurat. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam,* *Psal. 93. 19.* ait Rex Propheta.

Benedictus Deus Pater misericordiarum. Quibus verbis indicat Paulus, se Dei miseratione ex summis periculis eductum ac liberatum esse. David non ubique eodem modo, ac ab iisdem rebus Deum appellat, ut observat S. Chrysostomus: verum cum de bello ac victoria verba facit, *Diligam te* inquit, *Domine virtus mea, Dominus firmamentum meum, & refu-* *Psal. 107.*
„ *gium meum, Deus meus adjutor meus.* Cum de animi caligine ex qua
„ liberatus est, verba facit: *Dominus illuminatio & salus mea.* Nunc a *S. Chrysost. Hom. 1. in hanc Epist.*
„ benignitate & clementia, nunc a justitia, nunc ab incorrupto judicio, pro-
„ ut illa, in quibus versabatur, tempora postulabant, cognomentum illi
„ tribuit. Ad eumdem modum hic a benignitate & misericordia Deum ap-
„ pellat Apostolus. *Pater misericordiarum* (inquit) hoc est, qui tantæ mi-
„ serationis specimen edidit, ut nos ex ipsis portis mortis eduxerit. Hoc
„ enim maximo Deo proprium ac peculiare est, ipsiusque naturæ insitum, *Deus servos suos in rebus adversis consolatur.*
„ ad hunc modum misereri. Atque hinc etiam maxime Pauli inclarescit
„ humilitas. Nam quamvis Evangelicæ Prædicationis causa periclitaretur,
„ non tamen merito suo, sed per Dei miserationes salutem se consecu-
„ tum esse ait. *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Non dixit,
„ Qui non finit nos calamitate affici, sed qui in calamitate nos consola-
„ tur. Nam hoc tum Dei potentiam declarat, tum eorum qui calamitati-
„ bus premuntur, patientiam auget. *Tribulatio enim*, inquit, *patientiam* *Rom. 5.*
„ *operatur.* Id quod Propheta quoque his verbis indicabat: *In tribulatione* *Psal. 4.*

dilatasti mihi. Non dixit: Non passus es me in tribulationem labi, aut „ tribulationem confestim submovisti: sed ea manente dilatasti me: hoc „ est, ingentem cordis latitudinem & voluptatem mihi attulisti. Quod et- „ iam in tribus Pueris contigit. Neque enim quo minus in fornacem in- „ ciderent, prohibuit, nec cum incidissent, flammam extinxit: verum fla- „ grante fornace latitudinem ipsis præbuit. Hoc autem Deus perpetuo fa- „ cere consuevit. *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*. Quibus „ verbis demonstrat quod non semel aut iterum, sed semper hoc facit. „ Neque enim nunc consolatur, nunc rursus deserit, sed semper ac per- „ petuo hoc agit. Ob idque dixit, *Qui consolatur*, non, qui consolatus est: „ &, *in omni tribulatione*; non in hac atque illa, sed in omni. Non suis „ autem meritis divinas consolationes attribuit, sed propter fideles & ele- „ ctos sibi a Deo collatas existimat, ut in eos instar canalis effundat, quod a fonte totius consolationis accepit. *Ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt*. „ Per hoc autem Apostolorum & Apostolicorum virorum opus esse „ indicat, alios consolari: & quod constituti sunt ut alios ad certamen veluti ex- „ citent & inungant; & quod non perinde ac Pseudoapostoli deliciis studeant, „ ac domi desidentes negligant eos qui consolatione & excitatione opus habent.

Theophylact.

5. *Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra*. Hæc ipsa consolationis uberrimæ ac suavissimæ ratio, quod Christus nos passionum suarum participes & socios efficiat. *Quid suavius ac jucundius*, inquit S. Chrysostomus, *quam Christi socium effici, atque ipsius caussa hæc perpeti*? Quid cum hac consolatione comparandum? Quid dulcius, quam pro Christi nomine & gloria, pro ejus fide propaganda, pro ejus Ecclesia dilatanda, pro ministerio suo fideliter adimplendo, pro lege Dei servanda, quælibet adversa pati? *Nunc gaudeo in passionibus pro vobis*, ait alibi Apostolus noster, *& adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia, cujus factus sum ego Minister, secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos*. Nescimus quid petamus, cum a crucibus & calamitatibus nostris liberari postulamus. Patiamur abundanter, ut abundantiores consolationes promereamur: patiamur mala temporalia, ut gaudia consequamur æterna. *Ita & per Christum abundat consolatio nostra*. Non dixit, Consolatio calamitates æquat, sed, *abundat consolatio nostra*, ita ut certaminum tempus, novarum tempus sit coronarum, ut novæ lacrymæ amplioris voluptatis pignora sint, arrhæque bonorum, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Quæ cum ita sint, ne in rebus adversis animo dejiciamur. „ Nemo enim deliciis studens, & dormiens ac languens, cum Christo societatem habet; nemo eorum qui „ molliter ac remisse vivunt: verum is qui calamitatibus probatur, „ atque arctum vitæ iter tenet. Nam ipse quoque Christus hac via „ incessit. *Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, „ ut sequamini vestigia ejus*. Proinde ne animo discrutieris, cum cala- „ mitate premeris, advertens cui communices, & quonam modo per „ afflictiones & cruces scelerum maculas eluas, quantumque inde fru- „ ctum referas. Nihil enim aliud grave, atque acerbum est, quam „ in Dei offensionem incurrere. Hoc sublato, non afflictio, non in- „ sidiæ, non proscriptiones & exilia, non bonorum temporalium damna „ & pauperies, non charorum amissio & orbitas, non morbi, non calumniæ, „ non tormenta, non mors, prudentem & sanctam, Deique amantem animam molestia afficere queunt. Quin potius, quemadmodum si exiguam

Passionum Christi participem esse, summa consolatio.

Coloss. 1. 24.

S. Chrysost. Hom. 1.

„ scin-

„ ſcintillam in magnum pelagus injicias, eam protinus extinxeris: ita mo-
„ leſtia omnis, quamlibet ingens, ſi in animum bene ſibi conſcium inci-
„ derit, confeſtim perit & evaneſcit. Crucem amemus, unctionem, & conſolationis abundantiam per Chriſtum nobis conferendam inſpicientes. Abraham, Job, Moyſen, Prophetas, Apoſtolos, Paulum maxime, Martyres, Sanctos & Sanctas omnes conſiderate, in quibus abundarunt paſſiones Chriſti, & quorum conſolatio per Chriſtum abundavit. *Comunicantes Chriſti paſſionibus, gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui eſt ejus Spiritus, ſupra vos requieſcit.* 1. Petri 4. 13. 14.

6. 7. *Sive autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute, ſive conſolamur pro veſtra conſolatione, ſive exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earumdem paſſionum, quas & nos patimur.* Bonus Paſtor omnes, quas patitur, afflictiones; omnes quibus recreatur, conſolationes, ad ſuam ſanctificationem, & ad ovium ſibi commiſſarum ſalutem procurandam & promovendam referre debet. Cum affligitur, & premitur, exemplo ſuo doceat eas patientiam in rebus adverſis. Cum a Deo conſolationes accipit, ſpem earum excitet, animos earum erigat, & in Deo confidere doceat, qui non deſerit ſperantes in eum, qui cum ipſis eſt in tribulatione, eripit illos, aut certe conſolatur, & tandem glorificabit, ac torrente voluptatis potabit. Cum Deus per Spiritum ſanctum ad cor eorum loquitur & exhortatur, ſive per internas inſpirationes, ſive per lectionem & meditationem ſanctarum Scripturarum, his inſpirationibus, meditationibus, Scripturis utantur ad ſimiles affectus ſpei, caritatis, patientiæ, faſtidii rerum terrenarum, deſiderii cœleſtis Patriæ, in animis fidelium curæ ſuæ ſubditorum excitandos. Spes ſcilicet Chriſtiana fructus eſt tribulationum, quia tribulatio & crux via eſt ad regnum cœlorum. Paſtoris caritas non ſolum in eo poſita eſt ut condoleat ovium ſibi commiſſarum calamitatibus; ſed in eo maxime ut eas ad crucis & afflictionum amorem intuitu & ſpe æternæ conſolationis accendat. *Ut ſpes noſtra firma ſit pro vobis, ſcientes quod ſicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis.* Tanto namque ſpes in Deum ſolidior ſurgit, quanto pro illo quiſque graviora pertulerit: quia *Nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione ſeminatur.*

Fructus ex afflictionibus colligendi.

S. Gregor. M. lib. 10. Moral. cap. 12.

8. 9. *Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione noſtra quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum gravati ſumus, ſupra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipſi in nobiſmetipſis reſponſum mortis habuimus, ut non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo, qui ſuſcitat mortuos.* Tenebræ, timores, tædia, deſolationes interiores, junctæ crucibus & afflictionibus exterioribus, dejicere pios & ſpirituales non debent. Crucis pondus ſentire, ac ejus pondere pene opprimi, quæ naturæ infirmitas eſt, magnum eſt humilitatis documentum, magnum fiduciæ in Deo incitamentum. Hæc altera tribulationum utilitas. Cum enim nos pene deficere conſpicimus; cum præſentibus & ingruentibus malis ferendis nos per vires naturæ impares eſſe agnoſcimus; cum nos pene deficere ſentimus; cum in nobis reſponſum mortis habemus, & ſine Dei gratia nos bonum facere, diligere, operari, & mala perferre, ut oportet ad ſalutem, non magis poſſe, quam mortuos, profitemur; tunc mentes & corda noſtra in Deo defigimus, & fiduciam noſtram in illo uno collocamus, qui refugium noſtrum & virtus eſt, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. *Ut non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos.* Hinc Job 11. dici-

 tur:

tur: *Cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.* „ Sæpe namque tot

S. Gregorius ibid.

„ tentamenta nos obsident, ut ipsa nos eorum numerositas pene ad lapsum desperationis inclinet. Unde plerumque cum mens in tædium vertitur, vix ipsa virtutis suæ damna considerat, & tota dolens, quasi jam a sensu doloris aliena frangitur, & enumerare non valet quanto cogitationum tumultu vastatur. Ruituram se per momenta conspicit, eique ne arma repugnationis arripiat, gravius mœror ipse contradicit. Circumductos quolibet oculos obscuritas obsidet; & cum visum tenebræ semper impediant, mœsta mens nihil aliud quam tenebras videt. Sed apud misericordem Judicem sæpe hæc ipsa quæ ad nisum quoque orationis aggravat, pro nobis subtilius tristitia exorat. Nam tunc mæroris nostri caliginem Conditor conspicit, & subtracti luminis radios refundit, ita ut erecta protinus per dona mens vigeat, quam paulo ante decertantia vitia superbiæ calce deprimebant. Mox corporis pondus discutit, atque ad contemplationis lumen post turbationis suæ tenebras erumpit. Mox in gaudium profectus attollitur, qui inter tentamenta pejus cadere ex desperatione cogebatur. Sine cogitationis certamine præsentia despicit, sine dubitationis obstaculo de ventura retributione confidit. Justus ergo cum se consumptum putaverit, ut lucifer oritur: quia mox ut tenebrescere tentationum caligine cœperit, ad lucem gratiæ reformatur; & in se ipso monstrat diem justitiæ, qui casurus paulo ante timuit noctem culpæ. *Cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.* Non dicit, cum consumptus fueris, sed, *cum te consumptum* putaveris: quia & quod videmus, in dubietate est; & quod speramus, in certitudine. Unde S. Paulus non se consumptum noverat, sed putabat, qui & in adversa tribulationum corruens, ut lucifer resplendebat, dicens: *Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos.*

Alii pro aliis Deum orare, & gratias illi agere debemus.

10. 11. *Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus quoniam & adhuc eripiet.* Liberatio enim a tribulationibus præteritis opem ferente Deo, fiduciam excitat fore ut a præsentibus, & spem auget quod a futuris auxilio suo potentissimo nos eripiat. Quod quidem auxilium divinæ gratiæ nos in adversis roborans, & in solo Deo nos confidere faciens, non meritis nostris, sed ejus misericordiæ tribuendum est, ad quam obtinendam vel etiam postulandam, cum non simus sufficientes ex nobis, orationes Ecclesiæ & sanctorum sunt adhibendæ exemplo Apostoli. *Adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis.* Ita se gerit qui vere humilis est, sed & indignum se existimat & imparem ad gratias Deo pro acceptis ab ejus misericordia beneficiis agendas. Quamobrem & aliorum corda & voces ad gratiarum actionem sui caussa sollicitat. *Ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.* Demus igitur operam ut in precibus coeamus, alii pro aliis precemur,

S. Chrysost. Hom. 2.

„ quemadmodum illi pro Apostolis. Sic enim & mandatum explemus, & ad caritatem incitamur, atque etiam majore studio gratias agere discimus. Nam qui pro alienis successibus gratias Deo agunt, multo magis id pro suis faciunt. Hoc David faciebat dicens: *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus in idipsum.* Hoc & Apostolus passim exposcit. Id & nos faciamus, & Dei in nos beneficia apud omnes prædicemus, ut eos laudationis socios assumamus. Nam si, cum beneficium aliquod ab hominibus accepimus, atque id celebramus, promptiores eos ad bene de nobis merendum reddimus: multo magis

„ Dei

„ Dei beneficia prædicantes, ad majorem benevolentiam ipsum attrahemus. Et si, cum beneficium aliquod ab hominibus consecuti sumus, ad gratias nobiscum agendas alios etiam excitamus, multo profecto magis nobis curandum est, ut multos, qui gratias pro nobis agant, ad Deum adhibeamus. Cumque Paulus qui tantam apud Deum fiduciam obtinebat, hoc faciat, quanto magis hoc a nobis fieri necesse est? Quocirca sanctos viros etiam atque etiam obsecremus, ut pro nobis gratias agant, atque etiam ipsi pro nobis hoc invicem faciamus. Istud præsertim Sacerdotum munus est, utpote bonum omnium præstantissimum. Accedentes primum pro universo terrarum orbe, communibusque commodis gratias agimus: Nam etsi communia Dei beneficia sunt: tamen tu quoque in communi salutem es consecutus. Eoque nomine tum pro privata tua communem gratiarum actionem debes, tum pro communi privatam Deo laudem abs te offerri æquum fuerit. Etenim solem non tibi uni accendit, sed communiter omnibus, & tamen in parte totum habes. Nam quamvis ob communem omnium utilitatem tanta magnitudine procreatus sit: tamen tu solus tantum vides, quantum universi mortales videre queant. Ex quo fit ut tantam gratiarum actionem debeas, quantam universi. Ac te & pro communibus beneficiis gratias agere par est, & pro aliorum virtute. Multis enim etiam propter alios beneficiis afficimur. Etenim si vel decem soli justi in Sodomis inventi fuissent, non in eas quas pertulerunt calamitates incidissent. Quamobrem pro aliorum quoque apud Deum libertate ac fiducia gratias agamus. Siquidem prisca quoque lex hæc est, atque antiquitus in Ecclesia instituta. Sic Paulus etiam pro Romanis, pro Corinthiis, pro universo terrarum orbe gratias agit. Nec vero illud mihi dixeris: Hoc præclarum ac cum virtute conjunctum facinus meum non est. Quamvis enim tuum non sit, tamen gratias agere debes, quod membrum tuum tale sit. Quamquam etiam illud tuum facis, cum laudas & in coronarum partem ipse etiam venis, atque eamdem gratiam percipies.

12. *Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos.* Nihil gloriosius Ministro Christi, quam ab hominum carnalium judicio non pendere, & solum Dei judicium vereri, solo conscientiæ suæ testimonio fretum officium suum, & opus Domini implere. „ Inter verba laudantium, sive vituperantium, ad mentem semper recurrendum est, etsi in ea non invenitur bonum quod de nobis dicitur, magna tristitia generari debet. Et rursum si in ea non invenitur malum quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus lætitiam prosilire. Quid enim si homines laudent, & conscientia accuset? Aut quæ debet esse tristitia, si omnes accusent, & sola conscientia nos liberos demonstret? *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Job quoque dicit: *Ecce in cœlo testis meus.* Si ergo nobis est testis in cœlo, testis in corde, dimitte stultos foris loqui quod volunt. Quid aliud detrahentes faciunt, nisi in pulverem sufflant, atque in oculos suos terram excitant, ut unde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant? Vocandi tamen sunt etiam ipsi, tranquille admonendi, eisque satisfieri modis omnibus debet, scientes quid de eis Veritas dicit: *Ne forte scandalizemus eos.* Si autem satisfieri sibi ex veritate noluerint, habes consolationem quam in sancto Evangelio conspicias, quia cum Domino dictum fuisset: *Scis quia Pharisæi*

Bonæ conscientiæ testimonium contra detractiones & calumnias nos roborat.

S. Gregor. M. Epist. 45. lib. 5. ad Palladium Presbyterum de Monte Sina.

Job 16. 20.

Matt. 27.

„ *risæi audito hoc verbo scandalizati sunt?* respondit: *Sinite illos; cæci sunt,* „ *& duces cæcorum.*

S. August. in Psal. 149. n. 11. Psal. 2. 11.

Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. „ Verumtamen timendum est ne quisque apud seipsum fiat sibi placens, & quasi superbus de conscientia sua glorietur. Debet enim quisque *Cum tremore exsultare:* quia *donum est Dei unde exsultat, non meritum suum.* Etenim „ sunt multi sibi placentes, & justos se esse arbitrantes; & procedit adversus illos alia pagina dicens: *Quis gloriabitur castum se habere cor; aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato?* Est ergo *quidam modus in conscientia gloriandi, ut noveris fidem tuam esse sinceram, noveris esse spem tuam certam, noveris caritatem tuam esse sine simulatione. Sed quoniam multa sunt adhuc forte, quæ possunt offendere oculos Dei: lauda Deum qui tibi ista donavit, tunc perficiet quod donavit.* Pura autem conscientia non est sine simplicitate cordis & recta sinceraque intentione, omnis fictionis, simulationis & doli experte. Christiana simplicitas malas artes, duplicitatem, mendacium, æquivocationes, falsam sæculi sapientiam, carnis prudentiam & politicam aversatur. Unicum enim finem habet, Dei voluntatem & fruitionem; unam viam novit qua ad illum pervenitur, arctam viam Evangelii. Qui hoc modo apud homines conversatur, cœli civis est, domesticus Dei, exsul mundi. Tales Ministri Christi Jesu esse debent, exemplo Apostoli nostri. *In simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo.*

Proverb. 9. 20. De bona conscientia non gloriandum. Bonæ conscientiæ caracteres.

14. *Gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.* Gloria gregis bonus Pastor est: gloria Pastoris grex est sancte institutus. Frustra vero de sancto Pastore gloriantur, qui secundum Evangelii regulam ac disciplinam ab illo traditam & expositam non vivunt: immo vero gravior illos in die Domini manet damnatio: & sancti Pastores cum Christo sedebunt illis judicaturi. Sed & sæpe propter peccata populorum dantur eis Pastores & Rectores secundum cor eorum; tales (inquam) sub quibus grex patiatur famem & sitim; *non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.* „ Ita ergo nos geramus, & ita oremus, ne unquam nos divina indignatio fame ac siti verbi Dei condemnet; ne unquam auferatur a nobis qui nos verbo & opere instruat, „ qui in moribus & honestate, qui patientiæ ac mansuetudinis perfectum „ de se populis præstet exemplum. Si enim fecerimus malum in conspectu Domini, id est, si male egerimus, si voluntatem nostram & non „ Dei facimus, aufertur a nobis homo Dei, bonus & sanctus Pastor.

Bonos Pastores Deus populis aufert ob eorum peccata.

Amos 8. 11. Origenes Homil. 4. in lib. Judicum.

15. 16. 17. 18. *Volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam habeatis, &c. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me Est & Non?* Pastores metuere non debent ne levitatis notam incurrant mutando consilia, cum illa mutant ob majus Ecclesiæ bonum, ob salutem Animarum eorum curæ commissarum, ob negotia magis urgentia & Dei gloriam æque aut magis spectantia. Tenaces esse propositi decet, in promissis præstandis fideles, in regimine sacro uniformes, nisi aliud suadeat Dei Spiritus, cujus lumen, ductum, voluntatem non sequi nefas. „ Carnalis homo, inquit S. Chrysostomus, hoc est, qui præsentibus rebus affluxus est, ac perpetuo in iis „ versatur, a Spiritus operatione alienus est, quaslibet in oras proficisci „ ac vagari potest. At Spiritus Minister, quique ab eo, afflatur ac circumducitur, non potest ubique pro arbitrio suo, animique sententia se „ gerere (quippe quam Spiritus auctoritati addixerit, ut ex Spiritus nutu „ pen-

Mutare consilium non semper est levitatis, sed interdum prudentiæ, & officii.

S. Chrysost. Homil. 3.

„ pendeat.) Verum perinde illi accidit, ut si probus quispiam servus, qui „ ob herilia imperia quoquoversum distrahitur, nec sui juris atque arbi- „ trii est, ac ne tantillam quidem respirandi facultatem habet, conservis „ suis aliqua promittat; ac deinde, quia Domino aliter placeat, minime „ præstet quæ promiserat. Ita se gerebat S. Paulus. Paracleti, inquit, im- „ perio & edictis subjicior, & ad ipsius nutum agor. Hinc factum est ut „ venire ad vos nequiverim. Non enim Spiritui placuit. Id quod etiam „ in Actuum libro plerisque locis ipsi usu venit. Alio enim se conferre „ constituentem Spiritus alio proficisci jubebat. *Act. 16.*

18. 19. 20. *Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est & Non. Dei enim Filius Jesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.* Christus sigillum est & consummatio promissionum Dei, Prophetiarum omnium veritas, finis legis. Per illum Deus verax & fidelis in verbis suis agnitus est. Spiritus sanctus in Apostolis & in Ecclesia idem testimonium Jesu Christo Dei Filio perhibet. Falsum aliquid habere non potest Verbum Patris, quia immutabiliter sic se habet, ut se habet de quo est: & quicquid est in ea scientia de qua genitum est, & in ipso est: quod autem in ea non est, nec in ipso est. Hinc veritas, firmitas, invariabilitas religionis, fidei, & doctrinæ Evangelicæ, Apostolicæ, Ecclesiasticæ. *Regula fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis*, ait Tertullianus. *Communicamus cum Ecclesiis Apostolicis, quod nulli doctrina diversa, hoc est testimonium veritatis.... Constat omnem doctrinam, quæ cum Ecclesiis Apostolicis matricibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo accepit: omnem vero doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum, & Christi, & Dei.* In Ecclesiæ fide ac doctrina, in prædicatione Apostolica non magis invenitur *Est* & *Non*, quam in promissionibus Dei, quam in Prophetarum oraculis, quam in ipso Dei Filio Jesu Christo. Contra vero, *Est* & *Non*, mutabilitas, variatio, levitas, inconstantia, proprius hæresum caracter est. *Mentior si non etiam a regulis suis variant inter se, dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur quæ accepit; quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille qui tradidit. Agnoscit naturam suam & originis suæ morem, profectus rei. Idem licuit Valentinianis quod Valentino, idem Marcionitis quod Marcioni, de arbitrio suo fidem innovare. Denique penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum auctoribus suis dissentientes deprehenduntur.* In illorum doctrina invenitur *Est* & *Non*.

Unitas & invariabilitas veræ religionis & fidei caracter est: variatio caracter heresum.

S. August. lib. 15. De Trinit. cap. 14.

Tertullian. lib. De Virginibus velandis, c. 1. Idem lib. De Præscript. Hæret. c. 21.

Idem cap. 42. De Præscript.

21. 22. *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus: qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Deus in Christo confirmat ministros suos & Christianos omnes ne in fide, ejusque confessione unquam deficiant, ut in ejus prædicatione fideles sint & fortes. Nam & ipsæ columnæ spiritualis ædificii concuterentur, nisi Dei Spiritu firmarentur. *Confirmavit columnas ejus.* Ministros suos consecrat interius unctione Spiritus sancti. Os illorum aperit, linguam movet, verba format. *Non vos estis, qui loquimini*, inquit, *sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Sed & fidelium cor aperit, voluntatem subdit, fidem operatur & confirmat unctione gratiæ suæ. Spiritus sanctus veritatis Evangelicæ signaculum est per miracula & dona, quæ illi exterius conciliant auctoritatem & credibilitatem, per fiduciam prædicandi, per ma-

Psal. 74. 3.

Matt. 10. 20.

Quid præstet unctio Spiritus sancti Ecclesiæ Mini-

gna-

ſtris? Quid omnibus Chriſtianis? gnanimitatem, & virtutem, quam ejus Prædicatoribus inſpirat; per conſtantiam cum pace interiore conjunctam, & ex caritate profectam, qua Chriſtiani a Deo electi & in ejus regnum & gloriam prædeſtinati, in ea acquieſcunt & perſeverant. Unctione Spiritus ſancti conſecramur in baptiſmo ut Reges & Sacerdotes, ut Regis ſummi Dei hæredes, Chriſti autem coheredes; ut Sacerdotes, qui ſpiritales hoſtias, & corporis etiam noſtri hoſtiam viventem; quin etiam Chriſti corpus & ſanguinem cum Sacerdote intentione conjuncta, mentis affectu ac devotione offerre valeamus. Unde S. Petrus ſcribit: (1. Petri 2. 5. 9.) „ Et ipſi tamquam lapides vivi ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Jeſum Chriſtum..... Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta; ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen ſuum. *Et S. Joannes*: (Apocal. 5. 10.) „ Feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes. *Hinc Eccleſia in ſacroſancti Miſſæ Sacrificii Canone*: Pro quibus (*inquit*) tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis pro ſe, ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolumnitatis ſuæ, tibique reddunt vota ſua æterno Deo vivo & vero. (S. Leo Serm. 3. in anniverſario die aſſumptionis ſuæ.) *Itaque* Omnes in Chriſto regeneratos, crucis ſignum efficit reges, ſancti vero Spiritus unctio conſecrat Sacerdotes: ut præter iſtam ſpecialem noſtri Miniſterii ſervitutem, univerſi ſpiritales Chriſtiani agnoſcant ſe regii generis & Sacerdotalis officii eſſe conſortes. Quid enim tam regium quam ſubditum Deo animum corporis eſſe rectorem? Et quid tam Sacerdotale, quam vovere Domino conſcientiam puram, & immaculatas pietatis hoſtias de altari cordis offerre? (S. Ambroſius lib. 1. De Spiritu ſancto, c. 6.) *Signati ſumus a Deo Spiritu ſancto in Baptiſmo*. Sicut enim in Chriſto morimur, ut renaſcamur; ita etiam Spiritu ſignamur, ut ſplendorem atque imaginem ejus, & gratiam tenere poſſimus: Quod eſt utique ſpiritale ſignaculum. Nam etſi ſpecie ſignemur in corpore, veritate tamen in corde ſignamur; ut Spiritus ſanctus exprimat in nobis imaginis cœleſtis effigiem. Gratiam & caritatem per Spiritum ſanctum in cordibus noſtris diffuſam in finem uſque cuſtodiamus. Vigilemus, oremus, in bonis operibus perſeveremus, ne pretioſum illum theſaurum, quem in vaſis fictilibus habemus, inimicus ſalutis noſtræ deprædetur. Si enim pignus illud æternæ gloriæ a Deo nobis promiſſæ cœleſti ſponſori in fine vitæ noſtræ repræſentemus, æternam vitam, ac gloriam nobis reddet qui fidelis, verax, & juſtus eſt.

23. *Ego autem teſtem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis non veni ultra Corinthum*. (Prudentia Paſtoralis in regimine animarum, & punitione vitiorum.) Ex his Apoſtoli verbis diſcimus, Paſtores & Rectores animarum exiſtimationem ſuam apud ſubditos ſervare debere, ne ſpiritalis fructus regiminis amittatur, & ſalus eorum in diſcrimen adducatur. Tanti rem eſſe momenti, ut juramentum ea de cauſa adhibere liceat ad pravas ſuſpiciones eluendas, cum alia media non ſuppetunt. Secundo, caracterem eſſe prudentiæ Paſtoralis & Apoſtolicæ vitare neceſſitatem & occaſionem exercendæ ſeveritatis in peccatores. Tertio, Utile eſſe, immo neceſſarium, tempus emendationis tribuere & protrahere lapſis in peccata, prius quam in ipſos diſciplinæ ſeveritas diſtringatur. Quarto, Tolerandos eſſe imperfectos; minas ſæpius intentandas, quam pœnas infligendas; multa diſſimulanda & condonanda ad ſalutem animarum promovendam, ne exacerbati nimia ſeveritate ſubditi deteriores fiant. Ita ſe geſſit S. Auguſtinus erga Sanctimoniales ſuas. (S. Auguſt. Epiſt. 211. alias 109. Ad Sanctimoniales.) „ Sicut (*inquit*) parata eſt ſeveritas peccata quæ invenerit, vindicare: ita non vult caritas quod vindicet invenire.

„ nire. Hæc caussa fecit ut ad vos non venirem, cum meam præsentiam „ quæreretis, non ad pacis vestræ gaudium, sed ad dissensionis vestræ augmentum. Quomodo enim contemnerem & impunitum relinquerem, si „ & me præsente tantus vester tumultus exsisteret, quantus me absente „ etsi oculos meos latuit, tamen aures meas vestris vocibus verberavit? Nam „ fortassis etiam major esset vestra seditio in præsentia mea, cum necesse „ esset vobis non concedi, quæ in perniciosissimum exemplum, contra sa„ nam disciplinam, quod vobis non expedit, petebatis: ac sic quales non volo „ invenirem vos, & ipse invenirer a vobis qualem non volebatis. Cum er„ go scribat Apostolus ad Corinthios, *Parcens vobis nondum veni Corinthum,* „ *non quia dominamur fidei vestræ, sed cooperatores sumus gaudii vestri:* hoc „ ego etiam dico vobis; quia parcens vobis non ad vos veni. Elegi non „ ut exhiberem faciem meam vobis, sed effunderem cor meum Deo pro „ vobis, & caussam magni periculi vestri non apud vos verbis, sed apud „ Deum lachrymis agerem.

24. *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.* Fidei populi Christiani dominari volunt Pastores, qui solam auctoritatem, non doctrinam & exhortationem in sacro regimine adhibent: qui fidem illius verbo suo, non verbo Dei subjici volunt: qui arbitrium suum, affectus suos, privatasque utilitates, non Dei gloriam, non Ecclesiæ bonum, & animarum salutem consectantur. Solus, qui fidei auctor est, Deus, jus habet mentes in captivitatem redigendi sub jugo fidei. Solus ille jus habet dominandi animabus, qui omnipotentia sua illas creavit, lumine suo illas dirigit, & gratia sua illas sanctificat. Caritate serviente, non potestate dominante se felicem Pastor animarum existimet. *Summus locus bene regitur,* inquit S. Gregorius M. *cum is qui præest, vitiis potius quam fratribus dominatur. Cunctos quippe natura æquales genuit: ut autem alii ad regendum aliis committantur, non eos natura, sed culpa postponit. Vitiis ergo se debent Rectores erigere, quorum & causa præferuntur: & cum delinquentes corrigunt, sollicite attendant, ut per disciplinam culpas quidem jure potestatis feriant, sed per humilitatis custodiam æquales se ipsis fratribus qui corriguntur, agnoscant. Quamvis plerumque etiam dignum est, ut eosdem quos corrigimus, tacita nobis cogitatione præferamus. Illorum namque per nos vitia disciplinæ rigore feriuntur: in his vero quæ ipsi committimus, ne verbi quidem ab aliquo invectione laceramur. Tanto ergo apud Dominum obligatiores sumus, quanto apud homines inulte peccamus. Disciplina autem nostra subditos tanto divino judicio liberiores reddit, quanto hic eorum culpa sine vindicta non deserit. Servanda itaque est & in corde humilitas, & in opere disciplina.*

Pastoralis cura servitus est, non dominatio.

S. Gregorius, lib. 26. Moral. in Job cap. 19.

C A P U T II.

Sensus Litteralis.

1. 2. *Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.* Decrevi ad vos tam cito non venire ac proposueram, sed tantisper differendum censui, ne secundus meus ad vos adventus mœrorem vobis afferret: quod futurum erat, si prius advenisset quam resipuissent. Verbis enim severioribus in eos animadvertere compulsus fuisset. *Si*

enim

enim ego contristo vos : & quis est qui me lætificet , nisi qui contristatur ex me? Si vos mœrore afficio, quis vestrum me consolabitur & exhilarabit? Nemo sane; cum ab iis qui tristitia sunt confecti solatium & gaudii caussa frustra expectetur.

3. *Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere : confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrum est.* Et hoc ipsum vobis scribere satius duxi, ut per litteras adhibitum remedium mihi lætitiam conciliet de emendatione vestra. Si enim ad vos nondum emendatos venissem, & severiore erga vos disciplina uti necesse fuisset, occasione vestri vehementer doluissem, qui mihi gaudii materiam probis sanctisque moribus præbere debetis. Gaudere autem cupio de vobis, confidens quod gaudii mei vos quoque participes eritis, ut qui nostra vestra esse ducatis. Inter Magistrum enim & discipulos charissimos tristitiæ & gaudii communem sensum esse decet.

Illud, *Super tristitiam*, in Græco Textu, & Syriaca Versione non habetur, nec a Græcis Commentatoribus attingitur. Sumptum videtur & huc intrusum ex *Epist. ad Philipp.* 2. 28.

4. *Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas : non ut contristemini : sed ut sciatis quam caritatem habeam abundantius in vobis.* Ex vehementi dolore & cordis coarctatione & anxietate, cum multis lacrymis doloris mei testibus scripsi vobis priorem Epistolam, non intendens tristitiam vestram, sed emendationem : & ut intelligeretis quanta vos caritate complector, quos in Christo Jesu per Evangelium genui.

5. *Si quis autem contristavit, non me contristavit : sed ex parte, ut non onerem omnes vos.* Si quis meæ tristitiæ auctor fuit, scilicet Incestuosus ille, non me solum tristitia affecit, sed vos omnes aliquo modo : quod dico ne singulos vestrum accusare videar, quasi non & ipsi de illius flagitio dolueritis. Accusatio est quædam oneris impositio, sicut & prophetarum objurgationes & minæ vocantur *Onus*. Vel, Non totus cœtus vester mœstitia me affecit, o Corinthii, sed quidam; cum multi vestrum mihi solatii & gaudii caussa essent moribus nomine Christiano dignis. Absit enim ut omnes accusem. Vel, Dixi, *Ex parte*, non quod vobis minorem tristitiam attulerit illius crimen quam mihi, sed ne illius facinus, quod pœnitentia eluere cœpit, exaggerare videar, & ut cum eo indulgentius agam, leniori verbo utor. Incestum Corinthium omnes Paulo jubente ut execrabilem aversati erant. Ne igitur rursus contraria jussi, nempe ut recipiant ipsum, eique condonent, scandalum patiantur Pauli nomine, tamquam inconstantis, eos participes facit condonationis & indulgentiæ.

S. Chrysost. Hom. 4.

Theophylact.

6. 7. *Sufficit illi qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit a pluribus.* Ejusmodi homini ad satisfaciendum Ecclesiæ, ad exemplum ceterorum, ad curationem vulneris, sufficit increpatio, censura, confusio publica & pœna quam subiit ab Ecclesiæ communione separatus & satanæ traditus, atque ab omnibus cum execratione devitatus. *Ita ut e contrario magis donetis, & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est.* Ita ut potius clementia & indulgentia erga illum utamini, condonando ac remittendo quicquid ei pœnæ subeundæ reliquum est, & quod ab illo plenioris & accuratioris satisfactionis nomine exigere jure possetis: & consolemini, recipiendo in gremium Ecclesiæ, & ad Sacramentorum participationem : ne forte immodico mœrore obrutus, spem salutis abjiciat, & totum se mundo & carnalibus voluptatibus dedat; ne forte etiam tristitia vehementiore confectus moriatur. Unus ex antiquis Tertullianus in Montani lapsus hæresim, negat illum, de quo hic scribit Apostolus, peccatorem, esse incestum illum Corinthium novercæ maritum, de quo in priori

Tertullian. lib. De Pudicit. cap. 13. *& seq. Origenes Hom.* 1. *in Psal.* 37.

priori Epiſtola; ne fateri cogatur mœchos ad Pœnitentiam ab Eccleſia recipiendos eſſe, quod Apoſtoli noſtri doctrina & exemplum invicte probant. De eodem hic & in priore Epiſtola agi diſerte teſtantur Patres & Interpretes univerſi.

S. Pacianus Epiſt. ad Sympronian. S. Ambroſ. lib. 1. De Pœnit. cap. 17. S. Auguſt. lib. 3. Contra Epiſtolam Parmeniani, c. 1. S. Gregor. M. lib. 33. Moral. cap. 8. &c.

§. 9. *Propter quod obſecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.* Obſecro vos ut caritatem, quam in animo vos habere exiſtimo, in illum facto oſtendatis, eum ad pacem Eccleſiæ, & communionem precum ac Sacramentorum recipiendo publico conſenſu ac Decreto totius fraternitatis. Eccleſiæ Corinthiæ Paſtores, quos ſibi adjunxerat ad ferendam ſententiam excommunicationis in inceſtum, * ad Abſolutionem & Indulgentiam tribuendam delegat. Cum autem imperandi jus haberet, tamquam Judex & Apoſtolus, ut eum reciperent; orat tamen ceu Patronus & Advocatus, ut illorum animos deliniat, & ad commiſerationem excitet. Ceterum auctoritatem Apoſtolicam nimium non deprimit, ſed preces ſuas vim habere juſſionis ſignificat. *Ideo enim & ſcripſi, ut cognoſcam experimentum veſtrum, an in omnibus obedientes ſitis.* Ideo ad vos ſcripſeram de illo excommunicando, non ad oſtentationem poteſtatis, ſed ut probarem an mihi Apoſtolo veſtro & Patri in Chriſto ſitis in omnibus obedientes. Nam ſi in re tam gravi, qualis eſt hominis apud vos ſpectabilis, vobiſque dilecti ſegregatio, & execratio, obedientes mandato meo fuiſtis; non dubitaverim quin mihi multo lubentius ac promptius obediatis, uniendo membrum abſciſſum corpori, conjungendo gregi ovem ſegregatam, fratrem pœnitentem & emendatum recipiendo, fovendo, conſolando.

** 1. Cor. 5. 4.*

10. *Cui autem donaſtis, & ego: nam & ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos in perſona Chriſti.* Cui autem pœnas delicto debitas remiſeritis & condonaveritis, & ego condono vobiſcum tamquam animo præſens, ſicut in illo ſatanæ tradendo fueram. Nam & ego, ſi qua utor indulgentia, ſi quid condono inſigni peccatori criminis pœnitenti, propter ejus ſalutem, quam optare & procurare debetis, ut fratris, ut membri ejuſdem corporis; propter Eccleſiæ bonum, propter ædificationem veſtram condono, ut exemplo meo diſcatis ſeveritatem lenitate temperare erga peccatores Pœnitentes. Hanc porro indulgentiam concedo, auctoritate Chriſti, cujus perſonam gero, qui docuit ac declaravit, quicquid nos in terris ſolverimus, id fore ſolutum in cœlis. Vel, *ſi quid donavi, propter vos*, id eſt, vobis per Titum & Timotheum rogantibus ut peccatori pœnitenti condonarem ac remitterem quod ſupererat pœnæ luendæ. Et ne quis exiſtimaret eum propter gratiam hominum juſtitiæ curam negligere, ſubjunxit, *In perſona Chriſti*, hoc eſt, tamquam intuente Chriſto, & quod fit gratum ac ratum habente. Ex his auctoritas Indulgentias concedendi Eccleſiæ a Chriſto conceſſa, & Apoſtolis, eorumque Succeſſoribus collata confirmatur.

Auctoritas indulgentias concedendi a Chriſto Apoſtolis conceſſa.

** 1. Cor. 4. 5.*

Matth. 18.

Theodoret.

11. *Ut non circumveniamur a ſatana: non enim ignoramus cogitationes ejus.* Utendum autem indulgentia eſt erga peccatorem pœnitentem, ne diabolus occaſione nimiæ ſeveritatis noſtræ illum rapiat & in ſuam poſſeſſionem vindicet; quod Eccleſiæ commune damnum eſt, cum ſic imminuatur gregis Chriſti numerus. Eleganter autem *circumventionis* nomen adhibet Apoſtolus: *Non enim ad ſe pertinentia ſatanas accipit, verum & noſtra rapit, ac maxime per methodum noſtram, id eſt, per pœnitentiam immoderatam.* Vel, Ne occupemur & decipiamur a Satana ſpecie boni nobis illudente: Non enim ignoramus ejus artes, conſilia, & prava molimina, quibus nimiam

Theophylact.

miam severitatem disciplinæ in perniciem animarum convertit, illas in desperationem pertrahens.

Troas urbs & regio Asiæ Minoris, olim pars Phrygię, ipsa est quam Stephanus Byzantius Trojam vocat, quæ, ut ait, prius Idæa, postea Teucris, deinde Troja, deinde Troas. S. Pauli eam in urbem profectionem duplicem ab ea distinctam de qua hic scribit, ejusque inibi Prędicationem commemorat S. Lucas. *Act. cap. 16. 8. & 9. & cap. 20.* De hujus porro loci interpretatione vide *S. Hieron. Epist. 105. ad Hedibiam Q. 11. Theodoret. Primasium, Sedulium in Comment.*

12. 13. *Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam.* Cum venissem Troadem ad Evangelium Christi prædicandum, & aditus patens ac magnus mihi datus esset Domino operante, id est, spes magna esset nascentis fidei, & in Domino succrescentis, & jam plurimi credidissent Deo prædicationem meam per miracula confirmanti; animo non conquievi, eo quod non invenerim Titum fratrem & Coadjutorem meum in negotio Evangelii, Corintho reversum, cujus relatione certior fierem de statu Ecclesiæ vestræ. Adeo me rerum vestrarum sollicitum faciebat charitas qua vos complector. Sed rebus constitutis quæ ad illius Ecclesiæ ædificationem & incrementum erant necessariæ, profectus sum in Macedoniam, ut propior essem Tito, & eum ad me vocarem. Confer cum cap. 8. hujus Epistolæ vers. 16.

14. *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.* Deo autem gratias ago, qui nos semper triumphare facit per Christum in omni loco de erroribus & persecutionibus. θριαμβεύειν hic usurpat Paulus Hebraizans pro *triumphare facit*, sicut βασιλεύειν pro *facere ut quis regnet*, 1. *Reg.* 8. 22. & 12. 1. & 15. 35. & μεταναστεύσαι, *emigrabit*, pro *emigrare faciet*, Psal. 51. 7. & *Spiritus postulat*, id est, *facit ut postulemus*, Rom. 8. 26. Versio Arabica: *Deo autem gratia, qui celebres nos reddit semper in caritate Christi.* S. Chrysostomus: *Qui semper triumphat nos*, hoc est, qui nos semper *illustres ac splendidos reddit*. „ Nam quod dedecoris speciem habet, nimirum quovis „ tempore vexari atque exagitari, hoc nos summo honori ducimus. Eodem modo exponunt Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius. Vel, *triumphat nos*, id est, *Triumphum per nos agit*, quæ est explicatio S. Hieronymi. *Prius ergo quam venisset Titus* (inquit) *multa perpessus, agit gratias Deo in Christo Jesu, quem Gentibus prædicabat, quod dignum se elegerit in quo ageret triumphum Filii sui. Triumphus Dei est passio Martyrum, pro Christi nomine cruoris effusio, & inter tormenta lætitia. Cum enim quis viderit tanta perseverantia stare Martyres atque torqueri, & in suis cruciatibus gloriari; odor notitiæ Dei disseminatur in Gentes, & subit tacita cogitatio quod nisi verum esset Evangelium, numquam sanguine defenderetur. Neque enim delicata & divitiis studens ac secura confessio est, sed in carceribus, in plagis, in persecutionibus, in fame, in nuditate, & siti. Hic triumphus est Dei, Apostolorumque victoria.* „ Eumdem sensum attigit Ambrosiaster. Hoc „ est (inquit) Deum per Apostolos triumphare in Christo, victores illos „ facere in fide Christi; ut calcata perfidia, trophæum habeat fides; dum ex „ perfidis fiunt fideles, & malevoli non proficiunt in persequendo credentes. Pergit Apostolus: *Et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.* Et sui notitiam velut suavissimum odorem, per me & cooperatores meos in Evangelio quaquaversum diffundit. Præsentem Dei cognitionem appellat *odorem notitiæ* ejus, docens quod ea sit perfectæ cognitionis parva pars: Nunc enim videmus per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc quod sit Deus scimus, non autem quæ sit ejus natura: & quod, tametsi nunc lateat, aliquando apparebit, instar suffitus, qui sæpe in aliquo cubiculo igni admotus, etiam foras suavem odorem emittit. Qui autem sunt ejus participes, illum quidem non vident, odore tamen fruuntur.

S. Chrysost. Homil. 5. Theodoret. in Comment.

15. 16.

15. 16. *Quia Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt.* Quamvis fidem Christi non omnes recipiant, nos tamen instar fragrantis unguenti, famam nominis ejus ac Evangelii, velut bonum ac suavem odorem, Deoque gratissimum diffundimus apud omnes, tum apud eos qui credunt & salvi fiunt, tum apud eos qui credere nolentes pereunt. *Aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitæ in vitam.* Aliis, scilicet malis ac reprobis, Evangelii Prædicatio & fama nominis Christi quam ubique spargimus, odor lethalis est, mortem æternam illis afferens, non ex se, sed illorum vitio & incredulitate, propter quam annuntiatæ sibi veritati contradicentes ac resistentes gravius condemnantur; aliis autem, scilicet electis, odor vitalis & salutaris, vitam æternam pariens & beatam immortalitatem. „ Nos quidem, inquit Apostolus, bonum odorem omnibus præbemus: sed non omnes qui sunt ejus participes, salutem assequuntur. Male enim affectis oculis lux est noxia & infesta: & sol tamen non affert incommodum. Ferunt etiam vultures fugere unguenti fragrantiam: unguentum tamen suavem ex se odorem efflat, etiamsi id vultures refugiant. Ita etiam salutaris Prædicatio iis quidem qui credunt salutem conciliat; iis vero qui non credunt affert exitium. *Et ad hæc quis tam * idoneus?* Quotusquisque e Ministris & Prædicatoribus Evangelii est idoneus ad hæc, quæ dico, præstanda? Ut scilicet sit bonus odor Christi in omni loco? Quis reipsa talem se probat puritate prædicationis & conversationis? Quasi diceret: Hæc autem non nos ipsi facimus, sed per nos gratia Spiritus sancti. Nos enim ne hoc quidem Ministerio nos dignos existimamus; sed Deus gratia sua nos fecit idoneos Ministros Novi Testamenti.

Theodoret.

* Vox, *tam*, abest a Græco textu & Syriaca Versione, eamque in Latina Versione prætermittunt S. Augustinus, Ambrosiaster, & Sedulius.

17. *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Non enim sumus plerisque similes adulterantibus & corrumpentibus verbum Dei falsæ doctrinæ, suorumque phantasmatum admixtione, & Evangelii prædicatione ad quæstum & temporalia commoda abutentibus. Major est energia Græcæ vocis καπηλεύοντες, quam Latinæ *adulterantes*: significat enim, *Cauponantes*, id est, instar cauponum vinum aqua miscentium turpis lucri causa. *Hoc est enim cauponari, cum quis vinum adulterat, cum quis pecunia id vendit, quod gratis dare debebat. Hoc enim loco & de quæstu eos lepide perstringere videtur, & rursus id quod dixi, significare, nempe quod sua illi divinis admisceant. Quod etiam Isaias in hæc verba objiciebat,* „ Caupones tui vinum aqua miscent. " *Nam etsi de vino hoc dictum sit, non tamen aberrarit, qui de doctrina hoc quoque intellexerit. At non nos,* inquit, *ad hunc modum: sed qualia nostræ fidei commissa sunt, talia quoque ea præbemus, doctrinam meram propinantes.* Unde subjungit: *Sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Sed verbum Dei ut sinceri Doctores & Prædicatores annuntiamus, nihil admiscentes alienum, sed prout illud a Deo accepimus; in conspectu Dei, id est, Deum testem ac judicem præ oculis habentes, eique, non hominibus placere studentes. Denique Christi nomine prædicamus ac auctoritate, tamquam ejus legati ac Ministri.

S. Chrysost. Homil. 5.

Isai. 1. 22. secundum Versionem Septuaginta Interpretum.

CAPUT II.

Sensus Moralis.

1. 2. *STatui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos. Si enim ego contristavi vos, & quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?* Pastores qui solam Dei gloriam & animarum salutem præ oculis habent, parcunt infirmis exemplo Apostoli; vitant occasiones severiorum correptionum, cum infructuosas fore prævident spectatis personarum & temporum circumstantiis; illos mœrore nusquam afficiunt, nisi id necesse sit ad eorum emendationem: noverunt remedia, quamvis ex se salutaria, obesse magis quam prodesse, cum intempestive a Medicis imperitis vel imprudentibus adhibentur. Non ita se gerunt Pastores hypocritæ & superbi, qui in Ecclesia dominari, & Clero ac populo præesse magis amant quam prodesse; timeri magis curant quam amari. *Recedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere.* „ *Talis est* vox superborum Magistrorum, ait S. Hieronymus; qui pecus quod crassum est, „ de grege assumunt; & quod debile, projiciunt; quod infirmum, non consolidant; & quod ægrotum non sanant. Recedite, *inquiunt*, polluti, recedite, abite, nolite nos tangere, nolite in aliquo nobis communicare: „ insanabilia sunt vulnera vestra, & incurabiles plagæ: non estis digni „ communione Christiana, ut ultra in vobis inhabitet Spiritus sanctus. Facies Domini dividit vos ac respuit, nec addet ultra ut recipiat: quia facies Sacerdotum vestrorum non erubuistis, nec Seniorum vestrorum admonitionem mansuete suscepistis. Talis loquela non illuminat cæcum, „ non sanat ægrotum, non curat infirmum: sed magis occidit, atque in „ desperationem periclitantem mittit. Boni etenim Rectores ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes, magis per humilitatis & mansuetudinis lenimentum student peccantes ab erroris laqueo eruere; quam per austeritatem in foveam perditionis nutantes propellere. Unde & Doctor Gentium qualiter subditis suis præfuerit, ostendit, dicens: „ *Factus sum* infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnia omnibus factus sum, ut „ omnes facerem salvos. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Debet Rector esse bene agentibus per humilitatem socius; contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus: ut „ & bonis in nullo se præferat; & cum pravorum culpa exigit, potestatem protinus sui prioratus agnoscat: quatenus & honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus deputet, & erga subditos jura rectitudinis non exercere formidet. Nam liquet quod omnes homines natura æquales sunt geniti, sed variante meritorum ordine, alios aliis culpa „ postponit. Ipsa autem diversitas accessit ex vitio, divino judicio dispensante: ut quia omnis homo æque stare non valet, alter regatur ab altero. Unde cuncti qui præsunt, non in se potestatem debent ordinis pensare, sed æqualitatem conditionis: nec præesse hominibus se gaudeant, sed prodesse. Antiqui enim Patres nostri, non reges hominum, sed Pastores pecorum fuisse memorantur. Et Noe Dominus dixit: *Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ.* Quorum videlicet terror „ ac tremor esse super animalia terræ præcipitur, profecto esse super homines prohibetur. Homo quippe brutis animalibus, non hominibus ceteris natura prælatus est. Et idcirco dicitur ei, ut ab animalibus, &

„ non

Margin notes: Correptionum remedia intempestive non adhibenda a Pastoribus. — *Lamentat. Jerem. 4. 15. S. Hieron. in Commentar. ejusdem loci.* — *1. Cor. 9. 22. 2. Cor. 11. 29.* — *S. Gregorius in Pastorali.*

„ non ab hominibus timeatur: quia contra naturam superbire est, ab æ-
„ quali velle timeri. Et tamen necesse est ut Rectores a subditis timeantur,
„ quando ab eis Deum minime timeri deprehendunt: ut humana saltem
„ formidine peccare metuant, qui judicia divina non formidant.

3. *Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est.* Nulla res majori mœrore Pastoris animum afficere debet, quam remissio & solutio disciplinæ apud subditos, quam illorum peccata & impœnitentia. Nulla res majus gaudium illi afferre, quam illorum emendatio & profectus. Mœroris occasiones timere debet, gaudii occasiones optare, non ob suum commodum, sed ob spiritualem illorum utilitatem. Timeat Pastor ne oves mœrore afficere compellatur duris correptionibus & severiore disciplina. Caveant oves ne Pastorem mœrore afficiant pravis moribus & inordinata conversatione. Alioquin merito illis dicent Pastores cum sancto Augustino in mœstitia cordis sui; *Non sic plantavimus & rigavimus hortum Dominicum in vobis, ut spinas metamus istas ex vobis.*

Pastoralis caritas.

S. August. Epist. 211. alias 109.

4. *Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas; non ut contristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.* Mercenarius solutam disciplinam, corruptos subditorum mores, tranquillo corde, siccis oculis videt: bonus Pastor vulnerato corde, oculis in lacrymas liquescentibus vitia subditorum intuetur, & de malo Ecclesiæ vel Congregationis sibi commissæ statu angitur, ingemiscit, uberes amarasque lachrymas effundit, sinceræ caritatis suæ erga animas Christi sanguine redemptas, & curæ suæ creditas, indices. Ita se gesserunt Prophetæ & Apostoli super quos velut fundamenta superædificati sumus. Ita se gesserunt sancti Pontifices & Episcopi. Unum audire juvat S. Cyprianum. „ Lacrymis, *inquit*, magis quam verbis opus est, ad ex-
„ primendum dolorem, quo corporis nostri plaga deflenda est. Quis enim
„ sic durus ac ferreus, quis sic fraternæ caritatis oblitus; qui inter suo-
„ rum multiformes ruinas, & lugubres ac multo squalore deformes reli-
„ quias constitutus, siccos oculos tenere prævaleat, nec erumpente sta-
„ tim fletu, prius gemitus suos lacrymis quam voce depromat? Doleo,
„ fratres, doleo vobiscum; nec mihi ad leniendos dolores meos integritas
„ propria, & sanitas privata blanditur; quando plus Pastor in gregis sui
„ vulnere vulneretur. Cum singulis pectus meum copulo, mœroris & fu-
„ neris pondera luctuosa participo. Cum plangentibus plango: cum deflen-
„ tibus defleo: cum jacentibus jacere me credo. Jaculis illis grassantis ini-
„ mici mea simul membra percussa sunt, sævientes gladii per mea viscera
„ transierunt. Immunis & liber a persecutionis incursu fuisse non potest a-
„ nimus. In prostratis fratribus & me prostravit affectus. Dolere denique debent Pastores, exemplo S. Pauli, cum severioribus correptionibus & rigore disciplinæ uti necesse est ad salutem subditorum. Cum Epistolam scriberem, inquit, dolebam & angebar, non hoc tantum nomine quod peccassetis, sed etiam quod vobis mœrorem afferre cogeret. Verum hoc quoque ipsum ab amore in me vestro proficiscebatur: non secus ac si quis filium in primis charum habeat, qui sanie laboret, eumque secare atque urere cogatur, utroque nomine doleat, tum quod is æger sit, tum quod eum secare necesse habeat. Ac proinde id quod mei in vos odii signum esse existimatis, magni amoris argumentum est.

S. Cyprian. De Lapsis.

S. Chrysost. Hom. 4.

6. 7. 10. *Sufficit illi qui ejusmodi est, objurgatio hæc quæ fit a pluribus: ita ut e contrario magis donetis, & consolemini, ne forte abundatiori tristi-*

„ bemus: sed dolere cum dolentibus, &c. cum flentibus flere, & eos quan-
„ tum possumus, & solatio nostræ dilectionis erigere: nec adeo immites ad
„ eorum Pœnitentiam refundendam, nec iterum soluti & faciles ad com-
„ municationem temere laxandam. Jacet ecce saucius frater ab adversario
„ in acie vulneratus. Inde diabolus conatur occidere quem vulneravit; hinc
„ Christus hortatur ne in totum pereat quem redemit. Cui de duobus assi-
„ stimus, in cujus partibus stamus? Utrum-ne diabolo favemus ut perimat:
„ & semianimen fratrem jacentem, sicut in Evangelio Sacerdos & Levi-
„ tes præterimus? An vero ut Sacerdotes Dei & Christi, quod Christus
„ & docuit & fecit imitantes, vulneratum de adversarii faucibus rapimus
„ ut curatum Deo judici reservemus?

Ut non circumveniamur a Satana: non enim ignoramus cogitationes ejus.

Peccatores falsa Pœnitentia circumvenit diabolus. *S. Chrysost. Hom. 4.*

„ Multos circumvenit Satanas falsa Pœnitentia. Complures enim peccata „ sua deflere se ajunt, at interim nil magni operantur. Jejunant quidem „ ac vestes asperas gestant: ceterum majori pecuniarum cupiditate flagrant „ quam caupones; ira magis corripiuntur quam feræ: obtrectatione magis „ quam alii laudationibus delectantur. Pœnitentiæ larva atque umbra ista „ sunt, non pœnitentia. Ad hujusmodi homines dirigenda est Apostolica hæc adhortatio. *Videte ne circumveniamur a Satana, &c.* Alios quippe per „ peccata, alios per Pœnitentiam, alios alio modo perdit; dum eos nul- „ lum ex pœnitentia fructum percipere sinit. Nam cum quibusdam recta „ atque aperta via perniciem afferre nequit, alteram viam init, sicque se „ comparat ut labores quidem augeat, fructus autem adimat; ipsisque per- „ suadeat ut tamquam omni ex parte officio perfuncti, reliqua negligant." Non jejunium solum, non cilicium & cinis dumtaxat veram Pœnitentiam faciunt, sed cordis maxime compunctio, vitæ mutatio, humiliatio, condonatio injuriarum, uberes eleemosynæ. „ Non solo jejunio David Rex, „ Pœnitentium exemplar, peccatum expiavit; sed per humilitatem, per „ cordis contritionem, per animæ compunctionem; dum etiam cavet ne in „ eadem relabatur; dum peccati memoriam numquam abjicit; dum irruen- „ tes omnes calamitates grato fert animo; dum iis a quibus molestia affici-

2. Reg. 16.

„ tur, parcit; dum eos qui ipsi insidias parant, non ulciscitur, immo ul- „ tionem prohibet. Cura igitur ut idem facias. Si quis te convitiis insectetur, „ ne exasperetis, sed ingemiscas, non ob illatam tibi contumeliam, sed ob „ peccatum, quod te in ignominiam conjecit. Cum peccaveris, ingemisce, „ non quod pœnas daturus sis (nihil enim hoc est) sed quod Dominum tuum „ offenderis tam benignum, tam te amantem, tam denique erga salutem tuam „ affectum, ut Filium quoque suum propter te tradiderit. Ingemisce ergo assi- „ due, non secus ac si quis amisso filio unice charo in luctu verseturs. Cor scin- „ de nec extolli sine vel inflari. Omnia adhibe remedia, quibus animæ tuæ „ vulnera sanentur, humilitatem nempe, confessionem, injuriarum oblivio- „ nem, gratiarum actionem in rebus adversis & incommodis, misericordiam „ in juvandis tam pecunia quam studio atque officio proximis, firmas denique „ ac robustas preces. Sic Vidua judicis illius immanis animum mitigavit.

Luc. 18.

„ Quod si illa iniquum, quanto magis tu benignum ac mansuetum?

Justi semper sunt bonus odor Christi, non minus in rebus adversis, quam in prosperis.

14. 15. 16. *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco: Quia Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt: Aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus?* Carnales homines in rebus adversis de sorte sua & fœlicitate conqueruntur: ingemiscunt, impatientes sunt, adversus Deum quan-

quandoque murmurant. Spiritales e contra se beatos existimant quod per afflictiones & cruces probentur, & conformes fiant patiendo Christo Jesu Domino, Salvatori & Capiti nostro. Afflicti, humiliati, vexati, gaudent, gloriantur, triumphant, Deo gratias agunt, qui probat illos, & facit dignos se. Humiliter agnoscunt victoriam suam, fortitudinem, patientiam, & quicquid boni in ipsis est, quicquid bene agendo, vel patiendo merentur, esse a Deo per Jesum Christum, non aliquoties, sed semper; idque gratiarum actione sanctissime contestantur. Non minus autem patiendo adversa quæque ob Dei gloriam, quam bona operando, odorem notitiæ Christi ubique diffundunt; ut omnes currant in odorem unguentorum ejus. Res enim odoriferæ si conterantur, vehementius olent, & suavis odoris fragrantiam longius latiusque spargunt. *Cœpit persecutionem pati odor Sanctorum: sed quomodo ampullæ unguentorum, quanto magis frangebantur, tanto amplius odor diffundebatur.* Cantic. 1. S. August. Serm. 273. alias de Diversis 101.

Christi bonus odor sumus Deo, &c. Non soli Christi Ministri, sed Christiani quilibet, unctione Christi in baptismo per Spiritum sanctum delibuti, Christi bonus odor in omni loco esse debent, virtutum omnium, bonorum operum, & sanctorum exemplorum fragrantia. Qui per Christi gratiam bene utuntur divini verbi prædicatione, piorum librorum lectione, Pastorum & Superiorum correptionibus, bonis piorum exemplis, hinc subsidia recipiunt ad vitam & salutem: qui vero prava voluntate prædicationi & salutaribus Ministrorum Christi monitis & correptionibus resistunt, bonis invident, ad sancta exempla non attendunt, quin etiam pios irridere, & obtrectationibus suis vel calumniis proscindere non dubitant; inde necantur, & vitæ odorem in odorem mortis convertunt: *Aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam.* Bonum illum Christi odorem præsentiebat Propheta dicens: *Myrrha & gutta & casia a vestimentis tuis.* Vestimenta Christi sunt Sancti ejus, electi ejus, tota Ecclesia ejus, quam sibi sicut vestem exhibet, *sine macula & ruga*: propter maculam abluens in sanguine; propter rugam extendens in cruce. Inde bonus odor, qui significatur nominatis quibusdam aromatibus. Audi Paulum illum minimum, fimbriam de vestimento quod tetigit mulier in fluxu sanguinis, & sanata est; audi illum dicentem, *Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt.* Non dixit, Bonus odor in iis qui salvi fiunt, & malus odor in iis qui pereunt; sed quod ad nos attinet, bonus odor sumus, & in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt. Salvum fieri hominem bono Christi odore, non est incredibile: eo vero perire, difficile capitur. *Et ad hæc quis idoneus?* Verumtamen ita est. Paulus prædicabat Evangelium, multi illum amabant prædicatorem Evangelii, multi illi invidebant: Qui illum amabant, bono odore salvabantur; qui illi invidebant, bono odore peribant. Ideo & pereuntibus non malus odor, sed bonus odor. Erat ergo gloriosus in prædicatione verbi Dei, & vivens secundum regulam illius virgæ directionis; & diligebant eum qui in illo diligebant Christum; qui sequebantur bonum odorem diligebant amicum Sponsi sui. Ipsa Sponsa quæ dicit in Canticis Canticorum, *Post odorem unguentorum tuorum curremus.* Illi autem quanto magis eum videbant in gloria prædicationis Evangelii & in vita inculpabili, tanto magis invidia torquebantur, & occidebantur bono odore .... *Amasti bene agentem, vixisti bono odore: invidisti bene agenti, mortuus es bono odore. Numquid quia mori voluisti, ideo odorem illum malum esse fecisti? Noli invidere, & non te occidet bonus odor.*

Christiani quilibet bonus odor Christi in omni loco esse debent.

Psal. 44. 9. S. August. Enarrat. in hunc Psalmum Num. 22.

Cant. 1. 3.

S. August. Tract. 50. in Joan. n. 8.

Christi bonus odor sumus Deo, &c. Hæc Apostoli sententia & Prædicatores Evangelii spectat, & auditores. *Bonus Christi odor est prædicatio veritatis; quo odore vitam capit, qui Evangelio bonis operibus servit & congruit; mortem autem incurrit, cujus ab his quæ bene loquitur, vita dissentit. Quæ conditio etiam auditores obstringit, cum recta prædicatio ab aliis per incredulitatem auditur in mortem, ab aliis per fidem suscipitur in salutem.*

S. Prosper. lib. Sentent. ex S. August. cap. 353.

A quibus adulteratur verbum Dei?

17. *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Qui Moralis Evangelicæ veritatem amant, numquam ipsam adulterant: Sed sincere illam non amant, nisi qui observant; nec observant, sicut oportet, nisi qui amant. Væ Doctoribus, qui legem Dei puram atque sinceram, & mera veritate Scripturarum & Traditionis Apostolicæ subnixam, humanis traditionibus & opinionibus corrumpunt! *Omnis Doctor qui austeritatem Scripturarum, per quam potest audientes corripere, vertit ad gratiam, & ita loquitur ut non corrigat, sed delectet audientes, vinum sanctarum Scripturarum violat atque corrumpit sensu suo* ... Adulterant verbum Dei, qui adornandis Scripturarum verbis ad fabulas & profana colloquia abutuntur; *qui sua cogitata gratiæ admiscent*, ut loquitur Theodoretus: qui ex prædicatione verbi Dei plausum quærunt auditorum, non fructum; voluptatem, non prolem. Ut digne a Concionatoribus annuntietur Dei verbum, ut ab auditoribus fructuose audiatur, cogitent & illi & isti, Concionatorem *ex Deo* loqui, ut ministrum ejus & legatum: *coram Deo* & sub ejus oculis, qui sinceræ aut pravæ intentionis testis est, scrutator, & judex: *in Christo*, in persona Jesu Christi, vice ipsius, propter gloriam nominis illius. Qui aliter se gerunt Concionatores, indigni sunt Ministerio verbi. Qui ita concionantur exemplo Apostoli, summa veneratione, docilitate & pietate audiendi sunt a fidelibus, non ob delectationem, ut sæpe fit, sed ob fructum spiritualem. *Adulterare verbum Dei*, inquit S. Gregorius, *est aut aliter de illo sentire, quam est; aut ex eo non spiritales fructus, sed adulterinos fœtus quærere laudis humanæ. Ex sinceritate vero loqui, est nil in eloquio extra quam oporteat quærere. Sicut ex Deo autem loquitur, qui scit non se a se habere, sed ex Deo accepisse quod dicit. Coram Deo vero loquitur, qui in omni quod dicit, non humanos favores appetit, sed omnipotentis Dei præsentiæ intendit: non suam, sed Auctoris gloriam requirit. Qui autem scit quidem ex Deo se accepisse quod dicit, & tamen dicendo propriam gloriam quærit; sicut ex Deo loquitur, sed non coram Deo: quia eum quem cordi suo non proponit cum prædicat, quasi absentem putat. Sed Sancti viri & ex Deo loquuntur, & coram Deo: quia & ab eo se sciunt habere quod dicunt, & ipsum suis sermonibus adesse judicem adjutoremque considerant. Unde fit, ut cum se a proximis despici agnoscunt, suaque dicta vitæ audientium non prodesse, abscondant quantæ virtutis sint: ne si secretum cordis inutiliter sermo prolatus aperiat, ad inanem gloriam prorumpat. Cum igitur auditores nostri nostra volunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua perversa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum culpa quæ erat, esse non desinat; & nostra quæ non erat, fiat.*

S. Hieron. lib. 1. in Isaiam, in hæc verba, Caupones tui miscent vinum aqua.

Verbum Dei sincere prædicandum, sicut ex Deo, coram Deo, in Christo.

S. Gregorius lib. 22. Moral. cap. 12.

CA.

CAPUT III.

Sensus Litteralis.

1. INcipimus interim nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis Epistolis ad vos, aut ex vobis? Ne quis vero existimet nos hæc dicere ut nos ipsos commendemus, aut vestram captemus benevolentiam, commodum aliquod nostrum inde sperantes, sicut & nos ipsos commendare visi sumus priore ad vos Epistola, cum tamen necessitate compulsi ea scripserimus, quæ ad commendationem ministerii nostri, & utilitatem vestram spiritualem necessaria erant. Non certe nobis opus est commendatitiis litteris aliorum ad vos, aut a vobis ad alios, ut apud vos aut illos simus in pretio, & auctoritatem ac gratiam habeamus. Litteras hujusmodi ad suorum commendationem meritorum, ad suam falsi nominis scientiam vel eloquentiam prædicandam, conquirunt & venditant Pseudo-apostoli: his vero nec ego Apostolus vester, neque adjutores mei, indigemus.

2. 3. *Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus.* Fides & conversatio vestra nobis est instar Epistolæ commendatitiæ, quam in intimo quasi sinu descriptam ubique circumferimus, quam inspicere & legere in promptu est omnibus. Prius agnoscitur manus, deinde legitur Epistola. Sic Corinthios Christianos omnes sciebant esse S. Pauli discipulos: deinde videbant sensus ipsius, sive potius Evangelii quod illis prædicaverat, in illorum vita expressos. *Manifestati quod Epistola estis Christi, ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Fide & conversatione vestra declaratis, vos Epistolam esse Christi, ministerio nostro descriptam. In vobis lex & præcepta Christi descripta manent ac servantur: scripta, inquam, non atramento, ut hominum litteræ, sed Spiritu sancto, cujus vivifica vis est ad regenerationem animarum. Scripta, non in tabulis lapideis, ut olim Lex Mosis: sed in cordibus, ceu tabulis quibusdam, non duris instar lapidum: sed instar carnis mollibus, id est, facilibus & promptis ad obedientiam. Confer cum Jeremiæ 31. 33. *Hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Et Ezechiel. 36. 26. 27. *Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis, & operemini.*

Carnale non hic opponitur spirituali, ut alibi passim, sed ei quod durum est. Quod & Græcæ vocis discrimen ostendit. Non enim σαρκικὸν, sed σαρκίναι hic legitur. *Exod.* 31. 18.

4. *Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum.* Porro de Ministerii nostri, præ Mosaico, dignitate & efficacia, non in nobis, & viribus nostris nativis, sed in Christo, cujus meritis & gratia ad tantum Ministerium electi & assumpti sumus, tam fidenter gloriamur, non apud homines, sed apud Deum, laborum nostrorum in Evangelii prædicatione & propagatione remuneratorem... „Nihil, inquit, nostrum, sed fiducia nostra, id est, gloriatio nostra, per Christum est ad Deum. Christus enim „ nobis est causa cur in Deo gloriemur, nihilque plane nostrum est, ne „ minimum quidem.

Theophylact.

5. Non

Nihil boni ex nobis, non solum agere, sed nequidem cogitare possumus,

5. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est.* Non quod idonei simus a nobis ipsis cogitare cum pio voluntatis affectu bonum aliquod pertinens ad salutem vitæ æternæ, (multo minus operari) quasi ex propriis naturæ nostræ & liberi arbitrii viribus: sed quod idonei simus ad salutare aliquod bonum cogitandum, eligendum, operandum, totum gratiæ Dei donum est. Confer cum Canone VII. Concilii Arausicani secundi, cujus hæc sunt verba: *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ cogitare ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est, Evangelicæ Prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo & credendo veritati; hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis,* Sine me nihil potestis facere, *& illud Apostoli,* „ Non quod idonei simus „ cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex „ Deo est.

Joan. 15. 5.

Legis infirmitas.

6. *Qui & idoneos nos fecit Ministros novi Testamenti; non littera, sed Spiritu: littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.* Deus nos novi fœderis & Evangelii Ministros idoneos non reperit, sed gratia sua fecit. Sic Saulus gratia Dei mutatus est in virum alterum, ut olim Saul ad regnum a Deo assumptus. Est autem Novum Testamentum, pactum seu promissio vitæ æternæ gratuito donandæ nobis a Deo per Christum. Hoc beneficium qui annuntiant hominibus, illisque dispensant quæ ad tantum bonum consequendum conducunt, Ministri sunt Novi Testamenti, non litteræ, sed spiritus, id est, non legis Mosaicæ litteris tantum descriptæ, & omni spiritali virtute ad præstandum quod jubet, destitutæ; sed legis Novæ, adjunctam Spiritus sancti virtutem habentis ad eam implendam, & ad sanandum hominem a vitio vetustatis. „ Non Moses Spiritum, sed „ litteras in tabulis lapideis descriptas attulit. At nostræ fidei commissum „ est ut Spiritum demus. *Littera enim occidit: Spiritus autem vivificat.* Lex Mosis, quæ tantum litteris scripta est, non suo quidem vitio, quia bona & sancta est, sed occasione innatæ hominibus concupiscentiæ, peccatum auget, quatenus cognitionem dat peccati, & concupiscentiam magis accendit, quatenus nitimur in vetitum semper cupimusque negata: & bonum jubens, nec vires conferens ad præstandum, utpote gratiæ præsidio destituta, facta est illis quibus data est æternæ mortis occasio... Spiritus autem Dei cum novo Testamento conjunctus, & per ejus Ministros a Christo datus, per gratiam & caritatem in cordibus diffusam, quæ nos Evangelicæ legis observatores efficit, jus dat nobis ad vitam æternam. Confer cum *Epist. ad Romanos* cap. 4. 15. & cap. 7. Vers. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Ex utriusque enim loci collatione elucescet quo sensu dixerit Apostolus, *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* Littera quippe occidit sine Spiritu vivificante, sicut scientia inflat sine caritate. „ Legis „ (inquam) littera, quæ docet non esse peccandum, si Spiritus vivificans „ desit, occidit: sciri enim facit peccatum potius quam caveri, & ideo „ magis augeri quam minui, quia malæ concupiscentiæ etiam prævaricatio legis accedit, quæ nulla est ubi lex non est.

1. Reg. 10. 6.

S. August. lib. De Spiritu & Littera, c. 17. S. Chrysost. Hom. 6.

S. August. lib. 15. Contra Faustum, cap. 8. lib. 2. Contra Adversarium Legis & Prophet. cap. 7. lib. De Spiritu & Littera, cap. 4. & 5. & seq.

Ministerium Novi Testamenti longe excellentius & honorabilius Ministerio Legis.

Exod. 34. 29. 30.

7. 8. *Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur: quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?* Si ministerium legis tabulis lapideis inscriptæ, quæ mortis erat occasio, tam gloriosum fuit, ut non possent Israelitæ intentis oculis

lis intueri faciem Mosis legem ministrantis, propter majestatem & splendorem vultus ejus insigniter radiantis ex consortio sermonis Domini: quamvis claritas illa & gloria transitoria esset, ac abolenda, in signum abrogationis Levitici Ministerii: quanto magis Ministerium Evangelii quod Spiritum sanctum subministrat, honorabitur a Deo? Quanto majorem & diuturniorem gloriam habebit, eam scilicet, quæ in futurum sæculum promissa est? Quæ licet omnibus electis sit communis, longe tamen major servatur idoneis novi Testamenti Ministris, per quos ceteri in gloriam adducuntur.

9. 10. *Nam si ministratio damnationis gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria?* Quod si ministerium legis, quæ homines, data occasione transgressionis, faciebat æternæ morti obnoxios, adeo gloriosum fuit: multo major & excellentior gloria parata est Ministris Evangelii & novi fœderis, quod justitiam confert interiorem, qua damnatio mortis aboletur, & vita æterna acquiritur. *Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.* Et hæc ipsa gloria ministerii veteris legis, quæ in Mose resplenduit, ne quidem est digna nomine gloriæ, si cum gloria longe excellentiore ministerii novæ legis comparetur. „Noctu enim lumen lucernæ videtur splendidissimum: meridie au„tem absconditur, & ne lumen quidem esse putatur. *Teodoret.*

11. *Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet in gloria est.* Si enim ministerium quod abolendum erat cum lege, & jam antiquatum est, gloriosum fuit, multo gloriosius est ministerium novæ legis, in finem usque sæculi permansuræ; immo, quod fructum spectat, æternum duraturæ, sicut Christi sacerdotium æternum est.

12. *Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur.* Cum igitur spem habeamus tam excellentis gloriæ, summa libertate loquimur & prædicamus vobis, aliisque gentibus doctrinam Evangelii. Id enim luci & gloriæ Evangelii convenit.

13. *Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur.* Secundum Græcum Textum, cui consonat Syriaca Versio, legendum esset, * *Ut non intenderent filii Israel in finem ejus, quod evacuatur*, & ita legerunt S. Augustinus, Ambrosiaster, Sedulius, Primasius. Et non facimus sicut Moyses, qui de monte Sinai cum novis tabulis descendens, velabat faciem suam ex Dei consortio radiantem, ne Israelitæ faciem ejus viderent, cujus splendori ferendo impares erant eorum oculi. Quod quidem velamen, & claritas vultus Moysis, cui obumbrando necessarium erat velamen, ne radii ex eo promicantes præstringerent debiles oculos, brevi abolenda erant. Hoc autem velamen significabat Israelitas carnales finem legis, scilicet Christum Mysteriaque sub litteræ velamine occultata videre non posse. Christus scilicet *Finis legis* est, & totius Ministerii Mosaici, quia omnium figurarum legalium significatio in illo impleta est. „Quod dictum est de Mini„stro veteris testamenti Moyse, quod non poterant intendere filii Israel „in faciem ejus propter gloriam vultus ejus, signum erat, inquit S. Au„gustinus, quia Christum intellecturi non erant. Et ideo velamen inter „faciem Moysi & ipsos positum erat, *ut non intenderent*, sicut scriptum est, *filii Israel usque in finem*. Finis autem Legis qui est? Ad hoc non ego, sed Apostolus ipse respondeat: *Finis legis Christus ad justitiam omni credenti*. „Finis perficiens, non interficiens. Finis quip„pe dicitur propter quem fiunt omnia, quæ aliquo fiunt officio. Quia „itaque illa omnia propter Christum fiebant, quem filii Israel in iis quæ „fiebant non intelligebant; hoc significabat velamen, quod eos usque in „finem

* εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου.

S. August. lib. 2. Contra Adversarium Legis & Prophet. cap. 7.

Rom. 10. 4.

„ finem non finebat intendere, id est, usque ad faciem Moysi, quæ significabat Christum. Sed ideo dictum est quod evacuetur hæc gloria, „ quia omnes umbræ significantes evacuantur, cum res quæ significatur „ advenerit. Quemadmodum enim scientia quæ nunc est, evacuatur, „ sicut idem dicit Apostolus, cum venerit illa quam dicit, facie ad faciem: sic & ista quæ in umbris tradita erant Judæis in vetere Testamento, necesse fuit evacuari revelatione Testamenti novi. Hunc versum Theodoretus eodem sensu exponit. *Nos velamine opus non habemus, sicut ille* (Moyses) *quia cum fidelibus loquimur: omnes autem qui credunt, intelligentis lucis splendore fruuntur. Significat ergo, quod Judæorum incredulitatem vaticinans divinissimus Moyses, velo faciem obtegebat, docens legis finem illos minime visuros. Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti. Hoc est enim quod ait.* „ Ad hoc ne filii Israel intendant oculos ad finem ejus quod evacuatur. *Evacuari enim legem dicit, hoc est cessare: finem autem ejus quod evacuatur, eum qui sub lege prædicatur, hoc est Christum.*

1. Cor. 13. 12.

Velamen Judæorum mentes obnubilans, ne Christum Jesum finem Legis intelligant.

14. *Sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet non revelatum* (*quoniam in Christo evacuatur.*) Itaque mentes eorum excæcatæ sunt & obduruerunt, *non alio quopiam obcæcante, sed ipsismet libera voluntate hoc malum suscipientibus.* Idem illud velamen, quod olim faciem Moysis obnubilabat, seu res illo velamine significata, nempe Judaicarum mentium obtusio, hebetudo, cæcitas, incredulitas, obduratio, hodieque manet in eis vetus Testamentum legentibus. Nec ab eis aufertur velamen illud, quia non tollitur nisi per Christum fide receptum, quem illi non recipiunt.

Theodoret.

15. *Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.* Hodieque cum libri Moysis omni Sabbato in Synagogis leguntur, infideles Judæi eadem mentis cæcitate & hebetudine laborant, figuris pertinaciter inhærentes ex præjudicatæ mentis affectu, & respuentes Evangelii veritatem. „ Velamen, ait S. Thomas, dicitur apponi „ alicui dupliciter: aut quia apponitur rei visæ, ne possit videri; aut „ quia apponitur videnti, ne videat. Judæis in veteri lege utroque modo „ appositum erat velamen: nam & corda eorum excæcata erant, ne cognoscerent veritatem, propter eorum duritiem; & vetus Testamentum „ nondum completum erat, quia nondum veritas venerat. In cujus rei „ typum velamen erat super faciem Moysis, & non super facies eorum. „ Sed veniente Christo, velamen remotum est a facie Moysis, id est, a „ veteri Testamento, quia jam impletum est: sed tamen non est remotum a cordibus eorum.

S. Thomas Lect. 3. in hoc Cap.

16. *Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.* Cum autem Israel conversus fuerit ad Dominum, sive totus in fine sæculi, sive ex parte, velamen ab ejus corde auferetur, ut lucem Evangelii, & gloriam Christi novæ legis Conditoris in eo conspiciat. Sicut Moyses, cum ad consortium & colloquium Domini redibat, velamen faciei suæ impositum deponebat.

17. *Dominus autem Spiritus est: Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Spiritus autem ille vivificans, ad quem a legis occidente littera corda convertenda sunt, Dominus est. Non est igitur existimandum iis qui convertuntur ad Spiritum per fidem Evangelii, aliquid minus præstari quam Moysi qui ab Israele convertebatur ad Dominum, ut cum eo ore ad os loqueretur, quia Spiritus ipse est Dominus. Hinc Spiritus sancti divinitatem

Spiritus sancti divinitas. S. Chrysost. Homil. 7. Theodoret. Theophylact.

tem probant Patres. Etenim si creatura est, & nos ad eum accedimus, Moyses autem ad Deum & Patrem: nostra ergo longe sunt minora veteribus. Quod si minora non sunt, sed multo majora, non est ergo Spiritus sanctus creatura, sed æqualis Patri & Filio honore & potestate. *Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Ubi Spiritus sanctus inhabitat, qui a Patre & Filio procedit ut verus Deus, & qui per Christum & propter Christum fidelibus datur, ibi libertas est, abolita servitute, cujus signum erat velamen. *Christiana libertas.* Donatur autem a Spiritu sancto libertas, non ab obedientia præceptorum, sed a servitute legis, a jugo ceremoniali, a peccato, malisque omnibus quæ ex legis violatione sequuntur. Ad servitutem legis pertinebat signa pro rebus amplecti. Ab hac servitute Credentes liberavit Spiritus sanctus. *Ea est enim miserabilis animæ servitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non posse ... Quamobrem Christiana libertas eos, quos invenit sub signis utilibus, tamquam prope inventos, interpretatis signis quibus subditi erant, elevatos ad eas res quarum illa signa sunt, liberavit. Ex his factæ sunt Ecclesiæ sanctorum Israelitarum.* *S. August. lib. 3. De Doctrina Christ. cap. 5. & 8.*

18. *Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem tamquam a Domini Spiritu.* Nos vero omnes Novi Testamenti filii, ac præsertim Evangelii Ministri, remoto velamine & retecta facie gloriam Domini & ejus Mysteria per fidem intuemur, eorum notitiam non solum in mentibus nostris recipientes, verum etiam ad alios aperta ac libera Evangelii prædicatione refundentes, instar speculorum. Dei vero imagine in nobis recepta & expressa per fidem & gratiam, in eam transformamur, deiformes, id est Deo similes effecti, a claritate in claritatem, seu a gloria in gloriam, a gloria Domini ad nostram, cœlestes quodammodo facti, & in Christi cognitione & gratia quotidie proficientes, donec perfecte similes Deo simus, eum videntes sicuti est. *S. Chrysost. Hom. 7. Theodoret.* Id autem fit Spiritu sancto nos illuminante & transformante. *In eamdem* „ *imaginem transformamur*, id est, de forma in formam mutamur, atque „ transimus de forma obscura in formam lucidam; quia & ipsa obscura „ imago Dei est; & si imago, profecto etiam gloria, in qua homines crea- „ ti sumus, præstantes ceteris animalibus. De ipsa quippe natura humana „ dictum est, *Vir non debet velare caput, cum sit imago & gloria Dei.* Quæ „ natura in rebus creatis excellentissima, cum a suo Creatore ab impieta- „ te justificatur, a deformi forma formosam transfertur in formam. Est „ quippe & in ipsa impietate, quantomagis damnabile vitium, tanto cer- „ tius natura laudabilis. Et propter hoc addidit, *De gloria in gloriam*: de „ gloria creationis, in gloriam justificationis: de gloria fidei, in gloriam „ speciei; de gloria qua filii Dei sumus, in gloriam qua similes ei erimus, „ quoniam videbimus eum sicuti est. Quod vero adjunxit, *tanquam a Domini Spiritu*: ostendit gratia Dei nobis conferri tam optandæ transformationis bonum. *S. August. lib. 15. De Trinitate, cap. 8.* *1. Cor. 11. 7.* *1. Joan. 5. 2.*

In eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem: 1. A claritate cognitionis naturalis in claritatem cognitionis fidei: 2. a claritate cognitionis veteris Testamenti in claritatem cognitionis gratiæ Novi Testamenti: 3. a claritate cognitionis naturalis, & veteris ac Novi Testamenti, in claritatem visionis æternæ. Sed unde hoc est? Non ex littera legis, sed *tanquam a Domini Spiritu.* *S. Thomas, Lect. 3.*

CA-

CAPUT II.

Sensus Moralis.

Deus laudandus a nobis, non nos ipsi.

Proverb. 27.2. S. August. in Psal. 144.

Psal. 25. S. August. Enarrat. in hunc Psal. n. 11.

1. 2. INcipimus interim nosmetipsos commendare? Aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis Epistolis ad vos, aut ex vobis? Pastori vere humili dura & ingrata omnino necessitas est, qua ad sui ipsius commendationem compellitur, & ad Ministerium suum magnificentius prædicandum. Seipsum laudare absque hujusmodi necessitate, quam proximorum salus quandoque imponit, & quæ tamen periculosa est iis qui Apostolicum animum & in humilitate firmatum non habent, summa fatuitas est, & ineptissima vanitas. *Laudet te alienus, & non os tuum; extraneus, & non labia tua*, ait Spiritus sanctus. Verumtamen inventum est quomodo te laudare possis, & arrogans non sis. Apostolum imitare. *Deum in te lauda, non te: non quia tu es talis, sed quia ille fecit te; non quia tu aliquid potes, sed quia potest ille in te & per te.* Ita implebis quod propheta precatur: *Ut audiam vocem laudis, & ut enarrem universa mirabilia tua.* „ Audire vocem laudis, est intelligere intus, quia quicquid in te „ mali est de peccatis, tuum est; quicquid boni in justificationibus, Dei „ est. Ita audi vocem laudis, ut non te laudes & quando bonus es. " *Nam laudando te bonum, fis malus. Bonum enim te fecerat humilitas, malum te facit superbia.* Multi & ore corporis se ipsos laudant, qui diaboli superbiam, non vero artes ejus imitantur; alii ore cordis dumtaxat se laudant, quamvis laudes hominum se non amare simulent, ut de ipso vanæ gloriæ contemptu vanius glorientur. In privata quadam excellentia sibi ipsis placent. Verum qui placet sibi, stulto homini placet. Sibi de seipso placere, non est justitiæ caritas, sed superbiæ vanitas. Cujus vero in corde radices egit humilitas, quemadmodum egerat in corde Apostoli, hic non solum sibi non placet, sed nec externas commendationes quærit, suæ conscientiæ testimonio fretus, & sincera Ministerii sui coram Deo, & propter solam ejus gloriam perfunctione. *Aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis Epistolis ad vos, aut ex vobis?* Doctrinæ veritas & sanctitas vitæ, sola sunt Christi Jesu Ministro digna commendatio. Diœcesis, Parochia, Congregatio Clericorum aut Religiosorum Virorum, in qua Evangelicæ, Ecclesiasticæ, Religiosæ Disciplinæ accurata observantia viget, Epistola est palam omnium oculis exposita, quæ Episcopi, Parochi, Superioris caritatem, zelum, fidem ac diligentiam commendat. *Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus.*

3. 4. *Manifestati quod Epistola estis Christi, ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Cor hominis tabula est & charta Dei vivi; digitus ejus, Spiritus sanctus; gratia, vice attramenti est; caracteres, caritas, virtutesque ceteræ. Caveamus ne cor nostrum sub digito Dei obduretur, ne timor carnalis, humanus, servilis caritatem deleat, divinos virtutum & donorum Spiritus sancti characteres oblitteret; ne diabolus malitia dolisque suis, rerum temporalium, voluptatum, & pomparum sæculi, quibus in Baptismo renuntiavimus, amorem imprimat & insculpat. Tam obliquos, tam deformes caracteres per se suscipere potest cor nostrum; ad hoc

unum sibi sufficit, de suo non habens nisi mendacium & peccatum. Ut vero legis Dei amor in cordibus nostris scribatur a Spiritu sancto, & dicere possimus cum Propheta: *Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei*, per Christum habemus, ex ejus donatione, miseratione, magnificentia & meritis. Per ipsum & in ipso Ministri Evangelii, doctrinæ veritatis & salutis, caracteribus pietatis & virtutum in animis fidelium describendis cooperantur, ut ejus amanuenses & scribæ. *Epistola estis Christi ministrata a nobis.... Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum.*

5. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Bonæ cogitationes, quæ prima sunt & tenuissima boni operis semina, sunt fructus gratiæ; gratia vero non ex meritis, alioqui non esset gratia, si gratis non donaretur, sed debita redderetur. Omne vero meritum a gratia est. „Cogitare bonum, minus est quam cupere. Cogitamus quippe omne quod cupimus, nec tamen cupimus omne quod cogitamus; quoniam nonnumquam & quod non cupimus cogitamus. Cum igitur minus sit cogitare quam cupere; potest enim homo cogitare bonum, quod nondum cupit; & proficiendo postea cupere, quod antea non cupiendo cogitavit: Quomodo ad id quod minus est, id est, ad cogitandum aliquid boni non sumus idonei tamquam ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; & ad id quod est amplius, id est, ad cupiendum aliquid boni, sine divino adjutorio idonei sumus ex libero arbitrio? Si vero ad cogitandum, si ad cupiendum aliquid ex nobis tamquam ex nobis, non sumus idonei multo minus ad perficiendum bonum, multo minus ad perseverandum in bono. Quæ cum ita sint, nihil nobis tribuere, in nullo gloriari debemus, quando nostrum nihil sit, sed totum Deo dandum, totum ad illum per humilem gratiarum actionem referendum est. Quocirca sacrosanctum Concilium Tridentinum ait: *Qui ex nobis tamquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante qui nos confortat, omnia possumus: ita non habet homo unde glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus*, &c.

Nihil boni cogitare possumus ex nobis, multo minus desiderare, & perficere.

S. August. lib. 2. Contra duas Epist. Pelagian. ad Bonifacium, c. 8.

S. Cyprian. S. Chrysost. Hom. 6. S. August. passim. Concil. Trid. Sess. 14. cap. 8.

6. 7. 8. *Qui & idoneos nos fecit Ministros Novi Testamenti; non littera, sed Spiritu. Littera enim occidit; Spiritus autem vivificat.* Solius Dei vocatione, solo Spiritus sancti ductu Ministerium sacrum, Pastorale officium, regimen animarum, Evangelii prædicandi; & conscientias dirigendi munus capessendum est, si quidem solus Deus nos idoneos facit Ministros Novi Testamenti: Per Christum, cum Christo, & in Christo laborare debent Ecclesiæ Ministri: ab illo uno expectare faustum exitum & fructum laboris, & præmium quo propria dona coronabit. Ministri sumus, una nobis cura esse debet ut Christo & ejus Sponsæ serviamus; non privatam nostram utilitatem & gloriam quærentes, sed Domini, qui nos idoneos fecit Ministros, non veteris, sed Novi Testamenti, vetere multo excellentioris. Vetus enim Testamentum solam per se litteram habet, Novum Testamentum hic litteram habet ac Spiritum: cum vero consummatum fuerit in cœlis, solum Spiritum habebit. *Non littera, sed Spiritu. Littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.* Littera ipsa Evangelii Christianos qui nomine tenus tales sunt, & Judaice vivunt, pravisque operibus merentur Spiritu sancto destitui, non vivificat, sed occidit, illos in infirmitate sua ad omne bonum, quod attinet ad salutem vitæ æternæ, derelinquens, concupiscentiam augens & præsumptionem; quatenus peccatores occasionem graviorum transgressionum accipiunt ex mandato. Verum littera, quam Spiritus & gratia Dei comitatur, & quæ eodem Spiritu sancto

Sola Dei vocatione Sacrum Ministerium capessendum est.

Legis & Gratiæ discrimen.

cto operante fit canalis charitatis, animum vivificat Evangelicæ Legis observantia. *Lex distinguitur a gratia, eo quod sub illa elidantur elati, sub ista erigantur elisi; & quod illa in tantum bona sit ut bona jubeat, hæc tantum ut bona conferat. Illa justitiæ facit auditorem, ista factorem. Et ideo sub illa peccator, insuper & prævaricator amissa excusatione ignorantiæ convictus jacet: sub ista vero & parcente & opitulante, nec qui mala est operatus extinguitur, & ut bona operetur accenditur. Quid ergo est mirum si illa dicta est ministratio mortis, ubi littera occidit, malum prohibendo quod fit; ista vero dicta est ministratio Spiritus, utique vivificantis, ut a prævaricationis morte surgamus, & justitiam non rei legamus in tabulis, sed liberi in cordibus & in moribus habeamus. Hoc est Testamentum Novum distans a Vetere, quia ibi vetus homo formidinis coarctatur angustiis, hic novus satiatur latitudine charitatis.*

S. Augnst. lib. 2. Contra Adversarium Legis & Prophet. cap. 7.

7. 8. 9. 10. 11. 12. *Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria.... Quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?* Ministerii Evangelici gloria in eo posita est, primo, quod Spiritum sanctum habeat auctorem, quod Spiritui sancto serviat, & quod Novi Testamenti Ministri gratiam præbeant sanctissimi Spiritus. In omnibus igitur exhibere se debent ut Spiritus sancti organa, ut Christi Ministros & cooperatores in donatione gratiæ, in animarum sanctificatione, sive Sacris operentur, & Sacramenta administrent, sive Dei verbum prædicent, sive orationi vacent, sive externo Ecclesiarum regimine intendant, Visitationibus Sacris, Synodis, Statutis & Mandatis, Disciplinæ sanctioni, Canonum executioni, morum emendationi. Nihil agant omnino nisi a Spiritu sancto agantur, nisi ab eo ducantur. Caveant ne cupiditas, ne privatus amor ducat eos, non Spiritus sanctus. Ea sint morum puritate, mentis & corporis sanctitate, quæ sancti Spiritus Ministros decet. Nadab & Abiu non imitentur, „ qui *ignem alienum* coram Domino adoleverunt, & ideo exusti sunt & „ consumpti igne divino quo ipsi carebant. Ignem autem alienum vide„ tur accendere, quisquis corporeæ vel sæcularis alicujus cupiditatis ignem „ in sacrario sui cordis accendens, audet appropinquare ad altaria Domi„ ni, quæ non recipiunt nisi illius ignis accensionem, de quo ait: *Ignem* „ *veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?* Hoc igne nos, „ Domine Jesu, semper accende. Hic enim solus qui a te est ignis, igni „ resistet æterno. Habentes autem cor ardens in via Domini, non alie„ num, sed suum ignem Domino accendimus, & inter ignes sæculi hoc „ igne muniti, sicut illi in camino pueri rorabimur, & hymnum Domino „ cantabimus.... Ministerium Novi Testamenti Ministerium est Spiritus vivificantis: indigni sunt igitur hoc Ministerio, eoque ad suam & aliorum damnationem abutuntur, qui doctrinas & opiniones hominum, doctrinæ Spiritus sancti, ac regulis traditis a sanctis hominibus Dei, qui eodem Spiritu inspirante vel dirigente locuti sunt, contrarias secuti, vel præcipites Censuras ferunt, vel Absolutiones nimia facilitate & præpropera festinatione concedunt in Pœnitentiæ tribunali, Dei legem in eorum cordibus scribere non curantes, quibus Sacramenta administrant; & animas interficientes, quibus vivificandis debent cooperari. *Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis, ait Dominus, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.* Secundo, Ministerii Evangelici gloria in eo posita est quod sit *ministerium justitiæ.* Unde Apostolus noster ait: *Si ministratio damnationis gloria est, multo*

Ecclesiæ Ministri in omnibus functionibus suis gerere se debent ut organa Spiritus sancti.

Levit. 10. S. Paulinus. Epist. 32. ad Aprum.

Luc. 12. 49.

Ezechiel. 13. 19.

Ministrorum Novi Testamenti dotes.

multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria. Justitia universalis virtus est: Ministri igitur novi Testamenti omnium virtutum Evangelicarum exemplaria esse debent. Justitia Novi Testamenti interior est: Legem igitur Dei scriptam habeant in cordibus per caritatem, ut Spiritui sancto ministrent ad eam in aliorum cordibus describendam. Splendescant puro veritatis lumine, ardeant ejus amore, ceteris præluceant Evangelicæ legis observantia, quæ vera justitia est, opposita justitiæ Pharisæorum qui dicunt, & non faciunt. Sint *sal terræ, lux mundi, civitas supra montem posita*; verbo & exemplo ad justitiam erudientes plurimos. Ecclesiæ Ministri & Prælati non pretiosa suppellectile, non curruum & equorum pretio, non ædium magnificentia, non frequenti famulitio, non opipara mensa & exquisitis dapibus, sed *fide & vitæ meritis dignitatis suæ auctoritatem quærant.* Tertio, Ministerii Evangelici gloria, æterna est, non temporaria, ut gloria Ministerii Mosaici ac Levitici. *Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est.* Ministri igitur Ecclesiæ, Prælati, Rectores animarum, Evangelii Prædicatores, humanæ gloriæ fumum ne quærant, ne transitoriis bonis inhæreant, sed unam Dei gloriam, unam corporis Christi ædificationem, unam regni ejus propagationem & perfectionem, unam Ecclesiæ ejus quærant utilitatem. Ministerium æternum, cujus principium, objectum & finis est charitas subsistens quæ Deus est, gloriam immutabilem & æternam in Deo sibi proponere debet ut mercedem. Hæc spes Ministrorum novi Testamenti. Hac animati, summa fiducia & libertate prædicant legem Christi, quæ *Lex* est *perfecta libertatis*, nec servi fiunt hominum, aut eorum cupiditatibus blandiuntur. *Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur.*

Matt. 5. Dan. 12. 3. Concil. Carthag. 4. can. 15. Jacob. 1. 25.

13. 14. 15. 16. *Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, &c. Sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet non revelatum (Quoniam in Christo evacuatur) Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.* Væ Pastoribus, Doctoribus, Conscientiarum Moderatoribus, qui veris Israelitis claritatem & gloriam Mysteriorum Jesu Christi, & legem caritatis, quasi interposito velamine abscondunt. Negligentia Pastorum, ignavia Doctorum, Concionatorum, & Ministrorum Ecclesiæ, quicumque sint, qui conscientias moderantur, & fidelibus splendidam Moralis Evangelicæ sanctitatem non revelant, non explicant, nec puram veritatem, quæ *Nihil erubescit, nisi tantummodo abscondi*, docere audent ac prædicare, ne hominibus displiceant, causa est ignorantiæ, excæcationis, obdurationis, perditionis Christianorum plurimorum. *Obtusi sunt sensus eorum.* Stupenda & lugenda Judæorum cæcitas est, qui vetus Testamentum legentes, Christum Jesum in eo non agnoscunt, de quo Moyses & Prophetæ scripserunt. Deploranda magis Christianorum plurimorum cæcitas & obduratio, qui novum Testamentum legentes, aut ex ore Pastorum & Concionatorum audientes, Mysteria salutis nostræ, & Christianæ vitæ officia nesciunt, ad ea non attendunt, aut certe negligunt, in littera hærentes, Spiritu sancto vacui, gratiæ inanes, terrenis bonis addicti, animo Judæi, solo nomine Christiani. Hæc illorum culpa est, qui tenebras cupiditatum suarum magis diligunt quam divinam Evangelii lucem. Sed & ipsorum sæpe Pastorum & Concionatorum culpa est, qui Spiritui sancto, ut par est, non serviunt. *Deus enim sufficientem nobis præbuit facultatem ut gratiæ Spiritus inserviremus.* In seipsis, non in Deo confidunt, Conciones non ex verbo Dei, & ex sacrarum Scripturarum oraculis, sed

Christianorum plurimorum cæcitas magis deploranda quam Judæorum.

Tertull.

ex propriis cogitationibus & adinventionibus contextas declamant, lucentes vanitate, non veritate. Utinam dicere possent! *Non nobis de nobis ipsis placemus, nec ex propriis cogitationibus nostris contextas prædicationes afferimus*. Sic affecti, lucem veritatis in auditorum animos diffunderent, ablato incredulitatis & pravarum cupiditatum velamine. Pastores illi, Concionatores, conscientiarum Moderatores, Scripturam forte legunt, sed *usque in hodiernum diem velamen positum est super cor eorum*. Perspicaci sunt ingenio, corde duro. Dispositiones ad intelligentiam Scripturarum, ad earum lucem contuendam, ad fructus spirituales ex illis colligendos necessarias non afferunt, magnam fidem, cordis munditiem, humilitatem, ferventem orationem. Judaicis oculis Scripturam sacram legunt, justitiæ propriæ opinione tumidi, de propriis viribus ac meritis præsumentes, fiduciam in gratia Dei per Jesum Christum non habentes, latentes sub littera spirituales sensus eruere se posse exstimantes sine lumine & adjutorio illius, qui illos *abscondit sapientibus & prudentibus* sæculi, *& revelat parvulis*, id est, simplicibus & humilibus. Ideo *velamen positum est super cor eorum*. Ad Christum attendant, cor illi aperiant, audiant intus loquentem & docentem veritatem, vitæ puritatem & sanctimoniam cum humili fide conjungant: diligant legem Dei, in Scripturarum studium incumbant propter unum finem caritatis, quam totæ spirant, docent, præcipiunt; & auferetur ab eis velamen. Sed & efficaciam dabit Deus verbis eorum, ut obtusos auditorum sensus excitent, mentes illuminent, corda moveant, & ad Deum convertant. *Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.*

Pastorum, Concionatorum, & Directorum culpa sæpe manet velamen super corda fidelium.

17. *Dominus autem Spiritus est. Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Libertati nostræ ne timeamus, cùm a Spiritu Domini sanatur, liberatur, adjuvatur, movetur, regitur. *Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & ut perseveret delectabilem perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem.... Voluntas tanto erit liberior, quanto sanior: tanto autem sanior, quanto divinæ misericordiæ gratiæque subjectior*. Ipsa enim fideliter orat & dicit: „ *Gressus meos dirige secundum* „ *eloquium tuum, & non dominetur mei omnis injustitia*. Quomodo enim libera est, cui dominatur iniquitas? Ut ei autem non dominetur, vide „ ab illa quis invocetur. Non enim ait: *Gressus meos dirige* secundum li„ berum arbitrium, sed, *secundum eloquium tuum* &c. Precatur, non pol„ licetur: confitetur, non profitetur: optat plenissimam libertatem, non „ jactat propriam potestatem. Non enim omnis qui viribus suis confidit, „ sed omnis qui invocat nomen Domini, salvus erit. Non ergo voluntatis „ arbitrium ideo tollitur, quia juvatur: sed ideo juvatur, quia non tollitur. Nihil liberius eo, cui Spiritus Dei dominatur, siquidem ei dominatur caritate, ut eadem uni Deo serviat; cui servire, regnare est. *Libera servitus est apud Dominum, ubi non necessitas: sed caritas servit. Si manseritis in verbo meo*, ait Christus, *vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos*. „ Simul es servus & liber: servus, quia „ factus es; liber, quia amaris a Deo a quo factus es: immo etiam inde „ liber, quia amas eum a quo factus es. Libera non est voluntas, quandiu peccato servit, quandiu vincientibus & vincentibus cupiditatibus subdita est, quamdiu sub lege est minante, terrente, premente, puniente, non sub gratia liberante & juvante. „ Ipsa est enim vera & sana libertas, „ cum Dominus dat suavitatem, & terra nostra dat fructum suum, ut „ bonum opus fiat non timore, sed amore; non formidine pœnæ, sed delecta-

Libertati nostræ nihil timendum ab efficacissima gratiæ virtute.

S. August. lib. De Corrept. & Gratia cap. 8. Idem Epist. 157. alias 89. ad Hilarium c. 2. n. 8. Psal. 118. 133.

S. August. in Psal. 99. n. 8. Joan. 8. 31.

S. August. passim.

„ lectatione justitiæ. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* Lex libertatis, lex „ est caritatis. Hæc differentia duorum Testamentorum, timor, & amor. „ Quamquam enim utrumque in utroque sit, prævalet tamen in vetere „ timor, amor in novo: quæ ibi servitus, hic libertas ab Apostolis prædicatur.

18. *Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes; in eamdem imaginem transformamur, a claritate in claritatem tamquam a Domini Spiritu.* „ Moyses solus fruebatur gloria: hic autem omnes qui credunt. Ille „ velamen habebat propter Judæorum incredulitatem: nos autem qui fide- „ libus doctrinam exhibemus, velamine opus non habemus; sed nuda fa- „ cie gloriam Domini speculamur, quia incredulitatis lema minime impe- „ dimur. Illinc non parvum gloriæ splendorem trahimus. Hoc autem pro- „ prium est eorum qui mundum cor possident. Quemadmodum enim aqua „ perspicua eorum vultum qui inspiciunt, & ipsius Solis circulum, & cœ- „ lorum convexa repræsentat: ita etiam cor purum fit divinæ gloriæ ve- „ luti quoddam speculum & effigies. Unde Dominus ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Qui Scripturas sacras cum debitis dispositionibus legit, gloriam Domini in illis revelata specie speculatur, oculis fidei in Christo Jesu defixis: qui splendor & imago est paternæ gloriæ: & ex illis charitatem hauriens, & in ea proficiens, in eamdem imaginem transformatur a Domini Spiritu. Cogitat ut Deus, res omnes in ejus veritate considerans: loquitur quasi sermones Dei: de rebus judicat ut Deus; approbat, diligit, laudat, quod Deus; odit, contemnit, vituperat, & damnat quod Deus: & quo magis divinos Codices legit, eo magis in Dei cognitione & Mysteriorum Jesu Christi intelligentia proficit, eo magis crescit in fide, spe & caritate, quæ nos in Deum transformat. Tales homines, quales amores. Amor aut similem invenit, aut facit. Si terram amaveris, terra es. Si cœlum amaveris, cœlum es. Si Deum amaveris, Deus es.

Theodoret.

Cor purum fit divinæ gloriæ speculum.

S. August.

C A P U T IV.

Sensus Litteralis.

1. 2. *In Deo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus.* Hoc igitur tam excellens Ministerium consecuti, non meritis quidem nostris, sed sola Dei benignitate, misericordia & gratia, non concidimus animo in adversis, non cessamus ab Evangelii prædicatione, ceterisque Apostolatus nostri functionibus. *Sed abdicamus occulta dedecoris.* Procul a nobis removemus obscœnas voluptates, turpes cupiditates, pravos actus, qui solent a peccatoribus occultari metu dedecoris & infamiæ. Pseudo-apostolos tacite perstringit, qui speciem honestatis & sanctitatis exterius exhibebant, cum obscœnis voluptatibus clam indulgerent. *Non ambulantes in astutia.* Non simulatione & vafritie usi, ut qui aliud sunt, aliud videri volunt, Pseudo-apostoli, qui se transfigurant in Apostolos Christi & Ministros justitiæ. *Neque adulterantes verbum Dei.* Non corrumpentes verbum Dei, sed illud annuntiantes & prædicantes integrum, purum, sincerum, quale traditum est, non falsæ doctrinæ fermento corruptum, aut fuco sapientiæ sæcularis oblitum, *sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram*

S. Chrysost. Homil. 8. S. Thomas. Lect. 1.

Deo. Sincera & aperta veritatis Evangelicæ prædicatione & vitæ noſtræ integritate, nos ipſos commendatione dignos reddimus apud omnes homines, qui ſecundum bonæ conſcientiæ dictamen ac rectæ rationis regulas de doctrina & converſatione noſtra judicabunt: nec apud homines tantum, ſed apud Deum maxime, prædicationis noſtræ, vitæ noſtræ, & intentionum inſpectorem ac judicem.

Excæcationis infidelium origo.

3. 4. *Quod ſi etiam opertum eſt Evangelium noſtrum, in iis, qui pereunt, eſt opertum*. Si aliquibus velatum eſt Evangelium quod prædicamus, ut lucem ac veritatem ejus adeo perſpicuam ac manifeſtam non videant, non agnoſcant: iis qui pereunt ſponte ſua, reprobis nimirum, opertum ac velatum eſt, qui audire, credere, & ſecundum Evangelium ipſum vivere nolunt. Non igitur propterea fruſtratur miniſterium noſtrum: ſiquidem non propter reprobos; ſed propter electos prædicamus, ut ipſi ſalutem conſequantur. Velatum, inquam, eſt Evangelium iis qui pereunt: *In quibus Deus hujus ſæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei*: „ Infidelibus hujus „ ſæculi, quorum Deus mentes excæcavit, non malitia, ſed juſtitia, ſive, „ non infundendo malitiam, ſed non largiendo gratiam. Non enim eſt „ iniquitas apud Deum, cui dicit Eccleſia, *Miſericordiam & judicium cantabo tibi, Domine*. Illuminat ergo miſericordia, excæcat judicio, utique „ æquiſſimo, etſi occultiſſimo. Hyperbaton igitur in hac Apoſtoli ſententia antiqui Patres agnoverunt, quæ figura illi non inſolens eſt, ut ex aliis locis facile probari poteſt. Infideles autem hujus ſæculi dicit, quia futurum vitæ & incorruptionis ſæculum non hæreditabunt, ait Sanctus Irenæus. Procul Marcionitæ & Manichæi. *Unus enim & idem Deus, his quidem qui non credunt, ſed nullifaciant eum, infert cæcitatem. Quemadmodum Sol, qui eſt creatura ejus, his qui propter aliquam infirmitatem oculorum non poſſunt contemplari lumen ejus: his autem qui credunt ei & ſequuntur eum, pleniorem & majorem illuminationem mentis præſtat*. Uno verbo, *Quotquot ſcit non credituros Deus, cum ſit omnium præcognitor, tradidit eos infidelitati eorum, & avertit faciem ab hujuſmodi, relinquens eos in tenebris, quas ipſi ſibi elegerunt*. Eorum itaque infidelitas & cæcitas cauſa eſt cur illis non affulgeat lumen Evangelii, & cur illius Myſteria non videant, quorum prædicatione revelatur & manifeſtatur gloria Chriſti, qui eſt imago perfecta Dei Patris.

2. Tim. 2.

S. Auguſt. lib. 21. Contra Fauſtum, cap. 2. & lib. 2. Contra Adverſar. Legis & Prophet. cap. 7. & 8.

S. Irenæus lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 48. Tertull. lib. 5. Contra Marcion. cap. 11.

S. Chryſoſt. Ambroſiaſter. Primaſius, Sedulius.

Sed etſi nullum hyperbaton admittatur in his Apoſtoli verbis, *in quibus Deus hujus ſæculi excæcavit mentes infidelium*, nulli tamen calumniæ anſam præbent. Neque enim hinc oſtenditur, hujus tantum ſæculi Deum eſſe, qui mentes infidelium excæcavit. Nam & Deus cœli dicitur: nec tamen proinde cœli tantum Deus eſt: & Deum præſentis diei dicimus: nec tamen hæc ita dicimus, quaſi ipſius imperium unius dumtaxat illius diei anguſtiis circumſcribamus. Quin Deus quoque Abrahæ dicitur, & Deus Iſaac, & Deus Jacob: cum tamen non eorum tantum ſit Deus. Ac pleraque etiam alia hujuſmodi teſtimonia in Scripturis inveniri poſſunt. Quonam porro modo excæcavit? „ Non ſane, inquit S. Chryſoſtomus, quod in „ hoc ulla ipſius actio fuerit, abſit: ſed quia id paſſus eſt ac permiſit. „ Nam id quoque genus loquendi in Scripturæ more poſitum eſt, velut „ cum ait: *Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum*. Quoniam enim illi prius „ fidem ipſi abrogarunt, ſeque ita compararunt ut indigni eſſent, qui Myſteria divina contuerentur, tum denique ipſe quoque id ut illis accide- „ ret, ſivit. Quid enim quæſo, hic faciendum erat? An ut invitos ac „ repu-

S. Chryſoſt. Homil. 8. Theodoretus. Theophylact. Oecumenius.

Rom. 1.

„ repugnantes traheret, suaque arcana his qui ea cernere recusabant, aperiret? Atqui res ista majorem ipsis contemptum peperisset, ac ne intueri quidem sustinuissent. Unde etiam mox subjunxit: *Ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi*. Non ad hoc ut Deo non credant, sed ut quæ sint interna mysteria, infidelis mens minime perspiciat. Nam id quoque nobis interdictum est, ne margaritas ante porcos conjiciamus. Etenim si ea quoque infidelibus detexisset, eorum utique morbus hac ratione incruduisset: non secus ac si quis eum qui oculorum morbo laboret, Solis radios contueri cogat, ipsius imbecillitatem auget ac dolorem exulcerat. Quo etiam fit ut Medici eos in tenebris abditos inclusosque teneant, ne morbus ingravescat. Ad hunc itaque modum hic etiam intelligendum est, nempe quod isti vitio suo increduli extiterunt. Increduli autem effecti, Evangelii arcana minime jam perspexerunt, Deo radios suos illis deinceps subducente atque occultante.

Nec improbabilis eorum interpretatio est (etsi S. Chrysostomo non placeat) qui *Deum hujus sæculi* diabolum interpretantur, quem *Principem hujus mundi* Christus vocat; qui passim ab infidelibus pro Deo colitur, ad ipsum namque Idolorum cultus redit: illique se mancipant homines hujus sæculi, qui terrena bona æternis anteponunt. Et sic *Deus* dicitur ab Apostolo, quomodo *venter*, quia Dei vice a carnalibus hominibus & terrena sapientibus colitur. Diabolus namque homines impios excæcat tenebris infidelitatis & vitiorum, & ab Evangelii luce pravis suggestionibus avertit. Unde Apostolus noster dæmones alibi vocat *Mundi rectores tenebrarum harum*, adversus quos nobis est perpetua colluctatio, quamdiu hoc in mundo vivimus. Quæ interpretatio S. Augustino nequaquam absurda visa est: quam & Tertullianus aliis duabus recensitis & contra Marcionem prolatis, sibi simpliciorem videri dixerat. Hanc etiam probat S. Thomas Lect. I. & I. P. Q. LXV. Art. I.

Joan. 12. 31. & 14. 30.

Philipp. 3. 19.

Ephes. 6. 12.

S. Cyrillus Alexand. initio lib. 1. Contra Julianum. S. August. lib. 21. Contra Faustum, c. 9. & lib. 2. Contra Adversar. Legis & Prophetar. cap. 7. Tertull. lib. 5. Cont. Marcion. cap. 11.

5. *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Jesum.* Evangelium prædicando, non privatæ gloriæ vel utilitati servimus, sed prædicamus Jesum Christum Dominum nostrum & omnis creaturæ, ad quem omnes sermones nostri, labores omnes, omnia opera referuntur. Nos vero profitemur servos vestros propter Jesum, a quo Ministerium hoc nobis injunctum est: nos totos, servorum instar, utilitati ac saluti vestræ devovemus & impendimus.

6. *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.* Hoc ipsum quod vobis in negotio salutis vestræ servimus, maxima Dei gratia est. Quoniam Deus qui in prima rerum creatione lucem e tenebris imperiali verbo produxit, ipse mentes & corda nostra luce fidei & cognitione Mysteriorum Christi collustravit, ut alios eadem cognitione gloriæ Dei, quæ in Christo & ejus Mysteriis clarissime refulget, illustraremus. Confer cum *Ephes. 3. 8. 9.* ubi Apostolus noster scribit: *Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc.... illuminare omnes quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi a sæculis in Deo.* Quod in persona Christi, id est, ejus nomine, vice & auctoritate facimus, cujus hac in parte legati sumus & Ministri. *In persona Christi*, vertit Syrus interpres, eodemque modo legit Tertullianus: *Quoniam Deus qui dixit ex tenebris lucem lucescere, reluxit in cordibus nostris ad illuminationem agnitionis suæ, in persona Christi.* Sic etiam interpretatur Primasius. Verbis illis, *In facie Christi Jesu*, hunc sensum tribuit Theodoretus: *Quoniam divina natura sub aspe-*

S. Thomas. Lect. 2.

Tertull. lib. 5. Cont. Marcion. cap. 11. & lib. De Resurrect. Carnis, cap. 44.

Deo. Sincera & aperta veritatis Evangelicæ prædicatione & vitæ nostræ integritate, nos ipsos commendatione dignos reddimus apud omnes homines, qui secundum bonæ conscientiæ dictamen ac rectæ rationis regulas de doctrina & conversatione nostra judicabunt: nec apud homines tantum, sed apud Deum maxime, prædicationis nostræ, vitæ nostræ, & intentionum inspectorem ac judicem.

Excæcationis infidelium origo.

3. 4. *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, in iis, qui pereunt, est opertum*. Si aliquibus velatum est Evangelium quod prædicamus, ut lucem ac veritatem ejus adeo perspicuam ac manifestam non videant, non agnoscant: iis qui pereunt sponte sua, reprobis nimirum, opertum ac velatum est, qui audire, credere, & secundum Evangelium ipsum vivere nolunt. Non igitur propterea frustratur ministerium nostrum: siquidem non propter reprobos; sed propter electos prædicamus, ut ipsi salutem consequantur. Velatum, inquam, est Evangelium iis qui pereunt: *In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei*: „ Infidelibus hujus „ sæculi, quorum Deus mentes excæcavit, non malitia, sed justitia, sive, „ non infundendo malitiam, sed non largiendo gratiam. Non enim est „ iniquitas apud Deum, cui dicit Ecclesia, *Misericordiam & judicium cantabo tibi, Domine*. Illuminat ergo misericordia, excæcat judicio, utique „ æquissimo, etsi occultissimo. Hyperbaton igitur in hac Apostoli sententia antiqui Patres agnoverunt, quæ figura illi non insolens est, ut ex aliis locis facile probari potest. Infideles autem hujus sæculi dicit, quia futurum vitæ & incorruptionis sæculum non hæreditabunt, ait Sanctus Irenæus. Procul Marcionitæ & Manichæi. *Unus enim & idem Deus, his quidem qui non credunt, sed nullifaciant eum, infert cæcitatem. Quemadmodum Sol, qui est creatura ejus, his qui propter aliquam infirmitatem oculorum non possunt contemplari lumen ejus: his autem qui credunt ei & sequuntur eum, pleniorem & majorem illuminationem mentis præstat*. Uno verbo, *Quotquot scit non credituros Deus, cum sit omnium præcognitor, tradidit eos infidelitati eorum, & avertit faciem ab hujusmodi, relinquens eos in tenebris, quas ipsi sibi elegerunt*. Eorum itaque infidelitas & cæcitas causa est cur illis non affulgeat lumen Evangelii, & cur illius Mysteria non videant, quorum prædicatione revelatur & manifestatur gloria Christi, qui est imago perfecta Dei Patris.

2. Tim. 2.

S. August. lib. 21. Contra Faustum, cap. 2. & lib. 2. Contra Adversar. Legis & Prophet. cap. 7. & 8.

S. Irenæus lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 48. Tertull. lib. 5. Contra Marcion. cap. 11.

S. Chrysost. Ambrosiaster. Primasius, Sedulius.

Sed etsi nullum hyperbaton admittatur in his Apostoli verbis, *in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium*, nulli tamen calumniæ ansam præbent. Neque enim hinc ostenditur, hujus tantum sæculi Deum esse, qui mentes infidelium excæcavit. Nam & Deus cœli dicitur: nec tamen proinde cœli tantum Deus est: & Deum præsentis diei dicimus: nec tamen hæc ita dicimus, quasi ipsius imperium unius dumtaxat illius diei angustiis circumscribamus. Quin Deus quoque Abrahæ dicitur, & Deus Isaac, & Deus Jacob: cum tamen non eorum tantum sit Deus. Ac pleraque etiam alia hujusmodi testimonia in Scripturis inveniri possunt. Quonam porro modo excæcavit? „ Non sane, inquit S. Chrysostomus, quod in „ hoc ulla ipsius actio fuerit, absit: sed quia id passus est ac permisit. „ Nam id quoque genus loquendi in Scripturæ more positum est, velut „ cum ait: *Tradidit eos Deus in reprobum sensum*. Quoniam enim illi prius „ fidem ipsi abrogarunt, seque ita compararunt ut indigni essent, qui Mysteria divina contuerentur, tum denique ipse quoque id ut illis accide„ ret, sivit. Quid enim quæso, hic faciendum erat? An ut invitos ac „ repu-

S. Chrysost. Homil. 8. Theodoretus. Theophylact. Oecumenius.

Rom. 1.

„ repugnantes traheret, suaque arcana his qui ea cernere recusabant, aperiret? Atqui res ista majorem ipsis contemptum peperisset, ac ne intueri quidem sustinuissent. Unde etiam mox subjunxit: *Ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi*. Non ad hoc ut Deo non credant, sed ut quæ sint interna mysteria, infidelis mens minime perspiciat. Nam id quoque nobis interdictum est, ne margaritas ante porcos conjiciamus. Etenim si ea quoque infidelibus detexisset, eorum utique morbus hac ratione incruduisset: non secus ac si quis eum qui oculorum morbo laboret, Solis radios contueri cogat, ipsius imbecillitatem auget ac dolorem exulcerat. Quo etiam fit ut Medici eos in tenebris abditos inclusosque teneant, ne morbus ingravescat. Ad hunc itaque modum hic etiam intelligendum est, nempe quod isti vitio suo increduli extiterunt. Increduli autem effecti, Evangelii arcana minime jam perspexerunt, Deo radios suos illis deinceps subducente atque occultante.

Nec improbabilis eorum interpretatio est (etsi S. Chrysostomo non placeat) qui *Deum hujus sæculi* diabolum interpretantur, quem *Principem hujus mundi* Christus vocat; qui passim ab infidelibus pro Deo colitur, ad ipsum namque Idolorum cultus redit: illique se mancipant homines hujus sæculi, qui terrena bona æternis anteponunt. Et sic *Deus* dicitur ab Apostolo, quomodo *venter*, quia Dei vice a carnalibus hominibus & terrena sapientibus colitur. Diabolus namque homines impios excæcat tenebris infidelitatis & vitiorum, & ab Evangelii luce pravis suggestionibus avertit. Unde Apostolus noster dæmones alibi vocat *Mundi rectores tenebrarum harum*, adversus quos nobis est perpetua colluctatio, quamdiu hoc in mundo vivimus. Quæ interpretatio S. Augustino nequaquam absurda visa est: quam & Tertullianus aliis duabus recensitis & contra Marcionem prolatis, sibi simpliciorem videri dixerat. Hanc etiam probat S. Thomas Lect. I. & I. P. Q. LXV. Art. I.

Joan. 12. 31. & 14. 30.

Philipp. 3. 19.

Ephes. 6. 12.

S. Cyrillus Alexand. initio lib. 1. Contra Julianum. S. August. lib. 21. Contra Faustum, c. 9. & lib. 2. Contra Adversar. Legis & Prophetar. cap. 7. Tertull. lib. 5. Cont. Marcion. cap. 11.

5. *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Jesum*. Evangelium prædicando, non privatæ gloriæ vel utilitati servimus, sed prædicamus Jesum Christum Dominum nostrum & omnis creaturæ, ad quem omnes sermones nostri, labores omnes, omnia opera referuntur. Nos vero profitemur servos vestros propter Jesum, a quo Ministerium hoc nobis injunctum est: nos totos, servorum instar, utilitati ac saluti vestræ devovemus & impendimus.

6. *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu*. Hoc ipsum quod vobis in negotio salutis vestræ servimus, maxima Dei gratia est. Quoniam Deus qui in prima rerum creatione lucem e tenebris imperiali verbo produxit, ipse mentes & corda nostra luce fidei & cognitione Mysteriorum Christi collustravit, ut alios eadem cognitione gloriæ Dei, quæ in Christo & ejus Mysteriis clarissime refulget, illustraremus. Confer cum *Ephes.* 3. 8. 9. ubi Apostolus noster scribit: *Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc.... illuminare omnes quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi a sæculis in Deo*. Quod in persona Christi, id est, ejus nomine, vice & auctoritate facimus, cujus hac in parte legati sumus & Ministri. *In persona Christi*, vertit Syrus interpres, eodemque modo legit Tertullianus: *Quoniam Deus qui dixit ex tenebris lucem lucescere, reluxit in cordibus nostris ad illuminationem agnitionis suæ, in persona Christi*. Sic etiam interpretatur Primasius. Verbis illis, *In facie Christi Jesu*, hunc sensum tribuit Theodoretus: *Quoniam divina natura sub aspe-*

S. Thomas, Lect. 2.

Tertull. lib. 5. Cont. Marcion. cap. 11. & lib. De Resurrect. Carnis, cap. 44.

ctum non cadit, per assumptam humanitatem divina luce resplendentem, & fulgura emittentem, conspicitur ut licet. Hinc autem (inquit) etiam manifestum est, quod Deus incredulis incredulitatem non immisit, qui intelligentis lucis splendorem omnibus abunde præbuit: sed ipsi quidem dilexerunt incredulitatem; ipse autem eis, cùm nollent aspicere, radium non præbuit.

7. *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.* Habemus Spiritus gratiam, Ministerium Evangelicæ prædicationis, lucem illam qua alios illuminamus, in nobis ipsis qui testaceorum seu fictilium vasculorum instar viles, contemptibiles, fragiles, & multis quotidianisque periculis obnoxii & expositi sumus, sicut vasa fictilia quæ facile franguntur: ut lucis istius Evangelicæ sublimitas & excellentia, prædicationis nostræ fructus, & nostra inter tot adversa firmitas, magnanimitas, patientia, non nobis, sed Dei potentiæ tribuantur. Nam & beneficiorum datorum magnitudo, & eorum qui his affecti sunt imbecillitas, vim & potentiam Dei demonstrant, non modo quia magna largitus est, sed quia parvis & abjectis. Vasis fictilibus thesaurum cœlestem circumferri ait, propter corporum fragilitatem. Hoc autem maximum potentiæ Dei signum est, quod cum ista innumeris & gravissimis casibus jactentur & feriantur; thesaurum tamen non perdunt.

S. Chrysost. Homil. 8. Theodoret. S. Thomas, Lect. 3.

8. 9. *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur.* In hoc maxime Dei virtus elucet, quod etsi undique rebus adversis premamur, non tamen ita in arctum redigimur, ut non evadamus ex gravissimis & frequentissimis periculis. Similitudo sumpta est a viatore, qui quando non patet illi via qua exeat de arcto loco, angustatus, seu ad angustias redactus dicitur. *Aporiamur, sed non destituimur.* In rebus arduis, & quæ difficiles habent exitus, perplexi quidem sumus, sed difficultatibus gravissimis non succumbimus, viam salutis protegente Deo invenientes. *Persecutionem patimur, sed non derelinquimur.* Ab hominibus male tractamur & vexamur propter Evangelii prædicationem, sed non deserimur a Deo, qui nos servat incolumes ad tempus usque constitutum, ut Evangelium nostro ministerio latissime propagetur, & uberrimum fructum faciat. *Dejicimur, sed non perimus.* Dejicimur & prosternimur ab hostibus & persecutoribus nostris, sed Deo manum supponente & servante, non occidimur. In multis Codicibus interjacet hæc pericope: *Humiliamur, sed non confundimur*; quam interpretatur S. Thomas, Glossam Ordinariam & Petrum Lombardum secutus. Verum addititiam esse constat ex Græco Textu, Syriaca Versione, Tertulliano in Scorpiaco, S. Augustino in Speculo, ex divina S. Hieronymi Bibliotheca, ex MSS. melioris notæ Codicibus, & Bibliis Sixti V. & Clementis VIII. jussu & auctoritate emendatis.

Magnanimitas Apostolica, & invicta fortitudo.

10. 11. *Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes; ut & vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.* Quotidianis periculis & mortibus expositi, passionem & mortem Domini Jesu nos illius Apostoli & Ministri semper imitamur & ubique in corporibus nostris exprimimus, ut & vita qua Jesus post resurrectionem vivit immortalis manifestetur aliquando in corporibus nostris beata immortalitate æternaque gloria ab illo donatis. Vel, ut vigor ille & vivida potentia, quæ in corporibus nostris inter quotidiana mortis pericula servante Deo permanet, Jesum, pro quo nos resurrectionem ejus prædicantes talia patimur, resurrexisse & vivere demonstret. Si enim quispiam non credat quod Dominus resurrexerit, cum nos quotidie morientes & viventes conspexerit, bona cum ratione non amplius dubitabit. *Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradi-*

S. Chrysost. Hom. 9. Theophylact.

tradimur propter Jeſum, ut & vita Jeſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. Nos enim qui quotidie mortis periculis expoſiti ſumus propter Evangelii prædicationem, cujus miniſterium nobis a Jeſu concreditum eſt, Deo tamen nos protegente vivimus, & incolumes ſervamur, ut vitæ ipſius potentia perſpicua fiat, non ſinentis mortalem carnem tanta perpetientem, malorum agmine frangi ac debilitari. Et ſicut nunc ipſius mortem imitamur, & ipſius cauſſa mori parati ſumus: ita etiam ipſe mortuos ad vitam immortalem, glorioſam, æternam revocabit. Nam (ut ait alibi Apoſtolus noſter) *Si mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia etiam ſimul vivemus cum Chriſto.*

Rom. 6. 8.

12. *Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.* Ita in Evangelii prædicatione mors nobis quotidie imminet, quotidianas patimur ærumnas & mortis pericula; ſed ex periculis noſtris, laboribus, perpeſſionibus, & Evangelio a nobis prædicato, vitam conſequimini ſempiternam.

13. *Habentes autem eumdem Spiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt: Credidi propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur.* Habentes eamdem fidem cum Davide; ceteriſque Sanctis veteris teſtamenti, quæ Spiritus ſancti donum eſt: ſicut David futuram reſurrectionem credidit, ac libere confeſſus eſt: ſic & nos credimus Jeſum nos e tantis liberaturum periculis ut reſurrectionis ſuæ fidem faciat: & reſurrectionem ejus jam peractam credentes, noſtramque per illum perficiendam, ſumma cum fiducia id loquimur & prædicamus. Cum David in præcedenti Pſalmo dixiſſet, *Qui eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapſu. Placebo Domino in regione vivorum:* & non videretur fœlix illa regio, ſequentem incipiens Pſalmum dixit, *Credidi, propter quod locutus ſum.* Vel, ſicut David in mediis periculis credidit Deo ſalutem & regnum Iſraelis illi promittenti, & ideo palam ac libere Dei ſe protegentis bonitatem prædicavit: ſic & nos Miniſtri novæ legis intrepide profitemur fidem & ſpem reſurrectionis noſtræ, quam quotidiana & graviſſima pericula non debilitant.

Pſal. 115. *S. Auguſt. Tract. 45. in Joan. & alibi, S. Thomas, Lect. 4.* *Pſal. 114.* *Theodoretus.*

14. 15. *Scientes quoniam qui ſuſcitavit Jeſum, & nos cum Jeſu ſuſcitabit, & conſtituet vobiſcum.* Certiſſima fide perſuaſi quod Deus Pater, qui Jeſum Chriſtum a morte ad vitam immortalem & glorioſam ſuſcitavit, & nos Miniſtros ejus ad ſimilem gloriam per ejus meritum ac virtutem ſuſcitabit, ut membra cum capite conſortium habeant æternæ vitæ ac felicitatis: & vos, qui fidei noſtræ participes eſtis, ſi ſecundum ipſam vivatis, & in Chriſtiana juſtitia perſeveretis, ejuſdem gloriæ conſortes efficiet. Vel, Nos vobiſcum ſuſcitatos, ſibi ſiſtet. *Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.* Apoſtolatus enim noſter; dona nobis a Deo collata ut eo digne fungamur; prædicatio noſtra, labores, perpeſſiones, omnia propter vos ſunt, propter inſtitutionem veſtram in fide, propter confirmationem veſtram in caritate Chriſti, propter ſalutem veſtram, ut gratia in multos abundanter effuſa majorem gloriam Deo procuret per gratiarum actionem, ad quam plurimi conſpirabunt.

Syriaca Verſio: *Ut cum abundet gratia per multos, multiplicetur gratiarum actio ad gloriam Dei.*

16. *Propter quod non deficimus: ſed licet is qui foris eſt, noſter homo corrumpatur: tamen is qui intus eſt, renovatur de die in diem.* Spe reſurrectionis & gloriæ, cujus conſortes vobiſcum erimus, Deo miſerente, non deſpondemus animum; nec ſuccumbimus malis: ſed licet homo noſter exterior, id eſt corpus cum natura ſentiente, attenuetur, debilitetur, & ſenſim deſtruatur: homo tamen interior, id eſt, animus in dies renova-

Videſis Tertull. lib. De Reſurrect. carnis. cap. 40.

tur a vetuſtate ignorantiæ & peccati ad novitatem veritatis & juſtitiæ. *Ergo totus ille homo, id eſt, & interiore & exteriore ſui parte, inveteravit propter peccatum, & pœnæ mortalitatis addictus eſt: renovatur autem nunc ſecundum interiorem hominem, ubi ſecundum ſui Creatoris imaginem reformatur, exuens ſe injuſtitiam, hoc eſt veterem hominem; & induens juſtitiam, hoc eſt novum hominem. Tunc autem cum reſurget corpus ſpirituale, quod ſeminatur animale, etiam exterior percipiet cœleſtis habitudinis dignitatem: ut totum quod creatum eſt recreetur, & totum quod factum eſt reficiatur, illo recreante qui creavit, & reficiente qui fecit.* Id explicat admirabiliter S. Thomas. Natura humana, (inquit) fuit in integritate condita: in qua ſi permanſiſſet, ſemper eſſet nova: ſed per peccatum cœpit corrumpi. Quo fit ut quicquid peccatum conſecutum eſt, nempe ignorantia, difficultas ad bonum, pronitas ad malum, pœnalitas, &c. totum pertineat ad vetuſtatem. Cum ergo natura humana hæc deponit, dicitur renovari. Quæ quidem depoſitio hic incipit in Sanctis, ſed perfecte conſummabitur in Patria. Hic enim deponitur vetuſtas culpæ: ſpiritus, inquam, deponit vetuſtatem peccati, & ſubjicitur novitati juſtitiæ: hic intellectus deponit errores, & aſſumit novitatem veritatis; & ſecundum hoc is, qui intus eſt, homo renovatur. Unde Apoſtolus noſter alibi ait, *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ.* In Patria vero tolletur etiam vetuſtas pœnæ: unde ibi erit conſummata renovatio. Sed quia Sancti quotidie proficiunt in puritate conſcientiæ, & in cognitione divinorum, ideo ait: *renovatur de die in diem.*

S. Auguſt. lib. 24. Contra Fauſtum, c. 2.

S. Thomas, Lect. 5.

Epheſ. 4. 23.

17. 18. *Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Momentanea hæc & levis, id eſt, brevi duratura, & parvifacienda corporis afflictio, quam Evangelii cauſa patimur, parit nobis in futurum ac meretur gloriam ſui comparatione inæſtimabilem ratione excellentiæ, & æternæ durationis. Exponit itaque Apoſtolus noſter quomodo renovetur interior homo, nempe dum conſiderat quod afflictio momentanea ſit, id eſt temporaria & tranſitoria, & levis, hoc ipſo quod temporaria ſit. Gloria autem & æterna eſt, & pondus habet, hoc eſt, magnitudinem excellenter excellentem. καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολήν. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur.* Leves nobis videntur afflictiones & cruces Evangelii gratia toleratæ, & ſuperexcellentem, incomparabilem, æternamque gloriam nobis pariunt, dum non ſpectamus præſentia bona quæ ſub ſenſus cadunt, ſed futura quæ procul ſunt a ſenſibus remota, & ſolo fidei lumine cognoſcuntur. *Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt.* Quæ ſub ſenſus cadunt, temporaria ſunt, id eſt, ad breve tempus durantia: quæ autem a ſenſibus remota ſunt, nullum finem habent. Merito ergo hæc præ illis nobis ſpectanda ſunt & ſperanda. Hinc duo fidei dogmata confirmantur: primum, Opus patientiæ noſtræ gloriam æternam nobis operari merendo, & meriti ratione tandem aſſequendo. Alterum, Chriſtianos intuitu mercedis æternæ operantes non peccare, ſed recte & laudabiliter agere.

Afflictiones temporariæ, gloria, quam ipſas propter Chriſtum patiendo meremur, æterna eſt.

Concil. Trident. Seſſ. 6. can. 25. & 26.

CA-

CAPUT IV.

Sensus Moralis.

1. H*Abentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus*. Quos ambitione, cupiditate, humano favore, aliisve malis artibus ad sacrum Ministerium, ad Ecclesiasticas Dignitates, ad Animarum curam promoveri Deus permittit occulto, sed terribili judicio, hi extolluntur & intumescunt dominationis nomine & affectu, & externo splendore dignitatis & amplitudinis humanæ, quæ Christianorum Principum beneficentia, & populorum pietate ad Ecclesiasticas dignitates accessit. Qui vero per Dei misericordiam vocantur, supra semetipsos, & supra res omnes terrenas extolluntur sancta libertate & magnanimitate in adversitatibus, afflictionibus, & difficultatibus, quæ in Ministerii functionibus superveniunt: necnon generosa fiducia, quam sanctitas Ministerii, magnitudo Dei, cui serviunt, & gratiæ illius efficacissima vis, inspirant. Quanto majores sunt, humiliant se in omnibus; non principes, non dominos, non magistros, sed ministros Dei se reputantes, sub quo curvantur qui portant orbem; ministros Christi, qui non venit ministrari, sed ministrare, qui discipulis suis dixit, *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator:* Non solum Apostoli, sed Domini & Magistri Apostolorum imitatores, a quo acceperunt Ministerium. *Habentes administrationem*. Et eo magis se humiliant, quod misericordiæ & gratiæ Christi sibi commissum Ministerium; omnia talenta, dona, successum, fructum debere se agnoscunt & profitentur, nihil suis meritis aut viribus tribuentes. *Juxta quod misericordiam consecuti sumus*. Magnanimitatem denique, fortitudinem, constantiam, cum humilitate conjungunt. Christiana enim humilitas longe est ab ignavia & pusillanimitate. Qui vere humilis est, quod Dei est in se magnificat, quod suum est contemnit: & infirmitatis ac vilitatis suæ sibi conscius, se tamen Dei gratia & virtute roboratum, inter adversa non defecturum confidit. *Non deficimus*. Honores fastidit, plausus non amat, laudes aversatur, omnia ad Deum refert, cujus minister est, cui ut fidelis sit unice studet. Meminit præclaræ sententiæ S. Augustini ad Maximinum Episcopum Donatistam scribentis. *Transit honor hujus sæculi, transit ambitio. In futuro Christi judicio, nec absidæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, nec Sanctimonialium occursantium greges adhibebuntur ad defensionem, ubi cœperint accusare conscientiæ, & conscientiarum arbiter judicare. Quæ hic honorant, ibi onerant; quæ hic relevant, ibi gravant. Ista quæ pro tempore propter Ecclesiæ utilitatem honori nostro exhibentur, defendentur forte bona conscientia, defendere autem non poterunt malam*.

> Eorum qui ad sacrum Ministerium a Deo vocati sunt, & sanctæ vocationi respondent, caracteres.

> *Luc.* 22. 25.

> *S. August. Epist.* 23. *alias* 203. *n.* 3.

2. *Sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo*. Exterior conversatio index est animi. Boni Pastores, quorum simplex & rectus animus, non alii sunt in publica hominum luce, alii in occulto: tales omnino sunt, quales cernuntur: non magna profitentur ac pollicentur, cum alia rebus ipsis ostendant: non sunt similes Philosophis gentium, qui exterius graves & com-

& compositi, prolixa barba & pallio, atque ostentatione sapientiæ populis imponebant, cum turpes cupiditates intus foverent, eisque in occulto servirent. Non sunt similes Pseudoapostolis, qui sanctitatem populorum oculis mentiebantur, qui ab omni avaritia alieni videri studebant, cum pecunias clanculum corraderent; qui continentiæ & mortificationis famam aucupabantur, cum in occulto ventri & libidini servirent; Curios simulabant, & Bacchanalia vivebant; humilitatem præseferebant, intus ambitione & superbia tumidi, fastum & luxum sæculi calcabant, sed majori fastu; foris Catones, intus Nerones; parietes dealbati, novæ legis Pharisæi. *Sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia.* Pastoribus Apostolicis prudentia sæculi non convenit, cujus caracteres sunt cor machinationibus artificiosis tegere, sensum verbis velare: quæ falsa sunt, vera ostendere: quæ vera sunt, falsa demonstrare. A prudentibus sæculi hæc duplicitatis iniquitas, industriæ & urbanitatis nomine honestatur. Hæc sibi obsequentibus præcipit honorum culmina quærere simulando pietatem; adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere, externam humilitatis speciem ostentando: irrogata ab aliis mala cumulatius reddere specie justitiæ & zeli: cum vires suppetunt, nullis resistentibus cedere, simulatione magnanimitatis: cum violenta consilia exequi non possunt adversus pios & sinceros veritatis defensores, pacificam simulare bonitatem. Placet vero sanctis Christi Ministris, dignis Apostolorum, seu Apostolicorum Virorum successoribus & imitatoribus prudentia Spiritus, simplex, sincera, cujus caracteres sunt, nihil per ostensionem fingere, sensum verbis aperire, vera ut sunt diligere, falsa devitare, bona gratis exhibere; mala libentius tolerare, quam facere; nullam injuriæ ultionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. *Non ambulantes in astutia.* Politicas artes filiis hujus sæculi relinquunt, persuasi non his Ecclesiam & Animas regi oportere, sed lumine veritatis, prudentia Spiritus, regulis ex Scriptura sacra & Traditione depromptis. Eorum doctrina & prædicatio, fraudis fucique expers. Nec enim externæ sapientiæ admixtione interpolant Christianam doctrinam, nec adulatoriis sermonibus; non docent aut prædicant aliquid falsi, non silent aut dissimulant aliquid veri ad institutionem, ædificationem & salutem Animarum necessarii. Doctrinam pro temporum & personarum oportunitate non variant, quasi temporum, non Evangeliorum sit fides: sed ut Veritatis fideles ministri, tanto liberius & constantius illam docent, prædicant, defendunt, quanto audacius & astutius vident a Pseudo-apostolis & pravis Doctoribus, qui diem hominis desiderant, & fortunæ litant, adulterari in dies aut veterum errorum renovatione, aut novorum adinventione, tum quoad dogmata, tum quoad morum regulas ac disciplinam. *Neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.* Nemo dignus est Christi Minister, nisi doctrinæ & vitæ integritate commendetur, & sic doceat, sic vivat, tamquam docens & operans in conspectu Dei, quem fallere non potest, & cui redditurus est accuratam Ministerii sui rationem. *Coram Deo.*

Prudentiæ sæculi & prudentiæ Christianæ caracteres.

S. Gregor. M. lib. 10. Moral. cap. 16.

Theophylact.

3. 4. *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, in iis qui pereunt est opertum: In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium; ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.* „ Cæcitas cordis, quam solus removet illuminator Deus, & peccatum est, quo „ in Deum non creditur, & pœna peccati, qua cor superbum digna ani„ madversione punitur, & caussa peccati, cum mali aliquid cæci cordis erro„ re committitur. Spargit Deus pœnales cæcitates super illicitas cupiditates, „ æquis-

S. August. lib. 5. Contra Julian. cap. 3. lib. 1. Confess. cap. 18. & alibi passim.

„ æquissimo, etsi occultissimo indicio. Tradit infideles & iniquos in desideria cordis eorum, in reprobum sensum. Adoranda judicia Dei in eos qui malitia sua, & ejus permissione, desertione, gratiæ subtractione excæcantur, *ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi:* Quo fit ut destituti luce veritatis, in quam interioribus oculis intendere noluerunt, sua culpa pereant. Laudanda Dei misericordia est in eos quorum cæcitatem removit, a quorum cordibus velamen abstulit, in quibus pravos & noxios dominantium cupiditatum humores compescuit, qui obices erant ne Evangelii veritatem intelligerent & amarent. Quorum enim animus in divitiis, honoribus, & voluptatibus sæculi defixus est, illi certe Evangelium amare non possunt, quo paupertas spiritus, humilitas, sui ipsius abnegatio, mortificatio, crucis amor ac latio præcipiuntur ac prædicantur. Cæcitatem cordis timeamus, Deum oremus ut gratiæ suæ lumine nos illustret, contra cupiditates nostras pugnemus gratia ejus adjuvante; ne rebelles simus lumini Evangelii; ne creaturis adhæreamus, eisque fruamur, quarum amor & fruitio mentes excæcat. Quicquid homo sibi pro fine ultimo constituit, in quo ejus desiderium quiescit, Deus illius dici potest. Unde cum habes pro fine divitias, tunc divitiæ dicuntur Deus tuus. Similiter si voluptates carnis, vel honores. *Igitur Deus hujus sæculi excæcat mentes infidelium*, id est, illud quod homines sæculariter viventes sibi pro fine constituunt, eorum corda excæcat, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii, ut in illo non intelligant Christi divinitatem, Mysteria, charitatem erga Ecclesiam quam acquisivit sanguine suo, gratiæ insuperabile ac suavissimum imperium, gloriæ majestatem, regni illius pulchritudinem, magnificentiam, universalitatem, sanctitatem, æternitatem. *Supercecidit ignis, & non viderunt solem.* Evangelium, quantum in se est, omnibus affulget, omnes illuminat, quibus prædicatur; sed qui præbent impedimentum, non illuminantur. *Clara est, & quæ numquam marcescit Sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quærunt illam.* „ Evangelica Sapientia his solis patet, qui eam in veritate diligunt, & studiose requirunt: Qui autem eam ficte quærunt, „ nullo modo ad eam pertingent, quia *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & in malevolam animam non introibit Sapientia .... Præoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inveniet.* „ Sapientia hæc „ Christus est Filius Dei, de quo Apostolus ait; *Christum Dei virtutem & „ Dei sapientiam.* Hic sua gratia omnes præoccupat, quicumque ad ejus „ amorem anhelant, quia ipse est via, veritas, & vita: per ipsum itur, „ ad ipsum tenditur, ad ipsum pervenitur. Ille autem qui ab origine il„ lucescentis in se fidei corde devote vigilaverit, non vacuo labore con„ sumitur, sed pro boni operis studio ab ipso coronatur. Assidentem enim „ illum foribus suis inveniet, quia ejus adjutorium semper paratum habe„ bit. Unde in Apocalypsi ipse dicit: *Ecce ego sto ad ostium & pulso: si quis mihi aperuerit, introibo ad eum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum.* Illuminatio Evangelii gloriæ Christi fulget illis dumtaxat qui Evangelicas veritates amant, non speculativas dumtaxat, sed practicas, & qui officia sua, quæ in Evangelio perspiciunt, opere implere satagunt. „ Nam ma„ nifesta visio negligentis non est, sed amantis. Unde Veritas dicit: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum.* „ Claritas itaque manifestæ visionis, est revelatio amatæ ve„ ritatis. Quæ veritas si merito dilectionis ostenditur, iis qui torpent a

„ bono

Cæcitas cordis unde?

S. Thomas. Lect. 2.

Psalm. 57. 9.

Sap. 6. 13.

Rabanus Maurus lib. 2. in Sapientiam, cap. 13.

1. Cor. 1.

Apoc. 3.

Joan. 14.

Auctor Exposit. in lib. 1. Reg. lib. 2.

cap. 4. sub nomine S. Gregorii.
Joan. 14.
1. Reg. 3. 1.

„ bono opere dignissime occultatur: quia signum amoris non est in affe-„ ctione animi, sed in studio bonæ operationis. *Qui habet mandata mea,* „ *& facit ea* (inquit Christus) *hic est qui me diligit*. Quia ergo de ne-„ gligentia operis caligo incurritur internæ visionis, apte dum de con-„ temptu mandatorum Sacerdos arguitur, visio occultata memoratur: *In diebus illis non erat visio manifesta*.

Ministerium Evangelicum servitus est caritatis. Hujus servitutis officia.

5. *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum.* Ille seipsum prædicat, qui placere magis quærit fidelibus, quam prodesse, qui suam gloriam quærit, non Domini nostri Jesu Christi. Ministerium Evangelicum, servitus est charitatis. Hujus servitutis officia sunt fidelitas, humilitas, labor, zelus gloriæ Dei & salutis animarum. Elatio, dominatio, otium, negligentia, mala fides in rebus Domini gerendis vel dispensandis, mali servi caracteres sunt. Qui sibi laborant, non Domino; qui prædicationem, qui veritates sive Dogmatum, sive Moralis Christianæ ad proprium quæstum, ad propria commoda, non ad gloriam Christi Jesu & ad Ecclesiæ utilitatem „ inflectunt, non sunt servi fideles, sed fures domestici: & Minister Ec-„ clesiæ, qui non quærit honorem Dei, & utilitatem subditorum, non di-„ citur verus Rector, sed tyrannus, ait S. Thomas. Apostolum imitentur verbi Dei Prædicatores, & Ecclesiæ Ministri, Episcopi præsertim & Parochi, quibus ex officio convenit prædicatio: gloriæ Christi serviant, non suæ: utilitati suæ ne studeant, sed Ecclesiæ, & Animarum Christi sanguine redemptarum. Hos Apostolici Prædicatoris caracteres præclare describit S. Gregorius Magnus. *Sanctæ universalis Ecclesiæ spiritalis quisque Prædicator,* inquit, *in cunctis quæ dicit, solerti cura se inspicit, ne in eo quod recta prædicat, vitio se elationis extollat; ne vita a lingua discordet; ne pacem quam in Ecclesia nunciat, in se ipso dum bene dicit & male vivit, amittat. Sed studet summopere contra maledicos rumores adversantium & defendere loquendo quod vivit, & ornare vivendo quod dicit. Nec in his omnibus suam, sed Auctoris gloriam quærit: atque omnem sapientiæ gratiam, quam ut loqueretur accepit, non suis se æstimat meritis, sed eorum intercessionibus, pro quibus loquitur, accepisse. Sicque dum se infra dejicit, super est: quia suæ magis mercedi proficit, eo quod bona, quæ exercere prævalet, alienis meritis reddit. Indignum se omnibus judicat, etiam cum dignius cunctis vivat. Scit enim, quod bona quæ innotescunt hominibus, sine periculo esse vix possunt. Et quamvis sapientem se esse sentiat, vellet tamen esse sapiens, nec videri: atque hoc sibi omni-modo, quod loquendo proditur, pertimescit; & si liceat, tacere appetit, dum esse multo tutius silentium cernit; eosque se feliciores putat, quos intra sanctam Ecclesiam locus inferior per silentium occultat: & tamen ut sanctam Ecclesiam defendat, quia ad loquendum vi charitatis impellitur, ex necessitate quidem officium locutionis suscipit, sed ex magno desiderio etiam taciturnitatis quærit. Hoc servat voto, illud exercet ministerio. Hanc autem dicendi formulam arrogantes ignorant. Neque enim loquuntur, quia caussæ eveniunt, sed caussas evenire appetunt ut loquantur.*

S. Thomas, Lect. 2.
S. Gregor. lib. 23. Moral. cap. 1.
Apostolici Prædicatoris caracteres.

6. *Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.* Dei omnipotentia & bonitas splendidius emicuerunt cum fidei lucem in corda Discipulorum effudit ad omnium gentium illuminationem in mundi reparatione, quam cum sensibilem lucem e tenebris, quæ super faciem abyssi erant, efficaci suæ voluntatis imperio splendescere jussit in prima mundi creatione. *Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux.*

Luce

Luce illa primigenia creaturæ videntur, opera manuum Dei conspiciuntur, ex quibus sempiterna ejus virtus & divinitas intelligi possit. Luce ista spiritali in cordibus Apostolorum producta, & illorum prædicatione in aliorum mentes per totum orbem effusa, Deus in Christo Jesu cognoscitur; *ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Jesu*. Gloria vero Jesu Christi, prædicatione Apostolorum mundo innotescit, qui propterea *Lux mundi* ab ipso vocantur. Eorum in Ecclesiæ regimine, vel in sanctæ prædicationis ministerio successores, cognitionem gloriæ Dei in persona Christi Jesu inhabitantis diffundent in cordibus infidelium & peccatorum; illosque ad fidem, istos ad pœnitentiam, pari successu convertent, si virtutes Apostolicas, humilitatem, paupertatem, caritatem, mortificationem, patientiam, laborem, zelum imitentur; si denique Deus non solum in eorum mentibus per fidem & cognitionem credendorum, sed etiam in eorum cordibus per amorem ferventem Christi Jesu, & in eorum operibus per observantiam Evangelii, illucescat. Lux enim Evangelii, caritatem parit, fœcunditatem bonorum operum tribuit faciem seu personam Christi Jesu intuentibus, ut se Dei imagini, quæ Christus est, conforment. *Ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu*. Deo gratias agamus immortales omnibus diebus vitæ nostræ, quod mentibus nostris prius per absentiam luminis gratiæ, & obscuritatem peccati tenebrosis illuxit. Eramus enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulemus.

7. *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis*. Deus omnia creat ex nihilo in ordine gratiæ, non minus quam in ordine naturæ, ut nihil sibi tribuat homo, sed totum Deo acceptum referat. Quam admirabilis potentia Dei, qui per duodecim viros ignobiles & inopes, scientiarum sæcularium rudes, omnium judicio viles, propter Evangelium, quod prædicabant, omnium injuriis expositos, tam universalem, tam subitam mutationem in mundo effecit.
„ Sciscitemur ex Judæis, sciscitemur ex Gentibus, quisnam universo ter- *S. Chrysost. Hom. 28.*
„ rarum orbi persuaserit, ut a patriis ritibus & institutis abscederet, at-
„ que ad alteram vivendi rationem se conferret. Nonne Piscator & ten- Admirabilis gratiæ Christi virtus in Christianæ Religionis institutione.
„ toriorum artifex? nonne Publicanus? nonne indocti ac litterarum exper-
„ tes? Quam autem hoc rationem haberet, nisi vis divina per ipsos om-
„ nia confecisset? Nam quid ad inflectendos ac permovendos eorum ani-
„ mos dicebant? Baptizemini in nomine Crucifixi. Cujus tandem? Nem-
„ pe quem numquam viderant. Et tamen cum hæc dicerent ac prædica-
„ rent, auditoribus persuadebant, eos, qui promere videbantur oracula,
„ & quorum cultus ipsis a majoribus traditus erat, Deos non esse: Chri-
„ stum contra, qui clavis in cruce affixus fuerat, omnes ad se traxisse.
„ Atqui quod in crucem sublatus, ac sepultus esset, apud omnes fere
„ constabat: quod autem resurrexisset, pauci omnino viderant. Verum-
„ tamen hoc ipsum iis, qui non viderant, persuaserunt: quin etiam quod
„ in cœlos ascendisset, atque ad judicium de vivis ac mortuis ferendum
„ venturus esset. Unde igitur persuadendi vis in his sermonibus? Non
„ aliunde quam a Dei potentia. Primum enim novitas ipsa omnium ani-
„ mos offendebat. Cum autem in hujusmodi rebus quispiam res novas
„ molitur, id eo acerbitatem majorem affert, quo priscorum rituum fun-
„ damenta effringit, ac leges radicitus evellit. Huc accedit quod ne Præ-
„ cones quidem ipsi auctoritate valere videbantur. Nam & ex ea natio-
„ ne erant, quæ apud omnes odio & invidia flagrabat: & ipsi timidi ac
„ doctri-

„ doctrinæ expertes erant. Unde igitur orbem subegerunt? Unde vos & „ majores vestros, qui Philosophi videbantur, Diis ipsis ejectis? An non „ liquet id ipsis ex eo contigisse, quod Dei ope ac præsidio niterentur? „ Neque enim tam præclara facinora in humanam potentiam cadunt, „ sed in divinam quamdam ac sermone sublimiorem virtutem. Minime „ vero, inquiunt infideles, sed præstigiis hoc consecuti sunt. Quid audio? „ Ergo dæmonis imperium augeri par erat, atque idolorum cultum amplificari. Quomodo igitur factum est ut ea deleta atque extincta sint, „ Christiana autem Religio cum illis omnino pugnans efflorescat? Neque „ id tantum a doctrina & prædicatione, sed ab ipsa quoque vitæ ratione. Quando enim tanta virginitas passim toto orbe consita est? Quando par opum, & vitæ, atque aliarum omnium rerum contemptio? „ Nam homines nequam & flagitiosi ac præstigiatores nihil omnino effecerunt, sed contraria omnia. At hi angelicam vitæ rationem nobis, & „ in nostra, & in barbara regione, atque adeo in extremis terræ recessibus non modo suaserunt, sed etiam persuaserunt. Ex quo perspicuum „ est, Christi vim fuisse, quæ hoc totum confecerit, vim (inquam) illam ubique lucentem, ac fulgure quovis celeriorem, hominum mentes „ illustrantem. *Ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis*. Gratiam Dei magnifaciamus: thesaurus enim est. *Habentes thesaurum istum*. Fragilitatis nostræ conscii, timeamus illius jacturam. *In vasis fictilibus*. Confidamus tamen in Dei virtute, qui gressus nostros diriget, ne offendamus; qui nostram infirmitatem sustentabit, ne cadamus, si ad ipsum confugiamus per Jesum Christum Salvatorem nostrum. *Ut sublimitas sit virtutis Dei*. Nos ipsos humiliemus intuitu nihili nostri, imbecillitatis ac impotentiæ nostræ, demeritorum nostrorum. *Et non ex nobis*.

Gratia Dei ut thesaurus pretiosissimus conservanda.

Electorum magnanimitas & invicta fortitudo in tribulationibus.

S. Gregor. M. lib. 7. Moral. cap. 15.

7. 8. *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus*. In gravissimis angustiis, probationibus, persecutionibus servant electi libertatem mentis, gaudium cordis, magnanimitatem & fortitudinem invictam, fidem vivam, spem firmam & fiduciam perfectam in Deum. „ Cuncta quippe quæ foris eminent, occultis eorum obtutibus per despectum jacent. Nam super se interius „ rapti, in alto animum figunt: & quæque in hac vita patiuntur, quasi longe infra labentia atque a se aliena conspiciunt: atque, ut ita „ dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, pene ipsa quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis quicquid temporaliter „ eminet, altum non est. Nam velut in magni vertice montis siti, „ præsentis vitæ gaudia pene despiciunt: seque ipsos per spiritalem celsitudinem transcendentes, subjecta libenter intus vident, quæcumque per carnalem gloriam foris tument. Unde & nullis contra veritatem Potestatibus parcunt: sed quos attolli per elationem conspiciunt, per Spiritus auctoritatem premunt. Hinc est quod a deserto Moyses veniens, Ægypti Regem ex auctoritate aggreditur, dicens: *Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum, Usquequo non vis subjici mihi? Dimitte populum meum ut sacrificet mihi*. Hinc est quod peccantem Regem Nathan aggreditur, cui prius similitudinem perpetratæ prævaricationis objiciens, eumque reum per proprii judicii vocem „ tenens, protinus adjunxit: *Tu es ille vir, qui fecisti hanc rem*. Hinc „ est quod Achab superbus idolorum servitio subactus, cum increpare Eliam præsumeret, dicens: *Tune es ille vir qui conturbas Israel?*

Exod. 10.

2. Reg. 12.

3. Reg. 18.

„ Elias

„ Elias protinus superbi Regis stultitiam objurgationis libera auctoritate
„ percussit, dicens: *Non ego turbavi Israel, sed tu & domus patris tui,*
„ *qui dereliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim.* Hinc est quod
„ Petrus, cum eum Sacerdotes ac Principes, etiam per flagella sævientes
„ in nomine Jesu loqui prohiberent, cum magna protinus auctoritate res-
„ pondit: *Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, ju-* Act. 4.
„ *dicate. Non enim possumus, quæ vidimus & audivimus, non loqui.* Hinc
„ est quod Paulus cum resistentem contra veritatem Sacerdotum Princi-
„ pem cerneret, eumque minister illius alapa percussisset, non maledi-
„ ctum perturbatus intulit; sed repletus Spiritu sancto libera voce pro-
„ phetavit, dicens: *Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judi-* Act. 23.
cas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti? Hinc est quod
Stephanus contra vim persequentium auctoritatem vocis exercere nec mo-
riturus expavit, dicens: *Dura cervice, & incircumcisi corde & auribus,* Act. 7.
vos Spiritui sancto resistitis sicut Patres vestri, & vos. Sic Prophetæ, &
Apostoli ceteri, virique Apostolici, sancti Martyres, sancti Episcopi &
Doctores Ecclesiæ, in persecutionibus, probationibus, & difficultatibus ma-
ximis animati fuerunt, & in fidei confessione, in prædicatione veritatis,
in Ecclesiasticæ Disciplinæ ac libertatis defensione, in Ministerii sui fun-
ctionibus constantes & invicti, hæc S. Pauli verba usurpare potuerunt:
„ In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur,
„ sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: de-
„ jicimur, sed non perimus. *Sic affectus erat S. Athanasius.* Si, *inquit*, S. Athanas.
„ fratres deserant, nemoque supersit qui velit simul contristari, aut con- *Epist. ad Soli-*
„ solationem adhibere, tamen plus quam omnia sufficit ad tutelam, Dei *tarios, p. 842.*
„ refugium. Solus erat Elias in persecutione, sed tamen in omnibus lo- *& 843. Paris.*
„ co omnium habebat Deum. Et hanc formulam tradidit nobis Salvator, *Edit. 1627.*
„ qui ab omnibus derelictus, insidias inimicorum passus est, ut si nos
„ quoque ab hominibus relinquamur, non desponderemus animum, sed
„ in eo spem haberemus, nec veritatem proderemus, quæ tametsi princi-
„ pio affligi videatur, postea tamen ipsa a persecutoribus agnoscitur.

10. 11. *Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut*
& vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. Homo innocens a Deo in Homo lapsus
paradiso voluptatis positus, ad beatitudinem per castas & sanctas delicias, & reparatus
Creatori suo tranquille serviendo pervenisset. Homo lapsus ad beatitudi- ad beatitudi-
nem pervenire non potest nisi per crucem, & mortificationem, per mul- nem perve-
tas tribulationes. Filii enim sumus & discipuli Crucifixi, *Religiosi crucis*, nire non pot-
ait Tertullianus. Ad passionem igitur & mortem Christi attendentes, il- est nisi per
lam in nobis exprimamus, interiori mortificatione coercendo & frænando crucem &
prava desideria; exteriori etiam mortificatione corpora nostra macerantes, mortificatio-
& in servitutem redigentes. Sed & quæ nobis eveniunt adversa, quæ pa- nem.
timur incommoda, damna rerum exteriorum, calumnias, opprobria, mor-
bos, mortem, omnia in spiritu obedientiæ & caritatis patienter sustinea-
mus, nos velut victimam cum Jesu & propter Jesum Deo devoventes:
illumque orantes ut passiones suas in nobis impleat, ut mortificationes
nostras sanctificet: ut illas vitæ suæ gloriosæ in nobis semina & principia S. *Paulinus,*
esse tribuat. *Ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.* Hoc mor- *inter Epistolas*
tificationis Christianæ spiritu plenus S. Paulinus ad S. Augustinum scri- S. *August.* 94.
bebat: „ Utinam possim assequi mortem istam, qua tu mortuus es huic *alias* 243.
„ sæculo, ut vivas Deo in Christo vivente in te, cujus & mors & vita
„ in corpore tuo & corde & ore cognoscitur. Quia non sapit cor tuum
„ ter-

„ terrena, nec os tuum loquitur opera hominum; sed verbum Christi „ abundat in pectore tuo; & Spiritus veritatis effunditur de lingua tua, „ superni fluminis impetu lætificans civitatem Dei. Quæ autem virtus „ hanc in nobis efficit mortem, nisi caritas, quæ fortis est ut mors? Sic „ enim obliterat in nobis & perimit hoc sæculum, ut impleat mortis effe- „ ctum per affectum Christi, in quem conversi avertimur ab hoc mundo, „ & cui viventes morimur ab elementis hujus mundi. Nec tamquam vi- „ ventes in eorum conspectu, visuque decernimus; quia portio nostra mors „ Christi est: cujus a mortuis resurrectionem non apprehendimus in glo- „ ria, nisi mortem ejus in cruce mortificatis membris & sensibus carnis „ imitemur; ut jam non nostra voluntate vivamus, sed illius cujus vo- „ luntas sanctificatio nostra est: & qui ideo pro nobis mortuus est & re- „ surrexit, ut jam non nobis, sed illi vivamus.

13. 14. *Habentes autem eumdem Spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur, scientes quoniam qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, & constituet vobiscum.* „ Ante adventum Domini nostri Jesu Christi, quo humi- „ lis venit in carne, præcesserunt justi, sic in eum credentes venturum, „ quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata sunt, non „ fides. Diversis quidem temporibus, sed utrosque per unum fidei ostium, „ hoc est per Christum, videmus ingressos. Nos credimus Dominum no- „ strum Jesum Christum natum ex Virgine, venisse in carne, passum es- „ se, resurrexisse, in cœlum ascendisse. In ejus sunt fidei societate nobis- „ cum & illi Patres, qui crediderunt de Virgine nasciturum, passurum, resur- „ recturum, in cœlum ascensurum. Varii sunt ordines ac status, varia dona in Ecclesia Christi: sed fides ubique, & in omnibus eadem. Vivere ex fide, singularis gratia est in homine Christiano. Ex fidei instinctu Religionis, veritatis, pietatis causam sancta libertate loquendo defendere, rara & eximia fidelitas. Pro fide pati & mori, eminens & summa perfectio. *Scriptum est, Credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur.* Sunt qui loquuntur & non credunt, ut Pseudo- „ apostoli, & mali Ecclesiæ Ministri. Terrenis quippe cupiditatibus con- „ sulentes, verbum Dei prædicant, habentes in pectore falsitatem, in lin- „ gua veritatem. Dicunt, & non faciunt. Unde, nisi quia utilia non cre- „ dunt esse quæ dicunt? Sunt alii qui credunt, & non loquuntur quod cre- „ dunt, vel pigritia, vel timore. Minister vero fidelis credit, & loquitur quod credit. *Credidi, propter quod locutus sum*: hoc est, perfecte credidi. „ Non enim perfecte credunt, qui quod credunt loqui nolunt. Ad ipsam „ enim fidem pertinet credere & illud quod dictum est, *Qui me confessus* „ *fuerit coram hominibus, confitebor eum coram Angelis Dei.* Ex hoc enim est „ appellatus fidelis ille servus, non tantum quia accepit, sed quia impendit „ atque lucratus est. Ita & hoc loco non ait, *Credidi & locutus sum*, sed „ propter hoc dicit se locutum esse, quia credidit. Simul enim credidit, & „ quod præmium loquendo sperare, & quam pœnam tacendo timere debe- „ ret. In isto Davidis Psalmo vox Martyrum apparet: quorum si fidem imitemur, afflictionum omne genus ut Dei beneficium suscipiemus, nec solum cum patientia & subjectione atque conformatione voluntatis nostræ Dei voluntati, sed etiam cum amore & gratiarum actione sustinebimus. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Quærit David, quærunt qui habent eumdem spiritum fidei quem David; quid retribuant Domino, & non inve-

S. Aug. Tract. 45. in Joan. num. 9.

Minister fidelis credit & loquitur quod credit.

S. Aug. Enar. in Psal. 115.

Matth. 10. 31.

Afflictiones cum amore & gratiarum actione sustinendæ.

inveniunt, nisi ex eis quæ ipse Dominus retribuit. *Calicem*, inquit, *salutaris accipiam*. „ O homo, peccato tuo mendax, dono Dei verax, & ideo „ jam non homo, quis tibi dedit calicem salutaris, quem accipiens, & „ invocans nomen Domini, retribues ei pro omnibus quæ retribuit tibi? „ Quis nisi ille qui ait: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* „ Quis tibi dedit imitari passiones suas, nisi qui pro te passus est prior? „ Ideoque *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*. Emit Ecclesiam sanguine suo, quem prior fudit pro salute servorum, ne pro Domini nomine servi fundere dubitarent, quod tamen eorum, non Domini utilitati proficeret. Quam enim pro Christi nomine exponunt amittuntque vitam, cum fœnore recipiunt. Amittunt mortalem, recipiunt „ immortalem: amittunt ignobilem, recipiunt gloriosam; amittunt temporalem, recipiunt æternam. *Scientes quoniam qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, & constituet vobiscum.*

Matt. 20. 22.

15. *Omnia enim propter vos; ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in laudem Dei.* Omnia sua, talenta, labores, pecunias, vitam ipsam, si opus foret, propter ovium salutem Pastores & Rectores animarum impendere debent. Nec enim propter se ipsos a Deo vocati sunt & in sacro Ministerio constituti. „ Nos, quos in isto loco, de quo periculosa ratio redditur, *inquit S. Augustinus*, Dominus secundum dignationem suam, non secundum meritum nostrum constituit, habemus duo „ quædam: unum quod Christiani sumus; alterum quod Præpositi sumus. „ Illud quod Christiani sumus, propter nos est: quod autem Præpositi sumus, propter vos est. In eo quod Christiani sumus, attenditur utilitas „ nostra; in eo quod Præpositi, nonnisi vestra. Omnia dona Pastoribus a Deo collata, labores omnes ab ipsis suscepti, tribulationes omnes ab illis toleratæ ad formationem corporis Christi referuntur; corporis (inquam) illius, quod electis omnibus velut membris, & Christo Jesu velut capite constat. Caput autem & membra, unus Christus, a quo unum laudis & gratiarum actionis sacrificium offertur Deo, in hoc mundo inchoatum, in cœlis sine fine consummandum. *Ut gratia abundans per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.* Hic gratias agere Deo incipiamus per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum pro gratiis nobis singulariter collatis, sed pro iis quæ omnibus electis collatæ, aut conferendæ sunt: ut ad æternæ gratiarum actionis sacrificium offerendum cum Jesu Christo capite nostro in ejus corpore ut membra admittamur. „ Quamquam enim „ quod sumus, quod vivimus, quod cœlum terramque conspicimus, quod „ habemus mentem atque rationem, qua eum ipsum qui hæc omnia condidit, inquiramus, nequaquam valeamus actioni sufficere gratiarum; tamen quod nos oneratos obrutosque peccatis, & a contemplatione suæ „ lucis aversos, ac tenebrarum, id est, iniquitatis dilectione cæcatos, non „ omnino deseruit, misitque Verbum suum, qui est ejus unicus Filius quo „ nobis assumpta carne nato atque passo, quanti Deus hominem penderet nosceremus, atque illo Sacrificio singulari a peccatis omnibus mundaremur, ejusque Spiritu in cordibus nostris dilectione diffusa, omnibus „ difficultatibus superatis, in æternam requiem & contemplationis ejus ineffabilem dulcedinem veniremus, quæ corda, quot linguæ ad agendas „ ei gratias satis esse contenderint? Ideo gratiæ a multis referendæ, id est, ab electis omnibus Christo capiti adunatis, ut Deo dignæ sint, eumque, ut par est glorificent. *Ut gratia abundans per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.*

Pastores & Rectores animarum omnia impendere debent propter ovium salutem.

S. August. Serm. 46. alias De Tempore 165. n. 2.

Gratiarum actionis sacrificium pro nobis & electis omnibus offerendum.

S. August. lib. 7. De Civit. Dei, c. 31.

16. *Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.* Corpus nostrum, domesticum hostem, destruere quid formidamus, Christiana mortificatione, pietatis exercitiis, laboribus pro Dei gloria, pro Ecclesiæ utilitate & animarum salute susceptis? Hostis destructio, victoriæ adeptio est. Exultet igitur Christianus, & animo sit excelso, infracto, inconcusso in infirmitatibus, in incommodis senectutis, in mortis periculis, in præliis militiæ Christianæ, in laboribus pœnitentiæ, cum exteriorem hominem, corpus nempe suum, luteum illum parietem destrui sentit, quo perfecta interioris hominis, id est animæ renovatio impeditur, Deique visio retardatur. „ Renovatio porro hominis interioris secundum imaginem ejus qui „ creavit eum, non momento uno fit ipsius conversionis, sicut momento „ uno fit illa in baptismo renovatio remissione omnium peccatorum: ne„ que enim vel unum quantulumcumque remanet quod non remittatur. „ Sed quemadmodum aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate quæ „ febribus facta est, revelascere: itemque aliud est infixum telum de cor„ pore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sana„ re: ita prima curatio est caussam removere languoris, quod per omnium „ fit indulgentiam peccatorum; secunda ipsum sanare languorem, quod „ fit paulatim proficiendo in renovatione hujus imaginis: quæ duo de„ monstrantur in Psalmo, ubi legitur, *Qui propitius fit omnibus iniquitati„ bus tuis*; quod fit in Baptismo: deinde sequitur, *Qui sanat omnes languores tuos*; quod fit quotidianis accessibus, cum hæc imago renovatur. „ *Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur; tamen is, qui intus est; „ renovatur de die in diem.* Renovatur autem in agnitione Dei, hoc est, „ in justitia & sanctitate veritatis, ut ait Apostolus. *In agnitione igitur Dei, justitiaque & sanctitate veritatis, qui de die in diem proficiendo renovatur, transfert amorem a temporalibus ad æterna, a visibilibus ad intelligibilia, a carnalibus ad spiritalia; atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere, illisque se caritate alligare diligenter insistit. Tantum autem facit, quantum divinitus adjuvatur. In quo profectu & accessu tenentem Mediatoris fidem cum dies vitæ hujus ultimus quemque compererit, perducendus ad Deum quem coluit, & ab eo perficiendus excipietur ab Angelis sanctis, incorruptibile corpus in fine sæculi non ad pœnam, sed ad gloriam recepturus. In hac quippe imagine tunc perfecta erit Dei similitudo, quando perfecta erit visio.*

Exterioris hominis destructio, interioris renovatio.

S. August. lib. 14. De Trinitate cap. 17.

Psal. 102. 3.

17. *Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt.* Provideamus ne dum ad unicum momentum (Momenti enim instar hæc vita) deliciis indulgere volumus, infinitorum sæculorum pœnam nobis arcessamus; verum ad momentum potius laboremus, ut perpetuis coronis cingamur. An non cernitis in hujus etiam vitæ negotiis bonam hominum partem eodem modo facere, ac brevem laborem diuturnæ quietis causa suscipere? tametsi sæpe res contra eveniat ac sibi proponunt. Hic enim laborum ac quæstus æqua est portio. Imo plerumque contra usu venit, ut infinitus sit labor, fructus autem tenuis, ac sæpe ne tenuis quidem. At vero cum de cœlesti regno agitur, contraria est ratio. Parvum enim laborem magna atque infinita jucunditas excipit. Agricola totum annum laborat, atque ad finem ipsum diuturnorum laborum fructu sæpe numero

S. Chrysost. Hom. 10.
Tribulationes & labores alacriter sustinere debemus quietis & felicitatis æternæ causa.

ro excidit. Rursus & navis gubernator & miles, ad extremam usque ætatem in laboribus versati, sæpe ita hinc excedunt, ut & ille mercium suarum opibus labatur, & hic vitam una cum victoria amittat. Quam ergo excusationem habituri sumus, qui cum in rebus fluxis & caducis ea quæ cum labore conjuncta sunt præferimus, ut parumper conquiescamus, vel ne parumper quidem (dubia quippe hæc spes est) in spiritualibus contrario omnino modo faciamus, ac propter modicam voluptatem, æternos cruciatus nobis attrahamus? Tribulationes, cruces, labores, dolores pati non recusemus, immo subeamus & toleremus alacriter, quietis & felicitatis æternæ contemplatione, quam promisit qui fallere non potest. „ Quid dabit? ubi dabit? quantum dabit, qui hic non dat, qui hic erudit, qui fingit laborem in præcepto? Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te habere hic laborem; sed attende qualem ille requiem pollicetur. Numquid cogitare potes? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Noli esse piger in labore breviter, & gaudebis incessabiliter. Æternam vitam tibi daturus est Deus: cogita quanto labore emenda sit. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam de labore. Quodammodo Deus proposuit venale regnum cœlorum. Dicis illi, Quantum valet? Pretium ipsius labor est: quomodo si diceret, Pretium ipsius aurum est, non sufficeret hoc solum dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam & solidus aurum est, & semiuncia, & libra, & tale aliquid. Ideo dixit pretium, ne laborares quærere quamdiu invenires. Hujus rei pretium labor est. Quantus labor est? Jam quære tu quantum laborandum sit. Nondum dicitur tibi quantus futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur: illud tibi dicit Deus, Ego ostendo quanta sit illa requies, tu judica quanto labore emenda sit. *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Hæc est requies sempiterna. Quanto labore digna est requies quæ non habet finem? Si verum vis comparare, & verum judicare, æterna requies æterno labore recte emitur. Sed noli timere, misericors est Deus. Si enim haberes æternum laborem, numquam pervenires ad æternam quietem. Ergo ut aliquando pervenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est: non quia non valet tanti, sed ut possideatur quod emitur: Digna est quidem emi labore perpetuo: sed necesse est ut labore temporali ematur. Qualis misericordia Dei! Nec dicit, Decies centena millia annorum labora; non dicit, vel mille annos labora; non dicit, quingentos annos labora: cum vivis labora, paucis annis; inde jam requies erit, & finem non habebit. Et paucos annos laboras, & in ipsis laboribus non deest consolatio. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam*. „ Non desunt in doloribus gaudia quotidiana. Sed noli gaudere in sæculo, gaude in Christo, gaude in verbo ejus, gaude in lege ejus. Gaudes ad tempus, noli ibi fidere: tristis es ad tempus, noli desperare. Non te corrumpat felicitas, & non frangat adversitas. Leves erunt tribulationes, si non consideremus secundum se res istas sensibiles quæ nos affligunt, sed præmiorum vel pœnarum æternitatem, quæ in futurum nos manent. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt*. Animam Dei capacem quicquid Deo minus est non implebit. Nullum temporale bonum dignum est felicis æternitatis candidatis. Eos decet rerum terrenarum oblivio, qui tendunt ad bonum

S. August. Enarrat. in Ps. 93. n. 23. & 24.

Psal. 83. 5.

num quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Deus diligentibus se. „ Sed heu! in hac vita homines magnis laboribus requiem quærunt & securitatem, sed pravis cupiditatibus non inveniunt. Volunt enim requiescere in rebus inquietis & non permanentibus: & quia illæ tempore subtrahuntur, & transeunt, timoribus & doloribus eos agitant, nec quietos esse permittunt. Ideo qui veram requiem & veram felicitatem desiderat, debet tollere spem suam de rebus mortalibus & prætereuntibus, & eam collocare in verbo Domini, ut hærens ei quod manet in æternum, etiam ipse cum illo maneat in æternum. Qui veram requiem, quæ post hanc vitam Christianis promittitur, quærit, etiam hic eam inter amarissimas vitæ hujus molestias suavem jucundamque gustabit, si ejus, qui eam promisit, præcepta dilexerit. Cito enim sentiet dulciores esse justitiæ fructus quam iniquitatis, & verius atque jucundius gaudere hominem de bona conscientia inter molestias, quam de mala inter delicias. Gaudium illud bonæ conscientiæ, pignus est æterni gaudii, quod servi fideles Domini consequentur, qui cordis oculos a terrenis bonis, divitiis, honoribus, voluptatibus averterunt, ut eos in bonis cœlestibus & immutabilibus defigerent. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur.*

S. August. lib. *De Catechizandis rudibus, cap. 16.*

C A P U T V.

Sensus Litteralis.

1. S*Cimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.* Certa fide persuasi sumus, nos, quando corpus hoc terrenum, quod anima nostra velut domum, seu ut tabernaculum, ut tentorium ad paucos dies paratum inhabitat, morte dissolvetur; habituros meliorem domum a Deo nobis præparatam, non opera aut manibus hominum factam, sed sola Dei omnipotentis virtute in cœlis ædificandam, corpus scilicet immortale, gloriosum, æternum. Vel, statim atque corpus dissolutum fuerit, anima perveniet ad gloriam cœlestem, de qua Christus ait: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* S. Augustinus *domum non manufactam æternam in cœlis*, interpretatur *immortalitatem præparatam nobis, qua induendi sumus in fine, cum resurrexerimus a mortuis.*

Secundum Græcum Textum: *Scimus enim quoniam si terrestris nostra domus tabernaculi dissolvatur, &c.* *Tertull. lib. De Resurrect. cap. 41.*

S. Chrysost. Hom. 10.
S. Thomas, Lect. 1.
S. August. in Psal. 68. Serm. 1.

2. 3. *Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes, si tamen vestiti, non nudi inveniamur.* Nam propter hoc gemimus & suspiramus, quod cœlestem æternamque domum assequi non possimus, nisi terrena domo prius dissoluta, corpore prius per mortem destructo. Vellemus enim si fieri posset, sine morte immortalitate donari, quemadmodum Adam, si in statu innocentiæ perseverasset, in corpus fuerat spiritale mutandus, & in illam incorruptionem quæ fidelibus & sanctis promittitur, sine mortis periculo transiturus. Non erat, inquam, exspoliandus corpore, sed supervestiendus immortalitate & incorruptione, ut absorberetur mortale a vita, id est ab animali in spiritale, secundum qualitates, manente eadem corporis natura & substantia, transiret. Quod quidem nobis contingeret, si corpore vestiti, non nudi

S. August. lib. 1. De Peccat. Meritis & remiss. c. 2.

di inveniremur in adventu Domini. Statim enim indueremur indumento gloriæ, aut sine morte, aut certe brevissimo somno mortis præcedente, & corpore minime resoluto. Confer cum 1. *Corinth.* 15. 52. 53. & 1. *Thessal.* 4. 16. Videsis Tertullianum hunc locum exponentem lib. *De Resurrect. Carnis*, cap. 41. *Ante volumus super induere virtutem cœlestem æternitatis*, inquit, *quam carne exuamur. Hujus enim gratiæ privilegium illos manet, qui ab adventu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichristi merebuntur, compendio mortis per demutationem expunctæ, concurrere cum resurgentibus; sicut Thessalonicensibus scribit, &c.* S. Thomas Lect. 1.

4. *Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est a vita.* Etenim dum in hoc corpore caduco & mortali, velut in tentorio, versamur, ingemiscimus ejus onere gravati, & ad incorruptionis beatum statum suspiramus: ideo autem gemimus, quod natura refugiat mortem qua exuimur corpore; & cuperemus, si fieri posset, per subitam mutationem superindui corpore immortali, ut mortalitas perfecte aboleatur & absorbeatur ab immortalitate & vita gloriosa.

5. *Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus.* Qui nos præparavit immortalitati, Deus est, qui dedit nobis Spiritum suum ut arrham futuræ gloriæ. Ex miraculis quæ fiebant per Spiritum sanctum veras esse de futuris promissiones, Apostolus noster ostendit.

6. 7. 8. *Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino.* Certa spe futuræ gloriæ subnixi, bono semper & fidenti animo sumus: scientes nos, quamdiu in hoc mortali corpore versamur, a Domini conspectu & fruitione procul esse positos, & velut peregrinos extra patriam cœlestem, ad quam tendimus, degere. (*Per fidem enim ambulamus, & non per speciem.*) Nunc enim non videmus Deum ut in se est, sed per fidem eum cognoscimus, quamdiu viatores sumus. *Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Hac fiducia animati, desideramus ab hoc corpore excedere, ut cum Domino versemur, ejusque beata visione in cœlis fruamur. Ex hoc loco Apostoli efficaciter probatur, Sanctorum Animas, statim atque corporibus suis exutæ sunt, Deum videre ut in se est, & Christi Domini præsentia in cœlis frui. Si enim post corporum resurrectionem dumtaxat illam felicitatem consequerentur, non optarent peregrinari a corpore, ut ad eam pervenirent. Non dixit Apostolus, Desideramus immortalitatem assequi, sed, cum Domino esse: Hoc enim immortalitate majus est.

Justorum animæ Deum vident statim atque corporibus exutæ sunt.

S. Chrysost. Hom. 10. Theophylact.

8. *Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentes, placere illi.* Cum tantum præmium nobis a Deo propositum ac promissum sit, sancta quadam ambitione nitimur illi placere, ministerium nostrum fideliter exequendo, actusque nostros ipsi approbando, ut ei semper grati & accepti simus, sive in corpore versemur, sive e corpore sit exeundum ut ad illum proficiscamur, ejusque præsentia fruamur.

10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Omnes enim homines sine exceptione, coram Christo judice non tantum sisti oportet, sed manifestari; ut omnia eorum consilia, verba, opera, omnibus manifesta fiant, & referat unusquisque præmium vel pœnam eorum quæ gesserit dum in corpore viveret, sive bona, sive mala. Igitur τὸ prout Theodoret. Theophylact.

gessit, generale est, nec actiones tantum exteriores complectitur, verum etiam intimas animorum cogitationes, seu *consilia cordium*, ut alibi loquitur Apostolus noster. Hæc autem, quam exponimus, Apostoli sententia, non solum ad adultos, sed etiam ad parvulos pertinet. *Scimus*, ait S. Augustinus, *etiam parvulos, secundum ea, quæ per corpus gesserunt, recepturos vel bonum, vel malum. Gesserunt autem non per seipsos, sed per eos quibus pro illis respondentibus & renunciare diabolo dicuntur, & credere in Deum; unde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad sententiam Domini dicentis*, „ Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit. *Propter quod & illis qui hoc Sacramentum non accipiunt, contingit quod sequitur*, „ Qui autem non crediderit, condemnabitur. *Unde & ipsi, si in illa parva ætate moriuntur, utique secundum ea quæ per corpus gesserunt, id est, tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt, quando baptizati vel non baptizati sunt, quando carnem Christi manducaverunt vel non manducaverunt, quando & sanguinem biberunt vel non biberunt; secundum hæc ergo quæ per corpus gesserunt, non secundum ea quæ si diutius viverent gesturi fuerant, judicantur.*

1. Cor. 4. 5.

S. August. Epist. 217. alias 107. ad Vitalem.

Marci 16.

11. *Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus.* Cum ergo certo sciamus & ante oculos habeamus tremendum illud Dei judicium, hominibus persuadere nitimur ut Deum pariter timeant & colant: & ministerium nostrum sincera mente implemus propter Dei gloriam & illorum salutem, non ob privata commoda. Sinceritatis autem & integritatis nostræ Deum testem habemus, qui cordium inspector est. *Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse.* Confido autem nostram sinceritatem & integritatem in Evangelico munere, vestræ etiam conscientiæ testimonio ac judicio probari.

12. 13. *Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde.* Non eo consilio hæc scribimus, ut me sociosque meos & adjutores in Evangelii ministerio iterum apud vos commendem, satis enim vobis noti sumus a conversatione nostra: sed ut occasionem vobis demus in Domino gloriandi & gaudendi, quod ab eis prædicatoribus & magistris instituti estis, qui nulli sunt obnoxii reprehensioni; & in promptu habeatis quid respondeatis Pseudo-apostolis gloriæ nostræ æmulis, qui gloriam captant ex iis quæ hominum oculos præstringunt, nobilitate scilicet, divitiis, sapientia & eloquentia sæculari, & non ex cordis puritate & conscientiæ testimonio, quæ nos apud Deum commendant & probant. *Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis.* Sive enim de nobis ipsis magnifice loquamur, & ea scribamus quæ ad laudem nostram spectant, quod stultum & insanum videtur, id facimus ad Dei gloriam & honorem, ne ministerium nobis ab eo creditum contemnatur. Sive a laudibus nostris temperamus, humiliter ac modeste de nobis loquentes, ut solent homines sanæ mentis, id propter bonum vestrum facimus, imbecillitati vestræ consulentes, & humilitatis ac modestiæ exempla vobis præbentes.

14. 15. *Charitas enim Christi urget nos.* Exemplum enim caritatis Christi, qui vitam & mortem suam omnibus hominibus impendit, nos adstringit, urget, compellit ut proximorum saluti nos totos impendamus: *Æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Pro certo habentes, quod si unus, scilicet Christus, pro omnibus & singulis hominibus mortuus est, hinc sequitur omnes & singulos

Christus pro omnibus & singulis hominibus mortuus est.

gulos esse mortuos morte peccati. Sicut ergo dogma fidei est, Christum mortuum esse, non pro solis electis, sed generatim pro omnibus hominibus, non sola sufficientia pretii, sed voluntatis, ex nimia & infinita bonitate, caritate, miseratione pretium illud pro omnibus offerentis Patri: ita fidei veritas est omnes mortuos esse morte peccati in Adamo, omnes æternæ morti nasci obnoxios. „ Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Vide, *ait S. Augustinus*, quia consequens esse voluit, ut intelligantur omnes mortui, si pro omnibus mortuus est. Quia ergo non in corpore: restat ut in peccato esse mortuos omnes, pro quibus Christus mortuus est, nemo neget, nemo dubitet, qui se non negat aut dubitat esse Christianum. Quapropter si nullum trahunt peccatum parvuli, non sunt mortui. Si non sunt mortui, non est mortuus pro eis, qui non est mortuus nisi pro mortuis. " Verumtamen non omnes mortis Christi beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat quibus meritum passionis ejus communicatur. *Et pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.* Porro Christus pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt vita naturali, deinceps non sibi vivant, id est, non suo arbitratu, suæ gloriæ, suis commodis, suis cupiditatibus servientes; sed ex Christi præscripto; & omnis vitæ suæ actiones ad ejus honorem & gloriam referant, qui ipsos morte sua redemit, & redemptionis jure servos suos effecit; & resurrectione sua ipsis vitam immortalem procuravit. Confer cum *Rom.* 14. 7. 8. 9.

Omnes originale peccatum contraxerunt.

S. August. lib. 6. Contra Julianum Pelag. cap. 4. & lib. 20. De Civitate Dei, cap. 6. Concil. Trid. Sess. 6. c. 3.

16. *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem.* Tam certam spem tenemus futuræ nostræ incorruptionis & immortalitatis, ut jam neminem secundum carnem hanc mortalem, ejusque dotes ac bona magni faciamus, aut secundum carnem gloriemur de nobilitate generis, quod Hebræi, quod Israelitæ, quod semen Abrahæ simus. Carnales necessitudines parvifacimus, cum vitæ veteri ac nobis ipsis mortui, & in novam cum Christo vitam simus transformati, ac beatæ immortalitatis candidati. *Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc jam non novimus.* „ In Christo jam completum est, quod nobis promissum speramus. Ille quippe jam resurrexit, & mors ei ultra non dominabitur. Quem etsi noveramus secundum carnem, cum adhuc moriturus esset, inerat quippe in ejus corpore illa mortalitas quam proprie carnem appellat Apostolus: sed jam nunc non novimus; illud enim ejus mortale jam induit immortalitatem, unde secundum pristinam mortalitatem jam caro appellari non possit. Itaque eorum, pro quibus Christus mortuus est & resurrexit, & qui jam non sibi, sed illi vivunt, neminem secundum carnem Apostolus noverat, propter spem futuræ immortalitatis, in cujus exspectatione vivebant, quæ in Christo non jam spes, sed res erat, quem etsi noverat secundum carnem, cum adhuc moriturus esset, jam tamen non noverat, quia eum resurrexisse noverat, & ultra ei mortem non dominaturam. Quod autem ait, *Et si cognovimus secundum carnem Christum*, in aliorum Apostolorum & Discipulorum Domini persona magis quam in sua dicit. *Et si cognovimus*, id est, si adhæsimus Christo aliquando, scilicet quando nobiscum erat præsentia corporali, *secundum carnem*, id est, secundum carnalem affectum, *sed jam non novimus*, id est, jam iste affectus cessavit a nobis per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Vide infra, c. 11. 18. & 22.

S. August. lib. 11. Contra Faustum, cap. 7. & 8.

S. Thomas, Lect. 4.

Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus. „ Merito dicitur caro Christi, in eo statu quo fuerat nota, nesciri: quia „ nihil in ea passibile, nihil remansit infirmum, *ut & ipsa sit per essen-*

S. Leo, Serm. 69. De Resurrect. Dom. 1. c. 4.

 „ *tiam,*

„ *tiam, & non sit ipsa per gloriam*. Quid autem mirum, si hoc de cor„ pore Christi profitetur, qui de omnibus Christianis spiritualibus dicit: „ *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem?* Et hoc, inquit, „ initium nobis factum est resurrectionis in Christo, ex quo in eo, qui pro „ omnibus mortuus est, totius spei nostræ forma præcessit. Non hæsitamus „ diffidentia, nec incerta exspectatione suspendimur, sed accepto promissio„ nis exordio, fidei oculis, quæ sunt futura jam cernimus: & naturæ pro„ vectione gaudentes, quod credimus jam tenemus.

17. *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova*. Igitur si qua in Christo nova creatura facta est, ei vetera transierunt, peccatum, veteris hominis carnales affectus, legales observantiæ, veteris Testamenti servitus, corruptio mortalitatis: hæc, inquam, omnia per Christi gratiam abolita sunt, partim reipsa, partim spe; & secundum inchoationem huic vitæ convenientem. Eodemque sensu facta sunt omnia nova, Lex nova, fides, justitia, Novi Testamenti libertas, in futuro sæculo totus homo novus, secundum animam & secundum carnem beatus, immutatus, gloria æterna consummatus; cœlum & terra nova, Jerusalem, seu Ecclesia nova. Confer cum Isaiæ 43. 18. *Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini. Ecce ego facio nova, & nunc orientur, utique cognoscetis ea*. „ Omnis igitur nova creatura, id est, populus innova„ tus per fidem, ut habeat interim in spe, quod in re postea perficiatur, in „ Christo habet jam quod in se sperat. Itaque jam vetera transierunt secun„ dum spem, quia modo jam non est tempus veteris Testamenti, quo tem„ porale atque carnale regnum exspectetur a Deo: & facta sunt omnia nova „ secundum eamdem spem, ut regnum cœlorum, ubi nulla erit mors atque „ corruptio, promissum teneamus. In resurrectione autem mortuorum, jam „ non secundum spem, sed secundum rem, & vetera transibunt, cum ini„ mica novissima destruetur mors: & fient omnia nova, cum corruptibile hoc „ induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: quod „ jam factum est in Christo, quem secundum rem jam non noverat Paulus se„ cundum carnem: eorum vero pro quibus mortuus est & resurrexit, nondum „ secundum rem, sed secundum spem, neminem noverat secundum carnem.

Secundum Græcum Textum: Si quis in Christo, nova creatura. Id est, *Si quis in Christo est, nova creatura est*, non naturæ novitate formatus, sed gratiæ. Tum sequitur alia sententia, puncto interposito. *Vetera transierunt*, &c. Vide & S. *Ambros.* Epist. 39. novæ Edit. ad Faustinum. S. *August. lib.* 11. *Contra Faustum c.* 8.

18. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis*. Hæc autem omnia, quæ ad renovationis beneficium pertinent, & quæ partim in re, partim in spe habemus, nostris viribus non obtinemus, sed ex Dei donatione & gratia, a quo est omne bonum & omne donum perfectum. Qui nobis peccata condonavit, nos in gratiam & amicitiam recepit, sibique in filios adoptavit Christo Jesu Mediatore, & pretio ac merito sanguinis illius, & nos humanæ secum reconciliationis præcones & administros tum per Evangelii prædicationem, tum per Sacramentorum dispensationem constituit.

19. *Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis*. Deus enim per Christum unum Dei hominumque Mediatorem mundum sibi reconciliavit, id est; homines ex toto mundo electos, qui credendo in Christum unum fiunt, sive tota Ecclesia Christi sanguine acquisita, & corpus ejus effecta. „ Iste enim mundus, quem Deus in Christo reconciliat si„ bi, & qui per Christum salvatur, & cui per Christum peccatum omne „ donatur, de mundo electus est inimico, damnato, contaminato. Ex ea „ quippe massa quæ tota in Adam periit, fiunt vasa misericordiæ, in quibus „ est mundus pertinens ad reconciliationem: quem mundus odit, ex eadem

S. *August. Tract.* 87. *in Joan. n.* 2. & 3. & *Tract.* 110. *n.* 2. & 4.

, massa pertinens ad vasa iræ, quæ perfecta sunt ad perditionem..... Verumtamen pretium sufficiens pro omnium & singulorum hominum reconciliatione Deo Patri Christus obtulit, licet reconciliationis efficacia ad omnes non perveniat. Hæc autem reconciliatio mundi cum Deo per Christum fit abolitione peccatorum: *Non reputans illis delicta ipsorum.* Quibus verbis non explicatur totus reconciliationis effectus, sed ex-parte. Justificatio enim seu reconciliatio perfecta non solum peccati condonationem, sed internam animæ sanctificationem per gratiæ & virtutum atque donorum infusionem complectitur. Confer cum Coloss. 1. 21. 22. *Et vos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis: nunc autem reconciliati in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso.* Deus autem nobis Apostolis suis ac Ministris novi Testamenti sui, munus demandavit annuntiandi hominibus tantum reconciliationis illorum cum Deo beneficium.

20. *Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo; reconciliamini Deo.* Deus Christum Jesum Filium suum reconciliationis hominum secum Mediatorem simul ac legatum fecit, & misit in mundum: Christus vero nos legatos suos constituit, qui illius vice agentes, reconciliationis hominum cum Deo negotium urgeremus & promoveremus. Itaque verba exhortationis nostræ sic audire, sic accipere debetis, tamquam verba Dei, qui per nos vos exhortatur. Vos & omnes homines, quibus Evangelium prædicamus, in persona Christi ejusque nomine obsecramus, ut in eum credendo, pœnitentiam agendo, & Sacramenta ab ipso instituta recipiendo (quæ media sunt reconciliationis vestræ) cum Deo in gratiam redeatis.

21. *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Hanc gratiam ut vehementer desideretis, speretis, & studiose quæratis, summa Dei benignitas & misericordia invitat, qui Christum Jesum adeo a peccato alienum ac si prorsus illud ignoraret, fecit hostiam pro peccatis nostris, & tractavit eum tamquam hominem insigniter sceleratum, *ponens in eo iniquitatem omnium nostrum*, *Isai. 53. 7.* quasi in devota pro peccatis omnium victima, qualis erat caper emissarius, qui portabat omnes iniquitates filiorum Israel, quas ejus capiti summus Sacerdos imprecatus fuerat. *Et cum iniquis reputatus est.* Cur *autem* *Levit. 16.* *id factum? Ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Id est, ut ipsius Christi *Isai. 53. 12.* gratia, non nostris meritis, justi efficeremur justitia quam Deus donat, *S. August.* justitia (inquam) a Deo misericorditer infusa & animis nostris intrinsecus *Epist. 140. alias 120. Ad* inhærente, non extrinsecus imputata. Vel, ut coram Deo vere justi essemus, *Honoratum,* non ex operibus legis, sed ex gratia Dei. Hæc enim est Dei justitia, *cap. 30. & alibi.* cum quis gratia justificatus fuerit, ita ut nullus in eo nævus, nullave *S. Chrysost.* macula inveniatur. Propterea enim non dixit, Ut efficiamur justi: *Hom. 11.* sed, *justitia Dei*, gratiæ excellentiam ostendens. *Theophylact.*

C A P U T V.

Sensus Moralis.

1. *Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis.* Cum hæc credamus, cur corpus nostrum tantopere dili-

Corporis dissolutio non metuenda Christiano. Theodoret.

ligimus? Cur carnem tanto studio curamus? Cur morbos & incommoda hujus vitæ impatienter ferimus? Cur Ministerii nostri, aut Pœnitentiæ labores refugimus, corporis nostri dissolutionem metuentes? Cur terrestri domui *cœlestem*; caducæ & temporali, *æternam*; ei quæ ab hominibus constructa est, *non manufactam* postponimus? Quis miles tentorium suum regio Palatio præponat? „ Itaque non modo non est dolendum cum exterior homo noster, cum corpus nostrum aliqua ex parte nunc corrumpitur; verum etiam ut omni ex parte corrumpatur, expetendum est. „ Hæc enim corruptio ad eum statum maxime te ducit, qui ab omni „ corruptione atque interitu alienus est. Dicamus ergo cum sancto Job: *Cunctis diebus quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea.* Dicamus cum sancto Augustino divina charitate flagrante & ad cœlestem æternamque domum suspirante: *O domus luminosa & speciosa, dilexi decorem tuum, & locum habitationis gloriæ Domini mei fabricatoris & possessoris tui! Tibi suspirat peregrinatio mea, & dico ei qui fecit te, ut possideat & me in te, quia fecit & me. Erravi sicut ovis perdita, sed in humeris Pastoris mei, structoris tui, spero me reportari tibi.*

S. Chrysost. Hom. 10.

Job 14.

S. August. lib. 12. Confession. c. 15.

2. 3. *Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes: Si tamen vestiti, non nudi inveniamur.* Miseris & exulibus ingemiscere proprium est, illis ut a miseriis eripiantur; illis ut ad patriam revertantur. Has miserias sentiunt omnes animali sensu, non Christiano, unde non ingemiscunt, non suspirant ad habitationem cœlestem. Mala hujus vitæ malis bonisque communia nemo non sentit, sed præter hæc habent in ea justi proprios quosdam labores suos, quibus adversus vitia militant, & in talium præliorum tentationibus periculisque versantur. Aliquando enim concitatius, aliquando remissius, non tamen desinit caro concupiscere adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, ut non ea quæ volumus faciamus, omnem malam concupiscentiam consumendo; sed eam nobis, quantum divinitus adjuti possumus, non ei consentiendo subdamus, vigiliis continuis excubantes, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebræ alicujus erroris offundant, ne quod bonum est malum, aut quod malum est bonum esse credatur, ne ab his quæ agenda sunt metus revocet, ne in ea quæ agenda non sunt cupido præcipitet, ne super iracundiam sol occidat, ne inimicitiæ provocent ad retributionem mali pro malo, ne absorbeat inhonesta vel immoderata tristitia, ne impertiendorum beneficiorum ingerat mens ingrata torporem, ne maledicis rumoribus bona conscientia fatigetur, ne temeraria de alio suspicio nostra decipiat, ne aliena de nobis falsa nos frangat, ne regnet peccatum in nostro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus, ne membra nostra exhibeantur iniquitatis arma peccato, ne oculus sequatur concupiscentiam, ne vindicandi cupiditas vincat, ne in eo quod male delectat, vel visio vel cogitatio remoretur, ne improbum aut indecens verbum libenter audiatur, ne fiat quod non licet, etiam si libet, ne in hoc bello laborum periculorumque plenissimo vel de viribus nostris speretur facienda victoria, vel viribus nostris facta tribuatur. Hæc mala quibus monstratur hujus vitæ flenda calamitas, & alterius desideranda felicitas, justi sentiunt, ideo ingemiscunt, & ad cœlestem patriam suspirant. Mundi vero amatores lætantur in exilio, quia dulci patriæ cœlestis desiderio non tenentur. Væ illis qui non gemunt, non lugent, non fastidiunt hujus sæculi voluptates, non orant ut a periculis continuis peccati liberentur! *Qui non gemit peregrinus, non gaudebit civis.* Hic gemamus,

S. August. lib. 22. De Civit. Dei, cap. 23.

In hoc mundo gemere propter continua peccandi pericula, hominis Christiani proprium est.

S. August. in Psal. 148. n. 4.

mus, oremus, ut in æterna patria sine fide gaudeamus & laudemus. Etsi corpus nostrum adhuc in Babylonia versetur, cor nostrum ad cœlestem Jerusalem præmittatur. Demus operam ut justitiæ, caritatis, virtutum ac bonorum operum veste induti coram Deo compareamus. Qui enim Christo & justitia ejus indutus ex hac vita non excesserit, gloria & immortalitate superindui non poterit. *Si tamen vestiti, non nudi inveniamur.*

4. 5. *Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est, a vita.* Conformitas cum divina voluntate facit ut Sancti præsentem vitam patiantur: desiderium regnandi cum Christo facit ut futuram vitam desiderent. Hæc pugna spiritus adversus semetipsum, ratio est cur ingemiscunt. *Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati.* Suspirant gravati onere corporis, quia gravius ipsis est pondus importunum cupiditatis. Illis enim non est gravis cupiditas, quibus non dominatur charitas. Tunc vero cupiditas nulla erit, cum charitas consummata fuerit, absorpta morte a vita immortali. Quod etsi justi desiderent, tamen *nolunt exspoliari, sed supervestiri.* Dissolvi cupiunt, & esse cum Christo, & tamen repugnante natura, carne exspoliari formidant. *Quia etsi victoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad præsens pœna perturbat: & quamvis vincat amor subsequentis muneris, tangit tamen non sine mœrore animum pulsus doloris. Sicut enim vir fortis cum vicino jam belli certamine armis accingitur, & palpitat & festinat, tremit & sævit; quasi pavere per passionem cernitur, sed per iram vehementer urgetur: ita vir sanctus cum passioni se propinquare conspicit, & naturæ suæ infirmitate concutitur, & spei suæ soliditate roboratur: & de vicina morte trepidat, & tamen quod moriendo verius vivat, exultat. Ad regnum quippe non potest nisi interposita morte transire: & idcirco confidendo quasi ambigit, & quasi ambigendo confidit; & gaudens metuit, & metuens gaudet; quia scit quod ad bravium quietis non perveniat, nisi hoc quod interjacet cum labore transcendat. Sic & nos cum morbos a corpore repellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus; certi autem de subsequenti salute gaudemus.* Nos propter se fecit Deus ad imaginem & similitudinem suam nos creans, in Christo nos regenerans, & filios suos adoptivos efficiens, Spiritum sanctum nobis donans ut pignus cœlestis hæreditatis. Charitatem quam in cordibus nostris divinus ille Spiritus diffundit, ne amittamus umquam. Gloriam enim & vitam æternam non habebit, qui has arrhas Deo in hora mortis non repræsentaverit. *Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus.*

S. Gregor. M. lib. 31. Moral. cap. 16.

6. 7. 8. 9. *Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Quodlibet hic abundet, nondum sumus in illa Patria quo redire festinamus per fidem & charitatem, a qua exulamus, dum in hoc mortali corpore vitam agimus; ad quam non pervenimus, nisi in bonis operibus, ad corporis usque dissolutionem, perseveremus. *Cui peregrinatio dulcis est, non amat Patriam: si dulcis est Patria, amara est peregrinatio: si amara peregrinatio, tota die tribulatio. Quando non est tribulatio? Quando in Patria delectatio.* „ Delectationes in dextera tua „ usque in finem. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo: ut videam vo„ luptatem Domini. *Ibi visio sine defectu, amor sine fastidio. Ibi gaudium erit sine fine, æternitas sine labe, serenitas sine nube.* Extra Patriam nostram,

Ad patriam cœlestem semper suspirandum.
Mundus non diligendus.
S. August. Enarrat. in Psal. 85. n. 11.
Psal. 15. 10.
S. August. Tract. 38. in Joann. n. 8.

quæ

quæ Deus eſt, quid nobis dulce eſſe poteſt, ſi ex fide vivimus? *Nolumus omnia quæ dedit, ſi non dat ſeipſum qui omnia dedit*. Peregrini hoc in mundo ſumus, quia per fidem, non per ſpeciem ambulamus. Fide autem per dilectionem operante cor mundatur ut Deum videat. Igitur *Dilectione inhærendum eſt illi, ut præſente perfruamur a quo ſumus, quo abſente nec eſſe poſſemus. Cum enim per fidem adhuc ambulamus, non per ſpeciem, nondum utique videmus Deum facie ad faciem: quem tamen niſi nunc jam diligamus, numquam videbimus*. Quis autem dixerit nos Deum vere diligere, ſi vitam præſentem fruitioni Dei præponimus? „ Ejus eſt in mundo diu velle „ remanere, quem mundus oblectat, quem ſæculum blandiens atque de- „ cipiens illecebris terrenæ voluptatis invitat. Porro cum mundus oderit „ Chriſtianum; quid amas eum qui te odit, & non magis ſequeris Chri- „ ſtum, qui te & redemit & diligit? Joannes in Epiſtola ſua clamat & loquitur: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis dilexerit mundum, non eſt charitas Patris in illo*, &c. „ Potius, fratres dile- „ ctiſſimi, parati ad omnem voluntatem Dei ſimus: pavore mortis exclu- „ ſo, immortalitatem quæ ſequitur, cogitemus. Hoc nos oſtendamus eſſe „ quod credimus, ut neque charorum lugeamus exceſſum: & cum accer- „ ſitionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo „ vocante veniamus. Interim vero probemus nos illum diligere, omni ſtudio contendentes illi placere. *Et ideo contendimus, ſive præſentes, ſive abſentes placere illi*. Id totum hominis Chriſtiani negotium, contendere ut Deo placeat in hac vita mortali, voluntatem ejus implendo, & reſiſtendo malis, quæ ab illo nos avertunt, ejuſque divinam Majeſtatem offendunt. *Contendimus* cum pugna & lucta contra tentationes diaboli, carnis, & mundi, *placere illi*: Chriſto Domino noſtro auſcultantes dicenti: *Contendite intrare per anguſtam portam*.

S. Auguſt. lib. 8. De Trinit. cap. 4.

S. Cyprian. lib. De Mortalitate.

Totum hominis Chriſtiani negotium, contendere ut placeat Deo.

S. Thomas, Lect. 2.

10. *Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti; ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum*. Eo magis eniti debemus ut Deo grati & accepti ſimus bonis operibus, quod a Chriſto ſecundum opera bona vel mala judicandi ſumus. Incutere autem nobis timorem ſalutarem debent. 1. Judicii univerſalitas, a quo nullus excipietur. *Omnes nos*, puſilli & magni, Reges & ſubditi, nobiles & plebeii, pauperes & divites, Sacerdotes & Laici, Religioſi & ſæculares, docti & imperiti, omnium ætatum, ſtatuum, conditionum viri & feminæ: *Omnes nos*, 2. Judicii certitudo. Hominum enim judicia errori obnoxia ſunt, dum quidam judicantur mali, qui reipſa boni ſunt; & quidam boni, qui reipſa ſunt mali, quia corda non ſunt judicantibus manifeſta. At ultimi Judicii perfectiſſima erit certitudo propter ſcientiam infinitam Judicis, cui omnia nuda ſunt & aperta, qui cordium intima ſcrutatur, & manifeſta facit. *Manifeſtari*. 3. Judicii infallibilitas & neceſſitas; quippe quod nemo poſſit effugere nec per interpoſitam perſonam, nec per contumaciam. *Oportet*. 4. Judicis auctoritas, qui in eadem forma veniet homines judicaturus, in qua fuit ab hominibus judicatus, ut in forma humana a bonis & malis videatur. Mali enim videre gloriam Dei non poſſunt. *Ante tribunal Chriſti*. 5. Summa Judicis integritas & æquitas, qui præmia, vel pœnas unicuique ſecundum merita rependet. *Ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum*. 6. Sententiæ immutabilitas, quæ declinari per appellationem non poterit. In hac vita merendi tempus eſt: cur tam pretioſa momenta, ex quibus beata vel miſera pendet æternitas, tam male impendimus? „ Vere ſibi conſulit, qui Deum judicem cogitat, apud quem cau-

Sex preſertim rationes ultimi judicii timorem ſalutarem nobis incutere debent.

„ ſam

„ sam gestæ hujus vitæ, atque ab illo sibi muneris injuncti quisque dicturus „ est, ubi omnis homo recipit quæ per corpus gessit, sive bonum, sive ma- „ lum. Ita sibi consulit, qui ex fide vivens, & satagens ne ab extremo „ præoccupetur die, extremum computat omnem diem, & sic Deo placi- „ tos mores perducit usque ad extremum diem .... Existimemus diem illum „ extremum tunc adesse, ac suam quisque nostrum conscientiam conside- „ ret, fingatque animo adesse jam Judicem, omniaque detegi atque in me- „ dium proferri. Neque enim sisti tantum nobis necesse est, sed etiam ma- „ nifestari. Quid? An non erubuistis? An non mente excessistis? Quod si „ nunc re nondum præsente, sed animo dumtaxat adumbrata, conscientia „ nostra pene nos exanimat, quid tandem faciemus, cum dies ille venerit, „ cùm totus orbis terrarum adfuerit, cum Angeli & Archangeli, cum den- „ sa spirituum agmina, atque omnium raptus in nubibus, & acies tremo- „ ris plena. Nam etsi gehenna nulla esset, tamen in tanto splendore re- „ jici, & cum ignominia secedere, quantum tormentum existimandum est? „ Etenim si Imperatore cum suis urbem ingrediente, suam quisque nostrum „ paupertatem metuentes, non tantum ex hujusmodi spectaculo voluptatis, „ quantum ex eo quod earum rerum quæ circum Imperatorem sunt, nullo „ modo participes efficimur, nec prope eum, qui rerum potitur, sumus, „ mœroris capimus, quid tum futurum est? An vero leve tormentum es- „ se censes, non adscribi ad illum Chorum, ad arcanam illam gloriam non „ admitti? Ab illa celebritate ac bonis, quæ nullo sermone explicari pos- „ sunt, procul ac longe proiici? Cum vero tenebræ insuper sint, & den- „ tium stridor, & ejusmodi vincula quæ frangi nequeant, & vermis im- „ mortalis, & ignis numquam extinguendus, & oppressio atque angustia, „ & linguæ conflagratio quemadmodum illa Divitis; cum ejulemus & ne- „ mo audiat, ingemiscamus ac præ dolorum acerbitate rugiamus, & nemo „ attendat, in omnes partes oculos convertamus, & nusquam sit qui sola- „ tium ferat: quo tandem loco eos constituemus, qui in tanta calamitate „ versabuntur? Hæc serio considera, & si libidinis igne flagras, ignem il- „ lum oppone: atque hic confestim extinguetur & evanescet. Si quid, quod „ turpe & absonum sit, loqui gestis, dentium stridorem cogita, & fræni „ instar tibi hic metus erit. Si in animum inducis cuipiam aliquid eripere, „ audi Judicem imperantem & dicentem, *Ligate manus ejus ac pedes, & e- jicite eum in tenebras exteriores.* „ Ita fiet ut hanc quoque cupiditatem ex- „ turbes. Si vino deditus es, nec a crapula abstrahi potes, audi Divitem „ illum dicentem, *Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam;* „ nec tamen id obtinentem, atque ita hoc vi- „ tio laborare desines. Si deliciarum amore teneris, afflictionem illam & „ angustiam cogita; & delicias ne quidem cogitabis. Si sævus & crudelis „ es, Virginum illarum parabola tibi in mentem veniat, quæ ob extinctas „ lampades ad talamum minime admissæ sunt, & humanitatem quam pri- „ mum indues. Si segnitie ac languore torpes, eum qui talentum abscon- „ dit, ob animum tibi propone, & exprobrationem quæ ignem ipsum a- „ crimonia vincit. At fortasse alienarum opum cupiditas te exedit? Ver- „ men illum immortalem in mente habe: ac perfacile tum hunc morbum „ profligabis, tum alia omnia Dei præcepta explebis.

Serm. 309. alias 12. inter additos a Parisiensibus.

S. Chrysost. Hom. 10.

Matth. 22.

Luc. 16.

Cavere diligenter debemus, ne malis de nobis suspicionibus occasionem demus.

11. 12. *Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse. Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis.* „ Divini judicii intuitu ac metu salutari omnem operam „ adhibere debemus, ne ansam ullam, aut malæ ullius actionis suspicionem ad-

S. Chrysost. Hom. 11.

„ adversum nos præbeamus. Neque enim tunc solum in nobis crimen „ hæret, cum quid mali perpetravimus: sed quamvis etiam nihil perpetremus, tamen si suspicione apud homines laboremus, nec eam amoliri „ ac propulsare, cum liceat, curemus, pœnas utique subituri sumus. Sufficit quidem bona conscientia ut Deo probemur, cui manifesti sumus; sed necessaria est nobis bona fama, ut quod rectum est hominibus suadeamus. „ Sancta ergo conversatio cauta etiam debet esse, ne forte cum „ mala vita non sit per lasciviam, mala sit fama per negligentiam. Nec „ audiendi sunt sive viri sancti, sive feminæ, quando reprehensa in aliquo „ negligentia sua, per quam fit ut in malam veniant suspicionem, unde „ vitam suam longe abesse sciunt, dicunt sibi coram Deo sufficere con„ scientiam, existimationem hominum non imprudenter solum, verum et„ iam crudeliter contemnentes, cum occidunt animas aliorum, sive blas„ phemantium viam Dei, quibus secundum suam suspicionem quasi tur„ pis quæ casta est displicet vita sanctorum, sive etiam cum excusatione „ imitantium, non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis a „ criminibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi be„ nefacit: quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. *Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra: & utique etiam quod aliis ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat utilitatem.* Unde Apostolus alibi ait: *Providens bona, non solum coram Deo, verum etiam coram hominibus.* Verumtamen famam suam diligere non debet nec de laudibus suis gaudere, nisi propter Dei gloriam, & proximorum salutem, quam sancta exempla juvant ac promovent. *Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis,* &c. Unde S. Augustinus sic Deum alloquitur: *Gloria nostra tu esto; propter te amemur, & verbum tuum timeatur in nobis. Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defendetur ab hominibus judicante te, nec eripietur damnante te. Cum autem non peccator laudatur in desideriis animæ suæ, nec qui iniqua gerit benedicitur, sed laudatur homo propter aliquod donum quod dedisti ei, at ille plus gaudet sibi laudari se, quam ipsum donum habere unde laudatur; etiam iste te vituperante laudatur; & melior jam ille qui laudavit, quam iste qui laudatus est. Illi enim placuit in homine donum Dei, huic amplius placuit donum hominis quam Dei.*

S. Aug. lib. De Bono Viduitatis, cap. 22.

1. Cor. 8. 21.

S. Aug. l. 10. Confess. c. 36.

Famam suam diligere nemo debet nisi propter gloriam Dei & proximorum salutem.

13. 14. *Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis. Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Sublimium contemplatione Mysteriorum excedere, supra se, resque creatas omnes evehi, ac in Deitatis oceano feliciter immergi, paucorum est: ad prima fidei elementa descendere, & doctrinam Christianam Catholicam parvulorum & infirmorum captui accommodare, bonorum Pastorum officium est. Illud delectabilius, istud Ecclesiæ utilius. Nutrix cibum convenientem comedit, quem in lac convertat infanti nutriendo aptum: Pastor & Prædicator nutrix est parvulorum quos Christo parit. „ Illis igitur attemperare debet Christianas verita„ tes & prædicationem Evangelii. *In quadam* altitudine cordis habitabat „ Apostolus cum diceret, *Sive enim mente excedimus Deo.* Jam quod men„ te excesserat, Deo excesserat. Excedens enim mente, omnem humanam „ fragilitatem, omnem sæculi temporalitatem, omnia quæcumque nascendo „ & occidendo vanescunt, transeuntia hæc, habitabat corde in quadam „ ineffabili contemplatione, quantum poterat, de qua dicit, quia audivit „ ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Sed tibi illa loqui non

Pastores & Prædicatores Christianas veritates & prædicationem Evangelii attemperare debent captui auditorum.

S. August. in Psal. 119. n. 2.

„ posset: ipse autem videre illa utcumque posset, quæ tibi loqui non „ posset. Itaque si semper manere vellet in eo quod videbat, & loqui „ non poterat, te non levaret ubi & tu posses videre. Quid autem fe- „ cit? Descendit. Nam ibi ait, *Sive enim mente excedimus Deo, sive temperantes sumus vobis*. Quid est, temperantes sumus? Sic loquimur ut ca- „ pere possitis. Quia & Christus talem se fecit nascendo & patiendo, ut „ possent de illo homines loqui: quia de homine homo facile loquitur. „ Ut ergo magni descenderent ad parvos, & non illis tamen loquerentur „ nisi magnum, ipse qui magnus erat, factus est parvus, ut de illo ma- „ gni parvis loquerentur. Hunc ad parvulos & infimos descensum charitas Pastoribus imperat, qui vicarii sunt amoris, non minus quam potestatis Christi. *Charitas enim Christi urget nos*. Cum enim omnes mortui sint, & pro omnibus & singulis mortuus sit Christus, & sanguinem suum fuderit, atque ut pretium redemptionis omnium obtulerit Deo Patri: Dispensatores meriti ejus illud omnibus per verbi divini prædicationem, & Sacramenta debent applicare, sine personarum acceptione. *Æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*. Qui sic descendunt & se demittunt ex caritate ob proximorum salutem, ad supernorum contemplationem per eamdem caritatem felicius evehuntur. *Quia tunc ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit, & cum benigne descendit ad infima, valenter recurrit ad summa. Sic Veritas per susceptionem nostræ humanitatis nobis ostensa, in monte orationi inhæret, miracula in urbibus exercet: imitationis viam Rectoribus sternens; ut etsi jam summa contemplando appetant, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo misceantur*. S. Gregor. M. 2. P. Pastoralis cap. 5.

15. *Et pro omnibus mortuus est Christus: ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit*. Dignum sane & justum est ut illi totam vitam nostram consecremus, qui nobis impendit mortem & resurrectionem suam. Non nobis, sed ei vivere debemus, id est, non secundum carnem, in spe terrenorum & corruptibilium bonorum; sed secundum spiritum in spe resurrectionis, quæ jam in Christo facta est. *Gratiam fidejussoris ne obliviscaris, dedit enim pro te animam suam*. Gratiam fidejussoris, id est Christi, qui fidejussorem se constituit erga Patrem pro tota Ecclesia, ne obliviscaris, id est, semper mente recogita, gratias corde & opere ipsi referre satage; dedit enim vitam suam pro redemptione tua & salute. Christus Jesus dominus est & finis vitæ nostræ: vitam ergo nostram instituere debemus secundum voluntatem Dei, non secundum voluntatem nostram, ad exemplum Christi dicentis: *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*. Christus pro nobis mortuus est & resurrexit. Beneficium mortis ejus exigit ut moriamur nobis ipsis, peccato, & mundo. Beneficium resurrectionis ejus exigit ut ad novam vitam resurgamus. *Quamobrem*, inquit Theophylactus, *quia mortuus est pro nobis, & quia vivificavit nos, & quia nobis arrhabones incorruptibilitatis dedit, ipsi in posterum debemus vivere, haud nostris cupiditatibus*.

Non nobis, sed Christo vivere debemus.

Eccles. 29.20. S. Thomas, Lect. 5.

Joan. 6.

16. *Itaque ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc jam non novimus*. Ab Ecclesiastico Ministerio procul sit omnis humanus & carnalis affectus: quemadmodum a Christo redivivo mortalitas & similitudo carnis peccati, omnisque infirmitas abest, ut æterna redemptione inventa in Sancta ingressus, sempiterno Sacerdotio fungatur. „ Ergo cui Deus portio est, nihil debet cu-

Ab Ecclesiæ Ministris procul esse debet omnis carnalis affectus.

„ rare

S. Ambr. lib. De Fuga saeculi, cap. 2. n. 7. „ rare nisi Deum, ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim „ ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio „ decerpitur. Hæc enim vera est Sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, & quædam alienatio carissimorum; ut suis etiam se abneget, qui „ servire Deo gestit. Fugitans igitur est suorum sacri Altaris Minister. „ Unde Dominus quasi Princeps Sacerdotum, formam Levitis in Evangelio dans suo dixit: *Quæ est mater mea, aut qui sunt fratres mei?* Hoc „ est, non agnosco matrem, non recognosco fratres, ignoro proximos. Mater mea & fratres mei ii sunt, qui audiunt verbum Dei & faciunt. Solum „ ergo Verbum Dei novit Minister, cum eos novit in quibus operatur Verbum Dei. Et ideo exul est mundi, fugitans corporis, fugitans passionum.

Matth. 12. 48.

17. *Si qua ergo nova in Christo creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova.* „Omnia nova sunt ei, cujus cor novum est. Qui mundi moribus, vanitati, voluptatibus, & veteris Adami cupiditatibus servit, non est nova in Christo creatura. Nam præsentem mundum despicere, transitoria non amare, mentem medullitus in humilitate Deo & „ proximorum sternere, contra illatas contumelias patientiam servare, & „ custodita patientia dolorem malitiæ a corde repellere, egenis propria tribuere, aliena minime ambire, amicum in Deo diligere, propter Deum & „ eos qui inimici sunt amare, de morte ejus qui inimicus est non exsultare, „ hæc est nova creatura. Ad veterem quippe hominem pertinet præsentem „ mundum quærere, transitoria ex concupiscentia amare, mentem in superbiam erigere, patientiam non habere, ex dolore malitiæ de proximi læsione cogitare, sua indigentibus non dare, atque ad multiplicandum aliena quærere, nullum pure propter Deum diligere, inimicitias inimicis reddere, de afflictione proximi gaudere. Cuncta hæc vetusti sunt hominis, „ quæ videlicet de radice trahimus corruptionis. Sed qui jam ista exsuperat, „ & ad præcepta Dominica mentem in benignitatem commutat, de hoc „ recte dicitur: *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova.* Tunc ergo in „ nostris mentibus nova fiunt, cum a nobis vetusti hominis vitia transeunt.

Quid sit nova creatura? S. Gregor. M. Homil. 10. in Ezechiel.

18. 19. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illi delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.* Deus auctor est reconciliationis & salutis humanæ, Christus Mediator, ministri Sacerdotes. Hominem reconciliare Deo, solus potuit Deus homo ... „Unus extitit Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus. Nam quia Deus immortalis & justus est: „ nos autem injustos & mortales primi hominis transgressio fecerat: ut „ congrua nostris adhiberetur medela vulneribus, natus est de homine „ homo unigenitus Deus. Qui de Patre natus est immortalis & justus, „ hic in humana natura, in qua Mediator Dei & hominum factus est, justitiam habuit ex Patre, mortem ex Matre, ut per ipsum liberaremur „ ab omni peccato, qui peccatum nec vivendo nec nascendo contraxit: & „ ab illo acciperemus justitiam, per quam mortis æternæ vinculo solveremur, ut per eum & in hac vita justi, & post hanc vitam immortales esse possemus. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum.* „ O ineffabilem Dei benignitatem! Non enim, inquit Apostolus, ipse nobis reconciliatus est, quamvis ipse esset qui per transgressionem injuria „ erat affectus: sed nos sibi reconciliavit, non hominem intercessorem adhibens, sed unigenitum Filium pacis intercessorem constituens. Christus „ autem qui a Patre potestatem omnem accepit, reconciliationis ministeriam

Homines reconciliare Deo solus potuit Deus homo. S. Fulgentius lib. De Incar. & Grat. c. 13. Theodoret.

„ rium Apostolis suis & eorum Successoribus commisit. *Et dedit nobis ministerium reconciliationis.* His verbis ministrorum novi Testamenti dignitatem S. Paulus ostendit, simul & eximium ac singularem Dei erga nos amorem. Interemptus est Filius, qui dirimendæ injuriæ causa venerat, Filius, inquam, verus & unigenitus: ac ne sic quidem Pater eos, qui ipsi necem intulerunt, aversatus est, nec dixit, Misi legationis causa Filium meum: illi autem non modo ipsius verba audire recusarunt, sed ipsum etiam de medio sustulerunt, atque in crucem egerunt: æquum est jam eos pro derelictis habere, verum contra omnino fecit: & quia ille abscessit, nobis hanc provinciam mandavit. Dedit nobis *Ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* Vides charitatem non modo vim omnem verborum, sed etiam cogitationem omnem excedentem? Quisnam injuriam acceperat? Ipse. Quisnam primus ad delendam inimicitiam venit? Ipse. At, inquies, Filium misit, non ipse venit. Filium quidem misit, sed tamen non ipse solum hortabatur, sed Pater quoque, & cum eo, & per eum. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum.* Non modo nullas a nobis pœnas expetivit, sed etiam nobiscum in gratiam rediit; non modo peccata remisit, sed ne ad calculum quidem vocavit. Ad eumdem modum inimicis nostris ignoscamus, ut peccatorum nostrorum veniam impetremus. *Et posuit in nobis verbum reconciliationis.* A Verbo æterno verbum reconciliationis derivatur. Illud habere nullatenus potest, qui a Christo per Apostolos aut eorum successores Episcopos non accepit. Missio, auctoritas, Jurisdictio, quæ ab hoc fonte per hos canales non fluunt, falsæ sunt, usurpatæ, ad destructionem, non ad ædificationem tendentes.

S. Chrysost. Hom. 11.

Ministerium reconciliationis a Christo Apostolis & eorum successoribus commissum.

20. *Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Quanta Pastorum Prædicatorum, & omnium Sacerdotum, quibus verbum ac ministerium reconciliationis commissum est, dignitas! Pro Christo legationem obeunt, ejus nomine loquuntur & agunt apud homines illius sanguine redemptos. Quanta ergo morum integritate ac sanctimonia debent ornare ministerium suum? Quanta fide illud gerere? Verbum Dei, non suum Christiano populo reddant & explicent; humanas opiniones Scripturæ sacræ & Traditioni non substituant, quibus solis verbum Dei continetur, sive Catholica dogmata, sive Morum institutionem ac reformationem spectemus: Regis regum Domini nostri voluntatem ac mandata exequantur & annuntient, gloriam ejus studiose & ardenter promoveant. Id enim legatorum munus. *Pro Christo ergo legatione fungimur.* Quanta vero debet esse populi Christiani veneratio erga Pastores, Prædicatores, & Moderatores conscientiarum suarum! Illorum exhortationes audire debent Christiani ut exhortationes Dei, illis obsequi debent ut Christo, cujus vices in Ecclesia gerunt, & cujus ministri sunt. *Tanquam Deo exhortante per nos.* „ Non per Filium tantum suum, sed & per nos quoque qui ipsius muneri Vicarii successimus, exhortatur. Quamobrem ne existimetis, inquit Apostolus, vos a nobis tantum rogari: *Christus ipse vos rogat: Pater ipse vos orat atque obsecrat.* Quid cum tam eximia & singulari benignitate conferri potest? Ipse enim post innumera sua beneficia contumeliis affectus, non modo nullas de nobis pœnas sumpsit, verum etiam Filium suum dedit, ut cum ipso in gratiam restituamur. Ipse est qui per ministros ac legatos suos nos rogat ut Deo reconciliemur. *Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.*

Pastorum & Prædicatorum officium

Populi Christiani erga pastores, Prædicatores, & Moderatores conscientiarum veneratio.

S. Chrysost. Hom. 11.

21. *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficiamur justitia Dei in ipso.* O admirabilem Filii Dei bonitatem & misericordiam! Cum enim a peccato liber esset, peccati incapax, utpote ipsa justitia, & Sanctus sanctorum, peccatorum mortem subiit, non solum mortem acerbissimam, sed omnium turpissimam & ignominiosissimam. *Maledictus* enim *qui pendet in ligno:* duos inter latrones crucifixus, & mortuus est, ut hominum peccatum solveret: *& id vocatus quod nos eramus, quod erat ipse nos vocavit. Justitiæ enim divitias nobis donavit.* Deus Filium suum hominem factum, peccatorem (si ita loqui fas est) universalem fecit: *Posuit in eo iniquitates omnium nostrum,* ut omnium peccatorum fidejussor esset. Illum victimam universalem fecit, ut omnium delicta sanguine suo expiaret. *Catholica Patris victima,* ait Tertullianus. Illum denique justum universalem fecit, justitiam omnem, gratiæ, virtutum ac donorum plenitudinem ei communicando, ut justi omnes illi velut capiti cohærentes, justitia Dei in ipso efficiantur. Pro tam insigni redemptionis ac justificationis nostræ beneficio Deo gratias agamus. Nos ipsos ut victimam offeramus Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Pœnitentiæ opera ac labores cum vero animi dolore frequentemus, ut per Christum Jesum, qui pro peccatis nostris satisfecit, Patri offerantur & ab illo acceptentur ad remissionem pœnarum peccatis nostris debitarum. „Si Christum „ ita amamus ut amandus est, peccatorum nostrorum ipsimet vindices „ erimus. Iis enim qui alicujus hominis amore flagrant, non illud mole- „ stum est, quod pro offensa ejus, quem amant, aliquid patiantur: sed „ illud ante omnia graviter acerbeque ferunt, quod eum, quem diligunt, „ offenderint. Ac siquidem ille ira commotus acceptam injuriam minime „ ulciscatur, hoc ipso amicum gravius excruciat: contra si quid pœnarum „ sumat, plus ei levationis affert. Quæ cum ita sint, ne gehennam ma- „ gis perhorrescamus quam peccatum; sed potius timeamus ne Deum of- „ fendamus. Hoc enim illo atrocius est, cum vultum suum a nobis aver- „ tit. Hoc quovis supplicio gravius atque acerbius.

Deuteron. 21. *Theodoret.* *Isai. 53. 6.* Christus auctor justificationis nostræ. *S. Chrysost. Hom. 11.*

C A P U T VI.

Sensus Litteralis.

1. *ADjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Græce συνεργοῦντες, Cooperantes Deo in reconciliationis humanæ ministerio: seu vobis cooperantes, vosque adjuvantes ut salvemini, Deo autem cooperantes ut ejus Ministri ad salutem vestram, vos hortamur ne tantum beneficium, verbum scilicet gratiæ & reconciliationis, vestramque ad fidem Christi vocationem, vobis inutile reddatis deficiendo a fide, vel eam bonis operibus, sine quibus mortua est, non fovendo, non ornando. Gratia Dei non solum exterior, sed interior, in vacuum recipi potest, itaque potest illi resisti, & aliquando illi resistitur, aliquando, & sæpius, heu! gratiarum interiorum, quæ parvam & invalidam bene operandi, aut in bono perseverandi voluntatem tribuunt, quas sufficientes Scholastici Theologi vulgo & aptissime vocant, effectus frustratur. Quamobrem merito a Summis Pontificibus & universa

Gratiæ interiori aliquando resistitur. *Constitutiones Innocentii X. Alexand. VII. Clementis XI.*

universa Ecclesia Catholica eorum Constitutiones qua par erat reverentia & obedientia recipiente damnata est illa Jansenii Yprensis Episcopi Propositio: *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ numquam resistitur*.

2. *Ait enim*, Deus Pater ad Filium Incarnatum: *Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te*. Tempore opportuno quo decrevi Gentes ad salutem æternam per te & propter te vocare, & uberrimos gratiæ meæ fontes aperire, exaudiam te pro salute electorum, quos tibi dedi, orantem. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*. Ecce tempus illud gratiæ & reconciliationis generis humani advenit, vobisque annuntiatum est, dies salutis adest. Ne igitur gratiam vobis datam negligatis, & fructum ejus apposito obice frustretis ac præfocetis.

Isaiæ 49. secundum Hebraicam Veritatem & Versionem LXX. Interpret. S. Hieron. in hunc Isaiæ locum.

3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum*. Nostram legationem fideliter obeuntes sedulo cavemus ne cuiquam in ulla re simus offendiculo, ne verbo aut facto quemquam scandalizemus, & ab Evangelio imprudenter avertamus: ut ministerium nostrum nulli reprehensioni pateat, nec in contemptum veniat apud eos quibus Evangelium prædicamus: quod proculdubio contingeret si vita nostra prædicationi nostræ non responderet. *Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros*: quin potius in omni re & omnibus modis nos gerimus ut gerere se debent fideles Dei Ministri. *In multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis*. Nos ipsos commendamus hominibus per magnam patientiam & tolerantiam multorum malorum, quæ passim Evangelii caussa nobis inferuntur, in quotidianis afflictionibus, in gravioribus ærumnis, in extremis vexationibus, e quibus evadendi via videtur præclusa. *In * plagis, in carceribus, * in seditionibus, in laboribus, in vigiliis*. In ferendis verberibus quibus cædimur, carceribus in quos contrudimur propter nomen Christi, in sustinendis tumultibus populi passim adversum nos seditiose concitati & furentis, quibus identidem locum mutare cogimur; in laboribus, vigiliis, jejuniis Evangelii causa toleratis. *In castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta*. Per puritatem quæ cor & corpus nostrum ab omni corruptione custodit, quæ nos a cupiditate munerum reddit alienos, quæ facit ut Evangelium sine sumptu prædicemus. Per scientiam, non sæcularem, qualem ostentant Pseudo-apostoli, sed divinam, & salutarem. Per animi lenitatem, qua illatas ab inimicis Religionis Christianæ injurias æquo animo ferimus, idque perseveranter. Per benignitatem & comitatem, qua ingeniis & moribus infirmorum & imperfectorum, quantum salvo officio fieri potest, nos accommodamus, ut eos Christo lucrifaciamus. Per varia charismata Spiritus sancti, scilicet donum linguarum, Prophetiæ, miraculorum, quæ nos Dei Ministros esse probant, legationemque nostram, ac Prædicationis veritatem confirmant. Per charitatem sinceram, quam nempe non solis verbis ostendimus, quod faciunt qui amorem simulant, sed operibus probamus, salutem omnium hominum, tam Judæorum, quam Gentium, etiam cum detrimento nostro & vitæ periculo unice quærentes. *In verbo veritatis, in virtute Dei per arma justitiæ a dextris & a sinistris*. Per verbum veritatis, veritatem Evangelii aperte & sincere prædicantes, non ut Pseudo-apostoli, qui adulterant verbum Dei. Quod quidem verbum sola Dei virtute & potentia, non nostra industria, scientia, eloquentia, efficax & fructuosum est. Per opera virtutum, quibus omni ex parte muniti, adversus diabolum & mundum invicto animo pugnamus: vel, in

S. Paulus a multis etiam licitis abstinebat, ne quod offendiculum daret Evangelio Christi. *Corinth. 9. 12.*

* Quæ pertulerit verbera, narrat Apostolus infra cap. 11.

* Seditiones adversus Apostolum concitatæ. *Act. 13. 14. 16. 17. 18. 19. S. Chrys. Hom. 12. Theophyl. Oecumen.*

Grande & ornatum dicendi genus in hoc loco Apostoli S. Augustinus observat & commendat lib. 4. *De Doctrina Christiana cap. 20. num. 42.*

 adver-

adverſis & proſperis, quibus pariter utimur ut inſtrumentis virtutum, nos fideles Dei Miniſtros probamus. *Per gloriam & ignobilitatem; per infamiam & bonam famam.* Sive honor nobis habetur, ſive contemnimur: ſive nos laudibus proſequantur homines, ſive famæ noſtræ detrahant, noſque convitiis & maledictis onerent, ab integritate noſtra non diſcedimus. *Ut ſeductores, & veraces; ſicut qui ignoti, & cogniti.* Ut ſeductores, impoſtores, errorum magiſtri, ab inimicis Evangelii habemur, maxime a Judæis; quamvis veritatis præcones ſimus, ab ipſa Veritate, quæ Chriſtus eſt, edocti. Multi nos velut incognites & nullius pretii homines traducunt: veruntamen probis & piis bene noti & chari ſumus, & ubique ob res mirabiles, quas Deus per nos operatur, celebres. *Quaſi morientes, & ecce vivimus*: Credimur quotidie morituri, ob continua quibus expoſiti ſumus, pericula: & tamen Dei ope hucuſque ſervamur incolumes.

Theophylact. S. Thomas, Lect. 2. Pſal. 117.18. Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me. Act. 5. 41.

Ut caſtigati, & non mortificati. Licet diverſis flagellis a Deo caſtigemur, ut filii a Patre, cum permittit nos a perſecutoribus nominis Chriſtiani affligi & vexari: non tamen occidimur, Deo nos eripiente. *Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes.* Propter mala quæ patimur in carne, quaſi dolentes & mœrore affecti ſumus, ſed ſemper gaudemus ob teſtimonium bonæ conſcientiæ, ob interna & continua Spiritus ſancti ſolatia, quod digni habeamur pro nomine Jeſu pati, & ob firmam ſpem remunerationis æternæ.

S. Chryſ. Hom. 12. Theophyl.

Philipp. 4. 18. Habeo autem omnia & abundo. Galat. 4. 15. *Teſtimonium perhibeo vobis, quia ſi fieri poſſet, oculos veſtros erui*[illegible]*, & dediſſetis mihi.* Porro qui oculos ſuos pro ipſo daturi erant, quid illi de bonis ſuis negaſſent?

Sicut egentes, multos autem locupletantes. Quaſi egeni ſumus, ſed tamen multos locupletamus, non ſolum bonis ſpiritualibus, cognitione veritatis, omibus gratiæ, donis Spiritus ſancti; verum etiam bonis temporalibus, quia ad eleemoſynas hortando, communionem quamdam bonorum inter eos, qui in Chriſtum credunt, inſtituimus. Sic Paulus pauperes Chriſtianos Hieroſolymitanæ Eccleſiæ, indicta in Eccleſiis Achaiæ & Macedoniæ collecta, juvit & ſuſtentavit. *Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes.* Re & ope deſtituti videmur, poſtquam omnia propter Evangelium reliquimus: & tamen uſu omnia poſſidemus, quia omnium fidelium ædes & bona nobis patent. Ipſe quidem de his nihil ſibi ſumebat S. Paulus, ſed pauperibus procurabat, quantum volebat, tamquam de ſuo.

11. *Os noſtrum patet ad vos, o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt.* Aperte, libere & cum fiducia vobis loquor quæ ad veſtram inſtitutionem, emendationem, ædificationem & ſalutem conducere poſſunt, quaſi cor meum in ſinum veſtrum effundens. Et quidem cor meum vehementi charitatis & gaudii affectu ad vos expanſum eſt.

S. Chryſ. Hom. 13. Theophyl.

12. 13. *Non anguſtiamini in nobis: anguſtiamini autem in viſceribus veſtris.* Vos in corde meo, per caritatem nempe dilatato, ſine anguſtia locum habetis, cum tot ſitis: in veſtris autem cordibus magna eſt anguſtia, nec me, quamvis unicum plene complectimini. Ego vos plurimum diligo; vos vero par pari non refertis, tenuem mihi affectum rependitis. Hic autem mutui erga Apoſtolum amoris defectus aliquorum dumtaxat Corinthiorum erat, non omnium. *Eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico, dilatamini & vos.* Amorem amori rependite, cor veſtrum ad me caritate mutua dilatate. Nil magni poſtulo, ſi cum Pater veſter ſim, qui prior vos amavi, & quidem vehementer, viciſſim a vobis amari velim.

Societas & connubia cum infidelibus vetita.

14. 15. 16. *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras?* Eidem jugo cum infidelibus ne adhæreatis, & arctam cum illis ſocietatem ſeu neceſ-

necessitudinem ne ineatis, quæ vos ad eorum errores, superstitiones, & crimina inclinet. Conjugia fidelium cum infidelibus his verbis ab Apostolo prohibita ob cultus disparitatem docent Theologi, præeuntibus Patribus. * Theodoretus hanc sententiam nitida brevitate sic exponit: *Ne imitemini boves qui alio deflectunt, & jugum inclinant, incredulorum fraudem nostræ doctrinæ præferentes.* Ostendit autem Apostolus quam sit absurdum fideles cum infidelibus communicare in religione, moribus, connubiis, ex quibus fidelium perversio facile sequitur. *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate?* Quæ convenientia fidelis, qui per baptismum regeneratus in Christo factus est justitia Dei, cum infideli, cujus vita pene perpetua injustitia est? *Aut quæ societas luci ad tenebras?* Quæ societas vobis, qui fidei luce illustrati estis, immo lux estis in Domino, cum infidelibus, qui in tenebris errorum versantur, immo tenebræ sunt? *Quæ autem conventio Christi ab Belial?* Quæ concordia esse potest Christi cum diabolo Dei inimico & cœlestis ejus militiæ desertore; Christiani cum asecla dæmonis? *Aut quæ pars fideli cum infideli?* Quæ merces, quod præmium commune fideli & infideli? Fidelis enim merces vita æterna est, si ex fide vivat, & in justitia perseveret: stipendium vero infidelis, mors æterna est. *Qui autem consensus templo Dei cum idolis?* Quæ convenientia templi Dei cum idolis & eorum cultoribus? Enimvero ut sacrilegum est idola in templo Dei collocare & venerari, & hoc sedere violatur templi sanctitas: ita consecrationem vestram, & quam profitemini sanctitatem violatis, dum societatem cum infidelibus idolorum cultoribus initis. *Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos: & ero illorum Deus, & ipsi mihi erunt populus.* Vos estis templum Dei vivi, unctione Spiritus sancti consecratum. Non dicit templa, ut significet ita singulos esse Dei templa, ut tamen sint omnes unum Dei templum, sicut unum corpus, & una Ecclesia. Quod autem fideles & justi sint Dei templum, Deus ipse testatur. Inhabitabo in illis (inquit) per gratiam & charitatem, illisque præsens adero, varias in eis actiones excitando & operando, quibus me colant. Et ego me Deum illis præstabo, & ut populum meum electum eos diligam, fovebo, protegam.

** S. Cyprian. lib. 3. Testimon. ad Quirinum, cap. 62. S. Hieron. lib. 1. Contra Jovin. c. 5. & Epist. ad Ageruchiam, &c.*

S. Chrysost. Hom. 13.

Levit. 26. 11. 12. Ezech. 37. 27.

17. 18. *Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis.* Quamobrem de medio infidelium, quorum adeo periculosa vobis & vestræ saluti noxia societas, exite, & ab eis separamini, non corporali conversatione, alioqui de hoc mundo exeundum esset; sed animo, non consentientes malis, non adhærentes eorum erroribus, non communicantes operibus infructuosis tenebrarum; sed magis ea redarguentes, & ab omni eorum immunditia puros vos exhibete. *Et ego recipiam vos, & eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.* Et vos in amicitiam meam recipiam: ero vobis Pater, & vos mihi filii eritis, divinæ consortes naturæ per gratiam effecti, & per Unigenitum meum adoptati, & ad bonorum cœlestium hæreditatem vocati.

Isai. 52. 11. S. August. lib. 3. Contra Epist. Parmen. c. 4.

Ephes. 5. 11.

Jerem. 31. 9. Isai. 43. 6. 2. Reg. 7. 14.

CAPUT VI.

Sensus Moralis.

1. 2. A*Djuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te.*

Nihil magis timendum & cavendum quam abusus gratiæ.

te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nihil magis timendum Christiano, quam ne verbo Dei, Mysteriis, & donis Dei, Christi Sacramentis, gratia sanctificante, gratiis actualibus, excitantibus, omnique sanctarum inspirationum genere abutatur, ne Spiritui sancto resistat, & in corde suo ipsum extinguat, ne pravis moribus & Christiano nomine indignis damnationem sibi arcessat, adeoque gratiam fidei in vacuum receperit, nihilque illi profuerit sub lege gratiæ, sub Christi regno, Christianos inter natum esse & institutum fuisse. *Cum adest gratia, time ne non digne opereris ex ea. Nam hoc monet Apostolus:* „Videte, *inquiens*, ne „ in vacuum gratiam Dei recipiatis, *& ad discipulum:* Noli, *inquit*, negli- „ gere gratiam quæ in te est; *& de semetipso dicebat*; Gratia Dei in me „ vacua non fuit. *Sciebat homo consilium Dei habens, redundare in contemptum donantis donum negligere, nec expendere ad quod donatum est, idque intolerabilem esse superbiam indicabat, & propterea studiosissime hoc malum & ipse cavebat, docebatque cavendum.* „ Neminem Christianum latere de- „ bet, eum qui, postquam a peccatis liberatus, atque in amicitiam Dei „ receptus est, in prioribus flagitiis rursus volutatur, ad inimicitias redi- „ re, ac frustra gratiam Dei accepisse. Neque enim magnum ullum ad „ salutem adjumentum nobis affert gratia, si ipsi non respondentes, im- „ pure ac scelerate vivamus: quin potius detrimentum accersit, nosque „ vehementius in peccatis premit, ut qui post ejusmodi cognitionem ac „ beneficium ad priora vitia nos ipsos referamus. Demus igitur operam ut gratiæ Dei respondeamus & cooperemur, dum tempus est acceptabile, tempus breve vitæ hujus mortalis, quod nobis ad salutem nostram operandam a Deo concessum est. Dies, si cum æternitate comparetur, dies cito fluens, quem si in otio, inertia, languore, in vitiis agamus, non dies, sed æternitas pœnarum excipiet. „ Caveamus igitur ne occasionem nobis „ perire sinamus, verum dignum accepta gratia studium exhibeamus. „ Quantos labores suscipere par erat, ut hanc occasionem nancisceremur? „ At ecce nullo a nobis suscepto labore Christus Jesus adest, omnium an- „ te admissorum criminum veniam afferens. Ac proinde *acceptabile* hoc „ *tempus* vocat: quoniam eos quoque, qui innumeris sceleribus sese ob- „ strinxerant, admittebat; nec solum admittebat, sed ad summum etiam „ honoris gradum subvehebat: non secus atque adveniente Rege judicii „ tempus non est, sed gratiæ ac salutis. Ob eam causam *acceptabile tem-* „ *pus* vocat Paulus, quamdiu adhuc in fodiendi munere versamur, quam- „ diu adhuc in excolenda vinea operam navamus, quamdiu undecima hora „ superest. Accedamus igitur, ac vitæ nostræ rationes recte instituamus. „ Id enim facile atque proclive est. Nam qui eo tempore certat, quo tanta „ gratia effusa est, palmam facili negotio consequetur. Etenim apud terrenos „ quoque Imperatores, cum festi eorum dies aguntur, is etiam qui exiguum „ aliquod munus offert, magnis beneficiis afficitur: iis autem diebus, quibus „ judiciis operam dant, magna cura & diligentia, magnoque examine opus „ est. Ad eumdem ergo modum nos hujus beneficii tempore decertemus. „ Dies gratiæ est, quo perexiguo labore coronas adipiscemur. Nam si cum „ tot vitiis scateremus, & admisit nos, & iis liberavit, quis dubitet quin „ nunc omnibus criminibus solutos, & ea quæ nostri sunt muneris exe- „ quentes, multo magis admissurus atque amplexurus sit? Sed heu, pauci ad hæc attendunt, transeunt dies salutis, & nemo recogitat!

S. Bernard. Serm. 54. in Cantica. 1. Tim. 4. 1. Cor. 15.

S. Chrysost. Hom. 12.

3. *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Pastor & Concionator Evangelicus sanctis exemplis prælucere populis de- bet,

Pastores & Concionato-

bet, ne vitæ degeneris pravitate destruat, quod verbo ædificat. Quæ major offensio in Ecclesia Dei, quam si Sacerdos, ut populus, non modo sæculariter, sed nequiter & dissolute vivat? Hinc sacrum ministerium in contemptum venit, Sacerdotalis Ordo in vituperium incurrit, Christus, qui tales Ministros habet, opprobrium patitur. „Indigni illi Pastores vel „Concionatores, quæ intelligendo penetrant vivendo conculcant; repente „docent, quæ non opere, sed meditatione didicerunt: & quod verbis „prædicant, moribus impugnant. Unde fit ut cum Pastor per abrupta „graditur, ad præcipitium grex sequatur. Hinc per Prophetam Dominus „contra contemptibilem Pastorum scientiam queritur dicens: *Cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis. Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur, & quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.* „Aquam quippe limpidissimam Pastores bibunt, „cum fluenta veritatis recte intelligentes hauriunt. Sed eamdem aquam „pedibus perturbare, est sanctæ meditationis studia male vivendo corrum„pere. Aquam scilicet eorum turbatam pedibus oves bibunt, cum subje„cti quique non sectantur verba quæ audiunt, sed sola quæ conspiciunt „exempla pravitatis imitantur. Qui cum dicta sitiunt, quia per opera per„vertuntur, quasi corruptis fontibus, in potibus lutum sumunt. Hinc „rursum de pravis Sacerdotibus Dominus per Prophetam ait: *Facti sunt „domui Israel in offendiculum iniquitatis.* Nemo quippe amplius in Eccle„sia nocet, quam qui perverse agens, nomen vel ordinem sanctitatis ha„bet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit; & in „exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis „peccator honoratur. Indigni autem quique tanti reatus pondera fuge„rent, si veritatis sententiam sollicita cordis aure pensarent, quæ ait: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum Maris.* „Per molam quippe asinariam secularis vitæ circuitus & labor exprimitur, „& per profundum maris extrema damnatio designatur. *Qui ergo ad sanctitatis speciem deductus, vel verbo ceteros destruit vel exemplo; melius profecto fuerat, ut hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta constringerent, quam sacra officia in culpa ceteris imitabilem demonstrarent: quia nimirum si solus caderet, utcumque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret.*

Mores sanctis exemplis prælucere populis debent.

S. Gregorius M. P. 1. Pastoral. cap. 2.

Ezech. 34. 18.

Ezech. 34. 12.

4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei Ministros*, &c. Nemo dignus est Christi minister, & Prædicator Apostolicus, qui virtutibus & dotibus, quas S. Paulus hic describit, instructus non sit. Primo quidem patientia, non qualicumque & vulgari, sed eximia, & in gravissimis tribulationibus probanda, quæ animum sustentet, ne dejiciatur in angustiis; quæ corpus erigat & confirmet, ne humanis solatiis destitutum fatiscat; quæ cor levet, ne deficiat in præsentis vitæ necessitatibus; quæ par sit ferendis verberibus, carceribus, exilio, seditionibus, omnibusque molestiis & tormentis, quibus corpus vexari potest. Ad hæc enim omnia perferenda Christi Minister, Pastor, Prædicator Apostolicus, animi saltem præparatione, dispositus sit necesse est. *In multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus.* Non modo in tribulationibus involuntariis & extrinsecus advenientibus elucere debet Ministrorum Christi patientia, sed etiam *in laboribus* sponte susceptis ad corporis macerationem & castigationem, *in defatigationibus* ex itinere, *in vigiliis* post labores, *in jejuniis* post vigilias, ceterisque carnis incommodis. Quæ quidem incommoda etsi dura sunt labo-

Ministrorum Christi virtutes. Patientia.

borantibus, facilia sunt & suavia diligentibus. Patientia igitur *multa & in omnibus* necessaria est Christi Ministro & Prædicatori Apostolico. Unde Propheta ait: *Bene patientes erunt ut annuntient.*

Psal. 91. 15.

Vigilantia.

Secundo, Ministris Christi summa vigilantia opus est ad vitandum scopulos omnes castitatis, non modo suspecta contubernia, sed & nimiam cum alterius sexus personis familiaritatem, frequentiora sine testibus colloquia, dulces literulas, munuscula, & cetera, quæ sanctus amor non habet, omnem denique scandali occasionem. Se Christum Jesum in cordibus fidelium formare per gratiam Spiritus sancti recogitent, & hoc nomine Deiparæ Virginis puritatem imitari debere; se dispensatores esse Mysteriorum Christi, Virginis filii, & virginum sponsi, Ministros Ecclesiæ, quæ & ipsa virgo est, licet numerosa prole fœcunda. *In castitate*, quæ & animum & corpus ab omni pollutione servet. Ad id vero plurimum conferunt labores, vigiliæ, jejunia, & aliæ macerationes, quibus corpus castigatur & in servitutem redigitur. Unde hujusmodi operibus bonis, quæ caro de proprio incommodo instaurat, castitatem subnectit Apostolus noster. *In laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate.* Hoc præcipuum Sacerdotis & Ministri Evangelici ornamentum.

Castitas.

S. Thomas, Lect. 2.

Scientia salutis.

Jerem. 3. 15.

Osee 4. 6.

Isai. 4. 13.

Tertio, Ministri Christi scientia salutis impleri debent, ut eam doceant Christianam plebem. Hanc autem ex Scripturæ sacræ & Traditionis fontibus assidua lectione & meditatione haurire studeant. *In scientia.* Unde Dominus ait: *Et dabo vobis Pastores juxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina.* Ignorantia scilicet tum Sacerdotes, tum populum in multos errores, & peccata præcipites agit. *Quia tu scientiam repulisti,* ait Dominus, *repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.* Et, *Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.*

Longanimitas.

Theodoret.

S. Thomas, Lect. 2.

Quarto, Christi Ministris necessaria est longanimitas in alienos, suavitas in suos. Longanimitas pertinet ad perfectionem spei. Longanimis est, qui bonum arduum, cujus obtinendi spes est, tametsi diu dilatum, patienter exspectat. Cum igitur de nemine desperandum sit, quamdiu hæc vita mortalis agitur, Minister Christi, Prædicator Apostolicus, nullis parcere debet laboribus pro conversione infidelium, quamvis pauci ad fidem convertantur; peccatorum, quantumvis obduratorum curam intermittere non debet, nec despondere animum, quamvis pauci resipiscant; sed eos semper ad pœnitentiam exhortari, nullis difficultatibus, nullis injuriis ab eorum salute procuranda, a divinæ animarum medicinæ subsidiis illis impendendis deterreri: exhortationi, obsecrationi, increpationi orationem adjungere ferventem & perseverantem, ut Pœnitentiæ donum illis a Deo impetretur. Longanimitas illa fructus est Spiritus sancti, sicut & charitas. *In longanimitate.* Necessaria pariter est Christi Ministro suavitas morum, humanitas, comitas, affabilitas, facilitas in convictu & conversatione, suavitas non sæcularis, sed divina, quæ charitatis effectus est. Quis enim non est suavis & blandus iis quos diligit? Meminerint Christi Ministri se erga incipientes & imperfectos viscera & suavitatem nutricis erga pueros quos lactat, induere debere. Unde Apostolus noster alibi ait: *Tanquam si nutrix foveat filios suos. Ita desiderantes vos cupide volebamus tradere vobis, non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.* Amabilis illa suavitas in prædicatione, in regimine, in correptionibus se prodit. *In suavitate.*

Suavitas morum.

1. Thessal. 2. 7.

Ductum Spiritus sancti sequi.

Quinto, Christi Ministri sancti Spiritus instinctum observare debent, ejusque ductum & nutum sequi, non politicas prudentiæ sæcularis & animalis

malis rationes. *In Spiritu sancto.* Hunc Apostolis & Ecclesiæ Christus dedit præceptorem, ducem, consolatorem: illius lumen, inspirationem, impulsum Ecclesiæ Ministri sequi debent, non falsum lumen prudentiæ terrenæ, non cupiditatis instinctum & impulsum, non carnalem affectum, non spiritum hujus mundi. *In Spiritu sancto.*

Sincera caritas.

Sexto, Christi Ministri charitate erga proximos excellere debent, eaque sincera, ut non diligant verbo, neque lingua, sed opere & veritate; fictio enim & simulatio charitatis contumeliosa est Spiritui sancto, de quo scriptum est: *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum.* Hypocrytæ & Pseudo-apostoli verbis & blando vultu videntur amare quos regunt, quos erudiunt, quos dirigunt, quos exhortantur, cum tamen, suum honorem, aut commoda temporalia, potius quam ipsorum salutem quærant. At caritas sincera proprium honorem, privata commoda proximorum saluti immolat. *In caritate non ficta.* Vera sinceraque *Caritas alios parturit, cum aliis infirmatur, alios curat ædificare, alios contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad alios se erigit, aliis blanda, aliis severa, nulli inimica, omnibus Mater.*

1. Joan. 3.
Sap. 1. 5.
S. August. lib. De Catechizandis rudibus, cap. 15.

Dilectio veritatis.

Septimo, Ministri Christi veritatem diligere, libereque & aperte prædicare debent, prout a Spiritu veritatis in Scripturis sanctis loquente, & Apostolis, eorumque Successoribus doctrinam salutis tradente didicerunt. *In verbo veritatis.* Verbum veritatis, prædicatio pietatis, ait Theodoretus, non sermo jejunus & succi spiritualis, unctionisque expers; ad applausum auditorum, non ad gemitus, lacrymas, & pios affectus excitandos aptus.

Omnia Deo tribuere, nihil sibi.

Octavo, nullum in ministerio prosperum successum exspectare debent aliunde quam a potentia & gratia Dei, in eo solo confidere, nihil sibi tribuere, ad eum omnia referre; non in se, sed in Domino gloriari, qui dat benignitatem, ut terra nostra det fructum suum. *In virtute Dei.*

Æquanimitas in prosperis & adversis.

Nono, prosperis & adversis uti debent ad opera virtutum exercenda, & ad gloriam regni Dei promovendam. Quod ita fiet, si temperantes & humiles in prosperis, patientes & fortes in adversis; in utroque rerum statu divinæ voluntati conformes, & a rectitudine justitiæ immobiles se exhibeant. *Per arma justitiæ a dextris & a sinistris.* Et quid mirum si milites Christi dextris & sinistris armis diabolum expugnant?

Decimo, Dei Ministri honorem sibi exhibitum Deo reddere debent: humiliationem ut sibi debitam libenter sustinere ut pœnam peccati, ut medium virtutis: inter laudes & calumnias hominum æquo animo Deo servire, & ministerium obire suum: famam quidem non negligere: cujus curam Deus commendat, & quæ ministro conciliat auctoritatem; sed tamen illius sacrificium offerre Deo, si calumniis & improperiis hominum proscindatur, nec ab officio suo infamiæ metu umquam deflectere. *Per gloriam & ignobilitatem; per infamiam & bonam famam; ut seductores & veraces; sicut qui ignoti, & cogniti.* Mortem perinde ac vitam, tristitiam perinde ac gaudium; paupertatem perinde ac divitias suscipere parati sint de manu Dei, cujus in oculis & in corde vivunt; a quo in hac vita probantur, ut in futura coronentur; a quo cœlestium bonorum dispensatores constituti, spiritualibus divitiis cumulati, & ad æterni regni primarias sedes vocati, possident omnia, Deum possidendo qui fecit omnia. *Fideli totus mundus divitiarum est.* Tristitia, paupertas, pericula, res quælibet adversæ, mors ipsa, somnio similes sunt & umbræ cito transeunti: gloria & divitiæ, gaudium, vita, quæ Deus amicis suis in regno suo præparat, veritatem habent permanentem, æternam. Tristitia nostra habet

Proverb. 17. secundum Versionem LXX. Interp.
S. August. in Psal. 48. Serm. 2. n. 5.

quasi;

„ *quasi*; gaudium nostrum non habet quasi, quia in spe certa est. Quare „ tristitia nostra *quasi* habet? Quia sicut somnus transit, & dominabuntur „ recti mane. Novit caritas vestra, quia qui somnium indicat, addit „ *quasi*. Quasi sedebam, quasi loquebar, quasi prandebam, quasi equitabam, quasi disputabam. Totum quasi, quia cum evigilaverit, non invenit quod videbat. Quasi thesaurum inveneram, si *quasi* non esset, „ mendicus non esset: sed quia *quasi* erat, mendicus est, itaque modo qui „ ad lætitias sæculares oculos aperiunt, & cor claudunt, transit quasi eorum, & venit verum ipsorum. *Quasi* ipsorum felicitas est sæculi, verum ipsorum pœna est. Nostrum autem *quasi* tristitia est; gaudium non „ est *quasi*. Non enim ait Apostolus, Quasi gaudentes, semper autem tristes, &c. Sed, *Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes*. Apostolum Paulum ita vixisse credimus, & *si vivendum esse Dei Ministris, intus apud nos, vel potius supra nos in ipsa Veritate conspicimus*.

S. August. lib. 8. De Trinit. cap. 9.

11. 12. *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est*. Cor aliorum aperire Pastores non possunt, nisi cor suum ipsis aperiant, & dilatent, nisi verba illorum charitatem magis spirent quam dominationem. Cor restringit auctoritas, nisi dilatet illud caritas. Unde S. Augustinus verba illa Psalmi explicans, „ Viam mandatorum tuorum cucurri, „ cum dilatasti cor meum; *ait*: Cordis dilatatio, justitiæ est delectatio. „ Hæc munus est Dei, ut in præceptis ejus non timore pœnæ angustemur, sed dilectione & delectatione justitiæ dilatemur. Hanc enim nobis promittit latitudinem dicens: *Habitabo in eis, & deambulabo. Quam* „ *enim* latum est ubi deambulat Deus? In hac latitudine diffunditur caritas in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis ..... „ Nam qui timore pœnæ, non amore justitiæ opus legis facit, profecto „ invitus facit. Quod autem invitus facit, si posset fieri, mallet utique „ non juberi. Ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, „ sed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immundus est voluntate. „ Talis non potest dicere: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti* „ *cor meum*: Quia illa dilatatio caritatem significat, quæ secundum Apostolum legis est plenitudo.

Cor dilatandum caritate.

Psalm. 118. 32. S. August. Serm. 10. in hunc Psalm. n. 6. Rom. 5. 5. S. August. in eumdem Psal. Serm. 11.

14. 15. 16. 17. *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? &c.* Societas & familiaritas ineunda non est cum illis quos imitari non licet. Mundi conversationes semper periculosæ. In illis cor utplurimum inficitur sæculi corruptione, mens ejus erroribus & tenebris obscuratur, sensus illius prompis deluduntur, fides ejus placitis debilitatur, spes intuitu falsorum ejus bonorum marcescit, charitas malignitate & cupiditate in eo regnantibus minuitur. Qui sensus animumque suum sæculi vanitati aperit, idola in templum Dei introducit. *Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi*. Nemo cor suum Deo sincere subjicit, ut in eo Deus per gratiam suam inhabitet, ut in eo Deus vivat, operetur & regnet per caritatem, si mundum, ejusque vanitates & corruptelas diligat. Si quis enim diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Ad illum non pertinent promissiones illæ divinæ: *Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos: & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus ... Et ego recipiam vos: & ero vobis in Patrem, & vos eritis mihi in filios & filias*. Ex malorum societate animo saltem & affectu exeundum; corruptelæ & cupiditates in mundo undique regnantes, scilicet *concupiscentia carnis*

Mundi conversationes semper periculosæ.

carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, omni modo fugiendæ sunt. Hæc summa Religionis, quod praxim attinet. *Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est ...... Immaculatum se custodire ab hoc sæculo*: Sic omnes qui Christi esse volunt, exire debent e medio iniquorum, ab eis separari, & immundum non tangere. *Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, immundum ne tetigeritis*. Mundus immundus pestilentem auram semper afflat. „ Quotquot igitur „ habetis inter vos qui adhuc amore sæculi prægravantur, avaros, perju- „ ros, adulteros, consultores divinorum & augurum, ebriosos, luxurio- „ sos, quicquid inter vos malorum esse nostis; quantum potestis, impro- „ bate ut corde recedatis; & redarguite, ut exeatis inde; & nolite con- „ sentire, ut immundum non tangatis. Quid est enim tangere immun- „ dum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere „ quod pertinet ad correptionem malorum, quantum pro uniuscujusque „ gradu atque persona salva pace fieri potest? Displicuit tibi quod quis- „ que peccavit, non tetigisti immundum. Redarguisti, corripuisti, mo- „ nuisti, adhibuisti etiam, si res exegit, & quæ unitatem non violet, di- „ sciplinam, exiisti inde.

Jac. .. 27.

S. August. Serm. 88. alias 18. De Verbis Apostol. cap. 20. 21. 22.

CAPUT VII.

Sensus Litteralis.

1. HAs ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Cum itaque tam magnificas a Deo promissiones habeamus in Scripturis Propheticis exaratas, nempe nos fore templum Dei, illumque in nobis inhabitaturum. Deum nobis fore Patrem: mundemus nos a peccatis tum carnalibus, quę carnis & sensuum delectatione consummantur, qualia sunt gula, ebrietas, luxuria; tum spiritualibus, quorum consummatio sine sensuum voluptate consistit, qualia sunt idololatria, sectæ, dissensiones, æmulationes: perficientes cum Dei gratia opus sanctificationis nostræ ab ea cœptum, timore Dei velut pædagogo nos instigante & in officio continente ne Patri displiceamus, & ejus templum quoquo modo violemus.

2. *Capite nos*. Non sit arctus nobis in corde vestro locus. Dilatetur per amorem, ut nos capiat, qui vos ut filios carissimos amamus. Vel, Admonitionem & exhortationem nostram magno affectu suscipite. Vel, Exemplum nostrum sequimini: *Neminem læsimus*, seu injuria affecimus. *Neminem corrupimus* falsa doctrina vel pravis exemplis: *Neminem circumvenimus*, blanditiis verborum, ad pecunias emungendas, & quæstum faciendum prædicationis prætextu: qui sunt Pseudo-apostolorum caracteres. Quamobrem amorem & obedientiam nobis recusare non debetis.

S. Chrysost. Hom. 14. Theodoret. S. Thomas, Lect. 1.

3. *Non ad condemnationem vestram dico*. Hæc vobis non dico animo exprobrantis, & accusantis, sed ex caritate, ad utilitatem vestram spiritualem. *Prædiximus enim quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, & ad convivendum*. Ita vos diligimus, ut vobiscum & pro vobis vivere ac mori parati simus. In periculis non fugiemus vos, in secundis rebus convivemus, & non invidebimus.

Theophylact.

4. *Multa*

4. *Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Magna mihi libertas est loquendi apud vos, ex vehementi & tenerrimo erga vos amore profecta. Vel, magna mihi spes est de vobis qui tam bene cœpistis, quod semper proficietis in melius. Ex bonis quæ audio de vobis, majora exspecto in futurum. Apud alios de vobis ac vestro nomine plurimum glorior, vestram obedientiam prædicans. Glorior quod tales filios in Domino genuerim. Gloria enim patris filius sapiens. Repletus sum consolatione, audiens vos correxisse ea de quibus in priore Epistola vos reprehendi. Tam ubere gaudio perfusus sum ex emendatione vestra, ut tristitiæ quam continuæ tribulationes, eæque gravissimæ mihi afferre possunt, prævaluerit, illamque extinxerit.

5. 6. *Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus.* Nam cum ex Asia, ubi supra modum afflicti sumus, venissemus in Macedoniam, nullam relaxationem habuit corpus nostrum, sed omne genus tribulationum, sine intermissione, passi sumus. *Foris pugnæ, intus timores.* Exterius nobis pugnandum fuit cum hostibus apertis Evangelii. Judæis ac Gentilibus, interius vero id est animo, novarum persecutionum timore angebamur. Vel, timebamus pro infirmis fidelibus, ne persecutionum metu dejicerentur, aut Pseudo-apostolorum falsa doctrina & fraude deciperentur. *Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.* Deus afflictorum & humilium consolator, nos in tantis afflictionibus consolatus est per adventum Titi fidelis adjutoris nostri, qui bona gratissimaque de vobis annuntiavit.

7. *Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.* Non solum recreatus sum jucundissima & optatissima Titi præsentia; sed etiam nuncio & relatione consolationis quam accepit ipse ex emendatione vestra, virtute, concordia in bono. Retulit quippe mihi desiderium vehemens adventus nostri ad vos, quo tenebamini; luctum amarum de peccatis commissis, quæ me plurimum contristaverant; vestrum pro me studium adversus Pseudo-apostolos mihi detrahentes: vel zelum quo propter me accensi estis, ut mandata mea in punitione incestuosi fornicatoris exequeremini. Quo factum est ut gaudium ex præsentia Titi conceptum cumularetur & exuberaret.

S. Chrysost. Hom. 14. Theophylact. S. Thomas, Lect. 2.

8. 9. *Quoniam etsi contristavi vos in Epistola, non me pœnitet.* Quamvis priore Epistola vos contristaverim severa increpatione: fructus tamen quem ex ea percepistis, non sinit me pœnitentia duci: *etsi pœniteret, videns quod Epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;* Etsi ante adventum Titi dolerem quod compulsus essem vos ad breve tempus contristare objurgatione mea: *nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam.* Absit ut de tristitia vestra gaudeam, tametsi brevi, sed non possum quin gaudeam de illius fructu, vestra scilicet pœnitentia & emendatione. Sic bonus Medicus de sectione, aut amaritudine potionis, & de dolore quem ægrotus patitur, non gaudet, sed de illius curatione & salute. *Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.* Contristati enim estis de offensa Dei, ex ejus amore: adeo ut nullum detrimentum vobis attulerit objurgatio nostra; quinimmo vobis fuerit salutaris: siquidem per eam facti estis meliores.

res. Sane Præceptor tunc discipulo damnum infert, quando delinquentem non objurgat. Nam si objurgaretur, in lucrum illi cederet reprehensionis & correptionis severitas.

10. *Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.* Tristitia ex amore Dei & justitiæ concepta, qua peccator ob Deum offensum summopere dolet, Pœnitentiam operatur in salutem stabilem & æternam, sive (quæ vis est Græcæ vocis ἀμεταμέλητον, *non pœnitendam*: vel, operatur pœnitentiam non pœnitendam. (Nemo enim seipsum condemnat peccati nomine contristatum) hominemque a morte animæ, ac æterna damnatione eripit. Tristitia vero quæ ex amore sæculi oritur, ob ignominiam acceptam, ob res amissas, ob amicos ereptos, mortem affert tum animæ, cum immodica est, & ad Deum graviter offendendum impellit seu blasphemando, seu contra divinam providentiam murmurando, seu vitæ Christianæ & sui status officia negligendo: tum corporis, morbos mortiferos pariendo, aut homines desperabundos ad mortem ultro quærendam adigendo.

Tristitia salutaris.

S. August. lib. 4. De Civit. Dei cap. 8. & Serm. 254. Proverb. 17. 22. *Spiritus tristis exsiccat ossa.* Eccli. 30. 25. *Multos occidit tristitia.*

Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignitatem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Considerate quam salutares fructus peperit in vobis hæc tristitia secundum Deum concepta: quantam solicitudinem & diligentiam, quantum studium corrigendi errores, moresque vestros, & excludendi a vestra communione incestuosum illum, operata est. Insuper & excusationem purgationemque vestri, ac satisfactionem * pro negligentia vestra, cum contestati estis vos tam nefarium crimen execratos fuisse, & prioris negligentiæ veniam deprecati estis. Peperit & indignationem adversus scortatorem, ejusque crimen: & timorem ne quid simile apud vos contingat: vel, timorem ne me magis contristaretis, si statim incestuosum illum ut putre membrum ab Ecclesiæ corpore a me abscissum & satanæ traditum non vitaretis. Quin etiam ardentius præsentiæ apud vos meæ desiderium hæc tristitia in vobis genuit. Quin & zelum pro Dei gloria, & pro turpitudinis hujusmodi extirpatione ab Ecclesia vestra; vos denique illa secundum Deum tristitia impulit ad injuriam Dei & legis ipsius vindicandam gravi pœna illi fornicatori imposita ad satisfaciendum justitiæ divinæ. Sic rebus ipsis probastis vos nullo modo fuisse fautores incesti apud vos perpetrati.

Ἀπολογία *excusatio, purgatio, satisfactio*, ex Glossariis Græcis.

12. *Igitur etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est: sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis, coram Deo.* Quod igitur vos per Epistolam acriter objurgavi, id non feci tantum propter incestuosum illum, ut puniretur, ut emendaretur: nec propter ejus patrem, qui injuria affectus est, cum violatum est ejus cubile: sed ut studium meum pro salute vestra, & sinceram sollicitudinem pro Ecclesia vestra manifestam facerem. Metuebam enim ne in vos quoque serperet contagium. Testis est mihi Deus.

13. *Ideo consolati sumus.* Hoc salutis vestræ studium, paterna hæc sollicitudo nobis promeruit consolationem quam accepimus, discendo vos hoc in negotio puros & incontaminatos fuisse. *In consolatione autem nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.* Consolationem autem gaudiumque meum cumulavit gaudium Titi: Animus enim ejus ab omnibus vobis recreatus est; cum agnovit emendationem vestram, zelum vestrum, in Christiana pietate

tate profectum, observantiam & caritatem in me vestram.

14. *Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus.* Et si cum illo collocutus, vestram fidem ac profectum, vestrum in me affectum commendavi, & gloriatus sum tamquam pater in filiis a me per Evangelium Christo genitis & institutis, non sum pudefactus ut ii qui falso & inaniter gloriantur: *Sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est.* Sed sicut omnia, quæcumque vobis dixi & prædicavi vera fuisse cognoscitis: sic & Titus verum esse comperit quod ipsi dixi ad commendationem vestram.

15. *Et viscera ejus abundantius in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quo modo cum timore & tremore excepistis illum.* Ipse etiam Titus longe tenerius vos diligit quam antea, memor obedientiæ quam illi ut meo Coadjutori & Vicario exhibuistis, & reverentiæ ac observantiæ qua ipsum suscepistis, metuentes ne quid esset in vobis quod illum offenderet. Duplicem ipsis virtutem gratulatur Apostolus, interprete Theophylacto; dilectionem veluti ad patrem; & metum, tamquam ad principem: ut neque caritas sine timore deficiat; neque timor a dilectione sejunctus, injucundus sit & ingratus.

S. Chrysost. Homil. 16. Theophylact. Oecumen.

16 *Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.* Gaudeo quod omnia optima mihi possim de vobis polliceri. Vel, Gaudeo quod tales sitis qui non pudefaciatis me, immo fiduciam præbeatis amplius in posterum gloriandi de vobis. Vel, Gaudeo me tantum fiduciæ invenisse apud vos, ut absque offensionis periculo possim vobiscum libere agere, monendo, increpando, laudando, præcipiendo, atque etiam petendo aliquid a vobis ad aliarum Ecclesiarum necessitatem sublevandam.

CAPUT VII.

Sensus Moralis.

Novi Testamenti promissionibus ad bonum excitari debemus.

S. August. in Psal. 44. n. 8.

1. HAs *ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* Divinarum promissionum magnitudine & magnificentia excitandus ad virtutem animus est, & ad ardua quævis pro Dei gloria agenda, ad dura quævis toleranda roborandus. Alia veteris, alia novi Testamenti promissa. „ Vetus Testamentum terram promiserat: & aliud præmium „ fuit vel promissio sub Lege positorum, aliud sub gratia. Terra Chana„ næorum Judæis sub Lege positis, regnum cœlorum Christianis sub Gra„ tia positis. Itaque quod pertinebat ad eos qui sub Lege positi erant, „ regnum, terra illa transiit: regnum cœlorum, quod sub gratia positis promis„ sum est, non transit. " Non terram fluentem lacte & melle, non subjectionem hostium, aut mortem inimicorum, aut imperia & divitias hujus sæculi promisit Deus novi Testamenti heredibus, sed bona spiritualia & æterna; vitam, gloriam, divitias, delectationes, sine corruptione; sine fine. *Gloria & divitiæ in domo ejus*, ait Propheta. *Delectationes in dextera tua usque in finem.* Non tibi promisit Deus nisi se. Inveni aliquid pretiosius, & dabit tibi. Propter promissa Principum & Magnatum, spe terrenorum & periturorum bonorum quid non facimus? Quid non patimur? Et propter Dei promissa tam magna, tam pretiosa, tam certa, abstinere a peccato, servire Deo, mandata ejus implere recusamus? Promisit nobis Deus se in nobis velut in templo suo inhabitaturum, se nos in familiam suam

S. Aug. Serm. 137. n. 10.

ſuam recepturum, ſe nos pro filiis habiturum, ſe regni ſui æterni heredes facturum. Quid magnificentius? Per Filium ſuum Jeſum Chriſtum Salvatorem & Dominum noſtrum *Maxima & pretioſa nobis promiſſa donavit; ut per hæc efficiamini divinæ conſortes naturæ; fugientes ejus, quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem.* Concupiſcentiam, inquam, carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ. Hæc quæ nobis fugienda eſt corruptio: hæc contra quam nobis ad extremam uſque vitæ noſtræ horam pugnandum eſt, concupiſcentia, in carne noſtra, in corde noſtro eſt, ibi illam deſtruere ſatagamus. Divinarum intuitu promiſſionum *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.* „ Magnum „ negotium nobis imponitur, & non parvus labor, mundare nos ab o- „ mni coinquinatione carnis & ſpiritus: & nemo ſuſcipit hunc laborem, „ niſi audiat promiſſionis mercedem. Quæ merces? Terra viventium, quæ „ poſſeſſorem habet ſine labore: inhabitatio in monte ſancto Dei, qui „ mons Chriſtus eſt. Ut hanc terram poſſideas, ut hunc montem inha- „ bites in æternum, munda te ab omni inquinamento carnis & ſpiritus. „ Coinquinatio ſpiritus quæ eſt? Libido. Coinquinatio carnis? perpetratio „ adulterii. Surrexit libido, jam coinquinatus eſt ſpiritus, nondum acceſ- „ ſit adulterium, nondum caro coinquinata eſt. Sed quid prodeſt quia „ caro munda eſt, & habitator carnis immundus? Illum qui forte mun- „ dus eſt in carne, adulterum Deus tenet in corde, ſicut Dominus di- „ cit: *Amen dico vobis, Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam,* „ *jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Iſta eſt coinquinatio ſpiritus. Quan- „ do autem fit perfecta ſanctificatio? Quando eſt carnis & ſpiritus. Sunt „ enim homines qui temperant ſe a factis, & non temperant ſe a co- „ gitationibus malis; faciunt mundationem carnis, & non faciunt mun- „ dationem ſpiritus. Tales ideo non faciunt, quia timent homines. Li- „ bido ardet, timor revocat. Quid times? Inveniri & damnari; inveniri „ & expompari. Ergo incoinquinata videtur caro, ſed non eſt perfecta „ ſanctificatio: quia quid dicit Apoſtolus? *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus;* „ ut quomodo te temperas a malis factis; ſic „ te temperes a mala voluntate, a malis cogitationibus. A malo facto „ contine, & mundas te a coinquinatione carnis; a mala voluntate ab- „ ſtine te, & mundas te a coinquinatione ſpiritus. Nemo eſt quem hæc adhortatio non ſpectet. *Quis* enim *poteſt dicere, Mundum eſt cor meum, purus ſum a peccato?* Sed imprimis ſpectat Miniſtros Domini, quibus dictum eſt, *Mundamini qui fertis vaſa Domini.* Laborare continuo debent quicumque Chriſto nomen dederunt, ut perficiant ſanctificationem in timore Dei. Sanctitas in baptiſmo inchoata, bonis operibus, & aſſiduo profectu in Chriſtianis virtutibus perficienda eſt. Sanctificationis opus inchoare, electis & reprobis pleriſque commune eſt: perficere, electis proprium. Nec tamen iſta perfectio ſanctitatis & juſtitiæ hic obtineri poteſt, ſed currendum & laborandum eſt ut ad eam perveniamus aliquando deſtructa cupiditate, conſummata caritate. „ Hæc eſt autem noſtra in ipſa peregri- „ natione juſtitia, ut ad illam perfectionem plenitudinemque juſtitiæ, ubi „ in ſpecie decoris ejus jam plena & perfecta caritas erit, nunc i- „ pſius curſus rectitudine & perfectione tendamus, caſtigando corpus no- „ ſtrum & ſervituti ſubjiciendo, & eleemoſynas in dandis beneficiis, & „ dimittendis quæ in nos ſunt commiſſa peccatis, hilariter & ex corde „ faciendo, & orationibus indeſinenter inſtando; & hæc faciendo in do- „ ctrina ſana, qua ædificatur fides recta, ſpes firma, caritas pura. Hæc

„ eſt

Munditia carnis & ſpiritus.

1. Petri 1. 4.

S. Auguſt. *Serm.* 45. *alias* 12. *ex additis a Sirmondo.*

Matt. 5. 28.

Proverb. 20. 9.

Iſai. 52. 11.

S. Auguſt. lib. De Perfectione Juſtitiæ, c. 8. *n.* 18.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

„ est nunc nostra justitia, qua currimus esurientes & sitientes ad perfectio-
„ nem plenitudinemque justitiæ, ut ea postea saturemur.

Laboramus autem ut opus nostræ sanctificationis perficiamus per timorem Dei castum & filialem, non servilem, quem perfecta caritas foras mittit. Dicit autem Apostolus: *Perficientes sanctificationem in timore Dei*, ut doceat nos habere affectum ad Deum, cum quadam reverentia & sollicitudine. *Amor enim causat securitatem, quæ quandoque negligentiam parit: sed qui timet, semper est sollicitus.*

S. Thomas, Lect. 1.

2. 3. 4. 5. *Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.* Optimi Pastoris caracteres his versibus Apostoli descriptos habemus. 1. Ab ovibus suis amari cupit & satagit, ut ejus monita, adhortationes, correptiones, mandata, consilia lubenti, docili, prompto, hilarique animo suscipiant, & Dei opus, quod est eorum sanctificatio, in ipsis, & ipsis cooperantibus peragatur. *Capite nos.* 2. Eorum quos regunt amorem omnibus caritatis officiis boni Pastores promerentur. Omnibus prodesse & benefacere student: tantum abest ut aliquem lædant, ut tyrannica dominatione, & dura morositate subditorum animos a se alienent. *Neminem læsimus.* Sana doctrina, verbo veritatis, sancta disciplina ipsos erudiunt, instituunt, omnium virtutum exemplis illos ædificant: tantum abest ut corrumpant. Immo curas omnes, vigilantiam omnem impendunt, ut eorum corruptionem impediant. *Neminem corrupimus.* Illis sua largiri & erogare parati sunt, & reipsa erogant in necessitatibus: tantum abest ut eorum pecunias extorqueant, ut blandis verbis, simulata amicitia, aut hypocriticis artibus illos circumveniant, ut donationes, vel testamenta in suum favorem illis suggerant. *Neminem circumvenimus.* „ Ad hanc cir-
„ cumventionem pertinet ars eorum qui pauperibus paululum tribuunt,
„ ut amplius accipiant, & sub prætextu eleemosynæ divitias quærunt:
„ *Quæ magis venatio appellanda est, quam eleemosynæ genus.* Sic bestiæ,
„ sic aves, sic capiuntur & pisces. *Modica in hamo esca ponitur, ut matronarum in eo sacculi protrahantur.* Recordentur semper quid Apostolus Petrus præcipiat Sacerdotibus: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in Cleris, sed forma facti gregis ex animo: & cum apparuerit Princeps Pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.* 3. Verba adhortationis & correptionis ita librare debent ac temperare paterna caritate, ut non irritent animos. Amaræ potiones melle condiuntur, ne illas ægrotus fastidiens respuat. *Non ad condemnationem vestram dico.* 4. Charitas Pastoris vitam ejus ac mortem consecrare debet ovium saluti; ut nec in periculis illos deserat; nec in rebus prosperis illis invideat; sed illarum prospera & adversa, sua ducat. *In cordibus nostris estis ad commoriendum, & ad convivendum.* Sic boni Pastoris animum afficit illa caritas, quam S. Joannes commendat dicens: *In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* „ No-
„ verint ergo Pastores, ministerii, sui vincula, quibus eos Christi caritas alligavit, ne deserant Ecclesias, quibus servire debent, in periculis non esse rumpenda. 5. Spem optimam & bonam opinionem de ovibus suis præ se ferre debent, illarum virtutes & profectum commendare; solatium gaudiumque ab illis sibi datum prædicare, spiritualibus illarum bonis publice gratulari, ut illarum fiduciam sibi adstringant: quod tamen salva disciplina præstandum. Id facile præstant qui Spiritu Dei ducuntur, & unam il-

Boni Pastoris caracteres.

S. Hieron. Epist. Ad Nepotian. de vita Clericorum.

1. Petri 5. 2. 3. 4.

1. Joan. 3. 16.

S. August. Epist. 27. alias 67. Ad Honoratum.

lius

BIBLIOTECA D. M. C. MONTECASSINO

lius gloriam quærunt, non quæ sua sunt. *Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*. 6. Bonus Pastor hic requie non fruitur, semper illi patiendum, laborandum, pugnandum est; arma orationis & verbi Dei semper illi tractanda; sollicito semper esse debet animo & vigili contra vim & insultus hostium apertorum, contra insidias & malas artes hostium occultorum & domesticorum. *Nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores*.

6. 7. *Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi*. Deus fideles Ministros, qui ob illius gloriam & salutem animarum laborant, & tribulationem patiuntur, numquam omni solatio destituit. Longe suaviores sunt consolationes quibus piorum animæ a Deo recreantur, iis quas mundus amatoribus suis subministrat. *Meliora sunt ubera tua vino*, ait Sponsa cœlestem Sponsum compellans. „ Carnis voluptatem, vincunt hæ quas tua nobis propinant ubera deliciæ spirituales. Et pulchre „ vino comparat carnalem affectum. Ut enim uva semel expressa non „ habet jam quod amplius fundat, sed perpetua ariditate damnatur: sic „ caro in pressura mortis ab omni prorsus delectatione siccatur, nec ultra reviresci ad libidines. Et mundus transit, & concupiscentia ejus. „ Et cum omnia quæ in mundo sunt finem habeant, finis eorum non „ erit finis. Verum ubera non sic. Hæc enim cum exhausta fuerint, rursum de fonte materni pectoris trahunt quod propinent sugentibus. Merito proinde meliora carnis sæculive amore asseruntur ubera Sponsi, quæ „ nullo umquam lactentium numero arefiunt, sed semper abundant de visceribus caritatis ut iterum fluant. Flumina siquidem fluunt de ventre „ ejus, fitque in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Sed Deus qui superbis resistit, illos non consolatur in adversis. *Consolatur humiles* dumtaxat quos diligit, & quibus dat gratiam.

Consolationes spirituales.

S. Bernardus Serm. 9. in Cantica.

7. *Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem*. Hinc discant Pastores & Superiores in exhortationibus laudes pariter & increpationes ad omnes communiter dirigere, subditorum conscientiis relinquentes, ut singuli quæ ad se pertinent eligant, & sibi applicent. Ita enim & reprehensiones invidia carebunt, & laudes ingentem zelum ac fervorem excitabunt. Discere debent & subditi qui reprehenduntur, ita se affectos esse debere ut fuerunt Corinthii a S. Paulo objurgati, ut lugeant ac lamententur, & Pastorum suorum ac Magistrorum desiderio flagrent, avidiusque eo quam ipsos parentes requirant. Ab his quippe vivere, ab illis bene vivere habent. Ad hunc modum paternas objurgationes ferre convenit: ad hunc modum una cum Antistitibus ob eos qui peccant dolore atque iracundia inflammari. Discere tandem debent probatæ vitæ Christiani, Laici, Clerici, Religiosi Viri, se cum Pastoribus, cum Superioribus irasci debere in flagitiosos, scandalosos, disciplinæ jugum excutientes, & discolos, & eorum correptioni ac emendationi collaborare. „ Etenim si is, qui flagitium „ aliquod admisit, se quidem a patre asperioribus verbis excipi, ceterum „ a fratribus adulatoria oratione deliniri videat, segnior efficitur. Proin„ de cum pater objurgat, tu quoque simul cum eo irascaris, sive ut „ fratris curam gerens; sive ut cum Patre stomachatus, magnum studium „ exhibe, non quia objurgatus est, sed quia peccavit. Alioqui si extruam „ ipse, tu vero destruas, quid aliud assequimur, quam ut inani la-

S. Chrysost. Hom. 14.

Cum Pastoribus & Superioribus irasci debent pii in flagitiosos, & ad eorum correptionem cooperari.

„ bore nos ipsos conficiamus? Quin potius pœnam quoque tibi accersis.
„ Nam qui obstat quo minus vulnus curetur, non minori quam qui in-
„ flixit, immo etiam graviori supplicio afficitur. Etenim par crimen est
„ aliquem ferire, & impedire ne remedium afferatur. Hoc enim omnino
„ mortem gignit: illud autem non omnino. Cum igitur Antistites justis
„ de causis irascuntur, vos quoque una cum ipsis irascamini. Date ope-
„ ram ut qui deliquit, vos potius quam Magistros ipsos pertimescat. Et-
„ enim si Magistri solius timor in ipsius animo versetur, cito peccabit.
„ Sin autem tot oculos ac tot ora pertimuerit, cautius proculdubio vitam
„ instituet. Quemadmodum enim nisi hæc faciamus, extremas pœnas da-
„ turi sumus: ita si hæc præstemus, quæstum quem peccantium correctio
„ parit, consequemur. Quod si quispiam Christianis hominibus conveni-
„ re dixerit, humanitatem erga peccantem fratrem adhibere, discat ille
„ humanitate eum uti, qui irascitur, non eum a quo præmature qui
„ peccat, vocatur, nec peccati sui sensu affici sinitur. Uter enim, quæ-
„ so, febre ac phrenesi laborantem misericordia prosequitur, is ne qui in
„ lecto eum sternit ac vinculis adstringit, atque a noxiis cibis & potio-
„ nibus arcet, an qui ei mero se ingurgitandi facultatem præbet, ac sui
„ juris & arbitrii eum esse jubet, omniaque facere quæ ab homine sano
„ fieri possunt? An non morbum quoque hic exulcerat, qui humanitatis
„ officio fungi sibi videtur: cum contra, morbum ille pellat ac profli-
„ get? Eodem modo hic quoque judicamus. Humanitatis enim est ægro-
„ tis non ubique indulgere, ac præposteris ipsorum cupiditatibus adblan-
„ diri. Nemo eum, qui apud Corinthios stupri crimine se obstrinxerat,
„ tam amat quam Paulus, qui eum satanæ tradi jubebat. Nemo tam
„ eum oderat, quam ii qui peccanti applaudebant & obsequebantur.
„ Illi enim ipsius animum inflarunt, ac tumorem majorem effecerunt:
„ hic autem tumorem compressit, nec ante abstitit, quam eum integræ
„ valetudini reddidisset. Quocirca nos etiam has humanitatis clemen-
„ tiæque leges addiscamus. Nam & tu si equum videris in præcipitia
„ ferri, frænum injicis, acriterque inhibes, ac sæpe flagellas. Atqui cru-
„ ciatus hic est: verum hujusmodi cruciatus salutem ei affert. Eamdem
„ igitur erga eos qui peccant, rationem tene. Vinculis eum, qui faci-
„ nus improbum admisit, coerce, usque dum ipse Deum sibi propitium
„ reddiderit, solutum ac liberum eum ne relinquas, ne arctioribus divi-
„ næ iræ vinculis constringatur.

9. *Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini.* Crudeles sunt Rectores animarum, qui mollius & indulgentius cum illis agunt, ne illas contristent. Tristitia & amaritudo Pœnitentiæ, gaudium æternum parit. *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.* Detrimentum inferunt animabus molliores Directores. *Facilitas* enim *veniæ incentivum tribuit delinquendi.* Protrahendum Pœnitentiæ ac satisfactionis tempus, donec de peccatoris emendatione certo constet, donec vitæ veteris odium, & novæ inchoationem non dubiis & æquivocis indiciis, non verbis tantum & promissis, sed fructibus & operibus pœnitentiæ probaverit. „ Verum satis diu pœnas expenderunt (inquit) Quam-
„ diu, quæso? Annum unum ac alterum vel tres. Atqui temporis mo-
„ ram non quæro, sed animæ correctionem. Hoc itaque fac demonstres,
„ sint-ne compuncti, sint-ne in melius immutati: & res tota confecta
„ erit. Quod nisi ita sit, nihil profecto emolumenti temporis diuturnitas
„ attulerit. Neque enim sæpius-ne obligatum vulnus fuerit, quæri-

Molliores Directores detrimentum inferunt animabus.

Psal. 125. 5.

S. Ambros.

S. Chrysost. Hom. 14. & 15.

„ mus

„ inus, sed an obligatio illa quicquam profuerit. Ac siquidem etiam ad „ exiguum tempus adhibita profuit, non jam amplius adhibeatur: si au- „ tem nondum eam adhibuisse juvit, etiam post decem annos adhibea- „ tur. Denique hic tibi ejus, qui vinctus est, solvendi præscriptus termi- „ nus esto, nempe ipsius utilitas. Si ad hunc modum & nostri & cete- „ rorum curam geramus, ac non hominum gloriam aut ignominiam spe- „ ctemus, verum futuræ vitæ cruciatum ac probrum, atque ante omnia „ Dei offensionem & iracundiam nobis ob oculos ponentes, pœnitentiæ „ pharmaca non leviter imponamus, tum ad integram sanitatem quam- „ primum peccatores promovebimus, tum ad futura bona perducemus. Si vero in imponenda pœnitentia molliores simus, si in absolutione tribuenda faciliores, id non ipsis tantum, sed & nobis damno erit. „ Quemadmodum enim qui mercatori ea quæ ad navigandum necessaria sunt, „ minime suppeditat, ipse est qui damnum accipit: eodem modo, nisi „ congruam pœnitentiam peccatoribus imponamus, tum illos, tum nos „ ipsos damno afficimus. *Contristati enim estis secundum Deum, ut in nul-* „ *lo detrimentum patiamini ex nobis.*

10. *Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.* Tristitia qua peccator afficitur eo quod Deum summe bonum offenderit & amiserit, & quod ab aliis Deus offendatur, tristitia est secundum Deum: Tristitia qua afficitur ob amissionem bonorum quorumcumque temporalium, tristitia sæculi est. Illa fructus est caritatis; ista filia est cupiditatis. Caritas vita est animæ: cupiditas mors illius est. Cum cupiditate enim possidentur, quæ sine dolore non amittuntur. *Quod sine illiciente amore non habuit, sine urente dolore non perdit*, inquit S. Augustinus. „ Igitur tempore miseriæ „ nostræ, & sicut Scriptura loquitur, diebus nativitatis nostræ, nosse de- „ bemus unde debeat esse ipsa tristitia. Hæc enim stercori similis est. „ Stercus non loco suo positum, immunditia est, immundam facit do- „ mum; loco suo positum, fertilem facit agrum. Videte stercoris locum „ ab agricola provisum. Ait Apostolus; *Tristitia secundum Deum pœniten-* „ *tiam in salutem impœnitendam operatur.* Qui secundum Deum tristis est, „ in pœnitentiam tristis est de peccatis suis. Tristitia de iniquitate pro- „ priam justitiam parturit. *Prius tibi displiceat quod es, ut possis esse quod* „ *non es.* Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem im- „ pœnitendam operatur. Quid est, impœnitendam? Cujus te omnino pœ- „ nitere non possit. Habuimus enim vitam, cujus nos debuimus pœnite- „ re: sed non possumus pervenire ad vitam impœnitendam, nisi per ma- „ læ vitæ pœnitentiam. Numquid in massa tritici purgata invenies ster- „ cus? Tamen ad illum nitorem, ad illam speciem & pulcritudinem per „ stercus pervenitur: rei pulcræ fœditas via fuit... Stercoris locus oppor- „ tunus dat fructum, importunus autem locum facit immundum. Nescio „ quis tristis est: stercus video, locum quæro; dic, amice, unde tristis „ es? Perdidi, inquit, pecuniam. Locus immundus, fructus nullus. Au- „ diat Apostolum, *Tristitia mundi mortem operatur.* Non solum fructus „ nullus, sed & magna pernicies. Sic & de ceteris rebus ad gaudia secu- „ laria pertinentibus. Video alium contristatum, gementem, flentem: „ multum stercoris video, & ibi locum quæro. Et cum viderem tristem, „ flentem, inspexi & orantem. Orans nescio quid mihi bonæ significa- „ tionis ingessit: sed adhuc locum quæro. Quid enim si iste orans, ge- „ mens magno fletu roget mortem inimici sui? Etiamsi sic jam plorat, jam

Quæ tristitia secundum Deum? quæ tristitia sæculi?

S. Aug. lib. 21. De Civit. Dei cap. 26. n. 2. Idem Ser. 254. alias De Tempore 151. n. 2. & 3.

„ rogat, jam orat; locus immundus, fructus nullus. Plus est quod invenimus in Scripturis; rogat ut moriatur inimicus ipsius, incidit in maledictionem Judæ: *Oratio ejus fiat in peccatum*. Inspexi alium rursus gementem, flentem, orantem: stercus agnosco, locum quæro. Intendi orationi ejus, & audio dicentem, *Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. Gemit peccatum; agnosco agrum, exspecto fructum. Deo gratias: bono loco est stercus; non ibi vacat; fructum parturit. *Hoc est vere tempus fructuosæ mœstitiæ, ut conditionem mortalitatis nostræ, abundantiam tentationum, subreptiones peccatorum, adversitates cupiditatum, rixas concupiscentiarum contra bonas cogitationes semper tumultuantium doleamus; hinc tristes simus.*

Psalm. 108. 7. Psalm. 40. 5.

Quæ enim secundum Deum tristitia est, pænitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur. „Nam mœror ad peccata dumtaxat utilis est. Etenim qui ob amissas opes in mœrore est, incommodum acceptum hac ratione minime sarcit. Qui mortem alicujus luget, jacentem minime excitat. Qui ob morbum discruciatur, is eum adeo non depellit, ut etiam augeat & exasperet. At cui peccata mœrori sunt, is solus ex tristitia fructum capit. Peccata enim absumit ac delet. Quoniam enim medicamentum istud ad hoc tantum comparatum est, idcirco hic dumtaxat vim habet utilitatemque suam exerit: in aliis rebus non modo non juvat, sed etiam obest.

S. Chrysost. Hom. 15.

11. *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos incontaminatos in negotio.* Tristitia secundum Deum, quæ sinceræ, constantisque pœnitentiæ mater est, propriis caracteribus & notis discernitur. 1. Sollicitum reddit peccatorem & pervigilem ad vitanda peccata, & ad bona opera exercenda. *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat a te: Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare coram Deo tuo.* „Quærit a nobis Dominus, & quasi necessariam habens nostram salutem, poscit accipere quod danti prosit: ut faciamus judicium, id est, ut nihil absque ratione & consilio faciamus: ut ante mens judicet quid factura sit, & postea opere compleat; ut misericordiam diligamus, & non quasi compulsi, aut ex necessitate misericordes simus. Ita præparati simus ambulare cum Domino Deo nostro; nulla hora dormire, nullo tempore securi esse debemus, sed semper exspectare patrem-familias venientem, diem formidare judicii, & in nocte hujus seculi dicere, *Ego dormio, & cor meum vigilat*. 2. Pœnitentia hominem induit armatura Dei, ut peccati pericula propulset, ut se ab iis defendat, qui ad peccatum illum pertrahere aut inducere conantur, ut peccatis alienis numquam communicet: *sed defensionem*. Ut non solum adversus certi generis peccata, sed adversus omnia indignationem concipiat, & ad eorum destructionem laboret ac studiis omnibus enitatur; *sed indignationem*. Hæc veri pœnitentis notio, *Homo sibi ipsi iratus*, nihilque prætermittens *Ut destruatur* in se ipso *corpus peccati*. 3. Tristitia salutaris pœnitentiæ, timorem parit judiciorum Dei, quo fit ut a relapsu caveat peccator, ne deterius illi contingat. *Timor, fundamentum salutis est. Præsumptio impedimentum timoris. Utilius ergo si speremus nos posse delinquere, quam si præsumamus non posse. Sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi erimus.* Vere penitens nihil magis timet quam Deo displicere. *Sed timorem*. 4. Pœnitentia desiderium omnis

Tristitiæ secundum Deum, sive sinceræ Pœnitentiæ caracteres. Michææ 6. 8. S. Hieron. in Comment. Tertullian. lib. De Pudicitia.

nis boni ad salutem nostram necessarii in nobis operatur. *Desiderium justorum omne bonum est*, desiderium non inane, sed efficax. Nam „ bona voluntas nihil aliud est quam caritas. *Sed desiderium.* 5. Sincera pœnitentia sanctam æmulationem parit in pœnitente, qua bonos imitari conatur, & eorum exemplis ad bona opera accenditur. *Sed æmulationem.* 6. Sincera pœnitentia operatur in peccatore vindictam peccati per condignam satisfactionem; *Ut in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia, non dicam frustretur, sed expungat. Cum igitur provoluit hominem, magis relevat; cum squalidum facit, magis mundatum reddit, cum accusat, excusat: cum condemnat absolvit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet.* Peccatum impunitum esse non potest. Puniendum est igitur aut ab homine pœnitente, aut a Deo judicante. *Sed vindictam.*

Proverb. 11. 23. S. August. lib. De Gratia Christi c. 23. lib. De Tertull. Pœnit. cap. 9.

12. 13. 14. 15. 16. *Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis.* Nulla re magis convincitur peccator, Pastorem aut conscientiæ Moderatorem nihil aliud quærere, nihil aliud optare præter ejus conversionem & salutem: quam si per arctam, tutamque Pœnitentiæ viam ab illo dirigatur. Nulla major consolatio Pastoris, quam emendatio & profectus subditorum, quam eorum reverentia, obedientia, & caritas erga ipsum, aut subalternos Ministros eorum saluti collaborantes. *In consolatione autem nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis. Et viscera ejus abundantius in vobis sunt, reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum.* „ Oportet ergo nos, inquit Theodoretus, tam qui docemur, quam qui docemus, utilitatis exemplum hinc sumere: & Doctores quidem imitari Doctorem orbis terrarum S. Paulum, & in tempore arguere, & increpare opportune, & admonere, & hortari, & excitare laudibus: eos autem qui doctrinam excipiunt, parere docentibus, & cum desiderio & timore doctrinæ fluenta suscipere, & per ejusmodi irrigationem fructum ferre Christo Servatori.

Emendatio & profectus subditorum, consolatio Pastorum est.

Theodoret.

CAPUT VIII.

Sensus Litteralis.

1. NOtam *autem vobis facimus, fratres, gratiam Dei, quæ data est Ecclesiis Macedoniæ.* Vobis notam esse volumus gratiam Dei in Christianos Macedoniæ effusam, eorum in adversis patientiam & eximiam in pauperes caritatem & liberalitatem, quæ solius misericordiæ Dei dona sunt, ut eorum exemplum vobis a me propositum imitemini.

Eleemosyna Christiana.

2. *Quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit: & altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum.* Scilicet. 1. Quod multis, tribulationibus & olim & recens a Deo probati, & a Gentibus, Judæisque vexati, magnum ex ea re gaudium perceperunt, qui bonæ conscientiæ & spei Christianæ fructus fuit. 2. Quod profunda

Act. 16. 20. Act. 17. 5. 13. 1. Thessalon. 2. 14.

ſummaque eorum paupertas abundanter effudit divitias ſinceræ caritatis ad inopiam Chriſtianorum Jeroſolymis degentium ſublevandam.

Altiſſima paupertas, id eſt, in profundum depreſſa, ad fundum uſque bonis fortunæ exhauſta.

3. *Quia ſecundum virtutem, teſtimonium illis reddo, & ſupra virtutem voluntarii fuerunt.* Teſtis ſum illos non modo pro ſuarum tenuitate facultatum, ſed etiam ſupra vires, ultro liberales & promptos fuiſſe ad largitionem eleemoſynarum, ita ut ſibi ipſis ex neceſſario detraherent ad ſubveniendum pauperibus.

4. *Cum multa exhortatione obſecrantes nos gratiam & communicationem miniſterii quod fit in ſanctos.* Multis precibus nos obſecrantes, ut eorum eleemoſynam, & collectam ab iis pecuniam pauperibus Jeroſolymitanis communicandam ſuſciperemus, & perferendam atque ſubminiſtrandam curaremus.

5. 6. *Et non ſicut ſperavimus; ſed ſemetipſos dederunt, primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei.* Et ſpem quidem exſpectationemque noſtram ſuperarunt, non bona tantum ſua, ſed ſemetipſos Chriſto Domino devoventes, nobiſque ejus Vicariis & Miniſtris, ut quod a nobis Dei voluntati conſentaneum eſſe didiciſſent, prompto & alacri animo exequerentur. *Ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam iſtam.* Quæ illorum devotio & caritas nos impulit ut rogaremus Titum diſcipulum adjutoremque noſtrum, ut ſicut nos in Macedonia, ita ipſe Corinthi promoveat hanc bene cœptam per gratiam Dei eleemoſynarum collectionem, ne vos Corinthii divites pauperibus Macedonibus caritate & liberalitate in fratres egenos inferiores ſitis.

1. Ad Corinth. Cap. 1. Verſ. 4. 5. 6.

7. *Sed ſicut in omnibus abundatis fide, & ſermone, & ſcientia, & omni ſollicitudine, inſuper & caritate veſtra in nos, ut & in hac gratia abundetis.* Corinthios laudando movet divinus Orator. Sed ſicut omnibus aliis ſpiritualibus dotibus & donis excellitis, & divites eſtis, ſcilicet *fide* qua creditis quicquid a Deo revelatum, & a nobis traditum ac prædicatum eſt; *ſermone*, ſeu docendi facultate & eloquentia, necnon dono linguarum; & *ſcientia*, qua alios erudire valeatis; & omni ſtudio, diligentia, ſedulitate in bonis rebus peragendis ac ſalute fratrum procuranda, & ea qua nobis addicti ac devoti eſtis caritate: ita detis operam ut & in hoc genere gratiæ, ſcilicet beneficentia in pauperes *abundetis*.

8. *Non quaſi imperans dico: ſed per aliorum ſolicitudinem, etiam veſtræ charitatis ingenium bonum comprobans.* Non imperioſe vobiſcum ago, tametſi Apoſtolica auctoritate præcipere vobis poſſim quæ juſta ſunt & ad ſalutem neceſſaria: ſed per aliorum, ſcilicet Macedonum, veſtrorum in fide ſociorum exemplum, ardenſque ſtudium in ſublevanda fratrum inopia, etiam atque etiam hortor ut caritatis veſtræ ſinceritatem, & propenſam ad benefaciendum indolem comprobetis. Hæc autem non eo pertinere exiſtimanda ſunt quod eleemoſyna præcepta non ſit. Dei enim præceptum in Scripturis ſacris de eroganda eleemoſyna non ſemel expreſſum eſt, & divitibus impoſitum, quod Legis etiam naturalis eſt: ſed eleemoſynæ modus, ut ſcilicet ultra vires detur, ſibi etiam neceſſaria ſubtrahendo, quod fecere Chriſtiani Macedones; aliæ etiam piarum collectarum circumſtantiæ, & collati doni ſumma, ſub divinum præceptum non cadunt.

S. Thomas, Secunda Secundæ, Quæſt. 32. Art. 5. Matth. 25. 35. & ſeq. Luc. 16. 19. & ſeq. 1. Joan. 3. 17. 18. Jacobi 2. 13. 15. 16. Proverb. 21. 13. Eccli. 4. 1.

9. *Scitis enim gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cum eſſet dives, ut illius inopia vos divites eſſetis.* Cogitate quantum beneficium in vos gratuito contulerit rerum omnium conditor

ditor & dominus unigenitus Dei Filius, cujus exemplo vos benefici in fratres ad inopiam redactos eſſe debetis. Propter vos ſcilicet, id eſt, veſtri cauſa, egenus factus eſt ſecundum naturam humanam, non habens ubi caput ſuum reclinaret, cum dives eſſet ſecundum naturam divinam, ſibique ſufficientiſſimus, & omnium rerum creatarum dominus: ut illius extrema in temporalibus paupertas ſpiritales divitias vobis procuraret, gratiam, virtutes, dona Spiritus ſancti, gloriam æternam. Pauper autem noſtri cauſa factus eſt Chriſtus, & propter exemplum, & propter Sacramentum. Propter exemplum quidem, quia ſi Chriſtus dilexit paupertatem, & nos exemplo ejus eam diligere debemus. Diligendo autem paupertatem in temporalibus, divites efficimur in ſpiritualibus. Unde Jacobi 2. 5. dicitur: *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni quod repromiſit diligentibus ſe?* Propter Sacramentum vero, quia omnia Chriſtus egit vel ſuſtinuit propter nos. Unde ſicut ejus morte liberati ſumus a morte æterna & reſtituti vitæ: ita ejus inopia in temporalibus liberati ſumus ab inopia ſpiritualium bonorum, & divites facti in illo, fide, gratia, virtutibus & donis.

S. Thomas, Lect. 2. in hoc Caput.

10. *Et conſilium in hoc do: hoc enim vobis utile eſt, qui non ſolum facere, ſed & velle cœpiſtis ab anno priore.* Conſilii verbo uti mavult Apoſtolus quam præcepti, quia ſæpe adhortationibus & precibus plus obtinetur quam præceptis. Unde & Daniel Nabuchodonoſor Regi: *Conſilium*, inquit, *meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.* Ita Apoſtolus: *Et conſilium in hoc do*: ſe gerens ut peritum optimumque Medicum, qui ægroto præſcribens quod utile aut neceſſarium eſt ad ſalutem corporis, conſilii verbum uſurpare potius conſuevit quam mandati. *Hoc enim vobis utile eſt*, non ſolum Hieroſolymitanis pauperibus. Bonum enim pietatis, ait S. Thomas, utilius eſt facienti quam illi cui fit; quia faciens reportat inde commodum ſpirituale, accipiens vero temporale, & ſicut ſpirituale præferri debet temporali, ſic in operibus pietatis utilitas dantis præfertur utilitati accipientis. *Qui non ſolum facere, ſed & velle cœpiſtis ab anno priore.* Eo promptiores & alacriores eſſe debetis ad perficiendum bonum opus collectarum & piæ collationis ad ſublevandam pauperum Jeroſolymitanorum inopiam, quod ab anno ſuperiore id velle jam cœperatis matura & deliberata voluntate priuſquam ad id vos hortarer. Perficite igitur quod ſponte voluiſtis, etiam ante quam in Macedoniam veniſſem de collecta cum Macedonibus acturus. Confer cum 1. *Corinth.* 16. 1. & 5. & cum ſequentis capitis Verſ. 2. *Scio enim* (inquit) *promptum animum veſtrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata eſt ab anno præterito, & veſtra æmulatio provocavit plurimos.*

Daniel. 4. 24.

Syriaca: Ut qui ab anno ſuperiore cœpiſtis non velle tantum, ſed etiam agere.

11. *Nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit & perficiendi ex eo quod habetis.* Nunc vero perficite quod a vobis bene & laudabiliter inchoatum eſt; ut promptæ ad benefaciendum voluntati perfectum opus reſpondeat, largitio ſcilicet eleemoſynæ pro modo facultatum veſtrarum.

12. *Si enim voluntas prompta eſt; ſecundum id quod habet, accepta eſt, non ſecundum id quod non habet.* Si enim parata & prompta eſt ad dandum voluntas, ea Deo accepta & grata eſt ſi quiſque det pro modo facultatum ſuarum, ſive multum illud ſit, ſive parum: non poſtulat enim Deus a quoquam ut eleemoſynam ſupra facultates eroget.

13. *Non enim ut aliis ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate.* Non enim tam uberem a vobis eleemoſynam dari volo ut pauperes laute vivant, vos autem egeatis, ut illis nihil deſit, vos autem neceſſariis ad vitam deſtituti ſitis; non exigo ut cum veſtro gravi incommodo illis ſubveniatis: ſed æquabilitatem aliquam ſervari velim, ut nemini deſint ſufficientia; ne alii luxurientur, alii fame pereant.

14. 15. *In præſenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat: ut & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, ut fiat æqualitas, ſicut ſcriptum eſt:* Sed hoc unum poſtulo, ut vos qui bonis temporalibus abundatis, ex veſtra copia illorum (fratrum ſcilicet qui in Judæa ſunt) inopiæ temporali ſuccuratis in hoc ſæculo: ut viciſſim in futuro ſæculo ſpiritualis illorum abundantia ſpiritualis inopiæ veſtræ ſupplementum fiat; ita ut ſeminetis temporalia, metatis ſpiritualia & æterna, ipſique vos in æterna tabernacula recipiant ſecundum promiſſionem Domini. Hinc æqualitas quædam emerget, uno alterius inopiam ſublevante, tum in temporalibus, tum in ſpiritualibus. *Sicut ſcriptum eſt; Qui multum, non abundavit: Et qui modicum, non minoravit.* Id de Manna ſcriptum, cujus egregiam allegoriam ad inſtitutum ſuum accommodat Apoſtolus noſter. Qui multum collegit, non plus habuit quam cæteri, nec ultra præſcriptam menſuram gomor uniuſcujuſque victui diurno ſufficientem: & qui minus collegit, non defecit, nec minus habuit. Ita par eſt ut Chriſtiani æqualitatem quandam ſervent in vitæ neceſſariis, ut nemo iis deſtituatur, nemo ſuperflua retineat, ſed ex iis ſubveniat aliorum inopiæ. Spiritualis porro abundantia quorumdam Eccleſiæ membrorum, ex qua aliorum inopiæ ſpirituali ſubvenitur, pertinet ad *communionem ſanctorum*, quam in Symbolo profitemur.

Jer. 16. 9. Exodi 16. 18. Secundum Verſionem LXX. Interpretum.

16. 17. *Gratias autem Deo, qui dedit eamdem ſolicitudinem pro vobis in corde Titi.* Deo gratias ago bonarum omnium voluntatum inſpiratori, & bonorum operum auctori, qui eamdem ſolicitudinem, quam pro vobis habeo, eumdem pro ſalute veſtra zelum cordi Titi indidit, quo vos pariter hortaretur & urgeret ad collectam pro fratribus Hieroſolymis degentibus perficiendam. *Quoniam exhortationem quidem* meam ad hoc pietatis opus cum gaudio *ſuſcepit. Sed cum ſolicitior eſſet, ſua voluntate profectus eſt ad vos.* Sed cum ſtudioſior eſſet ſpiritalis profectus veſtri, ſua ſponte iter ad vos ſuſcepit, ut pium collectarum opus veſtræ ſaluti profuturum urgeret ac perfici curaret.

18. 19. *Miſimus etiam cum illo fratrem, cujus laus eſt in Evangelio per omnes Eccleſias.* Celebrem in omnibus Eccleſiis & Evangelii prædicatione & ſcriptione; ſcilicet Lucam: *Non ſolum autem, ſed & ordinatus eſt ab Eccleſiis comes peregrinationis noſtræ, in hanc gratiam quæ miniſtratur a nobis ad Domini gloriam, & deſtinatam voluntatem noſtram.* Qui etiam ordinatus eſt ab Eccleſiis comes peregrinationum noſtrarum & Apoſtolici Miniſterii coadjutor, cujus pars eſt officium hoc eleemoſynas procurandi & colligendi ad ſubveniendum neceſſitatibus fratrum & commembrorum Chriſti, ad ejus gloriam, & ſecundum propenſionem & propoſitum voluntatis, quam in nobis operatus eſt. Chriſtus enim propter iſta laudatur, nos autem noſtram animi promptitudinem oſtendimus. Ad Barnabam, non ad Lucam hæc referri volunt Græci primæ notæ Commentatores. Sed & nonnulli hæc verba, ἐς προθυμίαν ὑμῶν, interpretantur, *ad promptitudinem animi veſtri*, ſive, *ad veſtram alacritatem*, id eſt, ut vos promptioribus animis ſitis, cum probos atque integros eos eſſe perſpe-

S. *Hieronymus* in Catal. Script. Eccleſ. Præfat. Comment. in Matth. in Comment. Epiſt. ad Philemonem, Primaſius, & alii.
S. Chryſoſt. Homil. 18. *Theodoretus*, *Theophylact.* *Oecumenius.*
Græcorum opinio hunc

ſpexeritis qui pecunias ſuſcipiunt, eoſque extra omnem ſuſpicionem poſitos.

> locum de Barnaba intelligentium nititur, *Act.* 13.2.3. & *Galat.* 2.9.10.

20. *Devitantes hoc ne quis nos vituperet in hac plenitudine quæ miniſtratur a nobis*. Viros tam integros ad hoc miniſterium miſimus, ſollicite caventes ne quis forte ſuſpicetur nos quicquam e pecuniis collectis in noſtros uſus corradere. Hæc enim plenitudo ſeu pecuniarum copia: quæ noſtro miniſterio colligitur, ſatis idonea eſt ut pravis ſuſpicionem præbeat, niſi ſecuritatem oſtenderimus, hanc Miniſterii partem viris, quorum nota ſanctitas eſt, committentes.

21. *Providemus enim bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus*. Neque enim ſolum ſtudemus facere quæ recta & juſta ſunt Deo teſte & judice, ſed etiam quæ probentur hominibus; ne quis infirmus ex iis quæ agimus offendatur, ne ullus detur oblocutionibus locus, ne vituperetur miniſterium noſtrum. Confer cum *Proverb.* 3.4. & *Rom.* 12.17.

22. 23. *Miſimus autem cum illis & fratrem noſtrum, quem probavimus in multis ſæpe ſolicitum eſſe: nunc autem multo ſolicitiorem, confidentia multa in vos*. Quis ſit tertius ille frater ad Corinthios miſſus a Paulo cum Tito & Luca ſive Barnaba, incertum. Apollo fuiſſe conjicit S. Thomas. Hujus ſedulitatem ac diligentiam multis experimentis perſpectam & comprobatam habeo, quæ & nunc inſignior videtur. Eos autem miſimus, de vobis plurimum confidentes quod eos honeſte & amanter ut viros integerrimos, pro noſtra exſpectatione ſuſcipietis. Id vos præſtare par eſt & ita vos gerere ſive erga Titum qui ſocius meus eſt in laboribus Evangelicis, & adjutor in ſalute veſtra promovenda: ſive erga alios duos fratres Titi collegas & comites ad vos pro negotio collectarum. Hos enim ſuſcipere vos decet ut legatos Eccleſiarum Judææ, & promotores eximios gloriæ Chriſti. *Sive pro Tito, qui eſt ſocius meus, & in vobis adjutor, ſive fratres noſtri Apoſtoli Eccleſiarum, gloria Chriſti*. Triplici titulo venerationem, fiduciamque veſtram merentur. 1. Quod fratres noſtri ſint in Chriſto Jeſu. 2. Quod Eccleſiarum Apoſtoli & Legati. 3. Quod gloria Chriſti Domini. Qui enim vident virtutis eorum ſplendorem, laudant Deum qui ab eis prædicatur. *Theodoretus.*

24. *Oſtenſionem ergo quæ eſt charitatis veſtræ, & noſtræ gloriæ pro vobis, in illos oſtendite, in faciem Eccleſiarum*. Charitatis ergo veſtræ documentum in conſpectu Eccleſiarum demonſtrate erga fratres quos miſimus. Simul etiam oſtendite quod mea de vobis gloriatio non ſit inanis, ſive quod vos fruſtra non laudaverim ob propenſam ad benefaciendum voluntatem.

C A P U T VIII.

Sensus Moralis.

1. N*Otam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data eſt in Eccleſiis Macedoniæ*. Caritas & pietas Chriſtianorum dona Dei ſunt. Ad Sanctorum Communionem, quam in Symbolo fidei nos credere profitemur, pertinet ut de bonis aliorum operibus exultemus, de illiſque Deo gratias agamus. Zeli Paſtoralis eſt his exemplis aliorum caritatem & pietatem excitare & inflammare: eos qui bona operantur laudare, ut alios ad ipſorum imitationem provocet: Laudes ea prudentia moderari, ne

adu-

adulari videatur, neve illis vanæ gloriæ, istis invidiæ occasionem præbeat. Id egregie præstat S. Paulus ad Corinthios scribens: *Notam* (inquit) *facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ.* Gratiam id vocat, ne animis efferantur: ac res aliorum narrans id agit, ut dum alios laudat, diligentiores hos efficiat. Ac duas, imo tres Macedonibus laudes tribuit: primam quod tentationes strenuo animo perferrent: alteram, quod egentibus opem ferre nossent: postremam, quia quamvis ipsi inopia laborarent, munificentiam tamen in eleemosynis exhiberent. Nam illis suæ quoque facultates ereptæ fuerant. Idque significat in ea quam ad ipsos dedit Epistola dicens: *Vos enim imitatores facti estis Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa, quoniam eadem passi estis a contribulibus vestris, quæ illi a Judæis.* Audi jam quibus verbis utatur, cum ad Hebræos scribit: *Nam & rapinam vestrorum bonorum cum gaudio suscepistis.* Gratiam porro hanc rem vocat, non solum ut eos in modestia contineat, sed etiam ut animos eorum excitet, ac minus invidiosam orationem reddat. Quocirca fratrum quoque nomen adjunxit, ut livorem omnem succidat. Nullum enim adversus invidiam efficacius antidotum est fraterna charitate.

S. Chrysost. Hom. 16. — *1. Thessalon. 2. 14.* — *Hebr. 10.*

2. 3. 4. *Quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit.* Nihil magis gratiæ Christi virtutem demonstrat, quam exuberans sanctorum gaudium in tribulationibus. Id parit conscientiæ securitas & puritas. 2. Conformitas cum Christo patiente, qui *Proposito sibi gaudio sustinuit crucem.* Unde Apostoli *Ibant gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati;* & Martyres in gravissimis cruciatibus gaudebant. 3. Unctio & consolatio interior Spiritus sancti. *In tribulatione dilatasti mihi.* „Corde dilatari, quid est, nisi cordi ha„bere infusum Deum, cum quo intrinsecus colloquatur? *Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Unde Apostolus noster constantiam & alacritatem Macedonum in tribulationibus prædicans. *In multo*, inquit, *experimento tribulationis, abundantia gaudii eorum fuit.* Non solum mœrorem nullum illis tribulatio pepererat, sed lætitiæ quoque ipsis causam præbuerat: idque cum gravis ac multiplex esset. Ob id porro his verbis utebatur, ut Corinthios velut athletas quosdam ad certamen ungeret, ut fortem ac constantem in tentationibus animum præstarent.

Gaudium justorum in tribulationibus. — *S. August. Psal. 4.* — *Psal. 93. 19.* — *S. Chrysost. Homil. 16.*

Et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum: Quia secundum virtutem, testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarii fuerunt. Caritatis abundantia parit eleemosynarum largitionem abundantem etiam in iis qui tenuis fortunæ sunt Christianis, qui se totos Domino consecrarunt, qui occasionem erogandæ eleemosynæ velut gratiam a Deo donatam intuentur & amplectuntur: Qui bona temporalia arbitrantur ut stercora, ut Christum lucrifaciant. Ita se gesserunt Clerus & plebs Carthaginensis S. Cypriano hortatore amplam eleemosynam conferentes ad redemptionem Christianorum Numidarum a barbaris in captivitatem abductorum, cujus monumentum est Epistola ejusdem sanctissimi Episcopi & Martyris ad Episcopos Numidas. *Maximas*, inquit, *vobis gratias agimus, quod nos vestræ solicitudinis, & tam bonæ ac necessariæ operationis participes esse voluistis: ut offerretis nobis agros uberes, in quibus spei nostræ semina mitteremus, exspectaturi messem de amplissimis fructibus, qui de hac cœlesti & salutari operatione proveniunt. Misimus autem sestertia centum millia nummum *, quæ isthic in Ecclesia, cui de Domini indulgentia præsumus, Cleri &*

Eleemosynæ abundantes a Clero & plebe Christiana fiunt, si caritas in illis abundet. — *S. Cyprian. Epist. 60.* — * Summam viginti quin-

vi & plebis apud nos consistentis collatione collecta sunt : quæ vos illic pro vestra diligentia dispensabitis. Et optamus quidem nihil tale de cetero fieri, & fratres nostros Domini Majestate protectos ab ejusmodi periculis incolumes reservari. Si tamen ad explorandam animi nostri caritatem, & examinandam nostri pectoris fidem, tale aliquid acciderit, nolite cunctari nuntiare hæc nobis litteris vestris, pro certo habentes Ecclesiam nostram & fraternitatem isthic universam, ne hæc ultra fiant precibus orare ; si facta fuerint, libenter & largiter subsidia præstare. Non solum autem imitandam S. Paulus proponit divitibus Corinthiis Macedonum pauperum liberalitatem & copiosam eleemosynæ largitionem, sed dantium affectum, sinceritatem, cordis simplicitatem. *Et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum.* Deo enim acceptæ eleemosynæ esse non possunt, nisi ex corde simplici procedant, non aliud spectante nisi pauperis levamen & Dei honorem. Qui enim aliud opere ostendit, aliud animo cogitat, cor duplicat, velut si quis ob inanem gloriam, vel ut pauperem sibi devinciat, & suarum cupiditatum ministrum faciat, vel ex tristitia, aut necessitate largiatur, extorquente magis pauperum importunitate, quam imperante charitate.

que millium libellarum monetæ nostræ.

S. August.

Et supra virtutem voluntarii fuerunt. Deus cor interrogat, non manum. Acceptam habet bonam eorum voluntatem, quibus facultates desunt ad eleemosynarum largitionem. Verumtamen laudabilis excessus hac in re est, qui non ex defectu prudentiæ, sed ex superabundantia charitatis ortum ducit. Eleemosyna sacrificii meritum apud Deum amittit, si extorta sit potius quam oblata. *Gratia* est a Deo accepta, *communicatio*, *ministerium* Christi membris exhibitum. Quam prompti, quam alacres ad eam esse debent Christiani, sive honoris, sive utilitatis ex hoc opere in illos derivandæ rationem habeant? Prævenire debent preces pauperum, illos rogare ut accipiant, non expectare ut ab ipsis importune rogentur. *Cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam & exhortationem ministerii quod fit in Sanctos.*

Eleemosyna voluntaria sit non extorta.

5. Qui dediti sunt mundo, qui pompis ejus, cupiditatibus, & moribus serviunt, qui rerum temporalium amore inescati sunt & irretiti, nec Domino se consecrant ; nec Ecclesiæ Pastoribus ad pias largitiones se devovent. Deo enim & mundo, Christo & Mammonæ servire impossibile est. Caritas vera hominis interioris mater cor totum jure suo postulat, nec dividi patitur cum meretricia cupiditate. *Sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei.* Non (inquit) partim Deo, partim mundo obedierunt: sed omnia Deo, atque etiam seipsos totos ei dederunt. Neque enim ob piam largitionem fastu atque arrogantia elati sunt : verum cum ingentem prius humilitatem, magnam obedientiam, magnam in nos, aliosque Christi ministros reverentiam, magnum omnigenæ virtutis cultum & exercitationem exhibuissent, ita demum ad eleemosynæ colendæ studium incubuerunt. Pastoribus & Ministris Dei auscultandum est, non humano affectu, sed secundum voluntatem Dei, cum ad divinæ legis observantiam, & ad bona opera nos hortantur. *Semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis, per voluntatem Dei.*

6. *Ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.* „Ingens plane bonum ac Dei donum hoc est, „ quod si præstetur, Deo ipsi nos, quantum fieri potest, similes efficiat. „ Major hæc gratia est, quam mortuos ad vitam revocare. Christum enim „ fame laborantem alere, multo majus ac præstantius est, quam in nomi„ ne Jesu a morte ad vitam homines excitare. Illic enim Deo beneficium

Eleemosynarum largitio magna Dei gratia est.

S. Chrysost. Hom. 16.

„ das:

„ das: hic ille tibi. Porro non iis qui beneficium accipiunt, ſed qui dant, „ merces eſt conſtituta. Etenim in miraculorum editione debitorem te „ Deus habet: in eleemoſyna autem tu Deum tibi obſtrictum habes. E- „ leemoſyna vero tum demum eſt, cùm tu prompto atque alacri animo, „ cum large & copioſe tribuis; cum teipſum non dare, ſed accipere exi- „ ſtimas: cum perinde ac beneficium accipiens & quæſtum faciens, non „ tamquam perdens largiris. Nam hoc alioqui ne beneficium quidem cen- „ ſendum fuerit.

7. *Sed ſicut in omnibus abundatis fide, & ſermone, & ſcientia, & omni ſolicitudine, inſuper & charitate veſtra in nos, ut & in hac gratia abundetis.* Sine caritate in pauperes, ceteræ virtutes non proſunt divitibus; omnia dona ſpiritualia, quantumvis eminentia, prorſus inutilia ſunt ad ſalutem. Hinc S. Gregorius ad Secundinum ſcribens de Mariniano Epiſcopo, qui ſenibus mendicantibus eleemoſynam negaverat. *Dic ei*, inquit, *ut cum loco mutet & mentem. Non ſibi credat ſolam lectionem & orationem ſufficere, ut remotus ſtudeat ſedere, & de manu minime fructificare; ſed largam manum habeat, neceſſitatem patientibus concurrat, alienam inopiam ſuam credat: quia ſi hæc non habet, vacuum Epiſcopi nomen tenet.*

Sine caritate in pauperes ceteræ virtutes non proſunt divitibus.

Lib. 5. Epiſt. 29.

9. *Scitis enim gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cum eſſet dives, ut illius inopia vos divites eſſetis.* „ Paupertas Chriſti non nobis attulit pecuniam, ſed juſtitiam. Paupertas au- „ tem illius unde? Quia mortalis factus eſt. Ergo divitiæ veræ immorta- „ litas: ibi enim vera copia, ubi nulla indigentia. Quia ergo nos immor- „ tales fieri non poſſemus, niſi pro nobis Chriſtus mortalis eſſet effectus, „ ideo pauper factus eſt cum dives eſſet: paupertatem aſſumpſit, & divi- „ tias non amiſit. Intus dives, foris pauper. Latens Deus in divitiis, ap- „ parens homo in paupertate. Vide divitias ejus: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt.* „ Quid ditius eo per quem „ facta ſunt omnia? Aurum habere dives poteſt, creare non poteſt. Cum „ itaque iſtæ ejus divitiæ commendatæ eſſent, vide paupertatem ejus: *Et* „ *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis.* Hac ejus ſumus pauper- „ tate ditati, quia ſanguine ejus, qui manavit de carne ejus, quod Ver- „ bum caro factum eſt, ut habitaret in nobis, conſciſſus eſt ſaccus pec- „ catorum noſtrorum. Per ſanguinem illum abjecimus pannos iniquitatis, „ ut indueremur ſtola immortalitatis. Omnes ergo divites boni fideles. „ Nemo ſe contemnat, pauper in cella, dives in conſcientia. Dives quip- „ pe in conſcientia ſecurior dormit in terra, quam dives in purpura. Ibi „ non excitat ſollicitudo maligna, compuncto corde de ſcelere. Serva di- „ vitias in corde tuo, quas tibi contulit paupertas Domini Dei tui. Im- „ mo ipſum adhibe tibi cuſtodem: ne pereat de corde quod dedit, ſer- „ vet ipſe qui dedit. Omnes ergo divites boni fideles, ſed non divites „ hujus mundi. Denique divitias ſuas nec ipſi ſentiunt, ſentient poſtea. „ Vivit radix, ſed hyemis tempore etiam viridis arbor aridæ ſimilis eſt. „ Tempore quippe hyemis & arbor quæ aret, & arbor quæ viget, utra- „ que nuda eſt honore foliorum, utraque vacua honore fructuum: veniet „ æſtas, & diſcernet arbores: viva radix folia producit, impletur fructi- „ bus; arida inanis æſtate, ſicut hyeme, remanebit. Itaque illi horreum „ præparatur, huic ſecuris adhibetur, ut amputata in ignem mittatur. „ Sic æſtas noſtra, Chriſti eſt adventus: hyems noſtra, Chriſti occultatio: „ æſtas noſtra, Chriſti revelatio. Denique arboribus bonis hanc allocutio- „ nem

S. Auguſt. Serm. 36. alias De tempore 212.

Joan. 1. 2. & ſeq.

Chriſti paupertate divites facti ſumus.

nem præbet Apostolus, *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Certe mortui, sed mortui specie, vivi in radice. Attende autem venturum tempus æstatis. *Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* „Hi sunt divites, sed non „ hujus mundi. Nec tamen & divites mundi contempti sunt. Et ipsos „ lucratus est sua paupertate, qui propter nos egenus factus est, cum di„ ves esset, ut illius inopia divites essemus. Christi exemplum imitentur, qui bona sua cum in sacrificium obtulerit ad gloriam Dei Patris, propter salutem nostram egenus effectus, divites hujus mundi docuit & divitiarum contemptum, & rectum usum. Pro cœlestibus æternisque divitiis temporales & terrenas; pro sanguine, panem; pro indumento gloriæ, vile vestimentum Christo in omnium pauperum universitate mendicanti, & in membris suis egenis rebus omnibus indigenti rependant.

Coloss. 3. 3.

Exemplum Christi divites urget ad largitionem eleemosynarum.

10. 11. *Et consilium in hoc do, hoc enim vobis utile est; qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis.* Bona desideria, gratiæ initia sunt, sed nihil proderunt ad salutem, si sterilia remanserint. Fructus & opera quærit Dominus, non inania desideria & otiosas voluntates. *Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus ejus operari: tota die concupiscit & desiderat: qui autem justus est, tribuet, & non cessabit.* His qui sanctum propositum concipiunt, nec tamen opere perficiunt, convenit illud Isaiæ: *Venerunt filii usque ad partum, & virtus non est pariendi.* Prompta videtur ad bonum voluntas, sed fructum boni operis non parit, sua culpa sterilis manet. Quot velle cœperunt ab anno priore, immo plurimis ab hinc annis, & nondum bonam voluntatem impleverunt? Ad mortem usque differunt eleemosynarum largitionem, & morte præoccupati, opere non perficiunt ex eo quod habent. Condito forte testamento restitutiones rerum male partarum imperant heredibus, aut ipsi sub piorum legatorum specie relinquunt unde pro rapinis & fraudibus satisfiat: Necessaria vero caritatis officia nusquam implent: præcepto de eleemosynis erogandis ex superfluo suo minime satisfaciunt, & ad inferos cum otiosis desideriis detruduntur.

Bona desideria nihil prosunt ad salutem, si otiosa & sterilia remaneant.

Isai. 37. 3.

12. 13. *Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet.* Dat multum, qui dat secundum vires & facultates suas, licet modicum sit quod donat, bona & prompta voluntate. Ex bona siquidem voluntate totum eleemosynæ meritum est. Bona enim voluntas quid est aliud quam charitas? *Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.* Prudentia dirigere debet opera charitatis. Vires quisque suas ac facultates metiri debet, suis, familiæque suæ necessitatibus consulere, superflua sive personis, sive statui, pauperibus erogare. Qua in re cupiditas minime audienda est, quæ superflua numquam habet, sed prudens charitas consulenda, Evangelium audiendum, cujus præceptum est: *Nolite vobis thesaurizare thesauros in terra. MULTA superflua habemus, si nonnisi necessaria teneamus: nam si inania quæramus, nihil sufficit. Fratres, quærite quod sufficit operi Dei, non quod sufficit cupiditati vestræ. Cupiditas vestra non est opus Dei. Forma vestra, corpus vestrum, anima vestra, hoc totum opus Dei. Quære quæ sufficiant, & videbis quam pauca sint. Viduæ suffecerunt duo nummi ad faciendam misericordiam, ad emendum regnum Dei. Videte quia non solum pauca sunt quæ vobis sufficiant, sed nec ipse Deus multa a vobis quærit. Quære quantum tibi dederit, & ex eo tolle quod sufficit: cetera quæ superflua jacent,*

Prudentia dirigat opera caritatis.

Matth. 6. 19.

S. August. Enarrat. in Psal. 147.

Res alienæ possidentur, cum superflua pauperibus non erogantur.

cent, aliorum sunt necessaria. Superflua divitum, necessaria sunt pauperum: Res alienæ possidentur, cum superflua possidentur. „Sed ego, inquis, pretiosas epulas accipio, pretiosis cibis vescor. Pauper quid? Vilibus.... Utantur divites consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant aliter se non posse. Melius enim possent, si aliter possent. Si ergo non extollitur pauper de mendicitate, tu quare extolleris de infirmitate? Utere cibis electis, pretiosis, quia sic consuesti, quia non aliter potes; quia si consuetudinem mutes, ægrotas. Conceditur tibi: utere superfluis, da pauperibus necessaria: utere pretiosis, da pauperibus vilia. Exspectat a te, exspectas a Deo: exspectat ille manum quæ facta est secum, exspectas tu manum quæ fecit te. Sed non solum te fecit, sed & pauperem tecum. Dedit vobis unam viam istam vitam: invenistis vos comites, unam viam ambulatis: ille nihil portat, tu nimium oneratus es: Da illi de eo quod habes, & illum pascis, & onus minuis.

S. August. Serm. 61. alias 5. De Verbis Domini.

Sanctum commercium divites inter & pauperes a Deo institutum.

14. 15. *In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum inopia vestræ abundantiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit.* Peccatum æqualitatem sustulit & evertit, quam natura inter homines constituerat. Id permisit Deus, ut gratia & charitas æqualitatem instaurarent, sancto quodam commercio inter homines constituto: quibusdam scilicet divitias temporales dedit, ut illorum abundantia aliorum suppleret inopiam: in manu vero pauperum spiritualem (ut ita loquar) divitum portionem posuit, ut hi bona spiritualia in compensationem eleemosynarum suarum iis quasi mediatoribus a Deo fidejussore simul & supremo bonorum utriusque ordinis Domino reciperent. Pauperes & divites ejusdem corporis membra, eodem Spiritu vegetata, mutuo inter se communicantia. Æqualitati igitur restituendæ secundum Dei mandatum studeant, divites quidem succurendo pauperum inopiæ temporali, eleemosynis ex superfluo suo erogatis; pauperes vero subveniendo divitum inopiæ spirituali orationibus suis, *Ut fiat æqualitas*. Discant divites temporales divitias velut Manna esse, quod donum erat Dei, non opus hominum: datum ad faciendum satis necessitati, non ad satiandam cupiditatem, non ad indulgendum voluptati: datum viatoribus & peregrinis, non civibus. (Mundus enim iste patria nostra non est, sed exilii & peregrinationis locus) Manna pro pauperibus non minus quam pro divitibus a Deo datum: quod avari collegerint & congregaverint superfluum, nonnisi peccati corruptionem & putredinem in eorum animabus generare. „Metuis ne patrimonium tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter cœperis; & nescis miser, quia dum times ne res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficit: & dum ne quid rebus tuis minuatur attendis, non respicis quod ipse minuaris, amator magis mammonæ quam animæ tuæ: ut dum times ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas.... Pecuniæ tuæ captivus & servus es: catenis cupiditatis & vinculis alligatus es; & quem jam solverat Christus, denuo vinctus est: servas pecuniam, quæ te servata non servat, patrimonium cumulas, quod te pondere suo gravius onerat: nec meministi quid Deus responderit diviti exuberantium fructuum copiam stulta exultatione jactanti: Stulte, *inquit*, hac nocte repetent a te animam tuam: quæ autem congregasti, cujus erunt? Quid divitiis tuis solus incubas? Quid in pœnam tuam patrimonii tui pondus exaggeras; ut quo locupletior sæculo fueris: pauperior Deo fias? Reditus tuos divide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Christo:

S. Cyprian. lib. De Opere & eleemosynis.

„ sto: Fac tibi possessionum terrestrium Christum participem, ut & ille te „ sibi faciat regnorum cœlestium coheredem.

16. 17. *Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi: Quoniam exhortationem quidem suscepit, sed cum solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.* Zelus salutis animarum, pia solicitudo subveniendi pauperibus, & divites ad sanctum hoc opus exhortandi, dona Dei sunt, pro quibus Deo ipsorum largitori gratiæ sunt agendæ. Bonus Christi Jesu Minister tantum abest ut aliorum zelo, fructuosisque laboribus & sanctis operibus invideat: quin potius de illorum talentis non secus ac de propriis Deo gratias agit, de illorum successu in opere Domini, lætatur, illos palam commendat & laudat, ut eis auctoritatem populorumque amorem ac fiduciam conciliet. Sic Apostolum imitatur, unam Dei gloriam, & Ecclesiæ utilitatem quærens & procurans. Deum porro hanc solicitudinem in corde Titi posuisse scribit S. Paulus, ut Corinthios ad largiores eleemosynas erogandas excitet, quasi Deo per Titum petente & rogante. *Nam cum Deus illum excitarit & ad vos miserit, ipse proculdubio per illum petit* (inquit S. Chrisostomus) Studium autem, zelumque Titi gratiæ Dei cooperantis impense commendat, ut Corinthios ad eum magis colendum & amandum, & ejus adhortationibus obediendum excitet. *Dum enim solicitior esset; sua voluntate profectus est ad vos*, hoc est, provinciam hanc præripuit, velut in thesaurum insiliit, suismet commodis se consulere judicavit, bonum vestrum spirituale procurans, tantaque in eo vis amoris erga vos fuit, ut cohortatione nostra non egeret. S. *Chrysost. Hom.* 18.

18. 19. *Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias. Non solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram. Devitantes ne quis nos vituperet in hac plenitudine quæ ministratur a nobis.* Tito Lucam, vel Barnabam Coapostolos suos adjunxit S. Paulus, ut sacrarum collectarum seu eleemosynarum colligendarum apud Corinthios, ac Hierosolyma perferendarum ad sublevandam pauperum fratrum inopiam, curam haberent. Multum quippe intererat viros Apostolici ordinis, sanctitate insignes, Evangelii prædicatione spectatissimos, ab Ecclesia probatos, ad collectam & dispensationem eleemosynarum eligere. Quod Ministerium Apostolis dignum: multomagis Pastoribus animarum, & Ecclesiasticis quibusque viris non impar. Bona Ecclesiæ, quæ possident, sunt *oblationes fidelium*, *pretium peccatorum*, *patrimonium pauperum*, ut Patres & Concilia loquuntur. Noverint igitur eorum absolutum dominium sibi datum non esse, sed dispensationem dumtaxat concreditam, de qua Deo pauperum patri reddere debeant rationem. Noverint gloriam Dei, & piam donatorum intentionem regulas esse justæ dispensationis bonorum Ecclesiæ, ut cum necessaria ad victum & vestitum, & ad sacrarum Ædium restaurationem delibaverint, cetera pauperum necessitatibus sublevandis impendant. Noverint Beneficiarios & ab avaritia & a prodigalitate longe remotos esse debere, a studio rerum temporalium, a vanitatibus sæculi, a deliciis penitus alienos, ne adversus ipsos coram Deo clament pauperes: „ Nostrum est quod ef- „ funditis: nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditur. Et nos „ enim Dei plasmatio, & nos sanguine Christi redempti sumus. Nos er- „ go fratres vestri. Videte quale sit de fraterna portione pascere oculos „ vestros; vita nostra vobis cedit in superfluas copias. Nostris necessitati-

Eleemosyna Ecclesiastica.

S. Bernardus Epistola seu Tractatu *De Moribus Episcoporum*, ad Henricum Episcopum Senonensem.

„ bus

„ bus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus vestris. Duo denique mala „ de una prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando peritis, & „ nos spoliando perimitis ..... Huc accedit, quod hæc omnia nec nego„ tiationis studio, nec proprio manuum exercitio vobis elaborastis, sed „ nec jure hereditario possidetis, nisi forte & vos in corde vestro dixeri„ tis: *Hereditate possideamus sanctuarium Dei*. Et hæc quidem pauperes „ modo coram Deo tantum, cui corda loquuntur. Nec enim audent aper„ te causari adversum vos, quibus interim necesse habent pro sua vita „ potius supplicare. Ceterum in futuro stabunt in magna constantia ad„ versus eos qui se angustiaverunt, stante quippe pro eis Patre orphano„ rum & Judice viduarum. Ipsius enim tunc vox erit: QUAMDIU non „ fecistis uni ex his minimis meis, nec mihi fecistis.

Psal. 28.

21. *Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus*. Cuique de vulgo fidelium sufficit irreprehensibilem esse coram Deo; sed Ministro Jesu Christi id minime sufficit: irreprehensibilem esse etiam coram hominibus necesse est; & ita se gerere, ut non solum accusationibus, sed nec pravis suspicionibus det locum. Quamvis & Christianus quisque studiose cavere debeat ne infirmis præbeat offendiculum, aut improbis ansam calumniandi. „ Propter nos, *inquit S. Augustinus*, conscientia „ nostra sufficit nobis: propter vos, fama nostra non polluit, sed pollere „ debet in nobis. Duæ res sunt, conscientia & fama. Conscientia tibi, „ fama proximo tuo. Qui fidens conscientiæ suæ negligit famam suam, „ crudelis est: maxime in loco isto positus, de quo dicit Apostolus, CIR„ CA omnes teipsum bonorum operum præbens exemplum.

Cavendum ne pravis suspicionibus occasionem demus.

S. August. Serm. 354. alias De Diversis 49.

Tit. 2. 7.

22. 23. 24. *Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe solicitum, nunc autem multo solicitiorem, confidentia multa in vos: sive pro Tito qui est socius meus, & in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi. Ostensionem ergo quæ est caritatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis in illos ostendite in faciem Ecclesiarum*. Prælatos Apostolum imitari decet, & Ministros inferiores sub illorum moderamine in Ecclesia Dei laborantes habere ut fratres, ut cooperatores, ut collegas, iisque nominibus illos honorare. Sic sancti Episcopi primis Ecclesiæ sæculis secundi Ordinis Sacerdotes Compresbyteros suos appellare non dedignabantur. Fidelis autem Minister maximo in pretio habendus est eo nomine quod sit *gloria Christi*. Omnis enimvero ejus vita sacrificium est ad ejus gloriam qui sacrum ministerium illi credidit, scilicet Christi Jesu, qui & illum gratia sua idoneum Novi Testamenti Ministrum fecit. Laici denique debent illis honorem & charitatem propter Christum, cujus gloriam diligere; propter Ecclesiam, cujus utilitatem quærere tenentur. Cum igitur sacri Ministri honorantur, Ecclesia & Christus honorantur.

CAPUT IX.

Sensus Litteralis.

1. 2. NAm de Ministerio quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis. Superfluum est ut pluribus vos adhorter ad eleemosynam

nam subministrandam Christi pauperibus, qui sunt Hierosolymis. Admirabilis est S. Pauli prudentia, & animos tractandi peritia. Cum enim multa dixerit de eleemosyna eroganda, & ea de re hoc in capite adhuc sit acturus, supervacaneum esse dicit ipsos adhortari ad eleemosynæ collationem, ut eos magis excitet ad hoc sanctum opus. Pudore enim suffundendi erant, si Apostolus talem de ipsis opinionem haberet, quod adhortatione ad eleemosynæ collationem opus non haberent, si ea opinione essent inferiores. *Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.* Novi enim quam prompto affectu ad subveniendum necessitatibus pauperum fratrum, qui sunt Hierosolymis, propensi sitis: & hanc animi vestri ad bonum opus præparationem magnifice prædico apud Macedones, notum illis faciens, Achaiam, cujus Metropolis est Corinthus, paratam esse ad piam contributionem ab anno superiori. Et vestrum exemplum plurimos sancta æmulatione incendit, ut idem faciendum sibi proponerent.

3. 4. *Misi autem fratres: ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis.* Misi autem Titum & alios duos e fratribus nostris, ne mea de vobis gloriatio, seu magnifica commendatio charitatis vestræ apud Macedones, falsa vanaque videatur, si vel parciores in largiendo sitis, vel illis tardiores: sed ut collectam faciatis, & eleemosynas deponatis in manibus fratrum nostrorum, qui Hierosolyma sunt illas perlaturi, & pauperibus Christianis distributuri. *Ne cum venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.* Ne cum venerint fratres ab Ecclesiis Macedoniæ delegati ad perferendas earum eleemosynas, una mecum, & vos imparatos invenerint, nondumque confectum collectarum negotium, pudore suffundar, qui tantam de animi vestri promptitudine ad charitatis opus fiduciam habuerim, eamque tam impense laudaverim, & ne vos ipsos pudeat tam segnes & tardos fuisse ad sanctum opus. *In hac substantia.* Hoc loco metaphorica significatio est nominis *substantia*, & pro fundamento usurpatur. Sensus est, ne erubescamus de tam levi & inani fundamento fiduciæ & gloriationis.

5. *Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, & quasi benedictionem, non tanquam avaritiam.* Quamobrem necessarium existimavi rogare fratres supra memoratos ut meum & Macedonum adventum ad vos præveniant, & procurent ut eleemosyna anno præterito a vobis promissa pro Hierosolymitanis pauperibus parata sit & collecta, cum ea largitate, & promptitudine quæ decet donum a charitate oblatum, non quasi ab avaritia extortum, & a vobis pene invitis collatum.

6. *Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Hoc autem vobis denuncio: Qui minus liberaliter dat eleemosynam, exiguum fructum a Deo referet. Qui vero uberes & largas eleemosynas tribuerit, uberem fructum ac mercedem a Deo consequetur.

7. *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Unusquisque liberali & alacri animo largiatur quod dare constituit, non ex tristitia quam concipiunt qui dant inviti, ideoque dant minus quam oportet: aut vi quadam compulsi, puta pudore, aut majorum auctoritate, quorum preces a subditis ha-

habentur pro imperio; sed lubenti, liberali, lætoque animo. Eum enim qui lubenter & ex animo dat, Deus diligit, eique benefacit: tristem vero invitumque largitorem non diligit, non approbat, non remunerat. Confer cum *Ecclesiastici* 35. 11.

8. 9. *Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum.* Occurrit Apostolus tacitæ cogitationi metuentium sibi inopiam, si copiosas eleemosynas darent; docetque quicquid dederint, ipsis a Deo cum fœnore reddendum. Potens est Deus ut vos omni gratia cumulet, ea præsertim, quæ ad eleemosynam prompto, liberali, & læto animo faciendam necessaria est: ut habentes quod satis sit ad vestram familiæque vestræ sustentationem, ac statum tuendum, in pauperes benefici ac liberales esse possitis. *Sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi.* More seminantis sparsit opes in manus pauperum. Justitia ejus, sive eleemosyna, manet in perpetuum quoad fructum, siquidem eam Deus æterna mercede remunerat.

Eleemosynam erogans, non timeat egestatem.

Psal. 112. 8.

Isai. 55. 10.

10. 11. *Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ: Ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.* Semen appellat eleemosynam. Qui dat vobis quod pauperibus erogetis, dabit vobis ad vitam necessaria, & bona vestra temporalia multiplicabit, quæ in manibus pauperum seminatis, & augebit spiritales fructus eleemosynæ vestræ. Secundum Textum Græcum Optativo modo hæc enuntiantur: *Et panem ad manducandum præstet, & multiplicet semen vestrum, & crescere faciat germina justitiæ vestræ:* ut in omnibus divites facti, excitemini ad largas eleemosynas sincero & liberali animo in posterum erogandas. Quæ munificentia vestra in pauperes materiam nobis præbet agendi gratias Deo tanti boni auctori. *Simplicitatem munificentiam vocat. Qui enim superfluis cogitationibus utitur, in parcitatis vitium facile incurrit* (inquit Theodoretus.)

Eleemosyna instar seminis est.

12. *Quoniam ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.* Quoniam functio sacri hujus ministerii, sive, hæc oblatio cujus ministri sumus, non solum subvenit necessitatibus pauperum Christianorum, qui sunt Hierosolymis: sed etiam alium fructum Deo fert, eo quod ipsi gratias agunt qui ea liberalitate sublevantur.

Fructus eleemosynarum.

13. 14. *Per probationem ministerii hujus glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes; & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.* Vestram enim liberalitatem per ministerium nostrum experti, excitantur ad Deum laudandum de consensu & obedientia quam Evangelio præbuistis, Christum confessi, & de sincera liberalitate, qua bona vestra temporalia cum ipsis communicatis, & effunditis in omnes alios pauperes Christum colentes; per hoc etiam excitantur ad preces Deo fundendas pro vobis; magno etiam desiderio vos videndi tenentur, & amorem in vos suum vobis significandi, propter eminentem gratiam tam fidei quam caritatis & beneficentiæ, quam vobis contulit Deus.

15. *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.* Gratias Deo agamus, cujus hoc donum est tam excellens, ut pro dignitate verbis explicari non possit.

CA-

C A P U T IX.

Sensus Moralis.

1.2. N*Am de Ministerio quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis. Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.* Non modo divinas & supernaturales, sed & humanas rationes adhibere debent Pastores & Concionatores, ut populum Christianum ad bona opera adhortentur & accendant: Sunt enim inter fideles perfecti & imperfecti. Illi divinis & supernaturalibus rationibus, isti humanis plerumque ducuntur. Porro utrisque debitores sumus; *Sapientibus & insipientibus debitor sum*, ait alibi Apostolus noster. Aliorum porro exempla maximam ad movendum animos vim habent: quia hominum genus ad æmulationem pronum est. Ideo Apostolus Corinthiorum exemplo Macedonas, Macedonum exemplo Corinthios ad largas eleemosynas Hierosolymitanis pauperibus erogandas hortabatur; ne se ab aliis in bono opere præveniri aut vinci paterentur. „Perpendite, inquit, quam „turpe sit, eos ipsos qui piæ liberalitatis auctores aliis extiterunt, in hoc „largitionis genere posteriores partes ferre. Ob eam causam non dixit, „illos imitemini: neque enim hoc tantam ad eorum animos zelo inflam„mandos vim habebat. Quonam autem modo? Vestrum illi exemplum „secuti sunt: ne committite, magistri, ut discipulis inferiores sitis. At„que ut eos vehementius excitet ac incendat, ab eorum partibus se sta„re simulat, quamvis æque consulat omnibus: non secus ac in certamine „quodam & contentione in quorumdam partes propendere videntur spe„ctatores, illisque victoriam optare.

Aliorum exemplo alii ad bona opera a Pastoribus excitandi.

S. Chrysost. Hom. 19.

5. *Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tanquam avaritiam.* Eleemosyna debet esse voluntaria, prompta, larga. Deus qui nobis non indiget ad alendos pauperes, solam caritatem providentiæ suæ & caritatis cooperatricem esse vult. Eleemosynam, quæ ab avaritia extorquetur, non remunerat. Eleemosyna sacrificium est voluntarium animi Christiani, liberalis, & caritate ferventis, non parci & avari. Voluntario, prompto, hilari animo dantes eleemosynam benedictionibus suis & gratiis Deus cumulat. His æternam benedictionem in ultimo judicio repromittit. *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim & dedistis mihi manducare.... Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.*

Eleemosyna voluntaria prompta, & larga sit.

Voluntarie sacrificabo tibi. Psal. 53. Matth. 25.

6. *Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Eleemosyna temporale semen est fructus æterni. Seminemus in manibus pauperum, ut metamus & colligamus in sinu Dei. „Messis erit uberrima, si velimus. *Qui parce semi„nat, parce & metet*; ergo qui multum seminat, multum metet: & qui „nihil seminat, nihil metet. Quare desideratis latos fundos, ubi multa „semina seminetis? Latior vobis non est ubi seminetis, quam Christus „qui in se voluit seminari. Terra vestra Ecclesia est: seminate quantum „potestis.... Sed parum habes unde facias. Habes voluntatem? Quomo„do nihil esset quod habes, nisi adesset bona voluntas, sic & quia non

Eleemosyna temporale semen est fructus æterni.

S. August. Enarrat. in Psal. 125. n. 11.

» habes, noli eſſe triſtis, ſi eſt tibi bona voluntas. Quid enim ſeminas? » Miſericordiam. Et quid metes? Pacem. Numquid autem dixerunt An-

Luc. 2.

» geli, Pax in terra divitibus hominibus? Sed, *Pax in terra hominibus bo-* » *næ voluntatis*. In Zacchæo magna voluntas, in Zacchæo charitas ma-

Lu. 21. 2.

» gna. Suſcepit Dominum hoſpitio, gaudens ſuſcepit, & dimidium patri- » monii ſui pauperibus promiſit ſe daturum, & ſi cui aliquid abſtulerat, » quadruplum redditurum. Ut intelligas propterea eum ſibi tenuiſſe dimi- » dium, non ut haberet quod poſſideret, ſed ut non haberet unde debita » redderet. Magna voluntas, multum dedit, multum ſeminavit. Ergo vidua » illa quæ duo minuta dedit, parum ſeminavit? Immo tantum quantum Zac- » chæus. Minores enim facultates ferebat, ſed parem voluntatem habebat.

Eleemoſyna hilari animo danda.

7. *Unuſquiſque prout deſtinavit in corde ſuo, non in triſtitia, aut ex neceſ- ſitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Hypocritarum & avarorum, qui pauperibus eleemoſynam quaſi inviti largiuntur, eleemoſynæ gratæ Deo non ſunt. Hilari & læto animo dona Deo debita pauperibus largienda ſunt. Quanta lætitiæ ratio eſt, quod Deus nobis uti dignetur ad ſuble- vandas filiorum ſuorum neceſſitates, ad ſuccurrendum membris Unigeniti Filii ſui, ad cooperandum conſiliis providentiæ ſuæ? Quod bona, quorum Dominus eſt, ad ſolutionem debitorum, quibus ipſi obſtricti ſumus, acci- pere non recuſet. Sed ad hoc non attendunt imperfecti Chriſtiani, quo-

S. Auguſt. Enarrat. in Pſ. 42. n. 8.

rum major in Eccleſia numerus eſt. *Eleemoſyna plerumque fit a triſtibus & murmurantibus, ut careant tædio interpellantis, non ut reficiant viſcera indi- gentis. Hilarem autem datorem diligit Deus. Si panem dederis triſtis, & panem, & meritum perdidiſti.*

8. 9. *Potens eſt autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bo- num; ſicut ſcriptum eſt: Diſperſit dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæ- culum ſæculi.* Complures eleemoſynam dare recuſant, dicentes: Ne forte

Qui metu inopiæ eleemoſynam non tribuunt, Dei promiſſis diffidunt. *S. Chryſoſt. Hom. 19.*

in paupertatem incidam, ne aliorum ope atque auxilio opus habeam. Ut hunc metum propellat Apoſtolus noſter, ſubdit: *Potens eſt Deus omnem gratiam abundare facere in vobis.* » Non ſimpliciter dixit, *implere*, ſed » *abundare facere*. Hoc eſt, tot tantiſque opibus vos cumulare, ut copio- » ſas eleemoſynas largiri poſſitis. *Ut in omnibus omnem ſufficientiam haben-* » *tes, abundetis in omne opus bonum.* Non opes ac redundantes facultates fidelibus Corinthiis optat Apoſtolus, ſed *omnem ſufficientiam*: ſimulque o- ſtendit, beneficiis divinitus acceptis minime abutendum eſſe. Bona tempo- ralia tibi tribuit Deus ea conditione ut ſuperflua pauperibus eroges. Id niſi facias, injuſte poſſides, & divino beneficio abuteris. *Ut abundetis in omne opus bonum.* Nam in temporalibus quidem quantum ſatis ſit Chri- ſtianis optat Apoſtolus: at in ſpiritualibus ut etiam abundent poſtulat, non in eleemoſynis tantum, ſed etiam in omni bonorum operum genere. *In omne opus bonum....* Sicut ſcriptum eſt: *Diſperſit, dedit pauperibus, ju- ſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.* Merito quiſpiam miretur, quod quæ aſſervata pereunt, eadem cum diſperguntur manent, & quidem in perpe- tuum. Fidelis bona temporalia arbitratur ut ſtercora, ut Chriſtum lucri- faciat. Stercora cum accumulantur, fœtent; cum diſperguntur, fructum pariunt. Ita divitiæ congregatæ corrumpunt animam; diſperſæ, & in pau- perum manus effuſæ, juſtitiam & gloriam immortalem, ac vitam æternam pariunt. Juſtos quippe homines efficit eleemoſyna, peccata in modum ignis abſumens, cum largiſſime profunditur.

10. *Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præ-*

præstabit , & multiplicabit semen vestrum , & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ : ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem , quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quadruplicem eleemosynam a Deo accipimus: 1. Victum quotidianum, *Panem ad manducandum præstabit.* 2. Diversis tempestatibus varia novarum frugum & fructuum semina : *Qui administrat semen seminanti.* 3. Quotannis messem uberem : *Multiplicabit semen vestrum.* 4. Omni tempore & hora justitiæ fructus copiosissimos: *Augebit incrementa frugum justitiæ vestræ.* Quid igitur cunctamur Deo de suis donis ac datis in pauperibus rependere ? *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Centuplum bonorum temporalium ut eleemosynarum fœnus accipere, magnum est. Centuplum gratiarum & virtutum accipere, longe majus : æternum vero gloriæ pondus his qui eleemosynas ex caritate erogant repromissum , quis comprehendet ? Eleemosyna gratiam impetrat alias & uberiores & sanctiores largiendi : fructus est fiduciæ in Deo ; semen actionis gratiarum multiplicis , a Pastoribus scilicet, ab ipsis pauperibus & a bonis omnibus Christianis illi agendarum. Ne ergo inanes excusationes afferant divites , nec se metu egestatis ab eleemosynæ largitione dispensatos existiment . *Si vereris & metuis , ne si operari plurimum cœperis , patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriam forte redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus: finiri non potest , unde in usus Christi impenditur , unde opus cœleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum Scripturarum fide, & divinæ pollicitationis auctoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus & dicit :* „ Qui dat pauperi , non indigebit. Qui despicit deprecan- „ tem, sustinebit penuriam: *ostendens misericordes atque operantes egere non posse, magis parcos & steriles ad inopiam postmodum devenire. Item beatus Apostolus Paulus :* „ Quoniam ministerium hujus officii , non solum sup- „ plet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum a- „ ctiones in Domino. *Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis Dei retributione cumulatur.*

Eleemosynam qua druplicem a Deo accipimus.

S. Cyprian. lib. De Opere & Eleemosyna.

Proverb. 28. 27

Præclare S. Augustinus idem tractans argumentum : *Operarius Dei es* , inquit, *quando das egenti: seminas hyeme, quod metas estate. Quid ergo metuis infidelis , ne in hac magna domo tantus Pater-familias non pascat operarium suum ? Erit & ibi, sed quod sufficit tibi. Dabit Deus necessitati totum, non cupiditati.*

S. August. Serm. 352. alias 27. ex Homiliis 50.

12. *Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea quæ desunt sanctis , sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.* Ministerii Apostolici & Pastoralis pars est pauperum cura . Eleemosynarum procuratio & largitio sacrificium est Deo gratissimum, quem plurimis gratiarum actionibus honorari procurat. Gratias siquidem agunt Deo boni pauperes , qui divitibus & bonam voluntatem , & facultatem dedit illis subveniendi. Gratias agunt quod non illis solum, sed aliis pauperibus fratribus suis succurrant : non enim suum dumtaxat commodum quærunt , sed omnium membrorum Christi , quibuscum per caritatem unum sunt . Deum ferventer orant pro suis & aliorum pauperum benefactoribus . Gaudent magis de illorum fide & caritate , quam de solatio & levamine ab illis impenso. *Glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Evangelium Christi , & simplicitate communicationis in illos , & in omnes , & in ipsorum obsecratione pro vobis.* Divites tot apud Deum advocatos & intercessores habent , quot pauperes eleemosynis suis sublevant. *Gra-*

Eleemosyna quasi alterum baptisma. S. Cyprian. De Opere & Eleemosynis. *tias Deo super inenarrabili dono ejus*. Caritas & beneficentia, inenarrabile Dei donum, dos Sponsæ Christi, alterum (ut ita loquar) baptisma: *Quia sicut lavacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus justis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & jugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur..... Præclara & divina res, fratres Charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res grandis & facilis; sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adjutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum judicem, Deum computat debitorem*.

CAPUT X.

Sensus Litteralis.

1. I*Pse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis*. Quia erant Corinthi Pseudo-Apostoli quidam ex Judæis, qui legem Mosis cum doctrina Christiana & Evangelio observandam esse Theodoret. contendebant, & Paulum Doctorem gentium maledictis impetebant vilem & idiotam appellantes, dicentesque ipsum clam legem servare, palam autem id non facere propter eorum imbecillitatem qui ex Gentibus crediderant: adversus eos Apostolici muneris sui dignitatem tuetur. *Ipse autem ego Paulus*. Hæc verba magnam emphasim habent auctoritatis Apostolicæ. Renovant enim illis memoriam miraculorum quæ apud eos facta sunt, & donorum quæ eis collata sunt a Deo per ejus prædicationem & ministerium. *Obsecro vos per mansuetudinem & modestiam* sive benignitatem *Christi*, quas imitari studeo, Apostolicam non ostendens potestatem in exteriori apud vos conversatione. Qui vilis quidem & abjectus vobis videor, cum præsens sum apud vos, absens autem audacter & imperiose erga vos ago, (ut dicitis) graves & acres Epistolas scribens.

2. *Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam confidentiam qua existimor audere, in quosdam, qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulare*. Rogo, ita vos geratis, cum apud vos præsens fuero, ne cogar auctoritate mihi a Christo data confidenter uti, & severe corripere quosdam ex vobis, qui existimant & calumniantur me in Evangelii ministerio humanis affectibus indulgere, politica prudentia uti, gratiam captare, aut offensas improborum metuere; & ideo clam servare legem Mosaicam, palam non servare, & absentem audere, quod non audeo præsens.

3. 4. 5. *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus*: Certe falsum est quod effutiunt. Carne enim circumdati, carnis affectus non sequimur. *Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum*. Nam arma seu media, quibus in Apostolico ministerio utimur, Christo ad ejus Evangelium propagandum servientes, scilicet verbum Dei, preces, censuræ, carnalia non sunt, uti nec carnalis militia est; vel, carnalia non sunt, id est, accommodata vitæ carnali,

qua-

quales sunt opes, potentia sæculi, artes & scientiæ humanæ: sed in Deo, seu per Deum potentia sunt & valida ad destruendum quicquid Christo & Evangelio ejus se opponit. *Consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.* His armis ratiocinationes humanas evertimus, & omne præsidium quod ex eloquentia vel scientia sæculari petitur, & opponitur fidei unius veri Dei, & Evangelio Christi. *Et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Et omne ingenium quantumvis excellens & humanis scientiis excultum, eorum quæ prædicamus veritate convictum, velut captivum fidei subjicimus, & ad Christum adducentes, ut illius Evangelio obediat, efficimus.

6. *Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit obedientia vestra.* Et ad manum habemus potestatem puniendi omnes, qui divinis, nostrisque, præceptis obedire contumaciter renuunt, cum vos plene emendaveritis, & perfuncti fueritis obedientiæ officio. Quandiu *S. Chrysost. Hom. 21. Theodoret. Theophylact.* enim vos contumaciter hærentibus in peccato mixti estis, & favetis, prohibemur adhuc disciplinæ severitatem exercere, & censuræ divinæ spiritalem gladium distringere: sed cum monitis nostris parueritis, & illos tueri desieritis, tunc demum illorum contumaciam plectemus. Per hoc autem quod ait, *Cum completa fuerit vestra obedientia*, tacite indicat eos quidem obedire, sed imperfecte. Hæc autem comminatur, ut omnes ad meliorem frugem redeant, & ut neminem feriat.

7. *Quæ secundum faciem sunt videte.* Res ex se manifestas considerate. Conversationem inter vos meam, prædicationem, dona mihi a Deo collata, labores, tribulationes Evangelii causa, cum Pseudo-apostolorum conversatione, verbis, factisque comparate. Græcos Commentatores si audiamus, interrogationis in modum legendum erit: *Quæ secundum faciem sunt, videtis?* „ Ita ne vero in æstimandis hominibus externam „ solum speciem judicatis, cum Dominus dixerit, Nolite secundum fa- *Joan. 7.*
„ ciem judicare. *Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut ipse Christi est, ita & nos.* Si quis confidit se Christi ministrum esse, apud se perpendat, quod & nos Christi Ministri sumus, immo potiori forte jure, si vocationem nostram, si dona, conversationem, labores Evangelii propagandi causa susceptos, miraculaque considerent.

8. *Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam.* Nam etsi præ illis, qui Christum quomodocumque annuntiantes, se Christi Ministros esse jactant, mihique detrahunt, gloriatus fuero de potestate quam Dominus Jesus Christus mihi dedit ut Gentium Doctori & Apostolo vestro, ad vestram aliorumque populorum salutem promovendam, non ad impediendam salutem, vel ad avertendos homines a melioribus bonis, pudore non afficiar tamquam mendax aut arrogans, cum id jure facere possim ad necessariam defensionem veritatis, salva humilitate Christiana, quæ omnia hominis bona Deo accepta refert.

9. 10. 11. *Ut autem non existimer tanquam terrere vos per Epistolas:* Ne autem videar terrere vos velle per Epistolas, quasi præsens non audeam improbos & contumaces corripere & punire: (*Quoniam quidem Epistolæ, inquiunt, graves sunt & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis:*) Nam (inquiunt æmuli mei) litteræ Pauli severæ sunt & minaces, magnamque potestatem & auctoritatem præsefe-

funt: præsentia autem corporis vilis est, infirma, contemptibilis, & sermo rudis, inelegans, nec eam referens auctoritatem, quæ in Epistolis ejus fulminat. *Hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per Epistolas, tales & præsentes facto.* Quisquis est qui ita loquitur, intelligat nos præsentes opere implere, si necesse fuerit, quod absentes sermone comminamur, & auctoritatem ac severitatem nostram in criminosos exercere, cum id postulant eorum salus, & Ecclesiæ ædificatio. Vel, Tales sumus absentes, quales præsentes; id est, humiles, modesti, numquam nos ipsos jactantes.

12. *Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui se ipsos commendant.* Neque vero in animum inducimus connumerare aut comparare nos quibusdam, scilicet Pseudo-apostolis, qui seipsos magnifaciunt, seque apud omnes ambitiose commendant: *sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.* Sed metimur nos ea mensura quæ nobis convenit, secundum dotes ac gratias a Deo acceptas: ea tantum dicimus de nobis, quæ sunt proportionata nobis, quæ respondent factis nostris, & veritati. Gloria enim nostra, testimonium conscientiæ nostræ. Secundum textum Græcum sic vertendum esset: *Sed ipsi in seipsis semetipsos metientes, & conferentes seipsos sibimetipsis, non intelligunt.* Consona est Græcæ lectioni Versio Syriaca. Id est, illi cum quopiam aliorum conferri non dignantur, sed proprio suo judicio se æstimantes, aut certe commendantes sese mutuo, & gloriam invicem captantes, non intelligunt quam se ridiculos exhibeant, S. Augustinus Græcorum lectionem sequitur Enarratione in Psalmum 34. in Psalm. CXVIII. Sermone 12. & libro XII. *De Civitate Dei* cap. 17.

S. Thomas, Lect. 2.

S. Chrysost. Homil. 22. Theophylact.

13. *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.* Nos ultra modum, sive ultra metas laboris nostri in Evangelio non gloriabimur: sed continentes nos intra fines quos designavit nobis Deus, in quibus prædicaremus Evangelium & fundaremus Ecclesias, gloriabimur nos pervenisse usque ad vos. Deus enim velut summus artifex regula sua, quæ est ipsius voluntas, ita labores nostros direxit ac mensuravit, ut Ecclesiam apud vos fundaverimus & instituerimus. Hæc nostra in Christo gloria.

14. *Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.* Non enim objici nobis potest quod inaniter gloriemur, & extendamus nos ultra mensuram, cum dicimus nos ad vos usque pervenisse in Evangelio Christi propagando, cum res sit omnibus comperta ac manifesta. Jure igitur de vobis glorior ut de filiis, quos *in Christo Jesu per Evangelium genui.* Jure vos vendico ut *opus meum in Domino.*

1. Cor. 4. 15. & 9. 1.

15. *Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ in vobis, magnificari secundum regulam nostram in abundantiam.* Non ultra modum gloriamur alienos labores nobis tribuentes, ut Pseudo-apostoli obtrectatores nostri, qui provincias plurimas evangelizando se obivisse jactant, in quas pedem non intulerunt: sed speramus fore ut crescente fide vestra per ministerium nostrum, amplificetur sors nostra, seu mensura regionum quas nobis Deus admensus est ad propagationem Evangelii. Ad alias enim provincias progrediemur, cum opera nostra non amplius egebitis: & Ecclesiæ Christi terminos prædicatione laboribusque nostris proferentes, ampliorem Apostolatui nostro gloriam

„ acquiremus. „ Regulæ ac mensuræ vocabulo commode utitur Apostolus, velut ad orbis terrarum possessionem, præstantissimamque hereditatem profectus, & ut ostendat totius hujus negotii summam divini beneficii esse. Ergo hujusmodi res habentes, inquit, ac majores exspectantes, non perinde gloriamur ut illi qui nihil habent, nec nobis ipsis quidquam adscribimus, verum omnia Deo. *S. Chryst. Hom. 22.*

16. *Etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari.* Aucta, inquam, & confirmata fide vestra, mihi constitutum est in illis etiam regionibus, quæ ultra vos sunt, Evangelium prædicare, non alienam sortem invadere, sive prædicare in locis quæ jam ab aliis Apostolis occupata sunt: & gloriari quasi spiritale ædificium extruxerim super iis quæ jam ab aliis sunt præparata.

16. *Qui autem gloriatur, in Domino glorietur.* Quicumque gloriatur, non de falsis, alienisve bonis, ut Pseudo-apostoli, neque de malis glorietur, sed de bonis quæ a Deo per Christum accepit, atque ab eo se accepisse agnoscat, ad ipsumque referat & dona & fructus donorum.

18. *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.* Non enim propterea aliquis probatus est & laude dignus, quia seipsum magnifacit & laudat; sed ille vere probatus est; quem Deus laude dignum ostendit ex bonis quæ per ipsum operatur. „ Non dixit „ Apostolus; Nos sumus probati, sed, *quem Deus commendat*, hoc est, „ quem veritas laboris & operis cum Dei gratia probatum ostendit. *Theophylact.*

C A P U T X.

Sensus Moralis.

1. 2. **I***Pse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. Rogo autem vos, ne præsens audeam, per eam confidentiam qua existimor audere, in quosdam, qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus.* Bonorum Pastorum sors est a mundo contemni & calumniis appeti. Carnales homines eorum mansuetudinem pusillanimitatem appellant: eorum fiduciam, gravitatem, magnanimitatem, superbiæ & præsumptionis nomine inhonorant. Verum exemplum Christi solatium illorum est. Ejus mansuetudinem & modestiam imitari frequentius gestiunt; ita tamen ut ejus virtutem æmulentur cum improbitas coercenda est. Summi Pastoris mansuetudinem & justitiam offendunt, qui has dotes, animarum regimini necessarias, in ejus Ministris & imitatoribus contemnunt. Carnalium hominum judicia & calumnias interdum spernere, interdum refellere debent Pastores & Ministri Ecclesiæ, & officiis interim suis ob Dei gloriam, ob Ecclesiæ utilitatem, ob animarum salutem fungi: mansuetudinem, & severitatem Apostolicam imitari, obsecrare, minari, prout postulat animarum salus; humilitatem & modestiam erga bonos, auctoritatem & severitatem erga malos & contumaces in peccatis exercere. *Pastores animarum Christi mansuetudinem & justitiam imitentur.*

„ Sit Rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium „ vitia per zelum justitiæ erectus; ut & bonis in nullo se præferat, & dum „ pravorum culpa exigit, potestatem protinus sui prioratus agnoscat: quatenus & honore suppresso æqualem se subditis bene viventibus deputet, „ & erga perversos jura rectitudinis exercere non formidet . . . . . . *S. Gregor. M. Pastoral. p. 2. cap. 6.*

„ Con-

Ecclesiæ Rectores in corde servent humilitatem, in opere disciplinam.

„ *Considerent Ecclesiæ Rectores, quod* Omnes homines æquales natura genuit, „ sed variante meritorum ordine alios aliis culpa postponit. Ipsa autem „ diversitas quæ accessit ex vitio, divino judicio dispensatur; ut quia o„mnis homo æque stare non valet, alter regatur ab altero. Unde cun„cti qui præsunt, non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem „ pensare conditionis; nec præesse se hominibus gaudeant, sed prodes„se .... Sed plerumque Rector eo ipso quo ceteris præeminet, elatione „ cogitationis intumescit; & dum ad usum cuncta subjacent, dum ad vo„tum velociter jussa complentur, dum omnes subditi, si quæ bene ge„sta sunt, laudibus efferunt, male gestis autem nulla auctoritate contra„dicunt, dum plerumque laudant etiam quod reprobare debuerant; se„ductus ab his quæ infra suppetunt, super se animus extollitur; & dum „ foris immenso favore circumdatur, intus veritate vacuatur, atque obli„tus sui in voces se spargit alienas, talemque se credit, qualem se fo„ris audit, non qualem intus discernere debuit. Subjectos despicit, & „ quos forte potestatis excesserit, transcendisse etiam se vitæ meritis cre„dit. Cunctis se æstimat amplius sapere, quibus videt se amplius pos„se, ... Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, vitiis „ potius quam fratribus dominatur, sed cum delinquentes subditos Præ„positi corrigunt, necesse est ut solicite attendant, quatenus per disci„plinæ debitum culpas quidem potestatis jure feriant, sed per humilita„tis custodiam æquales se ipsis fratribus, qui corriguntur, agnoscant: „ quamvis plerumque etiam dignum est, ut eosdem quos corrigimus, ta„cita nobis cogitatione præferamus. Servanda itaque est & in corde hu„militas, & in opere disciplina.

Contra carnem, non secundum eam militandum est.

3. *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus*. Christiani hominis vita militia continua est contra carnem, contra mundum, & contra diabolum. Qui secundum Evangelium vivit, carni, mundo, dæmoni fortis in fide & caritate Dei resistit. Qui mundo, id est hominibus mente & corde corruptis displicere timet, qui eorum gratiam aucupatur, officiumque suum propterea deserit, veritatem aut justitiam prodens, ille secundum carnem militat. Utinam omnes Christi Ministri tam sincere Deo serviant, ita sint a mundi moribus & studiis, ita ab humanis affectibus & respectibus alieni, ut vere dicere possint cum Apostolo nostro: *In carne ambulantes, non secundum carnem militamus*.

Arma carnalia quæ sint? Christi Ministris non conveniunt. S. Chrysost. Hom. 21.

4. 5. 6. *Nam arma Militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes: & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi: & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.* Quænam arma carnalia sunt? Opes, gloria, principatus, facundia, scientia sæcularis, artes politicæ, gratia Principum & Magnatum, assentationes, simulationes, aliaque hujusmodi. Arma ista politicis hominibus, Philosophis sæculi, & hereticis conveniunt, quorum omnis fiducia in carne & in mediis humanis est: non Christianis, & multo minus Christi & Ecclesiæ Ministris, & Evangelicis Operariis. Arma Saulis Davidi ovium Pastori non conveniunt, horum usum non habet. Iisdem mediis utendum ad propagandam ac regendam Ecclesiam, quibus usi sunt Apostoli, & sancti primorum sæculorum Episcopi; iisdem armis utendum ad Philosophos & sapientes sæculi, ad Hæreticos, ad peccatores Christo subjiciendos, scilicet verbo Dei, oratione, humilitate, mansuetudine, patientia in tribulationibus & persecutionibus, fide, spe, caritate. Hæc

arma

arma Dei virtute potentissima ad destructionem omnium munitionum quę adversus Evangelium & fidem Christi opponuntur. His armis infideles, sapientes sæculi, hæretici peccatores obstinati vincuntur, debellantur, Christo subiiciuntur, & in captivitatem quavis libertate feliciorem rediguntur in ejus obsequium, cui servire, regnare est.

Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam: cum impleta fuerit vestra obedientia. Exhortatione magis quam minis, mansuetudine potius quam severitate erga peccatores uti debent Ecclesiæ Præpositi. Veruntamen illorum inobedientiam & contumaciam armis Ministerii sui domare & frangere debent, & disciplinæ severitate eos coercere, cum eorum criminibus non est implicata multitudo, & crimen tales non habet defensores, per quos possit schisma contingere; & cum spes affulget aliqua censuras Ecclesiasticas ad eorum emendationem profuturas. *Cum unusquisque fratrum, id est Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est, atque id cum ea dilectione de qua Apostolus præcipit dicens:* „ Ut inimicum eum non existimetis, sed corripite „ ut fratrem. *Non enim ad eradicandum, sed ad corrigendum.* Tunc autem sine labe pacis & unitatis, & sine læsione frumentorum in agro Domini eradicari possunt zizania, id est peccatores contumaces & obstinati ab Ecclesiæ societate segregari, cum multitudo fidelium ab eo crimine, quod anathematizatur, aliena est. *Tunc enim adjuvat Præpositum potius corripientem, quam criminosum resistentem: tunc se ab ejus conjunctione salubriter continet, ut nec cibum quisquam cum eo sumat, non rabie inimica, sed coercitione fraterna. Tum etiam ille & timore percutitur, & pudore sanatur, cum ab universa Ecclesia se anathematum videns, sociam turbam cum qua in delicto suo gaudeat, & bonis insultet, non potest invenire ...... Facit autem hoc bene, id est humili caritate ac benigna severitate, qui sic præest fratribus ut eorum servum se esse meminerit, sicut sese habent ipsius Domini & præceptum, & exemplum. Tunc enim fit sine typho elationis in hominem, & cum luctu deprecationis ad Deum ....* „ Itaque & disciplina servet patien„ tiam & patientia temperet disciplinam, & utrumque referatur ad cari„ tatem, ne forte aut indisciplinata patientia foveat iniquitatem, aut im„ patiens disciplina dissipet unitatem. Hinc Angelo, id est Episcopo E„ phesinæ Ecclesiæ in Apocalypsi dicitur: *Scio opera tua, & laborem, & patientiam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt, & invenisti eos mendaces: & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.*

> Contumaces disciplinæ severitate coercendi.
>
> S. August. lib. 3. Contra Epistolam Parmeniani cap. 2.
>
> 1. Thessal. 5. 15.
>
> S. August. lib. Ad Donatistas post Collationem cap. 4.
>
> Apocal. 2. 2.

7. 8. *Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se, quia sicut ipse Christi est, ita & nos. Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram, non erubescam.* Quantacumque sit humilitate præditus Christi Minister, debet tamen Ministerii sui dignitatem & auctoritatem tueri, ac dona sibi a Deo collata, labores suos pro salute populorum, fructumque per Christi gratiam a se factum in Evangelii prædicatione & Ecclesiæ regimine commendare, cum inveniuntur in Ecclesiæ societate qui illi detrahunt, ipsumque contemnunt. Id autem, cum necesse fuerit, præstet propter Dei gloriam, ut Ministerio suo venerationem conciliet, utque labores sui Ecclesiæ & animarum saluti utiles sint. Æmulos, obtrectatoresque suos palam refellat & pudore suffundat, servata moderatione & mansuetudine, exemplo

> Quomodo se gerere debeant Pastores erga æmulos obtrectatoresque suos?

plo Apostoli Pauli. Meminerit sibi datam a Deo potestatem in Ecclesia in ædificationem, & non in destructionem. Ea proinde utendum esse ad bonum Ecclesiæ, & ad animarum salutem procurandam. Qui auctoritate Ecclesiastica contra veritatem & bonos mores abutuntur, ut destructores se gerunt, non ut Pastores. Qui adulterant Moralis Christianæ puritatem ut placeant hominibus, in destructionem, non in ædificationem, sacrum Ministerium obeunt.

9. 10. 11. *Ut autem non existimer tamquam terrere vos per Epistolas. Quoniam Epistolæ*, (inquiunt) *graves sunt, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis: Hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbis per Epistolas absentes, tales & præsentes in facto.* Hæc diaboli astutia est, per membra sua calumnias contra sanctos Pastores spargere, illos contemptui & ludibrio exponere, illorum auctoritati detrahere. „ Falsa confingit. Novit quid inde agat, nisi resistat vigilantia fidei. Ideo enim & de bonis mala spargit, ut infirmi non putent aliquos esse „ bonos; & tradant se rapiendos libidinibus & dissipandos, dicentes apud „ seipsos: Quis est qui servat mandatum Dei, aut quis est qui servat ca„ stitatem? Dum putat, quia nemo, ipse fit nemo. Hoc agit diabolus ut peccatores contra timorem correptionum Pastoralium obfirmet, ut impediat ne Rectores animarum suarum audiant, ne Prælatorum suorum monitis salutaribus obtemperent, ut contemptum censurarum & Ecclesiasticæ Disciplinæ illis inspiret. Sed ne propterea contristentur boni Pastores, S. Pauli patientiam & magnanimitatem imitentur; verbo & exemplo, viva voce & per Epistolas, populum, cujus curam illis commisit Christus, Moralis Evangelicæ regulis ac præceptis imbuere, peccatores corripere, disciplinæ severitatem in contumaces exercere non cessent: Sed operam dent ut vere dicere possint cum Apostolo: *Quales sumus verbis, tales & in facto.* Doctrinæ ac sermonibus nostris vita nostra operaque respondent. Ex iis non sumus, qui quod una manu ædificant, altera destruunt.

S. Aug. Serm. 91. alias De Tempore 234.

12. 13. *Non enim audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui semetipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus.* Ex his Apostoli sententiis discimus. 1. De profectu nostro in via salutis & perfectionis nos judicium ferre non debere ex comparatione ad aliorum vitia: sed ex defectu plurium aut pauciorum virtutum, quæ nobis desunt, & quæ statui nostro conveniunt. 2. De nobis judicium ferre nos debere comparando nos cum nobismetipsis, id est, non extollendo nos de virtutibus, quibus nos præditos esse credimus, sed humiliando nos intuitu peccatorum ac defectuum nostrorum. *Quoties cogitas de perfectione virtutum, noli considerare quid alii minus habeant quam tu habes, sed quid tu minus habeas quam habere jam debes: nec ideo te putes virtutibus perfectam, si quamlibet aliam videas criminibus deditam; nec propterea tibi aliquid velocitatis assignes, si quaslibet aut retro redeuntes, aut segniter videas ambulantes. Neque enim idcirco sanos oculos habere pronuntiandus est lippus, quia videtur cæcus a lumine penitus alienus; nec ideo sanus est qui gravi jacet vulnere semivivus, si alius graviore vulnere reperiatur occisus: nec sibi debet tanquam victor vindicare gloriam quisquis, licet ab hoste non sit occisus, tenetur tamen ab hoste captivus. Noli ergo aliis te comparare, sed audi Apostolum:* „ Non audemus nos inserere aut comparare quibusdam, qui semetipsos

Nos ipsos cum aliis comparare non debemus, sed cum nobismetipsis. S. Fulgentius Epist. Ad Probam, De Virginit. Capp. 19. 20. 21. 22.

„ metipsos commendant, sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & „ comparantes nosmetipsos nobis. *Sic ergo semetipsam comparet virgo Christi: & ut ad perfectam perveniat sanitatem, non debet de aliorum sibi periculo graviore blandiri, sed de sua curet infirmitate tristari, de qua ille tristabatur jugiter, qui dicebat:* „ Tota die contristatus ingrediebar, quoniam *Psalm. 37.*
„ anima mea impleta est illusionibus, & non est sanitas in carne mea. *Et ut ostenderet huic tristitiæ humilitatem debere conjungi, statim adjunxit,* „ Incurvatus sum & humiliatus sum nimis. *Et ut desiderio sanitatis hoc a se fieri perdoceret, adjunxit,* „ Rugiebam a gemitu cordis mei, & ante te est desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus. *Ille autem qui hoc dicebat, fatetur se aliquando tamquam de virtute sanitatis elatum, & in eo se periculum gravissimæ infirmitatis expertum: dicit enim in alio Psalmo,* „ Ego dixi in abundantia mea, Non movebor in „ æternum. *Et quia hoc dicens adjutorio divinæ gratiæ fuerat desertus, & in sua defecerat infirmitate, turbatus, sequitur dicens,* „ Domine, in „ bona voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, avertisti faciem „ tuam a me, & factus sum conturbatus. *Et ut ostenderet adjutorium divinæ gratiæ, quamvis jam habitum, humiliter esse & sine intermissione poscendum, subnectit.* „ Ad te clamabo, & ad Deum meum deprecabor. *Nemo autem deprecatur & rogat, qui non aliquid se cognoscit minus habere, aut quod habet sua tantum virtute potest servare. Quisquis igitur & beneficium rogat, & adjutorium flagitat, necesse est & ut evidentiam suæ imbecillitatis & egestatis agnoscat: & ideo egestas nostra dari sibi, quod non habet poscit, & imbecillitas nostra custodiri sibi postulat quod accepit. Egestas audit,* „ Quid enim habes quod non accepisti? *Imbecillitas audit,* Revela *1. Cor. 4.*
„ Domino viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet. *Dicat ergo ege-* *Psalm. 126.*
stas illi qui propter nos pauper factus est, cum dives esset, ut illius inopia divites essemus: „ Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. *Dicat imbecillitas illi qui pro nobis crucifixus est in infirmitate, sed vivit ex virtute Dei:* „ Custodi me, Domine, ut pupillam oculi, sub umbra alarum „ tuarum protege me, a facie impiorum, qui me afflixerunt. *Graviter hic affliguntur animæ omnium jam justificatorum & ex fide viventium. Vident enim quia licet sint gratiæ dono de operum malorum contagione liberæ, teneantur tamen cogitationum varietate captivæ.* „ Quis enim gloriabitur *Proverb. 20.*
„ castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse a pecca-
„ tis? *Attendamus qualis quantusque Justus dixerit,* In multis offendimus *Jacobi 3.*
„ omnes: *Et ille qui dixit:* Si dixerimus quia peccatum non habemus,
„ ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. *Ille etiam qui conde-* *Rom. 7.*
lectabatur legi Dei secundum interiorem hominem, videbat aliam legem in „ membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captivantem eum in „ lege peccati: *donec eum suæ infelicitatis conscium* de corpore mortis hu- „ jus liberaret gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. *Ab hac ergo lege peccati, quæ est in membris nostris: non virtus cujuslibet hominis fortis, non industria sapientis, sed sola liberat gratia Salvatoris, quæ nonnisi humilibus gratis datur.*

15. 16, *Non in immensum gloriantes in alienis laboribus.* Sanctorum Pastorum caritas non est ambitiosa, non æmulatur, nou quærit quæ sua sunt. Ecclesiam diligit, sed ordinem & disciplinam amat. Falcem non mittit in messem alienam, nec alienorum laborum gloriam usurpat ac furatur; aut imprudenti temerarioque zelo jurisdictionis suæ fines excedit, ut Pseudo apostoli; nec aliis Pastoribus, etiam subalternis

nis moleſtiam creat, eorum auctoritatem & jura minuendo; ſed intra fines ſuos ſe continet exemplo ſancti Pauli. *Non in aliena regula in iis quæ præparata ſunt gloriari.*

Antidorum adverſus inanis gloriæ vitium.

17. 18. *Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* Qui nihil habet quod non acceperit, nihil habet unde gloriari poſſit. *In nullo* igitur *gloriandum, quando nihil noſtrum ſit*, ut poſt S. Cyprianum ſæpe repetit S. Auguſtinus. In Domino gloriatur; qui omnia bona ſua ſe illi debere agnoſcit & confitetur, qui ejus gratiam ad ſingulos actus ſibi neceſſariam credit & prædicat: qui nulla in ſe agnoſcit merita, niſi quæ Deus creat & operatur in nobis. *Cum bene agimus, Deum per nos agere intelligamus. Neque quidquam nobis proprium vindicemus inanis gloriæ cupiditate decepti, quo uno malo a ſummo ad ima demergimur.* Inanis gloriæ vitium, quod bonis noſtris operibus inſidiatur, & nos diabolo aſſimilat, fugiamus, & ne in corda noſtra blande irrepat, caveamus. Quam vana gloria, quæ pulveri comparatur! *Et gloriam meam in pulverem deducat*, ait Propheta. „ Hic eſt *ille pulvis, quem projicit ventus a facie terræ*, ſuperborum ſcilicet vana & inepta jactantia, & inflata, non ſolidata, tamquam vento elatus pulveris globus. Recte itaque hic poſuit gloriam, quam non vult in pulverem deduci. Vult enim eam ſolidam habere in conſcientia coram Deo, ubi nulla jactantia eſt. *Qui gloriatur*, inquit, *in Domino glorietur*. Iſta ſoliditas in pulverem deducitur, ſi per ſuperbiam quiſque contemnens ſecreta conſcientiæ, ubi ſolus Deus hominem probat, velit apud homines gloriari. Hinc eſt quod alibi dicit, *Deus conteret oſſa placentium hominibus*. Qui autem bene didicit vel expertus eſt vitiorum ſuperandorum gradus, intelligit hoc *vitium inanis gloriæ, vel ſolum, vel maxime cavendum eſſe perfectis. Quo primum enim vitio lapſa eſt anima, hoc ultimum vincit.* „ Initium autem omnis peccati ſuperbia, „ &, Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare a Deo. Cupidinem gloriæ noviſſimam homini exui hinc patet, quod *Sæpe de ipſo vanæ gloriæ contemptu vanius gloriatur.*

S. Auguſt. lib. De Quantitate Animæ, cap. 34.
Pſal. 7.
S. Auguſt. Enarrat. in Pſal. 7. n. 4.
Eccli. 10. 15.
S. Auguſt. lib. 10, Confeſſ. cap. 63.

Qui gloriatur, in Domino glorietur, &c. „ Securus glorior, ſi teſte conſcientia de gloria Conditoris nihil mihi uſurpo: ſecurus plane: quia jam non contra Dominum, ſed in Domino. Hæc nobis gloriatio non ſolum non prohibetur, ſed ſuadetur, cum dicitur: *Gloriam ab invicem quæritis, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non vultis*. Revera gloriari in ſolo Deo, nonniſi a ſolo Deo eſt. Nec mediocris iſta gloria, quippe tam vera, quam de veritate, & in veritate tam rara, ut vix vel paucitas perfectorum perfecte glorietur in ea. Eant ergo vani filii hominum, eant, & decipiant ipſi de vanitate in idipſum. Nam ſapiens gloriator probabit opus ſuum, atque ad lumen veritatis diligenter examinabit: & ſic habebit in ſemetipſo gloriam, & non in ore alterius. Stultus ſum, ſi ciſtellæ labiorum tuorum gloriam meam credidero, & cœpero mendicare eam abs te, cum habere voluero. Nonne nempe in tuo arbitrio eſt probare me vel improbare, prout volueris? Sed retineo, penes me, ipſe fidelius ſervo mihi. Imo nec mihi eam credo, ipſi potius repono ſervandam, *Qui potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem*, cautus in cuſtodiendo, fidelis in reſtituendo. Secura tunc erit laus unicuique a Deo, his duntaxat qui humanas laudes contempſerint. Nam gloria in confuſione eorum qui terrena ſapiunt, dicente etiam Davide: *Qui hominibus placent, confuſi ſunt, quoniam Deus ſprevit eos*. Fratres, ſi hæc

Joann. 5.
S. Bernard. Serm. 13. in Cantica.
2. Tim. 1.
Pſal. 52.

hæc scitis, nemo vestrum velit laudari in vita ista, quia *Quicquid hic favoris captas, quod ad Deum non retuleris; ipsi furaris.*

CAPUT XI.

Sensus Litteralis.

1. *UTinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supportate me.* Apostolus metuens Corinthiis propter Pseudo-apostolos ipsi detrahentes, necessitate compulsus in suas laudes excurrit, primumque exponit se nihil subsidii a Corinthiis accepisse, neque illis fuisse oneri; deinde labores suos, pericula, carceres, plagas, aliasque ærumnas commemorat, quas terra marique pro Christi Evangelio passus erat, cum interim Pseudo-apostoli mollem vitam Corinthi inter opulentos cives agerent. Capite vero sequenti favores Dei sibi concessos, revelationes, & raptus enarrat. Quia vero se ipsum laudare sine necessitate & gravi causa hominis est insipientis & vani: atque etiam cum causa subest, imprudentiæ speciem habet apud eos qui causam ignorant, vel rationes ad id moventes non satis considerant: ideo Apostolus Corinthios rogat ut paulisper insipientiam ipsius apparentem, commemoratione rerum ad commendationem propriam pertinentium, sustineant. Vosque rogo, inquit, ut me sustineatis. Potest indicative verti secundum vim Græci Textus: *Sed & sustinetis me.* Id est, de benevolentia in me vestra confido, fore ut me sustineatis laudes meas ex necessitate commendantem, ne Ministerium meum contemnatur, & Apostolica auctoritas mihi a Deo commissa propter vestram, aliarumque Gentium salutem, vilis habeatur.

Cautio Apostoli laudes suas ex necessitate commemorantis.

2. *Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Diligo enim vos amore vehementi, qualis est maritorum zelotyporum erga uxores suas; solicite vos custodio, non pro gloria mea, aut commodis meis, sed propter Deum, & Dominum nostrum Jesum Christum. Vos enim tanquam spiritualium nuptiarum pronubus desponsavi, aptavi, ornavi, ut exhibeam, & tradam vos, sive Ecclesiam cujus membra per fidem & baptismum estis, uni sponso Christo, velut virginem castam, integros fide, spe, & charitate. Alludit ad legalem typum Pontificis Maximi Judæorum, qui virginem ducere debuit. *Lev.* 21. 14. Unam sponsam hic vocat Apostolus Ecclesiam particularem Corinthiorum: talis autem maxime est Ecclesia universalis, ad quam proprie pertinent promissa dotalia. „ Totam Ecclesiam virginem appellavit (inquit Theo„ doretus) neque enim omnes qui credunt virginitatem profitentur, sed „ oportet omnes ornari sincera fide.

3. *Timeo autem ne sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant a simplicitate quæ est in Christo.* Timeo ne sicut diabolus serpente tanquam organo usus Hevam seduxit versutia sua & fallaci sermone; ita mentes vestræ corrumpantur blandis & astutis Pseudo-apostolorum, qui etiam diaboli sunt organa, sermonibus, & paulatim deflectatis & degeneretis a simplicitate & puritate fidei Christianæ.

Hanc vocem, *& excidant*, addidit Latinus Interpres majoris perspicuitatis gratia.

4. *Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis, aut aliud Evangelium,* quod

quod non recepiſtis , recte pateremini . Si is qui ſponte , ſine miſſione ſe in prædicandi Evangelii miniſterium ingerens , ad vos venit tamquam novus ſalutis Magiſter , Chriſtum meliorem vobis prædicaret quam nos prædicavimus; aut præſtantiora Spiritus ſancti dona vobis conferret, quam noſtro miniſterio & manuum noſtrarum impoſitione acceperitis , aut excellentius Evangelium, diviniora Myſteria, & excellentiora promiſſa proponens , vobis annuntiaret, recte illum toleraretis . Verum cum nec ipſi dicant ſe alium Chriſtum, alium Spiritum, aliud Evangelium prædicare; nec vos alium Chriſtum, alium Spiritum, aliud Evangelium agnoſcatis; quam prætendere poteſtis excuſationem ? Hic igitur deductione ad abſurdum & ad impoſſibile, quod neque Corinthii, neque ipſi Pſeudo-apoſtoli conceſſerint , utitur S. Paulus. Si eadem ſunt (inquit) fidei capita , & nihil amplius dicunt quod ad dogma attinet : ob quam cauſam illi præ nobis in honore habentur ? Quantumcumque enim garrierint; nihil ſupra nos habent niſi faſtum verborum , & ſæcularis doctrinæ oſtentationem . Quod autem ait , *Recte ſuſtineretis* , non eſt laudantis talem ſententiam , ſed magis arguentis . Nam paulo ante hos ſuſtinere , eiſque adhærere , corruptionem appellavit . „ Quid eſt ergo quod arguit ? Inexcuſabiles, „ inquit, eſtis, ſi fallimini, cum utrique noſtrum & nos & Pſeudo-apo- „ ſtoli eadem dicere videamur: & tamen a nobis diſcedentes, illis adhæ- „ retis. Non enim occaſionem habebitis fraudis novitatem , & rem inſo- „ litam eſſe ad perfectionem dogmatum . Solet enim novitas titillare ac „ ſimpliciores attrahere: vobis autem ne hæc quidem occaſio relicta eſt. Hinc patet , hunc locum Apoſtoli minime contrarium eſſe alteri , *Galat.* 1. 8. ubi anathema dicit aliud evangelizantibus . Quod enim ibi damnat , hic tamquam rem abſurdiſſimam affert . Ibi de Evangelio contrario, hic de Evangelio excellentiore loquitur.

Photius Oecumenius.

5. 6. *Exiſtimo enim me nihil minus feciſſe a magnis Apoſtolis* . Græcus Textus ſic ad verbum reddi poteſt : *Exiſtimo me in nullo eſſe inferiorem magnis Apoſtolis*, ſeu his qui inter Apoſtolos ſunt eximii, Petro ſcilicet, Jacobo & Joanne : non eſt ergo cur cedam Pſeudo-apoſtolis . *Nam etſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia : in omnibus autem manifeſti ſumus vobis*. Ceterum etſi eloquentiæ ſæcularis imperitus videar, nec ſtudeam elegantiæ verborum, non ſum tamen imperitus, quod ſcientiam attinet rerum divinarum & ad ſalutem veſtram ſpectantium. Idque noſtis per experientiam. Vel, *In omnibus manifeſti ſumus vobis*: id eſt, Nihil diſſimulanter egimus apud vos; non alii videmur, alii ſumus, ſicut Pſeudo-apoſtoli, qui ſimulatione ſanctitatis vobis imponunt.

Linguæ Græcæ nitor , eloquentia ſecularis, ſermonis perſpicuitas S. Paulo non adfuit : Ideo ſe imperitum ſermone fatetur : Quod ab ipſo dictum eſt de conſcientiæ veritate, non de humilitate , ut S. Hieronymus obſervat in Epiſt. Ad Algaſiam , Quæſt. 10. Ceterum eloquentiam ſacram S. Pauli in Epiſtolis ejus admiratur & commendat S. Auguſtinus l. 4. *De Doctrina Chriſtiana* . Capp. 6. & 7.

7. *Aut numquid peccatum feci , me ipſum humilians , ut vos exaltemini? Quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis?* An id mihi vitio vertendum eſt, quod me humiliaverim apud vos , ita vivens quaſi nullius eſſem auctoritatis, quaſi ſervum me gerens , vile ſcenofactoriæ artis opificium exercens, ut vos per fidem & dona Spiritus ſancti , quæ vobis prædicatio mea procuravit , apud Deum exaltemini ? An mihi quaſi crimen objicitur , quod gratuito, ſine veſtro ſumptu vobis Evangelium Chriſti prædicaverim , labore meo victum quærens ? *Alias Eccleſias exſpoliavi, * accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum* . Ab aliis Eccleſiis, quamvis eſſent vobis pauperiores, ſcilicet ab Eccleſiis Macedoniæ, plus accepi quam par eſſet, ad ſuſtentationem meam, ne veſtro ſumptu viverem dum Evangelium vobis miniſtrabam.

*In verbo *exſpoliavi*, nulla eſt injuriæ ſignificatio, ſed tam illud quam vox *ſtipendium*, metaphyricam ſignificationem habent a militia ſumptam.

9. *Et cum eſſem apud vos , & egerem , nulli onerosus fui : nam quod mihi*

mihi deerat, suppleverunt fratres qui venerant a Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo. Cum apud vos ministerium Apostolicum exercerem, & mihi necessaria deessent, a nullo vestrum aliquid exegi aut postulavi, sed quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui Corinthum venerant e Macedonia, scilicet Philippenses. * Qua autem hucusque sum usus cautione, ne alicui vestrum oneri essem, eadem utar in posterum, vobis gratuito ministerium salutis, exhibens, nec accipiens a vobis debitum sustentationis stipendium. * *Philipp.* 4.

10. *Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ.* Verum loquor (testis Christus est) hanc gloriam mihi excidere non patiar, sed volo eam habere perpetuam apud vos & per totam Achaiam, cujus Metropolis est Corinthus, quod vobis oneri non fuerim, nec justum etiam stipendium ad sustentationem meam a vobis exegerim.

11. 12. *Quare? Quia non diligo vos? Deus scit.* Quæ causa est cur a vobis nihil recipere velim? an quia vos non amo? Qui enim aliquem non amant, ejus dona recipere dedignantur. Deus, qui corda novit, scit vos a me tenere diligi. *Quod autem facio, & faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ne in quo gloriantur inveniantur sicut & nos.* Quod hactenus facio, gratis prædicando Evangelium Corinthi & per totam Achaiam, idem facturus sum deinceps, ut præcidam occasionem iis qui illam quærunt gloriandi se in omnibus similes esse nobis, eloquentia vero & sermonis elegantia superiores. Optabant nimirum Pseudo-apostoli ut Paulus Evangelium prædicando sumptus acciperet, ne hac parte illis superior videretur. Nam Pseudo-apostolos non sibi temperasse a sumptibus accipiendis, ut censent Interpretes Græci; * compertum est ex 1. Corinth. 9. 12. *Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos usi sumus hac potestate? Sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.* Et ex ipso, quod exponimus, capite, Vers. 20. *Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit.* Censent tamen Græci Commentatores mox laudati, Pseudo-apostolos palam recusasse munera, clam accepisse, & hanc simulationem illis occasionem fuisse gloriandi, quod Evangelium gratis prædicarent, sicut Paulus. * *S. Chrysost. Hom.* 24. *Theodoret. Theophylact.*

13. 14. 15. *Nam ejusmodi Pseudo-apostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.* Nam ejusmodi homines personam induunt & nomen assumunt Apostolorum Christi, cum ab eo vocati & missi non sint, & nihil Apostolicarum virtutum habeant: immo Evangelium dolose & mala fide prædicent, privatum, non Domini agentes negotium, & vineam, in qua operari videntur, prava doctrina Evangelii prædicationi admixta, & malis moribus dissipantes. *Et non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.* Nihil vero hac in re novi, siquidem diabolus eorum magister personam sancti Angeli sæpe induit, sive invisibiliter, suggerendo quædam in se vel in speciem bona, ex quibus homines in gravia peccata & in perditionem præcipites agit, sive visibiliter se tamquam Angelum Dei videndum exhibens, ut ipsis illudat, eosque decipiat. Angeli lucis vocantur sancti Angeli, tum quia cœlesti & æterna luce ac gloria donati sunt, cum dæmones tenebris æternis sint damnati: tum quia Angeli sancti veritatem & justitiam hominibus inspirant ut Dei ministri, sicut Angeli mali errores & peccata suggerunt, ideo dicti Angeli tenebrarum. *Non est ergo magnum, si ministri ejus transfiguren-*

tur velut ministri justitiæ : quorum finis erit secundum opera ipsorum. Non est ergo mirandum si Pseudo-apostoli, ministri satanæ, personam induant ministrorum justitiæ, id est, proborum & sincerorum Evangelii Ministrorum, sive Apostolorum Christi, qui ad veram justitiam per ejus gratiam homines perducunt. Horum porro satanæ ministrorum merces digna erit operibus ipsorum, mors æterna.

16. 17. *Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier)* Iterum eadem vobis dico, ne quis me insipientem existimet quod ea commemorem quæ ad laudes meas pertinent; justa enim caussa subest. Si vero impetrare non possum ut me prudenter agere censeatis, saltem me ut insipientem sustinete, nec moleste ferte quod laudes meas recenseam. *Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ*. Quæ loquor ad mei commendationem, Dei legi & Christi doctrinæ repugnare videntur, si res absolute, vel secundum externam speciem consideretur, non spectatis causis & circumstantiis. Seipsum namque laudare vulgo arrogantis & superbi hominis est, & insipientiæ speciem habet assumptum a me gloriationis argumentum.

18. *Quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor*. Cum multi, Pseudo-apostoli, & eorum imitatores, de rebus carnalibus & externis, scilicet de generis nobilitate, sapientia, lege, circumcisione glorientur: & ego gloriabor non de illis tantum, sed & de aliis quæ me laudabilem reddunt, ad tuitionem ministerii mei, & auctoritatis a Deo mihi datæ. Ne vero scrupulum aliquis patiatur quod Paulus de iisdem rebus glorietur, de quibus Pseudo-apostoli: quamvis enim eadem sit materia gloriationis, non tamen eadem intentio, & idem finis: quia Pseudo-apostoli commendabant semetipsos propter gloriam propriam & privata commoda: Apostolus autem gloriabatur ut verbum Dei per eum prædicatum majoris esset auctoritatis & ponderis, & fructum faceret Christo.

S. Thomas, Lect. 4.

19. 20. *Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes*. Libenter sustinetis Pseudo-apostolos arroganter & falso gloriantes, & vestro damno, vos qui sapientes estis secundum vestram, aliorumque quamplurium opinionem. Quamobrem & me, spero, tolerabitis sapienter & utiliter gloriantem. *Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit*. * Sustinetis multo duriora insipientia apparente gloriationis meæ. Toleratis (inquam) Pseudo-apostolos, qui vos Mosaicæ Legis servituti subjicere iterum volunt, cum ab ea sitis per Christi fidem & gratiam liberati, vel, imperiosam eorum dominationem æquo animo sustinetis: necnon aviditatem insatiabilem qua substantiam rei vestræ temporalis devorant, ventri suo servientes, & sumptus exigentes ut laute vivant; insuper & munera accipientes, specie pietatis: homines ad quæstum pronos, qui blandis sermonibus vos seducunt, & nummos vestros extorquent. Sustinetis hujusmodi homines se supra vos extollentes, seque importune jactantes: quin etiam vos contumeliis afficientes, & palam vobis improperantes ignobilitatem & pristinam idololatriam.

Innocens ironia.

* *In faciem cædere*, hyperbolice sumitur pro gravi & evidenti injuria, & species pro genere ponitur. Nam *faciem verberare*, inter maxima ludibria & gravissimas contumelias est, 3. *Reg.* 22. 24. *Matth.* 5. 39. *Luc.* 22. 64.

21. *Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego*. In faciem vos cædi a Pseudo-apostolis dixi, id est, contumeliose tractari, dum vobis ignobilitatem generis coram exprobrant, quod ex genere Abrahæ non sitis, ut illi, nec circumcisionem acceperitis. Vel, Ad dedecus meum hæc commemoro,

Vulgatus Interpres addidit, *In hac parte*, explicationis gratia;

ro, si quidem me ut hominem imbecillem, nullius auctoritatis, & contemptu dignum apud vos traducunt, quod eodem modo vobiscum non egerim. Verumtamen in quacumque re quispiam illorum audet gloriari, audeo & ego, utpote ipsis nulla re inferior. Quamquam id imprudentiæ speciem habet, quia gloriari imprudentium & insipientium est.

quibus verbis nulla respondent æquivalentia in Græco Textu, & Syriaca Versione.

22. *Hebræi sunt, * & ego: Israelitæ sunt, & ego: semen Abrahæ sunt, & ego.* Hebræi sunt origine & lingua: & ego, ex Patre Hebræo & Pharisæo natus, Israelitæ sunt, ex posteris Jacob, ex populo Dei electo & benedicto, non ex Idumæis: & ego. Ab Abrahamo ducunt originem per Isaacum, non a Loth Abrahami nepote, ut Ammonitæ & Moabitæ, adeoque Abrahamum patrem suum cum fiducia appellant, ejusque filios appellari honori ducunt: & ego.

*Hæc sententia in quibusdam Codicibus legitur in modum interrogationis

23. *Ministri Christi sunt (ut minus sapiens dico) plus ego.* Esto, Ministri Christi sint, quod sibi nomen arrogant: cum fiducia dico meliori ac potiori jure me Christi Ministrum esse, etsi notam imprudentiæ forte apud vos incurram commendando me ipsum præ illis. Plurimos enim & gravissimos labores sustinui Evangelii causa. *In laboribus plurimis.* Multoties missus sum in carcerem propter nomen Christi, atrociter verberatus, mortis periculis præsentissimis frequenter expositus: *In carceribus abundantius, in mortibus frequenter.*

S. Paulus multa fecit & passus est, quę in Actis Apostolorum non referuntur: nam S. Lucas ea pene sola scriptis tradidit, quibus ipse præsens interfuerat.

24. *A Judæis quinquies quadragenas, una minus accepi.* Quinquies a Judæis triginta novem flagellorum ictus accepi. Quadragenarium numerum excedi Lex vetabat, ne fœde jaceret frater ante oculos Judæorum laceratus: illis vero, sive clementiæ & humanitatis caussa, sive caventibus ne lictores in ipso verberandi impetu constitutum a lege plagarum numerum transilirent, unam demere visum est. Quæ consuetudo ad Seniorum traditiones est referenda.

Deuteron. 25. 3

25. *Ter virgis cæsus sum, ** a Gentilibus; *semel lapidatus sum;* Per seditionem multitudinis lapidibus sum appetitus; *ter naufragium feci; nocte & die in profundo maris fui.* Ex naufragio demersus fui in profundum maris, ut olim Jonas, ubi per noctem & diem fui servatus incolumis ope divina, & inde liberatus; Vel, navi dissoluta, totam noctem diemque huc & illuc a fluctibus impulsus transegi.

26. *In itineribus sæpe,* difficillimis, *periculis fluminum,* in quibus navigare necesse fuit, ut pervenirem ad provincias & civitates, quibus Evangelium prædicaturus eram; *periculis latronum,* in quos non semel incidi; *periculis ex genere:* expositus fui periculis gravissimis ex mea gente, scilicet ex Judæis; *periculis ex Gentibus,* plerumque a Judæis concitatis: *periculis in civitate,* veluti Damasci, Hierosolymis, Ephesi, &c. *Periculis in solitudine,* id est, in desertis locis, in quibus ab adversariis struebantur insidiæ; *periculis in mari,* ex piratis, & insidiantibus hostibus, præsertim Judæis, ut Act. 20. 3. *Periculis in falsis fratribus,* a fictis Christianis.

* Evadere poterat hanc pœnam S. Paulus dicendo se civem esse Romanum, ut patet ex *Act.* 23. sed evadere noluit Philippis, *Act.* 16. ut daretur occasio convertendi custodem carceris cum tota familia ad fidem Christi. *Act.* 14. 5.

27. *In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate.* Laborum & molestiarum omne genus pertuli Evangelii causa, frequentes ac longas vigilias, famem ac sitim, jejunia frequentia, sponte suscepta ad impetrandam a Deo gratiam prædicandi cum fructu Evangelium: frigus & nuditatem, id est, inopiam vestium, quæ me a frigore protegerent.

28. *Præter ea quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* Præter mala illa extrinsecus advenientia, quæ passus sum vel patior, animum meum angunt multiplices curæ, mo-

lis negotiorum quotidie mihi inſtantium & incumbentium, concurſus fidelium ad me ex variis civitatibus & provinciis, ob difficultates circa negotium Evangelicum emergentes: ſolicitudo omnium Eccleſiarum, non earum tantum quas fundavi, & quibus Evangelium prædicavi. Si enim pro invicem ſolicita ſunt ejuſdem corporis membra, quomodo ego Gentium Apoſtolus & Doctor pro omnibus Eccleſiis ſolicitus non eſſem? Ceterum ſolicitudo omnium Eccleſiarum, quam ſibi tribuit S. Paulus, non eſt regiminis & juriſdictionis ordinariæ, ſed caritatis, & juriſdictionis extraordinariæ Apoſtolatui adnexæ. Soli enim S. Petro univerſalis Eccleſiæ regimen a Chriſto demandatum eſt, nec æqualis S. Pauli cum S. Petro poteſtas, aut duo capita, vel unum uterque caput, citra errorem jure merito damnatum dici poteſt.

29. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror?* Quis fidelium infirmus eſt, & pronus ad peccandum, quin ego ſim infirmus commiſerationis affectu, metuens & ſolicite cavens ne de facto cadat? Quis objecto ſibi in via pietatis offendiculo in ruinam impellitur, & ego non uror, partim dolore, partim zelo curandi & avertendi mali? *Uror*, dixit, quo verbo animi cruciatus ſignificatur; non ait, *ſcandalizor*, quia hoc verbum in bonam partem non ſumitur. Scandalizatur enim, non qui cadentibus condolet, ſed qui ſimiliter cadit.

30. *Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ ſunt gloriabor*. Quandoquidem gloriari compellor, de infirmitatibus meis gloriabor. Infirmitates vocat, non vitia ſeu defectus, ſed afflictiones ſeu calamitates pro Chriſto ſuſceptas & toleratas. De his autem magis gloriatur quam de miraculis, quia his maxime declaratur virtus Chriſti. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti* (ait cap. ſequenti.)

31. *Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſæcula, ſcit quod non mentior*. Ad confirmationem & eorum quæ dixit, & eorum quæ capite ſequenti commemoraturus eſt, Deum teſtem appellat. Hæc enim quæ pene incredibilia videri poterant, juramento confirmare neceſſarium Apoſtolo viſum eſt. Porro hæc duo vocabula, *Deus & Pater*, diverſo reſpectu uſurpari Theodoretus obſervat. *Noſter enim Deus eſt, ſed Pater Chriſti*, ſecundum divinitatem; ceterum & Deus ejus ſecundum humanitatem: Joan. 20. 17. *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum: Deum meum, & Deum veſtrum*.

32. 33. *Damaſci Præpoſitus gentis Aretæ Regis * cuſtodiebat civitatem Damaſcenorum, ut me comprehenderet: & per feneſtram in ſporta dimiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus ejus*. In civitate Damaſci is qui gentis erat Præfectus nomine Aretæ Regis, excubiis poſitis cuſtodiebat urbem ut me comprehenderet, Judæis inimicis meis tradendum: & per feneſtram muro civitatis contiguam noctu demiſſus ſum a Chriſtianis, & evaſi manus ejus. De fuga porro ſua hic non gloriatur Apoſtolus, ſed de periculo, quod tantum erat, ut periiſſet, niſi fuga elapſus eſſet. Recte autem fugit Paulus, tum quia unum Paulum, non reliquos fideles premebat hæc perſecutio: tum quia eo migrante, manebant Damaſci Ananias, & alii Miniſtri, qui fidelibus neceſſaria ſalutis ſubſidia ſubminiſtrarent: tum quia neceſſe erat ut ſe in futurum tempus Eccleſiæ utilitati ſervaret. Paruit igitur Domini mandato, Matth. 10. 23. *Cum vos perſequentur in civitate iſta, fugite in aliam*. Videſis Epiſtolam 228. alias 180. S. Auguſtini ad Honoratum.

* Aretas ſocer Herodis Antipæ, Rex Arabiæ Petrææ, & Damaſcenæ civitatis, quæ Arabiæ vicina eſt Dominus, cujus meminit Joſephus lib. 18. Antiquit. cap. 7. & alibi. Damaſcum verò ad Arabiam olim pertinuiſſe, antequam tranſcripta eſſet in Syrophœnicem teſtantur S. Juſtinus Martyr Dial. cum Tryphone, & Tertullianus, lib. 3. Adverſus Marcionem.

CAPUT XI.

Sensus Moralis.

1. UTinam *sustineretis modicum quid insipientiæ meæ: sed & supportate me.* Vera Christiani hominis sapientia, humilitas est, quam ut doceret Christus æterna Sapientia, & verbo, & exemplo, e cœlis descendit, & semetipsum humiliavit homo factus. Sibi ipsi igitur de se ipso placere, seque ipsum laudare, insipientia quædam est. Veruntamen si ad Dei gloriam & salutem proximi seipsum commendare opus sit, id sapiens Christi Minister faciet, non quæsita occasione, sed quasi compulsus; sine exaggeratione, cum simplicitate, cum sancto pudore, laudum suarum commemorationem quasi insipientiam spectans, & ea libentius recensens quæ illum coram hominibus humiliare possunt, quam quæ extollere & celebrem reddere atque gloriosum. Ceterum extra casum necessitatis, observabit Sapientis monitum, immo Dei præceptum: *Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.* „ Non te laudes & quando bonus es: laudando te bonum, fis malus. Bonum te fecerat humilitas, „ malum te facit superbia. Intellige quicquid in te mali est de peccatis, „ tuum esse, quidquid boni in justificationibus, Dei esse. Sic audies vocem laudis, & enarrabis mirabilia Dei. Deum in te lauda, non te; „ non quia tu es talis, sed quia ille fecit te; non quia tu aliquid potes, „ sed quia potest ille in te & per te.

Humilitas a Christi Ministro servanda.

Proverb. 27. 2.

S. Aug. in Ps. 25. num. 11.

Idem in Psal. 144. num. 7.

2. 3. *Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant a simplicitate, quæ est in Christo.* Pastores & Prædicatores verbi Dei, omnesque Christi fideles Ministri amore æmulationis diligere debent animas quas regunt, secundum Deum, & propter Deum, non propter se. Non enim sponsi sunt, sed pronubi, & paranymphi. Curas omnes adhibere debent, ut eas aptent, præparent, omniumque virtutum monilibus adornent, ut eas uni viro Christo Jesu exhibeant ceu virginem castam & incorruptam. Omnia Ecclesiæ membra sunt una virgo, non corpore, quia virginitas corporis paucorum est; sed mente. *Quæ est virginitas mentis? Integra fides, solida spes, sincera caritas.* Cum fidei integritas doctrinis peregrinis & erroneis adulteratur, cum sinceritas caritatis peccato mortali corrumpitur, mentis virginitas amittitur. Fidei & Moralis Christianæ corruptores, sunt antiqui serpentis ministri. Eorum astutiæ simplicitas verbi divini opponenda est, quod Scripturis sacris & Apostolica Traditione continetur.

Zelus salutis animarum.

S. Aug. Tract. 13. in Joan. n. 11.

4. *Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus, aut alium Spiritum accipitis, quem non accepistis, aut aliud Evangelium quod non recepistis, recte pateremini.* Unitas Ecclesiæ, & Ministerii Ecclesiastici, excellentiæ illius nota est. Unus Ecclesiæ sponsus Jesus Christus: Unum pignus amoris Spiritus sanctus: una divini hujus matrimonii tabula, Evangelium. Deploranda sane Hæreticorum illusio, qui cum ad Apostolicam Ecclesiam se pertinere, eumdem se Christum credere, eumdem Spiritum sanctum se accipere, idem Evangelium se prædicare glorientur, novum tamen Ministerium sine missione, sine auctoritate, sine

Unitas Ecclesiæ & Ministerii Ecclesiastici, excellentiæ illius nota est.

Tertullian. lib. De Præscriptionibus c. 31.

miraculis introducunt. „ Edant origines Ecclesiarum suarum: evolvant „ ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurren„ tem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis vi„ ris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem & an„ tecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: „ sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum a Joanne collocatum refert: sic„ ut Romanorum, Clementem a Petro ordinatum. Perinde utique & „ cetera exhibent quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos Apostoli„ ci seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid Hæretici. Quid „ enim illis post blasphemiam illicitum est? Sed etsi confinxerint, nihil „ promovebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolica comparata, „ ex diversitate & contrarietate sua pronuntiabit, neque Apostoli alicu„ jus auctoris esse, neque Apostolici: quia sicut Apostoli non diversa in„ ter se docuissent, ita & Apostolici non contraria Apostolis edidissent.

Apostolus seipsum commendans meritum humilitatis non amittit.

S. Gregor. M. lib. 36. Moral. in Job, cap. 3.

5. *Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis.* Meritum humilitatis non amittit, qui ad defensionem veritatis, & Ministerii sibi a Deo crediti, & ad impediendam fidelium seductionem, dotes a Deo sibi collatas, laboresque suos commemorat & commendat: immo potius acquirit meritum charitatis. *Qui necessitate cogente, vera de se bona loquitur, tanto magis humilitati jungitur, quanto & veritati sociatur. An Paulus humilis non fuit, quando æmulatione veritatis contra falsos Apostolos tot de se discipulis fortia gesta narravit? qui veritati inimicus existeret, si abscondendo virtutes proprias, prædicatores errorum prævalere permisisset.*

7. 8. 9. *Numquid peccatum feci me ipsum humilians, ut vos exaltemini? Quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis. Alias Ecclesias expoliavi accipiens stipendium ad ministerium vestrum. Et cum essem apud vos & egerem, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat suppleverunt fratres qui venerunt a Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi & servabo.* Felix Pastor, cui nihil exprobrari potest a calumniatoribus, nisi quod se ipsum nimis humiliet ac deprimat ad ovium salutem procurandam! *Quis est hic? & laudabimus eum.* In paupertate & humilitate vivere, nec exigere justum sustentationis stipendium a populo, ut fructuosior sit prædicatio Evangelii, Apostolica virtus est. Dignus quidem est operarius cibo suo; sed cavere debent Ecclesiæ Ministri & divini verbi Prædicatores, ne cupiditas illis dominetur, cujus regnum in aliis destruere debent. Miseri coram Deo, si Ministerium sacrum artem faciant lucrandi panem, si prædicatione & Sacramentorum administratione abutantur ad quæstum, si pinguiora & majoris reditus ambiant Beneficia, vel iis in locis prædicare Dei verbum quærant, in quibus majoris quæstus spes affulget, seu stipendium abundantius & eleemosynæ uberiores Concionatoribus conferuntur. Væ illis qui quærunt quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. Omni vero laude digni Concionatores, qui gratis Evangelium Dei prædicant, & Pastores qui de patrimonio suo viventes, Ecclesiasticos reditus pauperibus erogant; tantum abest ut Ecclesiæ oneri sint. Hi Juliani Pomerii doctrinam sequuntur, „ Sicut (*inquit*) nihil habentes pro„ prium non peccata, sed alimenta quibus indigere videntur, accipiunt: „ ita possessores non alimenta quibus abundant, sed aliena peccata susci„ piant. Ipsi quoque pauperes, si se possunt suis artificiis aut laboribus „ expedire, non præsumant quod debet debilis aut infirmus, accipere: ne „ forte Ecclesia, quæ potest omni solatio destitutis necessaria ministrare, „ si omnes etiam nihil indigentes accipiant, gravata, illis, quibus debet

Venenum cupiditatis Pastoribus & Concionatoribus cavendum.

Julianus Pomerius lib. 2. De Vita Contemplat. c. 10.

sub-

„ subvenire non valeat. Qui autem Ecclesiæ serviunt, & labori suo velut debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non habent aut „ accipiunt libenter, aut libenter exigunt, nimis carnaliter sapiunt, si putant quod Ecclesiæ fideliter servientes stipendia terrena, ac non potius „ præmia æterna percipiant. Secularis quippe militia, quia cœlestia non „ habet, terrena strenue militantibus præstat. Unde satis indignum est, „ si fidelis & operosa devotio Clericorum, propter stipendium temporale „ præmia sempiterna contemnat. Quod si Minister Ecclesiæ non habet „ unde vivat, non ei præmium reddat hic, sed necessaria præstet Ecclesia, ut in futuro præmium sui laboris recipiat, quod in hac vita jam „ spe Dominicæ promissionis certus exspectat." Hæc tamen urgeri quasi præceptum non debent, sed quasi consilium proponi, quatenus eos qui patrimonium possident, ex quo vivere possunt, Ecclesiasticos reditus ad victum & vestitum percipere non debere, sed pauperibus omnino erogare asserere videntur. Verum serio cogitent Ecclesiastici Viri, qui pinguia Beneficia possident, & Ecclesiæ non serviunt, quo jure ex Ecclesiasticis reditibus vivere possint. Hi certe dicere non possunt cum Apostolo Paulo, se onerosos Ecclesiæ non esse, quam gravant accepto stipendio; nec juvant Ministerio.

Nec minus reprehensione digni sunt, & Dei judicio obnoxii populi, qui Pastoribus suis, & Ministris pro eorum salute in Ecclesia laborantibus, temporalia subsidia deesse vident, nec illorum levant inopiam, justitiæ & caritatis officium pariter negligentes, præ cupiditate & avaritia, quæ radix est malorum omnium. Hoc divitum Corinthiorum vitium. Illis vero magna a Deo merces in cœlo parata est, qui supplent ex abundantia sua, quod Pastoribus & Ministris Ecclesiæ deest, Macedonum pietatem & charitatem imitati: & qui sanctis ac ferventibus Missionariis subministrant stipendium, ut gratis Evangelium in remotis etiam regionibus annuntient. Ecclesiæ Ministris temporalia subsidia debentur.

13. 14. *Nam ejusmodi Pseudo-apostoli sunt operarii subdoli: transfigurantes se in Apostolos Christi.* Ab Ecclesiæ nascentis exordio Pseudo-apostoli & falsi Doctores extiterunt, qui Apostolorum Christi personam induentes, & assumpta pietatis larva, Christianam plebem seduxerunt. Hæretici, Pastores & Ministri hypocritæ, mercenarii, cupidi, elati, sive superbi, ambitiosi, voluptatum amatores, Evangelii prædicandi specie negotiationem exercentes, & turpe lucrum quærentes; suam gloriam, magis quam Dei; utilitates suas, magis quam Ecclesiæ. Hi sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. „ Et non mirum; ipse enim „ satanas transfigurat se in Angelum lucis. *Unde S. Gregorius explicans illud Job*; Quis revelabit faciem indumenti ejus? *ait*; Leviathan iste aliter religiosas hominum mentes, aliter vero huic mundo deditas tentat: „ nam pravis mala quæ desiderant aperte objicit: bonis autem latenter „ insidians, sub specie sanctitatis illudit. Illis velut familiaribus suis iniquum se manifestius insinuat: illis vero velut extraneis cujusdam quasi „ honestatis prætextu se palliat, ut mala, quæ eis publice non valet, tecta bonæ actionis velamine subintromittat. Unde & membra ejus sæpe, cum aperta nequitia nocere non possunt, bonæ actionis habitum sumunt: & prava quidem opere exhibent, sed sancta specie mentiuntur. „ Iniqui enim si aperte mali essent, a bonis recipi omnino non possent; „ sed sumunt aliquid de visione bonorum, ut dum boni viri in eis recipiunt speciem quam amant, permixtum sumant etiam virus quod vitant. Unde quosdam Paulus Apostolus intuens sub prædicationis velamine ventris studio servientes, ait: *Ipse enim satanas transfigurat se in*

Variæ Diaboli artes, ut homines seducat, proposita interdum specie boni.

Job 41. 4. S. Gregor. M. lib. 33. Moral. cap. 22.

Angelum lucis . *Non est ergo magnum si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ*. „ Hanc transfigurationem Josue timuit, quando videns
Josue 5. 13. „ Angelum, cujus esset partis inquisivit, dicens, *Noster es, an adversariorum?* ut videlicet, si adversæ virtutis esset, eo ipso quo se suspectum „ cognosceret, ab illusione resiliret. Quia ergo Leviathan iste in eo quod „ iniquitatis opus molitur, sæpe specie sanctitatis induitur; & quia nisi „ per divinam gratiam simulationis ejus detegi indumenta non possunt, „ bene dicitur, *Quis revelabit faciem indumenti ejus*? Subaudi, nisi ego, „ qui servorum meorum mentibus gratiam subtilissimæ discretionis inspi„ro; ut revelata malitia faciem ejus nudam videant, quam coopertam „ ille sub habitu sanctitatis occultat. Et quia aliquando fidelium mentes „ corrumpere ostensione sua, aliquando suggestione conatur (agit enim „ modo opere, modo persuasione) recte subjungitur, *Et in medium oris* „ *ejus intrabit*? Subaudi, Nisi ego, qui per discretas electorum mentes „ suggestionum ejus verba discutio, & non ita hæc esse, ut sonuerunt, „ manifesto. Bonum namque videntur promittere, sed ad perditum finem „ trahunt. In medium igitur oris ejus intrare, est caliditatis ejus verba „ penetrare, ut nequaquam pensetur quid resonant, sed quo intendant. Adversus Pseudo-apostolos vigilent Episcopi Apostolorum Christi successores, S. Pauli zelum imitentur, illos detegant, arceant ab ovili, ne gregem Christi corrumpant, ne ovium illudant simplicitati. Auxilium vero gratiæ Christi assiduis & ferventibus orationibus invocent fideles omnes, ne a subdolis illis operariis & satanæ Ministris seducantur.

Richardus Victorinus in Cant. cap. 17. 14. *Et non mirum: ipse enim Satanas se transfigurat in Angelum lucis*. „ Dæmones (inquit Richardus a sancto Victore) interdum mala sub spe„cie boni occultant, & ad quædam bona incitant, ut ad malum perdu„cant. Falsa etiam devotione decipiunt, quia per quasdam orationes & me„ditationes, dulcem affectum & lacrymas in anima producunt, ut vel „ mentem in errorem vel elationem, vel corpus perducant ad debilita„tem. Male quosdam de salute aliorum solicitant, quos excitant & ac„cendunt ad conversionem, vel ædificationem aliorum longe positorum, „ quatenus a quiete mentis & utilitate propria eos dejiciant. Cum ita„que aliquid nobis suggeritur agendum, perpendere debemus, utrum ali„qua sui parte indiscretio se misceat, vel dolus inimici se ingerat: si „ cum debito timore & cautela fiat, si humana laus vel ostentatio sub„repat, si vanitas vel levitas aliqua impellat.

Sæpe spiritus malignus cognitis animæ bonis, sanctisque desideriis, eis assentiri, piasque cogitationes fovere videtur; sed mox hominem occulte aggreditur, suisque fallaciis miserrime decipit; nam sensim venenum infundit, & quem falso lumine imbuerat, tandem in tenebras horribiles conjicit. Vigilare igitur oportet, & ex fine ad quem tendit, pravam
S. Aug. Enchiridii c. 60. ejus suggestionem deprehendere. „ Nam quando sensus corporis fallit, „ mentem vero non movet a vera rectaque sententia, qua quisque vi„tam fidelem gerit, nullum est in religione periculum: vel cum se bo„num fingens ea facit sive dicit, quæ bonis Angelis congruunt, etiamsi „ credatur bonus, non est error Christianæ fidei periculosus aut morbidus. „ Cum vero per hæc aliena ad sua incipit ducere, tunc eum dignoscere, „ nec ire post eum, magna & necessaria vigilantia est. Sed quotusquis„que hominum idoneus est omnes mortiferos ejus dolos evadere, nisi „ regat atque tueatur Deus? Et ipsa hujus rei difficultas ad hoc est uti„lis, ne sit spes sibi quisque, aut homo alter alteri, sed Deus suis om„nibus.

„ nibus. Id enim nobis potius expedire, prorsus piorum ambigit nemo.

17. 18. *Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. Quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.* Ægre se ipsum laudat Apostolus, idque insipientiam vocat, & *secundum Deum* non esse dicit; tanta est illius humilitas ut vix seipsum tolerare possit, ob caussam necessariam, & quæ ad Dei gloriam & salutem proximorum pertinet, se commendantem; cum Pseudo-apostoli sustinere non possint eos qui illos non laudant, & illorum vanitati non blandiuntur. Comparat autem Apostolus genus suum ac originem, & ab aliis externis rebus manantem gloriam, cum iis de quibus gloriabantur Pseudo-apostoli, ut eorum insipientiam ostendat, & fastum sugillet, qui de his se jactabant. *Quemadmodum*, inquit S. Chrysostomus, *si quis claro genere natus, ac Philosophicum vitæ genus amplexus, alios ob nobilitatem magnifice de se sentientes videat, atque eorum fastum deprimere cupiens, generis sui splendorem commemorare cogatur, non ut se insolenter efferat, sed ut eos humiles reddat. Idem Paulus facit.* Caussa itaque spectanda est cur aliquis se ipsum commendet. *Nam qui auditorum utilitatem ante oculos sibi proponit, etiamsi se ipsum laudibus efferat, non modo nullam reprehensionem, sed coronam meretur. Imo si eum tacuerit, in reprehensionem necessario incurrit.* Hinc Samuel se ipsum commendat ad utilitatem & eruditionem populi ac Regis quem mox erat creaturus. Hinc David de fortitudine sua gloriatur, qua leonem & ursum olim interfecit, ut se Goliatho giganti, Philistæisque populi Dei hostibus debellandis imparem non esse ostendat. Hinc seipsum commendat Amos coram Amasia Sacerdote, qui ipsum apud Jeroboam Regem Israel calumniis prosciderat, ostenditque se a Domino Prophetam inauguratum, ut ad populum Israel Prophetaret. Nemo igitur sanctos Episcopos, Doctores, & Prædicatores imprudentiæ, temeritatis, aut superbiæ insimulet, cum seipsos commendare ad suæ dignitatis & ministerii tuitionem, ad defensionem veritatis, ad Dei gloriam, & utilitatem spiritualem populi Christiani compelluntur, ut Pseudo-apostolos, falsosque Doctores confundant, & calumniatoribus os occludant.

S. Chrysost. Homil. 24.

1. Reg. 12.

1. Reg. 17.

Amos 7.

19. 20. *Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit.* Sæpe evenit justo Dei judicio, ut qui bonos Pastores contempserunt, nec eorum monita, consilia, adhortationes, qua par erat veneratione & obedientia exceperunt, mercenariis & furibus, sive Pastoribus ambitiosis, avaris, durisque tradantur: quorum directioni seu potius dominationi subditi, rediguntur in miseram servitutem, non hominum tantum, sed suarum & alienarum cupiditatum, & vitiorum. De aliis judicant ut illi quorum se directioni subdiderunt: bonis Ecclesiæ Ministris, & pietatis doctrinæque merito excellentibus detrahere plerumque non verentur, quos vident a Directoribus suis parvifieri. Sibi fas esse non credunt examinare an illi forte non fallantur, quibus cæcam obedientiam exhibent ducibus cæcis. Adeo deploranda est illorum servitus. Sæpe evenit justo Dei judicio, ut qui veritatem ex ore sanctorum Pastorum & Ministrorum obedienter non audiverunt, falsitatem suscipiant ex ore Pseudoprophetarum & operariorum hypocritarum, a quibus seducuntur, & in errores inducuntur, sive in materia fidei, sive in materia morum. *Prophetæ prophetabant mendacium, & Sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia: Quid igitur fiet in novissimo ejus?*

Qui bonos Pastores & Directores contemnunt, illisque non obediunt; sæpe malis traduntur justo Dei judicio.

Jerem. 5. 31

21. 22.

Apostolus seipsum commendat urgente caritate, honorem fugit ex humilitate.

S. *Gregor. M. lib.* 19. *Moral. cap.* 14.

21. 22. *Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: semen Abrahæ sunt, & ego. Ministri Christi sunt (ut minus sapiens dico) plus ego.* Apostolus Paulus honorem fugit ex humilitate, seipsum commendat urgente charitate. Honorem fugiens, servum se discipulorum prædicat. „ Honorem pro utilitate audientium quærens, falsis Apostolis vitæ suæ merita „ superponit. Egit quippe Doctor egregius, ut dum ipse qualis esset agno„ scitur, & vita & lingua male prædicantium ejus comparatione vilesce„ ret, illos videlicet commendaret, si se absconderet; cumque se non o„ stenderet, errori locum dedisset. Hoc igitur modo & humilitatis exhi„ bet gratiam, & utilitatis quærit incrementa, ut & servum se discipulo„ rum prædicet, & adversariis potiorem demonstret. Ostendit discipulis „ quid humilitatis acceperit: ostendit adversariis quid sublimitatis. Inno„ tescit discipulis qualis apud se maneat in cogitatione: innotescit adver„ sariis qualis foris appareat in operatione. " *Sancti ergo viri cum coguntur bona narrare quæ faciunt, non elationi serviunt, sed utilitati,* non suæ, sed Ecclesiæ, & proximorum: & tamen interius contremiscunt, & summopere cavent ne quis vanæ gloriæ motus surrepat. Hinc Apostolus omissis miraculis, a tentationibus & tribulationibus exorditur.

S. Chrysost. *Homil.* 25.

Illas pericula numerari quidem possunt, sed tolerari, nisi Spiritu sancto juvante, non possunt. S. Aug. Serm. 60. alias 9. *De verbis Domini.*

** Cetera pericula quiescere possunt, pericula a falsis fratribus quiescere usque in finem sæculi non noverunt.* S. Augu. Serm. 167. alias 24. *De verbis Apostoli.*

Gratiæ Deo agendæ in afflictionibus, in illisque gaudendum est exemplo S. Pauli.

23. 24. 25. 26. 27. *Ministri Christi sunt: plus ego, in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui. In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis* * *fratribus. In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti in jejuniis multis, in frigore & nuditate.* Flagellari ut servum contumacem & rebellem, lapidari ut blasphemum, mitti in mare ut sceleratum, sors est eo dignior Apostolo in oculis fidei, quo indignior videtur oculis carnis. Instrumentum a Deo electum & assumptum ad maxima opera, tribulationum igne probari, purgari, expoliri convenit. Apostolorum tribulationes tam universales sunt, quam eorum missio & auctoritas. Diabolus mundum universum contra S. Paulum commovit, armavit, quia orbis totius Apostolus erat. Omnibus tribulationibus, omnibus periculis superior fuit, quia Dei virtute & gratia roboratus est. Ejus triumphus veritatem religionis demonstrat; divinæ providentiæ regimen æquissimum ac sapientissimum ostendit; fiduciam Christianorum in periculis, in tribulationibus, in angustiis excitat. Quantiscumque igitur & quibuscumque malis affligamur & premamur, in Deo confidamus. Manus enim Omnipo„ tentis, quæ S. Paulum in laboribus plurimis roboravit, ex carceribus durissimis liberavit, a plagis sanavit, frequentibus mortis periculis eripuit, ex profundo maris extraxit, Judæorum, & Gentium persecutionibus, a falsorum fratrum insidiis servavit; ad famem, sitim, jejunia, frigus, nuditatem, omnisque generis incommoda sustinenda ipsi auxiliata est, nos quoque ab omnibus malis & periculis eripere potest, & in tempore opportuno adjuvabit, si Deum spem nostram, virtutem nostram, refugium nostrum, firmamentum nostrum, liberatorem nostrum, Patrem nostrum invocemus, & ad eum toto corde clamemus. Nobis interim persuasum sit, afflictiones & calamitates, quas propter Deum patimur in hoc mundo, Dei favores esse, & amoris ejus pignora, probationes virtutum, incrementa meritorum; crucem securum iter esse ad beatitudinem & gloriam æternam. In his igitur gaudeamus,

mus, & Deo gratias agamus exemplo S. Pauli. Felices Christi & Ecclesiæ Ministri, si pro Christi gloria, & animarum salute quælibet adversa patiantur, & eo, quo noster Apostolus animo! „ Hæc enim omnia passus est, ut aliorum mala solveret. Naufragium subiit, ut orbis terrarum naufragium sedaret ac comprimeret. Noctem & diem in imis maris gurgitibus egit, ut homines ex erroris profundo extraheret. In labore versatus est, ut laborantes reficeret ac recrearet. Plagas sustinuit, ut iis, quibus diabolus vulnera intulerat, mederetur. In carcere commoratus est, ut eos qui in tenebris ac vinculis sedebant, in lucem educeret. In mortibus frequenter, ut ab æterna morte liberaret. Quinquies quadragenas una minus accepit, ut eos qui hæc perpetrabant, a diaboli verberibus eximeret. Virgis cæsus est, ut sub Christi virgam ac baculum adduceret. Lapidibus impetitus est, ut a lapidum cultu removeret. In solitudine fuit, ut a solitudine, in qua respectu Dei eramus, nos revocaret. In itineribus, ut errantes reprimeret, cœlique viam aperiret. In urbibus periclitatus est, ut supernam Civitatem ostenderet. In fame & siti, ut a graviore fame vindicaret. In nuditate, ut turpiter & indecore se gerentes Christi stola convestiret. *S. Chrysost. Homil. 25.*

28. 29. *Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum.* „ Istud præcipuum omnium caput est, quod animus quoque ipsius distorquebatur, & cogitatio distrahebatur negotiis undequaque pro Ecclesia Dei, & animarum salute incurrentibus. Nam etiamsi nulla exterius mala ipsum oppressissent, satis tamen superque intestinum bellum erat, densique ac aliis alii superjecti fluctus, curarum agmina, cogitationum conflictus. Nam si quispiam unius tantum domus curam gerens, servosque & procuratores atque administratores habens, plerumque præ curarum mole ne spiritum quidem ducere potest; tametsi nemo sit qui negotium ipsi facessat: cogita quidnam hic pertulerit, qui non unius domus, sed urbium & populorum, & totius orbis curam gerebat; & quidem pro tanti momenti rebus; cum tot essent a quibus vexabatur, ipseque solus esset, ac tanta pateretur, eaque solicitudine afficeretur, ut nullus pater pro filio in pari cura versetur." *S. Chrysost. ibid.*

Nec mirum si Apostolus, qui Ecclesiam & omnia ejus membra gerebat in corde, mala omnium ac singulorum pateretur, illisque intus affligeretur, & ureretur. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Non de majoribus quidem hæc dicebat, minores autem contemnebat, sed abjectissimum quemque eorum, qui infirmi erant, inter necessarios reponebat, & sic de uniuscujusque malis discruciabatur & angebatur, *ac si ipse universa orbis esset Ecclesia.* Qui ovium suarum infirmitatibus non compatitur, qui perditionem illarum non timet, mercenarius, non Pastor est. *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Abundet in te caritas, plus dolebis peccantem. *Quanto in te major caritas est, tanto amplius te torquebit quem toleras: non torquebit tamquam irascentem illi, sed tamquam dolentem pro illo.* Vide Paulum Apostolum, vide quis, quid patiebatur: *Præter illa quæ extrinsecus sunt*, inquit, *instantia mea quotidiana solicitudo omnium Ecclesiarum.* „ Vide qualis solicitudo, quam paterna, quam materna. *Quis infirmatur*, inquit, *& ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Quanto major caritas, tanto majores plagæ de peccatis alienis. *S. Pauli caritas pro omnibus Ecclesiis sollicita, omnium infirmitatibus compatiens.* *S. August. Enarrat. in Psalm. 98. n. 12. & 13.*

Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum, &c. „ Ipse in se contemnit vulnera corporis, & in aliis, *S. Gregor. M. lib. 3. Moral. cap. 12.*

„ vul-

„ vulnera medetur cordis. Habent quippe hoc justi proprium, ut in dolo-„ re positi tribulationis suæ, curam non deserant utilitatis alienæ: & cum „ de se adversa patientes dolent, aliis necessaria docentes provident; & „ quasi percussi quidam, magni Medici ægrotant. Ipsi tolerant scissuras „ vulneris, & aliis proferunt medicamenta sanitatis. Valde autem mino-„ ris laboris est aut docere cum nihil toleras; aut tolerare cum nihil do-„ ces. Unde sancti viri ad utraque se solerter extendunt, & cum tribu-„ lationibus fortasse feriuntur, sic exteriora bella suscipiunt, ut solicite „ cogitent, ne proximorum interiora lacerentur. Et sancti viri fortes in „ acie adsistunt, & illinc jaculis adversantia pectora feriunt, hinc scuto „ postpositos debiles tuentur: atque ita utrobique velocitate circumspe-„ ctionis invigilant, quatenus & ante se audaces confodiant, & post se „ trepidos a vulnere defendant.

30. *Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.* Christi membro & Ministro nihil honorificentius & gloriosius, quam capiti & Domino suo per tribulationes & crucem assimilari. Sola gloria crucis Christiano digna est in hoc mundo: siquidem hoc medium elegit Christus ut in gloriam suam intraret, Patremque suum glorificaret. „ Hinc Apostolus no-„ ster ostendit se potuisse quidem gratiæ dona sibi collata commemorare, „ existimasse autem, quæ patientiæ erant, sibi magis convenire.

Theodoret.

32. 33. *Damasci Præpositus gentis Aretæ Regis custodiebat civitatem, ut me comprehenderet: Et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.* Ex fuga S. Pauli discant Pastores & Ministri Ecclesiæ, discant omnes Christiani, qui persecutionem patiuntur, nec postulanda, nec exspectanda esse a Deo miracula, ut e periculis evadant: hæc enim Dei tentatio est: sed mediis humanis utendum, a divina providentia paratis & oblatis; tametsi humiliora videantur, & illorum infirmitatem demonstrent: id enim Christianæ religionis simplicitati, & humilitati, quam profiteri debent, magis convenit. Discant præterea, neminem Christianum, præsertimque Pastores & Ministros Ecclesiæ, exponere se debere periculis sine necessitate, aut in iis manere sine utilitate Ecclesiæ, neminem etiam ex ignavia fugere debere. „ Ex Apostoli Pauli artificiosa „ virtute discamus, adversariorum pugnam & constanter aliquando appe-„ tere, & prudenter aliquando declinare. Necesse quippe est ut per omne „ quod agimus, in mentis trutina positum hinc pondus, illinc fructum „ nostri laboris æstimemus; & cum pondus fructum superat, laborem quis-„ que innoxie declinet, dummodo se in aliis exerceat, in quibus lucro „ fructuum pondus laboris vincat. Cum vero subsequenti quantitati fru-„ ctuum pondus laboris non æquatur aut vincitur, labor non sine gra-„ vi culpa declinatur. Unde Prædicator sanctus, cum Damasci valde „ obstinatas mentes persequentium cerneret, eorum noluit adversitati con-„ fligere: quia & semetipsum, quem profuturum multis noverat, vidit „ posse deficere, & aut nullis se ibi, aut paucis prodesse. Secessum ergo „ a certamine petiit, & pugnaturum felicius ad alia se bella servavit. „ Non enim loco virtus, sed locus virtuti defuit: & idcirco fortissimus „ miles ab obsidionis angustia, certaminis campum quæsivit. Ubi autem „ subjuganda Regi proprio multa adversariorum colla conspexit, subire „ bellum vel cum morte non timuit: sicut ipse cum Hierosolymam per-„ geret, eumque discipuli, passione illius præscita, prohiberent sibimet-„ ipsi attestatur dicens; Ego non solum alligari, sed & mori in Jerusa-„ lem paratus sum pro nomine Domini Jesu. Neque enim facio animam „ meam

Ex S. Pauli fuga quid discere debeamus?

S. Gregor. M. lib. 31. Moral. cap. 14.

Act. 21.

meam pretiosiorem quam me. „ Qui igitur hostiles cuneos, etiam præ-
„ scita passione sua, imperterritus petiit, illic de dispensatione fuisse do-
„ cuit, non de timore, quod fugit. Qua in re pensandum est, quia ille
„ labores quosdam per dispensationis judicium laudabiliter declinat, qui
„ pro Deo majores alios fortiter tolerat. Nam sæpe ab hominibus timor
„ debilis cauta dispensatio vocatur: & quasi prudenter impetum declinas-
„ se se asserunt, cum fugientes turpiter in terga feriuntur. Unde necesse
„ est ut in causa Dei, cum res dispensationis agitur, motus cordis subti-
„ lissima libratione pensetur; ne per infirmitatem timor subrepat, & sese
„ per dispensationis imaginem, rationem confingat; ne culpa se pru-
„ dentiam nominet, jamque nec ad pœnitentiam animus redeat, quando
„ hoc quod inique perpetrat, virtutem vocat. Restat igitur ut in dubiis
„ quisque deprehensus, cum quælibet sibi adversitas imminet, prius intra
„ semetipsum contra formidinem & præcipitationem pugnet: quatenus nec
„ formidolose se subtrahat, nec præcipitanter opponat. Valde enim præ-
„ ceps est, qui semper adversis se obiicit; & valde pavidus, qui semper
„ abscondit. Sed hæc melius in bellis spiritualibus discimus, si formam
„ exercitii a corporalibus bellis trahamus. Non enim ille Dux sapiens est,
„ qui semper contra hostiles cuneos exercitum præceps admovet: neque
„ ille Dux fortis, qui semper hunc ab hostis facie cavendo subducit. Sci-
„ re namque Dux debet modo ab hostili impetu exercitum caute subtra-
„ here, modo hostem circumfusis cornibus coarctare. Quod nimirum soli-
„ cite perfecti Prædicatores exhibent, cum modo persecutionis rabiem de-
„ clinantes, noverunt sapienter, sed non enerviter cedere: modo autem
„ persecutionis impetum contemnentes, noverunt ei fortiter, sed non præ-
„ cipitanter obviare.

C A P U T XII.

Sensus Litteralis.

1. *SI gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones & revelationes Domini.* Gloriari quidem oportet propter vos, ad tuendam ministerii mei dignitatem, quæ apud vos Pseudo-apostolorum obtrectationibus est imminuta: quamvis id mihi per se non expediat, tum quia speciem habet jactantiæ, tum propter elationis periculum, veniam igitur ad commemorationem visionum & revelationum a Christo Domino mihi factarum. Revelatio visionem includit sive supponit. Cum aliquid videtur, cujus significatio non revelatur, simplex visio est, quales fuere visiones Pharaonis & Nabuchodonosoris. Cum autem rei visæ significatio aperitur, & intelligentia datur, revelatio est.

Si, abest a Græcis Codicibus.

Theophylact. S. Thomas, Lect. 1.

2. *Scio hominem * in Christo ante annos quatuordecim (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum.* Novi hominem quemdam, ante annos quatuordecim, virtute & operatione Christi raptum usque ad tertium cœlum, quod Empyreum dicitur, Christi & beatorum sedem. Utrum vero raptus ille contigerit anima in corpore manente, sic tamen ut mens a corporeis sensibus penitus alienata fuerit: vel anima, extra ordinem & ad tempus, a corpore sepa-

* De se ipso loquitur S. Paulus in tertia persona, modestiæ & humilitatis causa.

ſeparata, id factum ſit, neſcire me profiteor, Deus certo novit. Neſcire ſe profitetur, quod eo tempore a phantaſmatibus & ſenſibus alienatus fuerit, nec ſatis quæ circa ſe gererentur intellexerit, totus iis intentus quæ ſpectanda offerebantur. Signata temporis nota, *ante annos quatuordecim*; ad annum poſt Apoſtoli converſionem octavum referenda eſt, ſcilicet ad annum Æræ noſtræ vulgaris 43 poſtquam excitato Lyſtræ tumultu Paulum lapidatum extra urbem traxerunt quaſi mortuum, qui paulo poſt ſurgens quaſi de ſomno, urbem eſt ingreſſus. Non igitur de ea viſione quæ in ſua converſione accidit (*Act.* 9.) hic loquitur Apoſtolus, ſed de alia. Hæc enim Epiſtola anno Æræ noſtræ vulgaris 57. ſcripta eſt, a quo ad annum ejuſdem Æræ 34. retrogradiendo, quo Paulus ad Chriſtum converſus eſt, non quatuordecim anni dumtaxat, ſed viginti tres numerantur. Tempus autem rei geſtæ annotavit Apoſtolus, ut diſcamus quod cum quatuordecim annos conticuiſſet, ne tunc quidem protuliſſet viſionem & revelationem excellentiſſimam, niſi neceſſitate compulſus.

Act. 14. 18. 19.

S. Chryſoſt. Homil. 26. *Theophylact.*

3. 4. *Et ſcio hujuſmodi hominem* (*ſive in corpore, ſive extra corpus, neſcio, Deus ſcit*) *Quoniam raptus eſt in paradiſum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Non diverſæ viſiones hic narrantur a S. Paulo, ſed eadem diverſis verbis commemoratur. Unde nec alia temporis nota his verſibus adſcripta eſt, nec alia & alia ſe vidiſſe vel audiviſſe aſſerit. Raptum autem ſe dicit in paradiſum, non terreſtrem, ſed cœleſtem, de quo Dominus ſancto Latroni ait, *Hodie mecum eris in paradiſo.* Non alius ergo locus paradiſus a tertio cælo, ſed unus & idem cœleſtis beatitudinis locus. Quamquam diverſis illis vocabulis Apoſtolus ſignificaverit ſe raptum fuiſſe non ſolum ſecundum intellectum ad cognitionem ſublimium quorumdam Myſteriorum; ſed etiam ſecundum voluntatem, ad percipiendum ex hujuſmodi cognitione ineffabilem ſuavitatem. Paradiſus enim locum ſignificat amœnitatis & voluptatis. Et audivit a Chriſto verba adeo ſublimia, adeo arcana, ſeu res tales ac tantas, ut eas mortalis homo eloqui non poſſit.

Lucæ 23.

S. Auguſtinus & S. Thomas ex hoc loco probabiliter colligunt S. Paulum in raptu ad eſſentiæ divinæ viſionem evectum fuiſſe, raptim tamen & in tranſitu, non permanenter, quo modo beati Deum vident. Verumtamen expreſſis Scripturæ oraculis repugnare videtur illa interpretatio: *Non videbit me homo, & vivet:* &, *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus qui eſt in ſinu Patris ipſe enarravit.* Neque vero ad ſignificandum intuitivam Dei viſionem uſus fuiſſet Apoſtolus metaphora accepta ab auditu, qui ſenſus eſt inferior, dicendo ſe audiviſſe arcana verba. Multo minus enim eſt audire, quam videre, magiſque ad fidem pertinet auditus, quam ad viſionis evidentiam, quia *fides ex auditu.* Deinde, *audire verba,* non pertinet ad viſionem Dei beatificam, qua quæ videntur, in uno Verbo videntur, quod Deus eſt. Quapropter ceteri pene Patres conſtanter negant quemquam hominum in hac vita mortali Deum vidiſſe, aut videre potuiſſe: & id ſpeciatim de S. Paulo negant SS. Ambroſius & Gregorius Magnus. Nec ipſe Paulus ſe ab hac ſententia & generali lege excipit: *Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt.* Ad myſteriorum igitur ineffabilium cognitionem altiſſimam hæc Apoſtoli verba referenda ſunt: *& audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.*

S. Auguſt. lib. 12. *De Geneſ. ad Litteram & Epiſt. ad Paulinam.* *S. Thomas in Comment. Joan.* 1.

S. Ambroſ. lib. 5. *De Fide c.* 19. *n.* 237. *S. Gregor. M. lib.* 18. *Moral. cap.* 28. 1. *Tim.* 6.

Cæterum an in corpore, an extra corpus raptus ille S. Pauli contigerit, non eſt operioſius diſputandum: *Quis enim audeat dicere ſe ſcire, quod ſe neſcire Apoſtolus dixit?*

S. Auguſt. lib. 1. *De Geneſi ad Litteram, cap.* 1.

5. Pro

5. *Pro hujusmodi gloriabor, pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.* De tali homine loquendo gloriari possem; sed quod me attinet, gloriari nolim nisi in infirmitatibus & calamitatibus meis.

Excellentiam suam donaque Dei per humilitatem dissimulat S. Paulus quasi alterius personæ fictione.

6. *Nam etsi voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem ne aliquis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me.* Quod si gloriari vellem de visionibus & revelationibus, aliisque donis ac favoribus a Domino mihi concessis, non essem insipiens, qui veritati studerem, non vanitati: sed ab illis recensendis mihi tempero, ne quis mihi plus aliquid tribuat quam convenit homini mortali; aut aliunde me æstimet quam ex his quæ videt me facientem, aut docentem audit.

7. *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet.* Et ne revelationum excellentia in superbiam efferar, datus est mihi, Deo permittente, carnalis tentationis stimulus, quo me diabolus pudendum in modum affligit, exagitat, & ad peccatum pertrahere nititur. Quod *quis nostrum dicere auderet, nisi Apostolus confiteri non erubesceret?* Vel, dati sunt mihi adversarii a satana concitati, qui prædicationi meæ, & Evangelii progressui velut stimuli seu pali oppositi, ubique resistant. Tales fuere Hymenæus, Alexander Ærarius, Philætus, Demetrius, & Pseudo-apostoli, quos numero singulari Angelum satanæ Apostolus appellat, quod plerumque singulis locis unusquispiam esset satanæ minister qui Paulo resisteret, aliisque se ducem præberet; & tribulationes calamitatesque plurimas in ipsum concitaret, quibus velut colaphis exterior homo cædebatur & affligebatur. Certe de capitis dolore, aut morbo iliaco, aut qualibet alia corporis infirmitate non esse intelligendum hunc Apostoli locum S. Augustinus propugnat contra Pelagium. *Nolenti*, inquit, *perpeti molestiam, qua ejus cohiberetur elatio, antequam esset in eo caritatis ultima & summa perfectio, rectissime dicitur,* Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: *in infirmitate scilicet, non ut ille* (Pelagius) *putat, carnis tantum, sed & carnis & animi: quia & animus erat in comparatione summæ illius perfectionis infirmus, cui ne extolleretur; proinde stimulus carnis Angelus satanæ intelligebatur datus, quam vis esset in carnalium vel animalium nondum percipientium quæ sunt Dei comparatione firmissimus.* Et prior quidem interpretatio, quæ stimulum carnis pudendos concupiscentiæ motus intelligit, Apostoli verbis confirmari videtur alias dicentis: *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.*

S. Hieron. Epist. ad Rusticum Monachum. ad Eustochium, & ad Demetriadem, De Virgin. S. August. in Psal. 58. Conc. 2. S. Thomas, Lect. 3. S. Chrysost. Hom. 25. Theodoret. Theophylact.

Stimulus carnis, quo vexatus est S. Paulus, quid sit?

S. August. lib. 1. De Gratia Christi, cap. 12.

Rom. 7. 23. 24. 25.

8. 9. *Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me.* Quamobrem frequenter Dominum rogavi, ut a tentatione tam gravi me liberaret. *Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.* Et respondit mihi Dominus per inspirationem ad cor loquens: Ad hanc tentationem superandam sufficit tibi gratiæ meæ præpotens auxilium, quod tibi semper præsens aderit. Nam virtus & potentia mea magis declaratur, & elucescit in infirmitate tua, in tentationibus, in adversitatibus, & calamitatibus, dum per eam roboratus, victor evadis, & coronam gloriæ promereris. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis ut inhabitet in me virtus Christi.* In pugna & miseriis carnis meæ libentius gloriabor, quam de miraculis, donis & privilegiis a Christo mihi

Secundum Textum Græcum: *Nam virtus mea in infirmitate perficitur.*

hi

„ recte factorum natura fastum atque arrogantiam excitare consuevit , „ sed vulgi testimonium atque cognitio. Ob eam causam ait , Non ex- „ pedit mihi. Pseudo-apostoli ea, quibus carebant, Dei dona, privilegia, „ & virtutum ornamenta, de se ipsis prædicabant: Paulus contra, ea qui- „ bus donatus est, occultat ac reticet, quantum potest; idque cum tan- „ ta ipsi necessitas incumbit, aitque, *Non expedit mihi* , quo omnes do- „ ceat multomagis gloriationem, suique commendationem fugere. Neque enim istud fructum ullum & utilitatem , sed potius detrimentum affert , nisi utilis quædam ac necessaria occasio ad id impellat , Ecclesiæ scilicet bonum, veritatis defensio, proximorum salus, quæ periclitarentur, si Ministerium sacrum aut persona Ministri vilescerent. Hinc discamus gratias extraordinarias & arcanos Dei favores thesaurum esse, qui conservari non potest sine humilitate, nec aperiri absque necessitate; nec Ecclesiæ occultari sine infidelitate, cum ejus utilitas illum in publicam lucem proferri postulat. Humilitas cedere debet necessitati charitatis: Charitas consulere debet custodiæ humilitatis.

Visiones, revelationes, extases desiderare, temerarium; de illis gloriari, certum illusionis argumentum est.

2. 3. 4. *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum* , &c. Raptus , extases, visiones & revelationes ad vitæ Christianæ & spiritualis perfectionem necessarias qui credit, errat. Illas desiderare, & temerarium & vanum est: de illis gloriari , certum illusionis argumentum. Humilitas, amor Dei, abnegatio & odium sui, mundi, rerumque terrenarum contemptus & fastidium, caritas erga proximum , studium fervens & perseverans orationis , Christianarum omnium virtutum praxis, mortificatio sensuum ; patientia & gaudium in rebus adversis , fidelitas in officiis sui status adimplendis , certiora sunt sanctitatis argumenta , quam raptus & extases . Ad extasim vitæ & actionum aspirent perfectionis Christianæ studiosi , non ad extasim mentis & voluntatis. Extasis vitæ ea est, qua elevatur anima a terrenis affectibus, & a vitiis depravatæ naturæ , Deique gratia ad observantiam mandatorum Dei , ad recipiendas supernaturales inspirationes , & ad actus virtutum perfecte exercendos supra communem hominum conditionem erigitur . Cum quis ergo humilitatem superbiæ , paupertatem divitiis , honoribus contemptum , voluptatibus continentiam præfert , hic vitam extaticam agit. Raptus iste potior est & securior quam raptus intellectus & voluntatis, non est subjectus illusionibus; minus splendoris habet , plus sanctitatis . Agit in hoc homo, in illo agitur. Desiderari etiam potest extasis affectus, quo anima mundo mortua in Deum transformetur . Divini amoris effectus est istud desiderium . *Utinam* , inquit S. Bernardus , *hac morte frequenter cadam , ut evadam laqueos mortis , ut non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta . Bona mors , quæ vitam non aufert , sed transfert in melius , qua non corpus cadit , sed anima sublevatur . Verum hæc hominum est . Sed moriatur anima mea morte etiam , si dici potest , Angelorum , ut præsentium memoria excedens , rerum se inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat , sitque ei pura cum illis conversatio , cum quibus est puritatis similitudo .*

Vita extatica visionibus & revelationibus præferenda.

S. Bernard. Serm. 52. in Cantica.

Attentio ad nostras infirmitates, defectusque nostros utilior est ad salu-

5. *Pro hujusmodi gloriabor , pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.* Attentio ad infirmitates, defectusque suos, ad nihilum suum, utplurimum utilior est ad salutem, quam attentio ad talenta & dona, sive naturalia, sive supernaturalia, quibus excellimus. Illa sanctam humilitatem parit,

virtu-

virtutum ceterarum fundamentum; meritorum custodem: ista superbiam & elationem vitiorum omnium initium & caput, meritorum interemptricem. Illa ex hominibus Angelos; ista ex Angelis dæmones fecit. Quod ad cordis nostri reformationem ordinatur, nobis magis expetendum est, quam quod ad solam mentis illuminationem spectat. Imitanda Apostoli Pauli humilitas, nobis a propriæ excellentiæ, talentorum, donorum, laborum, bonorumque operum commemoratione temperandum est: metuendum ne majorem de nobis opinionem & existimationem habeant homines, quam par sit, a tumore superbiæ, a flatu vanæ gloriæ summa vigilantia cavendum. „ Studium hypocritarum esse solet, ut & quod sunt „ supprimant, & hoc quod non sunt, esse se hominibus innotescant: „ quatenus mensuram suam per æstimationem transeant, & præire se ceteros actionis nomine ostendant. Refugiunt videri quod sunt, & apud „ oculos hominum superducta quadam innocentiæ honestate se vestiunt. „ Contra omnes veraciter sancti non solum gloriam supra modum suum „ omnino non appetunt, sed etiam hoc ipsum videri refugiunt, quod esse meruerunt. Unde ille Prædicator egregius veritatis contra Pseudo- „ Apostolos loquens, dum virtutes eximias operationis suæ pro discipulo- „ rum eruditione narraret, dum tot se pericula tolerasse coacervata per- „ secutione describeret, & post hæc usque ad tertium cœlum raptum se „ esse memoraret, ubi tanta cognoscere potuisset, quanta loqui omnino „ non posset: erat de se adhuc fortasse admirabiliora locuturus, sed ab „ humana laude alta se consideratione temperans, subdit: *Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me*. „ Habebat ergo adhuc dicendum de se aliquid, qui parcit dicere: sed „ egit utrumque Doctor egregius, ut & loquendo quæ egerat, discipulos „ instrueret, & tacendo sese intra humilitatis limitem custodiret. Nimis „ namque esset ingratus, si de se *discipulis tota reticeret*, & fortasse ni- „ mis incautus, si de se tota vel discipulis proderet: sed mirabiliter egit „ utrumque, ut loquendo erudiret vitam audientium, & tacendo cu- „ stodiret suam. Sciendum vero est quod sancti viri, quoties de se ali- „ quid sequentibus innotescunt, morem Creatoris sui imitantur. Nam „ Deus qui nos prohibet ne proprio ore laudemur, per Scripturam sa- „ cram laudes suas loquitur: non quia ipse eis indiget, qui proficere „ laudibus nescit: sed dum suam nobis magnitudinem narrat, nostram „ ad se imperitiam sublevat, & bona sua loquendo nos edocet, quem „ omnino homo non cognosceret, si de se tacere voluisset. Ideo ergo „ laudes suas indicat, ut valeamus eum audientes cognoscere, cogno- „ scentes amare, amantes sequi, sequentes adipisci, adipiscentes vero „ ejus visione perfrui..... Morem ergo sui Creatoris imitantes sancti vi- „ ri, nonnumquam quædam de se, ut audientes instruant, non ut ipsi „ proficiant, manifestant: & tamen in his alta se consideratione custo- „ diunt, ne dum alios a terrena intentione erigunt, ipsi in terrenæ lau- „ dis appetitione mergantur.

tem, quam attentio ad talenta & dona sive naturalia, sive supernaturalia.

S. Gregorius, lib. 18. Moral. cap. 7.

7. *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet*. Grave superbiæ malum, quod „ tam fœdo, tam importuno, tam periculoso remedio sanatur! O vene- „ num, quod non curatur nisi veneno! Caput cædebatur, ne caput ex- „ tolleretur. O antidotum, quod quasi de serpente conficitur, & propter- „ ea theriacum nuncupatur! Serpens enim ille superbiam persuasit. *Gustate, & eritis sicut dii*, superbiæ persuasio est. Unde cecidit, inde deje-

S. August. Serm. 163. alias 3. De verbis Apostoli.

Genes. 3.

Tt 2 „ cit.

quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui eſt ejus Spiritus ſuper vos requieſcit. Infirmitates, neceſſitates, contumeliæ, perſecutiones, hoc animo ſuſceptæ & toleratæ, profectum ſpiritualem, robur animi, & gaudium interius pariunt. *Secundum multitudinem dolorum meorum, conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam*. In cujus rei typum legitur, quod quanto magis premebantur filii Iſrael, tanto magis multiplicabantur. „ Ita „ ſi ſenſus carnis mortificentur, ſenſus ſpiritus creſcunt, & quotidie mo„ rientibus in ſe vitiis, virtutum numerus augetur. Sed & terra te mul„ tiplicat in operibus bonis, quæ per officium corporis miniſtrantur.

Pſal. 93. 19.

Exod. 1. Origenes in eum locum.

12. *Signa tamen Apoſtolatus mei facta ſunt ſuper vos in omni patientia, in ſignis, in prodigiis, & virtutibus*. Inſignior Apoſtolatus caracter ex parte Apoſtoli, patientia eſt; quæ Dei donum eſt ſingulare; ex parte vero Dei, miracula, ad miſſionem probandam neceſſaria, ubi nulla in Miniſterio ſucceſſio eſt. „ Mala omnia quæ pro Chriſto pertulit Evangelium „ prædicando, uno vocabulo complexus eſt Apoſtolus; miracula vero plu„ ribus verbis expreſſit, ut quæ non ſua, ſed Dei virtute ederentur. Co„ gita quot carceres, quot plagas, quot diſcrimina, quot inſidias, quot „ tentationum agmina, quot inteſtina bella, quot externa, quot dolores, „ quot impetus unico patientiæ vocabulo perſtrinxerit. Per ſigna rurſus, „ quot homines ab eo a morte ad vitam revocati, quot cæci curati, quot „ leproſi mundati, quot dæmones ejecti ſint. Ex his edocemur, ut ſi ne„ ceſſitas quædam nos ad noſtri commendationem adegerit, ea quæ a no„ bis recte & cum laude geſta ſunt, breviſſime perſtringamus, S. Paulum „ imitati. Ab amore enim laudis, & inanis gloriæ, quæ tentatio facile a„ nimum ſubit, ſumma vigilantia cavendum eſt.

Patientia inſignior Apoſtolatus caracter.

S. Chryſoſt. Hom. 27.

14. 15. 16. *Non quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. Nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis. Ego autem libentiſſime impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris: licet plus vos diligens, minus diligar*. Quiſquis paternum habet ergà oves a Chriſto ſibi commiſſas animum, magis paratus eſt ad bona ſua in illorum ſubſidium & uſum impendenda, quam ad ſtipendia ab illis accipienda, ſi aliunde neceſſaria habeat. Alienus ab avaritia, & lucri cupiditate bonus Paſtor eſt, & in ſancta illa diſpoſitione ad finem uſque perſeverat. Virtutis hujus Apoſtolicæ plures gradus S. Chryſoſtomus in S. Paulo obſervat. 1. Nihil accipere ſtipendii, cum jus habeat accipiendi. 2. Cum inopia premeretur. 3. Cum ipſis prædicaret, manibuſque ſuis laboraret, ut neceſſaria ſibi compararet. 4. Largiri quæ habebat. 5. Non vulgari modo largiri, ſed copioſe. 6. Non pecunias dumtaxat, ſed ſeipſum, ſanguinem ſuum, vitam ſuam. *Ego autem libentiſſime impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris*. 7. Pro ingratis, a quibus minus amabatur, cum ipſos maxime amaret. *Licet vos plus diligens, minus diligar*. 8. Pro eorum ſalute: *pro animabus veſtris*. 9. Cum gaudio: *libentiſſime*. 10. Mercedem laboris ſui a ſolo Deo expectare. 11. Calumnias & pravas ſuſpiciones pati hominum, propter quorum avaritiam aut infirmitatem a ſtipendio accipiendo abſtinebat. *Sed eſto, ego vos non gravavi: ſed cum eſſem aſtutus, dolo vos cepi*. Væ Paſtoribus & Miniſtris avaris, turpiſque lucri cupidis! Patres non ſunt, ſed mercenarii. Diſcipulos ſuos ut filios non habent, ſed ut ſervos: bona illorum quærunt, lanam ovium tondent, & lac emungunt, illarum ſalutem non quærunt. Tantum abeſt ut ſeipſos pro illarum animabus ſuperimpendere parati ſint, ut nec minimam facultatum ſuarum portionem ad eorum inopiam ſublevandam velint impen-

Bonus Paſtor alienus ab avaritia & lucri cupiditate.

S. Chryſoſt. Hom. 27.

pendere. Dominus Apostolis dixit: *Faciam vos fieri piscatores hominum* non pecuniæ. In Historia sacra legitur, Joseph Ægypti Proregem emisse Ægyptios in servitutem Regis. Christus doctrina sua & pretio sanguinis sui mundum redemit universum, & subjecit Deo Patri. Sic boni Pastores & Prædicatores non aliud quærunt quam subjicere animas Deo, ad exemplum Christi, & Apostolorum ejus. *Genes. 47. S. Thomas, Lect. 5.*

19. *Olim putatis quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter ædificationem vestram.* Qui se a calumniis purgare coguntur Pastores & Ministri Ecclesiæ, Apostoli modestiam imitentur, innocentiam suam cum sinceritate exponant & probent, absque mendacio, & æquivocatione, absque exaggeratione & eloquentiæ fuco, cum simplicitate Christiana, tamquam Deo præsente. *Coram Deo*. 2. Cum humilitate, caritate, & mansuetudine, non invehendo acerbioribus verbis in calumniatores. *In Christo*. Id est, in Spiritu Christi, & ad ejus exemplum. 3. Propter salutem & ædificationem proximi, magis quam propter famæ suæ conservationem. *Omnia autem propter ædificationem vestram*. Hi Christianæ apologiæ characteres ex Apostolico exemplari expressi. *Christianæ contra calumniatores apologiæ caracteres.*

20. 21. *Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos, & ego inveniar a vobis qualem non vultis, &c.* Bonum Pastorem nihil ita solicitum & anxium facere debet, quam timor ne charitas in grege ipsi commisso extinguatur per contentiones, dissensiones, æmulationes, odia, detractiones, susurrationes, per superbiæ tumores, per seditiones &c. 2. Quamvis necessaria sit disciplinæ severitas ad peccatorum emendationem, magis tamen metuit bonus Pastor ne severitate uti & pœnas inferre cogatur, quam timeant peccatores ipsi correptionem & severitatem Pastoris. 3. Subditorum vitia Pastores sanctos humiliant, præsertim illorum impœnitentia, quia negligentiæ suæ illa imputant. *Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos*. 4. Boni Pastores populi sibi commissi peccata plangere debent, ut S. Paulus, lacrymisque suis illorum conversionem a Deo exorare: *Et lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam*. Qui non ita sunt affecti, indigni sunt Mediatoris officio Deum inter & populum Christianum. 5. Maxime lugere debet bonus Pastor impudicos & immundos, quia hoc vitium pestilentius, turpius, & majoris adhæsionis est, ut ait S. Thomas, & difficilius curatur & emendatur. *Et non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt*. Hoc vitium Ecclesiam castissimam Christi sponsam maxime scandalizat, dedecorat, affligit. Zelum disciplinæ, & charitatis affectum sancti Pastores habere debent, ut Samuel lugens Saulem, ut S. Paulus lugens Corinthios. *Magnus est affectus sanctorum, etiam cum austeritatem vindictæ exterius proferunt. Nam foris sæviunt, sed intus per amorem liquescunt. More matrum parvulos verberant, sed affectu gemunt cum parvulis, quos castigant*. Inutiles quidem sæpe sunt lacrymæ Pastorum peccatoribus impœnitentibus, ut lacrymæ Samuelis Sauli; ut lacrymæ Davidis Absaloni, sed tamen pietatis & caritatis præmium a Deo promerentur. *Lugebat Samuel Saul, miserans, non deliberans. Fundebat lacrymas David filio parricidæ, etsi non profuturas, pias tamen.* *Boni Pastoris caracteres. S. Gregorius seu alius Pater sub ejus nomine lib. 6. in 1. Regum, cap. 16. S. Bernard. Epist. 12.*

CAPUT XIII.

Sensus Litteralis.

1. *Ecce tertio hoc venio ad vos: In ore duorum vel trium stabit omne verbum.* Tertia hac vice constitui ad vos proficisci, quamvis semel tantum venerim, altera vice impeditus. Cum autem venero, eos puniam, qui gravius peccasse, nec pœnitentiam egisse convincentur legitimo duorum vel trium testimonio. Vel, duorum aut trium testium loco erunt iteratæ visitationes meæ, & pœnæ denuntiationes per Epistolam duplicem. Semel dixi, cum ad vos accessi, & nunc item per litteras dico: si verba mea & commonitiones contempseritis, necesse erit ut præstem quæ dixi, reisque pœnas irrogem.

Deuteron. 17. 6. & 19. 15. & Matth. 18. 16. S. Chrysost. Homil. 29. Theophylact.

2. *Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, iis qui ante peccaverunt, & ceteris omnibus, quoniam cum venero iterum, non parcam.* Vobis denuntiavi ut præsens, & nunc absens iterum denuncio iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam, & ceteris omnibus, quos reos inveniam, quod ipsis non parcam, cum iterum venero, sed Ecclesiasticæ Disciplinæ severitatem in eos exercebo. Dixerat superius: *Parcens vobis non veni ultra Corinthum*; nunc pœnas impœnitentibus & contumacibus comminatur.

Cap. 1. hujus Epistolæ.

3. 4. *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?* An experiri vultis potestatem Christi, qui per me Apostolum suum loquitur? Hujus certe potentiæ specimen ac novum documentum non est quod desideretis: Siquidem apud vos non visus est infirmus, sed multa potentiæ suæ argumenta inter vos edidit, in miraculorum operatione ministerio nostro facta, in variorum Spiritus sancti donorum distributione, in punitione delinquentium, præsertim hominis incesti, & multorum indigne communicantium. *Nam etsi crucifixus est ex infirmitate; sed vivit ex virtute Dei.* Quamvis enim sit crucifixus secundum carnem infirmam, passibilem & mortalem, quam pro nobis assumpsit: vivit tamen, jam non moriturus, ex virtute & potentia Dei Patris ac sua, qua revocatus ad vitam est immortalem atque gloriosam, *Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.* Ita & nos ejus Apostoli propter ipsum, & ad illius exemplum infirmi sumus, despicimur, multas patimur contumelias & afflictiones: sed cum eo vivemus aliquando vita immortali ex virtute & potentia Dei, quæ apud vos se expromit. Vel, Apud vos potentes erimus ex virtute Dei, quæ a Christo in Apostolos & Ministros ejus promanans in media illorum infirmitate eminet: per eam, inquam, virtutem quæ apud vos tam magna operata est, in exercenda auctoritate Ministerii nostri, & puniendis peccatoribus vividi erimus, & invicti.

5. *Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? Nisi forte reprobi estis?* Vosmetipsos explorate, num fidem habeatis per dilectionem operantem; vel num fidem habeatis miraculorum effectricem; ita cognoscetis Christum Jesum in vobis, id est, in cœtu vestro, in Ecclesia vestra inhabitare, in qua donum miraculorum, aliaque charismata vigent: nisi forte excideritis a gratia qua donati estis: nisi a vobis dona sua Christus abstulerit in pœnam peccatorum vestrorum. Proinde si in vobis discipulis Christus est,

S. Chrysost. Homil. 29. Theophylact. Oecumen.

est, multo magis in me Apostolo suo, per quem tot apud vos miracula patravit. *Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.* Spero vos cognituros quod non exciderimus ab Apostolatus dignitate & auctoritate, a gratia miraculorum & virtutum: vel, quod nos vitæ adeo corruptæ non simus, ut e nobis migrare coactus sit Christus. Eum in nobis habitare probat integritas vitæ: & virtute ejus ac potentia nos non esse destitutos compertum habebitis, cum præsentes apud vos Disciplinæ Ecclesiasticæ severitatem in peccatores distringemus.

7. *Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis: nos autem ut reprobi simus.* Preces ad Deum fundimus, ne peccata committatis censura & animadversione Apostolica digna: non ut nostra auctoritas & integritas severitate disciplinæ in puniendis peccatis comprobetur, sed ut vos, quod bonum est, agatis implentes duo justitiæ generalis officia, *Declina a malo, & fac bonum*: Opto (inquam) & oro ut hæc impleatis, etiamsi nos imbecilles, viles, inglorios, nulliusque auctoritatis & potestatis haberi contigerit. Dispendium enim famæ nostræ libenter patiemur propter Dei gloriam, & sanctificationem vestram.

8. *Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.* Uti nobis non licet potestate nostra adversus veritatem & justitiam, sed pro ea conservanda & tuenda. Puniendi enim auctoritas contra reos, non contra insontes exercetur: & ubi culpa non est, ibi omnes sunt pares. Ideo opto ut ab omni scelere puri sitis, nec ullam nobis detis occasionem demonstrandæ potestatis nostræ in punitione improborum. *S. Thomas, Lect. 2.*

9. *Gaudemus enim quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis.* Exultamus quando videmur infirmi, potestatis nobis a Deo datæ documenta non edentes, vos autem potentes gratia & virtutibus; quo fit ut judiciariam in vos potestatem exercere non possimus. *Hoc & oramus, vestram consummationem.* Oramus etiam ut proficiatis in bono, & perfecti sitis.

10. *Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.* Ideo absens vos moneo, ne cum præsens fuero Corinthi, & vos impœnitentes & inemendatos invenero, uti cogar severitate adversum vos, ex potestate quam dedit mihi Dominus ad Ecclesiæ bonum, & salutem animarum vestrarum, non ad damnum & perditionem. Correptio enim & punitio improborum & contumacium medicinalis est, & ad ædificationem Ecclesiæ ordinata.

11. *De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum.* Quod meum est feci, reliquum est ut vos quod vestrum est agatis. Si enim mores vestros emendaveritis, gaudio fruemini, quod bona conscientia parit, etiam si vos paululum contristaverim Epistolis meis. Integri estote & in doctrina, & in moribus, implete quæ desunt vobis. Mutuam vobis consolationem impendite in rebus adversis. Unanimes estote in doctrina, pacifici in conversatione, nullum ut remaneat vestigium dissensionum & schismatum, quæ inter vos regnarunt: & Deus auctor caritatis & pacis, quæ ex ea velut ex fonte oritur, erit vobiscum per ampliora gratiæ suæ dona, quæ vobis adprecor.

12. *Salutate invicem in osculo sancto.* Salutate vos per osculum fraternæ caritatis signum & pignus. Mos hic apud Judæos & Persas, aliosque Orientis

tis populos solemnis ex usu vitæ communis in Ecclesiam manavit, & ante Communionem Corporis & Sanguinis Christi olim usurpatus est in mutuæ caritatis testimonium. *Salutant vos omnes sancti.* Id est, omnes Christiani qui apud nos sunt.

13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.* Gratiam, quæ datur a Christo & per ejus merita, & amorem Dei Patris, quo nos in Christo Filio suo unigenito dilexit, & largam effusionem donorum Spiritus sancti, vobis omnibus adprecor. *Amen.* Fiat. Id in Mf. deesse, additumque ab Ecclesia Corinthia, quæ id respondere solebat quoties hæc Epistola legebatur, asserit Grotius, sed falso. Extat enim in omnibus Exemplaribus Græcis, excepto Mf. Alexandrino, in omnibus antiquis Versionibus, & in divina Sancti Hieronymi Bibliotheca. Ex postremo hujus Epistolæ versu Spiritum Sanctum esse verum Deum, Patri & Filio coæqualem, Sanctus Chrysostomus probat.

C A P U T XIII.

Sensus Moralis.

1. 2. E*Cce tertio hoc venio ad vos: In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, iis qui ante peccaverunt, & ceteris omnibus, quoniam si venero, iterum non parcam.* In his verbis S. Pauli sapientiam, paternumque affectum perspicere licet, nimirum quam in denuntiandis pœnis multus sit ac vehemens, in inferendis autem segnis ac tardus. Neque enim de iis qui publice peccabant in Ecclesia Corinthia pœnas statim sumpsit, sed semel atque iterum admonuit. Post frequentes admonitiones, severioris disciplinæ minas intentavit, & ad pœnas irrogandas se tandem venturum significat, nisi resipiscant & pœnitentiam agant. Hac agendi ratione S. Apostolus Dominum omnium imitatur. Nam & Deus sæpe quidem comminatur; sed raro pœnas infert, quia misereri & parcere proprium ipsius est, ultio autem & punitio opus est quasi alienum ab eo. S. Pauli prudentiam, caritatem, mansuetudinem, in Ecclesiastico regimine Pastores & Prælati imitentur. Meminerint parentes non semper filiis blandiri, sed necessitatem illos puniendi monitis ac minis prævenire debere. Peccatores doceant, moneant, arguant, obsecrent, increpent, non dominationis spiritu, sed paternæ caritatis affectu. Peccatores minis ac metu pœnarum excitent, ne spe impunitatis in peccatis perseverent; sed tamen disciplinæ ac judiciorum servent ordinem; vagis & clandestinis accusationibus ne facile credant; probationum & testium firmamento destitutis. Occultos delatores non secus ac pestes publicas eliminent, pacem Ecclesiarum ex Judiciorum ordine, & Canonum observantia pendere persuasi.

S. Chrysost. Hom. 29.

Pastorum in pœnis inferendis moderatio.

3. 4. *An experimentum quæritis ejus qui loquitur in me Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo; sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.* Pastorum & Prælatorum verba, exhortationes, minæ, correptiones, audiri debent cum reverentia, cum obedientia, cum timore sancto. *Qui vos audit*, (inquit) Christus Apostolis, & eorum Successoribus, *me audit: & qui vos spernit, me spernit.* In Pasto-

Subditorum erga Pastores reverentia & obedientia.

Pastoribus, in Concionatoribus, in conscientiarum Moderatoribus Christus loquitur, & sæpe contemnitur. Illorum consiliis & monitis Christiani plerique non obediunt; eorum minis, Dei nomine intentatis non terrentur, eorum adhortationibus non moventur, eorum correptionibus ad meliorem frugem non revocantur. Se judices eorum constituunt, quibus Christus judicandi auctoritatem in Ecclesia sua dedit: Infirmitates ac defectus exteriores seu generis, seu formæ, seu sermonis, & eloquentiæ, seu aliorum talentorum, spectant, & eorum intuitu spernunt ac viles habent Christi Ministros; vitam, auctoritatem, & potestatem Christi in illis neque considerant, neque reverentur. *Nam & nos infirmi sumus in illo; sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.* Vita Christi vivant ejus Ministri, cujus auctoritatem exercent, & cujus nomine & verbis loquuntur: ejus infirmitatem imitentur mortificatione carnis & sensuum, tribulationum patientia, ut ad vitam immortalem & gloriosam perveniant, æternumque cum eo vivant, qui *crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* Pastorum sanctitas.

5. *Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus in vobis est? nisi forte reprobi estis.* Fidem nos accepisse per baptismum, certum est: sed an vivat, an mortua sit, ex operibus probandum. Ex fructibus sancta illa radix cognoscitur. Christus in nobis est per fidem caritate formatam, & ex ea operantem: alioqui solo nomine, non re, fideles & Christiani sumus. Timendum ne reprobi simus, si vita nostra & opera fidei, quam profitemur, non respondeant.

7. *Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis, nos autem ut reprobi simus.* Ecclesiæ Præpositi & Ministri suam non ostentent auctoritatem, non affectent dominationem, intentione pura in Ecclesia laborent, ad destruendum errorem, inserendam fidei & Moralis Christianæ veritatem & sinceritatem, ad accendendam ac nutriendam charitatem, ut Christus Jesus in omnibus qui Christiano nomine censentur, habitet ac regnet. Sui velut immemores, unam Dei gloriam, & ovium sibi commissarum emendationem, sanctificationem, profectum, & salutem præ oculis habeant: famam suam non admodum curent, nisi quatenus ad hæc utilis est, ipsam Dei gloriæ & animarum saluti devovere parati. Assiduis & ferventibus precibus Deum orent, ne quid mali faciant Christiani quos regunt, vel quibus Sacramenta ministrant, aut verbum salutis annuntiant; sed ut quod bonum est faciant. Mediatores enim sunt Deum inter & populum: & oratione obtinetur a Deo gratia ad vitandum peccatum & bonum agendum necessaria. *Intelligenda est enim gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, qua sola homines liberantur a malo, & sine qua nullum prorsus sive cogitando, sive volendo & amando, sive agendo faciunt bonum: non solum ut monstrante ipsa quid faciendum sit sciant, verum etiam ut præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Hanc quippe inspirationem bonæ voluntatis atque operis poscebat Apostolus eis, quibus dicebat,* „Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, non ut „probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis. *Quis hoc audiat, & non evigilet, atque fateatur a Domino Deo nobis esse ut declinemus a malo & faciamus bonum? Quando quidem non ait Apostolus, Monemus, docemus, hortamur, increpamus: sed ait,* „Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali, „sed quod bonum est faciatis. *Et tamen etiam loquebatur eis, & faciebat illa omnia quæ commemoravi, monebat, docebat, hortabatur, increpabat: sed sciebat hæc omnia non valere, quæ plantando & rigando faciebat in aperto, nisi eum pro illis exaudiret orantem, qui dat incrementum in occulto.*

S. August. lib. De Correptione & Gratia, c. 2.

Vide & Fragmentum Sermonis S. Augustini contra Pelagianos a Floro prolatum in Commentar. hujus loci.

8. Non

8. *Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.* Auctoritas servire debet veritati & justitiæ. Deploranda sors Pastorum Ecclesiæ, & Potestatum sæculi, cum auctoritate sua ita abutuntur, ut nihil posse videantur nisi adversus veritatem, sive ex ignorantia, sive ex præjudicantis mentis affectu, sive ex pravis consiliis hominum, qui se veritatis patronos mentiuntur. In Rationali summi Judæorum Sacerdotis descripta erant hæc verba, *Doctrina & Veritas.* Pastores & Ministri Ecclesiæ utramque diligere debent: doctrinam, quia *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ejus ore requirent.* Veritatem, quia Christi Ministri sunt, qui Veritas est, & ad hoc venit in mundum ut testimonium perhiberet veritati. Doctrinam & veritatem ex Scripturæ sacræ & Traditionis fontibus hauriant; & si quæ suboriatur difficultas, stent judicio Romanæ Ecclesiæ ceterarum Matris & Magistræ, quæ veritatis depositum incorruptum semper custodivit, custodit, & custodiet, Christo Ecclesiam suam ad finem usque sæculi per seipsum invisibiliter, per Vicarios vero suos visibiliter regente: & sancto Petro in sua Sede præsidente, per Successores suos Romanos Pontifices loquente, & præstante quærentibus Fidei veritatem, Moralis Christianæ puritatem, Disciplinæ ordinem. In controversiis autem, quæ nondum finitæ sunt, sententiam propriam nemo plus amet quam veritatem: vinci a veritate gloriosius esse censeat Ecclesiæ Minister, quam vincere. *Non enim bonum hominis est hominem vincere, sed bonum est homini ut eum veritas vincat volentem; quia malum est homini ut eum veritas vincat invitum. Nam ipsa vincat necesse est, sive negantem, sive confitentem.*

Pastorum auctoritas servire debet veritati & justitiæ.

In difficultatibus doctrinam fidei & morum spectantibus, Romanæ Ecclesiæ judicio standum est.

S. August. Epist. 238. alias 164. Ad Pascentium.

10. 11. *Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.* Charitas Dei erga Ecclesiam suam fons est auctoritatis Ecclesiasticæ: eademque charitas finis, regula & mensura illius esse debet. Quod ad ædificationem gregis Jesu Christi in usu auctoritatis & jurisdictionis non tendit, abusus est. Quisquis exercendæ severitatis occasiones quærit, tyranno similior est quam patri. Sap. 11. 11. *Hos quidem tanquam Pater monens probasti: illos autem tanquam durus Rex interrogans condemnasti.* Qui Pastoribus suis secundum Christi mandatum obsequuntur, & vitam secundum Evangelium & doctrinam Apostolicam instituunt, gaudio interiori perfunduntur. *Eorum enim qui virtutem exercent, proprium est lætitia.* Gaudium bonæ conscientiæ parit desiderium perfectionis: desiderium istud confirmat & consolatur animos: solatium illud & robur cum aliis per mutuam exhortationem communicata caritatem augent: caritas unanimitatem & pacem efficit: caritate & pace bonorum Christianorum corda, Ecclesiæque singulæ templum unum fiunt, in quo Deus adoratur & laudatur in spiritu & veritate. *De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum.*

Bonus usus Pastoralis auctoritatis.

Theodoret.

12. *Salutate invicem in osculo sancto.* Osculum sanctum signum est sincerum conjunctionis cordium in Christo Jesu, & communionis sanctorum in ejus Spiritu. „ *Salutate invicem in osculo sancto*, non ficto, non subdolo, ut Judas osculatus est Christum. Ideo enim in Ecclesia institutum „ est osculum, ut sit charitatis fomes, ut affectum inflammet, ut hac ratione nos mutuo amemus, velut fratres invicem se amant, patresque „ vicissim filios, imo etiam multo vehementius. Illa enim naturæ sunt, „ hæc gratiæ. Ad hunc modum animæ inter se devinciuntur..... Templum Christi sumus: itaque templi vestibula & aditum osculamur, cum

Osculum sanctum.

S. Chrysost. Homil. 30.

alii

„ alii alios osculamur. Per januas has ingressus est Christus, & ad nos „ ingreditur, cum communicamus. Non enim vulgari quodam honore os „ nostrum afficitur, cum Corpus Dominicum excipit: eaque præsertim de „ causa tum mutua oscula jungimus. Audiant qui obscœna loquuntur, „ qui convitia proferunt, qui obscœne osculantur, cogitent quale os contaminent ac dedecorent. Sacerdotes & Ecclesiæ Ministri os suum augustius esse noverint Propitiatorio, in quo Deus olim oracula edebat: illudque ab omni macula purum conservent.

13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.* Nullum bonum præstantius sibi mutuo desiderare & adprecari possunt Christiani gratia Dei & caritate quæ per Spiritum sanctum in cordibus diffunditur. „ Prius quidem nos Deus „ amavit, cum hostili in eum animo essemus, & in gratiam suam recepit: postea autem amantes jam amare vult. Quamobrem constanter „ eum amemus, ut ab eo etiam amemur. Nam si, cum ab iis amamur „ qui plurimum possunt, timori omnibus sumus; multo magis si a Deo „ amemur. Quod si hujus amoris causa, opes etiam & corpora ac vitam „ quoque ipsam dare opus sit, ne id efficere dubitemus. Neque enim verbis nostrum erga eum amorem testari satis est: siquidem ipse non verbis dumtaxat, sed etiam rebus, suum erga nos amorem demonstrat. „ Quamobrem tu quoque per opera id ostende, quæ ipsi grata sunt operare. Sic enim ipse lucrum referes. Etenim ille nulla re nostra indiget. „ Id quod etiam veri ac sinceri amoris indicium est, nempe quod, cum „ nulla ipse re indigeat, tamen nihil non faciat ut a nobis ametur. Eaque de causa Moses dicebat: *Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum: ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua?*

Noster erga Deum amor solis verbis non significandus.

S. Chrysost. ibid.

Deuteron. 10. 12.

Finis Tomi Primi.

INDEX

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

Quæ in hoc I. Tomo continentur.

ABraham. Ejus fides. Pag. 58. Non eſt juſtificatus ex operibus fidem præcedentibus. p. 56. Fides principium fuit juſtificationis ejus, eumque Patrem credentium conſtituit ante Circumciſionem, quæ fidei ſignaculum fuit. p. 58. Promiſſio illi facta per fidem, non per legem, *ibid.* Imitatoribus ejus fides ad juſtitiam pariter imputatur, *ibid.* Juſtificatus eſt ex fide, non ſterili, ſed actuoſa, & per dilectionem operante. p. 60. Ejus exemplo credendum ſine hæſitatione, ſine diffidentia ſperandum eſt. p. 65.

Abſtinentia. Nec in manducando, nec in abſtinendo Chriſtiana juſtitia poſita eſt, niſi quatenus utimur cibis, vel ab iis abſtinemus ſecundum legem Dei & Eccleſiæ. p. 250. Abſtinentia a carnibus & vino laudabilis, *ibid.*

Acceptio Perſonarum in diſpenſatione cœleſtium bonorum & Sacramentorum adminiſtratione damnanda. p. 20.

Adam. In cauſa duorum hominum, Adami & Chriſti Fides Chriſtiana proprie conſiſtit. p. 79. Primi & ſecundi Adam comparatio, & utriuſque diſcrimen. p. 80. Imago terreni & cœleſtis hominis, Adami & Chriſti. p. 515.

Adulterium. Ejus enormitas. p. 105. Adulterium ſpirituale quam frequens? *ibidem*.

Ædificium, ſpirituale. p. 319. Chriſto ut ſpiritualis ædificii fundamento firmiter adhærendum eſt. p. 320. Chriſtum habere in fundamento, & ſuperædificare lignum, fœnum, ſtipulam, quid ſit? p. 321.

Afflictio. Afflictiones temporales, gloria quam ipſas propter Chriſtum patiendo meremur, æterna eſt. p. 568. Cum amore & gratiarum actione ſuſtinendæ. p. 576.

Amor & amicitia. Deus non eſt amandus propter bona promiſſa tantum, ſed illa propter ipſum expetenda. p. 139. Externa pietatis opera ſine Dei amore, qui verus Dei cultus eſt, non proſunt ad ſalutem. p. 369. Noſter erga Deum amor ſolis verbis non ſignificandus. p. 667. Amicitiæ Chriſtianæ caracteres. p. 214. & 215. Ab amore rerum terrenarum abſtrahere nos debet meditatio finis earum brevi futuri. p. 510.

Anathema. Quo ſenſu S. Paulus optaverit anathema eſſe a Chriſto pro fratribus? p. 140. Anathema qui non amat Dominum Jeſum. p. 522.

Angeli. Qui cultus ſanctis Angelis exhibendus? p. 276.

Anima. Juſtorum animæ Deum vident ſtatim atque corporibus exutæ ſunt. p. 581.

Apoſtoli. Eorum verba ſervandæ ſunt ut præcepta Chriſti. p. 471. Apoſtolica magnanimitas & fortitudo. p. 566.

Avaritia, Idololatriæ affinis. p. 558.

Baptiſ-

B

Baptismus, imago mortis & sepulturæ Christi, ejusque resurrectionis. p. 83. Gratiæ baptismalis multiplex effectus. p. 84. 122. & 123. Regeneratio spiritualis in Baptismo. p. 156. Ad vitam æternam baptizati sumus. p. 511. Baptisma pro mortuis quid sit? Expositiones variæ. p. 492.
Beatitudo. Æternæ beatitudinis descriptio. p. 510.

C

Cæcitas, spiritualis. p. 192. Christianorum plurimorum cæcitas magis deploranda quam Judæorum. p. 561. Pastorum, Concionatorum & Directorum culpa sæpe manet velamen super corda fidelium. p. 562. Excæcationis infidelium origo. p. 564.
Calumnia. Christianæ contra calumniatores apologiæ caracteres. p. 663.
Caritas. Characteres caritatis. p. 204. 214. 215. 450. & 455. Solatium non quærit nisi in spe bonorum futurorum. p. 217. Caritas plenitudo legis triplici ratione. p. 226. & 233. Caritatem semper debemus. Debitum est cujus solutione ditiores efficimur. p. 232. Vitia omnia destruit, virtutes omnes complectitur, *ibid.* Christus exemplar caritatis nostræ, condescensus, & indulgentiæ erga proximum. p. 261. Caritas severitatis, & caritas mansuetudinis. p. 334. Donis omnibus antecellit. p. 450. & 455. Sine ea nullum opus utile ad salutem. p. 456. Ecclesiæ ædificationi & proximorum saluti omnia commoda postponit, *ibid.* Antitheses caritatis & amoris proprii. p. 458. Fide & spe excellentior. p. 463. Numquam finem habitura. p. 461. Tota Christi lex. Admirabiles ejus effectus. p. 472. Cor dilatandum caritate. p. 602.
Caro. Qui secundum carnem vivunt, Deo placere non possunt. p. 114.
Christus. Ejus divinitas. p. 6. 489. 491. Quo sensu tradiderit regnum Deo & Patri, *ibid.* Christi prædestinatio sine meritorum prævisione. p. 7. exemplar prædestinationis membrorum ejus. p. 18. Totius generis humani redemptio per Jesum Christum. p. 45. Ipse Rex omnium gentium. p. 54. Non pro solis prædestinatis, sed pro omnibus hominibus mortuus est. p. 69. 243. 377. 582. Christus ostium est per quod ingredimur ad Deum. p. 74. Deus peccati & mortis imperium destruxit per carnem Christi in cruce suspensam. p. 123. Jesum Christum induit qui imitatur. p. 237. Christi sumus. Quibus id officiis testari debemus? p. 324. Christus ut homo caput nostrum. p. 413. Ejusdem cum Patre substantiæ secundum divinitatem, ejusdem nobiscum secundum humanitatem. p. 414. Omnium Sanctorum exemplar. p. 421.
Christianus. Gratia qua Christiani sumus, omnibus honoribus sæculi præponenda. p. 19. Christiani ad sanctitatem vocati, *ibid.* Mala vita Christianorum dedecus est & opprobrium Religionis. p. 40. Christiani professione sancti. p. 235. 288. 290. Vera Christianismi pietas in circumcisione cordis posita. p. 40. In vita Christiana nihil negligendum. p. 320. Christiani unum corpus in Christo. p. 203. Ipsorum sympathia spiritualis. p. 204. Mutuam sibi debent opem ut ejusdem corporis membra. p. 212. Uniuscujusque Christiani domus quodam modo Ecclesia est. p. 274. Christiani non sumus ut fruamur temporalibus bonis, sed spiritualibus & æternis. p. 305. Christiana Religio status & conditiones mutare

tare non cogit, modo sit honestum vitæ genus. p. 359. Christianis longe excellentiora beneficia a Deo collata quam Israelitis, longe graviores pœnæ ingratis paratæ. p. 405. Totum hominis Christiani negotium, contendere ut Deo placeat. p. 588.

Cibus. Judaicus ciborum delectus. p. 237. Esca nos Deo per se gratos non reddit, sed caritas & obedientia. p. 377. Cibus & potus causa necessitatis, non voluptatis sumendus. p. 380.

Circumcisio ab Abraham suscepta figura fuit baptismi nostri, & spiritualis circumcisionis, p. 63.

Civitas. Terrenæ & cœlestis civitatis discrimen. p. 518.

Communio. Indigna. p. 409. Indigne communicantium crimen. p. 411. 419. 426. Quæ sui probatio ante sacram Communionem necessaria? p. 426. Terribile Dei judicium in eos qui corpus Christi indigne accipiunt. p. 429. Dispositio ad sacram Eucharistiæ Communionem. p. 426.

Concionator, ea quæ dicit, & dictionem ipsam auditorum ingeniis attemperare debet. p. 475.

Concupiscentia, in justis etiam vivit, sed non est permittenda regnare: p. 92. Pravi concupiscentiæ motus refrænandi, illisque negandus consensus. p. 102. Innata concupiscentia lex peccati, legi Dei repugnans, & hominis justi voluntati. p. 103. Sola Christi gratia nos a concupiscentiæ carnalis captivitate aliquando liberabit. p. 104. Quotidie minuitur in proficientibus, penitus destruetur in regnantibus. p. 110. Reum hominem non faciunt pravi motus concupiscentiæ, nisi eis consentiat. p. 111. Qui de sua in corpore mortis hujus servitute ingemiscit, ab ea liberari incipit. p. 113. Gratiæ triumphus est hominem efficere victorem peccati, repugnante lege peccati, *ibid.*

Conjugium, & *Conjux*. Conjugium mutua viri uxorisque servitus. p. 106. Bonus usus conjugii. p. 365. Continentia certis temporibus servanda conjugibus proponitur & suadetur. p. 366. Peccant qui solam voluptatem in opere conjugali quærunt, non prolem. p. 367. Conjugis infidelis per fidelem sanctificatio. p. 356. Conjugem infidelem dimittere licet, non semper expedit, *ibid.* Tunc se vere diligunt conjuges, cum se mutuo juvant ad sanctificationem & salutem. p. 369. In tribulationibus Matrimonium comitantibus quid agendum conjugibus Christianis? p. 371.

Conscientia. Bonæ conscientiæ testimonium contra detractiones & calumnias nos roborat. p. 537. Bonæ conscientiæ caracteres, *ibid.* In bona conscientia non gloriandum. p. 538. Conscientia secundum fidem & legem Dei formata primus Casuita est, cujus judicium in omni opere sequendum. p. 252. Contra conscientiam agere, semper illicitum, *ibid.*

Consilium. Mutare consilium non semper est levitatis, sed interdum prudentiæ & officii. p. 538.

Consolatio. Deus servos suos in rebus adversis consolatur. p. 533. Consolationes spirituales. p. 609.

Contemptus. Proximus non contemnendus ob infirmitatem & imperitiam. p. 246.

Continentia. Ejus bonum. p. 351. Hanc vovere conjuges absque mutuo consensu non possunt. p. 352. Bonum conjugium, sed melior continentia. p. 365. Conjugibus divortio separatis necessario servanda. p. 368.

Convivium. Christianorum convivia qualia esse debeant. p. 236. Discrimen conviviorum quæ a divitibus hujus sæculi fiunt, a conviviis primorum Christianorum. p. 425.

Corin-

Corinthus. Epiſtolæ I. ad Corinthios argumentum. p. 280. Contentiones inter Corinthios ortæ de Miniſtrorum a quibus inſtituti & baptizati fuerant, dignitate & meritis. p. 283. & 320. Epiſtolæ ſecundæ ad Corinthios argumentum. p. 527.

Corpus. Corpora noſtra Chriſto conſecranda. p. 248. Deus in corpore noſtro glorificandus. p. 350.

Correptio. Oeconomia caritatis in correptionibus. p. 409. Correptionum remedia intempeſtive non adhibenda a Paſtoribus. p. 546.

Creatura. In creaturas ſenſibiles redundat corruptio hominis qui *ipſis* abutitur. p. 131. Quid ſit nova creatura? p. 592. Fides creationis. p. 238.

Crux Chriſti Judæis ſcandalum, Gentibus ſtultitia. p. 285.

Cupiditas rebus optimis abutitur, malis bene utitur caritas. p. 136. Venenum cupiditatis Paſtoribus & Concionatoribus cavendum. p. 646.

D

D*Avid*, gratuitam fidei juſtificationem confeſſus eſt. Ejus humilitas imitanda. p. 61.

Deſiderium. Bona deſideria nihil proſunt ad ſalutem, ſi otioſa & ſterilia remaneant. p. 621.

Deus. Alia via homo innocens & homo reparatus ad Dei cognitionem perductus. p. 293. Dei cognitio ſine fide & amore illius mutilis eſt ad ſalutem. p. 24. Deus ſe ipſum multis modis notum facit. p. 178. Perfectæ Dei cognitionis nullus major obex ſuperbia & cupiditate divitiarum. p. 294. Dei unitas. p. 376. Filius unus cum Patre Deus, *ibidem*. Quam imperfecta Dei cognitio in hac vita collata cum beata illius viſione? p. 462. Dei patientia peccatores ad Pœnitentiam exſpectantis. p. 34. Summa ejus caritas in homines, ejus pignus ſanguis Chriſti, & donum Spiritus ſancti. p. 77.

Diabolus, adverſarius noſter, contra quem fide pugnandum eſt. p. 370.

Dilectio. Ad præceptum dilectionis proximi cetera Dei mandata revocantur. p. 225. Deum diligimus, quia dat unde diligamus. p. 379.

Directio & *Director*. Molliores Directores magnum detrimentum inferunt animabus. p. 610.

Diſcretio. Donum diſcretionis ſpirituum Paſtoribus & Directoribus animarum neceſſarium. p. 443. Regulæ ad diſcretionem ſpirituum, *ibid.* & p. 444.

Divitiæ. *Divites* ſibi datas opes a Deo intelligant ut diſpenſatoribus. p. 330. Vitia divitum hujus ſæculi. p. 425. Sine caritate in pauperes ceteræ virtutes non proſunt divitibus. p. 620. Sanctum commercium divites inter & pauperes inſtitutum. p. 622.

Doctor & *Doctrina*. Falſi doctores fugiendi & coercendi. p. 276. & 324. Illorum caracteres. p. 277.

Dolor. Spiritualium hominum dolor ex caritate, carnalium ex cupiditate. p. 154.

Donum. Unuſquiſque ſe continere debet intra menſuram donorum cum fide conjunctorum. p. 200. Dona Dei differentia, & bonus eorum uſus. p. 203. 439. & 442. Multiplex genus donorum Eccleſiæ a Deo collatum. p. 242. & 243. Dei donis ad ejus gloriam & proximorum utilitatem utendum eſt. p. 212. & 213. Ordo ſervandus in Eccleſia ab iis qui chariſmata acceperunt. p. 469. Omnium donorum & talentorum uſus ad finem caritatis, & ad ædificationem proximi referendus. p. 473. & 478. Attentio ad infirmitates

defectusque nostros utilior est ad salutem attentione ad dona & talenta sive naturalia, sive supernaturalia, p. 658.

E

Ecclesia. Ordo disciplinæ; pax & unitas, Ecclesiæ Apostolicæ caracteres. p. 479. Ecclesiæ nascenti miracula, adultæ operum merita magis necessaria. p. 477. Admirabilis Christianæ Religionis & Ecclesiæ fundatio. p. 293. Ecclesiæ auscultandum ut oraculo veritatis. p. 306. Membrorum corporis Mystici, videlicet Ecclesiæ, sicut & corporis naturalis, varia officia & functiones. p. 435. Mutua indigent opera. p. 436. Singula ordinem suum in Ecclesia servare debent. p. 447. Unio & pax illorum. p. 449. Ignobiliorum major cura habenda a Pastoribus, *ibid.* Ecclesia non humano arbitrio, sed secundum regulas Evangelii & Apostolicæ Traditionis regenda. p. 481. Unitas Ecclesiæ & Ministerii Ecclesiastici excellentiæ illius nota. p. 613.

Ecclesiastici viri. Ministerium suum exornare debent. p. 194. Illorum labores, frugalitas, modestia. p. 388. Cohabitatio cum mulieribus quam merito sacris Canonibus prohibita? p. 194. Sæculares tituli ab illis non affectandi. p. 17. Vocatio ad Ecclesiasticum statum & Ministerium necessaria, & sedulo examinanda, *ibid.* & p. 559. Minister fidelis Christi nec laudes hominum quærit, nec prava judicia veretur. p. 36. In omnibus functionibus suis gerere se debent ut organa Spiritus sancti. p. 54. Eorum qui ad Ecclesiæ Ministerium a Deo vocati sunt, & sanctæ vocationi respondent, caracteres. p. 569. Ab Ecclesiæ Ministris procul esse debet omnis carnalis affectus. p. 591. Illorum virtutes. p. 599. Subsidia temporalia illis debita. p. 647.

Electi. Omnia prospera & adversa cedunt in bonum electorum. p. 120. Illos a Christo separare in perpetuum nihil potest. p. 138. Pauci electi & vere Christiani. p. 156. & 161. Deus in electis & reprobis gloriam suam ostendit. p. 161.

Eleemosyna. Largitio eleemosynæ, cœlestis negotiatio. p. 118. Debitum est. p. 267. Collectæ eleemosynarum ad subsidium pauperum Christianorum Hierosolymis degentium a S. Paulo indictæ. p. 519. Eleemosyna Christiana. p. 521. Decima bonorum eroganda pauperibus. p. 522. Eleemosyna gratia est respectu divitum. p. 525. & 619. Eleemosynæ abundantes a Clero & plebe fiunt, si in illis caritas abundet. p. 618. Voluntariæ sint, non extortæ. p. 627. Exemplum Christi divites urget ad largitionem eleemosynarum. p. 619. Res alienæ possidentur, cum superflua pauperibus non erogantur. p. 621. Eleemosyna Ecclesiastica. p. 623. Eleemosyna instar seminis est. p. 626. Ejus fructus æterni. p. 627. Hanc erogans non timeat egestatem. p. 626. Qui metu inopiæ eleemosynam non tribuunt, Dei promissis diffidunt. p. 628. Eleemosynam quadruplicem a Deo accepimus. p. 629. Eleemosyna quasi alterum baptisma. p. 630.

Evangelium, virtus Dei est, cujus gratia in eo revelatur. p. 10. Novitatis invidiam ab eo repellit S. Paulus. p. 6. In Evangelio revelatur Dei vindicta in omnes homines impios & injustos superventura. p. 10. Misericordia & justitia Dei in Evangelio manifestantur. p. 23. De Evangelio non erubescendum, *ibid.* Quæcumque loquitur Evangelium, Christianis omni-

omnibus loquitur. p. 52. Exterior Evangelii observantia sine ejus spiritu non sufficit ad salutem. p. 63. Obediendum Evangelio. p. 176.

Eucharistia. Manna figura Eucharistiæ. p. 396. Realis præsentiæ Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia inconcussa fides. p. 400. Duplex unitas Eucharistiæ Sacramento significata. p. 401. Societas Christianorum cum Deo per sacrificium Eucharistiæ. p. 410. Eucharistia verum Christi corpus, non mera figura corporis. p. 418. & 419.

Excommunicatio. Corinthius incestuosus ab Apostolo excommunicatus. p. 335. Terribilis pœna. p. 336. Medicinalis esse debet, *ibid.*

Exemplum. Bonum exemplum debitum est caritatis. p. 222. Mali exempli periculum. p. 339.

Extasis. Vita extatica visionibus & revelationibus præferenda. Quid sit? p. 658.

F

F*Ama*. Famam suam nemo diligere debet nisi propter gloriam Dei, & salutem proximi. p. 590. Cavendum ne pravis suspicionibus occasionem demus. p. 589. & 624.

Fervor, fovendus est intuitu Domini cui servimus. p. 215.

Fides, humiliat hominem. p. 54. Vere fidelis non est qui in seipso gloriatur, *ibid.* Fidem & bona opera Deo per Jesum Christum debemus. Fides sine caritate & bonis operibus inutilis est ad salutem. p. 60. & 173. In causa duorum hominum, Adam & Christi, fides Christiana proprie consistit. p. 646. Fidei speciali Protestantium, qua se justos esse & prædestinatos certo credunt, Apostolica illa sententia non favet: *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei*. p. 116. Fidei explicitæ in Christum Jesum necessitas ad salutem. p. 165. Exterior confessio fidei pro loco & tempore necessaria, *ibid.* Quinam vere confitentur Christum Jesum esse Dominum? p. 173. Mysteriorum fides absque hæsitatione & inquisitione. p. 172. Lex fidei compendiosa & facilis, *ibid.* Fide firmiores debent infirmos tolerare & fovere. p. 237. Fides nostra non humanæ sapientiæ, sed uni Dei virtuti innititur. p. 302. Christianæ fidei fundamenta. p. 482. Non sola veritas, sed & modus Mysteriorum simpliciter & humiliter credi debet. p. 513. Fidei Morumque doctrina invariabilis. p. 531. Fides veterum Justorum eadem ac nostra. p. 576.

Filii. Christianorum filii quasi designati sanctitati & candidati fidei. p. 357.

Fornicatio. Malum fornicationis. p. 236. Gravissimam Christo Domino infert injuriam. p. 243. Fornicator in corpus suum peccat. p. 244. Templum Spiritus sancti fornicatione violatur, *ibid.* Pœna fornicatorum. p. 397.

G

G*Emitus*. Ingemiscere & optare ferventibus desideriis liberationem a corpore mortis hujus & peccati, proprium est electorum. p. 133.

Gentes. Earum vocatio, ob quam Dei misericordiæ gratiæ perennes agendæ sunt, a Prophetis prædicta. p. 255.

Gloria. In solo Deo & Christo Jesu gloriandum. p. 287. Felicitas nostra est nihil habere quod Deo acceptum non referamus. p. 295. Gratiæ Christi maximum donum est, quod nonnisi in illo de omnibus ejus do-

nis gloriemur. pag. 296. Non gloriandum in hominibus. pag. 323. Quæ gloriatio innocens? p. 387. Inanis gloriæ vitium diligenter cavendum. p. 388. Antidotum adversus illud. p. 638. Christianus commendationem sui fugiat quantum potest. p. 657.

Gratia. Omnis gratia a Deo est per Jesum Christum. p. 19. Non ab ejus Ministris. p. 310. Solus Deus dat incrementum, interiusque docet ac adjuvat. p. 318. Nihil habemus boni, quod a Deo non acceperimus. p. 332. Efficacia gratiæ Dei fidem gentium operantis, quam de sua prædestinatione promisit. p. 185. Gratiæ Christi multiplex effectus. p. 75. Ejus abundantia. p. 80. Deus gratias ad salutem sufficientes omnibus offert. p. 174. Una gratia fidei multiplicem gratiam complectitur. p. 177. Gratia qua præcepta Dei possibilia fiant, justis non deest urgente præcepto. p. 290. Sola gratia Christi bonos discernit a malis. p. 326. Quid sumus ex nobis? Quid per gratiam Christi? p. 348. Gratiæ Dei adjutorium in vasis misericordiæ, documentum in vasis iræ. p. 332. Gratia libero arbitrio cooperans. p. 484. Omnis de peccato victoria gratiæ Christi tribuenda. p. 518. Nihil boni ex nobis non solum agere, sed nec cogitare quidem possumus. p. 554. & 559. Gratia Dei ut thesaurus pretiosissimus conservanda. p. 575. Gratiæ interiori aliquando resistitur. p. 594. Nihil magis timendum & cavendum quam abusus gratiæ. p. 598. Doctrina gratiæ humiliat Dei filios & ædificat; peccatorum, qui ea doctrina abutuntur, superbiam & ignaviam per accidens alit. p. 87. Summa Theologicæ de Gratia Doctrinæ. p. 506. Gratiarum gratis datarum, & Ministeriorum varietas in Ecclesia. p. 433. Gratiæ fideliter respondendum. p. 592.

Gratiarum-actio pro divinis beneficiis Christianæ pietatis officium. p. 289. & 503. Gratiarum actionis sacrificium pro nobis & electis omnibus offerendum. p. 577.

Grotius, refellitur. p. 186. & 255.

H

HÆresis, & *Hæreticus*. Cur Deus hæreses oriri permittat? p. 416. & 424.

Homo. Exterioris hominis destructio, interioris renovatio. p. 578.

Hospitalitas. Christianæ hospitalitatis officium. p. 217.

Humilitas. Paganis, Hæreticis, Schismaticis non insultandum, sed eorum præcisionem considerantes humiliare nos debemus. p. 146. Stulti sunt, qui de se humiliter ac modeste non sentiunt. p. 210. Humilitas & fides spiritualis ædificii fundamentum diversa ratione. p. 211. Humilitas character est caritatis. p. 221. Ad eam servandam defigendi sunt oculi in Sanctorum exemplis. p. 505. Neque nos ipsos cum aliis comparare debemus, sed cum nobismetipsis. p. 636. A Christi præsertim Ministris servanda est. p. 627.

I

IDola, & *idololatria*. De idolothytis edendum non est repugnante conscientia, & cum scandalo aliorum. p. 375. Cupiditas cuique sua idolum est. p. 379. Ex Communione Eucharistica corporis & sanguinis Christi argumentum ducit Apostolus ut Corinthios ab idolothytorum esu absterr-

absterreat. p. 400. Idolorum sacrificiis adsistere, vel cibos idolis immolatos comedere non licet. p. 403. Plurimos Christianos vel sui vel aliarum creaturarum idololatras cupiditas facit. p. 406. Hominum qui docti videri volunt opiniones & phantasmata plerumque idola sunt quæ colunt. p. 409. Ipsos inter Christianos pauci qui suum idolum non habeant. p. 440.

Jesus. Nemo Dominum Jesum recte dicit, nisi qui diligit. p. [illegible]

Ignorantia. Legis Dei & mediorum ad salutem necessariorum ignorantia peccatum est, & pœna peccati, & causa peccati. p. 481.

Impudicitia. Christiani longe gravior quam infidelis. p. 337. Cum hoc vitio pugnandum fugiendo. p. 349.

Incarnatio. Homines reconciliare Deo solus potuit Deus homo. p. [illegible]

Indulgentia. Auctoritas indulgentias concedendi a Christo concessa Apostolis, & eorum Successoribus. p. 543.

Infantia. Quæ fugienda, quæ sectanda? p. 467. Infantia Christiana in quo posita? p. 460.

Infidelitas, & *infidelis*. Infideles qua ratione inexcusabiles? p. 12. Deus se illis per creaturas notum fecit, *ibid.* In pœnam idololatriæ & ingrati animi vitii, permittente Deo in crimina gravissima & abominanda prolapsi sunt, & reprobo sensui traditi & excæcati. p. 13. & 14. Quatuor gradus cæcitatis, in quos Gentiles Philosophos præcipites egit superbia. p. 25. Infidelitatis & ingrati animi mala germina. p. 28. Omnia infidelium opera esse peccata, damnatus error. p. 244. De Christianæ Religionis Mysteriis longe aliter judicant fideles & infideles. p. 305.

Invocatio. Quomodo nomen Domini invocandum? p. 174.

Inimici. Eorum dilectio. Nemini malum pro malo reddendum. Inimicis ipsis subveniendum. p. 205. Caritas bona præsertim gratiæ & salutis æternæ inimicis adprecatur. p. 218.

Judæi. Illorum privilegia. p. 141. De illorum perditione vehementer doluit S. Paulus, *ibid.* Illorum perditio promissiones Dei inanes & irritas non fecit, *ibid.* Promissiones illis factæ spectabant filios Abrahæ secundum electionem, non secundum carnem, *ibid.* Exemplum terribile reprobationis Judæorum timorem salutarem in nobis excitare debet. p. 178. Deus aliquos ex populo Judaico gratuita electione sibi servavit, non propter eorum opera; reliquis propter incredulitatem in cæcitate sua relictis. p. 181. Illorum casus factus est Gentibus salutis occasio. p. [illegible] Gentium in Christum credentium exemplum Judæis vicissim occasio salutis est, *ibid.* Illos contemnere Gentiles non debent, cum Judæi sint quasi rami naturales olivæ, Gentiles vero quasi rami silvestres in bonam olivam insiti per fidem in Christum Jesum. p. 185. & 186. Judæi, paucis exceptis, in fine mundi ad Christum convertentur. p. 187. Veterum Israelitarum punitio Christianis ad terrorem proponenda. p. 307. Velamen Judæorum mentes obnubilans, ne Christum finem Legis intelligant. p. 556.

Judicium. Dei judicium vitari non potest. p. 29. Nulla est in eo personarum acceptio, *ibid.* Gravioribus pœnis in eo damnabuntur qui scientes peccant, *ibid.* Dei judicium quam metuendum? p. 34. Deus unicuique reddet secundum opera. p. 36. Conscientia peccatorum accusatrix in judicio Dei. p. 38. Incomprehensibilia Dei judicia temeraria curiositate scrutanda non sunt. p. 161. & 189. Sex præsertim rationes ultimi judicii timorem salutarem nobis incutere debent. p. 588. Illud prævenire debemus,

N

Nuptiæ, per se bonæ p. 361. Molestiæ nuptiarum, *ibid.* Nuptiæ spirituales Christi cum Ecclesia. p. 106.

O

Obduratio: Quomodo Deus obdurat peccatores? p. 147. Impiorum obduratio & punitio piis demonstrat quid ipsis timendum sit, & quantas agere gratias Deo debeant. p. 161.

Obedientia. Obedientiæ bonum. p. 80. Virtus radicalis & matrix, p. 374.

Odor. Justi semper sunt bonus odor Christi non minus in rebus adversis, quam in prosperis. p. 550. Christiani quilibet bonus odor Christi in omni loco esse debent, p. 551.

Oeconomia Caritatis. Ea utendum est erga infideles & hæreticos in iis quæ fidem & bonos mores non spectant. p. 245. Infirmorum & scrupulosorum ingenia magna cum lenitate & prudenti œconomia tractanda sunt. p. 266. Apostoli œconomia Prædicatoribus verbi Dei imitanda. p. 304.

Opera. Bonorum operum meritum & merces. p. 311. Uniuscujusque opus quo igne probandum? p. 312. Omnia opera nostra facienda sunt tamquam sub oculis Dei. p. 321. Ad Deum per caritatem referenda, ut meritoria sint. p. 411. 422. 526. Aliorum exemplo alii ad bona opera a Pastoribus excitandi. p. 627. Ut ad beatam æternitatem perveniamus, opera bona præmittenda sunt, *ibid.*

Oratio. Tanta est ignorantia & infirmitas hominis, ut quid oremus, sicut oportet, nesciamus. p. 119. Orationi assidue vacandum. p. 216. Orationes Ecclesiæ & piorum postulandæ. p. 267. Oratio cordis est magis quam labiorum. p. 474. Alii pro aliis Deum orare & gratias agere debemus. p. 536. Fervens, humilis & perseverans oratio remedium est contra tentationes. p. 660. Deus electos suos exaudit ad sanitatem, non exaudit semper ad voluntatem, *ibid.*

Osculum. Vitanda oscula quæ profani amoris impulsu libantur. p. 276. Osculum sanctum. p. 271.

P

Pascha. Perpetuum Pascha Christianis agendum est. p. 339.

Pastor. Pastores Ecclesiæ ut patres fidelium se gerant, non ut dominos. p. 65. Boni Pastoris caritas. p. 170. 265. 547. Pastoribus & Rectoribus animarum plenitudo quædam scientiæ & caritatis necessaria. p. 263. Pastoralis pauperum sublevandorum cura. p. 266. & 522. Pastores animarum sunt dispensatores Mysteriorum Dei. p. 329. Eorum fidelitas, *ibid.* Prælucere debent subditis sanctæ conversationis exemplo. p. 333. Pastores & Ecclesiæ Ministri solis necessariis sint contenti. p. 389. Injustitia est vitæ subsidia illis non subministrare, p. 390. Nihil quærant præter victum & vestitum. p. 390. Cupiditatis & avaritiæ suspicionem in jurium suorum exactione vitare debent, *ibid.* Prædicatio Evangelii præcipuum illorum munus, p. 391. Animarum sibi commissarum infir-

infirmitatibus caritate compatiente condeſcendant. p. 391. Quæ Paſtoribus & Sacerdotibus conciliant auctoritatem? p. 39. Boni Paſtoris caracteres. p. 608. Bonos Paſtores Deus populis auſert ob eorum peccata. p. 538. Paſtoralis cura ſervitus eſt, non dominatio. p. 541. Paſtores & Rectores animarum omnia impendere debent ob earum ſalutem. p. 577. Chriſti Domini manſuetudinem & juſtitiam imitentur. p. 633. In corde ſervent humilitatem, in opere diſciplinam, *ibid.* Quomodo gerere ſe debeant erga obtrectatores æmuloſque ſuos? p. 634. Qui bonos Paſtores & Directores contemnunt, illiſque non obediunt, ſæpe malis traduntur juſto Dei judicio. p. 649. Bonus Paſtor ab avaritia & lucri cupiditate alienus. p. 662. Ejus in pœnis inferendis moderatio. p. 666. Subditorum erga Paſtores reverentia & obedientia, *ibid.* Paſtorum ſanctitas. p. 667. Prudentia Paſtoralis in regimine animarum & punitione vitiorum. p. 540. Emendatio & profectus ſubditorum, conſolatio Paſtorum. p. 661. Bonus uſus Paſtoralis auctoritatis, p. 667.

Patientia. Patientiæ in rebus adverſis præmium æternum a Deo promiſſum & paratum eſt. p. 131. Infirmorum defectus patienter ſuſtinendi. p. 253. Aliorum infirmitates ſuſtinere, neceſſarium Chriſtianæ vitæ officium eſt. p. 258. Spectaculum Deo dignum, Chriſtiani hominis cum dolore congreſſus. p. 332. Patientia Chriſtiani hominis propria dos eſt, *ibid.* Paſſionum Chriſti participem fieri, magna conſolatio. p, 534. Patientia inſignior Apoſtolatus caracter. p. 662.

Pater-Familias Patrum-familias officia. p. 480.

S. Paulus, excellentiam Miniſterii ſui declarat. p. 9. Illud Romæ exercere deſiderat, *ibid.* Evangelium prædicare ſtuduit iis in locis ad quæ nondum ejus prædicatio pervenerat p. 256. In Hiſpaniam proficiſci decrevit, p. 258. Hieroſolymam profectus eſt ad eleemoſynas pauperibus Chriſtianis perferendas, *ibid.* A Chriſto miſſus ad Evangelium prædicandum, paucos baptizavit. p. 284. In prædicatione ſua nullam ſapientiæ aut eloquentiæ ſæcularis eminentiam oſtendit. p. 296. Ejus prædicatio miraculis confirmata, 297. Apud Gentes abſtinet a certis rebus per ſe licitis, ne illis ſcandali occaſionem præbeat. p. 383. & 595. Victum labore manuum ſibi comparavit, ne Corinthiis eſſet oneri, & ne offendiculum daret Evangelio. p. 383. Se miſericorditer Judæis & Gentilibus attemperat, ut eos Chriſto acquirat, p. 385. Ejus humilitas imitanda. p. 505. Quantas tribulationes paſſus eſt pro Chriſti nomine? p. 528. & 595. Viſiones ejus & revelationes, raptus in paradiſum. p. 657. Cautio S. Pauli laudes ſuas ex neceſſitate commemorantis. p. 639. Seipſum commendans meritum humilitatis non amittit. p. 640. & 650. Ex ejus fuga quid diſcere debeamus? p. 652. Excellentiam ſuam, donaque Dei diſſimulat, quaſi alterius perſonæ fictione. p. 655. Stimulus carnis quo vexatus eſt, quid ſit? *ibid.*

Paupertas, medium ſanctificationis. p. 217. Chriſti paupertate divites facti ſumus. p. 620. Pax perfecta tunc erit, quando perfecta juſtitia & conſummata caritas. p. 21. Quinam pacem cum Deo non habent. p. 73. Pax cum omnibus habenda. p. 205. Studium pacis. p. 252. Gratia, & pax præſtantiſſima Chriſti dona. p. 289. Pax concordia, & unanimitas Chriſtiana. p. 291.

Peccatum. Omnes homines tam Judæi quam Gentiles peccatores ſunt. p. 42. Peccata in ſtatera divinarum Scripturarum, non humanarum conſuetudinum penſanda. p. 239. Ne minimum quidem peccatum committendum eſt, ut inde bonum aliquod eveniat. p. 49. & 50. Funeſti

pec-

peccati effectus, *ibid.* Dogma Catholicum de peccati originalis in omnes homines transfusione. p. 69. 357. 583. Stipendia peccati mors. p. 96. Servitus peccati mortem, obedientia justitiæ vitam & libertatem affert. p. 85. Corpus peccati destruendum per pœnitentiam. p. 90. Illi quibus peccatum dominatur, non sunt sub gratia, sed sub lege. p. 92. Durissima peccati servitus, obedientia justitiæ suavissima. p. 93. 95. & 96. Publici peccatoris familiaritas vitanda. p. 336. Peccata a regno Dei excludentia. p. 342. & 346. Peccatores contumaces disciplinæ severitate coercendi. p. 635.

Perseverantia. Qui in virtutis itinere non perseverant, electorum profectibus serviunt. p. 392.

Petrus. Cur S. Petro prius quam ceteris Apostolis Christus post resurrectionem suam apparuerit? p. 504.

Phoebe, Diaconissa. p. 268.

Placere. Quomodo omnibus placendum? p. 404. & 413.

Pœnitentia. Publicis peccatoribus publica Pœnitentia imponenda. p. 548. Qua prudentia Sacerdotes in Pœnitentia seu satisfactione imponenda gerere se debeant? *ibidem.* Media via relaxationem inter & rigorem a Pastoribus & Moderatoribus conscientiarum ineunda. p. 549. Peccatores falsa Pœnitentia circumvenit diabolus. p. 550. Ecclesiæ desiderium de Pœnitentium dispositione ad Absolutionem suscipiendam. p. 62.

Prædestinatio. Æternæ pædestinationis effectus. p. 120. Prædestinationis infallibilitas, *ibid.* Certius prædestinationis indicium est conformitas humiliationibus & passionibus Jesu Christi. p. 136. Fructus ex inscrutabili divinæ prædestinationis decreto colligendi. p. 137. Gratuitæ prædestinationis doctrina a S. Paulo tradita. p. 143. Ratio prædestinationis sola Dei misericordia; ratio reprobationis peccatum originale. p. 144. In *prædestinationis*, vocationis, justificationis, & glorificationis negotio, totum Deo tribuendum. p. 146. Nulla est iniquitas Dei quosdam reprobantis, & in massa perditionis relinquentis. p. 147. & 149. Amor Dei æternus & omnino gratuitus sola ratio prædestinationis sanctorum, non merita prævisa. p. 157. Fructus ex Mysterio gratuitæ prædestinationis colligendi. p. 162. Nemo peccator est qui salvari non possit; nemo justus qui perire non possit, quamvis immutabilia sint divinæ prædestinationis ac reprobationis decreta. p. 163. Præscientiæ nomine prædestinationem significavit Apostolus. p. 189. Prædestinationis gratuitæ mysterium quomodo prædicandum? p. 198. Humanæ curiositatis oculi in hoc Mysterio claudendi. p. 200.

Prædicatio, & Prædicator. Prædicationis officium a quibus, & quomodo obeundum? p. 18. Missio non solum exterior, sed interior verbi Dei Prædicatoribus necessaria. p. 176. Solum Dei verbum prædicandum. p. 177. Prædicatoris Evangelici Ministerium, & dotes. p. 264. Evangelium quomodo prædicandum? p. 292. Non humanæ scientiæ aut eloquentiæ sæculari, sed prædicationi & virtuti crucis, animarum conversio adnexa est, *ibid.* & p. 334. Forma Prædicatoris Evangelici. p. 322. Prædicatores Evangelii jus habent accipiendi stipendia sustentationis a populo Christiano. p. 383. Prædicatoris Apostolici caracteres. p. 572. Prædicatorum officium. p. 592. Sanctis exemplis prælucere populo debent. p. 599.

Præsumptio, cavenda. p. 94. Inanis est spiritualium bonorum, qui se divitem putat. p. 332. Nemo se in bono perseveraturum præsumat, sed timeat casum, & caveat. p. 407.

Princeps. Principibus & Poteſtatibus obediendum ex Dei mandato. p. 223. Subditorum erga Principes officia. p. 227. Obedire Principibus neceſſarium & indiſpenſabile religionis officium eſt. p. 231. Tributorum & vectigalium ſolutio divino jure Principibus debita, *ibid.*

Prophetia, & *Propheta*. Arioli ſeu Vatis dæmonum, & veri Prophetæ diſcrimen. p. 432.

Prudentia Paſtoralis in regimine animarum & punitione vitiorum. p. 540. Prudentiæ ſæculi, & prudentiæ Chriſtianæ caracteres. p. 570. Prudentia carnis, & prudentia ſpiritus. p. 115. & 124. Prudentia evangelica omnia pati potius eligit, quam ut ſuo deſit officio. p. 333. Prudentia carnis inimica eſt Deo, nec ejus legi ſubjecta eſſe poteſt. p. 124.

Pugna. Fortiter & perſeveranter pugnandum, ut peccati & mortis victores ſimus. p. 517.

Puritas. Cor purum fit divinæ gloriæ ſpeculum. p. 563.

Q

QUietiſtæ. Hanc Apoſtoli ſententiam, *Si autem quod nolo, illud facio, conſentio legi, quoniam bona eſt*, ad ſuæ patrocinium hæreſis fruſtra trahunt immundi Quietiſtæ. p. 102.

R

REconciliatio. Homines reconciliare Deo ſolus potuit Deus homo. p. 592. & 593. Miniſterium reconciliationis a Chriſto Apoſtolis & eorum Succeſſoribus commiſſum, *ibid.*

Religio. Summa Religionis Chriſtianæ. p. 279. & 380. Religionis prætextu Ordinem Reipublicæ aut familiarum Deus perturbari vetat. p. 370. Unitas & invariabilitas, veræ Religionis & fidei caracteres; variatio caracter hæreſum. p. 539. Admirabilis gratiæ Chriſti virtus in Chriſtianæ Religionis inſtitutione. p. 573.

Reprobi. Eorum malitia utitur Deus ad oſtenſionem virtutis & gloriæ ſuæ, & ad electorum exercitationem ac profectum. p. 158. Quod Deus aliquos eligat, miſericordia eſt; quod alios deſerat ac reprobet, juſtum judicium eſt. p. 159.

Reſurrectio. Vitæ novitas neceſſaria ut reſurrectioni Chriſti conformemur. p. 90. Viciſſitudines pœnitentiæ & relapſus ab indole hominis ad novitatem vitæ Chriſti ſuſcitati alienæ ſunt. p. 91. Spiritus Dei habitans in Juſtis beatæ reſurrectionis pignus eſt. p. 115. Reſurrectio corporum ad vitam immortalem, primæ regenerationis, quæ fit in baptiſmo, fructus eſt. p. 126. Reſurrectio corporum nequaquam impoſſibilis. p. 513. Reſurrectio Chriſti. p. 482. Fides reſurrectionis mortuorum ex reſurrectione Chriſti confirmatur. p. 485. Objectiones Philoſophorum Ethnicorum contra reſurrectionem mortuorum occupat & ſolvit Apoſtolus. p. 495. Varii gloriæ gradus in corporibus beatorum poſt reſurrectionem. p. 496. Dotes corporis glorioſi, *ibid.* Fundamentum eſt totius Religionis Chriſtianæ. p. 507. Pignus reſurrectionis noſtræ. p. 508. Omnes homines reſurgent, non omnes immutabuntur. p. 499. & 516. Idem numero corpus reſurget. p. 500. Mortis imperium penitus deſtruetur in beata reſurrectione. p. 501. Spes reſurrectionis nos roborat ad pugnandum cum pravis cupiditatibus. p. 512. Mori & reſurgere ſecundum ſpiritum quid ſit? p. 516.

Rex & *Regnum*. Regibus & supremis Principibus tributa & vectigalia debentur. p. 225. & 231. Regnum Dei justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. p. 251.

Roma, & *Romana Ecclesia*. Epistolæ S. Pauli ad Romanos argumentum. p. 3. & 4. S. Paulus ministerium Apostolatus sui Romæ exercere desiderabat. p. 10. Romanæ Ecclesiæ justa laus. p. 20. Propagandæ fidei cura per Missiones in terras Infidelium, Romanæ Ecclesiæ propria. p. 265. Romana Ecclesia ceterarum Mater & Magistra. p. 20. Ad Romanam Ecclesiam in dubiis Fidei, Moralis, & Disciplinæ recurrendum. p. 481. Ejusque judicio standum est. *ibid*.

S

Sacerdotium, cura animarum, prædicandi munus, sola Dei voluntate suscipienda. p. 279.

Sacrificium. Corpora nostra in sacrificium offerenda bono usu & mortificatione sensuum. p. 206. Non solum corpus, sed anima inprimis Deo in sacrificium offerenda est. p. 209.

Salus. Operatio salutis non differenda. p. 226. Deus gloriam suam existimat salutem nostram. p. 305. Deus salutem nostram cum studio salutis proximorum conjunctam esse voluit. p. 391.

Salutatio. Qui fructus ex Apostolicis salutationibus colligendi? p. 276.

Sapientia. Vera & falsa sapientia. p. 294. & 314. Vera sapientia in Christiana solum Religione, & Mysterio hominis Dei invenitur. p. 303. Secularis sapientiæ verba divinæ Religionis majestatem & sanctitatem non decent. p. 307. Veræ sapientiæ caracteres. p. 443. Sapientia in bono, simplicitas in malo quid sit? p. 277. Sapientia mundi a Deo reprobata, p. 314.

Scandalum, proximis non præbendum. p. 241. Rebus etiam permissis cum aliorum scandalo uti, lex caritatis prohibet. p. 242. & 381. Scandali pœna. p. 249.

Scientia inflat, si caritate destituta sit. p. 375. & 378. Christianus sciendi modus. p. 379.

Scriptura Sacra. Ejus utilitas ad consolationem nostram, & confirmationem spei nostræ. p. 254. Sacræ Scripturæ lectio saluberrima. pag. 259. Regula ad sacræ Scripturæ intelligentiam necessaria. p, 288.

Semipelagiani. Semipelagiana Cassiani expositio sententiæ istius Apostolicæ, *Velle adjacet mihi*, *perficere autem non invenio*, refellitur. p. 103.

Servus. Servi, liberique hominis par in Christo conditio. p. 360. Servilis conditio eo securior, quo humilior. p. 370.

Societas. Impiorum societas & conversatio fugienda. p. 512.

Solatium. Quæ animæ uberiora solatia a Deo merentur & obtinent? p. 514.

Spes gloriæ filiorum Dei. p. 68. Spe salvi facti sumus. p. 118. Spes Christiana magnus thesaurus. p. 75.

Spiritus Sanctus. Ejus divinitas. p. 435. & 556. Unctio Spiritus sancti quid præstet Ecclesiæ Ministris, quid omnibus Christianis? p. 539. Primitias Spiritus quomodo nunc habemus? p. 118. Spiritus sanctus facit ut oremus. p. 119. Christi Mysteria & beneficia non cognoscimus nisi per Spiritum Dei. p. 299. Non qui spiritu suo, sed qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. p. 129. Spiritus sancti ductum sequi semper debemus, ut ad æternam beatitudinem perveniamus. p. 306.

Spiritualis. Quis de rebus ſpiritualibus recte judicare poteſt? p. 300. Spiritualia capere non poteſt homo carnalis, *ibidem*. Qui vere ſpirituales? *ibid.* Falſa & illuſoria ſpiritualitas. p. 317.

Status. Directorum prudentia in dando de ſtatus electione conſilio. p. 371.

Superbia, præcipitium eſt quo ſæpe ruitur in impudicitiam. p. 28. Vetus fermentum. p. 339. Permittit ſæpe Deus ut homines merito ſuperbiæ cadant in aliquod apertum manifeſtumque peccatum, *ibid.*

T

Templum. Anima juſti, templum Dei. p. 322. Templum Dei violant falſi Doctores, *ibid.* Quolibet peccato mortali templum Dei violatur, *ibid.* Perdet eos Deus, qui templum ſuum violaverint, *ibid.* In templum ſeu Eccleſiam conveniendum eſt in ſpiritu modeſtiæ, humilitatis, & pacis. p. 423.

Tempus. Temporis ad ſalutem noſtram conceſſi bonus uſus. p. 234. Rebus temporalibus non inhærendum. p. 372.

Tentatio. Caput ſerpentis prima diaboli ſuggeſtio. p. 278. Tentationes etiam graviſſimas ſuperare nemini impoſſibile eſt: Ad eas vincendas auxilium ſufficiens omnibus a Deo paratum. p. 399. Tentatio humana, & diabolica. p. 408. Miſericors Deus nos tentari non patitur ſupra id quod poſſumus, *ibid.* Variæ diaboli artes ut homines ſeducat, propoſita interdum ſpecie boni. p. 647. Pœna tentantium Deum. p. 397. Dei tentatio quam grave peccatum? p. 406.

Teſtamentum. Homines ad novum Teſtamentum pertinentes rebus terrenis inhærere non debent. p. 515. Novi Teſtamenti promiſſionibus ad bonum excitari debemus. p. 606.

Teſtimonium. Tres qui teſtimonium dant in cælo, tres qui teſtimonium dant in terra. p. 430.

Timor. Qui ſolo pœnæ timore Dei legem implent; non ſunt filii Dei. p. 116. Veteris & novi Teſtamenti differentia, timor & amor. p. 130. Timor ſalutaris. p. 197.

Traditio. Traditiones Apoſtolicæ. p. 413.

Tribulatio. Gaudium in tribulationibus. p. 68. In tribulationibus & rebus adverſis gloriari & exſultare, proprium eſt Chriſtiani. p. 75. Spirituales tribulationum utilitates. p. 76. & 653. Peregrinari a Domino, magna Juſtorum tribulatio. p. 217. Fructus ex tribulationibus colligendi. p. 535. Electorum magnanimitas & invicta fortitudo in tribulationibus. p. 574. Eas ſuſtinere alacriter debemus, quietis & felicitatis æternæ cauſa. p. 578. Gaudium Juſtorum in tribulationibus. p. 618. In illis gratiæ Deo agendæ exemplo ſancti Pauli. p. 650.

Triſtitia. Quæ triſtitia ſecundum Deum, quæ triſtitia ſæculi? p. 611. Triſtitiæ ſecundum Deum, ſive ſinceræ Pœnitentiæ caracteres. p. 612.

V

Verbum Dei. Quomodo Christus nobis loquitur? p. 175. Donum verbi summæ in Ecclesia utilitatis est, cum eo Concionatores utuntur ut oportet. p. 475. Quinque verba plebem Christianam docere debent. p. 476. A quibus adulteratur verbum Dei? p. 552. Sincere prædicandum est, sicut ex Deo, coram Deo, in Christo, *ibid.* Pastores & Prædicatores Christianas veritates, & prædicationem Evangelii attemperare debent captui auditorum. p. 590.

Veritas. Carnales affectus impedimenta sunt contemplandæ veritatis. p. 316.

Vidua. Vidualis continentiæ status laudabilior matrimonio. p. 375. Viduæ secundo nubentes magno quandoque pretio emunt miseram servitutem. p. 160.

Vigilantia Christiana, metusque salutaris. p. 394.

Virginitas, ut melius bonum suadetur, non præcipitur, p. 360. Laus sanctæ virginitatis. p. 364. & 371. Virgines Christi non sunt, quæ mundo, aut sibimetipsis amorem suum & sollicitudinem suam devovent. p. 373. Bonum Matrimonium, melior & sanctior virginitas. p. 374.

Visio. Visiones, revelationes, extases desiderare, temerarium: de illis gloriari, certum illusionis argumentum est. p. 658.

Vita. Gratia Dei vita æterna, tametsi bonis operibus ut corona reddatur. p. 96. Qui vivunt in Christo Jesu, non sunt obnoxii damnationi. p. 114. Nemo vivit in Christo Jesu, nisi qui illi conformatur. p. 320. Quæ sit vita secundum carnem, quæ secundum spiritum? p. 125. Non nobis, sed Deo vivere, & ad illius gloriam omnia opera nostra referre debemus. p. 247. Vita Christiana cursus est certamenque continuum. p. 393. Non nobis, sed Christo vivere debemus. p. 591.

Vitium. Vitia privatorum in familias & Congregationes, sive seculares, sive Ecclesiasticas & Religiosas non sunt refundenda. p. 195.

Unanimitas & concordia Christiana. p. 260. Unanimitas sententiæ in rebus fidem, unitatem, obedientiam Ecclesiæ & Summo Pontifici debitam spectantibus, caracter est caritatis. p. 220.

Unitas. Unitatis Christi capitis & membrorum ejus mirabile Mysterium. p. 211. & 410. Caput & membra unus Christus. p. 445. Unitatis Christianæ Mysterium. p. 446.

Vocatio. Judæorum reprobatio, & vocatio Gentium. p. 142. Voluntas Dei una regula est vocationis ad Sacerdotium, & Regimen Animarum. p. 532.

Voluntas. Dei voluntati agnoscendæ & adimplendæ studere debemus quantum in nobis est. p. 289. Voluntas nostra divinæ conformanda in omnibus est. p. 524. Dei voluntati nos conformare in rebus adversis debemus. p. 243.

Uxor, viro subdita esse debet, ut vir legi. p. 105. Uxor Christiane non diligitur a marito, nisi propter Deum diligatur. p. 373.

Z

ZElus : Paſtoralis zeli caracteres ; p. 170. Falſi zeli triplex origo : p. 171. Zelo ſalutis animarum fervere debent fideles Chriſti Miniſtri. p. 643.

FINIS INDICIS.

33/10

BIBLIOTECA D. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

[illegible]

[illegible]

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)